

Eurasian Conference on Language & Social Sciences

February 2 - 3, 2021

• Gjakova, KOSOVO

XI

GJAKOVA, KOSOVO

proceedings book tam metin bildiriler

e-ISBN: 978-625-409-272-5

by
an internationally
joint consortium

Eurasian Conference on
Language & Social Sciences

February 02 - 03, 2021 • Gjakova, KOSOVO

XI

Editors

Nazli TYFEKÇI, Ph. D.

Ali KORKUT, Ph. D.

Hasan KARACAN, Ph. D.

Eurasian Conference on Language & Social Sciences

February 02 - 03, 2021 • Gjakova, KOSOVO

XI

Tam Metin Bildiriler kitabı içeriğinin
tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

The contents of this Proceedings Book
are solely those of the authors.

© All rights reserved.

E-printed in March 2021

e-ISBN **978-625-409-272-5**

No part of this book may be reprinted or reproduced
or utilized in any form or by any electronic, mechanical
or any other means, now known or hereafter invented,
including photocopying and recording, or in any form
of information storage or retrieval systems, without
permission from the publishers.

Web: <https://www.eclss.org>

Contact: contacts@eclss.org

ECLSS 2021a

11th ECLSS Conferences on Language and Social Sciences

hosted by

University of Gjakova “Fehmi Agani”, Gjakova, Kosovo

February 02 - 03, 2021

ORGANIZING COMMITTEE

Artan NIMANI, Ph.D., KOSOVO [Chair]

Nazli TYFEKCI, Ph.D., KOSOVO [Co-Chair]

Hasan KARACAN, Ph.D., TURKEY [Co-Chair]

Ali KORKUT, Ph.D., TURKEY

Vjollca DIBRA, Ph.D., KOSOVO

Haxhi KAMBERI, Ph.D., KOSOVO

Lulzim ZELELI, Ph.D., KOSOVO

Rukiye KILILI, Ph.D. TRNC

Mehmet Necati CIZRELIOGULLARI, Ph.D. TRNC

Kalbike Omirbaikyzy ESENOVA, Ph. D, KAZAKHSTAN

Eva EPPLER, Ph. D., UK

Maija BURIMA, Ph. D., LATVIA

Selman ARSLANBAŞ, TRNC

Artur Borcuch, POLAND

Anna KRZYSZTOFEK, Ph.D., POLAND

Şükrü CANKAYA, Ph.D., TRNC

Giedrė KVIESKIENE, Ph.D., LITHUANIA

Bobur SOBIROV, Ph.D., UZBEKISTAN

Nadejda AÇAN, Ph. D., RUSSIA

Fakhra AZIZ, Ph.D., PAKISTAN

Ferhat DEMIRALP, Ph.D., TURKEY

ECLSS 2021a

11th ECLSS Conferences on Language and Social Sciences

hosted by

University of Gjakova “Fehmi Agani”, Gjakova, Kosovo

February 02 - 03, 2021

SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Mark SZYMANSKI, Pacific University, USA

Prof. Dr. Maija BURIMA, Daugavpils University, LATVIA

Prof. Dr. Giedrė KVIESKIENE, Vytautas Magnus University, LITHUANIA

Prof. Dr. Giuli ALASANIA, University of Georgia, GEORGIA

Prof. Dr. Ilir KELMENDI, University of Gjakova, KOSOVO

Prof. Dr. Rıza SAM, Uludag University, TURKEY

Prof. Dr. Baltabay ABDIGAZIEV, Kazakh National Pedagogical University named after Abai Kunanbayev, KAZAKHSTAN

Prof. Dr. Janalik BALTABAEVA, Kazakh National Pedagogical University named after Abai Kunanbayev, KAZAKHSTAN

Prof. Dr. Farhod AHROROV, Samarkand Branch of Tashkent University of Economics, UZBEKISTAN

Prof. Dr. Georgi GAGANIDZE, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, GEORGIA

Prof. Dr. Mesut YALVAÇ, Cyprus Science University, TRNC

Prof. Dr. Vadim KUZMIN, Ural Federal University, RUSSIA

Prof. Dr. Sema ETIKAN, Ahi Evran University, TURKEY

Prof. Dr. Mehmet DEMIREZEN, Ufuk University, TURKEY

Prof. Dr. Kalbike Omirbaikyzy ESSENOVA, Kazakh National Pedagogical University named after Abai Kunanbayev, KAZAKHSTAN

Prof. Dr. Olga Nosova VALENTYNOVNA, Kharkiv National University, UKRAINE

Prof. Dr. Abdullah KIZILCIK, Istanbul University, TURKEY

Prof. Dr. Ramazan ERTURGUT, Akdeniz University, TURKEY

Prof. Dr. Hossein Khoshbaten. Sarab University, IRAN

Prof. Dr. Kondratyuk Oksana Ivanivna, Kiev National University of Trade and Economics, UKRAINE

Assoc. Prof. Dr. Nadejda AÇAN, Ural Federal University, RUSSIA

Assoc. Prof. Dr. Kamber KAMBERI, University of Gjakova, KOSOVO

Assoc. Prof. Dr. Eva EPPLER, University of Roehampton, UK

Assoc. Prof. Dr. Semiha ŞAHİN, Dokuz Eylul University, TURKEY

Assoc. Prof. Dr. Rukiye KİLİLİ, Cyprus Sciene University, TRNC

Assoc. Prof. Dr. Idriz BERISHA, University of Gjakova, KOSOVO

Assoc. Prof. Dr. Sholpan Myrzakasymovna SHUINSHINA, Institute of Secondary Education Altynsarin National Academy, KAZAKHSTAN

Assoc. Prof. Dr. Giovanni BORRIELLO, Università degli Studi della Tuscia / ITALY

Assoc. Prof. Dr. Zaharah HUSSIN, University of Malaya, MALAYSIA

Assoc. Prof. Dr. Nagima Abzelbekovna ILIYASOVA, Kazakh National Pedagogical University named after Abai Kunanbayev, KAZAKHSTAN

Assoc. Prof. Dr. Raygul RAHMETOV, Kazakh National Pedagogical University named after Abai Kunanbayev, KAZAKHSTAN

Assoc. Prof. Dr. Gulnur SMAGULOVA, Kazakh National Pedagogical University named after Abai Kunanbayev, KAZAKHSTAN

Assoc. Prof. Dr. Hajjah Jariah Mohd JAN, University of Malaya, MALAYSIA

Assoc. Prof.Dr. Tornike SHURGULAIA, Georgian National University, GEORGIA

Assoc. Prof.Dr. Mashitoh MAHAMOOD, University of Malaya, MALAYSIA

Assoc. Prof. Dr. Izabela A. DAHL, Örebro University, SWEDEN

Assoc. Prof. Dr. Serkan TÜRKOĞLU, Tokat Gaziosmanpaşa University, TURKEY

Assoc. Prof. Dr. Muhammet ÖZDEMİR, Mersin University, TURKEY

Assoc. Prof.Dr. Raihanah Binti Hj AZAHARI, University of Malaya, MALAYSIA

Asst. Prof. Dr. Rouslan JALIL, University of Kentucky, USA

Asst. Prof. Dr. Nurhodja AKBUALEV, Azərbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, AZERBAIJAN

Asst. Prof. Dr. Nazly TYFEKCI, University of Gjakova, KOSOVO

Asst. Prof. Dr. Tahira KALSOOM, Lahore College for Women University, PAKISTAN

Asst. Prof. Dr. Luan VARDARI, University of Prizren, KOSOVO

Asst. Prof. Dr. Mehmet Necati CIZRELİOGULLARI, Cyprus Science University, TRNC

Asst. Prof. Dr. Türel Ozer OKSUZOĞLU, Prime Ministry Statistics Institute, TRNC

Asst. Prof. Dr. Nino CHIABRISHVILI, Ilia State University, GEORGIA

Asst. Prof. Dr. Ekin KAYNAK İLTAR, Akdeniz University, TURKEY

Dr. Katya DUNAJEVA, Eotvos Lorand University, HUNGARY

Dr. Marta R. JABŁOŃSKA, University of Lodz, POLAND

Dr. Mani Man Singh RAJBHANDARI, University of Johannesburg, Republic of SOUTH AFRICA

Dr. Alessandro PORROVECCHIO, Université du littoral Côte d'Opale, FRANCE

Dr. Rina Manuela CONTINI, Università degli Studi G. d'Annunzio 44ghfdChieti e Pescara, ITALY

Dr. Şükrü CANKAYA, Cyprus Science University, TRNC

Dr. Paige WILLIAMS, University of Melbourne, AUSTRALIA

Dr. Wilkinson Daniel Wong GONZALES, National University of Singapore, SINGAPORE

Dr. Marek LUKÁČ, University of Presov, SLOVAKIA

Dr. Ljiljana Kaliterna LIPOVČAN, Institute of Social Sciences Ivo Pilar, CROATIA

Dr. Bruno SURDEL, Renmin University, Beijing, CHINA

Dr. Salma HALIOUI, Brandenburgische Technische Universität Cottbus, GERMANY

Dr. Anantha Raj A. AROKIASAMY, Quest International University Perak (QIUP), MALAYSIA

Dr. Lazlo MARACZ, Universiteit van Amsterdam, The NETHERLANDS

Dr. Faizal AYOB, Victoria University, AUSTRALIA

Dr. Rafał ŚPIEWAK, POLAND

Dr. Cosmin Tudor CIOCAN, Ovidius University Constanta, ROMANIA

Dr. Almaz Rafisovich GAPSALAMOV, Kazan Federal University, RUSSIA

Dr. Aizan Binti Ali Mat ZIN, Universiti Malaya, MALAYSIA

Dr. Tahir ISLAM, The University of Science and Technology, CHINA

Dr. Adesanya Biyinka OLUSOLA, Ekiti State University, NIGERIA

Dr. Fernan Q. ABRAGAN, Mindanao State University, The PHILIPPINES

CONTENTS

STATISTICS ABOUT GJAKOVA CONFERENCE, ECLSSS 2021A.....	1
Linguistic Culture, Standard and Dialects, in State, Public and Political Institutions	2
Vjollca DIBRA, KOSOVO	
Creating a Friendly Classroom Environment for Primary and Lower-Secondary Students	3
Nazli TYFEKÇI, Vesa VUTHI, KOSOVO	
Yabancı Pazarlara Girişte Alternatif Stratejiler.....	18
Onur Başar OZBORKUT, TURKEY	
Land Use Analysis of Ranchi District, Jharkhand, India	30
Arpana Premi Lina ORAON, INDIA	
E-Readiness Competencies of Professors and Students' Perceptions on Online Classes amidst COVID-19.....	40
Fernan Q. ABRAGAN, The PHILIPPINES	
The Importance of Flexible Model in Blended Learning Model	41
Fethi KAYALAR, Filiz KAYALAR, TURKEY	
Döviz Kuru Değişimlerinin İhracat ve Yurt İçi Fiyatlara Etkisi	49
Orhan ÇOBAN, Ayşe ÇOBAN, TURKEY	
Roli I bashkesise nderkombetare deri ne shpalljen e Pavaresise se Kosoves.....	58
Rozafa BERISHA, KOSOVO	
Legal aspects for Value Added Tax harmonization in the European Union and the case of Kosovo	59
Simeana BESHI, KOSOVO	
Yerli ve Yabancı Sinemada Melodram Türü	60
A. Baran DURAL, Şermin DURAL, TURKEY	
The Impact of E-Commerce on Online Shopping with Credit and Debit Cards: A Case Study of Kosovo	73
Luan VARDARI, Isuf QABRATI, KOSOVO	
Avukatlık Sözleşmesinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Tüketici Hukukunun Uygulanması	74
Gençer ÖZDEMİR, TURKEY	

Sadullah Paşa'nın "On Dokuzuncu Asır" Manzumesinde Pozitivist Dünya Anlayışı ve Mitik Bilincin Yıkımı	84
Cafer GARİPER, Yasemin BAYRAKTAR, TURKEY	
Adil Yargılanma Hakkı	91
Dilaver NİŞANCI, TRNC	
Montesori Education System	106
Dardan UKAJ, KOSOVO	
Reflecting on the Cognitive and Linguistic Aspects of L2 Writing	107
Hosni M. EL-DALI, UAE	
Bilincin Kendi Üstüne Kapanması: Necip Fazıl'ın "Feza Pilotu" Şiiri ve Travmatik Kırılma.....	158
Cafer GARİPER, Yasemin BAYRAKTAR, TURKEY	
The Relevance of Authority in Shaping the Sense of Quality Of Life in the Perception of Youth	166
Joanna KATA, POLAND	
Debate on Wilson Principles within the National Press after the Armistice of Mudros	171
A. Baran DURAL, Emine AKGÜN, TURKEY	
Fair trial - analysis of the jurisprudence of the European Court of Human Rights in case of revocation of the early term of the former chief prosecutor of the NDA.....	183
Brotac RODICA, ROMANIA	
Funkcje Tradycyjnej Rodziny W Systemie Aksjologicznym Społeczństwa Rzyzka	187
Katarzyna LISOWSKA, POLAND	
Does Keeping Portfolios Promote Writing Skills of Foreign Language Learners? A case of high school students.....	197
Mehmet Veysi BABAYİĞİT, TURKEY	
Teaching during social distance in the era of pandemic.....	204
Dardan KOCINAJI, Antigona UKEHAXHAJ, Faton HOXHA, Skender UKAJ Arben BOSHNIJAKU, Kushtrim GREZDA, KOSOVO	
Individualization of Teaching, Form of Work for Successful Learning in Modern Education	209
Besim LUTFIU, KOSOVO	
Zlatko ŽOGLEV, NORTH MACEDONIA	
The Functions of the Symbol in Literary Discourse "Great is the Woe of Sin", Mitrush Kuteli	220
Fitor OLLOMANI, KOSOVO	

Koronavirüs (COVID-19) Salgın Döneminde Anaokulu Yöneticisi Olmak	221
Necdet KONAN, Meryem Merve ULAŞ, TURKEY	
The implementation of Communicative language teaching (CLT) approach in English classes.....	230
Elsa VULA, KOSOVO	
Eşlik ve Benzerlik Konusundaki Örneklerin Türlerine Göre Analizi	231
Tamer KUTLUCA, Nezire Seda KARAASLAN, TURKEY	
The Impact of Pandemic on Macroeconomic Components in Kosovo: 2019-2020.....	239
Rifat HOXHA, Isuf QABRATI, KOSOVO	
Objections and Restrictions on Ismail Kadare's Works.....	241
Kamber KAMBERI, KOSOVO	
US Foreign Policy Interests on the Crisis and the Kosovo War.....	242
Halim BAJRAKTARI, Artan RESHANI, KOSOVO	
About Some General Special Features of Albanian Heroes Songs	243
Labinot BERISHA, KOSOVO	
Концепт “дасторкон ” в кыргызской культуре и способы его выражения	250
АЛЫМКУЛОВА Гулжан, Асылгүл ЖУМАТАЕБА, KYRGYZSTAN	
The role of High School in students' success in Elementary Mathematics course at the University...251	
Feride QORROLLI, Blerina TAFOLLI, KOSOVO	
Wagner Kanunu ve Keynes Hipotezi Çerçevesinde Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi	253
Orhan ÇOBAN, Ayşe ÇOBAN, TURKEY	
Management of primary schools in the Municipality of Gjakova, in the context of increasing the quality of teaching.....	264
Genta XHOKA, NORTH MACEDONIA	
Из Истории Детских Народных Игр Узбекистана	275
НАРБАШЕВА Мехри Ачиловна, UZBEKISTAN	
Standard Albanian Dialects Relations in School Environments	281
Fridrik DULAJ, KOSOVO	
Okul Öncesi Öğretmenlerinin Suriyeli Çocukların Öğretiminde Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri	288
Necdet KONAN, Seda GÜRSUL, TURKEY	

Përdorimi i TIK-ut në Shkollat Filllore	301
	Sevdije SADIKU, KOSOVO
Linguistic phenomena in the area of Dukagjini	310
	Yllka R. IMERI, Arta MALOTA, KOSOVO
İnsan Kaynakları Yönetiminin İşletmelerin Performansı Üzerindeki Etkisi.....	318
	Nafiya GÜDEN, Mürüde ERTAÇ, Mete Ünal GİRGEN, Uğur KİROGLU. TRNC
Child Labor Formation and the Social and Occupational Health Problems Facing Them in the Work Place: A Sociological Study Based on the Jaffna District.....	324
	RAJESHWARAN BABYSHALINI, J. VIJENANDHANI, K. VIKASH, L. THURKKA, R. SAMDAVID, S. KAJALAKSI
	SRI LANKA
Is the Language of Informed Consent Templates for Dental Treatment Patient-Friendly?	326
	Viktoriia KOSTENKO, Olena BIELIAIEVA, Iryna SOLOHOR, UKRAINE
Faik Konica's critical language and its importance	331
	Manjola BRAHAJ (HALILI), KOSOVO
Yerel Yönetimlerde Hizmet İçi Eğitimlerin Kurumsal İmaj Algısı Üzerindeki Etkisi: KOSKİ Örneği	338
	Adnan ÇELİK, Büşra PİRİNÇCİ, Necdet SEZAL, TURKEY
The Impact of Technology on Mathematics Teaching.....	351
	Ajeta MEMISHAJ, BULGARIA
Life philosophy priorities of multiculturalism in the independent Republic of Azerbaijan.....	352
	Khatira GULIYEVA, AZERBAIJAN
Transport w Rolnictwie.....	361
	RADZAJEWSKA Karolina, WYSZOMIRSKA Paulina, POLAND
The Presence of Urban Legends in Phraseological Expressions	369
	Migena ARLLATI, KOSOVO
Onomastic Features in Ndre Mjeda's Works	378
	Shyhrete MORINA, KOSOVO
Etik Liderliğin Çalışanların Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısına Etkisi: Konya Örneği	379
	Adnan ÇELİK, Namık ATA, TURKEY
Didactic tools in the realization of activities in preschool education.....	390

Zamira Gashi SHATRI, Emigresa BAJRAJ, Rrezarta BERISHA, Venera Vala KËNDUSI, KOSOVO Preparing Logistics Managers to Manage Modern Supply Chains	399
Dariusz GRALA, POLAND	
Bankacılık Sektöründe Çalışanların Örgütsel Adalet Algısına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi.....	408
Ferah KEKLİK OKUL, Ayşe İpek KOCA BALLI, TURKEY	
Sfidat e mbajtjes së mësimit teorik dhe praktik gjatë pandemisë në shkollat e mesme të larta profesionale (teknike) në rajonin e Gjilanit.....	429
Nazlije LATIFAJ, KOSOVO	
Marriage as a Legal Act or as a Legal Contract According to the Legislation and Doctrine in Kosovo	453
Kastriote VLAHNA, Dafina VLAHNA, KOSOVO	
Bilal Xhaferri - Dissident. Deviation from Socialist Realism	454
Edlira ÇERKEZI, Candidate Ana ÇANO, Tamara SHKRELA, ALBANIA	
NEŞ Teoremi.....	455
Nazım YOKUŞ, TURKEY	
Evaluation of Learning in Online Studies	457
Arta TOCI, NORTH MACEDONIA	
The phenomenon of braindrain (The case of Albania).....	465
Juventina NGJELA, ALBANIA	
O. Henry'nin The Gift of The Magi Adlı Eserinin İki Farklı Türkçe Çevirisinin Karşılaştırmalı Analizi	466
İlknur BAYTAR, TURKEY	
School Psychologist, His Impact on Solving Students' Behavioral and Academic Problems	476
Arlinda YMERI, Eranda Bilali HALLUNI, ALBANIA	
Anxiety as an Inhibitor in Foreign Language Learning	478
Süleyman KASAP	
The role and function of toys in children's intellectual development.....	485
Venera Vala KËNDUSI, Arbëresha HYSENAJ, Aulona TAFILI, Zamira Gashi SHATRI, KOSOVO	
Okul Öncesi Öğretmenlerinin STEM Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri	492
Necdet KONAN, İlknur UĞUR, TURKEY	
Minimalizm as one of the most important trends in consumption in the 21st century.....	505

	Arkadiusz ULAŹKA, POLAND	
Poetical Development Phases of Din Mehmeti		512
	Besim MUHADRI, KOSOVO	
İşletmelerde Mobbingin Önlenmesi ve Yönetimi		519
	Türel Özer ÖKSÜZOĞLU, TRNC	
The use of interactive teaching tools during online teaching in the subject of mathematics		520
	Senad ORHANI, KOSOVO	
Kimlik ve Kültür		532
	Rabia AKSOY ARIKAN, TURKEY	
Intergeneral Relations in the Contemporary Kyrgyz Society.....		544
	Asylgul ZHUMATAEVA, Aisatkyn DUISHBAYEVA, KYRGYZSTAN	
Vergi İsyamları.....		546
	Zeynep ARIKAN, Özge ÖNKAN, TURKEY	
Pragmalinguistic analysis of Turkish and Kazakh proverbs		557
	SAIDOLLAYEVA Aidana Kanyshkyzy, KAZAKHSTAN	
The presence of Gjergj Fishta during the communist censorship		559
	Besa Hoxha BEQIRI, KOSOVO	
Economic Integration of Kosovo Health before the Pandemic COVID-19		560
	Sherif SEJDIU, Nevruz ZOGU, Bahri REXHA, KOSOVO	
The Ethical Role of Interest-Free Economy in the Christian and Islamic Systems		570
	Varga, József, Tóth, Gergely, Cseh, Balázs, Falus, Orsolya, HUNGARY	
Temalı Restoranlar: KKTC Örneği		571
	Mete Ünal GİRGEN, Kemal FERİT, Selim YEŞİLPINAR, TRNC	
Daha Etkili Sınıf Yönetimi İçin Yüz Çizgilerini/Satır Aralarını Okumak		578
	Murat KAPLAN, TURKEY	
Çoklu Zekâ Kuramı Bağlamında Üçgenler Konusuna Yönelik Öğrenme Etkinlikleri		587
	Seval ZİLAN, Sonay BARAN, Tamer KUTLUCA, TURKEY	
8. Sınıf Olasılık Konusuyla İlgili Çoklu Zekâ Kuramı Destekli Geliştirilen Etkinlikler		599
	Soner ASLAN, Tamer KUTLUCA, TURKEY	
Catering Units in The Tourist Accommodation Establishments in The Voivodeships of The Eastern Macroregion of Poland in 2016-2019 - The Selected Aspects.....		610

	Michał MROZEK, POLAND	
Топонимы в Эпосе «Манас».....		617
	АЙТАЛИЕВА Толкун Кундузбековна, KYRGYZSTAN	
Liability of Financial Supervisory Authorities in European Union countries.....		623
	Jacek JASTRZEBSKI, POLAND	
Classroom Management and Student Progress Evaluation		627
	Tamara SHKRELA, Gentiola SHEHU, ALBANIA	
Sürdürülebilirlik Kavramı Bağlamında Türk Eğitim Sistemine Eleştirel Bir Bakış		628
	Yüksel MARIM, TURKEY	
The form and conclusion of the contract according to CISG		650
	Wojciech WYDMAŃSKI, POLAND	
Montessori Education System.....		655
	Dardan UKAJ, KOSOVO	
Psychological aspects of work of medical personnel during the COVID-19 pandemic		660
	Katarzyna WOJTYSIAK, Halina ZIELIŃSKA-WIECZKOWSKA, POLAND	
Психологический шок при похищении невест (на примере повести Ч. Айтматова «Джамиля»)		666
	Айсааткын ДҮЙШӨБАЕВА, Гүлжан АЛЫМКУЛОВА, KYRGYZSTAN	
Administrative Conflict and the Importance of Administrative Silence in the Republic of Kosovo ...		667
	Dardan VUNIQUI, Flakrina NIKQI, KOSOVO	
Increase in credit rates and their impact on the reduction of deposit rates.....		669
	Dafina ABDULLAHU, KOSOVO	
Investigating the genetic foundations for patterns of political participation. Selected problems.....		670
	Mateusz WAJZER, Monika CUKIER-SYGUŁA, POLAND	
International security and financial system – main theses of the problem.....		675
	Mariusz TOMCZYK, POLAND	
Translation Studies in Turkey: An Analysis of Latest Professional and Academic Developments on Translation and Interpretating		682
	Evren BARUT, TURKEY	
Technology as “Virus” of Modern Times in Children’s Development.....		696
	Mimoza KURSHUMLIA, Yilka KURSHUMLIA, KOSOVO	

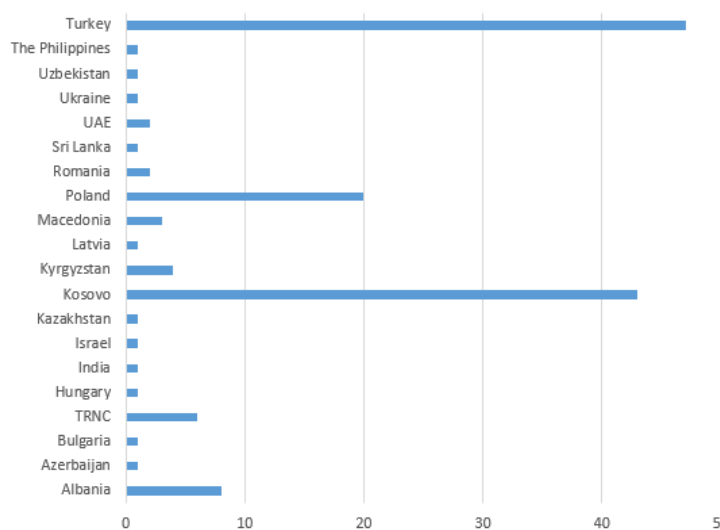
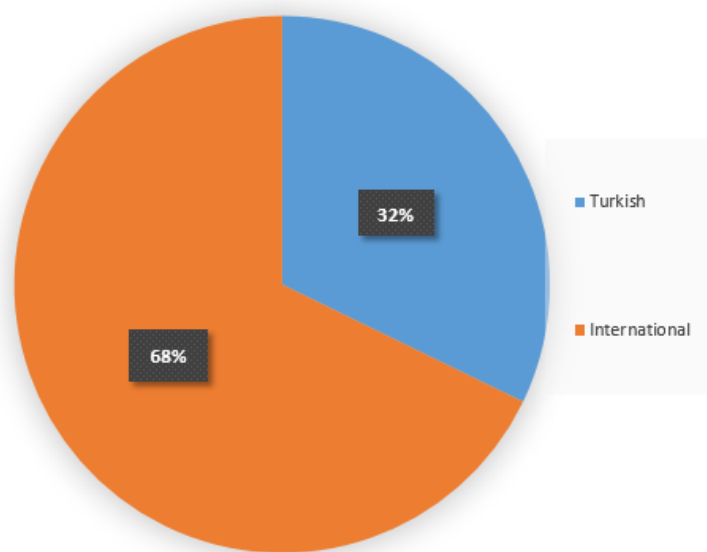
Academic staff challenges in the shifting from physical to online learning	708
Laura NAKA, KOSOVO	
Is Distance Learning Really Efficient in Developing Language Skills of EFL learners? A Case of Three English Elementary Level Students	709
Mehmet Veysi BABAYİĞİT, TURKEY	
Hukuk Çevirisinde Manipülasyon.....	714
Seda DURAL, TURKEY	
RES development determinants on the Polish electricity market	725
Rafał ŚPIEWAK, POLAND	
Investigation of Some Conjunctions such as “Because”, “So”, and “And” in Kurdish, Turkish and English Poems	741
Mehmet Veysi BABAYİĞİT, TURKEY	
Öğretmene Duyulan Saygıyı Arttıracak İyi Davranışlara İlişkin Öğretmen Algıları.....	749
Necdet KONAN, Esmâ KÖMÜRCÜ, TURKEY	
Knowledge Sharing in Social Interaction: Towards the Problem of Primary Data Entry.....	773
Igor Val. DANILOV, Sandra MİHAİLOVA, LATVIA	
The language portraits and multilingualism research.....	785
Süleyman KASAP, TURKEY	
Platform Çalışma ve Sorunlar: Betimsel Bir Analiz	792
Mehmet KAPLAN, Berna TURAK KAPLAN, Adnan ÇELİK, TURKEY	
Aspects of dialectological studies in Kosovo (XIX).....	799
Muharrem GASHI, KOSOVO	
The Impact of the Homework in Mathematics on Learning Style of Arab Primary School Students in Israel.....	800
Yousef Methkal ABD ALGANI, ISRAEL	
Hibrit Girişimcilik: Nitelik Belirleme Araştırması	801
Mehmet KAPLAN, Berna TURAK KAPLAN, Adnan ÇELİK, TURKEY	
Intrabiliary rupture of liver hydatid cyst, case report and review of literature	808
HOXHA F. T., 2 UKËHAXHAJ, A. KOÇINAJ, D., HOXHA A. F.; KOSOVO	
Outline of the issues surrounding the use of pretrial detention in polish criminal proceedings ..	820

	Justyna ŻYLIŃSKA, POLAND	
Artificial Intelligence and the Problematics of the Recognising of Legal Personality under European Law.....		824
	Juanita GOICOVICI, ROMANIA	
Ndryshimi i leksikut përgjatë një viti të pandemisë në shembullin e gjermanishtes dhe shqipes		826
	Izer MAKSUTI, KOSOVO	
Lexical semantic richness of neologisms in the roman “Ku je” of Flutura Açka		827
	EVIS HUDHËRA, Ermira MEHMETI, ALBANIA	
Gastronomide Yeni bir trend olarak Yenilebilir Böcekler: KKTC Örneği		829
	Mete Ünal GİRGEN, Kemal FERİT, Selim YEŞİLPINAR, TRNC	
Simplification of the foreign language teaching through the usage of new technologies		835
	Natalina HOTI, ALBANIA	
Thelbi shoqëror i strukturës së identiteve në mësimdhënien e gjuhës së huaj gjatë Covid-19		836
	Erjona XHINDI, Ermir XHINDI, ALBANIA	
Assessing the Critical Success Factors (CSFs) of private English Schools Operating in Kosovo.....		838
	Donjete LATIFAJ, KOSOVO	
Gjakmarrja dhe Pajtimi i Gjaqeve në vitin 1990		851
	Elona ÇOÇAJ, KOSOVO	
The impact of advanced preparation through photography in raising classroom participation and self confidence		852
	Emirwjeta KUMNOVA HOXHA, Rajmonda KURSHUMLIA, KOSOVO	
The effects of child repatriation on the success of primary and secondary schools.....		853
	Avni RUDAKU, KOSOVO	
Activities of Daily Living assessment after Covid-19 hospital discharge		855
	Dardan KOCINAJ, Arben KRASNIQI, Antigona UKEHAXHAJ, Faton HOXHA, Merita BERISHA, KOSOVO	
Fear of COVID-19 to medical students at the University of Gjakova		860
	UKËHAXHAJ, A., KOÇINAJ, D., TANUSHI, V., HOXHA F., KOSOVO	
Kushtetuta e Republikës së Kosovës dhe e Drejta Evropiane.....		870
	LL. M Berat DËRMAKU, KOSOVO	
Okul Yöneticilerinin Görev ve Sorumlulukları İle İlgili Hesap Verebilirliği		872
	Süleyman GÖKSOY, Suzan ÇAKIR, TURKEY	

Contract on delivery and distribution of property	891
	Endrit AJETI, KOSOVO
Dhomat e Specializuara dhe Zyra e Prokurorit të Specializuar (Gjykata Speciale).....	900
	Endrit AJETI, Ardi BRANDO, KOSOVO
Impact of US Army and NATO military bases in Poland on local communities - research concept ..	901
	Grzegorz SMUŁEK, POLAND
The logistics customer service on the organic market challenges and trends.....	905
	Marta RAŻNIEWSKA, POLAND
Zarządzanie procesem obsługi osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej sprawności ruchowej dla zapewnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym	917
	Małgorzata LASOTA, Agnieszka WILCZYŃSKA-STRAWA, POLAND
Assessing Leadership Training Transfer by Academic Managers in Higher Education.....	926
	Abdulfattah YAGHI, UAE
Zrównoważony rozwój jako odpowiedź na wyzwania XXI wieku.....	948
	Magdalena WINIARSKA, POLAND
Ortaöğretim Öğretmenlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Algıları	957
	Mahire ASLAN, TURKEY
<i>Kaliteli Ebelik Eğitimi İhtiyacı: Akreditasyon</i>	976
	Esra SABANCI BARANSEL, TURKEY
<i>Sağlıkta ve Ebelikte İnovasyonun Yeri</i>	978
	Esra SABANCI BARANSEL, TURKEY
<i>Simülasyon Eğitiminin Ebelik Öğrencilerindeki Önemi</i>	980
	Esra SABANCI BARANSEL, TURKEY
<i>Ebelik Eğitiminde Sosyal Medyanın Kullanımı</i>	982
	Esra SABANCI BARANSEL, TURKEY
COVID-19 Sırasında Çevrimiçi Öğrenme ve Öğretme	984
	Osman Tayyar ÇELİK, TURKEY
Sağlık Eğitiminde Simülasyonun Önemi	988
	Osman Tayyar ÇELİK, TURKEY

STATISTICS ABOUT GJAKOVA CONFERENCE, ECLSSS 2021A

Countries	Number of participants
Albania	8
Azerbaijan	1
Bulgaria	1
TRNC	6
Hungary	1
India	1
Israel	1
Kazakhstan	1
Kosovo	43
Kyrgyzstan	4
Latvia	1
Macedonia	3
Poland	20
Romania	2
Sri Lanka	1
UAE	2
Ukraine	1
Uzbekistan	1
The Philippines	1
Turkey	47
TOTAL	146

The 11th edition of **Eurasian Conference on Language and Social Sciences (ECLSS2021a)**, Gjakova, Kosovo, February 02-03, 2021, was a great and exciting experience with all our distinguished guests, participants and listeners. There were 146 papers presented during the plenary sessions (47 from Turkey, 99 from International participants; **32 % Turkish, 68% International participants**). We had participants from 20 countries, listed in the table above.

Hope to meet you again in our upcoming conferences!

Thank you for your support and collaboration.

ECLSS Organizing Committee

Eurasian Conference on Language & Social Sciences

February 02 - 03, 2021 • Gjakova, KOSOVO

XI

GJAKOVA, KOSOVO

Linguistic Culture, Standard and Dialects, in State, Public and Political Institutions

Vjollca DIBRA¹

Abstract

The development of the language, thus Albanian Language in present case, is known in both the historical and also in practical sense up to the degree of standardization. In this regard, Albanians, in addition to seeing language as a component and emanation of the nation, as a category of existence, also experienced it as a symbol and cult of freedom and unity. Although the romantic view is not excluded, after the Spelling Congress, the scientific, political and national aspects dominate, being summarized all three in the formula Linguistic Culture. However, in the whole Albanian space recently have been enlivened those who should think about these works, not in the sense of standard jokers like the guardians of literary language, but in the sense of moral, professional and, why not, national competencies.

Keywords: language culture, communication, education, language standardization.

¹ Prorector of University of Gjakova “Fehmi Agani”, KOSOVO, E-mail: vjollca.dibra@uni-gjk.org

Creating a Friendly Classroom Environment for Primary and Lower-Secondary Students

Nazli TYFEKÇI, PhD¹

Vesa LUMA²

Abstract

School is an immense part of a child's life and it is the place where children gain knowledge of the world and are prepared academically and professionally. Various researches has shown the impact the classroom environment has on this process, presenting the classroom not only as a professional setting but also as a place of great effect in a child's psychology. This influence goes unchecked at times, putting forward a substandard physical and emotional environment. This paper aims to further expand the subject matter of how a friendly classroom environment affects the students' learning process. It also recommends ways on how to create a classroom that will make students feel welcomed.

Students of primary and lower secondary students, from the 3rd grade to 9th grade were subjected to a survey of the qualitative research approach. The findings suggest that the classroom environment does have a significant impact on students, their academic achievements, their rapport with one another as well as the rapport they have with their teacher and that the teacher can change the aforementioned in order to create the desired climate.

Keywords: Classroom, physical and emotional environment, friendly classroom

¹ Prof. Asst. Dr. University of Gjakova "Fehmi Agani", KOSOVO

² MA student, University of Pristina "Hasan Prishtina", KOSOVO

INTRODUCTION

The classroom is a place where most children spend a major part of their childhood and adolescence. Access to education enables young people to gain knowledge and experience academic, professional and personal growth. This impact could be controlled to some extent, by tending to the physical and emotional aspect of the classroom. Within the physical aspect one can number: desks, chairs, decorations and other resources. The emotional aspect refers to the energy created in the classroom, the teacher's disposition, the rules and other components concerning the climate of the classroom.

School's structural facilities have a profound influence in students' learning process. There is no perfect classroom, but there are standards when it comes to the comfortability of the classroom's furniture and research that shows how colors affect the psychology of a person, alongside with research directed towards the effect of classroom decorations. Students need learning spaces that are comfortable and flexible (Benedict, 2018). The classroom's decoration, more specifically what the decoration contains, shapes the students' view of the amount of value they are considered to have in the eyes of the school. (Cheryan, Ziegler, Plaut, & Meltzoff, 2014, p. 6).

Classrooms could be defied as emotional settings in the view of the fact that emotional experiences can change students' academic engagement and ability to learn (Trezise, 2020). Pedagogy is crucial for teachers because it is a guide to working as a facilitator, model, a manager, and sheds light to the strenuous profession that teaching really is. According to Bhowmik, Banerjee & Banerjee (2013) there are two crucial elements to effective teaching. The first one is that the teacher should have a clear perception of what he wants his class to be focused on when teaching. The second one is that the teacher creates such environment that allows the class to focus on what he presumes is vital and enables nurturing education.

I. LITERATURE REVIEW

1. Physical Environment

A school's structural facility and other aspects of the physical space within schools, may seem as a peripheral issue when it comes to the discussion of fostering a friendly environment. In actuality, multiple researches have stated that the physical environment of an institution or school has a substantial impact on student attainment (Cheryan, Ziegler, Plaut, & Meltzoff, 2014; Victorian Institute of Teaching, n.d.).

A higher level of success could be obtained by institutions which yield better environments. Emotions exist in every classroom, at all times. The relationships that students create amongst each other and their relationship to their teacher depends on the quality of the learning environment and the promotion of achievement and optimism (Roffey, 2012). A research from van den Berg, Segers, and Cillessen (2011, p. 411), states that to improve the relationship between peers and reduce the amount of peer-reported behavior within the classroom, teachers can put to use seating arrangement.

Physical environment is also considered as an important factor in classroom management (Gremmen, van den Berg, Segers, & Cillessen, 2016, p. 773). The effect is not solely limited to the students; it also includes teachers (in the sense of having contemporary equipment to facilitate a productive class).

Fortunately, there are numerous ways for teachers to create a welcoming environment through changes of the physical space where the lessons are held.

1.1. Seating arrangement

An important feature in making a friendlier classroom, is seating arrangement. Seating arrangement refers to the way tables and chairs are placed in a certain place.

When dealing with arrangement, it is recommended that the teacher uses universal design, a type of design in which the space can be used by all people, without the need for modification. The universal design does not only require teachers to print instructions on safety procedures, but it also requires teachers to repeat them orally in order that all students, some of whom may be identified with disabilities, are able to understand (Burgstahler, 2012).

1.1.1. Types of seating arrangement

There are four main types of seating arrangements: traditional, roundtable, horseshoe (semicircle), and pods (cluster or group seating).

Traditional seating is done through placing desks in rows. The students in the front have better communication compared to the ones in the back, who are most probably disengaged (Davies, 2019). This comes because in traditional seating, there is a specific action zone in which students can see and hear the teacher or board and vice versa, the teacher can see and hear the students within the action zone. The students outside of this zone are more likely to face academic problems. The exclusion from the action zone can also cause the stigmatization of those excluded, making them appear to be unacademic and disreputable. Teachers can make efforts to avoid this by constantly walking around, asking them questions and doing activities that include the entire class (Falout, 2014).

Roundtable seating is done by placing desks in a circle. If one of the main objectives of the teacher is having whole-class and pair-wise dialogue, then this kind of seating is relatively suitable. According to a study, participants who were placed in a circle could all more readily take part in discussions. It also enabled all participants to see and hear the information being given, and as a result they could all respond to it. This elevated the sense of community, individually and for the group as a whole (Falout, 2014). This seating arrangement is also suitable for language learning, as the circle provides exposure, physically and mentally, to hearing other peoples' voices (Falout, 2014).

Horseshoe or semicircle seating is done by placing desks in a U shape, or a horseshoe shape. The teacher has easy access to all students. It is useful for encouraging discussions between the teacher and the students. For larger groups, one could use the option of setting up a double horseshoe. A study conducted in 2001 revealed that 94 percent of K-3 teachers surveyed, use cluster or a semicircle to arrange the desks. The teachers who participated in this research claimed that grouping desks makes a good use of the space and builds a sense of community within the class (Patton, Jennifer, Knight, & Gerken, 2001).

Pods seating is done by grouping desks together. They are helpful in creating a learning community, in which students learn together by cooperating. A study found that pod seating had a positive influence on student interaction and increase participation in class discussions, although it did lessen teacher control and enable interaction facilitative to learning (Simmons, Carpenter, Crenshaw, & Hinton, 2015, p. 56).

Depending on the region, the seating arrangement might depend on the school or the teacher, although in many cases it is a responsibility of the teacher. Notwithstanding the benefits each specific type of seating has and the teacher's goals, Falout (2014) adds in his study that we should not consider only one single seating arrangement as optimal in all situations, knowing the difficulties of space and regulations that teachers may face.

1.2. Decorations

Decorations are items which are used to compose a more attractive look to a particular space. They are used to make classrooms look more welcoming and provide engagement in the learning process. The reasoning behind classroom decorations stands for creating a space that is functional for learning.

It is suggested that the teacher pays attention to the movements in the class. If students have to constantly move around to find necessary equipment in class, it may create distractions and interruptions. These can be avoided if necessary equipment is grouped in a location that is easy to access. A number of routines to keep in mind are: entering class, checking the calendar or the clock, checking the board, passing papers, speaking privately to the teacher, picking up supplies, disposing of rubbish, pencil sharpening (Thompson, 2018).

When selecting decorations, it is advised to be attentive in creating a functional space which delivers the message that your students, along with their work, are valued. It is significant that the teacher does not only display creative projects and excellent papers (Thompson, 2018).

Albeit decorations are an important part of the physical aspect of the classroom and have a positive effect on the students mentally and academically, they mustn't be overused. A study done by Carnegie Mellon University (2014), claims that decorations affect students' ability to focus and study. It was said that having a high number of decorations can become distracting; however, a teacher can eliminate what they find to be a distracting cause.

2. Emotional Environment

Correspondingly in importance to the physical aspect of the classroom is the emotional environment, to be more concise, the teachers' disposition and the environment fostered by it. A safe and positive classroom creates space for productivity and assists the creation of healthy relationships not only between the students but also between the students and the teacher.

Teaching isn't confined to simply transmitting information. It is also the way that information is transmitted and the teacher's ability to be close and caring for the students. Pedagogy is crucial for teachers because it is a guide to working as a facilitator, model, a manager, and sheds light to the strenuous profession that teaching really is. According to Bhowmik, Banerjee & Banerjee (2013) an exceptional teacher firmly acknowledges that in order to have greater results from his students, the

learning has to take place in a positive and nurturing environment. This exceptional teacher also believes that each student is capable of learning, and that they all have different interests and areas in which they are better and creates such environment that the students can perform well based on these abilities. They understand that students are not just students, they are people with cognitive, affective, social and physical dimensions and takes that into account when planning the curriculum. They also understand that meaningful assessment does not only come from formal assessing but also informal observations throughout the academic semester.

2.1. Greetings

Greetings are proficient methods in regards to seizing the momentum at the beginning of the class in an effort to foster warmth and facilitate learning. They are described as a method of managing classroom behavior. Nourishing a productive start to the lesson is a struggle which teachers face, and it's considered a critical factor for academic engagement. Many a times negative behaviors developed throughout the breaks in between classes, might occur at the beginning of the class, exerting the momentum for academic engagement (Cook et al., 2018, p. 150). A study conducted in 2007 tells us that the pre-class greetings done before class, led to an increase on academic engagement for 27 percent (Allday & Pakurar, 2007, p. 318). Another study has claimed that pre-class greetings help set a positive tone. It also claims that such greetings have increased engagement by 20% and have reduced disruptive behavior by 9% in the students who participated in the study (Cook et al., 2018, p. 150).

2.2. A teacher's disposition and its effect on students

Robert J. Marzano (1992) states that proficient learning is nearly impossible if students aren't given positive attitudes and perceptions. He narrows these attitudes and perceptions into two categories that influence learning: the first category includes attitudes and perceptions concerning the learning climate, whereas the second category includes those concerning classroom tasks. Furthermore, a study conducted in 2001 by Florin Sava (2002, p. 1019), claimed that using humiliation, fear and intimidation can affect students by developing shyness, withdrawal, habit disorders and anxiety. The study's claim can also be supported through the statement made by psychology professor Irwin Hyman and clinical supervisor Pamela Snook (as cited in Sava, 2002, p. 1019), in which they said that such behavior can result in escalated feelings of stress and alienation similar to post-traumatic disorder. A direct result of the anxiety mentioned are skeletal aches as well as muscular cramps. In addition to these, students may also suffer lack of energy, upset stomach and neck tension (Marroquin, 2018).

2.3. Addressing mistakes

In a publication by Vanderbilt University (n.d.), it is suggested that in order to avoid the misbehavior of a student, it is best to prevent it by creating behavior norms, perhaps together with the students, at the beginning of the year. Once the students have signed a sheet or have agreed to follow the norms, the teacher can continue being tougher, especially during the first week of school, in order to set the tone. Afterwards, the teacher can continue being nurturing and flexible. The publication also includes ways in which a teacher can intervene in situations of misbehavior, whilst still maintaining a good relationship with the student or students, however hard that may be. Some of those suggestions are:

- standing next to talkative students while conducting class,
- direct firm comments regarding their behavior without the comments being derogatory discussing the situation openly and genuinely,
- asking disruptive students to stay after class and discuss why you find them disruptive, what changes could you make, and what changes could they make.

The publication also includes a list of ways in which a teacher can address a student's needs and create a learning environment.

II. METHODOLOGY

2.1 Aim of the study

The research aims to further expand the subject matter of how a friendly classroom environment affects the students' learning process. It also includes suggestions on how to create a friendly classroom and how to mend the problem created if the above-mentioned is ignored.

2.2 Research questions

This research attempts to acquire answers to three main questions:

1. How does classroom environment effect the students' learning process?
2. Besides learning, are there other ways in which a student is affected by the classroom, and what are they?
3. What can a teacher do to improve classroom environment in order to benefit the student?

2.3 Hypothesis

A qualitative classroom environment and a beneficent and sensible teacher substantially influence the learning process of students.

2.4 Research Methods

This research was conducted through the use of quantitative observation.

It included 150 students from 5 different schools in Peja, from grades 3-9, who were surveyed in order to obtain information on students' preferences about their learning environment.

The material was provided by various sources of information such as: journals, books and dissertation papers. The author of this research paper has attempted to rely solely on material that is reliable for the research to be beneficial.

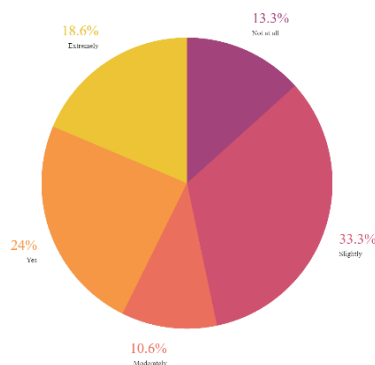
2.5 Population Sample

The survey conducted had a number of 150 participants, primary and lower secondary students from the following schools: "Lidhja e Prizrenit", "Asdreni", "Vaso Pashe Shkodrani", "8 Marsi", and "Ramiz Sadiku". To be more exact the participants were students from the 3rd grade, 5th grade, 7th grade and 9th grade, aged 8-15, male and female, from different nationalities and economic backgrounds.

III. RESEARCH FINDINGS

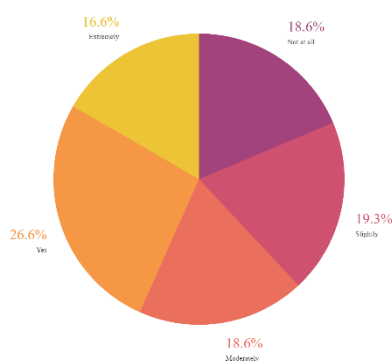
Question 1

Does your teacher's disposition affect their behavior towards you?

In the first question, 33.3% of students answered with “Slightly” and 24% of students answered with “Yes”. A teacher has a great impact on their students’ motivation and achievement surrounding their academic life, as well as their wellbeing. A study conducted by the Journal of Instructional Pedagogies in 2010 (as cited in Marroquin, 2018) concluded that one of the most influential factors in developing literacy is the teacher’s attitude. The effects of humiliation and intimidation used by the teacher have already been discussed in a previous chapter in this research paper, as well as the effect of the teacher’s positive disposition. The results from this particular question further support preceding research concerning the imprint left on students by their teacher.

Question 2

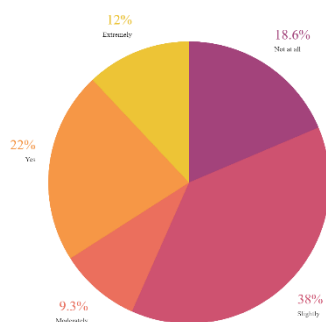

Would you like it if your English teacher had special pre-class greetings with each student?

In the second question, 26.6% of students answered with “Yes” and 19.3% answered with “Slightly”. From the percentages the question has received, one can conclude that students in Kosovo would appreciate the use of such greetings. Pre-class greetings have positive effects in class management and in helping students refocus in class, as it has been stated in the previous chapters. Although the topic has not been researched to a congenial extent, the noteworthy study conducted by Cook et al. (2018, p. 150) shows that using pre-class greetings is beneficial for teachers in regards to management and academic results.

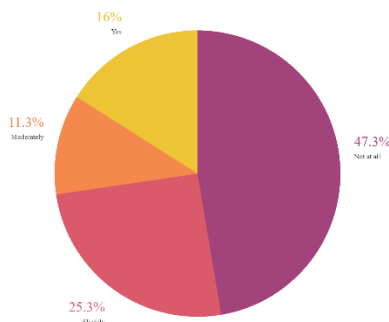
Question 3

Do your teacher’s negative and abrupt reactions to your wrong answers affects you?

In the third question, 38% of students answered with “Slightly” and 22% with “Yes”. As it appears, students in Kosovo claim that their teacher’s negative response to wrong answers does not affect them in a significant way, although preceding researches done in other countries have stated that abrupt reactions to negative answers do cause stress and humiliation, which then have a negative impact in the health of students (Sava, 2002). Further research could be in Kosovo to see if students are aware of the aforementioned impact.

Question 4

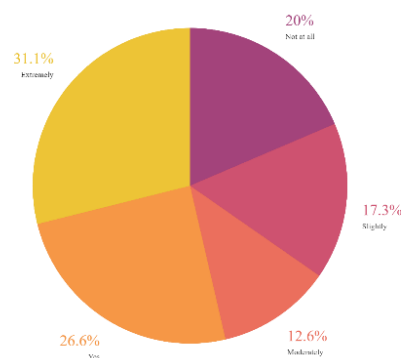

Do you think the furniture in your classroom is comfortable?

In the fourth question, 47.3% of students answered with “Not at all” and 25.3% answered with “Slightly”. The furniture, in all of the classes in which the research was done, were made of particle board, plywood and metal, a number of them being new and the rest being old and scratched. The participants of the study have described their classroom’s furniture as exceptionally uncomfortable and the percentages are too excessive to ignore.

Question 5

Would you like your classroom had more decorations?

In the fifth question, 31.1% of students answered with “Extremely” and 26.6% answered with “Yes”. In chapter 1.3 of this research paper, it has been elucidated that displaying crafts and projects done by students establishes an environment in which students feel valued (Thompson, 2018). A high number of the classes in which the study was conducted had student-made projects on the walls, and only a few of them had decorations related to specific holidays or seasons. From the percentages this question has received it can be derived that this method of decoration does not match the needs or inclination of the students, and that there’s a need for diverse methods.

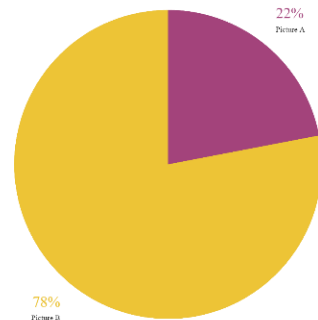
Do you have any suggestion on how you would like your teacher/s to change in order to make you feel more welcomed in class? If so write them below.

Out of 150 participants only 45 completed the sixth question, which was an open-ended question. The suggestions are mainly similar in their requests, although there are ones that stand out. Out of those who answered there was a large number of requests to add decorations and a number of others who requested the change of furniture to more comfortable ones. Another factor that could be gathered from the students’ suggestions is the need for their teachers to become closer to them. They have made statements such as: “I do not want teachers who yell at us”, “calmer teachers”, and “I want the teacher to talk to us about our problems and help us out”. The suggestions present a deeper issue of the lack of closeness in teacher-student relationships in Kosovo. There was also a number of students who suggested a

discontinuation of the use of uniforms in order to make them feel comfortable at school. A few students also suggested the addition of gyms at school.

Question 7

Which classroom from the ones pictured below would you prefer to have your lessons?

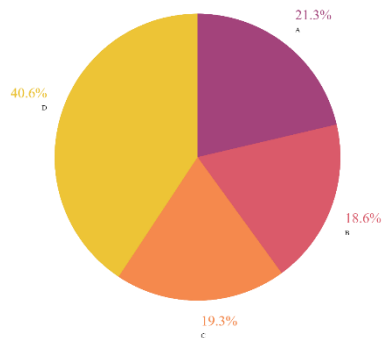

In the seventh question, the students answered with 22% for picture A and 78% for picture B. The first picture was taken in recent years in Kosovo, whereas the second was taken in a school in Finland. The first picture shows a school located in Kosovo. The furniture seems old and used, the tables and chairs are arranged according to the traditional seating arrangement. There is a lot of light coming through the long windows, and there are beige-colored curtains hanging from the ceiling. There is a long green board at the front of the class with simple student-made projects displayed on the sides of it. The second picture shows a school located in Finland. The furniture is seemingly quite new, the tables and chairs are arranged according to the pods seating, and in the corner of the classroom there are drawers for storage and equipment that might come in handy during class. The walls of the classroom are white, with a long grey board specifically for hanging projects and posters. There are projects done by students, and class-related posters. There are also two curtains covering the windows, one of them white and the other green.

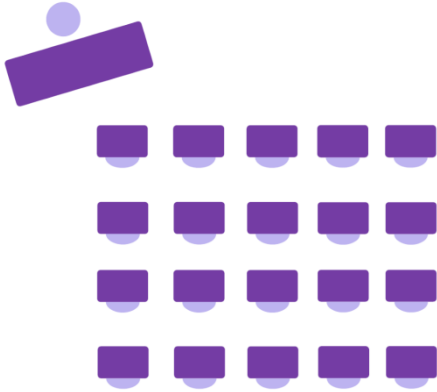

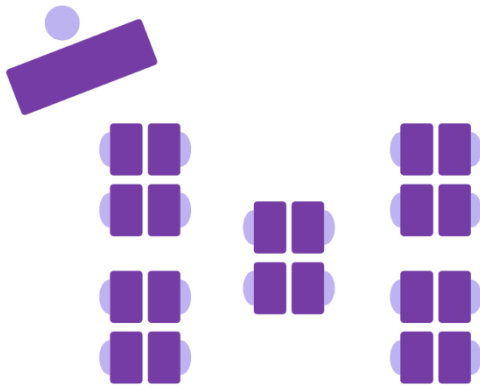
Due to the usage of more color, the newer furniture and the drawer used for storage, one could state that second classroom is what a more welcoming classroom looks like.

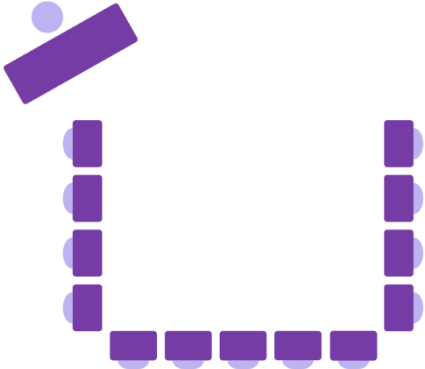
Question 8

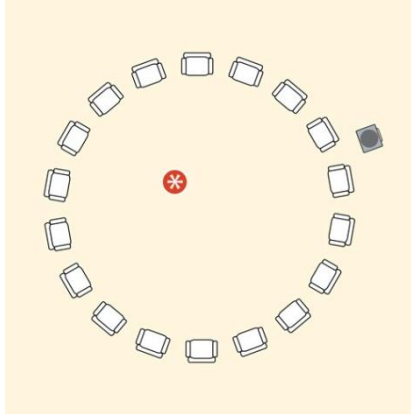

Which of the following seating arrangements do you prefer?

A)

B)

C)

D)

In the eighth question, 40.6% of students showed they preferred the round table arrangement. None of the classes in which the research was conducted had a round table arrangement, nor a semicircle arrangement. A large number of the classes had a traditional set up, and a number of classes were using the pods seating arrangement.

IV. CONCLUSION and SUGGESTIONS

Enabling an environment that allows academic engagement, personal growth, and a healthy relationship between the students and the teacher, requires attention to the physical aspect and emotional aspect of the classroom. This includes attention to the seating arrangement, decorations, activities which create opportunities for students to familiarize amongst themselves and with the teacher, the disposition of the teacher and the way they choose to discuss with their students and the matter in which the teacher corrects students. The ways in which Kosovan teachers affect their students, within the region where the research took place, are shown in questions 1, 2, 3, 4 of the questionnaire. All of these elements contribute to the climate of the classroom, and can have a long-lasting impact on students.

Different types of seating arrangement have different results, and there truly is no optimal seating setup. Depending on the number of the students, the types of classroom furniture, the size of the classroom, and most importantly the needs of the students and the planned activities, the teacher can choose what sort of seating arrangement will be used. In Kosovo, the size of the classroom and the number of the students could be an issue when setting up the classroom furniture, however due to the students' request from the questionnaire and the benefits each seating arrangement has, it is suggested that Kosovan teachers try to make changes to their existing classroom setup and that municipalities invest in new furniture, in accordance with ergonomic principles.

Displaying student-made projects is a good way of showing appreciation for the students' work.. Decorations are a great way of adding warmth to a classroom, and 57.7% of the questionnaire participants asked for more decorations, hence why I highly recommend more time and attention is directed towards the change classroom decorations could make in the look of Kosovan classrooms.

A great way of creating a friendly climate and reinforcing the bond between the teacher and the students is pre-class greetings. A low number of teachers utilize pre-class greetings, which could relate to only 26.6% of the students answering with "Yes". In the view of the fact that such greetings assist in class management and increase academic engagement, their application within Kosovan classrooms could have positive results.

What could be concluded from the students' answers in regards to the usage of ice breakers and activities as a way of providing a welcoming space for students to connect to one another and to the teacher, is that there certainly needs to be an incorporation of the aforementioned. There is a number of useful books and articles online which can help with finding fun and useful energizers.

On the notion that humans are naturally empathetic, one must keep in mind that students are affected by their teacher's disposition and the way their teacher perceives the classroom. When a teacher models a positive attitude, they create a learning climate for the students and a positive perception concerning the

topic matter. It would be repugnant for a teacher to ignore such facts, and beget an adversarial attitude regarding the subject. Advancements must be made in regard of teacher training, with a specific segment dedicated to containing disposition.

There are times when progress is not reached, especially academically, and in order to avoid panning the students when it is not necessary, a teacher should be able to ascertain when it is their demerit, and in virtue of not doing so, leading to students distancing themselves from the teacher.

Based on all that has been said so far, one can state that the hypothesis of this research has been proven as true. Classroom environment does have a significant impact on students, their academic achievements, their rapport to one another as well as the rapport they have with their teacher, and that the teacher can change the aforementioned in order to create the desired climate. There is a multitudinous variety of methods available for teachers to put to use in order to create a friendly environment for their students. Disregarding the effects of a substantial classroom and an incautious and inhospitable teacher, will captiously influence academic engagement and personal development of students.

REFERENCES

- Allday, R. A., & Pakurar, K. (2007). EFFECTS OF TEACHER GREETINGS ON STUDENT ON-TASK BEHAVIOR. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 40(2), 317–320. <https://doi.org/10.1901/jaba.2007.86-06>
- Benedict, B. (2018, August). *Flexible Alternative Seating in the Classroom and On Task Behavior* (Master's dissertation). Education Commons. <https://core.ac.uk/download/pdf/217031449.pdf>
- Bhowmik, M., Banerjee, B., & Banerjee, B. (2013). Role of Pedagogy in Effective Teaching. *Basic Research Journal*
- Burgstahler, S. (2012, 03 28). Universal Design in Education: Principles and Applications. Retrieved from www.washington.edu: <https://www.washington.edu/doi/universal-design-education-principles-and-applications>
- Carnegie Mellon University. (2014, May 27). *Press Release: Heavily Decorated Classrooms Disrupt Attention and Learning In Young Children, According To New Carnegie Mellon Research - News - Carnegie Mellon University* [Press release]. Retrieved July 8, 2020, from https://www.cmu.edu/news/stories/archives/2014/may/may27_decoratedclassrooms.html
- Cheryan, S., Ziegler, S. A., Plaut, V. C., & Meltzoff, A. N. (2014). Designing Classrooms to Maximize Student Achievement. *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences*, 1(1), 4–12. <https://doi.org/10.1177/2372732214548677>
- Cook, C. R., Fiat, A., Larson, M., Daikos, C., Slemrod, T., Holland, E. A., ... Renshaw, T. (2018). Positive Greetings at the Door: Evaluation of a Low-Cost, High-Yield Proactive Classroom

- Management Strategy. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 20(3), 149–159. <https://doi.org/10.1177/1098300717753831>
- Davies, R. (2019, August 20). The secret to classroom seating arrangements - How to decide what's right for you. Retrieved from <https://www.differentiatedteaching.com/classroom-seating-arrangements/>
- Falout, J. (2014). Circular seating arrangements: Approaching the social crux in language classrooms. *Studies in Second Language Learning and Teaching*, 4(2), 275–300. <https://doi.org/10.14746/sslft.2014.4.2.6>
- Jensen, E. (2000). *Brain-Based Learning: The New Science of Teaching & Training*. Corwin Press.
- Marroquin, B. (2018, June 28). The negative attitudes of teachers' impact on students. Retrieved from <https://www.theclassroom.com/negative-attitudes-teachers-8648637.html>
- Marzano, R. J. (1992). Dimension 1: Positive Attitudes and Perceptions About Learning. Retrieved from <http://www.ascd.org/publications/books/61192107/chapters/Dimension-1@-Positive-Attitudes-and-Perceptions-About-Learning.aspx>
- Patton, J. E., Jennifer, S., Knight, W. J., & Gerken, K. (2001, January). A Survey Study of Elementary Classroom Seating Designs. Retrieved from [/www.researchgate.net: https://www.researchgate.net/publication/234576071_A_Survey_Study_of_Elementary_Classroom_Seating_Designs](https://www.researchgate.net/publication/234576071_A_Survey_Study_of_Elementary_Classroom_Seating_Designs)
- Roffey, S. (2012). *Developing Positive Relationships in Schools*. Western Sydney and Exeter Universities & University College. https://doi.org/10.1007/978-94-007-2147-0_9
- Sava, F. A. (2002). Causes and effects of teacher conflict-inducing attitudes towards pupils: a path analysis model. *Teaching and Teacher Education*, 18(8), 1007–1021. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0742051X02000562>
- Simmons, K., Carpenter, L., Crenshaw, S., & Hinton, V. (2015). Exploration of Classroom Seating Arrangement and Student Behavior in a Second Grade Classroom. *Georgia Educational Researcher*, 12(1), 51–68. <https://doi.org/10.20429/ger.2015.120103>
- Thompson, J. G. (2018, August 6). Classroom Decorations: Creating Welcoming and Functional Spaces. Retrieved from <https://sharemylesson.com/blog/functional-classroom-decorations>
- Treize, K. (2020, June 16). Emotions in classrooms: The need to understand how emotions affect learning and education. Retrieved from <https://npjscilearncommunity.nature.com/posts/18507-emotions-in-classrooms-the-need-to-understand-how-emotions-affect-learning-and-education>
- van den Berg, Y. H. M., Segers, E., & Cillessen, A. H. N. (2011). Changing Peer Perceptions and Victimization through Classroom Arrangements: A Field Experiment. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 40(3), 403–412. <https://doi.org/10.1007/s10802-011-9567-6>
- Victorian Institute of Teaching. (n.d.). The Effect of the Physical Learning Environment on Teaching and Learning. Retrieved from

Eurasian Conference on Language & Social Sciences

February 02 - 03, 2021 • Gjakova, KOSOVO

XI

<http://thequohaslostitsstatus.weebly.com/uploads/5/4/2/3/54231535/the-effect-of-the-physical-learning-environment-on-teaching-and-learning.pdf>

Yabancı Pazarlara Girişte Alternatif Stratejiler¹

The Alternative Strategies of Foreign Market Entry

Onur Başar ÖZBOZKURT²

Öz

Uluslararasılaşma yoluyla genişleme, işletmeler tarafından ulusal pazarın ötesinde faaliyet gösterilmesi amacıyla kullanılan bir stratejidir. Bu strateji, işletmelerin, iç pazardaki tüm potansiyeli keşfetmesi ve ulusal sınırların ötesinde genişleme fırsatları aramasıyla ortaya çıkmaktadır. Sınırların ötesinde faaliyet gösteren işletmeler, birçok stratejik kararı göz önünde bulundurmaya zorunda olduğundan, pazara giriş için en iyi stratejinin belirlenmesi ilk aşamada kritik önem arz etmektedir. Ayrıca, uluslararası iş birimlerinin gelecekteki büyümesi, işletmenin yabancı pazara, doğru stratejilerle girmesine bağlı olmaktadır. Bu nedenle, yabancı pazara giriş stratejisine ilişkin seçimin, uzun vadeli etkileri olması ve kolayca geriye dönülebilmesi nedeniyle çok dikkatli bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Buradan hareketle bu çalışma, uluslararasılaşan işletmelerin yabancı pazarlara giriş yaparken kullanabilecekleri çeşitli ve çok yönlü stratejilerin kendine özgü yapısının ortaya konularak bu stratejilerin avantajları ve dezavantajlarının incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararasılaşma, Yabancı Pazara Giriş, Uluslararası İşletmecilik

¹ Bu çalışma, “Uluslararası İşletmecilik Faaliyetlerinde Politik Risk Yönetim Stratejilerinin Oluşturulması ile İlgili Türk İş Dünyası ve Yatırımcıların Algısı Üzerine Nitel Bir Araştırma” başlıklı doktora tezinin ilgili bölümünün yeniden ele alınmasıyla hazırlanmıştır.

² Doç. Dr., Tarsus Üniversitesi, Mersin, TÜRKİYE, onurozbozkurt@tarsus.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2325-2433

Abstract

The expansion through internationalization is the strategy used by businesses when it aims to operate beyond the national market. This strategy arises when the businesses have explored all the potential in the domestic market and look for expansion opportunities beyond the national boundaries. Since businesses operating across borders have to consider oodles of strategic decisions, identifying the best strategy of market entry is crucial in the first stage. Additionally, the future growth of international business units depends on the right strategies of entry into the foreign market. Thus, the selection of foreign market entry strategy is to be made very attentively as it has long-term implications and cannot be easily reversed. In this frame, the current study was carried out to examine the advantages and disadvantages of these strategies by revealing the unique nature of the various and multifaceted strategies that can be followed by businesses that internationalize while entering the foreign markets.

Keywords: Internationalization, Foreign Market Entry, International Business

1. GİRİŞ

Uluslararası rekabet düzeyinin artması ve işletmelerin ticari yönelimlerini yerelden dışa doğru değiştirmesiyle (Malhotra vd., 2003: 1) birlikte işletmeler, her zamankinden daha karmaşık stratejik kararlarla karşı karşıya kalmaktadır. Çoğu zaman ise bu kararların, yabancı pazara girişte en uygun stratejilerinin belirlenmesine yönelik kararlar olduğu dikkat çekmektedir (Ahmed vd, 2002: 805). Bu açıdan, sınırların ötesinde faaliyet gösteren işletmelerin birçok stratejik kararı göz önünde bulundurmak zorunda olması sebebiyle, pazara giriş için en iyi stratejinin belirlenmesi öncelikli bir konu olmaktadır. Nitekim, uluslararası iş birimlerinin gelecekteki büyümesi, işletmenin yabancı pazarlara doğru stratejilerle girmesine bağlı olmaktadır.

Yabancı pazara giriş stratejileri, bir işletmenin ihracat, ortak girişimler veya kendi iştiraklerini kurarak ticari faaliyetlerini yürütme şeklini ve yabancı bir pazardaki angajman derecesini ifade etmekle (Shen vd., 2017: 429) birlikte; ilgili rekabet avantajı, kaynak taahhüdü, kontrol, riske maruz kalma ve ortaklar arasında kâr dağıtımını açısından işletmeler arasında önemli ölçüde farklılık göstermektedir (Ra, 2020: 84). Bu bağlamda, genel olarak işletmeler arasında farklılık gösteren ve işletmelerin ticari operasyonlarına istinaden tercih edilen; ihracat, lisans sözleşmeleri, ortak girişim (Buckley ve Casson, 1998: 539), franchising, yönetim sözleşmeleri, anahtar teslim projeler, sözleşmeli üretim (Långbacka, 2018: 14), konsorsiyum (Silva, 2009: 2), montaj operasyonları (Birden, 2017: 24) ve doğrudan yabancı yatırım (DYY) gibi başlıca stratejiler bulunmaktadır.

Buradan hareketle bu çalışmanın, uluslararasılaşan işletmelerin yabancı pazarlara giriş yaparken kullanabilecekleri çeşitli ve çok yönlü stratejilerin kendine özgü yapısının ortaya konulması ve bu stratejilerin işletmelere yönelik avantaj ve dezavantajlarının incelenerek teorisyenlere ve yöneticilere rehberlik etmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla, uluslararası pazara girişte tercih edilen alternatif stratejiler, kavramsal açıdan incelenmiş ve çalışmanın, işletmelerin kendi ticari operasyonlarına uygunluk gösteren stratejilerin belirlenmesinde işletmelere yol gösterici olması beklenmektedir.

2. Uluslararası Pazarlara Giriş Stratejileri

İşletmeler hedeflenen ülkelerde pazara giriş kararı verdikten sonra hedefledikleri yerlere giriş yoluyla ilgili bir seçim gerçekleştirmektedir. Uluslararası pazarlarda işletmeler; işletmenin amaçları, küresel stratejileri, belirli bir pazardaki rekabet durumu gibi etkenler doğrultusunda uluslararası pazarlara giriş yöntemlerini tercih etmektedir (Terpstra vd., 2012: 82). Bu bağlamda, ilgili alanyazın incelendiğinde uluslararasılaşan işletmelerin seçebileceği birçok strateji olmakla birlikte bu stratejiler temel olarak ihracat (dolaylı ve doğrudan), lisans anlaşmaları, franchising, joint venture, yönetim sözleşmesi, anahtar teslim projeler, konsorsiyum, montaj operasyonları ve DYY'den oluşmaktadır (Birden, 2017; Buckley ve Casson, 1998; Cheptegei, 2012; Çavuşgil vd, 2012; Långbacka, 2018; Osland vd, 2001; Silva, 2009).

2.1. İhracat

Çok uluslu işletmelerin (ÇÜİ) birçoğu günümüzde uluslararası işletmecilik faaliyetlerine ihracat ile başlamaktadır. İhracat faaliyetleri gerçekleştirilirken üretim tesisleri ana ülkelerinde olmakta ve ev sahibi ülkeye ürünlerini göndermektedir. Üretim tesisi, ana ülkede olacağından, yatırım seviyesi minimum seviyede kalacak ve genellikle yabancı müşteriye doğrudan gönderilecektir (Dess ve Miller, 1996: 300).

Koparal (2004: 76)'a göre, uluslararası ticaretin en eski biçimi olma özelliği taşıyan, günümüzde büyük çoğunluğu özel işletmelerce gerçekleştirilen ve işletme yönetiminin, yapısında çok büyük değişimlere ihtiyaç duyulmadığı ihracat, bir ülke sınırları içerisinde serbest dolaşımda bulunan (bu ülkede yetişen, üretilen veya başka ülkelerden ithal edilmiş) ürün ve hizmetlerin başka ülkelere satılması ya da gönderilmesi olarak ifade edilmektedir. Arslan vd., (2007: 30)'ye göre ise ihracat, uluslararası işletme faaliyetleri açısından en kolay ve en az riske sahip bir yol olmakla birlikte, bir işletmenin mallarının geçerli olan ihracat ve gümrük kuralları çerçevesinde satılması olarak tanımlanmaktadır.

İşletmeler, ihracat sayesinde dış pazarları daha yakından tanıma fırsatı bulabilmekte ve böylece işletmenin diğer faaliyetlerinin genişlemesine fırsat verebilmektedir. Günümüz ihracat devlerine örnek olarak, Boeing ve Airbus işletmeleri verilebilmekle birlikte, bu işletmeler her yıl milyarlarca dolarlık ticari hava araçları ihracatı gerçekleştirmekte ve dünya çapında hemen her bölgede varlığını sürdürmektedir (Çavuşgil vd., 2012: 371).

İhracat faaliyetleri her ne kadar, işletmeler açısından en kolay ve minimum riskli uluslararası pazara giriş yöntemi olsa da, ülkelerin ortaya koydukları gümrük kotaları ve vergilendirmeleri veya ulaşım maliyetleri gibi birçok problem alanına maruz kalabilmektedir. Bu noktada, ihracatın ulaşım masrafı içermesi gibi sebeplerden dolayı, bazı durumlarda işletmeler adna, DYY aracılığıyla pazara girmek daha avantajlı olabilmektedir (Koparal, 2004: 77). Uluslararası pazarlara en az risk ile giriş yöntemi olma niteliği taşıyan ihracat faaliyetleri, aşağıda yer aldığı üzere, dolaylı ve doğrudan ihracat olarak iki başlıkta ele alınmaktadır.

2.1.1. Dolaylı İhracat

Dolaylı ihracatta, yerli firma ülke içerisinde ürettiği ürün ve hizmetleri ya aracılar vasıtasıyla ya da bu ürünleri ihraç ürünleriyle birleştiren bir başka yerli üreticiye satmak kaydıyla yabancı işletmelere satmaktadır. Bu nedenle doğrudan ihracat ile karşılaştırıldığında daha kolay, derinlemesine nakit

giderleri ya da özel bir uzmanlık gerektirmemektedir (Koparal, 2004: 77). Keegan (1995)'a göre dolaylı ihracatta dağıtım kanalı daha uzundur. Dolaylı ihracat gerçekleştiren işletme; pazarlama, stoklama gibi birtakım maliyetlerden kaçınmış olur (akt. Can, 2015: 105).

2.1.2. Doğrudan İhracat

Doğrudan ihracatta, yerli firma ülke içerisinde ürettiği ürünleri yabancı müşterilere doğrudan satmakta ve böylece aracı kullanmaksızın tüm ilgili faaliyetleri kendisi üstlenmektedir. Farklı bir ifadeyle, ürünler doğrudan hedef pazara sunulmakta olup ithalatçının bulunmasından ödemenin alınmasına kadarki tüm sorumluluk da ihracatçıya aittir. İhracatçı başarılı olabilmek için sağlayacağı faydadan daha fazla zaman ve kaynak harcamak zorunda kalabilmektedir. Buna bağlı olarak ise, dolaylı ihracata kıyasla doğrudan risklere daha fazla maruz kalmaktadır (Koparal, 2004: 77).

2.2. Lisans Anlaşmaları

Diğer stratejilere göre dış pazarlara giriş yapılmasının kolay bir yolu olan lisans anlaşması, Walsh (1988: 70)'a göre, işletmelerin dış pazarlara açılmasını sağlayacak endüstriyel ya da ticari uzmanlığın belirli bir bedel karşılığında kiralanması ya da satın alınmasını ifade etmektedir (akt. Arslan vd., 2007: 69). Farklı bir ifadeyle, lisans veren; yönetim sistemlerini, üretim sürecini, ticari sırlarını, uzmanlığını, teknik know-how'larını, marka ve patentlerini ve pazarlama tekniklerini belirli bir bedel karşılığında lisans alana satabilmektedir (Koparal, 2004: 82).

Lisans anlaşmalarında ön plana çıkan bazı temel kavramlar bulunmaktadır. Lisans verene lisansör; lisans alana lisansiyeye; lisansiyenin ise satış performansına bağlı, belirli aralıklarla hesaplanacak olan, lisansöre ödeyeceği işletme payına da royaltı adı verilmektedir (European IPR, 2013: 3-9).

Lisans anlaşmaları, DYY ve ortak girişim gibi diğer uluslararası pazara giriş türlerine göre daha az risk taşımaktadır. Örneğin; DYY gibi yabancı pazarlara diğer giriş türlerine göre lisans verme, lisans alanın ülkesindeki milliyetçi politikaların daha az tepkisini çekecektir. Çünkü bazı ülkeler yabancı firma sahipliğine karşı hassas bir yapı içerisinde bulunabilmektedir (Arslan vd., 2007: 54-55). Lisansörün gerekli pazar bilgisi açısından eksikliğe sahip olduğu durumlarda ya da ev sahibi ülkedeki politik istikrarsızlığa bağlı olarak ülkeye girişin zorlaştığı durumlarda lisans anlaşması pazara daha kolay bir girişi sağlayacaktır (Koparal, 2004: 83).

Her iki tarafa da fayda sağlayabilen lisans anlaşmalarında, lisansiyeye, belirli pazarlara daha hızlı bir giriş yapabilmekte, kendi bünyesinde Ar-Ge faaliyetlerinde bulunmadan rekabetçi üstünlük sağlayacak önemli inovatif teknoloji ve uzmanlıklara erişme fırsatı yakalayabilmektedir (European IPR, 2013: 5). Lisansör açısından faydaları ise, ek bir gelir kaynağı olması, girmekte zorluk çektiği ülke pazarlarına girebilmesi ve yeni pazarlara girerek tanıtım imkânı sağlayabilmesi, pazara girişte meydana gelebilecek ithalat kotaları ya da yüksek tutardaki tarifeler gibi riskler ile karşılaşmamasıdır. Ancak, Japonya gibi ülkelerdeki yasalar çerçevesinde, lisans alanın korunması adına anlaşmanın iptali güç olmaktadır. Bu açıdan, lisans verenin, ürünün üzerindeki haklarını geri alması zorlu bir hal almaktadır (Arslan vd., 2007: 54-55). Farklı bir ifadeyle, lisans anlaşmalarının pek çoğunun anlaşmazlık durumlarında lisansiyenin yerel yasa, kural ve yönetmeliklerine tabi olması, taraflar arasında çözümü güç problem alanlarına yol açabilmektedir (Koparal, 2004: 85).

Lisansör, entelektüel varlıklarını kullanma hakkını lisansiyeye verdiği zaman, kendi başına pazar geliştirmenin fırsat maliyetine maruz kalabilecektir. Bu durum, özellikle lisansörün, lisansiyenin faaliyet gösterdiği pazara girmesinin yasaklandığı ve böylece ikincil pazar fırsatlarından yararlanmasının engellendiği durumlarda geçerlidir. Örneğin, Ford, lisansiyeye işletmecilik haklarının devredildiği pazarlarda otomobil satamamaktadır (Koparal, 2004: 83). Ayrıca, düşük risk, düşük seviyede kâr getireceğinden lisans anlaşmaları, uluslararası pazarlara giriş stratejileri içerisinde kârlılığı düşük olan bir strateji olmaktadır (Agarwal ve Ramaswami, 1992: 3). Dolayısıyla, DYY gibi stratejilere oranla çok daha az kâr getirecektir. 2020 yılı itibarıyla dünyanın önde gelen lisansörleri arasında ise, “Walt Disney” ve “Meredith Corporation” yer almaktadır (<http://www.licensemag.com>, Erişim Tarihi: 03.02.2021).

2.3. Franchising

Kelime anlamı itibarıyla alanyazında, anlam bakımından tam bir karşılığı olmayan ve bu sebeple tüm ülkelerde aynı şekilde ifade edilen “franchising”, Fransızca kökenli bir kelime olup serbest bırakmak anlamında kullanılmakta olan “franchir” kelimesinden türemiştir. Buna karşın, alanyazında “franchising”in İngilizce olarak kullanılması itibarıyla, kökünün “Franchise” kelimesinden geldiği ve Türkçe karşılığının “imtiyaz ya da ayrıcalık verme” anlamı taşıdığı da ifade edilmektedir (Akay ve Pirtini, 1997: 134).

Birbirinden bağımsız iki taraf arasında oluşturulan sözleşmeye dayalı bir ilişkiyi betimleyen ve hak sahibine verilen bedel karşılığında belirli sınaî hakları (sistem, marka, ticari isim ve unvan, patent, tasarım) ticari alanda kullanım izni elde edilen Franchising’in temelleri, 1863’te ABD’de Singer Dikiş Makineleri dağıtım sisteminin gerçekleştirildiği ilk uygulamayla atılmış olmakla birlikte, 1888’de General Motors ve 1902’de ilaç sektöründe faaliyet göstermekte olan “Racalls” “franchising”e öncülük etmiştir. 1970’lerde ise Avrupa’da büyük bir ivme kazanmıştır (Cebeci, 2005: 3-4). Günümüzde ise franchising birçok ülke ekonomisinde öneme sahiptir. Örneğin; Bradley (2002: 284), ABD’de perakende satışların yaklaşık %40’ı ve GSYH (Gayri safi Yurt İçi Hasıla)’sinin %10’luk bir kısmının “franchising”ten geldiğini ifade etmiştir (akt. Arslan vd., 2007: 69).

Beshel (2010: 5)’e göre franchising sisteminde, franchisor ve franchisee olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Ticari marka/ismini bir başka işletmeye belirli bir bedel ile pazarlayan kişi ya da gruba “franchisor”, bu marka ya da hizmetin belirli bir süreliğine kullanımını alan tarafa ise “franchisee” ismi verilmektedir. Daha detaylı olarak ifade edecek olursak, bir ürüne, hizmete veya bilgi birikimine ait kalitesi kanıtlanmış ve başarılı bir markaya/isme sahip olup, bunların satış, dağıtım veya işletme hakkını belirli bir bedel karşılığı veren ve entelektüel varlıkların sahibi olan tarafa franchisor; doğrudan/dolaylı bir ürünü belirli bir bedel karşılığında “franchisor”ın ticari adını/markasını, teknik know-how’ını, sistemini ve diğer sinai/fikri mülkiyet haklarının kullanımını üstlenen tarafa ise “franchisee” adı verilmektedir (Cebeci, 2005: 4). Dess ve Miller (1996: 301) ise “franchisee”nin, sözleşme kapsamında franchisordan bazı hakları içeren bir paket aldığını ifade ederken bu paketin, üretimde kullanılacak olan maddeler, araç ve gereçler, güvenilir yönetim sistemleri, standartlaştırılmış çalışma usulleri, know-how, patent, ticari marka, reklam ve promosyonda kullanılacak olan malzemeler, krediler ve finansman ile genel yönetim yardım hizmetlerine erişimi kapsamadığını ifade etmiştir.

Bir çalışma sermayesine sahip olup bir iş deneyimi olmayan küçük işletmeler ya da girişimcilerin yeni bir işletme kurması güç olmaktadır. Girişimciler, yaşanabilecek bu güçlüklerin aşılması noktasında, büyük işletmelerin beraberinde getireceği fırsatlardan (yeni bir ürün geliştirmek, yeni bir işletme yaratmak, ürünü pazarda tanıtmak gibi zorunlulukların kalkması, riskinin nispeten daha az ve daha güvenli olması sebebiyle) yararlanma imkânına sahip olacaktır (Arslan vd., 2007). Bu açıdan, franchising sistemi işletmelerin başarılı olabilmelerinde de büyük paya sahip olabilmektedir. Örneğin, İspanya’da yeni kurulan işletmelerin başarı oranı sadece %20 iken, franchising işletmelerinin başarı oranı %70 seviyesindedir (Czinkota ve Ronkainen, 2012: 293).

Üretilen ürün ve hizmetlerin tüketiciye hızlı ve etkili bir şekilde ulaştırılmasını sağlayan dağıtım sistemi olan franchising, uluslararası pazarlara giriş stratejileri içerisinde en hızlı büyüme gösteren stratejidir. Franchisor, sürekli olarak franchise ücreti temin etmektedir. Bu kavram da lisansöre ödenilen payda olduğu üzere yine “royalty” olarak adlandırılmaktadır. Ancak, franchisingler hızla büyümesine rağmen, Tayvan gibi bazı ülkeler royalty ödemelerinin yurtdışına transferinde belirli bir limit uygulaması yapmakta olup, kâr veya royalty ödemelerinin yurtdışına aktarımını onaya bağlamıştır (Arslan vd., 2007: 69). Diğer bir nokta ise, franchising sisteminin uzun dönemli bir bakış açısını da beraberinde getirmesi sebebiyle ev sahibi ülkenin politik istikrarlılık durumuna bakılmasıdır. Diğer taraftan, Dixon ve Hall (1988: 37)’un ifade ettiği üzere, franchising sistemine göre işletmeler, 1987’de yürürlüğe giren Avrupa Komisyonu düzenlemesi çerçevesinde, bölgesel olarak koruma altına alınarak, franchise alanların aynı ağda faaliyet göstermeleri yasaklanmıştır (akt. Ulaş, 2006: 141).

2.4. Ortak Girişim

Yabancı pazarlara giriş stratejilerinden bir diğeri de genelde yerel olarak faaliyet gösteren bir işletme ile ortak girişimlerin (yaygın olarak kullanımı Joint Venture) oluşumudur. Ortak girişim, iki veya daha fazla işletme tarafından kaynak alışverişinde bulunulması, fırsat ve risklerin paylaşılması gibi amaçlar doğrultusunda yeni bir işletme kurulması ile meydana gelmektedir (Maughn ve Stewart, 2011: 1).

Ortak girişim kurmanın arka planında ekonomik veya siyasi sebepler yer alabilmektedir. Bazı durumlarda, yabancı bir firmanın belirli bir ülkenin pazarına girebilmesi, ev sahibi ülke yasalarının o pazara girilmesine izin vermemesi sebebiyle engellenebilmektedir (Arslan vd., 2007: 141). Bu eğilimi gösteren hükümetler, yalnızca politik sebeplerle dahi özellikle tercih ettikleri ülkelere bağlı işletmelere izin verebilmekte ve onları da yerel işletmelerle ortaklık kurma konusunda yönlendirmektedir (Koparal, 2004: 85). OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)’nin “Dünya Yatırım Kısıtlama Endeksi”nde yer alan en güncel verilere bakıldığında, dünyada yabancı yatırımları kısıtlayıcı uygulamalara en çok başvuran ülkeler arasında ilk sıraları 0,71 puanla Libya ve 0,59 puanla Cezayir almaktadır (www.oecd.org, Erişim Tarihi: 09.02.2021).

Koparal (2004: 85)’a göre ise, kısıtlı kontrole sahip olunması ve kârın yerel ortakla paylaşılması gibi dezavantajları olmasının yanı sıra ortak girişimler, yabancı işletmelerin yerel pazarlarda karşılaşacağı siyasi risk faktörlerini ve sermayenin tamamının riske atılmaması dolayısıyla da ekonomik faktörlerden kaynaklı riskleri azaltmaktadır. Ayrıca, yerel ortak ile ortak girişimde bulunulduğunda, ev sahibi ülkedeki dinamikler hakkında yerel ortak tarafından daha detaylı bilgiye sahip olunması da önemli bir avantaj olmaktadır.

2.5. Yönetim Sözleşmesi

İşletmelerin uluslararasılaşmasının ya da uluslararası pazarlarla entegrasyonunun sağlanmasının yollarından birisi olan yönetim sözleşmeleri, uluslararası bir işletmenin yabancı bir işletme ile o işletmenin faaliyetinin tamamını veya bir bölümünü yönetmek üzere karşılıklı olarak gerçekleştirdikleri anlaşmalardır (Can, 2012: 117). Yönetim sözleşmeleri taraflara çeşitli avantajlar ve dezavantajları beraberinde getirmektedir. Yönetimsel ve teknik uzmanlıkların tedarik edilmesi, teknolojinin transfer edilmesi gibi faydaları bulunmakla birlikte ileride kontrolün kaybedilebilme riski, kâra bakılmaksızın, yönetime, belirli bir bedelin ödeme yükümlülüğünün olması gibi dezavantajları bulunmaktadır. İşletme açısından baktığımızda ise, yeni pazarlara girebilme fırsatı, yüksek gelir sağlama imkânı gibi faydaları bulunmakla birlikte, işletme sahibine bağlı bulunması, sözleşme iptali veya politik alanlarda kontrolün sağlanamaması gibi riskleri beraberinde getirebilmektedir (Arslan vd., 2007: 116-121).

2.6. Anahtar Teslim Projeler

Anahtar teslim projeler, bir firmanın kendi başına veya diğer firmalarla bir konsorsiyum içerisinde, ev sahibi ülkenin bir özel işletmesi ya da devlet olan sahibine devretmeden (yani, anahtar teslim etmeden) önce, bütün bir üretim ya da hizmet tesisini faaliyete geçirmek için tasarım, yapım, donatım ve personel eğitimini taahhüt ettiği bir anlaşmayı ifade etmektedir. (Koparal, 2004: 86). Başka bir ifadeyle, ÇUİ'nin üretim tesisi kurup çalışacak personeli eğitmesi ve proje bitimiyle birlikte kullanıma hazır duruma getirilmesidir (Tek, 1997: 266).

Bazen fast-food franchising uygulamalarında da karşımıza çıkabilen anahtar teslim projeler havaalanı, limanlar, güç santralleri, baraj inşası gibi projeleri de kapsamaktadır (Koparal, 2004: 87). Diğer yandan, anahtar teslim projeler, DYY'nin yasak olduğu veya sınırlamaların getirildiği (özellikle inşaat gibi sektörlerde) durumlarda etkili olmaktadır (Peng, 2016: 332).

2.7. Konsorsiyum

Genelde büyük çaplı taahhüt işlerinde ulusal veya uluslararası bir ihaleyi kazanabilmek için aynı veya farklı ülkelerden aynı dalda veya farklı uzmanlık dallarındaki işletmeler, finansal ve teknolojik imkânlarını birleştirip işbirliği yapmaktadır (Ersun vd., 2000: 57). Ball ve McCulloch (1996: 55)'a göre, konsorsiyumlarda yeni bir işletme kurulması şart olmamaktadır. Anlaşma uzun dönemli bir projenin bitirilmesine yönelik olmakla birlikte, projenin neticelenmesiyle sona ermektedir (akt. Can, 2012: 123).

2.8. Montaj Operasyonları

Üretilen parçaların bir araya getirilmesini ifade eden ve özellikle birçok otomotiv devinin tercih ettiği montaj operasyonları, ürünün parçalarının bir bölümü ya da tamamının bir başka ülkede yapılması ve nihai ürünün oluşturulması amacıyla dış pazarlarda birleştirilmesi sürecini ifade etmektedir (Arslan vd., 2007: 127). Montaj operasyonlarında ya yurtdışı yatırıma ihtiyaç duyulmakta ya da ana işletmenin yatırım yapmasını zorunlu hale getirmeyecek şekilde montajın lisansla gerçekleştirilmesi söz konusu olmaktadır (Karafakıoğlu, 1997: 223).

Chee ve Harris (1998: 306)'e göre ise uluslararası pazarlara girişte, ihracat yerine montaj operasyonları stratejisinin tercih edilebilmesi için parça ve girdi maliyetlerinin nihai ürünün taşıma maliyetlerine

oranla düşük olması gerekecektir. Diğer taraftan, bazı ülkelerde yasal çevre ve ev sahibi ülke hükümeti kaynaklı olarak belirli girdilerin kullanılması zorunluluğu meydana gelmekte (Güney Amerika ülkelerinde olduğu üzere) ve bu pazarlarda montaj kaçınılmaz bir hal alabilmektedir (akt. Arslan vd., 2007: 129).

2.9. Sözleşmeli Üretim

Uygulanabilmesi için, üretimi gerçekleştirecek olan işletmenin ürünü küresel standartlarda üretebilme kapasitesi açısından yeterli olması gereken sözleşmeli üretim stratejisinde uluslararası pazarlama faaliyetlerine katılan işletmelerin dış pazarda bir üretim birimi kurmasına ihtiyaç duyulmamaktadır (Can, 2012: 116).

İstikrarsız ve risk düzeyi yüksek olan pazarlarda uygun bir pazara giriş yöntemi olan sözleşmeli üretimin, yerel olarak üretilmiş imajının satışlar açısından olumlu etkisi ve bu doğrultuda milliyetçilik akımlarından etkilenme olasılığının düşük olması açısından avantajları olmaktadır. Ayrıca, ne lisans vermede olduğu üzere lisans alana çok fazla sorumluluk vermekte, ne de DYY’de olduğu gibi tüm sorumluluklar dışa açılan işletmeye ait olmaktadır (Arslan vd., 2007: 85-88). Bu stratejinin uygulanmasına, aralarında dünya devi “Apple” firmasının da bulunduğu birçok küresel işletmeyle sözleşmeli üretim kapsamında işbirliği yapmakta olan yine bir dünya devi sözleşmeli üretici “Foxconn” firması örnek gösterilebilmektedir.

2.10. Doğrudan Yabancı Yatırım

Dunning (1993), özellikle, yirminci yüzyılın son çeyreğinden başlamak kaydıyla, ekonomik alanda yaşanan değişim sürecinin, ülkelerarası karşılıklı bağımlılıklara yol açması sebebiyle, ülkelerin dış dünyaya izole ekonomik politikalar izlemesini neredeyse imkânsız hale getirdiğini; büyüme, ekonomik kalkınma ve refah düzeyine ulaşabilmede, hem ülkeler hem de firma düzeyinde eski kuralların artık egemenliğini yitirdiğini ifade etmiştir (akt. Erçakar ve Karagöl, 2011: 6).

1960’lardan itibaren, özellikle de 1990’lı yıllarda, ülkeler yatırımlara yönelik amaçları için DYY’ler ile ilgili politikalar geliştirmiştir. Ortaya çıkan düzenlemelerin çoğu önceleri DYY girişlerini denetim altında tutmayı amaçlarken, 1980’lerden itibaren ise düzenlemelerin çoğu, DYY’leri çekmek için teşvik edici hale getirilmiştir (Hisarcıklılar vd., 2009: 1). Farklı bir şekilde ifade edecek olursak, sermayenin liberalleşmesi, beraberinde uluslararası yatırımların hız kazanmasına yol açmıştır. Liberalleşen ulusal ekonomiler, ekonomik büyümeleri ve kalkınmaları noktasında, yabancı yatırımların taşıdıkları önemin farkına varmaya başlamıştır. Bu nedenle mevcut pazar ortamlarını yabancı yatırımcılar için cazip hale getirmeyi amaçlayan çeşitli stratejiler ve politikalar uygulamaya başlamışlardır (Arı ve Özcan, 2010: 65).

DYY’ler, alanyazında, “Özel Yabancı Sermaye Yatırımı”, “Dolaysız Yabancı Sermaye Yatırımı”, “Doğrudan Dış Yatırım”, “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı” ve Uluslararası Doğrudan Yatırım” isimleriyle de ifade edilmektedir. OECD (2008: 22)’ye göre DYY, bir ülkedeki yerleşik bir kuruluşun, kendi ülkesi dışındaki başka bir ülkede kalıcı bir ekonomik bağ (lasting interest) sağlamak amacıyla uzun vadeli bir niteliğe sahip uluslararası yatırım gerçekleştirmesi olarak ifade edilmektedir.

Kısa adı DEİK olan, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (2013: 7), DYY tanımlamasını, kalıcı bir menfaat kurma amacıyla bir ülkede yerleşik şirketlerin başka bir ülkede sıfırdan bir şirket kurarak veya hâlihazırda bulunan bir şirketin öz sermayesine %10'dan fazla bir payla ortak olması yoluyla yaptığı uzun vadeli yatırımlar olarak ifade etmiştir.

Karlık (2002: 466)'a göre, DYY, bir firmayı satın alma, yeni kurulacak bir firma için kuruluş sermayesi sağlama ve/veya mevcut bir firmanın sermayesine katılma yoluyla, bir ülkenin firmaları tarafından diğer bir ülkeye yapılan ve teknoloji, know-how, işletmecilik bilgisi, işgücü ve yatırımcının kontrol yetkisini de kendisi ile birlikte getiren yatırımlar olarak ifade edilmektedir (akt. Ayaydın ve Durmuş, 2010: 74).

Tamamına sahip olunan bağlı ortaklık (wholly-owned subsidiary), yerel bir işletme ile ortaklık (joint venture), sıfırdan yatırım (greenfield investment) veya satın alma yoluyla yatırım (brownfield investment) gibi şekillerle gerçekleşmekte olan (Bitzenis, 2013: 77) DYY'lerin ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre etkileri ve önemi değerlendirildiğinde ise, farklı düzeylerde etkiye sahip olduğu söylenebilmektedir. Örneğin, Erçakar ve Karagöl (2011: 4)'ün de ifade ettiği üzere, gelişmekte olan ülkelerde genellikle yurtiçi tasarruf seviyeleri düşüktür. Bu tip ülkelerde yüksek orandaki tüketim eğilimi, gelirden tasarrufa ayrılan payın düşük seviyede olmasına sebep olurken, ülkede bir tasarruf açığı ortaya çıkabileceğinden, kaynak yetersizliği de meydana gelebilmektedir. Ülkelerin hâlihazırda sahip oldukları kaynakları ile yapabileceği yatırımlar kısıtlı, iç tasarrufların oluşturduğu ülke kaynaklarının da yetersiz olduğu durumlarda, ihtiyaç duyulan ek kaynaklar yabancı yatırımlarla karşılanabilmektedir. Gelişmiş ülkeler ise, makro-ekonomik hedeflere ulaşmada daha başarılı ve sosyo-ekonomik göstergeleri arzu ettikleri seviyede olmaktadır.

DYY'ler genellikle, sermayenin bol ve getirinin sınırlı olduğu ülkelere sermayenin yetersiz ve getirinin yüksek olduğu bölgelere yönelmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmaları için ihtiyaçları olan yatırımların finanse edilmesinde iç kaynakların yetersiz olması yabancı yatırımlara olan ilgiyi artırmış ve ülkeler arasında bir rekabet ortamı oluşturmuştur. Günümüzde, birçok büyük işletme, yatırımlarını ve üretimlerini kendi ülkesinin sınırları dışına yayarak büyümeye çalışmaktadır. DYY'lerin bu kadar yaygın olması ise, bu yatırımların ev sahibi ülkelere için ne kadar etkili ve faydalı olduğunu tartışmaya açmasına rağmen (Gür, 2014: 93), bir ülkede sabit sermaye stokunun artmasına katkıda bulunması, teknoloji ve işletmecilik bilgisi getirmesi, istihdam yaratması, rekabeti geliştirmesi, ödemeler dengesi açığını azaltması, iç piyasaya dinamizm kazandırması, teknik eleman ve yönetici açığını azaltması gibi pek çok nedenle hem sermayenin geldiği ana ülkeye, hem de yatırımın yapıldığı ev sahibi ülkeye birçok katkı sunmaktadır (Arslan vd., 2012: 70). Diğer taraftan işletmeler, yabancı ülkede mülkiyete sahip olacağından bu yöntem, diğer pazara giriş yöntemlerine göre, en riskli pazara giriş stratejisi olmaktadır (Dess ve Miller, 1996: 302).

Erçakar ve Karagöl (2011: 3), DYY akımlarını ülkelere çekebilmede, politik, yasal ve ekonomik yönden istikrarlı olunmasına dikkat çekmiştir. Örneğin, hızla gelişmekte olan bir ülke olarak dünya ülkeleri arasında yer alan ve DYY'lerin ekonomi açısından öneme sahip olduğu Türkiye'de, 1990'lara gelindiğinde, meydana gelen siyasi istikrarsızlık, yatırım yapan yatırımcılara uygulanan ideolojik ayrımcılıklar ve koalisyon hükümetleri dolayısıyla uygulanması gereken ekonomik tedbirlerin kararlı bir şekilde uygulanamaması gibi sebeplerle DYY girişi azalmıştır.

3. SONUÇ

İç pazardaki tüm potansiyelin keşfedilmesi ve ulusal sınırların ötesinde genişleme fırsatı elde edilmesi nedeniyle uluslararasılaşan işletmeler, yabancı pazara girerken birçok stratejik kararı değerlendirmek durumundadır. Nitekim, işletmenin ticari faaliyetine uygun bir pazara giriş yönteminin seçilmesi de değerlendirilmesi gereken ilk aşamalardan birisidir. Uluslararası işletmecilik faaliyetleri açısından pazara giriş stratejileri işletmelerin ticari operasyonlarına göre farklılık göstermekte olup; ihracat, lisans sözleşmeleri, ortak girişim (Buckley ve Casson, 1998: 539), franchising, yönetim sözleşmeleri, anahtar teslim projeler, sözleşmeli üretim (Långbacka, 2018: 14), konsorsiyum (Silva, 2009: 2), montaj operasyonları (Birden, 2017: 24) ve DYY gibi stratejik kararlardan meydana gelmektedir.

Bu çalışmada ifade edildiği üzere ihracat, franchising, yönetim sözleşmeleri, anahtar teslim projeler, konsorsiyum, montaj operasyonları, sözleşmeli üretim, DYY'lerden daha az riskli görünse de daha az kârlılığı da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, işletmelerin, öz sermayesini göz önünde bulundurarak alternatif stratejileri değerlendirmeleri; riski ve beraberinde getirdiği kârlılığı muhafaza ederek faaliyetlerini bu doğrultuda gerçekleştirmeleri önerilmektedir. Ayrıca, ticari faaliyetlerin gerçekleşmesi istenilen ev sahibi ülkenin politikalarını, istikrar durumunu, işletmenin sunduğu ürün veya hizmetin ev sahibi ülkedeki arz-talep ilişkisini detaylı bir şekilde incelemek suretiyle işletme içerisinde profesyonel bir ekip oluşturulması veya danışmanlıklardan faydalanılması tavsiye edilmektedir. Böylece, işletmenin kendisini ve ev sahibi ülkeyi daha yakından tanımasıyla alternatif strateji, yerini en iyi stratejiye bırakacak ve başarı beraberinde gelebilecektir.

KAYNAKÇA

- Agarwal, S. & Ramaswami, S. N. (1992). Choice of foreign market entry mode: Impact of ownership, location and internalization factors. *Journal of International business studies*, 1-27.
- Ahmed, Z. U., Mohamad, O., Tan, B. & Johnson, J. P. (2002). International risk perceptions and mode of entry: a case study of Malaysian multinational firms. *Journal of Business Research*, 55(10), 805-813.
- Akay, H. & Pirtini, S. (1997). Bir pazarlama yöntemi olan franchising sisteminde vergi ve muhasebe uygulamaları. *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı:189, 134.
- Arı, A. & Özcan, B. (2010). Doğrudan yabancı yatırımların belirleyicileri üzerine bir analiz: OECD örneği. *Ekonometri ve İstatistik e-Dergisi*, 12, 65-88.
- Arslan, M., Cengiz, E., Gegez, A. E., Pirtini, S. & Tıgılı, M. (2007). *Uluslararası pazarlara giriş stratejileri*. Beta Yayınevi.
- Ayaydın, H. & Durmuş, S. (2010). Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarının küresel finansal kriz bağlamında değerlendirilmesi. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1).

- Beshel, B. (2010). An introduction to franchising. IFA educational foundation. http://www.trade.gov/sabit/build/groups/public/@tg_sabit/documents/webcontent/tg_sabit_005404.pdf
- Birden, M. (2017). Uluslararası pazarlara giriş stratejileri: Enerji sektöründe bir araştırma (Master's thesis, İstanbul Ticaret Üniversitesi).
- Bitzenis, A. (2013). The Balkans: Foreign direct investment and EU accession. Ashgate Publishing, Ltd.
- Blomstrom, R. & Davis, K. (1975). *Business and society: Environment and Responsibility*. McGraw-Hill Companies.
- Buckley, P. J. & Casson, M. C. (1998). Analyzing foreign market entry strategies: Extending the internalization approach. *Journal of International Business Studies*, 29(3), 539-561.
- Can, E. (2015). *Uluslararası işletmecilik teori ve uygulaması*. Beta Yayınevi.
- Cebeci, R. (2005). Franchising rehberi. *KOSGEB Girişimciliği Geliştirme Merkezi Yayını*, Ankara, 4.
- Cheptegei, D. K. (2012). Foreign market entry strategies, multinational corporations in Kenya: A Case of Coca Cola Kenya Ltd. University of Nairobi.
- Czinkota, M. & Ronkainen, I. (2012). *International Marketing*. South- Western Cengage
- Çavuşgil T., S., Knight, G. & Reisenberger, J. (2012). *International business: The new realities*. Pearson Education Learning.
- DEİK, (2013). Dünya'da ve Türkiye'de yurtdışı doğrudan yatırımlar- yurtdışı yatırımlar iş konseyi. İstanbul, Ağustos.
- Dess, G. G. & Miller, A. (1996). *Strategic management*. Mc Graw-Hill Series in Management.
- Erçakar, M. E. & Karagöl, E, T. (2011). Türkiye'de doğrudan yabancı yatırımlar. *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*.
- Ersun O., Toprak M. & Uzunçarşılı, Ü. (2000). Şirket Kültürü ve İş Prensipleri. *İstanbul Ticaret Odası Yayınları*, Yayın No 4, 57.
- European IPR Help Desk (2013). Commission Commercialising Intellectual Property: Licence Agreements. https://www.iprhelpdesk.eu/sites/default/files/newsdocuments/Licence_agreements_0.pdf
- Gür, N. (2014). Doğrudan yabancı yatırımların yerli şirketler üzerine etkileri. *Müstakil Sanayici ve İş adamları Derneği (MÜSİAD) Araştırma Raporları 90*, İstanbul.
- Hisarcıklılar, M., Kayalica, M. Ö. & Kayam, S. S. (2009). Türkiye'nin yurtdışındaki doğrudan sermaye yatırımları: Bir mikro veri analizi. *TÜBİTAK Projesi* (Proje no: 104K076), İstanbul.
- Karafakioğlu, M. (1997). *Uluslararası pazarlama yönetimi; Teori uygulama ve örnek olaylar*. Beta Basım Yayım.

- Koparal, C. (2004). *Uluslararası işletmecilik*. AÖF Yayın No: 832, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1576.
- Långbacka, A. (2018). *Pros and cons of different market entry modes: A study of Finnish companies entering the South Korean market*. International Business Management, Master's Thesis.
- Malhotra, N. K., Agarwal, J. & Ulgado, F. M. (2003). Internationalization and entry modes: A multitheoretical framework and research propositions. *Journal of International Marketing*, 11(4), 1-31. <http://dx.doi.org/10.1509/jimk.11.4.1.20144>
- Maughn, R. D. & Stewart, M. R. (2011). International joint ventures: A practical approach. *Davis Wright Tremaine LLP*, 1-5.
- OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment (2008). <http://www.oecd.org/daf/inv/investmentstatisticsandanalysis/40193734.pdf>.
- Osland, G. E., Taylor, C. R. & Zou, S. (2001). Selecting international modes of entry and expansion. *Marketing Intelligence & Planning*.
- Peng, M. W. (2016). *Global business*. Cengage Learning.
- Ra, W. (2020). Determinants of the choice of combined modes for foreign market entry: the case of Korean firms entering into Uzbekistan. *Journal of Eastern European and Central Asian Research*, 7(1), 83-94. <http://dx.doi.org/10.15549/jeecar.v7i1.380>
- Shen, Z., Puig, F., & Paul, J. (2017). Foreign market entry mode research: A review and research agenda. *The International Trade Journal*, 31(5), 429-456. <https://doi.org/10.1080/08853908.2017.1361368>
- Silva, S. C. (2009). The use of consortia in the internationalization of construction firms–Mota-Engil study case.
- Tek, Ö.B. (1997). *Pazarlama ilkeleri global yönetsel yaklaşım Türkiye uygulamaları*.
- Terpstra, V., Foley, J. & Sarathy, R. (2012). *International marketing*. Naper Press.
- Ulaş, D. (2006). Franchising sisteminin girişimcilik açısından değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. <https://www.licenseglobal.com/rankings-and-lists/top-150-leading-licensors?page=0%2C12>, Erişim Tarihi: 03.02.2021.
- <https://data.oecd.org/fdi/fdi-restrictiveness.htm>, Erişim Tarihi: 09.02.2021.

Land Use Analysis of Ranchi District, Jharkhand, India

Arpana Premi Lina ORAON¹

Abstract

The high rate of urbanization coupled with population growth has caused changes in land use and land cover in Ranchi, Jharkhand. Therefore, understanding and quantifying the spatio-temporal dynamics of land use and land cover changes and its driving factors is essential to put forward the right policies and monitoring mechanisms on urban growth for decision making. Thus, the objective of this study was to analyze land use and land cover changes in Ranchi area, Jharkhand by applying geospatial technology and land use change modelling. For the accuracy of classified land use maps, a confusion matrix was used to derive overall accuracy and results were above the minimum and acceptable threshold level. The generated land cover maps have been run with Land Change Modeller for quantifying land use and land cover changes, to examine land use transitions between land cover classes, to identify gain and losses of built up areas in relation to other land cover classes and to assess spatial trend of built up areas. Finally, Land Change Modeller has been run to model land use and land cover changes in Ranchi area and to predict land use changes. Generally, the results of Ranchi district of Jharkhand study have shown that there was an increased expansion of built up areas in the last 27 years from 9.69% in 1992 to 21.00% in 2019. The spatial trend of built up areas also showed that there was a growing trend in the center part relative to other directions and also increase in agriculture land from 1992 to 2019 that is 28% to 37%, Forest in 1992 was about 16.01% and in 2019 about 10.00% decrease in the forest areas, Barren land in 1992 was about 10.04% and the year 2019 about 8.34%, Vegetation was about 24.26% in 1992 and in the year 2019 about 16.74%, Water bodies were also less in the year 1992 to 2019 there was 11.06% to 10.02%. Growing population pressure and its associated problems, such as the increasing demand for land and trees, poor institutional and socio-economic settings, and also unfavorable government policies, such as lack of land tenure security and poor infrastructure development, have been the major driving forces behind the LU changes. Hence, special attention should be given to the introduction of wise land resource uses and management practices, secure land possession systems,

¹ Assistant Professor, Department of Geography, Nirmala College, Ranchi University, Ranchi, INDIA. E-mail: arpanaoraon@gmail.com

regulated population growth, and integrated environmental rehabilitation programmes. The existing tree plantation practices should be encouraged by promoting the planting of indigenous tree species, rather than eucalyptus trees, in order to enhance ecological harmony.

Keywords: Geospatial Technology, Land Use Change Modelling and Supervised Classification.

INTRODUCTION

The land cover scenario is continuously undergoing changes in its structure and has been the reason of deep concern to the urban planners and decision- makers. The main contributor to the urban change is the steady increase in the urban population that mainly includes the migration from small towns and rural areas which by far is the main factor of the ever increasing land costs and slum proliferation in the urban areas and illegal occupation of government land and protected forest cover by migrants and greedy construction companies. One arrives at a conclusion that these changes are happening fast and the methods to curtail them or nip them in the bud are not happening which is not true at all. There is lack of awareness among people regarding new technology due to which they resort to age old methods of problem identification and irradiation that takes a lot of time and money and not to forget heavy manpower and to make all these factors work in a single smooth fashion is just another problem, there are hitches and hurdles in conventional surveys and ground truthing. By the time all the information is collected and a action plan is developed the ground reality would have changed so much that the plan does not stand any chance of success. This is one of the major problems, which most of the Government machineries and various other organisations are facing today.

Issues of land use and land cover have become increasingly important as problems of uncontrolled development, deteriorating environmental quality, loss of prime agricultural lands, destruction of important wetlands, and loss of fish and wildlife habitat continue to worsen .To better understand the impact of land use change on global ecosystems, the factors affecting land use must be further examined. Growing human population exert increasing pressure on the landscape as demands multiply for resources such as food, water, shelter, and fuel. These social and economic factors often dictate how land is used regionally. Land use practices generally develop over a long period under different environmental, political, demographic, and social conditions. These conditions often vary yet have a direct impact on land use and land cover (Ojima, et. al., 1994). Examples of land use include creating parks, golf courses, urban areas, and athletic fields. Land cover refers to natural features of the surface of earth, such as vegetation cover, which may or may not been modified by humans (Richardson and Al- Tahir, 2009). A change in land use and land cover may limit the availability of products and services for human populations and can have a profound impact

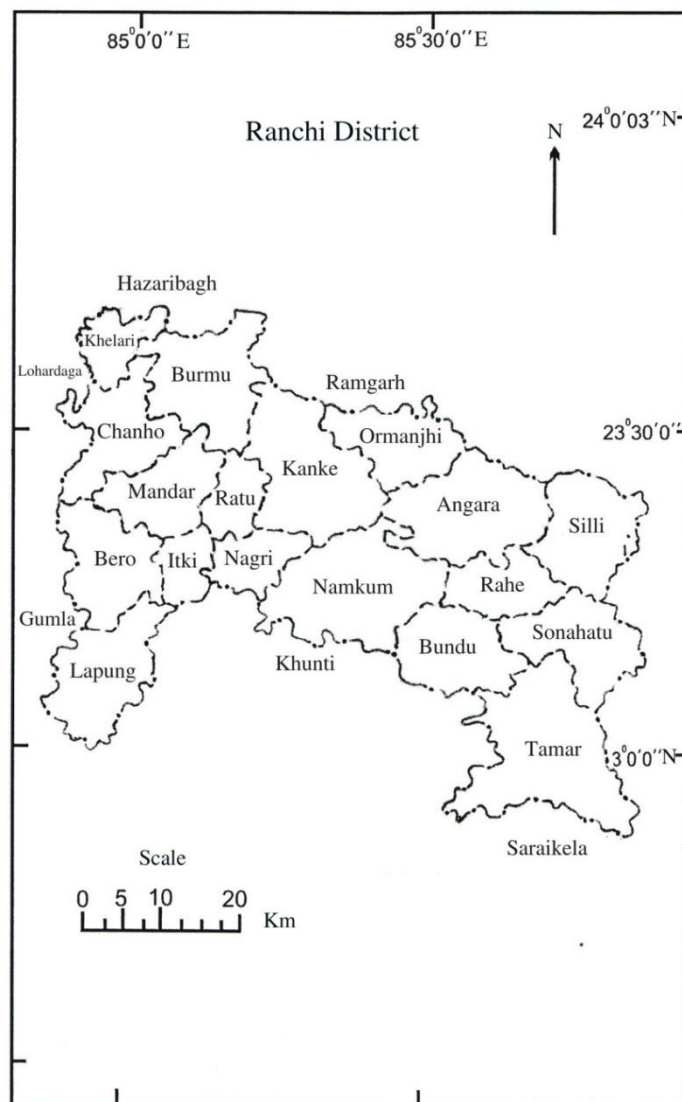
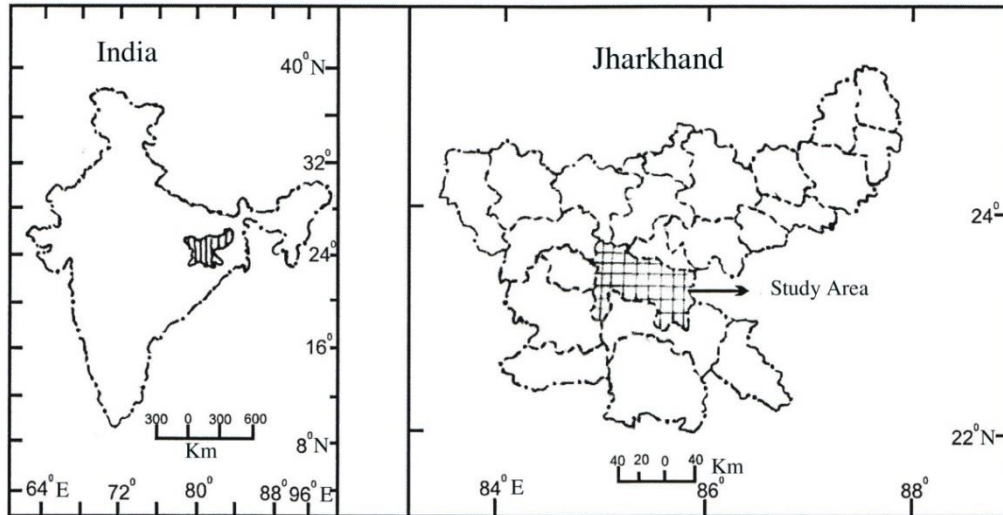
on a region's fauna and flora, as well as on environmental and ecological health. The vast majority of land use and land cover data are acquired through interpretation of aerial photography and other similar imagery. Remotely sensed data provide the comprehensive detail needed to effectively study land use patterns. In this study remotely sensed data were used because they lend themselves to accurate land cover and land use analysis. Land cover information can be visually interpreted using evidence from aerial images, and specific objects can be seen in the context of their neighbouring features (Campbell, 2007). In addition, according to Willkie and Finn (1996), by utilizing geospatial technologies and techniques, researchers can monitor changes in land use and land cover and map areas for specific research and analysis.

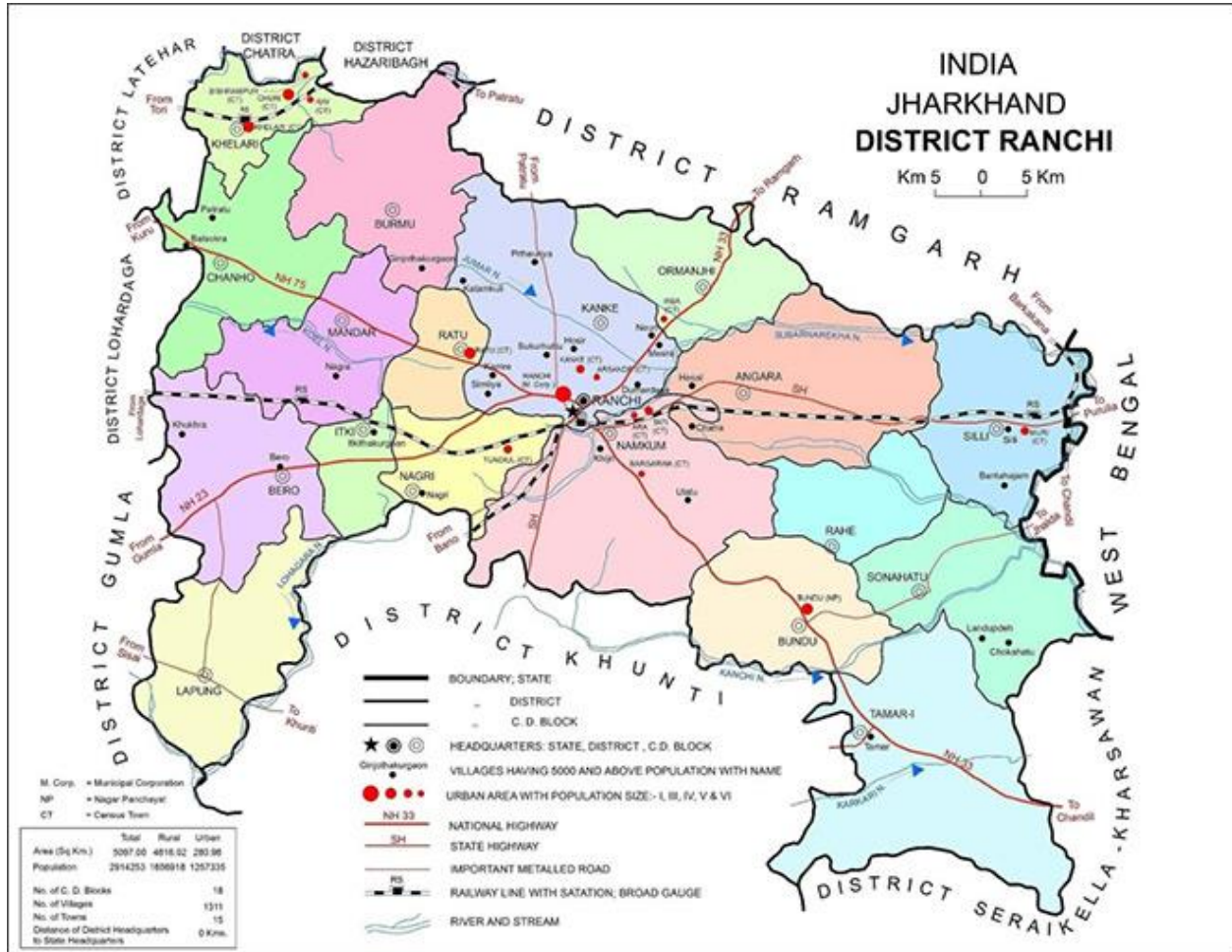
STUDY AREA

Ranchi is located in the southern part of the Chotanagpur plateau, which is the eastern section of the Deccan plateau. The latitude of Ranchi, Jharkhand, India is $23^{\circ}34'$, and the longitude is $85^{\circ}30'$ Ranchi, Jharkhand, India is located at *India* country in the *Cities* place category with the GPS coordinates of $23^{\circ}20'38''$ N and $85^{\circ}18'34''$ E. Ranchi has a hilly topography and its dense tropical forests a combination that produces a relatively moderate climate compared to the rest of the state. However, due to the uncontrolled deforestation, and development of the city, the average temperature has increased. Ranchi, Jharkhand, India elevation is a 644 meters height that is equal to 2,113 feet. Area is included in Toposheet no. 73A, 73B, 73E and 73F. Ranchi has a humid subtropical climate. However, due to its position and the forests around the city, it is known for its pleasant climate. Its climate is the primary reason why Ranchi was once the summer capital of the undivided State of Bihar. Ranchi used to be a preferable hill station in the past. Temperature ranges from maximum 42 to 20 °C during summer and from 25 to 0 °C during winter. December and January are the coolest months with temperature getting to freezing point in some places of the city. The annual rainfall is about 1430 mm (56.34 inches). From June to September the rainfall is about 1,100 mm. Ranchi is located at $23^{\circ}21'N$ $85^{\circ}20'E$. The total area covered by the Ranchi municipal area is 175.12 square kilometres and the average elevation of the city is 651 m above sea level. Ranchi is located on the southern part of the Chota Nagpur plateau which forms the eastern edge of the Deccan plateau. Ranchi is referred to as the "City of Waterfalls", due to the presence of numerous large and small falls of around the close vicinity of the city. The most popular ones are Dassam Falls, Hundru Falls, Jonha Falls, Hirni Falls and Panchghagh Falls.

Location Map

MATERIAL AND METHODS

LAND USE/COVER DETECTION AND ANALYSIS

To work out the land use/cover classification, supervised classification method with maximum likelihood algorithm was applied. Maximum likelihood algorithm is one of the most popular supervised classification methods used. The basic theory assumes that these probabilities are equal for all classes and that the input bands have normal distributions. However, this method needs long time of computation, relies heavily on a normal distribution of the data in each input band and tends to over-classify signatures with relatively large values in the covariance matrix. The spectral distance method calculates the spectral distance between the measurement vector for the candidate pixel and the mean vector for each signature and the equation for classifying by spectral distance is based on the equation for Euclidean distance. It requires the least computational time among other supervised methods, however, the pixels that should not

be unclassified become classified, and it does not consider class variability. Ground verification was done for doubtful areas. Based on the ground truthing, the misclassified areas were corrected using recode option in Imagine. The error matrix methods and Kappa methods were used to assess the mapping accuracy.

LAND USE/COVER CHANGE DETECTION AND ANALYSIS

For performing land use/cover change detection, a post-classification detection method was employed. A pixel-based comparison was used to produce change information on pixel basis and thus, interpret the changes more efficiently taking the advantage of “-from, -to” information. Classified image pairs of two different decade data were compared using cross-tabulation in order to determine qualitative and quantitative aspects of the changes for the periods from 1992 to 2019. A change matrix (Weng, 2001) was produced with the help of Imagine software. Quantitative areal data of the overall land use/cover changes as well as gains and losses in each category between 1992 and 2019 were then compiled.

RESULTS AND DISCUSSIONS

The results obtained through the analysis of multi- temporal satellite imageries were diagrammatically illustrated and data are registered in Tables 1 and 2. Land use/cover status, depicts land use/cover change in different land use categories and illustrates magnitude of change in different land categories. A brief account of these results is discussed in the following paragraphs.

LAND USE/COVER STATUS

Accuracy assessment of the land use/cover classification results obtained showed an overall accuracy of 75% for 1992 and 84.58% for 2019. The Kappa coefficients for 2019 and 1992 maps were 0.8325 and 0.823 (a) depicts spatial distributional pattern of Landuse/cover of the Ranchi district for the year 1992 while (b) for the year 2019. Generally, the results of Ranchi district of Jharkhand study have shown that there was an increased expansion of built up areas in the last 27 years from 9.69% in 1992 to 21.00% in 2019. The spatial trend of built up areas also showed that there was a growing trend in the center part relative to other directions and also increase in agriculture land from 1992 to 2019 that is 28% to 37%, Forest in 1992 was about 16.01% and in 2019 about 10.00% decrease in the forest areas, Barren land in 1992 was about 10.04% and the year 2019 about 8.34%, Vegetation was about 24.26 % in 1992 and in the year 2019 about 16.74 % ,Water bodies was also lit decrease in the year 1992 to 2019 there was 11.06 % to 10.02 %.

LAND USE/COVER CHANGE

Generally, agricultural areas and somehow built up areas were the most dominant land cover classes that has been observed in the study periods of 1992 and 2019. The table below presents a summary of areas and percentage of land cover classes in the last 27 years.

Table 1: - Area statistics of the land use and land cover units from 1992-2019

Land Use and Land Cover Classes	1992		2019	
	Area (Sq. Km.)	%	Area (Sq. Km.)	%
Agriculture	1530.849	28%	2000	37%
Barren Land	529.6212	10.04%	448.6473	8.34%
Settlement	520.8903	9.69%	1121.15	21%
Forest	860.562	16.01%	143.1045	3%
Water body	594.83	11.06%	674.13	12%
Vegetation	1304.123	24.26%	900	16.74%
Rivers	17.70705	0.33%	30.3189	0.56%
River Sand	15.5879	0.29%	58.47	1.08%
Total	5374.17	100%	5374.17	100%

Table 2: - Confusion matrix for land use and land cover of 2019

Classified Data	Vegetation	Surface Water	River	Barren	Agriculture	Settlement	Row Total	User Accuracy
Vegetation	2158	610	400	00	01	01	3170	68%
Surface Water	00	2583	54	00	22	00	2659	97%
Rivers	84	01	1131	158	278	23	1675	67%
Barren	00	00	00	4588	191	76	4855	94.5%

Agriculture	116	00	17	00	598	40	771	77.5%
Settlement	00	00	06	00	00	722	728	99.17%
Column Total	2358	3194	1608	4746	1090	862	13858	
Producer Accuracy	91%	80.87%	70.3%	96.6%	54.86%	83.75%		

Table 3: - Confusion matrix for land use and land cover of 1992

Classified Data	Vegetation	Surface Water	Rivers	Barren	Agriculture	Settlement	Row Total	User Accuracy
Vegetation	472	00	04	00	09	04	489	96%
Surface Water	00	350	140	120	00	00	610	57.37%
Rivers	30	00	440	00	00	00	470	93.61%
Barren	00	100	00	1700	20	45	1865	91%
Agriculture	00	00	00	00	269	00	269	100%
Settlement	06	00	00	00	50	235	291	80.75%
Column Total	508	450	584	1820	348	284	3994	
Producer Accuracy	92%	77%	75%	93%	77%	82%		
Over all Accuracy is - 84.41 %								

CONCLUSION

Land is non-renewable resources and has assessment of land use and land cover in temporal sequence is essential for planning and development of land and water resources. Land use and land cover changes have wide range of consequences at all spatial and temporal scales. Because of these effects and influences it has become one of the major problems for environmental change as well as natural resource management. Identifying the complex interaction between changes and its drivers over space and time is important to predict future developments, set decision making mechanisms and construct alternative scenarios. The study has been conducted by integrating GIS, remote sensing and spatial modeling tools. In order to detect and analyze changes in land cover classes, these techniques were implemented. In the first section, satellite data for the study periods of 1992, 2019 and remote sensing techniques were applied to generate land cover maps through a maximum likelihood supervised image classification algorithm. The accuracy assessment and change detection processes has also been done. The overall accuracy of land use and land cover maps generated in this study had got an acceptable value of above the minimum threshold. From the remote sensing of image classification result, the study showed that the proportion of built up areas were increased. Generally it have shown that there was an increased expansion of built up areas in the last 27 years from 9.69% in 1992 to 21.00% in 2019 The spatial trend of built up areas also showed that there was a growing trend in the center part relative to other directions and also increase in agriculture land from 1992 to 2019 that is 28% to 37%. Forest in 1992 was about 16.01% and in 2019 it was about 10.00% there was decrease in the forest areas .Barren land in 1992 was about 10.04% in 1992 and in the year 2019 it was about 8.34% .Vegetation was about 24.26 % in 1992 and in the year 2019 it was about 16.74 % .Water bodies was also lit increases in the year 1992 to 2019 there was 11.06 % to 10.02 %.

REFERENCES

- Abuelgasim, A. A., Ross, W. D., Gopal, S and Woodcock, C. E. (1999). Change detection using adaptive fuzzy neural networks: environmental damage assessment after the Gulf War. *Remote Sensing of Environment*, 70(2), 208–223.
- Ahmed, B. and Ahmed, R. (2012). Modeling Urban Land Cover Growth Dynamics Using Multi- Temporal Satellite Images: A Case Study of Dhaka, Bangladesh. *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 1(1), 3–31.
- Amsalu, A., Stroosnijder, L and Graaff, J. de. (2007). Long-term dynamics in land resource use and the driving forces in the Beressa watershed, highlands of Ethiopia. *Journal of Environmental Management*, 83(4), 448–459.
- Anderson, J. R., Hardy, J. T. R and Witmer, R. E. (1976). A land use and land cover

classification A. Pensuk and RP Shrestha/GMSARN International Journal 2 (2008), 190.

- Bhatta, B. (2010). Causes and Consequences of Urban Growth and Sprawl. In Analysis of Urban Growth and Sprawl from Remote Sensing Data (pp. 17–36). Springer.
- Brockerhoff, M. (2000). An urbanizing world. Population Reference Bureau.

E-Readiness Competencies of Professors and Students' Perceptions on Online Classes amidst COVID-19

Fernan Q. ABRAGAN¹

Abstract

The purpose of this study was to identify the professors' e-readiness competencies in implementing online class in terms of course design, course communication, time management, and technical competence. Also, it aimed to determine the students' perception towards online class in terms of instructional design and delivery on students, teacher roles on students, and class organization and format. Pure descriptive analysis was used in analyzing the data such as mean and percentage. Selected students and professors in senior high school department were asked to participate in the study. Both adapted and adopted survey questionnaires were used in order to address the problem of this research and these were distributed to the respondents either via online and phone call. Results showed that professors of the senior high school department were found out as good enough in using online platforms with an overall mean of 1.76 which implies that most of them are technically good. Further, students have perceived that their professors are moderately good in terms of instructional design and delivery, teacher roles, and class organization and format. Moreover, the overall mean of 3.60 of students' perception towards online class implies that students have perceived their teacher's way of teaching amidst pandemic that they are promoting students' desire to learn whereby engaged them to become more interactive in various activities. Because there are observable few numbers that can be seen in the results indicating that the teachers are not proficient enough in digital literacy, it is highly recommended to get the demographic profile of the respondents in terms of age and trainings attended pertaining to computer literacy. It is also recommended, that e-readiness of the professors must be correlated to students' perception towards online class.

¹ Mindanao State University at Naawan, PHILIPPINES. E-mail: fernabragan@gmail.com

The Importance of Flexible Model in Blended Learning Model

Fethi KAYALAR¹

Filiz KAYALAR²

Abstract

Depending on the quality of the educational service that takes human qualities and needs as the basis and puts people in the centre, attention is paid to individual differences and distinctiveness, , and education and training are personalized as much as possible. It is the aim of modern education systems and schools to help the students reach the maximum level by providing education services appropriate to their characteristics and needs, starting from the stage they are in. The quality of the methods and techniques used in teaching and learning is one of the main factors that increase the quality and quantity of learning. The diversity in teaching methods and techniques is considered as a richness in terms of using the ones suitable for the characteristics of the student, subject and learning environment. In this respect, the approaches of Flexible Learning Model (FLM) are of great importance in Blended Learning as Distance Education. In the study, we tried to determine the importance of Flexible Learning Model in recent pandemic period. We used literature review as research method, thus we searched the papers and books in literature regarding the history of Blended Learning, Distance Education and E-learning. We have concluded that Flexible Learning Model is mostly implemented at the whole school level, but can be accomplished at the classroom level with careful planning. FLM requires advanced curriculum planning to develop, improve, and create online course materials that allow students to progress independently on the material. In this respect, Flexible Learning Model should be taken into account in Teaching Technologies, Educational Management and Educational Planning.

Keywords: Flexible Learning Model, Blended Learning, Educational Management, Educational Planning

¹ Assoc. Prof. Dr. Faculty of Education, Erzincan Binali. Yıldırım University, TURKEY. E-mail: fkayalar@erzincan.edu.tr

² Asst. Prof. Dr., Faculty of Science and Art, Erzincan Binali. Yıldırım University, TURKEY. E-mail: filiz.kayalar@erzincan.edu.tr

1. INTRODUCTION

In order for the rapid change process in the 21st century to become a development process in our country, it depends largely on the preparation and operation of education in accordance with the conditions of the age for the purpose of raising individuals who can meet the needs. In other words, teaching processes where the development of the individual is centered, more generally, should be organized in such a way that all elements of the education system develop on the basis of the individual's needs and characteristics (Karakaya, 2004).

Putting human development into the center requires individual differences, the richness of resources, the diversity of teaching methods and techniques, the increase of teacher qualifications, the reduction of the number of students in classrooms, the development of multi-purpose education programs in accordance with individual differences and education depending on the socio-economic development level of the country, and the preparation and implementation of education policies that personalize as much as possible.

One of the basic characteristics of education and training structures that aim at the development of individuals is that teaching and learning activities are flexible and dynamic. For the qualities such as knowledge, skills, attitudes and values to be realized in the education process, the learning and teaching approaches that best suit individual differences, existing opportunities, conditions and needs of the age must be selected and put into practice. For this reason, flexibility and dynamism qualities make important contributions to the achievement of the desired goals in the individual.

The idea of flexibility in any teaching and learning approach is not new. It is a fact that many teachers think of increasing the quality and quantity of their students' learning and that they want their students to develop their capacities in all cognitive, affective and psycho-motor areas in accordance with their personal needs and characteristics. There are important reasons why the desired outcomes cannot be realized in many subjects.

The size of the teaching groups, the intensity of the lessons, the problem of time and this lack of resources, the need for consultancy, the demands of exam systems and traditional habits in educational practices, the pressure of certain principles and rules are just a few of the daily encounters in teaching processes. It can be said that the problems that arise most of the time result from teaching and learning approaches.

2. THE NATURE OF LEARNING

In the 21st century, the development and implementation of education policies that can solve problems and respond to social and personal needs emerges as a necessity. Countries that can give their people qualified knowledge, skills, attitudes and values that can solve the problems of their lives are seen as leaders. Learning is the only way people acquire the necessary qualifications. Learning is personal and experience-based, with dimensions of knowing, doing and remembering. In other words, learning requires individual learning activity. Learning depends on the learner's individual effort as well as on the qualifications of the teaching service (Karakaya, 2004).

Changes and developments in scientific and technological fields, rapid changes in professional fields as well as increasing diversity, increasing and deepening of specialization areas, changes in life styles and economic conditions reveal the need for people to have learning qualities at much higher standards. The necessity of being constructively strong in the face of a multifaceted and complex life is based on qualified knowledge, skills, attitudes and values that can be acquired through learning.

In the 21st century, the development and implementation of education policies that can solve problems and respond to social and personal needs emerges as a necessity. Countries that can give their people qualified knowledge, skills, attitudes and values that can solve the problems of their lives are seen as leaders. Learning is the only way people acquire the necessary qualifications. Learning is personal and experience-based, with dimensions of knowing, doing and remembering. In other words, learning requires personal learning activity. Learning depends on the learner's personal effort as well as on the qualifications of the teaching service.

Changes and developments in scientific and technological fields, rapid changes in professional fields as well as increasing diversity, increasing and deepening of specialization areas, changes in life styles and economic conditions reveal the need for people to have learning qualities at much higher standards. The necessity of being constructively strong in the face of a multifaceted and complex life is based on qualified knowledge, skills, attitudes and values that can be acquired through learning.

As in other fields, accepting the diversity of human qualities in the field of education is one of the basic conditions of human rights, and understanding the fact that "Every human being is an original world and has differences". It can be said that respecting the personal differences of people and providing education services in accordance with their qualifications is to take a step or open the door to realize equality in education and democratic education. It can be thought that an understanding of education that is suitable for human qualities and centered on people can only be humanist. Scholastic and dogmatic practices cannot be included in the nature of such an educational service, and one's freedom of education cannot be distorted. Attention is paid to personal differences and distinctiveness, depending on the quality of the education service that takes human qualities and needs as the basis and puts people in the center, and education and training are personalized as much as possible. It is the aim of modern education systems and schools to help the student reach the maximum level by providing education services appropriate to his / her characteristics and needs, starting from the stage he / she is in.

The quality of the methods and techniques used in teaching and learning is one of the main factors that increase the quality and quantity of learning. Diversity in teaching methods and techniques is considered as a richness in terms of using the ones that are suitable for the characteristics of the student, subject and learning environment. Flexible learning approaches are not new in this respect. Many good teachers have considered organizing learning situations and teaching activities for their students on this path. There are many reasons why they find the application difficult. For this purpose, it is necessary to find answers to the questions of what is learning, what are its goals, features, principles, flexible learning approaches, application conditions and forms. It is believed that if a different perspective, way of thinking, discussion and research can be opened in terms of both teaching profession and students, a targeted contribution will be realized in the field of general teaching methods and techniques.

2.1 Flexible Learning

The term flexible learning emerged in the United States of America in the 1970s and started to be used in the literature in Britain in the 1980s. At the end of the 20th century, the word "flexible" started to be used more frequently and its usage became more widespread (Li & Wrong, 2018). In the 21st century, the use of the term flexible learning has increased in the field of open and distance learning, due to the rapid development of information and communication technology. Providing flexible and learning-centered content in learning environments enables individuals to focus on different needs. Flexible learning, in general, gives learners the opportunity to take more responsibility for their own learning and to meet their learning and individual needs (Ayer & Smith, 1998; Güler, 2018).

A successful flexible learning system involves a systematic process of planning, design, development, evaluation and implementation to provide an environment in which learning is actively supported. Therefore, Khan (2005) stated that flexible learning should be meaningful not only for learners but also for all stakeholder groups in the system. For example, factors such as easy accessibility, well-designed content, learner-centeredness, and affordable fees indicate that flexible learning system is meaningful for the learner. The high participation and success of learners in meeting the goals and objectives of the course also makes flexible learning meaningful for course instructors. Similarly, beneficial use of the provided support services also makes the support staff happy (Khan, 2003; Morrison & Khan, 2003). Khan developed a flexible learning framework that includes organizational, management, technological, pedagogical, ethical, interface, resource and evaluation dimensions.

Schools that support a large number of non-traditional and at-risk students often prefer the flexible blended learning model. In this approach, material is first delivered online. Teachers are in the classroom to provide support when necessary, but learning takes place primarily under the guidance of students, as they learn independently and practice new concepts digitally.

Online learning in the flexible model is the backbone of a student's learning, even though it sometimes leads students to office work, and students can switch between different learning models in order to optimize their learning experience according to their specific needs. In fact, every student has a unique, fluent schedule among learning patterns. The teacher is in the classroom, and the teacher or other adults provide flexible and adaptable face-to-face support, as needed, through small group teaching, group projects and individual tutoring. Some applications include significant face-to-face support, while others include minimal face-to-face support.

2.2 Technology-supported Flexible Learning Model

E-learning includes multimedia learning, technology-based learning, computer-based education, computer-driven education, computer-assisted education, Internet-based learning, flexible learning, web-based learning, online education, visual learning environments, also referred to as visual education, learning platforms, m-learning and digital education and are widely used synonymously with these terms. These alternative names, each emphasizing a specific digitization approach and component, find their place in the broad scope of e-learning.

The changes in the learning field make the concepts of e-learning, m-learning and u learning (learning independent of device, place and time) known to us. Mobile learning, or m-learning for short, is known as the most effective method among flexible learning options, because this method eliminates the space limitation and the necessity of using a specific PC. Another advantage of M-learning is that it provides the student with the opportunity to spend their free time without any time or place restrictions. The main characteristics of this model are as follows:

- In this model, teaching is primarily online, but still in a school setting.
- Students work at their own pace and individually
- Teachers are in the role of supervising, guiding and helping to learn.
- Teachers provide flexible face-to-face support with practices such as small group training, group projects, and individual lessons.
- Teachers can take immediate action because they are there
- Students navigate between the various stations whenever needed and are not constrained by time limits.
- It can increase student motivation and autonomy
- It is mostly implemented at the whole school level, but can be accomplished at the classroom level with careful planning

2.3 Advantages of Technology-supported Flexible Learning Model

One of the important changes and advantages provided by the model is the personalization of the learning process. Thanks to content such as video available online, flexibility is provided in the education process, and students can learn the content provided in accordance with their own learning style and speed. In this context, the student can adjust in accordance with his own pace while watching the videos related to the course content, can go back when he does not understand, pause the video where necessary, take notes, advance the video if he knows a well-known point, take notes and discuss the necessary place if there is a point he does not understand. In this way, flexibility is provided in accordance with the characteristics of the learners in the learning process (Johnson, 2013).

Another important advantage of the model is that it increases interpersonal interaction compared to the traditional model (Kayalar and Kayalar, 2020; Johnson, 2013). This situation takes place in various ways. One of these is that the time allocated for lecturing in the traditional model is allocated to activities such as in-class questions and answers, discussions, and brainstorming. In this way, students have the opportunity to interact more with both the teacher and other friends. Other issues that increase the interaction in the model are the discussions about the course content in the virtual environment and the small group work carried out in the classroom. The comments and discussions made within the scope of the educational video in the virtual environment can both provide significant contributions to the students and provide feedback to the teacher on the subject. On the other hand, students reinforce what they have learned with small group work after performing their pre-learning .

According to Fulton (2012), the advantages of this model are as follows.

- Students progress at their own pace, thus reducing the negative effects of individual differences on the process.
- Doing homework and applications based on interaction in the classroom gives the teacher information about the learning difficulties and strategies of the students.
- Teachers can easily edit and change the curriculum and deliver it to students 24/7.
- Course hours can be used more effectively and creatively.
- By using this method, student success, participation and interest can be increased. Research and observations support this situation.
- Learning theories support such new approaches.
- Using technology in learning parallels the 21st century learning philosophy.

The changes in the learning field make the concepts of e-learning, m-learning and u-learning (learning independent of device, place and time) known to us. Mobile learning, or m learning for short, is known as the most effective method among flexible learning options, because this method eliminates the space limitation and the necessity of using a specific PC. Another advantage of M-learning is that it provides the student with the opportunity to spend their free time without any time or place restrictions.

3. LITERATURE REVIEW

Upon examining the literature about Flexible Learning, we have found out that the concepts of open learning, distance learning, flexible learning etc. are interrelated and can be used interchangeably (Ayer & Smith, 1998; Kirkpatrick, 1997). The flexible learning framework has been differently defined by different studies. According to Demetriadis and Pombortsis (2007), flexible learning refers to learning in which learners are offered a variety of options to customize their learning experience according to their specific needs and preferences.

Collis and Moonen (2002) explain flexible learning with four basic components: technology, pedagogy, practice and institution, stating that flexibility can be in lecture resources, types of learning activities, technology supporting learning, and many other environments. While technology refers to information and communication technologies, technologies used in learning environments are considered within this scope. Flexibility can be provided by using different technologies in learning environments, so technology should be at the core of these components. While the pedagogy component focuses on how teaching / learning processes will take place, the application component includes the applications of technology and pedagogy components used in practice. All of the components that affect flexible learning are included under the institutional category.

Khan (2005) states that a successful flexible learning system involves a systematic process of planning, design, development, evaluation and implementation to provide an environment in which learning is actively supported. He states that flexible learning should be meaningful not only for learners but also for all stakeholder groups in the system.

4. CONCLUSION

The increasing impact of globalization and the developing information society is manifesting itself, and it creates new requirements in all areas of social life, including higher education. In this digital age where student-oriented learning and educational activities are carried out by introducing new and more flexible learning methods, e-Learning has become an extremely important tool for the new Higher Education Environment.

Flexible learning is a state of being in which learning and teaching are increasingly freed from the limitations of time, place and speed of study. But that kind of flexibility doesn't stop there. For students, flexibility in learning can include choices regarding entry and exit points, selection of learning activities, assessment tasks, and educational resources in exchange for different types of loans and costs. And for teachers, it may include choices regarding the allocation of their time and the way and methods of communication with the educational institution as well as with learners. Such flexible learning is not a mode of study in itself. It is a principle of value in the broader sense, such as diversity or equality in education and society. Flexibility in learning and teaching applies to any form of study, including campus-based face-to-face training.

REFERENCES

1. Ayer, S., & Smith, C. (1998). Planning flexible learning to match the needs of consumers: a national survey. *Journal of Advanced Nursing*, 27(5), 1034-1047.
2. Collis, B., & Moonen, J. (2002). Flexible learning in a digital world. *Open learning*, 17(3), 217-230.
3. Demetriadis, S., & Pombortsis, A. (2007). E-lectures for flexible learning: A study on their learning efficiency. *Educational Technology & Society*, 10, 147-157.
4. Fulton, K. (2012). Upside down and inside out: Flip your classroom to improve student learning. *Learning & Leading with Technology*, 39(8), 12-17.
5. Güler, E. (2018). Açık ve uzaktan öğrenme ortamlarında esneklik. *AUAd*, 4(3), 75-95.
6. Karakaya, Ş. (2004). Esnek Öğrenme. Pegem Yayıncılık, 1. Baskı, Ocak 2004 İstanbul
7. Kardaş, F. & Yeşilyaprak, B. (2015). A Current Approach To Education: Flipped Learning Model. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, Year: 2015, Vol: 48, No: 2, 103-121
8. Kayalar, F. & Kayalar, F. (2020) Karma Eğitim Modelinde Ters-Yüz Öğrenme. Eğitim Bilimleri Alanında Güncel Araştırmalar. Editör: Mustafa Batuhan Kurt. Duvar Publishing, İzmir
9. Khan, B.H. (2005). Learning features in an open, flexible, and distributed environment. *AACE Journal*, 13(2), 137-153.
10. Kirkpatrick, D. (1997). Becoming flexible: Contested territory. *Studies in Continuing Education*, 19 (2), 160-173.
11. Li, K. C., & Wong, B. Y. Y. (2018). Revisiting the Definitions and Implementation of Flexible Learning. *In Innovations in Open and Flexible Education* (pp. 3-13). Springer, Singapore.

12. Morrison, J. L. & Khan, B. H. (2003). The global e-learning framework: An interview with Badrul Khan. TheTechnology Source. A Publication of the Michigan Virtual University. 2003,

Döviz Kuru Değişimlerinin İhracat ve Yurt İçi Fiyatlara Etkisi

Effects of Exchange Rate Changes on Exports and Domestic Prices

Orhan ÇOBAN¹

Ayşe ÇOBAN²

Öz

Döviz kurları, geçmişten bugüne özellikle gelişmekte olan ülkelerde makroekonomik politika tartışmalarının merkezinde yer almaktadır. Bunun en önemli sebebi, döviz kurlarında ortaya çıkan değişimlerin birçok makroekonomik değişkenleri önemli ölçüde etkileyebilmesidir. 1980’li yıllarda başlayan globalleşme süreci ile birlikte ve dış ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik politikalar, döviz kurlarının ülke ekonomileri üzerindeki etkisini daha da önemli hale getirmiştir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde döviz kurları yurt içi genel fiyatlar düzeyini etkilemektedir. Döviz kurunun yurtiçi fiyatları etkilemesi sonucu ortaya çıkan enflasyonist etkilere döviz kuru geçiş etkisi denilmektedir. Bir ülkede döviz kurlarında ortaya çıkan değişim yurtiçi fiyat oranlarına aynı şekilde yansiyorsa tam geçiş etkisi, aynı şekilde yansımıyorsa kısmi geçiş etkisi mevcut demektir.

Bu çalışmanın amacı, döviz kurundaki meydana gelen değişimlerin ihracat ve yurtiçi fiyatlara etkisinin analiz edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda öncelikli olarak bir literatür taraması yapılmış, teorik çerçeve ele alındıktan sonra döviz kurunun ihracat fiyatlarına ve yurt içi fiyatlara olan etkileri ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Döviz Kuru, İhracat, Yurt İçi Fiyatlar, Türkiye

¹ Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi, İİBF, Gaziantep, Türkiye; ocoban@gantep.edu.tr; ORCID ID: 0000-0001-6137-8937.

² Öğr. Gör., Gaziantep Üniversitesi, Oğuzeli MYO, Gaziantep, Türkiye; aysecoban@gantep.edu.tr; ORCID ID: 0000-0002-7844-7633.

Abstract

Exchange rates have been at the center of macroeconomic policy discussions, especially in developing countries. The most important reason for this is that changes in foreign exchange rates can significantly affect many macroeconomic variables. With the globalization process that started in the 1980s and the policies aimed at removing the obstacles to foreign trade, the effect of exchange rates on the country's economies became even more important.

The exchange rates in developing countries such as Turkey, affect the overall level of domestic prices. The inflationary effects that arise as a result of the effect of the exchange rate on domestic prices are called the exchange rate transition effect. If the change in exchange rates in a country are reflected in domestic price rates in the same way, it means full transition effect, if not reflected in the same way, and there is a partial transition effect.

The purpose of this study is to analyze the effects of changes in exchange rates on export and domestic prices. In line with this purpose, first of all, a literature review was made, after discussing the theoretical framework, the effects of the exchange rate on export prices and domestic prices were revealed.

Keywords: Exchange Rate, Export, Domestic Prices, Turkey

GİRİŞ

Literatürde özellikle 1980'li yıllardan itibaren döviz kurlarındaki değişmelerin makroekonomik değişkenler üzerindeki etkilerine yönelik araştırmalar artmaya başlamıştır. Bu bağlamda döviz kurlarının genellikle gelişmekte olan ekonomilerde önemli etkilere yol açtığı hususu ön plana çıkmaktadır. Bu tartışmaların arkasında yatan en önemli neden, döviz kurlarında ortaya çıkan değişmelerin birçok makroekonomik değişkenleri önemli ölçüde etkileyebilmesidir. Daha çok ihracat yapabilmek adına ithalatını arttırmak zorunda kalan dışa bağımlı ekonomilerde döviz kurlarında ortaya çıkan şokların ekonomide daha geniş etkiye yol açması beklenmektedir. Bu kapsamda muhtemel etkilerden bir tanesi de döviz kurunda meydana gelen değişmelerin yurtiçi fiyatlarda ortaya çıkardığı etkidir. Literatürde kurlarda meydana gelen şokların yurtiçi fiyatlar üzerinde ortaya çıkardığı etki, döviz kurunun geçiş etkisi kavramı ile açıklanmaya çalışılmaktadır (Tümtürk, 2017: 838).

Literatürde döviz kurunda ortaya çıkan yüzde 1'lik bir değişimin, yurtiçi fiyatlarda da aynı büyüklükte bir değişime yol açması, döviz kurunun yurtiçi fiyatlara tam yansması olarak adlandırılmaktadır (Karamollaoğlu, 2018: 28). Yansıma etkisi olarak da ifade edilen bu durum, döviz kurlarında ortaya çıkan artış veya azalış şeklinde gerçekleşen dalgalanmaların fiyatları etkileme sürecidir. Döviz kurunda ortaya çıkan bir değişimin büyüme ve enflasyon gibi makroekonomik değişkenler üzerinde etkisi vardır. Kurlarda oluşan dalgalanmaların yurtiçi fiyatlara ne derecede yansıdığı tespit edilmesi, hem enflasyonun takip edilmesi hem de bu durumda uygulanacak para politikasının belirlenmesi yönünden

önem taşımaktadır. Bu sebeple döviz kurunda ortaya çıkan dalgalanmaların fiyatlara hangi ölçüde ve ne şekilde yansıdığı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde büyük bir öneme sahiptir (Bal vd., 2017: 246).

Döviz kurlarında meydana gelen değişimlerin yurtiçi fiyatlar üzerindeki etkisine ve bu etkinin derecesinin saptanmasına yönelik çalışmalar özellikle 1990'lı yıllarda önemli derece de artış göstermiştir. Kurların geçiş etkisinin belirlenmesine yönelik çalışmalar iktisadi karar birimlerinin geleceğe yönelik karar almalarında, oluşan beklentilerini şekillendirmekte ve reel ekonomiyi önemli derecede etkilemektedir. Bu konuda yapılan çalışmaların artmasının ana nedeni dışa açık politikalar ve bununla beraber döviz kuru oynaklığında meydana gelen artışlardır. Bundan dolayı kurların geçiş etkisinin belirlenmesi ve tespit edilmesi önem arz etmektedir (Akdemir ve Özçelik, 2018: 36).

Bu çalışmada döviz kurunda meydana gelen değişimlerin ihracat fiyatları ile yurtiçi fiyatlara geçiş etkisinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikli olarak bir literatür taraması yapılmış, teorik çerçeve ele alındıktan sonra döviz kurunun ihracat fiyatlarına ve yurt içi fiyatlara olan etkileri ortaya konulmuştur.

LİTERATÜR

Döviz kurunda ortaya çıkan değişimlerin ihracat fiyatları ile yurtiçi fiyatlar üzerindeki etkisini araştıran çok sayıda çalışma vardır. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren tercih edilmeye başlanan globalleşme eksenli politikalar dünya ticaretindeki serbestliği ve hareketliliği artırmış, bu değişime bağlı olarak döviz kurları önemli bir faktör haline gelmiştir. Literatürde yer alan çalışmalar genellikle döviz kurundaki değişimlerin yurt içi fiyatlara ve enflasyona yönelik etkisine yoğunlaşmıştır (Akdemir ve Özçelik, 2018: 37).

Zengin (2001), 1994-2000 dönemi verilerinden hareketle Türkiye'de reel döviz kuru ve dış ticaret fiyatları arasındaki ilişkileri ele almıştır. Analizlerde eşbütünleşme analizinin yanı sıra VAR hareketli ortalamalar yönteminden yararlanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, döviz kurlarının ithalat fiyat endeksini direkt olarak etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca, döviz kurunun ihracat fiyat endeksi üzerindeki etkisi, ithalat fiyat endeksi ile arasındaki nedensellik ilişkisi ile sağlanmaktadır.

Sever ve Mızrak (2007), Türkiye örneğinden hareketle döviz kuru, enflasyon ve faiz oranı arasındaki ilişkileri analiz etmişlerdir. 1987-2006 dönemi verilerinin kullanıldığı analizlerde VAR yönteminden yararlanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, döviz kurunun enflasyon ve faiz oranı üzerindeki etkisinin oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bundan dolayı enflasyon ve faiz oranlarında istikrarın sağlanabilmesi için döviz kurunun önemli bir enstrüman olarak dikkate alınması gerektiğine işaret edilmiştir.

Kızıltan ve Çiğirlioğlu (2008), zaman serisi ve koentegrasyon analizlerinin kullanarak, 1982-2005 döneminde Türkiye'de döviz kuru ile ithalat-ihracat arasındaki ilişkileri analiz etmişlerdir. Analiz sonuçlarına göre, döviz kurunun dış ticaret dengesini sağlamak için kullanılmayacağı ve ülke şartlarına uygun görünmeyen döviz kurunun istikrarsızlığa neden olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Alacahan Dilbaz (2011), Türkiye' de enflasyon ve döviz kuru ilişkisini ele almış ve döviz kurlarındaki değişimin ihracat ve ithalat üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Analizler sonucu döviz kurundaki değişimlerinin fiyatlara yansımada parasal otoriteye güven ve anti enflasyonist durumların önemli unsur olduğu tespit edilmiştir.

Akat ve Yazgan (2012), Türkiye'de döviz kuru ile ihracat fiyatları arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek amacıyla, döviz kurunun ihracat fiyatlarına yansımada analiz etmişlerdir. Analiz sonuçlarına göre, reel kurdaki hareketlenmelerin uzun bir süreçten sonra ihracat fiyatlarını döviz cinsinden etkilediği tespit edilmiştir.

Alacahan Dilbaz (2013), döviz kurunun yurt içi fiyatlar üzerindeki etkisinin yanı sıra, bu etkilenmeyi ortaya çıkaran faktörler ve enflasyon hedeflemesi ile olan bağlantısını ele almıştır. Analiz sonuçlarına göre, döviz kurundaki yansımada ortaya çıkan zayıflığın son derece önemli olduğuna işaret edilmiştir.

Korkmaz ve Bayır (2015), 2003-2014 döneminde döviz kurunda yaşanan dalgalanmaların Türkiye'de yurt içi fiyatlara olan etkisini araştırmışlardır. Nominal efektif döviz kurunun yanı sıra ÜFE ve TÜFE endekslerinin dikkate alındığı analizlerde döviz kurundan ÜFE'ye ve TÜFE'den döviz kuruna doğru tek yönlü nedensellik ilişkilerinin olduğu belirlenmiştir.

Alptekin vd. (2016), VAR yönteminden hareketle Türkiye'de 2005-2015 döneminde döviz kurunun fiyatlara geçiş etkisini analiz etmişlerdir. Analiz sonuçlarına göre, döviz kurundan tüketici fiyatlarına olan geçiş etkisinin azalma eğiliminde olduğunu belirlemişlerdir. Bu durumun en önemli nedeni olarak da maliyetleri azaltmaya yönelik alınan tedbirler gösterilmiştir.

Tümtürk (2017), 1994-2006 dönemi verilerinden hareketle döviz kurunda meydana gelen şokların yurtiçi fiyatlar üzerindeki etkisini enflasyon hedeflemesi çerçevesinde analiz etmiştir. Analiz sonuçlarına göre, enflasyon hedeflemesine geçilmesiyle birlikte döviz kurunda meydana gelen değişimlerin yurtiçi fiyatlar üzerindeki etkisinin azaldığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan analizlerde dikkate alınan dönemlerde Türkiye'de enflasyon ataleti bulunduğu ve bu enflasyon ataletinin enflasyon hedeflemesi ile birlikte azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bal vd. (2017), 19 OECD ülkesinin 1990-2005 dönemi verilerinden hareketle döviz kurunda değişimlerin yansımada etkilerinin analiz etmişlerdir. Analizlerde yapısal vektör otoregresif model ve ADRL dengesiz panel veri analizi yönteminden yararlanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, zayıf olmakla birlikte döviz kurunun yurtiçi fiyatlara yansımada anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, yurtiçi fiyat istikrarını sürdürebilmek için döviz kurundaki değişimleri takip eden politikalara başvurulması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Akdemir ve Özçelik (2018), 2003-2017 dönemi verilerinden hareketle Türkiye'de döviz kurlarının tüketici fiyatları ve imalat sanayi fiyatlarına geçiş etkisini araştırmışlardır. SVAR modelinin dikkate alındığı analiz sonuçlarına göre, Türkiye'de tamamlanmamış geçiş etkisinin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yurtiçi fiyatlarının imalat sanayi fiyatlarına göre döviz kurundan daha az etkilendiği tespit edilmiştir.

Çelik (2018), 1995-2017 dönemi aylık verilerini kullanarak, döviz kuru volatilitésinin ihracata olan etkisini incelemiştir. ADRL sınır testinin yanı sıra hata düzeltme modelinin dikkate alındığı analizler sonucu reel efektif döviz kurunun kısa ve uzun dönemde ihracatı ve dış ticaret hacmini olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Emsen (2018), Türkiye ekonomisinin ihracata ve ithalata duyarlılığını araştırmışlardır. Araştırmada ADRL ve NARDL yöntemlerinden yararlanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, Türkiye özeli için politika önerilerinde bulunulmuştur.

DÖVİZ KURUNUN MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLERE ETKİSİ

Döviz kurlarında ortaya çıkan dalgalanmaların yurtiçi fiyatlara üzerine etkisi üç ana kanaldan gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki, ithal tüketim mallarında ortaya çıkarken, ikincisi ithal ara malları üzerinde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda üçüncü kanal ise yurtiçinde üretilmekte olan malların yabancı para cinsinden fiyatında ortaya çıkan değişmedir (Kiptui vd., 2005).

Döviz kurunun diğer makroekonomik göstergeler üzerindeki etkisi genellikle yansıma etkisi kavramı ile ele alınmaktadır. Yansıma etkisi doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Doğrudan etki, ulusal paranın değerinde meydana gelecek azalma halinde ithal edilen ara ve nihai malların maliyetlerinde ortaya çıkacak olan artışlara dayanmaktadır. Bu etkileşimde yurt içi fiyatlar genel düzeyi artmaktadır (Kenen ve Pack, 1980). Dolaylı etki ise, döviz kurlarının fiyatları etkilemesinde toplam talep kanalından kendini göstermektedir. Kurlarda meydana gelen bir azalış yurt içinde yer alan malların yurt dışı piyasalarda daha pahalı hale gelmesine yol açmaktadır. Bu durumda bir taraftan ihracat ve toplam talep düzeyi artarken, diğer taraftan da fiyatlar yükselmektedir (Damar, 2010).

Döviz kurunun ihracat ve ithalat fiyatları üzerindeki yansıması fiyat politikalarına göre şekillenmektedir. Burada dış ticaret yapan iki tarafın üreticinin para birimini kullanması halinde döviz kurunda ortaya çıkan değişiklik yerli para cinsinden ihracat fiyatları üzerinde herhangi bir etki ortaya çıkarmazken, yerli para cinsinden ithalat fiyatına direk yansımaktadır. Dış ticaret yapan her iki tarafın da tüketicinin yani ithalatçının para birimini kullanması halinde döviz kuru ile birlikte ihracatçının yerli para cinsinden fiyatında değişme görülecektir. Ancak, yabancı para cinsinden fiyatında herhangi bir değişiklik olmayacak ve ikame mallar ve ihracat ürünleri daha pahalı hale gelecektir. Döviz kurunun ihracat fiyatları üzerinde yarattığı etki ihracat yapısından da etkilenmektedir. Rekabetin yoğun olduğu mal ve hizmet gruplarının ihracat içindeki payının artması halinde döviz kurunda meydana gelen hareketlenmelerin döviz cinsinden ihracat fiyatlarına da etkisi artacaktır (Akat ve Yazgan, 2012: 2-3).

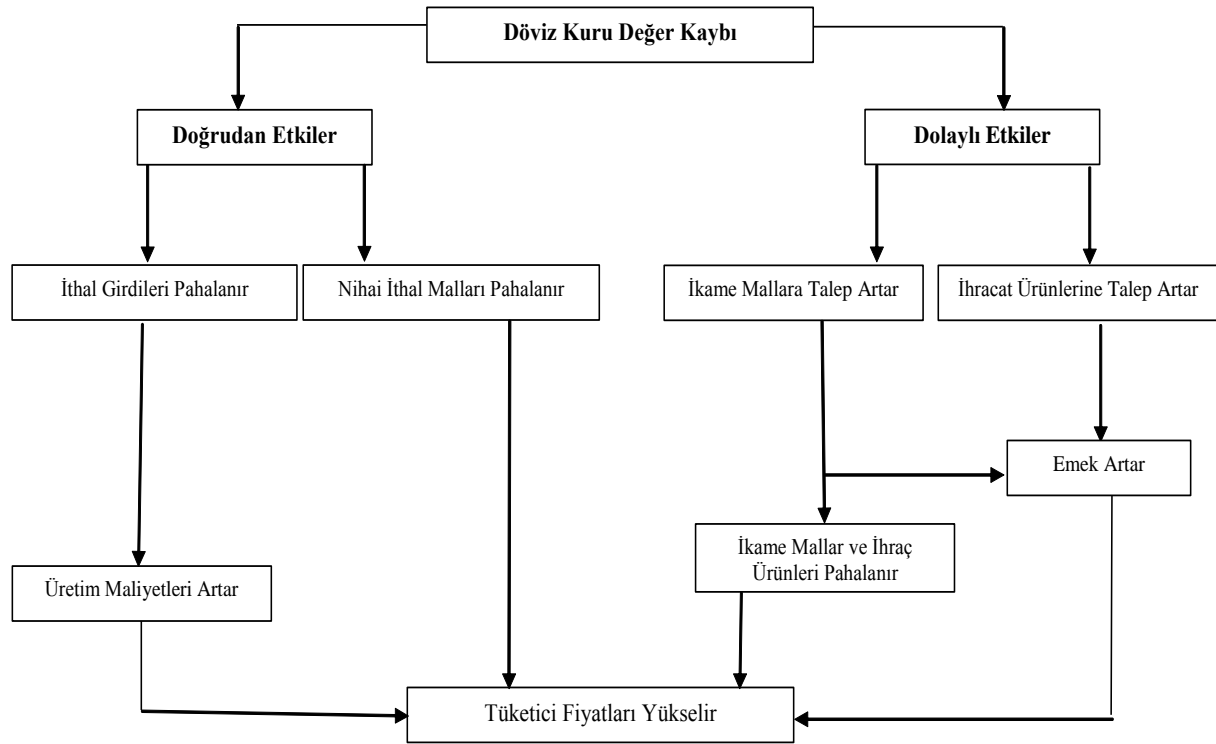
DÖVİZ KURUNUN FİYATLARA GEÇİŞ ETKİSİ

Bir ülkede ortaya çıkan ekonomik kriz o ülke ile ticari ilişkilerde bulunan ülkeleri olumsuz yönde etkileyebilmekte ve ekonomik istikrarı tehdit etmektedir. Dış ekonomilerde meydana gelen istikrarsızlıklar başta dış ticaret olmak üzere dengesizliklere neden olmakta ve iç ekonomik göstergelerle

birlikte iç istikrarsızlığa yol açmaktadır. Bu kapsamda yurt içinden veya yurt dışından kaynaklı bir istikrarsızlık öncelikle döviz kurlarında hareketlenmeye yol açmakta ve bu süreç fiyatları etkilemektedir. Döviz kurundan kaynaklı bu türden gelişmeler özellikle dışa bağımlı ülke ekonomilerinde ithal girdi maliyetini artırmaktadır. Ortaya çıkan maliyet artışları fiyatlara yansıtılmakta ve nihai tahlilde bu durum fiyat istikrarsızlığı ile sonuçlanmaktadır (Alaçahan Dilbaz, 2011: 52).

Döviz kurunda meydana gelen değişiklikler, Şekil-1'de de görüldüğü üzere fiyatları doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir.

Şekil- 1: Döviz Kurundan Fiyata Geçiş Etkisi

Kaynak: McFarlene, 2002.

Şekil-1'e göre, döviz kurlarının fiyatlara doğrudan etkisi ithal aramalı ve nihai ithalat malları aracılığıyla gerçekleşmektedir. Yerel para biriminde meydana gelen değer kaybı ithal olan hammadde ve ara malların maliyetini artırarak, üretim maliyetini olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun sonucunda yurt içi fiyat düzeyi yükselmektedir. Ayrıca doğrudan etki nihai mal aracılığı ile de ortaya çıkmaktadır. İthal edilen nihai mallar pahalılaşmakta ve yurtiçi fiyat düzeyini artırmaktadır. Dolaylı kanalda ise döviz kurunun tüketici fiyatları üzerindeki etkisini toplam talep aracılığıyla göstermektedir. Döviz kurunda ortaya çıkan değer kaybı, ihracat fiyatlarını ve ikame mal fiyatlarını azaltarak talep miktarında artışa sebep olmaktadır. Talepte meydana gelen artış sonucunda ise fiyatlar yükselmektedir. (Karamollaoğlu,

2018: 28). Burada, döviz kurunda meydana gelen yükselme ile fiyatlar değişime karşı esnek olup, kurun düşmeye başlamasıyla fiyatlarda aşağı doğru esneklik çok düşük gerçekleşmektedir (Alacahan Dilbaz, 2013: 351).

Şekil-1'de gösterilen doğrudan etkide ise ithal tüketim mallarında meydana gelen fiyat yükselmeleri TÜFE'yi etkilemektedir. İthal girdi fiyatlarındaki yükselmelere bağlı olarak üretim maliyetleri artmakta ve bu durum ÜFE'yi baskılamaktadır. Dolayısı etkiye ise döviz kurunda meydana gelen değişimler ihracatı etkilemekte; fiyatı düşen ve ucuzlayan ihraç mallarının talebi yükselmektedir. Artab rekabete bağlı olarak ürünlerin fiyatları da artmakta ve nihai tahlilde TÜFE etkilenmektedir (Alacahan Dilbaz, 2013: 352).

SONUÇ

Bu çalışmada döviz kurunda meydana gelen değişimlerin ihracat fiyatları ile yurtiçi fiyatlara geçiş etkisinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Döviz kurlarındaki değişimin makroekonomik göstergelere olan etkisi yansıma kavramı ile açıklanmaktadır. Yansıma, döviz kurundaki meydana gelen artışın kalıcı olmasına, paranın değer kaybetmesinin yanı sıra yurtdışındaki fiyat artışlarının hacmine, ekonominin dışı açıklığına, tüketim mallarının üretiminde kullanılan ithal mallarının derecesine, döviz kurunun ülke içinde bulunan ve üretilen malların fiyatlarını etkileme derecesine, tüketim sepeti içerisinde ithal mallarının oranına ve yurtiçi üretilen mallar ile ikame edilebilme durumuna, beklentilere, yurtiçinde bulunan enflasyonist ortama ve son olarak uygulanmakta olan döviz kuru rejimine bağlı olarak şekillenmektedir. Döviz kuru hareketlerinin fiyatlara yansımada parasal otoriteye duyulan güvenilirlik ve anti enflasyonist etkenler de önemli birer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Döviz kurunda ortaya çıkan değişimler Türkiye gibi finansal olarak güçlü konumda olmayan gelişmekte olan ülke ekonomilerini önemli derecede etkilemektedir. Döviz kurunda ortaya çıkan bir artış, ithal edilen mal ve girdi fiyatlarının artırmakta ve bu artışlar üretici fiyatlarına yansımaktadır. Ayrıca döviz kurunda ortaya çıkan artışlar yüksek enflasyon beklentisine neden olacağından dolayı ülke parasına olan talebi düşürerek, döviz talebini yükseltmektedir. Döviz kuruna olan talep artışları her defasında döviz kurunu daha da artıracaktır. Döviz kurunda ortaya çıkan oynaklığın fiyatlara hangi ölçüde yansıtacağı başta merkez bankaları olmak üzere para otoritelerinin uygulamaya koyacağı politikalara göre şekillenecektir.

KAYNAKÇA

Akat, A.S. ve Yazgan, E. (2012) Döviz kuru ihracat fiyatlarına yansıyor mu?, *İktisat Toplum Dergisi*, file:///C:/Users/pc/Downloads/akatyazgan2012-kurihracat-final.pdf, Erişim Tarihi: 15.12.2020.

Akdemir, S. ve Özçelik, M. (2018) Döviz Kurlarının Yurtiçi Fiyatlara Geçiş Etkisi: Türkiye Ekonomisi 2003-2017 Dönemi Uygulaması, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14 (1): 35-50.

- Alacahan Dilbaz, N. (2011) Enflasyon, Döviz Kuru İlişkisi Ve Yansıma: Türkiye, *Sosyal Bilimler Dergisi*, (1): 49-56.
- Alacahan Dilbaz, N. (2013) Dalgalanma Korkusu ve Döviz Kurunun Yurtiçi Fiyatlar Üzerindeki Etkisi. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(3): 345-356.
- Alptekin, V., Yılmaz, K. Ç. ve Taş, T. (2016) Döviz Kurundan Fiyatlara Geçiş Etkisi: Türkiye Örneği, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (35): 1-9.
- Bal, H., Demiral, M. ve Yetiz, F. (2017) Döviz Kurunun Yurtiçi Fiyatlara Yansıması: OECD Ülkelerinden Bulgular, *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2): 133-151.
- Çelik, R. (2018) Döviz Kuru Volatilitésinin İhracat Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği (1995-2017). *İstanbul İktisat Dergisi*, 68: 181-220.
- Damar, A. O. (2010) *Türkiye’de Döviz Kurundan Fiyatlara Geçiş Etkisinin İncelenmesi*, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü Yayını.
- Emsen, Ö. S. (2018) Türkiye Ekonomisinde İhracat İle İthalat Ve Döviz Kuru Arasındaki İlişkiler, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19 (1): 78-91.
- Karamollaoğlu, N. (2018) Türkiye Örneğinde Döviz Kuru Değişimlerinin İhracat Fiyatları ile Yurtiçi Fiyatlara Yansıması: Bir Literatür Taraması, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 19 (2): 27-42.
- Kenen, P. B. ve Pack, C. (1980) Exchange Rates, Domestic Prices, and the Adjustment Process: A Survey of Recent Evidence, New York: Group of Thirty.
- Kızıltan, A. ve Ciğerlioğlu, O. (2008) Türkiye’de Reel Döviz Kuru Değişmelerinin İhracat Ve İthalata Etkisi. *Ekev Akademi Dergisi*, 12 (36): 423-444.
- Kiptui, M., Ndolo, D. ve Kaminchia, S. (2005) *Exchange Rate Pass-Through: to What Extent Do Exchange Rate Fluctuations Affect Import Prices and Inflation in Kenya?*, Central Bank of Kenya Working Papers, 1. Nairobi: Central Bank of Kenya.
- Korkmaz, S. ve Bayır, M. (2015) Döviz Kuru Dalgalanmalarının Yurtiçi Fiyatlara Etkisi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (4): 69-85.
- McFarlane, L. (2002) *Consumer Price Inflation and Exchange Rate Pass-Through in Jamaica*, Bank of Jamaica, http://boj.org.jm/uploads/pdf/papers_pamphlets/papers_pamphlets_consumer_price_inflation_and_exchange_rate_pass-through_in_jamaica.pdf, Erişim tarihi: 10.09.2020.
- Sever, E. ve Mızrak, Z. (2007) Döviz Kuru, Enflasyon Ve Faiz Oranı Arasındaki İlişkiler: Türkiye Uygulaması. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 264-283.
- Tümtürk, O. (2017) Türkiye’de Döviz Kurularının Yurtiçi Fiyatlara Geçiş Etkisi ve Enflasyon Hedeflemesi, *Yönetim Ve Ekonomi*, 24 (3): 837-855.

Zengin, A. (2001) Reel Döviz Kuru Hareketleri Ve Dış Ticaret Fiyatları (Türkiye Ekonomisi Üzerine Ampirik Bulgular), *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (2): 27-41.

Roli I bashkesise nderkombetare deri ne shpalljen e Pavaresise se Kosoves

Rozafa BERISHA¹

Abstrakt

Studimi eshte nje analize ne aspektin nderkombetar e procesit te qeshtjes se bashkesise nderkombetare dhe ndikimit te saj ne shtetin e Kosoves deri ne shpalljen e Pavaresise.

Qellimi, eshte te shpjegohet nga kendveshtrimi nderkombetar ndikimi I bashkesise nderkombetare ne Republiken e Kosoves dhe te ofroje nje analize te hollesishme te qendrimeve unike nderkombetare qe fillimisht ishin kunder pavaresimit te Kosoves te cilat qendrimet ndryshan me vone.

Studimi ne thelbin e vet shtjellohet nga kendveshtrimi I teorise se marredhenieve nderkombetare meqenese bashkesia nderkombetare ka luajtur nje rol shume te rëndesishem dhe e ka pare Kosoven si faktor i cili konceptohet me probleme te drejtave dhe lirive te njeriut. Ky punim eshte nje tregues per rolin dhe misionet e saj ne Kosove, nje kronologji e te gjitha proceseve qe kane te bejne me nderhyrjet e faktorit nderkombetar ne Kosove.

Krahas vleres, rëndesise dhe ndryshimit qe kane pasur ne ndertimin e paqes nepermjet nderhyrjeve, kane qene arsyeja kryesore e studimit te rolit dhe vlerave te ketyre misioneve ne rrugetimin e Kosoves drejt proceseve euro-atlantike dhe ne krijimin e stabilitetit dhe paqes.

Si rrjedhoje ky hulumtim eshte pare si nje lloj adresimi per te gjitha opinionin e gjere ne fusha te ndryshme per te njohur sa me afer dhe me thelle rolin e bashkesise nderkombetare ne shtetin e Kosoves deri ne shpalljen e Pavaresise se saj ne aspektin nderkombetar.

Fjalët kyçe: bashkesia nderkombetare, roli, rëndesia, analiza ,ndikimi, Republika e Kosoves, shpallja e Pavaresise se Kosoves.

¹ Student of Faculty of Law, University "Ukshin Hoti" of Prizren, KOSOVO. E-mail: berisharozafa401@gmail.com

Legal aspects for Value Added Tax harmonization in the European Union and the case of Kosovo

Simeana BESHI¹

Abstract

One of the challenges of the fiscal policies of the states remains the harmonization of the national legislation with the legislation and practices of the European Union, an issue which is determined by the socio-economic and political development of the country.

Tax harmonization means the process of eliminating barriers and differences between the tax systems of EU member states and those aspiring to European integration.

The paper focuses on the elaboration of the legal framework of VAT in the EU and Kosovo, the treatment of the 6th VAT Directive and the rate of its harmonization by the member states including the case of Kosovo, the identification of the basic principles of VAT legislation in the EU, with in order to approximate the European integration policy and to promote the single European market that guarantees the fundamental freedoms of movement of goods, services, capital and individuals as an integrated market.

Analyzing the current legislative framework will assess the extent to which national legislation is in line with EU VAT legislation and countries' harmonization efforts. Attention will also be paid to the identification of possible practical obstacles related to the harmonization of VAT in the EU and in Kosovo. The methodology used in this paper is qualitative and quantitative analysis.

The paper concludes with the analysis of possible scenarios of harmonization of national legislation with EU legislation and taking into account the basic principles of VAT proposes optimal actions towards harmonization. Finally, the benefits of VAT for the states budget will be assessed.

Keywords: VAT, Harmonization, EU, Kosovo, Acquis

¹ MSc. (PhD Cand.), University "Ukshin Hoti" Prizren, Faculty of Law, KOSOVO. E-mail: simeana.beshi@uni-prizren.com

Yerli ve Yabancı Sinemada Melodram Türü

Type of Melodram in Local and Foreign Cinema

A. Baran DURAL¹

Şermin DURAL²

Öz

Sinemada, ağılatı ve dramın bozularak izleyicilerin adeta duygu alıcılarıyla oynanan filmler, melodram türüne örnek gösterilirler. İlgili kaynaklarda “*melodram*” tanımlarına bakıldığında; melodramın, kimi kaynaklarda, “hayatın merkezi”nde yer aldığı iddiası üzerinde durulurken, kimi kaynaklarda ise “*gerçek yaşamda olmayacak, yaşanamayacak denli hayal-üstü*” bir şekilde işlenmiş kurgu tekniği olarak ele alındığı görülmektedir. “*Melodramın çoğunlukla değersiz bir tür olarak görüldüğünü*” açıklayan Akbulut bunun nedenini, Gledhill’in yorumlarına dayanarak tartışır. Zira her iki cinsi de kapsayan sağlam bir izleyici kitlesine sahip olan melodram tipi, erkek sinema yazarlarının çoğunlukla es geçtiği bir tür olma özelliği gösterirken, kadın yazarların “*kadına yönelik anlatı türü*” olarak mimlenen melodramlara, gerekli desteği sağlayamadıkları açıktır. Tüm bu kısa bilgilerin ardından bu çalışmada, sinemanın var oluşunun ilk yıllarından bugüne kadar hem tek başına hem de diğer türler arasına sızarak yaşamayı başaran, “*melodram türünün*” bir tarz ve eylemlilik olarak, ne gibi özelliklere sahip olduğu konusu tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Melodram, Antik Yunan, beyaz sinema, siyasal iktidar, sanatsal duygu aktarımı.

¹ Prof. Dr., İİBF, Trakya Üniversitesi, TÜRKİYE. E-mail: b_dural@yahoo.com,

² Yönetmen, Ülke TV, TÜRKİYE. E-mail: sermin.dural@kanal7.com,

Abstract

In cinema, the films with tragedy and drama which played with the audience's sense receivers are shown as examples of the melodrama. Looking at the definitions of “*melodrama*” in the related sources; while the claim that melodrama is in the “*center of life*” in some sources, it is seen that in some sources it is handled as a fictional technique that has been processed in a way “*extra-imaginary and unrealistic*”. Akbulut explains the reason for this by linking “*the indifference to melodrama, the rise of reality as a cultural value and the ghettoization of melodrama as a woman form*”. Because the type of melodrama, which has a solid audience covering both sexes, is a genre that male writers mostly pass by, while it is clear that women authors cannot provide the necessary support for melodrams that are marked as “*narrative type for women*”. After all this brief information, this study will discuss the characteristics of the “*melodrama genre*”, which has managed to live both alone and infiltrating among other genres from the early years of cinema's existence to the present.

Keywords: Melodrama, Ancient Greece, white cinema, political power, artistic emotion transfer.

GİRİŞ: MELODRAMIN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Hem sinema hem de tiyatro sanat dallarında kullanılan bir terim olan “*melodram*”, hüznü, olağanüstü olaylarla izleyiciyi sarsarak duygulara hitap eden yapıtlar olarak tanımlanabilir. Sinemada, ağlatı ve dramın bozularak izleyicilerin adeta duygu alıcılarıyla oynanan filmler, melodram türüne örnek gösterilirler:

“Ağlatı gibi insanı öteden beri ilgilendiren sorunları, insanlığı altüst eden duyguları ele alır, ancak bunu yaparken son derece yalın, belirgin bir yol izler. Melodram her şeyi kalıplar içinde ele alır. Dünya, iyiler ve kötüler olarak kesinlikle ikiye ayrılmıştır. İyiler çok iyi, kötüler çok kötüdür. Her adımda beklenmedik bir rastlantı, kahramanın işini kolaylaştırır.” (vikipedi, 2018)

Pekçok terim gibi kökleri Antik Yunan’a dek uzanan melodram tekniği, ilkin bu dönemde sahne üzerinde sergilenmiş ve kahramanların birisinin koroyla konuşması düzleminde cereyan ederdi. Söylenceler, şarkı ve acıklı şiirler içinde sunulan melodram ögesi, Antik Yunan sanatında hem duygusal yoğunluğun kolaylıkla izleyiciye taşınmasına, hem de duygu yoğunluğunun arttırılmasıyla oyuncu ile seyirci arasında etki- tepki ilişkisinin yaratımında kullanılırdı.

18. yüzyıl sonrasında yeniçağ sanatı içerisinde de ağırlığı hissedilmeye başlanılan melodramların yine şarkılar, hüznü- abartılı şiirler hatta yinelenen kontrollü duygusallık içeren hareketlerle iletildiği dikkat çekerd. Modern- yalın bir tür olmayan melodramda, dram- trajedi- pantomim hatta komedinin iç-içe girebileceğine değinen uzmanlar, görüşlerini şöyle ifade ederler:

“Bu haliyle melodramlar hemen her türlü seyirciye hitap eder. Melodramlarda ilk başta kötüler iyilere baskındır. İyilerin başlarına her türlü bela ve felaket gelir. Kötüler sürekli iyilere kötülük eder. İyiler güç durumlara düşer. Fakat sonuçta adalet sağlanır. Ve iyiler mutlu sona ulaşabilir.”

Melodramlardaki âşıklar sadık vefalı ve çilekeştir. Aşkına sadıktır. Fakirlik zenginliğe üstün tutulur. Fakirler becerikli ve çalışkandır. İyiler ıstırap çeker, acılara katlanır, sabırla kötülerin saldırılarına katlanır. Melodramlarda, vahşet abartılı dertler, acıklı ıstıraplı kederler vardır. Sıkıntı, korku, huzursuzluk melodramların başlıca özelliğidir” (edebiyatvesanatakademisi.com, 2013.)

Bu bağlamda sinema bir sanat olarak, bazen “varolanı”, bazen “olması gerekeni” yansıtır. (Akbulut, 2008: s. 17) Türk sinemasının, temel işlevinin büyüyen alt ve orta sınıfın popüler eğlence alanını oluşturmak olduğunun üzerinde duran Altun- Uzun, yaptıkları çalışmada, 1960-1975 yılları arasında hızla gelişen yerli sinema pazarının, film üretimi bakımından en verimli dönemini yaşadığını vurgularlar. Altun- Uzun yerli sinemanın canlanıp serpilmesinde melodram türünün yadsınamaz önemini şu cümleyle açıklarlar: “...Yeşilçam’a ağırlıkla damgasını vuran tür melodramdır.” (Altun- Uzun, 2012) Akbulut, hangi filmlerin melodram olup olmadığı konusunda kesin ölçütler bulunmadığını, dolayısıyla film konu- tekniklerinin ayrıştırmadan filmlerin türlerine göre sınıflandırmanın mümkün olmadığını ileri sürer. Yazar, Gate’den yaptığı alıntıyla, konunun daha kolay algılanmasını sağlar: “Duygulara şiddetle başvurma, duygusal eylemlere odaklanma, abartılı heyecanlar, yoğunlaştırılmış duygular, heyecan verici tesadüfler ve erdemli olmayan kötüye karşı, erdemli karakterlerin mücadelesi” (Akbulut: 30).

1. MELODRAM NEDİR, NE DEĞİLDİR?

İlgili kaynaklarda “melodram” tanımlarına bakıldığında; melodramın, kimi kaynaklarda, “hayatın merkezi”nde yer aldığı iddiası üzerinde durulurken, kimi kaynaklarda ise “gerçek yaşamda olmayacak, yaşanamayacak denli hayal-üstü” bir şekilde işlenmiş kurgu tekniği olarak ele alındığı görülmektedir. Bu bile melodramın sinema- tiyatro alanlarındaki vazgeçilmezliğini ortaya koyup, neredeyse tüm yönetmenlerin kendilerini bu türün çekiciliğine, sarsılmaz konumuna neden kapıldıklarını göstermektedir. Sözelimi Egrik- Agocuk, melodramı gerçek hayatın çok uzağında, hayata ait, ama gerçekçilik sınırlarının tam da dışında konumlandığını imlerler. Egrik, melodramı “Edebiyat, tiyatro ve sinemada ‘gerçek yaşamda olmayacak’ bir olay örgüsü içinde erdemli kişilerin kötülerin elinden çektiği acıları anlatan ve erdemlin zaferiyle sona eren” bir tür olarak tanımlar. (Egrik, 2007: s. 18) Agocuk da şu kanaattedir: “Melodram izleyiciyi en kolayından etkilemek amacıyla; en ucuz yollara başvuran, olağanüstü durumlar, olağanüstü rastlantılar, çapraşık olaylar düzenleyen, yalın, kaba çizgilerle özyapı çizmeye kalkışan, kişileri kukla gibi kullanan yapıtların genel niteliği” olarak adlandırır. (Agocuk, 2012, s. 7) Öte yandan Akbulut ve Tunalı’nın melodramı açıklama şekillerine bakıldığında daha farklı bir yaklaşıma yer verildiği gözlerden kaçmamaktadır.

Nitekim Elmacı’nın Akbulut’tan aktardığı “Sevgiye, aşka dayalı bireysel arzu ile toplumsal yasaklar, birey ile toplum arasındaki gerilim melodramın temel çatışmasını oluşturmaktadır.” (Elmacı, 2013: s. 265) (Akbulut, 2008: s. 58) şeklindeki açıklama incelendiğinde, melodram türünde gerçeklikle-gerçekten iraksallık, sür- reel ile gerçeğin sınırlarında, insan anlığının zorlandığı bir çatışmanın farklı kutuplarından soruna yaklaşıldığı gerçeği, gözler önüne serilir. Bu olgusallığa dayanarak, melodramlarda salt, “gerçek yaşamda olmayacak” olaylardan söz edilmediği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Öyle ki Akbulut'un, "*Melodram, toplumsal ve siyasal olanın, kişisel olanla anlatıldığı bir türe dönüşür*" dediği kitabında, melodramın toplumsal ve siyasal bir gerçeklik halini aldığı iddiasıyla karşılaşılmaktadır. (Akbulut: s. 32)

Elmacı'nın melodramın yükselişi ile ilgili olarak sıklıkla atıfta bulunduğu Tunalı, gerçekçilik-melodram ekseninde, "*Korku, endişe, kayıp, aşk ve hüznün farklı kültürlerde bir takım nedensel ayrımlarla ortaya çıksa da insanlığın evrensel/içgüdüsel dolayısıyla zihinsel aktarımları olarak her dönem geçerliliğini korumuştur*" (Tunalı, 2006: s. 65) açıklaması ilginçtir. Zira böylelikle melodramın "*gerçek yaşamda gerçekleşemeyecek kadar yabanıl (hayat pratiği anlamında, insan yaşanmışlığının dışında, vs.)*" tanımının doğru olmadığı yorumuyla yüzyüze gelinir. Tersine, melodram, birdenbire "*hayatın tam da merkezinde*", insanın başına gelebilecek tüm abartılı hüznün- sevinçli olayların bir bileşkesi hüviyetini kazanır. Bu değerlendirme, Altun- Uzun'un çalışmalarında aktardıkları bilgilerle yoğurulduğunda, melodram, "*Tüm ekonomik ve sosyal dengeleri değişen bir toplumun yeniden deneyimlenen ... gündelik yaşama, otoriteye ve onunla kurulan yeni ilişkilere anlam verme çabası olarak görülebilir*" şeklinde adlandırılabilir. Ekonomi, siyaset, sosyal dengeler hatta sosyal tabakalar arasında çatışkından izleyiciye yaklaşan melodram türünün, böylelikle hayal- gerçek uzamında ama gerçekçilik sınırlarını zorlasa bile ondan kopmayarak, hayatının dışından yaşamın merkezine doğru yol aldığı yalan değildir. (Altun – Uzun, 2012)

1.1 Türün kısa tarihçesi

Melodramın Antik Yunan sonrasında nasıl tekrar dirildiğine bakıldığında, 1200'lü yıllara dek gidilmesi gerekmektedir. Hatırlanacağı gibi söz konusu dönemde bir yandan kilise hedef kitlesini tiyatro ile eğitiyorken, diğer yandan kiliseyle mücadele halinde olan laik soyluların, din dışı konularda oyunların sergilenmesine destek oldukları bilinmektedir. Böylelikle sanatın heyecanının kilisenin elindeki bir silah olmaktan çıkarılmasını sağlamaya çalışan laik soyluların tutumu melodram türünün yükselmesinde kilit rol oynamıştır. (Agocuk, 2012, s. 12) Melodramın, daha sonraki yıllarda gelişmesi ile ilgili olarak ise Egrik, şu önemli detayları aktarmaktadır:

"Melodramın tiyatro alanında Jean Jacques-Rousseau'nun 1770 yılında sahnelenen, Pygmalion (1762) adlı tiyatro oyunuyla doğduğu varsayılmaktadır. Sonrasında, Bernard Shaw'un komedi alanındaki başyapıtlarından biri olan ve kendisinin 'sesbilgisi üzerine didaktik bir oyun' olarak nitelendirdiği, 1913 yılında tekrar sahnelenen tiyatro oyunu Pygmalion'un uyarlanmış hali, mitolojik anlatı özelliklerini metnin özünde koruyarak; öykü, erkeğin 'istediği kadını' yaratma çabası ve sınıfsal farklılıklar odağına taşınır." (Egrik: 18) (Ana Britannica- 22, 1990: s 261)

1.2 Melodram geleneksel temalardan beslenir

Esasına bakılırsa, melodramı geleneksel Türk sanatlarından ortaoyunu ile ilişkilendirmek mümkündür. Anımsanacağı gibi Toplum ve Bilim'in 2002 yılında yayımlanan 94. sayısında yayımladığı, "*Kasılan Beden, Kısılan Ses: Melodram, Star Sistemi ve Hülya Koçyiğit'in Ataerkil Düzene 'Haddini Aşan*

Cevabi” makalesinde Sarıkartal, Yeşilçam melodramlarının kendisinden önce ve kendisiyle eş zamanlı pekçok ülkenin melodram anlatılarının etkisiyle geliştiğine inanıyordu.

Savaş sonrası Amerikan toplumunda oluşan hüzünlü gerçekçilik- panik- olağanüstü sevinç öğelerinin altında bastırılan, toplumun bozuk ruh halinin, Yeşilçam filmlerinde aynen yansımaları bulunduğunu savlayan yazar; Mısır filmlerinde dile getirilen eski olayların, teknolojinin yardımıyla yeniden beyaz perdeye taşındığını hatırlatıyordu. Sarıkartal, Türk tiyatrosunun abartılı ve duygusallığıyla ünlü “*ortaoyunu*”nun, Yeşilçam’ı besleyen yerli damar olduğunu vurguluyordu. (Sarıkartal, 2002: s. 70-76)

Melodram türünün somut toplumsal gerçekler dolayısıyla anlaşılabilirliğini savunan isimler Akbulut, Çetin Sarıkartal ve Egrik’ten ibaret değildir kuşkusuz. Nitekim söz konusu türü toplumun yaşanmışlığıyla izah eden sinemacılar bir diğeri de senaryo yazarı Ayşe Şasa’dır. Toplumsal sorunlar- abartı- gelenekler- halk hikayeleriyle dördüzlü bir ilişki kuran Şasa, melodramın kaynağının halk hikayeleri olduğunu söylemektedir. Sözen konu ile ilgili olarak, şu satırları kaleme almıştır: “*Senaryo yazarı Ayşe Şasa’ya göre Yeşilçam sineması, kaynağını masaldan, halk hikayesinden alan trajik olmayan yerli hayat görüşü ile Batı sineması ve Batılı yaşam tarzı ile gelen Prometeci trajik eğilimleri, kendi ana eksenini bozmadan eğip bükmüş, trajediye direnen kendine özgü bir dram anlayışı oluşturmuştur.*” (Sözen, 2008, s. 116) Sözen, Oğuz Adanır’ın da, Ayşe Şasa gibi düşündüğünden hareketle, Adanır’ın görüşlerini de derleyip toparlamıştır. Sözen, “*Türk melodram sinemasının öykülerinin natüralist roman içeriklerinin anlatımı ise sinematografik masal kurgusu ya da kolajın geliştirilmiş bir biçimini andırdığını*” belirtmektedir. (Sözen: s. 116)

1.3 Türsel derinlik: Türk Modernleşmesi beyaz perdede

Bu bağlamda Adanır, Türk melodramlarının Batıdaki örneklerinden farklı olarak entrika inşası, çok tutmuş ve seri haline getirilmiş örnekleri dışında, karakterlerinin derinlik taşımadığı yapısıyla masalımsı bir kurguyla masal kurgusu ya da basit natüralist roman anlatısını aşamadıklarına inanır. Türk filmlerinde zaman- mekan algısının gerçekçilik sınırlarını zorladığının altını çizen Adanır’a katılan (Adanır, 1994: s. 129-146), Akpınar ise “*Bihruz Bey ve Türk romanı*” üzerinden kurduğu analogiyle, Batıyı örnek alıp ulusal alanın sınırlarında kendisini sınırlandırmamanın, yerli melodramlar üzerindeki etkisini şöyle sorunsallaştırmaktadır:

“Türk edebiyatında Batılılaşmanın işlendiği ilk örneklerden biri olarak gösterilen Araba Sevdası’nın Bihruz Bey’i, Batılılaşmış bir züppedir. Batılılaşmaya yöneltilen eleştirilerin klişe tipini temsil eden Bihruz Bey, batının hep snob yönlerini almış, varolduğu kimlikten Batılılaşma uğruna tamamen kopmuştur. Bu konuya yönelik olumlu bir bakış açısı Şerif Mardin’den gelir. Mardin; ‘Bihruz Bey alafrangalığının’ Türkiye açısından milli bağımsızlığa giden süreci olumladığını, bu durumda Batılılaşma snobizminin bile sonunda pozitif bir işleve sahip olduğunu savunur Ancak; yine de halk tarafından Batılılaşma, uzun yıllar ahlaki çöküntüyle bir tutulmuştur. Günümüzden bakıldığında bile Batılılaşmanın hala “Bihruz Bey” sendromunu hatırlatması zaten başka türlü açıklanamaz.” (Akpınar, 2015: s. 68)

Tartışmayı sonlandırmadan evvel, tuluat tekniğinin Türk melodramlarının içeriğine etkisini irdelen Nezh Erdoğın'ın kültürel yorumuna da değinmek gereklidir. Erdoğın, “Türk anlatılarında genel olarak, yanılısamacı olmayan (nonillusionist) bir yapı vardır. Sık sık belirtildiği gibi, Karagöz, Meddah ve Ortaoyunu gibi temsil sanatları, hiçbir zaman Batılı anlamda bir gerçeklik izlenimi üretmeye yanaşmadılar, tam tersine yalnızca bir temsil olduklarını vurgulamaya özen gösterdiler” (Erdoğın, 2001: s. 118) demektedir. Şimdi melodramın temel karakteristik özelliklerine geçip, bunları kısaca özetlemek yerinde olacaktır:

1.4 Melodramda abartı

“Yeşilçam'da pek çok düşkün, acınası, sevilesi, hayran olunası durum ve hal, melodramatik anlatım biçimi ile kullanılmış, ahlaki mesaj vermek amacıyla abarta abarta seyirciye sunulmuştur” diyen Özren, melodramların belki de en belirgin özelliklerinden birisi olan abartı (mübağla) özelliği üzerinde durur (Özren, 2014, s. 87). Akbulut ise melodramdaki abartının, Hollywood filmlerindeki kadar belirgin olduğu üzerinde durarak, aşırılığın hem izleyicinin filmde yaratılmak istenen duygu seline kapılmasını sağladığını, hem de kuramcılarının belirttiği gibi, izleyenin perdede izlediğinin bir kurmaca olduğu gerçeğinin ayırda olmasını sağladığını anlatır.

Akbulut, Gledhill'e dayandırarak yaptığı açıklamada, melodramın, “Bir dizi Hollywood türünü kucaklayan tarz/kip” olarak değerlendirildiğinde metinlerarası bir nitelik de kazanmış olduğu vurgusunu yapar. Zira Gledhill'e göre, melodramın romantik şiir, opera librettosu, gazete yazıları, polisiye dergiler ve resim gibi pekçok ögeyle etkileştiği söylenebilir. (Akbulut, 2012: 12) Editörlüğünü üstlendiği, “Melodrama Unbond” başlıklı çalışmada, teknik olarak Amerikan- Hint- Mısır türlerinden yola çıkıldığında, melodramın evrenselliğinin yakalanabileceğine değinen Gledhill, her kültürün özünden beslenen melodramın izleyiciye bu denli yakın gelmesini, evrenselle- yerelliği aynı anda barındırışından kaynaklandığını belirtiyor. (Gledhill- Williams, 2018: Arka Kapak)

1.5 İyi ve kötü tiplerinin belirleyiciliği

Melodramlarda iyiler ve kötüler kesin çizgilerle ayrılmıştır. Bu yüzden, “İyiler ile kötüler arasındaki uğraşının sonu daha başlangıcından bellidir”(edebiyadvesanatakademisi.com). Zira her iki tip de dış görünüşleri ile tanınırlar. (Akbulut: s. 16) Özellikle Türk filmlerinde namus kavramına odaklanan iyi-kötü karakterleri, filmin iyi karakterini (muhtemelen başrollerden biri) baştan çıkartıp kirleten erkek (çok muhtemeldir ki Eray Özbal) kötü ve ona yardım eden kötü- kötücül karakter algısı ekseninde şekillenir. Kötü erkek karakter eklemek kavgasından sosyal hayatına, alkol- madde bağımlılığında akrabalarıyla etkileşime dek neredeyse türünün en kötüsü olarak tasarınırlar. Özellikle Eray Özbal söz konusu olduğunda diğer kötü karakterlerden yakışıklılığı ve temiz yüzülüğüyle ayrılır. Kötü her zaman kötüyken iyi karakterin, eğer kadınsa makyajsız, hatırşinas, geleneksel değerlere bağlı; erkekse mutlaka ya geleneksel değerlerine bağlı veya Batılı masum tipin, en rafine- saf türü olması gerektir. Yine de iyi karakterlerin Anadolu'nun bağrından alınması tematik olarak tercih edilir.

Sinemada namus olgusunu modernizmle ilintilendiren Durakbaşa, “Namus, erkekler için yeni bir duygusal anlam kazandı; babalar için kızlarının modern eğitim almaları kadar, aile namusuna uygun davranmaları ve uygun evlilikler yapmaları da önemliydi. Kadınlar içinse ‘namus’, bireysel ahlak normları içinde önem kazandı; kadınlar kendilerine toplumsal alan açarken ve erkeklerle ilişkilerini, arkadaşlıklarını geliştirirken bunların toplum nazarında zararsız olarak nitelenmesini de sağlamak zorundaydılar” (Durakbaşa, 1998, s. 46) diyor. Modern erkeğin hayat arkadaşı olarak benimseyeceği kadının, toplumsal geriliğe panzehir oluşturan modern ama “ölçülü” kadın olması gerekliliğine parmak basan Kalav ise filmlerde namus ögesinin konu kadar belirleyicilik taşıdığına altını çiziyor. (Kalav, 2019)

Türk melodramlarının kötü erkekleri içinse, bu tiplerin göç hareketlerinin başladığı andan itibaren etekemiğe bürünebildiğine değinen Sevindi, köyden kente kaçışın dramatikleştirilmesi için köyden kötü ağanın baskısıyla kaçan zavallı kadın ya da erkeğin önemine değinir. Kurtuluş yolu aradığı kentte de bir dizi kötü karakterin elinden geçtikten sonra, adeta acılarıyla pişerek kendi kişiliklerini oluşturduklarını savlar. İster komedi isterse trajedi- dram ağırlıklı olsun tüm filmlerde, klişe kötü tiplerinin tam zıddının iyi oyuncunun tanımlanması için kullanıldığını anımsatan Sevindi, 1960’lı yıllardan itibaren halkın başlıca toplumsallaşma alanı haline gelen sinemanın, hayata karşı bakış açısı kazandırdığına inananlardan. (Sevindi, 2016: s. 61-64) Örnek alınan filmlerin çoğunlukla ABD melodramlarından beslendiği iddialarına katılan Sevindi, Amerikan aile yapısının kutsallığına verilen önemin, Türk filmlerine aynen geçirildiğini öne sürüyor. (Sevindi: s. 63-64)

Bu arada Sevindi’nin de alıntılardan edemediği, melodramlarının tipolojilerine yakından bakan Türk ise, temel gözlemlerini şu şekilde ortaya koyuyor:

“Mahalle hayatını anlatan filmlerde de pek çok tip yer alır. Esnaf tipi bakkal, manav, terzi ya da kasap olabilir. Genelde iyi olarak resmedilirler ve mahalleyi ilgilendiren bir konu olduğunda birlik olurlar. Yakın arkadaş tipi jön tipinin en yakınındadır. Zor zamanlarında ona destek olur ve onu teselli eder. Çoğunlukla iyi olarak resmedilen bu yakın arkadaşlar sevenleri bir araya getirmek için uğraşır. Jön tipinin ve yakın arkadaş tipinin esnaf tipine çoğu zaman borcu vardır. Dedikodu yapmayı seven ama iyi niyetli olan komşu, kira istemeye gelen kötü ev sahibi, mahalledeki evleri yıkıp fabrika ya da apartman yapmak isteyen kötü müteahhit, mahallenin erkeklerinin toplandığı kahvehanenin iyi niyetli sahibi, mahallede araba gelince arkasından koşuran çocuklar gibi daha pek çok tip örneği vermek mümkündür. Mahallede yaşayan tipler bir toplum panoraması çizer. Diğer tiplere göre daha ‘yaşayan’ ve aşına olunan tiplerdir.” (Türk, 2004: s. 201- 212)

1.6 “Kadınları bir film türü”

Tıpkı Sevindi- Türk gibi melodramlarda işlenen karakterler ve öğelerle ilgili genellemelere giden Akbulut, melodram türünde aileye dair heteroseksüelliğin konu edildiğini, mutlaka bir ya da birkaç kadın tiplemesi ekseninde, zaman- mekan- uzamdan bağlantısız olsa bile, mutlaka kadın konusunun işlendiğini saptıyor. Türün duygusallığının arabeskle süslü melodramlar dışında kadın üzerinden sağlandığına değinen Akbulut, (Akbulut: s. 108- 116), sözlerini şöyle sürdürüyor: “Melodram, ‘dişil’

(feminen) olanla ve 'duygusalılık'la birleşerek alaysı bir niteliğe bürünür. (...) Kadına, duygulara, eve (domestik olan), 'özel olan'a odaklanması, melodramın çoğu kez aşığı bir tür olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Ataerkil bir ideolojide 'duygular' alemi kadına ayrılmıştı; duygular, abartılı duygusallık ve domestik ayrıntılar değersiz bulunuyordu" (Akbulut, 2008: s. 33-34). Egrik ise, kadının yerinin evi olduğunun vurgulandığı melodram türü hakkında, "Deborah Lupton'ın da ifade ettiği gibi kökeni ataerkil toplum düzeni olan, kadını beden, erkeği ise zihinle konumlandıran ikili zıtlıklar, beden daima olumsuz değerlendirilmesinden beslenmekte ve dolayısıyla 'ideal kadın' önerisi de bu görüşlerden referansla ortaya konmaktadır" (Egrik: s. 162) demektedir.

Egrik, melodramda gerçekleşeceği vadedilen bir önermenin olduğuna dikkat çekerek, şöyle bir değerlendirmeye yer verir:

"Pembe Behçetoğulları, 'Melodram: Kadınsı Bir Film Türü' adlı çalışmasında

melodramatik anlatının toplumsal yaşamın gerçekleri gibi zıtlıklar üzerine kurulduğunu savunurken, bu bağlamda kadının anlatsal bir öge olarak değiştiğine dikkat çekmektedir. Kadının filmin açılışındaki durumuna ilişkin özellikleri- cinsel, mesleki, ahlaki- film ilerledikçe değişime uğrar; kadın karakter erkek karakterle karşılaştıktan sonra bütün hayatının değiştiğini fark eder." (Egrik: s. 7) (Behçetoğulları, 1999, s. 68)

Serpil Kirel, Egrik'in de dikkatini çeken aynı konu üzerinde, "Yeşilçam ve kadın izleyici Pygmalion oyununun konusunu sevmiştir. Zengin, asil ve görgülü bir adamı etkilemek uğruna kibarlığı, dans etmeyi, güzel konuşmayı öğrenen ve sınıf atlayan sıradan kızın öyküsü kadın izleyicinin ilgisini her zaman çekmiştir" şeklinde görüş bildirmektedir. (Kirel, 2005: s. 236)

Yeşilçam melodramında, hemen her ailenin karşılaştığı bir durum olması nedeniyle göç olgusunun işlendiği üzerinde duran Değirmen, Kaplan'dan alıntı yaparak göç edenlerin sinemadaki rolünü şöyle açıklar: "Düşledikleri güçlü hayatı kurma çabaları sırasında, karşılaştıkları sorunlara rağmen ailenin ayakta tutulmasında geleneklerin ve değerlerin önemini belirtmektedir." (Kaplan, 2004: s. 85-86) Hızlı bir kentleşme dönemi yaşayan Türkiye'nin, göç sorununun getirdiği çarpıklıklarda mücadele etmek zorunda kaldığını belirten Değirmen, filmlerde zengin fakir ayrımının nasıl işlendiği üzerinde durarak Kirel'in fikrini aktarır: "Aslında yaratılan 'filmsel dünya' çoğu zaman herkesin dengi ile mutlu olacağını hatırlatan bir söyleme sahiptir." (Değirmen, 2013)

Tunalı melodramda toplumsal içerikli konuların işlenmesi ile ilgili olarak bilgilendirmede bulunur: "1960'lı yılların toplumsal hareketliliği kadın-erkek rollerindeki göreceli değişimle açıklanırken, köy/kent sorunları, içgöç/dışgöç, işçi/işveren çatışması melodramın anlatsal ve görsel kodlarına rahatlıkla uyumlanabilmiştir." (Tunalı, 2006, s. 214) Altun ve Uzun da, yaptıkları araştırmada, Türk toplumunda modernliğin yarattığı her türlü kaygı, korku ve arzunun Yeşilçam filmlerine sızdığı bilgisini aktarmalarıyla, melodramlarda işlenen toplumsal gerçeklik tınısına bir başka açıdan vurgu yapmış olurlar. (Altun- Uzun, 2012)

2 DEVLETİN İDEOLOJİK AYGITI OLARAK MELODRAM

Egrik'in araştırmasında bahsettiği şu cümleler, melodram türünün toplumdaki hakim iktidar- düzen kültürünü desteklediğini açığa çıkarır: *"Bir tür olarak melodram, kapitalizmin, dolayısıyla kitle kültürünün sınıflar düzleminde önerilerine uyum sağlayan/sağlayacak olan bir tür anlatı yapısını içermektedir."* (Egrik: s. 73) Bu meyanda melodramlarda, karakterlerden normal hayatta görülmesi muhtemel başkaldırı- muhalif eylem tarzı içeren davranışları sergilemeleri beklenmez. Konuya benzer bir yaklaşımla eğilen Abisel, *"Bu tür filmlerde çatışma ve muhalefet kurmaca karakterlerin üzerinde birer baskı aracına dönüşmektedir"* (Abisel, s 2005: 245) (Abisel, 1994: 72) demektedir. Yüksekisans tezinde melodramlardaki siyasal yoğunluğu araştıran Ekici, Abisel'in tezlerini, *"Abisel yerli filmlerin olay örgüsü, ortamı, dramatik çatışma anlarının duygusal yoğunluğunu sağlayan melodramatik öğeler, ağdalı konuşmalarla ve temelde de karakterleri aracılığı ile siyasal, ideolojik gizil amacın seyirciye ulaştığını söyler"* (Ekici, 2007) şeklinde yorumlar.

Melodramların tümüne annelik olgusunun yüceltildiğine değinen uzmanlar, bu temanın iç ve dış kaynaklarının Amerikan- İtalyan melodramlarıyla, Türk aile yapısının karakteristik özelliğinden kaynaklandığı hususunda hemfikirdirler. Anneliğin yüceltilmesinin siyasal boyutlarını ortaya koyan (Abisel, 2000: s. 176) Abisel, sözlerini şöyle noktalar:

"Abisel, popüler yerli filmlerin aile ve benzeri küçük gruplar etrafında, 'ev içi' atmosferde geçtiğini, ailenin mevcut toplumsal dokunun temel taşı olarak kendi küçük evreninde, tüm verili egemen ideolojilerin meşrulaştırılıp yeniden üretilmesine olanak sağlayan, çok elverişli bir ortam olduğunu kaydeder. Yeşilçam melodramlarının en parlak dönemini yaşadığı 1960'lar ve 1970'lerin ilk yarısında çekilen filmlerde, kadınlar ailenin temel yapı taşı olarak sunulurlar ve bu nedenle anlatıda ön planda yer alırlar." (Ekici: s. 52)

2.1 Milli Sinema Ekolü'nden bugüne

Melodramların hakim siyasal kültürün ideolojik aygıtları işlevi gördüğünün en bariz kanıtlarını, Türk sinemasında değişen *"hoca- din adamı"* tasvirlerinde görmek olasıdır. Yeni Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra İslamcı hareketin siyasal merkezden kovulup, eski rejimin günahlarına ortak edilmesinin ardından, 1990'lı yıllara dek, yerli sinemada genelde kötü- entrikacı- işbirlikçi ve karşıcıl fikirleriyle dikkat çeken din adamı tiplemesinin, adı geçen dönemle birlikte doğan muhalif İslamcı sinema sayesinde değiştiği yukarıdaki sava sağlam bir iddia oluştursa gerektir. Özellikle aynı zamanda tipik birer *"İslamcı melodram"* örneği olarak belleklere yerleşen, *"Yalnız Değilsiniz I-II, Minyeli Abdullah I-II-III, Yapayalnız, Kelebekler Sonsuza Uçar"* filmleri, ezilen İslamcı karakterlerin başkaldırısını içermekteydi. *"Beyaz Sinema"* ya da *"milli sinema akımı"* olarak tarif edilen filmlerin beyaz perdede vizyona girdiği yıllarda, özellikle İslamcı yönetmen İsmail Güneş başta olmak üzere bir grubun da tasavvufi çalışmalarına yöneldiği bilinmektedir:

"Milli Sinema anlayışını açıkça propaganda olarak yorumlama çabası, ilk defa 1970'li yılların ikinci yarısında kendilerini 'akın grup' olarak isimlendiren dokuz İslamcı gencin sinema bildirisinde görülmektedir. Bildiride sinema anlayışı, 'tebliğ amacına yönelik' bir araç olarak şu

şekilde açıklanmaktadır: ‘Bugün elimizdeki kameramızı, bazen öfkemizi kurşun gibi namlusuna sürdüğümüz bir mavzer olarak bir iyiliğin, zaman içinde eriyip yok olmasını engellemek için zamanı durdurma veya idealimizdeki dünyayı varsayımlarla yansıtma ve olayları kritik etme çabası ile kullanıyoruz.’ Ancak bu idealist genç sinemacı adayları teorilerini sadece ‘Gençlik Köprüsü (1977)’ filmi ile pratiğe yansıtma imkânı bulmuş ve bu filminden sonra da sadece Mesut Uçakan hayatını sinema uğraşısıyla devam ettirmeyi tercih etmiştir. Yani ‘kamerayı bir mavzer olarak kullanma çabası’ bir tek örnekle sonlanmıştır.’ (Yenen, 2012: s. 249-250)

Özellikle AKP hükümetlerinin yürüttüğü medya operasyonları aracılığıyla, hakim medya organlarını birer- ikişer ele geçirip, “havuz medyası” adı altında birleştirmesinden sonra hükümet destekli olarak yürütülen yeni sinema anlayışı ve melodramatik dizilerde görülen kadın- erkek imgeleminde yaşanan oynamada; “örtülü- örtüsüz”, “modern- geleneksel” erkek- kadın tiplerinin İslamcı olarak yorumlanmasından ziyade, “yarı- ideolojik” bir yansıtma çabasının izleri görülmektedir. Erkek- kadın tiplerinin ciddi kısmı modern ve fakat geleneksel değerlere bağlı olarak resmedildiği söz konusu yeni dönemde, kötü karakterlerin, “alkol bağımlısı- beynamaz- küfürlü konuşan suça haddinden fazla meyilli- güvenilmez” kılınması, melodramlardaki düzen yanlısı ironik eğilimi net bir biçimde ortaya koymaktadır. Melodram film- dizilerinde orta sınıf yaşam tarzını imleyen eski aile melodramlar yerlerini hızla, devletin “ideali yurttaş” tipi yaratıp dayattığı yapımlara bırakmıştır. Ne yazık ki söz konusu yapımların, farklı içeriğe sahip, hatta rejim açısından açıkça “hastalıklı” sayılabilecek tiplerin başrolünde oynadığı yapımlar karşısında, hemen her defasında yenilgiye uğraması dikkat çekmektedir. “Adı Efsane, Aşk-ı Memnu, Bir İstanbul Masalı” gibi diziler ve “Takva” tarzı dinsel- eleştirel eserler karşısında mücadele edememeleri, “Yeni Türkiye’nin melodramlarının”, toplumun tasarlanan ideodidaktik yapımlarla yetinmediğini, tatmin olamadığını açığa çıkarıyor.

2.2 Melodramda mekanın kullanımı

Vachhe, melodramlarda mekan kullanımı ile ilgili olarak, “Kızıl Çöl” filmine atıfta bulunarak: “Filmde eşyalar, uzam ve renkler, karakterlerin söyleyemediklerini anlatan bir oyuncu işlevinde olmalarıyla melodramatik bir biçimde kullanılmıştır” demektedir. (Williams, 2008: s. 55) Melodramlarda mekanın özellikleri üzerinde duran Altun- Uzunsa, bu anlamda belirleyici faktörlerden bahsederler.

Kısa sürede çok film üretme kaygısıyla yapıyı yavaşlatacak tüm unsurlardan kaçınılması nedeniyle, öznel ya da açı-ters açı çekimlerinden uzak durulduğuna değinen Altun- Uzun, “Görüntüler kameranın minimumda hareketine göre tasarlanmış ve perspektiften yoksun çekimler sonucu iki boyutlu niteliği ağır basan Yeşilçam Sineması’nda mekan bir fon niteliği taşımıştır” şeklinde tespitte bulunmuşlardır. (Altun- Uzun, 2012)

Doğallayın, Yeşilçam melodramlarında mekanlar, duygularla oldukça ilintilidir. Yine Altun- Uzun’dan aktarılacak olduğunda:

“Jacobs’un da söylediği gibi sinemada mekan, hem kurgudan etkilenir, hem de onu etkiler. İyi karakterler alt-orta sınıftandır ve genelde eski ahşap Türk evlerinin bulunduğu geleneksel mahallelerde, komşuluk, dayanışma, samimiyet ortamı içinde; yozlaşmış ilişkilere ve kötü

alışkanlıklara sahip üst gelir grubuna mensup olanlar ise kentin pahalı semtlerinde lüks konaklarda, yalılarda yaşar. (Mahalleye Gelen Gelin, 1961; Asfalt Rıza, 1964; Erkeklik Öldü mü Atıf Bey, 1962).” (Altun-Uzun: s. 2012)

SONUÇ: DIŞI AKLIN YOL GÖSTERİCİLİĞİ ŞART

Melodramın çoğunlukla değersiz bir tür olarak görüldüğünü açıklayan Akbulut bunun nedenini, “Melodrama yönelik ilgisizliği, kültürel bir değer olarak gerçekliğin yükselişi ve melodramın bir kadın biçimi olarak gettolaştırılmasına bağlayarak” açıklar. (Akbulut, 2008: s. 32-33) Gledhill’in yorumlarına dayanılarak yapılan bu açıklama haklıdır. Her iki cinsi de kapsayan sağlam bir izleyici kitlesine sahip olan melodram tipi, erkek sinema yazarlarının çoğunlukla es geçtiği bir tür olma özelliği gösterirken, kadın yazarların “kadına yönelik anlatı türü” olarak mimlenen melodramlara, gerekli desteği sağlayamadıkları açıktır.

Zira sinemada kadın olgusunu tartışırken, kadının izledikleri, kendi türünün ilgi alanını ortaya serip tartışmaktan ziyade, en az eril akıl kadar kadın izleyiciyi baskılayıp, gözden uzak tutmaya çalışan feminist kadın yazınının tutumu ortadadır. Çoğunlukla olanı aktarmak yerine sanatı erkeğe karşı “mücadele alanı” şeklinde kurgulayan, melodrama adeta aşağılayarak tepen bakmaları, “dışı” sanat eleştirmenlerinin, melodramı ancak muhalif bir öge içerdiği zaman sahiplenmeleri, bu sonucun en önemli nedenleri arasındadır hiç kuşkusuz. Ne var ki, çoğunlukla iktidarın- hakim kültürel kodların savunuculuğunu yapan melodram türünün muhalif yapımların artmasıyla, daha fazla ilgi odağı olacağı da açık görünmektedir. Mevcut kısır döngünün kırılıp melodram türünün, bir “ağlatı illeti” olarak değil de sağlam sanat yapımı şeklinde sütunlarda yer bulabilmesi, yine “dışı” sinema- tiyatro yazarlarının, “eril” meslektaşlarına yol göstermesiyle gerçekleşecekmiş gibi görünüyor.

KAYNAKÇA

- Abisel, N. (2005) Türk Sineması Üzerine Yazılar, İmge: Ankara.
- Abisel N. (2000) “Yeşilçam Filmlerinde Kadının Temsilinde Kadına Yönelik Şiddet”, Televizyon, Kadın ve Şiddet, Kiv: Ankara.
- Adanır, O. (1994) Sinemada Anlam ve Anlatım, Kitle: Ankara.
- Agocuk, P. (2012) “Türk Sineması’nda Melodram/ 1960-1975 Dönemi Üzerine Bir İnceleme”, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo TV Sinema Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Akbulut, H. (2012) Yeşilçam’dan Yeni Türk Sinemasında Melodramatik İmgelem, Hayalperest Yayınevi: İstanbul.
- Akbulut, H. (2008) “Kadına Melodram Yakışır/ Türk Melodram Sinemasında Kadın İmgeleri, Bağlam Yayınları: İstanbul.

- Akpınar, Ş. (2015) Melodram ve Modernite İlişkisi Bağlamında, Yeşilçam Sinemasında Avrupalılık Görünümlerinin Kadın Karakterler Üzerinden Temsili: Kezban Filmleri”, Turkish Studies, v: 10/10: 61-80.
- Altun, D. A. - Uzun, İ. (2012) “Mekan ve Sinema”, Mimarlık 336, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=380&RecID=2978>. (06.04.2019).
- Behçetoğulları, P. (2001) “Melodram: Kadınsı Bir Film Türü”, Ankara Üniversitesi İletişim Fak. Yıllık: Ankara.
- Değirmen, F.(2013), <http://sinemakafasi.com/2013/10/24/turk-sinemasinda-ideoloji-koprudekiler-ve-cogunluk/>, (24 Ekim 2013).
- Durakbaşa, A. (1998),“Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve ‘Münevver Erkekler’”, 75. Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı, İstanbul.
- EdebiyatveSanatAkademisi, (2013) “Melodram Nedir?”, http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/edebiyad/1000-melodram_nedir.html, (03.03.2019).
- Egrik, E. B. (2007) “Türk Sinemasında Pygmalion Etkisi- ‘Yeşilçam’da Pygmalion Uyarlamaları ve Toplumsal Cinsiyet,” T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Radyo-TV Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Ekici, A. (2007) "1980- 1990 Arası Türk Sinemasında Kentsel Ailede Kadının Konumu", TC Ankara Üniversitesi SBE. Radyo- Sinema ve Televizyon Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Elmacı, T. (2013) “Kader ve Masumiyet Filmleri Bağlamında Melodram Türünün Yeniden Üretimi”, ZeitschriftfürdieWelt der Türken/ Journal of World of Turks, Vol. 5, No. 2, <http://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/viewArticle/407>. (11.12.2018).
- Erdoğan, N. (2001), “Üç Seyirci: Popüler Eğlence Biçimlerinin Alınlanması Üzerine Notlar”, Doğu-Batı Düşünce Dergisi,4 (15): 118-126.
- Gledhill, C.- Williams, L. (2018) Melodrama Unbound, Colombia University Press: New York.
- Kalav, A. (2019), “Yeşilçam Melodramlarının Namuslu Kadınları”, https://www.academia.edu/12260717/yeşilçam_melodramlarının_namuslu_kadınları. (04.02.2019).
- Özren, M. F. (2014), “Melodramatik Anlatım Biçimi ve Yeşilçam,” Hayalperdesi Dergisi
- Sarıkartal, Ç. (2002), “Kasılan Beden, Kısılan Ses: Melodram, Star Sistemi ve Hülya Koçyiğit’in Ataerkil Düzene ‘Haddini Aşan Cevabı’”, Toplum ve Bilim: 94: 70-85.
- Sevindi, K. (2016), “Sosyo- Kültürel Bağlamıyla Yeşilçam’daki Kötü Adam Temsilleri. Köy Ağaları Örneği”, Medeniyet Sanat c: 2 S: 1: 61- 68.

Sözen, M. (2008) “Türk ve İnan Kùltüründe Bedenin Yeniden Sunumu”

e -dergi.atauni.edu.tr/ataunigsed/article/download/.../1025002253. (09.11.2018).

Tunalı, D. (2006). “Senaryocu: Senarist Bùlent Oran Üzerine”, Belgesel Çalışması.

Türk, İ. (2004). Senaryo Bùlent Oran, Dergah: İstanbul.

Wikipedia (2018) “Melodram”, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Melodram>. (04.11.2018).

Williams, J. S. (2008) “The Rhythms of Life: An Appreciation Michelangelo Antonioni: Extreme Aesthete of the Real”, Film Quartetly 62: 46-57.

Yenen, İ. (2012), “Türk Sinemasında İslam(cılık) Pratiği: Milli Sinema Örneği”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi, c:1 s: 3: 240- 271.

The Impact of E-Commerce on Online Shopping with Credit and Debit Cards: A Case Study of Kosovo

Luan VARDARI¹

Isuf QABRATI²

Abstract

E-commerce is a relatively new platform in our country which offers us the buying and selling of online items and their acceptance in our homes. The most common way of payment through such platforms is through the card, but this is not the case in our country, as our people are not well informed about the payment process and the payment gateways that these platforms use. Payment gateways act as intermediaries and provide security for both parties involved in online payment. But, the lack of knowledge of these components by our people, made most of these platforms to include the method of cash payment after receiving the order which in principle reduces the efficiency of e-commerce as the whole process of purchasing order until delivery to our homes. According to the findings of this paper this may change as our results show that if our people are educated in the online payment process, its benefits as well as the security offered nowadays, their opinion about this method may change. We have also found that users of these platforms are inclined to re-use these platforms and their use will continue to increase in the coming years.

Keywords: E-commerce, Online Payment, Credit Card, Debit Card and Payment Gateway.

¹ Prof. Asst. Dr., Universum College, Department of Management and Business, KOSOVO. E-mail: luan.vardari@universum-ks.org

² Msc., University of Prizren "Ukshin Hoti". Faculty of Economy, KOSOVO. E-mail: isufqabrati@gmail.com

Avukatlık Sözleşmesinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Tüketici Hukukunun Uygulanması

Application of Consumer Law in Disputes Arising from Attorneyship Agreement

Gençer ÖZDEMİR¹

Özet

Avukatla müvekkili arasındaki hukuki ilişkinin temelinde avukatlık sözleşmesi yer almaktadır. Avukatlık sözleşmesi, avukat vasfını kazanmış bir meslek mensubunun, hukuki ilişkilerin düzenlenmesi ve her türlü hukuki uyuşmazlığın çözümü konularında müvekkillerine hizmet sunmasına olanak sağlayan, her iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme türüdür. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da yapılan değişikliklerle avukatlık sözleşmesinin hukuki niteliği tartışmalı hale gelmiş olup, sunumumuzda, avukatlık sözleşmesinin tüketici işlemi niteliğinde olup olamayacağı aktarılmaya çalışılacaktır.

Bunun için öncelikle, tüketici işleminin tanımlanması ve tüketici işleminin şartları göz önüne alınarak değerlendirme yapılması gerekmektedir. Sunumumuzda, avukatlık sözleşmesinin, hangi hâllerde tüketici işleminin şartlarını taşıyabileceği üzerinde durulacaktır. Bu kapsamda, yargının konuya ilişkin vermiş olduğu kararlardaki gerekçeler de değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Tüketici, Tüketici İşlemi, Avukatlık Sözleşmesi, Avukatlık Sözleşmesi Kapsamında Tüketici İşlemi.

Abstract

At the basis of the legal relationship between the lawyer and his client is the attorneyship agreement. An attorney contract is a type of contract that allows a member of the profession who has gained the qualification of a lawyer to provide services to his clients in the regulation of all kinds of legal disputes

¹ Dr. Öğr. Üyesi, 29 Mayıs Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı, TÜRKİYE
E-mail: gozdemir@29mayis.edu.tr

and imposes debts on both parties. With the amendments made in the Law on Consumer Protection, the legal nature of the attorney contract has become controversial, and in our presentation, it will be tried to explain whether the attorney contract can be a consumer transaction.

For this reason, first of all, it is necessary to define the consumer transaction and to make an evaluation by considering the conditions of the consumer transaction. In our presentation, it will be emphasized that the attorneyship agreement can meet the terms of the consumer transaction. In this context, the justifications of the judiciary's decisions on the subject will also be evaluated.

Keywords: Consumer, Consumer Transaction, Attorney Agreement, Consumer Transaction Under Attorney Agreement.

GENEL OLARAK

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 28.5.2014 tarihinde yürürlüğe girmesiyle birlikte tüketici hukukunda birçok değişiklik meydana gelmiştir. Bu değişikliklerden en önemlisi, "tüketici işlemi"nin kapsamının genişletilmesi ve belli bazı sözleşme tiplerinin tüketici işlemi sayılmasıdır. Vekâlet sözleşmesi de bunlardan bir tanesidir.

Kanun'un 3/l maddesine göre "Tüketici İşlemi; Mal veya hizmet piyasalarında kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden ... gerçek veya tüzel kişiler ile tüketiciler arasında kurulan, eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlemi" ifade eder.

Kanun'un 3/k maddesine göre ; "Tüketici: Ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişiyi" ifade eder.

KANUNLA GETİRİLEN YENİLİKLER

Avukatlık hizmeti kapsamında tüketici işlemi, taraflardan birinin tüketici olduğu, tüketici konumundaki müvekkile, parayla ölçülebilir bir bedel karşılığı hukuki hizmetin sunulduğu ve tüketicinin söz konusu hizmetten yararlandığı sözleşmeler olarak tanımlamak mümkündür. Bu kapsama giren bir avukatlık sözleşmesinden, Kanun'un tüketicilere tanıdığı haklar doğmaktadır.

Avukatlık sözleşmesi, avukat vasfını kazanmış bir meslek mensubunun, hukuki ilişkilerin düzenlenmesi ve her türlü hukuki uyuşmazlığın çözümü konularında kendisine başvurulana hizmet sunmasına olanak sağlayan her iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme türüdür.

Avukatlık sözleşmesi, Avukatlık Kanunu ile getirilen çok önemli özellikler nedeni ile “*sui generis*” bir sözleşme niteliğindedir.

Her ne kadar vekâlet sözleşmesinin temel unsurları olan; bir işin görülmesi, işin başkası çıkarına ve iradesine uygun yapılması ve vekilin edimin özenle görülmesinden sorumlu olması avukatlık sözleşmesinin de unsurlarını oluştursa da iki sözleşme arasında bazı önemli farklılıklar vardır.

Buna göre;

1- Avukatlık sözleşmesi iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olup, aksi açıkça kararlaştırılmamış ise, ücret karşılığı yapılan bir işi konu edinir. Vekâlet sözleşmesinde sözleşmede açık hüküm yok ise ya da o iş için ücret alınması geleneği bulunmuyor ise, vekillik hizmeti ücretsizdir.

2- Fiil ehliyetine sahip herkes, vekâlet sözleşmesi ile vekil sıfatını alabilirken, avukatlık sözleşmesinin bir tarafında daima bir avukat vardır.

3- Vekilin sorumluluğu Borçlar Kanunu’nda öngörülen maddelerle sınırlı iken, avukatın sözleşmeden kaynaklanan sorumluluğu, kanun, yönetmelik, meslek kuralları ve meslek gelenekleri ile ağırlaştırılmıştır.

4- İki sözleşme arasında işe son verme ve işten çekilme ve zamanaşımı yönlerinden de farklılık bulunmaktadır.

5- Avukatlık sözleşmesine uygulanacak hükümlere baktığımızda öncelikle Avukatlık Kanunu hükümleri uygulanacak, bu hükümlerle çatışmadığı takdirde Borçlar Kanunu’nun vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümleri de tali olarak uygulanabilecektir.

Temelinde vekâlet sözleşmesinin esaslı unsurlarını taşıması nedeniyle müvekkil ile avukat arasında kurulan avukatlık sözleşmesi 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanundaki tüketici işlemi kapsamına sokulmuştur. Buna göre sağlayıcı konumundaki avukat da, tüketiciden alamadığı vekâlet ücreti için tüketici mercilerine başvurmalıdır.

Tüketici : 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun’un 3/I- k hükmüne göre “*Tüketici: Ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi*”dir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere tüketicinin bir başkasına hizmet verme amacı olmaksızın, ticari veya mesleki amaç taşımaksızın (kendi kişisel ihtiyaçları için) sözleşme yapması gerekir.

Avukatlık sözleşmesinde müvekkil (iş sahibi) de, tüketici konumundadır.

Sağlayıcı: TKHK m.3/I-1 hükmüne göre “**Sağlayıcı: Kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla tüketicilere hizmet sunan ya da hizmet sunanın adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişi**”dir.

Avukatın da işlem yaparken ticari veya mesleki amaçla hareket etmesi, karşısında yer alan kişinin ise bunun tersine bir amaçla, yani mesleki veya ticari amaçla hareket etmemesi beklenmektedir.

Müvekkilin tacir olduğu avukatlık sözleşmelerinde tacirin, tüketici sayılıp sayılmayacağına değinmekte yarar vardır. Türk Ticaret Kanunu uyarınca (m.19/I) şirketlerin ticari amacı dışında bir amacı olmaması sebebiyle ticari şirketlerin tüketici olması olanaklı değildir.

Gerçek kişi tacirlerin istisnaen ticari nitelikte olmayan işlemleri (tacirin eşinden boşanmak istemesi sebebiyle avukata vekâlet vermesi) tüketici amaçlı olabilir.

Ancak şirket adına yapılan işlerde kesinlikle özel amaç olamaz ve yapılan işlemler, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamı dışında kalır.

- **Yargıtay 3. Hukuk Dairesinin 27.11.2014 tarihli kararında;** “*Davacı, avukat olan davalının ofisinde bağlı avukat olarak çalıştığını, davalı tarafından verilen vekaletname ile çok sayıda dava ve icra takibi yürüttüğünü, ancak davalı tarafından söz konusu işler dolayısıyla vekalet ücreti ödenmediğini ileri sürerek şimdilik 5.000,00 TL'nin faizi ile birlikte davalıdan tahsiline karar verilmesini istemiştir.*”

Somut uyuşmazlıkta davacı avukatın mesleki ve ticari faaliyeti kapsamında hareket ettiği, bu nedenle tüketici Yasasında tanımı yapılan tüketici kapsamında olmadığı, dolayısıyla uyuşmazlığın, Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun kapsamı dışında kaldığına belirtilmiştir.

- **Yargıtay 13.Hukuk Dairesi'nin 24.01.2019 tarihli, 2016/5830E., 2019/596K. Sayılı kararı gereğince;** *Asliye Hukuk Mahkemesinde görülen davada davacı; avukat olduğunu, davalı ile avukatlık ücret sözleşmesi imzaladıklarını, sözleşme uyarınca davalıya vekaleten davaları yürüttüğünü, davalının kendisini haksız olarak azlettiğini, vekalet ücreti alacaklarının ödenmediğini belirterek ödenmeyen vekalet ücreti alacağıının faiziye davalıdan tahsiline karar verilmesini istemiştir.*

Davacı avukatın takip ettiği dosyalar değerlendirildiğinde, davalının 6502 sayılı yasa kapsamında tüketici vasfını taşıdığı anlaşılmış, bu kapsamda davada Tüketici Mahkemesinin görevli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Görevle ilgili düzenlemeler kamu düzenine ilişkin olup taraflar ileri sürmese dahi yargılamanın her aşamasında resen gözetilir. Davaya tüketici mahkemesi tarafından bakılması gerekirken Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından işin esasına girilerek hüküm tesisi usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir.

Hizmet: 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'un 3/I-d hükmüne göre “**Hizmet:** Bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan ya da yapılması taahhüt edilen mal sağlama dışındaki her türlü tüketici işleminin konusunu” ifade eder.

Kanun'un kapsamına giren bir hizmetten söz edilebilmesi için, mal sağlama dışında bir faaliyetin bulunması (bedensel ve/veya fikrî emek ürünü olması) ve hizmetin belirli bir parasal menfaat (ücret) karşılığı yapılıyor olması gerekir.

Yürürlükteki mevzuat kapsamında avukat, *tüketicie kanun işlerinde ve hukuki meselelerde mütalaa vermek, mahkeme, hakem veya yargı yetkisini haiz bulunan diğer organlar huzurunda gerçek ve tüzel kişilere ait hakları dava etmek ve savunmak, adli ve hukuki işlemleri takip etmek, bu işlere ait bütün evrakı düzenleme hizmetlerini* vermektedir.

Ayıplı Hizmet: TKHK'un 13/1.maddesinde "**Ayıplı hizmet:** sözleşmede belirlenen süre içinde başlamaması veya taraflarca kararlaştırılmış olan ve objektif olarak sahip olması gereken özellikleri taşınamaması nedeniyle sözleşmeye aykırı olan hizmettir." şeklinde tanımlanmaktadır.

Avukatlık sözleşmesinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda söz konusu olacak ayıplı hizmetinin taşınması gereken özellikler belirtilmiştir. **Tüketici sıfatını taşıyan müvekkilin ayıplı hizmetten kaynaklanan seçicilik haklarını kullanabilmesi için;**

1- Avukatın sağladığı hizmette ayıp sayılan bir eksiklik bulunmalıdır. (Süresinde cevap Dilekçesi yazılmaması, duruşmaya katılmama vb.)

2- Avukatın sağladığı hizmetteki ayıp önemli olmalıdır.

3- Avukatın sağladığı hizmetin ifası sırasında ayıp mevcut olmalıdır.

4- Müvekkil bu durumu bilmemelidir.

Sağlayıcı sıfatını taşıyan avukat, hizmetleri sağlarken bir takım yükümlülükler çerçevesinde hareket etmektedir. Bunlar;

- tüketiciyi (müvekkili) aydınlatma yükümlülüğü,
- tüketicinin talimatları çerçevesinde vekâlet görevini yerine getirme yükümlülüğü,
- tüketiciye yol gösterme ve tavsiyede bulunma yükümlülüğü,
- sır saklama yükümlülüğü,
- hesap verme yükümlülüğüdür.

Avukat, tüketiciye sağladığı hizmet sırasında bu yükümlülüklerini yerine getirmediğinde ortaya ayıplı hizmet çıkmaktadır.

Belirttiğimiz bu yükümlülüklerin hepsi "**Özen Yükümlülüğü**" adlı evrensel kümenin içerisinde bulunmaktadır.

Özen Yükümlülüğü ;

- ▶ Özen yükümlülüğünün konusunu avukatın sözleşme ile üstlendiği işin sonuca ulaşması için gerekli tüm girişim ve davranışlarda bulunması oluşturmaktadır.

- ▶ Bu yükümlülüğün kaynağı da TBK m. 506 ile Avukatlık Kanunu m. 34 hükümlerinden gelmektedir.
- ▶ Avukatın avukatlık sözleşmesi ile üstlendiği edimi gereği gibi ifa edebilmesi için, özen borcuna uygun hareket etmesi gerekir.
- ▶ Özen yükümlülüğü, bir iş görme sözleşmesi olan avukatlık sözleşmesinin yapısından doğmaktadır. Bu sebeple avukat, vekâlet sözleşmesinde ayrıca özenli davranmayı taahhüt etmese bile, bu borcu söz konusudur.

Uygulamada sıkça karşılaştığımız avukatın özen borcuna aykırılık teşkil eden ayıplı hizmet sunması örneklerinden bir kısmını şöyle sıralayabiliriz;

- Avukatın yürüttüğü dava ile ilgili olarak karşı taraftan tahsil ettiği parayı geciktirmeksizin müvekkiline bildirmemesi,
- Avukatın müvekkili bakımından hak kaybına yol açacak, yani bir haktan vazgeçme sonucunu doğuracak işlemler için müvekkilinden yazılı talimat almaması,
- Avukatın davayı süresi içerisinde açmaması,
- Cevap süresi geçtikten sonra zamanaşımı itirazında bulunması,
- Müvekkilin aleyhine olan kararı temyiz etmemesi, temyiz süresini kaçırmaması/temyiz süresi geçtikten sonra temyiz yoluna başvurmaması, açmış olduğu davada fazlaya ilişkin haklarını saklı tutmaması.
- Trafik kazası sebebiyle açtığı tazminat davasında tedavi giderlerini isteyip, yoksun kalınan karı istememesi,
- Üstlenmiş olduğu işle ilgili olarak tahsil ettiği kira parası hakkında müvekkiline bilgi vermemesi,
- Vekâlet verence icra takibine konulmak üzere verilen senetleri kaybetmesi,
- Çekte cirosu bulunmayan şirkete karşı icra takibinde bulunarak vekâlet vereni kötü niyet tazminatı ödemek zorunda bırakması vb.

**** Buna karşılık, davanın salt yargı organının uygulama ve içtihat hatası sebebiyle kaybedilmesi halinde ayıplı hizmet ortaya çıkmamaktadır. ****

Tüketicinin Sahip Olduğu Haklar

1. Seçimlik Haklar

* Ayıplı hizmet durumunda tüketicinin sahip olduğu seçimlik haklar bir talep hakkı olup, bu hakkın tek taraflı ve varması gereken bir irade beyanıyla kullanılması gerekir.

* Tüketici bu haklardan herhangi birisini seçmekte serbesttir. Sağlayıcı olan avukat, tüketicinin tercih ettiği bu talebi yerine getirmek zorundadır.

* Tüketici, seçimlik haklarını ne mahkemenin aracılığına nede sağlayıcının onayına gerek olmaksızın kendi iradesiyle kullanabilir.

* Tüketici, seçimlik haklarından hangisini seçtiğini bir kere bildirmekle seçim hakkını kullanmış olur ve artık tercihini değiştiremez.

TKHK'un 15. maddesinde ayıplı bir hizmet ortaya çıktığında tüketicinin kullanabileceği seçimlik haklar düzenlenmiştir.

Bunlar; hizmetin yeniden ifasını talep etmek veya ücretsiz onarım gibi ifa temelli talepler ile sözleşmeden dönme veya bedelden indirim gibi yenilik doğuran haklardır.

Fakat **avukatlık sözleşmesi sürekli borç doğuran bir sözleşme olması sebebiyle müvekkilin seçimlik hakları** ancak;

- Azil (sözleşmeyi fesih),
- Hizmetin yeniden görülmesi,
- Ayıp oranında avukatlık sözleşmesindeki bedelden indirim ve
- Hizmetteki ayıbın ücretsiz giderilmesi olabilir.

aa. Azil

Her ne kadar TKHK'un 15. maddesi tüketiciye seçimlik hak olarak dönme hakkını tanıdıysa da, avukatlık sözleşmesinde bu hakkı azil olarak yorumlamamız gerekir.

bb. Hizmetin Yeniden Görülmesi

Hizmetin yeniden görülmesi, tüketici konumundaki müvekkilin **edimin ifa edilmesinde hâlâ menfaati olması şartıyla**, eksik bırakılmış ya da kötü yapılmış hizmetlerin sözleşmeye uygun şekilde düzeltilerek yeniden yapılmasını ifade eder. Ör: Görevsiz mahkemede dava açılması, ya da davanın usulden reddi gibi.

TKHK m.15'e göre tüketicinin hizmetin yeniden görülmesini isteme hakkı, sağlayıcı için orantısız güçlükleri beraberinde getirecek ise müvekkil bu hakkını kullanamayacaktır.

cc. Ayıp Oranında Bedelden İndirim

- ▶ Tüketici bedelde indirim istediğinde, avukatlık sözleşmesini sona erdirmemekte veya avukattan hizmetin yeniden görülmesi istenmemekte, sadece tüketici konumundaki müvekkilin ödeyeceği miktar değişmektedir.
- ▶ Burada amaç, avukat ile müvekkilin edimlerinin hizmetin ayıplı olması durumuna göre denkleştirilmesidir.
- ▶ Bedelden indirim, tazminat hakkı olmadığından, tazminata ilişkin hükümlerin uygulanabilmesi mümkün değildir.

- ▶ Tarafların anlaşamaması durumunda, tüketici mercilerinin kararıyla bedelde indirimde gidilecektir.
- ▶ Ayıplı malların bedelinin indiriminde Yargıtay tarafından kabul edilen nisbî yöntem, hizmetler bakımından da uygulanmaktadır.
- ▶ Buna göre, sağlanan hizmetin değeri, ayıplı olan biçimiyle ve ayıpsız piyasa değeri şeklinde tespit edilmekte; ayıplı değer ile ayıpsız değer arasındaki fark oranı hesaplanarak, bu oran hizmet bedeline uygulanmakta, yüzde hesabıyla hizmet bedelinden indirilmesi gereken miktar bulunmaktadır.
- ▶ Örneğin; müvekkil, avukatın uzman görüşü sıfatıyla alanında uzmanlığı kanıtlanmış biri yerine bilgisi ve tecrübesi yeterli olmayan birinden uzman görüşü alması sebebiyle davanın aleyhe sonuçlanması durumunda, müvekkil iki uzman görüşü bedelinin arasındaki fark oranında bedelde indirim yapılmasını talep edebilir.
- ▶ Tüketici verilen hizmetin ayıplı olduğunu bilerek bu hizmeti talep etmişse, seçimlik haklarını kullanamaz. Örneğin davayı yürütecek avukatın çok bilgili ve tecrübeli olmaması sebebiyle ücrette indirim yapılmışsa, daha sonra davanın istenilen şekilde sonuçlanmaması sebebiyle bedelden indirim talep edemez.

dd. Ayıbın Ücretsiz Giderilmesi

- ▶ TKHK'un 15. maddesi uyarınca tüketicinin sahip olduğu bir diğer seçimlik hak, hizmetteki ayıbın ücretsiz giderilmesini istemidir.
- ▶ Bu olanağa göre avukatlık sözleşmesinde, sözleşme konusu hizmet ayıplı duruma geldiğinde, tüketici ayıbın ücretsiz giderilmesini isteyebilir (dilekçesinde davalının adını yazmayan avukatın, kendisine verilen kesin süre sonucu davalının adını yazması, dosyaya vekalet sunmayı unutan avukatın vekaleti sunması).
- ▶ Fakat tüketici diğer seçimlik haklardan birini kullanmışsa, örneğin, tüketici ayıp oranında bedelden indirim hakkını kullanmışsa, artık hizmetteki ayıbın ücretsiz giderilmesini isteyemeyecektir.
- ▶ Ancak sağlayıcı bu teklifi kabul ederse tüketici diğer seçimlik haklarını kullansa bile bundan sağlayıcının kabulüyle dönerek hizmetteki ayıbın ücretsiz giderilmesi hakkını seçebilecektir.

2. Tazminat İsteme Hakkı

- ▶ Tüketici avukatlık sözleşmesine konu olan hizmetin ayıplı olması ve ayıbın ayrıca bir zarar meydana getirmesi hâlinde, Kanun'un kendisine tanıdığı seçimlik haklarla birlikte veya bunlardan ayrı olarak gördüğü zararlar karşılığında tazminat da isteyebilir. Ayıplı hizmetten sorumlu olanlar her türlü maddi ve manevi zarardan sorumludur.

Söz konusu tazminatın şartlarını ve özelliklerini şu şekilde belirtmemiz mümkündür:

- ▶ - **Maddi zarar;** Sağlayıcının maddi tazminat sorumluluğunun doğabilmesi için maddi bir zararın meydana gelmesi, zararın malvarlığına ilişkin olması, zararın oluşumunda sağlayıcının kusurlu olması ve zarar ile sağlayıcının eylemi arasında uygun illiyet bağının bulunması gerekir.

- ▶ - **Manevi zarar;** Manevi tazminat istenebilmesi için kişilik hakkına yönelik hukuka aykırı tecavüz ile manevi zarar arasında illiyet bağı bulunması, davalının sorumlu olmasını gerektiren kusuru veya bir kusursuz sorumluluk hali bulunması gerekmektedir.

Seçimlik Hakları Kullanmaksızın Tazminat İsteme Hakkı

- ▶ Tüketicinin ayıplı hizmet sebebiyle tazminat talep etmesi, seçimlik haklarından bağımsız olup seçimlik haklarını kullanmasa bile, tazminat isteyebilir.
- ▶ Örneğin seçimlik haklarını kullanmaktan vazgeçen tüketici de tazminat isteyebilir. Tüketicinin seçimlik haklarını kullanmamış olması tazminatta bir indirim sebebi sayılmamakla birlikte, hâkimin Türk Borçlar Kanunu'nun 51. maddesi kapsamında durumu göz önünde bulundurması mümkündür.

Seçimlik Haklarla Beraber Tazminat İsteme Hakkı

- ▶ Tüketici azletme, ayıp oranında bedelden indirim, hizmetin yeniden görülmesi veya ayıbın ücretsiz giderilmesi seçimlik hakkını kullanmış olsa bile, ayıplı hizmetten doğan zararlarının tazminini de talep edebilir.
- ▶ **Zamanaşımı**
- ▶ Kanunlarda veya taraflar arasındaki sözleşmede daha uzun bir süre belirlenmediği takdirde, ayıplı hizmetten doğan (seçimlik haklar bakımından) sorumluluk, ayıp daha sonra ortaya çıkmış olsa da, hizmetin ifası tarihinden itibaren **2 yıllık** zamanaşımına tabidir. (6502 sayılı TKHK m.16/I).
- ▶ Fakat ayıp, ağır kusur ya da hile ile gizlenmişse bu zamanaşımı hükmü uygulanmayıp TBK m.146 gereği **10 yıllık** zamanaşımı uygulanır.
- ▶ Tüketici, seçimlik haklarından biri ile birlikte tazminat da talep edebileceğinden (TKHK.m.15/I son cümle), tazminat konusundaki zamanaşımı genel hükümlere göre belirlenecektir.
- ▶ Avukatlık sözleşmesinde zamanaşımına ilişkin özel bir düzenleme bulunduğundan, Avukatlık Kanunu m.40 uyarınca avukata karşı ileri sürülen tazminat istekleri, bu hakkın doğumunun öğrenildiği tarihten itibaren **1 yıl** ve her halde zararı doğuran olaydan itibaren **5 yıl** geçmekle zamanaşımına uğrar.

Tüketici Hakem Heyeti

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile tüketicilerin tüketici uyuşmazlıklarında hak arama özgürlüğüne bazı sınırlamalar getirilmiştir.

Buna göre tüketiciler, Kanunda belirtilen parasal sınırlara göre görevli ve yetkili mercilere başvurmak zorundadır. Söz konusu mercilerin başında Tüketici Hakem Heyetleri gelmektedir.

Avukat ile müvekkil arasındaki bir uyuşmazlığın tüketici hakem heyetinde görülebilmesi için;

1- Ortada bir avukatlık sözleşmesi olmalıdır.

2- Tüketici işleminin bir tarafını tüketici, karşı tarafını sağlayıcı teşkil etmelidir.

3- Uyuşmazlık avukatlık sözleşmesinden kaynaklanmalıdır.

4- Uyuşmazlığın parayla ölçülebilir bir değeri bulunmalıdır.

Tüketici, 6502 Sayılı TKHK'nın 68. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, 2019 yılı değerleriyle;

- Başvuru tarihi itibarıyla uyuşmazlık konusunun parasal değeri, 5.650-TL'nin altında bulunan uyuşmazlıklarda ilçe tüketici hakem heyetine,
- **Başvuru tarihi itibarıyla uyuşmazlık konusunun parasal değeri 5.650-TL ile 8.480-TL arasındaki uyuşmazlıklarda il tüketici hakem heyetine başvurmak zorundadır.**
- 8.480-TL'nin üzerindeki uyuşmazlıklarda ise Tüketici Mahkemelerine başvurulması gerekir.
- Doktrinde; Tüketici Hakem Heyetleri'ni oluşturan kişilerin bilgi eksikliği ve her uyuşmazlığa aynı heyetin bakması sebebiyle avukatlık sözleşmesinden doğan uyuşmazlığın çözümü konusunda sağlıklı bir kararın ortaya çıkmayacağı yönünde endişeler hakimdir.
- Nihai çözüm olarak; kanunda belirtilen aynı niteliğe sahip kişilerin bakmasından ziyade, uyuşmazlığın niteliğine göre Tüketici Hakem Heyetlerinde uzmanlaşma gidilmesi ve uyuşmazlığın niteliğine göre o alanda uzman kişilerden oluşan Tüketici Hakem Heyetleri'nin olaya bakması konusunda çözüm önerileri getirilmektedir.

Sadullah Paşa'nın “On Dokuzuncu Asır” Manzumesinde Pozitivist Dünya Anlayışı ve Mitik Bilincin Yıkımı

Cafer GARİPER¹

Yasemin BAYRAKTAR²

Öz

Türk edebiyatının yenileşmesi döneminde yenileşme olgusundan çok zihniyet değişiminin gerekliliği üzerindeki düşünceleriyle dikkat çeken Sadullah Paşa, 19. yüzyıl devlet adamlarındandır. Batı'nın bilim alanındaki gelişmişliğini ve ilerlemişliğini elçilik görevi sırasında uzun yıllar kaldığı Berlin ve Viyana'da görür. Osmanlı'da da Batı tarzı değişimin ve gelişmenin gerekliliğine inanır. “On Dokuzuncu Asır” manzumesiyle döneminin aydınlarının bağlandığı yenedünya görüşünü önemli ölçüde yansıtır. Bu manzumede o, kadim bilginin ve bu arada Orta Çağ'ın bilgi birikimiyle mitik bilincin karşısına Batı'da pozitif bilimlerin ürettiği bilgiyi ve rasyonel dünya anlayışını koyar. Böylece Doğu-Batı karşılaşmasında Batı'nın üstün yanlarını sergileyerek girilmesi istenen Batı medeniyetinin bilim ve teknoloji alanındaki cazip yönlerine dikkatini çevirir. Sadullah Paşa, söz konusu manzumesiyle, Batı'da, pozitivist ve rasyonel çizgide köklü bir reformun yaşanmakta olduğuna dikkat çekerken eski dünya algısının, bu arada mitik bilincin kökten yıkıldığı/yıkılması gerektiği düşüncesini taşır. Bu bildiride modern, pozitivist ve rasyonel dünya anlayışı ve yıkıma uğratılmak istenen geleneksel toplum yapısındaki mitik bilincin insan hayatındaki yeri ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Sadullah Paşa, “On Dokuzuncu Asır”, pozitivism, mitik bilinç.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, SDÜ Fen–Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: cafergariper@sdu.edu.tr

² Dr. Öğr. Üyesi, SDÜ Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, e-posta: yaseminbayraktar@sdu.edu.tr

Abstract

Sadullah Pasha was one of the 19th century statesmen who was concerned with his thoughts on the necessity of mentality change rather than innovation during the period of Turkish literature innovation. He saw the scientific development and progress of the West in Berlin and Vienna, where he stayed for many years during his ambassadorial duty. In the Ottoman Empire, the Western style believes in the necessity of change and development. With his “On Dokuzuncu Asır” manuscript, he reflects the new world view to which the intellectuals of his period are attached to a great extent. In this poem, he puts the knowledge and rational understanding of the world produced by positive sciences in the West against ancient knowledge and, by the way, the knowledge of the Middle Ages and mythical consciousness. For this reason, entering the East-West encounter by exhibiting the superior sides of the West turns’ attention to the attractive aspects of science and technology. Sadullah Pasha, with his verse in question, draws attention to a radical reform in the West, in a positivist and rational line, while the old-world perception is destroyed with the destruction of mythical consciousness. In this paper, the modern, positivist and rational understanding of the world and its destruction will be attempted to discuss the place of mythical consciousness in human life in the old social structure.

Keywords: Sadullah Pasha, “On Dokuzuncu Asır”, positivism, mythical consciousness.

Osmanlı/Türk modernleşme çabalarını *Lâle Devri* (1718-1730)’ne kadar götürmek mümkündür. *Lâle Devri*’nde tercüme heyetinin ve matbaanın kurulması, modernleşme çabalarının ilk girişimleri olarak alınabilir. 18. yüzyılın sonlarına doğru *Mekteb-i Riyâziye* (1773)’nin, *Mühendishâne-i Bahr-i Hümayûn* (1775)’un ve *Mühendishâne-i Berrî-i Hümayûn* (1795)’nin açılması, *Nizâm-ı Cedîd* ordusunun kurulması, III. Selim ve II. Mahmut dönemi reformları, dünyanın gelişim ve değişiminin dışına düşmüş Osmanlı’nın kendini yenileme/modernleşme isteğinin sonucunda atılan adımlardır. Ağır ilerleyen ve süreklilik kazanmadan, yer yer kesintiye uğrayarak yürütülen bu gayretler, yenileşme yolunda daha keskin bir yola girmek anlamını üreten Tanzimat fermanının ilan edilmesinin zeminini hazırlar. Tanzimat, bütüncül bir anlayışla kurum ve kuruluşlardan başlayarak sanat, bilim, eğitim ve düşünce hayatında değişimin dönüm noktası olur. Batılı insan tipi, onun hayat anlayışı ve algısı Tanzimat’la birlikte kültürümüze yerleşme sürecine girer. Doğu’nun gönlü merkezileştiren, hikemî, içe dönük, hayata üstten bakan, onu küçümseyen, skolastik dünya algısı yıkılmaya, yerine insanı dünyanın merkezine alan ve yaşanan dünyanın güncel problemleriyle ilgilenen, dışa dönük, bilimsel bilginin önemini kavramış, akli önceleyen yeni bir anlayış geçmeye başlar. Tanzimat Fermanı’nı hazırlayan devlet adamı Mustafa Reşit Paşa ile yazar İbrahim Şinasi (birincisi devlet adamı, ikincisi aydın kimliğiyle) bu tipin dikkate değer öncüleridir. Bu adlara kimi farklarla Namık Kemal ve Ziya Paşa da eklenebilir. Namık Kemal’le aynı kuşaktan olan Sadullah Paşa (1838-1891), özellikle “On Dokuzuncu Asır” manzumesiyle Şinasi’nin dünya anlayışına yakın, pozitivist bir zihniyetle belirir. “Sadullah Paşa’nın ‘On Dokuzuncu Asır’ Manzumesinde Pozitivist Dünya Anlayışı ve Mitik Bilincin Yıkımı”

başlıklı bu bildiride Sadullah Paşa'nın adı geçen manzumeyle pozitivist dünya anlayışına bağlı olarak insanlığın kadim dünya algısına karşı modern zihniyetle yaptığı karşı çıkış, bu arada mitik dünya algısı karşısında yıkıcı tavrı değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Tanzimat sonrası yenileşme çabaları içerisinde Sadullah Paşa, yenilikçi düşünceye açık, Batı'nın müspet bilimlerine inanmış bir devlet adamı ve aydın kimliğine sahiptir. Edebiyat alanında yaptıklarından çok, zihniyet değişiminin temsilcilerinden biri olarak dönemi içinde işlev üstlenir. Eserlerinin çoğu henüz ortaya çıkmamış olan Sadullah Paşa, Batı edebiyatıyla da yakından ilgilenir. Ağdalı bir dille Alphonse de Lamartine'den "Le Lac" (Göl) şiirini çevirir. Bunun yanında onun "Homeros'un *İlyada* destanının ilk on beytinin manzum çevirisi, ayrıca destanın kırk altı-kırk yedi sayfalık bir bölümünün nesir olarak tercümesi bilinmektedir" (Akyıldız, 2008, 433).

Türk düşünce ve edebiyat dünyasında Sadullah Paşa, yirmi beş beyitten oluşan "On Dokuzuncu Asır" manzumesiyle dikkatleri üzerinde toplar. Döneminin aydınlarının yöneldiği Batı dünyasının bilimsel gelişmelerini, eski dönemlerle modern dönem arasındaki farkı bu manzumesiyle ortaya koyar. Bir taraftan da Osmanlı'nın yönelmesi gerektiğine inandığı pozitivist dünya algısının toplum katmanları içerisine yerleşmesi arzusuyla hareket eder. Onun bu manzumesi, yenilikçi aydınların Batılılaşma karşısındaki bilinç düzlemini önemli ölçüde yansıtmaya gücüne sahiptir.

Ona göre bu yüzyılda (19. yüzyılda),

"Erişti evc-i kemâlâta nûr-ı idrâkât

Yetiştî rûtbe-i imkâna kâsm-ı mümteni'ât"

(İnsanoğlunun anlama yetisi varabileceği en üst seviyeye ulaştı; gerçekleşmesi imkânsız olarak düşünülen şeylerin büyük bir kısmının da gerçekleştiği görüldü.)

Ne kaldı çeşme-i hayvan, ne dâru-yı Suhrâb

Ne kaldı nüsha-ı efsun, ne hükm-i tılsımiyyat

(Artık ne Hızır'ı ebedî hayata ulaştırdığına inanılan ölümsüzlük suyu (âb-ı hayat), ne bütün hastalıklara şifa olan 'dâru-yı Suhrâb', ne büyü ve sihir, ne de tılsım kaldı.)

Ne kaldı sa'd-ı tevâlî, ne kaldı nash-i kırân

Ne kaldı remil ü kehanet, ne kaldı cifriyyat

(Artık ne münecimlerin yıldızlarla insan talihi arasında buldukları münasebetlere, ne remil ve kehanetle gelecekte haber vermeye, ne de gaipten haberler veren fala inanılıyor.)

Ne Âmr Zeyd'in esiri ne Zeyd Âmr'a velî

Müesses üss-i müsâvâta nass-ı mevzûât

(Artık ne Amr, Zeyd'in kölesi, ne de Zeyd, Amr'ın efendisidir. Artık kanunlar eşitlik prensibine göre hazırlanıyor.)

Münevver eyledi ezhânı intişâr-ı ulûm

Mükemmel eyledi noksânı feyz-i matbûât

(İlim ve irfanın dünyanın her tarafına yayılması bütün kafaları aydınlattı. Özellikle matbaa sayesinde bütün eksiklikler giderilmeye çalışıldı.)

Sadullah Paşa'nın bu söyleyişi, 19. yüzyıl Batı dünyası içinde anlamını bulur. Berlin ve Viyana'da yaklaşık on dört yıl elçilik görevinde bulunan, buna bağlı olarak dünyayı Batı'daki bilim, teknoloji, medeniyet alanındaki yeniliklere ve gelişmelere bağlı bir şekilde değerlendiren Sadullah Paşa, söz konusu yeniliklerin Doğu'da değil de Batı'da ortaya çıkmış olmasını üzümlere ifade eder:

Megarib oldu dirîga metâli'-i irfân

Ne kaldı şöhret-i Rûm u Arab, ne Mısır-ı Herât

(Bütün bu yenilikler ne yazık ki Doğu ülkelerinde değil de Batı ülkelerinde gerçekleşti. Artık Doğu âleminin hiçbir hükmü kalmadı. Ne Anadolu'nun ne Arabistan'ın ne Mısır'ın ne de Herat'ın şöhreti kaldı.)

Bu söyleyişle o, Doğu medeniyetinin çökmüş olduğunu, buna karşılık bilim ve teknolojinin Batı'da yükseldiğini ifade eder. Doğu'ya Batı'nın gelişmiş bilim ve teknolojisi ve değişen insan/dünya algısının içinden bakan Sadullah Paşa, Batı karşısında artık Doğu'nun eski zihniyeti ve birikimiyle varlık gösteremeyeceği düşüncesindedir. Ahmet Hamdi Tanpınar, "Tanzimat devrinin ilk ideolojisi medeniyetçiliktir" (Tanpınar, 1988: 152) tespitiyle döneminin kimi aydınlarıyla birlikte Sadullah Paşa'nın bağlanmış olduğu medeniyetçiliği işaret eder. Batı, yüzyıllar boyunca felsefede, düşünce sisteminde ve inançta yarattığı yeniliklerle 19. yüzyıla geldiğinde pozitivist-rasyonalist zihniyetle ve modern bilim anlayışına ulaşmış, gelişmiş bir medeniyet kurmuştur. Sadullah Paşa da mensubu olduğu Doğu'dan böyle bir ilerleme ve medeniyet hamlesi beklemektedir. Ona göre bu da ancak eski zihniyeti, hurafeleri ve bu arada mitik bilinci yıkıp pozitivist zihniyete geçmekle mümkündür.

Daha sonraki beyitte,

Zaman zaman-ı terakki, cihan cihan-ı ulûm

Olur mu cehl ile kabil bekâ-yı cem'iyât"

(İçinde yaşadığımız dönem ilerleme dönemi, dünya ilim âlemi hâlinde; böyle bir çağda toplumlar hiç bilgisizlikle varlıklarını sürdürebilirler mi?)

(Kaplan, Enginün, Emil, 1993: 651-652)

diyen Sadullah Paşa, "bir toplumun bekası ile toplumu oluşturan fertlerin bilgisizliği arasında tam bir tezat görmekte; Doğu toplumlarını, içine düştükleri cehalet karanlığından kurtulmaya ve ilerlemeye çağırılmaktadır. Bunu yaparken de şiiri vasıta olarak kullandığı, dolayısıyla şiir söyleme amacının bu fikirleri geniş kitlelere yaymak olduğu anlaşılmaktadır." (Aktaş, 1996: 44).

Görüldüğü gibi "Orta Çağ zihniyeti ve inanışları ile Yeni Çağ'ın gelişmelerinin karşılaştırıldığı bu manzumedeki şair, insan aklının kudreti üzerinde durmakta, Batı'nın müsbet bilimlerde kaydettiği gelişme karşısında doğu dünyasının durumunu etraflıca gözler önüne sermektedir. Sosyal hayatta hürriyet, eşitlik, kanun hâkimiyeti ve insan haklarının gözetilmesi, bilimsel gelişmeye ve ilerlemeye yol açmıştır.

Bu itibarla Türk toplumunun da bu gelişme ve değişmeye ayak uydurması gerekir.” (Parlatır, 1988: 365). Sadullah Paşa'nın getirdiği bu düşünceler, İbrahim Şinasi'nin rasyonalist/akılcı görüşleriyle benzerlik gösterir. O, kendisinden sonra yetişen Beşir Fuat'la birlikte pozitivist zihniyetin 19. yüzyıldaki önemli temsilcilerinden biri durumuna gelir.

Üstte alıntılanan beyitlerden anlaşılacağı üzere pozitivist zihniyetle Sadullah Paşa, yalnızca Orta Çağ'ın değil, modern döneme gelinceye kadar insanlığın ulaştığı bütün mitik birikime ve bilince savaş açar. Mitik bilincin ve birikimin yerine bilimi ikame etmek ister. Oysa mitik birikimin ve mitik bilincin hayatı anlamlandırmak, yorumlamak gibi önemli bir işlevi vardır. Ayrıca mitos sağaltıcıdır. Onun iyileştirici yanı gözden kaçırılmamalıdır. Hayat, mitik bilincin yerine bilimin ikamesini değil, bilimin yanında mitik bilincin dönüşerek sürmesini dayatacaktır. Unutulmamalıdır ki, insanlık hep ihtiyaç duyduğu nesneyi, ögeyi üretmiştir. Mitos da böyledir. Mitos, yaşanan hayatın gerçekliğinden kopuk değildir. Gerçekliği metaforik ve sembolik düzlemde kurar. Fakat bu gerçeklik, mitosun her kurduğunun dış/maddi dünyada karşılığı olduğu anlamına gelmez. İnsanların iç dünyasının/psikolojik dünyasının da gerçekliği söz konusudur. İnsan, pekâlâ bir mitik kurguya bağlanma duygusu ve ihtiyacı içinde olabilir. Hatta kimi zaman insanın ihtiyacı gerçekle bağı zayıf bir hayale inanmak, bağlanmak; bu hayale/kurguya hayatını adamak şeklinde de belirebilir. Bunun anlamını psikanalistlerden önce keşfeden şairlere bakılacak olursa onların kurduğu yer yer hayali yahut ütöpik dünyalar, bireysel mitoslar olarak yorumlanmaya açıktır. Sonuçta insan bağlanmak ve inanmak ister. Aksi takdirde çeşitli nesnelere ve canlılara kutsallık yükleyen insanları; helvadan put yapıp tapan, acıkınca yiyen erken dönem Araplarını; Mesih ve mehdi beklentisini, zaman zaman dünyaya UFO'ların geldiği ve uzaylıların dünyayı ziyaret ettiği tezlerini, hatta insanların göksel ataların (uzaylıların) soyundan geldiği iddiasını taşıyanları anlamlandırmak mümkün olmaz. İnsan hep bir arayış, bağlanma içinde olacaktır. Nitekim bu gerçekliği sezen şair,

“İnan, Halûk, ezeli bir şifadır aldanmak” (Tevfik Fikret, 2017: 311)

derken bunu ifade etmiş oluyordu.

İnsan, bir öyküye, kaynağa bağlanmak ister. Mitos, bir öyküyü barındırması bakımından bu ihtiyacı karşılar. İnsan, o öyküde kendinden öğeler bulur. Sadullah Paşa'nın *artık ne Hızır'ı ebedî hayata ulaştırdığına inanılan ölümsüzlük suyu (âb-ı hayat), ne bütün hastalıklara şifa olan 'dâru-yı Suhrâb', ne büyü ve sihir, ne de tılsım kaldı,* diyerek geçerliliğini kaybettiğini söylediği Hızır-İlyas kültü, eski önemini kaybetmekle birlikte bugün de yaşayan mitik bir inanış olarak insan türünün *ölümsüzlüğü arama* arzusunun cevap vermektedir. Diğer yandan ölümsüzlük arayışının *su* ile ilişkilendirmesi suyun hayat veren yönüyle birleşir. Bugün de Sadullah Paşa'nın yücelttiği bilim ve teknoloji, zamanda yolculuk, başka gezegenlerde canlı hayatı gibi konuları araştırarak insan hayatını uzatan, bir bakıma ölümsüzlüğü arayan ütöpik ve mitik nitelik taşıyan çalışmanın içindedir.

İnsanlar, kendi güçlerini aşan olay ve olguları sihir ve büyü ile aşmak isterler. Fal, geleceği, insanın yazgısını önceden bilme arzusunun bir sonucudur. Burada sihir ve büyüğünün gerçek hayatta karşılığının olmasından çok, psikolojik bir ihtiyacı karşılaması işlevi değer kazanır. Günümüzün gelişmiş dünyasında falcılık da çeşitli modern şekillere bürünerek varlığını sürdürmektedir. Çünkü insanın yazgısını öğrenme arzusu hep olacaktır. İnsan, bir öyküye bağlanmak, onun bir parçası olmak, bir evren

kurmak isteyecektir. Northrop Frye'in ifade ettiği gibi “[i]nsan doğada hayvanlar gibi doğrudan ya da çıplak bir şekilde değil ancak mitolojik bir evren içinde; kendi varoluşsal yönelimlerinden doğan bir inançlar ve varsayımlar bütünü içinde yaşar.” (Frye, 2006: 20). Kendisinin de içinde yaşadığı dünyada gerçekleşen hadiseleri yahut tanrı, ölüm, ölüm sonrası bir hayatın olup olmadığı gibi kendisini kuşatan somut ve soyut olay ve durumları düşünce ve hayal gücüyle anlamlandırmaya çalışır. Mitik inanış, böyle bir ihtiyacın sonucudur. Mitik inanıştan soyutlanmış insan, yeryüzünde çıplak ve korumasız kalmaktan kurtulamaz.

Sadullah Paşa'nın dizelerinde de görüldüğü üzere, mitik bilinci yıkıma uğratmaya çalışan pozitivistler de mitos yaratma yoluna gitmekten kurtulamaz: O da bilimi mitleştirmektir. Dikkat edilirse Sadullah Paşa, tıpkı 1887'de intiharı seçen Beşir Fuat (Okay, 2008: 67-91) gibi, bilime bir bilim insanı gibi yaklaşmak yerine, ona mitik değer yükler. Daha yerinde söyleyişle bilimi âdeta insanlığın arayışlarına çözüm üreten tek değer olarak mitleştirir. Elbette modern dönem insanın hayatında bilimin tartışmasız önemli bir yeri vardır. Fakat insanın ontolojik yapısı aklın ve bilimin belirlemeleriyle sınırlı değildir. O, bir öykünün kahramanı olmak üzere yeryüzüne atılan, hayal kuran, fantezileri olan, ümit eden, isteyen, bekleyen, arzu duyan, yalan söyleyen, gerçeklikle yalanı iç içe yaşayan, gerçekliğin sınırlarını her zaman ihlal etmeye hazır olan, inanan ve aldanan, aldanmayı arzulayan bir varlıktır.

Edebiyat dünyasında özellikle “On Dokuzuncu Asır” manzumesiyle dikkatleri üzerine toplayan Sadullah Paşa, söz konusu manzumesinde, Orta Çağ'ın rasyonel bulmadığı hayat anlayışını yerer, onun yerine aklın ve bilimin öngördüğü değerlerle yaşama biçimini, bilim ve tekniği yüceltir (Kaplan, 1978: 73). Aktarılan dizelerden de anlaşılacağı üzere, “On Dokuzuncu Asır” adlı manzum metin, eski çağların bilgisinin, hayat anlayışının ve hurafelerinin yıkılarak 19. yüzyılda bilimin ve aklın belirleyici olmaya başladığı anlamına gelir. Şiirden çok düzyazının alanına giren düşüncelerin ortaya konduğu bu manzumede, uzun yıllar Berlin (Akyıldız, 1201: 67-74) ve Viyana (Akyıldız, 2011: 121-125)'da büyükelçilik görevinde de bulunan Sadullah Paşa, 1891'de Viyana'da havagazıyla intihar edinceye kadar bu görevde kalır. Batı'daki değişimi ve gelişmeleri yerinde görerek tanıyan Sadullah Paşa'nın pozitivist bir bakışla kadim dönemin bilgi birikimi ve dünya algısının karşısına modern bilimi çıkardığı görülür.

Batı'nın 18. yüzyıl aydınlanmacı filozoflarının ve bilimsel gelişmelerin etkisi altında ortaya konan “On Dokuzuncu Asır” manzumesi, dönemin yenilikçi düşünce ve sanat adamlarının zihniyet değişimini yansıtır. Ülkenin ve insanımızın içinde bulunduğu şartları değerlendiren Sadullah Paşa, zanların ve hurafelerin üzerine kurulmuş eski dünya anlayışının yerine modern bilimin getirdiği yenedünya anlayışının hâkim olmaya başladığını dile getirir. Aslında onun bu tespiti, toplumu için bir teklif, bir mühendisliktir. Ona göre Batılı devletler gibi Osmanlı da akli ve bilimi merkeze alan bir yenileşmenin içine girmelidir.

SONUÇ

Edebiyat dünyasında özellikle “On Dokuzuncu Asır” manzumesiyle dikkatleri üzerine toplayan Sadullah Paşa, söz konusu manzumesinde, Orta Çağ'ın akılcı olmayan hayat anlayışını ağır bir dille yerer, onun yerine pozitivist anlayış çerçevesinde aklın ve bilimin öngördüğü değerlerle yaşama

biçimini yüceltir. Pozitivist dünya anlayışının ürünü olan “On Dokuzuncu Asır” manzumesi, Osmanlı’nın girmekte olduğu Batı medeniyetinin kimi özelliklerini, buluş ve icatlarını yansıtmaması bakımından dikkat çeker. Fakat insanlığın ortak üretimi durumundaki kökleri insanlık tarihinin bilinmeyen çağlarına uzanan mitik bilinci ve inanışları reddetmesi bakımından eleştiriye açık görünmektedir. Sonuçta insan, bilim ve teknolojiyi aşan karmaşık bir yapıya sahiptir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Şerif (1996). *Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi (1860-1920) I*. Ankara: Akçağ.
- Akyıldız, Ali. (2008). “Sadullah Paşa”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 35, İstanbul, s. 432-433.
- Akyıldız, Ali (2011). *Sürgün Sefir Sadullah Paşa*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Frye Northrop. (2006). *Büyük Şifre Kitab-ı Mukaddes ve Batı Edebiyatı*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kaplan, Mehmet (1978). *Şiir Tahlilleri I*, İstanbul: Dergâh.
- Kaplan, Mehmet, Enginün, İnci, Emil, Birol (1993). *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi II*, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Okay, M. Orhan (2008). *İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti Beşir Fuad*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Parlatır, İsmail (1988). “Tanzimat Nesri”, *Büyük Türk Klasikleri*, C. 8, İstanbul.
- Tanpınar, A. H. (1988). *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Çağlayan.
- Tevfik Fikret (2017). *Rübâb-ı Şikeste*, (Haz. İbrahim Tüzer ve Selçuk Atay), Akçağ Yayınları, Ankara.

Adil Yargılanma Hakkı

Right to a Fair Trial

Dilaver NİŞANCI¹

Öz

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)' nin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesi, diğer hakların korunabilmesi için kilit rol oynamaktadır. Uyuşmazlığın tarafları arasında fiili ve hukuki bir fark gözetmeksizin iddia ve savunmaların eşit ölçülerde ve karşılıklı olarak yapıldığı dürüst bir yargılama olarak tanımlanabilecek olan adil yargılama hakkı, hukuk devletinin temel unsurunu oluşturmaktadır. 6. madde, bir dava ile karşılaşan ya da bir suçlama ile karşı karşıya gelen kişiye mahkemeye başvurma hakkı tanımakta; ancak bu mahkemenin yasal, bağımsız ve tarafsız olmasını da şart koşmaktadır. Peşi sıra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de, bu bağımsızlık ve tarafsızlığı sağlayacak pek çok kıstası uygulamaya geçirmektedir. Suçlanan ve yargılama uzadıkça davanın nasıl sonuçlanacağı hususunda sürekli olarak endişe taşıyan kişinin biran önce bu psikolojiden çıkmasını hedefleyen makul sürede yargılanma hakkı; tarafların mahkeme önünde eşit silahlara sahip olması, mahkemelerin kararlarının gerekçeli olması, sanığın kendini ve yakınlarını suçlamaya zorlanamaması ve tarafların duruşmada hazır olması ilkeleriyle gerçekleştirilmeye çalışılan hakkaniyete uygun yargılanma hakkı; aleni yargılanma hakkı; kişinin önyargılardan uzak bir şekilde yargı süreci içerisinde bulunmasını sağlayan masumiyet karinesi adil yargılanma hakkının ortaya koymuş olduğu düzenlemelerdir. Bu haklar yanında, sanığa yönelik olarak; suçlamadan biran önce haberdar olma; savunmasını yapabilmesi için yeterli zaman ve imkana sahip olma; bizzat veya müdafî vasıtasıyla savunma yapma; iddia makamının yanı sıra kendi tanıklarını da mahkemede dinletebilme ve mahkemenin dilini anlamaması durumunda tercüman talep edebilme hakları da yine Sözleşmenin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının tanıdığı hak ve özgürlüklerdir. Sözleşmeye taraf devletler 6. maddenin tanıdığı hakları milli mevzuatlarında düzenlemekle yükümlü kılınmışlardır. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 36, 37, 38, 138, 139, 140, 141 ve 142. maddeleri Sözleşmeyle tanınan hak ve özgürlüklerin mevzuatımıza geçirilmesinin bir sonucudur. Aynı şekilde

¹ Yrd. Doç. Dr., Uluslararası Fihal Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, KKTC. E-mail: dilaver.nisanci@final.edu.tr

Türk Ceza Kanununun 258. maddesi de adil yargılamayı etkilemeyi suç olarak tanımlamaktadır. Getirmiş olduğu hak ve özgürlüklerin diğer hak ve özgürlüklerin yaşanmasında oynadığı kilit rol nedeniyle adil yargılanma ilkesi, AİHS' in kalbi ve insan hakları hukukunun olmazsa olmazı niteliğindedir.

Anahtar Sözcükler: Adil Yargılanma Hakkı, İnsan Hakları, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi.

Abstract

The 6th article of the European Convention on Human Rights (ECHR) regulating the right to a fair trial plays a key role in protecting other rights. The right to a fair trial, which can be defined as an honest trial where claims and defenses are made equally and mutually, without making any actual or legal difference between the parties to the dispute, constitutes the fundamental element of the rule of law. Article 6 gives a person confronted with a lawsuit or an accusation the right to appeal to a court; however, it also requires this court to be legal, independent and impartial. Consequently, the European Court of Human Rights (ECHR) implements many criteria that will ensure this independence and impartiality. The right to a trial within a reasonable period of time aiming for the person accused and constantly concerned about how the case will be concluded as the trial extends; the parties have equal arms before the court, the court's decisions are justified, the accused cannot be forced to blame himself and his relatives, and the parties are ready to be present at the hearing, the right to a fair trial; the right to a public trial; The presumption of innocence, which enables the person to be in the judicial process free from prejudices, is the regulations laid down by the right to a fair trial. Besides these rights, for the accused; being aware of the accusation as soon as possible; to have sufficient time and opportunity to make his defense; defending in person or through a lawyer; In addition to the prosecution, the right to have their witnesses heard in the court and to request an interpreter in case the court does not understand the language are also the rights and freedoms granted by the right to a fair trial regulated in Article 6 of the Convention. The states parties to the convention are obliged to regulate the rights granted by Article 6 in their national legislation. Indeed, 36 of the Constitution of the Republic of Turkey, 37, 38, 138, 139, 140, 141 and 142 agents passed our legislation is a result of the rights and freedoms recognized by the Covenant. Likewise, Article 258 of the Turkish Criminal Code defines influencing the fair trial as a crime. The principle of a fair trial is the heart of the ECHR and an indispensable part of human rights law, due to the key role of the rights and freedoms it brings in the realization of other rights and freedoms.

Keywords: Right to a Fair Trial, Human Rights, European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights.

GİRİŞ

İnsan hakları en yalın haliyle “insanın insan olmaktan kaynaklanan ve doğuştan sahip olduğu hakları” olarak tanımlanabilir. Görüldüğü üzere insan hakları, insan ve hak kavramları üzerinde inşa edilmiştir. Burada insan deyiimi gerçek kişileri esas almaktadır. Tüzel kişiler insan haklarına ilişkin düzenlemelerden doğrudan yararlanamaz ise de, niteliklerine uygun düştüğü ölçüde dolaylı ve sınırlı olarak bu haklardan yararlanmaları mümkündür (Tezcan ve diğ., 2009: 29). Hukuk düzeninin kişilere tanıdığı yetki ise hak olarak tanımlanabilir.

İnsan hakları, kişinin toplum halinde yaşaması nedeniyle kişi tarafından topluma devredilmiş ve böylece insan haklarını koruyan yasal güvenceler oluşmuştur (Tezcan ve diğ.,2009: 31). Nitekim Anayasamızın 12. maddesi “Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir” hükmünü haizdir. Tarihin hemen her döneminde görülen insan hakları ihlallerine karşı koymak üzere ulusalüstü yapılar oluşturulmuş ve bu yapılar eliyle insan hakları ihlallerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ulusalüstü bu yapıların bir kısmı uluslararası, bir kısmı da bölgesel olarak örgütlenmiş olup; birinciye örnek olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı’nı, ikinciye örnek olarak da Avrupa Konseyi’ni gösterebiliriz. Avrupa Konseyi kuruluşunun hemen sonrasında “Avrupa’nın İnsan Hakları Anayasası” olarak da adlandırılan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), aralarında Türkiye’nin de bulunduğu on iki devlet tarafından 4 Kasım 1950 tarihinde Roma’da imzalanmış ve 3 Eylül 1953 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. AİHS’ in kabulünü takiben Protokol ve Ek Protokollerle birtakım haklar güvence altına alınmış olup; Sözleşmenin düzenlediği hakların en önemlilerinden birisi de AİHS’ in 6. maddesinde yer alan “Adil Yargılanma Hakkı”dır.

1. ADİL YARGILANMA HAKKI

1.1. Adil Yargılanma Kavramı

AİHS’ in adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesi şöyledir:

“1. Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut, aleniyetin adil yargılanmaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.

2. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.

3. Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir:

- a) Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek;
- b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak;
- c) Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddi olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek;
- d) İddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını istemek;
- e) Mahkemede kullanılan dili anlamadığı veya konuşamadığı takdirde bir tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanmak”.

AİHS’ in yargılamanın hakkaniyete uygun, adil bir biçimde yerine getirilmesini amaçlayan 6. maddesi, diğer hakların korunabilmesi için kilit rol oynar. Uyuşmazlığın tarafları arasında fiili ve hukuki bir fark gözetmeksizin iddia ve savunmaların eşit ölçülerde ve karşılıklı olarak yapıldığı dürüst bir yargılama olarak tanımlanabilecek olan adil yargılama hakkı (Kalabalık, 2009: 250); hukuk ve ceza davalarında ve hatta belli ölçülerde idare hukuku alanındaki davalarda yargılamaya ilişkin ilkeleri belirleyerek, hukuk devletinin temel unsurunu oluşturmaktadır. Bireyin “adil yargılanma hakkı”, devletlerin bu hakkı gerçekleştirme zorunluluğu, hukukun üstünlüğünün, hukuk kurallarının bir ülkede egemen kılınmasının ve sonuç olarak insan haklarını korumanın temel şartıdır (Reisoğlu, 2001: 103). Bu nedenle adil yargılanma ilkesi, yalnızca ulusal anayasa hukuku ve muhakeme hukukunun önemli bir parçası olmakla kalmamış, aynı zamanda hukuk devleti anlayışının ayrılmaz bir parçası ve Avrupa ortak anayasal düzeninin temel bir değeri olarak kabul edilmiştir (Tezcan ve diğ., İnsan Hakları Sorunu: 303).

AİHS’ in “Olağanüstü hallerde askıya alma” başlıklı 15. maddesinde düzenlendiği üzere “Savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde” adil yargılanma hakkının askıya alınması mümkündür. Bu hakkı kullanan devlet, bunu gerektiren nedenleri ve askıya almayı sona erdirdiğinde de bunun bilgisini Avrupa Konseyi Genel Sekreteri’ne bildirecektir.

1.2. Adil Yargılanma Hakkının Uygulama Alanı

1.2.1. Medeni Hak ve Yükümlülüklerle İlgili Uyuşmazlıklarda Uygulama

AİHS’ in 6/1. maddesi “Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir” diyerek, maddenin hem hukuk hem de ceza davalarını kapsamına aldığı belirtilmektedir. 6. madde, medeni hak ve borçlara ilişkin idari işlemlerden doğan anlaşmazlıklara da uygulanabilmekle beraber; medeni hak ve borçlarla ilgisi olmayan kamu hukuku işlemleri (örneğin siyasal haklar, vergi uyuşmazlıkları, devlet memurluğu statüsüne ilişkin uyuşmazlıklar) nedeniyle ortaya çıkacak anlaşmazlıklar maddenin kapsamında değildir (Reisoğlu, 2001: 105). Hal böyle olmakla

birlikte Avrupa İnsan Hakları Komisyonu (AİHK) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), 6. maddeyi geniş yorumlamakta, şeklen kamu hukukuna dahil olan pek çok uyuşmazlığın madde kapsamında değerlendirildiği görülmektedir. Komisyon ve Mahkeme'ye göre uyuşmazlık konusu olaya uygulanacak mevzuat ve uyuşmazlığı çözmeye yetkili organın niteliği önemli değildir. Uyuşmazlık kamu hukukundan kaynaklanmakla birlikte "kişiyi etkiliyor" ise bu uyuşmazlık incelenebilmekte, böylece iç hukukta aslında idari yargı veya anayasa yargısının yetkili olduğu bir çok uyuşmazlık 6. madde kapsamına sokulmaktadır. Bu bakımdan idare mahkemelerince çözülen ve idari bir tasarruf nedeniyle devlet ile bireyler arasındaki uyuşmazlıklar medeni niteliktedir (Tezcan ve diğ., İnsan Hakları Sorunu: 317). Yapılan işlemle başvuran kişi arasında böyle bir bağ görülmemesi durumunda ise başvuru reddedilmektedir.

AİHM tarafından medeni hak niteliğinde değerlendirilen idari işlemler şunlardır (Tezcan ve diğ., İnsan Hakları Sorunu: 320-321):

- a) Mal varlığına ve kişisel haklara zarar veren işlemler,*
- b) Bir meslek, sanat veya ekonomik faaliyetin sürdürülmesi ile ilgili işlemler,*
- c) Reşit olmayan çocukları, ana-babadan ayırarak korunması amacı ile idari önlemler alınması,*
- d) Çalışma hayatı, sosyal sigorta, emeklilik, iş sözleşmesinin bozulması, işten çıkarma ile ilgili işlemler,*
- e) İdarenin kusurundan doğan zararların tazminine ilişkin uyuşmazlıklar,*
- f) Taşınmaz devrine ilişkin işlemin yetkili idari makamca onanması hakkına ilişkin uyuşmazlıklar,*
- g) Geride kalan eşe dul maaşı ödenmesi hakkıyla ilgili uyuşmazlıklar,*
- h) Haksız yakalanma ve tutuklanmadan ileri gelen zararın tazmini için açılan davalar".*

AİHM, devlet ile memur arasındaki kamu gücüne dayalı konulara ilişkin uyuşmazlıkların 6. maddedeki güvencelerden yararlanması mümkün olmayan türden idari uyuşmazlıklar olduğu sonucuna varmıştır. Kamusal yönü ağır basan, medeni hak ve yükümlülükler kavramı dışında kalan uyuşmazlıklar şunlardır (Tezcan ve diğ., İnsan Hakları Sorunu: 321):

- a) Siyasi haklar,*
- b) Devlet memurluğuna girme ve memurluk düzeni,*
- c) Yabancıların ülkeye kabulü, sınır dışı etme,*
- d) Vergilendirme,*
- e) Kişi özgürlüğünü kısıtlama,*
- f) Kamu fonlarından yapılan ödemeler".*

1.2.2. Ceza Yargılamasında Uygulama

AİHS' in 6. maddesinin uygulandığı bir diğer alan da ceza yargılamasıdır. AİHM' e göre suçlamının varlığı konusunda önemli olan husus, suç isnadının içeriği yani konusudur. Sözleşmeciler kendi ulusal mevzuatlarını düzenlemekte serbesttirler, yeter ki bu mevzuatın düzenlediği husus AİHS ile korunmuş bir hak ya da özgürlüğün normal kullanımını engellemiş olmasın.

Bazı idari işlem ve eylemlerin suç isnadı niteliğinde sayılıp 6. madde kapsamında AİHM' e getirilebileceği kabul edilmiştir. Bunlar (Tezcan ve diğ., İnsan Hakları Sorunu: 322-324):

“a) Vergi cezası gibi idari cezalar,

b) Davacının inşaat yapma hakkını ortadan kaldıran süreklilik arz eden yasaklamalar,

c) Havaalanı yakınında oturanların gürültü ve kirlilik nedeniyle idareye karşı hak iddiaları,

d) Likit gaz işletmeciliği ile ilgili uyuşmazlıklar,

e) Toplu taşımacılıkta ruhsatın idarenin iznine tabi olması,

f) İçki satım ruhsatı,

g) Meslekten çıkarma sonucunu doğuran disiplin cezaları,

h) Takdir hakkının kötüye kullanılması,

i) Kanuni, bağımsız ve tarafsız bir mahkemeye başvurma hakkı”.

1.3. Türk Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı

Anayasamızda adil yargılanma hakkı ile ilgili düzenlemelerin yer aldığı maddeler şunlardır:

a) Adil yargılanma hakkı (AY m. 36/1),

b) Tabi hakim ilkesi (AY m. 37),

c) Yasallık ilkesi (AY m. 38/1, 2, 3),

d) Masumiyet karinesi (AY m. 38/4),

e) Kendisini ve yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamama (AY m. 38/5),

f) Ceza sorumluluğunun kişiselliği (AY m. 38/7),

g) Genel müsadere yasağı (AY m. 38/10),

h) İdarenin kişi özgürlüğünün kısıtlanmasına neden olan bir yaptırım uygulayamaması (AY m. 38/11),

i) Vatandaşın suç nedeniyle başka bir ülkeye geri verilmesi yasağı (AY m. 38/12),

j) Mahkemelerin bağımsızlığı (AY m. 138),

k) Hakimlik ve savcılık teminatı (AY m. 139),

- l) Hakimlik ve savcılık mesleği (AY m. 140),
- m) Duruşmaların açık ve kararlarının gerekçeli olması (AY m. 141),
- n) Mahkemelerin kuruluşu (AY m. 142)

Konuyla ilgili olarak şunu da belirtmek gerekir ki, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) 288. maddesinde “Bir olayla ilgili olarak başlatılan soruşturma veya kovuşturma kesin hükümle sonuçlanıncaya kadar savcı, hakim, mahkeme, bilirkişi veya tanıkları etkilemek amacıyla alenen sözlü veya yazılı beyanda bulunan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” demek suretiyle, adil yargılamayı etkilemeyi, suç olarak düzenlemektedir (Centel, Zafer, 2009: 27).

1.4. Adil Yargılanma Hakkının Unsurları

1.4.1. Yasayla Kurulmuş, Bağımsız ve Tarafsız Bir Mahkemeye Başvurabilme Hakkı

Bir dava ile karşılaşmak durumunda kalan kişi, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından yargılanma hakkına sahiptir. Sözleşme ile koruma altına alınmış bu hakkın kullanılabilmesi için, devletin hak ve hürriyetlerin kullanılmasını sağlayacak tedbirleri alması ve yargılama önündeki engelleri kaldırması gerekir. Mahkemeye başvurabilme yolunun fiilen veya hukuken geçici dahi olsa kapatılması veya kullanımını imkansız kılacak koşullara bağlanması 6. maddenin ihlalidir. Sözleşme’ye taraf devletler bu hakkın kullanılmasını birtakım düzenlemelere bağlayabilirler, bu bağlamda belli şart ve süreler belirlenebilir. Ancak yapılan bu düzenlemelerin hiçbirisi hakkın kullanılmasını engelleyecek nitelikte olmamalı, hakkın özüne dokunmamalıdır. Diplomatik yargı bağımsızlığı, yargıç ve milletvekili dokunulmazlığı gibi konular da bu sınırlamalar kapsamına girer. Ceza hukuku açısından değerlendirildiğinde bu hak mutlak bir hak değildir. Yetkili makamlar, mesela savcı takipsizlik kararı vermişse, kişi mahkemenin bir karar vermesi için ısrar edemez. Ancak savcı veya yetkili makam kişi aleyhine bir karar vermişse mahkemeye başvuru yolu açık tutulmalıdır.

Nitekim Anayasa’nın 125. maddesi “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır” demek suretiyle AİHS’ in 6. maddesiyle getirilen bu hakkı koruma altına almaktadır.

AİHS’ in 6. maddesi yargılanma hakkının gerçekleştirileceği makamın özelliklerini de ortaya koymaktadır. Bunlar da “yasayla kurulmuş olma”, “bağımsız olma” ve “tarafsız olma” dır.

1.4.2. Mahkemenin Yasayla Kurulmuş, Bağımsız ve Tarafsız Olması

AİHS’ in 6. maddesine göre “herkes, davasının yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkemede görülmesini isteme hakkına sahiptir”. Buradaki anlamıyla mahkeme, dava konusu olaydan bağımsız olarak, kanunla kurulmuş, yetkileri ve uygulayacağı kurallar kanunla belirlenmiş, karar verme yetkisine sahip, kararları gerektiğinde devlet gücüyle yerine getirilecek yargı organını ifade eder (Reisoğlu, 2001: 105). Mahkemenin mutlaka yargı erki içinde yer alması gerekli değildir. Bağımsız ve tarafsız bir nitelik taşımak kaydıyla, olağan yargı dışındaki, karar verme yetkisine sahip, yasayla kurulmuş “hakem

mahkemeleri” gibi bir kısım kuruluşlar 6’ncı madde kapsamında “mahkeme” niteliğindedir (Reisoğlu, 2001: 105-106). Yalnızca mütalaa vermekle yetkili kılınmış makamlar, mahkeme değildir. Dava konusu olayı hem fiil, hem de hukuk açısından inceleme yetkisine sahip bulunmayan merciler de mahkeme sayılmamaktadır. Anayasa’nın 142. maddesi, “Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir” demek suretiyle mahkemelerin kanunla kurulacağı hususunu teyit etmiştir. Mahkeme, tabi hakim güvencesini de kapsamalıdır. Kanunla kurulmuş olmakla birlikte, olağanüstü nitelik taşıyan (örneğin kişi ve olaya göre kurulan) bir mahkeme, 6. maddenin ihlali niteliğindedir. Anayasa’nın Kanuni Hakim Güvencesi başlığını taşıyan 37. maddesi de “Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz” hükmünü haizdir.

Adil yargılanma hakkından söz edebilmek için yargılamayı gerçekleştirecek mahkemenin bağımsız olması gerekmektedir. Mahkemenin bağımsızlığından kasıt, bir davada karar vermek durumunda olanların herhangi bir baskıya, müdahaleye maruz kalmaksızın özgürce karar verebilmeleri anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle yasama, yürütme organlarından ve taraflardan bağımsız olmasıdır. Yargı bağımsızlığı, iddia ve savunmanın katkılarıyla yargılama faaliyeti içinde toplanan kanıtlarla iç ve dış baskı ve etkilerden uzak, güven verici bir ortamda karar vermeyi ifade eder. AİHM, bir mahkemenin bağımsızlığını değerlendirirken, mahkeme üyelerinin atanma ve görevden alınma biçimi, görev süreleri, dış etkilere karşı garantilerinin varlığı, bağımsız bir görünüme sahip olup olmadığı, kararlarının bağlayıcılığı, yürütmeden ve davanın taraflarından bağımsız olması gibi kriterleri göz önünde bulundurmaktadır.

Mahkemelerin bağımsızlığı objektif (nesnel) ve sübjektif (öznel) açıdan ele alınabilir:

Objektif bağımsızlık; hakimlerin hiç bir organa bağlı olmadıkları, hiç bir organın onlara emir veremeyeceği gibi tavsiyede de bulunamayacağı anlamına gelir. Mahkemenin bir bütün olarak kişilerde bıraktığı güven duygusu objektif tarafsızlığı oluşturur.

Ülkemizde mahkemelerin bağımsızlığını sağlayan anayasal ilkeler şunlardır:

“Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır (AY m. 9).

Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir (AY m. 42).

Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez (AY m. 138)”.

Sübjektif bağımsızlık ise, hakimlerin kişisel bağımsızlığıdır. Hakimlere sağlanacak kişisel teminatlar sonucunda onların özgürce karar verebilmelerini sağlamayı hedeflemektedir. Anayasamızda bununla ilgili hükümler şunlardır:

“Hakimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasa’da gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınmaz(AY m. 139).

Hakimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler. Hakim ve savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlarından dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve meslek içi eğitimleri ile diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir. Hakimler ve savcılar altmış beş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler. Hakimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmi ve özel hiçbir görev alamazlar (AY m. 140)”.

Mahkemenin tarafsızlığı, davanın çözümünü etkileyecek bir ön yargı yokluğu; özellikle mahkemenin veya üyelerinden bazısının tarafların leh ve aleyhindeki bir duyuya ya da çıkara sahip olmaması demektir. Bu niteliğe sahip bir mahkemede kararlar sadece delillere göre verilir, hiç bir yerden kısıtlama, baskı ya da tehdit gelmez.

1.4.3. Makul Bir Süre İçinde Yargılanma Hakkı

AİHS’ in adil yargılanmayı düzenleyen 6. maddesine göre yargılama makul bir süre içerisinde bitirilmelidir. Yargılamanın makul bir süre içerisinde tamamlanması bir taraftan adaletin ağır işleme sakıncasını ortadan kaldıracak, diğer taraftan da suçlanan kişinin davanın nasıl sonuçlanacağı endişesinden bir an önce kurtulmasını sağlayacaktır. AİHM, her türlü ihtimali kapsayan standart bir makul süre tespit etmemiştir. Zira her davanın taşıdığı özellikler diğerlerinden farklıdır. Yargılama süresinin makul olup olmadığı değerlendirilirken somut olay göz önünde bulundurulur. Davanın niteliği, şikayetçinin yargılamadaki tutumu, idari otoritelerin tutumu, yargılama makamlarının tutumu sürenin değerlendirilmesinde dikkate alınır. AİHM, personel yetersizliği veya milli mevzuattan kaynaklanan gecikmeleri haklı bir mazeret olarak kabul etmemektedir. Makul sürenin ihlalinde davanın nasıl sonuçlandığı önemli olmadığı gibi, zamanaşımı nedeniyle düşmüş olması da makul süre ihlalini ortadan kaldırmamaktadır.

Yargılama süresi, medeni uyuşmazlıklarda, davanın yargılamayı gerçekleştirecek makam önüne götürüldüğü tarihte başlar, hükmün verilmesinden sonraki istinaf ve temyiz yollarının kullanılması da süreye dahildir. Ceza davalarında süre, kişiye ilk kez suç isnat edildiği tarihte başlar, kanun yolları da dahil olmak üzere, yargılamanın kesin hükümlerle sonuçlandırıldığı tarihte biter. İdari yargıda verilen karara uygun olarak, idarece bir işlem tesis edilinceye kadar geçen süre de yargılama süresinden sayılmaktadır (Tezcan ve diğ., İnsan Hakları Sorunu: 340).

Davaya uygulanacak hükmün Anayasaya aykırılığı nedeniyle Anayasa Mahkemesi' nde (AYM) dava açılmasından, AYM' den karar çıkmasına kadar geçen süre makul süre hesabına dahil edilmez. Ancak AYM' nin vereceği karar davanın esasını etkileyecek ise bu süre de hesaba dahil edilir.

1.4.4. Hakkaniyete Uygun Yargılanma Hakkı

Herkes hakkaniyete uygun bir şekilde yargılanma hakkına sahiptir. AİHM, hakkaniyete uygun yargılamanın genel bir tarifini vermemiş, her davada bu unsuru ayrı değerlendirmiştir. Bu inceleme, ulusal mahkeme kararlarının bir üst derece mahkemesi gibi denetlenmesi değil; yargısal faaliyetin tüm işlemlerini külliye göz önünde tutarak yargılamanın adil olup olmadığı konusunda bir karar vermektir (Gözübüyük, Gölcüklü, 2003: 291).

1.4.5. Aleni (Açık) Muhakeme Hakkı

Dar anlamda yargılamanın aleniliği, tarafların mahkeme huzurunda açık duruşmada dinlenilmeleri ve kararın açıkça verilmesi, yargılamaya katılması zorunlu olan kişilerin dışında kalanların da yargılamaya katılma imkanına sahip olmaları anlamına gelir (İnceoğlu, 2002: 329). Geniş anlamda aleniyet ise, dar anlamda aleniyete ilave olarak tarafların dosyada mevcut her türlü belgeye erişebilmelerini ifade eder. AİHS' in 6. maddesi ile geniş anlamda aleniyet sağlanmak istenmiştir.

Aleni yargılama hakkına ilişkin olarak yukarıda izah olunan hususları, Anayasamız da 141. maddesi vasıtasıyla Türk Hukuku için ortaya koymaktadır.

“Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.

Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.

Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir”.

1.4.6. Masumiyet Karinesi

AİHS' in 6/2. maddesi “Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır” demek suretiyle ceza hukukunun genel bir ilkesini tekrarlamaktadır. Suç, yasaya aykırı olan ve bir müeyyideye bağlanan fiil; suçluluğun yasal olarak sabit olması ise, kesinleşmiş yargı kararı ile mahkum olmaktır. Suçsuzluk karinesi, suçla itham edilen kişiyi göz önünde bulundurduğundan doğal olarak hukuk yargılamasında uygulama alanı bulmaz.

Söz konusu ilke, sanığın usulüne uygun olarak adli merciler önünde yaptığı ikrarın mahkumiyete esas alınmasını engellemektedir. Keza sabıka kaydının mahkeme önünde okunmasının da bu maddeye muhalefet teşkil etmediği çeşitli AİHM kararlarında açıklanmıştır.

Uygulamada, soruşturmanın istenen kalitede yapılmaması, savcının kolluktan gelen delillere dayanarak kamu davası açma yoluna gitmesi, kanunda sanığın lehine de delil toplayacağı belirtilmesine rağmen sadece sanığın aleyhine delil toplanması masumiyet karinesinin yara almasına neden olmaktadır (Tezcan ve diğ., İnsan Hakları Sorunu: 356).

Kamu makamlarının kamuoyuna devam eden soruşturmalarla ilgili bilgi vermeleri tabi olmakla birlikte, bu açıklamalarda masumiyet karinesine saygı gösterilmesi gerekir. Aksine tutum 6. maddenin ihhlalidir. Sanığın susmasından onun aleyhine haksız çıkarımlar yapılması da masumiyet karinesinin ihhlal edilmesinin bir diğer şeklidir (Tezcan ve diğ., İnsan Hakları Sorunu: 357).

Anayasa “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz” (AY m. 38/4) demek suretiyle bu ilkeyi belirtmiştir.

1.4.7. Sanık Hakları

AİHS’ in 6. maddesi bir bütün olarak adil yargılamanın asgari şartlarını göstermektedir. Temel kavram maddenin 1. fıkrasındadır, 3. fıkra ise suç kovuşturmasında sanığa sağlanan hakları, yani savunmanın güvencelerini sınırlı olmayan bir şekilde saymıştır.

AİHS’ in 6. maddesi yalnızca sanıklara tanıdığı bu hakları 3. fıkrasında ortaya koymaktadır. Belirtmek gerekir ki sanığa tanınan bu haklar asgari haklar olup, daha ötesinde hakların verilmesi insan hakları hukukunun arzuladığı bir durumdur. Sanıklara tanınan haklar şunlardır:

1.4.7.1. Kendisine Yönelik İsnadı Öğrenme Hakkı : AİHS’ in 6/3.a maddesine göre, suçla itham edilen kişi, kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve nedeninden en kısa zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak haberdar edilmelidir. Bu hükmün amacı, sanığın kendisine yöneltilen suçlamayı yargılamanın başlangıcında öğrenmesi ve savunmasına etkin şekilde hazırlanmasını sağlamaktır.

Sanığa verilecek bilgiden kastedilen, savunmanın hazırlanabilmesi için gereken bütün maddi ve hukuki bilgilerdir. Bu bilginin kapsamı olayın özelliğine göre değişmekle birlikte, itham edilen kişinin savunmasını hazırlayabilmesi için gereken tüm maddi ve hukuki bilgilerin kendisine aktarılması zorunlu görülmektedir.

Maddede sözü edilen “en kısa zaman” ın ne kadarlık bir zaman dilimini kapsadığı hususu göreceli bir kavram olup, her olaya göre ayrı değerlendirilir. AİHK’ a göre bu zamanın başlangıç noktası, kovuşturmaya geçildiği an veya en geç sanığın hakim karşısına çıkarıldığı andır.

Suçlanan kişi, ülkede kullanılan dili bilmiyorsa, bu bilgiler anladığı bir dilde kendisine verilmelidir. Bu bilgilerin mutlaka yazılı olarak verilmesi gerekmeyip, sanığın olayı kavradığı anlaşılıyorsa sözlü olarak

da bilgilendirme yapılabilir. Bilgilerin sanığın anlayacağı dilde olması, tüm dava dosyasının sanığın anladığı dile çevrileceği şeklinde de anlaşılmalıdır (Gözübüyük, Gölcüklü, 2003: 300).

Bir suç işlemekle suçlanan kişi yabancı uyruklu ise, büyükelçilik ve konsolosluk görevlisiyle temas kurma hakkına sahip olduğu da derhal bildirilmelidir (Kalabalık, 2009: 265).

1.4.7.2. Savunmasını Hazırlamak İçin Gerekli Zamana ve Kolaylıklara Sahip Olma Hakkı :

Kendisine suç isnat edilen kişinin, bu suça yönelik olarak hazırlayacağı savunması için hem zamana ve hem de birtakım kolaylıklara ihtiyacı vardır. Bu zaman ve kolaylıklar sanığa tanınmalıdır ki adil yargılama gerçekleşebilsin. AİHK, tanınacak zaman ve sağlanacak kolaylıklar hususunu her olayın kendi özelliklerine göre değerlendirmektedir. Basit ve kolay anlaşılır bir dava için tanınacak kolaylıklar ve zamanla, karmaşık ve ağır suçlara yönelik bir dava için tanınacak kolaylıklar ve zaman elbette ki aynı olmayacaktır.

Sanığa sağlanacak kolaylıkların neler olduğu da somut davanın özellikleriyle bağlantılıdır. Sağlanacak kolaylıklar;

- a) Sanığın müdafii ile yazılı veya sözlü olarak serbestçe görüşebilmesi,
- b) Dava dosyasının incelenebilmesi,
- c) Gerekçeli mahkeme kararının sanığa usulüne göre tebliğ edilmesi

olup, bu kolaylıklar mutlak değildir. Savunmayı imkansız kılmamak ve makul sınırlar içerisinde kalmak koşuluyla bazı sınırlamaların getirilmesi mümkündür.

1.4.7.3. Bizzat ya da Avukat Aracılığıyla Kendini Savunma Hakkı :

AİHS' in 6/3.c maddesine göre "Her sanık; kendi kendini savunmak veya kendi seçeceği bir savunmacının yardımından yararlanmak ve eğer savunmacı tutmak için mali olanaklardan yoksun bulunuyor ve adaletin selameti gerektiriyorsa, mahkemece görevlendirilecek bir avukatın para ödemeksizin yardımından yararlanabilmek hakkına sahiptir." Bu hüküm adil yargılanma hakkının doğal bir uzantısıdır. Sanık ya kendini bizzat savunacak ya da bir avukatın yardımından yararlanacaktır. Burada sanık seçimlik bir hakka sahiptir, savunmasını bizzat yapabileceği gibi mali durumu müsait ise avukat da tutabilecektir. Sanık seçme hakkını kullanarak bir avukatın hukuki desteğinden istifade edecek ve bedelini de kendisi karşılayacaktır.

Ancak sanığın mali durumu avukat yardımından yararlanmak için yeterli değilse bu durumda sanık mahkemenin atadığı bir avukatın desteğinden istifade edebilecektir. AİHS' e göre mahkemenin sanığa avukat ataması için iki şartın bir arada gerçekleşmesi gerekmektedir: Sanığın avukatın ücretini ödeyecek mali imkanlardan yoksun olması ve adaletin yararı için avukat atamanın gerekli olması. Eğer bu iki şart mevcut ise devlet sanığa ücretsiz bir avukat sağlamakla yükümlüdür. Bu iki şarttan birinin bulunmaması durumunda avukat talebinin karşılanmaması Sözleşmenin ihlal edilmesi olarak değerlendirilemez.

AİHS, avukatın adli yardımından yararlanma hakkını güvence altına aldığından, yukarıdaki şartların gerçekleşmesi durumunda, devletin yalnızca avukat ataması yeterli değildir. Avukatın savunmasını etkin şekilde gerçekleştirebilmesi için bilfiil sanığın yanında yer alması da zorunludur. Bununla beraber devlet, avukatın mesleki yetersizliğinden sorumlu tutulamaz.

Avukatın yardımından yararlanma hakkı, kanun yolları da dahil ceza muhakemesinin bütün aşamalarını kapsar. Avukatın hukuki yardımından yararlanma hakkı hiç bir şekil şartına bağlı tutulamaz ve mutlak olan avuktan yararlanma hakkı hiç bir gerekçeyle ortadan kaldırılamaz. Bununla birlikte devlet bu hakkın kullanılmasının sınırlarını çizebilir ve avukatların görevlerini yerine getirirken bu sınırlar dahilinde kalınmasını isteyebilir. Hakkın özüne dokunmadığı ve makul gerekçelere dayandırıldığı sürece, bu tür kısıtlamalar Sözleşmenin ihlali olarak değerlendirilmemektedir.

Sanığın kaçak olması veya başka bir nedenle kendisine ulaşmanın mümkün olmaması durumunda ulusal mevzuatın gıyapta yargılamayı kabul etmesine AİHS' in 6/3.c maddesi engel değildir. Ancak bu gibi hallerde sanığı durumdan haberdar etmek için resmi görevlilerin ciddi bir şekilde her yolu denemiş ve her türlü tedbiri almış olmaları gerekir.

1.4.7.4. Tanık Dinletme ve Sorgulama Hakkı:AİHS' in 6/3.d maddesi gereğince sanık “iddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında çağırılmasının ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek” hakkına sahiptir. Madde gereğince tanıkların dinlenilmesi hususunda sanığa mutlak bir hak tanınmaktadır. Bununla birlikte, sanığın sırf yargılamayı uzatmak veya başka düşüncelerle talep ettiği ve savunma ile ilgisi olmayan tanıkların dinlenilmesi talebinin reddi bu hakkı ihlal etmemektedir. Bu konuda yargılamayı gerçekleştiren mahkemenin geniş bir takdir yetkisi mevcut olup, mahkeme bu yetkisini silahların eşitliği ilkesine uygun olarak kullanılmalıdır. Diğer taraftan sözleşmeye taraf olan devletlerin ulusal mevzuatlarında bu konuda sınırlamalar olabilir. Bu durumda mahkeme sanık tarafından gösterilen tüm tanıkları dinlemek zorunda değildir. Ancak bir savunma tanığının dinlenilmesi talebini reddeden mahkeme, kendisini bu sonuca götüren gerekçeleri kararında göstermek zorundadır; aksi uygulama Sözleşmenin ihlali anlamına gelir (Gözübüyük, Gölcüklü, 2003: 308).

Tanıkların aynı şartlar altında davet edilmesini talep hakkı, silahların eşitliği ilkesinin doğal bir sonucu olup; iddia ve savunma tanıkları arasında sayısal bir eşitlik değil, nitelik eşitliği aramaktadır. Burada muhakemenin bütünü göz önünde tutularak, yargılamanın iddia ve savunmanın ileri sürülüp tartışılması bağlamında, adil olup olmadığı yani iddia ve savunma dengesinin korunup korunmadığı aranacaktır.

Sözleşmenin bu hükmü, savunmaya yalnız tanıkların davet edilmesi açısından değil, iddia tanıklarının sorguya çekilmesi açısından da eşit haklar tanımaktadır. Sanık aleyhindeki bütün deliller, kendisinin de bulunduğu açık duruşmada ortaya konmalı, tanıkları dinleme ve onlara soru sorma imkanı sanığa tanınmalıdır. Ancak maddi veya hukuki imkansızlıklar ya da güvenlik gerekçeleri ile tanıkların sanıkla aynı ortamda bulunmasının mümkün olmadığı durumlarda, mahkeme sağlıklı karar vermek için başka ispat araçlarına sahip ise bu durum adil yargılanma ilkesini ihlal etmeyecektir.

1.4.7.5. Tercüman Yardımından Yararlanma Hakkı : AİHS' in 6/3.e maddesi, duruşmada kullanılan dili anlamayan veya konuşamayan sanığa, para ödemeksizin bir tercümanın yardımından yararlanma hakkı tanımaktadır. Tercüman hakkı, sanığın kendini savunma hakkı ve savunma hazırlamak için yeterli zaman ve kolaylıklardan yararlanma hakkını tamamlayan bir hak olup, ceza davasının bütün aşamalarında uygulanır (Kalabalık, 2009: 269). Sanık, mahkemenin dilini konuşuyor ve anlıyor olmakla beraber başka bir dilde konuşmayı tercih ediyorsa, yetkililerin ücretsiz tercüman sağlama yükümlülüğü bulunmamaktadır. Zira üye devletler resmi dilleri dışında yargılama yapmakla yükümlü değildir. Sözleşme adil yargılanma hakkını korumakla beraber, hakların kötüye kullanılmasını da 17. maddesinde yasaklamaktadır. Bu arada şunu da belirtmek gerekir ki, yargılama sonunda mahkumiyet kararı çıksa dahi, tercüman için yapılan harcamalar hiç bir şekilde sanığa yükletilemez.

SONUÇ

Adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. madde, AİHS' de yer alan diğer hakların korunabilmesi için kilit rol oynamaktadır. Uyuşmazlığın tarafları arasında fiili ve hukuki bir fark gözetmeksizin iddia ve savunmaların eşit ölçülerde ve karşılıklı olarak yapıldığı dürüst bir yargılama olarak tanımlanabilecek olan adil yargılama hakkı, hukuk devletinin temel unsurunu oluşturmaktadır.

Sözleşme, bir dava ile karşılaşan ya da bir suçlama ile karşı karşıya gelen kişiye mahkemeye başvurma hakkı tanımakta; ancak bu mahkemenin yasal, bağımsız ve tarafsız olmasını da şart koşmaktadır. Peşi sıra AİHM de, bu bağımsızlık ve tarafsızlığı sağlayacak pek çok kıstası uygulamaya geçirmektedir. Suçlanan ve yargılama uzadıkça davanın nasıl sonuçlanacağı hususunda sürekli olarak endişe taşıyan kişinin biran önce bu psikolojiden çıkmasını hedefleyen makul sürede yargılanma hakkı; tarafların mahkeme önünde eşit silahlara sahip olması, mahkemelerin kararlarının gerekçeli olması, sanığın kendini ve yakınlarını suçlamaya zorlanamaması ve tarafların duruşmada hazır olması ilkeleriyle gerçekleştirilmeye çalışılan hakkaniyete uygun yargılanma hakkı; aleni yargılanma hakkı; kişinin önyargılardan uzak bir şekilde yargı süreci içerisinde bulunmasını sağlayan masumiyet karinesi adil yargılanma hakkının ortaya koymuş olduğu düzenlemelerdir.

Bu haklar yanında, sanığa yönelik olarak; suçlamadan biran önce haberdar olma; savunmasını yapabilmesi için yeterli zaman ve imkana sahip olma; bizzat veya müdafî vasıtasıyla savunma yapma; iddia makamının yanı sıra kendi tanıklarını da mahkemede dinletebilme ve mahkemenin dilini anlamaması durumunda tercüman talep edebilme hakları da yine Sözleşmenin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının tanıdığı hak ve özgürlüklerdir.

Sözleşmeye taraf devletler 6. maddenin tanıdığı hakları milli mevzuatlarında düzenlemekle yükümlü kılınmışlardır. Ülkemiz de, Anayasa' da, Türk Ceza Kanunu' nda ve Ceza Muhakemesi Kanunu' nda gerekli düzenlemeleri yapmak suretiyle bu yükümlülüğü yerine getirmiştir. Elbette ki asıl önemli olan husus; şeklen yerine getirilen bu yükümlülüklerin insan hakları pratiklerinde de uygulamaya sokulması suretiyle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi' nin ülkemiz için verdiği ihlal kararlarının asgariye indirilmesinin sağlanmasıdır.

KAYNAKÇA

- Centel, N., Zafer, H. (2009) *Ceza Muhakemesi Hukuku El Kitabı*, 2. Baskı, Beta Basım, İstanbul.
- Gözübüyük, A. Ş., Gölcüklü, A. F. (2003) *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, 4. Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara.
- İnceoğlu, S. (2002) *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Kalabalık, H. (2009) *İnsan Hakları Hukuku*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Reisoğlu, S. (2001) *Uluslararası Boyutlarıyla İnsan Hakları*, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Tezcan, D., Erdem, M.R., Sancakdar, O., Önok, R.M. (2009) *İnsan Hakları El Kitabı*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Tezcan, D., Erdem, M.R., Sancakdar, O., (2004) *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Montesori Education System

Dardan UKAJ¹

Abstract

The pedagogical educational system of the prominent author and pedagogue Maria Montessori was based on the theory of free education, i.e. self-education (self-action and self-development). She tried to implement this education, respectively, in the preschool cycle, which she otherwise called Children's Home without neglecting the primary cycle. The school that pedagogue Maria Montessori founded, was at first opened in ancient Rome and served as a kindergarten for preschool children. The Montessori pedagogue relied on education in this institution because through exercises, i.e. exercises of the muscles, senses and nervous system of the child, where the culture of sensitive learning ability is formed. This form should be realized through self-education based on the principles of freedom and expression of the child. Montessori's idea about the children's school, which in fact the pedagogy called the "Children's Home", within it formed a special self-teaching material, which according to the age of the children, they were able to do various work on their own initiative, such as. to drawing, modelling, assembling, and so on, because the children's initiative was the individual work of the student without the intervention of the educator. Within this reform of pedagogue Montessori, it is quoted that "any unnecessary help is an obstacle to development" because the child must be independent in activities and find interest in his work and in his comprehensive engagement. Moreover, the child should be allowed to express independent interest for certain activities, which give him or her satisfaction for the work and actions. By means of such activities, the child acquires the rules of discipline and experiences the formation of his or her personality. The Montessori fans called this phenomenon the "Montessori phenomenon", by which it has the power of free activity and free ethical progress.

Keywords: Pedagogical education system, self-action and self-development, children's school, Montessori idea, children's home, Montessori phenomenon.

¹ Master of Legal Sciences, University of Prishtina "Hasan Prishtina"; Student the University of Gjakova "Fehmi Agani" – Faculty of Education – Gjakovë, KOSOVO

Reflecting on the Cognitive and Linguistic Aspects of L2 Writing

Hosni M. EL-DALI¹

Abstract

The purpose of the present study is twofold. In its theoretical part, it focuses on accounts of L₂ acquisition that are cognitive in nature and those that are linguistic in orientation. My discussion of these two accounts is based on the premise that it is perfectly proper for Second Language Acquisition (SLA) research to postulate theories of its own to explain its own area. It is, also, appropriate for SLA research to take insights and methods from other disciplines when they are useful to it. In its empirical part, the present study reports on the outcomes of an experiment carried out by the author on (15) second language learners. The experiment was designed to examine the written output of foreign students enrolled in the English Language Institute at the University of Pittsburg, USA. It attempts to find answers for the following questions: (1) are students' errors in grammatical structures, as they will appear in their written output, due to deficiency in their conscious grammar rules, or to deficiency in their abilities to transfer this knowledge (if it exists) to other language tasks such as writing compositions in English?, (2) can conscious rules of grammar guide students' performance in monitoring (self-correcting) their written output once their attention is drawn to an error?, and (3) what is the role of 'attention' in shaping L₂ learners' linguistic behaviors in essay writing, unfocused and focused correction tasks? The implications of the overall results for current theories of SLA is discussed.

Keywords: Linguistic approaches to L₂ acquisition; Cognitive approaches; Attention, Knowledge representation.

¹ Department of Linguistics, College of Humanities and Social Sciences, United Arab Emirates University, UAE
E-mail: hasan.mostafa@uaeu.ac.ae P.O. Box: 15551, Al-Ain, United Arab Emirates

1. INTRODUCTION

During the last decade, there has been substantial growth in interest in the analysis of texts of various types. To a large extent, emphasis has been given to the analysis of spoken text. More recently, attention has been turned to the analysis of written text. In this regard Krashen (1982: 41) points out that “studies of second language writing are sadly lacking”. And of the four skills that are discussed and (supposedly) taught with equal emphasis in our foreign language classrooms, writing is perhaps the most poorly understood and the skill that is given, in fact, the most cursory attention. This situation was due to the fact that, for too long, proficiency in English has meant only oral proficiency. In other words, communicating in English has always been associated with students’ ability to speak appropriately. What makes the situation even worse is that recent attention to communicative competence, with its emphasis on sociolinguistic factors of language use, has led to the erroneous impression that communication is an oral phenomenon. A rationale for the delayed use of writing was grounded in principles of behavioral psychology and structural linguistics: written language was essentially a recording of speech, and a learner could code writing only through reference to the oral code, which was previously and thoroughly mastered.

Writing has been the focus of much discussion in the literature for more than 30 years. Writing attracted the attention of researchers and language teachers. As Coombs (1986:115) suggests, "writing in a foreign language constitutes an important part of language proficiency. Like speaking, writing shows that the individual can use the language to communicate". In this regard, Buckingham (1979), also, maintains that writing is no less communicative in intent than speech. Writing, like speech, is intended to reach a specific audience with specific recognized characteristics, and has the intent of inducing, maintaining, eliminating specific mental or physical behaviors in reader. However, there exists, at present, no coherent, comprehensive theory of second language (L₂) writing. This can be explained in part by the newness of L₂ writing as an area of inquiry, but an equally important reason is the prevalent assumption that L₁ and L₂ writing are, for all intents and purposes, the same. This, largely unexamined, assumption has led L₂ writing specialists to rely for direction almost exclusively on L₁ composition theories (Silva, 1993). Therefore, L₂ writing specialists need to look beyond L₁ writing theories to better describe the unique nature of L₂ writing, to look into the potential sources of this uniqueness (cognitive, developmental, social, cultural, educational, linguistic), and to develop theories that adequately explain the phenomenon of L₂ writing. Johns (1990:24), rightly, maintains that "in the 1980s, English as a second language composition research developed and matured to an extent never imagined by the oral -aural proponents of the 1960 s

and early 1970s. Most of this research, however, has been drawn from research in first language (L1) composition, which in turn is based upon L1 theory".

For students who learn English as a second or foreign language, they "must learn to create written products that demonstrate mastery over contextually appropriate formats for the rhetorical presentation of ideas as well as mastery in all areas of language", (Kroll, 1990: 140). About native - speaker writing, Collins and Genter (1980:67) make the following observation: "Much of the difficulty of writing stems from the large number of constraints that must be satisfied at the same time. In expressing an idea, the writer must at least consider four structural levels: Overall text texture; paragraph structure, sentence structure (syntax), and word structure. Clearly the attempt to coordinate all these requirements is a staggering job'.

On the other hand, recent years have seen a growing concern with the role of conscious processes in SLA. This concern is frequently centered on the Noticing Hypothesis of Schmidt (1990; 1993; 1994; 1995a; 1995b; Schmidt and Frota, 1986). The present study examines the Noticing Hypothesis: the claim that L₂ learners must consciously notice the grammatical form of the input they receive in order to acquire grammar. The hypothesis is a claim about how input becomes intake. It claims that conscious awareness (noticing) of grammar plays an important role in the process of L₂ acquisition. In the strong form of the hypothesis, noticing is a necessary condition for learning. In its weaker version, noticing is helpful, but might not be necessary. As Truscott (1998) points out, the hypothesis also has strong and weak forms in another respect. In the weak version, learners need only be aware of the input in a global sense; they do not have to notice any details of its form'.

2. THE PURPOSE

The purpose of this study is to examine the written output of foreign students enrolled in the English Language Institute at the University of Pittsburgh in order to investigate whether or not there is a relationship between the accuracy of the written communicative production of foreign students and their achievement in grammar tasks that only require mechanical manipulation of grammar rules. In other words, this study attempts to find answers for the following questions:

1. Are students' errors in grammatical structures, as they will appear in their written output, due to deficiency in their conscious grammar rules, or to deficiency in their abilities to transfer this knowledge (if it exists) to other language tasks such as writing compositions in English?
2. Can conscious rules of grammar guide students' performance in monitoring (self-correcting) their written output once their attention is drawn to an error?

3. Is there another explanation for students' errors in both the written texts and correction tasks other than the linguistic one?

3. EXPERIMENTAL METHODOLOGY

3.1. Subjects

Fifteen subjects participated in this study. They were from a variety of language backgrounds. There were nine females and 6 males. Two subjects were under twenty years of age. Seven subjects were between twenty and twenty-five years old. Six subjects were over twenty-five years of age. Three subjects had studied English in their home countries for more than eight years. One subject had studied English in her home country for exactly eight years, three for seven years, six for six years, one for four years, and one for five years.

Only four subjects indicated that their previous English classes gave the most attention to writing. Emphasis on grammar was mentioned as the core of most subjects' previous English classes. None of the subjects had ever been in an English-speaking environment before coming to the USA. Twelve had been in the USA for less than one year. Three had been in the USA for more than a year, one of them for more than sixteen years.

Table (1) shows the distribution of the subjects of this study according to their native countries.

Table (1): Distribution of the subjects according to their countries.

Country	Number of subjects
Japan	5
Taiwan	4
Malaysia	1
Turkey	1
Indonesia	1
Brazil	1
Saudi Arabia	1
Korea	1

3.2. Instruments

The instruments of this study consisted of four tasks:

3.2.1. Questionnaire

A questionnaire was constructed to elicit information from each subject about his/her name, country, sex, age, linguistic background, and the extent of his/her exposure to the English language. Each subject was also asked to pinpoint the most difficult areas of grammar that always troubled him/her when he/she wrote in English (see Appendix 1).

3.2.2. Free composition

The subjects were asked to write an essay of about two hundred words. The topic was "The Value of Learning English." It was chosen because it was related to students' interest and not technical. In order to keep the classroom's atmosphere as natural as possible, students' regular teachers assigned' this task as if it were a regular class assignment. Written instructions were given to the students before they wrote. To guarantee that every student knew what he/she should do, teachers read the instructions and asked students to feel free to ask questions if they did not understand. Specifically, students' attention was drawn to the necessity .of concentrating on both form and meaning. The time allowed was forty minutes (see Appendix 2).

3.2.3. Focused/unfocused correction tasks

The basis of these two tasks was the morphosyntactic errors that appeared in each student's essay. In an unfocused correction task, all sentences with morphosyntactic errors were provided. Each sentence contained one or more errors from the individual's essay. Each student was told that there were grammatical errors in the sentence and was asked to correct them. Written instructions were given to each student. The time allowed for this task was fifteen minutes (see Appendix 3).

Having done this task, students were given written instructions on how to work on the "focused correction task" (see Appendix 4). In the focused correction task the same sentences from the student's essay were presented. This time, the students' attention was drawn to the specific errors (i.e., the errors were underlined). Before students started to work on this task, their regular teacher explained the written instructions clearly and slowly. Students were asked to correct the errors that appeared in each sentence (see Appendix 4).

3.2.4. Interviews

Each student was interviewed to explain his/her performance in the essay, the unfocused correction task and the focused correction task. I interviewed the students individually. The meetings were held in the students' lounge in the Department of Linguistics. Conducting the interview, with each subject took about twenty to, thirty minutes. Every subject had the opportunity to choose the time of the interview. However, I had to reschedule three of the meetings because their subjects failed to keep their appointments. Subjects (13) preferred to meet in Hillman library. During the interview, students were asked to explain why changes were made and were probed to clarify as often as necessary. No feedback on the correctness of the changes was given before the end of the interview. Students' explanations were tape-recorded, and transcribed (see Appendix 5).

4. DATA ANALYSIS

The data analysis had a quantitative and a qualitative, interpretative part. The quantitative part consisted of a statistical comparison of the number of errors in the composition, unfocused correction and focused correction tasks (by means of one-way ANOVA). First, the number of students' errors in the essay, unfocused correction and focused correction tasks was calculated. Students' errors in the unfocused correction task were counted as either remaining ones that were previously made in the essay (and never corrected), or new errors. Similarly, students' errors in the focused correction task were categorized as either remaining, or new errors. Second the frequency distributions and Descriptive statistics for students' errors in the essay unfocused correction and focused correction tasks, were made. The qualitative part was an analysis of each student's conception of the grammatical rules that were violated in order to explain any discrepancies between their performances in the tasks. This analysis was inductive, based entirely on the individual's explanations, and aimed at accounting for the differences between the tasks

5. HYPOTHESES

The hypotheses of this study was that the foreign students who participated in the experiment would not be able to utilize their knowledge of English grammar effectively in writing because it was too vague or fragmentary. In addition, they may fail to correct their errors in the unfocused correction task due to cognitive deficits which are, also, responsible for their errors in writing. Their performance in the focused correction may be better than their performance in both writing and the unfocused correction task. The improvement in their performance may

be due to the decrease in their cognitive load since their attentions will be drawn to specific and limited number of errors.

6 LITERATURE REVIEW

6.1. Introduction

The study of Second Language Acquisition (SLA) had its origins in attempts to solve practical problems. Until quite recently, research in this area was widely regarded as falling entirely within applied linguistics, and many still see the primary motivation for this research as that of contributing directly to the solution of the complex and socially important problems surrounding foreign and L2 instruction (Ritchie and Bhatia, 1996; Gass & Mackey, 2011; Lillis & Curry, 2011; Larsen & Cameron, 2007). Broadly speaking, SLA research grew out of many language-related disciplines. Linguistics was influential through linguists who were concerned with society and bilingualism, such as Weinreich. First language acquisition came in through the adaptation of the 1960s techniques and ideas originally devised to confirm or disconfirm Chomsky's ideas. Language teaching was brought in by applied linguists trying to develop language teaching through a better understanding of language (Cook, 1993). In other words, five major groups of researchers have contributed to our understanding of L₂ acquisition: (1) foreign-language educators who are worried about their students' progress; (2) child-language researchers who noticed that L₂ acquisition might be similar in interesting ways to L₁ acquisition; (3) linguists who wanted to use L₂ acquisition to test notions about language universals; (4) psycholinguists who were interested in language processing issues, and (5) sociolinguists and anthropologists who are interested in how language is used in various social settings (Snow, 1998; Sebba et al., 2011; Van Patten and Williams, 2008). Specifically speaking, linguistics provides a useful perspective on L₂ learning and has led to stimulating ideas and research. Yet it must be remembered that linguistics is only one of the discipline that SLA research can draw on; the full richness of the disciplines rests on the variety of ways that second languages impinge on the minds and lives of L₂ users. Multiple sources of information are needed to build a picture of the language knowledge in the mind (Cook, 1993: 269).

6.2. Theoretical Framework

Over the last two decades, a variety of approaches to L₂ acquisition (SLA) have appeared. Each of these approaches has contributed crucially to what is now a conceptually richer field. According to Atkinson (2011: xi), diversity is the ground But efforts to bring the diverse approaches into engagement and interaction are crucial for progress to be made in the field. It must be kept in mind, however, that squeezing diverse SLA approaches into a single

comparative framework is no easy task. It is increasingly apparent that SLA is an extremely complex and multifaceted phenomenon. For this reason, it, now, appears that no single theoretical perspective allows us to understand SLA adequately. It, therefore, becomes necessary for all the varied perspectives to engage, one another, to ‘talk’ to each other, to discover how they relate, differ, complement, overlap, contradict in order to show how they can lead us toward a richer, more multidimensional understanding of SLA (Atkinson, 2011: xi). It is fair to say that the dominant theoretical influences in [SLA] have been linguistic and psycholinguistic (Mitchell & Myles, 1998: x).

The field of linguistics and cognitive psychology contain separate paradigms for describing second language acquisition. Linguistic theories assume that language is learned separately from cognitive skills, operating according to different principles from most learned

behaviors (Spolsky, 1985). It may be worth-mentioning, at the outset, that it is not always possible to classify particular theories of L₂ acquisition as exclusively ‘cognitive’ or ‘linguistic’ as often both perspectives are drawn on. As Ellis (2008: 347) has maintained, the two perspectives are not mutually exclusive, and in all probability, a comprehensive theory of L₂ acquisition will need to incorporate elements from both. It is perfectly proper for SLA research to postulate theories of its own to explain its own area. It is also proper for it to offer its discoveries to other disciplines to help them solve their problems. It is, also, appropriate for SLA research to take insights and methods from other disciplines when they are useful to it. SLA research cannot redesign the whole of the human mind to fit its own convenience, ignoring all the disciplines that also deal with the mind (De Bot et al., 2007; Eskildsen, 2008). In this connection, Cook (1993: 8) points out that “second language acquisition began to be recognized as a discipline in its own right during the 1970s. Yet there had already been approaches to L₂ learning that made use of ideas from linguistics, either directly or indirectly via first language acquisition research”. She, further, argues that although linguistics provides a useful perspective on L₂ learning and has led to stimulating ideas and research ... yet it must be remembered that “linguistics is only one of the disciplines that SLA research can draw on ... Multiple sources of information are needed to build up a picture of the language knowledge in the mind” (p. 269-70). I do, personally, believe that there is no single scientific truth. As McLaughlin (1987: 6), correctly, points out, “disciplines tend to become fragmented into ‘schools’, whose members are loath to accept, and are even hostile to the views of other schools using different methods and reaching different conclusions. Each group becomes convinced that it has a corner on ‘truth’. One philosophical position contends that truth can never be known directly and in its totality. Multiple ways of seeing result in multiple truths:

Scientific progress is achieved as we come to illuminate progressively our knowledge in a particular domain by taking

different perspectives, each of which must be evaluated in its own right”.

6.3. Linguistics and Second Language Acquisition Research

Linguistic approaches to second language (L₂) research deal with minds that are acquiring, or have acquired, knowledge of more than one language. In this connection, Cook (1993:1) maintains that "relating second language acquisition to linguistics means looking at the nature of both linguistics and second language research". Chomsky (1986) defined three basic questions for linguistics: 1) what constitutes knowledge of language? 2) how is knowledge of language acquired? and 3) how is knowledge of language put to use? As Cook (1993) has maintained, for second language research these questions need to be rephrased to take in knowledge of more than one language, in other words as, multilingual rather than monolingual goals. Cook, also, argues that the above three questions are central to the relationship between linguistics and second language research. The following section will shed light on these questions.

The major goal of linguistics is to describe the language contents of the human mind; its task is to represent what native speakers know about language; their linguistic competence. In this sense, "linguistics is based on the internal reality of language in the individual mind rather than on the external reality of language in society" (Cook, 1993: 1). Second language research answers the 'knowledge' question by describing the grammars of the second language speaker, their differences and similarities from that of a monolingual speaker, and how they interact with each other. A second goal for linguistics is discovering how knowledge of language comes into being; that is, how linguistic competence is acquired by the human mind. Cook (1993) argues that Chomsky proposes to achieve this goal by describing how innate principles of the child's mind create linguistic competence, that is to say how the child's mind turns the language input it encounters into a grammar by using its built-in capabilities. Phrased in another way, knowledge of language is not only created by the human mind but also constrained by its structure. Second language research answers the 'acquisition' question by seeing how this complex state of knowledge of two languages originates (see Wong, 2004; Wyse, 2001). A third goal for linguistics is discovering how knowledge of language is put to use. This means, according to Chomsky, seeing how it relates to thinking, comprehension, and communication (see Firth & Wagner, 2007; Lightbown & Spada, 2006). Second language research answers the 'use' question by examining how knowledge of both languages is put to use (Cook, 1993: 3). In the light of the above discussion, it may be clear that the main foundation of the present study is the Chomskyan goals for linguistics, in which knowledge of language is the central issue. One reason for concentrating on the Chomskyan view is its central position as the most

comprehensive theory in current linguistics. Another reason is that linguistic theories such as functionalism have not been applied to L₂ learning (see Tomlin, 1990).

Moreover, Chomsky divides linguistics into E-language (External language) and I-language (Internal language) approaches. The former approach is concerned with behavior and with social convention, that is, it is concerned with language as an external social reality. The latter approach, on the other hand, is concerned with mental reality and with knowledge; that is, it is concerned with representing the internal aspects of the mind and, hence, it is based on linguistic competence. As Chomsky puts it, “linguistics is the study of I-language, knowledge of I-language, and the basis for attaining this knowledge” (Chomsky, 1986: 18). A related distinction that underlies linguistics is that between ‘competence’ and ‘performance’. According to Chomsky (1965: 4), the speaker’s knowledge of language is called linguistic competence, whereas the speaker’s use of this knowledge is ‘performance’. Linguistics is mainly concerned with ‘competence’, not ‘performance’.

To conclude, much of the previous discussion has assumed that language is represented and acquired by the human mind in ways that are different from any other knowledge. Linguistics theories have often assumed that language is learned separately from cognitive skills and operated according to principles that differ from most learned behaviors (Spolsky, 1985). This assumption is represented in analysis of unique language properties such as developmental language order, grammar, knowledge of language structures, social and contextual influences on language use, and the distinction between language acquisition and language learning.

6.4. Cognitive Frameworks: Basic Premises Preliminaries

Wallace (2007: 18) points out that the term, “Cognitivism” is typically used to denote the doctrine that (1) “the mind/brain is the necessary and sufficient locus of human thought and learning; and (2) such thought and learning is a form of information processing”. “The common research objective of cognitive science is to discover the representational and computational capacities of the mind and their structural and functional representation in the brain”. (The Sloan Foundation, 1978: 75-76). Larsen-Freeman (2007: 775) described the cognitive approach to SLA as “one that does not see language as behavior, one that no longer ignores the mind, one that puts cognitivism squarely at the forefront of its explanations”. As Atkinson (2011: 1) points out “language may be a social semiotic”, but above all it is a cognitive product. Its development is, therefore, first and foremost a cognitive process. Davis (1995: 427-428), also, states that “theorists and researchers tend to view SLA as mental process, that is, to believe that language acquisition resides mostly, if not solely, in the mind”. As Doughty and Long (2003: 4) have argued, language learning, like any other learning, is ultimately a matter of change in

an individual's internal mental state. As such, research on SLA is increasingly viewed as a branch of cognitive science.

The cognitive framework of learning emerges from cognitive psychology and is based, in part, on information processing and, in part, on studies and theory that have evolved over the past fifteen years or so, on the role of cognitive processes in learning (see Wong, 2004). In cognitive psychology, mental processing plays a central role in all learning and is the basic mediating variable for influences on learning that are external to the learner, such as task characteristics and complexity, or internal influences such as developmental level, ability, or motivation. Rather than stressing innate, universal linguistic processes, affective factors, input, or interaction as causative factors for L₂ development, Cognitive Theory sees second language learning as a mental process, leading through structured practice of various component subskills to automatization and integration of linguistic patterns (Schulz, 1991). For more details, see Tyler, 2011; Robinson & Ellis, 2011; Conley, 2008).

Cognitive Theory maintains that skills become automatic or routinized only after analytical processes. Controlled analytical processes are seen as 'stepping stones' for automatic processes (McLaughlin 1987). Rather than positing a hierarchical development of linguistic structures, such as suggested by Interlanguage Theory, Cognitive Theory posits a hierarchy of complexity of cognitive subskills which lead from controlled practice to automatic processing of language. As the learner develops increasing degrees of mastery, he or she engages in a constant process of restructuring to integrate new structures with those previously learned. The following are some common factors in the cognitive approaches to L₂ acquisition:

- 1) The mind is seen as a single overall 'network' in which everything is connected; "language universals" derive from universal properties of the human mind" (MacWhinney and Bates, 1989: 6);
- 2) Speech production is information-processing; a process of activating the network in all its complexity, driven top-down to achieve particular goals;
- 3) Learning is a progress from declarative, 'controlled', well-attended, data to procedural, 'automatic' non-attended, processes (Leow, 2000, 2001).
- 4) Learning is acquiring strengths for parts of this network based on frequency of occurrence; "language acquisition is cue-driven distributional analysis" (MacWhinney and Bates, 1989: 26) (see Sharwood-Smith, 2004).

Human beings are capable of learning an almost limitless number of skills. Research has shown that improvement is possible with practice. However, there seem to be definite limits to the level of proficiency that an individual may reach in the performance of any particular skilled

activity. The prediction of performance limits is of major interest to human performance theory. On the other hand, it is seldom possible to predict when or if an individual has reached the limits of his capacity in a particular activity because actual performance approaches these limits so slowly. The changes in performance that occur when learning multidimensional activities, which require the individual to do more than one thing simultaneously, require time and effort. Attention must be devoted to each component of the movement, and beginning attempts at the skill are often slow and error prone. Eventually, with practice, performance improves to the point where multidimensional tasks can be carried out quite rapidly and accurately. The development of automaticity for tasks requiring multiple dimensions may require many hours of practice. Research indicates that the rate of acquisition for complex tasks may be enhanced by developing an appropriate practice schedule. In this regard, Ellis (2011) argues that although cognitive accounts of L₂ acquisition are still concerned with what the learner ‘knows’, knowledge is considered to be inseparable from actual use. The focus, then, is not on abstract linguistic knowledge, but on the extent to which the learner has achieved mastery over the formal and functional properties of language and mental processes involved. The basic assumption of all cognitive theories is that ‘mastery’ is gradable and that there are degrees of ‘knowing’. It is with regard to this notion of ‘mastery’ that the theories can be seen as cognitive in nature” (Ellis, 2008: 348). Ellis’

6.5. Attention and Human Performance

Attention capacity refers to our ability to do more than one task at the same time. Many experiments have shown that our ability to attend to several sources of information simultaneously is severely restricted (Broadbent, 1971). The human can be regarded to have limited-capacity that can, only transmit a limited amount of information per second. Whenever this amount is exceeded, people make errors. According to Broadbent's (1971) model of attention, a human who must process information that exceeds channel capacity will make mistakes. Two characteristics of attention are selectivity and mental effort. Selectivity is necessary to keep us from becoming overloaded with too much information. Early theories of attention (Broadbent, 1958; James, 1890) thought selectivity occurred at a bottleneck, a stage that could process only one message at a time. Broadbent's filter theory specified that the bottleneck occurred at the perception or pattern recognition stage, and attention was represented by a filter that preceded this stage. Treisman (1960) modified Broadbent's filter theory to allow for the occasional recognition of words on an unattended channel. She proposed that a filter mechanism attenuated to an unattended message. Important words or expected words could be recognized on the unattended channel if their thresholds were low enough to be exceeded by the attenuated message. Unlike Broadbent and Treisman, Deutsch and Deutsch (1963)

suggested that the bottleneck occurs after perception and determines what is selected into memory.

The results of many experiments on selective listening failed to agree on the location of the bottleneck. This limitation led to a shift in theorizing that encouraged more flexible views of the stage at which the selection of attended information occurs. Capacity theories emphasize the amount of mental effort that is required to perform tasks and are concerned with how effort is allocated to different activities. A capacity theory supplements a bottleneck theory by proposing that the ability to perform simultaneous activities is limited when the activities require more mental effort than is available. An important issue to consider when looking at attention is how an individual changes his resource allocation so as to be able to go from the performance of a single task to the performance of multiple tasks. Understanding this phenomenon is critical for developing skill in performing either high workload tasks or tasks which require multiple concurrent levels of processing. William James (1890: 403-404) suggests that:

Everyone knows what attention is. It is the taking possession by the mind, in clear and vivid form, of one out of what seem several simultaneously possible objects or trains of thought. Focalization, concentration, of consciousness is of its essence. It implies withdrawal from some things in order to deal efficiently with others.

James (1890) identified two important features within the phenomenon of attention. First, attention is limited. An individual can attend to only one thing at a time or think only one thought at a time. Attention also appears to be serial in that we appear to attend to or perform first one thing, then another, and we find it very difficult (sometimes impossible) to mix certain activities. Furthermore, attention is often conceived as a relatively slow and serial activity, the focus of attention being in one "place" at one time (see Tomlin & Villa, 1994; Schmidt, 1995a, b; 2001). It has been equally clear to researchers in the field of attention that normal human behavior could not take place if all activity had to be governed by attentive processes operating in such a limited fashion. Almost any skilled activity, whether involving actions (e.g., sports, music performance, typing, automobile driving, flying an airplane) or mental operations (e.g., reading, retrieving information from memory, perceiving) is carried out with such a complex set of operations occurring in parallel that much of the behavior must be occurring outside the normal focus of attention. Partly for this reason, researchers have incorporated various types of automatic processes into their theories (Schneider & Fisk, 1982a; Schneider & Fisk, 1982b; Schneider & Fisk, 1984; Schneider & Shiffrin; 1977; Shiffrin & Schneider, 1977).

6.6. From Cognitive Psychology to (SLA)

6.6.1. SLA Research: Acquisition and focus on form

As Mangubhai (2006:1) points out, in the last twenty-five years a number of insights have been achieved through research on the processes of second language acquisition/learning. He, further, claims that Second Language Acquisition (SLA) has been in existence as a field of study for over 25 years, applied linguistics as a field just over 40 years (if we take the influential book by Halliday, McIntosh and Stevens (1964) as the beginnings of applied linguistics). One of the most interesting insights that have been offered by SLA research is that “adults and adolescents can ‘acquire’ a second language” (Mangubhai, 2006: 2). The focus of this insight is the word ‘acquisition’ in the sense that Krashen (1982, 1985, 1991, 1994) has used it in distinguishing it from the term ‘learning’. Acquisition is non-formal, subconscious way of picking up a second language through exposure to it. It, therefore, refers to implicit knowledge, rather than explicit knowledge. The term has generally been associated with children learning their first language in contexts that are informal, meaningful and not planned. The claim, however, is that it is not just children who can acquire a language, but adults can do so also provided there is a large amount of exposure, or input. Some evidence for this comes from the early work of Elley and Mangubhai (1983). Further examples of acquisition through reading have been documented in Elley (1991) and Krashen (1993a; 1993b).

Another line of research has, however, addressed the question of whether anything can be learned unless it is noticed. One of the earliest writers to discuss noticing in the field of SLA was Schmidt (Schmidt, 1990; 1992; 1993) who has emphasized the importance of noticing in second language learning. While he has acknowledged that there can be acquisition, he has argued that most second language learners learn the second language and hence, the concept of noticing is critical to understanding SL development. In this connection, Ellis (2002) rightly points out that research has not been able to settle this question definitively and it remains to be of on-going interest. In his discussion of this issue, Ellis (2005: 306) has argued that the “bulk of language acquisition is implicit learning from usage. Most knowledge is tacit knowledge; most learning is implicit; the vast majority of our cognitive processing is unconscious”. He does agree with Krashen (1982) that implicit and explicit learning are different, but unlike, Krashen, he sees a role for explicit instruction and thus he can be seen to subscribe to a weak interface between the two types of knowledge, implicit and explicit.

Research in SLA has shown that learners need to focus on form in order to develop a more complete grammatical repertoire in the second language. Evaluations of the immersion programs in Canada talk about their obvious success in teaching a second language, French. It has been noticed, however, that while students seemed to show a great amount of fluency in the

use of French, the range of grammatical structures that were used in their communication was limited. This means that despite the provision of large amounts of comprehensible input provided in the immersion classrooms, many students did not acquire the full range of grammatical structures. This situation led to what is called “form-focused instruction”, defined as “any pedagogical effort which is used to draw the learners’ attention to language form either implicitly or explicitly”. This is a slightly different definition from that of Long (1991) where he talks about ‘focus on form’. The intended outcome in ‘focus on form’, according to Long, is “noticing”, defined by Long and Robinson (1998) as the allocation of one’s attentional resource at a particular moment to a form. The evidence for the efficiency of ‘focus on form’ is growing. However, there are some who are still not convinced of its effectiveness (Sheen, 2005).

6.6.2. SLA research on attention and noticing

Over the past two decades, researchers in the field of second language acquisition (SLA) have become increasingly interested in concepts traditionally associated with cognitive psychology, such as memory, learning ability, and connectionism. Ellis (2002:299) points out, “we are now at a stage at which there are important connections between SLA theory and the neuroscience of learning - and memory”. The concept of attention has become especially important because of its crucial role in so many aspects of SLA theory, such as input, processing, development, variation, and instruction. Tomlin and Villa (1994) suggest that there are four conceptions of attention in SLA. One is that of attention as a limited capacity system. The idea being that the brain may be presented (through the sensory system) with an overwhelming number of stimuli at any given time, and it seems impossible to process them all. The limitations of attention refer not only to the amount (or duration) of attention that may be given to a single stimulus but also to the number of stimuli that may be attended to simultaneously. This leads to a second conception of attention, namely that it constitutes a process of selection. The overwhelming amount of incoming stimuli force the attentional system to be selective. The third conception of attention involves controlled rather than automatic processing of information. The underlying assumption here is that some tasks require more processing effort, and hence a higher degree of attention, than others. A person may therefore perform two tasks at the same time, especially if one requires automatic processing (low attention). By the same token, it is more difficult to perform two tasks if both require controlled processing (high attention). The fact that controlled processing of two simultaneous tasks is sometimes possible led researchers to develop a fourth conception of attention, which is that it must involve a process of coordination among competing stimuli and responses. In this process, attention must be established, maintained, discontinued, and redirected in order to perform different actions.

Posner and Petersen (1990) describe attention in terms of three networks: alertness, orientation, and detection. Alertness refers to a general state of readiness to receive input. The higher the level of alertness, the faster the speed of selecting information for processing will be. Orientation to the alignment of attentional resources to a particular stimulus from among a host of stimuli. Orienting attention to a stimulus facilitates the processing of that stimulus. Orientation differs from alertness in that a learner might for example be ready to learn (alertness) but not know whether to focus on form or meaning (orientation). Detection is probably the most important network in attention; it refers to the cognitive registration of a stimulus. Once a stimulus is detected, it becomes available for further processing. Although detection does not necessarily imply awareness, Schmidt (2001) suggests using the term registration to refer to stimuli that are detected without awareness. According to Schmidt (1994: 179), noticing refers to the “registration [detection] of the occurrence of a stimulus event in conscious awareness and subsequent storage in long term memory”. Schmidt is careful to distinguish noticing from understanding, which he defines as “recognition of a general principle, rule or pattern” (1995: 29). Understanding represents a deeper level of awareness than noticing, which is limited to “elements of the surface structure of utterances in the input” rather than underlying rules (Schmidt, 2001: 5).

Much of Schmidt’s work ties findings from cognitive psychology into SLA theory. As N. Ellis (1994: 10) points out, “Schmidt is one of the few linguists who have adopted the conceptual and experimental rigors of experimental psychology in answering questions concerning the role of consciousness in L₂ acquisition”. Reviewing the psychological literature on consciousness has led Schmidt to propose the Noticing Hypothesis, which states that “noticing is the necessary condition for converting input into intake” (1990: 129). Since then, a considerable amount of research has addressed the issue of noticing in SLA. The noticing hypothesis seems to have been motivated by a seminal study by Schmidt and Frota (1986) which documents the role of noticing for a beginner learning Portuguese in Portugal over a period of 22 weeks. Their findings question the assumption that language acquisition is a purely subconscious process (Krashen, 1982), since the learner clearly noticed some of the grammatical structures he seemed to have acquired. Different results were obtained in a similar study by Altman (1990, as cited in Schmidt, 1990), who monitored her own acquisition of Hebrew over a period of five years. Altman was unable to identify the source of half of the new verbs she had learned. She concluded that awareness was not necessary in learning vocabulary. Schmidt and Frota also admit that they were unable to trace much of what had been acquired to what had been noticed. Self-reports are inherently subjective. Moreover, memory effects may play a role depending on the amount of time that passes before the diary entry is made. Nevertheless, first person accounts seem to be the most valid method for assessing what is noticed.

One of the most influential attentional studies in SLA was conducted by VanPatten (1990), who investigated the notion of attention as a limited resource (Broadbent, 1957, as cited in Robinson, 1995). More specifically, the study examined whether learners were able to consciously attend to both form and meaning when processing input. Results showed that the content only and lexical groups significantly outperformed the form and morphology groups. This led VanPatten to conclude that it was difficult, especially for beginners, to notice content and form at the same time. Moreover, he postulated that learners would notice meaning before form, since their primary objective is to understand the propositional content of utterances. VanPatten's findings have led SLA researchers to try to find ways to help learners focus on both form and meaning. One such way is input enhancement, which refers to the manipulation of certain aspects of the input (e.g., form) to make them more salient and thereby more noticeable to learners (Sharwood-Smith, 1993). Typographical input enhancement usually entails italicizing, using boldface, or underlining in order to highlight the target structure.

A more innovative experimental design by Leow (1997, 2000) provides further evidence for the facilitative role of awareness in SLA. Leow (1997) used a crossword puzzle task as input that was designed to initially induce learner error. Eventual clues in the puzzle provided learners with the correct form, thereby increasing their chances of noticing the mismatch. Similar results were found in a subsequent study (Leow 2000). Results showed that participants who displayed evidence of awareness performed better on the post-exposure tasks than those classified as unaware. In a similar experimental design, Rosa and O'Neill (1999) investigated the role of awareness in acquiring syntactic structures. Among other things, the study found that awareness seemed to increase learners' ability to recognize the syntactic structures on the post-test. There was also a strong correlation between awareness and intake. Leow (2001) also used think-aloud protocols to examine how typographical input enhancement affects learners' noticing of the formal imperative in Spanish. Results showed that 33% (7 out of 21) of the enhanced group mentioned the target forms in their protocols as compared with only 12% (2 out of 17) in the unenhanced group. No statistically significant differences were found between the two groups for: (a) amount of reported noticing of the targeted form, (b) comprehension, and (c) intake as measured by recognition. However, significant correlations were found in both groups between noticing and recognition. Leow points out that the effects of typographical enhancement may have been diminished by the length of the input. When faced with a long reading passage, learners might be using more global noticing strategies in order to process the large amounts of input. This would probably shift attention toward meaning and away from form, since the former is more important for comprehension. Leow's explanation seems to be supported by VanPatten's (1990) findings that attention to both form and meaning is difficult. However, the modality of the input in this case (written) differed from that in VanPatten's study (aural). Could modality differentially affect attention to meaning and form?. Wong (2001) tried

to address this question with a partial replication of VanPatten (1990). His variations included the addition of a written mode of input and using English (instead of Spanish). Findings for the aural input mirrored those of VanPatten, since there was a significant decrease in performance when participants had to attend to both content and form. However, no significant difference was found when the input was written (which incidentally took less time to read than the aural input). Moreover, when processing both form and meaning, the listening task proved more difficult than the written task, suggesting once again that different modalities may impose different attentional demands (Chun & Zhao, 2006).

The next section reviews evidence that human performance is the result of two qualitatively different processes referred to as automatic and control processing and describes many of the attentional phenomena in terms of this distinction.

6.6.3. Automatic and Control Processing

Automatic processing is a fast, parallel, fairly effortless process that is not limited by short-term memory (STM) capacity, is not under direct subject control, and is responsible for the performance of well-developed skilled behaviors. Automatic processing typically develops when subjects process stimuli consistently over many trials. Functions of automatic processing include the following: (1) they are used to performed habitual behaviors; (2) they may be used to interrupt ongoing control processing and forcefully reallocate attention and resources, and (3) they may be used to bias or prime memory in preparation for later inputs.

There is rarely any task in which processing is purely controlled or purely automatic (Schneider and Fisk, 1983). In general, the two processes share the same memory structure and continuously interact. Automatic processing may initiate control processing by causing an orienting or attentional response, and controlled processing may activate an automatic process. In this connection, Schneider et. al. (1984) argues that the complementary interaction of automatic and control processing enables a system with a stringent capacity limitation to perform complex processing. Those aspects of behavior that can be processed consistently are automatically processed and do not use up resources. However, because nodes activated by automatic processing decay rapidly, control processing can be used to maintain a few critical nodes in memory. As Schneider and Fisk (1983) maintain, the interaction of automatic and control processes allows a limited capacity processor to accomplish very complex tasks.

The question which imposes itself is how does automatization occur?. A widely accepted view has been that during the course of practice, implementation of the various steps becomes more efficient. The individual gradually combines individual effortful steps into integrated components, which are then further integrated until eventually the entire process is a single highly integrated procedure, rather than an assemblage of individual steps (Anderson, 1983).

An alternative explanation, called “instance theory”, has been proposed by Logan (1988) who has suggested that automatization occurs because we gradually accumulate knowledge about specific responses to specific stimuli. For example, when learning to drive, an accumulated wealth of specific experiences forms a knowledge base from which the person can quickly retrieve specific procedures for responding to specific stimuli (for example, oncoming cars or stoplights). “Because highly automatized behaviors require little effort or conscious control, we can often engaged in multiple automatic behaviors, but we can rarely engage in more than one labor-intensive controlled behavior” (Sternberg, 1996: 76). The process by which a procedure changes from being highly conscious to being relatively automatic is automatization or proceduralization (Sternberg, 1996: 75). According to Sternberg (1996: 73), automatic processes involve no conscious control. That is, for the most part, automatic processes occur outside of conscious awareness, demand little or no effort or even intention, are performed as parallel processes... In contrast, controlled processes are not only accessible to conscious control but also require it; such processes are performed serially (sequentially, one step at a time) and take a relatively long time to execute (at least, as compared with automatic processes). Control processing is characterized as a slow, generally serial, effortful, capacity-limited, subject-regulated processing mode that must be used to deal with novel or inconsistent information. Control processing is expected when the subject's response to the stimulus varies from trial to trial.

From the automatic-control processing perspective, skill does not develop from practicing the skill per se, but rather from practicing consistent components of the skill. Consistent practice develops automatic component processes that exhibit fast, accurate, parallel processing. In this regard, Schneider and Shiffrin (1977) and Shiffrin and Schneider (1977) demonstrated that performance should change due to the development of automatic processes when subjects are given extensive, consistent practice. Consistent practice is assumed to occur when the stimuli and responses are consistently mapped (CM); that is, across training trials the subject makes the same overt or covert response each time the stimulus occurs. If the stimuli and responses are variably mapped (VM) across trials; that is, the responses change across trials, no automatic processing should develop and performance should change little with practice. According to Schneider et. al. (1984: 2), "it would be hard to find any task that is not accomplished through the use of both automatic and control processes. Even brief consideration of any complex task makes it clear that such tasks are carried out with a mixture of automatic and control processes.

6.6.4. Functions of the attentional system

Our attentional system performs many functions other than merely turning out familiar stimuli and turning in novel ones. The four main functions of attention are

- 1) selective attention, in which we choose to attend to some stimuli and to ignore other;
- 2) vigilance, in which we watchfully wait to detect the appearance of a particular stimulus;
- 3) search, in which we actively seek out particular stimuli, and
- 4) divided attention, in which we prudently allocate our available attentional resources to coordinate our performance of more than one task at a time.

6.6.5. *Selective attention*

The process of "selective attention" is one in which "the organism selectively attends to some stimuli, or aspects of stimuli, in preference to others" (Kahneman, 1973: 3). As Schneider et al. (1984) argues that this concept presupposes that there is some bottleneck, or capacity limitation, in the processing system and that subjects have the ability to give preference to certain stimuli so that they pass through this bottleneck easily and at the expense of other stimuli. In his discussion of 'selective attention', Sternberg (1996: 82) provides the following example: "suppose you are at a dinner party. It's just your luck to be seated next to someone who sells 110 brands of vacuum cleaners and describes to you in excruciating detail the relative merits of each brand. As you are talking to this blatherer, who happens to be on your right, you become aware of the conversation of the two diners sitting on your left. Their exchange is much more interesting especially because it contains juicy information you had not known about one of your acquaintances. You find yourself trying to keep up the semblance of a conversation with the blabbermouth on your right while tuning in to the dialogue on your left. Cherry (1953) referred to this phenomenon as the cocktail party problem, based on his observation that cocktail parties are often settings in which selective attention is salient. Selectivity is the result of capacity limits of the human information- processing system. These limits are relative; they depended on the type of activity. Well practiced tasks are automatic and require mental effort and engage attentive processes. In this connection, Haberland (1997: 66) argues that theories differ in terms of the respective roles attributed to attentive and to automatic processes. According to so-called bottleneck theories of attention, the two types of processes are serial: automatic processes are followed by attentive processes. According to other theories, attentive and automatic processes occur in parallel throughout processing.

There are two main interpretations of the adaptive function of selective attention. One view emphasizes the richness and complexity of the information that is presented to the senses at any one time, and the consequent risk of confusion and overload (Broadbent, 1958). The other view emphasizes the diverse and incompatible response tendencies that may be instigated at any one time, and the consequent risks of paralysis and incoherence. The function of attention in the first view is to ensure adequate perceptual processing of the currently important sensory messages; in the second view, it is to ensure adequate execution of the currently most important

action. Four varieties of selective attention are identified: 1) detection; 2) filtering; 3) search, and 4) resource allocation. First, detection involves noticing the absence or presence of a stimulus or the difference between a pair of stimuli. Detection depends on the observer's sensitivity as well as the observer's response bias to be lenient or strict. Detection involves the judgment as to whether a stimulus is present (for example, did I hear the phone ring? Was there a knock on my door?). Second, filtering involves the selection of one of several messages on the basis of its attributes. According to filter theories, analysis of information prior to the filter is automatic but superficial. Subsequent analyses are deeper but they require more cognitive resources are deeper but they require more cognitive resources and more time (Haberlandt, 1997: 64). Filtering involves concentration on one of reveal inputs while excluding others. For example, when you are having lunch in the dining hall, and there is the din of dishes and chairs being moved in the background, there are usually several conversations. On your left, people are talking sports; on your right, they are complaining about a quiz; and you are chatting with a friend about a recent trip she took. You are listening to her, tuning out the other conversations. This is the prototypical filter situation; you are selecting one of several simultaneous messages. Cognitive psychologists seek to "understand the mechanisms that enable us to filter a message by asking the following questions; (1) how is information filtered?; (2) what aspect of information is being filtered? , and (3) where in the stream of information processing does the filter occur? (Haberlandt, 1997: 73). Third, search refers to the identification of a target among a set of distractors. When targets and distractors differ consistently, the search is automatic. When targets and distractors are mixed, however, the view's full attention is required (Haberlandt,, 1997: 64). Search refers to "a scan of the environment for particular features-actively looking for something when you are not sure where it will appear" (Sternberg, 1996: 86). As with vigilance, when we are searching for something, we may respond by making "false alarms". In the case of search, false alarms usually arise when we encounter distractors, which are non-target stimuli that divert our attention away from the target stimulus.

Distractors cause more trouble under some conditions than under others: 1) when the target stimulus has no unique or even distinctive features; 2) as the similarity between target and distractor stimuli increases, so does the difficulty in detecting the target stimuli. Thus, targets that are highly similar to distractors are hard to detect; targets that are highly disparate from distractors are easy to detect, and 3) another factor that facilitates the search for target stimuli is similarity (uniformity) among the distractors. That is, searching for target stimuli against a background of relatively uniform (highly similar) distractors is fairly easy, but searching for target stimuli against a background of highly diverse distractors is quite difficult. According to Duncan and Humphreys' (1992) similarity theory, the difficulty of search tasks depends on the

degree of similarity between the targets and the distractors, as well as on the degree of disparity among the distractors, but not on the number of features to be integrated.

6.6.6. *Divided Attention*

Early work in this was done by Neisser and Becklen (1975). It was noticed that the attentional system must coordinate a search for the simultaneous presence of two or more features—a relatively simple, if not easy task. At times, however, the attentional system must perform two or more discrete tasks at the same time. In this regard, Neisser and Becklen hypothesized that improvement in performance would have occurred eventually as a result of practice. They also hypothesized that the performance of multiple tasks was based on skill (due to practice), not one special cognitive mechanisms. Spelke, Hirst, and Neisser (1976) used a dual-task paradigm to study divided attention during the simultaneous performance of two activities. They found that the speed and accuracy of simultaneous performance of two was quite poor for the simultaneous performance of two controlled processes. The two tasks that were examined were 1) reading for detailed comprehension, and 2) writing down dictated words. Spelke and her colleagues found out that, given enough practice, the subjects' performance improved on both tasks. That is, they showed improvements in their speed of reading and accuracy of reading comprehension. Subjects' performance on both tasks reached the same levels that the subjects had previously shown for each task alone. They suggested that these findings showed that controlled tasks can be automatized so that they consume fewer attentional resources. Pashler (1994) argued that when people try to perform two overlapping speeded tasks, the responses for one or both tasks are almost always slower. When a second task begins soon after the first task has started, speed of performance usually suffers.

In divided attention tasks, the subjects are asked to spread attention over as many stimuli, or potential stimuli, or sources of stimuli, as possible. In focused attention tasks, the subject attempts to place all available attention on just one stimulus, type of stimuli, or source of stimuli, ignoring and/or excluding all other inputs. In this regard, Shiffrin (1988:34) points out that "As a general rule, subjects find it extremely difficult to divide attention. When there are more tasks to be carried out, more stimuli to be attended, more potential stimuli to be attended, more potential stimuli to be monitored, or more attributes to be attended, performance is reduced". Kahneman and Treisman (1984) argued that whereas the basic information-processing model assumes a central, fixed capacity pool of resources, divided attention is possible. That is interference is reduced or eliminated when concurrent tasks differ sufficiently from one another... thus speech and music, or auditory and visual words, can more easily be processed in parallel than two auditory or two visual messages of the same type. These observations suggest that the brain is organized as a modular system, and that interference arises chiefly within rather than between the separate, semi-independent subsystems. They, further,

argue that humans have a rather impressive ability to process multiple stimuli even in the same modality and of the same type. This has led to the idea that there is a type of information processing "which requires no resources...is totally automatic" (Schneider and Shiffrin, 1977).

7. RESULTS

7.1. Summary Statistics

Table (2). Number of students' errors in the essay unfocused correction and focused correction tasks.

Subject	Essay	Unfocused Correction			Focused Correction		
		Remaining	New	Total	From Remaining	From New	Total
1	8	4	3	7	1	2	3
2	27	8	5	13	1	3	4
3	9	3	1	4	0	0	0
4	18	7	4	11	0	4	4
5	23	7	1	8	3	2	5
6	17	11	1	12	12	0	12
7	9	1	5	6	3	0	3
8	12	6	0	6	0	2	2
9	12	4	5	9	2	1	3
10	7	1	4	5	0	0	0
11	15	8	0	8	6	2	8
12	11	2	2	4	2	1	3
13	9	2	4	6	6	1	7
14	11	5	0	5	3	1	4
15	25	8	2	10	3	2	5

The following analysis represents the frequency distributions and descriptive statistics for students' errors in the essay, unfocused correction and focused correction tasks.

A. The Essay

Table (3). The distribution of subjects' errors in the essay

Number of Errors	Number of Students
7	1
8	1
9	3
11	2
12	2
15	1
17	1
18	1
23	1
25	1
27	1
TOTAL	15

B. UNFOCUSED CORRECTION TASK

Table (4). The distribution of subjects' errors in the unfocused correction task.

Number of Errors	Number of Students
4	1
5	1
6	3
7	2
8	2
9	1
10	1
11	1
12	1
13	1
TOTAL	15

C. FOCUSED CORRECTION TASK

Table (5). The distribution of subjects' errors in the focused correction task

Number of Errors	Number of students
0	2
2	1
3	4
4	3
5	2
7	1
8	1
12	1
TOTAL	15

Table (6). The mean, Standard deviation and other measures of central Tendency of subjects' errors in the essay.

Mean 14.200	Std err 1.665	Median 12.000
Mode 9.000	Std dev 6.450	Variance 41.600
Kurtosis -.383	S E Kurt 1.121	Skewness .920
S E Skew .580	Range 20.000	Minimum 7.000
Maximum 27.000	Sum 213.000	

Table (7). The Mean, Standard deviation and other measures of Central Tendency of subjects' errors in the unfocused correction task.

Mean 7.600	Std err .742	Median 7.000
Mode 6.000	Std dev 2.874	Variance 8.257
Kurtosis -.799	S E Kurt 1.121	Skewness .548
S E Skew .580	Range 9.000	Minimum 4.000
Maximum 13.000	Sum 114.000	

Table (8). The Mean, Standard deviation and other measures of Central Tendency of subjects' errors in the focused correction task.

Mean 4.200	Std err .788	Median 4.000
Mode 3.000	Std dev 3.052	Variance 9.314
Kurtosis 2.091	S E Kurt 1.121	Skewness 1.121
S E Skew .580	Range 12.000	Minimum .000
Maximum 12.000	Sum 63.000	

Table (9). ANOVA summary table.

SOURCE	SS	D.F.	MS	F
Type of Task	775.60	2	387.80	35.530*
Error	305.73	28	10.92	

*P<0.01

The statistical analyses indicate that the condition (essay, unfocused correction, focused correction) affected the number of errors made by students. Students made the most errors in the essay, the fewest errors in the focused correction task. The mean number of errors in the essay is 14.2 with a standard deviation of 6.5. The mean number of errors in the unfocused correction task is 7.6 with a standard deviation of 2.9, while the mean number of errors in the focused correction task is 4.2 with a standard deviation of 3.1.

The following figure illustrates the decrease in number of errors made by the subjects in the three tasks.

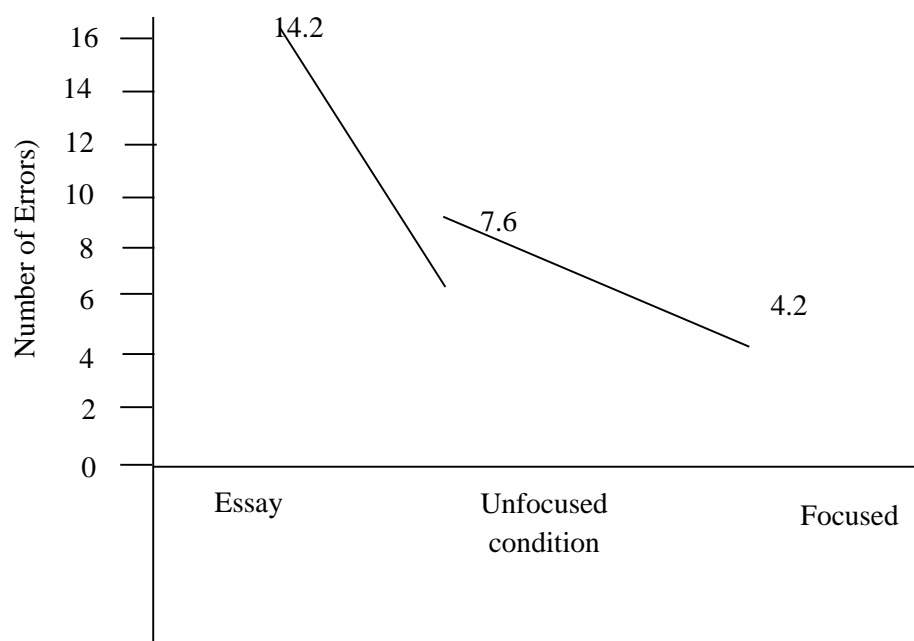

Figure (1). Plot of mean number of errors under the three conditions (the essay, the unfocused correction and the focused correction task).

8. DISCUSSION

The results of this study demonstrate that students' errors in the essay were not just due to carelessness or forgetfulness as some of the subjects claimed during the interview. An examination of the performance of the subjects suggests that deficiency in their knowledge of grammar results in inaccurate composition writing and unsuccessful correction of errors. When asked to correct their errors, L₂ learners with deficiency in conscious knowledge of grammar seem to rely on their "feelings" about the structures of the target language. However, since these "feelings" are based on incorrect knowledge, L₂ learners tend to follow false assumptions and, in turn, their corrections of errors are unsuccessful. In addition, they appear to search for various ways to express the meanings of their erroneous sentences in new forms, but many of these contain new errors. Thus, it can be concluded that relying on "feelings and experience" (to use Subject (4)'s words), without having adequate conceptual knowledge of grammar rules leads to unsuccessful performance, even if students' attention is drawn to their errors. This conclusion is based on four pieces of evidence. First, many errors do not get corrected in the unfocused correction task. An examination of the performance of the subjects shows that none of the subjects was able to correct all his/her errors in the unfocused correction task.

Secondly, even when the error is identified (as in the focused correction task), students often fail to correct it. Subject (6) made twelve errors in the unfocused correction task, eleven of which were previously made in the essay and never corrected, and only one of which was new. Although his attention was drawn to his errors, he was unable to correct them successfully. All he did was either leave the incorrect structures as they were or use new structures which were also incorrect. He made twelve morphosyntactic errors in the same structures he had used incorrectly in the unfocused correction task. This clearly suggests that he lacks the necessary knowledge of grammar and, consequently, drawing his attention to his errors did not improve his performance. Likewise, Subject (1) was unable to see or correct the errors although they were underlined for her. That is, although her attention was drawn towards a specific grammar error, she could not correct it; instead, she tended to express the meaning of the sentence in a different form which sometimes happened to be correct. Moreover, because she appeared to be lacking accurate grammar knowledge, the new versions of her erroneous sentences contain yet more grammar errors.

Third, many new errors are introduced, even when the subjects are paying attention. Subject (1) for example, made three new errors in the unfocused correction task, and two new errors in the focused correction task. Subject (2) made five new errors in the unfocused correction task,

and three new errors in the focused correction task. Subject (7) made six errors in the unfocused correction task; five of them were new. Five of the nine errors made by Subject (9) were new, and four of the five errors made by Subject (10) were also new in the unfocused correction task. Subject (13) made six errors in the unfocused correction task, four of which were new.

Finally, even when the subjects' errors are eliminated, it is often because students tend to write new sentences instead of correcting them. For example, Subject (1) tended to focus more on the semantic aspect of her sentences than on their grammatical accuracy. In other words, she did not use grammar knowledge to correct her erroneous sentences. Instead, she tended to use what one could call “stylistic variations” of those sentences, which happened to be correct. Likewise, Subject (2) managed to reduce the number of his errors from twenty-seven errors in the essay to thirteen in the unfocused correction task because his new sentences were correct. Subject (11) also managed to reduce the number of his errors from fifteen errors in the essay to eight in the unfocused correction task. She managed to correct some of her errors in the essay by coming up with new sentences that happened to be correct. An examination of Subject (12)'s performance also shows that the decrease in the number of errors in the unfocused and the focused correction tasks is due to the fact that she tended to change the whole sentence in such a way that avoided the structures she previously used in the essay. She made eleven errors in the essay, four in the unfocused correction task, and three in the focused correction task. Subject (8) clearly stated that she was relying on making new sentences rather than correcting the already written erroneous sentences:

S.281. See the sentence is not good...the meaning...I have to change it, all of it...it is not clear...so I changed the words. I didn't make attention for grammar...I want this sentence to mean anything.

To sum up, this study shows that the students' unsuccessful performance in the essays was due to their fragmentary knowledge of grammar. No matter how attentive L₂ learners are in performing language tasks, their performance in error correction tasks will be unsuccessful as long as their knowledge of grammar is fragmentary.

Analyzing the subjects' performance in essay writing and two correction tasks support the general hypothesis of the present study: the subjects' performance in the tasks displayed various degrees of competence in English. That is, the overall competence of L₂ learners is not systematic or unitary all the way. This implies that a good student in solving grammar problems is not necessarily good at writing. Also, successful performance, either in writing or grammar tasks does not necessarily guarantee successful and accurate verbal explanations on students' part. Moreover, the results of the present study support the hypotheses that students' performance in the correction tasks would be better than that in the writing task. And, their

performance in the focused correction task would be better than that in the unfocused correction task. Relatedly, students' poor performance in writing, at least at the sentential level, is mainly due to a deficiency in their knowledge of grammar.

Accordingly, interpreting the subjects' behavior in the writing and the error correction tasks seems to support the non-interface position introduced earlier in the review of literature. Consequently, it would be a mistake to judge L₂ learners' knowledge on the basis of their performance, since both knowledge (competence) and performance are unrelated. One can argue, then, that successful performance does not necessarily mean coherent and complete linguistic knowledge, and vice versa. Relatedly, although linguistic knowledge appears, in some situations, to be a factor in determining the type of performance, it can not be concluded that it is a prerequisite to successful performance. Regarding error correction, the non-interface position predicts that linguistic knowledge can help L₂ learners to make changes in their linguistic output. The results of the present study, partially, support such a prediction. However, in some cases, L₂ learners may not be able to use their linguistic knowledge in making successful changes.

In addition to the above analysis, another interpretation can be provided, which is based on cognitive psychology's perspective. That is, in addition to the deficiency in grammar knowledge as a reason for students' inaccurate composition writing, there is another possible reason that makes these students commit many morphosyntactic errors in writing such as the many constraints that writing in a foreign language imposes on foreign language learners and deficiency in students' abilities to transfer their knowledge of grammar to complex tasks such as writing. It can be argued that composing in English as a second language is a multidimensional activity which requires L₂ learners to do more than one thing simultaneously. This argument is compatible with the principles of the attention theory. Two important features within the phenomenon of attention have been identified: 1) an individual can attend to only one thing at a time or think only one thought at a time; 2) attention appears to be serial, and we find it very difficult to mix certain activities, that is, the focus of attention is only on one place at one time. Our ability to attend to several sources of information simultaneously is severely restricted. Consequently, a human who must process information that exceeds his channel capacity will inevitably make errors.

This study, then, supports the claim that second language learner has difficulty in attending to both form and content in the input. In other words, the attentional resources are limited and therefore it is difficult to understand the content of input when the attention is allocated to a certain form in the input. This can serve as evidence supporting such theoretical and pedagogical proposals as consciousness-raising (Rutherford & Sharwood-Smith, 1985) input enhancement (Sharwood-Smith, 1993; Alanen, 1995), and focus on form (Doughty & Williams, 1998). They all start with the common assumptions that (1) a focus on meaning is necessary

with a sufficient amount of input; (2) a certain level of conscious attention to form is also necessary; (3) it is difficult, however, to pay attention to form while processing input for meaning; and (4) therefore some sort of encouragement to attend to form is helpful and facilitative for SLA. The present study, then, provides some evidence for Assumption 3; simultaneous attention to form and meaning is difficult. Furthermore, these studies favor focus on form. VanPatten (1990: 295) suggests that "if attention to form needs to be conscious at some point, then the input must be easily comprehended". Therefore, the learner is able to allocate most of the attentional resources to the form on the spot, which will facilitate the processing and acquisition of that form (Stubbs, 2007; De Bot et al., 2007).

This study shows that although 'noticing' or 'conscious awareness' may have some positive effect on L₂ learners' performance; this effect, however, is constrained by two important factors: (1) learners' overall linguistic competence, and (2) the nature of the task; that is, whether it requires controlled or automatic processing of information. These two factors determine the amount of attention and degree of coordination on the part of L₂ learners. In this sense, this study does not exclusively support Schmidt's Noticing Hypothesis. Rather, it supports the claim that Noticing is necessary but not sufficient condition for conveying input into intake. As a whole, this study supports the claim that L₂ learners have difficulty in attending to both form and content in the input. This is why conscious awareness or 'Noticing' is not sufficient condition for converting input into intake.

The subjects' performance in essay writing can be analyzed in the light of what "Divided attention" phenomenon maintains. To remind the reader, research on this phenomenon shows that, at certain times, the attentional system must coordinate a search for the simultaneous presence of two or more features. To put it simply, the attentional system must perform two or more discrete tasks at the same time. In such a case, "the speed and accuracy of simultaneous performance of two activities was quite poor" (Spleke, Hirst, and Neisser, 1976). Relatedly, it was, also hypothesized that the performance of multiple tasks was based on skill (due to practice), not on special cognitive mechanisms (Neisser & Becklen, 1975).

In "divided attention" tasks, the subjects are asked to spread attention over as many stimuli, as possible. In this regard, Shiffrin (1988:34) points out that, "as a general rule, subjects find it extremely difficult to divide attention. When there are more tasks to be carried out, more stimuli to be attended..... Performance is reduced". Many studies show that subjects' exhibit reduced performance when they try to accomplish simultaneously an increased number of tasks or to attend simultaneously to an increased number of stimuli. These are studies of divided attention deficits. Also, much research in attention assumes that there is a limited pool of attentional resources or capacity that can be distributed across tasks. For example, according to simple capacity models, if the subject has 100 units of capacity and is required to perform two tasks

each requiring 75 units, performance should decline when shifting from performing the tasks individually to performing them simultaneously.

Subjects' performance in the two correction tasks reflects what "Selective Attention" phenomenon maintains. In these tasks, subjects relatively attend to a certain "stimuli" or aspects of stimuli, in preference to others. As Kahneman (1973) and Schneider et al. (1984) point out, this concept presupposes that there is some capacity limitation, or some bottleneck in the processing system; however, subjects have the ability to pass through this bottleneck and at the expense of other stimuli, by giving performance to certain stimuli. In the present study, subjects gave preference to "form" only at the expense of 'meaning'; and their major focus was on correcting the errors they previously made in essay writing. What is worth mentioning, here, is that some students were able to correct only some of their errors, but not all errors. And, the number of the corrected errors differed from one subject to another. In this regard, it can be argued that selectivity is the result of capacity limits of the subjects' information-processing system; and these limits are relative, and they depended on the type of activity itself. Students' performance in the correction tasks was better than that in the essay writing. And, more specifically, their performance in the "focused" correction task was better than their performance in the "unfocused" correction task. This observation can be explained in the light of the four varieties of "selective attention": (1) detection; (2) filtering; (3) search, and (4) resource attention.

First, as a result of 'selective attention', the subjects' ability to detect the errors increased. That is, their ability to notice, what is missing or incorrect in the sentence they previously wrote in the essay' has been improved. It must be emphasized, however, that this ability depends on the observer's sensitivity and his ability to respond. Second, the subjects; ability of 'filtering' has been improved; that is, they were able to select, analyze deeply, and concentrate on a particular item and exclude others. Third, as a result of noticing; deep analysis, and concentration, the subjects' search mechanisms have become automatic. In this regard, Cave and Wolfe's (1990) theory of "guided search" seems to be quite pertinent. To remind the reader, the guided-search model suggests that search involves two consecutive stages: (1) Parallel stage, in which the individual simultaneously activates a mental representation of all the potential targets, and (2) Serial stage, in which the individual sequentially evaluates each of the activated elements, according to the degree of activation, and then chooses the true targets from the activated elements. In focused attention tasks, the subjects attempt to place all available attention on just one stimulus, ignoring and / or excluding all other inputs (Lanfer & Girsai, 2008).

The results of this study demonstrate that students' errors in the essay were not just due to carelessness or forgetfulness as some of the subjects claimed during the interview. An examination of the performance of the subjects suggests that deficiency in their knowledge of grammar results in inaccurate composition writing and unsuccessful correction of errors. When

asked to correct their errors, L₂ learners with deficiency in conscious knowledge of grammar seem to rely on their "feelings" about the structures of the target language. However, since these "feelings" are based on incorrect knowledge, L₂ learners tend to follow false assumptions and, in turn, their corrections of errors are unsuccessful. In addition, they appear to search for various ways to express the meanings of their erroneous sentences in new forms, but many of these contain new errors. Thus, it can be concluded that relying on "feelings and experience" (to use Subject (4)'s words), without having adequate conceptual knowledge of grammar rules leads to unsuccessful performance, even if students' attention is drawn to their errors. This conclusion is based on four pieces of evidence. First, many errors do not get corrected in the unfocused correction task. An examination of the performance of the subjects shows that none of the subjects was able to correct all higher errors in the unfocused correction task. For example, subject (1) failed to correct four of the eight errors he made in the essay. Subject (2) failed to correct eight of his twenty-seven errors in the essay. Subject (3) also failed to correct three of his nine errors in the essay. Subject (4) failed to correct seven of his eighteen errors previously made in the essay. Subject (5) made eight errors in the unfocused correction task; seven of them were previously made in the essay and never corrected. Subject (6) also failed to correct eleven of the seventeen errors he made in the essay. Likewise, Subject (8) made six errors in the unfocused correction task; all were made in the essay but never corrected. Subject (9), also, made nine morphosyntactic errors in the unfocused correction task; four of them were previously made in the essay and remained incorrect in this task too. Subject (11) made eight errors; all were previously made in the essay but never corrected. Subject (14) made five errors in the unfocused correction task; all were previously made in the essay but never corrected. Finally, Subject (15) made ten errors in the unfocused correction task; eight of them were previously made in the essay but never corrected. Secondly, even when the error is identified (as in the focused correction task), students often fail to correct it. Subject (6) made twelve errors in the unfocused correction task, eleven of which were previously made in the essay and never corrected, and only one of which was new. Although his attention was drawn to his errors, he was unable to correct them successfully. All he did was either leave the incorrect structures as they were or use new structures which were also incorrect. He made twelve morphosyntactic errors in the same structures he had used incorrectly in the unfocused correction task. This clearly suggests that he lacks the necessary knowledge of grammar and, consequently, drawing his attention to his errors did not improve his performance. Likewise, Subject (1) was unable to see or correct the errors although they were underlined for her. That is, although her attention was drawn towards a specific grammar error, she could not correct it: instead, she tended to express the meaning of the sentence in a different form which sometimes happened to be correct. Moreover, because she appeared to be lacking accurate grammar knowledge, the new versions of her erroneous sentences contain yet more grammar errors. Likewise, Subject (11)'s performance demonstrates that even when the mistake is clearly

identified, she still often fails to correct it. She made eight errors in the unfocused correction task and the same number of errors in the focused correction task. She made these errors because she did not know what was wrong. Although her attention was drawn to specific errors, she made the same number of errors in both correction tasks. Third, many new errors are introduced, even when the subjects are paying attention. Subject (1) for example, made three new errors in the unfocused correction task, and two new errors in the focused correction task. Subject (2) made five new errors in the unfocused correction task, and three new errors in the focused correction task. Subject (7) made six errors in the unfocused correction task; five of them were new. Five of the nine errors made by Subject (9) were new, and four of the five errors made by Subject (10) were also new in the unfocused correction task. Subject (13) made six errors in the unfocused correction task, four of which were new.

Finally, even when the subjects' errors are eliminated, it is often because students tend to write new sentences instead of correcting them. For example, Subject (1) tended to focus more on the semantic aspect of her sentences than on their grammatical accuracy. In other words, she did not use grammar knowledge to correct her erroneous sentences. Instead, she tended to use what one could call "stylistic variations" of those sentences, which happened to be correct. Likewise, Subject (2) managed to reduce the number of his errors from twenty-seven errors in the essay to thirteen in the unfocused correction task because his new sentences were correct. Subject (11) also managed to reduce the number of his errors from fifteen errors in the essay to eight in the unfocused correction task. She managed to correct some of her errors in the essay by coming up with new sentences that happened to be correct. An examination of Subject (12)'s performance also shows that the decrease in the number of errors in the unfocused and the focused correction tasks is due to the fact that she tended to change the whole sentence in such a way that avoided the structures she previously used in the essay. She made eleven errors in the essay, four in the unfocused correction task, and three in the focused correction task. Subject (8) clearly stated that she was relying on making new sentences rather than correcting the already written erroneous sentences:

S. 291 See...the sentence is not good...the meaning...I have to change it,
all of it...it is not clear...so I changed the words. I didn't make attention
for grammar...! want this sentence to mean anything.

In addition to the above analysis, another interpretation can be provided, which is based on cognitive psychology's perspective. That is, in addition to the deficiency in grammar knowledge as a reason for students' inaccurate composition writing, there is another possible reason that makes these students commit many morphosyntactic errors in writing such as the many constraints that writing in a foreign language imposes on foreign language learners and

deficiency in students' abilities to transfer their knowledge of grammar to complex tasks such as writing. It can be argued that composing in English as a second language is a multidimensional activity which requires L₂ learners to do more than one thing simultaneously. This argument is compatible with the principles of the attention theory. Two important features within the phenomenon of attention have been identified: 1) an individual can attend to only one thing at a time or think only one thought at a time; 2) attention appears to be serial, and we find it very difficult to mix certain activities, that is, the focus of attention is only on one place at one time. Our ability to attend to several sources of information simultaneously is severely restricted. Consequently, a human who must process information that exceeds his channel capacity will inevitably make errors (see Chan, 2010; Brown, 2009; Ellis et al., 2008).

Moreover, L₂ learners may appear to have the necessary knowledge to make correct responses; however, they are unable to transfer this knowledge while writing; listening to spoken English; reading written texts, and solving certain types of grammatical problems (El-Dali, 1999). In this regard, Gelman & Meck (1986): 30) rightly points out that knowledge of the correct principles does not guarantee correct performance. Principles specify characteristics that a correct performance must possess, but they do not provide recipes for generating a plan for correct performance. Nor do they guarantee correct execution of plan (see Hartshorn et al, 2010).

Analyzing the subjects' performance in the three tasks shows that their linguistic and cognitive abilities are not a unitary construct. That is, their performance varies from one language task to another. It all depends on three factors: (1) the nature of the language task; (2) the type of knowledge required by the task itself, and (3) the accessibility of such knowledge. These three factors will be, next, discussed.

8.1. The nature of the language tasks/ grammatical problems

A convenient means for dichotomizing language tasks is to consider their relative emphasis on code - related features of the language or communicative use of the language. This distinction has been expressed by the terms "Formal" and "Functional" language respectively (Bialystok, 1981). In this regard, Alien (1980) has included a third component which is intermediary to these. Thus, according to his interpretation, when a fluent speaker uses language he draws upon three aspects of language: a structural aspect, which is concerned with the formal features of language including pronunciation, grammatical rules and vocabulary; a rhetorical aspect, which is concerned with the development of generalized rules of spoken and written discourse; and an instrumental aspect, which involves the ability of the speaker to interpret or express the conceptual meaning which is appropriate to a given context. In this regard, Bialystok (1981: 33) rightly points out that

The application of this tricomponential model to the description of language tasks concerns the extent to which the purpose of the task is to focus the learner's attention on the formal, the rhetorical, or the instrumental aspects of language. A grammar task, for example, relies primarily on knowledge of the formal features of language, while a communication task can incorporate formal, rhetorical and instrumental aspects in various degrees.

With the above - discussion in mind, one can argue that the first task (Essay writing) is an example of communicative task, in which the subjects draw upon the structural, rhetorical and instrumental aspects, previously discussed. On the other hand, the second task (Error Recognition) relies primarily on knowledge of the formal features of language. As previously stated, the subjects of the study (both males and females) perform at a remarkably high level in the first task. This is why we can argue that these subjects are quite aware of the structural, rhetorical and instrumental aspects of English as a foreign language. Unfortunately, this argument turns out not to be necessarily true. Their performance in detecting the error; correcting it, and providing accurate rationalizations for their detection and correction of the error, was not at the same high level of excellency to put it simply, some grammatical problems were very easy for the subjects to solve correctly, and some other problems were extremely difficult to handle. In other words, some problems were easy because they require simple and straightforward application of certain rules. As Skemp (1978) points out, such problems require what he calls instrumental understanding". Other grammatical problems require what he calls "relational understanding", because of its complexity; and therefore, students had to think strategically to solve the problem.

In addition to the nature of the grammatical problem (being simple or complex; requires instrumental or relational understanding) as a factor in shaping foreign language learners' metalinguistic ability, the type of the knowledge required by the task is another factor.

8.2. The type of knowledge required by the task;

In thinking about foreign language learners' performance as an object of study, the essence of the underlying knowledge that accounts for their performance must be examined. This examination of the learners underlying knowledge will in turn uncover the basis for the strategies they use in solving language problems. In this regard, Gass (1983) suggests that for foreign language learners the ability to think and talk about language might involve abstract analyses of a number of different types. It might include, for example, analyses of their own language, a comparison between their native language and the target language, a comparison

between their native language and other languages previously learned, or even a comparison between the target language and other languages previously learned. And, as Johnson (1988) maintains, when learning a language is viewed as learning skills, the process appears to be usefully broken into two or three phases. The first is the development of declarative knowledge: however, "declarative linguistic knowledge cannot be employed immediately but only through procedures activating relevant parts of declarative knowledge in speech reception and production" (Farch and Kasper, 1986:51). In the second or associative phase, the skill is performed. In the third phase, the skill is continually practiced, and becomes automatic and faster.

With the above background in mind, one can argue that deficiency in the subjects' declarative knowledge may result in (1) failure to detect the erroneous item that must be corrected for the sentence to be correct; (2) failure to decide whether the sentence is correct or incorrect; and, in most cases, the sentence seems grammatically correct although it violates a certain "invisible" grammatical rule. In addition, because there was no link between declarative and procedural knowledge, many subjects failed to correct the item they identified as erroneous, or provide accurate rationalizations for their performance. Therefore, examining the relationships between declarative and procedural knowledge is a worthwhile pursuit since students often fail to recognize or construct these relationships, and, sometimes are able to reach correct answers for problems they do not really understand. In his discussion of this issue, Carpenter (1986) points out that three different models have been proposed to describe the relationship between conceptual and procedural knowledge. The first model hypothesizes that advances in procedural knowledge are driven by broad advances in conceptual knowledge. The second proposes that advances in conceptual knowledge are neither necessary nor sufficient to account for all advances in procedural knowledge. The third model concurs with the first that advances in procedural skills are linked to conceptual knowledge but proposes that the connections are more limited than those suggested by the first model.

It seems that the best way for effective classroom instruction and for improving our students' performance is to link conceptual with procedural. Hiebert and Lefevre (1986) maintain that linking conceptual and procedural knowledge has many advantages for acquiring and using procedural knowledge. These advantages are: (A) Enhancing problem representations and simplifying procedural demands. (B) Monitoring procedure selection and execution. (C) Promoting transfer and reducing the number of procedures required.

Moreover, linking conceptual knowledge and procedural knowledge has some benefits for conceptual knowledge. According to Anderson (1983), problems for which no routine procedures are available are solved initially by applying facts and concepts in an effortful and laborious way. As similar problems are solved repeatedly, conceptual knowledge is gradually transformed into set routines (condition-action pairs) (for solving the problem. The condition-

action pairs constitute the basic elements of the procedural system. Thus knowledge that is initially conceptual can be converted to knowledge that is procedural. In addition, procedures can facilitate the application of conceptual knowledge because highly routinized procedures can reduce the mental effort required in solving a problem and thereby make possible the solution of complex tasks). Case (1985) explains this phenomenon by pointing out that efficient procedures require less of one's limited cognitive processing capacity.

8.3. Access to knowledge

The results of this study show that the existence of knowledge for a learner is not sufficient to distinguish skilled or fluent performance from less skilled. Through practice and experience the learner must gain easy access to that knowledge. Cognitive psychologists describe this difference in access as "automatic" or "not automatic" or "controlled". In other words, foreign language learners may appear to have the necessary knowledge to make correct responses; however, they are unable to display this knowledge in multi-dimensional tasks such as writing. In such a task, learners are required to do more than one thing simultaneously. This argument is compatible with the principles of the attention theory (James, 1890). Two important features within the phenomenon of attention have been identified: 1) an individual can attend to only one thing at a time or think only one thought at a time; (2) attention appears to be serial, and we find it very difficult to mix certain activities. That is, the focus of attention is only on one place at one time. In this regard, James (1890) suggests that "[attention] is the taking possession by the mind, in clear and vivid form, of one out of what seem several simultaneously possible objects or trains of thought, focalization, concentrations, of consciousness are of its essence. It implies withdrawal from some things in order to deal efficiently with others" (p. 403 - 404). Relatedly, Broadbent (1971) pointed out that our ability to attend to several sources of information simultaneously is severely restricted. Consequently, a human who must process information that exceeds his channel capacity will inevitably make error. This implies that our students' failure to perform on language tasks may be due, sometimes, to cognitive deficiency; rather than linguistic one. And, in broad terms, language acquisition may not be fully understood without addressing the interaction between language and cognition. Therefore, further research is needed in this area, at least, to know how our students think and how to teach them to think strategically.

9. CONCLUDING REMARKS

Having reviewed the literature on the issues involved, and presented the results of the experiment, I can make the following remarks:

1. Although linguistics provides a useful perspective on L₁ learning and has led to stimulating ideas and research, it must be remembered that linguistics is only one of the disciplines that second language acquisition (SLA) research can draw on.
2. Relatedly, although it is perfectly proper for SLA research to postulate theories of its own to explain its own area, and to offer its discoveries to other disciplines to help them solve their problems, it is, also, appropriate for SLA research to take insights and methods from other disciplines when they are useful to it. The rationale, here, is that truth can never be known directly and in its totality; and multiple ways of seeing result in multiple truths.
3. Linguistic theories have often assumed that 1) language is represented and acquired by the human mind in ways that are different from any other knowledge. (2) language is learned separately from cognitive skills and operates according to principles that differ from most learned behaviors.
4. The claim made in the present study is that language can be accommodated in a broader framework of how people store and acquire knowledge in general rather than being seen as something unique and peculiar of its own. Accordingly, the present study spells out some alternatives to the linguistics-based approach to L₂ research, represented in the cognitive framework.
5. The claim behind this cognitive framework is that L₂ acquisition cannot be understood without addressing the interaction between language and cognition. In this sense, L₂ acquisition is best understood as a complex.
6. The cognitive framework sees L₂ acquisition as a mental process, leading through structured practice of various component subskills to automatization and integration of linguistic patterns. That is, rather than positing a hierarchical development of linguistic structures, as suggested by Interlanguage Theory, the cognitive framework posits a hierarchy of complexity of cognitive subskills which lead from controlled practice to automatic processing of language. And as the learner develops increasing degrees of mastery, he or she engages in a constant process of restructuring to integrate new structures with those previously learned.
7. According to the cognitive framework adopted in the present study, the changes that occur in L₂ learners' performance, when learning multidimensional activities, which require the individual to do more than one thing simultaneously, require time and effort. Accordingly, attention must be devoted to each component of the movement, and beginning attempts at the skill are often slow and error prone. Eventually, with practice, performance improves to the point where multidimensional tasks can be carried out quite rapidly and accurately.
8. In the experimental study conducted by the author, and reported in the present study, L₂ learners' performance in essay writing was examined from both linguistic and cognitive

psychology perspectives. From a linguistic point of view, the results of this study demonstrate that deficiency in students' knowledge of grammar results in inaccurate composition writing and unsuccessful correction of errors. From a cognitive psychology perspective, there is another possible reason that makes the subjects of this study commit many morphosyntactic errors in writing such as the many constraints that writing in a foreign language imposes on foreign language learners, and the deficiency in students' abilities to transfer their knowledge of grammar to complex tasks such as writing. As Collins and Gentner (1980: 67) argue "much of the difficulty of writing stems from the large number of constraints that must be satisfied at the same time. In expressing an idea the writer must consider at least four structural levels: overall text structure, paragraph structure, sentence structure (syntax, and word structure... clearly the attempt to coordinate all these requirements is a staggering job".

9. Based on the above interpretation, it was argued that composing in English as a second language is a multidimensional activity which requires L₂ learners to do more than one thing simultaneously. This argument is compatible with the principles of the attention theory. In addition, it was argued that L₂ learners may appear to have the necessary knowledge to make correct responses; however, they are unable to transfer this knowledge while working on complex tasks. This argument is compatible with Gelman and Meck's view (1986: 30).

To sum up, this study shows that the students' unsuccessful performance in the essays was due to their fragmentary knowledge of grammar. No matter how attentive L₂ learners are in performing language tasks, their performance in error correction tasks will be unsuccessful as long as their knowledge of grammar is fragmentary. It would be useful to replicate this study with advanced graduate students. What is needed is more systematic study of the relationship between conscious knowledge of grammar and the written production of advanced graduate students. Special attention should be devoted to the various aspects that constrain foreign students' written production. In addition to the deficiency in grammar, knowledge as a reason for student's inaccurate composition writing, there are other possible reasons that make foreign students commit many morphosyntactic errors in writing such as the many constraints that writing in a foreign language imposes on foreign language learners, deficiency in students' abilities to transfer their knowledge of grammar to complex tasks such as writing, and students' belief that grammar rules are not important. A better understanding of these factors and of how they interact with the students' (incomplete) knowledge may help teachers to assign more effective writing tasks and to give more appropriate feedback.

REFEENCES

- Alanen, R., 1995. Input Enhancement and Rule Presentation in Second Language Acquisition. In P. Schmidt (Ed.), *Attention and Awareness in Foreign Language Learning* (p 259-302). Honolulu: University of Hawaii Press.
- Anderson, J., 1983. *The Architecture of Cognition*, Cambridge, Mas: Harvard University Press.
- Atkinson, D. 2011. *Alternative Approach to Second Language Acquisition*. Routledge, London and New York.
- Bialystok, E. 1981. The role of linguistic knowledge in second language use. *Studies in Second Language Acquisition* 4(1): 31-54.
- Boden, M. 2006. *Mind as Machine: A History of Cognitive Science*. Oxford: Charendon Press.
- Broadbent, D. 1958. *Perception and Communication*. London: Pergamon Press Ltd.
- Broadbent, D. 1971. *Decision and Stress*. London: Academic Press.
- Brown, R. 1973. *A First Language: The Early Stages*. London: Allen and Unwin.
- Brown, R. 2009. Students' and teachers' perceptions of effective foreign language teaching: A comparison of ideals. *The Modern Language Journal* 93: 46-60.
- Buckingham, T., 1979. The goals of advanced composition instruction. *TESOL Quarterly* 13(20): 241-254.
- Carpenter, T. 1986. Conceptual knowledge as a foundation for procedural knowledge: Implications from research on the initial learning of arithmetic. In Hiebert, J. (ed.), *Conceptual and procedural knowledge: the case of mathematics*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Case, R. 1985. *Intellectual Development Birth to Adulthood*. New York; Academic Press.
- Chan, A. 2010. Toward a taxonomy of written errors: The investigation into the written errors of Hong Kong continuous EFL learners. *TESOL Quarterly* 44(2): 1-29.
- Chomsky, N. 1965. Formal Discussion: The Development of Grammar in Child Language. In U. Bellugi and R. Brown (eds.), *The Acquisition of Language*. Lafayette, Ind.: Purdue University Press.
- Chomsky, N. 1986. *Knowledge of Language: Its Nature, origin and Use*. New York: Praeger.
- Chun, L. and Zhao, Y., 2006. Noticing and text-based chat. *Language Learning and Technology* 10(3): 102-120.

- Conley, M. 2008. Cognitive strategy instruction for adolescents: What we know about the promise, what we don't about the potential. *Harvard Education Review*, 78 (1), 84-106.
- Cook, V. 1993. *Linguistics and Second Language Acquisition*. The Macmillan Press LTD.
- Coombs, V., 1986. Syntax and communicative strategies in intermediate German composition. *Modern Language Journal* 70: 114-124.
- Costall, A. 2007. Bringing the Body Back to Life. Eibson's Ecology of Agency. In T. Ziemke, J. Zlatev, R. Frank (eds.), *Body, Language and Minds*, v. 1 (pp. 55-83). Amsterdam: Mouton de Grunter.
- Cross, J., 2002. 'Noticing' in SLA: Is it a valid concept? *TESL-EJ*, 6(3), A-2.
- Davis, K. 1995. Qualitative theory and methods in applied linguistic research. *TESOL Quarterly* 29: 427-454.
- De Bot, K.: Lowie, W. & Verspoor, M. 2007. A dynamic systems theory approach to second language acquisition. *Bilingualism: Language and Cognition* 10(1): 7-21.
- Deutsch, J. and Deutsch, D. 1963. Attention: Some Theoretical Considerations. *Psychological Review*, 70: 80-90.
- Doughty, C. and Long, M. 2003. The scope of inquiry and the goals of SLA. In C. Doughty and M. Long (eds.), *Handbook of Second Language Acquisition* (pp. 3-16). Malden, MA: Blackwell.
- Ellis, N. 1994. *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Ellis, R. 2008. Current issues in the teaching of grammar: An SLA perspective. *TESOL Quarterly* 40: 83-107.
- Ellis, R., Sheen, Y, Murukami, M. and Takashima, H. (2008). The effects of focused and unfocused written corrective feedback in English as a foreign language context. *System* 36: 353-371.
- Ellis, R. 1986. *Understanding Second Language Acquisition*. London: Oxford University Press.
- Eskildsen, S. 2008. Constructing another language - usage-based linguistics in second language acquisition. *Applied Linguistics*, Oxford University Press, 1-23.
- Farch, C. & Kasper, G. 1986. Cognitive dimensions of language transfer. In Kellerman, E. and Sharwood-Smith (eds.). *Cross-linguistics Influence in Second Language Acquisition*. New York: Simon and Schuster.

- Firth, A. & Wagner, J. 2007. S/FL learning as a social accomplishment: Elaborations on a 'reconceptualised' SLA. *The Modern Language Journal* 91: 800-819.
- Fisk, A. & Schneider, W. 1984. Control and Automatic Processing during Tasks Requiring Sustained Attention: A New Approach to Vigilance. *Human Factors* 23: 737-750.
- Gass, S. & Mackey, A. 2011. *The Routledge Handbook of Second Language Acquisition*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Gass, S. 1983. The Development of L₂ Intuitions. *TESOL Quarterly* 27 (2): 273-21 9.
- Gelman, R. & Meck, E. 1986. The Notion of Principle: The Case of Counting. In Hiebert, J. (ed.), *Conceptual and Procedural Knowledge. The Case of Mathematics*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Hiebert, J. & Lefevre, H. 1986. *Conceptual and Procedural Knowledge: The Case of Mathematics*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Greenberg, J. 1966. *Universals of Language*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Hartshorn, K., Evans, N. & Merrill, P. 2010. Effects of dynamic corrective feedback on ESL written accuracy. *TESOL Quarterly* 44(1): 84-109.
- Hiebert, J. & Lefevre, H., 1986. *Conceptual and Procedural Knowledge. The Case of Mathematics*, Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Hoey, M., 2007. Grammatical creativity: A corpus perspective. In Hoey, M., Mahlberg, M., Stubbs, M. and Teubert, W. (eds.). *Text, Discourse and Corpora*. London, Continuum.
- James, W. 1890. *The Principles of Psychology*. New York: Holt.
- Jiang, N., 2007. Selective integration of linguistic knowledge in adult second language learning. *Language Learning* 57 (1): 1-33.
- Johns, A.L., 1990. Composition theories. Implications for developing theories of L₂ composition. IN: B. Kroll (Ed.). *Second Language Writing*. Cambridge, England and New York: Cambridge University Press.
- Jonhson, K. 1988. Mistake Correction. *English Language Teaching Journal* 42: 89-96.
- Jourdenais, R., Ota, M., Stauffer, S., Boyson, B. & Doughty, C., 1995. Does Textual Enhancement Promote Noticing? A Think Aloud Protocol. In R. Schmidt (Ed.), *Attention and Awareness in Foreign Language Learning* (PP. 1-65). Honolulu: University of Hawaii Press.
- Kahneman, D., 1973. *Attention and Effort*. Englewood Cliffs, NI: Prentice-Hall.

- Krashen, S. 1977. Some Issue Relating to the Monitor Model. In H. Brown, C. Yorio and R. Crymes (eds.). On TESOL'77 (Washington, DC: TESOL).
- Krashen, S., 1994. The input hypothesis and its rivals. In: N. Ellis (Ed.), *Implicit and Explicit Learning of Languages*, p. 45-77, New York, Academic Press.
- Krashen. S. 1981. *Second Language Acquisition and Second Language Learning*. Oxford: Pergamon Press.
- Krashen. S. 1982. *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Oxford: Pergamon Press.
- Krashen. S. 1985. *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. London: Longman.
- Kroll, B., 1990. *Second Language Writing*. Cambridge, England and New York: Cambridge University Press.
- Larsen Freeman, D. & Cameron, L., 2007. *Complex systems and applied linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Larsen-freeman, D. 2007. Reflecting on the cognitive-social debate in second language acquisition. *Modern Language Journal* 9: 773-787.
- Lee, J. 2000. Five types of input and the various relationships between form and meaning. In J.F. Lee & A. Valdman (eds.). *Form and Meaning: Multiple Perspectives* (pp. 25-42). Boston: Heinle & Heinle.
- Leow, R.P., 1997. Attention, awareness, and foreign language behavior. *Language Learning* 47: 467-505.
- Leow, R.P., 2000. A study of the role of awareness in foreign language behavior: Aware versus unaware learners. *Studies in Second Language Acquisition* 22: 557-584.
- Leow, R.P., 2000. A study of the role of awareness in foreign language behavior: Aware versus unaware learners. *Studies in Second Language Acquisition* 22: 557-584.
- Leow, R.P., 2001. Do learners notice enhanced forms while interacting with the L2? An online and offline study of the role of written input enhancement in L2 reading. *Hispania* 84: 496-509.
- Leow, R.P., 2001. Do learners notice enhanced forms while interacting with the L2? An online and offline study of the role of written input enhancement in L2 reading. *Hispania* 84: 496-509.
- Lightbown, P.M. & Spada, N. 2006. *How Languages are Learned* (3rd edition). Oxford: Oxford University Press.

- Lillis, T. & Curry, M. 2011. *Academic Writing in a Global Context*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- MacWhinney, B. and Bates, E. (eds.) 1989. *The Crosslinguistic Study of Sentence Processing*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mangubhai, F. 2006: What do we know about learning and teaching second languages: Implications for teaching. *Asian EEL Journal* 8(3): 1-20.
- McLaughlin, B. 1987. *Theories of Second-Language Learning*. London: Edward Arnold.
- Mitchell, R. and Myles, F. 1998. *Second Language Learning Theories*. London: Arnold.
- Ritchie, W. & Bhatia, T. 1996. *Handbook of Second Language Acquisition*. Academic Press, Inc.
- Robinson, P. & Ellis, N. 2011. *Handbook of Cognitive Linguistics and Second Language Acquisition*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Robinson, P., 1995. Review Article: Attention, Memory, and the Noticing Hypothesis. *Language Learning* 45: 283-331.
- Rosa E. & O'Neill, M. D., 1999. Explicitness, Intake, and the issue of Awareness: Another Piece of the Puzzle. *Studies in Second Language Acquisition* 21: 511-556.
- Rosenberg, R. 2009. Tools for activating materials and tasks in the English language classrooms. *English Teaching Forum* 47(4): 2-11.
- Sakai, H., 2004. Role of output and feedback for L2 learners' noticing. *JALT Journal* 129-158.
- Schmidt, R. 1992. Psychological mechanisms underlying second language proficiency. *Studies in Second Language Acquisition* 14: 357-385.
- Schmidt, R.W. & Frota S.N., 1986. Developing basic conversational ability in a second language: A case study of an adult learner of Portuguese. In R. Day (Ed.), *Talking to Learn: Conversation in Second Language Acquisition* (pp. 237-326). Rowley, MA: Newbury House.
- Schmidt, R.W. 1990a. The role of consciousness in second language learning. *Applied Linguistics* 11: 129-158.
- Schmidt, R.W. 1993. Awareness and Second Language Acquisition. *Annual Review of Applied Linguistics* 13: 206-226.

- Schmidt, R.W. 1993b. Consciousness, learning and interlanguage pragmatics. In Kasper, G. & Blum Kulka, S. (eds.). *Interlanguage Pragmatics*. New York: Oxford University Press.
- Schmidt, R.W. 1994a. Deconstructing consciousness in search of useful definitions for applied linguistics. *AILA Review* 11: 11-26.
- Schmidt, R.W. 1995b. Consciousness and Foreign Language learning: A tutorial on the role of attention and awareness in learning. In R. Schmidt (Ed.), *Attention and Awareness in Foreign Language Learning* (p 259-302). Honolulu: University of Hawaii Press.
- Schmidt, R.W. 2001. Attention. In P. Robinson (Ed.), *Cognition and Second Language Instruction* (pp. 3-32). New York: Cambridge University Press.
- Schmidt, R.W., 1990b. Consciousness, learning and interlanguage pragmatics. *University of Hawaii Working Papers in ESL* 9(1): 213-243.
- Schmidt, R.W., 1994b. Implicit learning and the cognitive unconscious: Of artificial grammars and SLA. In N.C. Ellis (Ed.), *Implicit and Explicit Learning of Languages* (pp. 165-209). San Diego, CA: Academic Press.
- Schmidt, R.W., 1995a. *Attention and awareness in foreign language learning*. Honolulu, HI: Second Language Teaching and Curriculum Center, University of Hawaii.
- Schneider, W. and Fisk, A. 1982a. Concurrent Automatic and Controlled Visual Search: Can Processing Occur Without Resource Cost? *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory and Cognition* 8:261:278.
- Schneider, W. and Fisk, A. 1982b. Degree of Consistent Training: Improvement in Search of Performance and Automatic Process Development. *Perceptions and Psychophysics* 31: 160-168.
- Schneider, W. and Fisk, A. 1984. Automatic Category Search and its Transfer. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory and Cognition* 10: 1-15.
- Schneider, W. and Shriffrin, R. 1977. Controlled and Automatic Human Information Processing: Detection, Search, and Attention. *Psychological Review* 84: 1-66.
- Schneider, W., Dumais S. and Schiffrrin, R. 1984. Automatic and Control Processing and Attention. In R. Parasuraman, D. Davies (eds.), *Varieties of Attention* (pp. 1-27). Orlando, FL: Academic Press.
- Schulz, R. 1991. Second Language Acquisition Theories and Teaching Practice: How do They Fit? *The Modern Language Journal* 75(1): 17-26.

- Sebba, M., Mahootian, S. & Johnson, C. 2011. Language mixing and code-switching in writing. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Segalowitz, N. 2011. Cognitive bases of second language fluency. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Sharwood-Smith, M., 1993. Input enhancement in instructed SLA. Theoretical Bases. *Studies in Second Language Acquisition* 15: 165-179.
- Sharwood-Smith, M., 2004. In two minds about grammar: On the interaction of linguistic and metalinguistic knowledge in performance. *Transactions of the Philological Society* 102: 255-280.
- Sheen, R., 2005. Focus on forms as a means of improving accurate oral production. In A. Housen & M. Pierrard (eds.), *Investigations in Language Acquisition* (pp. 271-310). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Shiffrin, R. & Schneider, W. 1977. Controlled and automatic human information processing: Perceptual learning, automatic attending, and a general theory. *Psychological Review* 84: 127-190.
- Silva, T., 1993. Toward an understanding of the distinct nature of L₂ writing: the ESL research and its implication. *TESOL Quarterly* 27: 657-677.
- Sloan Foundation (1978). *Cognitive Science, 1978: Report of the State of the Art Committee*. New York: Sloan Foundation.
- Snow, C. 1998. Bilingualism and Second Language Acquisition. In Gleason, J. and Ratner, N. (Eds), *Psycholinguistics*. Harcourt Brace College Publishers.
- Spolsky, B. 1985. *Conditions for Second Language Learning: Introduction to a General Theory*. Oxford University Press.
- Tomlin, R.S. & Villa, V., 1994. Attention in cognitive science and second language acquisition. *Studies in Second Language Acquisition* 16: 183-203.
- Treisman, A. 1960. Contextual Cues in Selective Listening. *Quarterly Journal of Experimental Psychology* 12: 242-248
- Tyler, A. 2011. *Applying Cognitive Linguistics*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Van Patten, B. & Williams, J. 2008. *Theories in Second Language Acquisition*. New York: Routledge.
- VanPatten, B., 1990. Attending to form and content in the input: An experiment in consciousness. *Studies in Second Language Acquisition* 12: 287-301.

- Wallace, B. 2007. Introduction. In B. Wallace, A. Rose, J. Davies and T. Anderson (eds.), *The Mind, The Body and The World. Psychology After Cognitivism* (pp. 1-32). Exeter.
- Wheeler, M. 2005. *Reconstructing the Cognitive World. The Next Step*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Wong, W., 2004. Processing instruction in French: The roles of explicit information and structured input. In B. VanPatten (Ed.), *From input to output: A teacher's guide to second language acquisition* (pp. 187-205). New York: McGraw Hill.
- Wyse, D. 2001. Grammar for writing? A critical review of empirical evidence. *British Journal of Educational Studies* 49 (4): 411-427.

APPENDIX 1

Name:

Country:

Sex: Male: ___ Female: ___

To: Students in the Advanced Level.

Please answer the following questions by placing an X on the line where indicated.

1. How old are you?

- ___ (A) Under 20
___ (B) Between 20 and 25
___ (C) Over 25

2. How long did you study English in your country?

- ___ (A) 6 Years ___ (B) 7 Years
___ (C) 8 Years ___ (D) More than 8 years

3. What did your previous English classes give most attention to (Please number in order of importance, #1 being most important etc.)

- ___ Listening
___ Reading
___ Writing
___ Grammar
___ Vocabulary
___ Speaking/Pronunciation

4. Had you ever been in an English speaking environment before coming to the United States?
_____ (A) Yes _____ (B) No
5. If yes, for how long?
_____ (A) Less than 6 months
_____ (B) Between 6 months and 1 Year
_____ (C) Between 1 and 2 Years
_____ (D) More than 2 Years
6. How long have you been in the United States?
_____ (A) Less than 1 Year
_____ (B) 1-2 Years
_____ (C) More than 2 Years
7. In your view, what areas of grammar trouble you most?

APPENDIX 2

FREE COMPOSITION

Please, write an essay of about 200 words on: "The Value of Learning English"

INSTRUCTIONS

- Please write in ink
- Pay attention to the grammar and meaning of your sentences
- You have forty minutes to write the essay
- Your name is: _____

Now, begin.

APPENDIX 3

Correction Task (1)

INSTRUCTIONS

The sentences used in this task are taken from your essays on "The Value of Learning English." Each sentence contains grammatical errors. Read each sentence carefully and correct what you think is wrong.

APPENDIX 4

Correction Task (2)

INSTRUCTIONS

The sentences used in this task are taken from your essays on "The Value of Learning English." Each sentence contains grammatical errors. These errors are underlined. Read each sentence carefully and correct what is underlined. You have 15 minutes to complete this task.

Bilincin Kendi Üstüne Kapanması: Necip Fazıl'ın “Feza Pilotu” Şiiri ve Travmatik Kırılma

Cafer GARİPER¹

Yasemin BAYRAKTAR²

Öz

Doğu medeniyetlerinin çözülüşü karşısında Rönesans döneminden başlayarak Batı medeniyetinin yükselişi Doğu toplumları üzerinde travmatik durum yaratır. Doğu toplumlarındaki yüzyıllar boyu süren üstünlük duygusu ve yukarıdan bakma refleksi, 18. yüzyıldan itibaren aşağılık duygusuna dönüşmeye başlar. Batı karşısında kendini konumlandırma uğraşına girişen Doğu toplumları, ya eklektik tutum sergileme ya Batı'ya bağlanma ya da yükselen Batı medeniyetini aşağılayarak kendi geçmişinin parlak dönemlerini yüceltme ve ona sığınma refleksiyle hareket eder. İster eklektik tutum takınsın, ister Batı medeniyetine bağlanma düşüncesiyle, isterse Batı karşıtlığıyla hareket etsin, Doğu toplumlarında, Doğu-Batı arasında bir bölünmüşlük ve buna bağlı olarak travmatik durum dikkatten kaçmaz. Bu durum edebiyat eserlerinde, özellikle romanda geniş bir yansıma alanı bulur. Batı açmazı/çıkılmazı şiirde de kimi zaman kendini gösterir. Batı karşısında Necip Fazıl'ın olgunluk dönemi şiiri de travmatik kırılmadan kendini kurtaramaz. Bu bildiride “Feza Pilotu” odağında Necip Fazıl şiirinde görülen Batı'nın bilimsel çalışmaları karşısında bilincin kendi üstüne kapanması ve travmatik kırılma üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Doğu, Batı, Necip Fazıl şiiri, travmatik kırılma.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, SDÜ Fen–Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: cafergariper@sdu.edu.tr

² Dr. Öğr. Üyesi, SDÜ Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, e-posta: yaseminbayraktar@sdu.edu.tr

Abstract

The rise of Western civilization starting from the Renaissance period in the face of the dissolution of Eastern civilizations creates a traumatic situation on Eastern societies. In Eastern societies, the feeling of superiority and the reflex of looking from above started to turn into a feeling of inferiority starting from the 18th century. Eastern societies, which try to position themselves against the West, act either with an eclectic attitude, being attached to the West, or glorifying the rising Western civilization and taking refuge in it. Whether with an eclectic attitude, act with the idea of affiliation with Western civilization or against the West, in Eastern societies a division between East and West and the consequent traumatic situation do not go unnoticed. This situation finds a wide scope of reflection in literary works, especially in the novel. The Western dilemma sometimes manifests itself in poetry. Against the West, Necip Fazıl's maturity period poetry cannot save itself from a traumatic break. In this paper, the focus of "Feza Pilotu" will be focused on the closure of consciousness to itself and traumatic breaking that will be tested to test the West in the poem of Necip Fazıl.

Keywords: East, West, Necip Fazıl poem, traumatic breaking.

Doğu medeniyetlerinin çözülüşü ve Batı medeniyetinin yükselişi, diğer Doğu ülkelerinde olduğu gibi, İslâm toplumlarında travmatik bir duruma yol açar. İslâm dünyasında siyasal erkin son büyük temsilcisi Osmanlının yüzyıllar boyu süren üstünlük duygusu ve yukarıdan bakma refleksi, 18. yüzyıldan itibaren aşağılık duygusuna dönüşmeye başlar. Merkeze yerleşmeye başlayan Batı karşısında taşrada kendini konumlandırma uğraşına girişen Doğu toplumlarının genellikle ya Batı'dan gelen değiştirici ve dönüştürücü etkiye kendilerini bıraktığı ya Batı'ya bağlanarak yenileşme yoluna gittiği ya da yükselen Batı medeniyeti karşısında travmatik kırılma yaşadığı görülür. Bir toplumun fertlerinde aynı zaman dilimi içerisinde bu üç tavır alışla da karşılaşılabilir. Söz konusu tavır alışların izini, gündelik hayatta, düşünce yazılarında, sanat eserlerinde sürmek mümkündür. İki medeniyetin ve dünya algısının karşılaşmasının izdüşümleri edebiyat eserlerinde, özellikle roman, tiyatro ve hikâyede geniş yansıma alanı bulur. Kimi zaman şiirde de Batılılaşmanın/yenileşmenin yarattığı etkilerin yansımalarıyla karşılaşılır. Ziya Paşa, Mehmet Âkif ve Necip Fazıl gibi şairlerde değişimin getirdiği travmatik kırılmaya bağlı reaksiyonla, savunma refleksiyle karşılaşılır. Bu bildiri Necip Fazıl'ın şiirinde Batılılaşmanın/yenileşme deneyiminin yarattığı travmatik kırılma, onun "Feza Pilotu" adlı metni odağında eleştirel değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Travmatik kırılma yaşayan kişi ve toplum katmanları, Batılılaşma/yenileşme karşısında öz savunuya dayalı olumsuzlayıcı bir refleks geliştirir. Bu da çoğu kez Batı'yı aşağılama, kendi geçmişinin parlak dönemlerini yüceltme ve ona sığınma güdüsüyle hareket etmesine yol açar. İster Batı'nın değiştirici/dönüştürücü akıntısına kendini bırakmış olsun, ister Batı medeniyetine bağlanma düşüncesiyle hareket etsin, isterse Batı karşıtlığına bağlansın İslâm toplumlarında, özellikle de Türk toplumunda merkez-çevre karşıtlığına yol açan Doğu-Batı arasında bir bölünmüşlük ve buna bağlı

olarak travmatik durum dikkatten kaçmaz. Batı açmazı/çıkamazı karşısında olgunluk dönemi Necip Fazıl ve şiirinin sergilediği yapı da bundan farklı değildir.

Türklerin gelişmiş Batı'yla karşılaşması, yüzleşmeye başlaması 18. ve 19. yüzyıllarda olur. Bu konuda *Tanzimat Fermanı* önemli bir dönemeci ifade eder. Yüzyıllardır yukarıdan bakılan, yer yer aşağılanan Batı karşısında gittikçe kendini gösteren travmatik bir durumdan, içine sürüklenen aşağılık kompleksinden söz etmek mümkündür. Ziya Paşa'nın "Terci-i Bend"i ile Sadullah Paşa'nın "On Dokuzuncu Asır" manzumesi, Batı'nın gelişmişliği karşısında Türk aydınının içinde bulunduğu açmazı ve psikolojiyi sergilemesi bakımından dikkatleri üzerinde toplar. Ziya Paşa,

"Diyâr-ı küfrü gezdim beldeler kâşâneler gördüm

Dolaştım mülk-i İslâm'ı bütün vîrâneler gördüm" (Göçgün, 1987: 281).

derken Batı'nın gelişmişliği karşısında İslâm ülkelerinin içinde bulunduğu çöküşü/çözülme dikkatlere sunar. Sadullah Paşa ise dünyayı, insanlığı değiştirecek bilimsel buluşların Doğu'da değil de Batı'da ortaya çıkmış olmasına üzüldü (Kaplan, Enginün, Emil, 1993: 651-652). Sadullah Paşa, "On Dokuzuncu Asır" manzumesinde ifade ettiği üzere, Osmanlı'nın kurtuluşunu eski bilgileri terk ederek pozitivist zihniyete bağlanmasında, Batı'nın bilim ve teknolojisini edinmesinde bulur. Fakat Sadullah Paşa'nın "On Dokuzuncu Asır" manzumesinden yaklaşık yüz yıl sonra "Feza Pilotu" manzumesiyle Necip Fazıl, "Feza Pilotu" (aya ilk ayak basan astronot) üzerinden Batı'nın bilim ve teknoloji alanındaki çalışmalarını olumsuzlayıcı bir dil geliştirir.

Necip Fazıl, altında 1972 tarih kaydı bulunan "Feza Pilotu" metnini *Apollo 11* uzay aracıyla Neil Alden Armstrong'un 20 Temmuz 1969'da aya ayak basmasından yaklaşık üç yıl sonra yazar. Şüphesiz bir astronotun atmosferi aşarak bir başka gezegene ayak basması, orada incelemeler yapması insanlık tarihi için önemli bir adımdır. Ancak Batı'nın bilimsel çalışmalarla ulaştığı sonuçlar, yaklaşık iki yüz yıldır travmatik kırılma yaşayan Doğu toplumlarının tepkisini çekmekte gecikmeyecektir. Bu noktada Necip Fazıl'ın "Feza Pilotu" manzumesi, bir şairin ferdi duyarlılığının ifadesi olma boyutunu aşarak ortak duygu ve düşüncede birleşen travmatik kırılmaya uğramış toplum katmanlarının ortak duygu ve düşüncesinin ifadesi olarak alınabilir.

Şair, düzyazının alanına giren bir problemi şiirsel söylemin alanına taşıyarak patetik bir dil geliştirmenin ve zekânın gücüne dayanan karşılaştırmalarla ortak duygu ve düşüncede birleşen okuyucu kitlesi üzerinde sürekli bir etki yaratmanın peşindedir. Fakat daha baştan insanlık adına sahip çıkılması gereken bir ilerlemeyi, *biz* ve *öteki* kutupluluğunda kelimenin tam anlamıyla harcar. Erken çocukluk ve gençlik yıllarından itibaren İngilizce ve Fransızca öğrenimiyle yetişen, Paris'te felsefe okuyan şairin, ilerleyen yıllar içerisinde *kendilik bilinci* çerçevesinde içe kapanması, ben ve öteki kutupluluğunda ötekini düşman kutup olarak büyütmesi, onun insanî açılımına engel oluşturur. Bunun da ana sebebi, Batı'nın gelişmişliği karşısında yaşanan travmatik kırılmanın yarattığı acıdır. Bu acı, alaysı bir dili dayatır. Sonuçta alay, etkili bir savunma silahıdır. Başa çıkılması güç bir durumu, bir kişiyi veya ciddi bir şeyi bozguna uğratmaya yönelik anlam taşır. Şair, "Feza Pilotu"nun ilk dizelerinden başlayarak alaycı söylemini kurarak aya çıkan astronotu karikatürize etmeye çalışır. Bilimsel araştırmayı mitik anlatılarda yer alan ölüme çare arayışıyla birleştirerek yapılan araştırmayı boşa çıkarmaya yönelik bir çaba içerisinde girer:

“Yirminci Asrın ablak yüzlü feza pilotu!

Buldun mu Ay yüzünde ölüme çare otu?

Bir odun parçasına at diye binen çocuk!

Başında çelik külah, sırtında plâstik gocuk.

Uzaklıkları yenmiş fâtilh edasındasın!

Dipsizliğin dibini bulmak sevdasındasın!..” (Kısakürek, 1993: 410).

Fizikî görünüşünden, uzay aracından, elbisesinden başlayarak feza pilotuna (astronot) yöneltilen bu eleştirel alaycı bakış, inanç sistemine ve yapılan bilimsel çalışmanın, uzay araştırmasının “ilmî hurafe” olmasına kadar vardırılır:

“Allah'a dil çıkarır gibi küstah bir yarış...

Farkında değilsin ki, Ay dünyaya bir karış.

Fezada milyarlarca ışık yılı, mesafe;

Seninki, saniyelik zafer, ilmî hurafe!” (Kısakürek, 1993: 410-411).

Şairin “feza pilotu”nu alaya almasının ana sebebi devam eden dizelerde ortaya çıkar. O da “fezada Allah diye bir şey yok” iddiasıdır:

“Kavanozda, kendini deryada sanan balık;

Ne acı vahşet, mağrur ilimdeki kabalık;

Fezada "Allah diye bir şey yok" iddiası!!!

Gel gör, kaç füzeye denk, bir müminin duası;” (Kısakürek, 1993: 411).

“Feza pilotu”na bağlanan bu iddia, onun yaşadığı travmatik kırılmaya bağlı olarak bütün uzay yolculuğunun, bilimsel çalışmanın olumsuzlanmasına, hurafe olarak değerlendirilmesine yeter. Burada dikkate değer bir yöntem problemiyle karşılaşılır. “Feza Pilotu” manzumesinde Necip Fazıl’ın içine düştüğü başlıca problem, fizik alanın karşısına metafiziği çıkarmasıdır. Bu noktada şairin tavrı, fizik alanla metafizik alan arasındaki çizginin ayırımına gitmeyen erken dönem insanların tavrını hatırlatır. Batı’nın Ay’a çıkışının akıl ve bilim ölçüğünde değil, inanç sistemi ölçüğünde değerlendirilip bunun bir karşı çıkış ya da Tanrı’yı aşma cüreti/çabası olarak ele alınması Babil Kulesi efsanesini düşündürür. Oysa fizik alandaki olay ve olgular fizik alanla, metafizik alanla ilgili olay ve olgular metafizik alanla karşılaştırılabilir.

Şair, Doğu-Batı ayırımında biz ve öteki kutupluluğu içerisinde Doğu’yu/bizi manevi değerlerin yüklenicisi olarak görürken Batı’yı/ötekini maddeci dünya görüşü içerisinde değerlendirerek aya gitme başarısını alaysı bir dille küçümseme yolunu seçer:

“Rafa kaldırmak için ruhlarını dürdüler,
Güneş diye kalbteki güneşi söndürdüler.
Bilmediler; kalbtedir, kalbtedir asıl feza;
Kalptedir, ölümsüzlük kefilî kutsî imza.
Sayıdan sonsuzluğa sınıf geçirtecek not;
Bizdedir, ve bizdedir Arş'a giden astronot.

Ve mekândan arınmış ve zamandan ilerde” (Kısakürek, 1993: 411).

Necip Fazıl’ın *uzayda Allah yok* şeklinde ifade edilebilecek spekülâtif bir argümandan hareketle yazdığı anlaşılın bu metin, öznenin bilinçaltında yatan medeniyet krizine bağlı aşağılık kompleksini harekete geçirmiş olmalıdır. Şair, Daryush Shayegan ifadesiyle “skolastik köhneleşme” (2002: 46-52) içindedir.

“Feza Pilotu”nun son dizelerinde *biz* ve *öteki*, *biz* ve *siz* ayrımı daha da belirginlik kazanır. *Benin* kendisini *öteki* üzerinden fark ederek açığa çıkarması aynı zamanda ötekinin de hem öteki olması hem de kendisi kalması gibi bir döngüyü ve dönüşümü içinde barındırır. Bu durum, *kendilik bilincinin* oluşumuyla yakından ilintilidir. Şair, bu durumu (ben) bir monoloğa dönüştürmüş gibi görünmektedir. Yani ben ve ötekinden ziyade bir karşıtlık oluşturup karşıdakini ötekileştirir.

Ötekileştirme, aynı zamanda benin ötekini nesneleştirilmesi demektir. Ben merkeze alınıyor, nesne olarak konumlandırılan ötekinin varlığı yok sayılmaya, küçümsemeye, sarsılmaya çalışılıyor. Bu da akıl-kalp, bilim-din, biz-onlar vb. argümanları kullanılarak alaysı bir söylem üzerinden yapılıyor.

Sözü edilen ‘travmatik kırılma’ bu ötekileştirmenin hem nedeni hem sonucudur. Şairin, içine sürüklenen ‘aşağılık kompleksiyle’ Batı’nın çalışmalarını küçümseyip ötekileştirmesi aynı zamanda öznenin ve toplumun bu travmatik kırılmada bir onarım/psikolojik rahatlama doğurmasını sağlamaya yönelik anlam kazanır. Böylesi bir durumda inanç sistemine/gökselliğe/metafizîğe sığınması ya da kaçması ironik bir şekilde aslında kendisinin her şeye tepeden bakması sonucunu da doğurur. Bunu, ben yerine ‘biz’ şeklinde konumlandırması ve vurgulaması travmanın kolektif mahiyetini gösterir.

Batı’nın bilim odaklı çalışmalarının karşısına Doğu’nun inanç temelli bakışını yerleştirilmesi, Batı’dan hareketle Doğu’yu temellendirmesi, kabul ettirmeye çalışması, tevarüs eden aşağılık kompleksiyle açıklanabilir. Günümüzde de aynı kompleks sürmekte, Amerika’nın Mars’a uzay aracı göndermesi üzerine bir tarikat sözcüsünün küçümseyici açıklamaları, “Feza Pilotu”nun söylemiyle örtüşmektedir. Bu da Batı karşıtı olarak kendisini konumlandıran toplum kesimlerinin bilinçaltını göstermektedir.

Fakat böyle bir şeyle karşılaşılmaz:

“Fezayı teslim alma sırrı bizimkilerde.

Bizimkiler ışığa gem vurur da binerler;

Yerden göğe çıkmazlar, gökten yere inerler...” (Kısakürek, 1993: 411).

Görüldüğü gibi şair, içe kapanmanın ve köhneleşmenin getirdiği travmatik yapı içerisinde aynı atmosferi paylaşan insanların hoşuna gidebilecek içi doldurulmamış retorik söyleme başvurur. Bir bildirgesi/iletisi olan bu metin, seküler alanla metafizik alanın karıştığı boşlukta varlık kazanır. *Biz* zamirinde ifadesini bulan yapıp etmeler, ancak fantastiğin sınırları içerisinde anlamını bulabilir. Karşı şeklinde konumlandırılan Batı'nın başarısı karşısında psikolojik rahatlama sağlayabilmek için bu tür söyleme ihtiyacı vardır. Çökmüş bir medeniyetin savunusu ve terapisi dil ustası şaire düşer.

Onda Sadullah Paşa'nın "On Dokuzuncu Asır" manzumesinin tersine bilimi ve akılı küçümseyen, akıldan kurtulmak isteyen bir tavır hep olacaktır. 1920'lerin ortasında Paris'ten dönüşüyle birlikte Türk Baudelaire'i olarak karşılanan şair, yaşadığı değişimle farklı bir dünya algısı içine girer. Nitekim 1939 tarihli "Akıl" başlığını taşıyan iki dizelik,

"Cüce akıl, bilmece salıncağında çocuk

Bir ufacak fişicik, içi dolu turşucuk..." (Kısakürek, 1993: 345)

söyleyişinde ve 1972 tarihini taşıyan "Eski Rafta" başlıklı metinde yer alan,

"Çekilmez akılda bu kadar sancı

Akıl bir küçük diş, at, kurtulursun!" (Kısakürek, 1993: 116)

söyleyişinde akılı öteleyen ve küçümseyen tavır kendini gösterir. Önemli tarafıyla şairin yaşadığı *fikir sancısından* kaçışta ifadesini bulan ve 20. yüzyılın akılcı çağında söylenen bu dizeler, İslâm toplumlarının bin yılı aşkın süredir mistik yönelimle ötededikleri akıl karşısında yaşadığı travmatik kırılmayı gösterdiği kadar şairin gelişen akıl merkezli seküler Batı medeniyeti karşısındaki tavrını da sergiler. Bilinç düzlemindeki kırılma, gittikçe travmatik yapı kazanarak 1977 tarihli "Sağ-Sol" başlıklı iki dizelik söyleyişinde,

"Kalbimi ve aklımı hep sağ elime verdim;

Görevi olmasaydı sol elimi keserdim..." (Kısakürek, 1993: 452)

şeklinde, bu aşırılığın şairinde, ideolojik kodlara gönderme yapan zihinsel sapmayı dayatır. Onda akıl karşıtlığı bireysel boyutta *fikir sancısından* kurtulma isteği, tasavvuf geleneği ve Batı karşıtlığı olmak üzere başlıca üç kaynaktan beslenir. Oysa İslâm medeniyeti, uzak geçmişte akılı merkezileştiren yönelimle insanlık tarihinin yaklaşık beş yüz yılının bilim ve felsefe üreten aydınlık çağını yaşamış bir birikime sahiptir. Rönesans dönemi Avrupa'sını da besleyen İslâm medeniyetinin akıl çağından uzak düşerek skolastik köhneleşme yaşayan İslâm toplumunun akılla arasına mesafe koyması ve Batı'ya karşı onu olumsuzlayan bakış geliştirmesi anlaşılır bir durumdur.

Batı karşısındaki bu öz savunuda Necip Fazıl yalnız değildir. "İstiklâl Marşı"nda işgalci güçler karşısında haklı olarak,

" 'Medeniyet' dediğin tek dişi kalmış canavar" (Ersoy, 1992: 447)

diyen Mehmet Âkif de,

“Bir zamanlar biz de millet, hem nasıl milletmişiz:

Gelmişiz dünyâya medeniyet nedir öğretmişiz!

Kapkaranlıktan bütün âfâkı insâniyetin

Nur olup fişkırmışız tâ sînesinden zulmetin” (Ersoy, 1992: 179)

söyleyişine yönelir. Bu yöneliş, Batı’nın gelişmişliğinin baskısını üzerinde duyan öznenin tarihi sığınak olarak seçmesi anlamına gelir. Bir bakıma bu durum, içinde yaşanan çağın hoşnutsuzluğundan tarihe kaçış ve sığınıştır. Fakat Mehmet Âkif’te, Necip Fazıl’ın “Feza Pilotu”nda ve üstte aktarılan dizelerinde karşılaşılan boyutta bilim çalışmalarını alaya almaya, akıl karşıtlığına ve içe kapanmaya rastlanmaz.

Necip Fazıl’ın “Feza Pilotu” Doğu toplumlarının ve bu arada İslâm dünyasının önemli kesiminin yaşadığı travmatik durumu sergileme potansiyeline sahiptir. Yapılacak iş, akli ve bilimsel çalışmaları alaycı dille küçümsemek, Batı medeniyetini ötekileştirmek yerine, onu anlamak ve uzlaşma ortamı aramak olmalıdır. İnsanlık için önemli bir adım olan aya ayak basmayı küçümsemek yerine bunun insanlığın başarısı olarak karşılanması, paradigmanın bu doğrultuda kurulması Doğu toplumlarının/İslâm dünyasının sıkıştığı dar alanın psikozundan çıkmasını sağlayacağı, üzerindeki baskıyı azaltacağı gibi dünyayla entegre olmasını da kolaylaştıracaktır. Yazık ki, insanlığın sinir uçlarını temsil etmesi, dünyanın değişim ve dönüşümünü herkesten önce sezmesi ve kavraması gereken şair, bilincin kendi üstüne kapanmasıyla skolastik köhneleşme tuzağına düşer.

Sonuç olarak şunları söylemek gerekir: “Feza Pilotu”nda Necip Fazıl’ın düzyazının alanına giren, hatta araştırmaya dayalı bir metin olarak inşa edilmesi gereken bir konuyu, şiir söylemi içinde ifadeye yöneldiği görülür. “Feza Pilotu”nun yazılmasında, inanç sistemi karşısında söylendiği düşüncesinden kaynaklanan spekülâtif bir sözün, şairi harekete geçirmeye yettiği anlaşılmaktadır. Savunma refleksiyle kendisini harekete geçiren spekülâtif argümanın bilinçaltında yatan travmatik kırılma fayını tetiklediği, Batı’nın bilim alanındaki çalışmaları ve başarısı karşısında alaycı, dinî ve metafizik bir söylem geliştirme yoluna gittiği anlaşılmaktadır. İnsanlık adına atılan önemli bir adım olan aya yolculuğun etrafında gelişen spekülâtif iddianın travmatik kırılmayı tetiklemesinin aslında sosyo-ekonomik, tarihî, psikanalitik geniş bir araştırmaya ihtiyaç duyduğu ifade edilmelidir. Böyle bir çalışma yalnızca konuşan özneye sınırlı kalmayacak, toplumun çeşitli grup ve katmanlarının bilinçaltının işleyişini ve sosyal şizofreniyi de ortaya çıkarmaya yarayacak nitelik taşıyacaktır.

KAYNAKÇA

Ersoy, Mehmet Âkif (1992). *Safahat*. (Haz. Orhan Okay-Mustafa İsen), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Göçgün, Önder (1987). *Ziya Paşa’nın Hayatı, Eserleri, Edebî Şahsiyeti ve Bütün Şiirleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Kaplan, Mehmet, Enginün, İnci, Emil, Birol (1993). *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi II*, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

[Kısakürek], Necip Fazıl (1993). *Çile*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.

Shayegan, Daryush (2002). *Yaralı Bilinç*, Çev. Haldun Bayrı, Metis Yayınları, İstanbul.

The Relevance of Authority in Shaping the Sense of Quality Of Life in the Perception of Youth

Quality Of Life in the Context of Selected Theoretical Assumptions

Joanna KATA¹

- Quality of life is defined as the level of satisfaction with your existence. Quality of life is one of the most popular themes and categories of life that usually relate to human existence due to its multi-dimensional nature. Even if this term is not used, the quality of life for every person is a fundamental concept, and most efforts are directed at improving or maintaining the level of quality of life. The sense of the quality of life is an assessment of how a person lives his life and to what extent he evaluates it. Everyone perceives their reality in a different way, thus making their own interpretation. It takes into account one's own needs, desires and previous experiences (Owsiański, Trachalski, 2008, s. 62).

- Moreover, the sense of the quality of life is important because it depends to some extent, the person will live his life and to what extent he will value it. It is worth emphasizing that the factors determining the quality of life of adolescents depend on age and developmental level, which may suggest that the support received from relatives is very important.

THE DEFINITION OF AUTHORITY – THEORETICAL OUTLINE

- The word "authority" comes from Latin and means the influence, importance, appreciation and respect that people enjoy. There are definitions that authority is a specific quality inherent in a person or institution, as well as a relationship between two people, in which one person recognizes the will of the other and conforms to that will. Authority in social sciences is defined as the property of a person or

¹ Mgr, Uniwersytet Marii Curie- Skłodowskiej W Lublinie, POLAND

institution specifically empowered to issue orders, orders, and as a relationship between two institutions, one of which is superior and the other is subordinate. The concept of authority defines a psychosocial phenomenon consisting in trusting and respecting a specific person or institution, recognizing significant substantive competences and moral values (Jasiński, 2012, s. 23).

- The semantic scope of the concept as well as the related issues may be broad, when it is treated as a social phenomenon, or narrow, when it is described in terms of a feature that characterizes a given individual, who has it, or to whom it is assigned in a given field for decisive reasons (Marcinczyk, 1991, s. 14).
- It is worth noting that, according to the assumptions of developmental psychology, „a person has natural needs and a tendency to imitate others. Therefore, observing and repeating the behavior of certain examples and patterns is inscribed in the development mechanism of a child, adolescents, but also of an adult” (Olubiński, 2012, s. 9).
- A special type of authority is parental authority, which comes naturally from the very relationship between the parents and the child. Parents are the child's first educators and teachers who act as first initiators and guides in the child's life. Moreover, it is parents who are the first educators who exert great inspiration on their children's behavior patterns and attitudes, especially by setting appropriate norms and social values that will be accepted and recognized.

METHODOLOGICAL ASSUMPTIONS OF OWN RESEARCH

The studies, the results of which will be presented below, were conducted in 2020 among 76 respondents (53.9% women, 46.1% men). The aim of the research conducted with the use of a proprietary questionnaire was to find out the respondents' opinions on the properties of authorities in the life of contemporary youth.

The main question is:

- How does youth perceive authority?
- The following research hypotheses were adopted in the study
- 1. People's values are important to young people.
- 2. Today's youth do not have good role models.
- 3. Nowadays, young people have role models.

ANALYSIS OF OWN RESEARCH RESULTS

- The data in Figure 1 show that the vast majority (47.4%) of the respondents associate the word authority with a person who inspires trust. A significant proportion (28.9%) believe that the word authority is a respected person who has an impact on the behavior and thinking of other people. According to the answers given (21.1%), the word authority is associated with an expert in some field. However, 2.6% of respondents selected a different answer.
- Another question that the respondents answered was to indicate what characteristics, in their opinion, influence being considered an authority. Most often, the respondents indicated that it was determined by experience (40.8%). The next most numerous answer was education (32.9%). According to the answers given, they believe that it is broad knowledge (27.6%), and 26.3% say that it is popularity. For 14.5% it is the ability to subjugate others, for 10.5% of respondents it is the position they hold. As the respondents could select several answers, the sum of the percentages is not 100%.
- Another question asked of the respondents was whether it is important to have role models in life. The greater half, 73.7% of the respondents' answers are definitely yes. The next most numerous answer was yes (22.4%). The next answers were probably no, Definitely no, I don't know. The respondents marked these answers 1.3% each.
- Respondents answering the next question, which of the following groups has the greatest impact on your life decisions? the most common answer was family (43.4%). The next most frequently selected answers were scientists (19.7%), sportsmen (17.0%), and television personalities (17.1%). The least frequently selected answers were peers and another group. The respondents marked these answers after 1.3% of all answers.
- The next question was Is there a person in your life who impresses you and would you like to imitate him? The respondents most often answered that in my life there is a person who impresses me and I would like to imitate her (88.2%). Another answer was in my life is a person who impresses me, but I would not like to emulate her (9.2%). The least frequently respondents answered that there was no such person in my life (2.6%).
- The next question asked in the survey of the surveyed group was To what extent are the following values important to you? The most important values in terms of the number of responses were family happiness, success and fame, honesty and justice. All values were important for the study group. The majority of the answer was that the values listed below are very important. It can be concluded that

education, power, family happiness, success and fame, honesty and justice are to a large extent important values according to the study group. The chart below shows the responses of the studied group in terms of the degree of perception of values.

- The next chart presents the respondents' answers to the question Do you think that in today's world young people of your age need or do not need authorities ?. The most common answer to the question asked was that we definitely need it (82.9%). The next most frequently selected answer was rather need (13.2%). The least frequent answers were we don't need (1.3%), we definitely don't (1.3%), I don't know (1.3%).

- The respondents participating in the study were aged from 14 to 19 years. The study included 6 (14-year-olds), 8 (15-year-olds), 19 (16-year-olds), 17 (17-year-olds), 15 (18-year-olds) and 11 (19-year-olds). People aged 16 were the most numerous. The chart below shows the number and age of the study group.

CONCLUSION

- Based on the conducted research, it can be concluded that the adopted hypotheses were partially confirmed. The first of them assumes that the values guided by people are important for young people. The conducted research indicates that these are family happiness, success, fame, honesty and fairness, and these are the values that guide young people in their lives. The content of the second hypothesis assumed that today's youth do not have good role models. The research results carried out in the study do not confirm this hypothesis, because the majority of young people decided that they had a person in their life who impressed them and would like to imitate her. The last detailed hypothesis assumed that adolescents nowadays have role models. The conducted research proves that the hypothesis has been confirmed. Almost half of them (43.4%) recognized that they are scientists, and for (19.7%) respondents it is a family. Summing up, the conducted research confirms the main hypothesis.

- According to the majority of respondents, authority is associated with a person who inspires trust and is respected. They believe that having role models is important, so they are guided by values in their lives. Young people see the importance of signposts in their lives. Authority in modern times has not completely lost its importance in determining the shape of a young man's existence. The transformations that have appeared in the social reality and the ever diminishing role of the family in the life of a young person and changes in the nature of the bond between its members, which certainly had an impact on the authority of the parents. It is worth noting that in this context, young people see their parents as role models.

• Thanks to authorities, young people strive for something in their life, they are able to shape their authority. Authorities prepare young people for real life and help them value values in their lives. The quality of the authority and values of people who play a significant role in the life of the young generation are very important, as they learn from them and prepare for adult life. It is important that authority is not considered something unattainable, but should be inscribed in a given person who is able to set an example by his actions. The material collected in the course of the research and the analyzes carried out show that young people have a need to have authorities in their lives.

BIBLIOGRAPHY

• Chrobak S., *Koncepcja wychowania personalistycznego w nauczaniu Karola Wojtyły*, Warszawa 1999.

• Jasiński M., *Psychologiczne aspekty konstruowania autorytetu*, [w:] A. Olubiński (red.),

Autorytet czy potrzebny w procesie edukacji?, Toruń 2012, s. 23-31.

• Marcińczyk B., *Autorytet osobowy: Geneza i funkcje regulacyjne*, Katowice 1991

• Olubiński A., *Rola autorytetu mistrza w procesie edukacji- zamiast wprowadzenia*, [w:] A.

Olubiński (red.), *Autorytet. Czy potrzebny w procesie edukacji*, Toruń 2012, s. 7-20.

• Owsiański J., Trachalski T., *Współczesne problemy zarządzania. Pomiar jakości życia. Uwagi na marginesie pewnego rankingu*, Warszawa 2008.

Debate on Wilson Principles within the National Press after the Armistice of Mudros

A. Baran DURAL¹

Emine AKGÜN²

Abstract

After the First World War, the Ottoman State signed the "Mudros Armistice Agreement". The treaty grants the Allied Powers the right to occupy any strategic point whenever they feel their security is in danger. (Yalçın, 2011: 11) In this article, firstly Woodrow Wilson, who drew attention to create a peaceful world after the First World War, and his principles will be mentioned and the 12th article, which is important for the Ottoman Empire, will be emphasized. Relations with the Ottoman Empire that changed and gained a different dimension during the period of President Wilson will be evaluated through the Admiral Bristol Report, the King-Crane Delegation and the General Harbord Delegation. Among the 14 articles listed by Wilson, the 12th article, which concerns the Ottoman State itself, is important. This item; It focuses on three main issues: the sovereignty of the places where Turks are dominant in the empire, the granting of wide autonomy to the other nations that are in the minority and the internationalization of the straits. While Wilson was publishing this article, he wanted to indicate the Armenians who were in a state of separation from the empire and the peoples of Iraq, Palestine, Arabia and Syria, but then he gave up (Erol: 7). Relations with the Ottoman Empire that changed and gained a different dimension during the period of President Wilson will be discussed by determining on the Admiral Bristol Report, the King-Crane Delegation and the General Harbord Delegation, throughout the paper.

Keywords: Woodrow Wilsons, Mudros Armistice, Alemdar, Sabah, Wilson Principles.

¹ Prof. Dr., Trakya University, TURKEY

² Master Student, Trakya University, emineakgun@trakya.edu.tr , TURKEY.

INTRODUCTION: AFTER THE MUDROS ARMISTICE

After the First World War, the Ottoman State signed the "Mudros Armistice Agreement". The treaty grants the Allied Powers the right to occupy any strategic point whenever they feel their security is in danger. (Yalçın, 2011: 11) In this article, firstly Woodrow Wilson, who drew attention to create a peaceful world after the First World War, and his principles will be mentioned and the 12th article, which is important for the Ottoman Empire, will be emphasized. Relations with the Ottoman Empire that changed and gained a different dimension during the period of President Wilson will be evaluated through the Admiral Bristol Report, the King-Crane Delegation and the General Harbord Delegation.

1. WOODROW WILSON AND WILSON PRINCIPLES

Thomas Woodrow Wilson was born in 1856 in the US state of Virginia. Wilson, whose family roots are in Scotland, was the 28th President of the USA and continued this position between 1913-1921. Wilson was affected by the civil war in America as a child and suffered from the evils of the war. His willingness to make changes in this regard has made him a leader in the world who has achieved attention. In the 1910 election, Wilson joined the ranks of the Democratic Party and achieved the position of governor in the state of New Jersey, which would lead to the beginning of his reforms (Kerman, 2016: 235).

With the "Monroe Doctrine" published for this purpose, America's policies called isolation or loneliness were formed and the USA achieved a successful picture in line with its own security goals. However, it is not correct to say that the USA remained ineffective in the world with this isolation policy. It is known that military interventions continue on other countries for different reasons (Akçay-Akbal, 2013: 10).

In fact, the United States did not take a completely neutral position, contrary to what was believed at the beginning of the first World War. In this process, the USA supported the Allied Powers by sending their weapons earlier, lending money or providing their oil needs. Germany, who wanted to block these supports, bombed the submarines that the USA provided transportation to England and France. Following the bombing of its submarines, on April 6, 1917, under the leadership of President Wilson, the United States took part in the war, stating that the Monroe Doctrine was violated³ (Kaymaz, 2007: 146-147).

The United States had known both the post-war thoughts of the Entente States (the division of the territory of the Ottoman Empire) and the secret treaties it made on this axis, and the path it followed had shown itself in the line of the Allies. However, by leaving out Germany's allies, which shows that 'imperialist goals' were the priority, the fact that the United States was involved in this war was proof that it was a partner other than an ally for the Allied Powers. (Kaymaz: 148).

1.1 Purpose of the Wilson Principles

The Bolshevik revolution in Russia created fear both in the Allied Powers and on the US front. Because, in this process, Russia decided to withdraw from the war by stating its economic problems and

³ It is included in the Monroe Doctrine that America will respond by taking the necessary precautions when there is an attack against it and its rights are violated (Armaoğlu: 713).

announced to the world the secret sharing agreements besides withdrawing. As such, states felt the need to publish declarations stating their war aims. First of all, Georges Clemenceau from France and then David Lloyd George from Britain and Wilson, nine months before the end of the First World War, on January 8, 1918, announced the USA's aims to enter the war and their predictions for the "peaceful" order after the war. The important issues on principles explained by Wilson are as follows:

"Article 1. All agreements will be made openly, and secret agreements will not be made. Because the provisions reached at the end of the agreement should also be shared with the public.

Article 2. Regardless of times of war or peace, the seas should be fully free, except in some special circumstances.

Article 3. All nations who want to maintain this climate of peace by accepting peace should remove economic barriers to the best of their ability and ensure equal rights in trade.

Article 4. Nations should keep their armament condition at the lowest level and give assurances in this regard so as to ensure their internal security.

Article 5. All demands of the colonies must be met in an egalitarian, impartial and equitable manner, taking into account the interests of the peoples of the state under their rule.

Article 10. Opportunities should be provided for the free development of the peoples of Austria and Hungary.

Article 11. The territories of Romania, Serbia and Montenegro should be evacuated, the occupied places should be restored and Serbia should be provided with an exit to the sea. In addition, attention should be paid to the friendly relations of the Balkan States and the political and economic independence and borders of these states should be guaranteed.

Article 12. Turkish sovereignty should be ensured in the regions where Turks are in majority in the Ottoman Empire; In addition, other nationalities found within the empire should be given opportunities to live in safety and to develop autonomously. The Dardanelles Strait, on the other hand, must be made open to ships and trade of all nations indefinitely.

Article 14. The League of Nations shall be established, which will constitute a kind of unity of nations, in order to give equal political independence and guarantee territorial integrity to all states, large and small". (Erol: 5-6-7) (Kaymaz: 150-151) (Tevetoğlu, 1988: 151-152-153).

These principles published by Wilson cannot be evaluated separately from the secret sharing agreements announced by Russia. In these principles, essentially, the situation of Lenin and Wilson expressing their mutual ideologies within the framework of the "Self-Determination" principle is encountered. While "Self-Determination", which appeared as an international principle during the First World War, was important in providing a peace environment for Wilson, it was a tool in the realization of socialism for Lenin (Kılınç, 2008: 961).

In this process, it is stated that Wilson has set these principles in order not to be the focal point of reactions both at the international level also in the eyes of his own people, and that a number of his goals are far from real purposes and in particular, 'liberal imperialism' (Boztaş, 2014:169). In fact, eight of

the aforementioned items include military concerns, three of them economic concerns, two of them ideological feedbacks against Lenin, and one item includes all of the economic, military and ideological dimensions (Kaymaz: 151).

Among the 14 articles listed by Wilson, the 12th article, which concerns the Ottoman State itself, is important. This item; It focuses on three main issues: the sovereignty of the places where Turks are dominant in the empire, the granting of wide autonomy to the other nations that are in the minority and the internationalization of the straits. While Wilson was publishing this article, he wanted to indicate the Armenians who were in a state of separation from the empire and the peoples of Iraq, Palestine, Arabia and Syria, but then he gave up (Erol: 7).

1.2 The USA-Ottoman Relationships

The relations between the United States of America and the Ottoman Empire in political context have essentially intensified in the years after the Second World War. But in the political context, the beginning of relations to become apparent corresponds to the First World War. In general, the change in the foreign policy of America with this war did not only affect the Ottoman Empire and America managed to become the dominant actor in the political policies of all other countries of the world (Selek, 1987: 479) (Durmuş: 1).

On the other hand, since America did not establish an official embassy, it maintained its relations with the Ottoman Empire through England. Although America decided to establish its own embassy because it paid great money to England in establishing relations and wanted to get rid of the existence of England in his relations, it could not put it into effect immediately. In this process, the problems were solved by maintaining relations through an unofficial organization led by David Offley, which was formed by American merchants engaged in commercial activities over Izmir Port, and this institution assumed the task of a consulate (Güler, 2005: 232).

America's appointment of a consulate to the Ottoman lands came into question on May 7, 1830 with the first "Ottoman-USA Trade and Travel Agreement". Throughout the 19th century, the increasing influence of America on the Ottoman Empire was made possible by the "American Navy" and "American Missionaries" (Guler: 236). In addition, during this period, America's studies in the cultural context also appeared and American schools were opened in Istanbul such as 'Robert College ', 'American Girls' College ', Beirut College 'in Lebanon, and in cities such as İzmir, Kayseri, Samsun, Mersin⁴ (Selek: 479-480).

1.3 America's interference into Turkish politics and research reports

Until Wilson, great problems were not encountered even if some agreements were made against the Ottoman Empire in the Ottoman-US relations due to the loneliness policy of America. The commercial

⁴ The effect of these studies conducted in a cultural context will be discussed in detail under the title of "American Mandatory" (yn).

relations that existed with the presidency of Wilson have been replaced by political relations. The political ambitions of the USA on the Ottoman Empire come to light with the Paris Peace Conference.

Although 32 delegates of the defeated States at the Paris Peace Conference were present, 5 states dominated the conference, namely the USA, France, Britain, Italy and Japan. The 5 states in question formed the "Council of Ten" and then the "Council of Four" without Japan. The main topics of discussion of this council were the neutralization of Germany and the future of the Ottoman Empire (Budak, 1999: 192).

2 DELEGATIONS PERIOD

In particular, Britain persistently defended the control of the USA in order to prevent a powerful state from establishing sovereignty over the Ottoman Empire in Anatolia (Akşin: 1976: 383-384). For this reason, on January 30, 1919, Britain officially requested the US mandate from Wilson over Istanbul and the Straits, Anatolia and Armenia. In response, Wilson stated that the Senate, which is not willing to be a mandate, will decide on this issue, but will also try to persuade other regions outside Anatolia (Kaymaz: 165). Therefore, some researches were initiated in Ottoman lands in line with these demands.

2.1 Admiral Bristol Report

With the increase in the anti-Ottoman propaganda of the Armenians in the US press, Admiral Bristol, who became the Eastern Mediterranean Commander at the end of 1918, was assigned to go to Istanbul for observation (Kuzgun, 2016: 15). During this period, with the invasion of Izmir by Greece on May 15, 1919, great objections started within the country and then he went to Izmir to examine the situation in person (Güneş, 2007: 1). The research results of the commission chaired by Bristol, which was chaired by one officer from France, Italy and England in order to question the situation of Greece after the occupation of Izmir on May 15, proves that it is impartial and honest. Bristol stated in his reports that there was no pressure against the Greeks, and that the Greeks entered the region for the invasion instead of public order (Akşin, 1997: 151).

Bristol did not engage in activities to please the Armenian lobby, as did the ambassadors before him. Even though this honest behavior received some reactions and criticisms, he did not hesitate to reflect his military identity and impressions in his report. Because Bristol tried to remove the negative impression created by the ambassadors who served before him, and for this purpose, he tried to weaken the missionaries who were active in the politics of the US in the Ottoman Empire, and inspired the missionaries to be fair and impartial (Köse, 2015: 21-22).

2.2 King-Crane Delegation

In order to determine the state of realization of mandaterism and to learn how the people want an administrative and political order, it was necessary to conduct a kind of Pulse survey on the Ottoman State. Although initially the Entente states themselves came up with this offer, France, Britain and Italy

later abandoned the decision to send delegations. In addition, the United States acted alone; it sent the delegation (King-Crane Delegation) headed by Henry C. King⁵ and Charles R. Crane⁶ to the Near East, and the said delegation started to receive the opinions of political parties and members of society on July 31. The groups who thought that they would express their opinion on the issue of mandate were faced with questions asking the political party and society to which they belong to explain their opinions on Armenia (Türker, 2018: 189-193).

Ahmet Emin (Yalman), one of the people with whom the delegation met, wrote his memoirs in his work; He states that Crane told Wilson about the situation with a Nasreddin Hodja joke during the negotiations in Paris. That joke is as follows; *"When Nasreddin Hodja is going to his village on a moonlit night, he passes by a well and sees that the opposite of the moon is at the bottom of the well. He says 'I need to save the poor bear' and the bucket starts to draw water, but the moon is always at the bottom of the well. When he pulls strongly, the rope breaks and Nasreddin Hodja falls to the ground on his back and sees that the moon is in the skies. 'I tried very hard, but I saved the poor bear...'"*. Subsequently, Wilson liked this joke and said, "What we are trying to do in Paris for peace is no more than trying to save the moon like Nasreddin Hodja." (Yalman, 1997: 455-456).

After holding talks in the Ottoman Empire, The King-Crane delegation returned to Paris on August 31 and reported that the United States accepted the mandate of Turkey and Syria, where the Wilson principles were adopted (Türker: 215). Wilson, on the contrary, continued to send delegations to the Ottoman Empire after King-Crane, as he did not look positively at mandaterism in Anatolia, but also volunteered to assume 'mandaterism over Armenia' in order to gather sympathy for his people (Köse, 2014b: 213).

2.3 General Harbord Delegation

On August 1, 1919, at the suggestion of Hoover, Wilson assigned to James G. Harbord, president of the Near East Relief Fund, to prepare a detailed report on the political, administrative, military, economic and geographical situation of the Ottoman Empire in order to know the responsibilities of the United States on Ottoman territory with a delegation of 46 people to determine whether the US mandate was the right decision (Akgun,1986: 96-97).

The delegation headed by General Harbord consisted of 11 separate boards and these boards prepared separate reports. The most striking of the 11 reports prepared by these committees was the Moseley Report, which basically forms the basis of the data of the Harbord Report⁷. (Corner: 214-215). This report, prepared for the military wing of the Mandate administration, was written in a style that deems

⁵ Henry C. King was the Director of Oberline College at that time and was one of America's most important scientists.

⁶ Charles R. Crane was a businessman who owns a large amount of assets.

⁷ Full name of the report; Conditions in the Near East and the Armenia Report of the American Military Council (Köse, 2014: 214).

the mandate of the USA appropriate and states that it is the only state that can fulfill this function in this geography (Akgün: 108).

During this period, Harbord also had a meeting with Mustafa Kemal. Mustafa Kemal describes this meeting in his book, *Nutuk*, as follows; *During this period, Harbord also had a meeting with Mustafa Kemal. He describes this meeting in Mustafa Kemal Nutuk as follows; Considerations and declarations were made to the General about the purpose of the nationality and the reason for the organization and the reason for the nationality, the sentiment against the main non-Muslim and the negative propaganda and execution of foreigners in our country. I also had some strange questions from the General. For example, what will you do if success cannot be achieved even after the nation has made every attempt and sacrifice? In my answer - if I am not deceived - I said: A nation will be successful after undertaking and sacrificing, which is conceivable, to ensure its existence and independence. If it fails, it means ruling that that nation is dead. Consequently, as long as the nation develops and continues its sacrifice, it cannot be a matter of success.*”(Atatürk-I: 230).

3. THE AMERICAN MANDATE PROBLEM

Although the idea of full independence in the Ottoman Empire started to take shape in the axis of Mustafa Kemal after the armistice and conferences held after the First World War, the number of supporters of the mandate and patronage as a means of salvation in the country at that time was not underestimated (Şahingöz-Keleşyılmaz: 1996). This issue, which occupies the agenda in both important congresses of the National Struggle, has caused important debates and tensions.

For this reason, the idea of mandate and patronage emerged not under the mandate of France after the French Revolution, which Turkish intellectuals were greatly influenced, but rather under the mandate of the USA or England. In addition, the incomprehensible words of D'Esprey, a French general, caused discontent among the public and intellectuals against the French, so the French lobby remained ineffective in the country (Dural, 2014: 161).

3.1 Why Some Turks prefer American mandateism?

One of the main reasons why the Turks or other states that defeated the First World War defend the American mandate is the attractiveness of the Wilson Principles. In particular, these states, which emphasize the "right of nations to self-determination" offered by these principles, saw the mandate administration as a situation that should be accepted for a while (Duman, 2004: 586) (Özcan, 1995: 45).

Sabahattin Selek explains the reasons for Turkish intellectuals to accept mandate in four articles. The first is Wilson's egalitarian and peaceful discourses, the second is the perception that the US will not have a land demand in the Middle East due to its territory in the Pacific and the Far East, and the third

is that the US displays a benevolent and harmless appearance⁸ with its attitude towards its colonies in the Far East and the fourth is in contrast to the US where there is an expectation from Turkey was poor as the judge sort of belief among intellectuals that will add a lot to this country (Selek: 483-484).

Mine Erol adds an explanation to these reasons for preference. Erol as expressed by intellectuals in Turkey said that the United States has a cosmopolitan and argues that America's conduct in the framework of this structure, the principle of equality. For this reason, the intellectuals believe that America is the state that will govern the Ottoman lands in the best way (Erol: 38).

3.2 Discussion on Wilson Principles in the Turkish Press

In accordance with Article 12 of Wilson Principles, many news appeared in the press that stated that the Ottoman Empire could overcome this process through the USA without shedding blood and fighting. Since most of the supporters of American mandate were located in Istanbul, the impact area of the press activities carried out in this direction has been mostly in Istanbul. Apart from that, although they were the media organs of the British Muhips Association, "Alemdar" and "Istanbul" newspapers supported them partially (Şahingöz-Keleşilmaz: 362-377).

It is possible to distinguish between Istanbul and Anatolian newspapers during the National Struggle. In this period, although it can be said that there were those who support or oppose the Anatolian movement in Istanbul as the press, it was the same for Anatolia. In general, the newspapers that support the National Struggle; ; Ahali, Albayrak, Antalya'da Anadolu, Açıksöz, İrade-i Milliye, İrade-i Milliye, İzmir'e Doğru, Hakimiyet-i Milliye, İstiklal, Satvet-i Milliye, Babalık, Öğüt, Tasvir-i Efkâr, İkdâm, Tanin, Tercüman, İleri, İfham, Akşam, Vakit, Yeniğün, Yeni Gazete, Sebilü'r-Reşad, Hakikat. Those who oppose the National Struggle appear as Ferda, İrşad, Zafer, Peyam-ı Sabah, İstanbul, Ümit, Alemdar, Mizah, Rehber, Selamet, Köylü. (Ayhan, 2008: 84) (Güner, 1998: 93-103)

Vakit Newspaper was among those who emphasize the establishment of an "independent Turkish state" within the framework of Wilson Principles, without taking away the life rights of Turks. Also one of the authors of the paper, Halide Edip, dated 4 August 1919, describes the reasons to choose the American mandate in her article as follows; '1- To preserve Turkey as an ash, 2- To remove the sharia, which forbids the whole mother in harmony and calm...' In addition, İkdâm newspaper also demanded the immediate support of the USA for the implementation of the Wilson Principles in our country, thus defending the process to be overcome without further exposure to the negative picture of the state. Tasvir-i Efkâr newspaper assured America's attitude in the Philippines and used the expressions "There is no other choice but to ask for the indulgence of the just America, most of the people want it". (Kasalak, 1992: 404) (Özdemir, 2008: 217)

⁸ Especially at that time, the example of the Philippines is given a lot in the public opinion and it is stated that America has liberated the Philippines. However, it is not possible to clearly talk about a stable administration and developed living conditions in this country (Erol: 43-44).

CONCLUSION: LOBBYING WAR IN TURKEY

Yenigün newspaper, which started its publication life in 1918, also published articles about Wilson principles for a while every day (Çıkın, 2007: 33). The paper described the situation of America as follows: 'America is very different from Europe in terms of the aspect it declared with the principles of Wilson. Europe is blindly and Hodgkamically invasive. America's invasion policy is covered with humane and idealistic procedures. If America colonizes a place, it is for the sake of those people. Its mentality is that giving civilization to the people. Americans, sincere or informal, regard themselves as civilizations and Christians' publishers and take pride in it. (Çıkın: 216-217).

The newspaper Hakimiyet-i Milliye explains that the Ottomans accepted the principles for peace with the following words: '... It was able to defend its existence to the fullest and while its sword was in his hand, It claimed peace in the face of a commitment based on the acceptance of Wilson Principles by European states and It had this situation approved by the victorious states...' (Şahingöz-Keleşılmaz: 371). Even in Manisa, where the press life is not rich, two newspapers, 'Vilson' and 'Ertugrul', were published by the same person on this issue. It is an indication of the extent to which the Wilson Principles have penetrated the country. (Bilgi, 2018: 1). As stated, it is seen that those who adopt Wilson Principles try to create a strong public opinion and spread their ideas for this cause. There are also newspapers that publish with opposing view. So much so that within the knowledge of Mustafa Kemal, İrade-i Milliye newspaper, which was launched on September 4, 1919, is one of them.

The statement of this newspaper, which is deemed necessary for the people struggling in the National Struggle to reflect their point of view in the public eye, is as follows: *'Taking the advantage of Wilson Principles, no attempt will be made to ensure that the ally of the Ottoman State and a heirloom around the Sultan.'* (Dervişoğlu, 2009: 160) (Pancar, 2013: 299).

Apart from that, Tarik is one of the newspapers struggling for independence. The following lines of Muslihiddin Adil in the Tarik newspaper are remarkable: *'...In the eyes of those who advocate the idea of power of attorney and guardianship, there is only Istanbul, and Turkey consists only of Istanbul. In defending the ideas of independence, we rely on the Turkish history, the Turk's ability and kindness, the Turk's intellectual freedom and loyalty, the dignity and influence of the caliphate, and finally Wilson's principles accepted for inhabited land with the Turks and the ideas of the right and the ideas of interests of Europe.'* (Tunç, 2000: 590). The path followed by Kazım Nami in Turkish World newspaper, which started its publication life on 21 August 1919: *'Nothing is expected of us within this respect for all the nations that have lived with us for centuries, laughed and cried with us, and not for the nations of co-religionist, but for all the nations that live anywhere in the world. We appreciate and criticize people whose ideas are as important as the ideas. We will stay away from attacks on personalities with nefarious purposes. Therefore, it is our right to ask others to show respect to our Turkishness, we think...'* (Bilgi: 273).

When the press in the period of the national struggle is examined in general, it is seen that there are many differences of opinion on the Wilson Principles. Of course, these differences of opinion in the press created confusion and uncertainty in the public opinion, and the failure of the public to determine the right thing greatly affected the course of the War of Independence (Atay, 1980: 130).

REFERENCES

- Akçay, E.- Akbal, Ö. (2013), “ABD Güvenlik Politikasında Söylem ve Pratik”, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 22, <http://static.dergipark.org.tr:8080/article-download/imported/5000037249/5000036124.pdf?>, (24.04.2020)
- Akgün, S. (1986), “Kendi Kaynaklarından Amerikalı Misyonerlerin Türk Sosyal Yaşamına Etkisi (1820-1914)”, X. Türk Tarih Kongresi, Cilt: 5, <https://www.ttk.gov.tr/yayinlarimiz/x-turk-tarih-kongresi-22-26-eylul-1986-ankara-v-cilt/>, (05.05.2020)
- Akşın, S. (1997), *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi*, Kırılgaç: Ankara.
- Armaoğlu, F. (1997), *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, TTK: Ankara.
- Atatürk, M. K. (2019), *Nutuk-I*, TTK: Ankara.
- Atay, F. R. (1980), *Çankaya*, Pozitif: İstanbul.
- Ayhan, B. (2008), “Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı: Milli Mücadele Dönemi Türk Basını”, Sayı:19, s.75-99 Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/405>, (03.05.2020).
- Bilgi, N. (1995), “Millî Mücadelenin Başlarında İstanbul'da Yayınlanan Türk Dünyası Gazetesi”, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt:10, Sayı:1, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egetid/issue/5037/68620>, (04.05.2020)
- Budak, M. (1999), “I. Dünya Savaşı Sonrası Yeni Uluslararası Düzen Kurma Sürecinde Osmanlı Devleti'nin Tavrı”, http://docs.neu.edu.tr/library/nadir_eserler_el_yazmalari/Dergiler/DiVAN%20DERGiSi/say%C4%B1%207/Mustafa%20Budak.pdf, (29.04.2020).
- Çıkm, C. (2008), “Yeni Gün Gazetesi (1918-1923)”, HÜ. SBE: Ankara.
- Dervişoğlu, F. M. (2008), “Millî Mücadele Döneminde Basın ve İrade-i Milliye Gazetesi”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:2 Sayı:6, http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt2/sayi6pdf/dervisoglu_fatih_2.pdf, (04.05.2020).
- Duman, S. (2004), “Mütareke Döneminde Amerikan Mandaterliği Tartışmaları”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: XX, Sayı: 59, <https://www.atam.gov.tr/atam-dergisi/ataturk-arastirma-merkezi-dergisi-cilt-xx-temmuz-2004-sayi-59>, (02.05.2020).
- Dural, A. B. (2014), *Atatürk ve Liderlik*, Paradigma Akademi: Edirne.
- Durmuş, R. (?), “Geçmişten Günümüze Türk- Amerikan İlişkileri”, https://tasam.org/Files/Icerik/File/gecmisten_gunumuze_turk-amerikan_iliskileri_cff226c0-9cc8-4b1b-95a1-a352e377de84.pdf, (28.04.2020).
- Eroğlu, F. (2016), “Yunus Nadi- Hayatı ve Eserleri (1879-1924)”, Ankara Üniversitesi Yayınlanmamış SBE Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi: Ankara.
- Erol, M. (1972), *Türkiye'de Amerikan Mandası Meselesi (1919-1920)*, İleri Basımevi: Giresun

- Güler, Y. (2005), “Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri (1795-1914)”, Gazi Üni. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 6, Sayı 1, http://kefad.ahievran.edu.tr/InstitutionArchiveFiles/f44778c7-ad4a-e711-80ef-00224d68272d/d1a3a581-af4a-e711-80ef-00224d68272d/Cilt6Sayi1/JKEF_6_1_2005_227_240.pdf , 28.04.2020)
- Güner, Z. (1998), “Millî Mücadele’de Türk Kamuoyunu Oluşturan Basım”, Cilt:11, Sayı:31, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erdem/issue/44375/548826>, (03.05.2020).
- Güneş, G. (2007), “İzmir’in İşgali ve Aydın’daki Yankıları”, Askeri Tarih Araştırmaları, http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/gunver_gunes_izmirin_ismalin_aydindaki_yankilari.pdf, (02.05.2020)
- Kasalak, K. (1992), “Erzurum Kongresi’nin Yapıldığı Günlerde Manda ve Himaye Konusunda Komutanlar Arasında Yazışmalar ve Basında Tartışmalar”, <https://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Kadir-KASALAK-Erzurum-Kongresi%e2%80%99ninYap%c4%b1ld%c4%b1c4%9f%c4%b1-G%c3%bcnlerde-Manda-ve-Himaye-Konusunda-Komutanlar-Aras%c4%b1nda-Yaz%c4%b1c5%9fmalar-ve-Bas%c4%b1nda-Tart%c4%b1c5%9fmalar.pdf>, (03.05.2020).
- Kaymaz, İ. Ş. (2007), “Wilson Prensipleri ve Liberal Emperyalizm”, ATAM Dergisi, Cilt:23, Sayı:67-68-69, <http://dergipark.org.tr/tr/pub/aamd/issue/44089/543341>, (25.04.2020)
- Kerman, U. (2016), “Yönetim Biliminin Öncülerinden Woodrow Wilson ve Frederick Winslow Taylor’un Farklı Bir Açından Değerlendirilmesi”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:8, Sayı:14, <http://static.dergipark.org.tr:8080/article-download/imported/5000178043/5000162752.pdf?>, (25.04.2020).
- Kılınç, D. (2008), “Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi”, Gazi Üni. Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:12, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/12_36.pdf, (27.04.2020).
- Köse, İ. (2015), *ABD Yüksek Komiseri Amiral Bristol’ün Rapor ve Savaş Günlüklerinde Ermeni Meselesi (1919-1927)*, KTÜ. Yayınları: Trabzon.
- Köse, İ. (2014), “General Moseley’in Amerikan Mandası ve Anadolu’da Kurulması Planlanan Ermeni Devleti ile İlgili Raporu”, Tarih Dergisi, Sayı: 59, https://www.researchgate.net/publication/293452339_GENERAL_MOSELEY'IN_AMERIKAN_MANDASI_VE_ANADOLU'DA_KURULMASI_PLANLANAN_ERMENI_DEVLETI_ILE_ILGILI_RAPORU, (30.04.2020).
- Kuzgun, M. (2016), “Türk-Amerikan İlişkilerinde Ermeni Meselesi: Amiral Bristol Örneği”, <http://static.dergipark.org.tr/article-download/4671/439d/2f79/5b2a1223ae292.pdf?>, (02.05.2020).

- Özcan, U. (1995), “Wilson Prensipleri Üzerine”, *Sosyoloji Dergisi*, Sayı: 4, https://www.academia.edu/4021880/Wilson_Prensipleri_%C3%9Czerine_Sosyoloji_Dergisi_Say%C4%B1_4_1995, (02.05.2020)
- Özdemir, M. (2008), “Türk Basınında Mütareke Dönemindeki Siyasal Akımların Türk Basınına Yansımaları”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, https://ataturkilkeleri.deu.edu.tr/ai/uploaded_files/file/yeni%20dergi%201617/mustafa%20ozdemir%202.pdf, (03.05.2020)
- Pancar, E. (2013), “Milli Mücadelenin Halka Anlatılmasında İrade-i Milliye Gazetesi ile Yürütülen Milli Mücadele Faaliyetleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 23, Sayı:1, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423880785.pdf>, (04.05.2020).
- Selek, S. (1987), *Anadolu İhtilali*, Kastaş: İstanbul.
- Şahingöz, M.- Keleşyılmaz, V. (1996), “Millî Mücadele Dönemi Türk Basınında Wilson Prensipleri”, *ATAM*, Sayı: 35, <https://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Mehmet-%c5%9eAH%c4%b0NG%c3%96Z-Vahdet-KELE%c5%9eYILMAZ-Mill%c3%ae-M%c3%bccadele-D%c3%b6nemi-T%c3%bcrk-Bas%c4%b1n%c4%b1nda-Wilson-Prensipleri.pdf>, (02.05.2020).
- Tevetoğlu, F.. (1988), *Millî Mücadele Yıllarında Kuruluşlar*, TTK: Ankara.
- Tunç, S. (2000), “Mütareke Döneminde İstanbul Basınında Gündeme Gelen ‘İstiklalcilik’ Fikirleri (Mayıs-Eylül 1919)”, <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/64235/14582.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (04.05.2020).
- Türker, Hasan (2018) “İstanbul Basınında King-Crane Heyeti’nin Türkiye’de Faaliyetleri ve Mandaterlik Tartışmaları (1919)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: XVIII, <http://static.dergipark.org.tr/article-download/dacd/b9f5/2ae9/5c23ab8af24ed.pdf?>, (30.04.2020).
- Yalçın, S. (2011), “Millî Mücadele Dönemi”, 90. Yılında Milli Mücadele Sempozyumları, Atatürk Araştırma Merkezi, <https://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Milli-M%c3%bccadele-Sempozyumlar%c4%b1Tamam%c4%b11.pdf>, (16.05.2020).
- Yalman, A. E. (1997), *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, Pera: İstanbul.
- _____ (2020), “Paris Barış Konferansı”, <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/paris-baris-konferansi-18-ocak-1919-1227>, (29.04.2020).

Fair trial - analysis of the jurisprudence of the European Court of Human Rights in case of revocation of the early term of the former chief prosecutor of the NDA

Brotac RODICA¹

Abstract

This paper examines the case law on the decision of the European Court of Human Rights. For the analysis of this case study it was used a qualitative methodology, and as a tool for documentary research by consulting the jurisprudence and the specialized doctrine. The paper is divided into two parts: the theoretical substantiation and the applicability of the case study, the practical part.

INTRODUCTION

Public international law regulates relations between states and international organizations in areas such as human rights, treaty law, law of the sea, international criminal law and international humanitarian law.

The state appears as a subject of law both domestically and internationally².

The status of subject of law in international legal relations arises from state's sovereignty³.

The state has the status of a subject of law at international level and it can participate in solving international issues, on an equal footing with other states. An exception to participation in the settlement of international issues is the international organizations for the protection of human rights and individuals, respectively citizens of states that recognize the mandatory jurisdiction of an international tribunal (for example, the European Court of Human Rights)⁴.

¹ National School of Political and Administrative Studies, University of Bucharest, ROMANIA

² I.Vida, I.Vida, General Theory of Law, Legal Universe Publishing House, Bucharest, 2016, p. 26.

³ op. cit., p. 27.

⁴ op.cit, p.159.

Body - analysis of the process regarding revocation of the mandate of L.C.K.

For a thorough analysis of the case L.C.K. versus Romania, both legislative and procedural analysis of Romanian domestic law and international law should be considered.

Following the statements made by the then Chief Prosecutor of the National Anticorruption Directorate, regarding the new legislative amendments on corruption, the Ministry of Justice started the procedure for revoking the Chief Prosecutor, citing reasons that she was performing at her discretion the position she held. However, the President of Romania refused to sign the revocation decree, under reason of opportunity. Refusal to sign the revocation decree had as a consequence the notification of the Romanian Constitutional Court, motivating that the President of Romania was blocking the revocation procedure.

RCC decision no. 358/2018⁵ ruled that between the Ministry of Justice and the President of Romania there was a legal conflict of a constitutional nature, because arguments were made that the President had the obligation to issue the revocation decree in order to comply with the principle of loyal cooperation between public authorities, a principle which is essential for a rule of law, and Law no. 303/2004 art. 54 para. (2)⁶ from the perspective of grammatical interpretation, mentions that the President "revokes", and not "may revoke", so it is his obligation to do so, not a possibility. At the same time, the RCC imposed the obligation on President to sign the revocation decree, with that decision being a final one.

Admissibility of a request from the European Court of Human Rights

According to the Convention on Human Rights, art. 35 paragraph (1), for an application to be considered admissible, the referral to the Court must be made when the domestic remedies are exhausted, and also the referral should be filed within 6 months from the date of the final internal decision. The anticipation of the case is that L.C.K. submitted the notification to the Court without resorting to the course of a domestic action, as she did not appeal in administrative contentious the decree of revocation from the position of chief prosecutor of the National Anticorruption Directorate, as provided by Law no. 544/2004 on administrative litigation, since its appeal was purely formal, and the main argument for filling the case which the applicant L.C.K. would have introduced, which was her unlawful revocation for criticism of legislative changes on corruption.

Decision of the European Court of Human Rights on revocation of the mandate of L.C.K. ahead of schedule

Although the case was an atypical one, because the internal remedies were not exhausted regarding the attack of the individual administrative act, respectively of the decree of revocation of L.C.K. from the position of chief prosecutor on the second mandate, she introduced the action at the European Court of

⁵ To see The Decision of the Constitutional Court of Romania no. 358/2018 on the request for resolving the legal conflict of a constitutional nature between the Minister of Justice, on the one hand, and the President of Romania, on the other hand, published in the Official Gazette of Romania, Part I, no. 473 dated June 7th, 2018.

⁶ To see, in this respect, art. 54 para. (2) of Law no. 303/2004, published in the Official Gazette of Romania, Part I, no. 826 dated September 13th, 2005.

Human Rights, invoking the basis of art. 6 on the right to a fair trial and art. 10 on the right to freedom of expression in the European Convention on Human Rights.

According to ECHR Decision 123 (2020) dated 5.05.2020⁷, the two articles invoked by her were admitted.

Article 6 on the fair trial of the European Convention on Human Rights was upheld by the Court in this case based on the fact that the respondent State violated the very essence of the applicant's right of access to a court, due to the limits of examination of her case, as imposed by the Constitutional Court of Romania.

In the case of art. 10 regarding the right to freedom of expression under this Convention, it was admitted because the Court argued in the decision that L.C.K., in her position of DNA chief prosecutor, her position also included attributions regarding the expression of opinions that had as object the legislative changes that could have an impact on the judiciary and its independence, especially on the fight against corruption, so she performed her duties according to the position she held.

CONCLUSIONS

The case of dismissal of the former chief prosecutor of DNA L.C.K. was an atypical one from the procedural point of view as to introduction in court at the European Court of Human Rights, because the internal appeal was not applied, respectively the administrative appeal of the decree of revocation from the position of Chief Prosecutor, and another atypical situation was that the application was not considered inadmissible, and moreover the Court ruled in favor of the applicant.

BIBLIOGRAPHY

- I.Vida, I.Vida - General Theory of Law, Legal Universe Publishing House, Bucharest, 2016.

Legislation

- European Convention on Human Rights
- Law no. 554/2004 regarding the administrative contentious, published in the Official Gazette of Romania, no. 1154 dated December 7th, 2004.
- Law no. 303/2004, published in the Official Gazette of Romania, Part I, no. 826 dated September 13th, 2005.

⁷ Decision of the European Court of Human Rights 123 (2020) of 5.05.2020 - Romania violated the rights of the chief prosecutor of the National Anticorruption Directorate by revoking her mandate ahead of schedule.

CCR Decision

- Decision of the Constitutional Court of Romania no. 358/2018 on the request for resolving the legal conflict of a constitutional nature between the Minister of Justice, on the one hand, and the President of Romania, on the other hand, published in the Official Gazette of Romania, Part I, no. 473 dated June 7th, 2018.

ECHR Decision

- Decision of the European Court of Human Rights 123 (2020) of 5.05.2020 - Romania violated the rights of the chief prosecutor of the National Anticorruption Directorate by revoking her mandate ahead of schedule.

Funkcje Tradycyjnej Rodziny W Systemie Aksjologicznym Społeczństwa Ryzyka

Katarzyna LISOWSKA¹

Streszczenie

Obserwujemy czas szczególnego przełomu w życiu społecznym. Rodzina jest wartością, ale nie tylko tradycyjnie rozumiana. Wartość rodziny to ludzie, jacy są emocjonalnie blisko, doświadczają wspólnoty ze sobą, troszczą się o swoje dobro rozumnie. W rodzinach tradycyjnie rozumianych spotykamy na dużą skalę współcześnie osamotnienie dziecka, szerzą się dysfunkcje, kryzys roli matki i ojca. Nie jest słuszne, by uważać, iż rodziny poza tradycyjnymi – nie mają swoich wartości życia, zasobów duchowych, kulturowych i innych, jakie wskazują, że są to relacje istotne, prawidłowe. Normą jest nie tylko rodzina tradycyjnie rozumiana.

Słowa kluczowe: Kryzys rodziny, osamotnienie dziecka, wartość rodzinnych form życia społecznego, traumatyczna atmosfera

Cel pracy

Celem niniejszej pracy jest refleksja porządkująca dotycząca wartości życia rodzinnego. Głównym zaś celem jest wskazanie na niedostrzegany należycie aspekt traumy życia rodzinnego, kiedy presja społeczna zakłóca kształtowanie się ludzi w sposób właściwy ich potrzebom. Efektem jest nie tylko osamotnienie młodych ludzi, ale odwartościowanie ich życiowych wyborów i nierozumienie, z czego wynikają. Potrzebą są dogłębne studia psychologiczne, socjologiczne i filozoficzne. Mój artykuł jest postulatem o to, by bez emocji badać przemiany życia rodzinnego i dostrzegać normy oraz wartości różnych form życia rodzinnego. Chodzi o wychowanie jednostki zdolnej do życia wspólnotowego, jaka podąża w życiu za swoimi pragnieniami, które nikogo nie krzywdzą i przede wszystkim celem jest wychowanie jednostki uporządkowanej aksjologicznie, jaka jest zdolna do odczuwania w swoim życiu szczęścia.

¹ mgr w zakresie nauk humanistycznych i społecznych, redaktorka merytoryczna czasopisma naukowego „Edukacja Etyczna”.

Rodzina jako wartość

Rodzina jest systemem, na którym opiera się społeczeństwo. Jest to grupa społeczna, która posiada swoje struktury, jej funkcjonowanie określają więzi, wyznaczające relacje między członkami rodziny, układ ich pozycji, odgrywanych względem siebie ról. Środowisko rodziny realizuje liczne funkcje. Jak zauważa Zbigniew Tyszka, rodzina podlega zmianom w perspektywie historycznej. Mają one charakter społeczny, kulturowy, ekonomiczny czy ogólnie cywilizacyjny i choć te spostrzeżenia były poczynione końcem ubiegłego stulecia, mimo gwałtownych przemian wciąż są aktualne². Stałą właściwością rodziny jest, że pozostaje w różnych kulturach pierwszym środowiskiem rozwoju człowieka.

Jak wskazuje Wiesław Kowalski, zaznaczając naczelne funkcje rodziny w życiu człowieka, jest ona wspólnotą naturalną, w porównaniu z innymi jest zawsze pierwotna i najbardziej ceniona jako wartość. Niemniej współczesne zmiany zrodziły poza licznymi pozytywnymi przeobrażeniami, jak zauważa autor, także ukształtowanie się sytuacji, przez którą rozpatrujemy społeczeństwo polskie jako społeczeństwo ryzyka. Niestety rodzina, ta rozpowszechniona instytucja zmagająca się z licznymi problemami³. Na ogół dysfunkcje rodziny powodują trudne warunki ekonomiczne i społeczne, niski poziom kompetencji rodzicielskich, a także zaburzona funkcja rodziny.

Zmiany dokonujące się w rodzinie są niepokojące, kiedy weźmiemy pod uwagę, że wzrasta liczba rodzin dysfunkcyjnych, zmagających się z biedą i bezrobociem. Nasuwa się refleksja, jakie staje się dzieciństwo w dobie XXI wieku? Sytuacja dziecka domaga się szczegółowej analizy w obliczu takich przemian rodziny. Potrzebna jest stała refleksja nad życiem rodzinnym. Odwołanie się do systemowego modelu rodziny, jak wskazuje Kamila Gandecka z Uniwersytetu Wrocławskiego, jest szansą, by skutecznie wspierać rodziny. Należy w tym ujęciu patrzeć na środowisko rodziny jak na złożoną strukturę. Rodziny tworzą grupy osób, które są wzajemnie od siebie zależne. Doświadczają więzi emocjonalnych, posiadają wspólną przeszłość. Należy zaznaczyć, że te wnioski autorka formułuje za Mieczysławem Plopem⁴. Należy także zaznaczyć, że niniejsze ustalenia są bliskie również innym badaczom.

Rodzinę tworzą ludzie, którzy gwarantują sobie warunki do realizacji siebie w życiu, do swoich społecznych potrzeb. Rodzina jest wciąż przestrzenią, która jest w stanie zapewnić jednostce bezpieczeństwo, zarówno emocjonalne, jak i bytowe. Rodzina jest tak ważnym środowiskiem, bo w niej rozwijają się dzieci, dorastają do pełnienia społecznych ról. Nie powstała dotąd inna wspólnota społeczna, która byłaby w stanie stanowić tak sprzyjające warunki wychowawcze i rozwojowe. Potwierdzają te wnioski naukowcy. Upowszechniają spostrzeżenia jak Katarzyna Wałęcka-Matyja, że rodzina pełni mnogie funkcje, jakie różnie są określane, ale sprowadzają się do swoich głównych

² Z. Tyszka, *Socjologia rodziny w Polsce*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, zeszyt 3-4, 1990, s. 233.

³ W. Kowalski, *Praca z rodziną dysfunkcyjną – współczesnym wyzwaniem systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej*, „Studia i Praca Pedagogiczne”, 1, 2014, s. 182.

⁴ K. Gandecka, *Rodzina zagrożona wykluczeniem społecznym – przykłady dobrych praktyk w zakresie systemowych form pomocy*; por.: M. Plopa, *Psychologia rodzin. Terapia i badania*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2005, s. 15.

właściwości i obejmują w sposób naczelnny funkcje: prokreacyjną, seksualną, ekonomiczną, opiekuńczą, socjalizacyjną, edukacyjną, emocjonalną i co godne zaznaczenia – spójności⁵.

Dziecko w rodzinie otaczane jest uwagą i troską najbliższych ludzi. W tej atmosferze ma szansę wyrosnąć na jednostkę, która jest w stanie realizować się w społeczeństwie, pośród innych osób. Jednak istotny stopień dysfunkcyjności rodzin rodzi niepokój i skłania, by badać sytuację i otaczać podstawową komórkę społeczną rodziny należywym wsparciem, które jest usystematyzowane. Wspierając rodzinę w jej przemianach należy pamiętać, by opracowane wsparcie było przemyślane tak, aby dodatkowo nie zaburzać naturalnego systemu rodziny i jej potencjału zaradczego wobec trudnych sytuacji. Jest to prosty wniosek, ale praktyka pokazuje, że należy go powtarzać.

Rodzina w świetle badań naukowych jest pojęciem fundamentalnym w istnieniu społeczności ludzkiej, co zauważa Janke. Jest ona naczelnym środowiskiem wychowawczym, po nim główną rolę w okresie dorastania odgrywa na tej płaszczyźnie instytucja szkoły. To przede wszystkim rolą rodziców jest, aby przygotować dzieci, ukształtować w nich dojrzałość i wyposażyć w podstawowe umiejętności, które pozwolą realizować szkolne obowiązki i odnaleźć się w relacjach z nauczycielami, a także rówieśnikami⁶.

Kwestia równouprawnienia wartości rodzin nietradycyjnych – rodzina jako norma?

Rodzina tradycyjnie jest odbierana przez społeczeństwo jako związek ludzi, którzy legalizują swoją relację małżeństwem. Posiadają dzieci i wspólnie je wychowują, ale różne są modele życia rodzinnego, szczególnie w dobie gwałtownych przemian współczesnych. Różne są rodzaje rodzin. Rodzina jako pełna, definiowana jako wzór jej funkcjonowania nie jest już tak powszechna. Do tego dochodzą alternatywy w życiu rodzinnym w obszarze jej struktury i co więcej, społeczeństwo uznaje fakt ich istnienia. Nie dziwi ten fakt, kiedy weźmiemy pod uwagę różne zdarzenia losowe. Rodzina wciąż nie traci na znaczeniu, choć zmienia się jej charakter. Nadal jest podstawową wartością w życiu człowieka, stanowi trwały obiekt zainteresowania instytucji, które są odpowiedzialne za jej wspieranie, szczególnie w obliczu kryzysów.

Rodzina jest w obiekcie zainteresowania nauki rozumianej poprzez podejście interdyscyplinarne, co jest właściwym podejściem, ze względu na to, jak zróżnicowaną strukturą jest rodzina, kiedy weźmiemy ją pod uwagę jako wspólnota, którą tworzą inne rodziny⁷. Każda rodzina ma własną kulturę, tradycję, obyczajowość, przypisaną do ogólnych norm społecznych.

Rodzina to nie tylko dzieci i rodzice, to także inne osoby połączone wspólnotą więzi krwi lub to wspólnota ludzi zamieszkująca jedną przestrzeń: dom/mieszkanie.

⁶ A. W. Janke, *Wychowanie rodzinne przedmiotem pedagogicznej refleksji*, w: *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*, red. S. Kawula, J. Brągiel, A. W. Janke, Toruń 1998, s. 84.

⁷ Ibidem.

Rodzina pełni funkcję wychowania, prokreacji, odpowiada za powoływanie do życia nowych istot i zapewnia im opiekę. Stąd jej pozycja w społeczeństwie jest bardzo wysoka, ale nie należy zapominać, że dzieci rodzą się także poza rodziną. Pogłębionych badań domaga się problem samotnego rodzicielstwa.

Istnieją rodziny adopcyjne, rodzina to nie tylko wspólnota krwi. Rodzinę charakteryzuje małżeństwo, pokrewieństwo, a także adopcja. Rodzina najczęściej realizuje się trwałym i akceptowalnym obcowaniem płciowym małżonków, określona jest instytucjonalną formą życia małżeńskiego, charakteryzuje się istnieniem systemu dziedziczenia, co akcentuje w swoich opracowaniach poświęconych rodzinie Zbigniew Tyszką⁸.

W świetle badań psychologicznych zaznacza się akcentowaną w tej pracy cechę rodziny, jest ona grupą podstawową, czyli taką, w której jednostka jest w bliskiej relacji z innymi i uczestniczy we wspólnej formie życia poprzez codzienne współdziałanie, jak zauważa choćby w swoich pracach także Krąpiec⁹. Dziś mówimy o nawet nie samotności, ale także osamotnieniu dziecka i to w rodzinie. Zarazem jest silna presja społeczna tworzenia rodzin tradycyjnych. Są wielką wartością, ale nie należy jednak umniejszać innych form życia rodzinnego, nie wolno zapominać choćby o samotnych matkach i wartości życia rodzinnego, jakie kształtują.

Rodzina to więcej niż jej zasadnicze funkcje, które sklasyfikował skrótowo o. Woroniecki, sprowadzając je do zaspokojenia popędu seksualnego, rodzenia oraz wychowania dzieci i zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych¹⁰. Docenia się rodzinę, znacznie jej funkcję prokreacyjną, ale zaznaczam, że nie jest tak jak niektórzy badacze akcentują – dzieci rodzą się nie tylko w tradycyjnych rodzinach, gdzie ludzie połączeni są sakramentalnym związkiem małżeństwa, to nie tylko funkcja wybrana tradycyjnego modelu rodziny. Dzieci wychowywane są w różnych środowiskach, gdzie panują więzi bliskości, emocjonalne. Nierzadko dziadkowie podejmują się trudu bycia z dzieckiem na co dzień, opiekowania się nim i wychowywania.

Han-Ilgiewicz proponuje następującą klasyfikację środowiska rodziny, uwzględniając jej strukturę:

- Rodzina pełna,
- Rodzina niepełna,
- Rodzina zdekompletowana,
- Rodzina rozbita,
- Rodzina zrekonstruowana¹¹.

⁸ Z. Tyszką, *Socjologia rodziny*, Warszawa 1974, s. 74.

⁹ M. A. Krąpiec, *Psychologia racjonalna*, Lublin 1996, s. 126.

¹⁰ J. Woroniecki, *Katolicka etyka wychowawcza*, tom 1, Lublin 1986, s. 7.

¹¹ N. Han-Ilgiewicz, *Pisma, szkice, artykuły, rozprawy*, WSPS, Warszawa 1995.

Rodzina niepełna może być rozumiana poprzez funkcjonowanie w jej strukturze niezamężnej matki z dzieckiem. Rodzina może być zdekompletowana w wyniku śmierci ojca lub matki. Rodzina rozbita – może być opuszczona przez ojca lub matkę. W skład rodziny zrekonstruowanej wchodzi ojczym lub macocha, może też należeć do niej adoptowane dziecko¹².

Za normę uznaje się w społeczeństwie rodzinę pełną, ale uwzględniając społeczne zmiany, jak już wskazywano – inny charakter rodziny także zyskuje zrozumienie. Ludzie przyzwyczajają się, że zmiany są nieuniknione, także na poziomie funkcjonowania rodziny. Zresztą te fakty z życia rodzin nie są nowością, ale dziś szczególnie zwraca się uwagę na znaczenie problemu, poświęcając mu liczne refleksje.

Ze względu na kryterium nieobecności w rodzinie jednego rodzica, zdaniem Kozdrowicz można wyodrębnić następującą typologię rodziny:

1. Rodzina osierocona (jako skutek śmierci jednego rodzica),
2. Rodzina rozbita (w skutek rozwodu, bądź porzucenia rodziny),
3. Rodzina samotna (tworzona przez niezamężne matki z dzieckiem),
4. Rodzina niepełna czasowo (występuje na skutek braku obecności rodzica, który może wyjechać w celach zarobkowych lub przebywać w zakładzie karnym, powodem może być także leczenie szpitalne lub wyjazd poza granice danego kraju)¹³.

Wiesław Ambrozik uwzględniając zróżnicowanie warunków wychowawczych rodziny wyszczególnił: rodzinę normalną – skład rodziny jest pełny, występują w niej silne związki emocjonalne, układ ról jest tradycyjny, przyjęte wartości zmierzają do wykształcenia dzieci; rodzinę zdeorganizowaną – struktura rodziny jest zaburzona, związki emocjonalne są słabe, występują konflikty; rodzinę zdemoralizowaną – jest zdeorganizowana, przekazywane wzorce zachowań są sprzeczne z normami i wartościami, często takie rodziny zmagają się z uzależnieniem jej członków i przemocą¹⁴.

Stanisław Kawula wyodrębnił pięć kategorii rodzin, ze względu na niejednakowy poziom funkcjonowania rodzin pod względem wychowawczym: rodziny wzorowe, rodziny normalne (przeciętne), „rodziny jeszcze wydolne wychowawczo”, rodziny niewydolne wychowawczo, rodziny patologiczne¹⁵.

Rodzina może mieć także charakter dysfunkcyjny, rozkładający możliwość realizowania przez nią swoich funkcji i zadań w sposób zapewniający potrzeby jej członków. Poprzez rodzinę dysfunkcyjną określa się jej charakter zdeorganizowany. Nie tylko jest upośledzone realizowanie funkcji rodziny, ale także zagrożona jest sfera wartości. Jest to sytuacja katastrofalna dla wychowujących się w rodzinie dzieci, wymaga wsparcia wyspecjalizowanych w tym kierunku instytucji. Tym bardziej, kiedy

¹² Ibidem.

¹³ E. Kozdrowicz, T. Pilch T., *Rodzina wielkowiejska matki samotnej jako środowisko wychowawcze*, w: *Rodzina a struktura społeczna*, red. Z. Tyszka, BTN, Bydgoszcz 1984, s. 163–171.

¹⁴ *System wspierania i formy pracy z rodziną*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, Kraków 2013, s. 8.

¹⁵ Ibidem.

weźmiemy pod uwagę wnioski zaakcentowane przez Henryka Cudaka, które dowodzą, że w dysfunkcyjnej rodzinie wytwarzana jest **atmosfera traumatyczna**, osłabieniu ulegają więzi emocjonalne, które przecież są naczelną w rozwoju każdego człowieka¹⁶. Jak patrzeć na rodzinę? Z jednej strony jest wielką wartością, podstawową w życiu człowieka, ale liczne są tradycyjne rodziny, w jakich występuje duży problem cierpienia jej członków. Należy zaznaczyć, że wobec takich sytuacji konieczna jest niezwłoczna interwencja, pomoc, nie ma zgody na przemoc domową. Rodzina nie jest wartością samą w sobie, bezwarunkową. Rodzina jest, gdy występują więzi oparte na poszanowaniu, swojej autonomii, bliskości, gdzie jest troska i odpowiedzialna, rozumna miłość i wspieranie siebie w różnych sytuacjach życia. Rolą rodziny jest kształtowanie młodego człowieka w taki sposób, by nie zagłuszyć jego tożsamości, z tego rodzą się liczne dramaty. Człowiek ma prawo wybierać, w jakich formach życia intymnego chce i nie chce się realizować. Nie można narzucać każdemu, że musi funkcjonować w tradycyjnym modelu rodziny, bo to nie jest miejsce dla każdego, to mit. Moje obserwacje rzeczywistości jako pedagoga praktyka pokazały bardziej złożony obraz faktów. Nie wiemy, czego chce drugi człowiek, dopóki nie pochylimy się z nim nad jego życiem. Zaznaczam, że niczego nie narzucamy młodemu człowiekowi, ale kierujemy na wybór spośród wartości.

Złożone są przyczyny dysfunkcyjności rodziny. To zawsze proces, który dzieje się w czasie. Dysfunkcyjności rodziny sprzyjają takie zdarzenia w jej życiu jak rozwód powodujący rozbitcie struktury rodziny, separacja, śmierć jednego z małżonków. Związki niezalegalizowane są także przestrzenią, która charakteryzuje się nietrwałością i brakiem poczucia bezpieczeństwa, szczególnie dzieci funkcjonujących w takim środowisku wychowawczym. Dziecko potrzebuje klarownej sytuacji stałej obecności w swoim środowisku zarówno matki, jak i ojca. Silne są więzi kształtujące się między rodzicami a dziećmi. Rodzina dysfunkcyjna rozkłada je, także w wymiarze relacji między rodzeństwem, na co zwrócił również uwagę Cudak¹⁷. Mimo tych wniosków potrzebne są dalsze badania. Zaznaczam, że człowiek może być szczęśliwy i poza tradycyjnie rozumianą rodziną, to są kwestie indywidualne. Poza tym rozwód rodziców jest trudną sytuacją, ale tkwienie w przemocy znacznie gorszą. Człowiek ma prawo wyboru, wolność osobistą, nie może spotykać się z naciskiem ocalenia rodziny za wszelką cenę, jej struktury, kiedy obserwuje się choćby dysfunkcje, od których jednostka ma prawo się odciąć i budować życie rodzinne na swój sposób (człowiek ma też prawo pracować nad rodziną).

Rodzina niepełna nie budzi współcześnie negatywnych konotacji. Zmieniają się reguły społeczno-obyczajowe. Coraz więcej zjawisk życia społecznego nie budzi kontrowersji. Uznaje się prawo istnienia różnych rodzin, ale wychowywanie dzieci przez pary homoseksualne to wciąż w naszej rzeczywistości problemy żywo dyskutowane. W Polsce społeczeństwo w znaczącej mierze przeciwstawia się możliwości wychowywania dzieci przez pary homoseksualne. Wskazuje się, że prawidłowe dla rozwoju dziecka jest, gdy wychowuje je, gdy to możliwe, pełna rodzina. Ceniony jest wzorzec matki i ojca. Mówi się o krzywdzie dziecka, które pozbawiane jest matki lub ojca na rzecz jednopłciowych związków.

¹⁶ H. Cudak, *Dysfunkcje rodziny i jej zagrożenia opiekuńczo-wychowawcze*, „Pedagogika Rodziny”, 1-2, 2011, s. 8.

¹⁷ Ibidem.

Sprawa jest emocjonalna i tylko rzetelne badania naukowe, przemiany dokonujące się w czasie mogą zweryfikować, co jest najlepsze lub dobre dla ludzi, a co nie.

Na tyle szybkie i znaczące zmiany dokonują się w Polsce, mimo niechęci społecznych, iż Kampania Przeciw Homofobii już w 2010 roku promowała wzór tęczowych rodzin. Organizacja uznała, iż owa publikacja jest bardzo ważna. Dotyczy bowiem funkcjonowania rodzin bi- oraz homoseksualnych¹⁸. Piszę o tym, by nie unikać badawczo tematów, które zdają nam się niewygodne i wobec których nie dysponujemy odpowiednią wiedzą z badań. Nie trzeba przywoływać badań (nie mamy aktualnych i wyczerpujących, stąd owe postulaty). Z obserwacji zachowań ludzi wiemy, że biseksualizm jest zjawiskiem rozpowszechnionym. Potrzebne są odpowiednie metody badawcze, narzędzia, a przede wszystkim sposób prowadzenia badań, by zbadać rzeczywistą skalę zjawiska biseksualizmu, ale w kontekście różnych problemów społecznych, a nie wiedzy dla wiedzy. Tutaj na uwadze szczególnie w istocie jest ważny problem rodzin nieheteronormatywnych. Nie jesteśmy na etapie dyskusji, czy dopuszczać wychowanie dzieci przez pary nieheteronormatywne. Taka rzeczywistość jest, ludzie posiadają dzieci i dopierają się w pary jednopłciowe. Na zasadzie naturalnych przemian rodziny weszliśmy w nową rzeczywistość, ale faktem jest, że ta rzeczywistość wyprzedziła wiedzę naukową. Stąd moja postawa w tym artykule, liczne są refleksje, jak zaznaczam o charakterze porządkującym. Właściwą postawą badawczą jest uważność i nie dokonywanie emocjonalnych ocen. W nauce chodzi o to, by pokazywać jak jest, a nie jak chcemy, by było oraz wskazywanie, co jest wartością, dlaczego i dokąd prowadzi marginalizacja społeczna ludzi, o jakich problemach wie się niewiele. Wobec tego wiedza ma szczególne znaczenie dla życia społecznego, wiedza o nas samych. Faktem jest, że prowadzone są już badania, które ukazują jak wychowują się dzieci w rodzinach tradycyjnych i nieheteronormatywnych. Niemniej słuszne jest zaznaczyć, że rodziny tradycyjne powstają, a zdarza się od epok, iż ludzie wypierają swoją orientację i chcą sprostać oczekiwaniom otoczenia. To wskazuje na fakt, że rodziny, gdzie są ludzie o różnych orientacjach są faktem od początku istnienia instytucji rodziny. Tego typu wnioski, refleksje badawcze są dla mnie bardzo ważne, by przyznać tendencje, które kierują społeczeństwem i dziś szczególnie się uwidaczniają wobec licznych przemian życia rodzinnego. Podobne wnioski kierunkują nas na badania, jakie mają sens, a jak zaznaczyłam, niniejszy artykuł zawiera liczne postulaty na rzecz myślenia o człowieku i rodzinie tak, by to myślenie nie generowało społecznych szkód. Akcentuję także, że celem jest refleksja oderwana od emocji dla pozyskania wiedzy.

Poprzez funkcję opiekuńczą rodziny rozumie się zapewnienie jej członkom właściwych warunków bytowych, w tym w pierwszej kolejności miejsca zamieszkania. Głównym zdaniem tej funkcji jest także gwarancja warunków, które będą korzystnie wpływały na zdrowie, chroniąc je, a także będą umożliwiały realizację obowiązku szkolnego, co akcentuje Forma¹⁹.

W literaturze najczęściej spotykamy się z określeniem funkcja opiekuńczo-wychowawcza. Najistotniejszym jej zadaniem jest wychowywanie dzieci. Funkcja opiekuńcza rodziny jest skorelowana z funkcją wychowawczą. Opieka w rodzinie to troska, która wyraża się w działaniach zabezpieczających

¹⁸ Kampania Przeciw Homofobii, *Tęczowe rodziny w Polsce. Prawo a rodziny lesbijskie i gejowskie*, Warszawa 2010, https://kph.org.pl/publikacje/raport2010_teczowe_rodziny.pdf [Dostęp: 05.02.2021].

¹⁹ P. Forma, *Realizacja funkcji opiekuńczo-wychowawczej w rodzinach wielodzietnych oraz czynniki ją warunkujące*, „Wychowanie w Rodzinie”, nr 3, 2011, s. 98.

realizowanie potrzeb członków rodziny. Nie ma wychowania bez opieki, bez czuwania nad tym, by dziecko miało zabezpieczone realizowanie swoich praw wynikających z istnienia jako jednostki ludzkiej we wspólnocie innych ludzi²⁰. Prawa drugiego człowieka to przede wszystkim prawa do tego, by mógł on podejmować we wspólnocie innych ludzi aktywność, która gwarantuje realizowanie jego potrzeb życiowych.

Spotykamy się także w literaturze przedmiotu z określeniem funkcja zabezpieczająca. Rozumiemy przez nią aktywność, która jest związana z zabezpieczeniem wartości duchowych i materialnych rodziny²¹.

Rodzina jako doświadczenie wspólnoty

Wychowanie dzieje się poprzez doświadczenie wspólnoty. Człowiek wyrasta w relacjach z innymi i tworzy dalej te relacje, pogłębiając je i doskonaląc. Środowisko wychowawcze rodziny jest najlepszym bytem umożliwiającym kształtowanie właściwych relacji z drugim człowiekiem, koniecznych w społecznym funkcjonowaniu jednostki. Jednak jak dokładnie będzie wyglądała dana rodzina – to kwestia wyboru człowieka, jego potrzeb.

W literaturze naukowej znajdujemy stanowiska, które bezdyskusyjnie wskazują na poważne zagrożenia rodziny, sprowadzające się bezsprzecznie do rangi kryzysu rodziny. Kryzys ten dotyczyć ma zarówno macierzyństwa, jak i ojcostwa²². Pytanie, czy to na tyle dotkliwy kryzys, którego rodzice nie są w stanie sami przezwyciężyć? Niestety jego ranga wobec obecnych przemian jest znacząca. Jest w swych strukturach głębszym kryzysem i nawet instytucje wyspecjalizowane we wspieraniu rodziny stają w obliczu nowych czasów. Muszą dokonać refleksji i opracować takie rozwiązania, które choć załagodzą to, co dotyczy dziś rodzin, co prowadzi do osłabienia więzi, w efekcie do rozbitcia życia rodzinnego i nierzadko ulegania patologizacji osób, które doświadczają tak traumatycznych doświadczeń.

Wspomniany kryzys oznacza dotkliwy proces rozmywania się granic społecznych ról. Wzrasta ponadto ubóstwo, które dotkliwie doświadczą rodziny. Skutkiem są emigracje zarobkowe. Ludzie chcą także rozwijać się zawodowo, więc opuszczają swoje rodziny²³.

Biorąc pod uwagę mnogość funkcji rodziny, które są tak rozległe i realizują się w wymiarze prokreacyjnym, ekonomicznym, opiekuńczym, wychowawczym, socjalizacyjnym, stratyfikacyjnym, integracyjnym oraz innych²⁴, jak zauważa Adamski, łatwo sobie wyobrazić jak społeczna instytucja rodzin jest osłabiona w możliwości realizacji swoich zadań, gdy jeden z rodziców opuszcza ją.

²⁰ A. Kotlarska-Michalska, *Zakres funkcji opiekuńczo-zabezpieczającej rodziny*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, zeszyt 1, 1985, s. 244.

²¹ Ibidem.

²² D. Kaiser, *Regulacje prawne rodziny współczesnej. Konfrontacje i alternatywy*, w: *Rodzina w świecie współczesnym*, red. M. Howorus-Czajka, K. Kaczor i A. Wierucka, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, 2011, s. 59.

²³ Ibidem.

²⁴ F. Adamski, *Socjologia małżeństwa...*, op. cit., s. 50.

Obecny kształt rodziny jest wynikiem długiego procesu ewolucji ludzkości, jak spostrzegła choćby Ziemska. W dobie przeszłych epok, kiedy medycyna nie było tak rozwinięta jak współcześnie, inaczej postrzegano dzieci, które często umierały w rodzinach, uważano je za dobro naturalne²⁵. Aspekt emocjonalny nie był naczelnym w przeciwieństwie do współczesnych czasów. A zatem jak dostrzegamy współczesne rodziny przechodzą także wiele pozytywnych przemian.

Upowszechnieniu uległa tendencja współczesnych ludzi, którzy weszli w dorosłe życie. Nie spieszą się oni z zakładaniem rodziny. Nierzadkie są sytuacje, że młodzi ludzie w ogóle nie decydują się na zawarcie związku małżeńskiego. Potrzebny jest czas, by zbadać tego typu zjawiska, nie nazywać ich w prosty sposób, głębiej wniknąć w dokonujące się przemiany, są bardzo złożone, a bywają upraszczane.

BIBLIOGRAFIA

Cudak H. (2011), Dysfunkcje rodziny i jej zagrożenia opiekuńczo-wychowawcze, „Pedagogika Rodziny”, 1-2.

Forma P. (2011), Realizacja funkcji opiekuńczo-wychowawczej w rodzinach wielodzietnych oraz czynniki ją warunkujące, „Wychowanie w Rodzinie”, nr 3.

Gandecka K. (2005), Rodzina zagrożona wykluczeniem społecznym – przykłady dobrych praktyk w zakresie systemowych form pomocy; por.: M. Płopa, Psychologia rodzin. Terapia i badania, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków.

Han-Ilgiewicz N. (1995), Pisma, szkice, artykuły, rozprawy, WSPS, Warszawa.

Janke A. W. (1998), Wychowanie rodzinne przedmiotem pedagogicznej refleksji, w: Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki, red. S. Kawula, J. Brągiel, A. W. Janke, Toruń.

Kaiser D. (2011), Regulacje prawne rodziny współczesnej. Konfrontacje i alternatywy, w: Rodzina w świecie współczesnym, red. M. Howorus-Czajka, K. Kaczor i A. Wierucka, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.

Kampania Przeciw Homofobii, Tęczowe rodziny w Polsce. Prawo a rodziny lesbijskie i gejowskie, Warszawa 2010, https://kph.org.pl/publikacje/raport2010_teczowe_rodziny.pdf

Krąpiec M. A. (1996), Psychologia racjonalna, Lublin.

Kowalski W. (2014), Praca z rodziną dysfunkcyjną – współczesnym wyzwaniem systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej, „Studia i Praca Pedagogiczne”, 1.

Kotlarska-Michalska A. (1985), Zakres funkcji opiekuńczo-zabezpieczającej rodziny, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, zeszyt 1.

²⁵ M. Ziemska, *Wprowadzenie*, w: *Rodzina i dziecko*, red. M. Ziemska, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1986, s. 5.

Kozdrowicz E., Pilch T. (1984), Rodzina wielkowiejska matki samotnej jako środowisko wychowawcze, w: Rodzina a struktura społeczna, red. Z. Tyszka, BTN, Bydgoszcz.

System wspierania i formy pracy z rodziną, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, Kraków 2013.

Tyszka Z. (1990), Socjologia rodziny w Polsce, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, zeszyt 3-4.

Tyszka Z. (1974), Socjologia rodziny, Warszawa.

Woroniecki J. (1986), Katolicka etyka wychowawcza, tom 1, Lublin.

Ziemska M. (1986), Wprowadzenie, w: Rodzina i dziecko, red. M. Ziemska, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.

FUNCTIONS OF THE TRADITIONAL FAMILY IN THE AXIOLOGICAL SYSTEM OF THE RISK SOCIETY

Abstract

We are observing a time of a special breakthrough in social life. Family is a value, but not only traditionally understood. The value of the family consists of people who are emotionally close, experience fellowship with each other, and care for their rational good. In traditionally understood families, we can meet on a large scale today the loneliness of the child, dysfunctions and the crisis of the role of mother and father are spreading. It is wrong to believe that families apart from traditional ones do not have their own life values, spiritual, cultural and other resources which indicate that these relations are essential and correct. The norm is not only the family traditionally understood.

Keywords: Family crisis, child loneliness, value of family forms of social life, traumatic atmosphere

Does Keeping Portfolios Promote Writing Skills of Foreign Language Learners? A case of high school students

Mehmet Veysi BABAYİĞİT¹

Abstract

Despite the vast number of technological developments in foreign language education, it is sometimes crucial to rely on traditional writing samples by means of conscious teaching techniques so that students can develop awareness toward their mistakes that may lead towards accomplished outcomes. The purpose of this paper is to promote high school students' writing skills in foreign language teaching. The study is conducted with 40 Turkish high school students whose ages vary between 13 and 16, and their English proficiency level is elementary. The data collection tools for this study are a portfolio including 4 weekly plans and a questionnaire applied to the participants at the end of the study. The portfolio tasks were compromised of describing their school days by writing down fifteen sentences, defining a city in Turkey, writing about their dream job and explaining a holly celebration in their culture. The questionnaire included ten Likert-scale based items interrogating participants' perceptions about the application processes and outcomes of the study. The duration for this study took five weeks. The results highlighted that participants developed their writing skills at a great rate as the tasks in the last weeks were written better compared to the former ones. Also, according to the data analyzed, that the participants' syntactical development was positively influenced. Furthermore, data obtained from the questionnaires revealed the participants' eagerness for completing the tasks and actively engaging in the each phase of the study which resulted in fruitful development in their writing via portfolio tasks.

Keywords: Writing skills, portfolio keeping, development, eagerness

¹ Dr., Batman University, TURKEY. E-mail: m.veysi.babayigit@gmail.com

INTRODUCTION

Language learning posits a significant place in many countries, especially teaching English as a Foreign Language learning (EFL) has been evoked in many countries since English has a mediating role in many domains such as science, business, communication and tourism.

While learning the target languages, many skills such as listening, speaking, reading and writing are aimed to be included in order to come up with competent language user. It may be asserted that a language learner can develop writing skills via boosting communication, grammar, punctuation and vocabulary in the target language (Babayiğit, 2020a); however, grammar, punctuation and vocabulary should not be regarded the only aims while developing the target language because effective communication and implied meanings had better be pinpointed via writing (Babayiğit, 2020b). It may be asserted that the role of writing in language learning is multiply. The role of efficient communication in the target language is always regarded as rather crucial in language learning (Babayiğit, 2021). Silva (1993) claims that writing skills hold significant roles in terms of developing learners' intellectual knowledge in the target language. In addition, Leki (1999) states that learners can get a great deal of experience in the target language thanks to well-developed writing skills.

Portfolio can be considered as an important process in terms of following language learners' development during a period of time. Grace (1992) defines portfolio as a record keeping learners' interactions, analyses, productions and emotions during a certain duration. Also, it is claimed that portfolios are documents indicating one's or a group's reflections in accordance with an aim and the evidence (Collins, 1992). Winsor and Ellefson (1995) claimed similar ideas that portfolios are successful in highlighting the process of one's selection, reflection and evaluation either in a specific domain or about a topic. Besides, Arter and Spandel (1991) state that a portfolio can be regarded as a purposeful collection of a learner's studies or outcomes showing his/her efforts and achievement in some areas.

In sum, writing is an important skill in the target language, and the functions and outcomes of writing should not be underestimated by language learners; therefore, employing the utilization of portfolios in teaching the target language is thought to yield successful results.

Methodology

The main goal of the current study is to improve high school learners' writing skills via utilization of portfolio; hence, the efficacy of the portfolios on language development and writing skills of the mentioned learners are also regarded.

The current study was conducted at a high school, and the participants completed the tasks as the parts of their assignments for their English classes. The number of the participants was forty

comprised of 18 female and 22 male ones whose ages varied from 13 and 16. All of the participants were not in the same class, and this study was conducted with 9th and 10th grades. Regarding the native languages of the participants, it is clear that there were Kurdish, Turkish, Arabic and Zazaki.

The main data collection tool for the study is a portfolio. Each week, the participants were asked to conduct an assignment in the writing. The writing assignment topics were as the followings;

- Describe your school day by writing down fifteen sentences (word limit: 100)
- Define a city in Turkey. (word limit: 100)
- Write about your dream job. (word limit: 100)
- Explain and define a holly celebration in your culture. (word limit: 100)

Each week, the participant students were assigned the mentioned topics on Monday, and asked to bring their papers till Wednesday. Then, the researcher corrected the draft papers and submitted them to the participants to let them re-submit and put the assignments into the portfolios. In other words, there was a draft version of the assignment on the front page of the portfolio, and there was a correct and re-submitted version of the assignment. The cycle of data collection took four weeks in the same motion. In the last week, all of the participants were asked to fill in a questionnaire interrogating their perceptions about the process and usability of portfolios. After, the data collection process was completed; the data was analyzed both quantitatively and qualitatively. The data analyses of the assignments were analyzed qualitatively based on the appropriate usage of vocabulary, grammar, subject-verb agreement and syntax; on the other hand, the data of the questionnaires were analyzed quantitatively.

FINDINGS

The participants of the current study were the students of a high school since they were taking English classes as compulsory. The following table illustrates demographic information about the participants in the study.

Demographic Variables		Frequency	Percent %
Gender	Male	18	45
	Female	22	55
Age	13-14	16	40
	15-16	24	60
Class	9 th Grade	22	55
	10 th Grade	18	45
Native Language	Turkish	10	25
	Kurdish	16	40
	Arabic	4	10
	Zazaki	10	25

Considering the demographic information in the table, it can be claimed that the number of female participants is higher than male ones since the number of male participant is eighteen. In addition, most of the participants' ages vary from fifteen to sixteen and the least of them is between thirteen and fourteen. Regarding the grade of the participants, twenty-two of them study at 9th grade and the rest of them study at 10th grade. The data about their native language indicates that sixteen of them have Kurdish as their native language holding the highest number; on the other hand, Arabic language has the least number in terms of native language.

The qualitative analyses of assignments in the portfolios revealed that participants had many mistakes in the first two weeks; however, the number of the mistakes tended to decrease in the third and fourth weeks. The mistakes in the first two weeks were mostly based on syntax development of the learners. The following examples are some mistakes about syntax development in the portfolios.

- *I pizza like.*
- *I yesterday home went.*
- *My mother dinner cooks.*
- *Istanbul has population high.*

- *Ramadan Eid we like much much.*
- *Diyarbakir is old 5000 years.*
- *I don't eat like hamburger afternoons.*
- *An astronaut I want be.*

In the third and fourth weeks, the participants continued to take roles in developing their skills by means of portfolios. It was found that the mistakes in those weeks were mostly based on students' grammar, subject-verb agreement and appropriate usage of vocabulary or in the sentences. The following examples are some sentences from the portfolios in the third and fourth weeks.

- *I doesn't want be a doctor.* (Subject- verb agreement/ Grammar mistakes)
- *My mum cook very well.* (Subject-verb agreement mistake)
- *I always do a cake in festivals.* (Vocabulary mistake)
- *My father watchs his car before a festival.* (Vocabulary / Grammar mistakes)
- *I wants to be a doctor.* (Subject- verb agreement mistake)
- *I eat breakfast at nine every afternoon.* (Vocabulary mistakes)
- *My brother love play football very much.* (Subject-Verb agreement / grammar mistakes)
- *I don't like playing a song.* (Vocabulary mistake)

In the last week, the participants had a likert-scaled based questionnaire comprising of ten items which interrogate their perceptions about the use of portfolios in developing their writing skills, and it was found that 90 % of the participants had a great deal of delight in using the portfolios since it is thought that they were able to see their mistakes and get feedback from the researcher. In addition, most of the participants believed that they were successful in improving their foreign language skills; hence, they felt more motivation towards EFL. Besides, most of the participants supported the idea that the utilization of portfolios should be interdisciplinary within the other academic classes so that they could get the chance of boosting their capacity in the other classes. On the other hand, some participants (15 %) claimed that they considered the process of portfolio unsuccessful because they were not eager to write down about the topics and they didn't like them a lot; however, they also believed that portfolios may be efficient in developing their writing skills. Also, some students indicated discontent about rewriting of the drafts in the portfolios.

CONCLUSION

The current study attempted to boost high school learners' writing skills via the mediating role of portfolios, and there were forty high school participants comprised of both male and female ones. The participants took English classes as compulsory and had to carry out some assignments as requirements. It is clear that the assignment process is the basic component of the portfolios since each participant had to write down the first draft about a given topic and re-edit it then to be put down in the portfolios. The topics chosen for the portfolios seem to be compatible with participants' ages; however, some of them still showed dissatisfaction about the topics. The ongoing duration for the application of the portfolios in English classes in this study revealed that portfolios have a great deal of impact on boosting language learners' writing skills since the participants had less mistakes in the last weeks compared to the former weeks. Lastly, it is clear that portfolios should not be limited to just language teaching, in fact it can be disseminated to the other department since they are believed to be rather practical.

REFERENCES

- Arter, J.A. & Spandel, V. (1992). Using Portfolios of Student Work in Instruction and Assessment. *Educational Measurement: Issue and Practice*, 11(1), 36-44.
- Babayiğit, M. V. (2020a). *Does Keeping a Diary Really Influence Writing Skills of English Learners of Elementary Level? A Case of Five English Learners*, ECLSS Online 2020b, 2nd ECLSS Conferences on Language and Social Sciences, Istanbul, Turkey.
- Babayiğit, M. V. (2020b). Does Multimedia Technology Facilitate Pragmatics Awareness among Teenage Learners? A Case of Secondary-School Students. *International Journal of Kurdish Studies* 6 (2), 164 – 174, DOI: <https://doi.org/10.21600/ijoks.724142>.
- Babayiğit, M. V. (2021). Kürtçe, Türkçe ve İngilizce'deki Bazı Fiillerin Anlamsal ve Kip Açısından Analizi. *International Journal of Kurdish Studies* 7 (1), 123-139, <https://doi.org/10.21600/ijoks.850817>.
- Collins, A. (1992). Portfolios in Science Education: Issue in Purpose, Structure and Authenticity. *Science Education*, 76 (4), 451-463.
- Grace, C. (1992). The Portfolio And Its Use: Developmentally Appropriate Assessment of Young Children. *Eric Digest*. ED351150.

Leki, I. (1999). Techniques for reducing second language writing anxiety. *Affect in foreign language and second language learning: A practical guide to creating a low-anxiety classroom atmosphere*, 64-88.

Silva, T. (1992). L1 vs L2 writing; ESL graduate students' perceptions. *TESL Canada journal*, 27-47.

Winsor, P. & Ellefson, B. (1995). Professional Portfolios in Teacher Education: An Exploration of Their Value and Potential. *The Teacher Educator*, 31(1), 68-91.

Teaching during social distance in the era of pandemic

Dardan KOCINAJ¹

Antigona UKEHAXHAJ^{§ 1}

Faton HOXHA¹

Skender UKAJ¹

Arben BOSHNAKU¹

Kushtrim GREZDA¹

Abstract

During the march 2020 the fast spread of Corona virus have resulted in interrupting all the face to face teaching activities. There was an immediate need to cope with new situation, identify the needs and continue online as more as regular activities were possible, including teaching process. As a team from our Medical School this situation found us as partners of an ongoing EU Project as well. We aim to present a successful online accomplished piloting of teaching process were we included several teaching methodologies with multidisciplinary approach and collaboration through: lectures, the use of guidelines and protocols emphasizing the Evidence Informed Practice also through Journal Clubs, Case Presentations and studies, ensuring Client Center approach. The online final evaluation was performed through Quiz with a success rate of up to 96%. The adoption and adaption of different methods coping with new situation can be successful in continuing and motivating for both students and teachers.

Keywords: teaching, online, pandemic.

¹ University "Fehmi Agani" of Gjakova, Medical Faculty, Gjakova, KOSOVO

[§]Corresponding author:

University "Fehmi Agani" of Gjakova

Address: "Ismail Qemali", n.n., 50 000 Gjakovë, KOSOVO.

Email: antigona.dervishaj@uni-gjk.org

Tel: +38344741471

INTRODUCTION

During the march 2020 the fast spread of Corona virus, the pandemic declared by WHO, conveyed to changes in all living aspects. This have resulted in interrupting all the face to face teaching activities, unsettling also medical activities (1), shifting to novel ideas and solutions for education in different fields (2). Some institutions experienced virtual education, while also having assessments and tutoring online (3), previously recorded video sessions available for repeated possible views in different times (4). There was an immediate need to cope with new situation, identify the needs and continue online as more as regular activities were possible, including teaching process. There are time estimations about planning the online activities, and also examples that they are enough successfully applied even for a short time preparations. Indeed these bring to several along way mainly technical obstacles (5). Students and teaching staff had to bend fast into learning, respectively teaching fully from their homes (6) and that was a big challenge (7, 8).

As a team from our Medical School among accomplishing our duties as professionals, this situation found us as partners of an ongoing EU Project as well (9).

We aim to present a successful online accomplished piloting of teaching process were we included several teaching methodologies with multidisciplinary approach and collaboration through: lectures, the use of guidelines and protocols emphasizing the Evidence Informed Practice also through Journal Clubs, Case Presentations and studies, ensuring Client Center approach.

METHODOLOGY

The presentation involved academic staff and students of the Nursing Program of Medical Faculty, University “Fehmi Agani” in Gjakova throughout the summer semester. The online pilot teaching was a part of the Erasmus + Project being partners in accordance with the Management of the Institution. The management and administrative staff of the University “Fehmi Agani” of Gjakova provided all necessary support for sustainability of the process.

RESULTS

Medical Faculty Staff of the University “Fehmi Agani” in Gjakova as Partners of Erasmus + Project was involved among other contributions also on Piloting the online nursing education on Diabetic Foot. In this part of the Project were involved six teaching staff supported by managerial and administrative staff and also seven nursing students of the second respectively third year of study (Table 1). This experience indeed was a challenge which needed adaption with the new situation. The piloting was with a small group of students who were previously trained on Palliative Care International program. The multidisciplinary approach and collaboration was firstly achieved by academic staff of different fields of expertise such as Public Health, Basic Sciences, Internal Medicine, Surgery, Orthopedics, Physiotherapy and Rehabilitation. They used several teaching methods, combined and adopted for new situation and from different perspectives focusing on Diabetic Foot. Main one were blended learning, coaching, collaborative, and constructive learning (Table 2) accomplishing through several issue related

teaching modalities. The final students evaluation was performed by online quiz which revealed with up to 96% overall learning success.

Table 1. Main local participants in the Partnering Project

Participants	Number
Managerial and Administrative staff	2
Academic staff	6
Students	7
Entrepreneur	1

Table 2. Teaching methodology adaption for online pilot teaching

Teaching methodology	Pilot online teaching
Constructive learning	Problem based learning practice/ Case based
Blended learning	Tasks/ homework, online journals, flipped classroom
Collaborative learning	Case study, videos, photos, cases, quiz
Coaching	Small group, problem solving, interpersonal relationship, communication, teamwork, helping to find solutions, questioning, feedback, discussion, facilitation
Assessment	Short Case, Short answer question, To do - Check list (on site)

DISCUSSION

It is now well known that there is a shift toward online teaching. The education using simulation training, online interactivity and discussions are implemented very quickly even the overall online activities are meant to be prepared for several months and is challenging (7, 8).

The technical obstacles are present at all levels and all parties involved, not only students but academicians as well. There are experiences with students practicing with diabetes clients, stating also that as in some cultures the way of communication is an important factor for client's loyalty to expert's plans (5).

The ways of organizing online teaching was seen in different fields, even in those where the practical dexterity is priority. During the pandemic time different teaching approaches are in use as virtual, flipped classrooms, different types of discussions (case based, journal clubs), presentations, seminars, etc. finding them useful teaching tools currently in absence of hospital training (2) one of them among all also concerning assessment (1) and the optimistic effects on the successes of students (6, 10).

Same teaching methods were also used in our pilot online sessions rated with high importance concluded by final quiz. Since this form of teaching was something new for our country as well, through the IT office we had at our disposal the User Manual for the academic staff and also for students, for technical support toward accomplishing the process.

Chick et al. published findings about the pilot study which shows the teaching method educating, also reporting for no changes as far as preparation time concerns (4).

CONCLUSION

The adoption and adaption of different methods coping with new situation can be successful in /continuing and motivating for both students and teachers in learning respectively teaching. Even technical problems were unavoidable the students participation was active. These are some forms of challenges also proving the readiness of the health staff to be involved in both their professional part, being overwhelmed with pandemic and new flexible teaching and learning strategies. There is a need of research on different online teaching methodologies allowing working intensively with small number groups.

REFERENCES

1. Singh et al. Medical Education during the COVID-19 Pandemic: A Single Institution Experience. *Indian Pediatrics*. 2020; 57: 678-679.
2. Kaup et al. Sustaining academics during COVID-19 pandemic: The role of online teaching-learning. *Indian J Ophthalmol*. 2020 Jun; 68(6): 1220–1221.
3. Singh et al. Medical Education during the COVID-19 Pandemic: A Single Institution Experience. *Indian Pediatrics*. 2020; 57: 678-679.
4. Chick et al. Using Technology to Maintain the Education of Residents During the COVID-19 Pandemic *Journal of Surgical Education* 2020; 77(4): 729-732.
5. Parisi et al. The challenges and benefits of online teaching about diabetes during the COVID-19 pandemic. *Diabetes & Metabolic Syndrome: Clinical Research & Reviews* 14 (2020) 575-576.
6. Birch et al. A novel approach to medical school examinations during the COVID-19 pandemic. *Medical Education Online* 2020, VOL. 25, 1785680.
7. Klar RT. Nurse Educators as Agents of Change in the SARS-CoV-2 Pandemic. *Nursing for Women's Health* 2020; 24(4): 253-255.

8. Dewart et al. Nursing education in a pandemic: Academic challenges in response to COVID-19. *Nurse Education Today* 92 (2020) 104471.
9. <https://uni-gjk.org/en/projekte/1/erasmus>
10. Jowsey et al. Blended learning via distance in pre-registration nursing education: A scoping review. *Nurse Education in Practice* 44 (2020) 102775.

Individualization of Teaching, Form of Work for Successful Learning in Modern Education

Besim LUTFIU¹

Zlatko ŽOGLEV²

Abstract

Education as a pedagogical process is the most valuable "capital" invested in man, which has the role of a generator of general development and prosperity of society. Education is the capital of knowledge, which, if acquired through serious work (learning), will become a fruitful and accessible mechanism for job creation, solid provision of economic conditions and overall social progress. Modernization of teaching aids, teaching methods - teaching techniques, forms of work, adapting content to the interest and abilities of students should be part of modern education.

In this paper, we will try to express some knowledge about the concept of individualization of teaching, the possibility of planning, organizing and implementing individualized learning. We will also present the possibility, from which students can learn a lesson, how to ensure independent engagement in accordance with their psychophysical skills.

Keywords: Individualization, teaching, learning, creativity, ability, skill, worksheets.

¹ Ph.D. Student, „St. Kliment Ohridski“ University- Bitola, Faculty of Education- Bitola, NORTH MACEDONIA.
E-mail: besimlutfiuu@gmail.com

² Dr. prof.; „St. Kliment Ohridski“ University- Bitola, Faculty of Education- Bitola, NORTH MACEDONIA.
E-mail: zlatko.zhoglev@uklo.edu.mk

I. THE CONCEPT OF INDIVIDUALIZATION OF TEACHING

During the past XX Century have been existed the different kind of scientists who trusted that the education is not so important and has no bigger influence on society. Unlike, the Freud and other psychologists, there are a social scientist who have believed that education is very important element for human being development and for whole society, as well (Lobro,1977, pp.8-9, 14-24).

First of all, we should emphasize that the concept of individualization has its own roots, even in the John Dewey work “School and Society” and especially in “The Child and the Curriculum” (Dewey, 1990). Some of his idea later have been developed and practically realized in different educational project with emphasizing the importance of individual approach in educational process such us the experimental gymnasium (9-12 grade) in Oslo (Jorgensen, 1977, pp.145-165).

It is known that according to the criteria of management and realization of teaching, we also have well-known forms of organizing that process, such as individualized, problematic and programmed learning (Stefanović, 2000, pp.141-222, 251-266; Jorgensen, 1977, pp.145-165, 117, 200-201).

By the term individualization of teaching we mean the organization of teaching work, which is based on individual differences between students. Starting from general and specific abilities of students, their predisposition, interests, different individual experiences, levels of knowledge, time of individual progress, learning skills, ways of reacting, forms and style of learning, it is necessary to find a way to realize these specific needs of students in teaching practice which is possible only through an individualization of teaching (Linde, 2003, pp.41-43; Viebahn, 2003, pp.91-93).

Individualization of teaching is a didactic organization of educational work in which teaching requirements are adjusted to the individual skills and developmental characteristics of students, and which is mainly based on independent work, learning, constant monitoring and evaluation of student work. It is impossible to have two students in the same class who can learn the same content in the same way, with the same speed and efficiency. Differences between individual students of the same grade can be in several years of pedagogical work. Individualized learning is presented as a response to traditional learning where all students are taught in the same way and simultaneously. By individualization, the “average” student is exceeded and teaching is directed toward each student, respecting individual abilities and capabilities. Dr. Jovan Djordjevic states that "the basic goal of individualized learning is to teach students to learn, to form on them motivations for positive learning and to release the potential abilities of each student separately." (Lazarević, 2005, p.50). Individualized learning is becoming increasingly applicable in the modern school. More and more teachers and pedagogues use this type of learning in correlation with other forms of teaching. The application of individualization in teaching adapts to the abilities of students and allows undiscovered (hidden) potentials of students to spring to the surface of knowledge and thus allows teaching to be motivating and significantly contribute to the development of creative thinking of students.

By using individual teaching, students become more independent in their work and learning, they become more responsible for their own results, more creative, more active and more responsible. With such way of teaching, an individual can progress to the limits of his abilities (Marković, 2005, p.61).

II. INDIVIDUALIZATION FORMS OF TEACHING PROCESS

For individualization of teaching, respectively for its implementation, the teacher can use certain forms of realization, which are:

- Individual planning of teaching,
- Individualization of teaching with tasks with three levels of complexity (difficulty),
- Individualization of teaching by applying programmed teaching,
- Individualization of teaching by applying the form of group work,
- Individualization of teaching computer educational (software) program,
- Individualization of teaching with an expert system, and
- Individualization using artificial intelligence (UESB).

2.1. Individual planning of teaching-

Individual planning of teaching is a form of individualized teaching process. This pattern is based on the development of the curriculum in accordance with the individual characteristics of each student, based in advance on the level of knowledge, skills, work, interests and needs of students, the circumstances in which he works, etc.

Individual planning of teaching includes specific material for implementation that contains:

- programmed or semi-programmed problem sequences,
- guidelines for the use of learning and knowledge resources,
- instruments for assessing the work of students and their progress.

From the pedagogical aspect, respectively the methodological - didactic and even logical sequence, the program expands within any topic that should include:

- clear definition of teaching tasks and objectives, and
- clearly specified tasks about what a student needs to learn in order to acquire a certain level of knowledge,
- grouping tasks according to the system of progress "step by step" in a logical whole,
- independent work of students, with supervision or referral of teachers (Marković, 2005, p.63).

After each activity, the teacher accepts feedback and encourages students to work independently, creatively and research-wise. This form of learning is known as **Teaching slips or teaching fiche**, and learning slips are just technical material that were first introduced in the books of the Swiss professor

R. Dotran and the French one, F. Morrie in 1960. On worksheets, on one side are the tasks for each student and instructions for solving the tasks, and on the other side, the feedback is presented, which is usually written in the format 15 x 10 cm (Janjušević, 1963, p.58).

The worksheets are different, depending on the tasks to be performed in them. According to pedagogue Dotran, worksheets can be:

a. **Compensation sheets** - are teaching aids that aim to fill gaps in knowledge and correct mistakes made during teaching. These flyers are used for the purpose of eliminating errors and replacing them with real facts or the right solutions.

b. **Development leaflets** - these leaflets are intended for successful, talented students who quickly master the content of the lesson and with these brochures deepen and expand knowledge in the field of creative work. These teaching aids influence the development of students' independence and creativity, and even more engagement on an intellectual level.

c. **Exercise sheets** - are intended to strengthen and interconnect knowledge; these tasks refer to previously solved tasks; these leaflets provide practical application and durability of knowledge application. According to the French pedagogue and teacher F. Morey, these teaching aids or sheets contain the following elements: - **introduction to the task, information on sources of knowledge and materials for work, student work (factual analysis), sublime knowledge and complementary exercises.**

Processing teaching tasks (worksheets) requires a lot of time. It is important that for the preparation of teaching materials - leaflets, start with the individuality of each student. Regarding the efficiency of textbooks, Vladimir Mužić says: "If worksheets are not used as individualized, their value is not greater than the traditional application of additional work." (Vilotijević, 1999, p.221). In our schools, worksheets contain only a few elements of individualization, such as the rhythm of work, which is not sufficient for quality teaching work and the success of individualization.

2.2. Realization of individualization of teaching in tasks with three levels of complexity (difficulties)

This form of individualization is most commonly used in our schools. Preparation of tasks at three levels means the basis of a normal distribution of skills in parallels where they are 25% above normal, 25% below normal and 50% on average. In this way, the task differentiation is prepared for 3 categories of students' knowledge, good, medium and sufficient (weak). These groups are not homogeneous in them and are in themselves subject to knowledge differentiation. Therefore, it is necessary to define the tasks within groups, which means the preparation of various tasks according to the difficulties, which should be gradually transferred from the first level to the second level and so on. The application of three-layer tasks, according to pedagogues-researchers, has been shown to be successful with a group of students who lag behind in teaching and those on average, while less affecting successful students.

2.3. Realization of individualization in programmed teaching

By implementing programmed teaching, individualization becomes successful: each student progresses at his own pace, receives feedback on whether he has mastered the teaching content, when he does not master the subject or tasks he returns to the same task, if so he moves on to the next task, all students reach the targets or set objectives, but at different times. The process of individualization of teaching with a programmed form can take place on two lines or types of programming:

- Linear (Skinner), and
- Branched (Crowder).

1. In **linear** programming, the subject or task is divided into sequences, and the student according to the system of work "step by step", linearly elaborates and processes the teaching content.

2. In **branched** programming, the student has the opportunity to study some parts of tasks or sequences in more depth because some content is expanded and additional information and explanations are provided laterally. This enables full individualization, and the feedback stimulates the students because it enables knowledge of the results achieved during his work.

It is necessary to emphasize that good implementation of programmed teaching has a great role and possibility for involving students in intensive, independent and concentrated learning work (Mužić, 1977, p.38). The elaboration of programmed material is a complex didactic activity and requires a good knowledge of the subject, methodological and didactic skills. Material for programmed teaching can be prepared or performed by professional teams, experienced subject teachers, pedagogues, didactics, etc.

2.4. Realization of individualization of teaching in the form of group work

This form of individualized teaching takes place in groups of 3-5 students, and individualization takes place while solving differentiated tasks. The teacher processes and prepares assignments based on the existing differences of students within the group. Students work individually and independently on the realization of tasks, which can be the same for all students in that group, but provided that the group is homogeneous.

2.5. Realization of individualization of teaching with computer (software) program

Education according to a computer program is a form of modern teaching that enables the full realization of individualization. This form of teaching, respectively individualization of teaching, belongs to the modern teaching methodology, where students do tasks according to their creative and intellectual abilities. Its advantage is enabling the full realization of individualization of teaching, where students independently perform tasks; consult different data and information from different computer subjects. This form of modern teaching is more and more implemented in the daily work of the school (in schools where this system is installed for this purpose). Computer programs are always updated and follow the latest events that occur in society, nature, economy, science and technology, and even in education. That

is why they are very necessary, popular and even more attractive for educational work. For the correct use of the computer science curriculum, it is necessary to train teachers and modernize the school, and in the developed world there are schools that are connected to a specialized database and so the data is organized quickly and rationally. Computerization of the teaching process is one of the didactic-methodical innovations in teaching in general, which enables students to learn independently and flexibly through computers. This reality of computer development provides us with opportunities to introduce a new methodology of teaching in education, quality introduction of information technology in schools and provides a way out of the traditional way of learning and teaching.

2.6. Application of individualized teaching in the expert system and in artificial intelligence

The new information technology is definitely based on the acceptance and processing of information, while artificial intelligence is an evident application of the so-called fifth generation of computers, which will make changes in the teaching process as well. This learning system is based on intelligent components such as: artificial intelligence memory and bios-memory. The first memory (USB) was discovered by Robert Noise. The technological background of technical information is micro technology, which has conquered the world of information, and thus has become an inseparable part of the new methodology of teaching and education. "The man of the future (machine) will not only solve routine operations, but will deal with solving complex tasks and intelligent activities." (Vilotijević, 1999, p.223).

The six factors of intelligent behavior according to Christopher Evans are:

- receiving data,
- possibility of data processing,
- data processing speed,
- change of program (software),
- program efficiency, and
- physical distance.

Teaching with a computer system, that is, teaching with artificial intelligence, enables fast obtaining of information and data, specialized knowledge in certain areas of subjects. Students can easily and quickly contact with all possible information regardless of physical and geographical distance. In addition to numerous advantages, this form of education and teaching also has its negative sides, which are several of them: the student is lonely, estranged, reduces human-human contact and increases human-machine dependence. Individualization as a teaching process, there are no defined boundaries that determine the time of learning, space, and age for the possibility of education, therefore this type of teaching is more extensive and covers a wide range of subjects and can be applied in schools (all levels), work organizations, families as institutions in formal, non-formal and informal education.

III. INDIVIDUALIZATION OF TEACHING, A FORM OF WORK FOR SUCCESSFUL LEARNING

The importance of the role of education in the progress of society is indisputable and the fact that innovations in education contribute to positive changes in society, but also that innovative social thought influences education. The natural aspiration of every organization of society or civilization is to develop, to progress in all its fields of life and work. When it comes to the process of development in education, the movement went from traditional to modern school. To the question of what makes a modern school modern at some point, we will answer: the introduction of innovations.

The question is, are innovations always productive?

The answer to this question, even for the role of individualization of teaching as a possible factor for improving students' knowledge, we will get within this written paper. It was said a little worse at the beginning of this paper, that the teaching methodology is an organizational set of planned activities and actions that should lead to successful teaching and quality education. It was also said that part of the teaching methodology are methods, forms, techniques, teaching aids, planning, strategies and even through activities that are included during the process of developing teaching. This set of activities, resources and planning includes the individualization of teaching as an important activity (type of teaching) in the history of education and schooling. Taking into account in general, modern development of society and technology, as well as the needs of the market for a new workforce and, for well-trained professionals, from high decision-making structures for education, modern schools and teaching staff it requires a change of mindset, new planning and more professional work. These changes should aim at quality education of all participants, taking into account the developmental specifics of each individual. Except in the beginning, when teaching became a part of upbringing and preparation for work and profession (in the old days) and even later with interruptions (short time) individualization of teaching was practically a form of work for upbringing and education of most interested (participants). Well-known pedagogues such as John Locke, J. Rousseau, Vygotsky, etc. have always encouraged the idea of individualization of teaching in terms of freedom and natural development of students, respecting the physical and mental capabilities and individual needs. Individualization of teaching, over time, was part of teaching and learning, so even in today's educational institutions, this type of teaching is used, somewhere more and less, but not as a classic form of individualization, but as a combination with other forms of teaching and methods. Due to uneconomical (temporally and materially) individualization of teaching is limited only to the inclusion of marginalized groups. The full form of individualization of teaching can be found in special educational institutions such as special schools for children and adults with special needs. Therefore, since the individualization of teaching as part of teaching and learning, we can say that individualization of teaching is not an innovation in the teaching process for the present time, but the methodology and teaching aids that can be used to implement it will always give the appearance of innovation. When it comes to the productivity of innovation in society or in education, we can never go into the absolute answer and say that innovation is always productive. Unfortunately, it often happens that educational institutions or individuals in respective area think about innovations, work on them, changes (reforms) are made, but there are no positive results. The same case happened

in our educational institutions in Kosova with several reforms made from 2002 until today in the curriculum of primary and secondary education. Except from the burden of teacher preparation (administrative-paperwork) and problems in the implementation of the curriculum, the so-called reform or innovation has not brought anything valuable. With some appointed experience in educational institutions (more than 20 years), initially as a subject teacher and later at the level of advisor to teachers and school institutions, I share the opinion that individualization of teaching is a form of work that enables success and quality learning for all participants of their age. But the success of this form of teaching does not depend only on the (will of) students, but there are also a number of chain subjects and activities that should be seriously considered in this teaching process. By reading the literature on the individualization of teaching and even our own experience in the teaching process, we were able to understand and even give an opinion on the activities, possibilities and difficulties for the use of this form of teaching. We can also say what are the advantages and disadvantages of using individualized teaching. We are also aware that the implementation of this form of teaching "requires" the fulfillment of several conditions, some of which are material (economically expensive) and some very professional (implementation requires expert planning groups and experienced and willing teachers to implement).

What is certainly an imperative of the time is that high institutions dealing with education planning and policy should think in the direction of expanding the individualization of teaching (educational - administrative legislation) in as many students and schools as possible, given the initial success of below-average and above-average students. Another valuable fact is that the individual work of professional teachers with each individual guarantees the success of students.

IV. ADVANTAGES AND WEAKNESSES OF INDIVIDUALIZED LEARNING

Teaching methodology, as a concept, is very broad and includes all actions and activities that are an inseparable part of the educational or teaching process. Taking into account the time when this methodology was used, we can freely refer to two time systems of teaching, namely the old teaching methodology, respectively the traditional teaching methodology and the modern teaching methodology. And if in time we can come to the separation of the methodology of work into traditional and modern, we cannot easily refer to the separation of methods, means and even activities that have been used in traditional and modern teaching. Methods, forms and even teaching aids were used in traditional teaching, so they are still used today as part of modern methodology. Taking into account the changes in society in general and even changes in education, respectively in the teaching process, we can say that every time (as a period of history) and every social or natural process that takes place has its positive and negative sides. These temporal changes also included the process of individualization that developed over time and supplemented with numerous forms and of teaching aids. With all the changes that accompanied the individualization of teaching, as a type of teaching, it is accompanied by certain advantages and disadvantages that we will show below.

Some of the advantages of individualization of teaching are:

- interpretation of learning content starts from the psychophysical abilities of students,

- develops independence, self-initiative, creativity, research opinion, student's performance,
- students progress at their own pace, creating a good working atmosphere in the classroom,
- develops a positive attitude towards learning,
- provides continuing education,
- rationally uses the student 's mental ability, and
- enables the teacher to continuously correct and check the work of students.

Some of the shortcomings that accompany the implementation of this form of teaching are:

- negatively affects the social (asocial) development of students,
- uneconomical (and expensive) is not comprehensive,
- leads to individualism and selfish behavior,
- self-satisfaction and self-esteem of personal abilities,
- independent work can lead students to meaningless content.

CONCLUSION

"If children cannot learn the way we teach them, then it is our responsibility to teach them the way they can learn." - Vesna Zlatarović, M.Sc. of primary education Sl. Brod

The individualization of teaching at the beginning of its use was like a novelty in teaching. With the passage of time, the thought and view in its use has changed, so pedagogues, teachers and other teachers have named it as an old methodology or a traditional form of teaching. At present, the individualization of teaching has a different treatment by both teachers and professional teachers (pedagogues, psychologists), seen as a modern and successful form of teaching. The latest research, according to prof. M. Vilotijević, show that in the total population (active students) there are about 3.5% of students who are above average (in intelligence and knowledge) from others and can progress quickly if this type of teaching is organized for them, respectively individualization of teaching. Many children today come to school with enough background, with rich vocabulary, with mathematical terminology; they know how to orient themselves in time and space, they recognize letters and their elements, monetary units, etc., and all this is learned in school and they should lose time and even motivation for things they have already "naturally" learned. Therefore, they should be allowed to progress individually during the learning process, it is necessary to respect the existing differences in order to enable each person to progress in accordance with their abilities and capabilities. It is known that the individualization of teaching requires more engagement from all subjects that are closely connected for education, school or learning, but the greatest burden falls on the backs of teachers as the conductor of that activity. Therefore, they are required to have a good experience in the teaching process and more motivation. They should have a high level of knowledge about the subject or the matter they are developing, how to

apply the individualization of teaching, to be regularly prepared in the best possible way to achieve the theoretical and practical goals of teaching and learning. By individualizing teaching, we can achieve good results only if it is well planned in advance and it is performed by well-prepared and experienced teachers with the support of professional workers (pedagogues, psychologists, sociologists) within the school.

LITERATURE

- Brada, Riza,(2005.) *Školska Pedagogija* (Al.). Prishtinë: Biblioteka pedagogjike
- Bryman, Alan (2012) *Social Research Methods*. Fourth edition. Oxford: Oxford University Press
- Cautreels, Paul (2013) «A Personal Reflection on Scenario Writing as a Powerful Tool to Become a More Professional Teacher Educator» in: *European Journal of Teacher Education* (Journal of the Association for Teacher Education in Europe /ATEE/). Oxfordshire: Carfax Publishing, Taylor&Francis Ltd., pp.175-182
- Cohen Louis, Manion Lawrence and Morrison Keith (2011) *Research Methods in Education*. London & New York: Routledge (Taylor&Francis Group)
- David Matthew&Sutton carole D. (2011) *Social Research: An Introduction*. Second edition. London/Los Angeles/New Delhi/Singapoore/Washington DC: SAGE Publications
- Dewey, John (1990) *The School and Society* /First edition in 1900/ and *The Child and the Curriculum* /First edition in 1902/. Introduction by Philip W. Jackson. Chicago&London: The University of Chicago Press
- Dimitrova, Julija (1985.) «Individualizirana nastava u kombinivanom odeljenju», Časopis, “Učitelj“, br.15, Beograd: Kosmos
- Đukić, Mara, «Individualizacija nastave u svetlu koncepta inkluzivnog obrazovanja», Novi Sad, Dostupno na: <http://digitalna.Inkluzivno obrazovanje-I.pdf> Pristupljeno (05.04.2019).
- Janjušević, Milan (1963) *Organizacija nastave* (Al.), Priština: Rilindja
- Jorgensen, Mose (1977) *Škola koju su osnovali učenici: eksperimentalna gimnazija u Oslu*.Beograd: BIGZ
- Lazarević,Vesna (2005.), «Individualna nastava», Beograd: Obrazovna tehnologija,nr.2, pp.47-60
- Lekić, Đorđe (1978) *Metodika nastave poznavanja prirode i društva*, Beograd: ZUNS
- Linde, Goran (2003) «The Use of Two-dimensional Models in Social Science: an autocritical review» in: *European Journal of Teacher Education* (Journal of the Association for Teacher Education in Europe /ATEE/). Oxfordshire: Carfax Publishing, Taylor&Francis Ltd., pp.37-45
- Mandić, Petar (1985), *Inovacije u nastavi* (Al.), Prizren: Ramiz Sadik

- Marković, M., (2005) «Individualna nastava», Beograd: Obrazovna tehnologija, nr.2, pp. 61-66
- Mužič, Vladimir (1977), *Programirana nastava* (Al.). Prishtinë: ETMM
- Noorda, Sijbolt (2014) «Human capital, the oft forgotten key challenge for universities» in: Luc E. Weber & James J. Duderstadt, *Preparing Universities for an Era of Change*. London-Paris-Geneve: ECONOMICA, pp. 187-197
- Petković, Staniša (1984), «Neki oblici i metodski postupci individualizacije nastave matematike», Kraljevo: *Slovo*, Časopis, «Učitelj», br.7 .
- Petrović, Cvetko (1990), «Funkcija nastavnih listića u individualizaciji nastave prirode i društva», Beograd: *Čigoja*, Časopis, «Učitelj», br.33-34
- Polak, Vladimir (1985), *Nastavni sistemi* (Al.), Prishtinë: ETMM.
- Prčić, Ljubica (1999) «Učenik kao subjekat u nastavi» Beograd: «Čigoja», Časopis „Učitelj“, br.63-64.
- Prodanović, T. Ničković, R., (1984) *Didaktika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Rot, Nikolla (1975), *Psikologija ličnosti* (Al.). Prishtinë: Rilindja
- Snoek, Marco (2003) «The Use and Methodology of Scenario Making» in: *European Journal of Teacher Education* (Journal of the Association for Teacher Education in Europe /ATEE/). Oxford (shire): Carfax Publishing, Taylor & Francis Ltd., pp.9-19
- Stanisavljević, Dušanka, «Individualizacija nastave u oblasti čitanja tekstova u IV razredu osnovne škole», Zemun: *Sava Mihić*, Časopis „Učitelj“, br.25.
- Stefanović, Marko (2000) *Modeli kreativne nastave*. Tuzla: ITP R&S
- Uchida, Reiko (2010) *Path to World Peace: from hardship to realization*. Tokyo: Chuo-ku
- Viebahn, Peter (2003) «Teacher Education in Germany» in: *European Journal of Teacher Education* (Journal of the Association for Teacher Education in Europe /ATEE/). Oxfordshire: Carfax Publishing, Taylor & Francis Ltd., pp.87-100
- Vilotijević, Mladen (1999), *Didaktika*. Beograd: Naučna knjiga.
- *** BUDUĆNOST OBRAZOVANJA UČITELJA, (2009)
Subotica: Medjunarodna naučna konferencija, Zbornik radova.
- *** *Pedagoška Enciklopedija I*, (1989.) Zagreb: Školska knjiga.

The Functions of the Symbol in Literary Discourse "Great is the Woe of Sin", Mitrush Kuteli

Fitor OLLOMANI¹

Abstract

The symbol as a linguistic trop is one of the most important mechanisms in enriching the semantic structures of the word, not only in the Albanian language, but in all languages. As a linguistic trop it has a special nature in terms of starting point, mechanism of functioning and functions that participate in linguistic discourse, whether in everyday discourse, or in literary discourse, in which the functions are overlaid in fulfillment of the aesthetic function and the transmission of the idea, message and realization of the topic. In our paper we will try to address some issues related to the symbol such as:

- a. The nature of the word, the sign and the transformation into a symbol as a linguistic trop, the factors that influence the creation of symbols in a language.
- b. The nature of the symbol in Albanian language, a theoretical view on the symbol in the linguistic aspect and in the literary aspect (as a literary figure) and its types.
- c. The function of the symbol in literary discourse, in the novel "Great is the woe of sin" by Mitrush Kuteli.
- d. Creation of symbolic systems in fulfillment of the function of symbol in literary discourse.

Research method: Review of the theoretical literature on the symbol, its nature and evidence of the use of the word as a linguistic sign and its transformation as a symbol, analysis of the function of the symbolic system in the novel "Great is the woe of sin".

Importance of the paper: The paper has a special importance in clarifying the nature of the symbol as a linguistic trope and highlighting its functions according to the nature of the discourse. The effects of its use, especially for certain purposes.

Keywords: Linguistic trop, nature of symbol, function of symbol, literary discourse.

¹ Prof. Asst. dr., University "Fehmi Agani", Gjakova, KOSOVO. E - mail: fitorollomani@yahoo.com GSM: +355693590070

Koronavirüs (COVID-19) Salgın Döneminde Anaokulu Yöneticisi Olmak

Necdet KONAN¹

Meryem Merve ULAŞ²

Öz

Bu araştırmanın temel amacı, anaokulu yöneticilerinin Koronavirüs (COVID-19) salgın döneminde karşılaştığı sorunları ve çözüm önerilerini belirlemektir. Bu amaçla olgubilim deseninde nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Malatya ili merkez ilçelerinde (Yeşilyurt ve Battalgazi) görev yapan 17 anaokulu müdür ve müdür yardımcıları oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Birinci bölümde katılımcıların çalıştığı okul kademesi, görev unvanı ve bu unvandaki kıdemini belirlemeyi amaçlayan üç soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise katılımcı anaokulu yöneticilerinin Koronavirüs (COVID-19) salgınında karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerilerini belirlemeyi amaçlayan 17 açık uçlu soru yer almaktadır. Araştırmanın sonucunda elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Bu analiz sonucunda anaokulu yöneticilerinin karşılaştığı en önemli sorunlar, öğrenci sayısının azlığı ve öğrenci devamsızlığı, virüse yakalanma korkusu ve velilerin virüs konusundaki duyarsızlığı olduğu belirlenmiştir. Bu sorunların çözümüne ilişkin yüz yüze eğitimin yapıldığı anaokullarında öğrenci, veli ve öğretmenlere yönelik koronavirüsten korunmaya ilişkin üniversite - MEB işbirliğinde çalışmalar yapılması, okul bütçesinin yetersiz olduğu okullara maddi destek sağlanması, uzaktan öğretime geçilerek sorunların büyük bölümünün çözülmesi önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Anaokulu yöneticisi, Koronavirüs, Anaokulu, Okul Öncesi

¹ Doç. Dr., İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Malatya / TÜRKİYE.

ORCID ID: 0000-0001-6444-9745 E-mail: necdet.konan@inonu.edu.tr

² Okul Müdür Yardımcısı, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Malatya / TÜRKİYE. E-mail: m.evrem1905@gmail.com

GİRİŞ

Eğitim insanlık tarihi kadar eski bir olgu olup toplumdaki hemen hemen tüm sosyal yapıları etkileyen ve onlardan da etkilenen sosyal yapılardan birisidir. Bu yönüyle insanlığın ortak ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Uygulama noktasında ise zamana ve topluma bağlı olarak önemli ölçüde değişkenlik göstermektedir (Abay, 2004: 129). Eğitim, toplumun tüm bireylerini kapsamaktadır. Eğitimin aile kurumunda başladığı varsayıldığında giderek artan eğitim ihtiyacını ve beklentileri ailelerin karşılama larını gittikçe güçleşmektedir.

Bu durum okullara duyulan gereksinimi her toplumda artırmıştır. Eğitime duyulan gereksinimin planlı ve programlı biçimde karşılanmasına olanak sağlamak amacıyla oluşturulan okullar kendilerinden beklenileni yapabilmek için farklı öğrenim basamaklarında hizmet sunmaktadır. Bunlardan biri de okul öncesi olarak nitelendirilen evredir.

Yaşamın hemen her evresini etkileyen ve onlara temel oluşturan en kritik dönemi olarak kabul edilen 0-6 yaş, çocuğun tüm gelişim basamaklarında üst düzey becerileri kazandığı evredir. Çocuğun doğumundan başlayarak ilkokula kadar geçen süreyi kapayan okul öncesi eğitim, çocuğun eğitim yaşamının ilk basamağını oluşturmaktadır. Okul öncesi eğitim kurumlarının varlık sebebi, kadınların çalışma hayatına katılması ile bu çalışan annelerin çocuklarının bakıldığı yer konumundan hızla çıkıp, günümüzde çeşitli bilgi ve becerilerin kazanıldığı, öğrenim kademeleri içerisinde öğrenmenin en hızlı olduğu ve kalıcı izler bıraktığı, bu yönüyle de gittikçe önemsenen en kritik öğrenim kademesi niteliği kazanmıştır.

Okul öncesi eğitim veren kurumlarda görev üstlenen öğretmen ve yöneticilerin öğrencilerine hangi olanakları, kaynakları nasıl sunduğu okul öncesi eğitimin niteliğini doğrudan etkilemektedir. Okul öncesi eğitim kurumları, aileden sonra çocuğun sosyalleşmeye yönelik ilk adımının gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır. İlk okul deneyimini bu kurumda yaşayan çocuklar, sosyal duygusal becerilerinin ve ilerleyen öğrenim yaşantılarındaki başarılarının temelini burada oluştururlar. Okul öncesi eğitimi veren bu okulların, öğrencilerini tüm bu kazanımlara ulaştırabilmesi için yeterli fiziki ve çocuğun gelişimsel gereksinimlerini karşılayacak öğrenmeleri sağlayacak olanaklara sahip olması beklenir.

Okul öncesi eğitim kurumlarının kalitesi çocuğun var olan potansiyelini ortaya çıkarma ve bunu geliştirmedeki etkisi ile orantılıdır. Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin, öğrencilere sağladığı kaynakların sunulma biçiminde zaman ve mekânın etkisi söz konusu olup uyarıcılar ve yapılan dönütlerin önemi büyüktür (Çobanoğlu, 2010: 15). Okul öncesi eğitim kurumlarında gereksinim duyulan insan ve madde kaynağının sayısal ve niteliksel durumu, özellikle olağandışı dönemlerdeki çabalarını ve bu çabalarının sonuçlarını etkilemesi kaçınılmazdır.

Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıktığı ileri sürülen ve hızla tüm dünyanın temel sorunu olan Koronavirüs (COVID-19), tüm insanlığın yaşamını etkilemiş, kişisel ve toplumsal hayatımızı büyük oranda değiştirmiştir. COVID-19 bulaşma özelliği çok hızlı olan bir yapıya sahip olduğundan, kestirilemeyecek kadar kısa zamanda küresel bir salgın haline dönüşmüştür. Çin'in dışında yayılmasını izleyen ilk haftalarda birçok ülke bu salgından kaçınmak için önlemler almaya başlamıştır. Durumun küresel salgın olarak nitelenmesinden sonra alınan önlemlerin düzeyi günlük yaşamı değiştirecek ölçüde artırılmıştır.

Ülkemizde de birçok alanda önlemler alınması yoluna gidilmiştir. Bu amaçla tüm öğrenim kademelerindeki okullar 12 Mart 2020’de tatil edilmiş, uzaktan öğretim sürecine geçilmiştir. Buna karşın, okul öncesi kurumlar 21 Eylül 2020 tarihinde yüz yüze öğretime açılmış; üç hafta uygulanan programda, her çocuğun haftada bir gün okula gelmesi ve üç saat okulda kalması yoluna gidilmiştir. Bu süreçte bazı aileler, virüs bulaşma çekincesi ile çocuklarını yüz yüze öğretime göndermemişlerdir.

Sonraki üç haftalık programda ise öğrenciler haftanın beş günü yüz yüze öğretime katılmış; günde üç saat okulda kalmışlardır. Yaklaşık üç ay aynı gün ve saat sayıları ile okul öncesi eğitime devam edilmiştir. Haftanın beş günü eğitim yapılması ile birlikte okula gelen öğrenci sayısının yeni kayıtlarla arttığı söylenebilir.

Tüm gerekli temizlik, hijyen önlemleri ile eğitime devam eden anaokulları, MEB tarafından alınan kararlar 02.12.2020 tarihinde yüz yüze eğitime ara verilerek uzaktan eğitime geçmiştir. Ancak MEB’in 15.12.2020 tarihinde yaptığı yeni bir açıklama ile çalışan annelerin çocuklarını bırakacak yerleri olmadığı gerekçesiyle, gerekli önlemleri alarak, anasını hariç tüm anaokullarının veli istemi olması durumunda yüz yüze eğitime geçmesini içeren yazı yayınlamıştır. Bakanlığın bu yazısı doğrultusunda bazı iller uzaktan eğitime devam ederken bazı iller ise yüz yüze eğitim yapmaktadır. Ülkemizdeki bu ikiliğin ve okul öncesi eğitim kurumlarının açılıp kapanması yönündeki farklı uygulamaların, sürece dahil olan tüm bireyleri etkilediği ileri sürülebilir. Ancak bu belirsizlik ve farklı uygulamalar, yaşanan kaygılar, karşılaşılan sorunlar ve bu sorunların çözümünde en büyük sorumluluk üstlenen ve beklenti içine girilen kişiler, kuşkusuz okul yöneticileri olmuştur.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, anaokulu yöneticilerinin Koronavirüs (COVID-19) salgın döneminde karşılaştığı sorunları ve çözüm önerilerini belirlemektir. Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 1- Anaokulu müdür ve müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgın döneminde karşılaştığı sorunlar nelerdir?
- 2- Anaokulu müdür ve müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgın döneminde karşılaştığı sorunlara ilişkin çözüm önerileri nelerdir?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama aracı ve verilerin analizi yer almaktadır.

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma olgu bilim deseni nitel bir araştırmadır.

Olgubilim deseni amaç, bireyin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları belirlemektir. Olgu bilim araştırmaları nitel bir araştırmanın doğasına uygun olarak kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya çıkarmayabilir. Ancak bir olguyu daha iyi tanımamıza ve anlamlandırmamıza yardımcı olacak sonuçlar sağlayacak örnekler, açıklamalar ve yaşantılar ortaya

koyabilir. Bu yönüyle hem bilimsel alanyazına hem de uygulanmaya önemli katkılar getirebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, Akt. Konan ve Bozanoğlu, 2017:109).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2020-21 öğretim yılında Malatya ili merkez ilçelerinden Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerindeki anaokullarında görev yapan anaokulu müdür ve müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları sorunları ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini belirten beşi okul müdürü, 12'si müdür yardımcısı olmak üzere toplam 17 anaokulu yöneticisi oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan anaokulu müdür ve müdür yardımcılarında araştırma etiği yönünden (M1, M2, ... MY1, MY2...M5, MY12) kodlar verilmiştir.

Araştırmaya katılan anaokulu yöneticilerine uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formunu yanıtlayan anaokulu yöneticilerinin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. *Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular*

Katılımcı	Cinsiyet	Görevi	Kıdem (Yıl)
M1	Erkek	Müdür	6
M2	Erkek	Müdür	1
M3	Erkek	Müdür	5
M4	Kadın	Müdür	4
M5	Kadın	Müdür	8
MY1	Kadın	Md. Yrd.	2,5 ay
MY2	Kadın	Md. Yrd.	2
MY3	Erkek	Md. Yrd.	2
MY4	Kadın	Md. Yrd.	5
MY5	Erkek	Md. Yrd.	4
MY6	Erkek	Md. Yrd.	2
MY7	Erkek	Md. Yrd.	8
MY8	Kadın	Md. Yrd.	1
MY9	Kadın	Md. Yrd.	4
MY10	Kadın	Md. Yrd.	4
MY11	Kadın	Md. Yrd.	7
MY12	Kadın	Md. Yrd.	3

Tablo 1'e bakıldığında araştırmaya 5 müdür, 12 müdür yardımcısı olmak üzere 17 yöneticinin katıldığı; bunlardan 7'sinin erkek, 10'unun kadın yöneticiden oluştuğu; mesleki kıdemlerinin ise 1 ile 8 yıl arasında değiştiği görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından oluşturulan ve iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Bu görüşme formunun birinci bölümünde katılımcıların çalıştığı okul kademesi, görev unvanı ve bu unvandaki kıdemini belirlemeyi amaçlayan üç soru yer almaktadır. İkinci bölümünde ise katılımcı anaokulu yöneticilerinin Koronavirüs (COVID-19) salgınında karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların çözümüne ilişkin önerilerini belirlemeyi amaçlayan 17 açık uçlu soru yer almaktadır.

Verilerin Toplanması

Malatya ili merkez ilçeleri olan Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerindeki anaokullarında müdür veya müdür yardımcısı olarak görev yapanlardan, Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilmiştir. Bu bilgilere, araştırmacılar tarafından çalışma grubuna iletilen, Google Form aracılığıyla ulaşılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmalarda elde edilen verilerin analizinde, büyük oranda betimsel analiz ve bazı bölümlerde içerik analizi yaklaşımından yararlanılmıştır. Betimsel analiz yaklaşımına göre elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya çıkardığı temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorunlar ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir. Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. İçerik analizinde ise temel amaç toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla fark edilmeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilmeye çalışılır.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde; araştırma amacının gerçekleştirilmesi için toplanan verilerin çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgularla, bu bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır.

Anaokulu Müdür ve Müdür Yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) Döneminde Karşılaştığı Sorunlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemi "Anaokulu müdür ve müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) döneminde karşılaştığı sorunlar nelerdir?" biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile anaokulu müdür ve müdür yardımcılarının yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sorulan sorulara verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

Anaokulu müdür ve müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları sorunları belirlemek amacıyla katılımcı müdür ve müdür yardımcılara yarı yapılandırılmış görüşme formunda “Okullarda bu olağan dışı dönemde hangi sorunlar yaşanmaktadır?” sorusu sorulmuş ve bu soruya ilişkin bulgulara Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Anaokulu Yöneticilerinin Koronavirüs Salgınında Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular

Karşılaşılan Sorunlar	Frekans
1. Öğrenci sayısının azlığı ve öğrenci devamsızlığı	9
2. Virüse yakalanma korkusu	7
3. Velilerin virüs konusundaki duyarsızlığı	5
4. Okul aidatlarının ödenmemesi	4
5. Öğrencilerin maske takmakta zorlanması	4
6. Velilerin, temashlı öğrencilerini okul yönetiminden gizlemesi	3
7. Teknolojik yetersizlik	3
8. Okulların açılıp kapatılmasındaki tutarsızlık	2

Tablo 2 incelendiğinde ifade edilme sıklığı bakımından anaokulu müdür ve müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında en çok karşılaştıkları sorunlar şunlardır: “Öğrenci sayısının azlığı ve öğrenci devamsızlığı”, “virüse yakalanma korkusu” ve “velilerin virüs konusundaki duyarsızlığı.” Anaokulu müdür ve müdür yardımcılarının konuya ilişkin ilişkin kendi ifadelerinden birkaçı aşağıdaki gibidir:

“Öğrencilerin devam durumlarının değişmesinden dolayı aidatların yatmaması dolayısıyla borçların ödenmesinde aksaklıklar yaşanması.” (MY9)

“Çocuklar unutup ya da sıkılıp maskelerini indirebiliyor. Bu durum diğer çocukları ve öğretmeni sağlık açısından tehlikeye düşürüyor. Aileler çocuktaki hastalık durumunu fark etmeyebiliyor ya da umursamıyor ve çocuğunu okula göndermeye devam ediyor. Bu da virüs taşıyan çocuğun virüsü arkadaşlarına ve öğretmenine bulaştırmasına neden oluyor.” (MY1)

“Hasta temashlı çocukları takip etmekte zorlanıyoruz. Gelmeyen kayıtlı çocuklar için uzaktan da eğitim yapıyor öğretmenlerimiz ve daha yorucu oluyor. Aidat toplamakta ve aidatları, gelirleri kontrol etmekte zorlanıyoruz. Veliler çok duyarsız temashlı çocukları okula gönderiyorlar. Maskesiz gönderiyorlar. Beslenme istiyorlar.” (MY4)

“Okul öncesi kurumlarını her gün açma, kapama kararı almaları, idarecilerin (il, ilçe) tutarsız kararları ve bizim öğretmenlerle amirler arasında sıkışıp kalmamız... Okul öncesi eğitimin önemi, henüz ülkede okul öncesi öğretmenleri dışında kimse tarafından anlaşılmış değil.” (M4)

Anaokulu müdür ve müdür yardımcılarının salgın döneminde karşılaştıkları sorunlar incelendiğinde öğrenci, veli, teknoloji, üst yönetim ve içsel boyutlardan kaynaklı olduğu söylenebilir. Ayrıca söz konusu sorunların da birinin diğer soruna sebep olduğu ileri sürülebilir. Örneğin öğrenci devamsızlığı neticesinde okul aidatlarının toplanamamasına, velilerin duyarsızlığı ve öğrencilerin maske takmakta zorlanmasının virüse yakalanma korkusu ile bağlantılı olarak geliştiği bu durumun açıklanmasına yardımcı olabilir.

Anaokulu müdür ve müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) Salgınında Karşılaştıkları Sorunların Çözümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt problemi “Anaokulu müdür ve müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgın döneminde karşılaştığı sorunlara ilişkin çözüm önerileri nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacıyla anaokulu müdür ve müdür yardımcılarının yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sorulan sorulara verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

Anaokulu müdür ve müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları sorunlara ilişkin çözüm önerilerini belirlemek amacıyla katılımcı müdür ve müdür yardımcılara yarı yapılandırılmış görüşme formunda “Çözüm getirilmeyen sorunların çözümü için neler önerebilirsiniz?” sorusu yöneltilmiş ve çözüme ilişkin önerilere Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3. *Anaokulu Yöneticilerinin Koronavirüs Salgınında Karşılaştıkları Sorunların Çözümüne İlişkin Önerileri*

Çözüm önerileri	Frekans
1. Uzaktan eğitime geçilmesi	9
2. Aşının bulunması	3
3. Okul öncesi kurumların açılıp kapanmasına ilişkin sürecin iyi yönetilmesi	3
4. HES kodlarının toplanması	1
5. Motivasyon için kişisel gelişim seminerlerinin düzenlenmesi	1

Tablo 3’te yer alan anaokulu müdür ve müdür yardımcılarının konuya ilişkin çözüm önerileri incelendiğinde 5 farklı görüş ortaya çıkmıştır. Bu önerilerden en fazla görüş belirtilen ifadenin uzaktan eğitime geçilmesi olduğu görülmektedir. Bu ifadeyi aşının bulunması, okul öncesi kurumların açılıp kapanmasına ilişkin sürecin iyi yönetilmesi ifadeleri izlemektedir. Yöneticilerin sorunlarda daha çok görüş belirtmesine rağmen çözüm önerileri için daha az görüş belirttikleri görülmektedir. Bazı müdür ve müdür yardımcılarının çalışmanın bu sorusunu aşağıdaki gibi cevaplamışlardır:

“Pandemi bitene kadar öz bakımı dahi beceremeyen yaş grubu çocuklarla olduğumuz için okullar kapalı tutulmalıdır.” (M3)

“Hes kodları toplandı ve MEBBİS’den e-devletten kayıtları yapıldı, günlük sorgulamalar yapılıyor. Gelir kontrolleri için de daha çok kontrol ve hatırlatma telefon görüşmeleri. Birebir görüşmeler, vs.” (MY4)

“Velilerle iletişime geçilerek uzaktan eğitime katma çalışmaları, teknolojik imkânı olmayan çocuklar için bağış, vb yardım çalışmaları, zor bir sürecin insanlar üzerinde yarattığı psikolojik gerilimleri azaltmaya yönelik kişisel yardım görüşmeleri motivasyon çalışmaları.” (MY10)

“Anaokullarının açılıp kapatılması ile ilgili kararların sürekli değişmemesini istiyorum.” (MY9)

Anaokulu müdür ve müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında özellikle uzaktan eğitime geçilmesi en fazla öne çıkan çözüm önerisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın veri toplama aracını yanıtlayan anaokulu yöneticilerinin salgın sürecinde en çok vurguladıkları sorunun öğrenci sayısının azlığı ve öğrenci devamsızlığı olduğu görülmektedir. Anaokulu yöneticileri, sorunlarla karşılaşsalar da eğitim öğretimin Koronavirüs döneminde sorunsuz olarak yürütüldüğünü belirtmişlerdir. Her ne kadar kendilerinden, öğrenciden, veliden ve üst yönetimlerden kaynaklı sıkıntılar yaşasalar da tüm bu sorunların aşılabilir olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durum eğitim konusunda ortak bir duyarlılık göstergesi ile ilişkilendirilebilir.

Araştırmaya katılanların görüşleri doğrultusunda okul yöneticilerinin çözüm önerilerinde uzaktan eğitime geçilmesi öne çıkmaktadır. Okul yöneticilerinin karşılaştıkları sorunlar fazla iken sorunlara ilişkin çözüm önerileri daha sınırlı kalmıştır. Bunun temel nedeni tek bir çözüm önerisinde yoğunlaşmalarından kaynaklı olduğu söylenebilir.

Uzaktan eğitime geçilmesiyle öğrenci devamsızlığı, virüse yakalanma korkusu, okulların açılıp kapatılmasındaki tutarsızlığın ortadan kalkacağı düşünülmektedir. Uzaktan eğitime geçildikten sonra öğrencilere, internet ve teknolojik desteklerde bulunularak sorunların ortadan kalkabileceği düşünülmektedir.

Öneriler

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgulara dayalı olarak geliştirilen öneriler uygulamacılar ve araştırmacılar için öneriler olarak iki başlık altında düzenlenmiştir.

Uygulamacılar İçin Öneriler

1. Yüzyüze eğitimin yapıldığı anaokullarında öğrenci, veli ve öğretmenlere yönelik Koronavirüs’ten korunmaya ilişkin üniversite-MEB iş birliğinde çalışmalar yapılabilir.
2. Okul bütçesinin yetersiz olduğu okullara maddi destek sağlanabilir.
3. Uzaktan eğitime geçilerek okul yöneticilerin vurguladıkları sorunların büyük bölümü çözülebilir.

4. Okul öncesi kurumların öneminin anlaşılmasını sağlayacak kampanyalar başlatılabilir.
5. Yüzyüze eğitime geçişin anaokullarının tüm bileşenleri için sorunsuz olmasını sağlayabilecek önlemlerin MEB ve yerel yönetimlerin iş birliği ile alınması sağlanmalıdır.
6. Anaokulu bileşenlerinin belirsizlikten ve anlık değişimler nedeniyle yaşadıkları sorunların tekrarını önlemek için, karar vericilerin öngörülebilir ve kararlı bir tutum sergilemede daha özenli olması gerekir.

Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Araştırmacının katılımcı sayısı artırılarak daha farklı görüşler elde edilebilir.
2. Araştırma okul yöneticileri ile yapıldığı için öğretmen görüşleri de alınarak yeni bir araştırma yapılabilir.
3. Farklı illerde yaşayan okul yöneticileri, araştırmaya konu olan “Koronavirüs Salgınında Anaokulu Yöneticisi Olmak” fenomenine ilişkin daha değişik anlamlar paylaşabilirler. Bu nedenle farklı il gibi değişken açısından paylaşılan anlamların başka araştırmacılar tarafından ortaya çıkarılması ilgili alan yazına katkı sağlayabilir.
4. Salgın sürecinde yaşanan sorunlar ve çözüm yollarına ilişkin anaokullarında öğrencisi olan velilerin görüşlerinin saptanmasına yönelik araştırma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abay, A. R. (2004). Eğitim toplum ilişkisi ve Türkiye uygulamaları, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 149, 129-146.
- Çakın, M. ve Külekçi Akyavuz, E. (2020). Covid-19 süreci ve eğitime yansımaları: Öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 165-186. DOI: 10.24289/ijsser.747901
- Çobanoğlu, H. İ. (2010). *Öğretmen adaylarının bilgisayar teknolojilerini kullanımı ve bilgisayar teknolojilerine yönelik tutumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Konan, N., Yılmaz, S. ve Bozanoğlu, B. (2017). Okul müdür yardımcısı görevlendirmesine ilişkin yönetici ve öğretmen görüşleri. *Kuram Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 23(1), 105-134.

The implementation of Communicative language teaching (CLT) approach in English classes

Elsa VULA¹

Abstract

It is generally known that English language is considered one of the most used foreign language in the world and there is a vast of interest in learning it. The process of learning it is closely related to the process of teaching it as well. There have been major discussions on the teaching methods of a foreign language for centuries. This paper aims in elaboration of “Communicative language teaching approach” and its implementation in primary schools, specifically, in English classes. The research aimed in researching the English teaching methodology, by finding if CLT approach is being applied during the English classes, in four primary schools in Gjakova. Firstly, this paper discusses the origin of CLT approach, its importance and activities and secondly shows findings and discussion of the conducted data, regarding the English teaching methodology. The conducted date gives a clear view of the current situation in four primary schools in Gjakova regarding English teaching methods which are discussed and elaborated later in this paper.

Keywords: CLT approach, CLT activities, English teaching methodology, teacher, pupils.

¹ University of Gjakova “ Fehmi Agani”, KOSOVO

Eşlik ve Benzerlik Konusundaki Örneklerin Türlerine Göre Analizi

Tamer KUTLUCA¹

Nezire Seda KARAASLAN²

Öz

Bu araştırma 2018-2019 eğitim öğretim yılında okullarda 8. sınıflarda okutulan matematik ders kitabı ile ve örnekler Eşlik ve Benzerlik konusuyla sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın problem ifadesi; “8. sınıf matematik ders kitabı geometri soruları Eşlik ve Benzerlik konusunda örnek türlerine göre nasıl bir dağılım göstermektedir?” olarak belirlenmiştir. Bu araştırmanın amacı, 8. sınıf matematik ders kitabındaki Eşlik ve Benzerlik konusunda kullanılan örneklerin, özel olarak incelenip örnek türlerinin belirlenmesidir. Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı kapsamında yer alan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. 2018–2019 eğitim-öğretim yılında ortaokullarda okutulan 8. sınıf matematik ders kitabındaki Eşlik ve Benzerlik konusuna ait örnek sorular derinlemesine incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda en çok kullanılan örnek türünün standart örnekler olduğu, en az kullanılan örnek türünün tanım ve kural dışı örnekler olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geometri, eşlik ve benzerlik, örnek türler, ders kitabı

¹ Dicle Üniversitesi, TÜRKİYE. E-mail: tkutluca@dicle.edu.tr

² Milli Eğitim Bakanlığı, TÜRKİYE. E-mail: sd.karaaslan@gmail.com

GİRİŞ

Etkili bir geometri öğretimi ve geometrik bilgilerin anlamlı ve kalıcı olması; öğrencilere görsel yetenekleri ve geometrik düşünme becerilerini anlamlı öğrenmeler aracılığı ile kazandırmaktan geçmektedir (Kesici, Erdoğan & Özteke, 2011). Nitekim yapılan yenilenme çalışmalarında da matematik öğretim programı, matematiksel bilgileri yapılandırma sürecini materyaller ile desteklemek gerektiğini ve materyallerin matematik öğretiminde etkili bir güç olarak kullanılabileceğini belirtmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018). Bu materyaller içerisinde matematik derslerinde kullanım oranı yaklaşık olarak %90 olan ders kitapları Weiss (1987), öğretmenler ve öğrencileri derste neler yapacakları konusunda yönlendiren somut materyaller olarak matematik öğretimini şekillendirdiği için matematik dersinin kilit noktası konumundadır (Başer, 2012).

Literatürde; matematiksel kavram, tanım ve kuralların açıklanması, somutlaştırılması ve ilişkilendirilmesinde, matematiksel düşünmeyi geliştirmede ve matematiğin daha iyi anlaşılmasında etkili olan matematik ders kitabı örneklerini, ortaokul düzeyinde özel olarak inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanılmamış olup lise matematik ders kitabındaki örneklerin sınıflandırılmasına dair sadece bir çalışma olduğu görülmüştür. Alkan ve Güven (2018) tarafından yapılan bu çalışma, lise matematik ders kitaplarında yer alan limit konusuna ait örnek türlerinin belirlenmesine ilişkin bir çalışmadır. Bu araştırma 2018-2019 eğitim öğretim yılında okullarda 8. sınıflarda okutulan matematik ders kitabı ile ve örnekler Eşlik ve Benzerlik konusuyla sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın problem ifadesi; “8. sınıf matematik ders kitabı, Eşlik ve Benzerlik konusunda örnek türlerine göre nasıl bir dağılım göstermektedir?” olarak belirlenmiştir.

Bu araştırmanın amacı, 8. sınıf matematik ders kitabındaki Eşlik ve Benzerlik konusunda kullanılan örneklerin, özel olarak incelenip örnek türlerinin belirlenmesidir.

YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı kapsamında yer alan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla doküman olarak, 2018–2019 eğitim-öğretim yılında TTKB tarafından onaylanarak ortaokullarda okutulan 8. sınıf matematik ders kitabındaki Eşlik ve Benzerlik konusundaki örnek sorular incelenmiştir. Araştırmaya konu olan matematik ders kitabındaki örnek soruların analizleri, sorular üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmadan Alkan (2016) tarafından geliştirilen örnek türlerine ait sınıflandırma dikkate alınarak yapılmıştır.

TTKB tarafından onaylanarak 2018–2019 eğitim-öğretim yılında ortaokullarda okutulan 8. sınıf matematik ders kitabındaki geometrideki Eşlik ve Benzerlik konusuna ait örnek sorular derinlemesine incelenmiştir. Öğretim programının yapılan en son güncellemelerini kapsamış olması amacıyla 2018-2019 yılına ait bir ders kitabı seçilmiştir.

Bu çalışma ile 8. sınıf matematik ders kitabındaki konularında kullanılan örnek türlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, öncelikle 8. sınıf matematik ders kitabı yer alan konu başlıkları belirlenmiştir. Daha sonra örnek soru Ör1, Ör2, Ör3... vb. şeklinde, çözümlü problem ise Pr1, Pr2, Pr3... vb. şekilde numaralandırılmıştır. Daha sonra araştırmacı tarafından, Alkan (2016) tarafından

geliştirilen örnek türlerine ait sınıflandırma güncellenerek; örnek türleri, örnek kodları ve örnek türlerine ait açıklamaların bulunduğu bir sınıflandırma tablosu oluşturulmuştur. Bu sınıflandırma tablosuna göre örnekler; başlangıç, standart, geliştirici, tanım ve kural dışı, uç ve karşıt örnekler olmak üzere altı farklı kategoriye ayrılmıştır.

BULGULAR

“Eşlik ve Benzerlik” Konusundaki Örnek Türlerine İlişkin Bulgular

8. sınıf matematik ders kitabında “Eşlik ve Benzerlik” konusuna ait Ör50, Ör51, Ör52, Ör53, Ör54, Ör55, Ör56, Ör57, Ör58, Ör59, Ör60 ve Ör61 olmak üzere 12 örnek bulunmaktadır. Bu örneklerden bazıları birden fazla örnek kategorisine dahil olmuştur.

Tablo 1. Eşlik ve Benzerlik Konusundaki Örneklerin Sınıflandırılması

Örnek Kategorileri	f	%
Başlangıç Örnekleri	2	12.5
Standart Örnekler	10	62.5
Geliştirici Örnekler	4	25

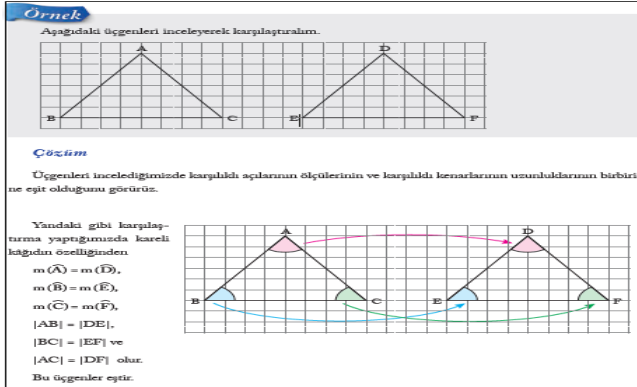
Tablo 1’ de görüldüğü gibi 8. sınıf Matematik ders kitabında bulunan “Eşlik ve Benzerlik” konusuna ait örneklerin % 12.5’ ini (2’ sini) “Başlangıç Örnekleri”, % 62.5’ ini (10’ unu) “Standart Örnekler”, % 25’ ini (4’ ünü) “Geliştirici Örnekler” oluşturmaktadır.

“Eşlik ve Benzerlik” Konusundaki Başlangıç Örneklerine İlişkin Bulgular

8. sınıf matematik ders kitabında “Eşlik ve Benzerlik” konusuna ait 2 başlangıç örneği kullanılmış olup bunların 2’ si de BÖ2 (Tanıma uygun zemin hazırlama) olarak kodlanmıştır. Kullanılan başlangıç örneklerinden biri; örnek numarası, örnek kategorisi ve sayfa numarası ile birlikte Tablo 2’ te gösterilmiştir.

Tablo 2. Eşlik ve Benzerlik Konusunda Kullanılan Başlangıç Örneği

Örnek	Örnek No	Örnek Kategorisi	Sayfa No
			(Ör50, BÖ2, S. 254)

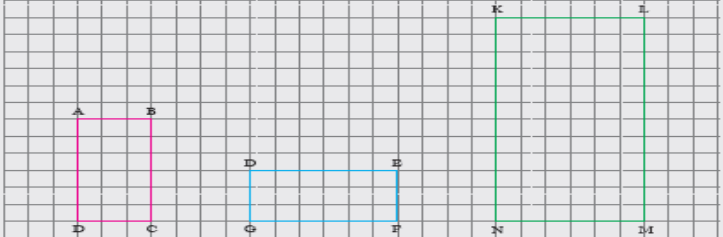
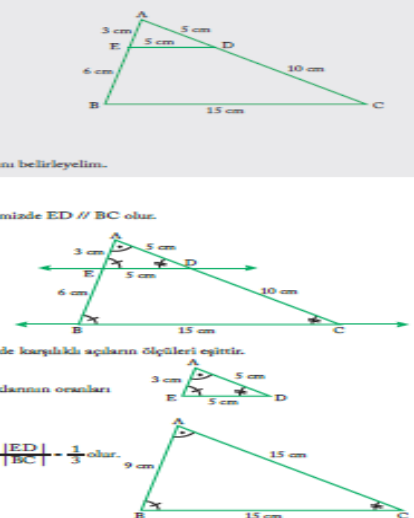
Ör50 örneğinde iki üçgenin açı ve kenarları bakımından karşılaştırılmaları istenmiş ve çözümde üçgenlerin karşılıklı açı ölçüleri ve karşılıklı kenar uzunlukları birbirine eşit olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu örnek, eş çokgenlerin tanımı yapılmadan önce tanıma zemin oluşturmak amacıyla hazırlanmış bir örnek olarak eş çokgenler konusunun başında öğrencilerin bu konu için bilmeleri gereken “eş olan çokgenlerin karşılıklı açı ölçüleri ve karşılıklı kenar uzunluklarının eşit olduğu” bilgisini içerdiğinden BÖ2 olarak kodlanmıştır. Benzer şekilde Ör51 örneği ise benzer çokgenlerin tanımı yapılmadan önce benzer çokgenlerin özelliklerini belirterek, benzer çokgenin tanımına alt yapı hazırlayan bir örnek olduğu BÖ2 olarak değerlendirilmiştir.

“Eşlik ve Benzerlik” Konusundaki Standart Örneklere İlişkin Bulgular

8. sınıf matematik ders kitabında “Eşlik ve Benzerlik” konusuna ait 10 standart örnek kullanılmış olup bunların 6’ sını SÖ2 (Kuralı ifade etme), 10’ u ise SÖ3 (Bir kuralın nasıl uygulanacağını gösterme) olarak kodlanmıştır. Kullanılan standart örnekler bazıları; örnek numaraları, örnek kategorileri ve sayfa numaraları ile birlikte Tablo 3’ te gösterilmiştir.

Tablo 3. Eşlik ve Benzerlik Konusunda Kullanılan Standart Örnekler

Örnekler	Örnek No	Örnek Kategorisi	Sayfa No
<p>Örnek</p> <p>Aşağıdaki dikdörtgenlerin eş veya benzer olanlarını belirleyelim.</p> <p>Çözüm</p> <p>ABCD dikdörtgeni ile EFGH dikdörtgeninde bütün açılardan ölçüsü 90° olduğundan karşılıklı açılardan ölçüleri eşittir.</p> $\frac{ AB }{ EF } = 1 \text{ ve } \frac{ BC }{ FG } = 1$ <p>olduğundan ABCD dikdörtgeni = EFGH dikdörtgeni olur.</p> <p>EFGH dikdörtgeni ile KLMN dikdörtgenini karşılaştırdığımızda karşılıklı açılardan ölçülerinin 90° olduğunu görürüz.</p> $\frac{ EF }{ KL } = \frac{ FG }{ LM } = \frac{1}{2}$ <p>olduğundan EFGH dikdörtgeni ~ KLMN dikdörtgeni olur. Benzerlik oranı ise $\frac{1}{2}$'dir.</p> <p>Sonuç olarak ABCD dikdörtgeni ~ KLMN dikdörtgeni olur.</p>		(Ör 53, SÖ2, SÖ3, S. 257)	
<p>Örnek</p> <p>Yandaki şekilde</p> <p>$ED \parallel BC$, $AE = 3 \text{ cm}$, $EB = 6 \text{ cm}$, $ED = 5 \text{ cm}$, $AD = 5 \text{ cm}$, $DC = 10 \text{ cm}$, $BC = 15 \text{ cm}$ olduğuna göre</p> <p>\widehat{AED} ile \widehat{ABC}'nin benzer olup olmadığını belirleyelim.</p> <p>Çözüm</p> <p>Yandaki gibi ED ve BC doğrusunu çizdiğimizde ED // BC olur.</p> <p>Yöndeş açılardan özelliklerinden</p> <p>$m(\widehat{AED}) = m(\widehat{ABC})$, $m(\widehat{ADE}) = m(\widehat{ACB})$ olur.</p> <p>\widehat{A} ortak açı olduğundan \widehat{AED} ile \widehat{ABC}'nde karşılıklı açılardan ölçüleri eşittir.</p> <p>\widehat{AED} ile \widehat{ABC}'nin karşılıklı kenar uzunluklarının oranları</p> $\left. \begin{array}{l} \frac{ AE }{ AB } = \frac{3}{9} = \frac{1}{3} \\ \frac{ AD }{ AC } = \frac{5}{15} = \frac{1}{3} \\ \frac{ ED }{ BC } = \frac{5}{15} = \frac{1}{3} \end{array} \right\} \frac{ AE }{ AB } = \frac{ AD }{ AC } = \frac{ ED }{ BC } = \frac{1}{3} \text{ olur.}$ <p>Bu durumda \widehat{AED} ile \widehat{ABC}'nde karşılıklı kenar uzunlukları oranlıdır. Dolayısıyla $\widehat{AED} \sim \widehat{ABC}$ olur. Benzerlik oranı ise $\frac{1}{3}$'tür.</p> 		(Ör58, SÖ3, S. 261)	

Örnek

Yandaki şekilde

$[AB] \parallel [DC]$,

$|AB| = 8 \text{ cm}$,

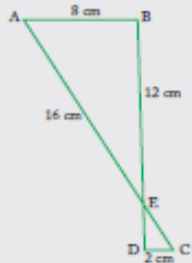
$|BE| = 12 \text{ cm}$,

$|BD| = 15 \text{ cm}$,

$|AE| = 16 \text{ cm}$,

$|AC| = 20 \text{ cm}$,

$|DC| = 2 \text{ cm}$ olduğuna göre \widehat{ABE} ile \widehat{CDE} 'nin benzer olup olmadığını belirleyelim.

Çözüm

Yandaki gibi AB ve DC doğrularını çizdiğimizde $AB \parallel DC$ olur. İç ters açılardan özelliğinden

$$m(\widehat{ABD}) = m(\widehat{BDC}),$$

$$m(\widehat{BAC}) = m(\widehat{ACD}) \text{ olur.}$$

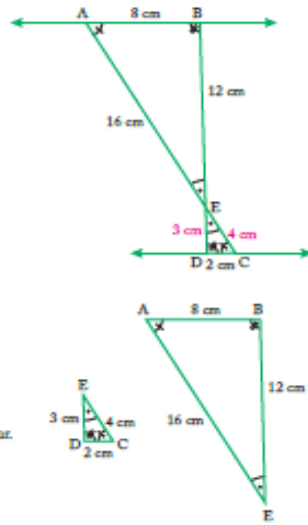
Ters açılardan özelliğinden

$$m(\widehat{AEB}) = m(\widehat{CED}) \text{ olur.}$$

Bu durumda \widehat{ABE} ile \widehat{CDE} 'nde karşılıklı açılardan ölçüleri eşittir.

\widehat{ABE} ile \widehat{CDE} 'nin karşılıklı kenar uzunluklarının oranları

$$\left. \begin{array}{l} \frac{|AB|}{|CD|} = \frac{8}{2} = 4 \\ \frac{|BE|}{|DE|} = \frac{12}{3} = 4 \\ \frac{|AE|}{|CE|} = \frac{16}{4} = 4 \end{array} \right\} \frac{|AB|}{|CD|} = \frac{|BE|}{|DE|} = \frac{|AE|}{|CE|} = 4 \text{ olur.}$$

Bu durumda \widehat{ABE} ile \widehat{CDE} 'nde karşılıklı kenar uzunlukları orantılıdır. Dolayısıyla $\widehat{ABE} \sim \widehat{CDE}$ olur.

Benzerlik oranı ise 4'tür.

(Ör59, SÖ3, S. 262)

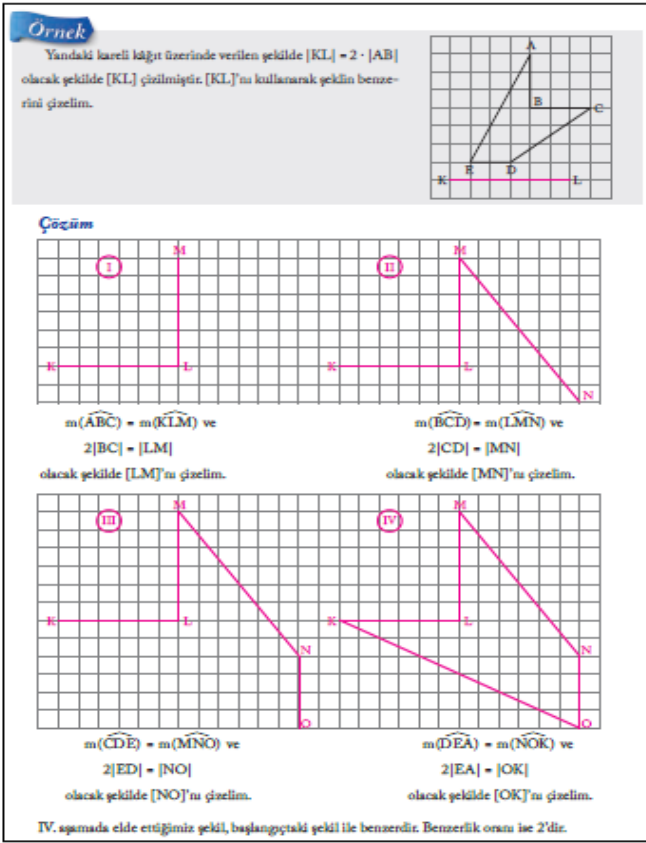
Ör52, Ör53, Ör54, Ör55, Ör56 ve Ör57 örnekleri; eş ve benzer çokgenler olma kuralını yani eş çokgenlerin benzerlik oranının 1 olduğunu, benzer çokgenlerde ise benzerlik oranının sabit bir oran olması gerektiğini ifade ettiği için SÖ2; benzer ve eş olan çokgenleri belirlemek üzere işlemsel sürecin nasıl gerçekleştiğini adım adım gösterdiği için SÖ3 olarak kodlanmışlardır. Ör58 ve Ör59 örnekleri, benzerlik oranını bulma prosedürüne ait işlemsel süreci gösterdiği için; Ör60 ve Ör61 örnekleri ise bir çokgene eş ve benzer şekiller çizme prosedürünün nasıl gerçekleştiği adım adım gösterdiği için SÖ3 olarak değerlendirilmişlerdir.

“Eşlik ve Benzerlik” Konusundaki Geliştirici Örneklere İlişkin Bulgular

8. sınıf matematik ders kitabında “Eşlik ve Benzerlik” konusuna ait 4 geliştirici örnek kullanılmış olup bunların 4’ ü de GÖ2 (Kuralı yansıtan standart örneklerin dışında bu kuralın başka durumlarla ilişkisini gösterme) olarak kodlanmıştır. Kullanılan geliştirici örneklerden biri; örnek numarası, örnek kategorisi ve sayfa numarası ile birlikte Tablo 4’ de gösterilmiştir.

Tablo 4. Eşlik ve Benzerlik Konusunda Kullanılan Geliştirici Örnekler

Örnek	Örnek No	Örnek Kategorisi	Sayfa No
 <p>Örnek</p> <p>Yandaki kareli kâğıt üzerinde verilen şekilde $KL = 2 \cdot AB$ olacak şekilde $[KL]$ çizilmiştir. $[KL]$'ni kullanarak şeklin benzerini çizelim.</p> <p>Çözüm</p> <p>$m(\widehat{ABC}) = m(\widehat{KLM})$ ve $2 BC = LM$ olacak şekilde $[LM]$'ni çizelim.</p> <p>$m(\widehat{BCD}) = m(\widehat{LMN})$ ve $2 CD = MN$ olacak şekilde $[MN]$'ni çizelim.</p> <p>$m(\widehat{CDE}) = m(\widehat{MNO})$ ve $2 ED = NO$ olacak şekilde $[NO]$'nu çizelim.</p> <p>$m(\widehat{DEA}) = m(\widehat{NOK})$ ve $2 EA = OK$ olacak şekilde $[OK]$'nu çizelim.</p> <p>IV. aşamada elde ettiğimiz şekil, başlangıçtaki şekil ile benzerdir. Benzerlik oranı ise 2'dir.</p>			(Ör61, GÖ2, S. 264)

Ör58 örneğinde yan yana ve eşit açıları belirgin olan iki üçgeni vermek yerine, büyük bir üçgen ile büyük üçgen içerisinde oluşturulan küçük bir üçgenin benzer olup olmadığını; Ör59 örneğinde ise birer köşesi ortak olan kum saati görünümünde iki üçgenin benzer olup olmadıklarının bulunması istenmiştir. Bu iki örnek standart benzerlik örneklerinin dışında, iki üçgenin karşılıklı açı ölçülerinin eşit olduğunu paralel doğrular aracılığıyla öğrencilerin kendilerinin keşfetmeleri istenmiştir. Ayrıca Ör58 örneğinde,

kenar uzunluklarının oranlarını bulma süreci de küçük üçgeni büyük üçgenin içinden çıkarıp ayrı bir üçgen olarak düşünmeyi gerektirmekte ve kenar uzunlukları tek tek belirlenip daha sonra oranlarının alınmıştır. Dolayısıyla Ör58 ve Ör59 örnekleri geliştirici bir örnek olarak değerlendirilmiş ve GÖ2 olarak kodlanmışlardır. Ör60 ve Ör61 örneklerinde ise standart çokgenler dışında farklı şekiller vererek öğrencilerden bu şekillere eş ve benzer çokgen çizimleri istenmiştir. Dolayısıyla bu örnekler, öğrencilerin eş ve benzer çokgenler olma koşullarını sağlayan kurallarla ilgili algısını geliştirmeyi ve kuralların kullanım alanının genişletmeyi amaçladığı için GÖ2 olarak kodlanmışlardır.

SONUÇ

8. sınıf matematik ders kitabında yer alan geometri konularındaki örnek soruların sınıflandırılmasına yönelik gerçekleştirilen bu araştırma kapsamında 8.sınıf matematik ders kitabındaki konularına ait toplam örnek ve problem, örnek türlerinin belirlenmesi amacıyla özel olarak incelenmiştir. Örnekler türlerine göre; başlangıç, standart, geliştirici, karşıt, uç, tanım ve kural dışı örnekler olmak üzere altı başlık altında sınıflandırılmıştır. İncelenen örneklerden bazıları birden fazla örnek kategorisine dahil olmuştur. Eşlik ve Benzerlik konusunda en çok kullanılan örnek türünün standart örnekler olduğu, en az kullanılan örnek türünün tanım ve kural dışı örnekler olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Alkan, S. & Güven, B. (2018). Ders kitaplarında kullanılan örnek türlerinin analizi: limit konusu. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 9(1), 147-169.
- Başer, N. (2012). *İlköğretim öğretmenlerinin matematik ders kitaplarını kullanma yolları ve onların öğrencilerin matematik ders kitaplarını kullanma yolları ve matematik ders kitabı hakkındaki görüşleri*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kesici, Ş., Erdoğan, A. & Özteke, H. İ. (2011). Are the dimensions of metacognitive awareness differing in prediction of mathematics and geometry achievement? *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 2658-2662.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018b). Ortaöğretim matematik dersi öğretim programı (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar), 18.04.2019 tarihinde <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=343> adresinden indirilmiştir.
- Weiss, I. R. (1987). Report of the 1985-86 National survey of science and mathematics education. Research Triangle Institute, Durham, NC, ED 292 620. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED292620.pdf> adresinden 18.04.2019 tarihinde indirilmiştir.

The Impact of Pandemic on Macroeconomic Components in Kosovo: 2019-2020

Ndikimi I Pandemisë Tek Komponentët Makroekonomik në Kosovë: 2019-2020

Rifat HOXHA¹

Isuf QABRATI²

Abstract

The Eurozone economy is facing an economic crisis of unprecedented magnitude and speed. The consequences of dealing with the pandemic were reflected in the decline in economic activity in the Eurozone in the first and second quarters of 2020. The decline recorded in the first and second quarters was mainly attributed to the impact of measures taken to prevent the spread of COVID-19 virus. The pandemic also had consequences for Kosovo's economy during this period. The dynamics of macroeconomic developments changed direction diametrically in the following months April and May, with the announcement of the pandemic situation and the undertaking of restrictive measures by the Government to prevent the spread of the virus.

The purpose of this paper is to analyze the impact of the COVID-19 pandemic on the macroeconomic components of Kosovo and to assess whether there are significant differences in these components, which represent an important factor in economic development. In this context, a study was conducted with selected macroeconomic indicators covering the period 2019–2020.

Data were collected by the Central Bank of Kosovo, the World Bank and the Kosovo Agency of Statistics. For this reason some macroeconomic indicators have been used to reflect the impact that the pandemic has had on these indicators.

From the analysis of the results we will try to give some recommendations, however modest, for the improvement of the economic situation and for overcoming as easily as possible this global catastrophe that has affected the economic downturn globally.

Keywords: pandemic, macroeconomic components, economic development

¹ Professor (Prof. Asst. Dr), Faculty of Economics, University of Prizren, Prizren, KOSOVO

² MSc., Assistant (engaged), Faculty of Economics, University of Prizren, Prizren, KOSOVO

Abstrakt

Ekonomia e Eurozonës është u përball me krizë ekonomike të një magnitudë dhe shpejtësie të paprecedent. Pasoja nga përballja me pandeminë u reflektuan në rënie të aktivitetit ekonomik në Eurozonë në tremujorin e parë dhe të dytë të vitit 2020. Rënia e evidentuar në tremujorin e parë dhe të dytë kryesisht i'u atribua ndikimit të masave të ndërmarra për të parandaluar shpërndarjen e virusit COVID-19. Pandemia shfaqti pasoja edhe në ekonominë e Kosovës përgjatë kësaj periudhe. Dinamikat e zhvillimeve makroekonomike ndryshuan kahje diametralisht në muajt vijues Prill dhe Maj, me shpalljen e gjendjes pandemike dhe ndërmarrjen e masave kufizuese nga Qeveria për të penguar përhapjen e virusit.

Qëllimi i këtij punimi është që të analizojë ndikimin e pandemisë COVID-19 në komponentët makroekonomik të Kosovës dhe të vlerësojë nëse ekzistojnë dallime të rëndësishme tek këta komponentë, që paraqesin faktor të rëndësishëm në zhvillimin ekonomik. Në këtë kontekst, është kryer një studim me treguesit e zgjedhur makroekonomik që mbulon periudhën 2019–2020.

Të dhënat janë mbledhur nga Banka Qendore e Kosovës, Banka Botërore dhe Agjencia e Statistikave të Kosovës. Për këtë arsye janë përdorur disa tregues makroekonomik për të pasqyruar ndikimin që ka pasur pandemia në këta tregues.

Nga analiza e rezultateve do të mundohemi që të japim disa rekomadime sado modeste për përmirësimin e gjendjes ekonomike dhe për tejkalimin sa më të lehtë të kësaj fatkeqësie globale që ka ndikuar në rënien ekonomike në nivel global.

Fjalët kyçe: pandemia, komponentët makroekonomik, zhvillimi ekonomik

Objections and Restrictions on Ismail Kadare's Works

Kamber KAMBERI¹

Abstract

The history of albanian literary anathematization of works of different authors, in different countries, it occurred time of certain regimes, but in most cases it is the communist dictatorship. The number of authors, or their anathematized works, extinct or also mostly banned, unfortunately it is great. Between these prohibitions, the most violence and inclusive it is realized to Gjergj Fishta and his works. The same happened also in special way to Ismail Kadare writers and his works.

Therefore, in this study, I will treat some aspects about anathemization of literary works of contemporary writer, Ismail Kadare. Based on history published works of this author, in one side has brought succes and satisfaction for best values artistic, in other one side has consequences often thrill, worries, great crash with violence consequences. So, author was concerned continuesly with warnings, reprimands from political parties, threats, deportation and other dangerous fabrications.

Treatment and acces, reading and theirs interpretation from totalitarian system it is of the most weird and sometimes most paradoxical. Here of course must to included also intelectual courage of author. In this aspect, I consider that still can say more.

Keywords: Kadare, literary, totalitarianism, totalitarianism, work.

¹ Prof. Assoc. Dr., Dean of Philologic Faculty at Public University "Fehmi Agani" in Gjakova, KOSOVO

US Foreign Policy Interests on the Crisis and the Kosovo War

Halim BAJRAKTARI¹

Artan RESHANI²

Abstract

The American foreign policy engagement on the Kosovo issue begins with the American Congressman Joseph DioGuardi since 1985, who succeeds in convincing congressional colleagues that the regime of Slobodan Milosevic exercises violence against the Albanian population in Kosovo. From the congressmen initially, the issue was dealt with as a violation of human rights and democratic negotiation. President Bush warns Slobodan Milosevic of using force in the event of a Kosovo conflict. The Dayton Accords set aside the Kosovo issue. This agreement obliges Kosovo Albanians to form the KLA as the only factor to protect from Serbian military, paramilitary and police violence that exert continuous violence and genocide against the Kosovo Albanian population. American foreign policy in coordination with the European community urgently seeks a peaceful conference between the parties to the conflict. Despite the organized peace conference, opposing sides do not reach agreement between themselves and the international community convinces the Kosovar side to sign the deal and take military action against the Serbian army. The Rambouillet conference in France was organized by US President Bill Clinton and Secretary of State Madeleine Albright. This attitude of American politics is proved by the agreement reached with the Albanian side and the NATO intervention in Kosovo. The failure of the US missionary Richard Holbrooke to convince Slobodan Milosevic forced the international community to intervene militarily against the Serbian army. On 24 March 1999, US President Bill Clinton ordered NATO Secretary General Javier Solana to commence air strikes against Serbian military targets in the former Yugoslavia. After 78 days of air strikes, Serbia finally accepts the agreement and signed it. On June 10, 1999, NATO was deployed in Kosovo and assumed the security of the country.

Keywords: American foreign policy, Kosovo, Rambouillet, agreement, NATO.

¹ Prof. Assoc. Dr., Law Faculty, University "Ukshin Hoti" of Prizren, KOSOVO E-mail: halim.bajraktari@uni-prizren.com

² PhD.cand., Faculty of Education, University "Ukshin Hoti" of Prizren, KOSOVO. E-mail: artan.reshanii@uni-prizren.com

About Some General Special Features of Albanian Heroes Songs

Labinot BERISHA¹

Abstract

Albanian heroic songs with a range of values and peculiarities, are distinguished for the two worlds, which complement and are fused into each other: the real, everyday world and the imaginative world, which, in these songs is vast and defining. It is intertwined with the real and both create an inseparable whole and together leave the impression of the real world.

This study of the oral epic of the peoples of the Balkan Peninsula and the fulfillment of some important tasks for the enrichment of this study and for the achievement of the most stable scientific results should be focused, expanded and deepened, seeing and concretizing time and time again with the study and problems of the Albanian oral epic - as one of the ancient epics, qualitative and voluminous of the Balkan Peninsula.

Albanian heroic songs with the two epics of Homer, yes and with other ancient epics, the thematic mythological world and especially the social order (stage) of matriarchy (even older than the Homeric world, where patriarchy reigns), which deeply penetrates the ancient and inherent layers of our heroic songs, makes us say that the songs may have been inherited from antiquity and that over time, underwent changes, which are natural, as happened, the word comes, with the elements of the Slavic and Ottoman worlds that entered the texts, but did not change their essence.

Keywords: Albanian epic, Balkan Peninsula, Kreshnik songs, heroic

¹ PhD (Prof. Assoc.Dr), University "Fehmi Agani" Gjakova, KOSOVO

Albanian heroic songs with a range of values and peculiarities, with the thematic and poetic world, as rich as independent and ancient, and with different layers, could not be created immediately and only in one period. It took time and skill for singers and oral conductors to create, spread and carry from one individual to another, from one generation to the next.

They are distinguished for the two worlds, which complement and are fused into each other:

A) The real, everyday world, which is concretized with various attempts to protect pastures and lands from various invaders, to protect personal, family or tribal honor, respectively of ethnicity; then through marriages, murders, deaths, mourning; wounds received by the brave during the skirmishes; women spin wool with a shaft and fork, weave fabric, work the soil with a turmeric harvester; the visits they make and the help they give to each other in the difficult and difficult moments of life; fear; honoring the elder, honoring the friend, the spiritual strength to forgive the other, even the greatest opponents, dressing with sheep (sheep leather)².

B) The imaginative world, which, in these songs is vast and defining. It is intertwined with the real and both create an inseparable whole and together leave the impression of the real world.

This dimension of the Albanian heroic songs is conditioned by the fact that they deal with life in the past, that is, they deal with phenomena from history, from tradition. Even when for a moment the listeners or readers of the time find them impossible, unusual, taken for granted. They know that, by the way, the ordinary man in everyday life can not have snakes in his belly, can not assemble and cooperate with watches and crafts, talk to birds and horses and leave messages to them. To accomplish the goal he sets for himself, to cut off an opponent, or to rob a beautiful girl, the brave man seeks the sun of the moon. Gjergj Elez Alija has been suffering for nine years with nine graves in his body, but he manages to uproot the turnip in the backyard to test his strength - proof that he can fight the sea urchin. The adversary has extraordinary body size, but also unusual strength: his mace is inserted twelve saws into the ground and just as much dust rises in the sky. Muji and Halili are described as beings of extraordinary size: “big men, like oaks with gems, / have mustaches as big as two brown rams³”. Halil's horse footprint is six feet wide⁴, while Arnaut Osmani endures the fire in his chest only to save his comrades from the king's prison, or Muji himself claims that death does not come to him from man. Even mythical beings, who have a multiple function (fairy's give strength to Muji and make him brave, which belongs to both real and unreal life; the power of fairies is hidden in the horned goats; give advice on how they should act). So, despite all that is happening in these songs, such messages the listener or

² J. M. Lotman, *Predavanja iz strukturalne poetike*. Uvod, teorija stiha. ZIU, Sarajevo 1970, pagef. 46.

³ *Epika legjendare. Second volume*. Prepared by Qemal Haxhihasani. Akademia e shkencave dhe arteve të Shqipërisë. Instituti i kulturës popullore. Tiranë 1983, pg. 62.

⁴ *Epika legjendare. Second volume, ibid*, pg 163.

reader receives as possible, as real. This is also the case in the ancient epics of other traditions, where various mythical deities and beings have a great and decisive function.

Albanian heroic songs⁵ are not only important for the many linguistic expressive values that the rich thematic and motivational world has, but they also enable the best knowledge of the oral epic of the peoples of Southeast Europe and especially of the epic of the peoples of the Balkans.⁶: “In our opinion, the study of the oral epic of the peoples of the Balkan Peninsula and the fulfillment of some important tasks for the enrichment of this study and for the achievement of the most stable scientific results should be focused, expanded and deepened, seeing and concretizing time and time again with the study and problems of the Albanian oral epic - as one of the ancient epics, qualitative and voluminous of the Balkan Peninsula - without the knowledge of which there can be no genuine scientific results of the study of the epic phenomenon in this part of Europe and of the special and common elements of the oral epics of the peoples living here⁷”.

The multiple value of these songs has been emphasized by all those researches who have taken them seriously and with their main features. Thus, Qemal Haxhihasani, one of their best connoisseurs, emphasizes that Albanian heroic songs “[...] have the appearance of a great artistic monument that speaks of the history of our people - psychology, ethics, life as sober, as fast as as calm and noble, as well as combative and irresistible of our highlander⁸” and “[...] these songs remained as a great monument, which with its art stood for centuries⁹ [...] bring us old motives, habits and rites, elements of a psychological worldview and various manifestations of relationships of an early social order¹⁰”.

In these songs, as has rightly been pointed out, “[...] there is no evidence to lead, even indirectly, to some form of centralized state power. In these songs there is no allusion to the extension of political boundaries, to wars to subdue the opponent, or to impose on him a certain religious ideology¹¹”.

⁵ Mark Milani mentions the Albanian heroic songs for the first time. Speaking about the rich tradition of oral epics among Albanians, he writes: “Albanians sing about Marku and Musa, Muji and Halil, Jankovic and Smilanic, Saracens of Kotor and Senj...⁴”. Look Marko Milanov, *Celokupna dela*, za štampu priredio Trifun Djokić, Narodna prosveta, Beograd, pg. 231; The first fragment of the songs of the cycle of knights was brought by G. Meyeri in his work *Albanesische Studien* VI. Vienna 1897, while the first complete songs were published in 1904 by G. Jakova - Merturi in the work *Grammatica della lingua albanese*. Frascati 1904.

⁶ The fake discussions of borrowing our heroic songs from the Muslim epics of Bosnia and Herzegovina and the Serbian and Croatian epics I do not find it reasonable to address here. The very fact that I look at the chivalrous cult and the ways of its elaboration and realization in our songs in comparison with the ancient epics, testifies both to their independence and to the meeting points with these ancient traditions before the arrival of the Slavs in Balkan Peninsula.

⁷ Anton N. Berisha, *Për një qasje më të drejtë dhe për një studim më kompleks të epikës gojore të popujve të Siujdhesës ballkanike*. In “Qasje poetikës së letërsisë gojore shqipe”, cited work, pg. 148.

⁸ Qemal Haxhihasani, *Parathënie*. In “Epika legjendare”. Second volume. Prepared by Qemal Haxhihasani. Akademia e shkencave dhe arteve e RPSSH, Instituti i kulturës popullore. Tiranë 1983, page. 6.

⁹ Z. Sako, Q. Haxhihasani, *Intrudaction*. In “Epika legjendare”. Cycle heroes. First vollume. Editing texts, vocabulary and notes by Qemal Haxhihasani. Tiranë 1966, pg. 41.

¹⁰ Qemal Haxhihasani, *Epika legjendare*. In “Folklori shqiptar” (Textbooks for the university). Universiteti shtetëror i Tiranës, Instituti i folklorit, Tiranë 1972, pg. 50.

¹¹ Qemal Haxhihasani, *Disa çashtje rreth studimit të kangës tregimtare në trevën veriperëndimore të Ballkanit*. In “Studime filologjike” no. 3, Tiranë 1967, pg. 159.

Although some thematic elements of the Albanian Kreshnik songs are of recent times, they have not touched and have not changed the essence of their world, which was once more independent and unique. Hence, “It is not only about those ancient elements with mythological bases (such as: metamorphoses, mythological beings, clocks, crafts, close cooperation of people with those mythological creatures, horses and birds, animals that communicate with heroes, desires to have bodily power and not power and wealth, etc.), but also for those early traces in the development of the family which testify to the remnants of ties in the native line, the presence of which is certainly of great importance. They undoubtedly make up the earliest echelons encountered in our epic...¹²”.

What justifies the antiquity, but at the same time the great importance of our heroic songs, is the fact that they express the world of the singers who sing them, their worldview and the world they belong to. They express the honor, manliness, faith, virtues, customs and habits that our man has used over the centuries. This has been confirmed by comparative studies of our culture with ancient cultures, such as Japanese and Hellenic. Thus, Japanese researcher, Kazuhiko Yamamoto says: “[...] *we are of the opinion that societies without state authority have had their typical code or rules, of an ethical and social nature. Our comparative study between the Albanian tribal customary code, the Kanun and the ancient Japanese culture, where we explain the ethical structure of a society without state authority, leads us to the above conclusion. In this study we note that the ethical structure of a society without state authority, such as that of the Gege tribes of northern Albania, consisted of faith, honor, acquaintance, blood, bread and revenge.*¹³”.

These important components of the life of the Albanians, as well as the brotherhood and similar phenomena, codified in the *Kanun of the mountains*, which we find in different ways in the Albanian heroic songs, not as decoration, but as a matter of first hand, testify to their molding from the concrete life of their creators - their singers over the centuries. Outstanding researcher, M. Lambertz does state “The songs of Halil and Muji belong to the most ancient background of Albanian folk poetry. They therefore contain many ancient fairy-tale elements...¹⁴”. This researcher brings down their subject matter at the time of the Slavic penetration into the Balkan Peninsula: “[...] numerous traces in short epics prove that the songs were born early, they go down to the time of the penetration of the Slavs under the Danube and the Balkans and preserve the memory of the early wars of the Illyrians or Albanians against the Slavs, who penetrated around years 700 and 800. The ancient fairy-tale elements of Albanian-Illyrian origin, which vividly shape the Albanian popular thought, the ancient weapons are part of the memory from the earliest times¹⁵”.

¹² Andromaqi Gjergji, *Etnosi ynë në epikën heroike legjendare*. In “Çështje të folklorit shqiptar 2”. Akademia e shkencave e RPS të Shqipërisë, Instituti i kulturës popullore. Tiranë 1986, pg 114.

¹³ Prof. Dr. Kazuhiko Yamamoto, *Struktura etike e shoqërisë homerike*. A comparative look at the ethical structure of Homeric society and that of the Albanian canon. In “Gjurmime albanologjike Folklor dhe etnologji” 31 / 2001, Prishtinë 2004, pg 50.

¹⁴ Maximilian Lambertz, *Die Volkspoesie der Albaner*. Eine einführende Studie. Sarajevo 1917, pg. 7. Look Anton N. Berisha, *Maximilian Lambertzi për epikën gojore shqiptare*. In “Qasje poetikës së letërsisë gojore shqipe”. Rilindja, Prishtinë 1997, pg. 237 - 270.

Lambertz's thoughts on our oral epic are quoted according to this paper.

¹⁵ M. Lambertz, *Die Volksepik der Albaner*. Halle 1958, pg. 7.

Many elements of the world of heroic songs, action, which is their main feature, the robbery of beautiful girls, fights with old tools (mace, hammer and hammered knives), mythical beings: crafts, clocks, goats that hold the power of the brave, the search for separation from the moon and the sun, the various fairy-tale elements, prove that some of their layers belong to very early periods: "Lambertz had reasons when he concluded that the Albanian heroic songs belong to the most ancient background of the oral epic of this people. Such a world that approaches and resembles in many ways the world of fairy tales and that is far from any possible reality of a late period of development of the Albanian people, could not be related to historical facts, nor to those of the XV century, which first of all had a strong historical basis. Body size, the extraordinary power of Muji and Khalil as well as their companions (Arnaut Osmani and other lords), or their opponents (a brave opponent when they wait for him finds three hearts in the body)¹⁶, a common and permanent communication of the human and animal world (friendship and brotherhood with crafts and watches; the goats hold Muji's power in their horns, the horse talks to the lord, follows everything that happens in the battle log, etc..), the existence of various beings, snakes or doves in the body of heroes¹⁷, the use of ancient weapons, which man used in very ancient times and of a series of phenomena that are unique to a world outside the everyday reality of man, did not provide elements to conclude that they were echoes of a certain historical period of at least of the 15th century and later. Lamberts descended to the seventh and eighth centuries based on the historical fact that in this period the Slavs invaded the Balkans and that undoubtedly these clashes will have found their echo in various songs among Albanians, but also among the peoples of others living in the Balkan Peninsula, resisting Slavic attack and assimilation. However, it is difficult to accept the opinion that the heroic songs were born at that time¹⁸".

Researcher Kole Luka approximates the ballad of "Lule Frangut" with the songs of "Cycle of conditions" (*Cycle de la gageure*), of the flair of the cavalry epic, where as the main one he mentions the "Pilgrimage of Charlemagne", which makes two imaginary trips to Jerusalem. "The first scene takes place at the beginning with the same episode as in the other Albanian song: 'The kidnapping of Muji's wife'¹⁹. Both Charlemagne and the king of Serbs in our song sell praise to their wives [...] But both the bride of Charlemagne and the king of Serbs oppose them and say that their rivals are the best and the best²⁰".

In some Albanian heroic songs, the cause of the action and the clashes of the brave is caused by this praise and opposition from the woman.²¹.

¹⁶ *Epika legjendare. Second vollume*, mentioned work pg 262.

¹⁷ *Epika legjendare. Second vollume*, prepared by Qemal Haxhihasani, mentionet work pg. 262.

¹⁸ Anton N. Berisha, *Maximilian Lambertzi për epikën gojore shqiptare*, mentionet work pg. 252.

¹⁹ Published in *Visaret e Kombit. VllumeII. Kângë kreshnikësh dhe Legjenda*. Collected and edited by At Bernartin Palaj and At Donat Kurti. Printinghouse "Nikaj", Tiranë 1937, pg. 159 – 169.

²⁰ Kolë Luka, *Balada e Lule Frangut*. In "Çështje të folklorit shqiptar 1". Akademia e shkencave të RPS të Shqipërisë. Instituti i kulturës popullore. Tiranë 1982, pg. 217.

²¹ Regarding the antiquity of this song, the author states: "We know the song of 'Gjergj Elez Alia' in its Balkan extension [...] Even Fierabras (Fierabrace), as the hero of this song was nicknamed, stays sick for 7 years and gets up in the moment when the war was going badly for the Normans, just like Gjergji against the 'black' tycoon. Thus

The mythological world of Kreshnik songs coincides with the bodily dimensions of the heroes, who not only receive strength from such beings (fairy), as happens with Muji and Halil, but also help each other and are in constant friendship with them. The characters of these songs, as Lambert points out “[...] live in the minds of the people as the representative giants of an extinct and wonderful time, when there were still no weapons, while the people were extremely tall and stout²²”.

Seen from a broader and deeper perspective it can be said: “[...] Although the indirect data are missing, it can be said that the Albanian oral literature, within it and the oral epics and the heroic songs, in the period for about ten centuries after Jesus was characterized by a double development:

- a) From the continuity of the previous oral literary tradition, from the mother oral literature, from the roots. I say so because of the need for creation to be accepted as easily as possible, to be improvised and transmitted through speech - orality, reliance on tradition was necessary [...] Therefore, it can be said that the existing tradition has always clearly expressed the creativity that was born, as if the innate tradition expressed the previous one [...] ²³
- b) From the very flow of new life conditions and circumstances. Namely, the changes that took place in other areas of the spiritual and material life of Albanians, of course, were also expressed in the creativity, whether of what was inherited from the native oral literature, or of what was created and the influences of literary creations. oral traditions of neighboring peoples, first of all of the ancient Greek literature (in the beginning) and the literature created in the Latin language (later) [...] ²⁴Perhaps the Kreshnik songs were born at the time when Albanian itself was formed as a language and the oral creators through the songs pronounced the confrontations of the Albanians with their neighboring opponents, among them also with the Slavs who were occupying the Albanian lands, respectively of the former Illyrians? Perhaps the new events, the confrontation and the wars of the Albanians with the Slavic peoples, gave a greater impetus, I say, "enlivened" the epic songs dedicated to the prominent heroes they had inherited from the past? Did only the names of the characters and the second-hand component change?

we come, chronologically, to the earliest dimension, which allows us to see that since this XI century the song was in a legendary state and was in the Byzantine span of this time. " (Kole Luka, Albanian and French epics in the comparative field, work. Ed., P. 408.

²² See Maximilian Lambertz, Albanische Märchen (and other texts on the Albanian Volkskunde). Academy of Sciences in Vienna. Letters from the Balkan CommissionXII. Wien 1922, f. 50.

²³ Anton Berisha, Oral Creator and Oral Conveyer. In "Approach to the poetics of Albanian oral literature". Rilindja, Prishtina 1997, pg. 29.

²⁴ Look Anton Nikë Berisha, *Dëshmi të lashtësisë së këngëve tona kreshnike*. In his book *Qenësia e kumtit poetik. Libri i parathënieve 2*. Faik Konica, Prishtinë 2019, pg. 68 – 69

Close in some planes of the Albanian heroic songs with the two epics of Homer, yes and with other ancient epics, the thematic mythological world and especially the social order (stage) of matriarchy (even older than the Homeric world, where patriarchy reigns), which deeply penetrates the ancient and inherent layers of our heroic songs, makes us say that the songs may have been inherited from antiquity and that over time, underwent changes, which are natural, as happened, the word comes, with the elements of the Slavic and Ottoman worlds that entered the texts, but did not change their essence²⁵.

²⁵ Look Anton Nikë Berisha, *Dëshmi të lashtësisë së këngëve tona kreshnike*, ibid. pg. 71.

Концепт “дасторкон ” в кыргызской культуре и способы его выражения

АЛЫМКУЛОВА Гулжан¹

Асылгүл ЖУМАТАЕВА²

Аннотация

В данной статье исследуются традиционные представления современного кыргызского общества относительно дасторкона. В частности, в данной статье изучаются такие вопросы как: традиционное представление кыргызского народа о смысле дасторкона? Как в нынешнее время кыргызы воспринимают традиционную практику угощения гостя хлебом, даже если это совсем не знакомый человек, или угощение новорождённого маслом. Основная идея статьи заключается в том, что, несмотря на то, что традиционное кыргызское гостеприимство все еще существует, в обществе делятся две категорий восприятия: кыргызы нового поколения и кыргызы старого поколения.

При написании статьи использовались литературная и художественная литература, местные этнические и национальные художественные фильмы. Кроме того, было проведено специальное этнографическое интервью о восприятии концепции дасторкон современным обществом, результаты которого подробно описаны в статье.

¹ Жалал- Абадский Государственный Университет им. Б.Осмонова; Жалалабат, Кыргызстан. E-mail: alymkulovagch@mail.ru

² Кыргызский национальный университет им. Ж. Баласагына; Бишкек, Кыргызстан. E-mail: jumataeva2019@mail.ru

The role of High School in students' success in Elementary Mathematics course at the University

Roli i Shkollës Së Mesme të Lartë në Suktesin e Studentëve në Lëndën e Matematikës Elementare në Universitet

Feride QORROLI¹

Blerina TAFOLLI²

Abstract

In Kosovo, Elementary Mathematics is a course that is taught at the University. The content of the course is generally with the topics discussed in High School, but to concern is the fact that the students have difficulties successfully completing this subject. Students need more dedication to pass this exam and a large part of the commitment that they should focus on professional courses, they need to orient to learn mathematics. This research examines the relationship between High School, respectively profiles in High School, and the students' success during Elementary Mathematics. For the analysis of this relationship, as a research design, a case study was chosen, using mixed methods. Instruments for collecting the data are a questionnaire and a semi-structured interview, through which research questions got answers. The sample is N=81 students from the University of Applied Sciences in Ferizaj, which have participated in the questionnaire, whereas 12 of them are interviewed. The research results show that High School prepares students sufficiently on Elementary Mathematics. Therefore, the profile chosen in high school makes a difference in the success of students in Elementary Mathematics at the University. This research is part of the research mosaic, which emphasizes the importance of good preparation in High School.

¹ University of Applied Science in Ferizaj, KOSOVO

² University of Prishtina " Hasan Prishtina", KOSOVO

Abstrakti

Në Kosovë, Matematika Elementare është lëndë që ligjërohet në Universitet. Përmbajtja e këtij kursi është përgjithësisht me tema të zhvilluara në shkollë të mesme të lartë, por shqetësues është fakti që studentët kanë vështirësi për të përfunduar me sukses këtë lëndë. Studentëve u nevojitet përkushtim më i madh për të kaluar këtë provim dhe një pjesë të madhe të angazhimit që duhet ta fokusojnë tek lëndët profesionale, atyre u nevojitet ta orientojnë për të mësuar matematikë. Në këtë hulumtim është shqyrtuar marrëdhënia ndërmjet shkollës së mesme të lartë, përkatësisht drejtimeve në shkollë të mesme të lartë dhe suksesit të studentëve në lëndën e Matematikës Elementare. Për analizimin e kësaj lidhshmërie, si dizajn i hulumtimit është zgjedhur rast studimi, duke përdorur metodat e përziera. Instrumentet për mbledhjen e të dhënave janë pyetësi dhe intervista gjysmë e strukturuar, me anë të të cilave është marrë përgjigje për pyetjet e hulumtimit. Mostër janë $N=81$ studentë nga Universiteti i Shkencave të Aplikuara në Ferizaj, të cilët kanë marrë pjesë në pyetësor, ndërsa 12 prej tyre janë intervistuar. Rezultatet e hulumtimit tregojnë se shkolla e mesme e lartë i përgatitë mjaftueshëm studentët në lëndën e Matematikës Elementare. Ndërsa, drejtimi i zgjedhur në shkollë të mesme të lartë e bënë diferencën në suksesin e studentëve në Matematikë Elementare në universitet. Ky hulumtim është një pjesë e mozaikut të hulumtimeve, që e theksojnë rëndësinë e përgatitjes së mirë në shkollë të mesme.

Wagner Kanunu ve Keynes Hipotezi Çerçevesinde Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi

Relationship between Public Expenditures and Economic Growth in the Framework of
Wagner Law and Keynes Hypothesis

Orhan ÇOBAN¹

Ayşe ÇOBAN²

Öz

Kamu kesiminin varlığı iktisat biliminde uzun yıllardan beri tartışılan bir konu olmuştur. Tarihsel süreçte temel olarak iki yaklaşıma bakıldığında liberal düşünceye sahip olan Klasiklerde tam istihdam koşulları altında devletin ekonomiye müdahale etmemesi görüşü hakimken 1929 yılında yaşanan Ekonomik Buhran sonrası bu görüş geçerliliğini yitirmiş, devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini belirten ve Keynes tarafından ortaya atılan politikalar ağırlık kazanmıştır. Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki literatür de uzunca süredir tartışılan önemli bir konudur. Söz konusu ilişkiler genellikle Keynes ve Wagner yaklaşımları ile analiz edilmektedir. Keynes politikaları kamu harcamalarındaki artışın ekonomik büyümeyi etkilediğini; Wagner politikaları ise ekonomik büyümenin kamu harcamalarını artırdığını ortaya koymaktadır. Bu çalışmada kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkilerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. 1990-2017 döneminin dikkate alındığı analizlerde Türkiye ekonomisi için Granger nedensellik testi ve eş bütünleşme testinden yararlanılmıştır. Analiz sonuçları uzun dönem de dahil olmak üzere Wagner hipotezini destekler niteliktedir. Ayrıca, değişkenler arasında reel GSYH'dan kamu harcamasına doğru bir nedensellik ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamu harcamaları, Ekonomik Büyüme, Türkiye Ekonomisi

¹ Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi, İİBF, Gaziantep, Türkiye; ocoban@gantep.edu.tr; ORCID ID: 0000-0001-6137-8937.

² Öğr. Gör., Gaziantep Üniversitesi, Oğuzeli MYO, Gaziantep, Türkiye; aysecoban@gantep.edu.tr; ORCID ID: 0000-0002-7844-7633.

Abstract

The existence of the public sector has been a debated issue in economics for many years. In the historical process, when basically two approaches are taken into consideration, while the view that the state should not intervene in the economy under full employment conditions was dominant in the classics, which had a liberal thought in the historical process, this view lost its validity after the Economic Depression in 1929, and the policies put forward by Keynes that stated that the state should intervene in the economy gained weight. The relationship between public expenditures and economic growth is an important issue discussed in the literature for a long time. These relationships are generally analyzed with Keynes and Wagner approaches. Keynes policies argue that the increase in public expenditures affects economic growth; Wagner policies reveal that economic growth increases public spending. In this study, it is aimed to analyze the causality relationships between public expenditures and economic growth. In his analysis of the 1990-2017 period to be taken into consideration Turkey's economy has benefited from the Granger causality test and co-integration test. The analysis results support the Wagner hypothesis, including the long term. In addition, it has been determined that there is a causality relationship between the variables from real GDP to public expenditure.

Keywords: Public spending, Economic Growth, Economy of Turkey

GİRİŞ

Kamu kesiminin varlığı literatürde Klasik iktisadi düşünce ile birlikte tartışılmaya başlanmıştır. Klasikler kamunun sağlık, eğitim, güvenlik ve adalet gibi hizmetler dışında kamunun ekonomiyi müdahil olmaması gerektiğini savunmuşlardır. Bu süreçte genel anlamda liberal politikalar dikkate alınmıştır. 1929 yılında yaşanan ve tüm dünya ekonomilerinin derinden etkileyen “Ekonomik Buhran” kamunun varlığına ilişkin tüm bilinenlerin sorgulanmasına neden olmuştur. Bu süreçte 1936 yılında J. Maynard Keynes tarafından yayınlanan ve kısaca “Genel Teori” olarak da adlandırılan “İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi” isimli çalışma ile birlikte Klasiklerin görüşlerinin bütünüyle sorgulanmaya başlanmış ve kısaca Müdahale kapitalizm olarak da adlandırılan sistem tartışmaya açılmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere, Keynesyen politikalarla birlikte kamu gücünün kullanan devlet iktisadi anlamda bir karar birimi haline gelmiştir.

İkinci dünya savaşından sonra yıkılan Avrupa'nın yeniden inşası için kamu harcamaları hızla artmaya ve dolayısıyla kamu kesiminin ekonomideki rolü giderek daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Bu bağlamda kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler ön plana çıkmış ve bu konuda farklı örneklemeler dikkate alınarak bilimsel araştırmalar yapılmıştır. Literatürde kamu harcamaları ile büyüme arasındaki ilişkileri ilk araştıran bilim insanlarından birisi Adolph Wagner'dir. Wagner çalışmalarında ekonomik büyümeyle bağlı olarak kamu harcamalarının da artacağını ifade etmiştir. Wagner'e, göre ekonomide yaşanacak olumlu gelişmeler ekonomik faaliyetleri artacak, artan ekonomik

faaliyetlere ise kamu harcamalarındaki artışlar eşlik edecektir. Buna karşın Keynes, Wagner yasasının aksine, kamu harcamalarından büyümeye doğru bir etkileşimin olacağı, kamu harcamalarının dışsal bir maliye politikası aracı olarak hem ekonomik büyümeyi hem de ekonomik istikrarı sağlamada bir araç olarak kullanılabilmesi ifade edilmiştir (Arısoy, 2005, 64).

Bu çalışmanın amacı, kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerin analiz edilmesi ve Wagner kanunu ile Keynes hipotezinin geçerliliğinin sorgulanmasıdır. Türkiye özelinde 1990-2017 yılları verilerinin dikkate alındığı analizlerde değişkenler arasındaki ilişkileri test etmede, ADF Testi, Johansen Eş Bütünleşme Testi ve Vektör Hata Düzeltme Modelinin yanı sıra Granger (1969) nedensellik testlerine başvurulmuştur.

KAMU HARCAMALARI-EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Kamu harcamaları dar ve geniş anlamda olmak üzere iki şekilde tanımlanmaktadır. Devletin para olarak yaptığı harcamalarının toplamı dar anlamda kamu harcaması kavramı ile açıklanırken, devletin üstlendiği fonksiyonları yerine getirebilmesi için yapılan bütün ödemeler geniş anlamda kamu harcaması kavramı ile tanımlanmaktadır (Aksoy, 1994: 91). İktisadi açıdan kamu harcamaları reel harcamalar ve transfer harcamaları olmak üzere ikiye ayrılmakta; devletin üretim faktörlerini satın almak için yaptığı harcamalara reel harcamalar denmektedir. Reel harcamalar cari harcamalar ve yatırım harcaması olmak üzere iki başlık altında ele alınmaktadır. Transfer harcamaları ise devletin ve diğer kamu yönetim organlarının herhangi bir mal veya hizmet alımı olmaksızın karşılıksız olarak satın alma gücünün kişi veya gruplara aktarılması suretiyle yapmış olduğu giderlerdir (Öner, 2018: 33; Çoban, 2018: 303).

1930'lu yıllardan itibaren yürürlüğe konulan Keynesyen politikalarla birlikte kamu kesiminin ekonomi içerisindeki payı artmaya başlamıştır. Bu değişim özellikle gelişmekte olan ekonomilerde kamu harcamalarının artışını da beraberinde getirmiştir. Bu konuyla ilgili çeşitli görüşler olmakla birlikte kamu harcamalarındaki artış, ilk olarak Alman maliyecisi Adolph Wagner tarafından ele alınmıştır. Wagner'e göre kamu harcamalarındaki artışın nedeni ekonomik faaliyetlerdeki artış olup; ekonomik faaliyetlerin artmasına bağlı olarak devletin faaliyetleri artmakta ve bu süreç kamu harcamalarının artmasına neden olmaktadır (Türk, 1999: 30). Söz konusu artış, ekonomide yaşanan gelişmeler ve sanayileşme sonucunda iç ve dış güvenliğinin sağlanması ve hukuki düzenin sistemli hale gelmesi düşüncesinin önemli hale gelmesinden yanı sıra piyasa ekonomisinde yaşanan çıkar çatışmalarını önlemek ve piyasayı canlandırmak için kamusal faaliyetlerin artmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca ulaştırma, haberleşme, eğitim, bankacılık gibi sosyal hizmetlerin devlet tarafından yerine getirilmesinin önemli hale gelmesi de bu artışın önemli bir kaynağıdır (Aksoy, 1994: 115-16; Akdoğan, 2013). Bu durum literatürde Wagner Kanunu olarak adlandırılmaktadır.

Wagner Kanununun aksine Keynesyen hipotezde ise büyümeden kamu harcamasına doğru değil de, kamu harcamalarından büyümeye doğru bir ilişkinin olduğu ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Keynes'e göre kamu harcamaları dışsal bir maliye politikası aracı olarak ekonomik büyümeyi gerçekleştirmenin yanı sıra ekonomik istikrarı sağlamak için kullanılmaktadır (Arısoy, 2005: 64). Kamu harcamaları ile

büyüme arasındaki ilişkilere yönelik Keynesyen düşünce 1970'li yıllara kadar geçerliliğinin sürdürmüştür. Bu dönemde yapılan tartışmalar özellikle borçlanılarak finanse edilen kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu yönündedir. 1970'li yıllardan itibaren gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde Monetarist politikalarla birlikte devletin ekonomi içindeki ağırlığını azaltmak amacıyla özelleştirme eksenli politikalar uygulanmaya başlanmıştır (Sarı, 2003: 26).

LİTERATÜR

Literatürde kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri ele alan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Özellikle Türkiye üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, farklı dönemlerde kullanılan ekonometrik modellere göre farklı sonuçlara ulaşılmıştır.

Eşbütünleşme testinin yanı sıra Granger nedensellik testinin dikkate alındığı bazı çalışmalar ekonomik büyümenin kamu harcamalarını etkilediğini savunan Wagner Kanununu desteklemektedir (Sarı, 2003; Arısoy, 2005; Kabaklı ve Er, 2014). Bazı çalışmalar ise kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi etkilediğini savunan Keynes hipotezinin geçerliliğine işaret etmektedir (Uzay, 2002; Oktayer ve Susam, 2008; Yüksel ve Songur, 2011; Gül ve Yavuz, 2011).

Literatürde kısa dönemli ve uzun dönemli analizlere göre farklı sonuçlara ulaşılmakla birlikte her iki yaklaşımında geçerli olduğuna yönelik sonuçların elde edildiği çalışmalarda söz konusudur (Kanca, 2011; Halıcıoğlu, 2003; Işık ve Alagöz, 2005; Tulumce ve Zeren, 2017). Diğer taraftan analiz sonuçlarına göre her iki yaklaşımında geçerli olmadığına yönelik sonuçların elde edildiği çalışmalarda bulunmaktadır (Başar. Vd., 2009; Bağdigen ve Beşer. 2009; Sancar, 2012; Tuna, 2013; Ulucak ve Ulucak, 2014; Timur ve Albayrak, 2016).

VERİ SETİ VE YÖNTEM

Bu çalışmada 1990-2017 dönemi verilerinden hareketle Türkiye'de kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ele alınmasıdır. Bu bağlamda analizlerde yatırım harcamaları, transfer harcamaları ve cari harcamalar serilerinin yanı sıra GSYİH verilerinden yararlanılmıştır. Söz konusu veriler BUMKO ve TÜİK veri tabanlarından derlenmiştir. Analizlerde EViews 9.0 versiyonundaki ekonometrik paket programından yararlanılmıştır. Analizlerde kullanılan değişkenler arasındaki ilişkileri test etmede, ADF Testi, Johansen Eş Bütünleşme Testi ve Vektör Hata Düzeltme Modelinin yanı sıra Granger Nedensellik Testine başvurulmuştur.

ANALİZ SONUÇLARI

Bu çalışmada kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri test etmede Johansen eş bütünleşme testinin yanı sıra Granger nedensellik testinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda analizlerde kullanılan değişkenlerin durağanlığını analiz etmek amacıyla ADF ve Phillips-Perron birim kök testlerine başvurulmuş olup, analiz sonuçları Tablo-1'de düzenlenmiştir.

Tablo- 1: Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Düzy		t-İstatistiği		t-İstatistiği
GSYİH	ADF test istatistiği		-3.805555	Phillips-Perron test istatistiği	-5.949476
	Test Kritik Değerleri	% 1	-3.711457	Test Kritik Değerleri	% 1 -3.699871
Yatırım Harcamaları	ADF test istatistiği		-4.948954	Phillips-Perron test istatistiği	-4.367633
	Test Kritik Değerleri	% 1	-3.699871	Test Kritik Değerleri	% 1 -3.699871
Cari Harcamalar	ADF test istatistiği		-3.989254	Phillips-Perron test istatistiği	-6.054228
	Test Kritik Değerleri	% 1	-3.788030	Test Kritik Değerleri	% 1 -3.699871
Transfer Harcamaları	ADF test istatistiği		-3.989254	Phillips-Perron test istatistiği	-6.054228
	Test Kritik Değerleri	% 1	-3.788030	Test Kritik Değerleri	% 1 -3.699871

Tablo-1'e göre bütün değişkenlere ait ADF ve Phillips-Perron birim kök testlerindeki düzey değeri sonuçlarına bakıldığında t istatistik değerinin %1 anlamlılık düzeyindeki kritik değerlerden mutlak değer olarak büyük olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit değişkenlerin seviyesinde I(0) durağan olduğuna işaret etmektedir.

Durağanlık analizlerinin ardından ikinci aşamada Johansen Eş Bütünleşme Testi ile Granger Nedensellik Testi için ilk olarak uygun gecikme uzunluğu bilgi kriterleri yardımıyla tespit edilmiştir (Tablo-2).

Tablo- 2: Optimal Gecikme Uzunluğu

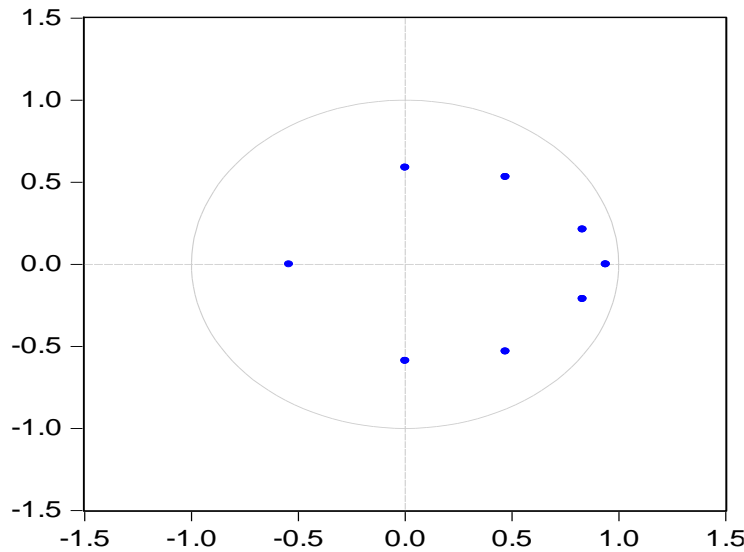
Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-15.15819	NA	5.13e-05	1.473707	1.667260	1.529443
1	115.7003	211.3868	7.61e-09	-7.361562	-6.393795	-7.082880
2	162.6804	61.43554*	7.76e-10*	-9.744648*	-8.002668*	-9.243020*

LR: Ardışık Modifiye Edilmiş LR Test İstatistiği; FPE: Son Tahmin Hata Kriteri; AIC: Akaike Bilgi Kriteri; SC: Schwarz Bilgi Kriteri; HQ: Hannan-Quinn Bilgi Kriteri

Tablo-2'de yer alan sonuçlara göre, tüm bilgi kriterleri model tahmini için optimal gecikme uzunluğunun 2 olduğuna işaret etmektedir.

Uygun gecikme uzunluğuna göre tahminlenen modelin durağanlık sorunu taşıyıp taşımadığını tespit etmek amacıyla AR karakteristik polinomunun ters köklerinin birim çemberdeki konumuna bakılmıştır (Şekil-1).

Şekil- 2: AR Karakteristik Polinomunun Ters Köklerinin Birim Çemberdeki Konumu

Şekil-1'de de görüldüğü üzere noktaların birim çember içerisinde yer alması modelin yapısal bir sorun taşımadığını yansıtmaktadır.

Analizlerde kullanılan değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını belirlemek üzere Johansen Koentegrasyon testine başvurulmuş, test sonuçları Tablo-3 ve Tablo-4'de düzenlenmiştir.

Tablo- 3: Johansen Koentegrasyon Testi Sonuçları (Trace İstatistiği)

Hypothesized No. of CE(s)	Eigenvalue	Trace Statistic	0.05 Critical Value	Prob.**
None *	0.800190	74.66371	47.85613	0.0000
At most 1 *	0.581304	34.40403	29.79707	0.0137
At most 2	0.341474	12.63876	15.49471	0.1287
At most 3	0.084055	2.194967	3.841466	0.1385

Tablo- 4: Johansen Koentegrasyon Testi Sonuçları (Max-Eigen İstatistiği)

Hypothesized No. of CE(s)	Eigenvalue	Max-Eigen Statistic	0.05 Critical Value	Prob.**
None *	0.800190	40.25968	27.58434	0.0007
At most 1 *	0.581304	21.76527	21.13162	0.0407
At most 2	0.341474	10.44379	14.26460	0.1844
At most 3	0.084055	2.194967	3.841466	0.1385

Tablo-3 ve Tablo-4’de de görüldüğü üzere iki adet eş bütünleşik vektörün varlığı söz konusudur. Bu durumda değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki söz konusu olduğu için Vektör Hata Düzeltme Modeli kurulması gerekmektedir.

Kurulması gereken vektör hata düzeltme modeli için öncelikle değişkenler arasında oluşan trend sorunu dikkate alınarak regresyon denklemi kurulmakta, daha sonra ise hata terimleri tahmin edilmektedir. Hata terimlerinin düzey değerinde durağan olması halinde hata düzeltme modeli oluşturulmaktadır. Bu çerçevede kurulan Hata düzeltme modeli değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki varsa değişkenler arasında uzun dönemli ilişkide ne kadar sapma meydana geldiğini bizlere göstermektedir. Tahmin edilen Vektör Hata Düzeltme Modeli sonuçları Tablo-5’de yer almaktadır.

Tablo- 5: Vektör Hata Düzeltme Modeli

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOGCARI	1.006184	0.066714	15.08195	0.0000
LOGTRANSFER	0.062766	0.024134	2.600759	0.0160
LOGYATIRIM	-0.089216	0.050471	-1.767661	0.0904
HATATERIMLERI	1.000000	0.098955	10.10562	0.0000
C	2.718284	0.139055	19.54830	0.0000
R-squared	0.999847	Mean dependent var		18.94377
Adjusted R-squared	0.999820	S.D. dependent var		2.663893
S.E. of regression	0.035755	Akaike info criterion		-3.663797
Sum squared resid	0.029404	Schwarz criterion		-3.425904
Log likelihood	56.29316	Hannan-Quinn criter.		-3.591071
F-statistic	37461.67	Durbin-Watson stat		1.040407
Prob(F-statistic)	0.000000			

Tablo-5’de yer alan regresyon denkleminde elde edilen sonuçlara göre, hata terimlerinin olasılıklarının %0 değeri alması, uzun dönemde sonuçlarda sapma meydana gelmeyeceği anlamına gelmektedir.

Vektör hata düzeltme modelinin ardından değişkenler arasında herhangi bir nedensellik ilişkisinin varlığını analiz etmek için Granger nedensellik testine başvurulmuş ve analiz sonuçları Tablo-6’da özetlenmiştir.

Tablo- 6: Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Nedenselliğin Yönü		Gözlem	F Stat.	Olasılık (P)	
LOGGSYİH	→	LOGYATIRIM	26	4.07837	0.0319
LOGGSYİH	→	LOGCARI	26	9.97715	0.0009
LOGGSYİH	→	LOGTRANSFER	26	8.68011	0.0018
LOGCARI	→	LOGYATIRIM	26	4.43574	0.0247
LOGYATIRIM	→	LOGCARI	26	3.50505	0.0486
LOGCARI	→	LOGTRANSFER	26	5.43291	0.0013

Tablo-6'ya göre GSYİH'dan yatırım, cari ve transfer harcamalarına doğru ve cari harcamalardan transfer harcamalarına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi mevcuttur. Bunun yanında cari harcamalar ile yatırım harcamaları arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada 1990-2017 dönemi verilerinden hareketle Türkiye'de kamu harcaması ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler Wagner Kanunu ve Keynes Hipotezi çerçevesinde analiz edilmiştir.

ADF birim kök test sonuçlarına göre değişkenlerin seviyesinde durağan hale geldikleri tespit edilmiştir. Durağanlık analizlerinin ardından ikinci aşamada Johansen Eş Bütünleşme Testi ile Granger Nedensellik Testi için ilk olarak uygun gecikme uzunluğu bilgi kriterleri yardımıyla tespit edilmiş ve optimal gecikme uzunluğunun 2 olduğu görülmüştür. Uygun gecikme uzunluğuna göre tahminlenen modelin durağanlık sorunu taşıyıp taşımadığını tespit etmek amacıyla AR karakteristik polinomunun ters köklerinin birim çemberdeki konumuna bakılmış ve noktaların birim çember içerisinde yer aldığı ve dolayısıyla modelin yapısal bir sorun taşımadığı tespit edilmiştir.

Analizlerde kullanılan değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını belirlemek üzere Johansen Koentegrasyon testine başvurulmuş, test sonuçları değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin söz konusu olduğunu göstermiştir. Yapılan Vektör Hata Düzeltme Modeli tahmin sonuçları uzun dönemde sonuçlarda sapma meydana gelmeyeceğine işaret etmiştir. Son değişkenler arasında herhangi bir nedensellik ilişkisinin varlığını analiz etmek için Granger nedensellik testine başvurulmuştur. Nedensellik testi sonuçlarına göre, GSYİH'dan yatırım, cari ve transfer harcamalarına doğru ve cari harcamalardan transfer harcamalarına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin, cari harcamalar ile yatırım harcamaları arasında ise iki yönlü, yani karşılıklı nedensellik ilişkisinin olduğu belirlenmiştir. Tüm analiz sonuçları bir bütün olarak değerlendirildiğinde, analiz sonuçları Türkiye'de 1990 ve 2017 yılları arasında Wagner Kanununun geçerli olduğuna, yani ekonomik büyümenin kamu harcamalarını artırdığına işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

Akdoğan, A. (2013) *Kamu Maliyesi*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Aksoy, Ş. (1994) *Kamu Maliyesi*, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Arısoy, İ. (2005) Wagner Ve Keynes Hipotezleri Çerçevesinde Türkiye'de Kamu Harcaması ve Ekonomik Büyüme İlişkisi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2), 63-80.

Bağdigen, M. ve Beşer, B. (2009) Ekonomik Büyüme İle Kamu Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Wagner Tezi Kapsamında Bir Analizi: Türkiye Örneği, *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (9), 1–17.

Başar, S., Aksu, H., Temurlenk, M. S. ve Polat, Ö. (2009) Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Büyüme İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımı, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1): 301-314.

Granger, C. W. (1969) Investigating Causal Relations by Econometric Models and Crossspectral Methods, *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 37(3): 424-438.

Gül, E. ve Yavuz, H. (2011) Türkiye’de Kamu Harcamaları İle Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi:1963-2008 Dönemi, *Maliye Dergisi*, 160: 72-83.

Işık, N. ve Alagöz, M. (2005) Kamu Harcamaları ve Büyüme Arasındaki İlişki, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24: 63-75.

Kabaklarlı, E. ve Er, P. H. (2014) Türkiye’de Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyümeye Etkisinin Sınır Testi Yaklaşımı İle Analizi, *Maliye Dergisi*, 166: 268-283.

Kanca, O. C. (2011) Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi 1980-2008 Ampirik Bir Çalışma, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25 (1): 75-90.

Oktayer, N. ve Susam, N. (2008) Kamu Harcamaları- Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1970-2005 Yılları Türkiye Örneği, *İstanbul Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22 (1): 145-158.

Öner, E. (2018) *Kamu Maliyesi*, 3. Baskı, Ankara: Nobel Yayınevi.

Sancar, C. (2012) Kamu Harcamaları Ekonomik Büyüme İlişkisine Wagner Yasası Ve Keynesyen Görüş Çerçevesinde Teorik Bir Yaklaşım: Türkiye Örneği, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2): 1-19.

Sarı, R. (2003) Kamu Harcamalarının Dünyada Ve Türkiye’deki Gelişimi Ve Türkiye’de Ulusal Gelir İle İlişkisi. *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, 18 (209): 25-38.

Timur, M. C. ve Albayrak, N. (2016) Kamu Harcamaları Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Analizi: Wagner Kanunu, *Sosyal Bilimler Metinleri, ICOMEP Özel Sayısı*: 803-812.

Tuna, K. (2013) *Türkiye’de Wagner Kanunu’nun Geçerliliğinin Test Edilmesi*, İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi, 1(3): 54-57.

Tülümce Yaraşır, S. ve Zeren, F. (2017) Türkiye’de Kamu Harcamaları Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Asimetrik Nedensellik Testi İle Analizi, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13 (2): 299-308.

Türk, İ. (1999) *Kamu Maliyesi*, (3. Baskı), Ankara: Turhan Kitabevi.

Ulucak, R. ve Ulucak, Z. Ş. (2014) Kamu Harcamaları Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik: Türkiye Örneği, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10 (23), 81-92.

Uzay, N. (2002) Kamu Büyüklüğü Ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği (1970-1999). *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19: 151-172.

Yüksel, C. ve Songur, M. (2011) Kamu Harcamalarının Bileşenleri İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Analiz (1980-2010), *Maliye Dergisi*, 161: 365-379.

Management of primary schools in the Municipality of Gjakova, in the context of increasing the quality of teaching

Genta XHOKA¹

Abstract

This research aims to show in detail or shed light on how a school is managed by the principal, how material and physical conditions affect it and what the role of the principal is.

The object of this study is: Management of primary schools in the Municipality of Gjakova, in the context of increasing the quality of teaching.

This research was conducted by the University of Tetova in collaboration with me as a student during 2018/2019. This work has been done in several schools in urban and rural areas of the Municipality of Gjakova.

The following SPSS methods were used to analyze the research data:

- descriptive statistics: frequency, average, standard deviation
- bivariate statistics: t - test, Leven's test, ANOVA, Pearson correlation

¹ University of Tetova, MACEDONIA

INTRODUCTION

"Management manages by making decisions and seeing that these decisions are implemented."

Harold S. Geneen

An essential requirement, placed before a managerial entity, is the ability to make changes. It is now well known that the process of change does not take place easily nor without much sacrifice. It requires, not only courage and courageous leaders, to face many challenges, but above all it requires knowledge, vision and planning of ways and stages of developing a process towards change.

School leadership, from leadership differs in the leader's style, tempo, strategies, actions and behaviors. The leader is capable of moving between different cultures and mentalities, entering into the belief system and cultural styles of others.

The contemporary leader represents the model of a genuine organizer such as the school. He is the one who constantly teaches us, as well as has the ability to see the trends and emergencies of new models.

The most important factor influencing student learning is the teacher. The main purpose of teaching lies in the formation of creative people, and in the fact that they must not only repeat what previous generations have discovered, but also be inventive and revealing "learners". The second purpose of teaching lies in the formation of the mind that thinks critically, which will verify or accept what is served to it. Within active methods, the role of the professor / teacher is the role of an inspirer and creator of situations in which the student faces problems, where according to him the student is a spontaneous and individual thinker. Here science is not seen as a system of organized knowledge, but as a source of problems, during which the teacher encourages the student to discover for himself. In other words, teaching is a highly institutionalized activity, which takes place in specialized institutions such as schools

School presentation history

In the slave-owning society, schools were presented as an educational institution where teaching first took place in the family or in nature, and did not require special learning facilities. The first schools were erected near temples, royal courts. The children of the slave-owing ruling circles and the priests were educated in them.²

² Koliqi, H (1997), History of World Pedagogy I, Prishtina, p. 53 - 118.

Traditional school

The basic feature of this school is that it operates in the old ways of educational work, as well as previous forms of teaching: subject teaching system, classroom teaching, teaching hours, the dominant role of the teacher, etc. This school is often called the old school, the school of memorization, which means that no major changes have been made to it, and often even minimal ones.³

Contemporary school

Contemporary teaching means active learning, critical thinking, creative and student-centered learning. "Teaching is a difficult and complex task that requires a lot of knowledge, skills and habits."⁴

Contemporary teaching is a combination of art and science, where the teacher constantly teaches for himself but also to teach others, students, offering them knowledge according to the latest methods, techniques and technology.⁵

Structure of the Education System in the Republic of Kosovo

The education system is a basic notion which encompasses the entirety of a country's schools, as well as all the ways, forms and means of extracurricular education, which constitute a more or less coherent system, in order to achieve certain educational facilities.⁶

The education system in Kosovo includes 6 formal levels of education and is structured based on the principles of lifelong learning according to the International Education Classification Standards (ISCED). Levels of education from 0 to level 3 constitute the levels of pre-university education and are regulated by the Law on Pre-University Education. Level 4 post-secondary in vocational education and training schools is regulated by the Special Law on Vocational Education and Training, while ISCED levels 5 and 6 are regulated by the Law on Higher Education.⁷

The goals of education in Kosovo are:

- Cultivation of personal, national identity, state and cultural affiliation
- Promotion of general cultural and civic values
- Developing responsibility for oneself, for others, for society and for the environment
- Training for life and work in different social and cultural contexts

³ Rexhepagiq, J. (2008): Fundamental issues in international pedagogy, Prishtina, p. 297.

⁴ Group of authors (2005): Gjokutaj Prof. Dr. M: "Student-centered teaching" (Part I), Tirana, p. 16.

⁵ Rama, B. (2011): Teaching methods and their impact on learning, Tirana, p. 30.

⁶ Ma Bicaj, A. (2011): The Bologna Process and the curricula in the teaching faculties at the University of Prishtina, Prishtina, p. 17.

⁷ Salihu, A. (2012): DISCUSSION MATERIAL ON ACHIEVEMENTS, CHALLENGES AND RECOMMENDATIONS IN THE FIELD OF EDUCATION AND SCIENCE IN KOSOVO, Prishtina, p. 8.

- Entrepreneurship development and use of technology for sustainable development
- Lifelong learning trainin⁸

Principles of pre-university education

Inclusion

Competency development

Integrated and coherent teaching and learning

Autonomy and flexibility

Responsibility and accountability

Main competencies:

- o Communication and expression competence;
- o Thinking competence;
 - o Learning competence;
 - o Competences for life, work and environment;
- o Personal competence;
 - o Civic competence.

Curriculum Areas:

- Languages and communication
- Art
- Mathematics
- Natural Sciences
- Society and the environment
- Health and well-being
- Life and work⁹

⁸ MASHT (2016): Core Curriculum for the preparatory class and primary education of Kosovo, grades (0, I, II, III, IV, V), Prishtina, p. 14

⁹ MASHT (2016): Core Curriculum for the preparatory class and primary education of Kosovo, grades (0, I, II, III, IV, V), Prishtina, p. 14-15

Infrastructural, material and technical conditions in the schools of the Republic of Kosovo, specifically in Gjakova

Teachers, parents and students agree that the school infrastructure is poor and in need of improvement. In addition to the spaces, for each student are taken into account the physical conditions such as insufficient quantity and quality of teaching and didactic laboratories, school libraries, information technology facilities, such as digital library and computer and resource cabinets, etc. The situation in schools presents shortcomings in both didactic materials and equipping laboratories, as well as in school maintenance.¹⁰

The indoor environment in a school building is a complex system, which includes many parameters that affect the health and comfort of residents. The school building, like any other building, is a physical structure used, among other purposes, to regulate or control exposure to the environment. Some spaces inside a school building can be designated to be used for different purposes (eg classrooms, dining rooms, science halls, laboratories, gyms, locker rooms, outdoor environment) and with different requirements, depending on density population, type of ventilation (eg open / closed mechanical ventilation, natural ventilation, etc.), heat and pollutant load.¹¹

The role and importance of the school principal

The school principal is the executive hand of the school council. He turns the strategy into action plans, carries out school activities arising from those plans, and notifies the council of challenges and successes. The director is an individual who has a vision and to achieve it, he must have a group of people who believe in the same vision and can realize it behind him.¹²

At each school there is a coordination team consisting of the principal (or deputy principal) of the school, who is also the team leader, members of the parents' board, students representing the student government, school teachers, local government representatives and representatives of other social partners¹³

Quality of education in the municipality of Gjakova

One of the key factors that directly affects the increase of the quality of teaching and learning, is the professional development of teachers. The more prepared the teachers are, the easier it will be to overcome the many challenges they may face during the teaching process, as well as to implement the reforms that are in function of improving the quality of teaching and learning.¹⁴

¹⁰ Action document on violence and safety in public schools of the Municipality of Prishtina, Basic document for drafting the platform of the Municipality of Prishtina for school safety 2015 - 2018, p. 21

¹¹ Guidelines for healthy environments with European schools, 2014, Luxembourg, p. 15.

¹² USAID, 2016: School Board Handbook for Primary and Secondary Schools, Skopje, p. 81 - 82.

¹³ Save the children, 2014, School - Community Center, Teacher's Guide, Tirana, p. 9

¹⁴ MASHT, 2017: Strategic framework for teacher development in Kosovo, Prishtina, p. 8.

Types of school planning

The strategy or plan does not have to be a complex or lengthy document. What needs to be done is to specify what you want to achieve, specify the practical aspects to be covered and any other points to be calculated.¹⁵

The vision / mission statement is the result (of constantly changing) of a long process of determining the strategic orientation of the institution for the present and the future, therefore it constitutes the core of strategic planning.¹⁶

School climate and culture

The school climate is the heart and soul of a school. It is the essence of a school run by a child, a teacher, an administrator, a staff member to love the school and hope to be there every school day. The school climate is about the quality of a school that helps each individual feel personal value, dignity and importance, while at the same time helping to create a sense of belonging to something beyond oneself.¹⁷

METHODOLOGY

For the processing of statistical data, statistical analysis was used through the SPSS package, version 21.0 for Windows. The totality of the collected data was initially analyzed through descriptive-descriptive analysis, through which the basic statistical parameters were found and the distribution of the obtained data expressed through arithmetic mean (MA) and standard deviation (DS), in the interval of confidence (95% CI), as well as corresponding percentages. During the analysis, a specific code was used to identify the information for each participant.

The following SPSS methods were used to analyze the research data:

- descriptive statistics: frequency, average, standard deviation
- bivariate statistics: t - test, Leven's test, ANOVA, Pearson correlation

To prove the correlation between the impact of the variables on each other, measurements were made through Pearson's correlation r.

Alpha coefficients (α). The Cronbach's alpha coefficient or the internal consistency of the two measuring instruments in this research was calculated with the SPSS 21.0 program.

- *The Cronbach's Alpha* used has shown this coefficient:

¹⁵ British Council, 2016: Guide on Employer Engagement, Tirana, p. 41 - 42.

¹⁶ Eckl P, Mocanu M, Ryan N, Carabregu M, Handke M, Dedaj B, 2011: HANDBOOK for Drafting a Quality Framework in Higher Education (Graz / Prishtina), p. 6.

¹⁷ Freiberg, J., 2005: School Climate, Measuring, Improving, Sustaining Healthy Learning Environments (Philadelphia), Falmer Press, p. 11.

The algae coefficient for the questionnaires regarding the decision on the influence of principals in raising the quality of teaching is shown to be 0.70 (α), and we can consider it to be a high value of internal consistency.

T - Test: was done with the group of teachers and principals participating in the research to calculate the averages and standard deviation of the sample as a whole, including significant differences based on the groups involved in the research.

The results of the analysis

The results of the analysis supported the hypothesis of the study and the following conclusions were drawn:

The first hypothesis: "The principal has a great role and importance in raising the quality of the teacher", has been proven to us by the following results:

- Teachers from their self-report, have conveyed differences during teaching. Higher averages are reported in the fact that the principal influences the increase of the quality of teaching (principals have a great influence on the increase of the quality of teaching, 219 (73%), the principals have partially influenced the increase of the quality of teaching, 77 (25.7%) and not at all, 4 (1.3%).

The second hypothesis: "The work of the school principal affects the increase of quality in teaching and learning", has been confirmed by the following results:

- Teachers from their self-report, have observed differences during teaching and higher averages have been reported in the indicator that the principal affects the improvement of teaching quality (principals greatly influence the improvement of teaching quality, 219 (73%), principals have partially affected the increase of teaching quality, 77 (25.7%) and not at all, 4 (1.3%).

The third hypothesis: "Positive results are being achieved with the implementation of the core curriculum", has been confirmed by the following results:

- Based on the analysis of the question "Do you think your principal is a good connoisseur of the core curriculum?", Teachers reported that their principals are very good connoisseurs of the core curriculum, 191 (63.7%) reported that many know, 102 (34%) think they know him in part, and only 7 (2.3%) think they do not know him at all.

The fourth hypothesis: "Material conditions affect the increase of teaching quality", is confirmed by the following results:

- The reporting of teachers from the question posed that "Do they think that the principal is working to improve the best infrastructural conditions?", Has resulted in a positive response from teachers. 188 (62.7%) reported that principals improved infrastructure conditions, 109 (36.3%) teachers partially responded and only 3 (1%) teachers reported that they did not improve infrastructure conditions at all in their school.

The fifth hypothesis: "the director practices participatory management to achieve quality", is confirmed by the following results:

- From the results of both groups of teachers and principals, we see that we have a positive opinion on the work of principals: "your principal divides the work to all teachers in the same way." So, we notice that: 151 (50.3%) teachers think that the principal of their school shares the work with all teachers in the same way, 140 (46.7%) say partially and 9 (3.0%) teachers reported that the principal does not share jobs in the same way. According to the principal's report on the same question, we (16.7%) principals think that the division of labor within the school has had a partially positive impact and 5 (83.3%) principals think that it has had a very positive impact on the division of labor within the school

The sixth hypothesis: "directors are following the administrative instructions given by MEST", has been confirmed by this result:

- To the question posed to teachers: "Do you think that your principal is working with the steps given by MEST for the implementation of the core curriculum?", Teachers responded positively and reported that their principal is working and following the administrative instructions given by MEST for the core curriculum. 191 (63.7%) teachers reported that the principal works based on MEST guidelines. 102 (34%) teachers think that they are partially based on these guidelines. While 7 (2.3%) of teachers answered that they think that their principal does not work much with the steps given by the Ministry for the implementation of the curriculum.)

Tabela 25. Korrelacioni i Pirsonit ndërmjet raportimit të mësimdhënëve dhe drejtorëve të përfshirë në hulumtim

		A mendoni se drejtori juaj po punon shumë rreth rritjes së cilësisë?	A mendoni se drejtori juaj është person që e dëshiron suksesin në shkollë?	A mendoni se drejtori juaj ka dërguar të gjithë mësimdhënësit për trajnim të kurrikulës?	A mendoni se drejtori juaj ka rregulluar dukshëm kushtet infrastrukturore nga se e ka marrë detyren?	A mendoni se drejtori juaj ka rregulluar ambientin e brendshëm të shkollës?	A mendoni se drejtori juaj ka siguruar mjete materiale-teknike të mjaftueshme për realizim të mësimdhënies?	A mendoni se drejtori juaj kërkon ndihmë nga organizatat ndërkombëtare e për të fituar donacione?	A mendoni se drejtori juaj ndan punët tek të gjithë mësimdhënësit në mënyrë të njëjtë?	A mendoni se drejtori juaj mund të ju lë juve të prezantoni shkollën në një mbledhje të rëndësishme?	A mendoni se drejtori juaj është i përkushtuar në realizimin e vizionit të shkollës?	A mendoni se drejtori juaj sjell një klimë pozitive tek të punësuarit?
A mendoni se drejtori juaj po punon shumë rreth rritjes së cilësisë?	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1	.591**	.060	.274**	.292**	.118*	.056	.303**	.064	.460**	.467**
A mendoni se drejtori juaj është person që e dëshiron suksesin në shkollë?	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	.591**	1	.054	.328**	.331**	.157**	.055	.282**	.056	.438**	.405**
A mendoni se drejtori juaj ka dërguar të gjithë mësimdhënësit për trajnim të kurrikulës?	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	.060	.054	1	.016	-.069	-.044	-.007	.023	.001	.062	-.024
A mendoni se drejtori juaj ka rregulluar dukshëm kushtet infrastrukturore nga se e ka marrë detyren?	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	.292**	.343	.306	.780	.230	.443	.909	.692	.984	.278	.682
A mendoni se drejtori juaj kërkon ndihmë nga organizatat ndërkombëtare e për të fituar donacione?	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	.303**	.328**	.016	.717**	.417**	.363**	1	.362**	.029	.244**	.270**
A mendoni se drejtori juaj mund të ju lë juve të prezantoni shkollën në një mbledhje të rëndësishme?	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	.064	.056	.001	.098	.029	.009	.008	.057	1	.065	.066
A mendoni se drejtori juaj është i përkushtuar në realizimin e vizionit të shkollës?	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	.460**	.438**	.062	.300**	.244**	.059	.059	.259**	.306	1	.595**
A mendoni se drejtori juaj sjell një klimë pozitive tek të punësuarit?	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	.467**	.405**	-.024	.279**	.270**	.246**	.062	.320**	.066	.595**	1

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Final reviews

The main purpose of the study topic was to find out how much principals are working to raise the quality of teaching. Education represents the field - the leading activity of social, political and economic developments of each country. Contemporary societies consider education among the most important assets of mankind and try to trace its full potential.

Education represents the field - the leading activity of social, political and economic developments of each country. Contemporary societies consider education among the most important assets of mankind and try to trace its full potential. Therefore, for an efficient and successful education, the collection, processing and publication of statistical data is of particular importance for the creation of a modern education with international standards.

Education in today's world requires lifelong learning, continuous enlightenment, ie continuous learning, so using knowledge and techniques we can work according to contemporary requirements and be active and valuable citizens.

The notion of school is of general importance, since there are different types and degrees of schools in life. The goals and tasks of special schools differ from each other in terms of their organization, educational work and the tasks they perform.

The quality of teaching depends on many factors which influence it to be very significant for primary and lower secondary education. Principals are the mainstay of a school where they instruct each teacher to give his or her best to raise the quality of that educational institution.

Recommendations

It is recommended that principals continue with the same enthusiasm, and work even harder to increase the quality of teaching because the Pisa level is showing that we are at a very low level as a state.

It is recommended that in order to increase quality, directors should be very cooperative

MASHT to provide clear and convenient manuals for teachers.

MASHT to train all principals on how to be as positive as possible with their employees inside and outside the school

DKA to provide much more demonstration tools for the realization of the learning process.

DKA to provide training on quality improvement.

To increase even the cooperation not only of the teacher and the principal but also of the school staff as a whole.

There should be no collegial quarrels but to bring a more positive spirit to the school.

To constantly create a positive climate in the school for all employees, in order to come with a greater mood.

To increase the school culture within each educational institution.

School culture to be respected by all employees.

Work with a team to create a clear vision of the school, as well as make efforts to achieve the goals through principal-teacher cooperation. This vision should be reflected in the long-term, medium-term strategic plan and the annual strategic plan of the school.

BIBLIOGRAPHY

1. Action document on violence and security in public schools of the Municipality of Prishtina, Basic document for drafting the platform of the Municipality of Prishtina for school safety 2015 - 2018, p. 21
2. British Council, 2016: Guide on Employer Engagement, Tirana, p. 41 - 42.
3. Eckl P, Mocanu M, Ryan N, Carabregu M, Handke M, Dedaj B, 2011: HANDBOOK for Drafting a Quality Framework in Higher Education (Graz / Prishtina), p. 6.
4. Freiberg, J., 2005: School Climate, Measuring, Improving, Sustaining Healthy Learning Environments (Philadelphia), Falmer Press, p. 11.
5. Guidelines for healthy environments with European schools, 2014, Luxembourg, p. 15.
6. Group of authors (2005): Gjokutaj Prof. Dr. M. : "Student-centered teaching" (Part I), Tirana, p. 16.
7. Koliqi, H (1997), History of World Pedagogy I, Prishtina, p. 53 - 118.
8. Ma Bicaj, A. (2011): The Bologna Process and Curricula in the Teaching Faculties at the University of Prishtina, Prishtina, p. 17.
9. MASHT (2016): Core Curriculum for the preparatory class and primary education of Kosovo, grades (0, I, II, III, IV, V), Prishtina, p. 14.
10. MASHT, 2017: Strategic framework for teacher development in Kosovo, Prishtina, p. 8.
11. Rama, B. (2011): Teaching methods and their impact on learning, Tirana, p. 30.
12. Rexhepagiq, J. (2008): Fundamental issues in international pedagogy, Prishtina, p. 297.
13. Salihu, A. (2012): DISCUSSION MATERIAL ON ACHIEVEMENTS, CHALLENGES AND RECOMMENDATIONS IN THE FIELD OF EDUCATION AND SCIENCE IN KOSOVO, Prishtina, p. 8.
14. Save the children, 2014, School - Community Center, Teacher's Guide, Tirana, p. 9.
15. USAID, 2016: School Board Handbook for Primary and Secondary Schools, Skopje, p. 81 - 82.

Из Истории Детских Народных Игр Узбекистана

НАРБАШЕВА Мехри Ачиловна¹

Среди народов Востока, в частности среди узбекского народа, распространены и дошли до наших дней различные традиционные народные игры, которые отражали в своем содержании своеобразие стиля жизни народа и его культуры.

Каждая игра (детская - национальная) представляет собой разнообразный мир и является средством воспитания нравственности, физической выносливости, отрешения к достижению цели. Особенностью игр, связанных со спортом и физической подготовкой, является их объединение с поэтическим словом, мелодией и танцами. Многие другие игры также сопровождаются музыкой и пением. Через многие игры, особенно связанные с образами животного мира, растений дети познают природу родного края.

В истории каждого народа накоплен и передается из поколения в поколение огромный арсенал разнообразных детских игр, в которых дети, играя и забавляясь, познают окружающий мир, совершенствуют свои способности, овладевают различными способами человеческой деятельности. Каждое общество различными путями сознательно или стихийно влияет на содержание детских игр (М.Мид, С. Сеттон-Смит, О.-К.Монтенегро, И. С. Кон и др.).

Ключевая слова: детская игра, игрушки, этнографические материалы, обычаи, обряды, традиции, социальный инструмент,

¹ Кандидат психологических наук, доцент ТерГУ (Узбекистан, UZBEKISTAN)

Среди народов Востока, в частности среди узбекского народа, распространены и дошли до наших дней различные традиционные народные игры, которые отражали в своем содержании своеобразие стиля жизни народа и его культуры.

Каждая игра (детская -национальная) представляет собой разнообразный мир и является средством воспитания нравственности, физической выносливости, отрешения к достижению цели. Особенностью игр, связанных со спортом и физической подготовкой, является их объединение с поэтическим словом, мелодией и танцами. Многие другие игры также сопровождаются музыкой и пением. Через многие игры, особенно связанные с образами животного мира, растений дети познают природу родного края.

В истории каждого народа накоплен и передается из поколения в поколение огромный арсенал разнообразных детских игр, в которых дети, играя и забавляясь, познают окружающий мир, совершенствуют свои способности, овладевают различными способами человеческой деятельности. Каждое общество различными путями сознательно или стихийно влияет на содержание детских игр (М.Мид, С. Сеттон-Смит, О.-К.Монтенегро, И. С. Кон и др.).

Описаниям древних узбекских народных игр и состязаний, развлечений отведены многие страницы в трудах современных ученых (А.Арандаренко, Л.Баженов, А.Борнс, А.Бамбери, А. Виноградов, С.Толстов, Н.Леонов, П.Флоренский, А. Боровков, В и М. Наликины, Е.М.Пещерова и др.), которые утверждают, что каждая игра представляет собой разнообразный мир и является средством воспитания нравственности, выносливости, достижения цели, "школой общения", авторы подчеркивают особенности этих игр, их связь с поэтическим словом, мелодией и танцами. Правомочность этих взглядов на игру народов Узбекистана опирается на исторические источники. В исторических и литературных источниках народов Средней Азии отражены игры различного характера.

Исторические материалы утверждают, что в Средней Азии лук был символом мужчины и каждый мужчина должен уметь обращаться с ним. Долгие годы практики для достижения ловкости начинаются с 7 малышей с игрушечных луков и продолжаются как "игры до достижения 11—12 лет" ("Бабур-нама", узбекская народная сказка). Абу Али ибн Сина писал "... что касается физических упражнений, то к ним относятся перетягивание, кулачный бой, стрельба из лука, быстрая ходьба, метание копьем, подтягивание вверх и подпрыгивание, фехтование мячом и копьем, верховая езда, размахивание руками".

Как отмечается в литературных источниках в Узбекистане в конце XIX-начале XX в. детским играм и игрушкам в обычных семьях мало уделялось внимания. В сочинении игр и в изготовлении игрушек проявлялась инициатива и творческие способности самих детей. Взрослыми создавались игры лишь для самых маленьких. Главная роль в этих играх принадлежала взрослому: он играл с ребенком, стараясь его успокоить, поддержать бодрое настроение, и в это время развивал физические силы ребенка, его с окружающей средой, обучал родному языку. В деревне за детьми, которые только начинали ходить, проносить первые слова, просматривали обычно матери, бабушки или подростки. Бабушке, отправлявшей всех на поле, нужно было выполнить много работ по хозяйству, а дети оставались одни, помещенные в

"бешик" (люлька). Детей успокаивали несложными песенками сопровождении движений. Они назывались "алла", в этих синкретических, маленьких по объему произведениях, стихийно сложилась своеобразная система развития, воспитания детей раннего возраста. Высоко оценивая роль "аллы" (колыбельная песня), Ибн Сина считал первоначальным этапом эстетического воспитания *ребенка* народную колыбельную песню и музыку. В "Каноне врачебной науки" он писал: "К числу необходимых для младенцев полезных средств для укрепления природы относятся: во-первых, легкое покачивание и, во-вторых, музыка и песня, напеваемая обычно при убаюкивании. По степени восприятия этих двух вещей устанавливается у ребенка его предрасположение к физическим упражнениям и к музыке. Первое относится к телу, второе - к душе" (Ибн Сина. Канон врачебной науки. Кн. 1.-300с. Ташкент, 154).

В узбекской народной педагогике много игр, которые служат целям умственного развития детей (кто больше увидит, услышит, запомнит и т.п.). Как отмечают исследователи народных игр, для них характерно чувство удовольствия, повышенный тонус, эмоциональность играющих.

Распространены спортивные игры, которые обычно проводятся в виде соревнования участников. Эти игры характеризуются большим разнообразием движений, высокой интенсивностью мышечной активности, проявлениями инициативы, находчивости, часто коллективными действиями, то есть они полностью отвечают задачам физического, а также духовного - умственного развития молодого поколения.

Этнографические материалы и памятники народного творчества позволяют утверждать, что в Узбекистане с древних времен народные игры использовались как средство воспитания. В национальных играх, состязание, обусловленных особенностями быта, трудовой деятельности и борьбы за свою независимость издавна отражались обычаями, обрядами и традициями.

Описанию древних узбекских народных игр и состязаний отведены многие страницы в трудах ученых (А.Арандоренко, 1889; Л.Баженов, 1840; А.Борнс, 1848; Т.Вамбера, 1963; А.Виноградов, 1968; С.Толстов, 1968; Н.Леонов, 1935; З.Бурнашева, 1938; А.Боровков, 1928; П.Флоренский, 1962; В.Наливкин и М.Наливкина, 1886; Е.Пещерова, 1924-1935 и многие другие).

Например, Е.М.Пещеровой (1925) были собраны некоторые игры в среде оседлого населения Туркестана в 1923-24 гг. Она зафиксировала игры спортивного характера. Среди них "Чиллик" (Чиж), "Бекинмачок" (прятки), "Бойчечак" (весенние цветы), "Донак" (косточка) и другие. В. и М. Наливкины (1886) долгое время изучали и наблюдая готовили материалы о быте, обрядах и обычаях оседлого туземного населения Ферганы. В своих наблюдениях упоминают о детских игрушках и играх того времени. Они пишут: "Как мальчик, так и девочка лет до 8-9 играют в мяч, в камешки и в прятки. Из других, более шумных, назовем "Ак терек" (белый тополь, зеленый тополь). Н.Леонов (1935) и З.Бурнашева (1938) писали об ассортименте и способах изготовления узбекских народных игрушек, их месте в искусстве Узбекистана.

Позднее П.Флоренский (1962) писал о бухарских свистульках, порождающих своей расцветкой, дал характеристику к своеобразному фантастическому образу фигурки. В довольно большом количестве встречались игрушки, имитирующие сельскохозяйственные орудия. Гораздо разнообразнее игрушки из глины, изображающие различных животных. Это игрушки-

свистульки, которые, несомненно, служат не только для изобразительной игры в животных, но и выступают в качестве самых простых музыкальных инструментов.

В исторических и литературных источниках народов Средней Азии отражены игры различного характера. Например, вот как об игре в альчик, т.е. "ошик". Эта игра вызывала особый интерес у мальчиков уже с 5-6 лет из бараньей, а иногда из верблюжьей кости. Заметим, что эта игра относится к самым распространенным в среде детей разных народов, например, она встречается у таджиков, туркмен, казахов, русских («бабки») и др. О древности игры в кости говорит ряд фольклорных памятников и о опубликованных материалов. Например, Е.А.Покровский (1895) сообщает, что бабки "уже считались в числе игрушек многих древних народов". Издавна была известна она и у узбеков и соседних народов. Ибн Фадлан в X веке писал о продаже в Бухаре костей (для игры). Венгерский ученый путешественник А.Вамбери (1888) в «Очерках Средней Азии» писал, что "игра в ашик (бараньи бабки),похожая на европейскую игру в кости, весьма распространена». Игральные кости-бабки детьми специально собирались и тщательно готовились для игры: дети их очищали от жил, обтачивали, некоторые даже красили и специально сверлили их с внутренней стороны, вливали туда расплавленный свинец, чтобы при игре они без особого усердия со стороны игрока становились на нужное положение и обеспечивали ему преимущества и победу. Игра в "ошик" имела существенное значение в воспитании ловкости, терпеливости, соблюдения установленных правил и развивала глазомер. В игре нередко участвовали и взрослые, что, безусловно, усиливало привлекательность и воспитательное значение.

На содержание народных детских, игр оказывали влияние географическая среда и природные условия, обычаи и обряды, народные традиции, что и вызывало появление таких отдельных оригинальных игр, как "Ок суяк" (белая кость), "Ошик" (бабки), "Дуппи яшириш" (прятание тюбетейки), "Чори чамбар", "Богланди", "Читтигул" (гвоздика), "Зулайхо" (имя женское), "Тапур-тапур калдиргоч" (ласточкин стук), "Ха-ла-ла-хаш-ту~ту", "Эчкилар ва чупонлар" (пастухи и козы), "Етти тош" (семь камушек), "Кушим боши" (птичья голова), "Беш тош" (пять камушек), "Донак" (игры в косточки) и т.д., можно продолжать бесконечно.

"К числу узбекских детских национальных игр (часть их относится к общетюркским национальным играм, широко распространенным на всем Востоке), относятся борьба, игры на лошадях, игры с палками, пешие игры, гонки, соревнования с камнями, палочками ("зув-зув"), игры в альчик, в орешки; далее по значимости - игры в голубями, пускание змея, "игра в волка", в "падишаха и вазира", бои барабанов, бросание тюбетейки, лянга, в свадьбу, в "жениха и невесту", в гостей, в ягнят, перетягивание каната, в чет-нечет, в глину, в разрывные цепи, в садовника, в праздник рамазан", игры с косточками, в дыню, игры в куклы, игры в крестьян и другие (Кадыров Б.О. Узбекская народная педагогика. Ташкент, 1992. с.79).

Народные игры и физические упражнения широко отображенные в эпосах, сказаниях, легендах и сказках Средней Азии (146), пройдя своевременный исторический путь развития, безусловно, являются самобытными. Игры народов Средней Азии - узбеков, киргизов, таджиков, туркмен, казахов во многом сходны, но имеются некоторые отличия по формам, количеству участников, использованию предметов, выбору места для проведения игры, организации ее проведения или

иногда названия игр разные, но содержание одно и то же. Но, общим для всех игр является стремление участников к победе, выигрышу, желанно стать первым в селении. И еще своеобразие игр народов Средней Азии в том, что все детские игры сопровождаются различными припевами, песенками и прибаутками, скороговорками. Например, "Чоричамбар", "Богланди", "Хаю, читтигул", "Беш- бармок" (узбекские), "Ачакейжумакей", "Карагида деп кузем жок", "Токту сурамай" (киргизские) и др. Эту музыкальность, поэтичность и певучесть народов Средней Азии в свое время заметили путешествующие ученые и писатели, как В.В.Радлов (1885), А.Вамбери (1889), В.В.Верещагин (1883), М.Горький (1896), Л.Толстой (1859) и многие другие.

История этих игр, по-видимому, восходит к первобытности, когда собирательство было одним из важнейших хозяйственных занятий. Здесь, как в ряде других детских развлечений, мы сталкиваемся с характерным моментом, отмеченным многими исследователями игр то, что было важно в практической жизни общества в предшествующие периоды истории, позже теряет свое первостепенное значение и переходит в сферу детской деятельности, и в частности, в сферу детских развлечений. Среда развлечений игр есть и такие, которые являются творчеством самих детей. Эти игры сохранились в памяти народа и передавались в из устной традиции из поколения в поколение. Большинство из них являются отражением бытовых и хозяйственных моментов и их возникновение связано с общественной и хозяйственной практикой узбекского народа.

Некоторые из рассмотренных игр в своем развитии, возможно, прошли религиозную стадию, являясь в прошлом составной частью церемоний и обрядов. В становлении узбекских детских игр развлечений, по-видимому, сыграли определенную роль такие институты первобытного общества, как тотемизм, половозрастное деление общества, магические обряды и церемонии и дуальная организация. Об этом свидетельствует ряд пережиточных моментов: устройство многих детских игр в ночное время ("белая кость"), участие в детских играх (по существу) взрослых мужчин и женщин, а также стариков; суровый характер многих развлечений и штрафов, наличие в названиях игр названий животных, которые в первобытности являлись тотемными животными у среднеазиатских народов древности функциональная недифференцированность некоторых видов игр или развлечений (отсутствие различий между собственно игрой и штрафом) и ряд других моментов, о которых говорилось выше.

В истории каждого народа накоплен и передается из поколения в поколения огромный арсенал разнообразных детских игр, в которых дети, играя и забавляясь, познают окружающий мир, совершенствуют свои способности, овладевают различными способам человеческой деятельности. Каждое общество различными путями, сознательно или стихийно, влияет на содержание детских игр (через подбор игрушек, осуждение или одобрение игр определенного содержания и т. д.).

Таким образом, игра, являясь социальной деятельностью, выполняет в обществе определенные функции - наряду с другими средствами и способами она обеспечивает передачу накопленного общественного опыта от одного поколения к другому.

Анализ содержания сюжетов народных игр говорит о том, что они всегда подвергались педагогической обработке и отбору самим народом. Оставались лишь те, что более полно

способствовали выработке у детей таких качеств, как ориентация на местности, зоркости глаза, тонкости слуха, сообразительности, ловкости движений рук, наблюдательности, смелости.

Различные народные игры представлены в достаточном количестве в фольклорных сборниках, материалах устного народного творчества, относящиеся к древнему периоду (до VI в.), и они позволяют утверждать, что народная педагогика на всем пути своего исторического развития использовала традиции и обычаи, в том числе народные игры и разнообразные развлечения. Эти материалы ценны и еще тем, что они дают возможность проследить развитие некоторых игр от возникновения до наших дней.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ойбек. Болалик. -Тошкент.,1975
2. Айний С. Одина.-Тошкент.,1978
3. Ибн Сина. Канон врачебной науки. Кн.1.-300с. Ташкент,1954
4. Пещерова Е.М. Некоторые игры среди оседлого населения Туркестана /Бюллетень САГУ.- №11.-1925. с.82-83
5. Пещерова Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков(по материалам 1924-1935гг) Сб.МАЭ.Т.XVII.-1957. С.22,94.
6. Покровский Е.А. Детские игры, преимущественно русские. В связи с историей, этнографией, педагогикой и гигиеной. -М.,1895.-с.21
7. Кадыров Б.О. Узбекская народная педагогика. Ташкент, 1992. с.79
8. Фахритдинова С.В. Отображение элементов физического воспитания, игр и состязаний в народном творчестве Средней Азии и их педагогическая направленность//автореферат канд.дисс. Ташкент,1973
9. Норбашева М.А. Игра человеческой жизни и развития ребенка\ ж.Психология №2 2014 с.72-78

Standard Albanian Dialects Relations in School Environments

Fridrik DULAJ¹

Abstract

Our paper aims to point out the sociolinguistic relations between the Albanian Language dialects and Standard Albanian. The focus of our research are school environments. The roads construction and the freedom of movement inside and outside Kosovo, especially the close relations with Albania and the TV platforms Digitalb and Tring being important sociolinguistic factors have brought closer the sweetness of Albanian Language to Albanians. Therefore this paper will elaborate the role and connection of these factors in language. TV channels as Bang Bang, T, Tring Tring, Tring Albania, Discovery Science, Tring History, Tring Nature, or the TV program “Albanian Tracks” led by Marin Mema are educational programs that spread general knowledge in different fields like: nature, history, etc. In larger schools, especially in classrooms where students come from different countries, we notice language systems and subsystems which interact in children’s general communication.

Keywords: language, dialect, relations, children, school, system, interaction.

¹ Assoc. Prof. Dr.; University of Gjakova “Fehmi Agani”, KOSOVO

STANDARD ALBANIAN DIALECTS RELATIONS IN SCHOOL ENVIRONMENTS

One of the most interesting problems of today's inter-dialect interaction in all Albanian spaces is the relationship of communication that starts from the dialectal basis and bleeds the standard or otherwise a discourse however careful and with a general tendency, to ensure understanding between children (this is emphasized especially in schools with large numbers of students, who come from different countries, who see the standard as the only way of agreement).

In our paper, we are bringing the concrete experience of dialectal bilingualism situations (standard dialect-language) in the school and family environments of a certain area of Rahovec and the surroundings. In the framework of doctoral theses on "The dialect of Rahovec with the surrounding area" (dialectological and sociolinguistic reviews), we have encountered a number of interesting situations where speakers from different regions of Kosovo, even though they have distinct dialects or phonetic dialectal features morphological from each other, more and more show signs of departure from narrow dialectal forms by shooting in discourse forms and ways of saying that come from the standard language. In particular, there is an acceleration of the mastery of the standard by young school children, first and second graders, who have not only increased the lexical wealth and terminology that comes from textbooks everywhere on a common nationwide basis but also make a transition with priority to discourse modeled according to the cattle (model) that radiate electronic media, among which are being particularly influenced by the programs of the Digitalb and Tring system. In short terms, after the school and family factor, the radio and television factor ranks among the most important factors, he even calls it a conductor of literary language (Gj. Shkurtaj, Sides and phenomena of the Albanian language culture, Kristalina-Kh, Tirana 2003 page 96). The progress of standard Albanian is noticed in both the phonetic and the morphological system which reflect in a psycholinguistic development, and of course, in the wide addition of the lexicon respective fields that are related to the current developments of different fields.

Our basic investigation was based on a series of composite samples (Gj. Shkurtaj, Culture of Language, SHBLU, 2006, page 228) from families with three generations of speakers: 1. The old generation, with less education (elementary or primary school, mainly housewives and farmers), 2. The middle generation (mainly with higher education, employed in education, health, enterprises and, various private firms), 3. The new generation (mainly pupils).

The change of the dialect form is an approximation to the standard language. The use of literary language in school, in institutions, the professor and elsewhere is an obligation and evidence of national culture. Before learning the written language, children learn to speak the language in the family variant (Gj. Shkurtaj, 2006). Almost massively the new generation, and partly the middle one, today, are in terms of what is defined as "dialectal bilingualism" (Shih Gj. Shkurtaj, Sociolinguistics. SHBLU, Tirana, 2003). In their discourse the tendency to communicate in the standard is evident and the dialectal speech in use by the old generation and partly by the middle one, in the mouth of the new generation are coming and becoming stigmatized. The situation of such stigmatization begins in the first contacts of the dialectal form with the standard and this linguistic situation appears in the first days of the

beginning of the attendance in the first grades, when the children start the form of modeled discourse, otherwise they try to make a more careful, or more engraved, communication. At the same time as the demand for a more careful communication or discourse begins, a second demand arises related to the presentation of opinions in writing form from the beginning, as professor Gj. Shkurtaj points out, it can be difficult, but after a period of time, it can surpass the quality of the level of speech expression (Gj. Shkurtaj. 2006). During recent interviews with the older generation on dialect issues in the presence of young schoolchildren, it was not uncommon for schoolchildren to react to the correction of dialectal forms. Thus a second-grader, who has just started to learn grammatical forms reacts when our subject answers the questions of our questionnaire eg: vo :, the young person would react saying: vezë(egg), kry- kokë (head – head), hu: na - hunda (nose), hana – hëna (moon), amel – ëmbël (sweet) or by correcting dialectal morphological forms, such as: flok-i, flok-u (hair), bark-i, bark-u (stomach), etc. (Gj. Shkurtaj: 2006).

Through this paper, we are trying to come to conclusions regarding what Professor Shkurtaj calls "directions and phenomena of standard language". During another interview we were doing with a subject, the grandmother called her nephew saying "*hajde kqyre carrtanin*", (come and look at the cartoon), while the nephew intervened with our subject saying "*jo carrtani gjyshe*" (not the cartoon grandmother) but "*Filmi animuar*" (Animated film). The same expression in the mouth of the middle generation is heard "cartoon" which is a direct translation from Serbo-Croatian. Often children happen to take, or acquire the wrong grammatical forms, so we heard a child who, influenced by the children's programs of the digitalb and tring system, had mistakenly mastered the grammatical construction "*Agimi i kopjon detyrat e matematikës nga mua*" (Agim copies math tasks by me), instead of saying "*Agimi i kopjon detyrat e matematikës nga unë (prej meje)*" (Dawn copies math tasks from me). From this situation it is clear that the social factor, in particular the Digitalb and Tring systems, had played an important role in sociolinguistic and psycholinguistic development, but at the same time we noticed that children are listening to everything from those television systems. take as positive things even when they conflict with standard Albanian, therefore, Digitalb and Tring systems, when translating or adapting movies and shows for children, but also for adults, should have a lecturer who will remove the mistakes of such that no matter how few in number they

should not spoil the beautiful appearance and the curiosity they arouse in children. Maybe the day will come for us Albanians to protect our language by law, like the French, this idea, as very necessary, has been put forward by many linguists, Dr. Qemajl Murati in his book Language standard and culture of expression, who gives many remarks on the use of standard language by electronic and print media (Q. Murati, Language standard and culture of expression, IAP, Prishtina 2004, page 183.). Psycholinguistic development should be seen as cultural and linguistic development. The issue of cultural and linguistic development should be required that in literature classes, the selection of literary texts written in standard with a high degree of linguistic responsibility, with as simple short sentences as possible, with source words of the Albanian language, creates sensitivity linguistic in children, in these cases when linguistic sensitivity (linguistic love) is created then we have assured success (Sh. Islamaj, Language of speech and speech, Prishtina 2004 page 99).

A very interesting phenomenon was the contact with two children of the same family, the same age, but with different teachers. During the conversation with them we noticed something which is more interesting. Two class teachers, second graders, who worked in the same school with the same school preparation, their students differed greatly in terms of mastery of the standard. This was evidence of their classroom work and standard coercion by the teachers themselves. In grade II/1, in which a middle-aged teacher (around forty) worked, students were very good in using the standard language, or at least tried to speak the standard. We noticed this phenomenon during the addition of numbers in the subject of mathematics, the students of class II/1 during the addition of numbers made their correct pronunciation; ex. five plus one equals six ($5 + 1 = 6$), or twenty (njetzet) plus six equals twenty-six ($20 + 6 = 26$). The same school, children of the same age and living in the same social and school environment, but belonging to the other class II/2, worked another older teacher, his students would not be masters of the standard at the level of class II/1 and they would not be able to express themselves even in the dialectal form, because the teacher in that class during the addition of numbers or the implementation of mathematical operations had not accompanied the mathematical operations with the vocal elaboration, e.g. "*pes plus ni barabart me gjasht* ($5 + 1 = 6$)" or *nizet plus gjasht barabart me nizetegjash* ($20+6=26$).

From the above it follows that if teachers were more careful about their speaking in class, their students would be good masters of the standard which would not only provide a culture of expression but also psycholinguistic development (The maintenance and cultivation of the standard by children often depends on the level of language proficiency of the teacher, it is not uncommon for children as a result of the Digitalb and Tring system to be better masters of the standard language than teachers).

Professor Gj. Shkurtaj says "as the model that the respective social community makes in honor of the child, where he is born and grows, so will the speech of the child" (Gj. Shkurtaj: 2009 page 354) . Here we want to add despite the fact that speaking of the Rahovec area belongs to the Gheg dialect, if the intellectual parents would take care of the linguistic culture of their children then the speech of their children would be the standard language. It turns out that a lot depends on the child's environment. Even professor Gj. Shkurtaj, briefly speaks of an adult speaking care in the presence of children, that our communication serve as a model for children. Therefore, if a standard of communication habit was created by the teachers of all subjects as well (often in the classroom the teachers justify their mistakes, when they are under the pressure of correcting the children by saying: I'm sorry but I have not studied the language, reasoning which is unacceptable) indiscriminately, we would provide a modeled discourse, if not more of our children's culture of expression, because children's language is evidence of what environment he lives in.

Here's what a child's lecture for a reading grade in first grade would look like. The text below is the original text interpreted by the student after reading:

Fairytale shoe

Once upon a time there was a mountain fairy, one day returning from a walk she found a doll shoe. And then she was skinned, she took it home. One morning a ladybug was transporting a chair and the fairy heard some voices, then the fairy took that shoe she had found in the woods and turned the shoe into a sneaker and the moth took his family and loaded the furniture into the sneakers. And fled to his new home.

Recently psycholinguistic development and social factors are being given importance and researchers of psychological development see language as one of the basic factors of psychological development, many of them are even doing diploma theses in the field of psycholinguistics. Today we are witnessing that the tendency to speak as a center (Gj. Shkurtaj: 2009 page 354), is dominating almost everywhere, therefore this form of speaking raises the urgent requirement of harmonization of national curricula, especially social subjects and separately of the subject of language and literature. During the summer holidays, coming to the Albanian coast is turning into an attempt to catch as much as possible the standard, children who have just returned from vacation and who immediately start school in September have almost replaced Slavism and Turkism with Albanian words, they will no longer they said *bastan* but *shalqin* (watermelon), they would not say *patlixhan* but *domate* (eggplant) they would not say *kumpir* but *patate* (potatoes), *penxhere* but *dritare* (window), *sabah* but *mëngjes* (evening) etc. Thus compared to the older generation, the middle generation and the younger generation clearly see that it is well on its way to creating a communication skill that is generalized and nationwide.

Social factors that affect language development in children. Among the main factors that help in the psycholinguistic development of children are the school and the family. J. Piaget distinguishes three factors in the development of intelligence: a) linguistic communication, b) cooperation, c) rules of thought. Piaget concludes that human life from birth to adulthood is a subject, which is subject to the pressure of society (J. Piaget, Psychology of Intelligence, Plejad, Tirana 2004). For the world of children the game has a great value because it gives them a pleasure. The coverage of Junior tv channels, Cufo tv, Bang bang, Tring tv, Tring shqip etc., are influencing more and more the phonetic and morphological development, and what is more important, it is helping the psycholinguistic development of the children that Comsky calls “language and thought”. The pace of technology development is making it possible for development in the thinking process to adapt to the trend of technology development, because the civilized world requires the decomposition of thoughts. In this perspective, language is also developing as the main means of communication and interpretation.

Linguistic situation in the Rahovec area

Finally, as much as we have followed and are following, the speech of the municipality of Rahovec and its surroundings is moving towards the standard. The older generation is continuously with the northeastern dialect continues to preserve elements of the Gheg dialect which still remain non-standardized.

The main problem of linguistic non-standardization continues in the older generation and partly in the middle generation, it remains in the uncomplicated forms of the verb and in the forms of the masculine nouns of the second inflection:

Punu – punuar (working), lexu – lexuar (reading), këndu – kënduar (singing), vallzu – vallëzuar (dancing),

Për të punuar (to work), për të lexuar (to read), për të kënduar (to sing), për të vallëzuar (to dance), për të shkruar (to write), për tu larë (to take a shower) etj.

hak-i, haki-u (avenge), shteg-i, shteg-u (path), Bali-a Bali-u, Ali-a, Ali-u.

From the middle generation, who are teachers, administrative workers, etc. they try to become masters of the standard, otherwise they speak in a more general form with a broader basis. And it is helping the younger generation in raising the language culture. This generation is the generation of transition (change) and great help is expected.

The younger generation, or young children, is in a state of "dialectical bilingualism." The speakers of this generation are adopting the standard and advancing towards the discourse modeled and organized according to the standard language culture. The children of this area are expressing their willingness to accept the standard of communication, but it depends on their teachers how much they will nurture this willingness of the students with the love for the mother tongue. Teachers are role models for children, so they, the teachers, are responsible for the language culture of their students.

The rector of the University of Prishtina once thought to introduce the subject of Albanian language, as a compulsory subject, in all faculties and programs of this university, but over time this thought faded like a light at the end of the tunnel and our beautiful language continues to be "attacked" by languages in kontakt.

RESULTS

At the end of this punimimund to mention a few conclusions:

1. Human language changes as human life changes, subject to the pressure of society.
2. In the world of children game has great value, because it gives them pleasure.
3. Broadcasting channels for children Junior Tv, Cufo Tv, Bang bang, Tring Tring, Tring Albanian etc. have influenced the phonetic and morphological development.
4. The language is being regulated according to the rules of orthography and spelling.
5. The younger generation lives in the circumstances of "dialectical bilingualism".

LITERATURE

Gj. Shkurtaj (2009). Sociolinguistika. SHBLU

Gj. Shkurtaj (2006). Kultura e Gjuhës .

Gj. Shkurtaj (2004). Kahe dhe dukuri të kulturës së gjuhës. Tirana

Sh. Islami(2004). Gjuha ligjërimi dhe fjala. Prishtina.

Q.Murati.(2004). Standardi gjuhësor dhe kultura e shprehjes. IAP: Prishtina

J. Piage (2004). Psikologjia e Intelegjencës, *Plejad*. Tirana

GA, Fjalori i gjuhës së sotme shqipe, Tirana 1980.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Suriyeli Çocukların Öğretiminde Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Necdet KONAN¹

Seda GÜRSUL²

Öz

Bu araştırmanın amacı, Suriyeli çocukların bulunduğu anasınıflarında görev yapan okul öncesi öğretmenlerinin öğretim sürecinde karşılaştığı sorunlar ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin belirlenmesidir. Bu amaçla olgubilim deseninde nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2020-21 öğretim yılında Malatya ili Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerinde görev yapan Suriyeli çocuklarla çalışmış okul öncesi öğretmenlerinden 25 kişi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların cinsiyet ve bulunduğu görev unvanındaki toplam hizmet süresini belirlemeyi amaçlayan 2 soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise katılımcı öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerin öğretiminde karşılaşılan problemler ve çözüm önerilerini belirlemeyi amaçlayan 18 açık uçlu soru yer almaktadır. Bu görüşme formu ile okul öncesi öğretmenlerinin Suriyeli çocukların öğretiminde karşılaştığı sorunlar ve bu sorunlarla ilgili çözüm önerileri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmada öğretim sürecinde karşılaşılan en temel sorunun dil sorunu olduğu, öğrencilerin söylenileni anlamadıkları ve kendilerini ifade edemedikleri, gerekli öğretim materyallerini temin edemedikleri gibi bulgulara ulaşılmıştır. Sorunun çözümünde öğretmenler okul öncesi eğitiminden önce Suriyeli çocukların Türkçe öğrenmeleri gerektiğini, her okulda Suriyeli bir rehber olmasının yararlı olacağı, çocukların ailelerinin de dil eğitimi alması gerektiği, Suriyeli öğrencilere yönelik destekleyici eğitim materyallerinin sağlanması gerektiği, öğretim sürecinde en çok sevgi dilinin kullanılması gerektiğini düşünmektedirler.

Anahtar Sözcükler: Suriyeli çocuklarının eğitimi, okul öncesi eğitim, okul öncesi öğretmeni.

¹ Doç. Dr.; İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Malatya / TÜRKİYE necdetkonan@inonu.edu.tr ORCID ID: 0000-0001-6444-9745

² İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Malatya / TÜRKİYE gursulseda71@gmail.com

GİRİŞ

Savaş, hastalık, ekonomik buhran, siyasi gerilim, toplum düzeninin bozulması gibi nedenlerle, aile ya da toplumların, buldukları bölgeyi veya vatanını terk ederek yeni bir ülke veya bölgeye taşınma durumuna göç denir. Göç, geçmişte de günümüzde de özellikle olağandışı dönemlerde karşılaştığımız bir olgudur. Gönüllü bir hareket olabileceği gibi zorunlu bir hareket de olabilir. Daha iyi bir işte çalışmak, daha iyi bir eğitim almak, sağlık hizmetlerinden daha iyi yararlanmak gibi sebeplerle yapılan göçler gönüllü olduğu gibi; doğal afetler, işsizlik, güvenlik ihtiyacı, savaş gibi sebeplerden ötürü yapılan göçler zorunlu göçler (Göçmen Büro, 2017) olarak nitelenebilir.

Göç hareketleri temelde iki türdür. Ülke sınırları içerisindeki yer değiştirmeler iç göçler olarak adlandırılırken, ülke sınırları dışındaki yer değiştirmeler dış göç olarak adlandırılır. Bir ülkede, bölgede, toplumda yaşanan olumsuz koşullar dış göçü zorunlu hale getirmektedir. Zorunlu hallerde yapılan dış göçler genellikle kitlesel olarak gerçekleşir (Göçmen Büro, 2017). Kitlesel göçlerin en yaygın nedeni çatışmalar, savaşlardır ve bunlar kitlesel göçleri zorunlu hale getirmiştir (Tunç, 2015, akt. Erdem, 2017: 27). Türkiye kitlesel göç hareketi yapan birçok kişiye ev sahipliği yapmıştır. Özellikle Irak, Afganistan gibi ülkelerin yanı sıra hali hazırda içsavaş sebebiyle Suriye'den yoğun biçimde göç almıştır. Türkiye Suriyeli mültecilerin göç etmek için en çok tercih ettiği ülkelerin başında yer almaktadır (Harunoğulları, 2016, akt. Kiremit, Akpınar ve Akcan, 2018: 3). Suriyeden ilk olarak 29 Nisan 2011 yılında 250 kişi olarak ülkemize giriş yapmışlardır (Çavuşoğlu, 2016, akt. Kiremit, Akpınar ve Akcan, 2018: 3). Bu sayı hızla ve kontrol edilemez biçimde artmıştır.

Türkiye'de geçici koruma altındaki kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı 18 Kasım 2020 tarihindeki verilere göre toplam 3 milyon 635 bin 410 kişidir. Bu kişilerin 1 milyon 699 bin 107'si 0-18 yaş arası çocuklar oluşturmaktadır. 0-4 yaş aralığında 503 bin 300 çocuk, 5-9 yaş aralığında 542 bin 322 çocuk; 10-14 yaş aralığında 388 bin 6 çocuk; 15-18 yaş aralığında ise 260 bin 614 çocuk bulunmaktadır. Malatya'da geçici koruma altındaki kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı 30 bin 30 kişidir ve Malatya ili nüfusunun %3,7'lik kısmını oluşturmaktadır (Mülteciler Derneği, 2020). Türkiye'de doğan Suriyeli bebek sayısı ise 450 bin civarındadır (Soylu, 2019).

Göçlerde karşılaşılan en önemli sorunların başında göç edilen topluma uyum sağlama problemi gelmektedir (Nar, 2008, Bozan, 2014, akt. Kiremit, Akpınar ve Akcan, 2018: 3). Mülteciler dilini, kültürünü, gelenek ve göreneklerini bilmedikleri, kendilerine yabancı bir toplumda yaşamlarını sürdürmek zorundadır. Topluma uyum sağlama problemi, ancak eğitim ve öğretim ile aşılabılır. Türkiye'de de Suriyeli çocukların eğitim hakkı güvence altındadır. Suriyeli her çocuğa devlet bünyesindeki okullarda eğitim hakkı tanınmıştır.

Eğitim-öğretim sürecinin tüm basamakları önemlidir ancak öğrenmenin en iyi olduğu dönem 0-6 yaş aralığıdır ve erken çocukluk dönemi olarak da adlandırılır. Erken çocukluk döneminde zihin öğrenmeye daha çok açıktır. Erken çocukluk dönemi olarak adlandırılan ve 0-6 yaş dönemini kapsayan çocuklar okul öncesi eğitim kurumlarında öğretim görür. Okul öncesi eğitim, çocukların okula alışması için belli bir süre gerektiren eğitimin ilk basamağıdır. 36-68 ay aralığındaki çocukların öğretimini yapıldığı okul öncesi eğitim basamağında; çocuklarda ilk defa aileden ayrılmasının oluşturduğu panik, terkedilme kaygısı, okula ve öğretmene alışamama, arkadaşlarına ve bulunulan okul ortamına uyum sağlayamama

gibi sorunlar yaşanmakta ve çözümü belli bir süre almaktadır. Millî Eğitim Bakanlığının verilerine göre 30 Haziran 2020 tarihi itibarıyla okul öncesi eğitim kurumlarında 35 bin 553 Suriyeli çocuk eğitim almaktadır. Kendi ülkemizin çocuklarında dahi bu tarz sorunlarla karşılaşırken Suriyeli okul öncesi eğitim dönemindeki çocuklarda bu sorunlara ek olarak dil sorunu, farklı kültürel ortam, iletişim engelleri de eklenmektedir. Bu dönemde Suriyeli çocukların alacağı iyi bir okul öncesi eğitim fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal, bilimsel gelişimlerini destekler; kendini ifade eden, yaratıcılığını ve becerilerini ortaya koyan, bulunduğu topluma uyum sağlamış sosyal bir birey olarak yetişmesini sağlar (Yavuz, 2020). Mülteci çocuklar ne kadar erken yaşta okula başlarsa toplumsallaşma oranları o denli yüksek olur.

Okul öncesi öğretimine yeni başlayan mülteci çocuklar nasıl zorluklar yaşıyorsa, okul öncesi öğretmenleri de birtakım zorluklar yaşamaktadır. Mevcut sorumluluklarının yanı sıra mülteci çocuklarla çalışmanın yüklediği ek sorumlulukları vardır. Szente, Hoot ve Taylor (2006)'a göre mülteci çocuklarla ilgili öğretmenlerin başa çıkması gereken 3 ana problemden söz etmek mümkündür: çocukların yaşadığı güçlükler nedeniyle çocuklarda oluşan travmalarla başa çıkmasına yardımcı olmak, akademik uyumlarına yardımcı olmak ve olumlu öğretmen/ebeveyn ilişkisi kurmak (Erdem, 2017: 28). Alışılması zor bir dönem olan okul öncesi dönemine bir de yabancı öğrenciler katılınca öğretmenlerin iş yükü ve vicdani sorumluluğu artmaktadır. Kendilerinden beklenileni istenilen düzeyde yapabilmeleri, karşılaştıkları sorunların belirlenmesi ve bu sorunların çözümüyle olanaklıdır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı okul öncesi öğretmenlerinin Suriyeli çocukların öğretiminde karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerilerini belirlemektir. Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Okul öncesi öğretmenlerinin Suriyeli çocukların öğretiminde karşılaştığı sorunlar nelerdir?
2. Okul öncesi öğretmenlerinin Suriyeli çocukların öğretiminde sınıftaki diğer çocuklarla ilgili karşılaştığı sorunlar nelerdir?
3. Okul öncesi öğretmenlerinin Suriyeli çocukların öğretiminde karşılaştığı sorunlara ilişkin çözüm önerileri nelerdir?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma gurubu, veri toplama aracı ve verilerin toplanması ve analizi yer almaktadır.

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma olgubilim deseninde nitel bir araştırmadır. Olgubilim deseninde amaç bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları belirlemektir. Olgubilim araştırmaları nitel araştırmanın doğasına uygun olarak kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya çıkarmayabilir. Ancak bir olgunun daha iyi tanınmasına ve anlaşılmasına yardımcı olacak sonuçlar sağlayacak örnekler, açıklamalar ve yaşantılar ortaya koyabilir. Bu yönüyle hem bilimsel alanyazına hem de uygulamaya önemli katkılar getirebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, Akt. Konan, Yılmaz ve Bozanoğlu, 2017: 109).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2020-21 öğretim yılında Malatya ilindeki anaokullarında görev yapan okul öncesi öğretmenlerinden, okul öncesi öğretmenlerinin Suriyeli öğrencilerin öğretiminde karşılaştığı güçlükler ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini belirten 25 kişi oluşturmaktadır.

Çalışma grubunun demografik özellikleri çizelge 1’de sunulmuştur.

Çizelge 1. Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

Kod İsim	Cinsiyet	Kıdem (yıl)	Suriyeli çocuklarla Çalışma süresi
Ö1	Erkek	15-20	3 yıl
Ö2	Kadın	11-15	3 yıl
Ö3	Kadın	20+	5 yıl
Ö4	Kadın	6-10	4 yıl
Ö5	Kadın	6-10	2 yıl
Ö6	Kadın	15-20	4 yıl
Ö7	Kadın	6-10	1 yıl
Ö8	Kadın	11-15	3 yıl
Ö9	Kadın	1-5	1 yıl
Ö10	Kadın	15-20	1 yıl
Ö11	Kadın	15-20	2 yıl
Ö12	Kadın	1-5	1 yıl
Ö13	Kadın	6-10	4 yıl
Ö14	Kadın	1-5	4 yıl
Ö15	Kadın	1-5	3 yıl
Ö16	Kadın	6-10	2 yıl
Ö17	Kadın	6-10	2 yıl
Ö18	Kadın	6-10	4 yıl
Ö19	Kadın	15-20	3 yıl
Ö20	Kadın	6-10	3 yıl
Ö21	Kadın	6-10	2 yıl
Ö22	Kadın	6-10	4yıl
Ö23	Kadın	6-10	1 yıl
Ö24	Kadın	6-10	4 yıl
Ö25	Kadın	6-10	2 yıl

Çizelge 1'e göre 25 okul öncesi öğretmeninden 24'ü kadın, 1'i erkektir. Bu okul öncesi öğretmenlerinin arasında 2'sinin kıdemi 20 yıl ve üzeri, 5'inin kıdemi 15-20 yıl, 2'sinin kıdemi 11-15 yıl, 12'sinin kıdemi 6-10 yıl, 4'ünün kıdemi 1-5 yıl arasındadır. Suriyeli çocuklarla çalışma süreleri en az 1 en fazla 5 yıldır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracı araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Araştırmanın veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların cinsiyet, branş, görev unvanı ve bulunduğu görev unvanındaki toplam hizmet süresini belirlemeyi amaçlayan dört soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise katılımcı öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerin öğretiminde karşılaşılan problemler ve çözüm önerilerini belirlemeyi amaçlayan üç açık uçlu soru yer almaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Malatya ilinde okul öncesi öğretmeni olarak görev yapanlardan, okul öncesi öğretmenlerinin Suriyeli çocukların öğretiminde karşılaştığı güçlükler ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilmiştir. Bu bilgilere araştırmacılar tarafından çalışma grubu ile whatsapp programı aracılığıyla yapılan görüşmeler, gmail ile yapılan görüşmeler ve google form aracılığıyla ulaşılmıştır. Çalışma grubundan görüşme formundaki sorular aracılığıyla elde edilen veriler içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde; araştırma amacını gerçekleştirmek için toplanan verilerin çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgularla, bu bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Suriyeli Çocukların Öğretiminde Karşılaştığı Sorunlara İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt problemi "Okul öncesi öğretmenlerinin Suriyeli çocukların öğretiminde karşılaştığı sorunlar nelerdir?" biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile okul öncesi öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sorulan sorulara verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

Okul öncesi öğretmenlerinin Suriyeli çocukların öğretiminde karşılaştığı sorunları belirlemek amacıyla katılımcı okul öncesi öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme formunda "Suriyeli çocukların öğretiminde ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcı okul öncesi öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki "Suriyeli çocukların öğretiminde ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?" sorusuna verdikleri yanıtlar analiz edilmiş ulaşılan sonuçlar Çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 2. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Suriyeli Çocukların Öğretiminde Karşılaştığı Sorunlara İlişkin Bulgular

Okul öncesi öğretmeni	Cevaplar	Frekans
Ö1, Ö4, Ö7, Ö8, Ö10, Ö13, Ö18	İletişim problemi yaşıyorum	6
Ö5, Ö6, Ö20, Ö24, Ö25	Dil problemi yaşıyorum	5
Ö9, Ö12, Ö17	Anlaşamıyoruz	3
Ö3, Ö22	Sabırlı olmada problem yaşıyorum	2
Ö21, Ö16	Anlaşılma problemi yaşıyorum	2
Ö2	Kendimi ifade etmekte zorlanıyorum	1
Ö14	Kültür farklılığı sebebiyle problem yaşıyorum	1
Ö15	Ekonomik yetersizlik yönünden problem yaşıyorum.	1
Ö23	Diğer çocuklarla kaynaştırmada problem yaşıyorum	1

Çizelge 2 incelendiğinde okul öncesi öğretmenlerinin Suriyeli çocukların öğretiminde karşılaştıkları en önemli sorun olarak “İletişim Problemleri” sorununu belirttikleri, bunu sırasıyla “Dil Problemleri”, “Anlaşamama”, “Sabırlı Olamama Problemi” ve “Anlaşılma Problemi” izlemektedir. Okul öncesi öğretmenlerinin Suriyeli çocukların eğitimde en çok yaşanan sorunlar olarak iletişim problemi yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bunun temel nedenlerinden bir tanesi Suriyeli çocuklara okul öncesi eğitiminden önce herhangi bir Türkçe dil eğitimi verilmemesi olabilir.

Okul öncesi öğretmenlerinin Suriyeli çocukların öğretiminde karşılaştığı sorunlara ilişkin yanıtları bir bütün olarak incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun birleştiği en önemli nokta Suriyeli çocukların Türkçe bilmemeleri sebebiyle öğretmenlerin ciddi sorunlar yaşamalarıdır. Öğretmenler Suriyeli çocukları anlamakta güçlük çekmektedir. İletişim kuramadıkları için öğretim sürecinde yaşanan olumsuzluklar çoğunlukla çözümsüz kalmaktadır. Etkinliklerde öğretmen Suriyeli çocuklara akranlarına göre daha çok zaman ayırmakta, öğretim sürecinde daha sabırlı davranmak zorunda kalmaktadır. Bunun yanı sıra Suriyeli çocuklar ve akranları arasında oluşacak bağın en önemli ögesi dildir. Türkçe bilmeyen Suriyeli çocuklar ile akranları arasında anlaşmazlıklar yaşanmakta ve öğretmene sınıf içinde çocukların kaynaşması konusunda büyük sorumluluklar yüklenmektedir. Öğretmenlerin öğretim süreci için istedikleri materyalleri Suriyeli çocukların ailelerinin anlamamaları dolayısıyla temin etmemeleri öğretim sürecinde öğretmenin karşılaştığı bir diğer problemidir. Bununla birlikte özellikle beslenme saatlerinde Suriyeli ailelerin verilen beslenme listesine uymaması, kendi kültürlerine ait beslenme hazırlamaları öğretmenlerin kültür farklılığı sebebiyle problem yaşamasına sebep olmaktadır.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Suriyeli Çocukların Öğretiminde Sınıftaki Diğer Çocuklar ile İlgili Karşılaştığı Sorunlara İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt problemi “Okul öncesi dönemindeki Suriyeli çocukların öğretiminde sınıftaki diğer çocuklar ile ilgili karşılaştığı sorunlar nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile okul öncesi öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sorulan sorulara verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

Okul öncesi dönemindeki Suriyeli çocukların öğretim sürecinde sınıftaki diğer çocuklar ile ilgili karşılaştığı sorunları belirlemek amacıyla katılımcı okul öncesi öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme formunda “Suriyeli çocuklar öğretim sürecinde sınıfınızdaki diğer çocuklarla ilgili ne tür problemler yaşıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcı okul öncesi öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki “Suriyeli çocuklar öğretim sürecinde sınıfınızdaki diğer çocuklarla ilgilene tür problemler yaşıyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlar analiz edilmiş, ulaşılan sonuçlar Çizelge 3’te verilmiştir.

Çizelge 3. Okul Öncesi Dönemindeki Suriyeli Çocukların Öğretiminde Sınıftaki Diğer Çocuklar ile İlgili Karşılaştığı Sorunlara İlişkin Bulgular

Okul Öncesi Öğretmeni	Cevaplar	Frekans
Ö2, Ö5, Ö15, Ö18, Ö23	Dışlama problemi	5
Ö8, Ö11, Ö14, Ö21, Ö25	Zaman kaybı ve buna bağlı olarak sıkılma	5
Ö3, Ö6, Ö20, Ö24	İletişim problemi	4
Ö1, Ö7, Ö17	Dikkat dağınıklığı	3
Ö10, Ö22	Otorite sağlayamama	2

Çizelge 3 incelendiğinde okul öncesi dönemindeki Suriyeli çocukların öğretiminde sınıftaki diğer çocuklarla ilgili karşılaştıkları en önemli sorun olarak “Dışlama” ve “Zaman kaybı ve buna bağlı olarak sıkılma”, sorununu belirttikleri, bunu sırasıyla “İletişim problemi”, “Dikkat dağınıklığı” ve “Otorite” izlemektedir.

Okul öncesi öğretmenlerinin Suriyeli çocukların öğretiminde sınıftaki diğer çocuklarla ilgili karşılaştıkları sorunlara ilişkin yanıtları bir bütün olarak incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun birleştiği en önemli nokta sınıftaki diğer çocukların Türkçe bilmemeleri sebebiyle Suriyeli çocukları dışlamalarıdır. Suriyeli çocuklar Türk çocuklar tarafından anlaşılammakta ve kendilerini anlatamamaktadır. Dil akran ilişkilerindeki en temel ögedir. Türkçe konuşabilen Suriyeli çocuklar sınıfta akranları tarafından kabul görürken Türkçe bilmeyen Suriyeli çocuklar akranları tarafından dışlanmaktadır. Gerek dil problemi gerekse ailelerin olumsuz tutumlarından ötürü sınıftaki çocuklar Suriyeli çocuklarla iletişim problemi yaşamakta, aynı masada oturmak istememekte, oyunlarına

katmamakta ve eşli oyunlarda eş olmak istememektedirler. Bu sebeplerden ötürü okul öncesi öğretmenlerine çocukların kaynaşmasını sağlamak adına önemli sorumluluklar yüklenmektedir. Sınıf içi etkinliklerde Suriyeli öğrencilere ek zaman ayırarak, bazen tane tane anlatarak öğretim sunulması diğer çocukların dikkatini dağıtmakta, zaman kaybı oluşturmakta ve sıkılmalarına yol açmakta, dolayısıyla öğretmenlerin otorite problemi yaşamalarına neden olmaktadır.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Suriyeli Çocukların Öğretiminde Karşılaştığı Sorunlara Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Okul öncesi öğretmenlerinin Suriyeli çocukların öğretiminde karşılaştığı sorunlara ilişkin çözüm önerileri nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile okul öncesi öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sorulan sorulara verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

Okul öncesi dönemindeki Suriyeli çocukların öğretim sürecinde sınıftaki diğer çocuklar ile ilgili karşılaştığı sorunları belirlemek amacıyla katılımcı okul öncesi öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme formunda “Suriyeli çocukların öğretiminde karşılaştığınız sorunlara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcı okul öncesi öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki “Suriyeli çocukların öğretiminde karşılaştığınız sorunlara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtlar analiz edilmiş, ulaşılan sonuçlar Çizelge 4’te verilmiştir.

Çizelge 4. *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Suriyeli Çocukların Öğretiminde Karşılaştığı Sorunlara Karşı Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular*

Okul Öncesi Öğretmeni	Çözüm Önerileri	Frekans
Ö2, Ö3, Ö6, Ö25, Ö11, Ö16, Ö22, Ö23	Çocuklar ve ailelere dil eğitimi verilmeli	8
Ö5, Ö7, Ö20	Sınıflarda tercüman bulunmalı	3
Ö4, Ö14, Ö21	Aileler evde Türkçe konuşmalı	3
Ö8, Ö10	Suriyeli çocuklar Türkçe dersi almalı	2
Ö1, Ö15	Ülkelerine dönmeleri sağlanmalı	2
Ö17	Öğretmenlere Arapça öğretilmeli	1
Ö18, Ö19	Türk aileler önyargıya sebebiyet verecek konuşmalar yapmamalı	1
Ö24	Oyun, müzik ve masal etkinlikleri yapılmalı	1

Çizelge 4 incelendiğinde okul öncesi dönemindeki Suriyeli çocukların öğretiminde karşılaştığı sorunlara karşı çözüm önerisi olarak en önemli öneri “Çocuklar ve ailelere dil eğitimi verilmeli” önerisini belirttikleri, bunu sırasıyla “Aileler evde Türkçe konuşmalı”, “Sınıflarda tercüman bulunmalı”, “Suriyeli çocuklar Türkçe dersi almalı” ve “Uygun koşullar oluşturularak ülkelerine dönmeleri sağlanmalı” önerileri izlemektedir.

Okul öncesi öğretmenlerinin Suriyeli çocukların öğretiminde karşılaştığı sorunlara ilişkin çözüm önerileri bir bütün olarak incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun birleştiği en önemli nokta çocuklara ve ailelere dil eğitimi verilmesidir. Hem öğretmenler hem akranları Suriyeli çocuklarla iletişime geçememektedir. Katılımcılardan bazıları bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

“Ayrıca dil eğitimi verilmeli, ailelere özellikle annelere Türkçe öğretilmeli, babalar Türkçe biliyor ama anneler hiç bilmiyor.” (Ö2)

“Ailelerin de dil eğitimi alması, dil eğitimi aile ile birlikte devam ettirilmeli.” (Ö3)

“Ayrıca dil eğitimi verilebilir.” (Ö6)

“Türkçeyi tam öğrensinler öyle okula katulsınlar.” (Ö11)

“Çocuklara okula gelmeden önce Türkçe öğretimi yapılmalıdır.” (Ö16)

“Eğitim gündeminde Suriyeli öğrencilerin yer alması gerekiyor. Suriyeli öğrenciler için dil etkinlikleri ve materyaller sağlanabilir. Hizmet içi eğitim sağlanabilir. 4 yaşlarında dil eğitimine tabi tutulabilirler. Böylece anasınıfında da zorlanmazlar.” (Ö22, Ö23)

“Aile ile birlikte öğrenciler de dil kursuna gitmeli.” (Ö25)

Suriyeli çocuklar ile öğretmenlerin yaşadıkları iletişim problemleri öğretim sürecini büyük oranda etkilemektedir. Öğretmenler iletişim kurabilmek için çeşitli çözüm yolları denemektedir. Yapılan araştırmada bazı öğretmenler çözüm yolu olarak sınıflarda iletişimi desteklemek amacıyla tercüman bulunmasını önermişlerdir. Katılımcılar bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

“Hepsinin tek sınıfta toplanması tercümanla birlikte eğitim verilmesi.” (Ö5)

“Her sınıfta tercüman bulunabilir. Suriyeli ailelere Türkçe konuşma, anlama eğitimi verilebilir. Evde çocukla Türkçe konuşarak öğrendiklerini çocuklarına empoze edebilirler.” (Ö7)

“Öğrencilere ayrıca Türkçe dersi verilebilir; okula tercüman verilebilir.” (Ö20)

Öğretmen ve akran iletişiminin merkezinde Türkçe öğrenmek yer almaktadır. Türkçe konuşabilen ve anlayan Suriyeli çocuklar okula daha çok uyum sağlamaktadır. Katılımcılar bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

“Okul öncesi öğrencilere Türkçe öğretmeni tarafından ders verilmesi.” (Ö8)

“Dil bilen birisi olmalı.” (Ö10)

Araştırma dahilinde bazı öğretmenler çözüm yolu olarak uygun koşullar oluştuğunda ülkelerine dönmeleri gerektiğini düşünmektedirler. Katılımcılar bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

“Ülkelerine dönmeleri için uygun ortamın sağlanması.” (Ö1)

“Kamuoyunda yanlış bilinen birçok konuda kin ve nefret oluşuyor. Onlara kendi halkımızdan çok maddi destek verildiği, vatandaşlık verildiği ve daha birçok bilgi kirliliği konusunda daha aydınlatıcı yayınlar yapılabilir. Ülkelerine dönme konusunda politikalar üretilebilir.” (Ö15)

Suriyeli çocukların Türkçe öğrenmeleri için sadece okulda aldıkları öğretim yeterli olmaz. Uygun aile ortamı ve çevre ile destek sağlanmalıdır. Türkçe konuşabilen ailelerin çocukları okula daha iyi uyum sağlarken Türkçe konuşamayan ailelerin çocukları daha zor uyum sağlamaktadır. Katılımcılar bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

“Aileler evde Türkçe konuşabilmeli Türkçe yayın yapan TV kanalları takip edilmeli okulda çocuklar sürekli Türkçe kelime telaffuzu yapılabilmeli.” (Ö4)

“Onlarda evde Türkçe konuşmalı anne baba biliyorsa ya da Suriyeli bir öğretmen bir süre derse eşlik edebilir.” (Ö21)

“Aileleri yönlendirme ve destekleme yapmaya çalışıyoruz. Türkçe kelimelerin resimli karşılıklarını göstermeye çalışıyorum.” (Ö14)

Suriyeli çocuklarla ilgili öğretmenlerin karşılaştığı en yaygın problem iletişim problemidir. Suriyeli çocukların Türkçe bilmeleri sorunu büyük oranda çözecektir; ancak Suriyeli çocukların Türkçe öğrenmeleri uzun süreç gerektirir. Bazı katılımcılar öğretim sürecinde çocukları anlayacak kadar Arapça öğrenmeleri konusunda çözüm yolu önermişlerdir:

“Belki onlarla iletişim kuracak kadar dilini öğrenmemiz gerekebilir.” (Ö17)

Öğretmenlerin Suriyeli çocukların öğretiminde karşılaştığı problemlerden biri de bazı Türk ailelerin Suriyeli öğrencilere ve ailelerine önyargı ile yaklaşmalarıdır. Ailelerin önyargıları çocuklarına yansımakta ve dolayısıyla sınıf içerisinde kaynaşma çok zor olmaktadır. Oyun grubuna almama, öteleme, arkadaşlık kurmak istememe hatta bazen aynı masaya dahi oturmak istememektedirler. Katılımcılar bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

“Ailelerin evlerde Suriyelilerle ilgili önyargı oluşturacak konuşmalar yapmamaları konusunda uyarılmalıdır.” (Ö18)

“Önce velilerimiz önyargılı olmamayı öğrenmeli ve çocuklarına olumsuz duygular yansıtmamalı.” (Ö19)

Sınıf içerisinde Suriyeli çocukların olması farklı öğretim yöntemlerinin kullanılmasını gerektirmektedir. Sınıf içerisinde dil ile iletişim kurmak belli bir zaman gerektirir ancak iletişim kurmanın tek yolu aynı dili konuşmak değildir. Beden dili ve farklı öğretim yöntemlerinin kullanılması da iletişim kurmanın başka bir seçeneğidir. Öğretmenler öğretim yöntemlerini olabildiğince somutlaştırarak ve çeşitlendirerek tüm çocukların eğitim almalarını sağlamaktadır. Katılımcılardan biri bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

“Oyun, müzik, masal etkinliklerine yer verilmeli.” (Ö24)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Okul öncesi öğretmenlerinin Suriyeli çocukların öğretiminde karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerilerinin neler olduğunu belirlemek için yapılan bu çalışmada önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Öğretmenlerin öğretim sürecinde karşılaştıkları sorunların en başında Suriyeli öğrencilerin Türkçe bilmemelerinden kaynaklanan iletişim problemi gelmektedir. Öğretim sürecinde zorlandıklarını belirten öğretmenler, Suriyeli çocukları hem anlamamakta hem de onlar tarafından anlaşılammaktadırlar. Öğretmenler sınıf içerisinde Suriyeli çocukların öğretimini desteklemek amacıyla masal, gösterip yaptırma, drama gibi öğretim yöntemlerini kullanmaktadır. Öğretmenler ek materyallere ihtiyaç duymaktadır; ancak okullarda yeter miktarda materyal bulunmamaktadır.

Suriyeli öğrenciler Türk öğrencilerle birlikte eğitim görmektedir. Öğretmenlerin büyük bir kısmı herhangi bir eğitim almadan ve herhangi bir deneyimi olmadan Suriyeli öğrencilerle çalışmaya başlamışlardır. Okul öncesi eğitim kurumlarında Suriyeli öğrenciler için oluşturulmuş ayrı bir program da yer almamaktadır. Öğretmenler Suriyeli öğrenciler için daha somut ve basit planlar oluşturmakta ve uygulamaktadır. Öğretim sürecinin verimli olması için öğretmenler Suriyeli öğrencilerle birebir ilgilenmelidir. Öğretmenler daha çok sabır göstermek durumundadır. Suriyeli öğrenciler için bu süreç olumlu olurken sınıfta bulunan Türk öğrencilerin sıkılmasına neden olmaktadır. Öğretmenlerin sınıf içerisindeki otoritesi ve sınıf yönetimi güçleşmektedir.

Suriyeli çocukların Türkçe bilmemeleri sınıftaki akranlarıyla kaynaşmasını zorlaştırmaktadır. Akranları tarafından anlaşılmayan ve akranlarını anlamayan Suriyeli çocuklar sınıf içerisinde dışlanmaktadır. Kendini ifade edemeyen Suriyeli çocuklar hırçın ve şiddet eğilimli davranışlar sergilemektedir. Bu sebeple sınıftaki diğer çocuklar Türkçe bilmeyen Suriyeli çocukları oyun guruplarına almamakta, iletişim kuramamakta, aynı masaya dahi oturmak istememektedir. Dolayısıyla öğretmenler sosyal duygusal gelişim alanlarında da zorluk yaşamaktadır. Türkçe konuşabilen Suriyeli öğrenciler hem okula daha iyi uyum sağlamak hem de akranları tarafından daha kısa sürede kabul görmekte ve öğretmenlerin iş yükünü hafifletmektedir.

Suriyeli aileler ve çocuklara okula başlamadan önce dil eğitimi verilmelidir. Öğretmenler Türkçe bilmedikleri için Suriyeli velilerle iletişim kurmakta zorlanmaktadır. Okul için gereken materyalleri temin etmede, veli toplantılarında, çocuklarla ilgili durumların görüşülmesinde problem yaşanmaktadır. Ayrıca evde hiç Türkçe konuşulmaması, hiç Türkçe bilmeyen Suriyeli çocukların dil öğrenmesini zorlaştıracaktır. Bu çalışmaya göre okula başlamadan önce ve okul devam ederken alınacak dil eğitimi sayesinde öğrencilerle iletişim kolaylaşacak ve öğretim süreci daha etkili olacaktır.

Eğitim her çocuğun hakkıdır. Türkiye’de her eğitim basamağında olduğu gibi okul öncesi eğitim basamağında da birçok Suriyeli çocuk eğitim görmektedir. Her sorunun bir çözümü vardır; ancak tüm sorunlar için en etkili çözüm yolu sevgi dilini kullanmaktır. Öğretim sürecinde kullanılacak karşılıklı sevgi dili en zor problemi dahi çözecektir.

Öneriler

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgulara dayalı olarak geliştirilen öneriler uygulamacılar ve araştırmacılar için öneriler olarak iki başlık altında düzenlenmiştir.

Uygulamacılar İçin Öneriler

1. Okul öncesi öğretmenlerine Suriyeli çocuklarla çalışmadan önce farklı kültürlerle çalışma ile ilgili eğitim verilebilir.
2. Öğretim yılı başında farklı kültürlerle ilgili velilere seminer düzenlenebilir.
3. Öğretim sürecinde oyun, drama, müzik etkinliklerine ağırlık verilebilir.
4. Her çocuğun eğitim hakkının olduğunu unutmuyarak çocuklara sevgi dili ile yaklaşılabılır.
5. Okullarda tercüman bulunması öğretim sürecini daha verimli hale getirebilir.
6. Çocuklarla anlaşabilecek kadar Arapça öğrenilebilir.
7. Suriyeli velilere mesajın doğru iletilmesi için dilden dile çevirme programlarından yararlanılabilir.
8. Ekonomik yetersizliği olanlar tespit edilerek gerekli materyal temini yapılabilir.
9. Veli katılımı etkinliklerinde Suriyeli velilere daha çok görev verilebilir.
10. Öğretim yılı başında sınıftaki çocuklara savaş, misafir, farklı kültür ile ilgili bilgiler somutlaştırılarak anlatılabilir.
11. Suriyeli çocuklara sınıfta aktif görevler verilebilir.
12. Birden fazla Suriyeli çocuğun olduğu sınıflarda mümkün olduğu kadar Suriyeli çocuklar yan yana getirilmemelidir.
13. İletişim kurarken kısa ve net cümleler tercih edilerek emir cümlesi şeklinde olabilir.
14. Sınıfta Türkçe bilen Suriyeli çocuklardan yararlanılabilir.

Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Suriyeli çocukların öğretim sürecinde yaşanan sorunlara ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin konu edildiği araştırma yapılabilir.
2. Suriyeli çocukların öğretim sürecinde Suriyeli çocukların karşılaştığı sorunlar üzerine çalışma yapılabilir.
3. Malatya ili Battalgazi ve Yeşilyurt ilçeleri dışında kalan diğer ilçelerde görev yapan okul öncesi öğretmenlerinin Suriyeli çocukların öğretiminde karşılaştığı sorunların konu edildiği araştırma yapılabilir.
4. Bu çalışma Suriyeli çocukların öğretim sürecinde okul öncesi öğretmenlerinin yaşadığı sorunları nitel bir yöntemle belirlemeyi öngörmüştür. Benzer çalışma nicel araştırma yoluyla yapıp çok sayıda okul öncesi öğretmenine ulaştırılarak genellenebilir sonuçları belirlemeyi öngören araştırmalar da yapılabilir.

KAYNAKÇA

Erdem, C. (2017). Sınıfında mülteci öğrenci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları öğretimsel sorunlar ve çözüme dair önerileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 26-42.

Uzun, E. M. ve Bütün, E. (2016). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki Suriyeli sığınmacı çocukların karşılaştıkları sorunlar hakkında öğretmen görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 72-83.

Kiremit, R. F., Akpınar, Ü. ve Tüfekçi Akcan, A. (2018). Suriyeli öğrencilerin okula uyumları hakkında öğretmen görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(6), 2139-2149.

Yanık Özger, B. ve Akansel, A. (2019). Okul öncesi sınıftaki Suriyeli çocuklar ve aileleri üzerine bir etnografik durum çalışması: bu sınıfta biz de varız!. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(3), 942-966.

<https://gocmenburo.com/goc-nedir/> Erişim: 15.12.2020

<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> Erişim: 15.12.2020

<http://www.akilkupucocukevi.com/site/?erken-cocukluk-egitiminin-onemi-ve-turkiyede-okul-oncesi-egitim-pdg.-sevil-yavuzgumus,12#:~:text=Hayat%20boyu%20s%C3%BCrecek%20%C3%B6%C4%9Frenmenin%20temelleri,ilk%20olarak%20aile%20de%20ba%C5%9Flar> Erişim: 16.12.2020

<https://www.dw.com/tr/m%C3%BClteci-%C3%A7ocuklar%C4%B1n-travmalar%C4%B1/a-18689534> Erişim: 18.12.2020

Përdorimi i TIK-ut në Shkollat Fillore

Sevdije SADIKU¹

Abstract

The purpose of this study was to reflect the level of use of information technology during the teaching process, the problems that teachers face most during the adoption and use of ICT in the classroom and the evaluation of the effectiveness of the use of ICT for teachers and for students. The study included 4 primary schools and 26 teachers of grades 1-5 were surveyed.

The analysis showed that in relation to the level of ICT use, it is often used in the teaching process, it is used equally in all primary classes and the main reason for using ICT in the classroom are the presentations. Regarding the problems, it turned out that teachers have encountered difficulties in the adoption of ICT as well as in the implementation of new curricula. The biggest problem hindering the use of ICT in teaching are the shortage of laptops and projectors. Regarding the effectiveness of ICT it turned out to be effective in teaching and learning, and is more effective than the traditional teaching method.

Keywords: ICT, use of ICT, ICT issues, ICT effectiveness, teaching, learning

¹ KOSOVO, E-mail: sevdije.sadiku@gmail.com

Abstrakt

Qëllimi i këtij studimi ishte që të pasqyrojë nivelin e përdorimi të teknologjisë së informacionit gjatë procesit të mësimdhënies, problemet me të cilat hasen më tepër mësuesit gjatë adoptimit dhe përdorimit të TIK në klasa si dhe vlerësimi i efektivitetit që ka përdorimi i TIK si për mësuesit edhe për nxënësit. Në studim u moren 4 shkolla fillore, më saktësisht u anketuan 26 mësimdhënës të klasave 1-5.

Nga analiza rezultoi se në lidhje me nivelin e përdorimit të TIK, ai përdoret shpesh në procesin e mësimdhënies, përdoret njëllë në të gjitha klasat fillore dhe arsyeja kryesore e përdorimit të TIK në klasë është për prezantime. Në lidhje me problematikat, rezultoi se mësimdhënësit kanë hasur vështirësi në adoptimin e TIK si dhe në zbatimin e kurrikulave të reja. Problematika më e madhe që pengon përdorimin e TIK në mësimdhënie është mungesa e laptopëve dhe projektorëve. Në lidhje me efektivitetin e TIK rezultoi se është efektiv në mësimdhënie dhe mësimnxënie, si dhe është më efektive se metoda tradicionale e mësimdhënies.

Fjalët kyçe: TIK, përdorimi i TIK, problematikat e TIK, efektiviteti i TIK, mësimdhënie, mësimnxënie

1. ROLI – RENDESIA E PERDORIMIT TE TIK-ut NE MESIMDHENIEN BAZE NE KOHEN E SOTME

Teknologjitë e Informacionit dhe Komunikimit janë përfshirë në çdo aspekt të jetës së njeriut dhe vitet e fundit me përfshirjen e tyre në arsim kanë ndryshuar mënyrën e mësimdhënies dhe të mësimnxënies.

Për shumicën e vendeve evropiane, përdorimi i TIK-ut në arsim është bërë një përparësi gjatë dekadës së fundit, megjithatë shumë pak vende kanë arritur përparim. Në të vërtetë, një përqindje e vogël e shkollave në disa vende kanë arritur nivele të larta të përdorimit efektiv të TIK-ut për të mbështetur dhe ndryshuar procesin mësimor në shumë fusha të lëndëve mësimore, ndërsa të tjerët janë ende në fazën e hershme të adoptimit të Teknologjisë së Informacionit dhe Komunikimit (Khan, Din, & Ismail, 2015).

1.1. ROLI -RENDESIA E PERDORIMIT TE TIK-ut SI PJESE E KOMPETENCAVE TE MESIMDHENIES

Dukeqenësë adoptimi i TIK është i vështirë për shumë mësues pasi ata janë mësuar me mënyrat tradicionale të mësimdhënies, shumica e tyre e përdorin TIK-un për të mbështetur metodat tradicionale të të mësuarit, duke kërkuar “ripërsëritjen e informacionit në të cilin nxënësit janë nxënës pasivë të njohurive” në vend të prodhuesve aktivë që janë në gjendje të marrin pjesë në procesin e të mësuarit (Khan, Din, & Ismail, 2015).

Në një dokument të titulluar “mësimdhënia dhe të mësuarit me TIK”, Galea (2002) shpjegon se si TIK mund të nxisë mësimdhënien dhe të mësuarin. Sipas saj ekzistojnë dy arsye kryesore për rritjen e

përdorimit të TIK-ut në arsim. Së pari, TIK mund të ndryshojë ritmin e mësimëve. Ajo deklaroj se fëmijët në shoqërinë moderne duhet të zhvillojnë potencialet dhe aftësitë e mjaftueshme që u mundësojnë atyre të përfitojnë plotësisht nga mundësitë e reja që ofron TIK. Së dyti, ekzistojnë baza se mjetet teknologjike mund të përmirësojnë cilësinë e mësimdhënies dhe të nxënimit në shkolla, dhe kështu të ndihmojnë nxënësit për të arritur rezultate më të mira.

Sipas shumë autorëve të huaj dhe vendas, përdorimi i TIK-ut në procesin mësimor ka ndryshuar jo vetëm metodat e mësimdhënies, po edhe ato të mësimnxënies. Integrimi i përdorimit të TIK-ut në programet shkollore sjell ndryshime në cilësinë e procesit mësimor.

Në dokumentet e reja kurrikulare të hartuara në kuadër të rishikimit të kurrikulës aktuale për sistemin arsimor, kompetenca digjitale është një ndër shtatë kompetencat kyçe të kurrikulës. Kjo kompetencë nënkupton aftësinë për përdorimin kritik dhe efektiv të TIK-ut në punë dhe gjatë kohës së lirë. Ajo bazohet në shkathtësimin e përdorimit të kompjuterit për të gjetur, prodhuar, krijuar, prezantuar dhe shkëmbyer informacion si dhe për të bashkëpunuar në rrjetet informuese në internet (IZHA, 2015).

Aplikimi i TIK-ut në klasë ofron rritjen e cilësisë së mësimdhënies. Roli i mësuesit tashmë synon të ndryshojë nga ajo e përçuesit të njohurive në atë të ndërtuesit të njohurive, trajnerit, dhe krijuesit të mjediseve mësimore të ngjashme me ato të situatave reale. Megjithatë përdorimi i TIK-u kërkon, që si mësuesit ashtu edhe nxënësit të jenë në gjendje të përdorin teknologjitë e reja për grumbullimin, menaxhimin, përzgjedhjen dhe vlerësimin e informacionit për zgjidhjen e problemeve dhe vënien në jetë të ideve praktike inovatore.

Që mësuesi ta luajë këtë rol, duhet që minimalisht ai të zotërojë kompetencat e përcaktuara në dokumentet zyrtarë të Unescos për teknologjinë në arsim (moduli 4 në konferencën e Unesco-s) (UNESCO, 2011). Cilat janë kompetencat që duhet të zotërojë mësuesi për realizimin e situatave të të nxënimit duke përdorur teknologjinë në orën mësimore sipas dokumenteve të Unesco-s? Për të kryer operacionet bazë me hardëare dhe softëare si dhe aplikimet e menaxhimit të informacionit mësuesit duhet:

- të përshkruajë dhe demonstrojë përdorimin e tipeve të ndryshme të hardëare-eve, kompjuterave, laptopëve, printerave, skanerave dhe pajisjeve portabël;
- të përshkruajë dhe demonstrojë funksionet bazë dhe të përdorë ëord procesorët ;
- të përshkruajë dhe demonstrojë qëllimin dhe cilësitë kryesorë të softëare-ve të prezantimit dhe resurseve të tjerë digjitale;
- të përshkruajë qëllimin dhe funksionimin e softëare-eve grafike dhe të përdorë një paketë softëare-ike grafike;
- të përshkruajë Internet-in dhe Eorld Eide Eeb, si dhe të tregojë si funksionon një broësor (shfetues) ose si përdoret URL për të aksesuar një ëebsite;
- të përdorë një motor kërkimi (search engine) dhe të demonstrojë kërkimin e ëebsite-eve;
- të krijojë një llogari e-mail-i dhe ta përdorë atë;
- të përshkruajë funksionimin e një softëare-i ose një pakete (softëare packages) mbi një fushë specifike;

- të lokalizojë dhe skedojë paketat softëçare-ike të edukimit dhe t'i vlerësojë ato për nga saktësia dhe përputhja me kurrikulën shkollore;

1.2. ROLI DHE RENDESIA E PERDORIMIT TE TIK-ut TE NXENESIT

Lidhja ndërmjet përdorimit të TIK-ut dhe arritjeve të nxënësve ka qenë fokusi i kërkimeve gjatë dy dekadave të fundit. Këto kërkime nuk kanë dale në të njëjtin përfundim por tregojnë rezultate të përziera. Debati mes mbrojtësve dhe kundërshtarëve të përdorimit të kompjuterave për të përmirësuar arritjet arsimore të nxënësve është ndezur që në vitet 1990.

Sipas Kulik (2003), në vitet 1980, kur u futën kompjuterat dhe aplikacionet e teknologjisë u bënë të shumta, studimet mbi efektivitetin e instruksioneve kompjuterike kanë tendencë të jenë pozitive. Shumë studime edukative dhe psikologjike në vitet 1980 deklaruan një korrelacion pozitiv ndërmjet përdorimit të kompjuterit dhe arritjeve të nxënësve.

Disa studiues të arsimit ende insistojnë që kompjuteri i ndihmon nxënësit. Ënglinsky (1998), sugjeron zgjerimin e investimeve publike për të rritur numrin e mësuesve me njohuri kompjuterike, duke dëshmuar se përdorimi i kompjuterit në shkollë ka një marrëdhënie indirekte por pozitive me arritjet matematikore. Ai analizoi marrëdhëniet midis variablave të teknologjisë si frekuenca e përdorimit të kompjuterit dhe rezultatet, duke marrë parasysh bagazhin e njohurive të nxënësve dhe të shkollës. Sipas modelit të tij, nxënësit që përdorin kompjuter në shkollë, shpesh e përdorin atë më shumë edhe në shtëpi dhe përdorimi i kompjuterit në shtëpi është pozitivisht i lidhur me rezultatet e tyre në shkollë.

Becta (2002), raporton se ekziston një lidhje e rëndësishme pozitive ndërmjet TIK dhe arritjeve të nxënësve në disa lëndë. Përfundimi i tij është rezultat i krahasimit midis rezultateve të parashikuara dhe aktuale të testit. Bazuar në testin fillestar përpara fillimit të programit të TIK, rezultatet e testit përfundimtar që priten të arrihen përmes programit u krahasuan me rezultatet aktuale. Nga kjo rezultoi një marrëdhënie e rëndësishme pozitive mes TIK-ut dhe arritjeve të nxënësve.

Barrera-Osorio dhe Linden (2009), treguan se përdorimi i kompjuterit në klasë ka një ndikim pozitiv, por të parëndësishëm në rezultatet e nxënësve nga një eksperiment në Kolumbi. Megjithëse programi 20 mujor arriti të rriste numrin e kompjuterëve dhe përdorimin e kompjuterëve të nxënësve, kjo nuk u përkthye plotësisht në rezultatet e testimit. Është një efekt i vogël, krahasuar me programet e tjera arsimore në vendet në zhvillim. Nga sondazhet e mësuesve dhe nxënësve, ata gjetën se edhe pse nxënësit dhe mësuesit përdorin kompjuter në shtëpi, frekuenca e përdorimit të kompjuterit për aktivitetet në klasë nuk rritet. Me fjalë të tjera, mësuesit nuk përfshijnë TIK në klasë.

Cristia, et al. (2012), vlerësuan programin One Laptop per Child (OLPC), i cili synonte të ndihmonte të varfërit në Peru për të mësuar. Ata shtuan edhe indekse të tjera përveç pikëve të testit për të matur arritjet e nxënësve. Indekset për sjelljen e nxënësve, të tilla si frekuentimi, regjistrimi, arritjet akademike dhe aftësitë njohëse, u krahasuan mes nxënësve në shkollat e trajtimit dhe në shkollat e kontrollit, por rezultoi se nuk ka dallim të dukshëm mes sjelljes dhe arritjes së nxënësve. Ndërkohë, studiuesit arritën të gjenin efekte pozitive në aftësitë e përgjithshme njohëse të matura nga matricat progresive të Ravenit.

Megjithatë, mungesa e ndikimit në rezultatet e testeve vjen për shkak se programi synon prezantimin e teknologjisë dhe përmirësimin e aftësisë njohëse më tepër se arritjen e rezultateve të larta.

Fuchs dhe Eoessman (2004), përdorën të dhënat ndërkombëtare nga Programi për Vlerësimin Ndërkombëtar të Studentëve (PISA). Ata treguan se ndërkohë që korrelacioni i dyfishtë midis disponueshmërisë së TIK dhe performancës së nxënësve është fuqimisht dhe dukshëm pozitiv, korrelacioni bëhet më i dobët dhe i parëndësishëm kur karakteristikat e tjera të mjedisit të studentëve merren në konsideratë. Analiza e efekteve të këtyre risive metodologjike dhe teknologjike në qëndrimin e studentëve ndaj procesit të mësimit dhe në ecurinë e nxënësve, duket se po zhvillohet drejt një konsensusi, sipas të cilit një përdorim i duhur i teknologjive digjitale në arsimin e lartë mund të ketë efekte domethënëse pozitive si në qëndrimin e nxënësve dhe në arritjen e tyre.

Attëell dhe Battle (1999), shqyrtuan marrëdhënien midis posedimit të një kompjuteri në shtëpi dhe performancës në shkollë, për një mostër prej rreth 64,300 studentësh në Shtetet e Bashkuara. Rezultatet e tyre sugjerojnë se studentët që kanë qasje në kompjuter në shtëpi për qëllime studimore, kanë përmirësuar rezultatet në lexim dhe në matematikë.

Frydrychova dhe Poulouva (2014) publikuan një artikull i cili tregonte mbi ndikimin e TIK si një mjet motivues në mësimin e të gjuhëve të huaja. Ky artikull fokusohet në mësimin e anglishtes si gjuhë e huaj dhe në rolin që TIK ka në motivimin e nxënësve. Autorët shpjegojnë se mësimdhënësit duhet "ta bëjnë nxënien stimuluese dhe të kënaqshme duke thyer monotoninë në klasë" dhe "të rrisin atraktivitetin e detyrave" por edhe "të administrojnë detyrat në mënyrë motivuese duke nxitur bashkëpunimin midis nxënësve". Frydrychova dhe Poulouva (2014) shpjegojnë më tej se këto kushte mund të arrihen duke përfshirë TIK në klasë dhe rezultatet e kësaj mund të çojnë në mësim më të pavarur dhe personalizuar, por edhe më bashkëpunues dhe interaktiv. Mësimdhënia gjithashtu mund të bëhet më e larmishme, dinamike dhe të përputhen më shumë me nevojat e menjëhershme të nxënësve. Gjithashtu ata shpjegojnë se të gjithë mësimdhënësit mund të shohin se nxënësit e tyre janë të lumtur kur punojnë me mjetet e TIK në klasë pasi mund të përfitojnë nga përfshirja e TIK-ut. Nxënësit janë më aktivë dhe besojnë se mësimet janë më interesante dhe gjithashtu mendojnë se mësimet janë më të larmishme (Frydrochov & Poulouva, 2014).

1. PERDORIMI-ZBATIMI I TIK-ut NE MESIMDHENIEN BAZE NE KOSOVE NE FUNKSION TE ARRITJES SE TENDENCAVE NDERKOMBETARE

Kosova si një vend në zhvillim, po harton vazhdimisht politika dhe kurrikula për një mësimdhënie dhe mësimnxënie sa më efektive në mënyrë që të arrijë tendencat ndërkombëtare për një integrim sa më të shpejtë në Bashkimin Europian. Edhe pse Kosova merr donacione dhe ndihma nga organizata të ndryshme ndërkombëtare për zhvillimin e arsimit dhe përfshirjen e TIK në edukim, duket se rezultatet kanë ende nevojë për tu përmirësuar.

2.1. CILA ESHTË SITUATA DERI ME TANI

Sipas raportit të planit strategjik të Kosovës për vitin 2017 – 2021, MASHT ka hartuar draft-Strategjinë për mësimin elektronik dhe ka bërë pajisjen e shkollave me mjete dhe pajisje të ndryshme mësimore. Një numër i konsiderueshëm i shkollave në Kosovë janë pajisur me kompjuterë, projektorë, pajisje për kabinete të ndryshme, si dhe mjete të tjera që mundësojnë zhvillimin e kompetencave të nxënësve. Statistikat e MASHT-it tregojnë se 44.4% e shkollave kanë pajisjet për teknologji të informacionit dhe të komunikimit. Megjithatë, problemi i mirëmbajtjes së dobët të pajisjeve të TIK vazhdon të mbetet. Për më tepër, përkundër investimeve, numri i mësimdhënësve që janë të aftë të përgatisin përmbajtje elektronike dhe të përdorin ato në procesin mësimor është shumë i kufizuar (MASHT, 2016).

Sipas një studimi të realizuar nga Instituti Pedagogjik i Kosovës, deri në fund të vitit 2014 ka rezultuar se në disa shkolla mungon pajisja me kompjuterë, ndërsa disa shkolla kanë kompjuterë mirëpo nuk i përdorin. Në shkolla dominon ende qasja tradicionale e mësimdhënies, edhe përkundër faktit se disa mësimdhënës e përdorin Tik-un në një masë të vogël, duke i kushtuar rëndësi fotografive përmes CD dhe video projektorëve, ndërsa afër 40% të tyre nuk kanë njohuri ta përdorin, edhe përkundër faktit se 68% të mësimdhënësve kanë vijuar trajnime të ndryshme për TIK.

Sipas rezultateve nga ky studim, këto shkolla nuk kanë përfshirje të mjaftueshme të teknologjisë informative të komunikimit në procesin e mëimit. Po ashtu në këto shkolla mungon qëndrueshmëria ndaj inovacioneve në mësimdhënie dhe nxënie. Sipas deklarimeve të nxënësve, ata janë pasivë gjatë procesit mësimor. Planet dhe programet mësimore momentale nuk u kushtojnë rëndësi të madhe shkathtësive të nxënësve, kështu që mësimdhënësit janë të fokusuar në plan dhe program dhe në përmbajtjen e tij, e jo në nxënësit. Sipas të dhënave, ekziston përdorim i pamjaftueshëm i teknikave mësimore bashkëkohore, si dhe shfrytëzimi i pamjaftueshëm i teknologjisë informative të komunikimit gjatë procesit të mësimdhënies. Meqenëse ekziston mundësia që përmes TIK-ut të realizohet mësimdhënia më praktike, atëherë është vërejtur se shumë pak vëmendje u kushtohet nxënësve, se si ata gjatë jetës së përditshme e shfrytëzojnë TIK-un. Nxënësit janë të udhëzuar shumë pak që TIK-un ta përdorin edhe për 73 nevoja mësimore, edhe përkundër asaj se shkollat nuk janë të pajisura, prapë se prapë mësimdhënësit shumë pak i udhëzojnë që të hulumtojnë në shtëpi dhe ta përdorin edhe si mjet ndihmës për detyrat e shtëpisë (Mexhuani, 2014).

Sipas të dhënave nga mësimdhënësit, 78,2% kanë pohuar se i udhëzojnë nxënësit që ta përdorin TIK-un për hulumtime dhe qëllime të tjera arsimore, ndërsa sipas nxënësve 62,8% të mësimdhënësve nuk i udhëzojnë nxënësit që TIK-un ta përdorin edhe për qëllime arsimore. Nxënësit kërkojnë udhëzime që njohuritë, aftësitë dhe qëndrimet e tyre t'i zbatojnë në praktikë. Mësimdhënësit që më së shumti e integrojnë Tik-un, sipas rezultateve të paraqitura lart, janë mësimdhënësit e gjuhës angleze. Një numër i madh i nxënësve afro tetë orë në ditë i kalojnë pranë kompjuterit duke e përdorur për lojëra dhe për argëtim, të cilët janë të vetëdijshëm për humbjen e kohës dhe një përqindje e tyre ka kërkuar edhe edukim për përdorim të TIK-ut.

2.2 CKA ESHTË NDERRMARRE NE QASJEN E PERDORIMIT ME KUALITATIV TE TIK-ut NE MESIMDHENIEN BAZE PRA NE SHKOOLEAT FILLORE

Teknologjia e Informimit dhe e Komunikimit do të shfrytëzohet dhe përshtatet vazhdimisht për të përmirësuar qasjen, cilësinë dhe barazinë në ofrimin e shërbimeve arsimore. Pos kësaj, TIK-u ka potencial të konsiderueshëm për përkrahjen e qëllimeve të gjithëpërfshirjes dhe zgjerimin e arsimit dhe pjesëmarrjen në globalizimin e krijimit të dijes dhe vënien e kësaj në dispozicion të popullatës së Kosovës. Dokumentet kryesore të politikave mbështesin këto ideale dhe TIK-u konsiderohet një strategji ndërlydhe që mund të ndihmojë shumë në arritjen e objektivave të PSAK-së.

Qeveria e Kosovës aktualisht është duke investuar në teknologjinë e informimit dhe komunikimit (TIK) dhe është duke planifikuar ofrimin e e-mësimit si mësim plotësues ndaj mësimin tradicional dhe ky sektor ka nevojë për planifikim të mëtutjeshëm financiar në të ardhmen. Integrimi i TIK-ut në sistemin arsimor të Kosovës është në proces. Në këtë kontekst, MASHT-i në bashkëpunim me donatorët ka punuar në zhvillimin e burimeve njerëzore duke ofruar trajnime në ECDL (European Computer Driving Licence). Rreth 10,700 mësimitdhënës kanë përfunduar këtë trajnim. Gjithashtu, progresi i konsiderueshëm është arritur në investimet infrastrukturore të cilat kanë ndikuar në përmirësimin e situatës. Shumë shkolla janë furnizuar me laborator kompjuterik. Në shkollat e mesme, mesatarja laboratorëve kompjuterik është si vijon:

- shkollat profesionale – 1.52 laborator (35.15 kompjuter);
- shkollat e përgjithshme – 1.2 laboratorë (32 kompjuter);
- shkollat e përziera – 1.4 laborator (24.8 kompjuter);
- qendrat e kompetencës – 6 laboratorë (312 kompjuter).

Rreth 60% e të gjitha shkollave të nivelit para-universitar janë të pajisura me laboratorë të teknologjisë informative. Pjesa e mbetur do të pajiset gjatë 2-3 viteve në vijim (Task Forca për Integrim Evropian, 2015)

Qeveria e Republikës së Kosovës ka bërë përpjekje të vazhdueshme në procesin e digjitalizimit të shkollave, proces ky që në masë të madhe është përkrahur nga donatorët. Një projekt i rëndësishëm që zhvillon adoptimin e TIK në shkollat në Kosovë është projekti “Teknologjia e Informacionit dhe Komunikimit dhe Mësimi Elektronik në Arsim-faza II”, i financuar nga BE-ja dhe i bashkëfinancuar nga MASHT. Nënshkrimi i kësaj marrëveshje bashkëpunimi i vendosë themelet e një bashkëpunimi të sigurtë në mes të Bashkimit Evropian dhe MASHT-it, bashkëpunim i cili synon të ngrejë cilësinë e mësimitdhënies dhe mësimitdhënies, përmes aplikimit të mësimin elektronik në sistemin arsimor të Kosovës.

Përmes këtij projekti Bashkimi Evropian ndanë 4.5 milion euro donacion për aplikimin e TIK-un në shkollat e Kosovës. Me nënshkrimin e Marrëveshjes së Bashkëpunimit përmes projektit “Teknologjia e Informacionit dhe Komunikimit dhe Mësimi Elektronik”, që financohet nga BE-ja dhe bashkëfinancohet nga MASHT-i, do të mundësohet furnizimi i 57 shkollave me infrastrukturë të TIK-ut dhe përfitues do

të jenë të gjitha grupet etnike që jetojnë në Kosovë, si dhe institucionet që ofrojnë arsim për fëmijët me nevoja të veçanta.

2. PËRFUNDIME

Në fushën e arsimit në Kosovë po bëhen reforma të ndryshme. Këto reforma janë të lidhura ngushtë me zhvillimin e përgjithshëm të shkencës, teknologjisë dhe teknologjisë së informacionit. Veçanërisht TIK (Teknologjia e Informacionit dhe Komunikimit) po i kushtohet një vëmendje e veçantë sepse sot, pa përdorimin e TIK, nuk mund të imagjinohet një zhvillim i përgjithshëm i një shoqërie moderne.

Meqenëse teknologjia është pranuar si diçka e pashmangshme në sistemin arsimor, po bëhen përpjekje përgatitore dhe rehabilituese të mësimit në këtë drejtim. Përdorimi i mjeteve të reja të teknologjisë së informacionit dhe komunikimit, p.sh. CD-ROM, Interneti, paketat e softuerëve dhe aplikacionet e ndryshme kompjuterike, ndikon pozitivisht në mjediset arsimore.

Përdorimi i TIK në mësimit nxit nxënësit që të mendojnë në mënyrë më kreative, të jenë më të motivuar dhe të arrijnë rezultate më të larta. Kjo pasi shpjegimi i mësimit nëpërmjet metodave bashkëkohore të mësimit duke u mbështetur nga TIK, e bën orën e mësimit më të larmishme dhe më argëtuese. Edhe mësimit e kanë më të lehtë të shpjegojnë mësimit duke përdorur TIK, edhe pse ju duhet shumë punë e trajnime për ta përvetësuar atë sicc duhet.

Adoptimi i TIK në shkollat fillore në Kosovë është rritur nga viti në vit, falë bashkëpunimeve të shumëta që Qeverisë së Kosovës dhe MASHT edhe me donatorë të huaj të cilët investojnë në paisje TIK në shkolla.

REFERENCA

Khan, M., Din, S., & Ismail, H. (2015). The impacts of ICT on the students' Performance: A Review of Access to Information . *Research on Humanities and Social Sciences* .

Kulik, J. A. (2003). *Effects of Using Instructional Technology in Elementary and Secondary Schools: What Controlled Evaluation Studies Say*. Arlington: SRI International .

MASHT. (2016). *Plani Strategjik i Arsimit ne Kosove 2017 - 2021*. Prishtine.

Mehmeti, A. (2006). *Fjalor Enciklopedik nga Teknologjia e Informacionit*. Prishtine.

Mexhuani, A. (2014). *Integrimi i Teknologjise Informative te Komunikimit ne Mesimdhënie dhe Nxenie*. Prishtine: Instituti Prdagogjik i Kosoves.

Newman, F., & Scurry, J. (2001). Online technology pushes pedagogy to the forefront. *The Chronicle of Higher Education*, 7-8.

- Reci, E. (2017). *Teknologjia ne Mesimdhenie*. Tratto da http://elisareci.weebly.com/uploads/2/0/3/7/20379979/teknologjia_ne_mesimdhenie.pdf
- Rizk, N. (2007). Technology Applications in Education: Electronic systems (E-systems) to improve curriculum management. *Thesis submitted for the degree of Doctor in Education At the University of Leicester*.
- Rwashana, A. S., & Williams, D. W. (2008). Enhancing Immunization Healthcare Delivery through the Use of Information Communication Technologies. *International Journal of Education and Development Using ICT*, 4(2), 144-156.
- Task Forca për Integrim Evropian. (2015). *Matrial diskutimi per arritjet, sfidat dhe rekomandimet ne fushen e arsimit ne Kosove*. Prishtine.
- UNESCO. (2011). UNESCO ICT competency framework for teachers (ICT CFT). *Conference Teacher Competencies in Knowledge Society: Policy, Pedagogy, Social Skills*. Azerbaijan.
- Wenglinsky, H. (1998). *Does It Compute? : The Relationship Between Educational Technology and Student Achievement in Mathematics*. New Jersey: Educational Testing Service.
- Whitman, M., & Mattord, H. (2004). A Draft Model Curriculum for Programs of Study in Information Security and Assurance. *Proceedings of the 7th Annual Conference of the Southern Association for the Information Systems*. .
- Yu, E. (2010). *Information and communications technology in food assistance*. Tratto da <http://home.wfp.org/stellent/groups/public/documents/newsroom/wfp225972.pdf>

Linguistic phenomena in the area of Dukagjini

Yllka R. IMERI¹

Arta MALOTA²

Abstract

Within this paper, linguistic problems in the field of phonetics, lexicon and sociolinguistics are discussed. This work was done by a task that the students, who were teaching the subject of Dialectology, had during 2020. Some of the tasks that were selected to be discussed, were taken as a trigger to address theoretical language problems.

This research includes linguistic varieties of the countries of the Dukagjini area. Respondents who were interviewed by students are of different categories, both by age and by education.

The main purpose of the paper is to introduce the vocal system to the interviewed respondents. Secondary purpose is the lexical field where we have encountered the use of borrowings by respondents.

The method of scientific work reaches to the application mainly sufficient to derive the results of this work.

Keywords: respondents, phonetic phenomena, lexical phenomena, sociolinguistic phenomena.

¹ MA., PhD Cand., University of Gjakova "Fehmi Agani" Faculty of Philology, KOSOVO

² Stud., University of Gjakova "Fehmi Agani" Faculty of Philology, KOSOVO

INTRODUCTION

In this paper we will show the linguistic features of the respondents living in the Dukagjini Plain. Our respondents are from the age of 65 to the age of 80, (and we have shown more devoted care to the female gender, because women usually change the place of the cause of marriage, and we have tried to find those indigenous to the areas where we made them interviewed). The dialects of the Albanian language are grouped into two dialects, which are geographically divided into the Shkumbin River. (Gjinari, Shkurtaç, 2003:152). Dukagjini's speech belongs to the dialect of the geg. dialect. From the ethnographic point of view, the Dukagjini Plain is homogeneous, as well as from the geographical point of view. This homogeneity is due to the relations of different fields. (Berisha, 2017:87).

Case study

From the part of the recordings of the respondents selected by the students who have completed the course of Dialectology, have brought results from the language fields which we have mentioned above. Dodi, says that the phonetic side of language has the formative function of knowing its language, and this work as the main element of study has phonetic parts of sounds.

When we analyze a word from the point of view of the acoustic features of the sounds that make it up, we find that in different speakers it sounds somewhat different, so its sounds in terms of acoustic features are somewhat different. (Dodi, 2019:90).

• *The respondent*

Gj.M 80 years old, from the village of Zhdrellë, municipality of Gjakova.

The respondent speaks in the Gheg dialect, respectively in the dialect of Gjakova, but who has a sociolect which belongs to the Catholic community coming from Puka in northern Albania. In his idiolect we have encountered the frequent repetition of the word "there", which is the individual feature of the respondent.

In this interview, the respondent displayed three series of vowels:

1. short vowels
2. long vowels
3. zanore hundore

Short vowels: *ă, ě, ĩ, õ, ů, ŷ.*

Long vowels: *a:, e:, i:, o:, u:, y:.*

Nasal vowels: *â, ě.*

3. *Opposites of vowels, as well as consonants:*

e - i: tēm - tim; (to my, my)/ **a - o:** sântë - sonte, kōm - kam; (have)/ **sh - ç:** shkă - çka/çfarë; (what)/

a - ë: bâ - bë,(I have done) âsht- është, (it is) gjâ - gjë,(thing) bâjm - bëjmë;(make)

k - q: ko:shīm - qofshim, kōfsh - qofsh, (thou) kâjt - qarë,(weeping) qıştū – kēshtu (so) etj.

y - i: fy:she:kīt - fishekut etj.(cartridge)

4. *During the interview i encountered the decline of consonant groups mb and nd, such as:*

nd - shnōsh - shëndosh, (healthy) /**ng** - kădalë - ngadalë, (slowly)/ **mb** - nīm dhe:t - njëmbëdhjetë, (eleven) mÿtën – mbytën (drowned)//.

Another phenomenon of this respondent is the use of two consonants, which I have not been able to write since I did not find them in the phonetic alphabet. Those two consonants are a fusion between the phonemes q and sh, as well as gj and zh, so the language has a horizontal extension between these four consonants. Each word in the text which is written with /q/ and /gj/, symbolizes those two separate phonemes.

5. *The other feature of the respondent is the nasality, as well as the merging of the consonants /ng/ and /nj/ into a single phoneme.*

cījârë - cigare, (cigarette)

6. *In the interview and in the speech of the respondent there were no groups of consonants /tj/ and /dj/.*

• **The respondent:**

I. G. 64 years old, Peja.

1. In the interview the respondent used two series of vowels:

- series of short vowels

- series of long vowels.

2. Short vowels: candle

Long vowels: ki:shte,(had) nji (one):, ti:j,(his) asnji: (any)

3. Vowel counters:

e-ë: vogel-vogël (small)/ y-i: vyrtyte-virtyte, (virtues)/ e-a: prezentohet-prezantohet, (presented)

i-ë: asnji-asnjë,(any) nji-një (one) / o-a: vorri-varri (grave, lair)/ e-i: përgjegj-përgjigj. (answer)/.

Consonant opposites:

t-d: Konstantini-Konstandini (name)

rr-r: morri-mori, (took) rotull-rrotull. (sheave)

4. Use of consonant groups /mb/ and /nd/.

Ndezi, vende, dhimbje (Ignition, places, pain).

5. During the interview the consonants /Q/ and /Gj/ were not used together and I did not come across the use of the groups /tj/ and /dj/.

6. The decrease of sounds between words (syncope).

Dymdhetë-dymbëdhjetë (twelve), *vlllezërve-vëllezërve* (brothers), *errsua-errësua* (obscuration), *pyti-pyeti* (asked), *vllaun-vëllaun* (brother), *gruja-gruaja* (woman).

• **The respondent:**

K. P, Klina, 75 years old

The phonetic phenomena I have managed to see in his ideo dialect are these:

- Consonant clusters such as: ue and ua which is turned into u;
- Lack of consonant groups like /mb/ and /nd/:

mbajt-majt, veshmbathje-veshmathje, mbajsha-majsha, knena-këndeje; (left, dress, left, hereafter);

- The phenomenon of Syncope or the decrease of sounds in the middle of the word such as: *mirëpo-mirpo, shtëpi-shpi*, (well-but, home);
- The phenomenon of elision or the fall of an unstressed vowel such as: *Shala-Shals, Bajgora-Bajgors* and here "o" becomes nasal vowel;
- And some special phenomena such as: the phoneme "gj" that stands between the phonemes "gj-zh", e.g. to the word *refugjat* (refugee);
- The phenomenon of rotacism as: *atyre-atyne, njërit-njanit, emën-emër* (there, one, name);
- The phenomenon of apoclypse or the fall of the sound at the end of the word as: *nevojav-nevojave*, (needs);
- The phenomenon of prosthesis or the addition of sound at the beginning of the word as: *qashtu-ashtu* (so);
- Change of consonants like: from "xh", "ç" në "gj" si: *borxh-borgj, çdo-gjdo*. (owe, any).

• *The respondent*

Q.A, 65 years old, from the village of Cërmjan, municipality of Gjakova.

This interview was done to the respondent with the initials Q.A from the village of Cërmjan which preserves some features of the dialect from which it comes, namely the dialect of Anadrin. This dialect belongs to the Gheg dialect, namely the northeastern Gheg.

1. In this interview, the respondent has displayed three series of vowels:

1. short vowels
2. long vowels
3. nasal vowels

2. Short vowels: *ă, ě, ĩ, ǒ, ũ, ŷ.*

Long vowels: *a:, i :, y :, u:, e :.*

Nasal vowels: *â.*

The respondent in question also showed oppositions of vowels, as well as consonants:

gj-xh, *mĭgjă-mixha* (uncle)/ **q-ç** *qĭkă-çĭkă* (girls)/ **d-t** *söd- sot* (today)/ **z-x** *kăllzŭ- kăllxŭ* (tell)/ **u-o** *kŭjshĭt-kŏjshĭt* (neighbor)/ **o-a** *jŏm-jam* (am)/ **e-i** *tem-tim.* (my)//.

• *The respondent*

Mr. Sh., 79 years old, from Junik,

In this story, the respondent used three series of vowels:

1. short vowels,
2. long vowels,
3. nasal vowels.

The short vowels are: *ă, ě, ĩ, ǒ, ũ.*

Long vowels are: *a:, e :, i :, o :, u :, y :.*

The nasal vowels are: *â, ê, ě, î, ô, û, ŷ.*

- Some of the words used with short vowels:

luftă, ōsht, fĭŏft, kŭr, qŏj, âtjě (war, is, cold, when, send, there)

- Words used with long vowels:

fo:rt, gu:ri, li:sat, ni:pa, me:sa (fort, stone, nephew, granddaughter)

- Words used with nasal vowels:

qûn, mâs, nâ, kêrn, thôm, mù, kûr, kôn (boy, after, we, have, say, me, when, I was)

Contradictions between vowels:

i – u: pla:kî – plaku, / **o – e:** thôm – them, / **o – a:** kôm – kam, / **o – ë:** bo:hët – bëhet, / **u – ë:** ve:tûn – vetëm, / **e – ë:** kët – këtë, / **e – a:** lërg – larg //

(Elder, tell, I have, done, only, this, away)

- Opposites between consonants:

n – r: zô:nîn – zërin, / **f – t:** ftöft – ftoht, / **f – h:** dûfkë – duhet, / **sh – ç:** shkã – çka, / **r – rr:** mâ:r – marr, / **n – m:** ve:tûn – vetëm, / **k – q:** kê:n – qanë //

(the voice, cold, should, what, get, only, wept).

- Decline of consonant groups /mb, nd, ng/:

mb – mÿ:sîn – mbysin, mÿ:sâ – mbesa, (kill, granddaughter)

nd – nâ:lî – ndali, kôn – kënd, (stop), (kënd, used for the question form eg *who* did you get it?)

ng – ña:jt. (run)

- Melting the diphthong /ue/ into the monodiphthong /u/;

gatie – gatu – gatar, /lague – lagu – lagnar, /shkue – shku – shkuar, / tmerue – tmeru – tmeruar, /shkatrue – shkatru – shkatëruar.

(cooked, away, gone, terrified, destroyed).

From this interview we also have synonyms of the words:

sabahi – mëngjesi, gazep – mund, robnimi – familja, evlat – fëmijë, (breakfast, can, family, children).

- **The respondent**

Q. R, 80 years old, from the village of Maznik, municipality of Deçan.

In this interview, the respondent played three series of vowels:

1. short vowels, 2. vowel nasal, 3. long vowels

2. Short vowels: ĕ, ă, ĩ, ŷ, ǒ

Vowel sounds: â,

Long vowels: i :, a :, o :, e:, y :,

3. Consonants of vowels, as well as consonants:

a-ĕ: gja -gjĕ; / o-u: dok-duk;/ th-f: thmija-femija;/ q-k: heq-hek,

(Something, appeared, child, scratch).

4. During the interview we encountered the decline of groups of consonants /mb/ and /nd/, such as:

mb-masi-mbas, (after); nd-venin-vendin, (country); menu-mendu, (think);

5. The phenomenon of this respondent or feature is also the use of the vowel cluster /ue/ at the end of words and /x/ for /z/, for example:

Pshtue,tue,punue,gjallnue ; Gxum-gezum etj. *(survived, by, worked, living, enjoyed).*

6. In the interview and in the respondent's speech I did not encounter the use of consonant groups /tj/ and /dj/.

• *The respondent*

M. G. 63 years old, Peja

1. During the recording of the sound we encountered the series of long vowels.

The long vowels I have encountered in the recording are: *(Une: , ka:ter, ni:zet, ambie:nt), (I, four, twenty, the environment).*

2. The use of /mb/, /nd/ groups during the story are: Tond - tĕnd, katund, send - gjĕ, mbas.

(Yours, village, thing, after)

RESEARCH RESULTS

From this paper as a result we have deduced that the interviewees from the Dukagjini area have in common the series of vowels, both women and men.

This research was conducted during 2020 based on interviews conducted by our students. The results of this paper show that Albanian speakers in themselves preserve very well one of its dialects such as Gegĕrisht, preserve grammatical, phonetic and lexical forms.

CONCLUSION

The Albanian language has a full application in all domains and situations. Therefore research coincides with the opinion in the field. Finally, it can be said that the only way forward is for individuals and speaking communities to realize that developing language competencies beyond their mother tongue is a valuable asset.

LITERATURE

1. Gjinari J., Shkurtaç Gj. (2003). Dialektologji.
2. Dodi A. (2019). Hyrje në gjuhësi. Tiranë.
3. Dodi A. (2004). Fonetikë dhe Fonologji e Gjuhës shqipe. Tiranë.
4. Berisha N. (2017). Vëzhgime Leksiko – Frazeologjike në të folmet e rrafshit të Dukagjinit. Prishtinë.
5. Dulaj F. (2016). E folmja e Rahovecit me rrethinë. Prishtinë.
6. Blaku M. (2010). Ndikimi i shqipes mbi të folmet serbe të Kosovës. Prishtinë.

İnsan Kaynakları Yönetiminin İşletmelerin Performansı Üzerindeki Etkisi

Nafiya GÜDEN¹

Mürüde ERTAÇ²

Mete Ünal GİRGEN³

Uğur KİROGLU⁴

Öz

İnsan kaynakları yönetimi son yıllarda tüm işletmeler için büyük önem kazanmış olup, işletmelerin temel hedefleri arasındaki verimlilik, karlılık, yeterlilik ve sürdürülebilirlik kavramlarına ulaşmasındaki temel faktör haline gelmiştir. İKY'deki teknolojik gelişmeler işletmelerin kendilerini yenilemeleri için büyük önem taşımaktadır. İşe alımdan eğitime, performans değerlendirmesinden ödüllendirmeye kadar İKY alanında birçok uygulama tam olarak uygulanmalıdır. Bir organizasyonda insan kaynakları yönetiminin önemi, o organizasyonun büyüklüğüne, organizasyonun faaliyet gösterdiği iş koluna ve üst yönetimin insan kaynaklarına verdiği önemle ortaya çıkar. İnsan kaynakları, bir işletmede her türlü çevresel faktör dikkate alınarak, şirkete verimli bir işgücü kazandırmak, yüksek performanslı işlevlerin her birini sağlamak ve sürdürmek için yapılan çalışmalardan sorumlu departmandır. Bu çalışmanın amacı insan kaynakları yönetiminin işletmelerin performansları üzerinde oynadığı rolü göstermektir. İnsan kaynakları dendiğinde çoğu insan sadece şirketler için işe alım yapan birimi düşünse de aslında İK'nın görev ve sorumlulukları çok daha fazladır. İK departmanının temel görevleri, organizasyonlarda çalışanların işe başladıktan sonra oryantasyon almaları, eğitim-gelişim programlarına katılımları, performans değerlendirmesi uygulamaları ve ödüllendirilmeleri ve bu tip sorumlulukların plan ve takibini sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: İKY, İKY İşlevleri, İşletme Performansı

¹ Asst. Prof. Dr.; International Final University, TRNC

² Asst. Prof. Dr.; International Final University, TRNC

³ Ph.D.; International Final University, TRNC

⁴ Lecturer; International Final University, TRNC

Abstract

Human resources management has gained great importance for all businesses in recent years and has become the main factor in achieving the concepts of efficiency, profitability, competence and sustainability among the main objectives of enterprises. Technological developments in HRM are of great importance for businesses to renew themselves. Many practices in the field of HRM, from recruitment to training, from performance evaluation to rewarding, should be fully implemented. The importance of human resources management in an organization emerges with the size of that organization, the line of business in which the organization operates, and the importance that senior management places on human resources. Human resources is the department responsible for the work done to provide an efficient workforce to the company, to provide and maintain each of the high-performance functions, taking into account all kinds of environmental factors. The purpose of this study is to show the role of human resources management on the performance of businesses. When it comes to human resources, most people think of only the recruitment unit for companies, but in fact HR has much more duties and responsibilities. The main duties of the HR department are to ensure that employees in organizations receive orientation after starting work, their participation in training-development programs, performance evaluation practices and rewards, and plan and follow-up of such responsibilities.

Keywords: HRM, HRM Activities, Organizational Performance

1. GİRİŞ

İnsan kaynakları yönetimi son yıllarda tüm işletmeler için büyük önem kazanmıştır. İşletmelerin temel hedefleri arasında verimlilik, karlılık, yeterlilik ve sürdürülebilirlik bulunmaktadır. Bu bağlamda İKY uygulamaları, şirket performansını ölçmek için bir araç olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Bingol, 2013). İKY'deki teknolojik gelişmeler, kuruluşların kendilerini yenilemeleri için büyük önem taşımaktadır. Organizasyonlar, işe alımdan eğitime, performans değerlendirmesinden ödüllendirmeye kadar İKY alanında birçok uygulamayı tam olarak uygularlarsa organizasyonel başarıya ulaşacaklardır. Bir organizasyonda insan kaynakları yönetiminin önemi, o organizasyonun büyüklüğüne, organizasyonun faaliyet gösterdiği iş koluna ve üst yönetimin insan kaynaklarına verdiği önemle ortaya çıkar. Başarılı olmak isteyen organizasyonlar, yönetim, iş ve organizasyon fonksiyonlarını yerine getirirken mutlaka bilgiden yararlanmalı ve teknolojik olarak kendilerini geliştirmelidir. Organizasyon içindeki insan kaynakları biriminin stratejik kalitesinin artması ve organizasyonun ana stratejisine etkisi, çalışanların daha etkin karar alma becerilerine ve uygulamalarına bağlıdır (Demirkaya, 2016).

2. HRM İşlevleri

İnsan kaynakları, bir işletmede her türlü çevresel faktör dikkate alınarak, şirkete verimli bir işgücü kazandırmak, yüksek performanslı işlevlerin her birini sağlamak ve sürdürmek için yapılan çalışmalardan sorumlu departmandır. İnsan kaynakları dendiğinde çoğu insan sadece şirketler için işe alım yapan birimi düşünse de aslında İK'nın görev ve sorumlulukları çok daha fazladır (Martin-Alcazar vd, 2005). İK departmanının temel görevleri, organizasyonlarda çalışanların işe başladıktan sonra oryantasyon almaları, eğitim-gelişim programlarına katılımları, performans değerlendirmesi uygulamaları ve ödüllendirilmeleri ve bu tip sorumlulukların plan ve takibini sağlamaktır (Tanke, 1990).

2.1. Planlama

Çalışmalar, etkili iş gücü planlamasının doğrudan örgütsel performansla ilişkili olduğunu belirlemiştir. İş gücü planlamasının personel iş bırakma oranını düşürdüğü görüşünü destekleyen birçok çalışma vardır. Çalışmalar, işgücü planlamasının çalışanların üretkenliğini artırdığını ve yoğun işe alım ve seçim prosedürlerinin kullanımının firma karlılığıyla olumlu bir ilişkisi olduğunu göstermiştir. İşgücü planlamasının satışları artırdığı görüşünü destekleyen çalışmalar da bulunmaktadır (Cho, 2004; Cho vd, 2006). Bu anlamda İKY; üstün nitelikli insan kaynağını organizasyona dahil etme, eğitim - geliştirme, güdüleme, yüksek performans odaklama, ödüllendirme, organizasyona gönülden bağlama ve elde tutma konularında son derece önemli bir role sahiptir. Bu nedenle İKY kavramı ile çalışanların davranışlarını, tutumlarını ve performanslarını etkileyen yetenek ve yaratıcılıklarını ortaya çıkaran ve organizasyon amaçları doğrultusunda kullanan, politikalar, uygulamalar ve sistemler kastedilmektedir (Noe, 2009).

2.2. İşe Alım

İşe alma, kalıcı veya geçici boş pozisyonlar için bir organizasyon içindeki uygun başvuru sahiplerini tanıma, işe alma, tarama, kısa listeye alma ve görüşme yapmanın genel yöntemini ifade eder. İşe alma aynı zamanda ücretsiz işler için insanların işe alınmasını gerektiren faaliyetleri de ifade edebilir. (Shamnot, 2014). Özellikle bilginin önemi arttıkça, bilgiyi değer yaratarak alan, asimile eden ve kullanan insan faktörü daha da önem kazanmıştır. Yöneticilerin başarılı olmak için atmaları gereken en önemli adımlardan biri de insan gücünü mümkün olan en verimli şekilde kullanmaktır. Uzun ömürlü olmak isteyen kuruluşlar, İK'yı gündemlerinin ana maddesi haline getirmelidir. İnsan kaynakları seçimi, şirketlerin hayatta kalması için çok önemlidir. Şirketin geleceğini, satışlarını ve risklerini yönetmek gibi kritik görevler ekibe ve ekibin çalışma şekline bağlıdır. Doğru kişilerin işe alınması ve doğru pozisyona en uygun kişilerin geliştirilmesi ve terfi ettirilmesi şirketlerin ve yöneticilerin başarısı için çok önemlidir (Cho, 2004).

2.3. Eğitim ve Geliştirme

Düşük verimli işletmelerde eğitim programlarındaki artışın iş hedeflerine ulaşılmasına ve işgücü verimliliğinin artmasına önemli katkı sağladığı görülmüştür. Eğitim ve geliştirme faaliyetleri, yüksek performanslı iş sistemlerinin önemli bir parçası olarak görülmektedir (Tzafrir, 2006). Bir organizasyondaki eğitim ve gelişim faaliyetleri, yeni işe alınan çalışanlara organizasyonel değerlerin, misyon ve hedeflerin benimsenmesini, çalışanların becerilerini ve performanslarını artırmaya yönelik

eğitim programlarının belirlenmesi ve uygulanmasını ve sürekli öğrenme kültürünün yaratılması gibi konuları içermektedir. Çalışmalar, eğitim programlarındaki artışın işletmelerin hedeflerine ulaşmasına ve işgücü verimliliğinin artmasına önemli katkılar sağladığını göstermiştir. Eğitim ve verimlilik arasındaki ilişki sadece bireysel düzeyde değil, örgütsel düzeyde de incelendiği için önemli sonuçlar vermektedir. Bunun nedeni, eğitimli çalışanlar ile performansları arasında güçlü bir ilişki bulunmasıdır (Cho, 2004).

2.4. Performans Değerlendirmesi

Performans değerlendirme, organizasyon çalışanın görev ve sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getirip getirmediğini belirleme sürecidir. Performans değerlendirmesinin personel iş bırakma eğilimi oranını düşürdüğüne dair birçok çalışma bulunmaktadır. Performans değerlendirme uygulamalarının işgücü verimliliği ve satışları üzerinde etkili olduğu kanıtlanmıştır. Yapılan araştırmalara göre açık, zor ama ulaşılabilir hedefler ve standartlaştırılmış performans değerlendirme süreci çalışanların verimliliğini önemli ölçüde artırmaktadır (Cho, 2004).

2.5. Ödüllendirme

Yöneticiler, ödül sistemini kurum çalışanlarının davranış, performans ve verimliliğini artırmada önemli bir motivasyon aracı ve gelecekteki performans artışları açısından ciddi bir motivasyon aracı olarak görürler (Adem ve diğerleri, 2004).

Ödüllendirme uygulamalarının personel işten ayrılma eğilimini azalttığı, iş gücü üretkenliğini ve satışları artırdığı kanıtlanmıştır. Çalışmalar, ödüllendirme sistemi ile performans arasında pozitif bir ilişki olduğunu belirlemiştir. Prim sisteminin çalışanların performansında önemli artışlar gösterdiği birçok çalışma ile tespit edilmiştir. Ayrıca kar paylaşım sisteminin üretkenliği artırdığı ve çalışanların işe gelmeme sürelerini azalttığı durumlarda önemli ilerlemeler kaydedildiğini göstermiştir (Cho, 2004).

3. İnsan Kaynakları Yönetimi ve Örgütler Açısından Önemi

İKY, bir örgütün amaç ve hedefleri doğrultusunda ihtiyaç duyduğu insan gücünü en iyi şekilde bulmak, motive etmek, geliştirmek, ödüllendirmek ve sürdürmek için belirlenen plan, program ve stratejilerin uygulanmasıdır (Tanke, 1990). İKY ile kurumların hedeflerine ulaşmak için gerekli işlevleri yerine getirmek için yeterli sayıda çalışanın istihdam edilmesi, eğitilmesi, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmaktadır (Boone ve Kurtz, 1998).

Organizasyonlardaki İKY faaliyetleri temelde; Görev tanımları ve gereksinimleri için iş analizi yapmak, hedeflenen amaca ulaşmak için gerekli olan çalışan ihtiyaçlarını belirlemek, çalışanları seçmek ve yerleştirmek, çalışanları yönlendirmek ve eğitmek, kariyer planlaması yapmak, performans yönetimi ve ölçümü yapmak, ücret planlaması yapmak, çalışana ödüllendirmek ve motive etmek görevlerini üstlenmektedir (Armstrong, 2006; Cho vd., 2006; Dessler, 2008; Çalışkan, 2010).

4. SONUÇ

Günümüzde kurumların başarıya ulaşması ve en yüksek performansa ulaşması İKY için çok önemlidir: Küreselleşen dünyada artan rekabete uyum sağlamak, bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmeleri takip etmek, mevcut pazarlarda adaptasyonu artırmak ve arttırmak yeni pazarlara girme, büyüme ve toplam kalite kavramını geliştirme yeteneği, çalışanların yönetime daha fazla katkı sağlaması olarak gösterilebilir (Eroğlu, 2001). Çalışmanın sonucu olarak işletmeler başarılı olmak istiyorsa yönetim, iş ve organizasyon fonksiyonlarını yerine getirirken mutlaka bilgiden yararlanmalı ve teknolojik olarak kendilerini geliştirmelidir. Organizasyon içindeki insan kaynakları biriminin stratejik kalitesinin artması ve organizasyonun ana stratejisine etkisi, çalışanların daha etkin çalışmasını sağlayacak, buda hem üretkenliği, hem performansı hem de karlılığı artıracaktır (Demirkaya, 2016).

KAYNAKÇA

- Adem, Ö., Akgemci, T., & Demirsel, M. T. (2004). Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi Bağlamında Örgütlerde İşgören Motivasyonu Süreci. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 277-290.
- Armstrong, M. (2006). *A Handbook of Human Resource Management Practice*. 10th Edition, London: Kogan Page Limited, 303.
- Bingöl, D. (2013). İnsan Kaynakları Yönetimi, 8.Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, 13-25, İstanbul.
- Boone, L. A. ve Kurtz, D.L. 1998. Contemporary Marketing. Texas: *The Dryden Press*. 266.
- Caliskan, E. N. (2010). The Impact of Strategic Human Resource Management on Organizational Performance, *Journal of Naval Science and Engineering*. 2010, Vol. 6 , No.2, pp. 100-116.
- Cho, S., Woods, R.H., Jang, S.S., Erdem, M., (2006). Measuring The Impact of Human Resource Management Practices on Hospitality Firms Performance, *International Journal of Hospitality Management*, 25, pp.262-277 www.elsevier.com/locate/ijhosman (Erişim tarihi 19.04.2006).
- Cho, Y.S., (2004). *Examining the Impact of Human Resource Management: A Performance Based Analytic Model*, Las Vegas, University Nevada, Unpublished PhD, Dissertation, USA.
- Demirkaya, H. (2016). İnsan Kaynakları Yönetimi. Retrieved from, https://www.researchgate.net/publication/311618173_Insan_Kaynaklari_Yonetimi/citation/download
- Dessler, G. 2008. *Human Resource Management*, Eleventh Edition, 339-340, Pearson Prentice Hall, New Jersey.
- Eroğlu, U. 2001. İnsan Kaynakları Yönetimde Yeni Yönelimleri Hazırlayan Güç. <http://www.isguc.org/umut1.htm>.

- Martin-Alcazar, F., Romero-Fernandez, P. M., & Sánchez-Gardey, G. (2005). Strategic human resource management: integrating the universalistic, contingent, configurational and contextual perspectives. *The International Journal of Human Resource Management*, 16(5), 633-659.
- Shamnot, M. (2014). The Role of Human Resources Management Practices Represented by Employee's Recruitment and Training and Motivating in Realization Competitive Advantage. *International Business Research*. 7. 10.5539/ibr.v7n4p55.
- Tanke, M. 1990. *Human Resource Management For The Hospitality Industry*. Pn:5 Delmar Publishers Inc.
- Truss, C., (2001), Complexities and Controversies in Linking HRM with Organizational Outcomes, *Journal of Management Studies*, 38:8, pp.1122- 1149.

Child Labor Formation and the Social and Occupational Health Problems Facing Them in the Work Place: A Sociological Study Based on the Jaffna District

RAJESHWARAN BABYSHALINI¹, J. VIJENANDHANI¹

K. VIKASH¹, L. THURKKA¹

R. SAMDAVID¹, S. KAJALAKSI¹

Abstract

Background: Child labor is on the rise in the Sri Lanka Civil war-torn Jaffna district. The study looked at child labor formation and the social and occupational health issues facing them in the work place.

Objectives: The main objective of this study was to evaluating the causes of formation of child labor and the social and occupational health problems facing them.

Methodology: The community based cross sectional study was carried out in a sample of 75 children in between 6-16 years. The sample was collected using Non probability snow ball sampling technique from 5 areas in the Jaffna District. An interviewer administered questionnaire was mainly used to gather information from participation.

Findings: Family poverty is seen as the most important factor in the formation of child labor as part of a study on the formation of child labor and the occupational health problems them facing. 29.3 percent of children go to work due to lack of permanent employment of their parents. 46.3% of children go to work due to reluctance to learn based personal factors, occupational health problems that child laborers face in the work place, 54% of children have physiological problems and 44% of children have psychological problems. Further 27.7% children are affected by occupational insecurity and 13.7% children are affected by occupational discrimination.

¹ Department of Sociology, Faculty of Arts, University of Jaffna, SRI LANKA. E-mail: shanoshalini1995@gmail.com

Conclusion: According to the findings of the survey the influence of family background and economic factors a major role in the formation of child labor. Influence of war factors on the formation of child labor in the study area. The contribution of the family, school and the government is essential to reduce the child labor in the future.

Keywords: Child labor, Job security, Poverty, Exclusion, Occupational health problem

Is the Language of Informed Consent Templates for Dental Treatment Patient-Friendly?

Viktoriiia KOSTENKO^{1, 2}

Olena BIELIAIEVA²

Iryna SOLOHOR²

Abstract

The patient's voluntary informed consent for medical intervention has been known as an integral part of the modern system of moral, ethical and legal regulation of healthcare provision. Grammar complexity of formal language and terminology differences between healthcare providers and patients may cause communication problems and adversely affect patient access to health information, leading to poor satisfaction for both parties. There have been few reports clarifying the selection of the language means in order to facilitate patients' complete and unhindered understanding of the information in informed consent template for dental treatment and to influence them in making the right decision. The aim of the study is to investigate grammar characteristics (sentence structure, voice, the tense and aspect of finite verb phrases) and to analyze the findings from functional perspective and communicative purposes. This empirical research of qualitative descriptive type was based on the corpus of 50 informed consent templates for dental treatment used by the USA healthcare settings authorized to provide oral and dental services. Critical discourse analysis is a main analytic technique employed in the study. The main idea behind the informed consent is that individuals having obtained a sufficient amount of special information and clearly understood it should be able to make their own knowledgeable and voluntary decisions concerning the exposure to potentially dangerous dental procedures. Text structuring, headings, metatextual devices in the templates demonstrate doctor's responsibility for understanding text by the patients, i.e. the respectful and careful attitude to the clients. The average length of the texts and the average length of the sentences are also taken into account, whereas the documents are designed within the patient-centred approach and in patient-friendly manner. Though the texts of informed

¹ Corresponding author, victoriakost20@gmail.com

² Department of Foreign Languages, Latin and Medical Terminology, Ukrainian Medical Stomatological Academy, UKRAINE

consent templates are relatively short, they abound in composite sentences: the complex sentences make up 69.3 %, the complex-compound sentences make up to 7.14%. Simple sentences, 21.5%, rank the second position. Composite sentences as well as numerous simple sentences with extended homogenous parts are exploited in the informed consent templates in order to minimize misunderstanding in the interpretation medical information, but, on the other hand, they can to interfere with quick and complete comprehension of the dependency relations among the ideas expressed in the sentences. Sentences in the active voice exceed those in passive voice that makes the text more readable and understandable.

Keywords: informed consent templates, genre, sentence structure, voice, tense, aspect, finite verb phrases.

INTRODUCTION

Though healthcare services are committed to putting patients at the centre of their own focus, misunderstandings due to grammar complexity of formal language and terminology differences between healthcare providers and patients may cause communication problems and adversely affect patient access to health information, leading to poor satisfaction for both parties. There have been few reports clarifying the selection of the language means in order to facilitate patients' complete and unhindered understanding of the information in informed consent template for dental treatment and to influence them in making the right decision.

The in-depth linguistic analysis of informed consent forms, which are integral part of the modern system of moral, ethical and legal regulation of healthcare provision, is not only of great applicability in terms to facilitate achieving clear communication through thoroughly selected vocabulary, grammar, formatting, and, thus, to lessen resistance in readers, but it also provides an insight into a complex set of cues that help to decode a particular situation model described in texts of informed consents, as well as to highlight conventions within the socio-cultural context where it is produced. This paper highlights the investigation of grammar characteristics (sentence structure, voice, the tense and aspect of finite verb phrases) and provides their analysis from functional perspective and communicative purposes.

METHODOLOGY

This is an empirical research of qualitative descriptive type; 50 informed consent templates for dental treatment used as study material were searched for by using Google search engine and retrieved from the sites of the USA healthcare settings authorized to provide oral and dental services (*New York City Metropolitan Hospital Center, Alliance for Dental Care PLLC (Rochester, NH)*). A general principle of functional approach implies studying the elements of a language, language resources and their correlations in terms of their functions in communication, i.e. how they relate to each other and how they create units of meaning (Tomlin, 1986). Communicative purposes of the documents are the central

component determining the selection of the appropriate language means. Critical discourse analysis “combining and “internal” study of language with “external” study of its context” is a main analytic technique employed in the study (Cheng, 2009, p. 363).

FINDINGS / DISCUSSION

The main idea behind informed consent is that individuals having obtained sufficient amount of special information and clearly understand it should be able to make their own knowledgeable and voluntary decisions concerning the exposure to potentially dangerous dental procedures (Kostenko & Solohor, 2018). The texts of ICT templates typically consist of nine or ten structural blocks, each developing a single topic out of the most relevant issues underlying the communicative situation of engaging patients in “meaningful discourse in an effort to optimize patient understanding of diagnoses and treatments, including their rationale, risks, benefits, goals, and alternative treatment options” (Reid, 2017, p. 79). Text structuring, headings, metatextual devices demonstrate the respectful and careful doctor’s attitude to the clients, doctor’s responsibility for understanding text by patients.

The texts are relatively short, 28 – 30 sentences long; an average word number in each sentence is 19, which is even lower than the typical accepted sentence length for secondary education (25 words in English). The overall results of the analysis of sentence types demonstrated the predominance of composite sentences over simple ones: the complex sentences make up 69.3 %, the complex-compound sentences make up to 7.14%, while the share of compound sentences is relatively small, 2.06%. Meanwhile, the percentage of simple sentences ranking the second position is 21.5%.

Such types of sentences are inherent in formal writing, and in particular, in legal documents (informed consent forms are examples of the last), special texts, as they are able to provide detailed information and to organize it into logical argumentation. Complex sentences reflect the intricacy of the procedure on obtaining / giving informed consent for dental treatment and a number of factors, which should be considered by both dental professionals and patients. In the ICT texts, complex sentences are exploited in order to avoid misunderstanding in the interpretation medical information, but, on the other hand, they can to interfere with quick and complete comprehension of the dependency relations among the ideas expressed in the sentences. Examples of these sentence types are as follows:

(1) *I further understand that I may be wearing temporary crowns, which come off easily and that I must be careful to ensure that they are kept on until the permanent crown is delivered.*

(2) *When fillings are placed or replaced, the preparation of the teeth often requires the removal of tooth structures adequate to ensure that the diseased or otherwise compromised tooth structure provides sound tooth structure for placement of the restoration.*

Describing the simple sentences, we would like to point out there are many of them having extended homogenous parts:

(3) *These complications may include: blocked canals due to fillings or prior treatment, natural calcifications, broken instruments, curved roots, periodontal disease (gum disease), splits or fractures of teeth.*

This type of sentences is to define, concretize specific information relevant to patients.

Of all the English verb tenses and aspects, there have been found out only five typically used combinations for creating ICTs: *Simple Present* (39%), *Perfect Present* (35%), *Simple Future* (23%), *Continuous Present* (6%), *Simple Past* (3%).

It is highly predictable that the most frequent tense in the texts studied is the Simple Present, known as “the most general and unmarked category” (Grisot, 2018, p.29). Most of the verbs in the Simple Present refer to things in general, or express general facts within the field of dentistry or special scientific facts, for example, when describing the development or progression of diseases, their course, treatment and prevention:

(4) *The bacteria that cause tooth decay occur in the presence of sugars. Prevention of dental caries improves with proper diet, fluoride therapy, use of dental sealants, and regular dental examinations and cleanings.*

It can also be assumed that since verbs in the Present Simple are shorter in the number of syllables, have no tense morphemes (third-person singular morpheme –s is as an exception), and therefore simpler to be grasped, they are more desirable and grammatically relevant in the ICTs elaborated for an average patient, who is presupposed to have an 8th grade reading level according to International standard classification of education (Barro & Lee, 2013), however, most informed consent templates are written at a 10th grade reading level or higher (Darriba, 2018, p.130).

Doctor’s-driven initiative and guidance on communication with patients, on the one hand, and patient’s active involvement in the decision making and treatment process are grammatically represented by using sentences in the active voice that exceed the number of sentences in the passive voice in the texts studied, 53,8%, versus 47,2%, respectively.

CONCLUSIONS / RECOMMENDATIONS

Though effective doctor-patient communication is a central clinical function, high informational density of texts, represented at the syntax level may impede their quick and correct perception. Investigating syntactic characteristics of the informed consent can considerably contribute to clearer understanding of the conventions and the principles of functioning of professional discourse. The results of this study can contribute to creating the descriptive frameworks of the genre of informed consent for dental treatment as well as can be used in educational settings to assist medical students to comprehend and master this important grammatical area, and to improve their deep understanding of the interpretation and production of genre-specific texts.

REFERENCES

1. Barro, R., Lee, J.-W. (2013). Educational Attainment Dataset. Retrieved from <http://www.barrolee.com>
2. Cheng, A.Y.N. (2009). [Analysing complex policy change in Hong Kong: what role for critical discourse analysis?](#) *International Journal of Education Management*, Vol. 23 No. 4. 360-366. Retrieved from <https://www.emeraldgrouppublishing.com/how-to/research/data-analysis/use-discourse-analysis#>
3. Darriba, P. (2018). English to Spanish translated medical forms: A descriptive genre-based corpus study. *Translation and Interpreting* 10(2): 122-141. doi: 10.12807/ti.110202.2018.a09 (cited: 18. 03. 2020)
4. Grisot, C. (2018). The Linguistic Expression of Temporal Reference. *Cohesion, Coherence and Temporal Reference from an Experimental Corpus Pragmatics Perspective*. Springer, Cham, 1-64.
5. Kostenko, V. G., Solohor I. M. (2018). How to incorporate academic writing pedagogy in undergraduate and postgraduate medical education. *Wiadomości Lekarskie*. V. LXXI, (2). 261-265
6. Reid, K. I. (2017). Informed Consent in Dentistry. *Journal of Law and Med Ethics*. 45(1). 77-94. doi: 10.1177/1073110517703102 . (cited: 20.10. 2019)
7. Tomlin, R. (1986). Basic Word Order: Functional Principles. London: Croom Helm.

Faik Konica's critical language and its importance

Manjola BRAHAJ (HALILI)¹

Abstract

The focus of this scientific paper will be the critical language of Faik Konica articulated and used in his most important critical and theoretical writings.

We have chosen this researcher and critic of Albanian literature because he was the first in the history of literary criticism to address many theoretical and literary issues and to integrate terminology and ways of studying literature too.

This paper aims to achieve a new contribution to the studies dedicated to the critical writings of Konica because our focus is only on his language, not on the content or methodological elements. Therefore, our purpose is to highlight the features of this language used by this critic and to make it possible to understand their originality and importance, not only for the time of writing, but also for their impact throughout the history of literary criticism.

The study methods will be mainly; semiotic and formalist accompanied by comparatives ones as needed

Keywords: criticism, truth, theory, homeland, ideology, literature, etc.

¹ Dr.Sc., University of Gjakova "Fehmi Agani", Faculty of Philology, KOSOVO. E-mail: manjolla.brahaj@uni-gjk.org; Tel: +38649330287

INTRODUCTION

Faik Konica is an important figure of the Albanian literary critical thought, whose activity took place mainly in the magazine "Albania"², especially in the section "Chronicle of Albanian letters"³ which he founded in his magazine and which had a great influence on the development and enrichment of Albanian literary criticism, and "*which opens the theories of criticism in Albanian literary culture.*"⁴ A magazine, which was published in two languages, Albanian and French, was therefore an extremely important window for the presentation of Albanian culture and literature to the world. In this review, Konica with his critical writings influenced on the improvement of the level of reading and judging of literary works, therefore the language used by him we think is one of the key elements that has realized the development of Albanian literary criticism in general.

1. THEORETICAL ISSUES AND THE TERMINOLOGY USED

Konica was one of the Albanian thinkers whose his work values were mostly related to the innovations he brought to the Albanian literary studies. Innovations which were both theoretical and practical.

Theoretical innovations:

1. The question of the level of the reader in the reception of literature
2. The issue of the work level in the development of criticism
3. The issue of what criticism is,
4. The ideology - literature ratio
5. The literature – reality ratio etc.

The treatment of such theoretical issues has led him in each of them, not only to bring as novelty these issues and problems that are addressed for the first time in Albanian critical thought, but also the terminology and language used during their treatment. In these texts, the Konica's theoretical language, as it is noticed, differs and adapts in accordance with the issues it takes to address, as well as with its formation and its connection with the language of its country. In the terminology used by him we notice several types of terms.

² Note: "Albania" was a magazine published in Albanian language led by Faik Konica, who was also its editor-in-chief and was presented under the pseudonym Trhank Spirobeg. Its first issue was published on March 25, 1897 in Brussels and after 1902 it was published in London until its last year, in 1909. It had first political themes and then cultural and literary ones, which became one of the most important organs for the development of Albanian thought, criticism and culture.

³ Note: A separate column as part of the magazine "Albania" which was published for the first time in 1906 in issue 5 of the magazine, in both Albanian and French languages and and by which the foundation of Albanian literary criticism was made.

⁴ See: Kujtim M. Shala: Elipsa, Buzuku, Prishtinë, 2007, f. 76.

1.1. TERMS CREATED AND ADAPTED IN ALBANIAN

In these cases we notice an attempt on his part to borrow the necessary terms and adapt them in Albanian, which talks about his responsibility to the language and awareness of the importance of appropriate terminology. We notice this, for example, when he deals with one of the most important issues, but also the problematic one for that time, which is the ideology – literature ratio. But also when he treats other issues, he uses creating terms utilizing the Albanian lexicon, or adapting them to Albanian. Here are some examples to concretize our judgment.

*Atdhesië*⁵ - is finding the equivalent in Albanian for the term ideology. / *Letrëtyrë*⁶, it is easy to understand that it is an adaptation of the French word "littérature". / *Zakonësie*⁷ - is also an adaptation with the Albanian lexicon of the French word moral. / *Risië*⁸ - an adaptation in Albanian of the word "jeunesse" which in today's Albanian means "youth". / *Masërië*⁹ - which refers to the term metric mass. / *Rythmë*¹⁰ - which of course is about rhythm in poetry. *Methudha*¹¹ - the word used for the term method. *Gjëndrë*¹² (genre littéraire) - adapted in Albanian. *Ligjertorin*¹³ - used for the term lecturer. etc.

1.2. FOREIGN TERMS AND WORDS

There are many cases when we encounter foreign words in his critical texts. Usually they belong to Latin, which are uses made for the effect and proof of his knowledge and linguistic culture too. For example "*ipso facto*"¹⁴ "*O fortunatos nimium, sua si bona norint, - Agricolas!*"¹⁵

In other cases we also find words that belong to the French lexicon, which are used either directly in its text or as a clarifier in parentheses, to understand the corresponding term adapted by the author. This choice was made by Konica, in order to teach the reader, writers and critics of the time, the world and European terms in the field of criticism, and to create a terminology of Albanian criticism similar to the European one. We can mention the terms: quality, quantity - (qualité, quantité)¹⁶ ; / Field view -

⁵ See: Faik Konica: Kohëtore e letrave shqipe, (Hyrje), Albania, 1906, London, vj. 10, nr.5, f. 101.

⁶ See: Faik Konica: Kohëtore e letrave shqipe, (Hyrje), Albania, 1906, London, vj. 10, nr.5, f. 101.

⁷ See: Faik Konica: Baba Tomorri, Albania, 1902, London, vj. VI, Nanduar, nr.10, f. 233.

⁸ See: Faik Konica: Baba Tomorri, Albania, 1902, London, vj. VI, Nanduar, nr.10, f. 233.

⁹ See: Faik Konica: Rreze dielli, marrë nga: Nasho Jorgaqi: "Antologji e mendimit estetik shqiptar 1504 – 1944, Dituria, Tiranë, 2000, f. 138.

¹⁰ See: Idem, f. 139

¹¹ See: Faik Konica: Kohëtore e letrave shqipe, (Hyrje), Albania, 1906, London, vj. 10, nr.5, f. 102.

¹² See: Idem, f. 102.

¹³ See: Faik Konica: Shqipja e Girolamo De Radës, marrë nga: Nasho Jorgaqi: "Antologji e mendimit estetik shqiptar 1504 – 1944, Dituria, Tiranë, 2000, f. 141.

¹⁴ See: Faik Konica: Kohëtore e letrave shqipe, (Hyrje), Albania, 1906, London, vj. 10, nr.5, f. 102.

¹⁵ See: Faik Konica: Baba Tomorri, Albania, 1902, London, vj. VI, Nanduar, nr.10, f. 235.

¹⁶ See: Faik Konica: Letërsia shqiptare, Albania, Bruxelles, 1897, vj.I, nr. 1, f. 7 (marrë nga I. Rugova dhe S. Hamiti: Kritika letrare; Tekste, shënime, komente, Rinlindja, Prishtinë 1979, f. 45 – 48.

(rustique tableau)¹⁷ / Hypocrisy¹⁸ / Work - (l'action)¹⁹, (what today is called action) / A series of images – (une suite de tableaux)²⁰ / Komerka - (commères)²¹, which in today's Albanian means gossip.

The presence of these terms and many others, in all his writings as a whole, has happened because of the education and of his western life he has made and appear even in his writings. They feel and reflect clearly the general culture of readings, but also the direct influence of the French language and culture in particular. Culture which helped him to bring a modern model of press and publication of critical thought with “Albania” magazine, as I. Rugova says about the format and model of its publication, saying that he had taken as a model to some extent the French press, but more the British one of that time, since he knew both of them very well.²² He lived and worked in a country with an extremely developed culture, he was able to read and translate from French into Albanian and from Albanian into French, so at this point we judge that the influence of that culture was inevitable.

1.3. WORDS FROM THE ALBANIAN LEXICON OF THE TIME Another feature of Konica's criticism language is the combination of professional terms with the integration of the Albanian language and lexicon, when he spoke with finesse and mastery and on special occasions with a more vulgar language, not characteristic of him. But he made this choice on special occasions, when his criticism was characterized by subjectivity and a sharp Irony, which included swearing. A fact which A. Pipa explains in this way: “*And so he wrote and spoke on art with the greatest delicacy, with the deepest feeling. But when the curse came to the clowns, he took their vocabulary.*”²³ But regardless of the reasons for its use, we come to the conclusion that even the presence of special Albanian words, of different dialectics, of the writing forms of the time or words considered less graceful for the level of his texts, they as a whole enrich and make it more original and interesting. We are listing some of them below: messenger, any, other, lecturers, hope, charm, heart, place, can - (*auktor, kasnecim, nonjë, tiatër, ligjirtorvet, uzdaja, hiëshimi, zëmëra, vënt, munt*²⁴). Mind, yours, verses, detach, chapters, delusion, taste, necessarily, mixed etc. (*ment, song, verse, choked, rhyming, mistakes, taste, domos, mixedj*)

2. THE NATURE OF CRITICAL LANGUAGE

As for the nature of his language, we can speak for a language full of tones, variable and rich. These changes for which we are talking about, occur depending on the object of treatment and the purpose of the text, we say this because we notice changes when we move from theoretical to practical or

¹⁷See: Faik Konica: *Baba Tomorri*, Albania, 1902, London, vj. VI, Nanduar, nr.10, f. 233.

¹⁸See: Idem, f. 233.

¹⁹See: Faik Konica: *Baba Tomorri*, Albania, 1902, London, vj. VI, Nanduar, nr.10, f. 236.

²⁰See: Idem, f. 236.

²¹See: Idem, f. 236.

²²See: Ibrahim Rugova: *Kahe dhe premisa të kritikës letrare*, Instituti Albanologjik, Prishtinë, 1986, f. 74.

²³See: Arshi Pipa: *Faik Konica, Kritika*, Tiranë, 1944, nr. 2, Prill, f. 42.

²⁴See: Faik Konica: *Baba Tomorri*, Albania, 1902, London, vj. VI, Nanduar, nr.10, f. 231 – 236.

informative texts. For example, when he analyzes and judges the work of Asdren and Çajup, we find in these texts a rare objectivity and a careful language in expressing his findings, which is also noticed in the remarks he makes regarding the language of these authors. About Çajuphe says: *"The language of the author, - who seems to be Lap²⁵, (I say it seems, that I do not have the honor to know him, - is strong, graceful without excess and unnecessary flowers. I can add that it is also pure, with "A few Turkish words - such as insan, behar, mashalla, fiqir, hazër qeder, gynahqar, etc. – which are so rare that they are barely noticeable."*²⁶ As for Asdreni, he says: *"Mr. Asdren's language is clear, pure and alive."*²⁷ Remarks and ascertations which testify to the work and care of Konica towards language, but also to the responsibility and awareness of the language level that a work of art should have. A fact which was also underlined by the researcher S. Hamiti who said that: *"Faik constantly worked on the enrichment and purification of Albanian from foreign words, and on the enrichment of Albanian from foreign words and its enrichment with words of the source of the country."*²⁸

At the same time when he analyzes the work of Naim we can not say this, he is harsh in judgment, because he follows to the end his principles of judgment (here we are talking about the text in which he treats the ideology – literature ratio). His language is conveyed with a harsh and cold tone, it turns into sharp and ruthless striking language (in the case of the explanatory writing we are presenting below). *"I believed and said that Naim bey – 1 Is former mind - narrowly; - 2 had a vulgar character (in other vulgarities, he did this: he married his brother's widow); - 3 formerly an excellent zero in the field of letters (he did not leave twenty verses for a man of delicate taste to be able to sing them without boredom); 4 - "A very hot former patriot."*²⁹ Although in our judgment cases like the one above, when the criticism passes in harshness and mocking tones, he departs from the objectivity of the judgment, becomes emotional, using extra-literary arguments, to defend his critical findings about artistic creativity or issues other, which makes him subjective in his approach, but nonetheless interesting and courageous.

This language with nature and ironic nuances that is present in most of his writings, whether they are critical or not, has made Konica to be *"identified in Albanian literature... as the writing formation that represented irony in all genres of his creativity"* according to Tufa.³⁰ The irony of his language is part of his style, it is a typical distinguishing feature, which is used in order to correct, change or improve his critical object (Albanian reality, language, artistic work of a writer, etc.) An irony which according to Aliu³¹, comes as a result of the anger from the failures of the Albanian people, but which gives strength to the thought and sharpness to its criticism.

²⁵ Note: Is a word used to name a certain area of Albania.

²⁶ See: Faik Konica: *Baba Tomorri*, Albania, 1902, London, vj. VI, Nanduar, nr.10, f. 231 – 236.

²⁷ See: Faik Konica: *Rreze dielli, marrë nga: Nasho Jorgaqi: "Antologji e mendimit estetik shqiptar 1504 – 1944, Dituria, Tiranë, 2000, f. 140.*

²⁸ See: Sabri Hamiti. *Letërsia moderne shqipe*, UET Press, Tiranë, 2009, f. 173.

²⁹ See: Faik Konica: *Kohëtore e letrave shqipe*, (Hyrje), Albania, 1906, London, vj. 10, nr.5, f. 102.

³⁰ See: Agron Tufa: *Faik Konica ose ironia e pafuqisë*, Konferencë shkencore për Faik Konicën, ASHAK, Prishtinë, 2006, f. 142.

³¹ See: Ali Aliu: *Pse Faik Konica?*, Konferencë shkencore për Faik Konicën, ASHAK, Prishtinë, 2006, f. 8

While in the cases of his writings with *informative character*³² this language is direct and objective, we would say laconic one, which adheres to its role and function, that is, to inform. In this case we can say that we are dealing with a journalistic and restrained language, occasionally accompanied by an assessment, but which is short and unsubstantiated, which is understandable, as the nature of the text does not allow such a thing.

However, regardless of the type of text he writes, or its purpose, in general Konica's critical language has a laconic style of expression, he does not prolong the issues or problems he wants to express. His language when he is judging is sharp, uninfluenced and objective, accurate and conveys certainty, leaving no room for equivocation. It is rich and surprising in cases where it analyzes and judges various works and has a tendency towards an aristocracy of language. We say this because there is an aristocratic behavior even in his critical language, he criticizes, but also in criticism chooses and conveys his characteristic class. Shows a classic care in language writing and word selection, as he can not find redundant or inappropriate words in his writing. This great linguistic care and this figurative and expressive richness in his writings, in our judgment, have to do with his conviction that if we give the ratio of approval or disapproval, "*the critique itself becomes a literary work.*"³³ Conviction which it seems to be obviously an influence from B. Kroçë's theory of intuitionism which "*is against of any attempt which tends to explain art with something else that is not art.*"³⁴

Therefore we can say that the language of his criticism, either in the cases when he realizes theoretical treatments, or in the cases when he analyzes certain writers or works, is a language primarily artistic, rich in terminology and free from the excessive influences of foreign languages and that could be taken as a model, for his time and not only. This is due to the extremely important fact that it was characterized by courage. In criticism you must have the courage to say and point out, as A. Pipa puts it, the "*good and the bad*"³⁵ of a literary work, and this is what Konica did with his critical, sharp and uncompromising language.

CONCLUSIONS

From the observation of the critical writings of Konica, in order to extract the features of his critical language, but also of its values in the development of Albanian theoretical and critical thought, we can say that we have reached several conclusions:

He enriched the critical Albanian language with borrowed, adapted and created terms, which he used and integrated into his critical writings.

He enriched critical language and influenced the serious development of literary theoretical terminology.

³²See: Faik Konica, Informimet letrare, cited from: Rugova, I; Hamiti, S: Kritika letrare, tekste, shënime, komente, "Rilindja" Prishtinë, 1979, f. 65 – 67.

³³ See: Faik Konica: "Kohëtore e letrave shqipe" (Hyrje), Albania, 1906, London, vj. 10, nr.5, f. 102.

³⁴ See: Milivoj Solar, Hyrje në shkencën për letërsinë, SHBLU, Tiranë, 2001, f. 195.

³⁵See: Arshi Pipa: Shpirti kritik, në Kritika, Tiranë, 1944, nr. 1, f. 1 – 5.

He enriched the Albanian critical thought with the treatment for the first time of various theoretical issues that are still relevant and controversial today.

The critical language of Konica and its cultural, theoretical and artistic formation, also influenced the works and creations of contemporaries.

He applied and created a critical identifying and original language of his own, which can be taken as a model even today, for the courage, objectivity and originality of use.

Konica's critical language, which aims at the truth of refined literary art and judges it with the seriousness and composure of uncompromisingness, remains one of the points of reference for the Albanian criticism, of the time and not only.

REFERENCES

1. Aliu, A. (2006) Pse Faik Konica?, Konferencë shkencore për Faik Konicën. Prishtinë: ASHAK.
2. Hamiti. S. (2009) Letërsia moderne shqipe. Tiranë: UET Press.
3. Jorgaqi, N. (2000) Antologji e mendimit estetik shqiptar 1504 – 1944. Tiranë: Dituria.
4. Konica, F. (1902) Baba Tomorri. Albania. London. vj. VI, Nanduar (nr.10): 231 – 236.
Konica, F. (1906) Kohëtore e letrave shqipe (Hyrje). Albania. London. vj. 10. (nr.5): 102.
5. Pipa, A. (1944) Faik Konica. Kritika. Tiranë. Prill (nr. 2): 41 – 46.
6. Pipa, A. (1944) Shpirti kritik. Kritika. Tiranë. (nr. 1): 1 – 5.
7. Rugova, I. (1986) Kahe dhe premisa të kritikës letrare. Prishtinë: Instituti Albanologjik.
8. Rugova, I and Hamiti, S. (1979) Kritika letrare, tekste, shënime, komente. Prishtinë: Rilindja.
9. Solar, M. (2001) Hyrje në shkencën për letërsinë. Tiranë: SHBLU.
10. Shala, K. M. (2007) Elipsa. Prishtinë: Buzuku.
11. Tufa, A: (2006) Faik Konica ose ironia e pafuqisë, Konferencë shkencore për Faik Konicën. Prishtinë: ASHAK : 142.

Yerel Yönetimlerde Hizmet İçi Eğitimlerin Kurumsal İmaj Algısı Üzerindeki Etkisi: KOSKİ Örneği

**The Effect of in-Service Training on Corporate Image Perception in
Municipalities: The Case of KOSKI**

Adnan ÇELİK¹

Büşra PİRİNÇCİ²

Necdet SEZAL³

Öz

Hizmet içi eğitim, personelin hizmete yatkınlığını sağlamayı, verimlilik düzeylerini arttırmayı, gelecekteki görev ve sorumluluklarını daha iyi yerine getirebilmeleri için onların hizmete girişten itibaren ilgi, beceri ve deneyimlerini arttırmayı amaçlayan hizmete ilişkin uzmanlık bilgisi niteliğindeki eğitim etkinliklerinin tümü olarak tanımlanmaktadır. İmaj, kısaca bir şey veya kişi hakkındaki tasavvurlar olarak ifade edilen bir kavramdır. İmaj yönetimi ise kurumların çevre desteğini sağlamak için yapmış oldukları planlı iletişim ve halkla ilişkiler işlevleri olarak değerlendirilmektedir. Bu araştırmanın temel amacı, çalışanlara verilen hizmet içi eğitimin kurumsal imaj algısı oluşumundaki etkisini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda KOSKİ’de (Konya Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü) çalışan 330 personel üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Yapılan regresyon analizi sonucunda, hizmet içi eğitimin kurumsal imaj algısı üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelime: Hizmet içi eğitim, Eğitim, Kurumsal imaj algısı, KOSKİ

¹ Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, İİBF., E-Mail: adnancelik@selcuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8538-9937.

² Dr. Öğr., Selçuk Üniversitesi, SBE. İşletme Anabilim Dalı, E-mail: busu_klc@hotmail.com

³ Dr. Öğr.. Üyesi, Mersin Üniversitesi, Mersin MYO., E-mail: necdetsezal@hotmail.com

Abstract

In- service training is defined as all of the training activities in the form of expert knowledge about the service which aims to increase the level of efficiency of personnel, increase their efficiency levels, and improve their interests, skills and experiences from the beginning of their service in order to better fulfill their future duties and responsibilities. Image is a concept that is briefly expressed as a thing or imaginations about a person. Image management is considered as the planned communication and public relations functions of the institutions to provide environmental support. The main purpose of the study is to determine the effect of in- service training given to employees on the formation of corporate image perception. For this purpose, a survey has been conducted on 330 staff working in KOSKI (Konya General Directorate of Water and Sewerage Administration). As a result of the regression analysis, it was understood that in-service training had a positive and significant effect on corporate image perception.

Keywords: In-Service Training, Education, Corporate Image Perception, KOSKI

1. GİRİŞ

Hızla değişen ve gelişen dünyamızda eğitim sadece örgün eğitimle sınırlı kalmamaktadır. Bireylerin yaşamları boyunca ihtiyaç duydukları kişisel, mesleki ve toplumsal bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlayan süreklilik arz eden ve uzun soluklu bir süreçtir (Ünal, 2012: 1). Hizmet içi eğitim, hizmet öncesi eğitimin devamı ve tamamlayıcısıdır. Hizmet içi eğitimle çalışanlara işinin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması amaçlanır (Babacan ve Özey, 2017: 2).

Örgütlerin artan rekabet ortamında mücadele edebilmeleri ve varlıklarını sürdürebilmeleri için toplum önünde iyi algılanmaları gerekmektedir. Günümüzde örgütlerin toplum ve çevre tarafından nasıl algılandıkları önem taşımaktadır. Bu bağlamda, toplum tarafından takdir gören, beğenilen ve kabul gören bir kurum olmaya çalışan örgütler çeşitli imaj çalışmaları yürütmektedir (Öznel, 2018: 34). Kurum imajı günümüzün yoğun rekabet koşullarında üzerinde önemle durulan konulardan biri olmuştur (Eroğluer, 2013: 29). Olumlu kurum imajı sergilemekle örgütsel başarı kolaylaşır. Halkla ilişkileri iyi olan ve çevresi ile sürdürülebilir etkileşim içine giren bir kuruluşun marka değeri de yükselir. Çevre, onu sosyal sorumluluğa duyarlı bir yapı olarak da görür. Bu konuya profesyonel bir yönetim anlayışı ile yaklaşılmasında yarar vardır (Çelik, 2007: 17). Kurumsal imaj yönetimi; paydaşları kurumun ürün ve hizmetlerine yöneltmek; medya desteği sağlamak; personel olarak tercih edilmek; onları motive etmek; finansal gruplar, borsa ve sermaye piyasasında kabul görmek; olumsuz rekabet ortamlarından etkilenmemek; yerel idareler, sivil toplum kuruluşları, çevreci örgütler, tüketiciyi koruma dernekleri vd. baskı grupları ile yakın ilişkiler içine girmek; ortaklar ve yöneticilere yönelik etkinlikler düzenlemek gibi birçok işlevi içerir (Çelik ve Çetin, 2019: 90).

Bu çalışma, hizmet içi eğitim ve kurumsal imaj algısı etkileşimine ilişkindir. Bu doğrultuda ilk önce çalışmaya konu olan kavramlara yönelik literatür taraması yapılmıştır. Oluşturulan kavramsal çerçeve içinde hizmet içi eğitim, kurumsal imaj algısı ve hizmet içi eğitim ile kurumsal imaj algısı arasındaki ilişkiye açıklık getirilmiştir. Araştırma modeli ve hipotezler, teorik model ve hipotezler başlığında gösterilmiştir. Metodoloji kısmında ise araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın kapsamı, araştırmanın yöntemi ve araştırmanın bulguları yer almıştır. Çalışma sonuç ve öneriler ile bitirilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Hizmet İçi Eğitim

Eğitim tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir. İlkçağlardaki toplumlar eğitimin gücünün farkına varıp, eğitim üzerinde çeşitli düşünceler ve sistemler geliştirmiştir. Eğitim insan olmanın en etkili aracı olarak görülüp; bilgeliğin, gücün ve hâkimiyetin eğitimden sağlanacağına inanmışlardır (Şenviren, 2015: 6). Yeteneklerin gelişmesinde bir araç olan eğitim, en yalın haliyle yaşam başlangıcıyla başlayıp, hayat boyunca devam eden bilgilenme süreci olarak ifade edilebilir. İnsan sahip olduğu zihinsel potansiyel doğrultusunda sürekli olarak eğitim süreci ile iç içedir. Bundan dolayı eğitim, kelimelere sığdırılmayacak kadar öneme sahiptir (Salman, 2012: 3- 4). Eğitime verilen önem ile ülkelerin gelişmişlik düzeyleri arasında yakın bir ilişki vardır. Eğitim, bir ülkenin gelişebilmesi ve kalkınabilmesi için gerekli olan önemli etkenlerin başında gelmektedir.

Hizmet içi eğitim, düşünce ve eylemde uygun alışkanlıklar kazandırmak ve işgörene mevcut ve gelecekteki işine ilişkin bilgi, beceri ve tutumlarında etkinlik kazandırmak adına yapılan yardım süreci gibidir (Ertaş, 2014: 9). Hizmet içi eğitim, özel ya da tüzel kişilere ait işyerlerinde maaş veya ücret karşılığında işe alınan ve çalışmaya devam eden bireylerin görevleriyle alakalı gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazanmalarını sağlamak amacıyla yapılan eğitimidir (Kalkancı, 2016: 11). Burada, bireyin meslek hayatına atandığından emekli olana değin ihtiyaç duyduğu eğitim hedeflenmektedir.

Hizmet içi eğitim; çalışanların hizmete yatkınlığını sağlamak, verimliliklerini arttırmak ve gelecekteki görev ve sorumluluklarını geliştirmek amacıyla kurum içinde ya da kurum dışında, iş başında ya da iş dışında başvurulan eğitim etkinlikleridir (Biber, 2014: 16). Personele gerekli ilgi, bilgi, beceri ve deneyimlerin kazandırılarak olumlu tutum ve davranışa sevk edilmeleri kurumsal başarı ve sürdürülebilirlik kolaylaştırır (Akdemir, 2015: 9; Yıldız, 2015: 5). Personel eğitiminde süreklilik sağlanırsa; üretim ve etkinlik artışı, verimde yükselme, kalite, hata ve kazalarda azalma, maliyetlerde düşme, satış ve hizmet sunumunda gelişme, kârlılık, daha fazla tasarruf, personele daha fazla ödeme, işgörenlerde beceri ve uzmanlık yükselmesi daha kolay olabilir (Özkan, 2010: 11).

Hizmet içi eğitim; ‘uygulama amaçlarına göre’ ve ‘yapıldığı yere göre’ olmak üzere iki şekilde incelenmektedir. Uygulama amaçlarına göre yapılan hizmet içi eğitimler; işe yeni başlayan çalışanlar için uyum ve adaptasyon eğitimi, işe devam eden çalışanlar için bilgi tazeleme eğitimi (geliştirme eğitimi), kademe yükseltmek amacıyla çalışanlara verilen eğitim (görev değişikliği ve tamamlama), çalışanların yeni bir göreve yükseltilmesi için verilen eğitim (yükseltme eğitimi) ve özel alan eğitimleri şeklinde sıralanmaktadır (Şenviren, 2015: 24). Yapıldığı yere göre yapılan hizmet içi eğitim ise; kendi

arasında 'iş başında' ve 'iş dışında' olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. İş başında yapılan hizmet içi eğitimler; iş öğretme eğitimi, iş rotasyonu, mentorluk, koçluk, çıraklık eğitimi ve staj yoluyla eğitim şeklinde yapılmaktadır. İş dışındakiler ise öğretici merkezli eğitim, online eğitim, panel, seminer ve vaka analizleri şeklinde belirtilebilir (Özavcı, 2015: 19).

Hizmet içi eğitim, bir örgütün verimlilik ve performansını koruyarak sürekliliğini sağlayabilmek adına hayati bir önemi barındırmaktadır. Örgütler çalışanlarını hizmet içi eğitimle amaçlarına göre yetiştirerek, istedikleri performansı gösterecekleri seviyeye ulaştırırlar. Hizmet içi eğitimin farklı bir önemli rolü ise; çalışanların kendini yetersiz hissettikleri ve yılgınlığa düştükleri anda bu durumları ortadan kaldırmaktır (Duran, 2017: 25). Hizmet içi eğitim çalışanlar için işin en iyi şekilde yapılmasında bilgi, beceri, tutum ve davranış bakımından duyulan eksiklik ya da ihtiyaç sonucu önem kazanmıştır. Bu nedenle, çalışanlar çağı yakalamak adına yeni gelişmeleri ve değişimleri takip etmelidirler. Bu durum, çalışma hayatının başladığı günden bittiği güne kadar geçerlidir (Ertas, 2014: 12). Hizmet içi eğitimin hem çalışanlar hem de örgütler için istenilen faydalara ulaşılması adına iyi planlanması gerekmektedir. Örgütün amaçlarını ve çalışanların ihtiyaçlarını dikkate alarak planlanan hizmet içi eğitim, örgütün hangi kademesinde hangi tür eğitimin yapılacağını görmeyi sağlar. Hizmet içi eğitimin planlanması aşamasında planı hazırlayan ekip departman yöneticileri, mali bütçe düzenleyicileri, insan kaynakları uzmanları gibi örgütün amaçlarını ve ihtiyaçlarını bilen kişilerle bilgi alışverişinde bulunmalıdır. Buna bağlı olarak hizmet içi eğitim planı hazırlanmalıdır (Okşit, 2018: 12).

Ülkemizde kamu kuruluşlarında hizmet içi eğitim Devlet Personel Başkanlığı tarafından hazırlanan ve 1984 yılında yürürlüğe giren 'Hizmet İçi Eğitim Genel Planı' çerçevesinde yürütülmektedir (Bilgin vd., 2007: 27). Bu yönetmelik ile hizmet içi eğitim zorunlu kılınmıştır (Yaşar, 2014: 57). Belediyelerde hizmet içi eğitimin hukuki dayanakları olarak 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, Devlet Memurları Eğitimi Genel Planı, 217 sayılı Devlet Personel Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu şeklinde belirtmek mümkündür (Ulutaş, 2013: 51).

2.2. Kurumsal İmaj Algısı

İmaj, objektif ve subjektif yargıları içeren, bireyin tutum ve davranışları üzerinde belirleyici rolü olan bir kavramdır (Büyükgöze, 2012: 29- 30). İmaj, bir şey, kişi veya kurumlar hakkında; başka bir kişi veya kişilerde oluşan izlenim veya tasavvurlardır Bu izlenim görme, duyma veya hissetme anında başlayıp, zamanla yerleşik hale gelir (Çelik ve Akgemci, 2010: 368; Fidan, 2013: 63). Her bireyin ve her kurumun bir imajı vardır. İmaj; isteyerek ya da istemeyerek, bir uğraş olsun ya da olmasın her zaman kendini belli eder (Keçeci, 2017: 4).

Kurumsal imaj en basit anlamıyla, kurumun içten ve dıştan ne şekilde görüldüğüdür. Kurumsal imaj, kurumların gerçekten olmak istedikleri konumu ifade eder. Bundan dolayıdır ki, kurumların geleceğine etki eder. Kurumsal imajın ortaya çıkardığı sonuçlar bireylerin o kuruma yönelik gösterdikleri satın alma ve ilgi sıklığını ifade eder (Kara, 2014: 25). Çeşitli kitlelerin belli bir kurum hakkında zihinlerinde oluşan anlık resimdir (Gray ve Balmer, 1998: 697). Kurumsal imaj; bir kurum ya da kuruluş ile ilgili tüm hedef kitlelerin edinmiş olduğu genel izlenim ve kurumun bu kesimlere yansıtması istediği

izlenimdir (Güngör, 2017: 19). Kurumsal imaj; bir kurumun başarısı, etkinlikleri ve eylemleriyle ilgili paydaşların bilgi, duygu, inanç ve tecrübelerinin etkileşimi sonucudur (Taşlıyan vd., 2013: 777). Kurumsal imaja diğer bir tanımlama ise; kurumla ilişkili olan paydaşların farklı ihtiyaç ve beklentilerini yansıtmasıdır (Akdu, 2017: 69).

Kurumsal imaj kavramının oldukça eskiye dayandığı bilinmektedir. Yüzyıllar önce bir kralın, ordusunu yönetirken kendisini tanıtmak amacıyla kalkanların üzerine bazı işaretler yerleştirmesiyle ortaya çıktığı düşünülmektedir. İmaj kavramı, taşımacılığın gelişmesiyle değişik alanlarda kullanılmaya başlanmıştır. Bilinen kurumsal imajı oluşturma çabalarının ise, 1907 yılında Almanya' da başladığı bilinmektedir (Demirkol, 2017: 15). İlerleyen dönemlerde ise genel kabul görmeye başlamıştır. Kurumsal imaj algısı, hem çalışanların hem de örgütün dış paydaşlarının tutum ve davranışlarını etkileme gücüne sahip olduğundan önemi büyüktür. Olumlu olan bir kurum imajı örgütlere; saygınlık, itibar, güvenilirlik ve gelecek vaat eden bir görünüm sunar (Demiröz, 2014: 54).

Güçlü bir kurumsal imaj oluşturabilmek için örgütün hem iç çevresi hem de dış çevresi göz önüne alınarak çalışmalar yapılmalıdır. Yapılan literatür taramasında imaj oluşumunda dikkat edilmesi gereken dört unsurun aşağıdaki gibi olduğu sonucuna ulaşılmıştır:

1. Alt yapı kurmak: İyi bir kurumsal imaj oluşumu için ilk aşama, örgütteki gerekli değişimleri gerçekleştirmek ve sağlam bir altyapı kurmaktır. Kurum imajının uzun soluklu sonuçlar getirebilmesi için kurumun ne ise imajın da onu yansıtması gerekmektedir. Bunun için de kurumsal imaj oluşturulmadan önce esas özün bilinmesi gereklidir. Güçlü bir kurumsal imaj için öncelikle misyon ve vizyon oluşturulması gerekmektedir (Bal, 2011: 32).

2. Dış imaj oluşturmak: Örgütün ürettiği ürünlerin veya hizmetlerin kalitesi, somut imajı, medya ilişkileri gibi dış hedef kitle ile kurduğu iletişim sonucunda oluşan imaj örgütün 'dış imajı' dır. Örgütün sunmuş olduğu ürünlerin veya hizmetlerin kaliteli olması dış hedef kitle tarafından tekrar tercih edilmesine neden olacaktır. Böylece dış hedef kitlenin müşteriler haline gelmesinde örgütün kaliteli hizmet sunuyor olması önemli bir dış imaj unsuru olabilmektedir (Caner, 2013: 21).

3. İç imaj oluşturmak: İç imaj unsuru çalışanların kurumlarına karşı geliştirdikleri imaj olduğundan, kurum tarafından çalışanların birtakım ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Çalışanlara yönelik bir vizyon oluşturmak, çalışanlara saygı göstermek, çalışanlarla etkili iletişim kurmak, verimli olabilecekleri çalışma ortamı sağlamak, ödüllendirmek, kişisel gelişimlerine olanak sağlamak gibi etkenler kurumun iç imajının oluşumunda olumlu katkılar sağlayacaktır (Güngör, 2017: 26).

4. Soyut imaj oluşturmak: Bireylerin duygu, düşünce, inanç, izlenim ve egoyla etkili iletişimle gerçekleştirilen imajdır. Soyut imaj oluşumunda temel amaç; potansiyel tüketicilerin duygusal beklentilerini karşılayarak, örgüte sadakatlerini sağlamaktır. Yapılan araştırmalar marka oluşumunda soyut imajın daha etkili olduğunu göstermektedir (Gökçe, 2016: 46- 47).

2.3. Hizmet İçi Eğitim ile Kurumsal İmaj Algısı Arasındaki İlişki

Eğitimi sürdürülebilir kılan örgütlerde, kurumsal imaj algısı da olumlu seyredebilir. Bunun oluşumunda çalışanların önemli etken olduğu düşünüldüğünde, çalışanlara verilen hizmet içi eğitim büyük önem

taşır. Hizmet içi eğitim sonucunda çalışanlar işe uyum, kuruma karşı bağlılık ve kendine karşı güven kazanır. Böylece öğrenme süresi de kısalır. Hizmet içi eğitimle çalışanlar mevcut yeteneklerini geliştirir, yeniliklere ayak uydurarak mevcut ve oluşacak sorunların çözümünü sağlar. Kendini geliştiren ve kendine güveni artan çalışanın kurumuna ve işine karşı motivasyonu da artar. Daha verimli ve daha özverili çalışarak başarılı performans gösterir. Motivasyonu yüksek olan çalışanları barındıran kurumlar daha verimli ve kaliteli ürün veya hizmet üreterek rekabet ortamında ayakta kalabilir ve yenilik yaratması daha kolay olur (Selimoğlu ve Yılmaz, 2009: 11).

Güçlü bir imaj oluşumunda iç imaj oluşumu önemlidir. Çünkü iç imaj, kurumsal imajın oluşumunda ön koşuldur. Kurumun çalışanı üzerindeki imajıdır ve çalışan bu imajı müşterilere yansıtır (Şişli, 2012: 100). Kurum imajının oluşumunda çalışanın desteği alınarak faaliyetler gerçekleştirilir (Ekinci, 2017: 36). Günümüzde çalışanlar stratejik öneme sahip olduğundan dolayı kurumsal imajın oluşumunda da önemli bir rol oynarlar (Başaran, 2016: 36).

3. TEORİK MODEL VE HİPOTEZLER

İki kavram ilişkilendirildiğinde; hizmet içi eğitimin kurumsal imaj algısı oluşumunda etkili olduğu düşünülebilir. Bu bilgiler ışığında araştırmanın temel sorusu; 'Hizmet içi eğitimin kurumsal imaj algısı oluşumunda etkisi var mıdır?' şeklindedir. Bu etkileşim, aynı zamanda araştırmanın modeli ve ana hipotezini de (H1:Hizmet içi eğitimin kurumsal imaj algısı oluşumunda istatistiksel açıdan anlamlı ve pozitif etkisi vardır) oluşturmuştur.

4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmada günümüz rekabet koşullarında daha da değerli hale gelen hizmet içi eğitimin kurumsal imaj algısı oluşumundaki etkisinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında hizmet içi eğitim ile kurumsal imaj algısı kavramlarının yerel yönetimlerdeki etkisi ölçülmüştür. Yönetim ve örgütsel davranış yazınında konuya yönelik yeterli sayı ve nitelikte çalışma bulunmaması; bu araştırmayı, literatüre katkı açısından önemli kılmaktadır.

4.2. Araştırmanın Kapsamı

Günümüzde vatandaşa hesap verilebilir bir konuma gelen kamu kurumları artan teknolojilerle ve kanuni düzenlemelerle birlikte daha sıkı bir kontrol mekanizması altında işleyişine devam ettirilmektedir. Vatandaşa hesap vermeyen klasik yönetim anlayışı yerine, vatandaşı 'paydaş' olarak gören bir anlayış benimsenmeye başlanmıştır. Bundan dolayı vatandaş süreçleri sorgulayan, denetleyen, memnun olmadığı hizmeti çeşitli yollarla şikâyet edebilen bir 'yönetim ortağı' haline gelmiştir (Arvas, 2012: 1). Bu yeni düzenlemelerden yola çıkarak yerel yönetimlerde uygulanan hizmet içi eğitimin kurumsal imaj algısının oluşumundaki etkisinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Araştırma KOSKİ'de gerçekleştirilmiştir. Konya ilinin 31 ilçesinde bu kuruma ait personel bulunmaktadır. Tüm ilçelerdeki personele ulaşmanın

zaman açısından mümkün olmayacağından dolayı, araştırmanın evrenini Konya'nın merkez ilçelerinde (Karatay, Meram ve Selçuklu) çalışan 900 personel oluşturmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın örnekleme %95 güven aralığında kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak tespit edilmiştir. 750 kişilik bir evren büyüklüğünde 254 kişilik örneklem sayısının ve 1000 kişilik bir evren büyüklüğünde 278 kişilik örneklem sayısının yeterli olduğu görülmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2015: 128). Bu bağlamda yüz yüze anket yöntemi ile dağıtılan 330 anketin hepsinden geri dönüş olmuş ve hepsi değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Katılımcıların demografik özellikleri şöyledir: “%12,4’ü kadın, %87,6’sı erkektir; %44,5’i 30- 39, %29,6’sı ise 40- 49 yaş aralığındadır; %14,7’si bekar, %85,3’ü evlidir; %33,7’si ön lisans mezunu, %28’i lise mezunudur; %33,6’sı 10 ve üzeri, %22,7’si ise 7-9 yıl çalışma deneyimine sahiptir”.

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen hipotezi test edebilmek için nicel bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada nicel veri toplama tekniklerinden birisi olan, anket yönteminden faydalanılmıştır. Anket formu ve soruları kapsamlı bir yazın taraması sonucunda araştırmacı tarafından şekillendirilmiştir. Anket formu, üç bölümden ve toplamda 38 ifadeden oluşmaktadır. İlk bölümde yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu ve çalışma süresi bilgilerinin yer aldığı 5 soru bulunmaktadır. İkinci bölümde ise; Konya (2013) tarafından yapılan çalışmada kullanılan hizmet içi eğitime yönelik tutumları belirlemeye çalışan ölçek kullanılmıştır. Ölçek toplamda 12 sorudan oluşmaktadır. Üçüncü bölümde ise; Caner (2013) tarafından yapılan çalışmada kullanılan kurumsal imaj ölçeği kullanılmıştır. Ölçek toplam 21 sorudan oluşmuştur. Demografik bilgiler dışındaki ifadelerde 5’li likert ölçeğinden yararlanılmıştır. Analizde 'SPSS 23.0' sürümü kullanılmıştır.

4.4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.4.1. Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Sosyal bilim araştırmalarında ölçeklerin tutarlı ölçüm yapıp yapmadığını veya maddelerin kendi aralarında tutarlı olup olmadığını tespit edilmesi için kullanılan en yaygın yöntem güvenilirlik analizidir. Güvenilirlik analizi ile elde edilen Cronbach Alpha (α) değerinin en az 0,70 olması gerekmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2015: 315- 317). Hizmet içi eğitim için yapılan güvenilirlik analizi sonucunda elde edilen α değerinin 0,932; kurumsal imaj algısı için yapılan güvenilirlik analizi sonucunda elde edilen α değerinin 0,949 olduğu görülmüştür. Elde edilen α değerlerinden ölçek ifadelerinin güvenilir olduğu anlaşılmaktadır. Veri setinin faktör analizine uygunluğunun test edilmesi için Kaiser – Meyer – Olkin (KMO) örneklem yeterliliği testi ve Bartlett küresellik testi uygulanmıştır. KMO değeri, hizmet içi eğitim için 0,905; kurumsal imaj algısı için 0,925 ve Bartlett testi ise 0,00 çıkmıştır. Bu değerler, veri setinin genel olarak faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir.

Tablo 1. Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Ölçekler	İfade	Faktör Yükleri	Açıklanan Varyans	Cronbach Alpha (α)
<i>HİE</i>	HİE1	0,600	%59,3	0,932
	HİE2	0,688		
	HİE3	0,631		
	HİE4	0,765		
	HİE5	0,802		
	HİE6	0,843		
	HİE7	0,842		
	HİE8	0,836		
	HİE9	0,857		
	HİE10	0,708		
	HİE11	0,817		
	HİE12	0,802		
<i>KİA</i>	KİA1	0,666	%51,4	0,949
	KİA2	0,636		
	KİA3	0,684		
	KİA4	0,719		
	KİA5	0,608		
	KİA6	0,712		
	KİA7	0,655		
	KİA8	0,651		
	KİA9	0,699		
	KİA10	0,777		
	KİA11	0,799		
	KİA12	0,768		
	KİA13	0,762		
	KİA14	0,768		
	KİA15	0,785		
	KİA16	0,627		
	KİA17	0,728		
	KİA18	0,709		
	KİA19	0,713		
	KİA20	0,764		
	KİA21	0,789		

Yapılan keşifsel faktör analizi sonucunda Tablo 1’de de görüldüğü üzere hizmet içi eğitim ve kurumsal imaj algıları katılımcılar tarafından da tek boyut olarak algılanmıştır. Ölçeklerin açıklanma oranlar hizmet içi eğitim için %59,3 ve kurumsal imaj algısı için %51,4’ dür.

4.4.2. Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyon Analizi

Çalışanlara verilen hizmet içi eğitim ile kurumsal imaj algılarının oluşumu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan korelasyon analizi neticesinde Tablo 2’ deki bulgular elde edilmiştir.

Tablo 2. Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyon Katsayıları

Ölçekler	Aritmetik Ort*	Standart Sapma	HİE	KİA
HİE	4,07	0,68	1	0,558**
KİA	4,02	0,61	0,558**	1

Not:(i) n:330, (ii) Ölçek ifadeleri ‘1- Kesinlikle Katılmıyorum’ ve ‘5- Kesinlikle Katılıyorum’ anlamındadır. (iii) Korelasyon; 0,01 düzeyinde anlamlıdır. $p < 0.01$.

Yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre; katılımcıların hizmet içi eğitim düzeyleri ile algıladıkları kurumsal imaj arasında pozitif ve istatistiksel bakımdan anlamlı ilişki vardır ($r = 0,558$; $p < 0,01$). Ayrıca, yapılan tanımlayıcı istatistiksel analizler sonucunda hizmet içi eğitim (4,07) ve kurumsal imaj algısı (4,02) düzeylerinin yüksek seviyede olduğu saptanmıştır.

4.4.3. Regresyon Analizi

Hizmet içi eğitimin kurumsal imaj algısı oluşumunda etkisini test etmek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Basit doğrusal regresyon analizi, bir bağımlı değişkeninin tek bir bağımsız değişken ile arasındaki ilişkinin tespit edilmesinde kullanılır (Gürbüz ve Şahin, 2015: 264).

Tablo 3. Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	R^2	Düzeltilmiş R^2	Bağımsız Değişken	B	Std. Hata	t	F	P
KİA	0,312	0,310	Sabit		0,170	11,693	148,547	0,00
			Terim					
			HİE	0,558	0,041	12,188		0,00

Not: ** $p < .001$, * $p < .05$.

Tablo 3’ deki hizmet içi eğitimin kurumsal imaj algısı üzerindeki etkisine dair hipotezi test etmek amacıyla uygulanan basit doğrusal regresyon analizi sonuçları istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 148,547$; $p < 0,001$). Analiz sonuçlarına göre; Düzeltilmiş R^2 değeri 0,310’ dur. Bu değer dikkate alındığında kurumsal imaj algısındaki %31,0’lik varyansın hizmet içi eğitim algısına bağlı olduğu görülmektedir. Araştırma bulgularına göre; regresyon modelinde açıklayıcı değişken olan HİE’ in ($\beta = 0,558$; $p < 0,001$) bağımlı değişken olan KİA üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle H_1 hipotezi desteklenmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kurumların sürdürülebilirliği ve örgütsel başarı için eğitim şarttır. Personelin mesleki yeterliliğe ulaştırılması gerekir. Bunun için eğitim ve motivasyon sağlanmalıdır. Hizmet içi eğitim, tüm çalışanların mesleki yeterliliğe ulaşması ve çalışanlarda bir uyum oluşumuna imkân sağlar (Yavuz, 2018: 9-10). İyi bir kurumsal imaj oluşturmak, hedef kitlelerin kurumu iyi bir şekilde tanınması, hakkında doğru ve olumlu izlenimlere sahip olması ile mümkündür (Taşlıyan vd., 2013: 776).

Bu araştırma, yerel yönetimlerde hizmet içi eğitimlerin kurumsal imaj algısı üzerindeki etkisine yönelik olarak hazırlanmıştır. Örneklem olarak KOSKİ kurumu seçilmiştir. Araştırmanın varsayımını tespit etmek amacıyla, ilk önce ölçeklerin katılımcılar tarafından doğru algılanıp algılanmadığını anlayabilmek için geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Elde edilen sonuçlardan ölçeklerin geçerliliğinin ve güvenilirliğinin olduğu anlaşılmıştır (HİE için α değeri 0,932, KMO değeri 0,905 iken; KİA için α değeri 0,949, KMO değeri 0,925' dir.). Yine yapılan tanımlayıcı istatistikler sonucunda ölçek algılarının yüksek seviyede olduğu anlaşılmıştır. İki kavram arasında ilişkinin olup olmadığının tespit edilmesi için yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre; iki kavram arasında pozitif ve istatistiksel bakımdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r= 0,558$; $p<0,01$). Hizmet içi eğitimin kurumsal imaj algısı üzerinde pozitif etkisi olduğuna dair kurulan hipotezin test edilmesi amacıyla uygulanan regresyon analizinin sonucu istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F= 148,547$; $p<0,001$). Buna göre çalışmanın hipotezi desteklenmiştir. Hizmet içi eğitim ve kurumsal imaj algısı etkileşimi söz konusudur. Kaliteli mal ve/veya hizmet sunumunda personel, yadsınamaz önemdedir. Eğitim etkinliği sonucunda, çalışan uygun davranış sergileyip, kurumsal imajı da yükseltebilecektir. Bunlar aynı zamanda ilgili çevredeki yönetimler için birer öneri özelliği taşımaktadır.

Araştırma kendi içinde çeşitli sınırlılıklar barındırmaktadır. Öncelikle, sadece belirli bir zaman diliminde, belirli bir kurumun verileri değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamındaki personel, ilgili evreni temsil etme gücüne sahip olsa da, genelleştirme yapılması zordur. Konular ile ilgili gelecekte yapılacak olan çalışmalarda farklı sektörlerde araştırma yapılabilir. Başka kamu kurumları veya büyük ölçekli kuruluşlarda benzer araştırmaların yapılmasında fayda vardır.

KAYNAKÇA

- Akdemir, E. (2015). Okul Yöneticilerinin Teknolojiye Yönelik Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi ve Bir Hizmet İçi Eğitim Programı Önerisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Akdu, S. (2017). Turizm Sektöründe Hizmet Hatası Telafi Stratejileri, Hizmet Kalitesi Algısı ve Kurumsal İmaj Algısı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gümüşhane.
- Arvas, T. (2012). Belediyelerde Hizmet İçi Eğitim İhtiyaç Analizi: Marmara Belediyeler Birliği Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Babacan, Ş. ve Özey, R. (2017). Coğrafya Öğretmenlerinin Coğrafya Öğretim Programındaki Öğrenme Alanlarına Göre Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçları. Marmara Coğrafya Dergisi, 36, 1- 15.

- Bal, M. (2011). Çalışan Personelin Kurumsal İmaj Oluşumuna Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Başaran, A. (2016). Sağlık Hizmeti Kullanıcılarının Hastanelerle İlgili Kurumsal İmaj Algılarını Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.
- Biber, E. D. (2014). Bankalarda Yürütülen Hizmet İçi Eğitim Programlarında Uzaktan Eğitimin Başarıya Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Büyükgöze, T. (2012). Çalışanların Kurumsal İmaj Algılaması ile Motivasyonu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Caner, H. (2013). Kurumsal İmajın Geliştirilmesinde İnsan Kaynakları Yönetiminin Etkisi: Ankara'daki İlaç Firması Çalışanlarında Bir Uygulama. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi İnsan Kaynakları Yönetimi, Ankara.
- Çelik, A. (2007). Şirketlerin Sosyal Sorumlulukları. (içinde) Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Ed. Coşkun Can Aktan, İstanbul: İGİAD Yayını.
- Çelik A. ve Akgemci, T. (2010), Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler, 3.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Çelik, A. ve Çetin, S. (2019). Kurumsal İmaj Yönetimi. (içinde) Çağdaş Yönetim Yaklaşımları. Ed. S. Çetin, G. Sadykova ve Ş. Sırkıntıoğlu Yıldırım, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Demirkol, N. (2017). Belediyelerde Kurumsal İmaj Algısı Kırıkkale Belediyesi'nin Dış Hedef Kitleler Gözündeki İmajı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Demiröz, S. (2014). Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışları, Örgütsel İmaj Algıları ve Öğrenci Başarıları Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Duran, S. (2017). Hizmet İçi Eğitimin İşgören Motivasyonuna Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüleri, İstanbul.
- Ekinci, K. A. (2017). Sendikaların Kurumsal İmajı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat.
- Eroğluer, K. (2013). Hizmet Kalitesi Algısının Kurumsal İmaja Etkisi Üzerine Hizmet Sektöründe Bir Araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (4), 29- 45.
- Ertaş, Ş. (2014). Hizmet İçi Eğitimin Verimliliğe Etkisi Konusunda İdari Personelin Görüşleri (Gazi Üniversitesi Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Fidan, A. (2013). Kişisel ve Kurumsal Açından İmaj Oluşturma, İmaj Yaratma ve İmaj Yenileme Süreçlerine İlişkin Tespitler ve Bireysel/ Kurumsal İmaj Oluşturma ve İmaj Koruma Modeli Önerisi. *Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi*, 3 (6), 63- 73.
- Gökçe, Ç. A. (2016). Kurumsal İmaj Yönetimi- Kurumsal İmajın Çalışanlar Tarafından Algılanması- Havayolu İşletmesi Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Gray, E. R., Balmer, J. M. T. (1998). Managing Corporate Image And Corporate Reputation. *Long Range Planning*, 31(5).
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güngör, T. (2017). Hemşire ve Ebelerin Kurumsal İmaj Algıları ve Kurumsal Bağlılıklarının İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Karabük.
- Kalkancı, U. (2016). Kamu Personelinin Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçlarının ve İş Doyum Düzeylerinin İncelenmesi: Adana Büyükşehir Belediyesi Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kara, Ali İ. (2014). Kurumsal Kültür, Kurumsal Kimlik ve Kurumsal İmajın Kurumsal İtibar Üzerine Etkileri, Bir İşletme Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Keçeci, N. N. (2017). Kurumsal İmaj ve İtibarın Ölçülmesi: Kardemir A. Ş. Üzerine Bir Uygulama. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Konya, E. V. (2013). Bankalarda Hizmet İçi Eğitimin Çalışan Motivasyonu Üzerine Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Okşit, Ç. (2018). Hizmet İçi Eğitimin Örgütsel Özdeşleşme ve İşten Ayrılma Niyetine Etkisi: Antalya'daki Beş Yıldızlı Otel İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Özavcı, E. (2015). Milli Eğitim Bakanlığı E- Hizmet İçi Eğitim Uygulamalarında Öğretmen Görüşlerine Göre Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özkan, M. (2010). Hizmet İçi Eğitim Programlarının Oluşturulmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Öznel, H. (2018). Kamu Kuruluşlarında Sosyal Medya Kullanımının Kurumsal İmaj Açısından Rolü: Anadolu Üniversitesi Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Salman, F. (2012). Hizmet İçi Eğitim ile İş Tatmini Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Belediye Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Selimoğlu, E. ve Yılmaz, H. B. (2009). Hizmet İçi Eğitimin Kurum ve Çalışanlar Üzerine Etkileri. *Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 5 (1), 1- 12.
- Şenviren, B. (2015). Hizmet İçi Eğitim, Türleri ve Sağlık Kurumlarında Hizmet İçi Eğitim. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şişli, G. (2012). Kurum Kültürü ve Kurumsal İmaj İlişkisi Devlet ve Vakıf Üniversiteleri Üzerinde Bir Uygulama. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

- Taşlıyan, M., Paksoy, M. H. ve Hırlak, B. (2013). Kurumsal İmaj ile Örgütsel Bağlılık, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Akademik Başarı Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12 (4), 775- 805.
- Ulutaş, K. (2013). Belediyelerde Hizmet İçi Eğitimin İşgücü Verimliliğine Etkisi: Gebze Belediyesi Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Ünal, B. (2012). Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatının Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yaşar, M. (2014). Yerel Yönetimlerde Örgütsel Bağlılığın Güçlendirilmesinde Hizmet İçi Eğitimin Rolü: Gaziantep- Nizip Belediye Başkanlığı Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yavuz, M. (2018). Eğitim Öğretim Kurumlarında Görev Yapan Yöneticiler Açısından Hizmet İçi Eğitimin Önemi: Temel Eğitim ve Orta Öğretim Kurumlarında Bir Araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldız, Y. (2015). Hizmet İçi Eğitim ve Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumları İçin Bir Hizmet İçi Eğitim Modeli. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Projesi, Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

The Impact of Technology on Mathematics Teaching

Ajeta MEMISHAJ¹

Abstract

Today, teaching and learning are a challenge in themselves for teachers, especially math teachers, as technology has a very big impact. Technology is a very important instrument in transmitting knowledge, creating competencies and ensuring their sustainability to students. In many cases, technology is inevitable in this process, but there are cases when it is not necessary. In the field of mathematics, technology is a must, especially when it comes to visual units. Our paper will be focused on identifying some teaching methods throughout technology, the use of technological programs seen in the following aspects:

- How effective is technology in teaching and learning in addressing concepts such as:
 - a. A straight line
 - b. The geometric shapes.
 - c. Mathematical theories that refer to them and application in everyday life.
- What are the advantages and disadvantages of technology in such uses.

Aim and method of study:

The aim of the paper will identify the help provided by technology in the development of mathematical competencies in the above aspects and their use in real life, but also it will identify the shortcomings that technology can bring to their sustainability to students. The main methodology of the paper is to describe these methods and approach them in school curriculum.

Results and recommendations:

From our preliminary research, it has been noticed that technology has a dual effect in the teaching and learning process, but we will try to highlight the positive sides of technology.

Keywords: Technology, mathematical theory, visuals, competence, etc.

¹ MSc., PhD. Cand. Sofia University "St Kliment Ohridski", Faculty of Mathematics and Informatics, BULGARIA

Life philosophy priorities of multiculturalism in the independent Republic of Azerbaijan

Khatira GULIYEVA¹

Abstract

This article entitled "Priorities of the philosophy of life of multiculturalism in the independent Republic of Azerbaijan" discusses the historical and theoretical issues of multiculturalism in the geopolitical space of Azerbaijan, the dynamics of development of multiculturalism. In addition, the article examines the basics of multicultural conditions in the country. In general, at the stage of modern globalization, the current problems of multiculturalism are given a scientific and objective value.

Keywords: Azerbaijan, Mr. Aliyev, philosophy, multiculturalism, globalization.

Резюме

В статье, озаглавленной «Приоритеты философии жизни мультикультурализма в независимой Азербайджанской Республике», рассматриваются исторические и теоретические вопросы мультикультурализма в геополитическом пространстве Азербайджана, динамика развития мультикультурализма. Кроме того, в статье рассматриваются основы мультикультурных условий в стране. В целом в статье дается научное и объективное значение актуальным проблемам мультикультурализма на современном этапе глобализации.

Ключевые слова: Azərbaycan, Г-н Алиев, философия, мультикультурализм, I глобализации.

¹ Doctor of Philosophy, Associate Professor; Head of Multiculturalism and the Philosophy of Tolerance Department, Institute of Philosophy and Sociology of ANAS; AZERBAIJAN

E-mail: xatire_6262@mail.ru , multikult@mail.ru

INTRODUCTION

It's known, that modern time is called epoch of globalization. As a matter of fact, the main idea, expressed by Latin word "globe", or French "global" is the phenomenon, characteristic for all stages of historical development.

The problem of general development culture was included in public literature in 1967 for a first time. Later, in 1983 this notion began to be used regularly. But the idea of globalization it began actually in period between XV-XVI centuries and developed actively since 1870 till the middle of XX century and was the main one in all stages of historical development. As for real process of globalization, "intercultural dialogue" philosophy is considered as philosophy of new culture, it's main methodology in globalised world.

Already confirmed and accepted that the Caspian-Black Sea and in the South Caucasus region, the dynamics of the geopolitical, geo-economic development of the Republic of Azerbaijan, past cultural traditions, rich national and spiritual heritage have found a response throughout the world.

At the same time, the policy of multiculturalism, adopted as the philosophy of life in Azerbaijan, is in the spotlight.

The great leader of the Azerbaijani people, the famous politician Heydar Aliyev substantiated the phenomenon of multiculturalism, intercultural dialogue, as well as tolerance in practice and successfully applied it in political management.

Today, the policy of multiculturalism is a key priority area in public administration, a dynamically developing software project implemented by President Ilham Aliyev.

The creation of a multiculturalism program in the field of political governance in the Republic of Azerbaijan and its transformation into a model of sustainable development naturally stimulated the emergence of new relevant research works in the scientific field.

It is known that the content of scientific research on historical topics is the national and spiritual heritage of this or that people, nation, and the approaches and assessments of researchers to this heritage from generation to generation. So, the author of a research work on a historical topic is required to have a scientific-objective, patriotic feeling on the issue of tradition and heritage.

Philosophical researches of the multifaceted science of Azerbaijan, as well as multiculturalism - the culture of dialogue, which is already firmly in the forefront of modern science, are aimed at researchers to study the existing national and world library in this direction, to evaluate the subject from new perspectives. puts the task.

The intercultural dialogue, as well as the phenomenon of tolerance, based on the historical experience of the great leader of the Azerbaijani people, historical figure Heydar Aliyev, based on historical experience and applied in political governance, as well as the phenomenon of tolerance. is an incentive software project.

These profound thoughts of the President of Azerbaijan Ilham Aliyev fully revive the content and essence of the model of multiculturalism of the Independent Republic of Azerbaijan:

“In 2008 we initiated the Baku Process. That was our initiative to invite the ministers of culture of members of the Islamic Cooperation Organization to the meeting of ministries of culture of the members of the Council of Europe for the first time. Azerbaijan is one of the few, very few countries that are members of both organizations.

All what is happening now with respect to intercultural dialogue, dialogue of civilizations, issues related to multiculturalism, is framed by the Baku Process. We will continue our efforts”(2).

Mr. Ilham Aliyev, with his rational-professional political skills, developed the great ideology of Azerbaijanism, founded by the great leader Heydar Aliyev in the new era, by combining it in the concept of multiculturalism.

Ilham Aliyev's new content, large-scale program of progress - the concept of intercultural dialogue - has been actively involved in solving the most global communication, cooperation problem, global cultural event of the XXI century since 2008.

As a result of this policy pursued by our head of state, our country is recognized throughout the world as a strong guarantor of national security, peace, security, solidarity and tolerance of high democratic values.

In a speech of human and secular significance, the head of state commented on the wise thoughts of the Republic of Azerbaijan on the concept of multiculturalism in public administration: “It is a fact that Azerbaijan has a high level of national and religious tolerance, and this is our source of strength. The strength of any society lies in its religious and national diversity. We are convinced that it is possible to establish normal relations in any society, regardless of religious and national factors. Of course, this requires traditions, but at the same time, public policy must be conducted at the appropriate level. There are both factors in Azerbaijan. Both our historical past creates today's conditions for us, and our state policy in this area is unequivocal”(3).

Thus, we can say that multiculturalism, a phenomenon of multiculturalism of nations and peoples united under one common sky, continues to develop in the context of a new and sustainable philosophy of life, being accepted as a priority concept of public policy in the Republic of Azerbaijan.

At the same time, the Azerbaijani model of multiculturalism, along with solving the problem of social progress, is also rising to the top of scientific and methodological evolution.

MAIN PART

The historical figure of the Azerbaijani people, National Leader Heydar Aliyev stated in his speech at the Oath-taking Ceremony after the election of the President of the Independent Republic in 1993 that

he attached special importance to the idea of multiculturalism among the principles of state building. Great Leader

Remaining true to this goal until the end, he instilled in all peoples living in a homeland, a region, and finally a climate of good neighborliness and friendship for centuries, the idea of Azerbaijanism, which rises from the expression "I am Azerbaijani."

A quote from the Great Leader's Speech at the Oath-taking Ceremony is characteristic in this regard. "Azerbaijan is a multinational republic. This is a characteristic feature of the republic. It has a long history, and we are proud of this history, this socio-political landscape of the republic. In our country, all citizens, regardless of religion or nationality, have the same rights, and will continue to create opportunities for all citizens to participate in the socio-political life of the Republic of Azerbaijan with equal rights.

Indeed, if we look carefully at the cultural path of our people, in other words, if we follow the national historical development in the context of socio-political relations, we see in our spiritual heritage, which is the product of our philosophical, ethical and aesthetic consciousness, not only one ethnos, but all nations living in Azerbaijan . This multicultural event represents a culture - Azerbaijanism, manifested in traditions in the spirit of universal humanism, multiculturalism and tolerance.

We will witness the phenomenon of multiculturalism inherent in all Azerbaijanis in the samples of a culture full of progressive universal humanism and traditions in the national spirit.

In a speech of human and secular significance, the head of state commented on the concept of multiculturalism in public administration of the Republic of Azerbaijan: "It is a fact that there is a high level of national and religious tolerance in Azerbaijan, and this is our source of strength. The strength of any society lies in its religious and national diversity. We are convinced that it is possible to establish normal relations in any society, regardless of religious and national factors. Of course, this requires traditions, but at the same time, public policy must be conducted at the appropriate level. There are both factors in Azerbaijan. Both our historical past creates today's conditions for us, and our state policy in this area is unequivocal"(3).

The President of the Republic of Azerbaijan, Mr. Ilham Aliyev, in accordance with Article 109, paragraph 32 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan, signed the Order on Declaring 2016 the Year of Multiculturalism in order to "preserve, further develop and widely promote the traditions of multiculturalism in Azerbaijan". The holding of the 7th Global Forum of the United Nations Alliance of Civilizations in Baku in 2016 is also due to the fact that Azerbaijan attaches special importance to the philosophy of intercultural dialogue - multiculturalism.

First Vice-President of Azerbaijan, Goodwill Ambassador of UNESCO and ISESCO, President of the Heydar Aliyev Foundation Mehriban Aliyeva initiated wide-ranging events not only in our country, but all over the world, emphasizing the important tasks arising from the goals of intercultural dialogue - support for multiculturalism. It is valued on a global scale and makes a great contribution to the strengthening of eternal human philosophy - dialogue.

The invaluable role of the First Vice-President of Azerbaijan Mehriban Aliyeva in the inclusion of Azerbaijani Mugam, Ashug art, Kalagayim, Lahij Copper School, Novruz holiday, Carpet weaving in the ISESCO Intangible Cultural Heritage List in the direction of intercultural dialogue and multiculturalism has been repeatedly praised. , was awarded high titles.

The events of intercultural dialogue and multiculturalism organized and led by First Vice President Mehriban Aliyeva in Azerbaijan, as well as in various countries around the world, strengthen this human factor in the life of our people.

Speaking at the international conference "Azerbaijan: Past and Present of Dialogue among Civilizations" held at the Heydar Aliyev Foundation in 2006, First Vice President of Azerbaijan Mehriban Aliyeva commented on Azerbaijan's policy of intercultural dialogue and multiculturalism: "It is known that today Mankind is facing a very complex dilemma. This is a problem in both the political and scientific spheres. Some modern scientists talk about the clash of civilizations and try to substantiate it scientifically. Others believe that our rich diversity is the greatest asset of mankind. They are in favor of dialogue, and we agree with these people. In order for such a dialogue to take place, concrete work must be done in each country. We know very well that the environment in society, the traditions that are formed, are able to make people either enemies or friends against each other. I would like to emphasize education and culture, which are the most important factors in this direction. Today, we must try to build an education system that can educate citizens who are able to live with dignity in the modern world, who are committed to the ideas of humanism and peace"(1).

All this is important in terms of history and modernity as a celebration and confirmation of the Azerbaijani model of multiculturalism.

In order to strengthen the unique position of Azerbaijan in the establishment of Islamic solidarity, the President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev, who spoke out against Islamophobia, which has become a global cultural problem in the model of systemic life-multiculturalism in Azerbaijan, 2017 Adopted a Declaration on the Year of Islamic Solidarity in the Republic of Azerbaijan. The IV Islamic Solidarity Games held in Baku this year and the announcement of Nakhchivan as the capital of Islamic culture in our historical region in 2018 confirm the confidence of official Azerbaijan in Islamic solidarity.

The subject of Islamic solidarity in the field of science has paved the way for fundamental scientific research for many years. At present, scholars in the field of humanities, especially in the field of social sciences, are studying and analyzing many different topics of Islamic culture in Azerbaijan, based on thousands of years of history.

For example, the development of topics covering the role and importance of Islamic solidarity in intercultural dialogue and the development of the ideas of multiculturalism in a philosophical context expands the scope of socio-humanitarian scientific thought. The establishment of the State Center for Multiculturalism in the country, the holding of large-scale cultural, scientific and mass events throughout the country also testify to the dynamics of the model of multiculturalism and multiculturalism in public policy.

It is the strong sense of ownership of the Islamic religion, Islamic morals and culture of the citizens of Azerbaijan that for many centuries has created conditions for the neighborhood to live in mutual respect for the civil rights, moral feelings and traditions of other peoples, nations and ethnic groups. From this point of view, since the values of solidarity, unity, peace, love, friendship and morality instilled in Islam have a permanent place in the minds of the people of Azerbaijan, there is no misunderstanding or tension in solving the problem of cultural diversity in the current stage of globalization.

CONCLUSION

One of the most serious problems facing the world's globals today is the philosophy of equal life for all members of society, regardless of race, religion, language or different identity traditions.

The reality is that now all the countries of the world are struggling with the pandemic, the most global event of the 21st century, and it is interesting that the world has probably never been as multicultural as it is today. Thus, the problems caused by the Jovid-19 pandemic belonged to mankind, overcoming the differences of race, religion and language and taking all nations under its influence. Everyone suffers from the same symptoms and everyone is treated with the same treatments.

Of course, pandemics have occurred at different times. However, at that time, the "world" was characterized by a strong identity, and roads, international relations, electronic communications, including high-speed transport, had not yet developed for the principles of diversity inherent in the material and spiritual nature of multiculturalism. Now, regardless of nationality or social status, everyone follows the same rules of life, everyone wears the same elements and so on. So, ethics, which is mainly reflected in the rules and norms of behavior, includes commonality, leaving the individuality and subjectivity.

Thus, the world, which is currently rocked in a whirlwind of ideas, combines the criteria of multiculturalism with a culture of identity, as well as a sense of tolerance for every law and order, fighting not only physically but also spiritually.

This is not only due to the pandemic, but also to peace talks, various political, economic and even military conflicts includes a solution dialogue and tolerance.

For example in modern times, great historical events are taking place in the Independent Republic of Azerbaijan. Azerbaijan regained the territories of Nagorno-Karabakh occupied by neighboring Armenians 30 years ago with state-nation unity, and in this great victory other nations living in our country, including Lezgians, Avars, Talysh, Kurds, Jews and others. also played a role. This sense of unity and solidarity dates back centuries. It is the result of a kind, reliable friendship and brotherhood between our peoples that the children of other nations also said, "I am Azerbaijani," and went to war for their homeland.

It has already been confirmed and recognized that Azerbaijan with an ancient history and almost 30 years of independence remains true to the traditions of multiculturalism and tolerance.

He defended the principles of respect for the language and religious beliefs of different nations and ethnic groups and was the guarantor of the existence of peoples in the spirit of respect for the traditions and culture of each other.

Even at a time when the Republic of Azerbaijan is facing the most global demographic and migration problems, solving the problem of caring for 1 million refugees, it has not forgotten its sense of respect and responsibility for multiculturalism.

Despite the fact that the Armenians have shown cruelty towards our people for centuries, The Republic of Azerbaijan ensured the security of this people who settled in our country, paying attention to its religious and spiritual traditions.

Thus, Azerbaijan Republic declared its sociability for multiculturalism measures and its human-moral matter and content. In publication Eurasianews.de (Germany) material from speech of Azerbaijan Republic President Ilham Aliyev about IV International Humanitarian Forum, carried out in Baku was included. "Multiculturalism is reality of Azerbaijan". In that material the historical importance of development ideology for all humanity was stressed. This fact confirmed once more, that in Independent Azerbaijan Republic the points of mentioned philosophical-cultural program, its human and moral aspects are of strategically important moral value for our country. This problem takes centre stage in Azerbaijan government and state"(4).

We would like to finish the article by ideas, expressed in speech of Azerbaijan Republic President Ilham Aliyev:

"Today, representatives of all the religions, ethnic groups live in Azerbaijan and contribute to the successful development of our country. I think this is one of our biggest assets. And we are proud of that. Therefore we organize numerous international events to promote the values of multiculturalism, values of peaceful cooperation, mutual understanding. I think the world needs this kind of events, needs open discussions, exchange of views in order to strengthen the positive tendencies.

.Multiculturalism has no alternatives. I think the responsibility of politicians, public figures, international institutions, NGOs, media is growing"(2).

This is, of course, an example to the world as a life philosophy of multiculturalism and tolerance in Azerbaijan.

REFERENCES

1. Azərbaycan: sivilizasiyalararası dialoqun keçmişi və bu günü" mövzusunda beynəlxalq konfrans <http://heydar-aliyev-foundation.org/az/content/view/54/2121/%22Az%C9%99rbaycan%3A-sivilizasiyalararas%C4%B1-dialoqun-ke%C3%A7mi%C5%9Fi-v%C9%99-bu-g%C3%BCn%C3%BC%22-m%C3%B6vzusunda-beyn%C9%99lxalq-konfrans>

2. Speech by President Ilham Aliyev at the official opening ceremony of the III World Forum on Intercultural Dialogue "Sharing Culture for Shared Security" in Baku 18.05.2015 <https://azertag.az/en/xeber/855857>
3. The speech of Azerbaijani President Ilham Aliyev <http://en.president.az/articles/1845>
4. Press media of Germany prepared matter, based on article by Chief director of "Azertaj" <http://az.apa.az/news/361566>
5. Index of Futurestudies.. http://www.futurestudies.az/2011/pdf/SOF_2007_Aze.pdf.
6. Mekhtiyev R. The ideas, opening the ways to civil society. Baku, Azerneshr-2006. 584 p.
7. Mekhtiyev R. The development dialectics of Azerbaijan. Baku, Azerbaijan National Encyclopaedia-2000. 288 p.
8. Mekhtiyev R. Azerbaijan: the demands of qlobalization period. Baku,2005,463 p.
9. Guliyeva Kh. Heydar Aliyev and moral-aesthetic values. Baku-Azerneshr, 2002. 176 p.
10. Guliyeva Kh. _Heydar Aliyev's Politics: National State, National Leader, Citizenship, Spirituality Baku-Elm. 2019, 416 p.

С этой точки зрения в генезисе азербайджанского народа есть характерные черты, определяющие общую жизнь, такие как общение, солидарность, мир, а наши пословицы, баяты, поговорки и т. Д. Сформировались из мышления народа. Наш богатый фольклор, монолитные каменные памятники, былины, национальная музыка, ковроткачество, гончарные изделия и другие народные искусства, а также наш колоритный и богатый этнос в целом являются ярким проявлением нашей философии диалога.

Наши национальные традиции, которые можно оценить как свод законов о правах человека, также являются философскими источниками в мировоззрении нашего народа. Например, исторически и ныне сохранившаяся традиция нашего народа к элементарному содержанию «гостя» и «соседа» в философском мировоззрении нашего азербайджанского общества, «политике» жизни, в основном определяет основы мультикультурализма, основанного на современной терминология и подход.

С появлением и распространением религий наш народ, перешедший от простой системы общения, кодекса традиций к более серьезной культурной программе, еще больше укрепил общие мультикультурные качества под влиянием этого великого духовного события.

Естественно, что мультикультурализм, доброта, уважение, дружба и братство с людьми других наций и религий отражены в творчестве мудрецов, поэтов и мыслителей нашего народа, добившихся прогресса и развития от цивилизации к цивилизации. систематизированы.

С национальной гордостью можно сказать, что в азербайджанском народе были гении с неизгладимыми следами в истории человечества, и труды этих гениев поднимают наши национальные нравственные ценности, философское мировоззрение нашего народа и нации.

Таким образом, великолепная Хроника человечества, наша исламская религиозная культура, наша первая письменная литература и произведения наших национальных гениев, посеянные на наших землях как семена Небес, являются источниками нашей философии жизни, всегда актуальной, всегда заставляющей задуматься. в том числе мультикультурализм- мультикультурные исследования. это научный источник.

Конечно, в основе азербайджанской культуры лежит прежде всего религиозно-духовно-психологическая фаза большинства в георегиональном характере - этноидентичное существование исламских культурных традиций, и роль этого великого события в человеческом диалоге не имеет себе равных.

Суфийско-суфийское религиозно-философское направление, уходящее своими корнями в священную книгу ислама, Священный Коран и хадисы пророка Мухаммеда (мир ему и благословение), как событие диалога и общения было важным как в свое время, так и в свое время. на последующих исторических этапах.

Transport w Rolnictwie

Transport in Agriculture

RADZAJEWSKA Karolina¹

WYSZOMIRSKA Paulina¹

Streszczenie

Rolnictwo jest jedną z najstarszych i podstawowych dziedzin gospodarki. Jak podaje Główny Urząd Statystyczny w Raporcie Rolnictwo 2019 w badanym roku było w Polsce 1,4 mln gospodarstw rolnych. Transport w rolnictwie to unikatowy rodzaj transportu pod wieloma względami. Na jego specyfikę wpływają: rodzaj przewożonych ładunków, ich cykliczność, oraz różnorodność występujących dróg. Główną cechą charakterystyczną jest silne zróżnicowanie natężenia prac zależne od pory roku. Gospodarstwo rolne do swojej produkcji wymaga przemieszczania dużych ilości materiałów zarówno po drogach publicznych jak i polnych dlatego niezwykle ważny jest sprawny przepływ surowców i towarów w procesach transportowych. Ze względu na różnorodny charakter produkcji i konieczność transportowania różnorodnych materiałów wyróżnia się dwa rodzaje transportu: wewnętrzny - jest organizowany samodzielnie przez rolnika w obrębie gospodarstwa rolnego oraz zewnętrzny, polegający na dostarczeniu produktów do odbiorców. Do najbardziej popularnych środków transportu należy zaliczyć ciągniki rolnicze, a także przyczepy rolnicze. Liczba kupowanych ciągników z 8714 sztuk w roku 2019, wzrosła do 9891 sztuk w roku 2020. Najlepiej sprzedającymi się markami były NEW HOLLAND, KUBOTA oraz JOHN DEERE. W przypadku przyczep rolniczych przeanalizowany został okres od stycznia 2019 do maja 2020 roku. Wzrost sprzedaży oszacowano na 626 sztuk. Najczęściej wybieranymi markami były PRONAR, METAL-FACH oraz WIELTON.

Celem niniejszej pracy było zbadanie zagadnienia transportu w rolnictwie. Poddano analizie popularność ciągników oraz przyczep rolniczych wykorzystywanych w celach logistycznych. Wykorzystano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa, polegającą na przeglądzie literatury z obszaru

¹ Białystok University of Technology, POLAND

logistyki i zarządzania transportem oraz rolnictwa. Skorzystano z danych opracowanych m.in. przez Główny Urząd Statystyczny oraz Polską Izbę Gospodarczą Maszyn i Urządzeń Rolniczych.

Polskie rolnictwo rozwija się. Wchodzi w posiadanie coraz większej powierzchni gruntów rolnych. Różnica pomiędzy rokiem 2019 a 2020 w średniej wielkości powierzchni gruntów rolnych to 0,09. Rolnicy posiadają również większą liczbę dużych zwierząt hodowlanych. Zwiększyło się поголовie trzody chlewnej, bydła oraz drobiu. Posiadanie własnego ciągnika jak i przyczepy staje się coraz popularniejszym środkiem transportu w gospodarstwach rolnych. Posiadanie własnego ciągnika jak i przyczepy rolniczej w dużej mierze decyduje o płynności procesu produkcji oraz jego rentowności. Jest bardzo korzystne również ze względu na niezależność od innych osób w tym zakresie. Analizując lata 2018-2020 w przypadku ciągników i 2019-2020 w przypadku przyczep rolniczych widać rosnące zainteresowanie zakupem tego typu sprzętu.

Słowa kluczowe: transport, rolnictwo, ładunek, ciągnik

WSTĘP

Rolnictwo jest jedną z najstarszych i podstawowych dziedzin gospodarki. Jego nadrzędnym celem jest dostarczanie człowiekowi żywności do bezpośredniej konsumpcji lub po procesach przetwarzania odbywających się w zakładach przemysłu spożywczego. Jego innym celem jest produkcja surowców przemysłowych np. skór surowych czy włókna zwierzęcego w celu zaspokojenia innych potrzeb człowieka.² Średnia wielkość powierzchni gruntów rolnych liczona jako iloraz powierzchni użytków rolnych, zadeklarowanych jako działki rolne we wnioskach o przyznanie płatności obszarowych w roku 2020 wynosiła 11,04 ha co stanowi wzrost tej wartości o 0,09 wobec roku 2019. Dokładniejsze dane z podziałem na województwa zaprezentowano w tabeli 1.

Jak podaje Główny Urząd Statystyczny w raporcie Rolnictwo w 2019 roku w Polsce 1,4 mln gospodarstw rolnych użytkowało 14,6 mln użytków rolnych mając przy tym 9961 tys. sztuk dużych zwierząt gospodarskich, przy czym ponad połowę tych gospodarstw stanowią gospodarstwa mniejsze, czyli takie, których powierzchnia nie przekracza 5 ha.³ Wyliczono, że:

- поголовie trzody chlewnej liczyło 11215,5 tys. sztuk - wzrost o 1,7% niż rok wcześniej;
- поголовie bydła ogólnie liczyło 6260,9 tys. szt. - wzrost o 1,3% w stosunku do grudnia 2018 roku;
- dodatkowo odnotowano wzrost ilości hodowanego drobiu wyrażony wzrostem produkcji o 4,1% oraz wzrost ilości produkowanego mleka i jaj kurzych o odpowiednio 2,3% i 2,1%.

² Kuziemska B., *Logistyka transportu w rolnictwie*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2016, nr. 109.

³ A. Szczepańska, Wymogi dotyczące środków transportowych przy przewozie zwierząt żywych, *Czasopismo Logistyka* Tom 3, Poznań 2012.

Biorąc pod uwagę strukturę towarową produkcji rolniczej nie odnotowano znaczących zmian i jej strukturę przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Średnia wielkość powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w latach 2018-2020

Jednostka podziału administracyjnego kraju	Średnia wielkość powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w hektarach		
	w roku 2017	w roku 2019	w roku 2020
Województwo dolnośląskie	16,72	17,10	17,29
Województwo kujawsko-pomorskie	16,14	16,43	16,58
Województwo lubelskie	7,86	7,93	7,98
Województwo lubuskie	21,52	21,90	22,29
Województwo łódzkie	7,84	7,92	7,98
Województwo małopolskie	4,10	4,13	4,16
Województwo mazowieckie	8,68	8,75	8,77
Województwo opolskie	18,69	19,02	19,16
Województwo podkarpackie	4,83	4,90	4,94
Województwo podlaskie	12,44	12,51	12,55
Województwo pomorskie	19,42	19,58	19,62
Województwo śląskie	7,85	8,02	8,14
Województwo świętokrzyskie	5,77	5,82	5,88
Województwo warmińsko-mazurskie	23,05	23,25	23,25
Województwo wielkopolskie	13,74	13,99	14,09
Województwo zachodniopomorskie	30,78	31,44	31,75

Źródło: opracowanie własne na podst. <https://www.arimr.gov.pl/pomoc-krajowa/srednia-powierzchnia-gospodarstwa.html>

Jak wynika z zaprezentowanych analiz rolnictwo rozwija się zwiększając tym samym wielkość powierzchni gruntów rolnych przypadającą na gospodarstwo rolne oraz ilość utrzymywanych dużych zwierząt gospodarskich. Co za tym idzie coraz ważniejszy staje się tym samym transport.

Przechodząc do zagadnienia transportu w rolnictwie, można stwierdzić, że jest to unikatowy rodzaj transportu pod względem przewożonych ładunków, cykliczności oraz dróg transportowych, często znajdujących się bezpośrednio na polach. Należy rozróżnić przewóz inwentarza żywego, towarów, które szybko się psują lub wielkogabarytowych ładunków. W wyniku tego niezbędne są środki transportu o wyższym stopniu specjalizacji. Zdarza się, że procesy załadunku i wyładunku również wymagają dodatkowych maszyn.

Cechą charakterystyczną transportu w rolnictwie jest silne zróżnicowanie natężenia prac zależne od pory roku. Od wiosny do jesieni występuje największe nasilenie prac w polu, a co za tym idzie również przewozu towarów m.in. różnego rodzaju nawozów, środków ochrony roślin, materiału siewnego oraz produktu finalnego upraw. Na dobre funkcjonowanie gospodarstw składa się płynność przewozów oraz ograniczenie kosztów z tym związanych.

Gospodarstwo rolne do swojej produkcji wymaga przemieszczania dużych ilości materiałów dlatego niezwykle ważny jest sprawny przepływ surowców i towarów w procesach transportowych. W dużym stopniu jest zależny od wyposażenia i wykorzystania właściwych środków transportowych w postaci maszyn i urządzeń wchodzących w skład wyposażenia gospodarstw rolnych. Znaczna część ogólnych kosztów produkcji rolnej związana jest z kosztami transportu w tym sektorze. W głównej mierze wpływa na to koszt paliwa.⁴

Ze względu na różnorodny charakter produkcji i konieczność transportowania materiałów można rozróżnić

- transport wewnętrzny - jest organizowany samodzielnie przez rolnika, który decyduje o wyposażeniu gospodarstwa w odpowiednie przyczepy, naczepy, sprzęt załadowniczo-wyładowczy. Odbywa się również w obrębie budynków inwentarskich i pól gospodarstwa
- transport zewnętrzny - może być organizowany i realizowany indywidualnie przez rolników, którzy dostarczają produkty do odbiorców, np. na giełdy rolno-spożywcze, lub do zakładów przetwórczych (zbożowych).

Ze względu na duże koszty zakupu odpowiednich środków transportu posiadanie ich przez rolnika jest ekonomicznie uzasadnione tylko wówczas, gdy realizuje on taki transport regularnie przez większą część roku.

⁴ T. Rokicki, L. Wicki, Transport i magazynowanie w rolnictwie jako element logistyki, „Wies Jutra” 1(138)2010

Podczas produkcji oraz transportu należy zadbać o zachowanie szczególnych środków bezpieczeństwa, które są ściśle dostosowane do asortymentu

Transport owoców i warzyw:

Ważną rolę podczas transportu odgrywa pora dnia i czas trwania przewozu. W czasie dużych upałów owoce nie powinny być przewożone.. W okresie zbiorów owoce lub warzywa do punktu skupu są przewożone zwykle po południu lub w nocy ze względu na niższe temperatury oraz dlatego, że w dzień są na bieżąco zbierane. Utrzymanie odpowiedniej temperatury podczas transportu wpływa na brak niekorzystnych zmian jakościowych towarów, które pozostają dłużej świeże i zdatne do spożycia lub dalszego przetwórstwa. Bardzo często istnieje potrzeba transportu równocześnie różnych owoców i warzyw, które różnią się wielkością, trwałością. Istotne jest, by produkty te miały podobne wymagania odnośnie temperatury, wilgotności, wydzielania zapachu i etylenu.

Transport zwierząt:

Przewoźnik i nadawca są odpowiedzialni za zorganizowanie transportu zwierząt tak, by nie ucierpiały podczas przewozu. Przewoźnik może przyjąć zwierzęta tylko wtedy, gdy lekarz weterynarii wydał świadectwo zdrowia zwierząt oraz niezbędne do przewozu dokumenty, m.in. oświadczenie, że zwierzęta nadają się do transportu.

Podczas transportu zwierząt należy zadbać o odpowiednie środki transportu. W pojazdach zwierzęta powinny mieć możliwość przyjęcie pozycji stojącej lub leżącej, odpowiednią wentylację i wystarczającą przestrzeń. Ponadto środek transportu musi być wyposażony w urządzenia umożliwiające pojenie i karmienie zwierząt. Jeśli przewożone są duże zwierzęta, to w pojeździe znaleźć się muszą urządzenia do ich wiązania. Kolejnym warunkiem do spełnienia jest odizolowanie od siebie zwierząt dorosłych od młodych, dorosłe niekastrowane samce od samic, a także zwierzęta reagujące na siebie agresją. Oczywiście przepis ten nie dotyczy zwierząt, które żyją w jednym zgodnym stadzie.⁵

Rys. 1. Wielkości powierzchni ładunkowej dla poszczególnych gatunków zwierząt w transporcie drogą lądową

Gatunek	Średnia waga w kg	Powierzchnia w m ² /zwierzę
Konie	500-600	1,75
Bydło	550	1,30-1,60
Owce	50	0,20-0,30
Świnie	100	0,43

Źródło: A. Szczepańska, Wymogi dotyczące środków transportowych przy przewozie zwierząt żywych, Czasopismo Logistyka Tom 3, Poznań 2012, s. 2161.

⁵ <https://poradnikprzewoźnika.pl/2015/transport-zwierzat-jakie-warunki-nalezy-spelnic/>

Ze względu na specyfikę transportu w rolnictwie, rolnicy w większości przypadków decydują się na zakup ciągnika, który będzie służył im nie tylko do prac polowych, ale również jako środek transportu.

Tabela 2. Liczba kupowanych ciągników w latach 2018-2020 mierzona liczbą rejestracji.

Marka	2018	2019	2020
NEW HOLLAND	1936	1520	1819
KUBOTA	932	1058	1217
JOHN DEERE	1530	1317	1192
DEUTZ-FAHR	663	817	980
ZETOR	795	825	840
CASE IH	775	601	772
MASSEY FERGUSON	235	404	592
FARMTRAC	196	236	403
CLAAS	282	383	397
VALTRA	363	358	348
POZOSTAŁE	1357	1195	1331
ŁĄCZNIE	9064	8714	9891

Źródło: opracowanie własne na podst. <https://www.maszynydlafarmera.pl/w-2020-roku-zarejestrowano-9891-nowych-ciagnikow-rolniczych/>;
<https://www.farmer.pl/technika-rolnicza/maszyny-rolnicze/rekordowo-niska-sprzedaz-ciagnikow-w-2019-r,91036.html>

Jak widać w tabeli 2 wzrasta liczba kupowanych ciągników. Najwyższą sprzedaż osiągają NEW HOLLAND, KUBOTA oraz JOHN DEERE.

Należy jednak pamiętać, że każdy ciągnik rolniczy poruszający się po drogach publicznych powinien spełniać stosowne wymagania techniczne, a kierowca odpowiednie uprawnienia do kierowania pojazdem. Ciągnik jak również przyczepa powinny mieć sprawną sygnalizację świetlną, a przyczepa dodatkowo trójkąt ostrzegawczy.⁶ Przyczepa w połączeniu z ciągnikiem staje się ciekawym i praktycznym środkiem transportu. Dlatego, też na polskim rynku można zauważyć wzrost sprzedaży

⁶ <https://www.ciop.pl/>

również tego typu wyposażenia. Jak podaje⁷ AgroNews do od stycznia do listopada 2020 roku zarejestrowano 6135 nowych przyczep. To o 1161 szt. więcej niż przed rokiem, co daje wzrost o 23,3%. Liderami rynku są Pronar, Metal-Fach oraz Wielton.

Transport w rolnictwie zarówno ten wewnętrzny jak i zewnętrzny jest kluczowym elementem, który decyduje o płynności procesu produkcji oraz jego rentowności. Posiadanie własnego ciągnika jak i przyczepy jest bardzo korzystne głównie ze względu na niezależność od innych osób w tym zakresie.⁸

PODSUMOWANIE

Rolnictwo jest jedną z najstarszych i podstawowych dziedzin gospodarki. Jak podaje Główny Urząd Statystyczny w Raporcie Rolnictwo 2019 w badanym roku było w Polsce 1,4 mln gospodarstw rolnych. Transport w rolnictwie to unikatowy rodzaj transportu pod wieloma względami. Na jego specyfikę wpływają: rodzaj przewożonych ładunków, ich cykliczność, oraz różnorodność występujących dróg. Główną cechą charakterystyczną jest silne zróżnicowanie natężenia prac zależne od pory roku. Gospodarstwo rolne do swojej produkcji wymaga przemieszczania dużych ilości materiałów zarówno po drogach publicznych jak i polnych dlatego niezwykle ważny jest sprawny przepływ surowców i towarów w procesach transportowych. Ze względu na różnorodny charakter produkcji i konieczność transportowania różnorodnych materiałów wyróżnia się dwa rodzaje transportu: wewnętrzny - jest organizowany samodzielnie przez rolnika w obrębie gospodarstwa rolnego oraz zewnętrzny, polegający na dostarczeniu produktów do odbiorców. Do najbardziej popularnych środków transportu należy zaliczyć ciągniki rolnicze, a także przyczepy rolnicze. Liczba kupowanych ciągników z 8714 sztuk w roku 2019, wzrosła do 9891 sztuk w roku 2020. Najlepiej sprzedającymi się markami były NEW HOLLAND, KUBOTA oraz JOHN DEERE. W przypadku przyczep rolniczych przeanalizowany został okres od stycznia 2019 do maja 2020 roku. Wzrost sprzedaży oszacowano na 626 sztuk. Najczęściej wybieranymi markami były PRONAR, METAL-FACH oraz WIELTON.

BIBLIOGRAFIA

1. Kuziemska B., *Logistyka transportu w rolnictwie*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2016, nr. 109.
2. A. Szczepańska, Wymogi dotyczące środków transportowych przy przewozie zwierząt żywych, *Czasopismo Logistyka* Tom 3, Poznań 2012.
3. T. Rokicki, L. Wicki, Transport i magazynowanie w rolnictwie jako element logistyki, „Wieś Jutra” 1(138)2010
4. <https://stat.gov.pl/>
5. <https://encyklopedia.pwn.pl>
6. <https://poradnikprzewoźnika.pl/2015/transport-zwierzat-jakie-warunki-nalezyc-splenic/>

⁷ <https://agronews.com.pl/arttykul/sprzedaz-przyczep-rolniczych-w-listopadzie/>

⁸ <https://agrohandel.com.pl>

7. <https://www.ciop.pl/>
8. <https://agronews.com.pl/artykul/sprzedaz-przyczep-rolniczych-w-listopadzie/>
9. <http://chlodnie.eu>
10. <https://agrohandel.com.pl>
11. <https://pronar.pl>
12. <https://www.pigmiur.pl/rynek-ciagnikow-i-przyczep-w-maju-2020-r/>
13. <https://www.maszynydlafermera.pl/w-2020-roku-zarejestrowano-9891-nowych-ciagnikow-rolniczych/>;
14. <https://www.farmer.pl/technika-rolnicza/maszyny-rolnicze/rekordowo-niska-sprzedaz-ciagnikow-w-2019-r,91036.html>
15. <http://zsrkrzyzewo.pl/wp-content/uploads/2020/04/7.-Transport-w-gospodarstwie-rolnym.pdf>
16. <https://pixabay.com/pl>

The Presence of Urban Legends in Phraseological Expressions

Rprania e Rrëfenjave Urbane Brenda Shprehjeve Frazologjike

Migena ARLLATI¹

Abstract

Coexistence in the same society displays the linguistic features and characteristics of individuals within the microsystem, as well as the characteristics of the whole social group within the macrosystem.

Language and communication often become carriers of these traits. In many cases we notice that events of the past have remained in the collective memory as the so-called "urban legends". They come to life and are strengthened by being reflected in phraseological expressions, but over time they lose the connection with the initial event, ie with the real cause that created them.

A series of such idiomatic-phraseological creations come as a result of historical or social events, political circumstances or developments of the time, which depending on the case or peculiarity, are "engraved" in urban legends, collective narratives, etc.

Historical-etymological research can lead us to the source or circumstances of their creation. But in addition to linguistic factors, extralinguistic ones should also be treated here, as well as other data such as diachrony, etymology, etc.

It is a bit difficult to concretely define the birthplace of phraseology, or to talk about copyright. These expressions have become part of the macrosystem, so for the right of their authorship can claim simultaneously several groups of inhabitants, or several regions or administrative units. Some of these phraseological units are motivating even in the present state (in synchrony) while the rest are unmotivated but even this part can be motivated historically (in diachrony).

Keywords: urban legendes, phrase expression, motivation, collective memory.

¹ Mr. Sc of Linguistics, Phd cand., Gjakova Fehmi Agani University, KOSOVO. E-mail: migena.arllati@uni-gjk.org, marllati@gmail.com

Abstrakt

Bashkëjetesa në të njëjtën shoqëri shfaq tiparet dhe karakteristikat gjuhësore të individëve në kuadër të mikrosistemit, si dhe karakteristikat e tërë grupit shoqëror në kuadër të makrosistemit.

Gjuha dhe komunikimi shpesh herë bëhen bartës të këtyre veçorive. Në raste të shumta vërejmë se ngjarje të kohëve të shkuara, kanë mbetur në kujtesën kolektive si të ashtuquajtura “legjenda urbane”. Ato marrin jetë dhe fuqizohen duke u reflektuar në shprehje frazeologjike, por me kalimin e kohës e humbin lidhjen me ngjarjen fillestare, pra me shkakun e vërtetë që i ka krijuar.

Një sërë krijimesh të tilla idiomatike - frazeologjike vijnë si rrjedhojë e ngjarjeve historike ose sociale, rrethanave politike ose zhvillimeve të kohës, të cilat varësisht nga rasti a veçantia që kanë “gdhenden” në legjenda urbane, rrëfenja kolektive etj.

Gjurmimi historiko - etimologjik mund të na dërgojë tek burimi a rrethanat e krijimit të tyre. Por përveç faktorëve gjuhësorë, këtu duhen trajtuar edhe ata jashtëgjuhësorë, si dhe të dhëna të tjera si diakronia, etimologjia etj.

Është paksa e vështirë të përcaktohet konkretisht zona e lindjes së frazeonjesisë, apo të flitet për të drejtën e autorësisë. Këto shprehje janë bërë pjesë e makrosistemit, ndaj për të drejtën e autorësisë së tyre mund të pretendojnë njëkohësisht disa grupime banorësh, ose disa rajone a njësi administrative. Një pjesë e këtyre njësive frazeologjike është e motivueshme edhe në gjendjen e sotme (në sinkroni) ndërsa pjesa tjetër është e pamotivueshme por edhe kjo pjesë mund të motivohet historikisht (në diakroni).

Fjalët kyçe: legjenda urbane, shprehje frazeologjike, motivim, kujtesë kolektive.

Bashkëjetesa brenda së njëjtës shoqëri iu mundëson njerëzve marrjen dhe përshtatjen në shprehje dhe veti të përbashkëta jetese. Kontaktet e përditshme brenda të njëjtit rreth social, si brenda një lokaliteti apo bashkësie, ashtu edhe brenda tërësisë së një etnie, mundësojnë shfaqjen e tipareve dhe karakteristikave sociale e gjuhësore të individëve në kuadër të mikrosistemit, si dhe karakteristikat e tërë grupit shoqëror në kuadër të makrosistemit.

Gjuha dhe komunikimi shpesh herë bëhen bartës të këtyre veçorive. Në raste të shumta vërejmë se ngjarje të kohëve të shkuara, kanë mbetur në kujtesën kolektive si të ashtuquajtura “legjenda urbane”. Ato marrin jetë dhe fuqizohen duke u reflektuar në shprehje frazeologjike, por me kalimin e kohës e humbin lidhjen me ngjarjen fillestare, pra me shkakun e vërtetë që i ka krijuar. Subjekti i ngjarjes reale mjegullohet dhe tretet në mister sa më shumë kohë të kalojë, ndërsa shprehja frazeologjike, tashmë si togfjalësh i ngurtësuar, vazhdon të jetojë, pavarësisht se burimi nga erdhi ajo mund të jetë harruar ose larguar nga kujtesa. Këto rrëfime i përkasin kujtesës kolektive. Vetëm si të tilla ato mund të fitojnë

peshën e një shprehjeje të thuktë, apo një togfjalëshi që me kalimin e kohës është tkurrur. Ai tashmë jeton i pavarur nga ngjarja a subjekti prej të cilit mori jetë vite, dekada a shekuj më parë.

Një sërë krijimesh të tilla idiomatike - frazeologjike vijnë si rrjedhojë e ngjarjeve historike ose sociale, rrethanave politike ose zhvillimeve të kohës, të cilat të cilat varësisht nga rasti a veçantia që kanë “gdhenden” në legjenda urbane, rrëfenja kolektive etj.

Gjurmimi historiko - etimologjik mund të na dërgojë tek burimi a rrethanat e krijimit të tyre. Por përveç faktorëve gjuhësorë, këtu duhen trajtuar edhe ata jashtëgjuhësorë, si dhe të dhëna të tjera si diakronia, etimologjia etj.

Është paksa e vështirë të përcaktohet konkretisht zona e lindjes së frazeonjesisë, apo të flitet për të drejtën e autorësisë së saj. Këto shprehje janë bërë pjesë e makrosistemit, ndaj për të drejtën e autorësisë së tyre mund të pretendojnë njëkohësisht disa grupime banorësh, ose disa rajone a njësi administrative. Ose, mund të ndodhë që i njëjti rrëfim të variantizohet dhe rreth “pushtetit” për të drejtën autoriale - burimore të tij, të pretendojnë disa zona apo disa qytete njëherësh.

Një pjesë e këtyre njësive frazeologjike është e motivueshme edhe në gjendjen e sotme (në sinkroni) ndërsa pjesa tjetër është e pamotivueshme, por edhe kjo pjesë mund të motivohet historikisht (në diakroni).

Legjenda (gojëdhëna) - legjenda urbane

Letërsia tradicionale e nje legjendën ose gojëdhënën si tregim nga goja e popullit i cili iu kushtohet personave ose dukurive që kanë ndodhur, me kusht që këta persona apo dukuri të kenë lënë gjurmë të thella në jetën e një shoqërie. Në këto tregime, ndodhitë e gjithë personazheve apo aftësitë e personave prezantohen si fuqi mbinatyrore, mirëpo doemos lidhen me ndonjë të vërtetë. Në legjenda ose gojëdhëna, rëndësia apo efekti i tyre mundohen të prezantohen në tregim si fuqi mbinatyrore, dhe kjo tregon se si njerëzit e kanë ndjerë efektin e atij personi apo të asaj dukurie. Dallimi i legjendës apo gojëdhënës nga llojet e tregimeve të tjera është se legjendës nuk i dihet koha dhe vendi i zhvillimit të ngjarjes, ose njëri nga këto elemente.

Pothuajse të gjithë popujt e botës kanë legjenda e tyre. Po ashtu, edhe shqiptarët kanë legjendat e tyre, disa në nivele më të ulëta e disa kanë arritur që të jenë edhe legjenda gjithëpopullore. Ndër legjendat gjithëpopullore te populli shqiptar, më të përmendurat janë rrëfimet mbi Gjergj Elez Alinë, Rozafatin, Konstandinin e Doruntinën etj.

Ndryshe qëndron çështja tek legjendat urbane.

Rrëfenjat ose legjendat urbane ekzistojnë pothuajse në çdo kulturë dhe pretendohet të jenë të bazuara në ngjarje të vërteta, qoftë edhe të rastësishme.

Disa nga këto histori janë ngjarje që nuk kanë dëshmi të duhura për t’i cilësuar si të vërteta. Në raste të tjera, ato janë larguar aq shumë në kohë prej ndodhies nga e cila janë krijuar, sa mbamendja kolektive i ka tradhëtuar dhe nuk dëshmon më asgjë më shumë se sa vetëm shrehjen në formë togfjalëshi. Legjendat urbane fillimisht janë thjeshtë ngjarje të ndodhura në një zonë të caktuar. Rëndësia

ose buja që mund të shkaktojnë, i përhap dhe gradualisht i kthen ato në histori të përfolura. Sa më shumë të jenë përfolur, aq më shumë i tejkalojnë kufinj të zonës ku janë krijuar së pari herë. Një legjendë urbane është një lloj rrëfenje mbi një ngjarje bashkëkohore, e cila ka të bëjë me histori të pazakonta, apo të pabesueshme, të përçuar gojë më gojë; në kohërat moderne, shpesh të fryra nga mediat.

Në të shumtën e rasteve, nuk dihet se si historia merr dhenë dhe brenda pak ditëve atë jo vetëm që e mëson i madh dhe i vogël, por rreth saj krijohet një interesim/ kuriozitet/ konfuzion i madh. Nuk ka vend as për sqarime, as për pyetje të detajuara, pasi askush nuk e di se kush kanë qenë të parët që kanë mësuar për lajmin në fjalë.

Legjendat urbane sot janë kthyer në mite dhe folklor të së shkuarës, por te disa prej tyre ka qarkulluar shumë elemente reale, sa të gjithë vrasim mendjen nëse janë të vërtetë apo jo. Sot e kësaj dite, ato i ndeshim në mënyrë të përhershme në shprehje frazeologjike, pra njësi të ngurtësuar, jo gjithmonë të kuptueshme dhe të qarta, por gjithsesi tepër të përdorura, sa që marrin edhe trajtën e së rëndomtës. Brenda tyre mbajnë edhe pjesën e shëndetshme të moralit, të ironizimit, të humorit a çkadoqoftë tjetër, pikërisht për shkak të asaj se si kanë arritur të bëhen të rëndësishme.

Struktura e së vërtetës

Situatat qesharake ose dramatike, situatat e papritura dhe shtresimet mbi to, krijojnë një sistem që ka thurje komplekse. Në shumë raste ato janë një trik (truk), por megjithatë në raste po aq të shumta kanë një bazë fijesh të lidhur me realen.

Njerëzit si shfaqje në jetë, vijnë e përsëriten nëpër shekuj, pra secili subjekt e ka vendin e vet të determinuar në mikrokozmosin e makrobotës sonë. Mizëria e përsëritjeve e bën ngjarjen dhe rrëfimin mbi të, fillimisht të shpeshtë, dhe mandej askush më nuk mendon mbi vërtetësinë.

Shumë prej nesh kanë dëgjuar histori të çuditshme, të rralla, qesharake ose të frikshme, të cilat nuk dihet kur kanë lindur dhe pse vazhdojnë të mbeten në jetën e secilit. Rrëfenjat ose legjendat urbane janë histori ose fakte që përsëriten si të vërteta nga njerëzit që nuk e dinë origjinën e tyre. Ato përfshijnë ngjarje, subjekte që nguliten në mbamendjen kolektive kur vazhdimisht dhe për një kohë të gjatë përsëriten.

Sidomos njerëzit e njohur, personalitetet e artit, politikës, nuk janë imunë ndaj ngjitjes së ndonjë tipari a emërtimi, i cili me kalimin e kohës i është bërë pjesë e identitetit. Rrëfenja të tilla nuk i kanë shpëtuar personalitete si Ibrahim Rugova, Bekim Fehmiu etj., për të cilët ndonjëherë edhe ndonjë ngjarje e vogël është kthyer në një rrëfim të vërtetë, të përsëritur e të stërzmadhuar sikur në shprehjen “U bë qimja tra”. Megjithatë ne sot nuk kemi ndonjë thënie frazeologjike të ndërtuar prej rrëfenjave mbi ta. Apo ndoshta është ende shumë herët për ta pasur diçka të tillë meqë këta personalitete i kanë përkatur bashkëkohësisë sonë?!

Jo rrallë herë ndodh që rrëfenjat urbane të lidhen me personalitete të cilët gjatë gjithë jetës janë të rrethuar nga interesimi i shtuar i njerëzve. Nuk është e çuditshme se pikërisht pas vdekjes, për ta fliten ngjarje të stërholluara ose gjërat më të pakuptimta që mund të dëgjojnë njeriu. Ndoshta kjo përlligj faktin se ata kanë qenë aq të mëdhenj, qoftë edhe në veprime të vogla.

Për shembull, një njeri të cilit i janë thurur rrëfime të shumta urbane është shkrimtari Teki Dervishi. Në të gjitha ato pandehma rreth tij, ka pak të vërteta. Shpesh herë ato janë fanitje të përrallisura, dhe shpeshherë të përafërta me realen.

Ja një rast që ka të bëjë me shkrimtarin Ali Podrimja i cili në tërë Gjakovën është njohur me emrin Ali Italiani (Talioni). Që i ri, si atlet që ishte, ai dallohej nga të gjithë moshatarët e tjerë për shkathtësinë dhe guximin. Për këtë arsye, fillimisht shokët e ngushtë, e pas tyre edhe gjithë të tjerët, e thirrnin Ali Italiani sepse sipas tyre, ai kishte dukjen e një italianit zeshkan. Përveç kësaj, ishte ndër të parët që mori guximin për të kërcyer nga Ura e Fshenjtë me lartësi gati 20 metra mbi sipërfaqen e ujit. Si të mos mjaftonte lartësia e urës, ai shkante dhe hidhej edhe nga një majë më e lartë shkëmbi aty pranë, e cila si rrjedhojë u quajt “Maja e italianit”, për shkak të kërcyesit të saj Ali Italianit. Aliu ishte i pari që u hodh nga kjo majë shkëmbore, më e lartë se vetë ura. Ai kërcente me stilin “dallëndyshe” duke fituar duartrokitjet e admirimin e gjithë të pranishmëve, ndërsa emri Ali Talioni e ndoqi gjithë jetën².

Ose rasti tjetër kur nofka “karrabishti” thuhet se iu vu tregtarit Dan nga Gjakova sepse ishte njeri i shkathët, tepër i aftë, dhe shfrytëzonte çdo mundësi a situatë për të qenë i suksesshëm. Pra, sipas këtij koncepti, ai ishte i lëvizshëm dhe i zhdërvjellët si një karrabisht. Për shkak të reputacionit të tij si njeri i punës dhe i gjeturisë, edhe rruga që shkante për tek shtëpia e tij, nga vetë bashkëqytetarët u thirr: Rruga e Dan Karrabishtit (ndodhet pas “Shtëpisë së mallrave”) dhe si e tillë njihet edhe sot e kësaj dite.³

Jo rrallë herë, pjesë e rrëfimeve urbane është edhe intriga ose misteri. Përtej folklorit, në gjurmët drejt së vërtetës na prijnë disa ngjarje. Dhe në mënyrë të tillë, zënë fill e marrin krahë legjendat folklorike, shpesh duke megjulluar të vërtetat. Kështu, duke besuar në legjendat urbane, pronari i një pjesë toke në fshatin Stropckë të Dardhës në Pogradec, ka nisur kërkimin për të gjetur florinj. Pas ditëve të para të gërmimit me lopata, kryefamiljarit fillimisht iu bashkua e tërë familja, dhe mandej këmbëngulja e tyre bëri që gërmimet të vazhdojnë me eskavator. Gërmimet vazhduan me vite, por më kot... Kotësisë së këtij veprimi të pavlerë iu vesh qesëndia dhe ironia e bashkëfshatarëve. Si rezultat, pas disa kohë gërmimesh të kota dhe pa asnjë rezultat, lindi shprehja idiomatike: “Gërmo e gërmo, se qenin e ngordhur do të gjesh!”

Gdhendja në frazeonjësi

Nga pikëpamja gjuhësore, karakteristike e idiomave është se ato kanë shkallën më të lartë të ngulosjes ndaj elementet në to kanë humbur pavarësinë kuptimore. Ato kanë humbur kuptimin fillestar dhe për këtë arsye përdoren vetëm në rrafshin e dytë kuptimor, atë të figurshëm.

Gjithashtu ato nuk mund të zëvendësohen nga sinonimet dhe as nuk pranojnë fjalë të tjera mes tyre. Të tilla janë edhe njësitë frazeologjike që rrjedhin nga ngjarje a rrëfime historike të panjohura sot, ose të njohura deri diku, apo nga të ashtuquajturat legjenda urbane, ngjarje që kanë ndodhur dikur dhe me

² “Patronimet në Gjakovë, mbiemrat, emrat familjarë”, M. Arllati & M. Rugova, f. 107

³ “Patronimet në Gjakovë, mbiemrat, emrat familjarë”, M. Arllati & M. Rugova, f. 101

kalimin e kohës janë ngulitur në mbamendjen kolektive. Si të tilla ato vazhdojnë të jetojnë për shumë e shumë kohë më pas, por tashmë vetëm si shprehje e ngurosur.

Për shembull: SHKOJKE SI MUÇA PAS DAIS, NUK NIN MULA PËR SHULA, U MÉT SI MAKSUTI N'RAMAZAN, JE BO ME T'ÇU TE MAHMUTI, A PO FOL HAJDARI A PO PLET MAGARI?, SHKO ANKOHU TE EFA, E KOHËS S'ALI BUNGIT, SI N'MALL T'DËRZHAVËS, SI N'KOH' T'GJERMONIT etj., janë disa nga frazeologjizmat në të cilat vërehet prania e emrit të përveçëm, për të cilin ka lindur dikur rrëfimi. Zanafilla e rrëfimit sot nuk mbahet mend, por rëndësi ka që shprehja ka mbetur, e bashkë me të edhe emri i (krye)personazhit ose epokës (kohës) për të cilën bëhet fjalë.

Gjuhëtarët vërejnë pamundësinë e idiomave për t'u përkthyer në gjuhë të tjera pasi për këtë pengon veçoria e tyre kryesore: pamundësia për t'u zbrërthyer dhe për të nxjerrë elementet nga kuptimi i së tërës. Në përgjithësi, idiomat janë në numër të vogël dhe i përkasin një shtrese më të hershme. Por ato janë njësi të motivueshme edhe në përdorimin e sotëm.⁴ Karakteristikë kryesore e tyre është pamundësia për t'u zbrërthyer kuptimisht, pamundësia për të nxjerrë kuptimin e së tërës nga gjymtyrët.

Idioma frazeologjike paraqitet si njësi kuptimore e njëvlershme me fjalën, e zhveshur nga forma e brendshme dhe me një shkrirje të brendshme të gjymtyrëve. Idiomat nuk motivohen sepse në gjendjen e sotme të gjuhës, lidhja e brendshme nuk duket më. Për shembull, ne sot e kemi tepër të vështirë në mos të pamundur për të vërtetuar se në ç'rrugë është arritur të bëhet lidhja e fjalëve te njësia BËJ PALLËN E SEFAS' e cila ka kuptimin "bëj qejf të madh". Për një numër relativisht të vogël të frazeologjizmave që vijnë nga legjendat urbane, mbamendja kolektive mund të sjellë ndër mend, nën mjegullën e kohëve të largëta (minimumi disa dekadëshe) ngjarjen ose rrëfimin nga ka mbetur ajo shprehje.

Për shembull, banorët e fshatit Dardhë të Korçës janë përmendur se kanë bërë prerjen dhe tregtinë e lëndës së drurit nga Greqia e Veriut drejt Anadollit. Prej këtij zanati të tyre ka mbetur edhe shprehja: "Ta pret me sopatën e dardharit". Pra shprehja merr përsipër të tregojë se dardharët janë prerës dhe punues të dëshmuar të drurit.

Në Gjakovë përdoret shprehja "S'ka mo tula t'magarit", e cila nënkupton se një e mirë e mëhershme ka shkuar dhe nuk mund të përsëritet më. Sipas gjakovarëve të vjetër, shprehja ka zënë fill në një ngjarje të vërtetë, kur një ditë prej ditësh njërit prej qytetarëve i kish ngordhur magari (gomari). Duke i ardhur keq për humbjen e kafshës të cilin ai e kish përdorur për punë të ndryshme, pronarit i dhimbset ta hedhë e ta groposë, ndaj pa një pa dy, e ther dhe mishin e tij e përdor për të përgatitur qebapët që do t'i shiste të nesërmen në qebaptore. Duke qenë se për këtë mish ai nuk harxhoi asnjë të hollë, përgatiti qofte dhe qebapë më të mëdhenj se zakonisht.

Të nesërmen, jo vetëm që askush nuk vuri re se mishi ishte më ndryshe, por përkundrazi, qebapët u shitën me të shpejtë, meqë edhe përmasa e tyre ishte më e madhe se zakonisht. Çudia ndodhi të pasnesërmen kur myshterinjtë erdhën të blejnë samuna me qofte dhe panë se qebapët ishin bërë sërish

⁴ Vështrim në frazeologjinë e të folmes së Gjakovës", M. Arllati, f. 47

më të vegjël, ashtu siç kishin qenë gjithmonë. Meqë një ditë më parë madhësia kishte qenë më e rritur, ata të befasuar e pyesin pronarin e qebaptores:

“Çka ndodhi? Pse u zvogëlun këta qebapa kështu sot?”

Dhe ai iu përgjigj:

“Eeee, s’ka mo tula t’magarit, pse përditë dashtët ju?”

Dhe askujt prej klientëve nuk i shkonte ndër mend se ditën e djeshme ishin ushqyer me qofte dhe qebapë të përgatitur me mishin e gomarit të ngordhur!!

Sot e kësaj dite, shprehja “S’ka mo tula t’magarit” tregon se jo çdo ditë mund të përjetohet një “e mirë” e cila ka ndodhur një herë, qoftë edhe rastësisht apo gabimisht.

Në pasurinë e frazeologjisë shqipe, përdoren gjerësisht frazeologjizma të cilat mendohet se janë ndërtuar mbi një rrëfim të gjallë. Elementin e vërtetësisë mund ta kemi disi më të garantuar në rastin kur shprehja përmban në strukturën e saj një emër të përveçëm ose një emërtim konkret (për periudhën, lokalitetin, rangun e personit etj.). Emri i përveçëm ose konkretësia e bëjnë atë të jetë më i lidhur me vërtetësinë. Përdorimi i tyre mund të jetë lokal, i përhapur në treva të caktuara ose mund të ketë shtrirje në tërësi tek të gjithë shqipfolësit.

Ja disa prej tyre:

ME LEJE T’BAJRAM CURRIT

KUR T’PIQEN FIQT’ E MALIQIT

VAJTI NAMI TE MOLLA KUQE

DHENTË E DHITË T’ZENËS E NAMI I KAPLLAN QERES

ME INATI NUK RRXOHET GJERAVICA

PASHA TEQEN E MADHE

BAJRAMI I VOGËL S’FALET PARA T’MADHIT

ALI HOXHA, HOXHË ALIA

JE BO SI M’I IK HOXHËS PREJ TABUTI

TU E LYP SI QORRI COPËN

QEFI MA I MADH SE STAMBOLLI

HYP KTU E KQYR STAMOLLIN

HAMAMI HYRES

ZOJA E PARISIT

E BIJA E RROK FELERIT

DASHNORËT E VENEDIKUT

RAMADANI I GRAVE

S'KA ME T'LA AS DRI, AS ERENIK
U KALL ERENIKU
E KISH SHPIN' N'ZEMËR T'GJAKOVËS
MOS U BOFSH ME T'KAJT RAHOVECI
TAMAM SI MIJA XHARRËS
JE BO SI NURA E CILINËS
JE BO MOS ME T'PRANU AS SPITALI SHKUPIT
I KOHËS ALI BUNGUT
SI N'KOH' T'BABA QEMOS
ARRNAUT HEJ ARRNAUT, N'VEN' T'BUKËS BLEN BARUT
SHQIPNIA E VOGËL, SHQIPTARËT SHPIRTMDHENJ
S'E LUN AS TOPI I ALI PASHËS
KADAL' BEG SE KA HENDEK
KA THON' SHABAN PAJA, DALLAP - DALLAP DYNJAJA
SHKA I KA THON' DEMA UKËS, NJI CIGARE SHKON MAS BUKËS
I KA THON DEMA KADRRIS', S'PO IA DIN RENIN BURRNIS'
AS DORËSHTRËNGUAR SI SELMANI, AS DORËLËSHUAR SI SELIM SHABANI
FOLI SI E ËMA E ZEQOS N'MAJ' T'THANËS
E HUMBI SI XHAFERRI SIMITEN
DO EDHE MUÇOJA KAFE, SE KISHTE PI EDHE DJE
FARA E VENDIT, MUSHKA E GOLEMIT
MA MIR' ME THAN' QE LEKA, SE QE VORRI I LEK'S
I DIN META PUNËT E VETA
META ME DY KULETA
ALI UKA ME DY KRRUTA
PUNON DANA, HAN RAMA
SI HASA ME HYSËN
QYSH N'KOH' T'NAPËRDAKUT
PO PËRLAHEN SI SHKIJET
SE KE TI JOVANKA E TITOS
VEÇ TU LAZDRU, MA ZI SE NAZA KAKIQKËS
JE BO SI ALI RUDI

I MENÇËM SI SADIK DIGITRONI
IA QËLLOVE SI BEN SAHATI
PUNON SI SAHATI ZVICRRËS

etj., etj.

Sikurse shihet, shumica prej tyre mbajnë në strukturë një emër të përveçëm për të cilin mendohet se ka lindur rrëfimi, pavarësisht se sot nuk ka rëndësi nëse mbahet mend ose jo se cili ka qenë konkretisht ai person. Si të tilla, rrëfenjat urbane vazhdojnë të jetojnë sot në gojën e popullit, si dhe një pjesë e konsiderueshme e tyre mbetet e gdhendur në njësi frazeologjike, brenda të cilave e kanë të garantuar jetëgjatësinë.

BIBLIOGRAFIA

Arlati Migena, “Vështrim në frazeologjinë e të folmes së Gjakovës”, ShI “Jakova”, Gjakovë 2014.

Arlati Migena & Rugova Muhamet, “Patronimet në Gjakovë, mbiemrat, emrat familjarë”, ShI “Jakova”, Gjakovë 2015.

Onomastic Features in Ndre Mjeda's Works

Shyhrete MORINA¹

Abstract

In this paper we address onomastic features in Ndre Mjeda's works. Concerning onomastic features in Mjeda's works, we can firmly say that they shed light not only on the presentation and early documentation of Albanian language, but they tell how much our poet has been committed to this linguistic segment as well. Mjeda remains an outstanding poet for the choice of words and proper nouns, let them be place names toponyms, hydronyms, oyconyms, contemporary names of people anthroponyms or traditional, including historical, mythological, and religious ones. The onomastic features carry parts of the history, show past and present geographic realities of a particular area, and at the same time they are closely linked to the inhabitants' way of living. Hence, the study of toponymy brings very important data for many other sciences, which can use the saved information through the nomenclature coming from different sources and eras for their specific purposes.

Keywords: onomastic features, toponyms, anthroponyms, patronyms, Mjeda.

¹ Ph.D.; Linguist- Teaching assistant at University of Gjakova "Fehmi Agani" Gjakovë, Prishtinë, Kosovo. E-mail: shyhrete.morina@uni-gjk.org

Etik Liderliğin Çalışanların Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısına Etkisi: Konya Örneği

The Effect of Ethical Leadership on The Perception of Corporate Social Responsibility of Employees: Case of Konya

Adnan ÇELİK¹

Namık ATA²

Özet

Etik liderler sosyal, insani, uygulamaları somut ve etik, kararlarında adil ve dürüst, ahlaki özelliklere sahip liderlerdir. İşletmelerini sürdürülebilir bir şekilde büyütürken sosyal sorumluluklarının farkındadır. Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS), işletmenin işletme içindeki ve dışındaki paydaşlarına etik ve sorumlu davranışlar sergilemesidir. Bu çalışma, işletmelerde etik liderlik davranışlarının çalışanların KSS algısına etkisini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma Konya'daki 3ncü Organize Sanayi Bölgesinde icra edilmiştir. Literatürde eksikliği doldurması ümit edilmektedir. Basit Tesadüfi Örneklem Yöntemi ile yapılan araştırmanın evrenini beş farklı işletmede çalışan 1360 kişi oluşturmaktadır. Dağıtılan anketlerin 367 adedinden dönüş alınmış olup 358 adedi geçerli sayılmıştır. Ankette etik liderlik algısı ölçeğine ait 10 soru ve KSS ölçeğine ait 17 soru yer almıştır. Etik liderlik ölçeği için güvenilirlik analizi sonucu Cronbach's Alpha değeri; 0,92 kişisel KSS ölçeğine ait değer 0,94 olarak tespit edilmiştir. Analiz sonucunda etik liderlik davranışlarının KSS üzerinde anlamlı ve pozitif yönde bir etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Etik Liderlik, Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Çalışanlar, Konya

¹ Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, İİBF., E-Mail: adnancelik@selcuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8538-9937.

² Dr. Öğr., Selçuk Üniversitesi SBE. İşletme Anabilim Dalı, E-mail: ata.namik@gmail.com

Abstract

Ethical leaders are social and humanitarian leaders. Their practices are concrete and ethical, and they are fair and honest in their decisions, moral qualities. They are aware of their social responsibilities while their organizations are growing in a sustainable manner. Corporate Social Responsibility (CSR) is the ethical and responsible behavior of the enterprise to its internal and external stakeholders. This study was conducted to determine the effect of ethical leadership on the employees' perception of CSR. The research has been conducted in the 3rd Organized Industrial Zone in Konya. It has been hoped that the research will fill the deficiency in the literature. The population of the study was 1360 people working in five different enterprises. 367 of the questionnaires were returned and 358 of them were accepted as valid. The questionnaire included 10 questions of ethical leadership perception scale and 17 questions of CSR scale. Cronbach's Alpha value for ethical leadership scale is 0.92 and it has been found as 0,94 for innovation performance scale. As a result of the analysis, it was determined that ethical leadership behaviors have a significant and positive effect on CSR.

Keywords: Ethical Leadership, Corporate Social Responsibility, Employees, Konya

1. GİRİŞ

İşletmeler altmışlı yıllara kadar kar etmek ve belirlediği büyüme hedeflerine ulaşmak amaçlarına odaklanmaktaydı. İşletmelerin artık sürdürülebilir biçimde büyüebilmek için çevreye, topluma, hissedarlarına ve müşterilerine olan sorumluluklarını da yerine getirmesi beklenmektedir. Geçmiş senelerde yaşanan şirket skandalları ve muhasebe skandalları bu durumu tetikledi. Yaşananlardan sonra dünyada kurumsal yönetim reformları, paydaşların gösterileri ve anti küresel hareketler görüldü. Bazı önde gelen şirketler skandallardan kendilerini sosyal olarak sorumlu tuttular. Örneğin, British Petroleum, adını Beyond Petroleum (Petrolün Ötesinde) olarak değiştirerek doğal çevreye olan bağlılığının altını çizdi. Benzer şekilde, Nike kârlı ve sürdürülebilir büyümeyi, Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) ile beraber anmaya başladı (Maignan, 2001: 3). Birçok kurum veya kuruluşun bu alana yönelmesiyle, KSS projeleri her geçen gün daha çok etkin olmaya başladı.

İşletmeler yine bu skandallardan sonra ahlaklı, etik standartları olan, işgörenlere model olup onları güdüleyebilecek lider arayışlarına girmişlerdir. İnsani yönü güçlü, hesap verebilir bu lider modeli gittikçe artan bir şekilde hem toplumun hem de akademisyenlerin dikkatini çekmiştir. Etik liderler aynı zamanda KSS'nin de etkili bir şekilde takipçileri ve yönlendiricisi olabilirler. Lawton ve Páez (2015: 639) etik liderlerin, işletme paydaşlarının çeşitli ihtiyaçlarını herkesin çıkarlarına hizmet edecek şekilde dengelemeye çalıştıklarını ve bu nedenle genellikle KSS lideri olarak da görüldüklerini belirtmiştir. KSS'nin ivme kazanmasıyla birlikte, bunun çalışanların tutum ve davranışlarını nasıl etkilediği araştırılır olmuştur (Farooq, vd., 2014: 1). Bu soruya cevap aramak için bu çalışmada etik liderlik ve KSS faaliyetlerinin incelenmesine karar verilmiştir. Çalışmada işgörenlerin etik liderlik ve KSS algıları, etik liderliğin sosyal sorumluluğa ve alt boyutlarına etkileri incelenecektir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Etik Liderlik

İş dünyasında ardı ardına patlayan Enron, Parmalat ve World.Com gibi skandallar günümüzde etik liderliği popüler hale getirmiştir (Esmer ve Özdaşlı, 2018: 46). Hemen hemen her organizasyonda görülmeye başlanan bu etik sorunlar, liderliğin etik boyutunu ön plana çıkarmıştır (Brown ve Treviño, 2006: 596). İşletmeler işgören motivasyonu, verimlilik artışı ve hedeflere ulaşabilmek için etik yönden örnek olacak güdüleyici liderlere daha çok ihtiyaç duymaktadırlar. Bu yüzden modern liderlik tarzlarından olan etik liderlik işletmelerde rol model olabilecek lider tiplerindedir.

Etik sözcüğü dilimize yunanca “ethos” kelimesinden girmiştir. Etik ve ahlak sözcükleri farklıdır. TDK (2019) “etiği” çeşitli meslek gruplarında uyulması gereken davranışlar, “ahlakı” ise toplum çerisinde bireylerin uyması gereken davranışlar ve kurallar olarak tanımlamıştır. Ahlak hiç kimsenin etkisi olmadan, kişinin kendine hâkim olması ve davranışlarını düzenlemesidir. Bu yazılı olmayan toplumsal ve çevre tarafından öğretilmiş kurallar aracılığı ile olur (Usta, 2011: 42). Etik ise toplum genelinde değil belli gruplar içerisinde kişinin hareket tarzlarını ve eylemlerini düzenlemesidir.

Şimşek ve Çelik (2019: 71)’e göre etik lider, etik değerleri yücelten, kontrol ihtiyacını azaltan, yetki ve sorumluluk denklğine çalışan, amaç uyumu sağlayan, ilişkilerinde istikrar kokan, liderlik ve eğitimi kurumsallaştıran, adil ve eşitlikçi kariyer sistemi kuran, astlarını geliştiren ve onların da yönetime katılmalarını sağlayan lider tipidir. (Brown vd., 2005:120) etik lideri, kişisel eylemlerde ve kişilerle olan ilişkilerde normatif olarak uygun davranış gösteren, çift yönlü iletişim, destek ve karar alma yoluyla izleyicilerine yol gösteren lider olarak tanımlamıştır. Etik liderlik, “bireyin ahlaki bir problem ortaya çıktığı andan itibaren belirli bir davranışa girinceye kadar geçmesi gereken tüm aşamalardan oluşan bir süreç” olarak tanımlanabilen etik karar vermeye yakından ilgilidir (Morales-Sánchez ve Cabello-Medina, 2013: 717). Treviño vd. (2006: 952) ise etik karar vermeyi geniş sosyal reçeteler bağlamında ortaya çıkan bireysel davranışları açıklayan davranış etiği olarak açıklamaktadır.

Etik liderliğin örgüt içinde yerleştirilebilmesinde, etik liderin şu türden eylem ve özellikleri yerine getirmesi beklenir; “1.Örgütün değerlerini ve amaçlarını açıkça ifade eder ve somutlaştırır. 2.Kişisel ego yerine örgütün başarısına odaklanır. 3.İş için en iyi kişileri bulur ve geliştirir. 4.Paydaşlar için bir değer yaratmaya çalışır, değerler ve etik ile ilgili örgüt içerisinde sürekli konuşur ve bunu canlı tutar. 5.Muhafif görüşlere önem veren mekanizmalar yaratır. 6.Ötekilerin değerlerini anlamakta şefkatli bir anlayış gösterir. 7.Yaratıcı olurken zorlu kararlar alır. 8.Yaşadığı etik prensiplerin ve değerlerin sınırlarını bilir. 9.Eylemleri etik bir çerçeve içerisinde. 10.Örgütün temel değerini paydaşların desteğine ve toplumsal meşruiyetine bağlar” (Freeman ve Stewart, 2006: 3-7).

Etik lider, toplumcu ve insanidir. Uygulamaları somut ve etikdir. İşletmesindeki standartlar etik olup, herkese hesap sorulabilir. Etik konularda seçici ve farkındalığı vardır. Kararlarda, adil ve dürüst davranırlar (Sabuncuoğlu, 2011: 76) Örgütlerde alınan tüm kararların rasyonel ve kasıtlı olmaması önemlidir. Etik karar verme sürecinde bireysel, toplumsal ve durumsal faktörlerin yanı sıra örgütsel kültür, değerler, liderlik tarzı, tazminat sistemi, iş bağlamı ve örgütsel politikalar ve uygulamalar (KSS uygulamaları dâhil) gibi faktörler liderleri etkilemektedir (Kirchmayer vd., 2016: 1146).

2.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS)

KSS, örgütün sosyal sistem içindeki iç ve dış çevrelerdeki değişik gruplarla ilişki içerisinde olduğu karmaşık yapı bir sistemdir (Kirchmayer vd., 2016: 1144). Yani herhangi bir işletmenin hem işletme içerisindeki hem de işletme dışındaki paydaşlarına etik ve sorumlu davranmasıdır. Bunun için gerekli kararları alması ve hayata geçirmesidir (Aktan ve Börü, 2007: 7). Kârlılık, işletmelerin öncelikli amacı ve performans göstergesi olabilir. Lakin tüketici, çalışan ve toplumsal fayda boyutları da göz önüne alınmalıdır. Yöneticilerin karlılıkla beraber müşteri memnuniyeti ve toplumun çıkarlarını da dikkate alması sosyal sorumluluk gereği olarak görülmektedir (Iraz vd., 2017: 37).

KSS tartışmalarında, Frank W. Abrams (1951)'in "ticari kuruluşların sorumluluk taşımaları ve toplumun da bunların faaliyetlerini kontrol altında tutması" savı ile ivme kazanmıştır (Kirchmayer vd., 2016: 1144). Bu kavramı ilk tanımlayan eserler arasında, Bowen (1953)'in "Social Responsibilities of the Bussinessman" adlı kitabı önemlidir (Sığındı, 2013: 500). Bowen'e göre sosyal sorumluluk, toplumun amaçları ve değerleri açısından arzu edilen eylemleri takip etmek, kararları almak ve katkıda bulunacak politikaları izlemektir (Maignan ve Ferrell, 2004: 4).

KSS denildiğinde işletmenin sürdürülebilir bir büyüme içerisinde olurken sadece doğaya ve çevreye saygılı olması, onları koruyacak tedbirler alması anlaşılmalıdır. İşletmenin sadece doğaya ve çevreye değil faaliyetlerinden etkilenebilecek tüm paydaşlarına da sorumluluğu bulunmaktadır. Baron'a göre paydaş işletme ile etkileşim içerisinde olan onun faaliyetlerinden, kararlarından etkilenen bütün taraflardır. Yani işletmeden çıkarları olan tüm kişi ve kurumlardır. (Freeman, 2010: 25)'a göre ise paydaş işletmenin hedeflerinden ve başarısından etkilenen veya bunları etkileyen birey ve gruplardır. Paydaşları iki grupta toplayabiliriz. Bunlar iç ve dış paydaşlardır. İç paydaşlar dediğimizde işletme içerisindeki sahipler, hissedarlar, yöneticiler ve çalışanlar akla gelmelidir. Dış paydaşları ise müşteriler, rakipler, hükümet, toplum ve diğer gruplardan oluşur (Aktan ve Börü, 2007: 9).

İş etiği işletmelerin mal üretim, alım ve satımında ahlaki davranışları üzerine odaklanır. KSS ise işletmelerin paydaşlarına olan sorumluluklarına odaklanır (Aktan ve Börü, 2007: 18). KSS işletmelerin iç, dış çevresi ve toplum içerisindeki rolüne odaklanır. İcra edilen sosyal sorumluluk faaliyetlerinin topluma faydasının en üst düzeyde olmasını amaçlar (Demir ve Türkmen, 2014:49). Uzun dönemde işletmelerin toplum refahına yaptığı katkının yeterliliği ve işletmenin paydaşları ile toplum arasındaki ilişki KSS'nin iki önemli unsuru olarak söylenebilir (Paetzold, 2010: 7).

Sosyal sorumluluk faaliyetlerinde dört boyut önemlidir (Carroll, 1979: 499; Jamali, 2007: 6): "1.Ekonomik Sorumluluk: Hissedarlar için kârlılık, çalışanlar için iyi iş, müşteriler için kaliteli ürünler üretmektir. 2.Yasal Sorumluluk: Yasalara uymak ve kurallı faaliyet demektir. 3.Ahlaki Sorumluluk: Doğru, adil ve hakkaniyetli olanı yapmayı ve zarar vermekten kaçınmayı gerektirir. 4.Gönüllü Sorumluluk: Hiçbir yasal zorunluluk olmamasına rağmen firmaların topluma yaptığı hayırseverlik faaliyetleridir. Sosyal faaliyetlere zaman ayırmak ve maddi yardımlarda bulunmak ile icra edilir".

Hızlı değişim, küreselleşme, çevreye duyarlılık, çok uluslu şirketler, yönetimde profesyonelleşme, sendikal etkinlikler, doğal kaynak ihtiyacı, motivasyon ihtiyacı, topluma uygun mal veya hizmet üretip şirket hakkında iyi bir algı yaratma çabaları KSS olgusunu ön plana çıkarabilmektedir (Çelik, 2007: 44). Bu olgu, toplumda oldukça önemsenen bir konu haline gelmiş ve firmalar için sosyal değerini artıran

önemli bir faktör olmuştur. Şirketlerin canlılık, etkinlik ve tanıtımını artıran bir faaliyet olmuştur. Şirketler günümüzde KSS faaliyetlerini yerine getirirken sosyal medyadan bir hayli faydalanmakta ve medyayı yoğun bir şekilde kullanmaktadırlar (Tekin, 2018: 34).

2.3. Etik Liderliğin Kurumsal Sosyal Sorumluluğa Etkisini İnceleyen Çalışmalar

Şentürk vd. (2019: 148) Alanya’da beş yıldızlı otellerde çalışanlara yönelik araştırma yapmışlardır. Etik liderlik davranışlarından KSS’nin ve dört alt boyutunun pozitif ve yüksek düzeyde etkilendiği görülmüştür. Adil ve güvenilir davranışlar sergileyen, etik standartları çalışanlarına aktaran liderlik davranışları, çalışanların kendi işletmelerindeki sosyal sorumluluk faaliyetlerini algılamasını pozitif etkilemekte ve değerlendirmesine sebep olmaktadır. Lin ve Liu (2017: 27)’ya göre etik liderlik davranışları KSS algısı ile pozitif yönde ilişkilidir. Çalışanlar tarafından kabul edilen ve takdir edilen sağlıklı bir liderlik tarzı, iş tatminini artıracak, işgörenin iş bırakma niyetini azaltacaktır. Ayrıca araştırmaya göre etik liderliğin KSS ile işe adanmışlık arasındaki ilişkide moderatör bir etkiye sahiptir ve çalışan öz yeterliliğini artırmaktadır. Öz yeterliği yüksek olan çalışanlar zorlu görevlerin yerine getirilmesinde kendilerine daha fazla güven duymaktadır, dolayısıyla bu durum iş bırakma niyetlerini azaltmaktadır. Zhu vd. (2014: 925) etik liderliğin güçlü olduğu, ancak zayıf olduğu durumlarda da KSS yoluyla firma itibarı üzerinde dolaylı ve olumlu bir etkisi olduğunu tespit etmişlerdir.

Kirchmayer vd. (2016: 1149) yaptığı çalışmada Slovakya’da yöneticilerin büyük bir kısmının KSS’yi tam anlamıyla bilmediği değerlendirilmesine ulaşılmıştır. Mevcut ortamda ise Slovak iş dünyasında düşük olsa da KSS faaliyetlerine katılımın daha çok etik liderlik ile el ele gittiğini belirtmiştir. Brammer vd. (2007: 1714)’in bulduğu sonuçlar çalışanların KSS algılarının örgütsel bağlılık üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, örgütsel bağlılık, iş gücünü tutma, iş sağlığı ve personel performansı arasındaki ilişkiler açısından önemlidir. De Roeck ve Farooq (2018: 923)’un bulguları çalışanların KSS algıları ile etik liderlik arasında tutarlı bir ilişki olduğunu ve etik liderliğin çalışanların sosyal faydada bulunma eğilimlerini artırdığını göstermektedir. Kim ve Thapa (2018: 1) etik liderliğin KSS’yi önemli ölçüde etkilediğini, KSS’nin operasyonel ve ticari performanslar üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu Güney Kore’de yaptıkları araştırmada görmüşlerdir. Tourigny vd. (2017: 4) Çin’deki imalat sektöründe etik liderliğin KSS’yi olumlu yönde etkilediğini, KSS’nin bireysel düzeydeki örgütsel güven üzerinde olumlu düzeyde etkisinin olduğunu ortaya koymuştur.

3. TEORİK MODEL VE HİPOTEZLER

Etik liderliğin, yönetimde etik kodları öncelemesi, KSS açısından anlamlıdır. Alan yazın da (Şentürk vd. (2019), Lin ve Liu (2017), Zhu vd. (2014), Kirchmayer vd. (2016), Brammer vd. (2007), De Roeck ve Farooq (2018), Kim ve Thapa (2018) ve Tourigny vd. (2017) bu durumu desteklemektedir. İşletme içerisinde örnek model olan adaletli ve güvenilir davranışlara sahip etik liderin KSS algısını pozitif yönde etkileyebileceği düşünülerek model ve hipotezler oluşturulmuştur. Bu araştırmanın modeli, etik liderlik ve kurumsal sosyal sorumluluk etkileşimi üzerinedir. Şu hipotezler söz konusudur; “*H₁*: Etik liderlik davranışı çalışanların işletmelerine yönelik kurumsal sosyal sorumluluk algılarını istatistiki

açından anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. H_{1a} : Etik liderlik davranışları işletmenin çalışanlarına yönelik gerçekleştirdiği sosyal sorumluluk faaliyetleri algısını istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. H_{1b} : Etik liderlik davranışları işletmenin müşterilerine yönelik gerçekleştirdiği sosyal sorumluluk faaliyetleri algısını istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. H_{1c} : Etik liderlik davranışları işletmenin devlete yönelik gerçekleştirdiği sosyal sorumluluk faaliyetleri algısını istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. H_{1d} : Etik liderlik davranışları işletmenin topluma yönelik gerçekleştirdiği sosyal sorumluluk faaliyetleri algısını istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir”.

4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

4.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmada liderlik tarzlarından olan etik liderlik davranışının çalışanların işletmelerine yönelik KSS algılarına etkisinin istatistiki açıdan tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma Konya Organize Sanayi Bölgesindeki işletmelerde yapılmıştır. Yönetim literatüründe etik liderlik ile ilgili araştırmalar mevcuttur. Literatürde Konya ilinde yapılan yeterli araştırma bulunmamaktadır. Söz konusu araştırmanın Konya ilindeki kurumsal işletmelerde yapılan az sayıdaki araştırmalardan biri olması önemini artırmaktadır. Dolayısı ile alan yazındaki bir eksikliği gidermesi umut edilmektedir.

4.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma Basit Tesadüfi Örneklem Yöntemi ile yapılmıştır. Konya ili 3ncü Organize Sanayi Bölgesinde yer alan imalat sektörüne ait beş adet işletme ile irtibata geçilmiş ve anket uygulaması yapılmıştır. Çalışan 1360 kişi ana kütle olarak belirlenmiştir. Anket doldurulması gönüllülük esasına göre yapılmıştır. Dağıtılan anketler sırasında bazı çalışanların izinli, bazılarının raporlu olması, bazılarının doldurmak istememesi, bazılarının ise iş başında doldurulmaya izin verilmemesi gibi zaman ve maliyet kısıtlarına ilişkin nedenlerden dolayı çalışanların hepsine anket uygulaması yapılamamıştır. İşletmelerde uygulanarak toplanan anketlerin sayısı 367 adet olmuştur. Bunlardan 9 adedi geçersiz kabul edilmiş olup çalışma 358 kişi üzerinden icra edilmiştir. Gürbüz ve Şahin (2018:130)’e göre 1500 kişilik bir evren için %95 güvenilirlik düzeyi için 306 kişi yeterli kabul edilmektedir. Buna göre geçerli anket sayısı örneklem için yeterlidir. Araştırma Konya 3ncü Organize Sanayi Bölgesindeki beş adet KSS uygulamasına sahip imalat sektörüne ait firma ile sınırlıdır.

4.3 Araştırma Yöntemi, Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Oluşturulan hipotezleri test etmek için nicel bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada nicel veri toplama tekniklerinden birisi olan anket tekniği kullanılmıştır. Araştırma için oluşturulan anket formu üç bölüm ve toplam 22 adet maddedir. İlk bölümde cinsiyet, yaş, eğitim durumu, işletmede çalışma yılı ve çalışılan bölüm bilgilerinin yer aldığı 5 adet soru bulunmaktadır. İkinci bölümde (Brown vd., 2005) tarafından geliştirilmiş ve 10 maddeden oluşan “Etik Liderlik Ölçeği” kullanılmaktadır. Tek boyuttan oluşan bu

ölçek yöneticilerin etik liderlik düzeyini belirlemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca bu ölçeğin Türkçe geçerliliği (Tuna vd., 2012) tarafından yapılmıştır. Üçüncü bölümde KSS ölçeği bulunmaktadır. Ölçek Türker (2006: 98) tarafından ilk olarak 7 boyut ve 18 ifade olarak geliştirilmiştir. Türker (2009: 195) yılında çalışmalarında aynı ölçeği 4 boyut (çalışanlar, müşteriler, devlet ve toplum) ve 17 ifadeye indirerek sadeleştirilmiştir ve çalışmada bu ölçek kullanılmıştır.

Bu çalışmada, “Yinelenen Durumları Tanımlama Testi” uygulanmıştır. Sekiz adet anket benzer olduğu için analizden çıkarılmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğu Shaphiro wilk testi ile test edilmiştir. Ayrıca sayısal verilerin 2’den fazla bağımsız grupta karşılaştırılmasında normal dağılım gösteren özellikler için ANOVA testi kullanılmıştır. Sayısal değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon katsayısı ile test edilmiştir. Kullanılan ölçeklerde çok değişkenli lineer regresyon yöntemi ile performans ölçeği diğer ölçekler yardımıyla tahmin edilmiştir. Geçerlik ve güvenilirliğin test edilmesi amacı ile Cronbach’s alfa katsayıları hesaplanmıştır (Gürbüz ve Şahin, 2018: 333). Kullanılan ölçeklere Açıklayıcı Faktör analizi yapılmıştır. Kullanılan ölçeğin faktörleşme boyutu Temel Bileşenler Analizi ile analiz edilmiştir. Ölçeklere ait faktör analizlerini değerlendirilmesinde ilk aşama olan “KMO Örneklem Uygunluğu” değerleri ile verilerin homojen bir dağılım gösterip göstermediği; Barletts Testi ile de faktör analizinin dayandığı korelasyonların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı değerlendirilmiştir. Tanımlayıcı istatistik olarak sayısal değişkenler için ortalama, standart sapma, kategorik değişkenler için ise sayı ve % değerleri verilmiştir. İstatistiksel analizler için SPSS Windows version 20.0 paket programı kullanılmış ve $P < 0.05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

4.4. Araştırmanın Bulguları

Burada, demokratik özellikler, tanımlayıcı istatistikler ve korelasyon analizlerine yer verilmiştir. Araştırmaya katılanların demografik özellikleri bağlamında şunlar öne çıkmıştır: Katılımcıların çoğunluğu erkektir. Yaş aralığı 35-49 arasında yoğunudur. Lise mezunları oransal olarak fazladır. Personelin işletmede çalışma süresi ortalama 8 yılda yoğunlaşmıştır. Bu durum ve işletmedeki kıdem azlıkları göz önüne alındığında, işgören devir oranlarındaki yükseklik göze çarpmaktadır.

Etik liderlik ölçeğinin Cronbach’s Alfa değeri 0,924 olarak ölçülmüştür. KSS ölçeğinin değeri ise 0,940’dır. Ölçeklerin Cronbach’s Alfa değerleri yüksek düzeydedir. Ölçek güvenilirliği için Alfa değerinin 0,70 üzerinde olması gerekmektedir. Çalışmada elde edilen Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerleri etik liderlik için 0,931 ve KSS için 0,929 olarak tespit edilmiştir. Bartlett Küresellik Testi ile de faktör analizinin dayandığı korelasyonların istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmıştır ($p < 0.001$) (Gürbüz ve Şahin, 2018: 319, 333). Açıklayıcı faktör analizine göre, herhangi bir ifadenin ölçeklerden çıkarılmasına gerek olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Etik liderlik ölçeğinde yer alan sorulara ait tanımlayıcı özellikler kapsamında şunlar belirtilebilir: “Etik liderlik ölçeği aritmetik ortalaması; 3,54’dür. Bu açıdan, çalışanların etik liderlik algısı yüksektir. Cevaplara göre yöneticim, “güvenilir kişidir” ile “kişisel yaşamını etik tarzda yürütür” ifadesi daha çok tercih edilmiştir. Yöneticim, “çalışanların önerilerini dikkate alır” ile “çalışanların fikirleriyle yakından ilgilenir” ifadesi düşük kabuldedir.

KSS ölçeğinde yer alan sorulara ait tanımlayıcı özellikler bağlamında şunlar ifade edilebilir: Ölçeğin aritmetik ortalaması; 3,61'dir. Yani, katılımcılara göre, olumlu bir KSS algısı vardır ve buna uygun yönetsel faaliyetler söz konusudur. Cevaplara göre "Şirketimiz, devlete karşı yasal yükümlülüklerini zamanında ve eksiksiz yerine getirmeye önem verir" ifadesi ön plandadır. Şirketimizde "tüm çalışanların gönüllü çalışmalara ve hayır kurumu faaliyetlerine katılması teşvik edilir" ile "çalışanların yeteneklerini ve kariyerlerini geliştirmelerini teşvik edici politikalar vardır" düşük kabuldedir.

Etik liderlik, KSS ve KSS'nin alt boyutlarının ilişkilerini belirlemek için yapılan pearson korelasyon analizi verileri şöylece özetlenebilir; "Değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon katsayısı ile test edilmiştir. Yapılan analiz sonuçlarına göre etik liderlik ve KSS arasında pozitif yönlü (0,680) bir ilişki söz konusudur. Etik liderlik özelliklerindeki 1 birimlik artış, KSS puanında 0,680 birimlik yükselmeye sebep olmaktadır. Söz konusu ilişki istatistiksel olarak pozitif, orta seviyede ($0,3 < r \leq 0,7$) ve anlamlı düzeydedir ($p=0,000$) (Gürbüz ve Şahin, 2018: 263). Korelasyon analiz tablosuna göre; "KSS ve etik liderliğin alt boyutları arasındaki ilişkiler anlamlı (pozitif) yönlüdür.

Regresyon analizi bulguları (analiz 1 ve 2) ise şöyledir: Bağımsız değişken etik liderlik ile bağımlı değişken KSS'nin arasındaki korelasyon ($r=0,680$) olup, bunlar arasında orta derecede pozitif ve anlamlı bir ilişki vardı ($p < 0,05$). Etkileşim boyutu için regresyon analizi yapılmış, değişkenler arasında model oluşturulmuş ve anlamlılık olup-olmadığı Anova ile test edilmiştir. Anova tablosunda da oluşturulan model anlamlı ve pozitifdir ($p < 0,05$). $R^2=0,462$ olarak bulunmuştur. Yani bağımlı değişkenin %46,2' lik kısmı bağımsız değişken tarafından açıklanabilmektedir. Bu durumda H_1 ana hipotezi kabul edilmiştir. Yani, etik liderlik davranışı çalışanların işletmelerine yönelik kurumsal sosyal sorumluluk algılarını istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir). Etik liderlik ölçeğindeki bir birimlik artış, çalışan alt boyutunda 0,646 katsayıyla artış yaratmıştır. Modelin ($R^2=0,418$) anlamlı olduğu göz önüne alınıp, H_{1a} hipotezi kabul edilmiştir (etik liderlik davranışları işletmenin çalışanlarına yönelik gerçekleştirdiği sosyal sorumluluk faaliyetleri algısını istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir). Bir birimlik etik liderlik ölçeğindeki artış, 0,485 birimlik müşteri alt boyutunda artış yaratmaktadır. Modelin ($R^2=0,236$) anlamlı olduğundan hareketle, H_{1b} hipotezi kabul edilmiştir (Etik liderlik davranışları işletmenin müşterilere yönelik gerçekleştirdiği sosyal sorumluluk faaliyetleri algısını istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir). Aynı şekilde bir birimlik etik liderlik ölçeğindeki artış, 0,429 birimlik devlet alt ölçeğinde artışa neden olmaktadır. Modelin ($R^2=0,184$) anlamlı olduğu göz önüne alındığında, H_{1c} hipotezi kabul edilmiştir (etik liderlik davranışları işletmenin çalışanlarına yönelik gerçekleştirdiği sosyal sorumluluk faaliyetleri algısını istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir). Son olarak bir birimlik etik liderlik ölçeğindeki artış, 0,626 birimlik toplum alt ölçeğinde artış yaratmaktadır. Modelin ($R^2=0,392$) anlamlılık düzeyinde, H_{1d} hipotezi kabul edilmiştir. Yani, etik liderlik davranışları işletmenin çalışanlarına yönelik gerçekleştirdiği sosyal sorumluluk faaliyetleri algısını istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada etik liderlik davranışının çalışanların işletmelerine yönelik KSS algılarına olan etkisi araştırılmıştır. Araştırma, Konya 3ncü Organize Sanayi Bölgesi işletmelerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonucunda etik liderlik davranışlarının KSS algılarını anlamlı ve pozitif olarak etkilediği bulunmuştur. Bu sonuç daha önce yapılan araştırmalar ile uyumludur. Etik liderlik davranışlarının KSS algısının %46,2'sini açıkladığı, bir birimlik etik liderlikteki artışın 0,680 katsayılı KSS'de artışa sebep olduğu bulunmuştur. Bu sonuç etik liderlik olgusunun KSS üzerindeki etkisinin güçlü olduğunu göstermektedir. Etik liderlik davranışları dürüstlük, doğruluk ve tarafsızlık özellikleri sergiler. Etik liderler insan haklarına saygılıdır. Çevreye saygılı, topluma saygılı, devletine güvenen liderlerdir. Sahip olduğu moral değerlerden aldığı güçle takipçilerini ve organizasyonunu etkiler. Sosyal sorumluk projelerine katılımı teşvik edecek ve örgütünü hedeflerine ulaştıracak kabiliyete sahiptir. Nitekim araştırma sonuçları da bunu doğrulamaktadır. Bu özelliklere sahip liderleri yönetici pozisyonuna getirmek örgütleri olumsuz sonuçlardan koruyacaktır. Dürüst ve ahlaklı liderlik uzun vadede işletmesini başarılı ve sürdürülebilir bir büyüme kavuşturacak, skandallardan uzaklaştıracaktır.

Araştırmada çalışan, müşteri, devlet ve toplum alt boyutlarında da etik liderliğin KSS'yi etkilediği ve aralarında pozitif anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Etik liderlik davranışları en çok çalışan ve toplum alt boyutlarını etkilemektedir. Günümüzde toplumsal ve toplumsal olmayan paydaşların işletmeler üzerindeki etkisi artmaktadır. Bundan dolayı işletmeler KSS faaliyetleri yapmakta ve bunları devam ettirmek zorunda kalmaktadırlar. Günümüzde işletmeler hem ürün ve hizmetleri hem de yaptıkları sosyal uygulamalar ile değerlendirilmektedir. KSS politikalarına sahip firmalar günümüzde daha çok tanınmakta ve tanınırlığı artan işletmeler daha çok iş hacmine sahip olmaktadır. Bundan dolayı KSS politikalarının bütün işletmelerce uygulanması kendi hanelerine bir kazanç olarak yazılmakta, bu faaliyetleri sürdürmeleri uygun değerlendirilmektedir.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları söz konudur. Her şeyden önce, anket kapsamındaki çalışanların KSS hakkında yeterince bilgilendirilmesi önemlidir. Böyle bir fiili etkinlik tercih, beklenti ve algıları etkileyip, daha farklı sonuçlar doğurabilir. Bundan sonraki çalışmalarda, uygulama öncesinde katılımcılar (kurumlar ve yetkililer uygun gördüğü takdirde), “etik liderlik”, “kurumsal sosyal sorumluluk” ve “etik liderliğin çalışanların kurumsal sosyal sorumluluk algısına etkisi” konularında daha çok bilgilendirilebilirler. Ayrıca, araştırma sadece Konya ilindeki bir organize sanayi bölgesi işletmelerinde yapılmıştır. Genel kabul görebilecek sonuçlar için, farklı iller ve farklı sektörler de uygulamaya dâhil edilebilir. Karşılaştırmalı analizler yapıldıktan sonra, sonuçlar genelleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Abrams, F. W. (1951). Management's responsibilities in a complex world. *harvard business review*, 29(3), 29-34.
- Aktan, C. C., ve Börü, D. (2007). Kurumsal sosyal sorumluluk. *Kurumsal Sosyal Sorumluluk: İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk*, 6-24.
- Bowen, H. R. (1953). *Social responsibilities of the businessman*: University of Iowa Press.
- Brammer, S., Millington, A., ve Rayton, B. (2007). The contribution of corporate social responsibility to organizational commitment. *The International Journal of Human Resource Management*, 18(10), 1701-1719.

- Brown, M. E., ve Treviño, L. K. (2006). Ethical leadership: A review and future directions. *The leadership quarterly*, 17(6), 595-616.
- Brown, M. E., Treviño, L. K., ve Harrison, D. A. (2005). Ethical leadership: A social learning perspective for construct development and testing. *Organizational behavior and human decision processes*, 97(2), 117-134.
- Carroll, A. B. (1979). A three-dimensional conceptual model of corporate performance. *Academy of management review*, 4(4), 497-505.
- Çelik, A. (2007). Şirketlerin sosyal sorumlulukları. *Kurumsal Sosyal Sorumluluk: İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk*, 61-84.
- De Roeck, K., ve Farooq, O. (2018). Corporate social responsibility and ethical leadership: Investigating their interactive effect on employees' socially responsible behaviors. *Journal of Business Ethics*, 151(4), 923-939.
- Demir, R., ve Türkmen, E. (2014). Çalışanların Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algılarının Örgüte Bağlılıkları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 47-59.
- Esmer, Y., ve Özdaşlı, K. (2018). Akademik Yönetimde Psikolojik Sözleşme İhlali, Etik Liderlik ve Prosocial Davranışlar. *Çizgi Kitapevi Yayınları, Ankara*.
- Farooq, M., Farooq, O., ve Jasimuddin, S. M. (2014). Employees response to corporate social responsibility: Exploring the role of employees' collectivist orientation. *European Management Journal*, 32(6), 916-927.
- Freeman, R. E. (2010). *Strategic management: A stakeholder approach*: Cambridge university press.
- Freeman, R. E., ve Stewart, L. (2006). Developing ethical leadership. *Business Roundtable Institute for Corporate Ethics*, 9.
- Gürbüz, S., ve Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*.
- Iraz, R., Abul, A., ve Kurnaz, G. (2017). Çalışanların Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısının Yenilikçilik Performansı ile İlişkisi: Konya'da Tekstil İşletmesi Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 35-49.
- Jamali, D. (2007). The case for strategic corporate social responsibility in developing countries. *Business and Society Review*, 112(1), 1-27.
- Kim, M.-S., ve Thapa, B. (2018). Relationship of ethical leadership, corporate social responsibility and organizational performance. *Sustainability*, 10(2), 447.
- Kirchmayer, Z., Remisova, A., ve Lasakova, A. (2016). Ethical Leadership in the Context of CSR. *Proceedings of the 28th International Business-Information-Management-Association*. Seville, 09-10.
- Lawton, A., ve Páez, I. (2015). Developing a framework for ethical leadership. *Journal of Business Ethics*, 130(3), 639-649.
- Lin, C.-P., ve Liu, M.-L. (2017). Examining the effects of corporate social responsibility and ethical leadership on turnover intention. *Personnel review*, 46(3), 526-550.
- Maignan, I. (2001). Consumers' perceptions of corporate social responsibilities: A cross-cultural comparison. *Journal of Business Ethics*, 30(1), 57-72.

- Maignan, I., ve Ferrell, O. (2004). Corporate social responsibility and marketing: An integrative framework. *Journal of the academy of marketing science*, 32(1), 3-19.
- Morales-Sánchez, R., ve Cabello-Medina, C. (2013). The role of four universal moral competencies in ethical decision-making. *Journal of Business Ethics*, 116(4), 717-734.
- Paetzold, K. (2010). *Corporate Social Responsibility as an International Marketing Approach*: diplom. de.
- Sabuncuoğlu, Z. (2011). *İşletme etiği*: Beta.
- Sığındı, T. (2013). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamalarına İlişkin Tüketici algılarının Haritalandırma Yöntemi İle İncelenmesi. *International Journal of Social Science*, 6(5), 497-513.
- Şentürk, F. K., Boğan, E., ve Bayırlı, M. (2019). Etik Liderlik ve Materyalist Eğilimlerin Otel Çalışanlarının Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısına Etkisi: Alanya Örneği. *Journal of Travel and Hospitality Management*, 16(1), 136-153.
- Şimşek, M. Ş. ve Çelik, A. (2019). *Yönetim ve organizasyon*, Yenilenmiş 21. Baskı, Eğitim Yayınevi, Konya.
- TDK. (2019). Güncel Türkçe Sözlük.
- Tekin, E. (2018). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinde Sosyal Medyanın Rolü: Gsm Firmaları Örneği. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 31-55.
- Tourigny, L., Han, J., Baba, V. V., ve Pan, P. (2017). Ethical Leadership and Corporate Social Responsibility in China: A Multilevel Study of Their Effects on Trust and Organizational Citizenship Behavior. *Journal of Business Ethics*, 1-14.
- Treviño, L. K., Weaver, G. R., ve Reynolds, S. J. (2006). Behavioral ethics in organizations: A review. *Journal of management*, 32(6), 951-990.
- Tuna, M., Bircan, H., ve Yeşiltaş, M. (2012). Etik Liderlik Ölçeği 'nin Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması: Antalya Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(2), 143-155.
- Türker, D. (2006). *The Impact Of Employee Perception Of Corporate Social Responsibility On Organizational Commitment: A Scale Development Study*. İzmir.
- Türker, D. (2009). How corporate social responsibility influences organizational commitment. *Journal of Business Ethics*, 89(2), 189.
- Usta, A. (2011). Kuramdan uygulamaya kamu yönetiminde etik ve ahlak. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 39-50.
- Zhu, Y., Sun, L.-Y., ve Leung, A. S. (2014). Corporate social responsibility, firm reputation, and firm performance: The role of ethical leadership. *Asia Pacific Journal of Management*, 31(4), 925-947.

Didactic tools in the realization of activities in preschool education

Zamira Gashi SHATRI¹

Emigresa BAJRAJ²

Rrezarta BERISHA²

Venera Vala KËNDUSI³

Abstract

Didactic tools are tools used by educators to facilitate the learning process which are aimed at the development of the child, the acquisition of new skills and they help to make activities with children as attractive and enjoyable as possible. The preschool institution aims to prepare children for primary school by equipping them with basic knowledge. The purpose of this paper is to reflect the importance, goals and functions of didactic tools in the physical, ethical, emotional and intellectual development of children.

Through play children also experience many emotions, especially when playing in groups or in pairs. The educator is the one who makes the selection of activities that are valuable for the educational development of children and the didactic tools are the ones that fulfill this purpose. Also, another purpose of this paper is to reflect on the importance of using didactic tools according to the Montessori methodology, as well as the forms and materials it uses in carrying out activities with children.

The environment in the Montessori kindergarten should be comfortable and similar to that of the house. In didactic materials children are more attracted to concrete things than abstract ones. To the main goal is for the children be free and for each of them to have the right to be encouraged and to participate in various activities and to be as creative as possible. In this paper we will also present the work of students at the Faculty of Education that they as future educators present the didactic tools that educators can use with preschool children. The creativity of students to realize the variety of activities, use of teaching materials suitable for the children's age, desire and great interest for their profession contributes to quality teaching and for future generations.

Keywords: didactic tools, games, Montessori methodology, child development, education

¹ Teaching Assistant at Faculty of Education, University "Fehmi Agani" in Gjakova, KOSOVO
PhD candidate at Faculty of Education, University of Prishtina "Hasan Prishtina", Prishtina.

² Student at Faculty of Education, University "Fehmi Agani" in Gjakova, KOSOVO

³ Professor Assistant at Faculty of Education, University "Fehmi Agani" in Gjakova, KOSOVO

INTRODUCTION

The education of children from an early age has a very special importance. This is best achieved through play, which is the main activity of children and through them they have a lot of fun. During the game they use various tools that reflect imagination for them and through them they express their views on everything they know. The game for them is very real, through it they express emotional feelings, thoughts, dreams as well as imagination.

Playing through these tools helps children to acclimatize as easily as possible to the school environment and make going to school as attractive as possible. The primary goal of the educator is to create conditions and environment suitable for them in the classroom, where within it they can feel safe, equal and accepted by other children without distinction, be they gender, ethnic, religious differences, economic, health, etc. The use of didactic-teaching tools helps this process enough as it ensures that the child does not notice big differences from his daily life, also the use of these tools helps in the learning process.

Didactic tools and their importance

The preparatory class includes children aged 0-5 years and offers them basic knowledge on letters, numbers, various knowledge as well as commenting and analyzing stories, poems and fairy tales. Didactic tools are very important because educators through them make it easier and simpler to explain the basic knowledge of children. The use of didactic tools for this age is very important. Didactic tools are the set of all tools used by educators to facilitate the learning process and also these tools make the class more attractive and arouse great interest in children. Didactic methods make the connection between the theoretical and the practical part (Smilaniq & Toliq, 2011). Children have a lot of fun and get knowledge from them, but sometimes the activity does not go as planned because preschoolers choose tasks according to their logic. All activities that take place in the classroom are activities performed by children as the children are able to think and perform the activity to the end.

Selection of didactic tools

Of particular importance is the selection of tools to be used by the educator in the teaching process. They should be in line with the curriculum, but also be those that avoid monotony in students. Preschool children have a passion for games and they are an integral part of them, so didactic tools are what help them. Different activities also affect the development of children, so the selection of tools should be careful because help and positively affect children (Garo, 2013).

Many activities require the use of various didactic toys and all of these tools are selected by educators for positive purposes. Since the game helps the child to develop in some aspects, at the same time the selection of tools affects them. We also have activities for positive and motor development of children that promote children's physical skills and are realized in open environments where they use the ball, rope, etc. (Garo, 2013). We also have emotional development where activities are carried out which

use tools according to which the child expresses his emotional state and expresses it through dolls, social toys, etc.

Division of didactic tools by age

The didactic tools that are used during the game and different activities differ from age to age. For preschool children, tools that are different from those of other ages are suggested. The tools they will use are tools through which, in addition to having fun, they also learn the basic knowledge that preschool classes offer and which must be learned in order to prepare for the first grade (Musai, 2003). At this age they make the distinction between the tools they should use for their age, but they also prefer to use the tools of older children.

The tools used at this age are usually social toys, cubes, various dolls which represent someone, but which always have educational purposes. These tools should be tools that suit the interests and personality of children, be of different sizes, shapes and colors, but also be attractive to them.

Division of didactic tools by gender

The tools used in preschool institutions differ by gender, girls have different desires than boys and institutions classify them based on colors. Even the selection of characters for the interpretation of small roles that can be done in the classroom should be given increased care and importance (Musai, 2003). They accept roles only if it suits gender. Girls usually prefer dolls, colored cubes, different colors, different characters who represent the world of girls, while boys prefer cars, characters of the male world, balls, etc.

Impacts of didactic functions

In preschool institutions, various activities are carried out using different didactic tools that have educational purposes and as an activity aim at the development of children. Development means the acquisition of new skills by children.

Memory development

Memory development involves the development of children's ability to memorize a variety of information. Preschoolers are given easier tasks to memorize because they only remember the information they need. To show children success, then educators motivate children through play in order to put their memory into action (Karaj, 2005). Using different tools and activities helps in the memorization process. In case children are asked to classify several different tools based on shapes or colors they try to remember the images of those tools and look for those lives in class. This way children can learn how to remember.

Emotional development

Children experience emotions in a simple way and they show them in a short time and change very quickly. When they play in groups, they experience different emotions that are expressed with anger, fear, sadness, joy, jealousy, etc.

And the main reason is misunderstandings or disagreements between them and all the negative emotions negatively affect the success of children and the development of their personality. (Musai, 1999).

Didactic tools used during the game

In the preschool institution, play is considered as the most suitable activity for the development of all aspects of the child's personality, it is an activity where their talents and tendencies are revealed. (Rama, 2011).

With games children are trained and also have a lot of fun. Children from the pleasures that benefit from games express their desires and fantasies which sometimes develop in groups and sometimes individually. And all the games that take place in preschool institutions use didactic tools. It's important for children to pay attention to the realization of their activity because they affect their ability and their development (Vadahi, 2002).

Exploratory games

These games are also called sensory games, because children through them point out the physical and sensory abilities they have.

Based on these games, children understand the environment that surrounds them as well as the objects, what they work with, what they serve and how they are used (Mulla, 2011).

As an example can be plasticine, where you can see the material, color, etc.

Imaginary games

Children's imagination is very developed and imaginative games introduce the function of children's imaginative thinking, where children interpret it with different roles by fantasizing. Part of thinking is the imagination and imagination of children, where through them also develops speech. Both of these give children pleasure and help express the wishes of children who want to experience them in reality.

Creative games

Creative games have educational purposes and use didactic tools, children for their creativity use many tools that the institution has. Creativity is realized with the skill of children who express themselves with their imagination, their skills and their loose habits. Imagination is important for the realization of creative activities (Mulla, 2011).

Didactic tools according to the Montessori methodology

According to Montessori education was self-education, she stressed that young children had to work every job they could do in order to gain independence from adults. The process of teaching children in Montessori kindergarten goes through five stages, they are listening, observation, discovery, practice, responsibility to perform an action (Montessori, 2009).

The environment in the Montessori garden

In the Montessori garden facilities and materials are used for educational purposes they are distributed throughout the environment. The principle of the Montessori kindergarten is that children learn best starting from everyday objects. Of particular importance in this methodology is the connection of the child with the kindergarten and that the objects are very important because they are used by the child.

The Montessori kindergarten is an environment that consists of small tables and chairs made of wood and that meets the special needs of each child and is an environment that stimulates the thinking of the child. This garden should be comfortable and similar to the home so that children do not feel closed and scared, but feel comfortable at their home (Koliqi, 1998).

Montessori materials

Montessori materials are tools given to children, where Montessori created various materials for children in preschool. She built special self-teaching materials, dimensioned according to the age of the children and that were mobile and easy to be manipulated by the children, they used them to do various jobs, model, draw, assemble, try their work without the intervention of the educator. was individual, with the exception of the common children's play game. In didactic materials children are more attracted to concrete than abstract things, in Montessori kindergarten we have many types of materials which are divided according to color, shape, size, weight, sound, temperature and composition (Montessori, 1967).

Form of Montessori didactic materials

Maria Montessori materials are different, but some of these more concrete forms are:

- Sticks of different sizes and colors
- Cylindrical blocks
- Kitchen utensils
- Fruit
- Animals (or their models made of plastic or wood)
- Work tools
- Musical instruments and other objects that release sound (Vadahi, 2002).

Student creativity for preschool children

In the following we will present some creative works of students which we will present through Figures 1, 2 and 3). These activities carried out by prospective educational students reflect the high level of teacher-student engagement and communication and vice versa and mutual cooperation between them to achieve educational goals and learning outcomes.

Figure 1. This activity aims to entertain children, and to teach them to create different figures, to develop their imagination to be as creative as possible. For this activity we need to use glue for paper, cotton, white and colored sheets, scissors and paints. This activity is related to drawing art where children express their desires through various works.

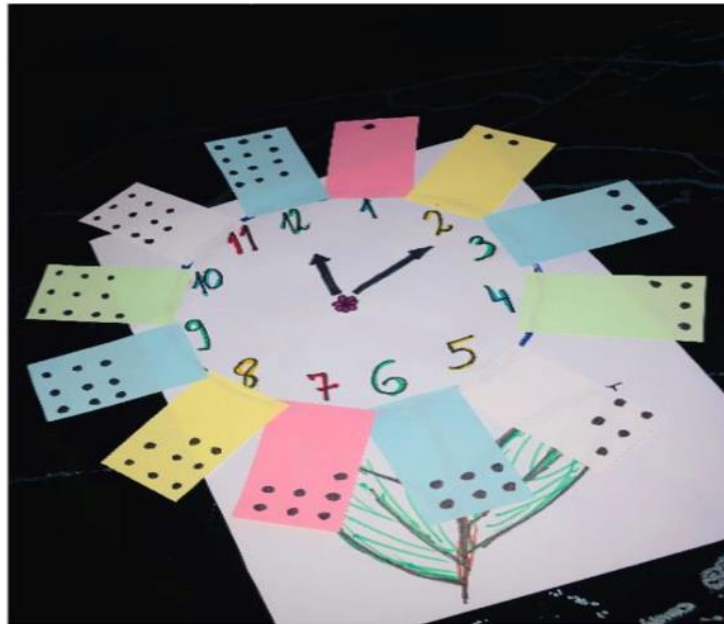

Figure 2. In this activity a clock is presented, since the children have difficulty with it, then the clock is presented in the shape of a flower and around it we have placed letters of different colors and in every paper we have made some dots that show the number what time it is. Mathematics is related to this activity where children can also learn numbers through points.

Figure 3. With this creativity children can learn the letters, where here are some plastic plates and in them we write some letters and children can fill them with small stones, stamps or beans. The Albanian language is related to this work because children through this creativity are more able to learn the alphabet.

CONCLUSION

The game helps the development of children, children understand the world around them where through games children express their thoughts, face many problems, they also express their feelings and understand how much they are able to do and also the game helps in development of brain and motor development. The game helps the child prepare for primary school and face other challenges that they will face as children. Play is an integral part of children's lives, so they express interest in it, through their activity in games they create self-confidence and form their personality, but these activities should be given importance from an early age. The child in this case acquires knowledge and develops in various aspects. But now unfortunately there are also games that have no educational purpose, are harmful and negatively affect the development of children.

The use of didactic tools for this age is very important. Didactic methods make the connection between the theoretical and the practical part. The selection of didactic tools used by the educator in the teaching process is of particular importance. They should be in line with the curriculum, be attractive, arouse interest in children and avoid monotony in children.

Games during which didactic tools are used are: Imaginary, creative, exploratory games, etc. Maria Montessori made a strong contribution to the selection of teaching aids and materials she used with the children. Materials according to the Montessori methodology should be separated according to color, shape, size, weight, sound, temperature and composition. Educators in cooperation with children, parents and the community must continuously support the planned activities and provide the necessary didactic tools to the children in order to meet the learning outcomes.

REFERENCES

- Garo, S. (2013). *Teoria dhe praktika e mësimdhënies*. Tiranë: Toena.
- Karaj, T. (2005). *Psikologjia e zhvillimit të fëmijës*. Tiranë: Progres.
- Koliqi, H. (1998). *Historia e pedagogjisë botrore II*. GME.
- Mato, E & Shatri, B. (2009). *Edukata qytetare 3*. Prishtinë: Libri shkollor.
- Montessori, M. (1967). *The discovery of the child*. Notre Dame, Ind., Fides Publishers.
- Montessori, M. (2007). *From Childhood to Adolescence*. Montessori-Pearson Publishing Company.
- Montessori, M. Perkthyer nga Alda Mukli. (2009). *Zbulimi i fëmijës*. Plejad.
- Mulla, A. (2011). *Roli i institucioneve parashkollore në zhvillimin dhe përgaditjen e fëmijërisë së hershme për përvetësimin e parë të shkronjave të leximit dhe të shkrimit*. Tiranë.
- Musai, B. (1999). *Psikologji edukimi*. Tiranë: PEGI.

Musai, B. (2003). *Metodologjia e mësimdhënies*. Tiranë: PEGI.

Petrovskaa et al.,(2013). Role of the Game in the Development of Preschool Child. Lumen International Conference Logos Universality Mentality Education Novelty (LUMEN 2013)

Rama, B. (2011). *Metodat e mësimdhënies dhe ndikimi i tyre në të nxënë.* "Revista pedagogjke". Tiranë.

Smilaniq, V & Toliqiq, I (2011). *Psikologjia fëmijënore*. Prishtinë.

Vadahi, F. (2002). *Pedagogjia parashkollore*. Shkodër.

Preparing Logistics Managers to Manage Modern Supply Chains

Dariusz GRALA¹

Conference on Language and Social Sciences (ECLSS 2021a)

PREPARING LOGISTICS MANAGERS TO MANAGE MODERN SUPPLY CHAINS

Dariusz Grala, PhD
War Studies University
dd,grala@akademia.mil.pl

KOSOVO, 2-3 February 2021

¹ PhD War Studies University, POLAND. E-mail: d.grala@akademia.mil.pl

PREPARING LOGISTICS MANAGERS TO MANAGE MODERN SUPPLY CHAINS

- Introduction
- Research methodology
- Management of modern supply chains
- Competences of a modern logistics manager
- Education of logistics managers
- Research plan
- Findings and conclusions

PREPARING LOGISTICS MANAGERS TO MANAGE MODERN SUPPLY CHAINS

Human resources are the most important capital of any organization

Organizational model by A. Koźmiński, W. Piotrowski

PREPARING LOGISTICS MANAGERS TO MANAGE MODERN SUPPLY CHAINS - research methodology

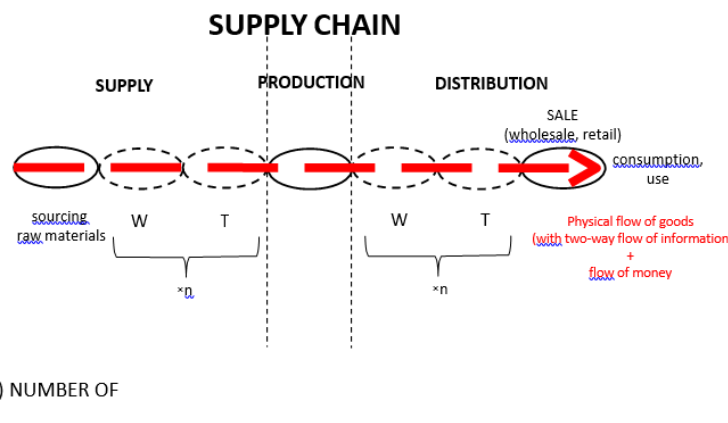
The purpose: to identify the set of competencies required from a logistics manager to manage modern supply chains, in particular military supply chains.

Research problem: What knowledge and competences should have the Logistics Manager in order to effectively manage supply chains in the political, economic and organizational conditions especially in the European Union?

Research methods: A method of a diagnostic survey using an interview sheet. The study involved 26 experts holding managerial positions in civilian and military logistics units and staff responsible for educating logisticians at universities.

SUPPLY CHAIN MANAGEMENT - characteristics of supply chain

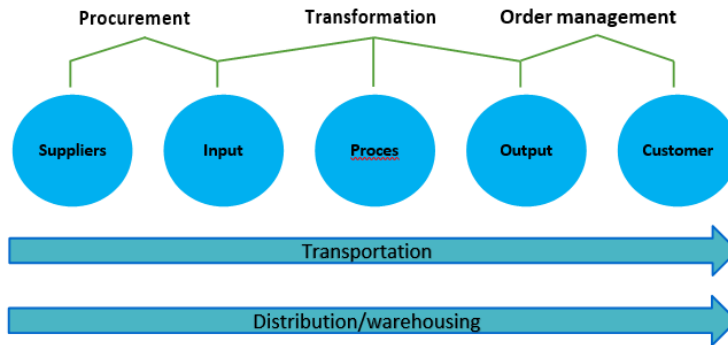
T. Jałowicz, *Paradygmaty logistyki wojskowej*, Difin, Warszawa 2020, p. 96.

Akademia Szkoły Wojskowej

SUPPLY CHAIN MANAGEMENT - specificity of modern Supply Chains

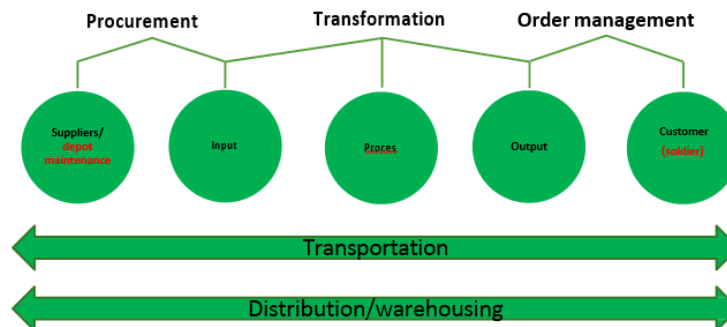
Joshua M. Lenzini (2002), Army logisticians, PB 700-02-5, VOLUME 34, ISSUE 5, SEPTEMBER-OCTOBER 2002 *Anticipatory Logistics: The Army's Answer to Supply Chain Management*, p. 12.

Albana e Studimeve (War Studies)

SUPPLY CHAIN MANAGEMENT - specificity of modern Military Supply Chains

Joshua M. Lenzini (2002), Army logisticians, PB 700-02-5, VOLUME 34, ISSUE 5, SEPTEMBER-OCTOBER 2002 *Anticipatory Logistics: The Army's Answer to Supply Chain Management*, p. 12.

War Studies University

SUPPLY CHAIN MANAGEMENT - specificity of modern Military Supply Chains

Parameter	MILITARY SUPPLY CHAIN	CIVILIAN SUPPLY CHAIN
AIM	OPERATIONAL AIM	PROFIT - MONEY
RESOURCES	INSUFFICIENT, DIFFICULT TO ACCESS	STRICTLY DEFINED AND (GENERALLY) SUFFICIENT
SCOPE OF NEEDS	VERY WIDE	STRICTLY DEFINED AND LIMITED
ACTORS (CHAIN LINKS)	MILITARY UNITS, MULTINATIONAL UNITS, CONTRACTORS	CIVIL ENTERPRISES AND COMPANIES
TIME	TIME PRESSURE, CHANGABLE	STRICTLY DEFINED AND (GENERALLY) STABLE
INFORMATION	LIMITED, DISTURBED	REAL-TIME COMPLETE INFORMATION (GENERALLY)
FINANCING	STATE BUDGET (UN, NATO)	SUPPLY CHAIN BUDGET

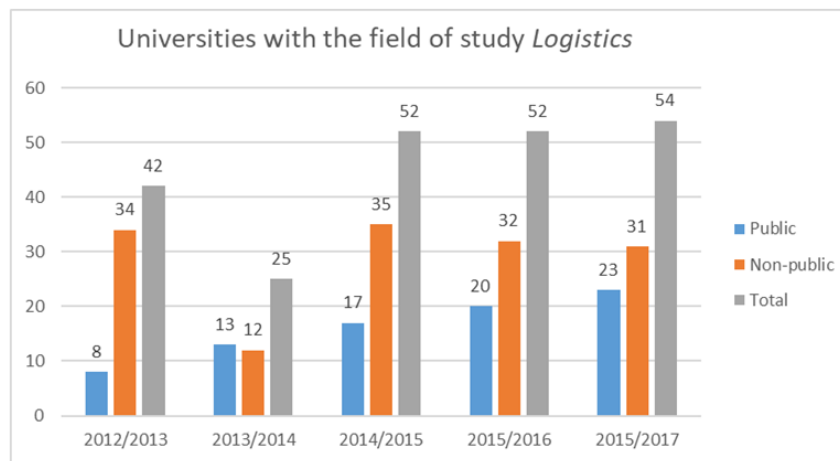
T. Jałowiec, *Paradygmaty logistyki wojskowej*, Diffin, Warszawa 2020, p. 99.

Akademia Szkoły Wojskowej

EDUCATION OF LOGISTICS MANAGERS IN POLAND - colleges, universities

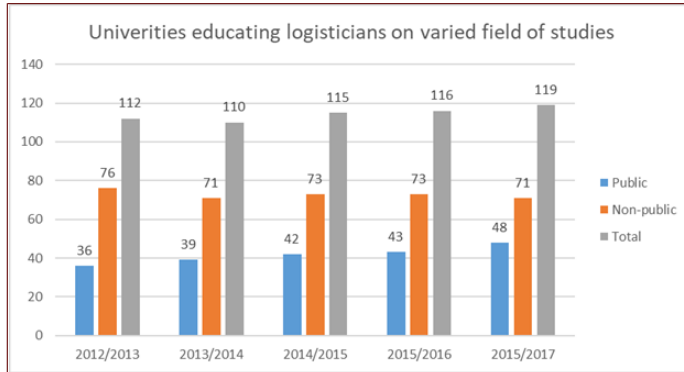
Logistyka w Polsce raport 2017, ILiM, 2018

Akademia Szkoły Wojskowej

EDUCATION OF LOGISTICS MANAGERS IN POLAND - colleges, universities

SPECIALIZATIONS:

- Logistics
- Management
- Transport
- Economy
- Finance and Accounting
- International relations
- Management and production engineering
- Eurologistics

Logistyka w Polsce raport 2017, ILiM, 2018

Alma Mater Gjakova

PREPARING LOGISTICS MANAGERS - the requirements of the employment market

- Supply Chain operations experience (production, material planning; demand, inventory management);
- experience in managing the logistics department;
- experience in system and data management / analysis – SAP and Excel;
- practical knowledge of S&OP process and tool;
- practical knowledge of inventory management techniques (ABC, MOQ, EOQ, MRP parametrization, safety stock vs reorder point);
- strong analytical skills;
- practical knowledge of Lean concepts and tools in respected field (Specifying Value, VSM, Product Flow, Customer Pull);
- project management experience
- experience with green filed projects

<https://www.pracuj.pl>

PREPARING LOGISTICS MANAGERS - how to do it?

Didactics

- Modification of the study program
- Hiring specialists for teaching
- Student internships

Research

- Research projects
- Conferences and scientific seminars
- Science publications

Cooperation with business

- Council for the field of study Logistics
- Workshops with representatives of employers
- Graduate internships

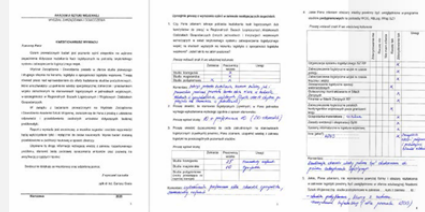

War Studies University

PREPARING LOGISTICS MANAGERS - research plan

- RESEARCH METHODS and TOOLS: a method of a diagnostic survey by interview with experts
- EXPERTS:
 - 7 from civilian logistics companies
 - 11 managers from military logistics units
 - 8 experts from universities
- TIME of RESEARCH: 2019-2020 implementation of the research task
- NEXT EDITION OF RESEARCH: 2021-2022

War Studies University

PREPARING LOGISTICS MANAGERS -findings and conclusions

Developing cooperation with the social and economic environment

Hiring Logistics specialists to conduct classes and share experience

1st and 2nd degree studies in the field of logistics, specialization: SCM

SCM postgraduate studies, conducted by logistics managers

Military Logistics studies should include SCM problematics

Specialized courses for logistics staff

Education offer based on research

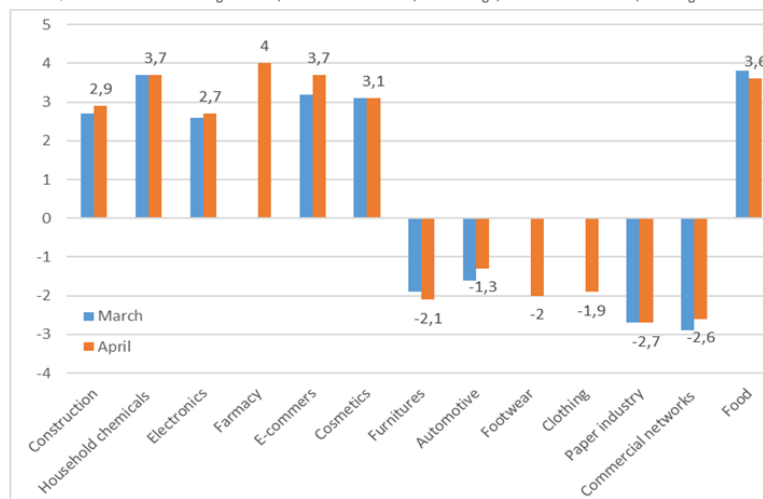

War Studies University

The condition of the supply chains in Poland during Covid-19

Purchases of logistics services by individual industries in March and April 2020
Quantitative scale: 5-strong increase, 4-moderate increase, 3-no change, 2-moderate decrease, 1-strong decrease

https://log24.pl/wydania_pdf/Covid_Raport_cz2.pdf

War Studies University

Eurasian Conference on
Language & Social Sciences

February 02 - 03, 2021 • Gjakova, KOSOVO

XI

**Thank you
for your attention**

d.grala@akademia.mil.pl

Bankacılık Sektöründe Çalışanların Örgütsel Adalet Algısına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi

Examination of Opinions o Perception of Organizational Justie of Employees in the Banking Sector

Ferah KEKLİK OKUL¹

Ayşe İpek KOCA BALLI²

Öz

Bu çalışmanın amacı, bankacılık sektöründe istihdam edilen çalışanların örgütsel adalet algısına ilişkin görüşlerini incelemek ve örgütsel adalet algısının demografik faktörlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmektir. Araştırmanın evrenini 2021 yılında Mersin ili Tarsus ilçesindeki banka çalışanları oluşturmaktadır. Araştırma evrenini temsil edebilecek örneklem büyüklüğüne ulaşabilmek amacıyla Mersin ili Tarsus ilçesindeki banka şubelerinden kolayda örnekleme yöntemiyle veri toplanmıştır (n=267). Çalışmada veri toplamak amacıyla Niehoff ve Moorman (1993) tarafından geliştirilen ve Yıldırım (2002) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Örgütsel Adalet Ölçeği" kullanılmıştır. Veri analizlerinde tanımlayıcı istatistikler (frekans, aritmetik ortalama, standart sapma), bağımsız gruplarda t testi, tek yönlü varyans analizinden (ANOVA) yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda çalışanların örgütsel adalet(3,07), dağıtımsal adalet (2,91), işlemsel adalet (2,97) ve etkileşimsel adalet (3,23) algılarının ortalamasının üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Örgütsel adalet algısının yaş, aylık gelir ve çalışma süresine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer yandan örgütsel adaletin, cinsiyet, medeni durum ve eğitim durumuna göre farklılaşmadığı bulgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Örgütsel adalet, Demografik faktörler, Bankacılık sektörü

¹ Dr., Mersin/TÜRKİYE. e posta: ferah.keklik06@gmail.com

² Dr. Öğretim Üyesi Çukurova Üniversitesi, Adana/TÜRKİYE. e posta: ipekko@hotmail.com

Abstract

The purpose of this study is to examine the views of employees employed in the banking sector on the perception of organizational justice and to determine whether the perception of organizational justice differs according to demographic factors. The population of the research is composed of bank employees in the Tarsus district of Mersin province in 2021. Data were collected by the convenience sampling method until the sample size was large enough to represent the research population (n=267). The organizational justice scale, which is developed by Niehoff ve Moorman (1993) and adapted into Turkish by Yıldırım (2002) was used in the study. Descriptive statistics (frequency, arithmetic mean, standard deviation), t test in independent groups, one-way analysis of variance (Anova) were used in data analysis. As a result of the research, it was found that the perceptions of organizational justice (3,07), distributive justice (2,91), procedural justice (2,97) and interactional justice (3,23) were above the average. It has been determined that the perception of organizational justice significantly differs according to age, monthly income and working time. On the other hand it has been found organizational justice does not differ according to gender, marital status and educational status.

Keywords: Organizational Justice, Demographic Factors, Banking Sector

1. GİRİŞ

Örgütlerin, günümüzün sürekli değişen, dinamik çevre koşullarına ayak uydurabilmeleri, hedeflerine ulaşabilmeleri ve çalışanlardan istedikleri sonucu alabilmeleri; nitelikli çalışanlara sahip olmaları kadar, bu çalışanların örgütlerine bağlılık göstererek, yüksek performansla çalışmalarına da bağlıdır. Her ne kadar ekonomik, sosyo-kültürel ve teknolojik alanlarda çok hızlı değişimler yaşansa da, örgütlerdeki beşeri sermayenin yeri hiçbir kaynakla doldurulamamaktadır. Özellikle bankalar gibi müşteri ile yüz yüze kurulan iletişimin yüksek seviyede olduğu kurumlarda, çalışanların davranışlarını pekiştirmek ve pozitif çıktılar elde edebilmek için yöneticiler çalışanlarının adalet, eşitlik, güven gibi algılarını yükseltmelidir. Çünkü yapılan faaliyetlerden ortaya çıkan maliyet ve yararların, bireyler ve gruplar arasında ne ölçüde eşit dağıtıldığı ile ilgili karar ve davranışlar olarak açıklanan örgütsel adalet (İşcan ve Karabey, 2007: 107) algısı; iş tatmini, örgütsel bağlılık ve performans gibi birçok örgütsel sonucu etkilemektedir (Çakar ve Yıldız, 2009: 69). Çalışma ortamında adaletin sağlanması ile birçok olumlu çıktı elde edilebileceği gibi birçok olumsuz çıktının da önüne geçmek mümkündür. Bunun yanı sıra bir hizmet işletmesi olması sebebiyle bankacılık sektöründe çalışanların çalıştıkları örgütün adaletli olduğuna dair algıları ve bu algılarını davranışlarına yansıtmaları son derece önemlidir. Unutulmamalıdır ki müşterilerin, kendilerine sunulan hizmetin kalitesine ve dolayısıyla işletmeye dair ilk ve en önemli izlenimleri, müşteri ile doğrudan temasta bulunan çalışanların davranışlardan oluşmaktadır (Yürür ve Ünlü, 2011: 84). Bundan dolayı örgütsel adalet kavramı, özellikle işverenler ve yöneticiler tarafından üzerinde durulması gereken bir kavramdır. Bu anlamda çalışmanın amacı banka çalışanlarının örgütsel adalet algılarını belirlemek ve örgütsel adalet algısının cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim durumu, aylık gelir ve çalışma süresi gibi demografik faktörler açısından farklılıklarını tespit etmektir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Örgütsel Adalet

Örgütsel adalet kavramı ilk olarak 1987’de Greenberg tarafından örgüt içerisinde çalışanlar tarafından algılanan adalet anlamında kullanılmıştır (Colquitt, Conlon, Wesson, Porter ve Ng, 2001). John Rawls’a göre (1971) “her sosyal kurumun birincil erdemi” olması gerektiği düşünülen örgütsel adalet, çalışanların çalıştıkları örgütteki davranışların adillğine yönelik algılamalardır (Greenberg, 1990). Örgütsel adalet, çalışanların örgüt içerisindeki ödüllerin ve kaynakların her bir çalışana ne şekilde dağıtıldığına ilişkin algıları şeklinde tanımlanmaktadır (İçerli, 2010). Örgütsel adalet, bireylere (ya da gruplara) bir örgüt tarafından uygulanan tutum ve davranışın tarafsız olarak algılanmasını ve onların böyle algılara davranışsal tepki vermesini ifade etmektedir (James, 1993: 30). Örgütsel adaletle ilişkin tanımlamaların birçoğunun algı kavramını vurguladığı görülmektedir. Bireyin gerçekte kendisine ne kadar adil davranıldığından daha çok bu tavrı ne kadar adil olarak algıladığının önemli olması bunun en temel sebebidir (Gürbüz, 2007).

Örgütsel adalet, bir organizasyonun başarısı ya da başarısızlığını etkileyen önemli faktörlerden biridir (Tahseen ve Akhtar, 2016). Örgütsel adalet, çalışanların çalıştıkları örgüte olan davranışlarını etkileyerek, kişisel tatminlerini ve işlerine olan motivasyonlarını belirleyen bir olgudur (Luthans, 1981: 197). Örgütsel adaletle ilişkin alan yazın incelendiğinde, çalışanlar tarafından algılanan adalet algısının yüksekliği ile orantılı bir şekilde çalışanların olumlu tutum ve davranış kalıplarının da geliştiği ile ilgili bir bakış açısının varlığı görülmektedir (Anderson and Shnew, 2003: 230). Örgüt üyelerinin adaletle ilişkin olumsuz algılarının doğuracağı stres ve çalışanların sağlıklarının bozulması, işe devamsızlığı artırmakta, bunun sonucunda da işgücü kaybı yaşanmaktadır. Bu tür olumsuzlukların yaşanmaması için örgütsel adaletin sağlanması önerilmektedir (Şahin ve Kavas, 2016: 123).

Örgütsel adalet ile ilgili çalışmaların temeli ise Homans’ın “Dağıtım Adaleti” ve sonrasında geliştirilen Adams’ın “Eşitlik Teorisi”ne dayanmaktadır (Özmen, Arbak ve Özer, 2007). Eşitlik Teorisi, çıktılarının dağıtımını ile ilgili insanların algıladıkları üzerine psikoloji alanında yapılan ilk çalışmalardan biridir (Cohen-Charash ve Spector, 2001). Eşitlik Teorisi’ne göre, çalışanlar yatırımlarını ve bunun sonucunda elde ettiği ödülleri bir başka çalışanınki ile karşılaştırmakta ve ancak bu iki oran eşit olduğu takdirde, adaletin varlığını hissetmektedirler. (İçerli, 2010: 72). Eşitlik Teorisi ile bahsedilen girdiler işgörenlerin örgütte işe başlarken kendisiyle beraber getirdiği bilgi, beceri ve tecrübe gibi şeylerdir. Çıktılar ise; bu girdilerin bir karşılığı olarak işgörene örgüt tarafından verilen ücret, kariyerle ilgili fırsatlar ve örgütsel kademelerde kendisine verilen yetki gibi şeylerdir (Eğilmezkol, 2011: 12). Buradan da anlaşılacağı gibi başlangıçta araştırmacılar verilen kararların sonuçları ile ilgilenmiş ve dağıtımsal adalet kavramı ön plana çıkmıştır (Homans 1961; Adams, 1965; Deutsch, 1975; Leventhal, 1976). Daha sonra araştırmacılar, karar alma sürecinde adaletin önemini fark etmeye başlamışlardır ve işlemsel adalet kavramı gelişmeye başlamıştır (Leventhal, 1980; Leventhal, Karuza ve Fry, 1980; Thibaut ve Walker, 1975). En son Bies ve Moag (1986), örgütsel prosedürler uygulandığında insanların aldığı kararlara saygı, duyarlılık ve açıklama gibi kişilerarası davranışların kalitesine odaklanan etkileşimsel adalet yapısını ortaya koymuştur (Tsai, 2012: 28).

Dağıtım adaleti, örgüt üyelerinin örgüte verdikleri karşılığında örgütten aldıklarını karşılaştırması temeline dayanmaktadır (Lambert, 2003). Çalışanların bu adaleti ölçmelerinin en iyi yolu, örgüte katmış oldukları girdiler (enerji, eğitim v.b) ile yapılan iş sonucunda elde ettiği çıktılarının hesaplanıp sonrasında bunların birbirleriyle karşılaştırması şeklinde olmaktadır (Colquitt, Conlon, Wesson, Porter ve Ng, 2001). Kişilerin

çalıştıkları örgüt ile ilgili adalet ve hakkaniyet hakkında değerlendirme yaparken, kazançların dağıtımını göz önünde bulundurdıkları için bu adalet türüne dağıtım adaleti denilmiştir (Ünler, 2015). İşlemsel adalet, çalışanların örgütün kaynaklarının dağıtılma şekli ile ilişkili olarak algıladığı adalet olarak ifade edilmektedir (Cropanzano ve Stein, 2009: 195). İşlemsel adalet; çalışanlara fazla ve eksik ödemedi kaçınma, çalışanların kararlara katılımın sağlanması, sonuçlar hakkında çalışanlara bilgi verme gibi örgütsel işlemlerin çalışanlar arasında eşit uygulanması anlamına gelmektedir (Folger ve Konovsky, 1989). Dağıtımsal adaletin bulunmadığı bir örgütte işlemsel adaletin daha fazla önem kazandığını söylemek mümkündür (Shaw, Wild ve Colquitt, 2003). Etkileşimsel adalet, çalışanlar ve yöneticiler arasında bulunan iletişimdeki adalet algılamasıdır (Özdevecioğlu, 2003: 79). Etkileşimsel adaletle göre, adaletin kaynağı ve alıcısı arasındaki iletişim sürecinin nezaket, saygı ve dürüstlük esasında yürütülmesi gerekmektedir. Örgütsel adaletin kişiler arası ilişkileri konu alan boyutu olan etkileşim adaleti, bireylerin birbiri ile davranışlarına ve örgüt yöneticileri ile çalışanlar arasındaki iletişim sürecine odaklanmaktadır (Cohen-Charash ve Spetor, 2001).

2.2. Örgütsel Adalet ile İlgili Çalışmalar

Alanyazın araştırması sonucunda örgütsel adalet konusu ile ilgili yapılan araştırmaların, çalışanların buldukları örgüt içerisindeki adalet algılarını ölçmeye yönelik olduğu gibi, çalışanların örgütsel adalet algılamalarının örgütsel bağlılık, örgütsel vatandaşlık davranışı gibi ardıllarının ve diğer örgütsel tutum ve davranışlar ile ilişkilerinin araştırıldığı görülmektedir. Bu çalışmalardan bazılarında aşağıda yer verilmiştir.

Uğurlu (2009), örgütsel adalet, örgütsel bağlılık ve etik liderlik algıları arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yaptığı çalışmada ilköğretim okulu öğretmenlerin örgütsel adalet algısının yüksek seviyede olduğunu ($x=3,95$), cinsiyet, yaş, kıdem, okuldaki hizmet süresi, branş, okuldaki öğretmen sayısı değişkenlerine göre, örgütsel adalet algısının anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını ancak örgütsel adalet algısının branş değişkenine göre (sınıf öğretmenliği ve okul öncesi öğretmenliği) anlamlı bir şekilde farklılaştığını tespit etmiştir.

Şahin ve Taşkaya (2010) sağlık sektöründe yaptıkları çalışmada; sağlık çalışanlarının örgütsel adalet algılarının eğitim, hizmet süresi, aylık nöbet sayısı, yönetici olma durumu ve bakılan hasta sayısı ile ilişkili olduğunu ve işlemsel adalet ile dağıtım adaleti alt boyutlarının diğer boyutlara oranla daha düşük seviyede olduğunu tespit etmişlerdir (Şahin ve Taşkaya, 2010: 85).

Tetik (2012) çalışanların örgütsel adalet algısını demografik faktörler açısından incelemek amacıyla yaptığı çalışmada, örgütsel adaletin dağıtım adaleti boyutu ile eğitim ve kurumda çalışma süresi değişkenleri arasında; örgütsel adaletin işlemsel adalet boyutu ile pozisyon değişkeni arasında ve örgütsel adaletin etkileşimsel adalet boyutu ile kurum adı değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur.

Doğan (2017), Afyon Karahisar'da faaliyette bulunan otel işletmelerinde çalışanların örgütsel adalet algılarının demografik özelliklere göre değişip değişmediğini tespit etmek amacıyla yaptığı çalışmada; çalışanların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, örgütte çalışılan bölüm, unvan, çalışma süresi, iş tecrübesi ile örgütsel adalet algısının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığını tespit etmiştir.

Serin (2019) örgütsel adaletin örgütsel sessizliğe etkisini tespit etmek amacıyla yaptığı çalışmada cinsiyet, eğitim durumu, gelir düzeyi, çalışma süresi ve çalışma statüsü değişkenlerinin örgütsel adalet ve örgütsel

sessizlik üzerinde anlamlı farklılıklara kaynaklık ettiğini bulgulamıştır. Ayrıca çalışmada örgütsel adalet ile örgütsel sessizlik arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu bulgulanmıştır.

3. YÖNTEM

3.1. Amaç ve Hipotezler

Bu çalışmanın amacı, banka sektörü çalışanlarının örgütsel adaletle ilişkin görüşlerini incelemek ve örgütsel adalet algısının cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim durumu, aylık gelir ve çalışma süresi gibi demografik faktörler açısından farklılıklarını tespit etmektir. Bu amaçla oluşturulan hipotezler şunlardır:

H₁: Katılımcıların örgütsel adalet algıları cinsiyetlerine göre farklılaşmaktadır.

H₂: Katılımcıların örgütsel adalet algıları medeni durumlarına göre farklılaşmaktadır.

H₃: Katılımcıların örgütsel adalet algıları yaşa göre farklılaşmaktadır.

H₄: Katılımcıların örgütsel adalet algıları eğitim durumlarına göre farklılaşmaktadır.

H₅: Katılımcıların örgütsel adalet algıları aylık gelirlerine göre farklılaşmaktadır.

H₆: Katılımcıların örgütsel adalet algıları çalışma sürelerine göre farklılaşmaktadır.

3.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla çalışanlara 2 bölümden oluşan anket formu uygulanmıştır ve anketin ilk bölümünde çalışanların demografik bilgilerini edinmeye yönelik 6 soru bulunmaktadır. İkinci bölümde Niehoff ve Moorman (1993) tarafından geliştirilen ve Yıldırım (2002) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "örgütsel adalet ölçeği" yer almaktadır. **Örgütsel adalet algısı ölçeği**, dağıtımsal adalet, işlemsel adalet ve etkileşimsel adalet olmak üzere 3 boyuttan ve 20 ifadeden oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutlarından dağıtımsal adalet 1., 2., 3., 4., 5. ifadelerden, İşlemsel (prosedür) adalet boyutu 6., 7., 8., 9., 10., 11. ifadelerden ve etkileşimsel adalet ise 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19. ve 20. ifadelerden oluşmaktadır. Niehoff ve Moorman (1993) tarafından geliştirilen örgütsel adalet ölçeğinin genel Cronbach's Alpha katsayısı 0,90 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin alt boyutları bazında Cronbach's Alpha katsayıları; dağıtımsal adaletin 0,74; işlemsel (prosedürel) adaletin 0,85 ve etkileşimsel adaletin ise 0,92 olarak hesaplanmıştır. Ölçek derecelendirme yapısı; 1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum ve 5: Kesinlikle Katılıyorum şeklinde oluşturulmuştur.

Bu araştırma kapsamında yapılan güvenilirlik analizi ile örgütsel adalet ölçeğinin genel Cronbach's Alfa değerinin 0,915, dağıtımsal adalet, işlemsel adalet, etkileşimsel adalet alt boyutlarının Cronbach's Alfa değerlerinin ise sırasıyla 0,906, 0,753, 0,887 olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların örgütsel adalet ölçeğinde yer alan ifadelere verdikleri toplam puanlar, ifade sayısına bölündüğünde genel örgütsel adalet algısı belirlenmektedir ve puanın yüksek olması örgütsel adalet algısının da yüksek olduğunu göstermektedir.

3.3. Verilerin Analizi

Araştırma verileri SPSS 23 istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığını test etmek için çarpıklık ve basıklık değerlerinden yararlanılmıştır. Örgütsel adalet ölçeğinin çarpıklık değeri $-1,82$ basıklık değeri ise $-3,89$ olarak hesaplanmıştır. Kline (2011: 63) verilerin çarpıklık değeri ± 3 , basıklık değeri ± 10 ise bu değerlerin normal dağılıma uygunluğunun ölçütü olarak kabul edilebileceğini belirtmiştir. Bu araştırma kapsamında verilerden elde edilen basıklık değerlerinin ± 10 ve çarpıklık değerlerinin ise $+3$ ile -3 aralığında olması verilerin normal dağılıma uygun olduğunu göstermektedir. Bu nedenle analizlerde parametrik testler kullanılmıştır. Veri analizlerinde değişkenlerin yüzde, frekans, aritmetik ortalama, standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Örgütsel adalet ölçek ortalamasının cinsiyet ve medeni duruma göre farklılıklarını incelemek için bağımsız gruplarda t testi, yaş, eğitim durumu, aylık gelir ve çalışma süresine göre farklılıkların incelenmesi için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Farklılıkların kaynağını belirlemek için ise çoklu karşılaştırma (Post Hoc) testlerinden Scheffe testi kullanılmıştır. Araştırmadaki tüm analizlerde anlamlılık düzeyi $0,05$ olarak kabul edilmiştir.

4. BULGULAR

4.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Banka çalışanlarının demografik özelliklerine göre frekans ve yüzdelik dağılımları aşağıdaki tabloda bulunmaktadır.

Tablo 1. Örneklem Grubuna Yönelik Açıklayıcı İstatistikler

Değişken	Kategori	Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	121	45,3
	Erkek	146	54,7
	Toplam	267	100
Medeni Durum	Evli	144	53,9
	Bekar	123	46,1
	Toplam	267	100
Yaş	18-29 yaş arası	66	24,7
	30-39 yaş arası	130	48,7
	40-49 yaş arası	45	16,9
	50 ve üzeri	26	9,7
	Toplam	267	100
Eğitim Durumu	Ön lisans	21	7,9
	Lisans	221	82,8
	Lisans üstü	25	9,4
	Toplam	267	100
Aylık Gelir	3000 TL ve altı	73	27,3
	3001-4000 TL	115	43,1
	4001 TL ve Üzeri	79	29,6
	Toplam	267	100
Çalışma Süresi	1-8 yıl arası	107	40,1
	9-15 yıl arası	105	39,3
	16 yıl ve üzeri	55	20,6
	Toplam	267	100

Tablo 1’de görüleceği üzere ankete cevap veren katılımcıların % 45,3’ü kadın, % 54,7’si ise erkek çalışan, % 53,9’u evli, % 426,1’i ise bekârdır. Katılımcıların %24’7’si 18-29 yaş aralığında, % 48,7’si 30-39 yaş aralığında, % 16,9’u 40-49 yaş aralığında % 9,7’si ise 50 yaş ve üzerindedir. Katılımcıların % 8,4’ü ön lisans % 78,9’u lisans ve % 12,7’si ise lisansüstü programlardan mezundur. Katılımcıların % 27,3’ü 3000 TL ve altında, % 43,1’i 3001-4000 TL arası ve % 29,6’sı ise 4001 TL ve üzeri aylık gelire sahiptir. Diğer yandan katılımcıların % 40,1’ü 1-8 yıl arası, % 39,3’ü 9-15 yıl arası, % 20,6’sı ise 16 yıl ve üzeri sürelerde çalışmaktadır.

4.2. Katılımcıların Örgütsel Adalet Seviyelerinin Belirlenmesine Yönelik Açıklayıcı İstatistikler

Banka çalışanlarının örgütsel adalet algılarına yönelik açıklayıcı istatistikler Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Örgütsel Adalet Ölçeğine İlişkin Açıklayıcı İstatistikler

	N	Min.	Max.	Ort.	SS.
Örgütsel Adalet	267	1	5	3,078	,6540
Dağıtımsal adalet	267	1	5	2,917	1,0400
İşlemsel adalet	267	1	5	2,975	,7279
Etkileşimsel adalet	267	1	5	3,237	,6728

Tablo 2’de katılımcıların örgütsel adalet algısı seviyelerinin ortalamının üzerinde olduğu (3,078) ve alt boyutlar bazında, en yüksek ortalamının etkileşimsel adalet boyutuna ait (3,237) olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Örgütsel Adalet Ölçeğindeki İfadelere İlişkin Açıklayıcı İstatistikler

Örgütsel Adalet		Ort.	SS.
İfadeler	Dağıtımsal adalet		
	1- Çalışma programım adildir.	3,584	1,1051
	2- Ücretimin adil olduğuna inanıyorum.	2,692	1,2577
	3- İş yükümün adil olduğu kanısındayım.	2,569	1,2006
	4.İşyerimden aldığım ödüllerin adil olduğunu düşünüyorum.	2,618	1,1121
	5. İş sorumluluklarımın adil olduğu kanısındayım.	3,123	1,3967

İşlemsel adalet	6. İşe ilişkin kararlar yöneticiler tarafından tarafsız bir biçimde alınır.	3,265	1,2203
	7. Yöneticiler, işle ilgili kararlar almadan önce bütün çalışanların görüşlerini alır.	2,764	1,2386
	8. Yöneticiler, işle ilgili kararları vermeden önce doğru ve eksiksiz bilgi toplarlar.	2,853	1,0428
	9. Yöneticiler, alınan kararları çalışanlara açıklarlar ve istendiğinde ek bilgiler verirler.	3,427	1,1025
	10. İşle ilgili bütün kararlar, bunlardan etkilenen tüm çalışanlara ayırım gözetmeksizin uygulanır.	2,801	,8594
	11. Çalışanlar, yöneticilerin işle ilgili kararlarına karşı çıkabilirler ya da bu kararların üst makamlarca yeniden görüşülmesini isteyebilirler.	2,737	1,0216
	12. İşimle ilgili kararlar alınırken yöneticilerim bana nazik ve ilgili davranır.	3,149	,9655
	13. İşimle ilgili kararlar alınırken yöneticilerim bana saygılı davranır ve görüşlerime önem verir.	3,441	,8711
	14. İşimle ilgili kararlar alınırken yöneticilerim kişisel ihtiyaçlarıma karşı duyarlıdır.	3,363	,7602
	15. İşimle ilgili kararlar alınırken yöneticilerim bana karşı dürüst ve samimidir.	3,333	1,0748
Etkileşimsel adalet	16. İşimle ilgili kararlar alınırken yöneticilerim bir çalışan olarak haklarımı gözetir.	3,206	,98803
	17. Yöneticilerim işimle ilgili kararların doğuracağı sonuçları benimle tartışır.	3,134	,88247
	18. Yöneticilerim işimle ilgili kararlar için uygun gerekçeler gösterirler.	3,026	,87319
	19. İşimle ilgili kararlar alınırken yöneticilerim bana mantıklı açıklamalar yapar.	3,348	,95894
	20. Yöneticilerim, işimle ilgili alınan her kararı bana net olarak açıklar.	3,131	,94672

Tablo 3'te katılımcıların örgütsel adalet ölçeğindeki ifadelerle verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde en düşük ortalama değere sahip ifadenin "İş yükümün adil olduğu kanısındayım" (2,569) ve en yüksek ortalama değere sahip ifadenin ise "Çalışma programım adildir" (3,584) olduğu görülmektedir.

4.3. Katılımcıların Demografik Faktörlere Göre Farklılıklarının Analizine İlişkin Bulgular

4.3.1. T Testi Bulguları

Banka çalışanlarının örgütsel adalet algılarının cinsiyete göre farklılıkların tespiti için yapılan t testi sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Cinsiyete Göre Farklılıkların Tespiti İçin t testi

	Cinsiyet	N	Ort.	SS.	t	P
Örgütsel Adalet Algısı	Kadın	121	3,0355	,57153	-,981	0,328
	Erkek	146	3,1144	,71525		
-Dağıtımsal	Kadın	121	2,8694	1,01447	-,688	0,492
	Erkek	146	2,9575	,71525		
-İşlemsel	Kadın	121	3,0785	,69923	2,129	0,034
	Erkek	146	2,8893	,74234		
-Etkileşimsel	Kadın	121	3,0992	,57517	-3,100	0,002
	Erkek	146	3,3516	,72644		

$p < 0,05$

Tablo 4'te görüleceği üzere çalışanların genel örgütsel adalet algılarının cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Ancak örgütsel adalet ölçeğinin işlemsel adalet ve etkileşimsel adalet alt boyutları bazında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Kadın çalışanların işlemsel adalet seviyelerinin erkeklerden daha yüksek; etkileşimsel adalet seviyelerinin ise erkeklerden daha düşük düzeyde olduğu gözlenmiştir.

Tablo 5. Medeni Duruma Göre Farklılıkların Tespiti İçin t testi

	Medeni Durum	N	Ort.	SS.	t	P
Örgütsel Adalet Algısı	Evli	144	3,0181	,69440	-1,643	0,102
	Bekar	123	3,1496	,59841		
-Dağıtımsal	Evli	144	3,1708	1,04900	4,455	0,000
	Bekar	123	2,6211	,95086		
-İşlemsel	Evli	144	2,8287	,73140	-3,635	0,000
	Bekar	123	3,1463	,68804		
-Etkileşimsel	Evli	144	3,0594	,68303	-4,867	0,000
	Bekar	123	3,4453	,59945		

$p < 0,05$

Tablo 5’te görüleceği üzere çalışanların örgütsel adalet algısı genel seviyelerinin medeni durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ancak örgütsel adalet ölçeğinin dağıtımsal adalet, işlemsel adalet ve etkileşimsel adalet alt boyutları bazında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Buna göre evli çalışanların dağıtımsal adalet algısı genel seviyelerinin bekar olanlardan daha yüksek düzeyde olduğu ve işlemsel adalet ve etkileşimsel adalet seviyelerinin ise bekar olanlardan daha düşük düzeyde olduğu gözlenmiştir.

4.3.2. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Bulguları

Banka çalışanlarının örgütsel adalet algılarının yaşa göre farklılıkların tespiti için yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 6. Yaş Gruplarına Göre Farklılıkların Tespiti İçin Tek Yönlü Varyans Analizi

	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma	F	Sig.
Örgütsel Adalet	18-29 yaş arası	66	2,707	,6030	15,872	,000
	30-39 yaş arası	130	3,220	,5192		
	40-49 yaş arası	45	3,371	,3560		
	50 yaş ve üzeri	26	2,807	1,1375		
	Toplam	267	3,078	,6540		
Dağıtımsal Adalet	18-29 yaş arası	66	2,266	,8109	21,176	0,000
	30-39 yaş arası	130	3,043	,9740		
	40-49 yaş arası	45	3,653	,8553		
	50 yaş ve üzeri	26	2,669	1,1729		
	Toplam	267	2,917	1,0400		
İşlemsel Adalet	18-29 yaş arası	66	2,378	,7241	33,214	0,000
	30-39 yaş arası	130	3,226	,5455		
	40-49 yaş arası	45	3,296	,2632		
	50 yaş ve üzeri	26	2,673	1,0333		
	Toplam	267	2,975	,7279		
EtkileşimselAdalet	18-29 yaş arası	66	3,171	,6902	2,142	0,095
	30-39 yaş arası	130	3,313	,4799		
	40-49 yaş arası	45	3,264	,4576		
	50 yaş ve üzeri	26	2,974	1,3807		
	Toplam	267	3,237	,6728		

$p<0,05$

Tablo 6’da görüleceği üzere örgütsel adalet algısı genel seviyesi ve alt boyutlarının yaş gruplarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir ($p<0,05$). Farklılıkların kaynağını tespit etmek için yapılan çoklu karşılaştırma test sonuçları aşağıdaki tabloda bulunmaktadır.

Tablo 7. Örgütsel Adalet Algısı Ölçeği Bazında Yaş Gruplarına Göre Çoklu Karşılaştırma

	I (Yaş)	J (Yaş)	Ortalama Farkı (I-J)	St. Hata	p
Örgütsel Adalet	18- 29 yaş arası	30-39 yaş arası	-,51242*	,09148	,000
		40-49 yaş arası	-,66354*	,11701	,000
	50 yaş ve üzeri	40-49 yaş arası	-,56342*	,14910	,003
		30-39 yaş arası	-,51242*	,09148	,000
Dağıtımsal Adalet	18- 29 yaş arası	30-39 yaş arası	-,77641*	,14187	,000
		40-49 yaş arası	-1,38667*	,18147	,000
	40-49 yaş arası	30-39 yaş arası	,61026*	,16235	,003
		50 ve üzeri	,98410*	,23123	,001
İşlemsel Adalet	18- 29 yaş arası	30-39 yaş arası	-,84814*	,09423	,000
		40-49 yaş arası	-,91751*	,12052	,000
	50 yaş ve üzeri	40-49 yaş arası	-,62322*	,15358	,001
		30-39 yaş arası	,55385*	,13393	,001

* $p<0,05$

Tablo 7’de, çalışanlardan 18-29 yaş aralığında olanların örgütsel adalet algısı seviyelerinin 30-39 yaş aralığı ile 40-49 yaş aralığında olanlardan daha düşük düzeyde olduğu ve 50 yaş ve üzerinde olan çalışanların örgütsel adalet algılarının 40-49 yaş aralığı ile 30-39 yaş aralığında olanlardan daha düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir. Alt boyutlar bazında ise 18-29 yaş aralığında olanların dağıtımsal adalet algısı seviyelerinin 30-39 yaş aralığı ile 40-49 yaş aralığında olanlardan daha düşük düzeyde olduğu ve 40-49 yaş aralığında olanların 30-39 yaş aralığı ile 50 yaş ve üzeri olanlardan daha yüksek düzeyde dağıtımsal adalet algısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Diğer yandan katılımcılardan 18-29 yaş aralığında olanların işlemsel adalet algısı seviyelerinin 30-39 yaş aralığı ile 40-49 yaş aralığında olanlardan daha düşük düzeyde olduğu; 50 yaş ve üzerinde olanların 40-49 yaş aralığı olanlardan daha düşük, 30-39 yaş aralığında olanlardan ise daha yüksek düzeyde işlemsel adalet algısına sahip oldukları bulgulanmıştır (* $p<0,05$).

Tablo 8. Eğitim Durumuna Göre Farklılıkların Tespiti İçin Tek Yönlü Varyans Analizi

	Eğitim Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma	F	Sig.
Örgütsel Adalet	Ön lisans	21	3,276	,94109	1,262	,285
	Lisans	221	3,052	,62036		
	Lisansüstü	25	3,114	,65611		
	Toplam	267	3,078	,65405		
Dağıtımsal Adalet	Ön lisans	21	3,3143	1,35288	1,758	,174
	Lisans	221	2,8932	,99736		
	Lisansüstü	25	2,8000	1,08934		
	Toplam	267	2,9176	1,04000		
İşlemsel Adalet	Ön lisans	21	3,2222	,71751	4,579	,011
	Lisans	221	2,9148	,72988		
	Lisansüstü	25	3,3000	,60285		
	Toplam	267	2,9750	,72792		
Etkileşimsel Adalet	Ön lisans	21	3,2910	,89820	,072	,930
	Lisans	221	3,2328	,64654		
	Lisansüstü	25	3,2311	,71501		
	Toplam	267	3,2372	,67287		

*p<0,05

Tablo 8’de çalışanların örgütsel adalet ile dağıtımsal ve etkileşimsel adalet alt boyutlarında eğitim durumuna göre anlamlı farklılıklar oluşmadığı görülmektedir (p<0,05). Ancak işlemsel adalet boyutunda farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Farklılıkların kaynağını tespit etmek için yapılan çoklu karşılaştırma test sonuçları aşağıdaki tabloda bulunmaktadır.

Tablo 9. İşlemsel Adalet Ölçeği Bazında Eğitim Durumuna Göre Çoklu Karşılaştırma

	I(Eğitim Durumu)	J (Eğitim Durumu)	Ortalama Farkı (I-J)	St. Hata	p
İşlemsel Adalet	Lisans	Lisansüstü	-,38522*	,15157	,041

*p<0,05

Tablo 9’da görüleceği üzere çalışanlardan lisans mezunu olanların işlemsel adalet algısı seviyelerinin lisansüstü programlardan mezun olanlara göre daha düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 10. Aylık Gelir Durumuna Göre Farklılıkların Tespiti İçin Tek Yönlü Varyans Analizi

	Aylık Gelir	N	Ortalama	SS	F	Sig.
Örgütsel Adalet	3000 TL ve altı	73	2,816	,66039	8,536	,000
	3001-4000 TL	115	3,1739	,55331		
	4001 TL ve üzeri	79	3,182	,72125		
	Toplam	267	3,078	,65405		
Dağıtımsal Adalet	3000 TL ve altı	73	2,567	,99444	5,946	,003
	3001-4000 TL	115	3,034	,1,04504		
	4001 TL ve üzeri	79	3,070	,1,01022		
	Toplam	267	2,917	1,04000		
İşlemsel Adalet	3000 TL ve altı	73	2,595	80023	15,264	,000
	3001-4000 TL	115	3,142	,59368		
	4001 TL ve üzeri	79	3,082	,71655		
	Toplam	267	2,975	,72792		
Etkileşimsel Adalet	3000 TL ve altı	73	3,102	,73417	2,123	,122
	3001-4000 TL	115	3,272	,52079		
	4001 TL ve üzeri	79	3,310	,79097		
	Toplam	267	3,237	,67287		

$p<0,05$

Tablo 10’da çalışanların örgütsel adalet genel seviyesi ve alt boyutları bazında aylık gelire göre anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Farklılıkların kaynağını tespit etmek için yapılan çoklu karşılaştırma test sonuçları aşağıdaki tabloda bulunmaktadır.

Tablo 11. Örgütsel Adalet Algısı Ölçeği Bazında Aylık Gelir Durumuna Göre Çoklu Karşılaştırma

	I (Aylık Gelir)	J (Aylık Gelir)	Ortalama Farkı (I-J)	St. Hata	p
Örgütsel Adalet	3000 TL ve altı	3001-4000 TL arası	-,35747*	,09522	,001
		40001 TL ve üzeri	-,36584*	,10330	,002
Dağıtımsal Adalet	3000 TL ve altı	3001-4000 TL arası	-,46766*	,15182	,010
		40001 TL ve üzeri	-,50376*	,16579	,011
İşlemsel Adalet	3000 TL ve altı	3001-4000 TL arası	-,84814*	,09423	,000
		40001 TL ve üzeri	-,91751*	,12052	,000

p<0,05

Tablo 11’de görüleceği üzere 3000 TL ve altı aylık geliri olan çalışanların örgütsel adalet genel seviyelerinin 3001-4000 TL arası ve 4001 TL ve üzeri geliri olanlardan daha düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Alt boyutlar bazında benzer şekilde,3000 TL ve altı aylık geliri olan çalışanların diğer gruplardan daha düşük düzeyde dağıtımsal adalet ve işlemsel adalet algısına sahip oldukları bulgulanmıştır(p<0,05).

Tablo 12.Çalışma Süresine Göre Farklılıkların Tespiti İçin Tek Yönlü Varyans Analizi

	Çalışma Süresi	N	Ortalama	Standart Sapma	F	Sig.
Örgütsel Adalet	1-8 yıl arası	107	2,936	,74520	4,885	,008
	9-15 yıl arası	105	3,211	,30518		
	16 yıl ve üzeri	55	3,102	,87323		
	Toplam	267	3,078	,65405		
Dağıtımsal Adalet	1-8 yıl arası	107	2,671	1,0986	7,004	,001
	9-15 yıl arası	105	2,973	,86026		
	16 yıl ve üzeri	55	3,290	,15165		
	Toplam	267	2,917	,06365		
İşlemsel Adalet	1-8 yıl arası	107	2,644	,79966	34,793	,000
	9-15 yıl arası	105	3,376	,33575		
	16 yıl ve üzeri	55	2,851	,77025		

	Toplam	267	2,975	,72792		
Etkileşimsel Adalet	1-8 yıl arası	107	3,277	,70890		
	9-15 yıl arası	105	3,233	,37393		
	16 yıl ve üzeri	55	3,165	,98291	,500	,607
	Toplam	267	3,237	,67287		

p<0,05

Tablo 12’de görüleceği üzere çalışanların örgütsel adalet algılarının genel seviyesi ve alt boyutları bazında çalışma süresine göre anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir (p<0,05). Farklılıkların kaynağını tespit etmek için yapılan çoklu karşılaştırma test sonuçları aşağıdaki tabloda bulunmaktadır.

Tablo 13. Çalışma Süresine Göre Çoklu Karşılaştırma

	I (Çalışma Süresi)	J (Çalışma Süresi)	Ortalama Farkı (I-J)	St. Hata	p
Örgütsel Adalet	1-8 yıl arası	9-15 yıl arası	-,27545*	,08856	,009
Dağıtımsal Adalet	1-8 yıl arası	16 yıl ve üzeri	-,61988*	,16878	,001
İşlemsel Adalet	9-15 yıl arası	1-8 yıl arası	,73133*	,08929	,000
		16 yıl ve üzeri	,52468*	,10891	,000

p<0,05

Tablo 13’te görüleceği üzere 1-8 yıl arası sürelerde çalışanların örgütsel adalet genel seviyelerinin 9-15 yıl arası çalışanlardan daha düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Alt boyutlar bazında, 1-8 yıl arası sürelerde çalışanların dağıtımsal adalet seviyelerinin 16 yıl ve üzeri çalışanlardan daha düşük düzeyde olduğu ve 9-15 yıl arası sürelerde çalışanların işlemsel adalet seviyelerinin ise 1-8 yıl arası ile 16 yıl ve üzeri sürelerde çalışanlardan daha yüksek düzeyde olduğu bulgulanmıştır (p<0,05).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı, örgütsel adalet algısını banka çalışanları bağlamında incelemek ve örgütsel adalet algısının demografik faktörlere göre farklılıklarını tespit etmektir. Bu amaçla yapılan çalışma sonucunda

araştırmaya katılan banka çalışanlarının örgütsel adalet algısı genel seviyelerinin (3,06) ve alt boyutları olan dağıtımsal adalet (2,91), işlemsel adalet (2,97) ve etkileşimsel adaletin (3,23) ortalamasının üzerinde olduğu bulgulanmıştır. Çalışanların örgütsel adalet algısının cinsiyet ve medeni duruma göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan t testi sonuçlarına göre örgütsel adalet algısının anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı saptanmıştır ve **H₁ hipotezi ile H₂ hipotezleri reddedilmiştir**. Coşkun (2020) tarafından yapılan çalışmada örgütsel adaletin medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermediği ancak cinsiyete göre örgütsel adalet algısının daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Goldman (2001); Robinson (2004); Sayü (2014); Doğan, (2017) ve Doğangün (2020) yaptıkları çalışmada çalışanların örgütsel adalet algısı ile cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığını bulgulamışlardır.

Örgütsel adalet algısının yaşa göre farklılıklarını tespit etmek için yapılan tek yönlü varyans analizi ile yaş grupları arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Analiz sonuçlarına göre çalışanlardan 18-29 yaş aralığında olanların örgütsel adalet algısı seviyelerinin 30-39 yaş aralığı ile 40-49 yaş aralığında olanlardan daha düşük düzeyde olduğu, 50 yaş ve üzerinde olan çalışanların örgütsel adalet algılarının 40-49 yaş aralığı ile 30-39 yaş aralığında olanlardan daha düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle çalışanlardan en genç ve en yaşlı olan grupların örgütsel adalet algılarının daha düşük seviyede olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre **H₃ hipotezi kabul edilmiştir**. Goldman (2001) tarafından yapılan çalışmada, çalışanların örgütsel adalet algılarının yaşa göre anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiği, yaş arttıkça örgütsel adalet algısının da arttığı tespit edilmiştir. Doğan, 2017 tarafından yapılan çalışmada ise, 15-21 yaş aralığında olanların örgütsel adalet algılarının 36-42 yaş aralığı ile 50 yaş ve üzeri olanlardan daha yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Eğitim durumuna göre çalışanların genel örgütsel adalet algısı seviyelerinin anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir ve **H₄ hipotezi reddedilmiştir**. Sayü (2014); Yıldız (2019) ve Doğangün (2020) tarafından yapılan çalışmalarda benzer bulgulara ulaşılmıştır ve örgütsel adalet algısının eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Araştırmanın bir diğer demografik değişkeni olan aylık gelir durumunun örgütsel adalet algısında anlamlı farklılıklar oluşturduğu tespit edilmiştir ve **H₅ hipotezi kabul edilmiştir**. Araştırma bulgusu 3000 TL ve altında aylık geliri olan çalışanların örgütsel adalet algısı genel seviyelerinin 3001-4000 TL arası ve 4001 TL ve üzeri geliri olanlardan daha düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Gegeoğlu (2018) ve Coşkun (2020), tarafından yapılan araştırmalarda da gelir seviyesinin örgütsel adalet algısında anlamlı farklılıklara kaynaklık ettiği tespit edilmiştir. Örgütlerde adalet konusu ile ilgili değerlendirmeler yapılırken çalışanların örgüte yaptıkları katkı karşılığında elde ettikleri kazanımları göz önünde bulundurmaları mümkündür. Bu bağlamda çalışanların yaptıkları işin karşılığı olarak aldıkları ücret, örgütteki adalet algılarını yönlendiren önemli bir unsurdur. Örgütteki en düşük gelir grubunda olanların en düşük örgütsel adalet algısına sahip olmasını bu duruma bağlamak mümkündür.

Araştırmanın sonuncu demografik değişkeni olan çalışma süresine göre örgütsel adalet algısında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonucuna göre 1-8 yıl arası çalışanların örgütsel adalet algılarının 9-15 yıl arası çalışanlara göre daha düşük düzeyde olduğu bulgulanmıştır ve **H₆ hipotezi kabul edilmiştir**. Alanyazında bu sonucu destekleyen birçok çalışma (Goldman, 2001; Robinson, 2004; Söyük, 2007; Tetik, 2012; Bablan, 2014; Aykanat, 2014; Doğan, 2017; İrdem, 2020; Doğangün, 2020; Coşkun, 2020) bulunmaktadır. Günsal (2010) tarafından yapılan araştırmada da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Yapılan çalışmada, çalışma süresi 5-9 yıl aralığında olan çalışanların örgütsel adalet algıları, çalışma süresi 15 yıl ve

üzerinde olan çalışanlardan daha düşük düzeyde olduğu bulgulanmıştır. Bu sonucu örgütte daha uzun süre ile çalışanların örgütteki uygulamaları daha uzun bir süreçte değerlendirebilme olanağı bulmalarına ve çalışma süresi arttıkça örgüte karşı duyulan aidiyet duygusu, saygı, kararlara katılma, terfi etme olanaklarının artması gibi beklentilerinin de daha fazla karşılandığı algısına bağlamak mümkündür.

Çalışanlar tarafından hak edilen kazanımların elde edilememesi olumsuz duygu ve düşüncelerin gelişmesine neden olacaktır ve bu durumun da onları örgütsel bağlılıklarının azalması, iş tatminlerinin ve motivasyonlarının düşmesi gibi olumsuz tutum ve davranışlara yönlendirebilmesi mümkündür. Örgütlerin amaç ve hedeflerine ulaşabilmesinin yolu öncelikle mutlu çalışanlara sahip olmaktan geçmektedir. Banka sektöründe müşteri memnuniyetini sağlayabilmek, varlığının sürdürülebilirliği noktasında kritik öneme sahiptir. Bu nedenle örgütlerde olumsuz örgütsel adalet algılamalarına neden olan etkenlerin kaynağının araştırılması, adaletsizliğe neden olan uygulamaların ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Daha sonra yapılacak çalışmalarda örgütsel adaletin sonuçları (ardılları) ile ilgili çalışmaların yapılması, örgütsel adaletin etkileyeceği birey ve örgüt düzeyindeki değişkenlerin incelenmesinin alanyazına ve uygulayıcılara fayda sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda örgütsel bağlılık, örgütsel yaratıcılık, iş motivasyonu, iş tatmini ve örgütsel vatandaşlık gibi örgütsel tutum ve davranış değişkenleriyle örgütsel adalet algısı arasındaki ilişkilerinin incelenmesi önerilmektedir. Diğer taraftan bu alanda yapılan benzer çalışmaların örneklem sayısı artırılarak özel ve kamu kurumlarında, farklı mesleklerde ve farklı bölgelerde tekrarlanmasının alan yazın ve örgütler için faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adams, J. S. (1965). Inequity in Social Exchange. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances In Experimental Social Psychology*. New York, Academic Press.
- Anderson, D. M., & Shiner, K. J. (2003). Gender Equity in The Context Of Organizational Justice: A Closer Look At A Reoccurring Issue in the Field, *Journal of Leisure Research*, 35(2), 228-247.
- Aykanat, Z. (2014). *Psikolojik Sözleşmenin İhlali Algısında Örgütsel Adaletin Etkisi ve Etik Liderin Aracı Değişken Olarak Rolü: Kalkınma Ajanslarında Uygulama*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Bies, R. J., & Moag, J. S. (1986). Interactional Justice: Communications Criteria of Fairness. In R. J. Lewicki, B. H. Sheppard, & M. H. Bazerman (Eds.), *Research in Negotiation in Organizations* (Vol. 1, pp. 43–55). Greenwich, CT: JAI Press.
- Cohen-Charash, Y., & Spector, P. E. (2001). The Role of Justice in Organizations: A Meta-Analysis. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 86(2), 278-321.
- Colquitt, J. A., Conlon, D. E., Wesson, M. J., Porter, C. O. L. H., & Ng, K. Y. (2001). Justice at the Millennium: A Meta-Analytic Review of 25 Years of Organizational Justice Research. *Journal of Applied Psychology*, 86(3), 425-445.
- Coşkun, Ö, F. (2020). *Örgütsel Adalet ile Örgütsel Yaratıcılık Arasındaki İlişkide Örgütsel Sessizliğin Aracılık Rolü: Bursa İli Otomotiv Sektöründe Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Hatay.
- Cropanzano, R., & Stein, J. H. (2009). Organizational Justice and Behavioral Ethics: Promises and Prospects, *Business Ethics Quarterly*, 193-233.
- Çakar, N. D., & Yıldız, S. (2009). Örgütsel Adaletin İş Tatmini Üzerindeki Etkisi: Algılanan Örgütsel Destek Bir Ara Değişken mi?, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(28), 68-90.
- Deutsch, M. (1975). Equity, Equality, and Need - What Determines Which Value Will be Used as Basis of Distributive Justice, *Journal of Social Issues*, 31(3), 137-149.
- Doğan, H. (2017). Çalışanların Örgütsel Adalet Algıları İle Demografik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *International journal of Social Science*, 59: 605-620.
- Doğangün, Ş. (2020). *İş Görenlerde Örgütsel Adalet Algısı ve Örgütsel Adaletin İş Motivasyonu Üzerindeki Etkisi: İstanbul'da Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Eğilmezkol, G. (2011). *Çalışma Yaşamında Örgütsel Adalet ve Örgütsel Bağlılık: Bir Kamu Bankasındaki Çalışanların Örgütsel Adalet ve Örgütsel Bağlılık Algılayışlarının Analizine Yönelik Bir Çalışma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara

- Folger, R., & Konovsky, M. A. (1989). Effects of Procedural and Distributive Justice on Reactions to Pay Raise Decisions, *Academy of Management journal*, 32(1), 115-130.
- Gegeoğlu, T. (2018). *İşletmelerde Örgütsel Adalet Algısı ve Örgütsel Sessizlik İlişkisi: Bir Alan Araştırması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Goldman, B. M. (2001). Toward an Understanding of Employment Discrimination Claiming, an Integration of Organizational Justice and Social Information Processing Theories, *Personnel Psychology*, 54, 361-386.
- Greenberg, J. (1990). Organizational Justice: Yesterday, Today, and Tomorrow, *Journal of Management*, 16(2), 399-432.
- Günsal, E. (2010). *Algılanan Örgütsel Adalet ile Örgütsel Yabancılaşma Arasındaki İlişki ve Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Gürbüz S. ve Mert S. İ. (2009). Örgütsel Adalet Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlilik Uygulaması: Kamuda Görgül Bir Çalışma, *Amme İdaresi Dergisi*, 42(3).
- Gürbüz, S. (2007). Kamu Personelinin Ücret Tatmin Seviyelerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(21), 240-260.
- Homans, G. C. (1961). *Socialbehavior: Its elementary forms*. New York: Harcourt, Brace and World.
- İçerli, L. (2010). Örgütsel Adalet: Kuramsal Bir Yaklaşım, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. 5(1), 67-92.
- İrdem, Ş. (2020). *Çalışanların Örgütsel Adalet Algısının Örgütsel Yabancılaşma Davranışı Üzerine Etkisi: Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- İşcan, Ö. F. & Karabey, C. N. (2007). Örgüt İklimi ile Yeniliğe Destek Algısı Arasındaki İlişki, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 103-116.
- James, K. (1993). *The Social Context of Organizational Justice: cultural, Inter Group and Structural Effects on Justice Behaviors and Perceptions*. In Justice in the Workplace , Approaching Fairness in Human Resource Management, Cropanzano R (ed.), pp.21-50. Erlbaum: Hillsdale, NT.
- Judge, T.A. and Colquitt, J.A. (2004). Organizational Justice and Stress: The Mediating Role of Work-Family Conflict, *Journal of Applied Psychology*, 89(3), 395-404.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*, (Fourth Edition). Guilford Publications, New York.
- Lambert, E. (2003). The Impact of Organizational Justice on Correctional Staff, *Journal of criminal justice*, 31(2): 155-168.

- Leventhal, G. S. (1976). The Distribution of Rewards and Resources in Groups and Organizations. In Berkowitz, L., and Walster, E. (eds.), *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 9). Academic Press, New York.
- Leventhal, G. S. (1980). What Should be Done With Equity Theory? In K. J. Gergen, M. S. Greenberg, & R. H. Willis (Eds.), *Social Exchange: Advances in Theory and Research* (pp. 27– 55). New York: Plenum.
- Leventhal, G. S., Karuza, J., & Fry, W. R. (1980). Beyond Fairness: A Theory of Allocation Preferences. In G. Mikula (Ed.), *Justice and Social Interaction* (pp. 167– 213). New York: Springer-Verlag.
- Luthans, F. (1981). *Organizational Behavior*, 3rd Ed. New York: McGraw Hill.
- Özdevecioğlu, M. (2003). Algılanan Örgütsel Adaletin Bireylerarası Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, *Erciyes üniversitesi iktisadi ve idari bilimler fakültesi dergisi*, (21): 77-96.
- Özmen, Ö.T., Arbak, Y. ve Özer, P. S. (2007). Adalete Verilen Değerin Adalet Algıları Üzerindeki Etkisinin Sorgulanmasına İlişkin Bir Araştırma, *Ege Akademik Bakış*, 7 (1): 17-33.
- Robinson, K. (2004). *The Impact of Individual Differences on the Relationship Between Employee Perceptions of Organizational Justice and Organizational Outcome Variables*. (PhD Dissertation). Alliant International University, San Diego.
- Sayü, P. (2014). *Örgütsel Adalet ve İşe Yabancılaşma Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Serin, E. (2019). *Örgütsel Adaletin Örgütsel Sessizliğe Etkisi: Ampirik Bir Çalışma*, Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman.
- Shaw, J. C., Wild, E., & Colquitt, J. A. (2003). To Justify or Excuse?: A Meta-Analytic Review of the Effects of Explanations. *Journal of Applied Psychology*, 88(3): 444.
- Söyük, S. (2007). *Örgütsel Adaletin İş Tatmini Üzerine Etkisi ve İstanbul İlindeki Özel Hastanelerde Çalışan Hemşirelere Yönelik Bir Çalışma*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Şahin B. ve Taşkaya S. (2010), Sağlık Çalışanlarının Örgütsel Adalet Algılarını Etkileyen Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi, *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 13(2).
- Şahin, R., & Kavas, E. (2016). Örgütsel Adalet ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin Belirlenmesinde Öğretmenlere Yönelik Bir Araştırma: Bayat Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(14): 119-140.
- Tahseen, N., & Akhtar, M. S. (2016). Impact of Organizational Justice on Citizen Ship Behavior: Mediating Role of Faculty Trust. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences (PJCSS)*, 10(1): 104-121.
- Tetik, S. (2012). Kamu İşletmelerinde Çalışanların Örgütsel Adalet Algılarının Bazı Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi, *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1): 239-249.

- Thibaut, J. W., & Walker, L. (1975). *Procedural Justice : A Psychological Analysis*. Hillsdale, N.J.; New York: L. Erlbaum Associates ; Distributed by the Halsted Press Division of Wiley
- Tsai, M. C. H. (2012) *An Empirical Study of The Conceptualization of Overall Organizational Justice and Itsrelation Ship With Psychological Empowerment, Organizational Commitment and Turnover Intention in Higher Education*, (Unpublished Dissertation), University of Washington, Washington D.C. (U.S.A.).
- Uğurlu, C. T. (2009) *İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Örgütsel Bağlılık Düzeylerine Yöneticilerinin Etik Liderlik ve Örgütsel Adalet Davranışlarının Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Ünler, E. (2015). *Örgütsel Adalet, İçinde: Örgütsel Adaletin Peşinde* (Ed: E. Ünler ve H. Gürel), İstanbul: Beta Yayınları.
- Yıldırım, F. (2007). İş Doyumu ile Örgütsel Adalet İlişkisi, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(1): 254–278.
- Yıldız, B. B. (2019). *Okul Yöneticilerinin Açık Liderlik, Örgütsel Adalet ve Örgütsel Erdemlilik Alguları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı Ortak Doktora Programı, İstanbul.
- Yürür, S., & Ünlü, O. (2011). Duygusal Emek, Duygusal Tükenme ve İşten Ayrılma Niyeti İlişkisi. *İş Güç, Endüstri İlişkileri Ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 13(2): 81-104.

Sfidat e mbajtjes së mësimit teorik dhe praktik gjatë pandemisë në shkollat e mesme të larta profesionale (teknike) në rajonin e Gjilanit

Nazlije LATIFAJ¹

Abstrakti

Situata pandemike e shkaktuar nga koronavirusi ka prekur gjithë botën dhe ka ndikuar në gjitha sferat e jetës njerëzore. Duke qenë se Kosova është një shtet në tranzicion sigurisht që kjo situatë e papritur e virusit Covid-19 i ka bërë dëme të ndryshme, sidomos asaj ekonomike dhe arsimore. Meqenëse hulumtimi jonë i takon fushës së arsimit, atëherë theksi bie tek vështirësia e krijuar në mbajtjen e mësimit virtual gjatë kësaj kohe të pandemisë.

Qysh nga Marsi kur edhe shpërtheu përhapja e virusit në Kosovë dhe u bllokua gjithçka, u mbyllën gjitha shkollat, të gjitha mësimet e mbajtura fizikisht ndryshuan formën duke u zhvilluar në ato online.

Me të ndryshuarit e qasjes së zhvillimit të procesit arsimor, një numër i madh i faktorëve të jashtëm ndikuan në vështirësitë e të zhvilluarit të mësimit online. Duke e ditur që mësimi online realizohet nëpërmjet teknologjisë (laptopit, kompjuterit, telefonit të mençur, iPad-it), dihet se jo çdokush i posedon këto pajisje teknologjike përshkak të kushteve dhe rrethanave që i posedojnë shumë nxënës. Poashtu, vlen të theksohet që shumë nxënës ende banojnë në vise rurale (malore) ku edhe interneti dhe valët vështirë që punojnë, e diku nuk posedojnë fare internet. Problem tjetër është mospërdorimi i duhur nga ana e mësimitdhënësit dhe nxënësit të platformave të ndryshme online e kjo si pasojë e mostrajnitimit të mirë të mësimitdhënëseve dhe nxënësve kundrejt qasjes teknologjike. Pastaj mungesat e nxënësve nëpër ora mësimore dhe mosinteresimi i tyre për njësitë mësimore kanë sjellur vështirësi në proceset arsimore.

Rëndësia e këtij hulumtimi qëndron në argumentimin e sfidave të mbajtjes së mësimit teorik dhe praktik në shkollat teknike profesionale si dhe në rolin e këtyre sfidave në praktikat profesionale.

Hulumtimi u realizua në katër shkolla të mesme, në Shkollën e Mesme të Lartë Profesionale “Mehmet Isai” Gjilan, në Shkollën e Mesme të lartë profesionale “Jonuz Zejnullahu” Viti, në Shkollën e Mesme të lartë profesionale “Andrea Durrsaku” Kamenicë dhe në Shkollën e Mesme Mikse “Sejdi Kryeziu”

¹ PhD cand., Mësimdhënëse klasore në shkollën fillore “ Avni Rrustemi” Karaçevë e Epërme, Kamenicë, KOSOVO. E-mail: nazlijelatifaj@gmail.com

Roganë. Instrumenti që kam përdorur në realizimin e këtij hulumtimi është: intervista e cila ngërthen në vete gjithsej 10 pyetje, 7 pyetje të hapura dhe 3 pyetje të mbyllura. Gjithsej kam intervistuar katër drejtorë/drejtoresha të shkollave të sipërpërmendura dhe 50 intervista me mësime të po këtyre shkollave.

Fjalët kyçe: pandemia, mësimi teorik, mësimi praktik, nxënësit, mësime të mësimeve, shkollat profesionale (teknike), sfidat.

HYRJE

Situata pandemike e shkaktuar nga koronavirusi ka prekur gjitha sferat e jetës. Duke qenë se Kosova është një shtet në tranzicion sigurisht që kjo situatë e papritur e virusit Covid-19 i ka bërë dëme të ndryshme, sidomos asaj ekonomike dhe arsimore. Meqenëse hulumtimi jonë i takon fushës së arsimit, atëherë theksi bie tek vështirësia e krijuar në mbajtjen e mësimit virtual gjatë kësaj kohe të pandemisë.

Qysh nga Marsi kur edhe shpërtheu përhapja e virusit në Kosovë dhe u bllokua gjithçka, u mbyllën gjitha shkollat, Ministria e Shkencës dhe e Arsimit filloj të planifikoj një plan B për ta zhvilluar mësimin online, i cili filloj të transmetohet në televizion për nivelin fillor. Kurse për nivelet e tjera, mësime të mësimeve filluan të qasen në përdorimin e teknologjisë që ta mbajnë mësimin me nxënësit e tyre. Pra, të gjitha mësimet e mbajtura fizikisht ndryshuan formën duke u zhvilluar në ato online.

Me të ndryshuarit e qasjes së zhvillimit të procesit arsimor, filluan të qasen probleme dhe vështirësi nga më të ndryshmet, si tek nxënësit ashtu edhe tek mësime të mësimeve. Duke e ditur që mësimi online realizohet nëpërmjet teknologjisë (llaptopit, kompjuterit, telefonit të mençur), dihet se jo çdokush i posedon këto pajisje teknologjike përshkak të kushteve dhe rrethanave që i posedojnë shumë nxënësit. Poashtu, vlen të theksohet që shumë nxënësit ende banojnë në vise malore ku edhe interneti dhe valet vështirë që punojnë e diku nuk posedojnë fare internet. Problem tjetër është mospërdorimi i duhur nga ana e mësime të mësimeve dhe nxënësit të platformave të ndryshme online e kjo si pasojë e mostrajnit të mirë të mësime të mësimeve dhe nxënësit kundrejt qasjes teknologjike. Pastaj mungesat e nxënësit nëpër ora mësimore dhe mosinteresimi i tyre për njësitë mësimore kanë sjellur vështirësi në proceset arsimore.

Të gjitha këto u krijuan si pasojë e virusit Covid-19 që shpërtheu dhe krijoi një shqetësim tek të gjithë njerëzit në mbarë botën dhe në Kosovë gjithashtu. Filluan të ndërmerren masa për ruajtjen e shëndetit dhe kujdesin ndaj virusit, kështu duke mbajtur distancën fizike, duke mbajtur maskën e dorezat.

Shqyrtimi i literaturës

Qeveritë, ministrinë dhe shkollat janë duke u përballur me sfidën e planifikimit të ofrimit të arsimit në kohë shumë të pasigurt. Pas një ndërprerje të madhe të të nxënësve për shkak të mbylljes së shkollës dhe izolimit, vendet kanë hequr gradualisht kufizimet, por duke mbajtur masat mbrojtëse kyçe, veçanërisht distancën fizike. Në Evropë dhe Azinë Qendrore, shumë vende kanë vendosur të mos rihapin shkollat para shtatorit të vitit 2020. Megjithatë, me virusin ende në qarkullim në shkallë botërore pa pasur vaksinën deri më sot, shoqëritë po përgatiten për një "normalitet të ri" ku arsimit do të jetë i ndryshëm nga sa e kanë njohur nxënësit, mësuesit dhe familjet. Disa vende po planifikojnë skenarë të ndryshëm për vitin e ri akademik, me rihapje shkollash ose me arsim në distancë. Ndonëse shkollat do të hapen përsëri, ata nuk do të jenë në gjendje të mirëpresin të gjithë nxënësit me kohë të plotë për shkak të rregullave fizike të distancimit dhe masave të tjera mbrojtëse. Kalendarët shkollorë do të modifikohen, do të programohet ri-fillimi dhe mësimdhënia do të ofrohet në turne. Oraret e reduktuara do të plotësohen nga aktivitete mësimore në largësi.

Periudhat e të nxënësve të kombinuar mund të jenë të ndryshme për nxënës të ndryshëm. Ndërkohë që disa nxënës mund të kthehen në shkollë disa orë ose disa ditë në javë dhe të studiojnë përmes të nxënësve në distancë pjesën tjetër të kohës, të tjerë mund të studiojnë vetëm në largësi. Disa nxënës mund të marrin më shumë udhëzime ballë për ballë se të tjerët në varësi të moshës, nivelit të arsimit dhe nevojave të të nxënësve personal ose rrethanave familjare dhe shoqërore. Për shembull, fëmijëve të personelit kyç, siç janë infermierët dhe mjekët dhe fëmijët e përjashtuar nga shoqëria dhe të marginalizuar, mund t'u jepet prioritet ndaj fëmijëve të tjerë për arsimin në vend. Planifikimi në një mjedis të tillë nuk është detyrë e thjeshtë. Me kaq shumë të panjohura, humbja e mësimave do të ketë efekte afatgjata për nxënësit për vitet në vazhdim dhe do të shkaktojë ankth dhe stres në radhët e stafit arsimor, fëmijëve dhe familjeve, prandaj ndjekja e parimeve të shëndosha të vendimmarrjes është më e rëndësishme se kurrë dhe është parakusht për përmirësimin e qëndrueshmërisë së sistemeve arsimore. (UNICEF, 2020)

Organizimi i mësimin për vitin shkollor 2020/2021 sipas skenarëve A dhe B dhe C, bëhet me qëllim që të ndihmohet ruajtja e shëndetit të fëmijëve/nxënësve, mirëqenies shëndetësore të qytetarëve si dhe realizimi i procesit edukativo-arsimor sipas Kornizës së Kurrikulës të Kosovës (KKK), kurrikulave bërthamë për tre nivelet të arsimit parauniversitar dhe plan-programeve mësimore/lëndore për secilën klasë në kushte të pandemisë COVID-19 në Republikën e Kosovës. Mësimi sipas skenarëve mundëson organizimin e mësimin sipas kushteve epidemiologjike në vend duke përfshirë edhe kushtet e rihapjes së institucioneve edukativo-arsimore me masa të shtuara për shëndetin publik, kushte të mbylljes së pjeshme apo kushte të mbylljes së plotë për shkak të rrezikshmërisë së shëndetit nga pandemia COVID 19.

Kështu, jeta e fëmijëve/nxënësve gjatë pandemisë COVID-19 është krejtësisht e ndryshme nga ajo që ka qenë më parë, andaj më shumë se kurrë, përqendrimi i institucioneve edukativo-arsimore duhet të jetë tek shëndeti dhe mirëqenia e fëmijëve/nxënësve. (MASH, 2020)

Mësimi në distancë dhe rëndësia e tij

Një ndryshim nga përvojat që janë planifikuar mirë që nga fillimi dhe janë projektuar të jenë në shkollë, mësimi në distancë është një zhvendosje e përkohshme e shpërndarjes udhëzuese në një mënyrë alternative të dorëzimit për shkak të rrethanave të krizës, në këtë rast për shkak të COVID-19 (Wahab Ali & Manpreet Kaur, 2020).

Termi mësim në distancë paraqet qasje që përqendrohen në hapjen e aksesit në arsim dhe trajnim, duke i liruar nxënësit nga kufizimet e kohës dhe vendit. Ajo ofron mundësi fleksibël për të mësuar për nxënësit individual dhe në grup. Ky është segmenti i arsimit me rritjen më të shpejtë. Ndikimi i mundshëm i të mësuarit në distancë në të gjithë arsimin është theksuar nga zhvillimi i teknologjive të bazuara në Internet, veçanërisht në Rrjetin Botëror. Mund të përshkruhet si mësim që përfshin zbatimin e informacionit, informatikës dhe aplikacioneve të teknologjisë së komunikimit në më shumë se një vendndodhje (Webster & Hackley, 1997).

Përkufizimi themelor i mësimin në distancë konsideron që mësuesi dhe studentët janë të veçantë në dimensionin hapësinor dhe se kjo distancë plotësohet duke përdorur burime teknologjike (Casarotti, Filliponi, Pieti & Sartori, 2002).

Ngjashëm sikurse gjetjet e raportuara nga vendet e tjera, përgjatë periudhës së pandemisë dhe realizimit të mësimin në distancë (online) mësimdhënësit dhe prindërit në Kosovë kanë raportuar për një sërë faktorësh me ndikim në mundësitë për të realizuar me sukses mësimin në distancë (online). Si faktor me ndikim në këtë proces nga mësimdhënësit është raportuar mungesa e përvojës paraprake me mësimin në distancë (online), dhe niveli i ulët i njohurive për përdorimin e teknologjisë për proceset mësimore, ndërsa prindërit në anën tjetër kanë raportuar ngarkesë si pasojë e angazhimeve rreth procesit mësimor të fëmijëve (Hyseni Duraku dhe Hoxha, 2020).

Ngjashëm sikurse gjetjet e raportuara nga vendet e tjera, përgjatë periudhës së pandemisë dhe realizimit të mësimin në distancë (online) mësimdhënësit dhe prindërit në Kosovë kanë raportuar për një sërë faktorësh me ndikim në mundësitë për të realizuar me sukses mësimin në distancë (online). Si faktor me ndikim në këtë proces nga mësimdhënësit është raportuar mungesa e përvojës paraprake me mësimin në distancë (online), dhe niveli i ulët i njohurive për përdorimin e teknologjisë për proceset mësimore, ndërsa prindërit në anën tjetër kanë raportuar ngarkesë si pasojë e angazhimeve rreth procesit mësimor të fëmijëve (Hyseni Duraku dhe Hoxha, 2020).

Përgjatë periudhës së pandemisë dhe realizimit të mësimin në distancë (online) mësimdhënësit dhe prindërit në Kosovë kanë raportuar për një sërë faktorësh me ndikim në mundësitë për të realizuar me sukses mësimin në distancë (online). Si faktor me ndikim në këtë proces nga mësimdhënësit është raportuar mungesa e përvojës paraprake me mësimin në distancë (online), dhe niveli i ulët i njohurive për përdorimin e teknologjisë për proceset mësimore, ndërsa prindërit në anën tjetër kanë raportuar ngarkesë si pasojë e angazhimeve rreth procesit mësimor të fëmijëve (Hyseni Duraku dhe Hoxha, 2020).

Ngjashëm sikurse gjetjet e raportuara nga vendet e tjera, përgjatë periudhës së pandemisë dhe realizimit të mësimin në distancë (online) mësimdhënësit dhe prindërit në Kosovë kanë raportuar për një sërë faktorësh me ndikim në mundësitë për të realizuar me sukses mësimin në distancë (online). Si faktor me ndikim në këtë proces nga mësimdhënësit është raportuar mungesa e përvojës paraprake me mësimin në distancë (online), dhe niveli i ulët i njohurive për përdorimin e teknologjisë për proceset mësimore, ndërsa prindërit në anën tjetër kanë raportuar ngarkesë si pasojë e angazhimeve rreth procesit mësimor të fëmijëve (Hyseni Duraku dhe Hoxha, 2020).

Mësimi në distancë është një forcë kontribuese për zhvillimin shoqëror dhe ekonomik. Ajo po bëhet shpejt një pjesë thelbësore e rrjedhës kryesore të sistemeve arsimore si në vendet e zhvilluara ashtu edhe në vendet në zhvillim.

Globalizimi i mësimin në distancë ofron shumë mundësi për vendet për realizimin e qëllimeve të tyre në të gjithë sistemin arsimor. Nevojat në rritje për azhurnim dhe rikualifikim të vazhdueshëm të aftësive dhe përparimet teknologjike kanë sjellur në një shpërthim interesi për mësimin në distancë.

Literaturat dhe studimet në lidhje me mësimin në distancë u zgjeruan në mënyrë të konsiderueshme në vitet e fundit. Studimet hulumtuan aspekte të ndryshme të të mësuarit në distancë nga teknologjitë, metodat dhe pedagogjia e tij, perceptimet, mendimet dhe qëndrimet e studentëve dhe akademikëve ndaj mësimin në distancë. (Buselic Marija, 2020)

Përparsitë dhe mangësitë e mësimin online

Mësimi në distancë ofron një mori avantazhesh që mund të vlerësohen nga kriteret teknike, sociale dhe ekonomike. Gjithashtu, metodat e mësimin në distancë kanë meritat e tyre pedagogjike, duke çuar në mënyra të ndryshme të konceptimit të gjenerimit dhe përvetësimit të njohurive (UNESCO, 2002). Mësimi në distancë rrit mundësinë e të mësuarit dhe aftësimin, siguron mundësi të rritura për azhurnimin, ritrajnimin dhe pasurimin personal, përmirëson efektivitetin e kostove të burimeve arsimore, mbështet cilësinë dhe larminë e strukturave ekzistuese arsimore, rrit dhe konsolidon kapacitetet.

Një avantazh tjetër i mësimin në distancë është komoditeti i tij sepse shumë prej teknologjive janë lehtësisht të arritshme nga shtëpia. Shumë forma të mësimin në distancë u sigurojnë studentëve mundësinë për të marrë pjesë kur ata dëshirojnë, mbi baza individuale, për shkak të fleksibilitetit të mësimin në distancë. Ky lloj arsimit është mjaft i përballeshëm, pasi shumë forma të mësimin në distancë përfshijnë pak ose aspak kosto.

Mësimi në distancë është gjithashtu shumë-ndijor. Ekziston një larmi e gjerë materialesh që mund të plotësojnë preferencën e të mësuarit të të gjithëve. Në fakt disa studentë mësojnë nga stimujt vizualë dhe të tjerët mësojnë më mirë duke dëgjuar ose bashkëvepruar me një program kompjuterik. Gjithashtu, mësimi në distancë mund të ofrojë ndërveprime të rritura me studentët. Në veçanti, studentët introvertë që janë shumë të ndrojtur për të bërë pyetje në klasë shpesh do të "hapen" kur u ofrohet një mundësi për

të bashkëvepruar përmes postës elektronike ose mjeteve të tjera të individualizuara (Franklin, Yoakam & Warren, 1996).

Ka disa përfitime të tjera të lidhura me mësimin në distancë siç janë: ekuilibrimi i pabarazive midis grupeve të moshës, zgjerimi gjeografik i aksesit në arsim, ofrimi i arsimit për audiencë të mëdha, ndërthurja e arsimit me punën ose jetën familjare, etj.

Ndërsa ka përparësi të panumërta të arsimit në distancë, ka edhe disavantazhe të ndryshme të mësimin në distancë, për të cilat studentët dhe institucionet duhet të jenë të vetëdijshëm para se të fillojnë ndonjë program të mësimin në distancë. Mësimi në distancë kërkon planifikim paraprak. Të dy instruktorët dhe studentët e përfshirë në mësimin në distancë do të duhet të bëjnë sakrificë, herë pas here, në mënyrë që t'i bëjnë gjërat në kohë. Mësimi në distancë, megjithëse i përballueshëm, mund të vijë me kosto të fshehura (për shembull kostot shtesë të transportit dhe trajtimit).

Mësimi në distancë nuk ofron reagime të menjëhershme. Në një ambient tradicional të klasës, performanca e një studenti mund të vlerësohet menjëherë përmes pyetjeve dhe testeve informale.

Me mësimin në distancë, një student duhet të presë reagime derisa instruktori të rishikojë punën e tij ose të saj dhe t'i përgjigjet asaj. Krahasuar me metodën tradicionale të ofrimit të kursit, mësimi në distancë kërkon një sasi jo-proporcionale të përpjekjeve nga ana e instruktorëve.

Gjegjësisht, mësimi i kurseve në distancë përfshin jo vetëm kohën e nevojshme për shpërndarjen aktuale të materialeve të kursit, por gjithashtu duhet të përfshijë një kohë të madhe kushtuar mbështetjes dhe përgatitjes së studentit. Gjithashtu, koha e kaluar në korrespondencën me email është shumë domethënëse.

Mësimi në distancë nuk ofron gjithmonë të gjitha detyrat e kërkuara të kursit në internet për çdo program diplome. Në fakt, pjesëmarrja fizike në klasë është e detyrueshme për përfundimin e disa programeve të gradave. Shkallët e mësimin në distancë nuk mund të pranohen nga të gjithë punëdhënësit edhe pse shumica e punëdhënësve e bëjnë këtë. Studentët që duan të punojnë për një punëdhënës specifik pas diplomimit duhet të jenë të sigurt për perspektivën e atij punëdhënësi në lidhje me arsimin në internet. Mësimi në distancë nuk u jep studentëve mundësinë për të punuar në aftësitë e komunikimit gojor. Studentët në kurset e mësimin në distancë nuk marrin përvojën e praktikimit të ndërveprimit verbal me profesorë dhe studentë të tjerë. Një tjetër disavantazh i mësimin në distancë është izolimi shoqëror. Nxënësit në distancë mund të ndjehen të izoluar ose të humbasin ndërveprimin social-fizik që vjen me pjesëmarrjen në një klasë tradicionale.

Sidoqoftë, shumë pjesëmarrës të mësimin në distancë kanë raportuar se kjo ndjenjë e izolimit ka ardhur duke u zvogëluar me përdorimin e teknologjive të komunikimit të tilla si tabela buletinesh, diskutime të diskutuara, biseda, email dhe video konferenca. (Buselic, 2020)

METODOLOGJIA E HULUMTIMIT

Dizajni dhe metodologjia e hulumtimit

Kur është fjala për metodat e koleksionimit të të dhënave, ekzistojnë dy metoda apo qasje drejt rezultateve: metoda kualitative dhe kuantitative. Metoda kualitative apo cilësore identifikohet si teknikë e mbledhjes së të dhënave dhe analizën e tyre që mbështetet në të dhëna jo numerike duke patur për bazë një analizë më të detajuar, kurse metoda kuantitative apo sasiore analizon të dhënat në anën numerike dhe rezultatet interpretohen menjëherë.

Qëllimi i hulumtimit dhe detyrat e hulumtimit

Qëllimi i këtij hulumtimi është që të analizojmë vështirësitë e mbajtjes së mësimi teorik dhe praktik gjatë pandemisë në shkollat e mesme të larta teknike profesionale në rajonin e Gjilanit.

Detyrat e hulumtimit

Ky hulumtim kërkon që t'i përmbush këto objektiva:

- Të analizojmë rëndësinë e mbajtjes së mësimi teorik dhe praktik gjatë pandemisë.
- Të hulumtojmë se cilat janë sfidat/vështirësitë e mbajtjes së mësimi teorik dhe praktik gjatë kohës së pandemisë.
- Të përpunohen dhe interpretohen rezultatet e fituara.
- Të arrihen rekomandime për mbajtjen e mësimi teorik dhe praktik në kohën e pandemisë në shkollat e mesme të larta teknike profesionale.

Pyetjet hulumtuese dhe hipotezat

Duke u bazuar në literaturën dhe objektivat e vendosura, ky hulumtim kërkon që në mënyrë kritike të eksplorojë pyetjet si në vijim dhe të gjejë informata relevante që do t'i kontribuonin edhe hulumtuesve të ardhshëm e sidomos atyre të fushës së arsimit.

1. Çfarë ndryshime solli pandemia në procesin e mësimor në shkollat e mesme të larta teknike profesionale?
2. Cilat janë sfidat e mbajtjes së mësimi teorik dhe praktik gjatë pandemisë në shkollat e mesme teknike profesionale?
3. Si mendoni t'i adresoni sfidat nëse pandemia zgjatet?

Hipotezat e hulumtimit

Hipoteza e parë: Pandemia solli një mori faktorësh të jashtëm dhe të brendshëm në të nxënit e mësimi teorik dhe praktik.

Hipoteza e dytë: Mungesa e teknologjisë tek nxënësit kanë sjellur vështirësi në mbajtjen e mësimi

online.

Hipoteza e tretë: Bizneset kanë hezitur të marrin nxënës për të mbajtur praktikën.

Grupi reprezentativ

Grupin reprezentativ e përbëjnë katër drejtorët/drejtoreshat dhe mësimmshënësit e shkollave të mesme të larta teknike profesionale, shmlp “Mehmet Isai” Gjilan, shmp “Jonuz Zejnullahu” Viti shmlp “Andrea Durrsaku” Kamenicë dhe shmlm “Sejdi Kryeziu” Roganë. Gjithsej mësimmshënësit e përfshirë në realizimin e intervistave janë 50 mësimmshënës. Metoda që është përdorur për realizimin e këtij hulumtimi është metoda kualitative apo cilësore- intervista.

Metodat, instrumentet dhe procedura e hulumtimit

Metodat e hulumtimit:

- Metoda e analizës teorike
- Metoda deskriptive

Instrumenti i hulumtimit:

Instrumenti i hulumtimit tim për drejtorët/drejtoreshat dhe mësimmshënësit është intervista.

ANALIZA E TË DHËNAVE DHE REZULTATET

Rezultatet e marra nga intervista me drejtorët/drejtoreshat

Të dhënat për shkollat:

Intervista me drejtoreshën e shkollës së mesme të lartë teknike “Mehmet Isai” Gjilan: Lumnije

Tahiri

Drejtimet janë: Elektroteknikë, ndërtimtari, makineri, komunikacion, kimiko-teknologjik

Profilet janë: Teknikë i sistemeve të TI-së, teknikë i informatikës, teknik i telekomunikacionit, instalues elektrik, ndërtimtari, hidroteknikë me infrastructure rrugore, mekatronikë, automekanik, instalues i ngrohjes, klimatizimit, ujësjellësit dhe kanalizimit, metalpunues, trafik rrugor, teknologji kimike.

Intervista me drejtorin e shkollës së mesme profesionale “Jonuz Zejnullahu” Viti: Nijazi Lutfiu

Drejtimet: Elektroteknikë, ekonomi, juridik, teknologji ushqimore, bujqësi, komunikacion, makineri

Profilet: Dizajn softueri, informatikë, telekomunikacion, energjetikë, instalim elektrik, mekatronikë, tregti me pakicë dhe shumicë, asistent i administrates, përpunimi i produkteve ushqimore, horticulture, trafik rrugorë, operator prodhimi, instalues i ngrohjes qendrore dhe klimatizimit, automekanikë, instalim i ujësjellësit dhe sanitarisë, dizajn metalesh, saldator.

Intervista me drejtorin e shkollës së mesme teknike profesionale “Andrea Durrsaku”

Kamenicë: Qamil Qehaja

Drejtimet: Elektroteknikë, ndërtimtari, ekonomi, administrate, makineri, kimi-teknologji.

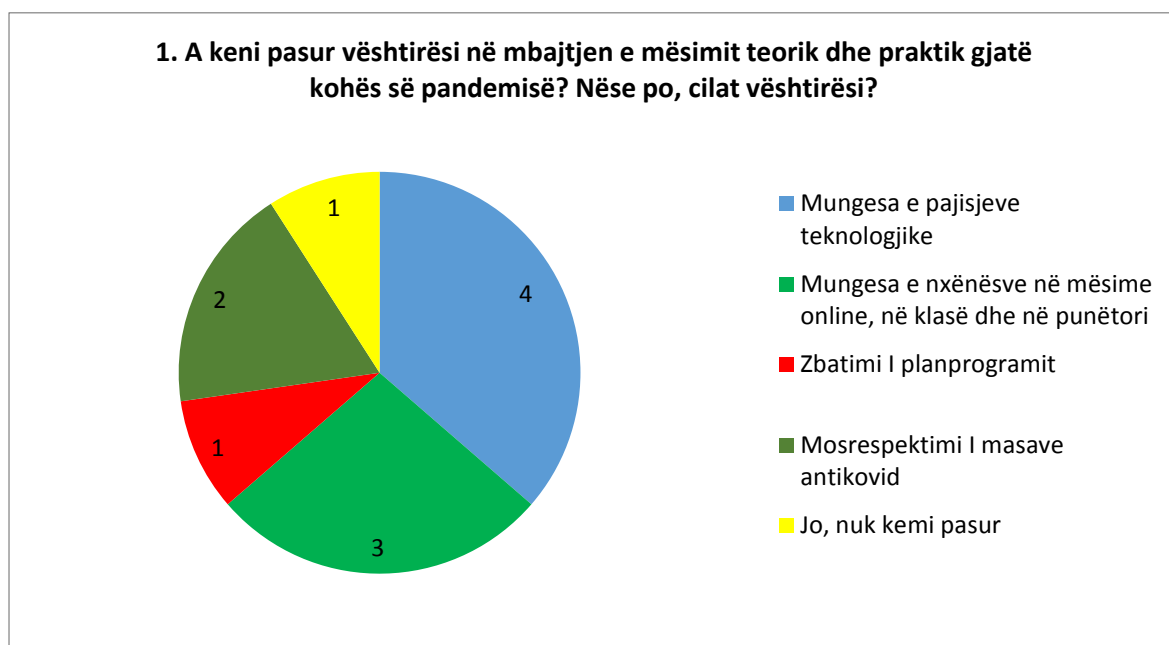
Profil: Informatikë, energjetikë, arkitekturë, kontabilist, instalues i ngrohjes dhe klimatizimit, automekanik, banka dhe sigurime, laborant i kimisë, telekomunikacion.

Intervista me drejtoreshën e shkollës së mesme mikse “Sejdi Kryeziu” Roganë: Fahrije Kryeziu

Drejtimit: Gjymnazi natyror dhe shoqëror, ekonomi, administrate, kimi-teknologji.

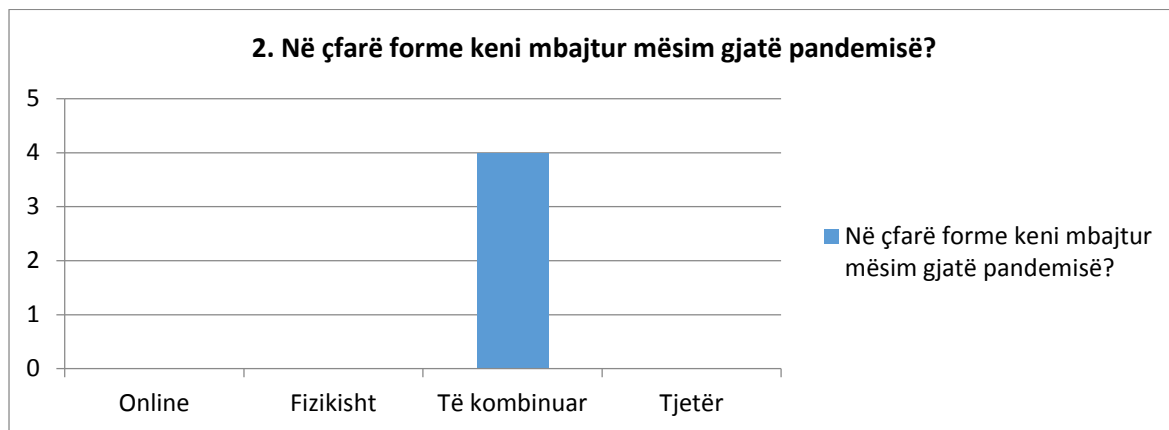
Profil: Informatikë, komunikacion, ngrohje dhe klimatizim.

Rezultatet e hulumtimit nga intervista me drejtorët/drejtoreshat e shkollave profesionale teknike:

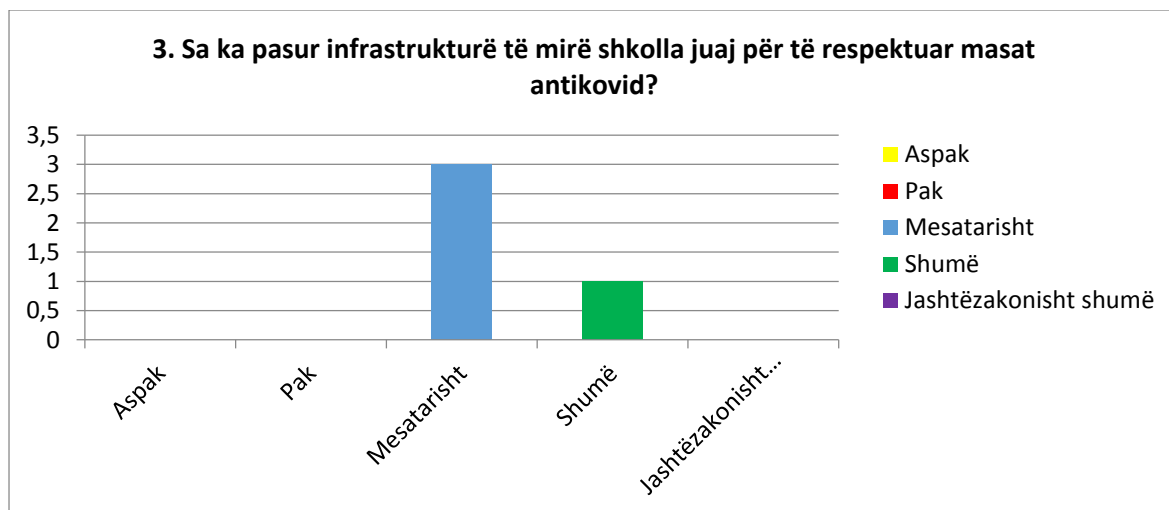
Histogrami 1. A keni pasur vështirësi në mbajtjen e mësimit teorik dhe praktik gjatë kohës së pandemisë? Nëse po, cilat vështirësi?

Nga 4 drejtorët/drejtoreshat e intervistuar të shkollave të mesme të larta teknike profesionale, shohim se 3 prej tyre kanë pasur vështirësi në mbajtjen dhe zhvillimin e mësimit teorik dhe praktik gjatë pandemisë duke i theksuar ato me: mungesën e pajisjeve teknologjike, mungesën e nxënësve në mësim online, në klasë dhe në punëtori, në vështirësinë e zbatimit të planprogramit mësimor si dhe me mosrespektimin e masave antikovid nga ana e nxënësve. Kurse një drejtorë/drejtoreshë është përgjigjur që nuk ka pasur vështirësi në mbajtjen dhe zhvillimin e mësimit teorik dhe praktik gjatë pandemisë. Nga këto të dhëna vërejmë se pandemia ka sjellë një vështirësi në fushën e arsimit dhe ka ndikuar në moszhvillimin e duhur të planprogramit mësimor në shkollat e mesme të larta profesionale teknike.

Histogrami 2. Në çfarë forme keni mbajtur mësim gjatë pandemisë?

Nga të dhënat që po shihen, vërejmë se 4 drejtorët/drejtoreshat janë përgjigjur që mësimi është zhvilluar në mënyrë të kombinuar (online dhe fizikisht), kështu duke e përfshirë kohën qysh prej shpërthimit të Covid-19 e deri më tani. Kjo periudhë ngërthen vitin shkollor 2019/2020 si dhe vitin e ri shkollor 2020/2021, ku mësimi pra është zhvilluar në formën e kombinuar.

Histogrami 3. Sa ka pasur infrastrukture të mirë shkolla juaj për të respektuar masat antikovid?

Nga përgjigjet e marra, vërejmë se tre drejtorë/drejtoresha kanë pohuar se infrastruktura shkollore e tyre është e një niveli mesatar për të respektuar masat antikovid. Kurse një prej të intervistuarve ka theksuar se infrastruktura e shkollës së tij/saj është shumë mirë e zhvilluar. Nga këto të dhëna dallojmë se

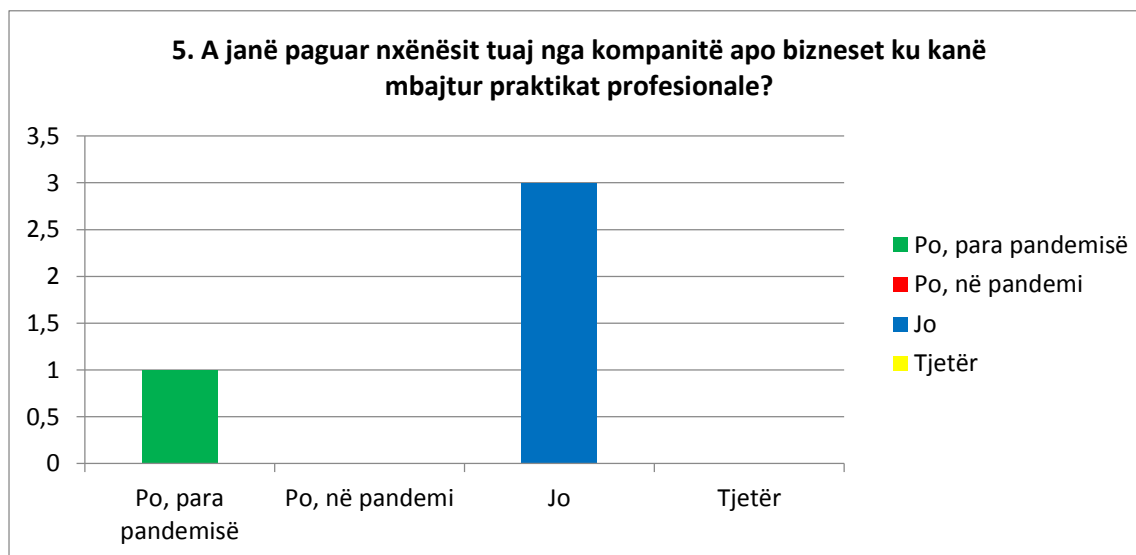

infrastruktura e këtyre shkollave teknike profesionale i plotëson kushtet në nivel mesatar për respektimin e masave antikovid.

Histogrami 4. A keni arritur ta mbani praktikën profesionale gjatë kohës së pandemisë? Nëse po, si dhe ku?

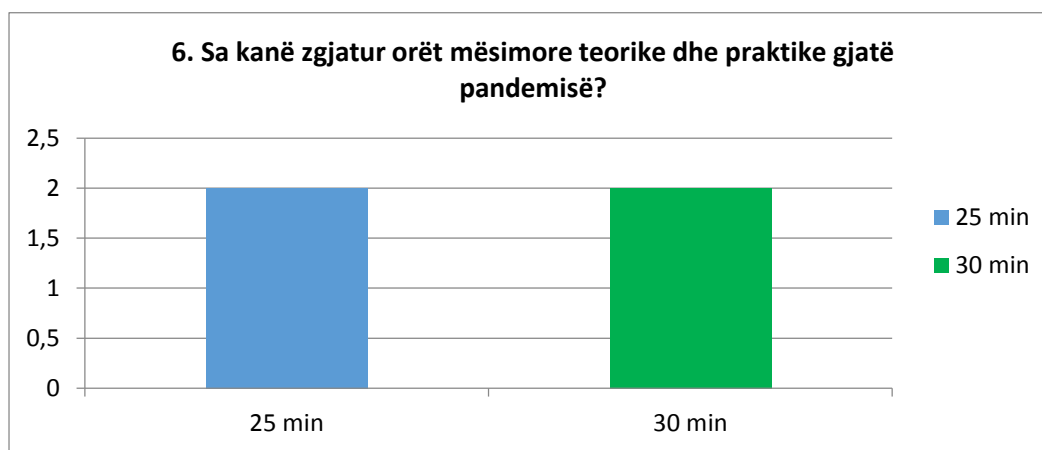
Nga të dhënat që po vërejmë, shohim se 2 drejtorë/drejtoresha kanë potencuar se nuk kanë mbajtur fare praktikën profesionale përkundër dy tjerëve që kanë pohuar se po janë mbajtur praktikat në klasë, në kabinete dhe në punëtori duke iu përmbajtur rregullave të antikovidit.

Histogrami 5. A janë paguar nxënësit tuaj nga kompanitë apo bizneset ku kanë mbajtur praktikat profesionale?

Nga ky grafik shohim se 3 drejtorë/drejtoresha janë përgjigjur që jo nuk janë paguar nxënësit nga punëtoritë apo kompanitë ku i kanë mbajtur praktikat profesionale përkundër që një drejtorë/drejtoreshë ka pohuar po janë paguar vetëm para pandemisë. Nga këto të dhëna arrijmë të theksojmë se nga praktikat që mbajnë nxënësit në kompanitë apo bizneset që janë në partneritet me shkollën ose jo, nuk paguhen fare.

Histogrami 6. Sa kanë zgjatur orët mësimore teorike dhe praktike gjatë pandemisë?

Nga përgjigjet e marra nga 4 drejtorët/drejtoreshat janë theksuar dy lloje të minutazhave të orëve mësimore: 25 minuta dhe 30 minuta. Nga kjo vërejmë se në pandemi orari është shkurtuar për shkak të respektimit të masave antikovid.

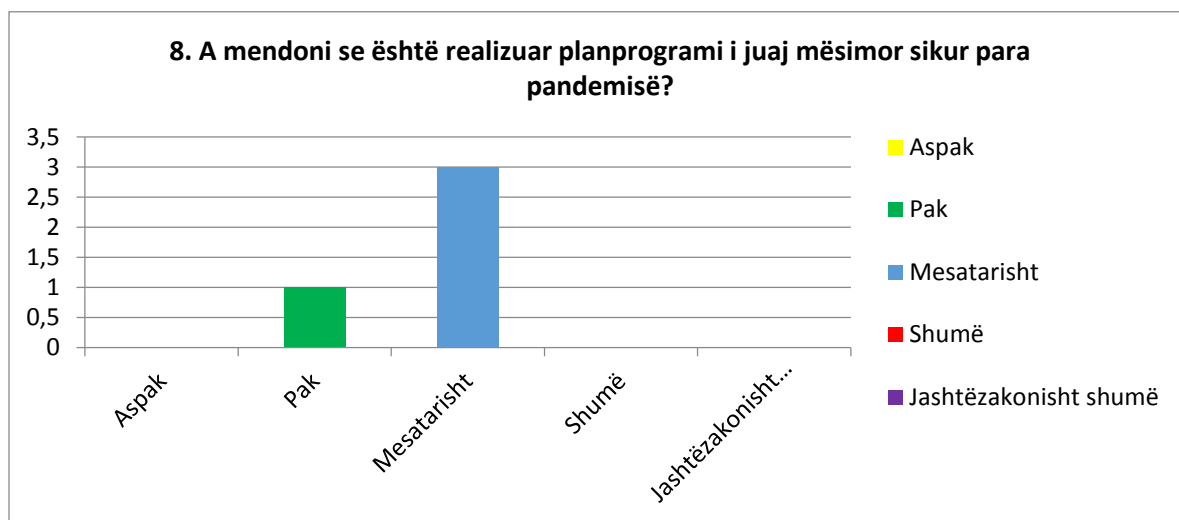

Histogrami 7. Sa kanë bashkëpunuar aktivet profesionale gjatë kësaj kohe të pandemisë?

Nga 4 të intervistuarit, 3 kanë theksuar se bashkëpunimi i aktiveve profesionale ka qenë mesatar përshkak që disa kanë qenë të infektuar me covid, pastaj mësimi është mbajtur në formën e kombinuar.

Kurse një drejtorë/drejtoreshë ka theksuar se po, në shkollën tonë bashkëpunimi i aktiveve profesionale ka qenë shumë i mirë edhe gjatë periudhës së pandemisë. Dhe nga këto të nxjerrura konkludojmë se aktivitetet profesionale duhet të bashkëpunojnë më shumë në situata sidomos të papritshme sikur kjo e Covid-19. Pastaj bashkëpunimi në shkollat ku realizohen edhe praktikatat duhet të jetë e një niveli më të lartë.

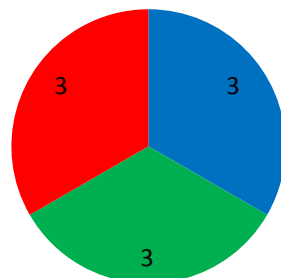

Histogrami 8. A mendoni se është realizuar planprogrami i juaj mësimor sikur para pandemisë?

Nga të dhënat që po shohim, 3 prej të intervistuarve kanë theksuar se planprogrami i tyre mësimor është realizuar në një mesatare përkundër para pandemisë. Kurse një drejtorë tjetër ka potencuar se pak është realizuar planprogrami mësimor në shkollën tone për shkak të pandemisë. Nga këto të dhëna konkludojmë se pandemia ka ndikuar në moszhvillimin e duhur të orëve mësimore në shkollat teknike profesionale, gjë që duhet të miren masa dhe të mendohen opsione frytdhënëse dhe të duhura që nëse zgjatet kjo situatë të realizohen ato dhe të arrihet të zhvillohet planprogrami sikur para pandemisë.

9. Listoni së paku tri anë pozitive të të mësuarit në kohë pandemie?

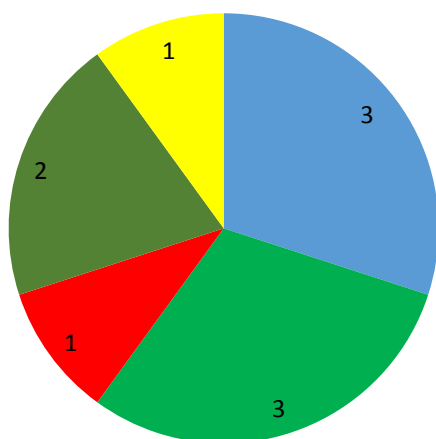

- Vetëdijësimi i nxënësve në ruajtjen e shëndetit
- Mundësia e realizimit të mësimit online
- Qasja në përdorimin e platformave online
- Nuk ka anë pozitive

Histogrami 9. Listoni së paku tri anë pozitive të të mësuarit në kohë pandemie?

Nga të intervistuarit shohim se tre drejtorë/drejtoresha kanë dhënë disa prej anëve pozitive që ka sjellur pandemia: vetëdijësimi i nxënësve në ruajtjen e shëndetit (pastërtia), mundësia e realizimit të mësimit online nga shtëpia, qasja dhe hulumtimi i përdorimit të platformave online. Kurse një i intervistuar nuk ka dhënë përgjigje fare në këtë pyetje. Nga këto të dhëna vërejmë se gjatë kësaj kohe të pandemisë angazhimi i drejtorëve, mësimitdhënësve dhe nxënësve në qasjet teknologjike ka qenë e një niveli të mirë pasi që i ka inkuadruar në platformat e ndryshme online.

10. Nëse vazhdon pandemia, a keni menduar ndonjë opsion për të mbajtur praktikën profesionale? Nëse po, si?

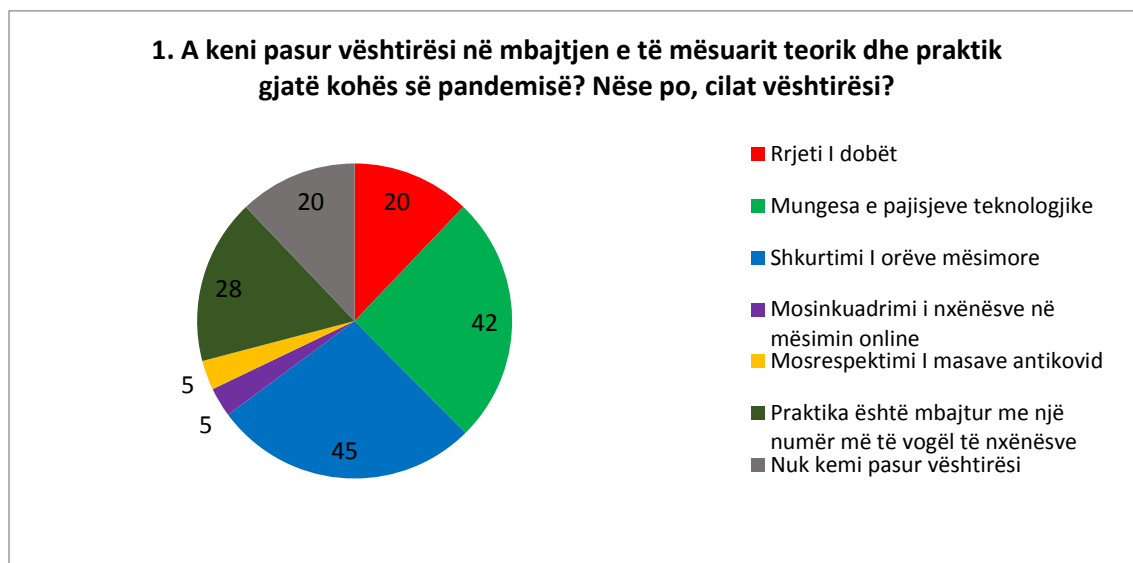
- Në punëtoritë tona në mënyrë individuale
- Në kabinete me numër të vogël të nxënësve duke i respektuar masat antikovid
- Në një platformë të mësimit praktik virtual
- Në bashkëpunim me bizneset duke i respektuar masat antikovid
- Jo, nuk kemi menduar

Histogrami 10. Nëse vazhdon pandemia, a keni menduar ndonjë opsion për të mbajtur praktikën profesionale? Nëse po, si?

Një drejtorë/drejtoreshë ka theksuar se jo nuk kemi menduar ndonjë opsion se si do ta zhvillojmë mësim praktik përkundër tre tjerëve kanë dhënë opsionet me idetë e tyre në rast që vazhdon pandemia ne i kemi menduar këto opsione që: praktika të zhvillohet në kabinetet, labororet dhe punëtoritë tona në shkollë në një numër të vogël të nxënësve apo në mënyrë individuale, në kompanitë apo bizneset nëse lejojnë duke i respektuar masat si dhe në rast bllokimi të zhvillohet në platforma online mësimi praktik virtual.

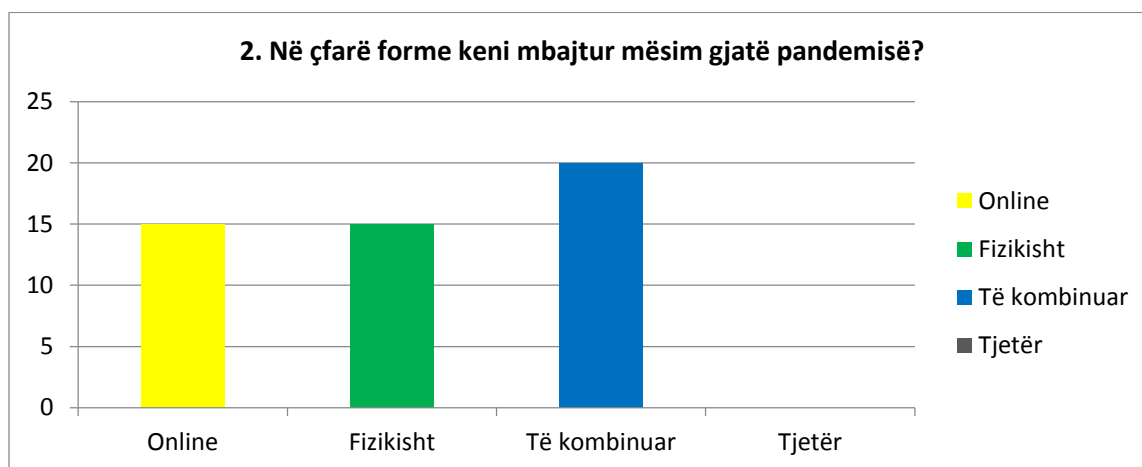
Rezultatet e hulumtimit nga intervista me mësimdhënësit e shkollave profesionale teknike

Histogrami 1. A keni pasur vështirësi në mbajtjen e të mësuarit teorik dhe praktik gjatë kohës së pandemisë? Nëse po, cilat vështirësi?

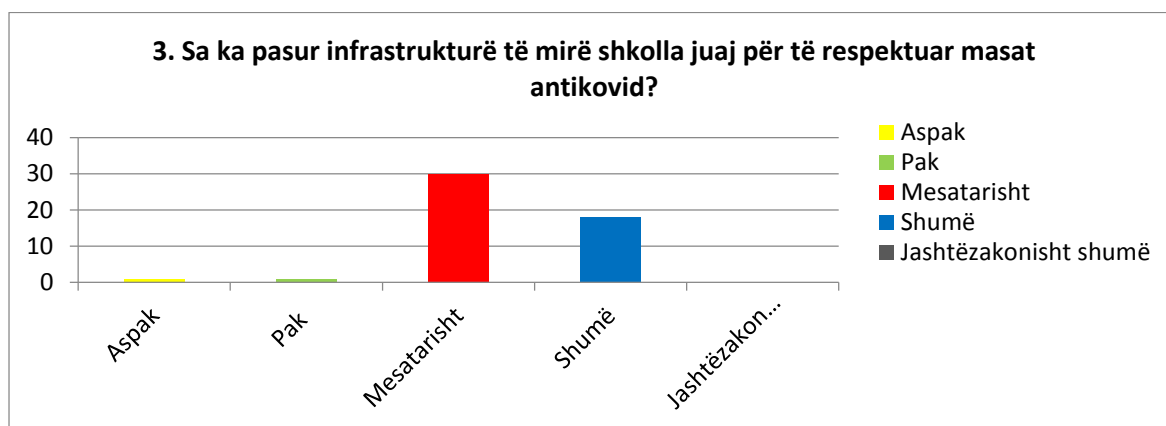
Nga të dhënat që po vërejmë nga 50 mësimdhënësit të intervistuar, dallojmë se shumica e tyre kanë pasur vështirësi në zhvillimin e mësimit teorik dhe praktik. Disa prej vështirësive që kanë theksuar janë: Rrjeti i dobët (sidomos tek nxënësit që jetojnë në viset rurale), mungesa e pajisjeve teknologjike, shkurtimi i orëve mësimore, mosinkuadrimi i nxënësve në mësimet online, mosrespektimi i masave antikovid, praktika është mbajtur me një numër të vogël të nxënësve por gjithnjë duke i respektuar masat e duhura si dhe nuk jemi shumë të kënaqur ngase praktikata marrin kohë si dhe duhet përfshirë një numër më i madh i nxënësve. Ndërsa 20 mësimdhënësit janë përgjigjur se nuk pasur vështirësi në mbajtjen e mësimit teorik dhe praktik dhe ia kanë dalur në zhvillimin e planit mësimor të tyre.

Nga këto të dhëna të marrura, konkludojmë se në shkollat e mesme të larta teknike profesionale në rajonin e Gjilanit, shumica e mësimdhënëësve kanë pasur vështirësi në zhvillimin e procesit mësimor gjatë pandemisë e kjo ka ardhur si pasojë e shumë arsyeve të përmendura më lartë.

2. Në çfarë forme keni mbajtur mësim gjatë pandemisë?

Nga të dhënat që po shohim, vërejmë se shumica e mësimeve kanë pohuar se procesin mësimor e kanë zhvilluar në formën e kombinuar (online dhe fizikisht). Kurse disa prej mësimeve tjerë janë përgjigjur që mësimi është mbajtur vetëm fizikisht dhe disa të tjerë janë përgjigjur që mësimi është mbajtur vetëm online. Nga këto të nxjerrura, arrijmë të theksojmë se gjatë pandemisë mësimi është realizuar në një masë më të madhe në formën e kombinuar varësisht prej rrethanave të krijuara nga Covid-19.

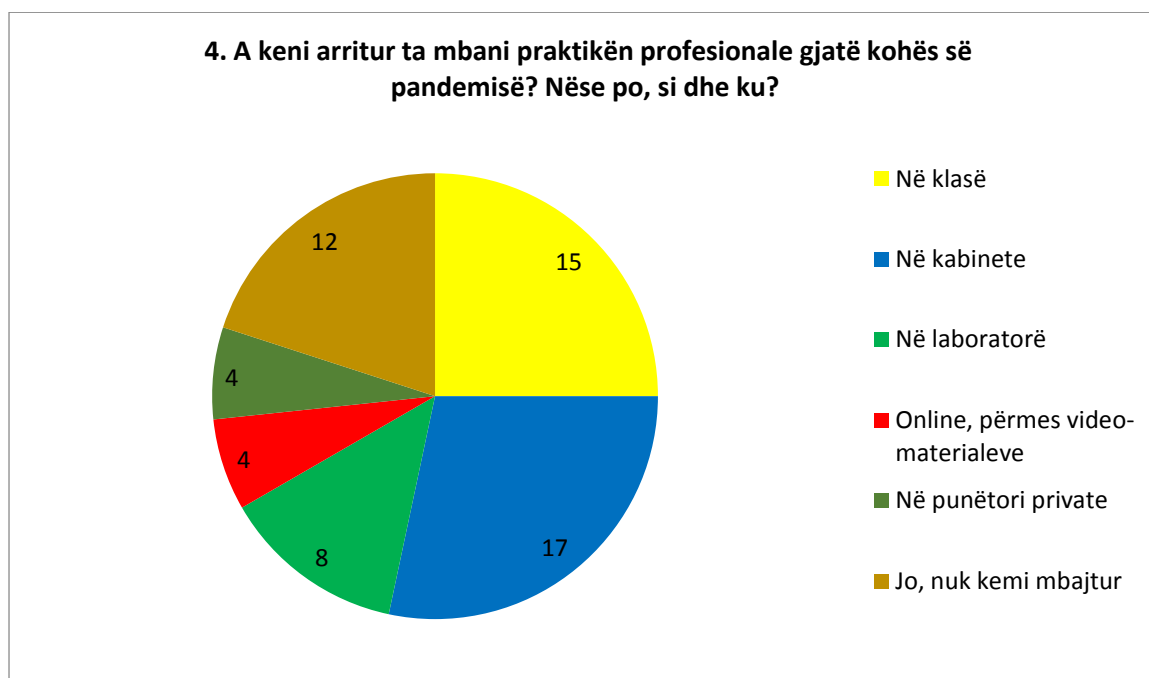

Histogrami 3. Sa ka pasur infrastrukturë të mirë shkolla juaj për të respektuar masat antikovid?

Nga të dhënat që po shohim, dallohet se një numër i madh i mësimeve kanë theksuar se infrastruktura është mesatarisht e mirë në shkollën tone për të i'u përmbajtur masave antikovid. Kurse pakica kanë theksuar se infrastruktura e shkollës tone është e shumë e mirë për zhvillimin e mësimin edhe në kohë pandemie. Nga këto të dhëna mund të konkludojmë se infrastruktura shkollore duhet të

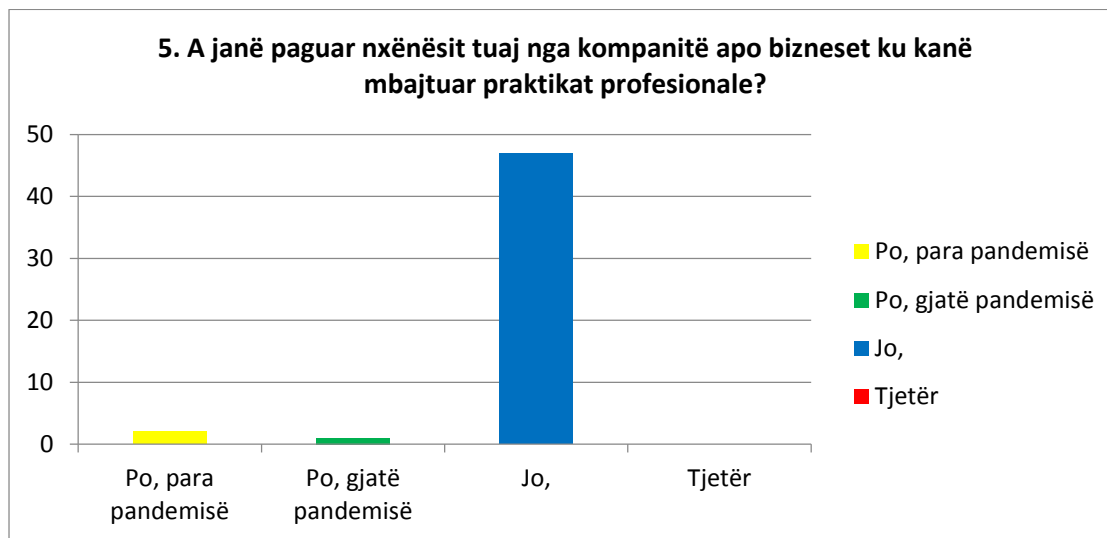
përmirësohet më shumë se kjo e nivelit mesatar, pasi që duhet t'i plotësojnë nevojat e nxënësve në çfarëdo rrethana që krijohen e sidomos sikur kjo e Covid-19 që ishte e papritur dhe se për të cilën nuk dijmë sa do të zgjat.

Histogrami 4. A keni arritur ta mbani praktikën profesionale gjatë kohës së pandemisë? Nëse po, si dhe ku?

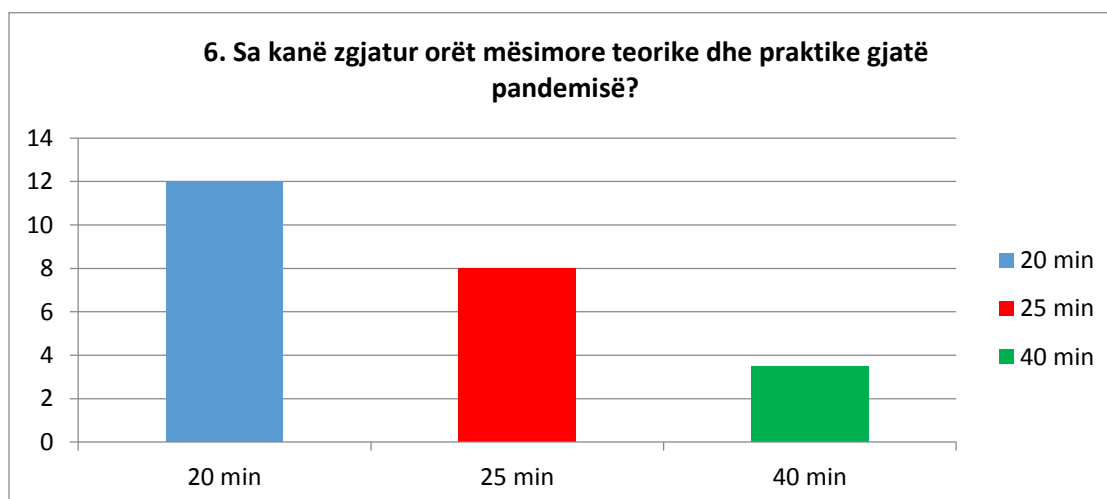
Në bazë të intervistimit të bërë tek 50 mësimdhënësit, dallojmë se shumica prej tyre kanë theksuar se gjatë vitit shkollor 2020/2021 praktikën e kanë mbajtur në kabinete, në laboratore me bazë në shkollë dhe në klasa gjithnjë duke i respektuar masat antikovid e disa prej tyre praktikën janë munduar t'i realizojnë edhe përmes video-materialeve online e një numër më i pakët kanë theksuar se disa nxënës e kanë mbajtur praktikën në punëtoritë private. Kurse 12 prej tyre nuk kanë mbajtur praktikë fare.

Nga këto të dhëna konkludojmë se praktika profesionale është mbajtur në vitin e ri shkollor 2020/2021 në shkollë kurse online vetëm një numër i vogël. Por ajo që është theksuar gjatë intervistimit të mësimdhënësesë është se praktikën e kanë realizuar me një numër të vogël të nxënësve si dhe orari i shkurtër i orëve mësimore ka penguar në përfshirjen e më shumë nxënësve.

Histogrami 5. A janë paguar nxënësit tuaj nga kompanitë apo bizneset ku kanë mbajtur praktikat profesionale?

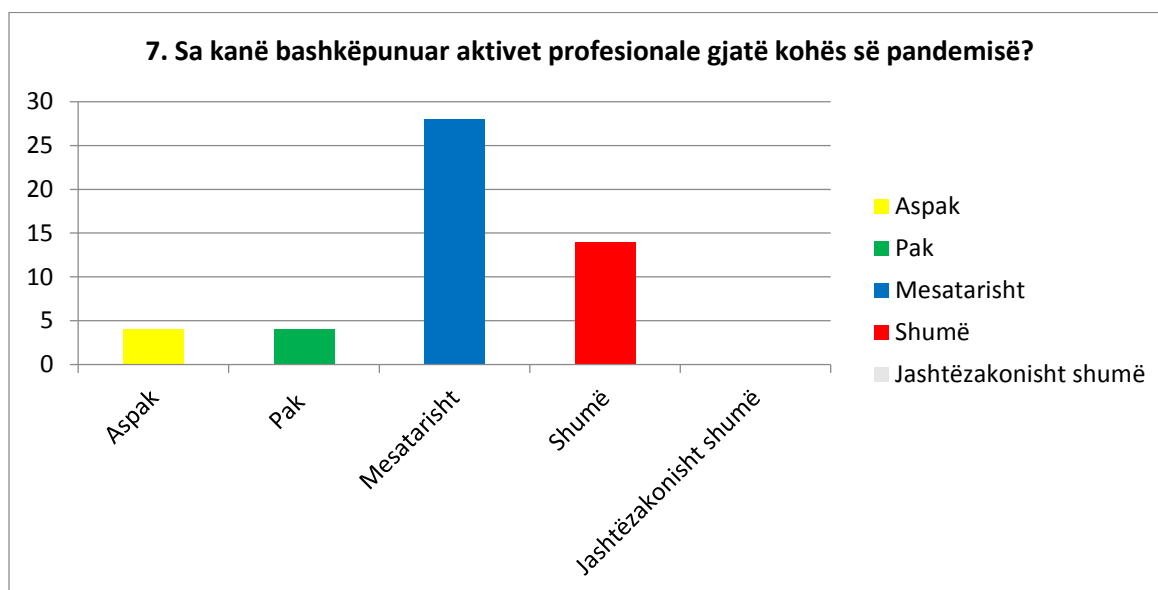
Një shumicë e madhe e mësimdhënësve kanë theksuar se jo nuk janë paguar nxënësit tanë nga kompanitë apo bizneset për të mbajtur praktikat profesionale. Gjithashtu ata kanë theksuar se edhe kompanitë nuk i kanë pranuar nxënësit gjatë kohës së pandemisë.

Histogrami 6. Sa kanë zgjatur orët mësimor teorike dhe praktike gjatë pandemisë?

Nga përgjigjet e marra nga mësimdhënësit shohim se kemi një laramani të minutazhit kohor të orëve mësimore: 20 minuta, 25 minuta dhe 40 minuta.

Mendoj se ky ndryshim i orëve mësimore ka ndodhur përshkak rrethanave të krijuara nga Covid-19.

Histogrami 7. Sa kanë bashkëpunuar aktivet profesionale gjatë kohës së pandemisë?

Nga të dhënat që po shohim, vërejmë se aktivet profesionale kanë bashkëpunuar mesatarisht mes vete, kurse 14 prej tyre kanë theksuar se shumë kanë bashkëpunuar aktivet profesionale.

Mendoj që ky bashkëpunim duhet të përmirësohet dukshëm tek aktivet profesionale ngase bashkëpunimi mes vete në punë sjellë cilësi e sidomos kur hasim në situata të ndryshme që sjellin kriza arsimore.

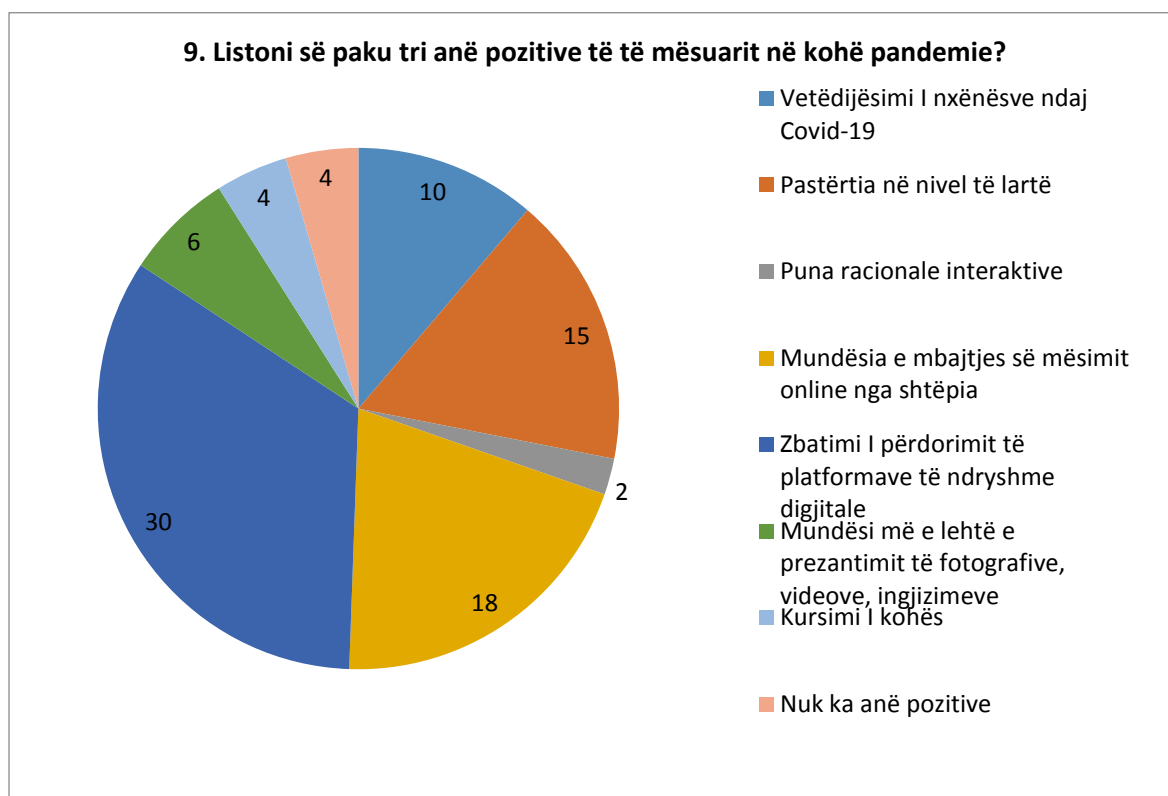

8. A mendoni se është realizuar planprogrami i juaj mësimor sikur para pandemisë?

Në përgjigjet e marra vërejmë se shumica e mësimeve kanë potencuar se planprogrami mësimor është zhvilluar mesatarisht.

Nga kjo mund të konkludohet se situata e papritur e krijuar nga Covid-19 në shtetin tonë ka sjellë një vështirësi në arsim e që i ka gjetur të papërgatitur të gjithë akterët e fushës së arsimit e kjo sjellë padyshim një krizë si në arsim ashtu edhe në fusha të tjera e sidomos në shtetin tonë që është në tranzicion.

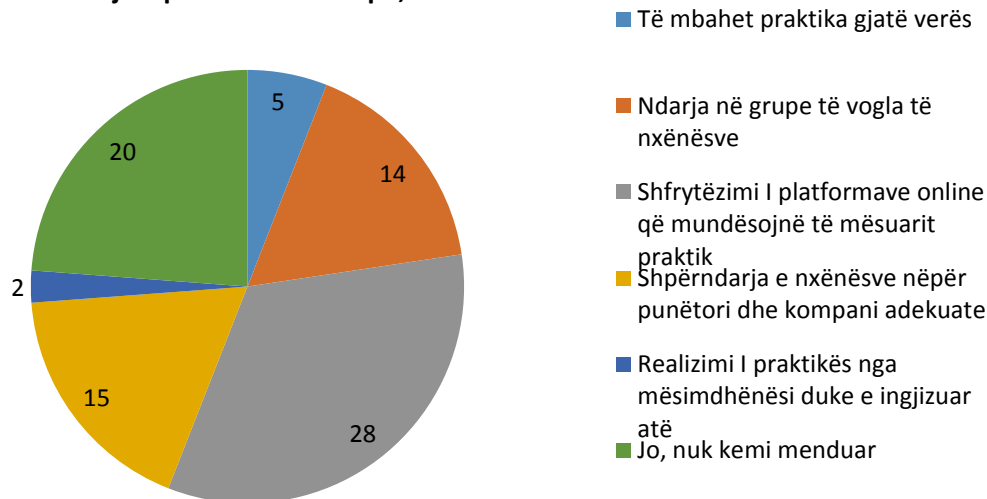
9. Listoni së paku tri anë pozitive të të mësuarit në kohë pandemie?

Në bazë të përgjigjeve të marra nga intervistimi i mësimeve shohim se kemi një listë të anëve pozitive që ka sjellë pandemia në procesin mësimor. Shumica e mësimeve kanë theksuar se pandemia na ka sjellë anë pozitive si: qasja dhe zbatimi në platformat digjitale, mundësi më të lehtë të prezantimit të fotografive dhe video-ingjizimeve, kursimi kohor, vetëdijësimi i nxënësve ndaj Covid-19 dhe pastërtia në nivel të lartë si dhe puna racionale interaktive. Kurse 4 mësime janë përgjigjur se nuk ka anë pozitive të sjellur nga pandemia.

Nga këto të dhëna rezultojmë se pavarësisht sfidave që ka sjellur pandemia në arsim prapë se prapë na ka mësuar shumë gjëra të reja poashtu edhe se si duhet gjetur në situata të tilla si dhe çdoherë të mendojmë dhe planifikojmë edhe planin B.

10. Nëse vazhdon pandemia, a keni menduar ndonjë opsion për ta mbajtur praktikën? Nëse po, si?

Histogrami 10. Nëse vazhdon pandemia, a keni menduar ndonjë opsion për ta mbajtur praktikën?

Nga intervistimi i mësimitdhënësve lidhur me këtë pyetje që planifikohet për të ardhmen, shohim se shumica e tyre janë përgjigjur që në rast që zgjatet pandemia dhe mund të bllokohet situata, atëherë do të hulumtojmë dhe shfrytëzojmë platformat online që mundësojnë të mësuarit praktik. Pastaj disa prej mësimitdhënësve kanë dhënë idetë e tyre për shpërndarjen e nxënësve nëpër kompani/biznese që shkolla është në partneritet me ta, për ta mbajtur praktikën. Poashtu disa kanë propozuar që mësimi praktik të realizohet gjatë verës e disa kanë potencuar të punojnë në grupe të vogla. Poashtu, dy mësimitdhënës kanë pohuar se praktikën mundet ta realizojë mësuesi dhe ta ingjizojë atë në mënyrë që të iu paraqitet nxënësve në platformën online të cilën praktikë mundet edhe ndonjë nxënës ta kryej në kushte shtëpiake. Në grafikun e mësipërm dallojmë që një numër i konsiderueshëm i mësimitdhënësve nuk ka menduar se si ta kryej praktikën në kohë pandemie.

Nga këto të dhëna konkludojmë se shumica e mësimitdhënësve kanë menduar dhe planifikuar për mësimin praktik se si do ta organizojnë atë në rast që vazhdon pandemia. Në bashkëpunim me drejtorin dhe akterët e tjerë kompetent të arsimit sigurisht që është planifikuar ndonjë ide lidhur me mbajtjen e praktikës profesionale. Kurse sa i përket mësimitdhënësve të tjerë që nuk kanë menduar se si do ta mbajnë praktikën dhe mësimin në kohë pandemie, do t'i sugjeroja që të kenë bashkëpunim me kolegët dhe të tjerët në mënyrë që mësimi do mos humbet dhe të arrihet të zhvillohet planprogrami mësimor në nivel të duhur dhe cilësor.

Rezultatet dhe rekomandimet

Përfundimisht nga të gjeturat e hulumtimit tim “ Sfidat e mbajtjes së mësimin teorik dhe praktik gjatë pandemisë në shkollat e mesme të larta teknike profesionale në rajonin e Gjilanit”, mund të konkludojmë disa përfundime me temat kryesore të cilat janë identifikuar në këtë hulumtim.

Nga të dhënat e marrura si nga aspekti teorik dhe ai empirik mund të përfundojmë se:

Qëllimi kryesor i këtij studimi ishte të konfirmonte se gjatë kohës së pandemisë kishte vështirësi në mbajtjen dhe zhvillimin e mësimin teorik dhe praktik në shkollat e mesme të larta teknike profesionale në rajonin e Gjilanit dhe këtë e dëshmojnë edhe pjesëmarrësit e intervistuar në këtë hulumtim.

Periudha kur shpërtheu pandemia gjegjësisht virusi i ashtuquajtur Covid- 19 në Kosovë, ishte qysh nga muaji Mars i vitit 2020 e deri më tani, e njëjta që po vazhdon ende edhe në ditët e sotme. Sigurisht që duke qenë Kosova një shtet i vogël gjithnjë në tranzicion e sipër, ky virus solli një krizë për të gjithë si dhe në të gjitha fushat. Meqë i dedikohemi fushës së arsimit, në po të njëjtën fushë kjo krizë pandemike solli shumë vështirësi dhe ndryshime në sistemin tonë arsimor. Në momentin që shpërtheu virusi në muajin Mars, u bllokua sistemi arsimor me mbylljen e shkollave me qëllim që të ruhet shëndeti i të gjithëve. Kështu procesi arsimor filloi të zhvillohet në planin B, në formën online në platforma të ndryshme (E-mësimi) nga ana e mësuesit por edhe nga televizioni me temat që zhvilluan mësimdhënës të ndryshëm të përcaktuar nga MASH.

Nga të dhënat që morëm nga intervistimi i drejtorëve dhe mësimdhënësve, një mori faktorësh ndikuan që procesi zhvillimor i arsimit të ketë vështirësi të zbatohet në kohë pandemie sikur që është zbatuar para pandemisë dhe ata faktorë janë: kushtet jo të mira të nxënësve sidomos të atyre që jetojnë në pjesën rurale (e disa në zona malore) ku hasin në problematikën e rrjetit të dobët të internetit pastaj, kushtet ekonomike dhe financiare të disa nxënësve që kanë mungesë të mjetet teknologjike për ta mbajtur mësimin online, mospajisja me mjete konkrete didaktike e nxënësve por edhe e mësimdhënësve. Gjithashtu faktori tjetër është edhe mospërdorimi i duhur i platformave online nga ana e mësimdhënësve por edhe e nxënësve.

Nga të dhënat e mësipërme konkluduar se faktorët që sollën vështirësitë pas faktorit kryesor Covid-19 gjatë pandemisë janë: mungesa e pajisjeve teknologjike, rrjeti i dobët, mosinkuadrimi i nxënësve në mësimin online, mungesa e nxënësve në klasë, laboratore e kabinete, ndonjëherë edhe mosrespektimi i masave antikovid, orari i shkurtuar i orëve mësimore, mospërfshirja e gjithë nxënësve në praktikën profesionale, hezitimi i kompanive/bizneseve në marrjen e nxënësve për të mbajtur praktikën profesionale për shkak të gjendjes së krijuar dhe zbatimit të masave antikovid

Pra, konkludojmë se drejtorët, mësimdhënësit dhe nxënësit kanë pasur vështirësi gjatë pandemisë në mbajtjen dhe zhvillimin e planprogramit mësimor në shkollat e mesme të larta teknike profesionale. Të cilat vështirësi në rast që vazhdon pandemia, do t'i kalojnë duke punuar dhe implementuar idetë e duhura profesionale dhe frytdhënëse për nxënësit dhe gjithë komunitetin në përgjithësi.

Rekomandimet

- Infrastruktura shkollore të përmirësohet më shumë dhe më mirë që edhe në rastin që vazhdon pandemia, nxënësit dhe mësuesit të kenë mundësinë të realizojnë mësimin e tyre teorik dhe praktik duke iu përmbajtur rregullave antikovid.
- Hapja e më shumë kabineteve, laboratorëve dhe punësorëve me bazë në shkollë.
- Pajisja me mjete teknologjike dhe me mjete të duhura që nxënësit të mundin t'i realizojnë praktikën e tyre nëpunësorët në shkollë.
- Implementimi i ndonjë platforme virtuale adekuate që mundëson të mësuarit teorik e sidomos praktik në situata të ndryshme (si p.sh situata pandemike).
- Trajnimi i duhur i mësuesve në qasjen dhe zbatimin e teknologjisë.
- Bashkëpunimi dhe krijimi i raporteve të mira të shkollave teknike profesionale me bizneset, kompanitë dhe punësorët qofshin ato private dhe publike.
- Dhënia e mundësisë që nxënësit të paguhen gjatë praktikave të tyre nëpunësorët adekuate.
- Bashkëpunimi dhe krijimi i raporteve më të mira të aktiveve profesionale mes vete duke sjellur siguri në cilësinë e shkollës.
- Organizimi dhe planifikimi i planit B ndaj zhvillimit të procesit mësimor në situata të ndryshme jetësore.

LITERATURA DHE BURIMET

Webster, J & Hackley, P. (1997) Teaching effectiveness in technology-mediated distance learning. *Academy of Management Journal*, 40 (6), 1282 – 1309.

Casarotti, M., Filliponi, L., Pieti, L. & Sartori, R. (2002) Educational interaction in distance learning: Analysis of one-way video and two-way audio system. *PsychNology Journal*, 1(1), 28 – 38.

Franklin, N., Yoakam, M. & Warren, R. (1996) *Distance learning: a guidebook for system planning and implementation*. Indianapolis, IN: Indiana University.

UNESCO (2002) *Open and distance learning – Trends, policy and strategy considerations*, Paris, FR: UNESCO

Buselic Maria, (2012) *Distance Learning – Concepts and Contributions*

Dr. Wahab Ali & Manpreet Kaur (2020) *Mediating educational challenges amidst Covid-19 pandemic*

Dr. Zamira Hyseni Duraku & Mirjeta Nagavci (2020), *Ndikimi i pandemisë Covid-19 në edukimin e nxënësve me aftësi të kufizuar në arsimin parauniversitar*

<https://masht.rks-gov.net/uploads/2020/05/alb-guidance-for-re-opening-preschools-post-covid19-may22-kontrolla-b-converted.pdf>

<https://masht.rks-gov.net/uploads/2020/03/detyrat-dhe-pergjegjesite-per-realizimin-e-mesimit-ne-distance-mashti.pdf>

<https://masht.rks-gov.net/uploads/2020/03/udhezime-per-drejtorite-komunale-te-arsimit-per-realizimin-e-mesimit-online-per-shkollat-e-mesme-te-larta-profesionale-shml-dhe-qendrat-e-kompetences-mashti.pdf>

https://www.keenks.net/site/assets/files/1470/vet_education_in_kosovo_challenges_and_opportunities_alb.pdf

https://masht.rks-gov.net/uploads/2020/08/udhezuesi-final-file-10-09-2020_1.pdf

[https://www.unicef.org/albania/media/3116/file/ECAR%20guidelines%20FOR%20EDUCATION%20PROVISION%20\(ALB\)%20.pdf](https://www.unicef.org/albania/media/3116/file/ECAR%20guidelines%20FOR%20EDUCATION%20PROVISION%20(ALB)%20.pdf)

Marriage as a Legal Act or as a Legal Contract According to the Legislation and Doctrine in Kosovo

Kastriote VLAHNA¹

Dafina VLAHNA²

Abstract

Defined marriage as a constitutional category and legal which is created with the formulation of a legal act released from civil state institution, which act sides have expressed their will to create and legally living together among themselves, the thing which puts in dilemma the scientific opinions that marriage could be legal contract and not only a legal act. According to the numerous scientific opinions, it is a thought that marriage in terms of the constitution is freedom and civil-political right of each subject right specifically of each physical person which with his full will can accomplish only a marital bond in the same time and always keeping in mind marital barriers as blood type which let to imply that blood type as a marital barrier cannot be avoided in case it exist, unlike civil contract (defined contracts at the right of obligations) which can be created as law contracts outside the registry office, then can be created civil contracts and amongst physical persons with same blood type and in the same time can be created two or more civil contracts unlike marriage. Therefore, in the inclusive content of the work in words, will be treated legal marriage issues and marriage as contract, so two different scientific attitudes, and finally my scientific attitude on this issue!

Keywords: Marriage; Marriage as a legal act; Marriage as a civil contract; Marriage barriers.

¹ PhD.Cand.; Ass. at University “ Ukshin Hoti ”, Faculty of Law, Prizren, KOSOVO. E-mail: kastriote.vlahna@uni-prizren.com

² Mr.Sc.; University “ Ukshin Hoti ”, Faculty of Economy, Prizren, KOSOVO. E-mail: dafinaa_55@hotmail.com

Bilal Xhaferri - Dissident. Deviation from Socialist Realism

Dr. Edlira ÇERKEZI¹

Phd Candidate Ana ÇANO¹

Msc Tamara SHKRELA¹

Abstract

Bilal Xhaferri is a writer with a very special and extraordinary literary style. Every real writer is original, while Bilal is more than original. He is special, his work is special because his own life is particular, his world, his interests and his social inclination.

His relations with the order and censorship were also special. Bilal Xhaferri was called declassified, that is, socially stigmatized, morally insulted, isolated and separated from others, discriminated, destined for heavy physical work. He deprived of many human rights such as higher education, intellectual activity and especially literature. However, here begins the paradox between the man and the state. For those for whom the state may be unjust, human nature can be generous and charitable. Talent, intellect, gifts and virtues fortunately managed by human nature, which distributes them with its spontaneity with the greatest kindness. Although the order had tied him to his car barricade, Bilal Xhaferri lived, thought and aspired differently.

In the impossibility of an open opposition, of a published dissidence, the creativity he published is detached from the schemes of socialist realism. His relations with censorship have been broken. Have made few concessions to create the illusion of creative freedom. Bilal Xhaferri's work alienated, banned from publishing and the evaluative criticism was quite shrinking and collected.

Bilal Xhaferri is the only Albanian writer who has been brutally persecuted both in emigration and by people and by fate. Not only was his dissident work published in the US banned from entering Albania, but the circulation of censored work was also banned. manuscripts.

Keywords: literary style, original, deviation, censorship, paradox, socialist realism

¹ University of Vlora "Ismail Qemali", ALBANIA

NEŞ Teoremi

Nazım YOKUŞ¹

Öz

Benim teorime göre bu teoreme “ neş teoremi” diyorum. Sayı doğrusunda sayılar arasında boşluklar vardır. Bazı sayıların yok olduğunu görüyoruz. Şöyle ki basit düzeyde sayılar : 0, 1,2 ,3,4,... diye gidiyor, bir de bunların eksi olan halleri var -1,-2,-3.. gibi. Birde (0,1) (0,2) (0,3).. gibi ondalıklı olan sayılar var biraz daha genişletirsek. $12, \overline{13}$ gibi devirli ondalıklı sayılar var. Şimdi bir tane ondalıklı sayı seçelim.

Örneğin $0, \overline{3}$ olsun bu sayının anlamı $0,33333\dots$ sonsuza kadar giden sayılar demektir. Sonsuza kadar gittiğinden bu sayı a olsun

$0,333\dots = a$ olsun. Her tarafı 10 ile çarpalım

$10.(0,333\dots) = 10.a$ olur bu sonucu başlangıçtaki sayıdan çıkartalım

$10.(0,333\dots) = 10.a$ on ile çarpıldığı için bir virgül sola kaydırırız.

$3,333\dots = 10.a$ olur bu sonucu başlangıçtaki $0,333\dots = a$ sayısından çıkartalım.

$$3,333\dots = 10.a$$

$$\underline{-0,333\dots = a}$$

$$3,000\dots = 9.a \text{ dan } 3 = 9.a \text{ olur a yı yalnız bırakmak için her tarafı 9 a böleriz sonuç olarak}$$

$$a = 3/9 \text{ olur.}$$

Bu işlemi tersten uygulayalım yani 3 sayısını 9 sayısına bölelim sonucun $0,333\dots$ olacağını görürüz.

Buraya kadar bir sıkıntı yok şimdi bu durumu sonu 9 ile biten devirli bir sayı seçelim.

Örneğin:

¹ Doga Secondary School, Diyarbakir, TURKEY

2,999... sayısını ele alalım. Bu sayımız

2,999... = a olsun

Yine her tarafı 10 ile çarpalım $10 \cdot (2,999...) = 10 \cdot a$ olur, virgüllü sayılar 10 ile çarpıldığı için virgül sayısı 1 tane sağa kayacaktır. Dolayısıyla $29,999... = 10 \cdot a$ olacaktır. Bu sayıdan ilk olan sayıyı $2,999... = a$ sayısını çıkaralım.

$$29,999... = 10 \cdot a$$

$$\underline{-2,999... = a}$$

$$27,000... = 9 \cdot a \text{ olur, yani } 27 = 9 \cdot a \text{ olur, } a \text{ yı yalnız bırakalım } a = 27/9 \text{ dan } a = 3 \text{ olur.}$$

Şimdi başa dönelim a başlangıçta 2,999... idi son işlemde sonra $a = 3$ oldu.

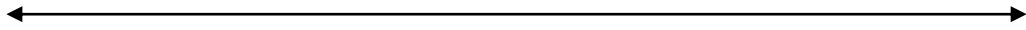
Bu örneği sonu 9 devreden her sayı için yapabiliriz, 9 devreden komşu sayıyı 1 artırıyor kuralı ortaya çıkıyor.

Örnek: $13,999... = 14$

$$23,999... = 24$$

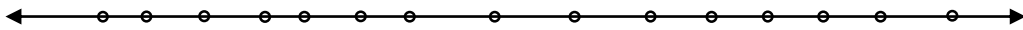
$$123,3999... = 123,4$$

Oluyor. Buradan çıkan “neş teoremi” ne göre sonu 9 devirli olan sayılar yok oluyor. Yani kainatta sonu 9 ile biten devirli sayılar aslında mantığımızda var gibi gözükse de bu sayılar varlığı başka sayılara dönüşüyor. Sayılamayacak kadar çok olan bu sonu 9 ile devreden sayılar olduğundan sayı doğrusu kavramı aslında içi boşluklarla dolu olan bir yapı oluyor.

Yukarıdaki sayı doğrusu aslında yanlış bir görüntü oluyor.

Doğrusu

Şeklinde bir görüntü ortaya çıkıyor.

Evaluation of Learning in Online Studies

Arta TOCI¹

Abstract

Online studies are relatively new development in education in the world. Even though it is rapidly expanding in America and Europe, universities in North Macedonian did not make many efforts in integrating such studies in their curricula. As a result of close cooperation with Indiana University, South East European University became the first University in Macedonia that implemented online education in many study programs. From the academic year 2011/12 English Language and Literature Department was among the first ones to offer such studies in the 2nd cycle. It was due to the experienced staff that had completed their MA online program from Indiana University as well as because of the great interest shown by the students. These are mainly students who because of their job or distance with the University are not able to attend regular classes.

This paper aims to present a broad range of evaluation tools and techniques that online education at SEEU offers. Each course is presented with specific criteria for student evaluation, however, the main components of assessment in the MA in English Language Teaching program are: discussion forum, assignments, and individual or group projects. This paper is also investigating if teaching methodology and evaluation criteria applied by the instructors in this program meet students' needs and expectations from the online program.

Keywords: education, online, achievements, assessment, evaluation

¹ South East European University, MACEDONIA. E-mail: a.toci@seeu.edu.mk

INTRODUCTION

There are many cases where people find difficulties to take the classes in a regular classroom. Whatever the reasons are, they cannot attend the classes regularly. In fact, there is no need to be regular if you want to finish your studies. You can find another way to do it. For example, distance learning program is something new and unusual for some of the students, but it is very useful and productive in the end. It is not like we are used to teach in a traditional way, in a classroom, writing on a board and with all students in front of us, trying to explain the material. Nowadays, distance learning program is modern one, because you are not obligated to attend the classes in a classroom. You can study whenever you are. There is no big difference in taking the classes. Instead of facing with the teacher and your classmates in a classroom, you are chatting with them through the Internet. Nowadays, people do everything through computers and Internet. You are saving your time and your money with it. Distance learning programs are excellent in this kind of situations. The results from this type of learning might be positive, but in such situations they are negative and might cause stress and nervousness. Everything depends on how students are used to learn and how they can find themselves in such a way of learning.

According to Sherry, L. (1996), there are some problems faced by students in distance learning programs. Those are: *support, interactivity, commitment and technology*.

The first thing, *support*, is something which is very important for the students. No matter what type of student it is about, he/she wants teacher's support, giving instructions and guide through the process of learning. Some students are open-minded and very good during the learning process. They are fast and excellent with the results in the end because they get the main point from the beginning and they are moving on the next step. But some are very slow and closed in themselves and they find difficulties to finish their exercises in the same time with the first group. Here, is necessary teacher's intervention. Teachers should follow together the process of learning with this group of students, to see where students stuck and what is difficult for them to learn and use in practice. Because of these reasons, students which know how to resolve these issues or to put them on side are positive and satisfied, but the other group is desperate and they give up on the very beginning. They thought that they are not good in that, they lose faith and are feeling disappointed. Here, in this moment, teacher must intervene immediately. Because of all of this, what I said before, support, no matter if it is from the teacher or from the classmates, is very important for the students.

Interactivity is the second issue in the process of learning and this is related with the first one. Students which are open-minded are very active and communicative between, they want to highlight them first and to express their knowledge in front of everyone. From the other side, the other group of students, which are slow in the process of learning, instead of trying to be first and highlight them, they are passive and they don't express themselves, they are silent and don't share anything with anybody no matter if they know or don't know the answers.

The third thing is *commitment*. It is very important how much students are concentrated on their activities and exercises, how much they show interest. One important condition here is the theme or the material what students should work on. If it is something interesting or exciting for them, students will

be involved, active and committed, but if it is not, then students will lose faith and they won't pay enough attention on it.

The last issue for the students is *technology*. The meaning of this issue is also equally important for the process of learning. Nowadays, students live with technology, and the new generation what is coming, grows up with it. Children from the very early age, start to work on computers, with some games, then to go online and chat on facebook, twitter, mails, etc... There are students which are good at technology, let's say excellent, because they have a computer at home and they are all time working on them and get an experience. But some of them cannot afford to have a computer at home, or they are not good in technology. Because of that, they don't finish their activities and homework successfully.

According to Honeyman, M; Miller, G (1993), distance learning is a mode of delivering education and instruction, often on an individual basis, to students who are not physically present in a traditional setting such as a classroom. It provides access to learning when the source of information and the learners are separated by time and distance, or both. This is not something new for the students, especially for those who have studied abroad, or those who wanted higher degree in other countries in the world. Some of the students have attended the classes, but most of them have been studying online.

According to Robin M. Smith, there is a classic study by Chickering and Gamson (1987), which established seven principles for undergraduate teaching:

- Encourage faculty-to-student interaction
- Encourage student-to-faculty interaction
- Promote active learning
- Communicate high expectations
- Facilitate time on task
- Provide rich, rapid feedback
- Respect diverse learning

Many researchers have tried to analyze and describe distance learning programs which in the last years have been presented in our field of studies. According to Olaf Zawacki-Richter, Fern Universitat in Hagen, Germany, it has been presented a Delphy study. This study had three purposes:

1. To develop a categorization of research areas in distance education;
2. To identify the most important research areas in distance education;
3. To identify the most neglected research areas in distance learning;

To promote learner-centered education, the American Psychological Association (APA) designed a document-Learner-Centered Psychological Principle to provide a guideline of the factors affecting learning in the 1990s (APA Work Group of the Board of Educational Affairs, 1997). It includes 14 principles which are grouped into four domains: cognitive and metacognitive factors, motivational and affective factors, developmental and social factors and individual differences factors. Principle 11 relates with student interaction issues under the developmental and social factors. It states that learning is influenced by social interactions, interpersonal relations, and communication with others. As one of

the principles have been repeatedly verified over the years (McCombs and Vakili, 2005), it confirms the idea that learning is enhanced by having positive relationships with other learners and permitting them to learn from each other in a trusting environment (McCombs, 2004).

Following the same principle, multiple researchers push for the idea of building an online learning community within distance education courses. In this community, the knowledge is co-constructed among the community of learners and not “delivered” from a single instructional source (Burbules and Callister, 2000). Besides active communication, interaction, online presence, and moderated discussions, the formation of an online community is one of the key elements for high-quality online education. Fostering interactivity in an online community is the main indicator of success in online courses (Bender, 2003; Salmon, 2001). As found by Swan (2003) and others (Hiltz, Zhang & Turoff, 2002; Richardson & Swan, 2001), students learning is related to the quantity and quality of posting in online discussions and to the value that instructors place on them.

Levin (2001) examines distance education in postsecondary institutions, specifically in community and technical colleges in the United States, as an educational domain where information technologies have a central place. Looks at characterizing features of distance education management through a group of distance education managers; it explores their role as professionals to identify what, to them, are critical issues in distance education. It reflects perceptions from the management and its influence on the program.

Rockwell, Furgason, Marx (2000) describes the participation of distance educators in a Delphi study to identify and rank future research and evaluation needs/issues. The study focused on planning for distance education; structuring decisions required for distance education; the implementation process; and evaluation needs in documenting outcomes. Four themes emerged: cooperation and collaboration among institutions; designing the educational experience for the distance learner; teacher preparation; and educational outcomes.

A study of students at Indiana University of Pennsylvania found 75% were very satisfied with the instruction they received and 90% rating the technology as satisfactory (Fergusin & Wijekumar, 2000). Another study by Harner et al., (2000) was done on a distance learning accounting course at the University of Connecticut. They found that 57.5% would take another such course. Two other findings were generally favorable and included comments on how the course could be improved. The first suggested the instructors needed to be comfortable with the medium, and that the students needed to have more guidance on how to fully take advantage of the presentation (Teaster & Blieszner, 1999). The second showed that students were highly satisfied with the instructors and the course, but that direct interaction with the instructor played no role in the students’ satisfaction (Inman & Kerwin, 1999).

Distance Education requires alternative learning process, roles of teacher and students (Clark, 2001). People roles in distance education can be categorized in four subtitles:

1. **Students:** In distance education, students have role to learn. In that process, student has difficult and different roles according to traditional learning process.
2. **Teacher:** The main role of the teacher is the design of the course and setting the needs of students. Teacher has role to guide the students.
3. **Designer Groups:** These persons determine goals, content, delivery systems, interaction, and evaluation. Usually it is a team of subject matter experts, educators, instructional designers, and production personnel. They design the cyber and digital environment for the effective teaching and learning.
4. **Directors:** In the all institutes, there are people who direct planning, implementation, and evaluation of the education process.

Distance learning programs beside their advantages, they also have and some disadvantages or you can say problems that need to be resolved. These problems are:

- Quality of instruction
- Hidden costs
- Misuse of technology
- The attitudes of instructors students administrators

All these issues are related between and all influence on the quality of distance learning. Here are some researchers who were facing with these issues.

Elliot Inman and Michael Kerwin (1999) in their study showed that instructors had conflicting attitudes about teaching distance education. They report that after teaching one course, the majority of instructors were willing to teach another, but that they rated the quality of the course as only equal or lower quality than other classes taught on campus. Many times it seems that the administration believes the technology itself will improve the quality of the class.

Palloff and Pratt (2000) remind us that “technology does not teach students; effective teachers do” (pg. 4). They make the point that the issue is not technology itself, but how it is used in the design and delivery of courses. Too often instructors do not design their lessons to take advantage of the technology presented. This affects the quality of the instruction. Research suggests that the effectiveness of distance learning is based on preparation, the instructor understands of the needs of the students, and an understanding of the target population (Omorieg, 1997). Bates (1995) suggests that newer technologies are not inherently better than old ones and many of the lessons learned from the application of older technologies will still apply to any newer technology. Again, the instructor should be trained to take advantage of both their experience and being able to adapt that experience to the new environment of distance learning. The instructors must be trained “not only to use technology, but also to shift the way in which they organize and deliver material” (Palloff & Pratt, 2000, pg. 3).

The South East European University is the first University in the R. of Macedonia to implement distance education modelled by Indiana University through the online platform called Libri. The instructors who were trained in the courses offered by Indiana University are the instructors at SEEU for the 2nd cycle of studies in the Faculty of Languages, Cultures and Communication, the English Department as well

as in the Faculty of Business and Computer Sciences. The English Department has offered these studies for 5 years and each academic year there are about 15 students who get enrolled in this department. The biggest problem is still the evaluation in distance studies. As for the courses offered by the language teachers, the focus is almost always in the objectives and aims set for the linguistic purposes and there are used similar online tools: discussion forum, assignments, reflections, quizzes, online mid-term exam and final exam. The distribution of points and percentages depends on the course. In this paper there will be elaborated distribution of percentages and evaluation procedures in Teaching Vocabulary course offered to MA students in the 2nd semester.

THE RESEARCH

For the purposes of the research there were used three instruments: a questionnaire for the teachers, a questionnaire for the students, and class observation.

The questionnaire for the teachers was constructed from 15 questions. Each question was related to distance learning programs and teachers, their expectations from the course, the techniques and methods used, the obstacles they faced in the whole process. Some of the questions were related to course materials, as well as the reliability of the online learning and teaching.

The questionnaire for the students was constructed from 15 questions. The aim of this questionnaire was to see the level of satisfaction from distance learning programs. It also aimed to analyze the level of communication between the students and teachers; how efficient are teachers' presentation skills, teachers' feedback, explanation, and assessment. Most of the students find this type very useful and easy for learning instead of regular classroom. They had enough time to think and share their ideas. Most of the students were satisfied with the availability and relevance of course materials.

The class observation showed that teachers did their job very well, pretty similar to a regular class; they gave instruction on time; they gave extra explanation for the students. On the other side, it was obvious that most of the students did their work excellent. They finished their assignments on time; put them in a drop box which was made by the teacher. Students had an open communication. They shared their comments and explanations in a forum.

CONCLUSIONS

This research helps us to come with a very important conclusion. Distance learning programs are very important and useful in teachers' and students' process of learning; they are different from the traditional way of learning.

Distance learning programs are presented in North Macedonia through students' online process of learning. Also they are very important for students' process of online learning. And in the end teachers' beliefs and expectations related with distance learning programs were very high. Teachers were expecting responsibility, loyalty and honesty from the students.

Teachers' expectations from students related with this distance learning programs usage are appropriate to students' knowledge related to the distance learning programs usage. How much they are familiar with it there will be easier to use this type of learning programs. Teachers' weren't expecting too much from the students, because they thought that students are familiar only with a traditional classroom. But in the end they were surprised. Most of the students were excellent in distance learning programs use, and only some of the students weren't familiar with this type of learning. However, as the time was passing by, students were getting used to this type of learning and now they are getting better and better than before.

During the semester when the research was carried out, both sides, students and instructors were observed and the results were very good. Instructors did their work very good. The feedback from the instructor is good explained for each point of view. Almost all of the students put their comments, put the homework, did the quizzes and were active in the forums and everything what was for them. In the forums they expressed themselves, they gave comments to their colleagues and they agree or disagree with the rest of the group. What is the best from everything is that students can finish all these responsibilities from home. Distance learning programs gave students many opportunities. Those opportunities in fact are the advantages of this type of learning. For example, students are free from attendance during the class because everything is online. They don't have to be present during the class in order to be successful ones. They just need to have a computer and Internet at home. The information students share online with their colleagues and get feedback from them and the instructor as well.

In general, beside their successful completed homework and forums they did also reflection papers and mid-terms where they have shown good results. Reflection papers are very good technique for grading students. Here is the moment where you can get a conclusion about students' process of learning. From these reflection papers, instructor can notice how many of the students understood the material and if they have remembered the main points. Those reflection papers can be useful for the students in the end for the midterms or exams, because they are in fact, the main points from the lectures, and that is what we need for the exam.

In general, it can be concluded that most of the students and instructors like this way of learning. It is useful for them in each point of view. They can work and also study from home in the same time, not being afraid from attendance, or from traffics during the travelling, if they would be on time for the classes or not. In this way they can be free and comfortable for doing their obligations. Methods used by the instructors for assessment were: quizzes, online forums, reflection paper, mid-terms and final exams. They were done differently depends from the instructor and his/her method of teaching and assessing. Each instructor had different components in their scale of assessing, but in general they are similar between. The most important thing is students to be equally assessed and fairly through everything, because not all of them are good in everything.

REFERENCES

Allen, E., & Seaman, J. (2003). *Sizing the Opportunity: The Quality and Extent of Online Education in the United States, 2001 and 2003*. Retrieved Nov. 20th., 2006 from <http://www.westga.edu/~distance/ojdla/spring111/Liu111.html>

Bates, T. (1995). *Technology: Open learning and distance education*. New York: Routledge from <http://www.westga.edu/~distance/ojdla/fall53/valentine53.html>

Garcis, H. (2010). *Getting successful as a distance learner*. Retrieved May 25, 2011 from <http://www.ectolarning.com/File.aspx?f=2faee5fe-eba9-4e94-8e81-c5915f3e9b00>

Holmberg, B. (1989). The concept, basic character, and development potentials of distance education. *Distance Education*, 10 (1), 127-135 from <http://www.westga.edu/~distance/ojdla/fall53/valentine53.html>

Koble, M. A., & Bunker, E. L. (1997). Trends in research and practice: An examination of The American Journal of Distance Education 1987-1995. *American Journal of Distance Education*, 11(2), 19-38 from <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/674/1260>

Lin, L., Cranton, P., & Bridglall, B. (2005). Psychological type and asynchronous written dialogue in adult learning. *Teachers college record*, 107, 8, 1788 – 1813 from <http://www.westga.edu/~distance/ojdla/spring111/Liu111.html>

Salmon, G. (2001). *E-moderating: The key to teaching and learning online*. London: Kogan Page from <http://www.ncolr.org/jiol/issues/pdf/8.2.1.pdf>

Simonson, M., Smaldino, S., Albright, M., & Zvacek, S. (2009). *Teaching and learning at a distance: Foundations of distance education (4th ed.)* Boston, MA: Pearson from <http://www.ectolarning.com/File.aspx?f=2faee5fe-eba9-4e94-8e81-c5915f3e9b00>

Sherry, L. (1996). Issues in distance learning. *International Journal of Educational Telecommunications*, 1(4), 337-365 from <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/674/1260>

Willis, B. (1994). *Distance education: Strategies and tools*. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology from <http://www.westga.edu/~distance/ojdla/spring111/Liu111.html>

The phenomenon of braindrain (The case of Albania)

Juventina NGJELA¹

Abstract

Braindrain is usually a term used to describe the phenomenon of well – educated human capital, talented professionals from one country to another, as such, is part of the international migration process. The braindrain migration from the country of the origin in the long run is understood as the loss of qualified and educated persons that affects the socio – economic development of a country, as these persons are the leading force of any country. In general, qualified intellectuals decide to emigrate based on reflections made in several aspects such as: economic, social, cultural, educational, etc.

Since 1990-s, Albania was also affected by this phenomenon, given that a considerable part of Albanian intellectuals have left their country of origin. Albania also profits from the positive effects of the emigration of this contingent of individuals with the constant income they send to their relatives, which will certainly be felt even more if these persons decide to return to their country of origin.

The study will address precisely the positive and negative aspects of the migration of skilled professionals from the country of origin. Based on the survey conducted in the Albanian population on the migration phenomenon, will be analyzed the reasons and motives that push Albanians today to leave, also will be given the suggestions on the advantages and disadvantages that are evidenced in Albanian society by this movement. Based on the data obtained, relevant recommendations will be given to the appropriate institutions in taking measures to avoid the permanent migration of qualified and educated individuals and to promote temporary migration, in particular circular migration.

Keywords: braindrain, immigration, service offering, leading and attracting factors, temporary migration, etc.

¹ Dr.; Lecturer at Albanian University, ALBANIA

O. Henry'nin *The Gift of The Magi* Adlı Eserinin İki Farklı Türkçe Çevirisinin Karşılaştırmalı Analizi

A Comparative Analysis of Two Different Turkish Translations of O. Henry's *The Gift of The Magi*

İlknur BAYTAR¹

Öz

Çevirinin çok katmanlı karmaşık bir etkinlik olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Çünkü çeviride tek bir kuraldan bahsetmek mümkün değildir. Genel kaniya göre çeviri, bir anlamın aynı dilde farklı şekillerde ifade edilebileceği uçsuz bucaksız bir platformdur. Bundan yola çıkarak, bir kaynak metnin, özellikle de klasik bir eserin aynı dile farklı zamanlarda farklı çevirmenlerce çevrilmesi kaçınılmazdır ve bunun sonucunda farklı hedef metinlerin ortaya çıkması olağan bir durumdur. Bu süreçte, çevirmen kararları ve çevirmenlerin kullandıkları stratejiler anlamı büyük ölçüde etkilediği için büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı; Gideon Toury'nin erek odaklı çeviri kuramı bağlamında, çevirmenlerin kararlarını ve kullandıkları stratejileri tespit etmek için, O. Henry tarafından yazılan en önemli klasik kısa öykülerden biri olan *The Gift of The Magi* adlı eserin iki farklı Türkçe çevirisini, karşılaştırmalı olarak incelemek ve analiz etmektir. Bu amaca hizmet etmek için, kaynak metnin iki farklı Türkçe çevirisi ele alınıp, kaynak metinden çeşitli cümleler rastgele seçilmiştir. Bu alıntılarının her iki çeviri metninde Türkçe karşılıkları, çevirmenlerin tercih ettiği çeviri stratejilerini ve çeviri sürecinde çevirmen kararlarını tespit etmek için kaynak metinle karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: çeviri, çeviri eleştirisi, çeviri stratejileri, erek-odaklı çeviri kuramı

¹ Öğr. Gör. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, TÜRKİYE

Abstract

It is an undeniable fact that translation is a very complex activity. Because it is not possible to talk about a single rule in translation. According to the general view, translation is an immense platform where a meaning can be expressed in different ways in the same language. Based on this, it is inevitable that a source text, especially a classical work, is translated into the same language by different translators at different times, and as a result, it is normal that different target texts emerge. In this process, translators' decisions and the strategies used by the translators are of great importance as they greatly affect the meaning. In this context, the aims of this study are to examine and analyze comparatively the two different Turkish translations of *The Gift of The Magi*, one of the most important classic short stories written by O. Henry, to determine the translators' decisions and the strategies used by the translators in the context of Gideon Toury's target-oriented translation theory. To serve this purpose, two different Turkish translations of the source text were taken into consideration, and various sentences from the source text were selected randomly. The Turkish equivalents of these quotations in both translated texts were analyzed comparatively with the source text to determine the translation strategies preferred by the translators and the translators' decisions in the translation process.

Keywords: translation, translation criticism, translation strategies, target-oriented translation theory

1. GİRİŞ

Çeviri kültürlerarası iletişimi sağlayan önemli bir etkinlik olarak kabul edilmekle birlikte bu etkinlikte belirli bir kurallar dizisinden bahsetmek de oldukça zordur. Benzer şekilde, Ersheidat and Tahir (2019) de çeviriye kültürlerarası karşılıklı anlayışın gelişmesine olanak tanıyan bir etkinlik olarak tanımlamaktadır. Buna ek olarak, Akıllı ve Fidan'a (2018: 378) göre ise: "Çeviri, bir dizi kararlardan oluşan karmaşık bir eylemdir". Ayrıca çevirinin doğasında seçim yapma özgürlüğü de bulunmaktadır (Fang, Song ve Wu, 2008).

Buna ek olarak, bir eserin özellikle de klasik eserlerin birden fazla çeviri versiyonu bulunmakla birlikte, aynı metnin çevirileri arsında da ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Öyleki kutsal kitap çevirilerinde bile bu farklılıklar göze çarpmaktadır (Dickins, Hervey and Higgins 2017). Aslında bu durum temelde farklı çevirmenlerin farklı stratejiler kullanmasından ve her birinin yaptığı çeviriye kendi kişisel yorumunu katmasından kaynaklanmaktadır (Ersheidat and Tahir, 2019). Bütün bunlardan hareketle, bu çalışma tam da bu hususla değinerek farklı çevirmen kararlarının ve tercih ettikleri farklı stratejilerin anlamı nasıl etkilediğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu amaçla birçok çevirmen tarafından Türkçeye aktarılan O. Henry'nin klasik kısa öykülerinden biri olan *The Gift of The Magi* adlı eserinin birçok çevirmen tarafından çevrilen çeviri metinleri arasından iki farklı çeviri metni kaynak metinle karşılıklı olarak incelenip analiz edilecektir. Eserin iki farklı Türkçe çevirisinde çevirmen kararlarını ve kullandıkları stratejileri tespit etmeden evvel, çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan Gideon Toury'nin erek-odaklı çeviri kuramı hakkında bilgi vermenin yerinde olacağı düşünülmektedir.

1.1. Gideon Toury'nin Erek-Odaklı Çeviri Kuramı

Toury'nin ortaya koyduğu erek-odaklı çeviri kuramı; çeviri sürecinde hedef dilin kültürel ve dilsel özelliklerine dikkat edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir ve bu kurama göre çeviri yaparken, hedef kültürün özelliklerine de en az kaynak metninki kadar önem verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Yalçın ve Özcan, 2013). Buna ek olarak, erek-odaklı çeviri kuramına göre çeviri temelde hedef kültür için yapılan bir etkinliktir (Karlı, 2005). Toury bu kuramla birlikte iki farklı ilkedden bahsetmektedir. Bunlar “yeterlilik” ve “kabul edilebilirlik”, “yeterlilik”; çevirinin kaynak metne olan yakınlığı anlamına gelirken, “kabul edilebilirlik” ise çevirinin hedef kültüre ne kadar yakın olduğunu ifade etmektedir (Yalçın ve Özcan, 2013). Toury bu kuramda, kaynak metni temel alan kuramlardan farklı olarak, çevirinin erek kültüre yakın olması gerektiğini savunmaktadır ve bu durum çeviri eleştirilerinde de önemli rol oynamaktadır çünkü bu kuramdan evvel kaynak metin temel alınırken, bu kuramla birlikte hedef metne etki eden faktörler de göz önünde bulundurulmaya başlanmıştır (Yücel, 2007).

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Yukarıda anlatılanlar kapsamında bu çalışmada; Amerikan Edebiyatında en çok bilinen kısa öykü yazarları arasında olan O. Henry'nin *The Four Million* (1906) adlı ikinci kısa öykü derlemesi içerisinde bulunan ve en çok bilinen kısa öykülerinden biri olan *The Gift of the Magi* başlıklı hikayenin iki farklı çevirisi çevirmen kararlarını ve kullandıkları stratejileri tespit etmek amacıyla, Gideon Toury'nin erek-odaklı çeviri kuramı ışığında karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Çevirilerin incelemesine geçmeden evvel kaynak metnin konusu hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır. Genel hatlarıyla eserde fakir bir çiftin trajik öyküsü anlatılmaktadır. Yaklaşan Noel'le birlikte, Della eşi Jim'e bir hediye almak ister fakat çok az parası vardır. Yine de eşine değerli bir hediye almak isteyen Della aynaya baktığında çözümü kendisinde bulur ve düşündüğü değerli hediyeyi almak için saçlarını kestirip satmaya karar verir. Saçları karşılığında 20 dolar alan Della, eşinin sahip olduğu değerli saat için ona değerli bir zincir satın alır ve akşam eşi eve geldiğinde onu bir sürpriz bekler zira Della saçlarını kestirmiştir. Eşini o halde gören Jim çok üzülür çünkü Jim de Della'ya çok istediği değerli tarak setini satın almıştır. Sonrasında Della eşine onun için aldığı değerli zinciri verir. Fakat bir sorun vardır eşinin saatine zincir alabilmek için saçlarını kestirip satan Della'nın yaptığına karşılık olarak Jim ise değerli saatini satıp eşine tarak setini satın almıştır. Buradan anlaşılacağı üzere, ne Della'nın eşinin aldığı tarak setini takabileceği uzun bir saç kalmıştır, ne de Jim'in Della'nın aldığı zinciri takabileceği değerli bir saati. İkisi de birbirlerine hediye alabilmek için sahip oldukları değerli şeylerden vazgeçmiştir.

3. ÇEVİRİ METİNLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Bu bölümde; kaynak metin ve çeviri metinler, çevirmenlerin tercih ettiği stratejileri tespit etmek için Gideon Toury'nin erek-odaklı çeviri kuramı bağlamında karşılaştırmalı olarak analiz edilip, çevirmen kararları tartışılacaktır. Bu amaçla; kaynak metinden raslantısal olarak seçilen kısımlar, çeviri metinlerindeki karşılıkları ile karşılaştırmalı olarak incelenecektir. İnceleme aşamasına geçmeden çeviri

metinler hakkında bilgi vermek gerekirse; 1. çeviri metni (Ç1), *Müneccimlerin Armağanı* başlığıyla, 2005'te Aslı Kızık tarafından çevrilmiştir ve 7 sayfadan oluşmaktadır. *Armağan* başlığıyla, 2012 yılında Mehmet Harmancı tarafından çevrilen 2. çeviri metni (Ç2) ise diğer çeviri metni gibi toplamda 7 sayfadan oluşmaktadır.

Metinlerin içeriklerini karşılaştırmaya başlamadan evvel, metinlerin başlıkları ele almak gerekirse;

Kaynak Metin (KM) : *The Gift of The Magi*

Ç1: *Müneccimlerin Armağanı*

Ç2: *Armağan*

Kaynak metnin başlığı olan *The Gift Of The Magi*, Ç1 'de *Müneccimlerin Armağanı*, Ç2'de ise yalnızca *Armağan* olarak çevrilmiştir. Görüldüğü üzere, Ç1'in aksine, Ç2'de çevirmen "The Magi" kelimesine başlığına dahil etmemiştir ve başlığını çıkarma stratejisi uygulayarak *Armağan* olarak çevirmiştir. Ç1'deki başlık kaynak metinde olduğu gibi birebir çeviri stratejisi kullanılarak çevrildiği için yeterlilik ilkesine uygunken, Ç2'nin başlığının ise kabul edilebilirlik ilkesine bağlı kalınarak çevrildiği görülmektedir.

Örnek 1:

KM: "One dollar and eighty-seven cents. That was all. And sixty cents of it was in pennies" (Henry, 1906: 2)

Ç1: "Bir dolar seksen yedi cent. Ne bir eksik ne bir fazla. Bunun altmış senti de bozukluk paraydı" (Henry, 1906/ 2005: 9).

Ç2: "Bir dolar seksen yedi sent. Hepsi bu kadardı işte. Bunun altmış senti meteliklerdi" (Henry, 1906/2012 :7).

Kaynak metinde geçen "That was all" cümlesi Ç2' ye birebir çeviri stratejisi kullanılarak "Hepsi bu kadardı işte" olarak aktarılmıştır ki bu kaynak metne uygun bir ifadedir bu yüzden bu ifade yeterlilik ilkesine uygun olarak çevrilmiştir. Ç2'nin aksine kaynak metindeki cümle, Ç1'de yerileştirme stratejisi kullanılarak "Ne bir eksik ne bir fazla" şeklinde çevrilmiştir ve bu cümle erek kültüre daha yakın bir ifadeyle çevrildiği için bu bölümün kabul edilebilirlik ilkesine bağlı kalınarak çevrildiği ileri sürülebilir.

Örnek 2:

KM: "There was clearly nothing left to do but flop down on the shabby little couch and howl. So Della did it" (Henry, 1906: 2).

Ç1: "Küçük eski püskü yatağa kendini atıp hıçkırma hıçkırma ağlamaktan başka yapılacak bir şey yoktu. Della da öyle yaptı" (Henry, 1906/ 2005: 9).

Ç2: “Eski püskü divanın üstüne yatıp ağlamaktan başka yapacak şey yoktu. Della da bunu yaptı” (Henry, 1906/2012 :7).

KM’de geçen “shabby little couch”, Ç1’e erek kültüre yakın bir ifade kullanmak adına yerleştirme stratejisinden faydalanılarak “küçük eski püskü yatak” olarak çevrilmiştir. Ç2’de de aynı ifade “eski püskü divan” olarak çevrilmiş olup tıpkı Ç1’deki gibi yerleştirme stratejisinden faydalanıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Fakat Ç2’de KM’de geçen “little” ifadesinin karşılığı olmadığından ötürü, Ç2’de çıkarma stratejisi kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, çevrilen her iki cümleden açıkça anlaşılacağı üzere her iki çeviri de erek kültüre daha yakındır. Bundan dolayı her iki metnin kabul edilebilirlik ilkesine uygun olarak çevrildiği sonucuna ulaşılabılır.

Örnek 3:

KM: “The “Dillingham” had been flung to the breeze during a former period of prosperity when its possessor was being paid \$30 per week” (Henry, 1906: 2).

Ç1: “Bu “Dillingham” yazısı, bu adın sahibinin haftada 30 dolar kazandığı o eski, bolluk dönemlerinde iki dirhem bir çekirdekti” (Henry, 1906/ 2005: 10).

Ç2: “Dillingham yazısı geçmişin bir zenginlik anında, sahibi haftada otuz dolar alırken yazılmıştı” (Henry, 1906/ 2012: 8).

KM’de geçen “had been flung to the breeze” bölümünün Ç1’e yerleştirme stratejisinden faydalanılarak “iki dirhem bir çekirdekti” olarak aktarıldığı görülmektedir ve bu cümlenin her ne kadar kaynak metinde geçen cümlenin anlamının karşılığını vermese de erek kültüre yakınlığından dolayı kabul edilebilirlik ilkesine uygun olarak çevrildiği söylenebilir. Ç2’de ise çıkarma stratejisinden faydalanılarak yukarıda bahsedilen kısmın hiç çevrilmediği görülmektedir. Bundan dolayı Ç2’nin de, Ç1’de olduğu gibi kabul edilebilirlik ilkesine uygun olarak aktarıldığı söylenebilir.

Örnek 4:

KM: “Twenty dollars a week doesn't go far. Expenses had been greater than she had calculated” (Henry, 1906: 2-3).

Ç1: “Yirmi dolarlık haftalıkla ancak bu kadarı yapılabiliyordu. Harcamalar tahmin ettiğinden fazla olmuştu” (Henry, 1906/ 2005: 10).

Ç2: “Haftada yirmi dolar öyle pek fazla bir para değildi. Evdeki hesap çarşıya uymamış, masrafları düşündüğünden de çok olmuştu” (Henry, 1906/ 2012: 8).

Kaynak metinde geçen “Expenses had been greater than she had calculated” cümlesi Ç1’e kaynak metne uygun olarak birebir çeviri stratejisi kullanılarak “Harcamalar tahmin ettiğinden fazla olmuştu” şeklinde çevrilmiştir bu yüzden bu kısımda yeterlilik ilkesinin benimsendiği ileri sürülebilir. Ç1’in aksine, aynı cümle Ç2’ye, ekleme stratejisinden faydalanılarak “Evdeki hesap çarşıya uymamış” olarak aktarılmıştır. Bunun sonucunda Ç2’nin ise Ç1’in aksine, erek kültüre daha çok yaklaşarak kabul edilebilirlik ilkesine

uygun olarak çevirildiği söylenebilir.

Örnek 5:

KM : “Had King Solomon been the janitor, with all his treasures piled up in the basement, Jim would have pulled out his watch every time he passed, just to see him pluck at his beard from envy” (Henry, 1906: 3).

Ç1: “Sultan Süleyman bodrumuna hazinelerini istiflese ve apartmanın kapıcısı olsaydı Jim ona kıskançlığından sakallarını yoldurmak için yanından geçerken hep saatini çıkarırdı” (Henry, 1906/ 2005: 11).

Ç2: “Hazreti Süleyman bütün hazinelerini bodruma yığmış bir apartman kapıcısı olsaydı, Jim onu kıskançlıktan çatlatması için önünden her geçişte altın saatini çıkarması yeterdi” (Henry, 1906/ 2012: 9).

KM’de geçen “King Solomon” bölümündeki “King” kelimesi kral anlamına gelmektedir ve bu kelime Ç1’de yerileştirme stratejisi uygulanarak erek kültüre uygun bir şekilde “Sultan” olarak çevrilmiştir. Bu yüzden Ç1’in kabul edilebilirlik ilkesine uygun olarak çevrildiği söylenebilir. Ç2’de ise aynı ifade yanlış anlama ve yorumlama yoluyla, “Hazreti” olarak çevrilmiştir ki bu ifade “Kral” kelimesinin anlamını karşılamadığı görülmektedir.

Örnek 6:

KM: “And then she did it up again nervously and quickly. Once she faltered for a minute and stood still while a tear or two splashed on the worn red carpet” (Henry, 1906: 3).

Ç1: “Derken yine aynı şeyi yaptı, sinirli bir şekilde ve çabucak. Bir süre ayakta mütereddit ve sessizce dururken kırmızı renkli eski halının üzerine bir iki damla gözyaşı düştü” (Henry, 1906/ 2005: 11).

Ç2: “Della saçlarını sinirli bir tavırla hemen topladı. Gözlerinden bir iki damla yaş eski halıya damlarken bir an duraksadı” (Henry, 1906/ 2012: 9).

KM’de yer alan “ve sonra” anlamına gelen “And then” ifadesi Ç1’de değiştirme stratejisinden yararlanılarak “derken” olarak çevrilmiştir, Ç2’de ise çıkarma stratejisi uygulanarak bahsedilen ifade hiç çevrilmemiştir. Yine aynı şekilde, “bir dakika” anlamına gelen “for a minute” ifadesi Ç1’de değiştirme stratejisi uygulanarak “bir süre” olarak çevrilmiş olup, aynı bölüm Ç2’ye çıkarma stratejisinden faydalanılarak hiç çevrilmemiştir. Örneklerde görüldüğü üzere, Ç1’de erek kültüre uygun olması için her iki bölümde de değiştirme stratejisi kullanılırken, Ç2’de çıkarma stratejisi tercih edilmiştir. Buradan hareketle, her iki çeviri metninin de kabul edilebilirlik ilkesine uygun olarak çevrildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Örnek 7:

KM: "Twenty dollars," said Madame, lifting the mass with a practised hand" (Henry, 1906: 4).

Ç1: "Yirmi dolar", dedi Madam, bu tür hareketlere alışkın eliyle saçları tutarak" (Henry, 1906/ 2005: 11).

Ç2: "Kadın saçları usta elleriyle yokladı. "Yirmi dolar" (Henry, 1906/ 2012: 9).

KM'de geçen "Madame" kelimesi ödünç alma stratejisinden faydalanılarak Ç1'e "Madam" olarak aktarılmıştır, Ç2'de ise yerileştirme yöntemiyle "kadın olarak" çevrilmiştir. Bu bağlamda Ç1'in kaynak metne uygun olduğundan ötürü yeterli bir çeviri olduğu sonucuna ulaşılırken, Ç2'nin ise erek kültüre bağlı kalmasından dolayı kabul edilebilirlik ilkesine uygun bir çeviri olduğu ileri sürülebilir.

Örnek 8:

KM: "It surely had been made for Jim and no one else. There was no other like it in any of the stores, and she had turned all of them inside out" (Henry, 1906: 4).

Ç1: "Bu Jim için biçilmiş kaftandı, başkası için değil. Dükkanların hiçbirinde bir benzeri yoktu ve girilmedik dükkan bırakmamıştı Della" (Henry, 1906/ 2005: 12).

Ç2: "Sanki yalnızca Jim için özel olarak yapılmıştı. Öteki mağazaları didik didik aradığı halde buna benzer bir şey görememişti" (Henry, 1906/ 2012: 10).

KM'de geçen "It surely had been made for Jim and no one else" cümlesi Ç1'de yerileştirme stratejisi kullanılarak "Bu Jim için biçilmiş kaftandı, başkası için değil" olarak çevrilirken Ç2'ye ise bu bölüm birebir çeviri stratejisi kullanılarak, kaynak metne uygun olarak "Sanki yalnızca Jim için özel olarak yapılmıştı" şeklinde aktarılmıştır. Buradan hareketle, Ç1'de kabul edilebilirlik ilkesinin benimsendiği görülürken, Ç2'de ise yeterlilik ilkesinin benimsendiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Örnek 9:

KM: "I had my hair cut off and sold it because I couldn't have lived through Christmas without giving you a present. It'll grow out again - you won't mind, will you?" (Henry, 1906: 5).

Ç1: "Saçımı kestirip sattım, çünkü sana hediye almasam bu Noel bana zehir olurdu. Nasıl olsa kökü bende, büyürler yine: buna aldırılmazsın değil mi?" (Henry, 1906/ 2005: 13).

Ç2: "Sana bir armağan almadan Noel'i geçiremeyeceğim için saçlarımı sattım. Saçım yine uzar. Önemi yok değil mi?" (Henry, 1906/ 2012: 11).

KM'de geçen "It'll grow out again" cümlesi Ç1'de ekleme ve yerileştirme stratejisinden faydalanılarak "Nasıl olsa kökü bende" olarak çevrilmiştir. Ç2'de ise bu cümle tamamen KM'ye uygun olarak birebir çeviri stratejisi kullanılarak, "Saçım yine uzar" şeklinde çevrilmiştir. Bu bağlamda erek kültüre yakınlığından dolayı Ç1 kabul edilebilirlik ilkesine uygunken, Ç2'nin kaynak metne uygunluğundan dolayı yeterlilik ilkesine uygun olarak çevrilmiş olduğu söylenebilir.

Örnek 10:

KM: “Instead of obeying, Jim tumbled down on the couch and put his hands under the back of his head and smiled” (Henry, 1906: 7).

Ç1: “Jim onun dediğini yapmak yerine kanepeye attı kendini, ellerini başının üzerinde kenetledi ve gülümsedi” (Henry, 1906/ 2005: 15).

Ç2: “Jim gidip divana oturdu, ellerini başının arkasına koyup gülümseyerek baktı karısına” (Henry, 1906/ 2012: 13).

Yukarıdaki örnekte, KM’de yer alan “tumbled down on the couch” kısmı Ç1’e kaynak metne uygun şekilde birebir çeviri stratejisi kullanılarak “yerine kanepeye attı kendini” şeklinde aktarılmıştır. Ç2’de ise bu bölüm yerleştirme stratejisinden faydalanılarak “gidip divana oturdu” olarak çevrilmiştir. Bu bağlamda KM’ye uygunluğundan dolayı Ç1’de yeterlilik ilkesi benimsenirken, erek kültüre daha uygun olmasından ötürü Ç2’de kabul edilebilirlik ilkesinin benimsendiği sonucuna ulaşılmaktadır.

4. SONUÇ

Bu çalışmada Amerikan edebiyatının önemli kısa öykü yazarları arasında olan O. Henry’nin, *The Gift of The Magi* adlı eserinin iki farklı Türkçe çevirisi, Toury’nin erek-odaklı çeviri kuramı dikkate alınarak, çevirmen kararları ve çevirmenlerin kullandıkları stratejileri ortaya koymak amacıyla karşılaştırmalı analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda analiz sonucunda elde edilen bulgulardan hareketle sonuçları özetlemek gerekirse; ilk olarak eserin başlığının çevirilerine bakıldığında, Ç1’de birebir çeviri stratejisi tercih edilerek yeterlilik ilkesinin benimsendiği görülürken, Ç2’de ise erek kültüre yakın olmak için çıkarma stratejisinin kullanıldığı ve kabul edilebilirlik ilkesinin benimsendiği görülmektedir.

Kaynak metinden rastgele seçilen alıntılarının çevirilerini ele almak gerekirse; ilk örnekte Ç1’de yerleştirme stratejisi kullanıldığı için Ç1’in kabul edilebilir bir çeviri olduğu ileri sürülebilirken, Ç2’de ise birebir çeviri stratejisi tercih edilmiştir. Bu yüzden Ç2 yeterli bir çeviri örneği olarak değerlendirilebilir. İkinci örneğe bakmak gerekirse; Ç1’de yerleştirme stratejisi kullanılırken, Ç2’de ise yerleştirmenin yanı sıra çıkarma stratejisi de kullanılmıştır ve her iki çeviri de erek kültür normlarına uygun olarak yapıldığı için kabul edilebilirlik ilkesine uygun olarak çevrilmiştir. Üçüncü örneği ele almak gerekirse; Ç1’de yine yerleştirme stratejisi kullanılmıştır bu yüzden Ç1 kabul edilebilirlik ilkesine uygundur, Ç2’de ise çıkarma stratejisi kullanılmıştır bundan ötürü, Ç2’nin de kabul edilebilirlik ilkesine uygun olarak çevrildiği söylenebilir. Buna ek olarak, dördüncü örnekte, Ç1’de birebir çeviri stratejisi kullanılmıştır. Bu yüzden Ç1’in yeterlilik ilkesine uygun bir çeviri olduğu söylenebilirken, Ç2’de ise ekleme stratejisi tercih edilip, kabul edilebilirlik ilkesinin benimsendiği görülmektedir. Beşinci örneği ele almak gerekirse; Ç1’de yerleştirme stratejisi kullanılmıştır. Bu yüzden Ç1, kabul edilebilir bir çeviri olarak değerlendirilirken, Ç2’de ise yanlış anlama ve yorumlama söz konusudur. Bir sonraki örnekte ise; Ç1’de değiştirme stratejisi tercih edilip, kabul edilebilirlik ilkesi

benimsenirken, Ç2’de ise çıkarma stratejisi tercih edildiği için kabul edilebilirlik ilkesinin benimsendiği görülmektedir. Yedinci örneği ele almak gerekirse; Ç1’de ödünç alma stratejisi tercih edilmiştir. Bu yüzden Ç1 yeterlilik ilkesine uygun bir çeviri iken, Ç2’de ise Ç1’in aksine yerleştirme stratejisi benimsenmiştir bu yüzden Ç2’nin kabul edilebilir bir çeviri olduğu söylenebilir. Sekizinci örnekte ise, Ç1’de yerleştirme stratejisi benimsenmiştir. Bundan hareketle, Ç1’in kabul edilebilir bir çeviri olduğu söylenebilir. Ç2’de ise birebir çeviri stratejisi tercih edilmiş olup, Ç2’nin yeterli bir çeviri olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Dokuzuncu örnekte ise; Ç1’de ekleme ve yerleştirme stratejileri tercih edilmiştir bu yüzden Ç1’in kabul edilebilir bir çeviri olduğu söylenebilir. Ç2’de ise birebir çeviri stratejisi tercih edildiği için Ç2’nin yeterlilik ilkesine uygun olarak çevrildiği ileri sürülebilir. Son örneği ele almak gerekirse; Ç1’de birebir çeviri stratejisinin tercih edildiği görülmektedir bu yüzden Ç1’in yeterlilik ilkesine uygun olduğu görülürken, Ç2’de ise çıkarma stratejisi tercih edilmiştir. Bundan yola çıkarak, Ç2’nin kabul edilebilir bir çeviri olduğu ileri sürülebilir.

Eserin çevirilerinin tamamını tek bir çalışmada incelemek mümkün olmadığı için bu çalışmada yalnızca belirli sayıda örnek incelenmiştir. Bu sebeple incelenen toplam örnek sayısının her iki çeviri hakkında genel ve doğru bir kaniya varmak için yeterli olmadığını kabul etmek gerekir. Fakat yine de, çalışmada incelenen örneklerden hareketle çalışmanın sonuçlarını kısaca özetlemek gerekirse; çalışmada incelenen toplam on bir örneğe bakıldığında, Ç1’de tüm örnekler arasında, toplamda yedi kez kabul edilebilirlik ilkesi benimsenirken, yalnızca dört kez yeterlilik ilkesinin benimsendiği görülmüştür. Ç2’de ise Ç1 ile benzer bir şekilde yine toplamda yedi kez kabul edilebilirlik ilkesi benimsenirken, üç kez yeterlilik ilkesi benimsenmiştir ve bir kez de yanlış anlama ve yorumlamaya rastlanmıştır. Bütün bunlardan yola çıkarak, her iki çeviri metninde de kaynak metinden ziyade erek kültür normlarının dikkate alındığı görülmektedir. Bundan hareketle, her iki çeviri metninin kabul edilebilirlik ilkesine uygun olarak çevrildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akıllı, S. & Fidan, G. (2018). Roald Dahl’ın James and the Giant Peach Adlı Eserinin Türkçedeki İki Çevirisinin Karşılaştırmalı Analizi. *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science*. 5(21), 375-387.
- Dickins, J., Herve, S., & Higgins, I. (2017). *Thinking Arabic Translation: A Course in Translation Method: Arabic to English*. London and New York: Routledge.
- Ersheidat, G. & Tahir, H. (2019). The Two Translations of Edward Said’s Orientalism by Kamal Abu-Deeb and Muhammad Enani: A Comparative Study. *International Journal of English Language & Translation Studies*. 7(4). 21-33.
- Fang, J., Song, Z., & Wu, C. (2008). What may be Hidden behind a Translator's Choices: A Comparative Analysis of two Translations of The Art of War. *Systemic Functional Linguistics in Use. Odense Working Papers in Language and Communication*. 29. 283306.
- Henry, O. (2012). *Armağan* (M. Harmancı, Çev.). İstanbul: Epilson Yayıncılık.

- Henry, O. (2005). *Müneccimlerin Armağanı* (A. Kızık, Çev.). Ankara: Pan Kitabevi Yayınları.
- Henry, O. (1906). "The Gift of The Magi". *The Four Million* (Lit2Go Edition). Retrieved December 16, 2015, from <http://etc.usf.edu/lit2go/131/the-four-million/2387/the-gift-of-the-magi/>
- Karlı, İ. H. (2005). Çeviri Kuramları Açısından M. Hamdi Yazır'ın Meal Yöntemi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 9 (1), 231-257.
- Yalçın, P. & Özcan, O. (2013). Çeviri Stratejileri ve İşlemleri Açısından Uyumsuz (Absürd) Bir Oyunun Türkçe 'ye Çevirilerinin İncelenmesi: "Le Roi Se Meurt" [Bildiri]. 13. Uluslararası Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu: Basit Üslup, Kafkas Üniversitesi, Kars.
- Yücel, F. (2007). Çeviri Eleştirisi Neyi Eleştirir. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(12), 39-58.

School Psychologist, His Impact on Solving Students' Behavioral and Academic Problems

Arlinda YMERI¹

Eranda Bilali HALLUNI¹

Abstract

The phenomenon of conflicts in school settings is a concern in itself for the climate of the school institution in general and the impairment of learning skills in particular. In addition to various factors, the impact of communication skills and the training of these skills as one of the key competencies of the school psychologist is also crucial.

The school psychologist incorporated into the school system addresses student development, mental health, learning theories, and motivation. Within this work organizes and supervises activities for all agents and life in the institution (school) where he works. This is to enable active interaction and communication for students, teachers and parents in balancing their relationships.

The purpose of the study is to highlight the impact of the work of the school psychologist on shaping and expressing students' problem-solving skills. This study highlights the importance of the school psychologist in the school institution, the role and activities he plans and organizes, and reflects the impact of his work on students to develop and improve their problem-solving and conflict-solving skills. From this context he aims to answer these questions: What is the impact of the psychologist's work in mediation? How is this work reflected in the general climate of the institution?

The study will focus on public and private gymnasiums where the psychologist exercises his activity and is based on field work and data from the study detailed survey of a sample of 300 randomly selected respondents in upper secondary education classes (class X, XI, XII). It was implemented with structured questions and qualitative analysis in the service of quantitative data topics. This was made possible by 3 focus groups with casual representatives of secondary school students, their parents and caregivers.

¹ University of Shkodra "Luigj Gurakuqi", Shkoder, ALBANIA

The results of the study highlight the importance of the work of the school psychologist in designing support activities for students, their parents and teachers, as well as the impact of the work of the school psychologist in preventing and intervening for serious communication problems, interpersonal behavior and emotional difficulties.

Keywords: communication, conflict, mediation, program design

Anxiety as an Inhibitor in Foreign Language Learning

Süleyman KASAP¹

Abstract

Anxiety, as a psychological concept and phenomenon, has been discussed and studied for a long time. Anxiety consists of an unpleasant emotional state characterized by a combination of phenomenological and psychological qualities and fear resulting from the ego's reaction to outside threats. More recently, the term situation-specific anxiety has been coined to designate foreign language anxiety in particular. This study is based on the fact that some learners are unable to learn a foreign language due to the influence of affective factors such as language anxiety, motivation, learning environment, beliefs and attitudes towards their own learning. If their attitudes are not favorable to the acquisition of a foreign language, this can lead to negative or high affective filter as stated by Krashen (1983), characterized as a mental block that does not allow language learners to use the comprehensible input sufficiently. Research confirms the existence of foreign language anxiety and its negative effects on foreign language learning. This study is an attempt to identify the relationship between language learning and anxiety as an inhibitor by presenting different perspectives on anxiety in foreign language learning.

Keywords: Foreign language, anxiety, Psycholinguistics

INTRODUCTION

The problem of language anxiety is relevant to many areas of current scientific knowledge. In the world there is a tendency towards rapprochement and mutual enrichment of the cultures of different peoples. In recent decades, migration for many reasons has reached an unprecedented level. These circumstances

¹ Asst. Prof. Dr., Van Yuzuncu Yil University- Education Faculty- ELT Department – Van, TURKEY
ORCID: 0000-00018367-8789, E-mail: kasap_hakan@hotmail.com

stimulate people's desire to master not only their mother tongue, but also the languages of the countries in which they live. One of the advantages of a modern educated person is the knowledge of several languages. The main purpose of language is to implement interpersonal communication in the different spheres of human life: political and social, professional and personal. It is also relevant to underline the importance of the role of language in the thought process. Anxiety, as a psychological concept and phenomenon, has been discussed and studied for a long time. Anxiety consists of an unpleasant emotional state characterized by a combination of phenomenological and psychological qualities and fear resulting from the ego's reaction to outside threats. More recently, the term situation-specific anxiety has been coined to designate foreign language anxiety in particular. This study is based on the fact that some learners are unable to learn a foreign language due to the influence of affective factors such as language anxiety, motivation, learning environment, beliefs and attitudes towards their own learning. If their attitudes are not favorable to the acquisition of a foreign language, this can lead to negative or high affective filter as stated by Krashen (1983), characterized as a mental block that does not allow language learners to use the comprehensible input sufficiently. Research confirms the existence of foreign language anxiety and its negative effects on foreign language learning. This study is an attempt to identify the relationship between language learning and anxiety as an inhibitor by presenting different perspectives on anxiety in foreign language learning. Moreover, therefore, this study summarizes important information and research findings about foreign language anxiety since the emergence of the term 'foreign language anxiety' and to inform researchers, foreign language learners and teachers who are interested in this multifaceted phenomenon

Foreign Language Anxiety

A first approach dates back to 1947 in a study that indicated a negative correlation between anxious thinking and the results obtained by students in Latin classes. A little later, Orval Hobart Mowrer makes a number of references to the relationship between learning (in general) and anxiety. Most researchers agree that there is this type of anxiety, specific to learning a foreign language. Pioneers such as Horwitz and Cope have drawn attention to this phenomenon since 1986, which they define as a specific anxiety reaction, independent and not as a form of general anxiety focused on language learning. Spielberger defined anxiety as the feeling of apprehension, tension, self-doubt, nervousness and frustration, which are accompanied by a stimulation of the nervous system. So anxiety can be defined as an emotional state of apprehension, a vague fear that is only indirectly associated with an object. According to Scovel, anxiety is an uncomfortable emotional state, which causes the person living it to experience the tension of an imminent danger in front of which to feel powerless. This emotional state can be classified into three types: trait anxiety, state anxiety, and situation-specific anxiety. The first is a stable, constant personality trait, an acquired behavioral disposition that causes an individual to perceive a wide range of non-dangerous situations as threatening. State anxiety is an ephemeral and temporary feature of an individual's personality, which varies in intensity and fluctuates over time. According to MacIntyre & Gardner (1991), people with situation-specific anxiety may view a particular situation as a provocative state of anxiety in certain environments. Horwitz pointed out that language learning is classified as situation-specific, and from Horwitz states that the anxiety of learning a foreign language, represents “a

distinct complex of selfperceptions, beliefs, feelings and behaviors related to classroom language learning arising from the uniqueness of the language learning process. The feeling of tension and apprehension specifically associated with second language contexts, including speaking, listening, and learning clearly affects many people having desire to learn a foreign language.

Foreign language anxiety is one of the most important emotions that affects the process of learning a foreign language. In a way, it is a reaction to what some students perceive as a threat to their sense of security or their self-confidence. Therefore, learning a foreign language is often a traumatic experience for many students, and the number of students who admit to feeling some kind of anxiety when expressing themselves in a foreign language is increasing every day. For that reason, linguistic anxiety is considered to be one of the most interesting areas of interest of modern applied linguists and psychologists. Linguistic anxiety can be described as a subjective feeling of tension, fear, nervousness and anxiety that is manifested when learning a foreign language. Learning a foreign language is a unique type of language learning and use, and language anxiety is inherent in that experience (Horwitz & Young, 1991). MacIntyre & Gardner (1991), who define linguistic anxiety as the fear we feel when we are required to use a foreign language that we do not master sovereignly. Then there is a feeling of discomfort, nervousness and insecurity that overwhelms us when we need to speak, read, write or understand what someone is telling us in a foreign language. That is why linguistic anxiety is most often defined as an intense short-term state of nauseating feelings with intellectual content, which is accompanied by great tension. It is at the same time a very unpleasant, often vague feeling of anxiety, associated with one or more bodily experiences - for example emptiness in the stomach, chest tightness, palpitations, rapid breathing, headache or sudden need for excretion (Popović-Babić, Apostolović and Biskupljanin, 2007). A study shows (Wörde, 1998) that almost half of the surveyed students feel some kind of anxiety when learning a foreign language. They feel it either as a direct threat, e.g. from a bad grade, or an indirect threat, e.g. they face the fact that, although successful in many other areas of life, in mastering a foreign language they have not lived up to the image of success they have about themselves. Language anxiety is a type of anxiety related to a specific situation, emphasizing that it largely depends on other types of anxiety.

Sources of Language Anxiety

There are some causes that can be categorized as intra-linguistic and interlingual factors affecting language anxiety. While intra-linguistic factors stem from a foreign language system itself, interlanguage factors arise from the relationship of two language systems (usually the mother tongue and the target language) (Kráľová, 2009). Wörde (2003) described the possible causes of language anxiety in line with the results of interviews she conducted with students of French, German and Spanish. According to this author, the main causes of language anxiety are: (a) inability to understand, (b) negative classroom experiences, (c) pedagogical practice, (d) error correction, and (e) native speakers.

In a detailed review of the literature related to the causes of language anxiety, Young (Young, 1991) offered six possible sources of language anxiety in the classroom situation:

1) Personal and interpersonal anxiety; Personal and interpersonal anxiety are closely related to self-confidence and competitive spirit, and are more common in people with poor foreign language skills. Leary (1982) notes that the terms "public speaking anxiety," "speech anxiety," and "communication anxiety" are commonly used to describe the social anxiety that occurs in people who speak in front of others.

2) Students' beliefs about learning a foreign language; Students' beliefs about language learning also play a big role in the occurrence of language anxiety. Sometimes, although they speak grammatically incorrectly, students believe that they speak perfectly fluently, which gives them a sense of self-confidence, while on the other hand there are students who are convinced that they do not hear the language and that they will not be able to master it. Such a negative belief is devastating and contributes to the creation of anxiety when communicating in a foreign language

3) Instructor beliefs: Instructor beliefs about language teaching can also help to create a sense of language anxiety, especially if the teacher has an authoritative attitude aimed at correcting every student's mistake in order to improve general knowledge of the foreign language. Closely related to this item is the relationship between teachers and students (instructor-learner interactions), which is also one of the key factors in the occurrence of language anxiety.

4) Teacher-student relationship: Teacher's role in error correction is important here. Constant error correction largely causes linguistic anxiety, but notes that error correction is still desirable to some extent. Students are often afraid that they will look or sound stupid, and they are often reluctant to answer the question in front of the teacher, except when they are not completely sure that the answer will be correct and grammatically correct (Young, 1991: 429). Students feel anxious when they do not understand what the teacher said or asked, when the teacher speaks too fast to understand it, or when the teacher does not use the mother tongue at all

5) Classroom procedures: It might also lead to language anxiety, especially when it comes to using a foreign language in front of peers in a classroom situation. Studies demonstrate most students who learned a foreign language using a naturalistic approach claim that they felt the greatest anxiety during oral communication in front of others. Because of negative classroom experiences, students often complain about the anxiety they feel during speaking exercises in a classroom situation. They are not afraid of the opinions of their peers, but also of the opinions of the teachers, if they have to speak in front of others, even in cases when they have previously prepared the material

6) Assessment of language skills: Language testing is one of the common causes of language anxiety. Young states that some students are particularly sensitive to certain ways of testing their foreign language skills. This anxiety is especially noticeable if the way of testing deviates from the topics covered in class or from the way the exercises were performed.

How to cope with FLA

Young (1990) also offered some recommendations to teachers to reduce the anxiety levels of their students:

1. Using an anxiety chart to determine the level of anxiety
2. Using supplementary instructions or forming a support group
3. Increasing the number of group work
4. Playing language games in the context of problem solving.
5. Practice role-play activities

Students prefer their teachers to be friendly, patient and helpful (Young, 1990). Therefore, for students' success in the educational process, it is important for teachers to pay attention to the anxiety signals emanating from their students and respond sensitively to these signals. When it comes to students' mistakes, it is recommended to provide summative and constructive feedback on these errors rather than intervene and correct them. Foreign language teachers are expected to speak that foreign language perfectly. However, the main reason for the anxiety seen in foreign language teachers is the uncertainty related to their competences (Horwitz, 1996).

It can also be helpful for foreign language learners to find their own strategies for dealing with anxiety in stressful situations. Many students practice some rituals they discover before the big exams (Kráľová & Daniela, 2015). Hauck and Hurd (2005) identified several strategies for students to cope with foreign language anxiety:

1. Talk to yourself positively (for instance; I can do it; it doesn't matter if I make mistakes; others make mistakes too).
2. Take risks, such as guessing meanings or trying to speak, even if you make some mistakes.
3. Imagine that when you speak in front of others, it's just an intimate informal conversation.
4. As you speak, tell yourself that this won't take long.
5. Give myself a reward when you're good.
6. Be aware of signs of physical stress that can affect language learning.
7. A journal or note down your feelings can be helpful

CONCLUSION

When we switch from one language to another, we begin to think differently to describe the world. Consequently, individuals who speak several languages always evaluate the situation around them from several sides, from two different points of view. They quickly deal with conflict situations, remember more information, build logically, quickly shift attention, quickly navigate space and make decisions, which is a very important skill in the modern world.

The fact that some students are more successful than others in foreign language learning under the same conditions has led to individual characteristics to be questioned. These individual differences are generally examined under the headings of cognitive factors, sensory factors, metacognitive factors and

demographic factors. It is now a fact that individual characteristics such as self-esteem, anxiety, risk-taking and extraversion are among the factors that will determine the ultimate success in foreign language mastery (Dörnyei, 2005). In the foreign language teaching and learning community, one of the most studied variables in the field of foreign language learning has been foreign language anxiety, as the emotions and reflections of individuals in the learning process have become increasingly important. Although foreign language anxiety is widely regarded as a mental barrier to foreign language learning and is considered an obvious factor in foreign language learning, it can give inconsistent results in some cases. Differences between studies over several decades in design and methodology, and the complexity of individual differences in foreign language learning, have led to limited evidence on the impact of this on foreign language learning.

The multifactorial nature of foreign language anxiety and the necessity of communication in modern language learning create difficulties for researchers in helping foreign language learners. Accordingly, the phenomenon of foreign language anxiety cannot be reduced to a simple definition; It should be considered as a complex psychological fact influenced by various elements. Since every person is different in individual characteristics and character, the factors mentioned affect each student differently and intensely. Feeling stress or anxiety in certain situations is a human and natural response; However, learning to deal with negative emotions will be an important skill to keep one's life, learning process and performance away from negative factors.

REFERENCES

- Gardner, R. and Lambert, W. (1972). *Attitudes and Motivation in Second-Language Learning*. Rowley, MA: Newbury House
- Horwitz, Elaine K., Horwitz, Michael B., Cope, Joanne, „Foreign language classroom anxiety“, in *The Modern Language Journal* 70, 1980, p. 125- 132.
- Horwitz, Elaine, „Language anxiety and achievement“, in *Annual Review of Applied Linguistics*, 21, 2001, p. 112-126.
- Horwitz, Elaine, „The Beliefs about Language Learning of Beginning University Foreign Language Students“, in *The Modern Language Journal*, 72, 1988, p. 283-294
- Krashen, S. D. (1982). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Scovel, Thomas, „The effect of effect on foreign language learning: A review of anxiety“, in *The Modern Language Journal*, 76(1), 1978.
- Spielberger, Charles, „Anxiety as an emotional state in Anxiety“, in *Current Trends in Theory and Research*,

- Spielberger (ed.), Academic Press, New York, 1972, p. 3-19. Spielberger, Charles, Theory and research on anxiety. Anxiety and behavior, New York, Academic press, 1966
- Kráľová, Zdena & Sorádová, Daniela. (2015). Foreign Language Learning Anxiety. 10.17846/SEN.2015.91-100.
- Kralova, Z. 2011. The correlation of extraversion and L2 pronunciation quality. In S. Pokrivcakova (Ed.), Current Issues in Teaching Foreign Languages, pp. 162-191. Brno: Masaryk University. ISBN ISBN 978-80-210-5608-4.
- Kralova, Z. 2016. Classification of factors of foreign language phonic competence. In: XLinguae, vol. 9, n. 4, pp. 92-99. ISSN 1337-8384
- Popović-Babić, D. Apostolović, M. i Biskupljanin, B. (2007). Psihološki aspekti straha. Medicina danas, Vol. 6 (7-8), 423-428
- Young, D. J. 1990. An investigation of students' perspectives on anxiety and speaking. In: Foreign Language Annals, vol. 23, pp. 539-553. ISSN0015-718X.
- Young, D. J. 1991. Creating a low-anxiety classroom environment: What does the anxiety research suggest? In: The Modern Language Journal, vol. 75, n. 4, pp. 426- 439. ISSN 0026-7902.

The role and function of toys in children's intellectual development

Venera Vala KËNDUSI¹

Arbëresha HYSENAJ²

Aulona TAFILI²

Zamira Gashi SHATRI³

Abstract

Games and toys have a powerful effect on preschool children. Through play the child grows, develops, learns new habits, it also serves as a sign that shows the problems he may have. They affect health development, the process of education, personal care and socialization and cooperation between children. The purpose of this paper is to reflect the role and function that toys have in the intellectual development of children. In this paper we will reflect on the importance of toys in the educational and social development of children during play with different toys, to see the positive or negative impact on children on learning and their development through toys.

In this paper we also present the role of the educator and the cooperation that should have with the children and what toys are used in the preparatory class. Educators should have enough information about the children in their group, be careful in choosing the use of toys and understand the feelings and interests of each child, because each child has a unique personality. Parents should be careful in selecting toys based on the material, content, age appropriateness and function they perform in children.

Studies show that the impact of games and toys is created by arousing a sense of satisfaction in students, but it is also achieved through quality teaching, the way of organizing activities that arouse interest, the child's attention to learning and their involvement in these activities. Also, setting rules and goals made it easier to develop different games in the classroom.

Keywords: toys, preschool children, education, parents, educators.

¹ Professor Assistant at Faculty of Education, University "Fehmi Agani" in Gjakova, KOSOVO

² Student at Faculty of Education, University "Fehmi Agani" in Gjakova, KOSOVO

³ *Corresponding author:* zamira.gashi@uni-gjk.org;

Teaching Assistant at Faculty of Education, University "Fehmi Agani" in Gjakova, KOSOVO

PhD candidate at Faculty of Education, University of Prishtina "Hasan Prishtina", Prishtina.

INTRODUCTION

Toys and their importance

Toys are very present nowadays, every day there are many and different toys that are being used.

And who more than children loves them?

Children from birth have a toy no matter how small it is, children are attached to that toy and want to have it near every time, many of the children play with it, analyze it in their own way, they know exactly which is their toy.

From the early age children are emotionally attached to their favorite toys. With the development of children, toys has increased and changed.

The more toys they have, the more they have to work while playing. A beautiful part of their childhood is spent with various toys and games. As much as they are fun for children, they are also educational and affect children's motor development.

Toys that affect negatively to the children are:

Weapons toys have a bad effect on children, incite hatred towards children push them to do thoughtless actions, play the game by fighting and create different fantasies about war.

Plastic toys where various viruses can stay and which are harmful to children's health and where it can affect in the future even more with any disease.

Toys that make loud noise and create trauma to the children

For 3-year-olds are suitable so-called **imitation toys**, such as dolls, kitchens and kitchen utensils, lodges, workshops, etc. for the latter are offered to the child as a reflection of the adult world. (Nikoliq, 2005, p.34).

Toys are a simple joy that makes up the years and the most beautiful life of early childhood but we must also be careful in the selection of toys.

Definition toy

Toy is an object that children use it for fun, these object are made of different materials such as: paper, cardboard, wood, clay, plastic, etc.

The origin of toys

The origin of toys is very ancient. Doll toys that were shaped like babies, people, soldiers, animal shapes that were used in prehistoric times are found in archeological sites. The oldest doll found is thought to be about 4000 years old.

The positive role of toys

Positive effects refer to the fun and enjoyment of children while playing with different toys expressed through laughter, singing and expressing joy during play.

Like adults, children are constantly looking for positive experiences and working to experience them continuously.

The negative role of toys

Games and toys can also have negative effects, there are many cases when games and toys provoke violent behavior by children, it is about violent games which are resulting in the most serious injuries. Children spend a lot of time in front of television and computer screens, at a time when they have had to play with their toys.

Functions of toys and their importance

The most important tools for games are toys, through which the game can be oriented. The toy is the material center around which the game is organized. Toys in the early years of childhood had a special contribution to their overall development. The ability to play with their toys is one of the main developmental tasks in the early years of childhood.

Socio-dramatic games develop abstract thinking, refine children's understanding of the world and learn to solve problems in a safe environment (Smilansky,1990).

Numerous studies have concluded that games enables for the child to:

- Understand the world around him
- Expands social and cultural understanding
- Expresses his thoughts and feelings
- Practices flexible and divergent thinking
- Confronts and solves real problems
- Learn to consider the perspective of others
- Develops self-control
- Increases language skills and abilities

- Helps brain development and motor development (Musai,1999, p.74)

Toys in Preschool Institutions

Toys have a great importance in educational institutions, in addition to the great pleasure and fun that toys give them, they also give them intellectual education.

Intellectual education means: gaining a certain amount of knowledge and according to them the formation of a scientific worldview on the world, the development of mental abilities such as:

- vocabulary formation and enrichment,
- logical independent judging,
- conclusion,
- broadening the horizon and knowing the objective truth,
- curiosity education:
- developing curiosity and an unbearable feeling to learn and know something new, formation of work culture

The game offers relief from stress supports creative engagement, and helps develop specific types of learning. Children play active, passive games, with or without friends, in different seasons of the year, with different tools from the simplest to the most modern. (Murtezani, 2006, fq.57)

Especially role-playing games enable the imitation of the work of some professions (doctor, educator, postman, etc.) Especially, imitating the words, gestures, mimicry, actions of those people and by imitating adults during the game, children master their behaviors and thus begin to form habits for good behavior towards their peers, towards adults in the family. The habits acquired through imitation of life situation are the result of play and imitation, but not the result of teaching, reprimands and moralizing. In one experiment, researchers taught three-month-olds to turn a moving toy hanging over their bed by kicking in. After a 10-minute training session, the children learned that one way to see toys hanging in their bed is to hit them with their foot. A few weeks later, without doing any practice, children remembered very quickly and started kicking the toys hanging in their bed to see them. (Karaj, 2005, pp. 171-172).

According to the Step by Step methodology, developing a sound foundation for lifelong learning is essential for children and they grow and are better educated when they are naturally involved in their education (Vadahi, 2002, p.159).

Some of the toys mentioned in this methodology are:

- Manipulators are small tools that in most cases are used on the table individually, in pairs and in groups. These tools require eye concentration, the use of small muscles of the fingers and achieving eye and hand coordination. The use of manipulative tools contributes to the small motor

development of children, to emotional, intellectual development, to mathematical and scientific concepts, social sciences, to be ready to write, read, etc.

- Riddle toys help children focus on size, shape related to math and reading. This game requires analysis and implementation of ideas. Some riddle toys have pictures of cars, some of workers and animals. By collecting and subtracting pieces of constructions they form and expand concepts as little as possible.
- Lego or duplo blocks offer endless possibilities for various constructions such as: houses, towers, vehicles and other objects. Additional parts of these toys are: wheels, people, family members, various workers, vehicles, animals, etc
- Dominates are presented in different shapes, children can form geometric shapes, paintings, and some others to join equal points.
- Colored beads help children learn numbers and are able to distinguish colors.
- Colored magnetic pieces with different shapes and sizes are given to children to create models as desired, here too opportunities are gained for the development of number theory, gain creative skills, etc. (Vadahi, 2020, pp.172-173)

From what was said above, toys are important to be present in the preparatory classes, to have a special place to leave them, to show the children how to use them as a start, then they themselves create different ideas, play with them, learn, develop intelligence, have fun and all this affects their motor development.

CONCLUSION and RECOMMENDATIONS

From what was said above, we can say that play and toys are important tools in child development. It is an integral part of his world and is necessary for the physical, mental, emotional and cognitive development of the child. According to this, the game influences the child to mature physically, but also to learn social relations. What is even more important, is that the game enables him to also form higher psychic processes. Play is the work of the child, the means by which he grows and develops.

Based on literature review and the studies of many researchers, we can concluded that play besides being an activity that is usually undertaken for fun, it is also used as an educational tool. Given the fact that it is the best way for a child to learn, it is very important that we carefully choose the toys, books and activities that we dedicate to children. The game also enriches the child's personality by enabling him to make progress in further development. For this reason, it is good that from an early age, the child should be given the opportunity to play, read, touch, move, and speak.

The child should also be able to create, discover and object. Toys should enable the development of the child in terms of free and authentic personality, which through play will develop initiative, creativity and a sense of responsibility, these factors which are argued to develop through play, are extremely necessary factors for creating relationships to others and to society. Despite its advantages, games and

toys can also have negative effects, there are many cases when games and toys provoke violent behavior by children, it is about violent games which are resulting in the most serious injuries. To protect children from dangerous games and toys it is necessary first to keep gun toys and television programs that contain aggressive scenes, especially movies, such as 33 and aggressive video games, away from children. It would be good for our institutions to legally regulate the production and sale of toys. By law, the criteria for selling toys should be clearly defined, based on the age of the children. Also, toy manufacturers need to replace violent toys with other types of toys, through which children will learn to solve problems constructively and in collaboration with others. Such toys would positively affect the development of the child. We can freely say that parents also have a very important role here. Psychologists have found that when parents limit their children to the time and type of games they play, then they are less likely to exhibit aggressive behavior. So, reducing time in violent games, discussion with the child by the parents, offering him non-violent solutions to various problems, can reduce the negative impact of the media on children and young people.

Throughout the work of this topic with a lot of vital information, it should be that after the parents who are the first educators of children to be careful in the events that see children without their knowledge in the media, which are often tragic, do not buy you toys toys to incite hatred, there are plenty of toys by which children can be educated. Also, teachers should have enough information about their young students, be cooperative in their games and understand everyone's feelings, because each child has a special personality.

REFERENCES

- Garo, S. (2013). *Teoria dhe praktika e mësimdhënies*. Tiranë: Toena.
- Karaj, Th. (2005). *Psikologjia e zhvillimit të fëmijës*. Tiranë: Progres.
- Montessori, M. (1967). *The discovery of the child*. Notre Dame, Ind., Fides Publishers.
- Montessori, M. (2007). *From Childhood to Adolescence*. Montessori-Pearson Publishing Company.
- Montessori, M. Translated from Alda Mukli. (2009). *Zbulimi i fëmijës*. Plejad.
- Murtezani Lulzim, (2006). *Psikologjia e Zhvillimit*. Tetovë, Çabej.
- Musai, B. (1999). *Psikologji edukimi*. Tiranë: PEGI.
- Musai, B. (2003). *Metodologjia e mësimdhënies*. Tiranë: PEGI.
- Petrovskaa et al.,(2013). *Role of the Game in the Development of Preschool Child*. Lumen International Conference Logos Universality Mentality Education Novelty (LUMEN 2013).
- Smilaniq, V & Toliq, I (2011). *Psikologjia fëmijënore*. Prishtinë.
- Nikoliq, S. (2005) “Bota e Psikës Fëmijërore”, Shtëpia botuese “Furkan ISM”, Shkup.

Smilansky, S., & Shefatya, L. (1990). *Facilitating play: A medium for promoting cognitive, socio-emotional and academic development in young children*. Gaithersburg, MD: Psychosocial and Educational Publications. (As cited in Isenberg & Quisenberry, 2002).

Vadahi, F. (2002). *Pedagogjia parashkolllore*. Shkodër.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin STEM Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Problems Encountered by Preschool Teachers in STEM Education and Solution Suggestions

Necdet KONAN¹

İlknur UĞUR²

Öz

Bu araştırmanın temel amacı okul öncesi öğretmenlerinin STEM eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunları ve çözüm önerilerini belirlemektir. Bu amaçla olgubilim deseninde nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu 2020-21 öğretim yılında farklı illerde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda görev yapan okul öncesi öğretmenlerinin, okul öncesinde STEM uygulamalarında karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini gönüllü olarak belirten 33 kişiden oluşmaktadır. Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Araştırmanın veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcı öğretmenlerin cinsiyet, çalıştığı kurum ve öğretmenlikteki kıdemlerini belirlemeyi amaçlayan üç soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise katılımcı okul öncesi öğretmenlerin STEM uygulamalarında karşılaştıkları sorunları ve çözüm önerilerini belirlemeyi amaçlayan 11 açık uçlu soru yer almaktadır. Görüşme formu ile çalışma grubundan veriler toplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda okul öncesi öğretmenlerinin birçoğunun STEM uygulamalarına yer verdikleri, STEM'i fen, teknoloji, mühendislik harmanlaması olarak tanımladıkları, öğretmenlerin STEM uygulamalarında amaçlarının 21. yüzyıl becerilerini geliştirmek, yaparak, yaşayarak öğrenmeleri ve yaratıcılıklarını geliştirmek olduğu belirlenmiştir. STEM uygulamalarında öğretmenlere yönelik en çok karşılaşılan sorunların, öğrenme ortamından kaynaklandığı, öğrencilerde en çok karşılaşılan sorunların, sınıf ortamın

¹ Doç. Dr., İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Malatya / TÜRKİYE.

ORCID ID: 0000-0001-6444-9745. E-mail: necdet.konan@inonu.edu.tr

² Okul öncesi Öğretmeni, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Malatya / TÜRKİYE. E-mail: ilknurakin4444@gmail.com

yetersizliğinden ve çocukların yaşının küçük olmasından kaynaklı olduğu, velilerde en çok karşılaşılan sorunların ise bu konudaki bilgi eksikliği olduğu belirlenmiştir. Bu sorunların çözümüne ilişkin özellikle STEM atölyelerinin açılması, malzeme desteğinin verilmesi, çocukların yaş seviyelerine uygun olarak aktivitelerin planlanması, velilerin bilgilendirilmesi, öğretmenlere yönelik STEM hizmet içi eğitimler verilmesi önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: STEM, Okul öncesi öğretmeni, FeTeMM.

Abstract

The main purpose of this research is to identify the problems and solutions that preschool teachers encounter in the STEM education process. For this purpose, a research was carried out in the phenomenological model, one of the qualitative research methods. The study group of the research consists of 33 people who voluntarily expressed their opinions about the problems and solution suggestions of preschool teachers who work in different provinces under the Ministry of National Education in the 2020-2021 academic year in pre-school STEM applications. The data collection tool of the research is a semi-structured interview form created by the researchers. The data collection tool of the research consists of two parts. In the first part, there are three questions aiming to determine the participant teachers' gender, institution where they work and their seniority in teaching. In the second part, there are 11 open-ended questions aiming to determine the problems that participating preschool teachers encounter in STEM applications and their solution suggestions. Data were collected from the study group with the interview form. As a result of this analysis, it was seen that most of the preschool teachers included STEM applications, they defined STEM as the blending of science, technology, engineering, and the aim of teachers in STEM applications was to develop 21st century skills, learn by doing, experience and improve their creativity. It has been determined that the most common problems for teachers in STEM applications stem are caused by the learning environment, the most common problems encountered by students are due to the inadequacy of the classroom environment and the young age of children, and the most common problems in parents are the lack of knowledge on this subject. In order to solve these problems, suggestions for opening STEM workshops, providing material support, planning activities in accordance.

Keywords: STEM, preschool teachers

GİRİŞ

STEM, birçok ülkenin sahip olduğu ekonomik-teknolojik güçlerini koruyarak daha da geliştirmek için ortaya çıkan ve fen, matematik, teknoloji, mühendislik disiplinlerinin İngilizce baş harflerinin birleştirilmesinden oluşmuş bir kavramdır (Yıldırım ve Selvi, 2017: 183-210). Ülkemizde de Türkçe karşılığı olarak FeTeMM kısaltması da yeğlenmektedir. STEM'in yanı sıra ESTEM, STEAM, S-TEAM

gibi kısaltmalar da kullanılmaktadır. Buradaki “A” harfi de estetiği de kapsayan “Art” yani “sanat” kavramının kısaltması olarak kullanılmaktadır (Yıldırım ve Altun, 2015: 28-40). ESTEM’deki “E” harfi ise “enterpreneur” kelimesinin kısaltması yani “girişimcilik” kavramını ifade etmektedir. STEM uygulamaları farklı öğrenim basamaklarında uygulanmaya çalışılsa da STEM alanına yönelik son yıllarda yapılan araştırmalar, daha çok okul öncesi dönem üzerine yoğunlaşmaktadır (Akgündüz ve Akpınar, 2020: 1-26).

Çocuklar doğdukları andan itibaren merak ve keşfetme duygusu ile doludurlar (Eratay, 2009). Okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcılık becerilerinin yüksek olması ve eğitim-öğretim yaşantısının başlangıcı olması nedeniyle çocukların dış etkenler tarafından örselenmemesi ereği, STEM uygulamalarına yönelik çalışmaların etkili olmasını sağlamaktadır. Okul öncesi dönemdeki çocukların ilgi ve merak duygularının diğer öğrenim kademelerindeki çocuklara göre daha yoğun olması STEM’in içindeki fen, matematik ve mühendislik konularına çocukların isteklilik göstermelerini sağlamaktadır.

1990’lı yıllarda STEM yaklaşımı, Amerika Ulusal Bilim Vakfı (NSF)’nin çalışmalarıyla bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik disiplinlerinin isimlerinin kısaltması olarak ortaya çıkmıştır. (Bybee, 2013, Akt. Uğraş, 2017: 39-54). STEM ifadesi NSF tarafından ortaya çıkarılmış olsa da, 19. yüzyılın başlarında dünyanın önde gelen ülkeleri arasındaki rekabet yarışı sonucunda oluşmuş bir eğitim anlayışıdır (Çakır, Yalçın ve Yalçın, 2018: 18-45). Dünyada bu amaçla birçok proje yürütülmektedir. Dünya ülkeleri için artık STEM eğitimi bir zorunluluk haline gelmiştir. Sanayi devrimiyle gelişmiş ülkeler var olan eğitim sisteminden vazgeçip, eğitim sistemlerini STEM eğitimiyle temellendirmeyi hedeflemektedirler. Bunun sebebi de son yıllarda bilgi toplumunda iş ve kas gücünden çok zihinsel süreçlerin ve mühendislik becerilerinin artırılması zorunluluğu olarak görülmektedir (MEB, 2016).

STEM eğitimine yönelik ilk uygulama Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2013-2014 eğitim öğretim yılında Kayseri şehrimizde STEM Projesi adıyla başlatılmıştır. STEM Projesi, pilot olarak belirlenen bir anaokulu ve 6 ortaokulda uygulanmaya başlanmıştır (Kayseri MEB, 2014).

Ülkemizde STEM eğitimine yönelik farklı girişimler de bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi Türkiye STEM Eğitimi Birliğidir. 2019 yılında ise Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde STEM ve Kodlama Eğitimi Standardizasyonu projesi başlatılmıştır (Alan, 2020).

İçinde bulunduğumuz yüzyılın gerektirdiği beceriler nedeniyle son on yılda birçok ülkede STEM’in önemi gittikçe artmaktadır. 2014 yılından itibaren Avrupa Okul Ağı tarafından yürütülen Scientix Projesi Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ise Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü (YEĞİTEK) projeye ulusal destek noktası olarak katılmıştır. 2016 yılında ise STEM uygulamalarının kullanılması teklifi MEB (YEĞİTEK) tarafından yayınlanan STEM Araştırma Raporu’nda sunulmuştur. 2018 yılında ise Öğrencileri fen ve mühendislik alanlarına yönlendirmek için STEM eğitim programları öğretim programımıza eklenmeye başlamıştır.

Avrupada ise Fen ve Matematik topluluğu meydana getirilmiş, dünya genelinde ise STEM alanında yapılan projeleri bir araya getirilmesi amacıyla European Schoolnet merkezli Scientix projesi yapılmakta, burada toplanan tüm proje ve dokümanlar web ortamında açık bir şekilde herkesle paylaşılmaktadır (Başaran, 2018). Yürütülmekte olan projeler ile birlikte bugün ülkelerin ekonomik ilerlemesiyle STEM’e verdikleri önem paralellik göstermektedir. Bu açıdan ülkemize bakıldığında da

2023 kalkınma hedefleri arasında nitelikli eğitimlerin desteklenmesi konusunda öngörüler yer almaktadır. Bulduğumuz çağın Endüstri 5.0 insansız teknoloji dönemine adım attığı göz önünde bulundurulursa nitelikli eğitimlerden biri olan STEM'in önemi ve gerekliliği daha belirgin biçimde ortaya çıkar.

STEM yaklaşımı bilim, teknoloji, mühendislik ve matematiğin birbiriyle entegre bir şekilde öğretilmesini içermesi yönüyle 21. yüzyıl becerilerini kazandırmaya da çalışmaktadır. Bu yönüyle gün içerisinde karşılaştığımız sorunlara çözüm yolları üretirken bilim insanı gibi düşünmeyi, teknolojiye ayak uydurmayı ve ondan yararlanmayı, mühendislik tasarım ve yaklaşımlarını kullanma becerisini elde etmeyi, karşılaşılan sorunları çözerken de matematikten yararlanmayı araç edinmiş bir disiplindir.

21. yüzyılda insanların yaşam biçimlerinden dolayı en çok gereksinim duyulan ve kazanılması öngörülen beceriler yaratıcılık, problem çözebilme, eleştirel düşünebilme, iş birliği ve kuvvetli iletişim becerileri olduğu yaygın olarak kabul görmektedir. Bu becerilerin kullanılması disiplinler arası bir yaklaşımın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu disiplinler arası yaklaşım öğretmen yetiştirmede 21. yüzyıl becerileri konusunun da revize edilmesi gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Bu bakımdan en büyük görev STEM'i uygulamaya geçiren öğretmenlere düşmektedir. STEM'in bir disiplin olarak öğretmenler tarafından öğrencilere kazandırılıp yaşam şekline dönüştürülmesi ancak okul öncesinde temellerinin sağlam atılmasıyla mümkündür.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı okul öncesi öğretmenlerinin STEM uygulamalarında karşılaştıkları sorunları ve çözüm önerilerini belirlemektir.

Bu amacı gerçekleştirmek için şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Okul öncesi öğretmenlerinin STEM uygulamalarında karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
2. Okulöncesi öğretmenlerinin STEM uygulamalarında karşılaştıkları sorunlara çözüm önerileri nelerdir?

YÖNTEM

Bu başlık altında araştırmanın deseni, çalışma grubu ile verilerin toplanması ve çözümlemelerine değinilmiştir.

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma olgu bilim deseninde nitel bir araştırmadır. Olgu bilim deseninde amaç, bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları belirlemektir. Olgu bilim araştırmaları nitel araştırmanın doğasına uygun olarak kesin ve genellenebilir sonuçlara ulaşmayı öngörmez. Ancak bir olguyu daha iyi tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olacak sonuçlar sağlayacak örnekler, açıklamalar ve yaşantılar ortaya koyabilir. Bu yönüyle hem bilimsel alan yazına hem de uygulamaya önemli katkılar getirebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 75).

Çalışma Grubu

2020–21 öğretim yılında Türkiye'nin çeşitli illerinde anaokulu ve ilköğretim okullarında görev yapan ve araştırmanın veri toplama aracını gönüllü olarak yanıtlamayı kabul eden toplam 35 okul öncesi öğretmeni çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlere, (OÖÖ1, OÖÖ2, OÖÖ3... OÖÖ35) kodlar verilmiştir. Çalışma grubunda yer alan okul öncesi öğretmenlerinin demografik özellikleri Çizelge 1'de sunulmuştur.

Çizelge 1. Çalışma Grubunda Yer Alan Okul Öncesi Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri

Kodu	Cinsiyet	Kıdem	Görev Yaptığı Kurum
OÖÖ1	Kadın	12	Anaokulu
OÖÖ2	Kadın	12	Anaokulu
OÖÖ3	Kadın	10	Anasınıfı
OÖÖ4	Erkek	10	Anaokulu
OÖÖ5	Kadın	14	Anaokulu
OÖÖ6	Kadın	7	Anaokulu
OÖÖ7	Kadın	12	Anasınıfı
OÖÖ8	Kadın	10	Anasınıfı
OÖÖ9	Kadın	11	Anaokulu
OÖÖ10	Kadın	14	Anasınıfı
OÖÖ11	Kadın	10	Anasınıfı
OÖÖ12	Kadın	15	Anaokulu
OÖÖ13	Kadın	11	Anaokulu
OÖÖ14	Erkek	11	Anaokulu
OÖÖ15	Kadın	10	Anasınıfı
OÖÖ16	Kadın	8	Anasınıfı
OÖÖ17	Kadın	21	Anaokulu
OÖÖ18	Kadın	9	Anaokulu
OÖÖ19	Kadın	4	Anasınıfı
OÖÖ20	Kadın	11	Anasınıfı
OÖÖ21	Erkek	4	Anasınıfı

(Çizelge 1'in devamıdır.)

Kodu	Cinsiyet	Kıdem	Görev Yaptığı Kurum
OÖÖ22	Erkek	20	Anasınıfı
OÖÖ23	Kadın	16	Anasınıfı
OÖÖ24	Kadın	9	Anaokulu
OÖÖ25	Kadın	11	Anaokulu
OÖÖ26	Kadın	5	Anaokulu
OÖÖ27	Kadın	7	Anasınıfı
OÖÖ28	Kadın	11	Anasınıfı
OÖÖ29	Kadın	13	Anaokulu
OÖÖ30	Kadın	5	Anaokulu
OÖÖ31	Kadın	15	Anaokulu
OÖÖ32	Kadın	7	Anasınıfı
OÖÖ33	Kadın	17	Anaokulu
OÖÖ34	Kadın	11	Anasınıfı
OÖÖ35	Kadın	12	Anaokulu

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın amacını gerçekleştirmek için oluşturulan yarıyapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile veriler toplanmıştır. Bu veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcı öğretmenlerin kişisel özelliklerini (cinsiyetlerini, çalıştıkları kurum türünü, mesleki kıdemlerini) belirlemeyi amaçlayan üç soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise, okul öncesi öğretmenlerinin STEM uygulamalarında karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara çözüm önerilerini belirlemek amacıyla 11 soru yer almaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verilerin toplanabilmesi için Word programında hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu “Google form” üzerinden düzenlenerek link oluşturulmuş ve okul öncesi öğretmenlerinin üye olduğu “Gmail grupları” ve “sosyal medya” gruplarında link olarak paylaşılmıştır. Araştırmaya katılmaya gönüllü olan okul öncesi öğretmenlerince sorular cevaplandırılarak veriler elde edilmiştir. Veriler 2020 Aralık ayı içerisinde toplanmıştır.

Elde edilen veriler içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın temel amacını gerçekleştirmek için toplanan verilerin çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgularla, bu bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin STEM Uygulamalarında Karşılaştıkları Sorunlar

Okul öncesi öğretmenlerinin STEM uygulamalarında karşılaştıkları sorunları belirlemek için yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla katılımcılara “STEM uygularken en çok hangi sorunlarla karşılaşmaktasınız?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların verdiği yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

Okul öncesi öğretmenlerinin “STEM uygularken en çok hangi sorunlarla karşılaşmaktasınız?” sorusuna verdikleri yanıtların içerik analizi sonucunda ulaşılan bulgular Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2. *STEM Uygularken En Çok Karşılaşılan Sorunlar*

<i>Karşılaşılan Sorunlar</i>	<i>f</i>
Öğrenme ortamından kaynaklı sorunlar	20
Öğrenciden kaynaklı sorunlar	5
Veliden kaynaklı sorunlar	3
Diğer	5

Çizelge 2 incelendiğinde STEM uygularken okul öncesi öğretmenlerinin en çok “öğrenme ortamından kaynaklı sorunlar” yaşadıkları, bunu sırasıyla “öğrenciden kaynaklı sorunlar” ve “veliden kaynaklı sorunların izlediği görülmektedir.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin STEM Uygulamalarında Karşılaştıkları Sorunlara Çözüm Önerileri

Okul öncesi öğretmenlerinin STEM uygulamalarında karşılaştıkları sorunlara ilişkin çözüm önerilerini belirlemek için yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla katılımcılara üç soru yöneltilmiş ve katılımcıların verdiği yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

Bu amaçla, ilk olarak okul öncesi öğretmenlerine “STEM uygulamalarında öğrenciden kaynaklı sorunlara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin “STEM uygulamalarında öğrenciden kaynaklı sorunlara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtların içerik analizi sonucunda ulaşılan bulgular Çizelge 3’de verilmiştir.

Çizelge 3. Okul Öncesi Öğretmenlerinin STEM Uygulamalarında Öğrenciden Kaynaklı Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri

Çözüm Önerileri	f
Küçük yaş grubuna yönelik aktiviteler yapılmalı	5
Grup çalışmaları yapılmalı	5
Dikkat eksikliğinin giderilmeli	3
Metaryel ve veli eğitimi olmalı	3
Bireysel farklılıklar giderilmeli	2
Yaratıcılık konusunda desteklenmeli	1
Soyut düşünme ve materyal desteklenmeli	1
Çocuklara güven aşılanmalı	1
Günlük yaşam becerilerine aktarmaları desteklenmeli	1
Teknoloji ve internet desteklenmeli	1
STEM Atölyeleri kurulmalı	1
Düşünme ve problem çözme desteklenmeli	1
Sorun yaşamadım	4

Çizelge 3 incelendiğinde okul öncesi öğretmenlerinin STEM uygulamalarında öğrenciden kaynaklı sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin özellikle “Küçük yaş grubuna yönelik aktiviteler yapılmalı” ve “Grup çalışmaları yapılmalı” önerilerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu önerileri sırasıyla “Dikkat eksikliğinin giderilmeli” ve “Metaryel ve veli eğitimi olmalı” çözüm önerileri izlemiştir.

Okul öncesi öğretmenlerine yöneltilen “STEM uygulamalarında öğrenciden kaynaklı sorunlara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusuna iki katılımcı öğretmen şu şekilde yanıt vermiştir:

“Soyut düşünememeleri ve bunu öğretirken gerekli materyallerin olmaması.” (OÖÖ11)

“Küçük yaş grubu olduğu için rehberlik edilmeye ihtiyaç duyuyorlar.” (OÖÖ12)

İkinci olarak okul öncesi öğretmenlerine “STEM uygulamalarında öğretmenden kaynaklı sorunlara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin “STEM uygulamalarında öğretmenden kaynaklı sorunlara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtların içerik analizi sonucunda ulaşılan bulgular Çizelge 4’de verilmiştir.

Çizelge 4. Okul Öncesi Öğretmenlerinin STEM Uygulamalarında Öğretmenden Kaynaklı Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri

Çözüm Önerileri	f
Malzeme desteği sağlanmalı	9
Veliler bilgilendirilmeli	6
Öğretmenlere STEM eğitimi verilmeli	4
Çocukların düzeyine uygun planlar yapılmalı	3
STEM atölyeleri kurulmalı	2
Çocukların etkinliklerde aktif olmasını sağlamalı	1
Yeniliklere açık olmalı	1
Erken yaşta başlanılmalı	1
Tekrarlara yer verilmeli	1
Derinleşme ve keşfetme süreci olmalı	1
Evdeki ortam düzenlenmeli	1
Sorun yaşamadım	3

Çizelge 4 incelendiğinde okul öncesi öğretmenlerinin STEM uygulamalarında öğretmenden kaynaklı sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin başında “Malzeme desteği sağlanmalı” önerisinin yer aldığı görülmektedir. Bu öneriyi sırasıyla “Veliler bilgilendirilmeli”, “Öğretmenlere STEM eğitimi verilmeli”, “Çocukların düzeyine uygun planlar yapılmalı” ve “STEM atölyeleri kurulmalı” önerilerinin izlediği görülmektedir.

Okul öncesi öğretmenlerine yöneltilen “STEM uygulamalarında öğretmenden kaynaklı sorunlara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusuna üç öğretmen şu şekilde yanıt vermiştir:

“Evdeki ortamın yeniden düzenlenmesi ve ailelerin çocukla olan iletişiminin geliştirilmesi.” (OÖÖ6)

“Okullarda stem atölyeleri olabilir.” (OÖÖ12)

“Uygulama örneklerinin kaynakların ve araç gereçlerin temininde kaynak sağlanması. Öğretmen STEM eğitimlerinin artırılması.” (OÖÖ22)

Üçüncü olarak okul öncesi öğretmenlerine “STEM uygulamalarında velilerden kaynaklı sorunlara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin “STEM uygulamalarında velilerden kaynaklı sorunlara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtların içerik analizi sonucunda ulaşılan bulgular Çizelge 5’de verilmiştir.

Çizelge 5. Okul Öncesi Öğretmenlerinin STEM Uygulamalarında Velilerden Kaynaklı Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri

Çözüm Önerileri	f
Velilerin bilgilendirilmesi	19
Çocuklara sorumluluk vermeleri	4
Bir sorun ile karşılaşmıyorum	10

Çizelge 5 incelendiğinde okul öncesi öğretmenlerinin STEM uygulamalarında velilerden kaynaklı sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin “Velilerin bilgilendirilmesi” ve “Çocuklara sorumluluk vermeleri” önerilerinden oluştuğu görülmektedir. 10 Okul öncesi öğretmeni ise veliden kaynaklı bir sorun yaşamadığını belirtmiştir.

Okul öncesi öğretmenlerine yöneltilen “STEM uygulamalarında velilerden kaynaklı sorunlara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusuna üç öğretmen şu şekilde yanıt vermiştir:

“STEM’in milli eğitim olarak ailelere tanıtılması, öneminin benimsenmesi.” (OÖÖ9)

“Veli ile işbirliği yapılabilmesi.” (OÖÖ18)

“Velileri eğitime katmak ve etkinliklerde velilere de görev vermek.” (OÖÖ26)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma da okul öncesi öğretmenlerinin STEM uygulamalarında karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların çözümüne ilişkin önerileri üzerinde odaklanılmıştır. Bu amaçla yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile okul öncesi öğretmenlerinin STEM uygulamalarında karşılaştıkları sorunlar ve çözümlerine ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

Okul öncesi öğretmenleri STEM uygularken en çok ortamdan ve çocuklardan kaynaklı sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Çünkü STEM uygulamalarında ortamın materyal çeşitliliği bakımından zengin olması, verilmesi istenilen konuyu somutlaştırarak daha algılanabilir hale getirmektedir. Okul öncesi kurumlarda STEM uygulamalarının etkili bir biçimde yapılabilmesinin en önemli dayanaklarından biri, etkinlikleri yapmayı olanaklı kılacak yeterince ders araç gereç ve materyallerin olmasıdır. Bu olanakların sınırlı olması durumunda, okul öncesi öğretmenlerinin tüm iyi niyetli çaba ve girişimlerine rağmen sonuç almaları güçtür.

Öğretmenlerin STEM uygularken öğrencilerde en çok karşılaştığı sorunların çocukların yaşının küçük olması nedeniyle grup çalışmalarında zorlanmaları ve dikkat eksikliğinin olmasıdır. Çözüm önerisi olarak çocuklara bu yönde aktiviteler planlanmanın faydalı olacağı görülmektedir. STEM uygulamaları konusunda uzmanlaşmış, deneyimli okul öncesi öğretmenlerinin, okul öncesi çocuklarının yapabileceği STEM etkinliklerine ilişkin öğretim planları hazırlayarak bu etkinliklerde bulunmaya istekli ancak yeterince deneyimi olmayan okul öncesi öğretmenlerine kaynaklık yapabilir ve yol gösterici olabilirler.

Öğretmen olarak STEM uygulamalarında en çok ihtiyaç duyulan ve destek olunması gereken konu malzeme desteğinin sağlanması ve velilerin STEM uygulamalarında malzemenin gerekliliği ile ilgili bilgilendirilmesi, STEM uygulamalarının anlaşılması ve öğrencilere aileler tarafından destek verilmesi için öncelikli olarak ailelerin bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu konuda sorumluluğun sadece öğretmenlere bırakılmaması, okul yöneticilerinin ve Milli Eğitim yöneticilerinin de sorumluluk üstlenmesi gerekir.

Okul öncesinde STEM uygulamaları için STEM atölyeleri açılarak materyal desteği verilmesi, imkanlar doğrultusunda STEM bahçeleri oluşturulması, çocukların doğrudan gözlem yapmalarını sağlayacaktır. Bu amaçla sosyal sorumluluk projeleri düzenlenmesi, yerel yönetimlerin katkılarının alınması yoluna gidilebilir.

STEM uygulamaları için öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmesi görüşme formunu cevaplayan bütün katılımcılar tarafından gerekli görülmüştür. Bu da okul öncesinde STEM uygulanırken öncelikli olarak bu beceriyi öğretmenlerin kazanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu durumun belirtilmiş olması okul öncesi öğretmenlerinin bu eğitimi almaya istekli oldukları biçiminde de yorumlanabilir. Okul öncesi öğretmenlerinin vurguladığı bu gereksinimi karşılamak için iki yolun izlenmesi gerekir. Bunlardan ilki şu anda okul öncesi kurumlarda görev yapan öğretmenlere STEM konusunda hizmet içi eğitimler verilmesidir. İkincisi ise okul öncesi öğretmeni yetiştiren yüksek öğretim kurumlarının programlarında STEM konusunun yer almasının sağlanmasıdır.

Öneriler

Yukarıda vurgulanan önerilerle birlikte, araştırma sonucunda ulaşılan bulgulara dayalı olarak geliştirilen diğer öneriler, uygulamacılar ve araştırmacılar için öneriler olarak iki başlık altında düzenlenmiştir.

Ugulamacılar İçin Öneriler

1. STEM uygulamalarının okul öncesi çocukları tarafından anlamlandırılabilmesi için günlük eğitim akışında daha fazla yer verilmesi gerekmektedir.
2. Öğretmenlerin, STEM ders planı hazırlama konusunda çocukların yaş seviyelerine uygun olarak planlama yapılmalıdır.
3. STEM konusunda ihtiyaç olan materyal ve ortamın gerekliliği nedeniyle öğretmen tarafından gerekli girişimlerde bulunulmalıdır.
4. STEM uygulanmadan önce STEM'in gerekliliği ve önemi konusunda veliler bilgilendirilmelidir.
5. STEM'in yaşla ilişkilendirilmesi ve uygulanabilirliğini sağlamak amacıyla evde uygun ortam oluşturulmalıdır.

6. Öğretmen STEM etkinliklerini uygulayabilmek için grup etkinliklerine çok fazla önem ve yer vermelidir.
7. Öğretmen sınıfında STEM uygulamalarına geçmeden önce çocukları STEM hakkında ön hazırbulunuşluklarını tamamlamalıdır.
8. Çocukların yaşlarının küçük olması nedeniyle öğretmenin dikkat attirıcı çalışmalara yer vermesi gerekir.
9. STEM'in çok yönlü düşünmeyi desteklediği göz önünde bulundurularak sınıfta çocuklara problem durumları oluşturulmalı ve farklı bakış açılarıyla çözüm bulmaları konusunda onlara gerekli güven aşılmalı, bilimsel düşünme süreçleri kazandırılarak, problemlere çözüm bulmaları sağlanmalıdır.
10. Çocukların yaparak-yaşayarak ve yaratıcılıklarını geliştirecek şekilde etkinlikler düzenlenmelidir.
11. Okullarda STEM atölyeleri açılmalı, açılmayan okullarda, materyal desteklemesi amacıyla STEM merkezleri oluşturulmalıdır.
12. STEM uygulamasının materyal yönünden pahalı olması yönüyle birçok okulda atölye açmak ve materyal sağlamak ciddi bir maliyet gerektirdiği için Millî Eğitim Bakanlığı iş birliğinde STEM gezici otobüsleri oluşturulmalı, bu sayede birçok çocuğun STEM'i tanınması ve materyallerine ulaşması sağlanmalıdır.

Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Okul öncesinde basit STEM materyallerinin nasıl tasarlanacağına ilişkin çalışmalar yapılabilir.
2. STEM uygulanmasında önemli bir etken olan velilere yönelik çalışmaları kapsayan araştırmalar yapılabilir.
3. Okul öncesinde STEM konularının neler olabileceğini belirlemeye dönük araştırmalar yapılabilir.
4. Okul öncesinde STEM öğrenci uygulamalarına yönelik sorunlar ve çözüm önerileri araştırılabilir.
5. Okul öncesinde STEM uygulamalarının etkililiği konusunda araştırmalar, özellikle deneysel araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akgündüz, D. ve Akpınar, B. (2018). Okul öncesi eğitiminde fen eğitimi temelinde gerçekleştirilen STEM uygulamalarının öğrenci, öğretmen ve veli açısından değerlendirilmesi. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*. 32(1), 1-26.
- Alan, Ü. (2020). *Okul öncesi çocuklarına yönelik geliştirilen STEM eğitim programının etkinliğinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Haccettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Başaran, M. (2018). *Okul öncesi eğitimde stem yaklaşımının uygulanabilirliği* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

- Çakır, Z., Yalçın, A. S. ve Yalçın, P. (2020). Fen bilgisi öğretmen adaylarının STEM eğitimi konusundaki metaforik algılarının incelenmesi. *International Journal of Social Science*, 8(1), 18-45.
- Eratay, E. (2009). Montessori yönteminin etkililiği. *19. Ulusal Özel Eğitim Kongresi*, 22-24 Ekim Marmaris.
- Kayseri MEB, (2014). *Ar-Ge bülteni*, haziran 2014. Kayseri: Kayseri Milli Eğitim Müdürlüğü Yayını.
- MEB. (2016). *STEM eğitimi raporu*. Ankara: SESAM.
- Uğraş, M. (2017). Okul öncesi öğretmenlerinin STEM uygulamalarına yönelik görüşleri, *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 39-54.
- Yıldırım, B. ve Altun, Y. (2015). STEM eğitim ve mühendislik uygulamalarının fen bilgisi laboratuvar dersindeki etkilerinin incelenmesi. *El-Cezeri Fen ve Mühendislik Dergisi*, 2(2), 28-40.
- Yıldırım, B. ve Selvi, M. (2017). STEM uygulamaları ve tam öğrenmenin etkileri üzerine deneysel bir çalışma. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 13(2), 183-210.

Minimalizm as one of the most important trends in consumption in the 21st century

Arkadiusz ULAŻKA¹

Uniwersytet
Ekonomiczny
w Katowicach

blisko

miğdzynarodowo

przez całe życie

Minimalism as one of the most important trends in consumption in the 21st century

Arkadiusz Ulażka

¹ University of Economics in Katowice, POLAND

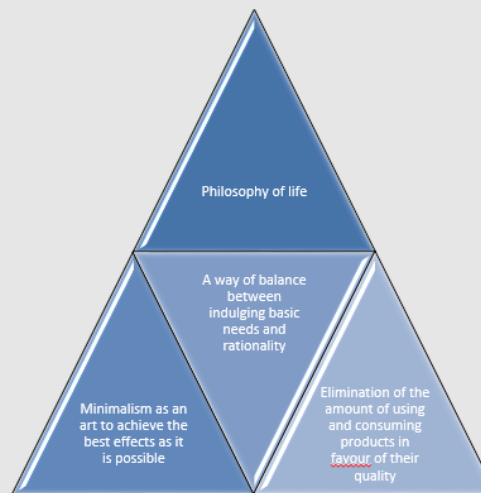

Agenda

- Introduction
- The trend of minimalism in consumption
- Research methodology
- Findings
- Conclusions
- Sources

Introduction

Less means more. What is minimalism?
Minimalism as a complex phenomenon.

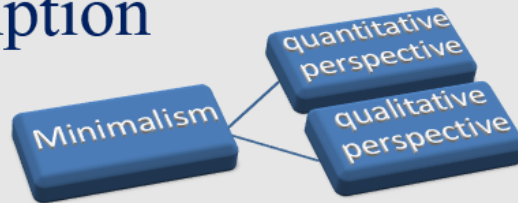

Trend or megatrend?

- H. Veilgaard defines a trend as a process of change that is perceived from a psychological, economic or sociological perspective, may be short-term or long-term, and regional or global in scope.
- Megatrend - macrotrends can be defined as global and macroeconomic development forces of a permanent nature (6-10 years), which are slowly formulated and exported quickly, while exerting a significant and irreversible impact on culture, law, economy and society (household and functioning of companies on the market). It must not be forgotten that macrotrends operate in an objective manner, i.e. independent of the consciousness and will of people. Macrotrends result from a combination of primitive trends that are usually easier to recognise

The trend of minimalism in consumption

- Basic rules of minimalism
- The stages of implementing minimalism
- Minimalism as a conscious choice of an individual, allowing to achieve a better quality of life
- “Affluenza” is not only an addiction to the amount of things you have, but also a state of constant struggle to materialise all your unmet needs as much as possible.

Purposes

- Assessment of the coherence of Poles' consumer behavior with the rules of minimalism.
- Getting to know the differences in the perception of minimalism by two age groups (consumers under 40 and consumers over 40).
- Getting to know the main barrier to popularising the trend of minimalism in Poland.

Research methodology

- As a part of direct research with the use of quantitative methods, a research technique was used: an internet survey.
- The research was completely anonymous and covered the entire territory of Poland.
- The study was conducted on a group of 205 respondents
- The total number of questions 19, where 4 of them was a metrics.
- Age: under 40 years 62.4%; over 40 -37.6%
- Gender: women 49.8% (51.6% under 40 years old), men 50.2% (53.2% over 40 years old)
- Education: secondary 44.9% (54% under 40), higher 37.1% (over 80% under 40), vocational 14.1% (60% respondents over 40)
- Place of residence: 33% city with 100,000-250,000 inhabitants, 26% city with 50,000 inhabitants, 20% city with 50,000-100,000 inhabitants

Findings

- Basic knowledge about the trend of minimalism has 79.5%
- Chi2 test – demonstrated crucial differences between the knowledge concerning the trend of minimalism and age ($p < 0.05$). In the group of under 40 "yes" have said 89.8%, while in the group of 41 and more it was only 62.3%.
- Minimalism of the opinion of the respondent: conscious, reasonable and moderate using from goods (50%), maximum resignation from many goods (34%), freedom from excessive consumption (26%)
- Older people are more attached to the things they have (the differences are statistically significant ($p < 0.05$)).
- 40+ respondents have a greater tendency to accumulate things and own its bigger excess than people under 40. (assessment of the percentage excess of owning items by respondents in relation to the total of possessions)

Chi-square tests			
	Value	Df	Asymptotic significance (two-sided)
Pearson chi-square	50,910 ^a	6	,000
Likelihood ratio	58,611	6	,000
Linear Relationship Test	36,519	1	,000
N Important Observations	205		
a. 7.1% of cells (1) have an expected strength less than 5. The minimum expected strength is 3.76.			

- Over 42% of respondents under 40 declare that they try to minimise their possessions to a large extent (people over 40: 47% to an average degree, 40% to a small degree). Younger people are much more likely to get rid of unnecessary things than older people.
- The respondents usually make purchases under the influence of: impulse / opportunity (low price, promotions), a large part of the respondents declare that they make considered and informed purchases - resulting from real needs.
- For over 75% of respondents, high product quality plays a key role in the purchasing process (people under 40 buy things more often looking at their quality)
- More than 57% of respondents make a purchase as a result of imitation (they buy a given good because other people already have it)
- Assessment of the degree of necessary shopping about 55% medium, 22% high, 17% very high - younger people are more likely to buy necessary things, unlike older people.
- The most common reasons for exchanging goods - change in financial situation, change of fashion (trends), wear of the item.
- People under 40 are much more likely to shop for pleasure (75.8%) than older people (62.3%) $p < 0.05$

- Respondents representing 1 group, relatively more often, after making a purchase, realise that it is not necessary
- The respondents are of the opinion that usually they lose their own health in pursuit of material goods or time they could spend with their loved ones.
- Less than 4% of all respondents believe that it is very possible to live in consonance with fully minimalist lifestyle in the contemporary consumer society (every 4th respondent thinks it is impossible) - the opinions of both age groups are similar.
- Barriers to entering the path of a lifestyle based on minimalism: a deeply rooted consumer lifestyle (65%); belonging to a given social class.

		Chart rump			
		Age		Totality	
		>40	<40		
What view on the philosophy of minimalism do you more agree with?	Limiting the state of possessions while getting rid of excess things in the space that surrounds the individual	Strength	33	49	82
		% z wiek	25,8%	63,6%	40,0%
	Buying more durable items which are meant to be a contradiction to immediate consumption immediate denial access to many disposable products	Strength	95	28	123
		% with age	74,2%	36,4%	60,0%
Totality		Strength	128	77	205
		% with age	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-square tests					
	Wartość - value	df	Asymptotic significance (two- sided)	Accurate significance (two-sided)	Accurate significance (one - sided)
Chi-kwadrat Pearsona	28,707 ^a	1	,000		
Correction on continuity ^b	27,151	1	,000		
Likelihood ratio	28,877	1	,000		
Accurate Fisher's test				,000	,000
Linear relationship test	28,567	1	,000		
N important observation	205				

a. 0% of cells (0) have an expected abundance less than 5. The minimum expected abundance is 30.80.

b. Calculated for the 2x2 table only.

- 74.2% of the younger group and only 36.4% of the older group are in favor of buying more durable things.
 - 25.8% of younger people and 63.6% of the elderly are in favor of limiting their possessions while getting rid of excess things.
- The differences are statistically crucial ($p < 0.05$).

Conclusions

- The trend of minimalism and its increasing popularity (fashion) which more and more often affects the purchasing behavior of consumers (especially those under 40), which as a result affects changes in consumption patterns. However, as research has shown, we still remain in the world of the consumption value system, but we try consume on a smaller scale and a little more consciously.
- Poles more and more often pay attention to the high quality of the product (which may be related to the richer society and the growth of the middle class or an increase in environmental awareness)
- The main barriers for consumers to follow the minimalism trend relate to the common symptoms of consumerism and its deep roots in the culture of Polish society.
- The surveyed groups of respondents are different in terms of their approach to quality, attachment to things, perception of minimalism - they are aware that consumerism will remain as a part of the modern world for a long time.

Sources

- Co to jest minimalizm? 5 zasad minimalizmu., <https://rosnijwsile.pl/co-to-jest-minimalizm-zasady-minimalizmu/>, (dostęp 23.11.2020)
- De Graff J., Wann D., Naylor T.H., Affluenza: The All-Consuming Epidemic, Berret Koehler Publisher 2011.
- Dopierała R., „Stać się pustym oznacza stać się bogatym” – minimalizm jako (nowy i utopijny?) styl życia. In: D. Kotuła, A. Piórkowska A., Poterała (red.), Narracje postkryzysowe w humanistyce. Olsztyn: Uniwersytet Warmińsko-Mazurski 2014.
- Dopierała R., Minimalizm – a new mode of consumption? Przegląd Socjologiczny 2017, 66(4).
- Górnik-Durose M., Psychologiczne aspekty posiadania – między instrumentalnością a społeczną użytecznością dóbr materialnych. Katowice 2002, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Jay F., Minimalizm daje radość. Warszawa 2016, Muza SA.
- Kędzierska K., Chcieć mniej. Minimalizm w praktyce. Kraków 2016, Wydawnictwo Znak
- Kramarczyk J., Mieć czy być? Minimalizm jako przykład świadomej konsumpcji w świetle badań własnych, Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu Konsumpcja jako forma komunikacji społecznej. Nowe paradygmaty i konteksty badawcze 2015/414
- Loreau D., Sztuka minimalizmu. Warszawa 2015, Wydawnictwo Czarna Owca.
- Nowakowska M., Mniej znaczy wiğcej, czyli rzecz o psychologii minimalizmu, <http://opsychologii.pl/mniej-znaczy-wiecej-czyli-rzecz-o-psychologii-minimalizmu.html>, (dostęp 14.11.2020)
- Mularczyk-Meyer A., Minimalizm po polsku, czyli jak uczynić życie prostszym. Sękowa: Black Publishing 2014.
- Sasaki F., Pożegnanie z nadmiarem: minimalizm japoński. Warszawa 2015, Wydawnictwo Burda Media Polska.
- Piekut M., Piegat A., Obszyńska A., Balicka A.A., Kwiatkowska A., Wybrane trendy w konsumpcji współczesnych społeczeństw [w:] Perspektywy gospodarcze-przedsiębiorczość, innowacje, konsument, M.Piekut, Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych, Płock 2016
- Raciniewska A., Poor chic. Estetyka ubóstwa w modzie epoki postindustrialnej, Kultura i Społeczeństwo 2013/4
- Romaniszyn K., O sile konsumpcjonizmu [w:] Nowa droga do zniewolenia, K. Romaniszyn, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011
- Wasilik K., Trendy w zachowaniach współczesnych konsumentów – konsumpcjonizm a konsumpcja zrównoważona, Konsumpcja i Rozwój 2014, nr 1(6).
- Żelazna-Blicharz A., Nowe trendy w konsumpcji - odpowiedzialny i zrównoważony konsumeryzm, Przegląd Organizacji, 2013, nr 10.

Uniwersytet
Ekonomiczny
w Katowicach

www.ue.katowice.pl

Poetical Development Phases of Din Mehmeti

Besim MUHADRI¹

Abstract

Din Mehmeti (1920-2010) is an Albanian writer from Kosovo. Although he has published some prose, literary criticism and drama, he is widely known as a poet and even one of the foremost poets of contemporary Albanian poetry, not only in Kosovo but throughout the Albanian area. From 1961, when he published his first book of poetry, until he died (2010), he managed to publish 16 poetry volumes.

Din Mehmeti's poetry stands out for its popular sensibility, relying on many figures, metaphors and symbols of folk poetry of Northern Albania. Din Mehmeti's poetic concern, however, is not directed to messianic protest or social criticism, but to artistic creativity and individual experience. Being an important poet of Albanian literature, he has undoubtedly been one of the prominent poets of this literature, while his poetry has also been published in other languages, such as French, Serbo-Croatian, Italian, Greek, Swedish and others.

The purpose of our work is to present the four stages of his poetic development, in order to see the sixty-year creative journey of this prominent poet of Albanian literature, which is being created in Kosovo.

The methodology used in this paper is that of analysis and comparison.

Keywords: *Din Mehmeti, outstanding poet, Albanian literature, poetic concern, individual experience.*

¹ Assoc. Prof. Dr., University of Gjakova "Fehmi Agani", Faculty of Philology, KOSOVO. E-mail: besim.muhadri@uni-gjk.org

INTRODUCTION

The creative process is closely related to the work of the writer during the time of creation of his work or his literary works, which means that it has to do with the process of creating a literary work from the beginning to its finalization, which it takes time, effort and passion. "This process depends on many factors: first from the writer's personality, from his views on the world, from his dispositions and abilities, from the purpose that he has put on himself meaning from the subjective moments of the creator; on the other hand, the creation of a literary work is also conditioned by objective moments, such as, for example, with the historical moment in which the work is created, the circumstances in which the writer lives and creates, the external and internal influences, the achievements in that field and the kind of literary in which he creates, the literary method chosen by each author etc. All this in essence is a rather complicated and quite sensible work ".²

This is a short definition or concept of the creative process, which is also related to the process of creating the poetic work of Din Mehmeti, a process which begins with the publication of his first poetry in 1949 and ends with the closure of his cycle of life in November 2010. This is a long period of time in which the poet faced all the challenges, with all possible moments, both time and history, social and political.

Therefore, based on what was said above, but also with the development of Din Mehmeti as a poetic personality, his creativity can be conceived in four stages of development:

The first stage - the stage of creation of creative identity

The distinguished Albanian poet, Din Mehmeti, published the first poem in 1949, respectively in the number 2 of the magazine "Jeta e re", a single literary magazine that was published in Albanian language in Kosovo at that time. The publication of his first poetry, at the same time, marks the beginning of the development of his creative journey, a journey that will not end until the end of his life, until November 12, 2010, when the poet died, concluding at the same time his creative and vital cycle at the same time. This stage of creation lasts until the publication of his first book, *Në krahët e shkrepave*, in 1961.

Since the author is at a stage when he has not yet published a special book, Din Mehmeti's stage or period can be regarded as a stage of knowledge and contact with readers. The stage of his efforts to write, to publish and to penetrate more prominently in Albanian literature that was published at the time in Kosovo, which was very poor because after World War II, after 1945, although poetry was published, the first poetic book published is that of Martin Camaj *Një fyell ndër male*, published in 1953.³ Meanwhile, Din Mehmeti's first book will be presented to the reader in 1961, with a very symbolic title

² Partali "FLORIPRESS", 8.7.2012

³ In addition to the book mentioned above by Martin Camaj, before the poetry volume "Ne krahët e shkrepave" by Din Mehmeti, there were only seven other books published. Camaj had also published his second book, *Kanga e Vërrinit* (1954), *Esad Mekuli* (1955), *Latif Berisha, Tufa* (1957), *Enver Gjerqeku, Gjurmata e jetes* (1957) and *Bebzat e mallit* (1960) *Murat Isaku, Zani i Malit and Azem Shkreli, Bulzat*. In the same year when the book of D. Mehmeti was published, three other books were published: *Adem Gajtani's, Drita ne zemer, Fahredin Gunga, Pershperitjet e mengjesit and Ali Podrimja, Thirrje*.

in the wings of the flick, which opens with the poem Kushtue babës, which in some way is the prologue of this book. Then the book is followed by four other cycles that make up its entirety. The poems of the volume “Ne krahet e shkrepeve” are mostly poems published earlier in newspapers and magazines, respectively in the magazine “Jeta e re”, in the newspaper “Rilindja”, but also in the nine-authored book, which was published in 1959. The poems that were published in this poem were poetry to provide an impressive warmth of the power of word and direct thought. The author takes the motives of this poetry from the sky of his homeland, reflecting the love for his homeland, parent, and people in general.”⁴

In the first poetical collection of Din Mehmet it is noticed the poetic self of the creator. The poet tries to escape the potential impacts of the forerunners, especially Esad Mekuli, Migjeni, but also of some other poet, even non-Albanian, that is, those of the literature of the nations of the former Yugoslavia, but this endeavor has not yet been constructed in its proper and serious form, therefore, the poet's tendency to create his own self and to “separate from the bundles of other creators,” as Hasan Mekuli would say, remains only in the context of a poetic momentum. However, in the poetry volume “Ne krahet e shkrepeve”, there are poems that are striking in the wings of the scenes, which authored her the path of affirmation, but also the poetic establishment.

The second phase or phase of lifting signs and impacts

This stage is characterized by the number of works published, as well as by the increase in quality. Din Mehmeti will now become a prominent name of Albanian letters. It is a twenty year period, during which the poetry of Albanian authors from Kosovo, and in this case the poem of Din Mehmetit arrives to be published in Albania as well as in other languages. He will be rewarded with many national awards that were shared at that time. During this twenty-year period publishes the poetic volumes: *Rini diellore*, *Dridhjet e dritës*, *Heshtja e kallur*, *Ora dhe Ikje nga vdekja*.

While in the “Rini Diellore” poetry volume, the author extends the range of thematic interests, but perhaps not in the right form. In the volume of *Dridhjet e drites* (1969) Din Mehmeti appears with a broader creative and life vision and with more profound poetic experiences. In this poetry, the poet through the lyrical hero of his poem, Tupanxhi, represents the centuries-old sacrifice of the Albanian man. This is an authentic testimony of the efforts and sacrifices of this man to preserve identity and keep alive the Albanian being. In this long creation, in a very functional way, “with adequate poetic means and through a suggestive figure, the poet evokes the past of his homeland, the acts of violence and terror, which have been repeated frequently in history on her stage.”⁵ Given the variety of themes, it can be said that Din Mehmeti is a committed poet who perpetuates experiences of life in his homeland and where the influence of folk songs, as well as some models of the expression of people of his homeland, the songs that are sung in that epic and mountain environment, then the denunciations, folk legends and

⁴ D. Mehmeti, *Në krahet e shkrepeve*, Rilindja ” Prishtinë, 1961, f. 61.

⁵ Agim Vinca, *Orët e poezisë*”, Rilindja ”, Prishtinë, 1990, f. 201.

the spirit of the worldview, the influence that continues to be summed up in the “Heshtja e kallur”, published in 1972.

From the publications it turns out that Din Mehmeti published a book every third year. This had become a routine, so the publication of “Heshtja e kallur” came as a result of this creative “routine” of the poet. The poetry of this volume was regarded as an important poem⁶, while its author as a poet with a special meditative tendency and exciting expression. From this volume, without denying the values of other poems, should be distinguished the creations such as: “Hyrje në këngë”, “Kështjella”, “Rrokjet e murosura” “Nën urë fle lumi”, “Fillimi në fund”, “Roja e dritës”, “Kurrë më” etc. As in the collection of “Dridhjet e drites”, and “Heshtja e kallur” the poet with devotion and deep sorrows sings to the people of his homeland, namely the people of Rrafshi Dukagjinit, whose fate is deeply embodied and whose eyes have seen life. In the vast majority of these poems we see that the poet returns to childhood experiences, evoking the days and past events, whether heard or experienced. As can be seen, a great influence here is also the popular poetry, especially the oral one, which had a wide spread in the region where the author was born and raised.

The life of Din Mehmeti, both creative and everyday life, have been linked together. They have always been a flight from death, or in the figurative sense of the word, a struggle and a connection that is inseparable with the fate of his people. In this way, he also gives the title of the sixth volume the symbolic name “Ikje nga vdekja”⁷, which is a volume in which the poetical world of Din Mehmeti emerges as a new vision and is viewed by another prism. In poems of this volume, we have different themes and motifs, ranging from the simplest ones to the most universal ones, while the most common figures we encounter in the verses of poems of this volume are: Toka, Dielli, Yjet, Koha etc. In this volume we also have the poetry “Kosove Zog i Diellit”, which is one of the best and most accomplished artistic poems of Din Mehmeti, which will soon become known throughout Albanian poetry. But there are not any other poems, especially the poem “Me lene e me marrin tere jeten”, which “is an anthology of poetry” that “expresses the quintessence of this author's poetry and marks one of the cornerstones of his creativity”⁸

The third phase or the stage of full affirmation

The third phase, which marks the period between 1981-2001, is one of the most interesting, fruitful, most valued and perhaps the most dramatic stages of Din Mehmeti's creative development. It is also characterized by the publication of seven poetry collections, some poetry selections, and translation of his poetry in other languages, especially in the languages of the peoples of former Yugoslavia. In this creative period, Din Mehmeti's poetry reaches its culmination, making its author one of the most prominent names of contemporary Albanian poetry.

⁶ Dr. Ibrahim Rugova *Strategjia e kuptimit*.

⁷ Din Mehmeti *Ikje nga vdekja*, “Rilindja”, Prishtinë, 1978.

⁸ Agim Vinca, artikulli i cituar, f. 189.

The volume of poetry “Fonar ne furtuna” of D. Mehmeti is the publication that opens this creative stage of this poet, a volume which will be presented with a number of poems, which in themselves include various themes and motifs. The book was well received by both the reader and the literary critic. As a poet D. Mehmeti is more likely to write "for frequent pain than for the rare joy of our man, for the great prose and the small poetry of his life"⁹, therefore in this volume he continues to handle and to elaborate such topics that reveal his creative and human misgivings about the destiny of the homeland and man of his troll.

In the poetry volume “Fatin tim nuk e nenshkruej” (1984), the poet tends more to the preoccupation with human moral spheres, but also to inspiration with infernal categories, where evil and ugly come to the stage as the most dominant¹⁰. The poems in this volume are poems of a particular type or type of life critique. In contrast to the poems of other books, where his poetry was more dominated by the themes of rural life, the poems of this volume are mostly urban-themed poems, so this makes you realize that the poet was leaving the legends and myths, which were almost dominant in most of the themes and motives of poetry of the foretelling books. Reading the poems of this volume, we see that Din Mehmeti cultivates a poem that deals mainly with the essence of life, where, unlike other books, "here, the irony is the main intonation".¹¹

In the poetry volume “As ne toke as ne qiell”, although the poet continues to be faithful to his poetic vocation, singing to his homeland and its people, both from the title and from the inside, he tells us that we have to do with a book within which an invaluable poetry of this poet is hidden. With this book he deepens his creative experience. The poetic syntax itself. Neither on earth nor in heaven, it is a syntagm that represents an unspecified state, a paradoxical position and paradoxical situation "neither, nor", that is, a situation of being pending, which means being uncertain. This also shows the position and the spiritual condition of the Albanian man in the social and historical circumstances and circumstances of the time when this book was published and published.

In the “Gjaku qe kendon”, Din Mehmeti continues the tradition of writing poems that for the theme have the fate of the Albanian man. Already at this time, in the years of great occupation, when the space of action, but also of living, was narrowed, the poet has time to write and express his revolt through poetry. The book is constructed from a number of considered artistic creations, but for the ideo-aesthetic values and for the message that convey separate long poems: “Vargje të pëlçitura” dhe “Kur hyri në këngën time fjala Republikë”.

The final cycle of this poetic volume, “Tingujt e pergjakur”, is a whole cycle of poetry about the recent war in Kosovo. A cycle of poetry that expresses anger over the invaders, the barbarians, and the criminals who do the worst things. But there are also poems calling for life and expressing heroism, calling for the protection of the identity and nationality of a people. There are direct experiences, while the poet's punishment remains only as a powerful accomplishment of these events.

⁹ Rexhep Qosja, “Shkrimtarë dhe periudha”, Instituti Albanologjik i Prishtinës, Prishtinë, 1975, f. 350.

¹⁰ Ramadan Musliu, *Ironia poetike dhe kuptimi i saj*, gazeta “Rilindja”, Prishtinë 1984.

¹¹ Ramadan Musliu, artikulli i cituar, f. 151

The poet writes about young heroes, but also about serious and horrifying events. He wrote about the abandoned streets of the dead and bloody city; For towns and villages turned into pain relics, for killing people by cops and conquering soldiers. In this book, the poet manages to preserve the symbols he has used in earlier books, such as the one of resistance, but also that of the song and the creator's mission. His poetry, in this book, is poetry that incorporates within himself a rich figment.

The fourth stage - the concluding phase

The fourth stage is at the same time the last stage of the poetical work of Din Mehmeti, at the end of which he completed his creative life cycle. A stage where the author is not distinguished for any qualitative rise, but not for any significant decline. During this time he published poetic volumes; “Mos vdis kur vdiset” (2001), “Verbim i bardhë” (2004), Pristina “Zjarri i këngës” (2007), “Toena”, Tirana dhe “Vajet e shiut”, postmortum (2010), Pristina. The poet at this stage, which, as seen, is not without results, makes efforts to launch his poetry more dignitatively throughout the entire Albanian space, but also beyond. During these years we have the publishing of two poetic choices in Tirana, “Klithmë është emri im”, The publishing house “Toena”, 2002 dhe “Antologji personale” The publishing house “Ora”. His poetry will awaken curiosity even to French readers and creators. In 2006 he was published in France with a volume of poems selected and translated by Frenchman Elizabeth Chabuel, titled "Time Has Come".

The poetic volume, with a very symbolic title “Mos vdis kur vdiset” is the book that opens the closing stage of the poetical and vital work of Din Mehmeti, while the “Zjarri i kenges”, the last volume for the living and the penultimate from Din Mehmet's creative opus . In this book Din Mehmeti "changes the form of poetic narrative, even art nodding, carving of figures and metaphors, extending it to the modern concept of life dynamics¹²." However, Din Mehmeti, in this book, emerges as a poet with a deep thought and a certain philosophy of observing and conceiving the topics, ideas and phenomena that appear in the environment where he lives and operates. Din Mehmeti's poetical "Zjarri i kenges" is an insatiable fire, a fire that circulates and spreads everywhere.

“Vajet e shiut” which is a postmortum edition, may also be called the book of loneliness and warning of the poet's "hour of death", which knocked on a cold night in November 2010 at the poet's house where he closed eyes forever. While reading these poems, it is seen that they were not finished yet, because in their verses there is still something missing, to be added, to be removed and completed, just as the poet always made a press book. But this shortage remains as a proof that the poet died singing, still looking for himself, so vertically, as he had warned, and even ordering others to do so when they wanted to die. Perhaps it was not a "kur vdiset" death, which the poet did not care about and did not favor anyone, or maybe that was the death he had been asking for and feared whenever he mentioned it.

¹² Halil Haxhosaj, “Rrjedha e jetës dinamike”, Din Mehmeti, vepra 5, “Drenusha”, Prishtinë, 2009, f. 180.

REFERENCES

Agim Vinca, *Orët e poezisë*, Rilindja ”, Prishtinë, 1990.

Ibrahim Rugova *Strategjia e kuptimit*. “Rilindja” Prishtinë, 1980.

Halil Haxhosaj, “Rrjedha e jetës dinamike ”, Din Mehmeti, vepra 5, “Drenusha ”, Prishtinë, 2009.

Ramadan Musliu, *Ironia poetike dhe kuptimi i saj* , gazeta “Rilindja ”, Prishtinë 1984.

Rexhep Qosja, “Shkrimtarë dhe periudha ”, Instituti Albanologjik i Prishtinës, Prishtinë, 1975.

Din Mehmeti *Ikje nga vdekja*, “Rilindja”, Prishtinë, 1978.

Din Mehmeti, *Në krahët e shkrepave* , Rilindja ” Prishtinë, 1961.

İşletmelerde Mobbingin Önlenmesi ve Yönetimi

Türel Özer ÖKSÜZOĞLU¹

Öz

Mobbing kavramı, iş yerinde birini taciz etmek, saldırmak veya başkalarını psikolojik olarak terörize etmek anlamına gelmektedir. Mobbing kavramı çok eskilere dayanmakla birlikte, 1980'lerin başına kadar tanımı yapılamadı, sadece sistematik olarak araştırıldı. Çalışmanın amacı, mobbing karşıtı programların işletmelerde başarılı bir şekilde uygulanması için gerekli olan bazı unsurları önleme ve müdahale önlemlerini açıklamaktır. Başarılı bir mobbing karşıtı program, sorunun işletme üzerinde yarattığı baskıya, diğer işletme programlarıyla rekabete, mobbingin olumsuz imajına ve işletmelerin sosyal sorunların yavaş yayılmasına bağlıdır. Bu doğrultuda, bu çalışmada mobbingin nedenleri ile bağlantılı olarak iş tasarımındaki değişiklikler, liderlik davranışındaki değişiklikler, bireysel sosyal konumun korunması ve çalışanların ahlaki standardı gibi çeşitli önleme tedbirleri özetlenmiştir. Çalışmanın sonucuna bağlı olarak, farklı müdahale önlemlerinin mobbing yönetim tarzında etkili olduğu, mobbingten etkilenen kişinin işletmenin verimliliği üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu yapılan literatür çalışmalarında görülmüştür. Ayrıca, yöneticilerin çalışanların basit kaçış veya kavga tepkileri (örneğin devamsızlık, düşük verimlilik seviyesi) kullanarak mobbing ile baş etmediğini ve mobbing yönetiminin işletmelerde önemli bir rol oynadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Mobbing, Yönetim, Mobbing Programı

¹ Yrd. Doç. Dr., Kıbrıs Batı Üniversitesi, KKTC. E-mail: tureloksuzoglu@hotmail.com, Orcid: 0000-0001-6645-2956

The use of interactive teaching tools during online teaching in the subject of mathematics

Senad ORHANI¹

Abstract

As in all countries of the world, Kosovo to prevent the spread of the COVID-19 virus, as a preventive measure, the education system in our country switched to online learning, by allowing learning to continue despite the closure of universities. In order for the effect of online teaching to be successful, teachers were aware of how to choose and use the right teaching tools. Given the possibilities of different online platforms, interactive teaching tools offer an innovative opportunity with high potential for math teachers, which they can use in modeling mathematical ideas and strategies, demonstration with visualization, explaining difficult concepts, encouraging of discussing relevant mathematical topics, concretizing abstract concepts and problem solving. In this regard, interactive teaching tools can be used to promote the active involvement of students in these mathematical processes by using a more interactive pedagogy. Therefore, the study aims to compare interactive whiteboard teaching tools and slide lectures in online math lessons.

In order to understand students' perceptions on the use of interactive whiteboard teaching tools and slide lectures, the comparative research methodology has been applied to this research. To analyze this study in more detail, have been applied quantitative and qualitative methods, so the mixed method. The population for this study is represented by the students of the University of Gjakova "Fehmi Agani" of the Faculty of Education, while the selected sample is a deliberate sample and is represented only with the students of the preschool program from this faculty. Data collection for this research was conducted through questionnaires, distributed electronically. Analysis of the results showed that the students had perceptions that the whiteboard through lecturing interactively in the subject of mathematics was more successful compared to lecturing through slides. These findings may recommend teachers to use more interactive teaching tools, respectively the whiteboard, to explain mathematical concepts in the online math classes.

Keywords: Interactive teaching tool, mathematics, slides, teaching and whiteboard.

¹ University of Gjakova "Fehmi Agani", KOSOVO. E-mail: senad.orhani@uni-gjk.org

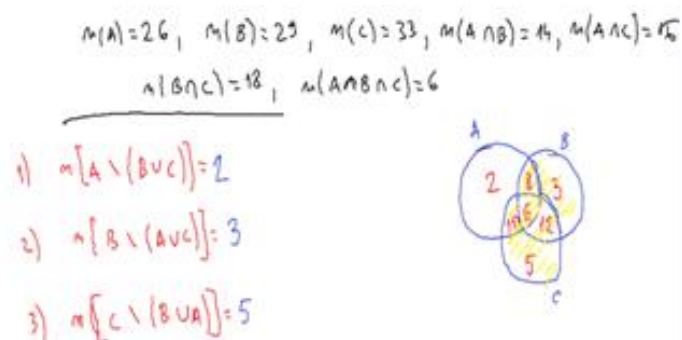

INTRODUCTION

Kosovo is one of the many countries in the world that is facing the situation caused by the COVID-19 pandemic, as well as the large number of people infected and victims due to this virus. To prevent the spread of the COVID-19 virus and to protect the health of our residents, as a preventive measure the education system in our country with a recommendation from the NIPHK switched to online learning, allowing learning to continue despite of the closure of universities. UNESCO (2020) reports that school closures all over the world has affected more than 191 countries, where these decisions affect 91.3% of students, enrolling nearly 1.5 billion students worldwide in online learning (UNESCO, 2020).

In order for the effect of online teaching to be successful, teachers were aware of how to choose and use the right teaching tools. Given the possibilities of different online platforms, interactive learning tools offer an innovative opportunity with high potential for math teachers, where they can use in modeling mathematical ideas and strategies, demonstration with visualization, explaining difficult concepts, encouraging of discussing relevant mathematical topics, concretizing abstract concepts and problem solving. In this regard, interactive teaching tools can be used to promote the active involvement of students in these mathematical processes by using a more interactive pedagogy.

Interactive teaching tools while teaching online, teachers offer many creative opportunities to develop lessons that are more engaging, informative, fun and to help meet the needs of students within a virtual classroom. More and more teachers are trying to use the programs available online platforms as well as various applications. As part of computer-based learning, PowerPoint has become the most widely used presentation program in the world. Of the advantages offered by the slide presentation is a productive learning activity, produces better visual effects and deeper impression, results in a more accurate and systematic presentation, equips teaching with some motivating features such as graphics, animations and sound, as well as speeds up the transfer of information (Nourdad & Aghayi, 2016). But the question arises, how effective is the slide presentation of mathematical concepts? On the other hand, the whiteboard with graphic pencil is a digital table, where they can draw, write text, make notes in images, do mathematical equations and more. This learning tool enables real-time feedback from students and provides teachers with an instant overview of understanding concepts (Laxell & Virtanen, 2021). Consequently, the whiteboard with graphic pencil may be the most useful teaching tool when explaining online in the subject of mathematics, as the subject matter requires interactivity in problem solving! Therefore, the purpose of this research is to compare the interactive teaching tools of the whiteboard with graphic pencil and the presentation with slides used during the online lessons in the subject of mathematics.

EQUIVALENCE RELATION

An equivalence relation on a set X is a subset of $X \times X$, i.e., a collection R of ordered pairs of elements of X , satisfying certain properties. Write " $x R y$ " to mean is (x, y) an element of R , and we say " x is related to y " then the properties are:

1. Reflexive: $a R a$ for all $a \in X$.
2. Symmetric: $a R b$ implies $b R a$ for all $a, b \in X$
3. Transitive: $a R b$ and $b R c$ imply $a R c$ for all $a, b, c \in X$.

Figure 1. Whiteboard with graphic pencil and slide presentation

LITERATURE REVIEW

A special aspect of modern technology today is information and communication technology (ICT). ICT today is a learning tool that can serve many different purposes, compared to other more traditional learning resources such as books, posters, worksheets, and even video and audio recordings. Implementing ICT is not intended to replace these common learning resources, because in some cases the traditional way may be the best way, but the benefits of implementing ICT to improve teaching and learning cannot be overlooked (Kennewell, Tanner, Jones, & Beauchamp, 2008). Economic recession, layoffs, blockchain measures and the risk of disease caused by the COVID-19 virus are making online learning very attractive and compulsory. Online learning is the process of teaching and learning through the internet. To teach online learning, teachers need to have knowledge of computer and internet usage. This is because interactions with students will take place through various online platforms, messaging, email and video calling. Also, many teachers need to create digital resources to share with their students, such as PowerPoint presentations, videos, audio, lectures, and tutorials (Law, 2021). Wills explores teaching practices that are environmentally friendly online. She is a math teacher and trainer and the author of the book *Teaching Mathematics at a Distance*. Wills shows that the teaching tools used are based on collaboration, interaction and dialogue with the student. They provide equal opportunities for students to access the same types of mathematical reasoning, thinking and lecturing as they learn remotely (Ferralazzo, 2020). An equally and perhaps even more effective way for a professor to deliver an online course is to use synchronous teaching and learning tools (Wig - Celeste, 2020). While teachers and students around the world are now slowly embracing online teaching and learning models, only tools like video conferencing in Zoom and Microsoft Teams have become insufficient to accommodate the demands of online teaching, especially in terms of maintaining inclusion student activism and collaboration between students and teachers. Therefore, education is taking a rapid turn in digitalization, the need and availability of teaching tools to facilitate online learning and teaching has increased in recent years, and whiteboards online are gaining popularity day by day. Just like in a physics classroom

where everyone interacts around a blackboard, an online whiteboard makes it possible to develop online lessons in an interactive way, where you can write, draw and visualize concepts as you explain, students participate and to cooperate actively (Athuraliya, 2020). Author Williams (2020) recounts the experience of Professor Smith who says that when I am in class, I can write on the board and go back and look at the faces of my students to see if they understand what I am teaching. Practically, this is a little harder online. One way that Smith worked to recreate his teaching style in the virtual environment was to use a pencil iPad that would allow him to write the lecture, and share notes and calculations virtually (Williams, 2020). The whiteboard in the virtual classroom and the presentation with slides are the teaching tools, where the teacher will work with problems in real time. This makes the virtual classroom less powerful, but it is still a good alternative to interacting in teaching and learning interactively (Lu, 2011). Studies report a positive outcome for participants' perceptions of the learning activity in online learning through interactive learning tools, where students visibly explore their thinking driven by positive interactions and collaboration between colleagues and the teacher (Sanders, Nielsen, McPhail, & Forrester, 2019).

METHODOLOGY

Design of the study

In order to understand students' perceptions about the use of interactive teaching tools of whiteboard with graphic pencil and presentation by slides, for this research the methodology of comparative research has been applied. According to Pickvance (2005), comparative analysis is performed primarily to explain and gain a better understanding of the causal processes involved in creating an event, feature, or relationship usually by bringing together variations in the explanatory variable or variable (Pickvance, 2005). To analyze this study in more detail, the mixed method has been used, a research paradigm that uses and assigns a status equivalent to quantitative and qualitative methods. The quantitative approach of this study revealed trends regarding the comparison of interactive tools that of whiteboard with graphic pencil and presentation by means of slides. Whereas, the qualitative approach reflected the perceptions of students that they have about the interactive teaching tools used during the online teaching in the subject of mathematics.

Participants

The population for this study is represented by the students of the University of Gjakova "Fehmi Agani" of the Faculty of Education, while the selected sample is a deliberate sample and is represented only by the first year students of the preschool program from this faculty. Due to the nature of the variables and to meet the requirements of the research study, participants had to choose with students who had developed online learning with interactive teaching tools in the subject of mathematics.

Research question

1. *What perceptions do students have about the interactive teaching tools used during online learning in the subject of mathematics?*

Hypothesis

Hypothesis 1: Students have positive perceptions about the interactive teaching tools used during online learning in the subject of mathematics.

Hypothesis 2: There is no significant change in students' perceptions regarding the use of the whiteboard with the graphic pencil towards the slide presentation during the online lesson.

Hypothesis 3: The interactive teaching tools used by teachers are directly related to the successful realization of online learning in the subject of mathematics.

Data collection

The collection of quantitative and qualitative data for this research was conducted through questionnaires, distributed electronically to the surveyors. The data collected from the questionnaires were analyzed in SPSS software. Descriptive statistics was used to determine the extent to which respondents have perceptions about the interactive learning tools used in online mathematics. On the other hand, to see if or not there is any significant change in students' perceptions regarding the use of the whiteboard with the graphic pencil on the slide presentation during the online lesson, a t-test with 95% confidence level was applied. However, to verify whether the interactive teaching tools used by teachers are directly related to the successful implementation of online learning in the subject of mathematics, the correlation coefficient was used to measure the extent to which the variables are correlated with each other.

FINDINGS

The current research with a mixed method approach aimed to explore students' perceptions about the interactive learning tools used during online teaching in the subject of mathematics. Therefore, after analyzing the results of the interviewers we managed to draw these findings, as follows.

The first question was intended to understand how attractive online learning in math was. Analyzing the responses of the respondents we achieved the following results:

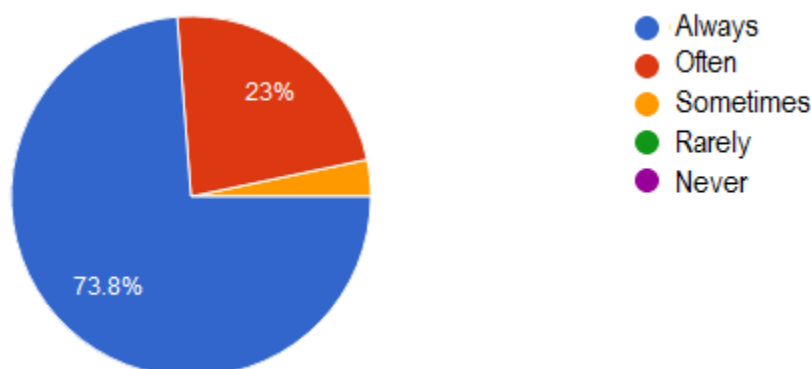

Diagram 1. Online learning in math

Considering the diagram above, the results show that 73.8% of students were always satisfied with the attractiveness of online learning in the subject of mathematics, 23% claim that the lesson was often attractive, 3.2% sometimes state, and no respondent states that learning was not attractive. From the results of descriptive statistics show us that the arithmetic mean was 1.30 and a standard deviation of 0.527. From these results an average that shows that students were always satisfied with the online learning, as well as a low standard deviation shows that the data were collected around the average. Therefore, we can say that online learning in mathematics was attractive because there was interaction between teacher and student.

The second question aimed to analyze respondents' perceptions of the usefulness of interactive learning tools to understand mathematical concepts during online learning. Analyzing the responses of the respondents we achieved these results as follows:

Table 1. Frequencies

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	31	48,4	49,2	49,2
	2	18	28,1	28,6	77,8
	3	13	20,3	20,6	98,4
	5	1	1,6	1,6	100,0
	Total	63	98,4	100,0	
Missing	System	1	1,6		
Total		64	100,0		

Considering the table above, we see that the results of the respondents are showing that 77.8% of the respondents say that interactive learning tools are useful to understand mathematical concepts during online learning, 20.3% say that they are sometimes useful, while only 1.6% of interviewers express that interactive learning tools are not useful for understanding mathematical concepts. Also, the average of the respondents' answers shows 1.76, the standard deviation is 0.893 and the standard error mean is 0.112. From the analyzed results we can say that the students show the importance and usefulness of the interactive teaching tools that the teachers had used during the online teaching in the subject of mathematics.

The third question aimed to present students' perceptions of the interactive learning tools used during online learning in the subject of mathematics. According to the respondents' responses, we are noticing that they had positive perceptions of interactive learning tools, as they emphasize the good effects on

online learning in the subject of mathematics. Also, the respondents say that the slide presentations were less accessible to the students, but the white board with graphic pencil was more explanatory and more attractive. Some interviewers show that the use of interactive teaching tools during online teaching was very understandable and useful to solve problems in the subject of mathematics. However, there were a very small number of respondents who did not have opinions or expressed that they are at a satisfactory level. Therefore, from these answers of the respondents we can say that students' perceptions of interactive teaching tools during online teaching were positive and they liked the way they use these teaching tools to clarify mathematical concepts.

The fourth question aimed to analyze what is the most preferred teaching tool for surveyors during online learning in the subject of mathematics. Analyzing the responses of the respondents we achieved these results as follows:

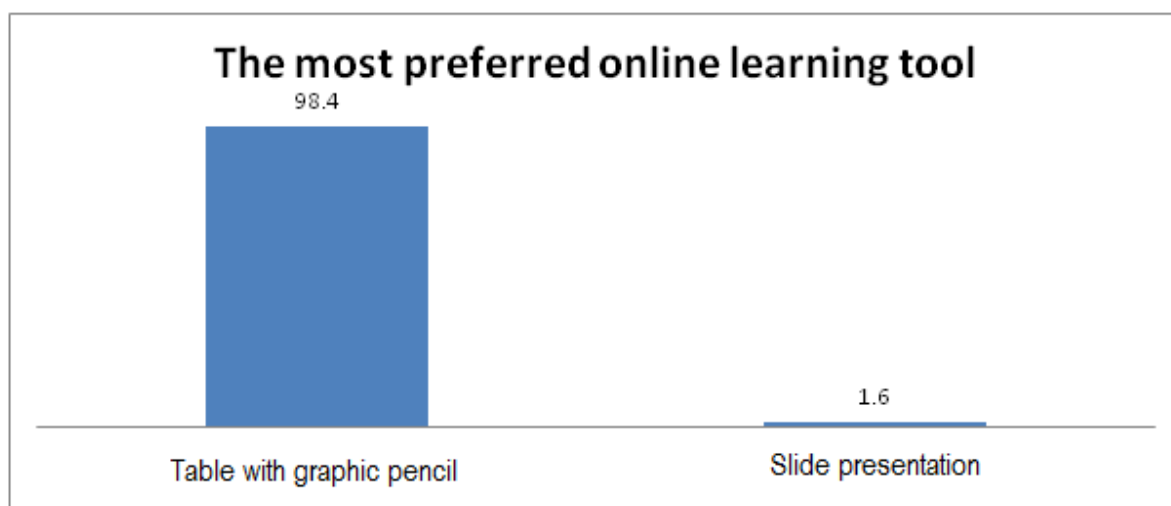

Diagram 2. Preferred teaching tool

Considering the diagram above, we see that the results of the respondents with a very high percentage of 98.4% emphasize that the most preferred teaching tool for students for online learning in mathematics was the whiteboard with a graphic pencil, while only 1.6% of respondents like the slide presentation in online learning. The average for this question was 1.02 and the standard deviation of 0.126, states that the answers of the interviewers are focused on the use of whiteboard with graphic pencil during online teaching.

The fifth question aimed to analyze the importance of the whiteboard with the graphic pencil as an important teaching tool to solve mathematical problems online. Analyzing the responses of the respondents we achieved these results as follows:

Table 2. Descriptive statistics

N	Valid	63
	Missing	1
Mean		1,13
Std. Error of Mean		,042
Median		1,00
Std. Deviation		,336
Skewness		2,296
Kurtosis		3,376

Considering the table above, we see that the results of the interviewers are averaging 1.13, the median is 1.0, the standard deviation is 0.336, the Skewness is 2.296, and the Kurtosis is 3.376. Therefore, these results show the importance of the whiteboard with the graphic pencil as an important teaching tool to solve mathematical problems online. In other words, we can say that due to the sensitive nature of mathematics, teachers have to go through the procedures when solving problems, and that the whiteboard with a graphic pencil creates an interaction between the teacher and the student throughout the solution stages of a mathematical problem.

The sixth question aimed to analyze how much the slide presentation has made the material more organized as well as more attractive in terms of understanding the learning units from the subject of mathematics. Analyzing the responses of the respondents we achieved these results as follows:

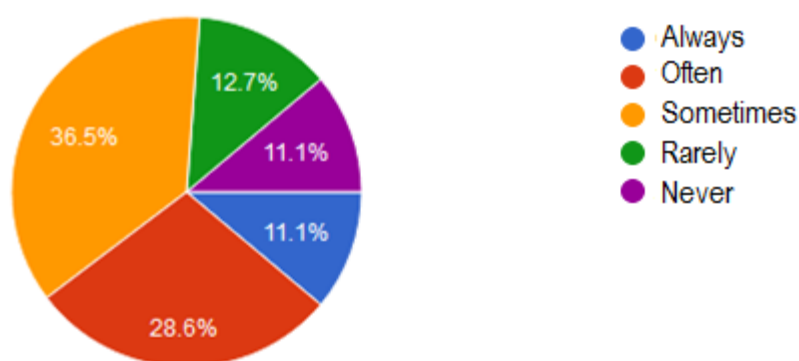

Diagram 3. Slide presentation

Considering the above diagram, we see that the results of the respondents of 11.1% always emphasize that the presentation with slides has made the material more organized and more attractive regarding the understanding of the teaching units from the subject of mathematics, 28.6% often express themselves

for the presentation with slides, 36.5% express themselves sometimes, 12.7% express themselves infrequently and 11.1% state that slide presentation was never effective. An average of 2.84 and a standard deviation of 1.139 indicate that student when teachers presented via slides sometimes or rarely was the most structured and engaging online learning. Therefore, it could be expected that slide presentation could have a great positive effect on online learning, however it may have an impact on other subjects, but in mathematics these results showed that slide presentation is not being preferred during online learning in this area.

To confirm or disprove the second hypothesis we used the t-test to see if there were any differences in students' perceptions of the whiteboard with the graphic pencil compared to that of the slideshow. By analyzing the answers to the fifth and sixth questions we achieved these results as follows:

Table 3. One-Sample Test

		Test Value = 0					
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper
White board with graphic pencil		26,652	62	,000	1,127	1,04	1,21
Slideshow presentation		19,802	62	,000	2,841	2,55	3,13

Analyzing the t-test results from the table above, we are noticing that the significant sign is 0.000 and that it is $\alpha < 0.05$, this proves that testing the hypothesis at a 95% reliability level rejects the second hypothesis presented in this research. Therefore, we can say that there is a significant change in students' perceptions regarding the use of whiteboard with graphic pencil towards slide presentation during online learning. Also, according to the results we can say that the whiteboard with graphic pencil was the most preferred tool of students against the presentation with slides during the online teacher in the subject of mathematics.

The seventh question was intended to present the additional comments of the students that they had about the interactive teaching tools, respectively about the whiteboard with graphic pencil and the presentation with slides during the online teaching in the subject of mathematics. The answers of the interviewers varied from different, from which we can distinguish some of them. Some interviewers say that the whiteboard with the graphic pencil has been a better way to understand math problems, while the way it is presented with slides has been a good way of theoretical learning. Also, some respondents say that interactive teaching tools were very effective, and they emphasize that online learning was developed as based on the classroom board, on the other hand the presentation with slides was much

more difficult and almost impossible to understand the solution of mathematical problems. The interviewers also point out the importance of the whiteboard with a graphic pencil and argue that in the subject of mathematics they need additional clarifications and explanations, and not just reading from the glasses. From these answers of the interviewers we can say that during the online learning in the subject of mathematics the whiteboard with graphic pencil was the most attractive, most liked, most useful and most practical teaching tool to understand mathematical concepts.

The eighth question aimed to analyze the help of interactive teaching tools used by teachers in the successful realization of online learning. Analyzing the responses of the respondents we achieved these results as follows:

Table 4. Correlation

		Successful realization of online learning	Interactive teaching tools during online learning
Successful realization of online learning	Pearson Correlation	1	,322*
	Sig. (2-tailed)		,010
Interactive teaching tools during online learning	Pearson Correlation	,322*	1
	Sig. (2-tailed)	,010	

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Considering the table above, we see that the results show a positive correlation of 0.322 and that it shows the help of interactive teaching tools used by teachers in the successful realization of online learning. These student responses also confirm the third hypothesis put forward for this research by proving that the interactive teaching tools used by teachers are directly related to the successful realization of online learning in the subject of mathematics. But still, this relationship is not so perfect. Therefore, we can say that in addition to interactive teaching tools, other factors also influence the successful realization of online learning in the subject of mathematics.

From the research results they can also provide answers to the research question and confirmation of the first hypothesis, alluding that students' perceptions of the interactive teaching tools used during online learning in mathematics have been positive and they were satisfied with these tools because created an interaction between teacher and student.

DISCUSSION

Analyzing students' perceptions of interactive learning tools revealed great benefits for using these tools in online learning. Moreover, interactive teaching tools not only assist students in understanding mathematical concepts, but also facilitate teaching during online learning. Therefore, teachers should constantly look for alternative interactive teaching aids to increase interest and assist students in online learning. As can be seen from the research results, the use of interactive teaching tools during online learning is very important in virtual classroom activities, as they can represent the outside world of teaching with all its intricacies in the virtual classroom. We can say that the teaching process using more interactive tools and a greater variety of techniques makes online learning more useful.

CONCLUSIONS

The results of the study can provide empirical data that can be used to orient teachers to use interactive teaching tools during online learning. That is, the results of this study may indicate that students' perceptions of interactive learning tools were positive and that it was observed that there was a significant positive relationship between the use of interactive learning tools and online learning. Also, from the analysis of the results it was noticed that the students had perceptions that the whiteboard through lecturing interactively in the subject of mathematics was more successful compared to the presentation through slides.

RECOMMENDATIONS

These findings may recommend teachers to use more interactive teaching tools in the online math classes, namely the whiteboard with a graphic pencil to explain mathematical concepts. It may therefore be a good idea for teachers to use as many interactive teaching aids as possible when teaching mathematics online, but a better choice might be to combine a slide show and a whiteboard with a graphic pencil. From these findings of this study, teachers are recommended to reflect the innovative or missionary innovative enthusiasm, to introduce new interactive teaching tools during online teaching in the subject of mathematics.

REFERENCES

- Athuraliya, A. (2020, 12 2). *How to Effectively Use an Online Whiteboard to Enhance Online Teaching*. Retrieved 1 28, 2021, from Creately: <https://creately.com/blog/education/online-whiteboard-for-teaching/>
- Ferlazzo, L. (2020, 11 8). *Education Week*. Retrieved 1 2021, 30, from 10 Favorite Online Teaching Tools Used by Educators This Year : <https://www.edweek.org/teaching-learning/opinion-10-favorite-online-teaching-tools-used-by-educators-this-year/2020/11>

- Kennewell, S., Tanner, H., Jones, S., & Beauchamp, G. (2008). *Analysing the use of interactive technology to implement interactive teaching*. *Journal of Computer Assisted Learning*, 24(1), 61-73.
- Law, T. (2021, 1 3). *Oberlo*. Retrieved 1 28, 2021, from Online Teaching: Everything You Need To Know in 2021: <https://www.oberlo.com/blog/online-teaching>
- Laxell, S., & Virtanen, J. (2021). *Free online whiteboard tool for teachers and classrooms!* Retrieved 1 29, 2021, from Whiteboard.fi: <https://whiteboard.fi/>
- Lu, Y. (2011). *Using a Virtual Classroom to Teach Online*. *Journal of Online Mathematics and its Applications*.
- Nourdad, N., & Aghayi, E. T. (2016). *A Comparative Study on the Effect of instruction through PowerPoint Presentation and Whiteboard on EFL learners' Essay Writing Ability*. *Modern Journal of Language Teaching Methods (MJLTM)*, Vol.6 , Issue.4.5, 46–55.
- Pickvance, C. (2005). *The four varieties of comparative analysis: the case of environmental regulation*. *Journal of Housing and the Built Environment*, 16, 7-28.
- Sanders, S., Nielsen, W. S., McPhail, C., & Forrester, P. A. (2019). *Maths Anxious Pre-Service Teachers' Perspectives of "Doing" Mathematics in a Whiteboard Room*. *Faculty of Social Sciences - Papers*, 4714.
- UNESCO. (2020). *10 recommendations to ensure that learning remains uninterrupted*. *Learning Solutions*.
- Wig - Celeste, L. (2020, 12 2). *Teaching Math Online Tools*. Retrieved 1 30, 2021, from Big Rock: <https://thebigrock.com/wbbv1/lzfekmk.php?id=dc0063-teaching-math-online-tools>
- Williams, L. (2020, 4 9). *From Whiteboard to iPad: Teaching Math Virtually*. Retrieved 1 29, 2021, from Saint Joseph`s University: <https://www.sju.edu/news/whiteboard-ipad-teaching-math-virtually>

Kimlik ve Kùltür

Dr. Rabia AKSOY ARIKAN¹

Öz

Günümüzde teknoloji ve bilimler son derece gelişmiş olmasına rağmen, birey olarak insan kimlik sorunuyla uğraşmaya devam etmekte, çağdaş insan kimliğini aramaktadır. Elbette bu arayış toplumsal ve kültürel bir kimlik arayışıdır ve dolayısıyla tarihle ilişkili olduğu için ulusal kimlikle de ilgilidir. Kimlik ve kültür kavramları birbiriyle içiçedir; bu yüzden kültür ve kimlik kavramlarının kurgulanışını bilmek, toplumsal yapı içerisinde nasıl ve ne şekilde bulunduğunu tespit etmek anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu kolaylık sayesinde kültürel değişme ve etkileşimin insan üzerindeki etkilerini toplumsal yaşamın her alanında görmek mümkün olabilmektedir. Bu teorik yaklaşımlar güncel tarih açısından doğrulanabilen birçok veri içermektedir. İçinde bulunduğumuz dönemde farklı kültürler kendilerinin kabul edilebilecekleri karma bir kültür oluşturmaya çalışmakta, bu oluşumun yolunun da giyim ve beslenme tarzlarından, TV dizilerinden, bilgisayar programlarından, hak ve özgürlüklere kadar her alan da tek tipleştirilmeden geçtiğini bilmektedirler. Daha detaylı bir analizle kültür ve kimlik arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bu durumda; bir yandan benimsenirken diğer yandan ulusal kültürlerle müdahalenin engellenmesi şeklinde bir tavırla da karşı karşıya kalınmaktadır. Bu durum; çelişki ve reddedişler içerisinde kurgulanan farklı bireysel tutumlardan oluşabileceği gibi, sosyal iç bağlantı ile anlaşılan toplumsal yapı içerisinde gerçekleşebilir. Netice itibarıyla bu oluşum, kimlik ve kültür arasındaki sıkı ilişkinin net bir şekilde görülmesine neden olmaktadır. Bu çalışma kimlik ve kültür kavramlarının teorik açıdan incelenmesini içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Kùltür, Kùltürel Çalışmalar, Kùltürel Tarih, Kùltürel Kimlik.

¹ Dr. Öğretim Görevlisi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümü, E-mail: rarikan18@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-9074-7428; TURKEY

Abstract

Although today's technologies and sciences are highly advanced, as individuals continue to deal with the problem of human identity, searching for contemporary human identity. Of course, this quest is a search for social and cultural identity and therefore it is also related to national identity, as it is related to history. The concepts of identity and culture are intertwined; therefore, knowing the fiction of the concepts of culture and identity, determining how and in what way they exist in the social structure, facilitates their understanding. Thanks to this convenience, it is possible to see the effects of cultural change and interaction on people in all areas of social life. These theoretical approaches contain a lot of data that can be verified in terms of current history. Trying to create a culture in which accepting of different cultures where they can be mixed in this way the formation of the clothing and diet, TV series, computer programs are aware that every single area of rights and freedoms goes. In this case, which reveals the relationship between culture and identity through a more detailed analysis; on the one hand, it is adopted, and on the other hand, it is also faced with an attitude in the form of preventing intervention in national cultures. This can consist of different individual attitudes formed in contradictions and refusals, as well as in a social structure made sense by social internal connection. As a result, this formation leads to a clear view of the tight relationship between identity and culture. This study includes a theoretical study of the concepts of identity and culture.

Keywords: Identity, Culture, Cultural Studyings, Cultural Exchange, Cultural History

GİRİŞ

İnsanlığın oluşumu ve sonrasında dillerin ortaya çıkışı olarak kabul edilen Babil Efsanesi 'ne göre "Babil Asma Bahçelerinin farklı katlarında çalışanlar, uzun yıllar süren çalışmaları sonucunda birbirlerinden kopmuşlar ve birbirlerinin dilini anlamamaya başlamışlardır. "Babilleşme" olarak adlandırılan bu oluşum insanların birbirleriyle anlaşamamaları olarak değerlendirilmiştir. Bu durumun sonucunda insanlar bölünmüş, parçalanmış ve yeryüzünün farklı yerlerine dağılmışlardır. Böylece farklı diller, kültürler, kimlikler ve dolayısıyla farklı dünyalar oluşmuştur.

Kültür sözcüğü, düşüncelerin evrimi, teknik ve teknolojinin gelişimi, sanat etkinliğinin çeşitliliği, hayat tarzlarının değişmesi, inanç sistemlerinin gelişmesi sonucunda zaman içinde farklı anlamlarda kullanılmıştır. Bir insanın kişiliğini ya da bir toplumun özelliklerini belirleyen onu diğerlerinden ayıran kimlik sözcüğü ise, karakteristik bir özellik olarak ifade edilebilir. Kimlik, kişilerin ve çeşitli büyüklük ve nitelikteki toplumsal grupların tanıtıcı tanımıdır.

Günümüzde teknoloji ve bilimlerin son derece gelişmiş olmasına rağmen, birey olarak insan kimlik sorunuyla uğraşmaya devam etmekte, çağdaş insan kimliğini aramaktadır. Bu arayış toplumsal ve kültürel bir kimlik arayışıdır ve dolayısıyla tarihle ilişkili olduğu için ulusal kimlikle de ilgilidir. Bu durumda kimlik ve kültür kavramları birbiriyle içiçedir. Bu yüzden kültür ve kimlik kavramlarının

kurgulanışını bilmek, toplumsal yapı içerisinde nasıl ve ne şekilde bulunduğunu tespit etmek anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu kolaylık sayesinde kültürel değişme ve etkileşimin insan üzerindeki etkilerini toplumsal yaşamın her alanında görmek mümkün olabilmektedir. Bu teorik yaklaşımlar güncel tarih açısından doğrulanabilen birçok veri içermektedir. İçinde bulunduğumuz dönemde farklı kültürler kendilerinin kabul edilebilecekleri karma bir kültür oluşturmaya çalışmakta, bu oluşumun yolunun da giyim ve beslenme tarzlarından, TV dizilerinden, bilgisayar programlarından, hak ve özgürlüklere kadar her alan da tek tipleştirmeden geçtiğini bilmektedirler. Daha detaylı bir analizle kültür ve kimlik arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bu durumda; bir yandan benimsenirken diğer yandan ulusal kültürlere müdahalenin engellenmesi şeklinde bir tavırla da karşı karşıya kalınmaktadır. Bu durum; çelişki ve reddedişler içerisinde kurgulanan farklı bireysel tutumlardan oluşabildiği gibi, sosyal iç bağlantı ile anlaşılan toplumsal yapı içerisinde gerçekleşebilir. Sonuçta bu oluşum, kimlik ve kültür arasındaki sıkı ilişkinin açık ve net bir göstergesi durumundadır.

Kimlik

Kimlik kavramı, 1960'lı yıllarda Sosyal Bilimlerde çalışma alanı olmuştur. Felsefi olarak bir şeyi o şey yapan unsur; söz konusu varlığın kim ya da ne olduğunu belirten sosyal bir görüngü olarak tanımlanabilir. Kimlikler; etnik, fiziksel sınıfsal, cinsel, siyasal, dinsel, siyasi ve anne-baba kimliği gibi türlere ayrılabilir. Örneğin etnik kimlik önceden, siyasî kimlik de sonradan kazanılmış bir kimliktir. Her kimliğin kişiye kazandırdıkları vardır. Kimlik dinamik ve değişken bir yapıya sahiptir. Kimliklerin şekillenmesinde çok sayıda dışsal faktör etkindir.

Kimlikler alt ve üst kimlikler olarak da gruplandırılabilir. Örneğin kişinin tek kelimeyle kendisini tanıtmayı bir üst kimlik belirtme aracıdır. Kimliğin olması önemlidir ancak insanın kimliğinin arkasının boş olması tehlikelidir. Dini ve milli kimliklerdeki eksiklik ve boşluklar hemen farklı şekillerde doldurulur. Kimlik insanın farklı bir bakış açısıyla bakmasına, önyargılı olmasına neden olabilir. Dolayısıyla iyilik ve kötülük kavramları kişiden kişiye değişebilir. Ancak evrensel iyilik ve evrensel kötülük kavramları herkes tarafından kabul edilir. Örneğin soykırım evrensel bir kötülüktür. Her kimliğin insana ve topluma kazandırdıkları vardır. Kimlik analizinde en önemli nokta devletlerin hassasiyetleri ve kültürel dinamikleridir. Bu kodlara dokunulduğunda savaşın olması kaçınılmazdır. Nitekim insanların kimliğini anlamadan devletlerin kimliğini anlamak mümkün değildir.

Kimlik kavramının yazarlara, bakış açılarına ve algılayışlara göre farklı tanımları da yapılmıştır. Bu tanımlamalardan birisi bir kişi ya da grubun kendisini tanımlaması ve kendini diğer kişi ya da gruplar arasında konumlandırmasıdır. Bireysel olarak bakıldığında ise, benlik kavramı ön plana çıkar ve farklı araştırmacılar tarafından özgün tanımlarla kavramlaştırılır. **Psikolojik yaklaşımlar**, benliği çekirdek bir yapı olarak ele alır ve kendisiyle arasında kurduğu iletişim, birbiriyle bütünleştiren semantik (anlam bilimsel) ve biyografik bir bütün olarak nitelendirir. Bir diğer bakış açısından ise benlik; bir kişinin kendisi hakkında sahip olduğu gruplandırılan bir şema olarak tanımlanır. Kişinin geçmiş yaşantılarından edindiği bu şema, kurduğu iletişimleri algılaması ve işlemlerini yönlendiren zihinsel bir olaydır. Olayları, bize görüldüğü şekliyle, asıl özellikleriyle gözleme ve betimlemeyi amaçlayan **fenomonolojik yaklaşımlar** ise benlik veya kimliği, kişinin belirli bir düzeyde kendisinin algıladığı

veya hissettiği şekilde inceler. Bu yaklaşımda; kişinin sosyal ve fiziksel çevresi ve kendisi hakkındaki öznel tanımları ve kısaca kendi kendisini betimlemesi ön planda tutulur. Davranış ve tutumlarda olduğu gibi benlik ya da kişisel kimliğin de bilişsel, duygusal ve davranışsal öğeleri vardır. Bilişsel ya da düşünsel öge kişinin kendisi hakkındaki bilgi ve düşünceler bütününe, duygusal öge kendiyle mutlu olma veya olmama durumuna, kendi hakkındaki olumlu ve olumsuz duygular bütününe, davranışsal öge ise kendini diğerlerine yansıtma ve ortaya koyma davranışlarının tamamı olarak nitelendirilir. Bu durumda kişisel kimlik(benlik) kavramının üç ögesi vardır. Bunlar: benlik kavramı, öz-saygı ve kendini sunma olarak adlandırılır. Kimlikler **bireysel, sosyal ve kolektif** olmak üzere üç bölüme ayrılır: Kimliğin kişiler arası düzeydeki ifadesi olarak adlandırılan “**sosyal kimlik**” kişisel kimliğin belirli bir sosyal gruba ait olma durumu hakkındaki bilgi veya bilincimizi temel alan kısmını oluşturur. **Sosyal kimlik** insanlar arası etkileşim içinde sergilenen bir rol olup kişiler arası etkileşimde bir kişinin sosyal sınıfını ön plana çıkararak, sosyal bir statüye bağlı olan davranışlarını kavramlaştırır. Kişinin diğerleriyle ilişkisinde gösterdiği tavır ya da rol, başkaları tarafından imaj olarak algılanır. Kişinin sosyal kimliği, kişinin gerçekte sahip olduğu kategori ve özellikleri yansıtan bir kimlik veya kişinin kendi durumu ve izlenimlerini yansıtan bir kimlik de olabilir (Bilgin, 2007: 12).

Kolektif kimlik; sosyal kimliğin topluluklar düzeyindeki ifadesi olarak tanımlanabilir. Bu kimlik sınırları belli bir alanda belli bir kültürel topluluk tarafından taşınan bir kimliktir. Etnik, dinsel ve ulusal kimlikler bireysel kültürün türleridir. Kolektif kimlikte genellikle bir farklılaşma söz konusudur; çünkü diğerine göre karşıtlık içinde bir zıtlık ve diğerlerinden fark olarak tanımlanır. Bu nedenle belirli bir konunun dışına çıkamayan bazı grupların (etnik gruplar gibi) diğer gruplardan farklarını ortaya koyma, vurgulama istekleri olarak nitelendirilebilir. Kolektif kimlik birbirinden farklı boyutlar içerir; güvenlik duygusu verme, harekete yönelme, öznel ve nesnel özellikleri birleştirme, süreklilik sağlama, dönüştürme, bunların arasındadır. Kolektif kimlik, belli bir durumu değil, süreci yansıtır. Bir topluluğun kimliği, diğer topluluklarla ilişkisi zamanla değişir. Kolektif kimlik ihtiyacı, bir kişi ya da grubun kendisinde duyduğu bir ihtiyaç olmaktan çok, toplumsal yapı ve örgütlenmelerle, çevresel norm ve değerlerle, dünyanın ve yaşanılan dönemin durumuna bağlı olarak değişen, gelişen ve yaşanan bir ihtiyaçtır. Bir gruba ait olmayı temel alan kolektif kimlikler, grup üyeleri arasında bütünleşmeye neden olduklarından sosyal bir bağ niteliğindedir. Kimliklerin bu özellikleri bir yandan birey ve grupların kimliklerinde bir değişkenlik olarak görünürken, diğer yandan kimliklerde bir çeşitlenmeye neden olmakta ve kimlikler birçoklu-birlik olarak görülmektedir. Bu durum, kimlik olgusuna hem günümüz dünya koşulları hem de tarihsel açıdan bakmak gerekliliğini gösterir(Bilgin, 2007: 14).

İnsan toplumunun iş bölümü yaparak paylaşımında bulunması, sürekli bir bilgi alışverişinde bulunması nedeniyle bir işi, mesleği, unvanı ve duruşu olmuştur. Bu nedenle birey etnik grup, meslek grubu veya din grubu gibi birden fazla gruba ait olup birden çok kimlik sahibi olabilir. Bu kimliklerin bazıları kazanılmış, bazıları bireyin kendi tercihidir. Bireyler alan, sınır ve yoğunlukları zaman ve yere bağlı olarak değişkenlik gösteren aidiyetlerle toplum içinde yer alırlar. Kendini tanımlama, anlamlandırma ve sosyal/kültürel çevrede konumlandırma işlevlerini yüklenen bu aidiyet ve kimliklerden bazıları bireyin içinde bulunduğu şartlara bağlı olarak verilmiş iken, kimlikleri tercihlere bağlı olarak seçmişlerdir. İster verilmiş ister seçilmiş olsun; aile, ülke, sınıf, etnisite, din, cinsiyet olarak bireyselden toplumsala kimlikler içiçe geçmiş bir halde toplumla olan bağımızı oluşturur. Bu bağ kuranlar, aile

kurumun incelenmesinde ve aynı zamanda da bir toplum incelemesinin genel analizlerine ulaştırıcı bir rolü oldukları için oldukça önemlidir. Bu kimlik boyutlarının hep birlikte bireysel kişiliğin temelini oluşturması demektir.

Kısacası kimlik sorunu, tüm sosyal bilimlerdeki en karmaşık ve tartışmalı sorunlardan birisidir. Bu durum kimlik konusunun çok boyutlu olmasından kaynaklanmaktadır. Bunlar, antropolojiden sosyolojiye, psikolojiden tarihe ve hukuka kadar pek çok alanı kapsar ve bu çeşitlilik, kimliğe kültürel bir olgu olarak yaklaşılmasını engellemektedir.

İnsanlar çevresel çeşitlilik ve karmaşıklıkla başa çıkabilmek için çeşitli durumları, olayları ve insanları belirli sınıflara ayırmaktadırlar. Bu çaba, gruplar arası zıtlık ve uçurumu belirginleştirerek arttırmakta ve “**kimlik oluşumu**”na zemin hazırlamaktadır. Kimlik insanların iletişimini sürdürme sürecinde etkilidir. Bu nedenle kimlikler insanla dış dünya arasında bir filtre görevi görürler. İnsanlar kendileri hakkında olumlu bir görüşe sahip olma ve bunu koruma eğilimindedirler. Bu durum bireysel ve kolektif düzeyde öz-saygı arayışı olarak ortaya çıkar ve kimliğin duygusal yanını ifade eder. Dolayısıyla kimlik istikrarlı bir özellik gösterir. Kısacası kimlik, insanların kendileri ile ilgili değerlendirmelerinde durum ve şartların da etkisi olduğundan, kişinin kendisiyle ilgili görüşü yansıtan bir olgudur ve değişkenlik göstermektedir. Kimlik, diğer insanlara karşı duygu ve davranışları, inanç ve tutumları etkileyen dolayısıyla hayatın pusulası niteliğinde olan bir unsurdur(King, 1998: 16).

Kültür

Sosyolojinin en önemli kavramlarından birisi olan **kültür** ise toplumların tarihte varlık olarak görünmeleri, oynadıkları rol ve bugünkü yapıları farklı tanımlamaların yapılmasına neden olmuştur. Sosyal olayların ve sosyal yapının altındaki inanç, bilgi, algı ve bunların dayandığı davranış tipleri her topluma göre farklılık gösterir. Örneğin Fransızlar ne Latin ne de Germen’dir; bu unsurlar kültürleri bakımından birleşip karışarak, din ve vatan kavramlarını içine alarak Fransa’yı ve Fransızları meydana getirmiştir. Fransızlar için millet, kültüre bağlı normlarla tanımlanacak bir yapı değil, o ülke içinde oturan, kültürel etkileşimleri medeniyet çatısı altında oluşturduğu bir yapıdır. Fransızların ayırıcı kimliklerinde, coğrafyalarının yani “Fransa’nın Tarihi” temel olarak alınır.

Kısacası her toplum kendi tarihini yazarken, varlığını belirleyen, farklılaştıran ve kültürel birikimini oluşturan değerlerini ve bu değerlerin şekillendirdiği iç ve dış ilişkileri dikkate alır. Bunları yazmak o toplumun yaşadığı yüzyıl ile olan ilişkilerini de gösterir. Kültür, kişinin ait olduğu grubun benimsediği din, ahlâk, tarih, norm, gelenek ve sanat anlayışı gibi manevî unsurlarla maddî unsurların ve sosyal yapı unsurlarının bütününden meydana gelir.

Gerçekte kültür kavramı başka dillerde de anlamsal açıdan farklı süreçlerden geçmiş bir kavramdır. Sözcüğün Fransızca, İngilizce, Almanca gibi Batı dillerinde XV. yüzyıldan bu yana kullanımı anlam yönünden karmaşık bir tarihsel evrim geçirmiştir. Başlangıçta bu dillerde kültür sözcüğü, Latince kökenindeki anlamı sürdürür: oturmak, yetiştirmek, korumak, yüceltmek, tapmak gibi, sözcüğün bugün Türkçedeki eşdeğeri “ekin”de de olduğu gibi ekmek, göğertmek, yetişmesini gözetmek gibi, XIV. ve XV. yüzyıllarda yapılan kültür tanımı halen geçerliliğini korumaktadır. Kültür kavramının sanatsal

anlamda farklı bir kullanımı söz konusudur. Örneğin; XVI., XVII., XVIII. yüzyıllarda kültür İngilizcede **Thomas More'un, Francis Bacon'un, Thomas Hobbes'un, Dr. Johnson'un** kullanımında, düşüncenin incelenmesi, yetiştirilmesi ve gözetimi anlamlarına gelir. Bu süreçte kazandığı bir anlam da bir insanın eğitimini, inceliğini, görgü derecesini belirlemeye yöneliktir. XVIII. Yüzyılda, Avrupa dillerinde “**uygarlık**” kavramının ön plana çıkmasıyla, kültür kavramı ile uygarlık kavramı sık sık bir arada kullanılmaya, aynı anlama gelmeye başlamıştır. Aydınlanma Çağı tarihçileri ve Alman düşünür **Johann Gottfried von Herder**'in etkisi sonucunda kültür, insan gelişiminin süreçlerini, aşamalarını belirleyen bir kavram haline gelmiştir. Böylece XIX. yüzyılda, sözcük İngilizcede, Almancada, Fransızcada kullanımı olan “uygarlık” ve “gelişme” anlamlarıyla daha kapsamlı bir hale gelmiştir. Bu yüzyıllarda kültürden ulusal ya da geleneksel kültür olarak da bahsedilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla Herder'le birlikte kültür, o ulaşılamaz gibi görünen yerden alınarak; “Pigmelerin de var, Japonların da var, Türklerin de var” denilebilen sosyolojik bir temele oturtulmuştur (Uğur, 2004: 4).

Kültür kavramı bugün Batı dillerinde değişen ve gelişen birçok konuda yerini almıştır. Doğal bir yetişme, yetiştirme, üretme sürecini somut olarak belirleyen bir alanda kullanılabilir. Örneğin; şeker kamışı kültürü, bakteri kültürü, kültür mantarı gibi. Soyut anlamda ise bu kavram, bir yandan XVIII. Yüzyıldaki kullanımının devamı olarak düşünsel, estetik gelişmeyi; diğer yandan XIX. Yüzyıldan beri kullanılan anlamıyla bir ulusun, dönemin, toplumun kendine özgü yaşama biçimini belirleyen bir unsur olarak tanımlanır. Özellikle günümüzde ortaya çıkan anlamı da sanat alanlarında yazın, tiyatro, müzik, resim, mimarlık, film gibi faaliyetleri tasvir etmeye yöneliktir. Günümüzde kültür bakanlıklarının görev alanı, kültürün bu anlamıyla ifade edilir. Bazı uygulamalarda bu görev alanı, tarihi, felsefeyi, bilimsel araştırmaları da içerebilir. Türkçede ise kültür kavramı ilk kez Atatürk'ün tanımları ile çağdaş çizgide bir belirliliğe, aydınlığa yönelir.

Kültür dediğimizde, bir insan topluluğunun, devlet yaşamında, sanat yaşamında, ekonomik yaşamında yapabilecekleri şeylerin bütünü anlatılmak istenir ki, uygarlık da bundan başka bir şey değildir.

Derken **Atatürk**, kavramı birkaç anlamıyla Türkçeye aktarır. Bu tanımlamanın en önemli özelliklerinden birisi, “**uygarlık ve kültür**” ilişkisini benimsemiş olması, diğeri de kültürü toplum üyelerinin yalnız geçmişte yaptıklarının değil, yapabileceklerinin geleceğe yönelik olarak ifade edilmesidir. Kültür geleceğe doğru ilerleyen bir süreçtir. “Kültür okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden anlam çıkarmak, bilinçlenmek, düşünmek, zekâyı eğitmektir.” derken de Atatürk kültür kavramının düşünsel ve estetik gelişme anlamını vurgular (Göktürk, 2012: 181). Böylece kültürün sadece güzel sanatlarda ya da Batı Uygarlıklarında değil, hayatın her alanında yer aldığını öne sürer.

Kültürün anlamlarına yönelik tanımları bir araya getiren **Antropolog A.L.Kroeber** ve **Clyde Kluckhohn** kültürün anlamlarına yönelik çeşitli tanımlamaları bir araya toplar, altı temel tanımda ortak bir karara varırlar. Bunlar:

1. Betimleyici Tanımlar, kültürü sosyal hayatın toplamını oluşturan kapsamlı bir bütün olarak görme ve kültürü oluşturan çeşitli alanları belirlemeye çalışır. **Edward Taylor**'un 1871'de yaptığı bir tanımlamaya göre kültür ya da uygarlık bir toplumun üyesi olarak insanın edindiği bilgi, inanç, sanat,

yasalar, ahlak, gelenekler ve diğer yetenekleri ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütündür. Bu tanımlama hem sanat, ahlâk, yasa gibi fikirleri hem de gelenek, alışkanlık gibi etkinlikleri içermesi açısından dikkat edilmesi gereken bir durumdur.

2. Tarihsel Tanımlar, kültürü nesilden nesile aktaran bir miras olarak kabul eder. Örneğin, 1921 yılında **Robert Park ve Ernest Burgess** kültürle ilgili olarak; “Bir grubun kültürü, grubun ırksal yapılışı ve tarihsel yaşamından dolayı toplumsal mirasların örgütlenmesi ve toplam bütünlüğüdür.” şeklinde bir tanımlama yapmıştır.

3. Normatif Tanımlar, iki biçimde yer alabilir. Birincisi, kültürün somut davranış ve eylem yapılarını biçimlendiren bir kural ya da yaşam biçimi olduğunu ileri sürer. Örneğin bir topluluk ya da kabilenin sürdürdüğü yaşam biçimi kültür olarak görülür. İkincisi, davranışa bakmaksızın değerlerin rolüne öncelik verir. Örneğin, **W.I.Thomas** 1937’de kültürün “ilkel ya da medeni her insan grubunun maddi ve toplumsal değerleri” olduğunu iddia eder.

3.Psikolojik Tanımlar, kültürün insanların iletişim kurmasına, öğrenmesine ya da maddi ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayan bir sorun çözücü araç olarak rolü vurgulanır.

4.Yapısal Tanımlar, kültürün ayrışabilen yönlerinin kurulu karşılıklı ilişkilerine işaret eder ve kültürün somut davranıştan çok farklı bir soyutlama olduğunu ifade eder.

5.Genetik Tanımlar kültürü, nasıl var olduğu ya da varoluşunu nasıl sürdürdüğü bakımından tanımlar. Bu tanımlamanın biyoloji ile çok az ilgisi vardır, dahası kültürü insani etkileşimden meydana gelen ya da nesillere aktarımın bir ürünü olarak varlığını sürdüren bir oluşum olarak açıklar (Smith, 2007: 16).

Sonuç olarak bu tür tanımlar ideal olan ile davranışsal olan arasında karşılaştırma yapanlar ve yapmayanlar olarak karşılaştırılabilir ve genişletilebilir.

Kültür, belirli bir kökten gelmiş bir toplumun "**mayası**" anlamındadır. Bir toplumun mayasını yani kültürünü; o toplumun dil, yazı, tarih, din, töre, edebiyat ve sanat birliğinin toplamı belirler. Bir toplumun temelini oluşturan bu ortak değerler, o toplumun diğer toplumların kimliklerinden nasıl ve nerede ayrıldığını belgeler.

Kültürün taşıyıcısına, egemenlik alanına, çıkış, yaratılış kaynaklarına, görünüşüne, biçimine göre değişik kullanım alanlarına yönelik tanımları yapılabilir:

1.Bireysel kültür, bireye içinde bulunduğu toplumun üyelerince karşılaştırma yöntemiyle yakıştıran bir kimliktir. Bireyin içinde bulunduğu, yaşamını sürdürdüğü toplumun niteliğiyle birlikte bir anlam taşır.

2.Yöresel veya bölgesel kültür, ulusal kültürün tabanını oluşturur.

3.Ulusal kültür, bir toplumda yemek, giyinmek, barınmak, eğlenmek gibi gereksinmelerin elde edilmesinde kullanılan bilgi, inanç, davranış ve ifade biçimlerini içeren ve toplumun yapısını oluşturan kültüre denilmektedir.

4.Evrensel kültür, bilim, teknik, felsefe ve din gibi kültür öğelerini içeren ve bir topluma özgü olmayan, genel geçerliliği olan kültüre evrensel kültür denir. Bir çağa ve bir tarihsel döneme dünya ölçüsünde etkin olan diğer kültürlerle baskın çıkan bir "çoğul kültür" dür. Her kültürün içeriği gereği tarihsel olması; o kültürün belli bir zaman kesiti içinde varlığını sürdürmesi, yerini her an bir başka kültüre bırakabileceği, o başka kültüre kendisinden pek çok şeyleri taşımış olsa da terk edebileceği anlamına gelir.

Herhangi bir halk topluluğunu, millet yapan kültür değerleridir. Kültür; tarihi süreç içerisinde oluşur, milletler yaşadıkça o da yaşar. Nesilden nesile geçen kültürel değerler, yaşayan insanların duygu, düşünce ve yaşantılarıyla şekillenir zaman içerisinde gelişerek bazen de değişerek devam eder. Kültür değerleri hiçbir zaman durağan kalmazlar devamlı değişim halindedirler. Nitekim bu değişim çok hızlı olmayabilir, bazen yıllar bazen de yüzyıllar boyunca sürebilir.

Kültür Tarihi Çalışmaları ve İncelemeleri

“Kültür Tarihi Çalışmaları” ve “Kültür İncelemeleri” geçmişte oldukça yaygın olmasına rağmen kültür tarihinin bir bilim dalı olarak ortaya çıkışı ve yükselişi yetmişli yıllardan itibaren olmuştur. Kültür tarihinin konusu; kültürel davranışların, etkileşimlerin özünü, yapısını ve gelişimini hem biçimsel hem düşünsel açıdan anlayabilecek kültür felsefesinden faydalanarak, kurumların işleyişlerini, bireylerle ilişkisini inceleyen toplumsal grup ve çevrelerin yaşam tarzlarını, kültür nesnelere, üretim tüketim nesnelere, yaşam tarzlarını etkileyen giyim, beslenme ve yerleşim tarzları gibi konulardır. Kültür tarihi dönemlere özgü popüler kültür geleneklerini konu olarak edinebilir. Neticede kültür tarihi, kültür incelemeleri, toplum, siyaset, ekonomi, felsefe yani düşünceler, toplumsal iletişim ve sanatın alanlarını içermektedir. Ancak bu incelemelerin ideoloji, ulus, etniklik, toplumsal sınıflar gibi kültürel oluşumlarda son derece etkili olan kurumların dışında kalması mümkün değildir. Kültür tarihçisi **Peter Burke** 1960’lı yıllardan 1990’lı yıllara doğru kültürel incelemelere karşı yoğun bir ilgi artışının olduğunu belirtir. Bunun nedeni kültür teriminin çoğul olarak gitgide genişleyen bir anlamda kullanılması ve buna paralel olarak kültürel incelemelerin çeşitlilik göstermesidir. Örneğin iktisat kuramları ve sorunları çerçevesinde tüketim kültürü incelemeleri başlamış ama aynı zamanda bu konu kültürel psikolojinin de inceleme alanı olmuştur. Doksanlı yıllarda “girişim kültürü”, “aşk kültürü”, “protesto kültürü”, “nezaket kültürü” gibi konularda kitaplar yayınlanmıştır. Birçok kültürel konu kültür tarihinin içinde yer aldığı gibi siyaset ve siyasi olaylar da kültür tarihinin içinde yer alan bir araştırma alanıdır; çünkü kültür tarihinde siyasi olayların kendisi birinci planda yer almaz, ama siyasi olayları belirleyen nesnelere, örneğin iletişim, iktidar arzusu, bunların göstergesi durumundaki imgeler, törenler, nutuklar, hatta ritüeller kültür tarihinin konu alanıdır. Burke’ye göre, “kültür tarihi kavramı eskiden yüksek kültür anlamına geldiği halde, zamanla aşağı doğru yayılmış ve aşağı ya da halk kültürünü de kapsamaya çalışmış; yakın dönemlerde ise yanlamasına genişleyerek güzel sanatları ve bilimlere içine almıştır. Ama sonra güzel sanatların, bilimlerin popüler karşılıklarını, halk müziği ve tıbbi gibi konuları anlatmakta kullanılmaya başlanmıştır. Bugün artık iletişim kuramı, sanat kuramları, film çalışmaları ve kuramları, kültürel antropoloji, müze ve arkeoloji çalışmaları bir toplumda kültür hayatının ve kültür tarihinin konu alanı içindedir(Gülmez, Esmer, 2011: 13-15).

Küreselleşmeyle birlikte en önemli şey kültür olmaktadır. Kültür genel olarak hep birleştirici yönü ile ele alınsa da kültürün ayırıcı olma özelliği de vardır. Çünkü kültür, genel olarak kendi içinde karşıtlıklarını da barındıran bir yapıya sahiptir. Kültür belirli bir toplumun karakterini meydana getiren fikirleri, bilgileri, bütün kültür alanlarını kaplayan ve onların tutum ve davranış türlerini içeren, insanın ne olduğunun cevabını bulduğu bir sistemdir. İnsanlar yaşarken bazı değer, inanç ve sosyal ilişkileri öğrenerek toplumsal bir varlık haline gelir. Kültür unsurları her bireyde aynı şekilde karşılık bulamaz, yani bir toplumun her bireyi aynı kültüre aynı şekilde dâhil olamaz.

Kültür kavramı ile birlikte incelenmesi gereken en önemli kavramlardan birisi **değişme** kavramıdır. Değişme ve gelişme, birey ve toplum için olduğu kadar kültür için de gereklidir; toplumsal yapının işleyişine devamlılık ve dinamizm kazandırır. Hayat daima ileriye doğru aktığı için birey, toplum ya da kültürün değişmesi de kaçınılmazdır. Dolayısıyla önemli olan değişimin niteliği ve boyutlarıdır.

Kültürel değişim toplumdaki kişi veya grup yeniliklerinin neden olduğu “**iç etkenlerden**” ya da uluslararası etkileşime bağlı olarak ortaya çıkan “**dış etkenlerden**” kaynaklanabilir. Bu anlamda kültür değişmesinin serbest ya da zorlanmış olarak meydana geldiği kabul edilmekte, dünyadaki genel değişmelerle birlikte, kırsaldan şehre göç, ekonomik, sosyal ve teknolojik sebepler de kültürel değişimde önemli etkenler olarak görülmektedir. Kültür, herhangi bir kişi ya da kişilerin oluşturduğu herhangi bir grupta değil ilgili toplumu meydana getiren daha geniş bir tabakada aranmalıdır. Bir kişinin kültürü, bir sınıf veya grubun kültüründen ayrı düşünülemez.

Kültürde bir çözümden söz edilecekse öncelikle kültürün egemen olduğu toplumda birkaç tabakanın ayrı kültürler oluşturacak biçime gelmesi gerekmektedir. Bu anlamda üst kültürden söz etmek, kültürel bir çözümden söz etmekle aynı anlamı taşımaktadır. Çünkü bir kültür, üst kültür düzeyinde ön plana çıkan ayrı olarak faaliyet gösteren kültür parçalarına bölünürse o kültür çözülmüş demektir. Bu yaklaşımda özellikle Batıda toplumun bir seviyesi ile diğer seviyesi arasında bir kültür ayrılığı vardır. Bunun nedeni kültürde bir özelleşmenin söz konusu olmasıdır.

Sanayileşmenin sosyalleştirici yönüyle daha çok ortaya çıkan “**alt ve üst kültür**” kavramları sosyolojik olarak önem taşımaktadır. Alt kültür toplum içerisinde amacı, beklentisi, duygusu, düşüncesi, ilkesi farklı olan bu nedenle de başkalarından farklı davranan bir grup insanın veya toplum kesiminin benimsediği kültürdür. Sınıf farklılıklarının veya etnik ayrımcılıklarının yoğun olarak bulunduğu ve farkların bilimsel olarak tespit edilebildiği ülkelerde daha çok alt kültürler görülebilir.

Tarih boyunca bütün kültürler bir takım alışveriş ve etkilenmelerle karma bir özellik kazanırlar; böylece her toplum genelde çok kültürlü bir yapıya sahip olmuştur. Kültürel Etkileşimin kökeninde göç olayı her zaman önemli bir rol oynamıştır. Göçler hem yeni bir kültürü keşfetmeyi sağlamış, hem de o kültür içinde çatışma ve zorlukları da beraberinde getirmiştir. Bir kültür içinde yaşayan toplulukların kendi kültürleri içinde farklı kültürlerin inançlarından, âdetlerinden, hayat tarzlarından etkilenmemesi mümkün değildir. Her ne kadar bazı çatışmalar olsa da hiçbir kültür, etkileşimden, değişimden kendisini uzak tutamaz.

Kültür, en kısa tanımıyla, insanın doğaya eklediği tüm maddi ve manevi varlıkların toplamıdır. Bu anlamda, insanoğlunun yarattığı, ürettiği, her mal, her ahlâk kuralı bir "**kültür ögesi**" dir. Genellikle, fiziksel nitelik taşıyan öğelere, "**maddi kültür**", zihinsel ve ruhsal nitelik taşıyanlara da "**manevi kültür**" denir. "Kültür" terimi, bir de sanat ve edebiyat dünyaları anlamına gelir. Bu biçimiyle "**kültür**" sözcüğü daha çok edebiyat ve güzel sanat alanlarının toplamı için kullanılır.

Kültürel Kimlik

Kültürel kimlik kavramı ise bireylerin kültürel kimlikleri, onlar üzerinde bağlayıcı olduğu oranda bireysel özgürlükleri sınırlandırmakta, ama aynı ölçüde bir kimlik kartı işlevini de yerine getirmektedir. "**Kimlik sorunu**", daha doğrusu "**kültürel kimlik**" sorunu, iki temel süreci içerir: birinci temel süreç kimliğin belirleyici iç öğelerinin benimsenmesidir. Bu öğeler bir millet, bir ırk, bir din, bir cinsiyet, bir meslek grubu ya da toplumsal bir rol çerçevesinde örgütlenmiş olabilir.

Her ne çerçevede örgütlenmiş olursa olsun, bu iç öğeler de bireyin dışında olan başkalarının sahip olduğu özelliklere bağımlıdır. Çünkü birey kendisini başkalarıyla özdeşleştirmektedir. Örneğin, kendini bir millet mensubu kabul ederek kültürel kimliğini tanımlayan insanlar için o milletin temel nitelikleri, özdeşleştirici öğelerdir. Bir kültürel kimlik için bu nitelikler yeterli değildir. Bir de bireyi öteki kimliklerden ayıran "başkalarının kimlik öğeleri" yani başka kültürel kimliklerin tanımlanması gerekir. İkinci temel kültürel kimlik sürecinin ifadesi buradan oluşmaktadır. Her kültürel kimlik, "başka kültürel kimlikleri", başkalarını kendisinden ayıracak biçimde tanımlamak zorundadır.

Kültürel kimlik, kültür etkileşim, kültürel değişim, kültür çatışmaları gibi konular çerçevesinde önem kazanan kimlik sorunu hem bireysel hem de ulusal kimlikle yakından ilgilidir. **Bozkurt Güvenç**, kimlik sorununu sorgularken insanoğlunun yüzyıllardan beri "Kimiz, kimlerdeniz, nereden gelmişiz, nereye gideriz?" sorusunu yanıtlamaya çalıştığını, ama yanıtların kişiden kişiye, toplumdan topluma, üstelik zamanla değiştiğini, ama sorunun aynen kaldığını vurgular. Gerçekten de günümüzde teknoloji ve bilim bu kadar gelişmiş olmasına rağmen birey olarak insan kimlik sorunuyla uğraşmaya devam ediyor ve çağdaş kimliğini arıyor. Bu arayış da "ben şuyum ya da değilim" şeklinde değil, özgürlüğünü arama şeklinde gerçekleşir. Bu arayış "toplumsal ve kültürel kimlik arayışı" olarak adlandırılır ve tarihle ilgili olduğu için ulusal kimlikle de ilgilidir. Bütün toplumlarda değişimlerle doğan kimlik arayışları yani kültürel boşluklar vardır. Örneğin Tanzimat sonrası dönemde Genç Türkler "ulusal ruh arayışı" içindedirler. Oysa bu ruh arayışı o günlerin bilimsel yaklaşımına göre "kimlik" demektir. Gerçekten de Türk aydınınının kimlik arama çabasına, o günlerden bu yana Osmanlılık, Türkçülük, Anadoluçuluk, İnkılâpçılık, Cumhuriyetçilik, Turancılık, Milli Birlikçiler, İslamcılık, Batıcılık olarak bugün de devam etmektedir. Bu çeşitliliğin beraberinde çatışmayı getirmesi kaçınılmazdır. Bir başka açıdan göçebe kimliğe dayandırılarak yapılan incelemelerde Orta Asya Kültürleri, Roma ve Bizans Kültürleri, Selçuklu ve Osmanlı Kültürleri, Cumhuriyet Kültürü gibi Anadolu'dan geçen egemen kültürler örneklerdendir(Gülmez, Esmer, 2011: s.12-16).

SONUÇ

Latince ekip ürün almak, üretmek anlamına gelen kültür sözcüğü, düşüncelerin evrimi, teknik ve teknolojinin gelişimi, sanat etkinliğinin çeşitliliği, hayat tarzlarının değişmesi, inanç sistemlerinin gelişmesi sonucunda çok zengin anlamlara sahip olmuştur. Kültür; öğrenme yoluyla nesilden nesile aktarılan her topluluğun kendisine ait olan ve toplumun yaşayışına yol gösteren, davranış kalıplarını oluşturan inançlar, değerler, ritüeller, mitler, kültler, bilgiler ve yapısalıklar bütünüdür.

Kültür aynı zamanda insan hayatının düzenleyicisi bir değerdir. Bu nedenle kültür, siyasal ve ekonomik sistemlerle zaman zaman çatışmalı ilişkiler kurmuştur. Tarih, din kökenli rejimlerden totaliter sistemlere dek kültürü baskı altında tutma anlayışına tanık olmuştur ve olmaktadır. Bu da insanlar arasında eşitsizlik içeren ödüllendirmeyi, cezalandırmayı beraberinde getirmiş ve kültürün bir norm sistemine dayalı olarak tarafsız gelişemeyebileceği tezini ortaya koymuştur. Bir kültür içinde yaşayan topluluklar kendi kültürleri içindeki farklı kültürlerin inançlarından, adetlerinden, hayat tarzlarından mutlaka etkilenmiştir. Her ne kadar çatışmalar olsa da hatta şiddetli gerçekleşse de hiçbir kültür etkileşimden, değişimden kendini koruyamaz. Kültürün değişik yönlerden gelen etkilere kapalı olduğu, değiştirilemez bir bütün olduğu düşünülemez. Örneğin bugün içinde yer aldığımız küreselleşme aynı zamanda bir her tür kültürel iletişimdir. Bununla birlikte, farklı kültürlerin varlığını kabul etmek, kültürel çeşitliliği olumlu karşılamak, maalesef her zaman istenildiği biçimde olmamaktadır. Kültür olgusunun bu denli geniş bir içeriğinin olması aynı zamanda kültür tarihi gibi bir bilim dalının doğmasına neden olmuştur. Öncesinde antropolojiyle ve özellikle bu bilim dalının alt dalı olan kültürel antropolojiyle sıkı bir bağı olan kültür incelemeleri zaman içinde konu alanını genişletmiştir. Kültür tarihi, kurumları, toplumsal grup ve çevrelerin yaşam tarzlarını ve kültür nesnelere, popüler kültür geleneklerini konu olarak inceleyebilir. Kültür tarihçileri olayların tarihsel özelliklerinden çok, olayların gerçekleştiği günlerde her kesimden dile getirilen betimlemelerin oluşturduğu yazılı metinleri, resimleri ve diğer görsel malzemeleri değerlendirmektedir.

Bir insanın kişiliğini ya da bir grubun niteliğini belirleyen onları diğerlerinden ayıran kimlik ise, karakteristik bir özelliktir. Kimlik, kısaca kişilerin ve çeşitli büyüklük ve nitelikteki toplumsal grupların “kimsiniz, kimlersiniz?” sorusuna verdikleri cevaptır. Kimlik, kendini ifade ederken dış dünyaya karşı öne sürülen kendini “ötekilerden” ayırt etmeye yarayan bir araçtır.

Kısacası kimlik ve kültür kavramları birbiriyle içiçedir. Bu yüzden kültür ve kimlik kavramlarının özünü bilmek, toplumsal yapı içerisinde nasıl ve ne şekilde bulunduğunu tespit etmek anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu kolaylık sayesinde kültürel değişme ve etkileşimin insan üzerindeki etkilerini toplumsal yaşamın her alanında görmek mümkün olabilmektedir. Bu teorik yaklaşımlar güncel tarih açısından doğrulanabilen birçok veri içermektedir. İçinde bulunulan dönemde farklı kültürler kendilerinin kabul edilebilecekleri karma bir kültür oluşturmaya çalışmakta, bu oluşumun yolunun da giyim ve beslenme tarzlarından, iletişim araçlarından, bilgisayar programlarından, hak ve özgürlüklere kadar her alan da tekipleştirmeden geçtiğini bilmektedirler. Dolayısıyla yine bu oluşumda birçoğunda da olduğu gibi kimlik ve kültür arasındaki sıkı ilişkinin göstergesidir.

KAYNAKLAR

Bilgin, N. (2007) *Kimlik İnşası*, İzmir.

Chambers, I. (1994) *Göç, Kültür, Kimlik Çev.* Türkmen & M. Beşikçi, İstanbul.

Göktürk, A. (2006) *Sözün Ötesi*, İstanbul.

Gülmez, B.-Esmer, H. (2011) *Kültür Tarihi*, Eskişehir.

King, D. A. (1998) *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi*, Ankara.

Smith, P. (2001) *Kültürel Kuram*, İstanbul.

Tural, S. (1998) Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler, *Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 994*.

Uğur, A. (2004) Kültür, Kültürel Kimlik ve Kültürel Haklar, *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No: 9*.

Intergenerational Relations in the Contemporary Kyrgyz Society

Межпоколенные Отношения в Современном Кыргызском Обществе

Asylgul ZHUMATAEVA¹

Aisatkyn DUISHBAYEVA²

Abstract

This article examines the transformation of intergenerational relations in modern Kyrgyz society. Since the current process of globalization has profoundly changed the relationship between generations in Kyrgyz society, respect for the elders, respect for the younger, attitudes towards women, sons and daughters have come out of tradition.

The main idea of the article is that, despite the changes and innovations in modern society, some traditional social values correspond to the principles of Islamization that came to Kyrgyzstan with globalization, and traditions are still alive today. In other words, some national and cultural values within the tradition are compatible with Islam in terms of ideas and customs, and they are still widespread in society without losing their relevance.

The traditional form of intergenerational relations underlying the article is analyzed on the basis of five sociocultural concepts: social, folklore, traditional, economic and family. An empirical study was carried out on the current state of relations between generations, folk literature, local epics and genealogies, proverbs, customs and rituals commonly used in everyday life.

¹ Kyrgyz National University. J. Balasagyn, Bishkek, KYRGYZSTAN. E-mail: asylguljumataeva@gmail.com

² KSU named after I. Arabaeva, Bishkek, KYRGYZSTAN. E-mail: salkynaspirant@gmail.com

Аннотация

В данной статье исследуется трансформация межпоколенческих отношений в современном кыргызском обществе. Поскольку сегодняшний процесс глобализации глубоко изменил отношения между поколениями в кыргызском обществе, уважение к старшим, уважение к младшим, отношение к женщинам, сыновьям и дочерям вышло из традиций. Основная идея статьи заключается в том, что, несмотря на изменения и нововведения в современном обществе, некоторые традиционные социальные ценности соответствуют принципам исламизации, пришедшим в Кыргызстан с глобализацией, и традиции живы и сегодня. Другими словами, некоторые национальные и культурные ценности в рамках традиции совместимы с исламом с точки зрения идей и обычаев, и они по-прежнему широко распространены в обществе, не теряя своей актуальности. Традиционная форма межпоколенческих отношений, положенная в основу статьи, проанализирована на основе пяти социокультурных концепций: социальной, фольклорной, традиционной, экономической и семейной. Было проведено эмпирическое исследование современного состояния отношений между поколениями, фольклорной литературы, местных эпосов и генеалогий, пословиц, обычаев и ритуалов, обычно используемых в повседневной жизни.

Vergi İsyamları

Tax Revolts

Zeynep ARIKAN¹

Özge ÖNKAN²

Öz

Vergi devletin egemenlik gücüne dayalı olarak almış olduğu meşru bir gelirdir ve insanlık tarihi kadar eskidir. Devletlerin siyasi ve ekonomik sistemleri ne olursa olsun vergiye ihtiyaçları vardır. Vergi, devletin kamusal hizmetlerini gerçekleştirebilmesi, harcamalarını finanse edebilmesi, gelir ve kaynak dağılımını düzenlemesi gibi ekonomik hayata müdahale edebilmesi için gereklidir. Verginin cebri olarak ve karşılıksız bir şekilde alınması mükelleflerin gönüllü uyum göstermemelerine ve dolayısıyla direnç şeklinde tepki vermelerine neden olmaktadır. Devletin vergilendirme yetkisini kullanırken adil olması ve mükelleflerin de gönüllü olarak vergisel ödevlerini yerine getirmeleri beklenir. Vergi, devletin fonksiyonlarını yerine getirmede etkin bir araç olabileceği gibi vergilendirme yetkisinin kullanımı ile yoksulluk, adaletsizlik gibi birçok toplumsal huzursuzluğun nedeni olabilmektedir.

Vergi, devlet için önemli bir alacak halk için ise bir fedakarlıktır. Kişiler, devletin kendilerinden almış olduğu bu vergi karşılığında dışsal bir fayda sağlasalar da çoğu zaman tepkisel davranışlar sergileyebilmektedirler. Katlanılan fedakârlık, vergiye karşı tepki şeklinde gösterilir. Bu tepkiler, farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Kişilerin vergiye karşı gösterdikleri bu tepkiler, vergi kaçırma, vergiden kaçınma, vergi reddi ve vergi isyanı şeklinde olabilmektedir. Kişilerin vergiye karşı

¹ Professor, Dokuz Eylül University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Public Finance, İzmir, TURKEY, E-mail: zeynep.arikan@deu.edu.tr

² Corresponding Autor, Assistant Professor, Sinop University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, International Business and Trade, Sinop, TURKEY, E-mail: ozge.onkan@sinop.edu.tr

gösterdikleri bu tepkiler; eğitim düzeyine, vergi ahlakına, vergi yüküne, yaş ve cinsiyete, ödenen verginin hizmet olarak geri dönüp dönmemesine ve bunun gibi birçok faktöre bağlı olmaktadır.

Tarihi süreçte ülkemizde ve diğer ülkelerde çok sayıda isyan çıkmıştır. Bu isyanların ekonomik, sosyal, dini, siyasi olmak üzere birçok boyutu bulunmaktadır. İsyandar, vergiye karşı gösterilen tepkinin toplu ve doğrudan ortaya konuş şeklidir. Tarihi süreçte Avrupa'da Wat Tyler Ayaklanması, Hampden Hareketi, Poujede Hareketi, Baş Vergisi İsyarı vs; Amerika'da ise Pul Vergisi İsyarı, Boston Çaylar Partisi İsyarı, Shays İsyarı, Viski İsyarı, Fries İsyarı vb. başlıca isyanlardır. Osmanlı döneminde ise Celali İsyarı, Patrona Halil İsyarı gibi isyanlar ortaya çıkmıştır. Bu isyanlar, halkın vergiye gösterdiği bir direniş hareketi olup toplumsal huzursuzluklara yol açmıştır. Bu direnişlerin ortaya çıkışında vergi oranlarının, denetim sisteminin etkinliğinin, vergi sisteminin yapısının, işleyişinin, uygulamalarının, ekonomik ve siyasi istikrarın önemli bir etkisi bulunmaktadır. Vergi isyanları vergiye kişilerin göstermiş olduğu psikolojik tepkilerin en yoğun olarak yaşandığı hareketlerdendir. Bu isyanlar, toplumsal birçok sorunun varlığını ortaya koymasından bakımından üzerinde durulması gereken önemli bir konudur.

Çalışmada öncelikle mükellefleri isyanlara sürükleyici nedenler hakkında bilgi verilmiş, daha sonra Türkiye ve Dünya'da meydana gelen isyanlar üzerinde durularak vergilendirme açısından değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vergi İsyarı, Vergi Uyumu, Vergi Direnci, Vergiye Karşı Tepkiler, Vergi Ayaklanmaları

Abstract

Tax is a legitimate revenue collected by dominance and it is old as the humanity. Whatever the states have economic and politic system, they need to tax. Tax is needing that state can perform public services and to finance his expenses and to regulate the distribution of income and resource. Taxes are compulsory and absence of quid pro quo between the state and people. Thus, taxpayers do not have voluntary compliance and it causes them to react in the form of resistance. When states use the tax-raising power, the state must be fair against the citizens. It is expected by the state that the taxpayers must voluntarily fulfill their tax duties. While tax can be an effective tool in fulfilling the functions of the state, it can be the cause of many social unrests such as poverty and injustice with the use of tax-raising power.

Tax is an important due for the state but is a sacrifice for the public. Even though people gain an external benefit in exchange for the tax that the state has received from them, they can often behave reactively. The sacrifice incurred is shown as a reaction against the tax. These reacts can occur in different ways. These reactions against which people show can be in the form of tax evasion, tax avoidance, tax refusal

and tax revolt. These reactions against which people show depend on education level, tax ethics, tax burden, age, and gender, whether the tax paid is returned as a service or not, and many other factors.

In the historical process, there have been many riots in our country and other countries. These rebellions have many dimensions including economic, social, religious, and political. Revolts are the collective and direct expression of the reaction against the tax. In the historical process, Wat Tyler Rebellion, Hampden Movement, Poujede Movement, Head Tax Revolt in Europe; Stamp Tax Revolt, Boston Tea Party Revolt, Shays Revolt, Whiskey Revolt, Fries Revolt occurred. In the Ottoman period, revolts occurred such as Celali Rebellions and Patrona Halil Rebellions. These riots were a resistance movement of the people against the tax and they caused social unrest. Tax rates, the effectiveness of the control system, the structure of the tax system, its functioning, practices, economic and political stability have an important effect in the emergence of these resistances. Tax revolts are among the most intense psychological reactions which people show against tax. These rebellions are an important issue be

GİRİŞ

İsyanlar, vergiye karşı gösterilen tepkinin toplu ve doğrudan ortaya konuş şeklidir Mükelleflerin vergiye karşı tepkileri, aktif ve pasif tepkiler olmak üzere iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Vergiye gösterilen pasif tepkiler; ikame etkisi, tüketim ve tasarrufu kısmak, yatırımdan vazgeçmek, vergiyi yansıtmak, vergiden kaçınmak, vergi cenneti mekanlara göç etmek şeklindedir. Vergiye karşı aktif tepkiler ise, vergi kaçırmak, vergi reddi ve isyanı yani vergi borcunun geç ödenmesi şeklindedir. Vergi isyanları, vergilerin psikolojik nedenlerinin ve etkilerinin ortaya çıkmasında önemlidir.

Geçmişten günümüze dünyada ve ülkemizde birçok vergi isyanı yaşanmıştır. Vergi isyanları, yaşandığı bölge ve ülkeler açısından farklılıklar göstermektedir. Özellikle, ülkemiz ile dünya ülkelerinin geçmişlerinde çıkan vergi isyanların en büyük farkı; Avrupa ve Amerika'daki isyanların sonucunda rejim değişikliğine gidilmesi, Osmanlıda ise sadece yönetici değişikliğinin yapılmasıdır. Dolayısıyla, dünya tarihinde yaşanan vergi isyanlarının sonuçları her ülke açısından başka sonuçlar doğurmuştur.

Vergi isyanları, dünya tarihinde meydana getirdiği sonuçlar ve bu sonuçların etkilemesiyle yeni oluşumların meydana gelmesi, böylelikle tarihe yön vermesi açısından önem arz etmektedir.

1. VERGİ İSYANI NEDİR?

Sözlük anlamıyla isyan; herhangi bir amaçla devlet güçlerine karşı gelmek, başkaldırma, ayaklanma şeklinde ifade edilir ya da bir düzene veya emre boyun eğmeme, itaat etmeme, uymamadır (TDK, 2021).

Verginin karşılıksız ve cebri olması, mükelleflerin vergiye karşı bir direnç göstermesine neden olabilmektedir. Bunun sonucu, mükellef, vergiyi ya hiç ödememek ya da az ödemek istemektedir. Gönüllü olarak ödemesi gereken vergiyi hiç ödememesi ya da az ödemesi "vergi direnci"dir. Vergi

direnci gösteren mükellefler vergi ödeme konusunda çeşitli nedenlerden dolayı isteksizdirler. Vergi isyanını tanımlarsak, “çeşitli amaçlarla vergisel düzene veya vergilendirme yetkisinin kullanımına karşı kolektif olarak ortaya konulan aktif bir tepkidir” diyebiliriz.

2. VERGİ İSYANLARININ ÖZELLİKLERİ

Vergi isyanlarına dair özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Vergi isyanları, vergiye psikolojik tepkinin önemli bir göstergesidir ve isyanlar vergiye psikolojik tepkilerin en yoğun yaşandığı eylemlerdir.
- İsyandar vergiye karşı tepkinin aleni bir davranış tarzı olarak ortaya konuş şeklidir.
- Vergiye aktif bir tepkidir.
- İsyandar, vergiye karşı kolektif bir eylemdir.
- İsyandarın psikolojik ve sosyolojik yönü bulunmaktadır.
- İsyandar genellikle yoksulluğun bir göstergesi olup, yoksul insanlar tarafından başlatılmaktadır.

3. VERGİ İSYANLARININ NEDENLERİ

Vergi mükelleflerinin vergi ödeme konusunda isteksiz davranmaları ve tepkisel hareketler göstermelerinin bazı nedenleri bulunmaktadır. Bunlar şunlardır:

- Vergi Oranları: Vergi oranlarının yüksek olması vergi isyanlarının önemli nedenlerindedir. Oranların yüksek olması, kişilerin satın alma gücünü azaltacağından tepkisel bir hareket sebebidir. Çünkü artan vergi yükü nedeniyle mükellef daha az tüketecek, daha fazla fedakarlığa katlanmak zorunda kalacak ve eksilen değerlerini telafi etmek için daha fazla çalışmak zorunda kalabilecektir.
- Vergi Sistemindeki Aksaklıklar: Vergi sisteminin aksaklıkları isyandarın ortaya çıkmasında önemli bir belirleyicidir. Mevzuatın karmaşık olması, sık sık değişmesi, adil bir vergilendirmeye uygun olmaması, mükelleflerin tepkisel hareketler göstermelerine neden olmaktadır.
- Vergi İdaresindeki Yetersizlikler: İdaresinin sunduğu hizmet ve mükelleflerin idareye duyduğu güven önemlidir. İdare mükellef ilişkilerinin iyi olması ve sağlam temeller üzerine oturması vergisel tepkilerin azaltılması ve bastırılmasına neden olacaktır.
- Vergilerin Nerelere Harcandığının Belirsiz Olması: Devletin topladığı vergilerin nerelere harcandığının belirsiz olması ya da yanlış yerlere harcanması, toplumsal dengeleri bozabilmekte ve mükelleflerin idareye güven duygusunu azaltabilmektedir.
- Mükelleflerin Ödeme Gücünün Azalması: 1982 Anayasası'nın 73. Maddesine göre “herkes, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür” ifadesi mükelleflerin vergilendirilen güç

sınırının aşılması gerektiğinin göstergesidir. Mükellef üzerine çok ağır vergiler konulması, halkın vergiye isyankâr davranmasına yol açabilecektir. Vergi sistemindeki kayıtlı ekonominin küçülüp kayıt dışı ekonominin büyümesi geçmişten günümüze vergi isyanlarının ulaştığı boyuttur

- Vergisel Ayrıcalıklar: Sık sık çıkarılan vergi afları, belli kesimlere tanınan istisna ve muafıklar halk arasında eşitsizliklere neden olmakta ve vergiye gönüllü uyumu engellemektedir.
- Denetim Yetersizliği ve Etkinsizliği: Denetim vatandaşların vergi kanunlarına uygun hareket etmesini sağlar Denetimin yetersiz, cezaların az olması, vergi kaçırma eğilimlerini artırır, verginin reddi, vergi isyanları için bireyleri cesaretlendirir. Etkin ve yaygın bir denetim ve yüksek cezalar mükelleflerin vergisel ödevlerinin yerine getirilmesinde önemlidir.

4. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE VERGİ İSYANLARI

Vergiye karşı gösterilen ve psikolojik bir tepki olan vergi isyanları vergi grevi olarak da adlandırılır. Vergi grevi bireysel olarak da başlasa, kolektif ve toplumsal bir tepki şekline dönüşen bir nitelik taşımaktadır (Pürsünerli Çakar, 2013: 1309).

Tarihi süreçte vergisel uygulamaların sebep olduğu belli başlı vergi isyanları ise şunlardır:

Tablo 1: Dünyada ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Bazı Vergi İsyânları

Avrupa'da Görülen Vergi Ayaklanmaları	Amerika'da Görülen Vergi Karşıtı Olaylar	Osmanlı'da Yaşanan Vergi İsyânları
Vergiye Çıplak İsyân 1057 İngiltere	Pul Vergisi İsyânı 1765	Niş İsyânı 1841
Wat Tyler Ayaklanması 1381 İngiltere	Boston Çay Partisi İsyânı 1773	Vidin İsyânı 1850
Hampden hareketi 1629 İngiltere	Shays İsyânı 1786-1787	Erzurum İsyânları 1906- 1907
Poujade Hareketi 1950 Fransa	Viski İsyânı 1794	Sinop İsyânı 1906
Baş Vergisi İsyânı 1990 İngiltere	Fries İsyânı 1799	Kastamonu İsyânı 1906
	Büyük Depresyon Yıllarında Vergiye Karşı Direniş 1929	Şeyh Celal İsyânı 1519
		Baba Zünnun İsyânı 1525
		Kalender Çelebi İsyânı 1528
		Karayazıcı İsyânı 1598
		Patrona Halil İsyânı 1730
		Atçalı Kel Mehmet İsyânı 1829- 1830

Kaynak: Arıkan, İnneci, 2019: 388

Vergi isyanları, Osmanlı toplum yapısını olumsuz etkilemiştir ve sosyal huzursuzlukların nedeni olmuştur. Dünyada, 1854 yılında Avustralya Ballarat'da yaşanan madencilerin İngiliz sömürge hükümetlerinin vergilendirme politikalarına karşı ayaklanmaları gibi tabloda verilmeyen daha birçok olay mevcuttur, ancak tablo 1'de Avrupa'da ve Amerika'da en çok bilinen tarihsel vergi ayaklanmalarına ve isyanlara yer verilmiş olup, Osmanlı'da yaşanan vergi isyanlarından ise geniş bir şekilde bahsedilmiştir.

4.1 Avrupa'da Vergi İsyanları

Avrupa'da ortaya çıkan vergi isyanları genellikle ayaklanma şeklindedir ve genel olarak Magna Carta adını taşıyan hak ve özgürlük bildirgesinin yayınlandığı 1215 yılından sonraki dönemlere rastlamaktadır.

- Vergiye Çıplak İsyân: 1057 yılında bugünkü İngiltere'nin önemli bir parçasını oluşturan Mercia'nın Dükü Leofric, Coventry kenti halkına yeni vergiler koyacağını açıklayınca, eşi Leydi Godiva "böyle bir şey yaparsan kenti çırılçıplak dolaşırım" diye Dükü tehdit etmiştir. Bu tehdide rağmen Dük, ağır vergiler koyunca Leydi Godiva, çırılçıplak soyunarak bir ata binmiş ve kent sokaklarında dolaşmıştır. Ancak, daha önce haber gönderip, Coventry halkının, kendisi sokaklardan geçerken pencerelerinin perdelerini kapatmasını istemiştir. Kentliler buna uymuş, eşinin bu direnci karşısında Dük de, vergiyi kaldırmak zorunda kalmıştır (Canbay, 2009: 42).
- Wat Tyler İsyanı: İsyanı tetikleyen olay Yüzyıl Savaşları'nın masraflarını karşılamak için poll-tax denen baş vergisi toplanması kararıdır. İlki 1377'de toplanan bu vergi ile zengin fakir ayrımı yapmadan 14 yaşından büyük herkesten yaklaşık bir keçi değerinde para alındı. Bununla yetinmeyen hükümet Nisan 1379 Fransa'da uygulanan chevauchee denilen yağmacılık eylemlerine fon sağlamak için yeniden baş vergisi toplanması kararı aldı (Yavaş, 2020: 14). Bunun üzerine Wat Tyler önderliğinde köylüler ayaklanmıştır. Ayaklandıktan 8 gün sonra da Wat Tyler öldürülmüştür. Kısa sürede bastırılan bu isyan, sosyal devrim olma girişimi açısından başarısızlığa uğramış ancak, yeni bir isyan oluşumunun önlenmesi amacıyla, baş vergisi 1382'de kaldırılmıştır (Gök, 2007: 152).
- Hampden Hareketi: Bu olay, Kral I.Charles'in parlamentodan yetki almadan vergi koymak istemesinden kaynaklanmıştır. Hampden adında bir mükellef, vergiyi vermek istememiştir, bunun üzerine, Hampden, Krallık Mahkemesi'ne sevk edilmiştir. Halk, Hampden'in haksız yere mahkûm edilmesini engellemek için çeşitli eylemler gerçekleştirmiştir. Verginin tahsilatı zorlaşmış, hasılat düşmüş ve hükümetin mali durumu kötüleşmiştir. Bunun üzerine kral tepkilere boyun eğerek parlamentoyu 11 yıl aradan sonra tekrar toplamak zorunda kalmış, ancak alınan kararlara uymaması neticesinde zorda kalınca Londra'yı terk etmiştir (Gök, 2007: 152).
- Poujade Hareketi: Fransa'da 1952 yılında uygulanmaya başlayan deflasyonist politika küçük esnaf ve zanaatkarların iş hacimlerini daraltmış ve ticari hayattaki durgunluk esnafın vergi yükünü daha fazla hissetmesine neden olmuştur, ayrıca maliye, dolaylı vergi uygulaması başlatmış, vergi denetimleri sıklaştırılmıştır. Bu düzenlemeyle vergileri zor ödeyen esnaf

kesiminin vergi direncini daha da artmıştır. Fransa'nın Lot vilayetinde Pierre Poujade tarafından vergi aleyhtarı kampanyalar başlatılmış, kasabaya gelen müfettişlere vatandaşlar kontrol yaptırtmamışlardır (Özkanca Andıç, Erasa Akça, 2019: 304). Bütün bu mücadele sonucunda, Devlet, esnaf üzerindeki bazı vergileri kaldırmıştır. Zamanla Poujade hareketi bir siyasi parti halini almıştır (Bulutoğlu, 1958: 194-196).

- Baş Vergisi İsyanı: 31 Mart 1990 sabahı, kalabalık bir grup, Konut Vergisi yerine konulan Baş Vergisi'ni (Poll Tax) protesto etmek için toplanmıştır. Baş Vergisi miktarı, Konut vergi miktarından fazlaydı ve böylece mükellefler üzerindeki vergi yükü artacaktı. Polisle girilen çatışma sonucunda 491 protestocu hapis cezası almıştır. Hapis cezası alan göstericilerin çoğu açlık grevi yapmıştır. Tutuklanan protestocular için sendikalar, işçiler ve sol gruplar protestolar düzenlemeye başlamıştır (Özkanca Andıç, Erasa Akça, 2019: 304).

4.2 Amerika'da Vergi İsyanları

Amerika'nın bağımsızlığında temel faktör vergi isyanlarıdır. Bu isyanlar, temsilsiz ve ağır olduğuna inanılan vergiler dolayısıyla çıkmıştır.

- Pul Vergisi İsyanı: 1763 yılında İngiltere'de kamu borç stoğu savaş öncesi döneme göre iki katına çıkmış ve faiz yükünün finanse edilmesi önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu sebeple, 1 Kasım 1765 yılında **Pul Yasası** ile koloniler vergilendirilmeye başlanmıştır. Bu gelişmeleri kabullenmeyen koloniler isyan etmiş ve bu da, Amerika Kıtasındaki siyasi oluşumları da hız kazanmasına sebep olmuştur. 13 koloniden 9'u bir araya gelerek "*temsilsiz vergi olmaz*" ilkesini esas alarak bir bildiri yayımlamışlar ve rızaları olmaksızın konulan hiçbir vergiyi tanımadıklarını ifade etmişlerdir. Pul Yasası Kongresi Amerika Birleşik Devletleri'nin doğum yeri olarak kabul görmektedir. İngiliz Parlamentosu, gelir kaybının giderilmesi amacıyla kolonilerin İngiltere'den yapacağı ithalat üzerine yeni vergiler getirmiş ve **Townhend Yasaları** yürürlüğe girmiştir. Koloniler ekonomik özgürlüklerini kısıtlayan hiçbir şeyi kabul etmeyerek bu duruma da sert tepki göstermişlerdir. Böylece, pul vergisi isyanı koloniler için bağımsızlık yolunda büyük katkı sağlamıştır (Kayaalp, 2017)
- Boston Çay Partisi İsyanı: Boston Çay Partisi, Amerika'daki 13 koloninin bağımsızlık mücadelesi sırasında vergilerden bunalan yerli halkın, İngiltere'den gelen yüksek vergili çayı ve İngiltere'yi protesto etmek için Boston limanına yanaşan İngiliz Gemilerindeki tonlarca çayı denize döktükleri eylemdir. Bu eylem Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın başlamasını etkileyen eylemlerinden birisidir (Tarihi Olaylar, 2021). Öyle ki, koloniler, toplumsal haklarını savunmak amacıyla Kıtasa Kongreleri düzenlemişlerdir. Kongrelerde kurulan komisyonlar yavaş yavaş yönetimi ele geçirmiş, toplanan asker ve cephanelerle savaş hazırlıklarıyla hız kazanmıştır. 1775 yılında bağımsızlık mücadelesi resmen başlamıştır. Sonunda, Amerikalılar galip gelmiş ve 4 Temmuz 1776 tarihinde bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir (Gök, 2007: 155).

- Shays İsyanı: Shays İsyanı, Amerika'nın bağımsızlığını kazanmasından sonra ortaya çıkan bir vergi isyanı olmasıyla diğer isyanlardan farklıdır. Temsilsiz vergileme ilkesi Amerikalıların bağımsızlık mücadelesini başlatması yönünden önemlidir. Shays İsyanı ise, temsili vergilemenin de kötü olabileceğini göstermiştir. Bu isyan ile vergi toplama yetkisi, eyalet yönetimine bırakılmış ve Anayasa'ya bu yönde bir hüküm konulmuştur.
- Viski isyanı: Yeni bağımsız olan hükümetin borç yükü devam ettiği için viski, vergilendirilmiş ve bu verginin peşin ve %25 oranında ödenmesine karar verilmiştir ancak Batı Pennsylvania'lı çiftçiler için bu durum ağır mali yük getirmiştir. İsyanlılar viski vergisi ödeyenleri öldürmüş ve vergi müfettişlerini ziftleyip tüye bulamışlardır. Vatan haini ilan edilen isyanlılar genel affa affedilmiş ve viski yasası Thomas Jefferson tarafından yürürlükten kaldırılmıştır (Özkanca Andıç, Erasa Akça, 2019: 305).

4.3 Osmanlı'da Vergi İsyanları

Osmanlı'da çıkan vergi isyanları genellikle mali nedenlerden kaynaklanmıştır. Halka konulan ağır vergiler, bir süre sonra isyana yol açmıştır. İsyanların sonunda padişah ya da yöneticiler değişirken, Avrupa ve Amerika'daki vergi isyanlarının aksine rejimde değişiklik olmamıştır. Bunun temel nedeni ise padişahın halife sıfatını taşımasıdır.

- Erzurum İsyanları: Bu isyanların en temel nedeni, hükümetin toplamaya karar verdiği iki yeni vergiydi. Bu vergilerden biri şahsi vergi denilen kişiler üzerinden alınan, diğeri ise Hayvanat-ı ehliye rüsumu olarak adlandırılan evcil hayvanlar üzerinden alınan vergiydi (Gök, 2007: 159). Bu isyanlarda yeni vergileri yürürlüğe koyarak toplamaya çalışan devlet ile bu vergilerin yürürlükten kaldırılmasını isteyen halk karşı karşıya gelmiştir. O dönemde Erzurum valisi, devleti temsil görevini üstlenerek vergilerin hayata geçirilmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Buna karşın halkı temsil görevini ise tüccar, esnaf, ulema ve müftü gibi çok sayıda grup sahiplenmiştir (Gergerlioğlu, 2012: 105). Bu isyan sonucunda, Erzurum halkının başlattığı isyan hareketi başarıya ulaşmış ve iki vergi de kesin olarak kaldırılmıştır.
- Kastamonu ve Sinop İsyanları: Kastamonu isyanının ana nedeni, şahsi vergiydi. Bu dönemde halk, bazı devlet memurlarının vergiden muaf olmalarına tepki göstermiştir. Saraya gönderdikleri dilekçe dikkate alınmayınca halk, telgrafhaneyi ele geçirmişlerdir. İsyanlılar, kendileriyle görüşmeye gelen şehrin ileri gelenlerinden oluşan heyeti, Vali'nin görevden alınmasına ilişkin Sultan'a gönderdikleri dilekçeye imza atılana kadar rehin almışlardır. İsyan sonucunda halkın isteği olmuş, vali ve defterdar görevden alınmışlardır. Sinop isyanı da Kastamonu isyanıyla benzer nedenlerle çıkmıştır. Ancak, Sinop isyanının Kastamonu isyanından farkı; Sinop'daki mutasarrıfın kötü yönetiminin de isyanın çıkmasına katkısının olmasıdır. Sonunda halk dinlenilmiş ve mutasarrıf görevinden alınmıştır (Gök, 2007: 159-160).
- Celali İsyanları: Şeyh Celil İsyanı, Baba Zünnun İsyanı, Kalender Çelebi İsyanı ve Karayazıcı İsyanı, Celali isyanları grubunda yer almaktadır. 16. yüzyıl ve 17. yüzyıl zamanında Osmanlı İmparatorluğu'nda Anadolu, nüfus yapısını önemli ölçüde değiştiren Celali Ayaklanmaları'na

sahne olmuştur. Celali Ayaklanmaları, vergilerin yükü altında ezilenler, toprakları ellerinden alınmış eski sipahiler, topraksız köylüler, geçim sıkıntısı çekenler v.b. gibi grupların çıkardıkları Anadolu'daki en büyük isyan hareketlerindedir. Celali Ayaklanmalarının önemli nedenlerinin başında isyancı liderlerden daha önce devlet tarafından tanınan mali rantların geri alınması ve köylülerin bazı yöneticilerin baskıcı sömürlerine tepkileri gelmektedir. 17. yüzyılda yaşanan mali kriz Osmanlı Devleti'nin mali sistemini derinden etkilemiştir. Celali Ayaklanmaları Osmanlı Devleti üzerinde pek çok mali, ekonomik ve sosyal sonuca neden olmuştur. Ayaklanmalar sonucunda, Osmanlı Mali Sisteminin temelini oluşturan Tımar sisteminde çözümler meydana gelmiştir. Özellikle, sipahilerinde ordu içerisinde öneminin azalması, vergi toplamada iltizam ve malikane sistemlerini yaygınlaştırmıştır. Bu durum ise, 150-200 yıl boyunca iltizamları satın alarak servet sahibi olan ve bir rantiyer grubu olarak nitelendirebileceğimiz ayanların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Gökbunar, 2007: 9- 18).

- Patrona Halil İsyanı: Patrona adlı bir gemide çalışan Halil adlı kişinin başlatmış olduğu bir esnaf isyanıdır. İsyanın birçok içtimai, siyasi ve ekonomik sebepleri olduğu belirtilmektedir. O dönemde yaşanan ekonomik krizin zor duruma soktuğu esnaftan, İran Savaşı sebebiyle "bid'at" adlı vergi alınmaya başlanmıştır. Bunun yanında sefer hazırlığı yapan ordunun bir türlü sefere çıkmaması, savaş hazırlığı yapan esnafları ve yeniçerileri büyük zararlara sokmuştur. Bu sebeplerle başlayan isyan büyük boyutlara ulaşmıştır. Devlet yetkilileri isyancılara karşı halkı seferberliğe çağırmış ve büyük paralar vadetmesine rağmen kimse bu çağrıya kulak vermemiştir. Sonuçta isyancılar hiçbir zorluk yaşamadan padişahı değiştirebilmişler ve Sadrazam İbrahim Paşa'yı da öldürmek suretiyle kendisinin malvarlığını devlet hazinesine aktarmışlardır. Patrona Halil İsyanı, Osmanlı'da sivil toplum yapılanmasının gücünü kanıtlaması açısından önemlidir. Nitekim, isyanın başladığında Devlet, isyancılara karşı halkı seferberliğe çağırarak büyük vaatlerde bulunmasına rağmen kimse buna itibar etmeyerek isyancıları desteklemiştir. İsyancılar, İbrahim Paşa'nın malvarlığını aralarında paylaşmamışlar, söz konusu malvarlığını devlet hazinesine aktarmışlardır. Yeni padişah ile görüşen Patrona Halil kişisel menfaatini değil, ağır vergiler altında ezilen esnafı ve halkı düşünmüştür. Rejim değişikliğine yönelik herhangi bir girişimde bulunulmamış sadece idareciler değiştirilmiştir (Durdu, 2018 :276-277).
- Atçalı Kel Mehmet İsyanı: 19. Yüzyılda meydana gelen biri olan Atçalı Kel Mehmet isyanı tam anlamıyla bir halk hareketidir. Aydın'da ağır vergilerden ve mültezimlerin zulmünden bunalan halkın da desteğiyle dağa çıkarak efe olan Atçalı Kel Mehmet'in liderliğinde bölgenin ileri gelen mültezim, mütesellim ve voyvodalarına karşı girişilmiştir ((Aktan, Dileyici, Saraç (b), 2002: 6). Atçalı Kel Mehmet, hükümetin topladığı vergileri şeriatın emrettiği şekilde alıp İstanbul'a göndermiştir. Bu isyan, saraya ve padişaha karşı bir başkaldırı değil, kendilerine vergilendirme yetkisi verilen ve padişahın verdiği bu yetkiyi kötüye kullanan görevlilerin haksız muamele ve zulmüne karşı bir isyan hareketi niteliği taşımaktadır (Gök, 2007: 159).

SONUÇ

Mükelleflerin vergiye karşı gösterdikleri direncin bir göstergesi olarak vergi isyanları geçmişten günümüze yaşanan önemli vergisel olaylardır. İsyandar, halkın vergiden memnuniyetsizliğinin bir göstergesidir. Bireylerin katlandıkları fedakârlık ve verginin cebren alınması isyankâr hareketlerin başlangıç noktasını oluşturur.

Mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunun sağlanmasında etkin ve verimli bir vergi sistemi oluşturulması, ödeme gücünün aşılmaması, kamu kaynaklarının amacına uygun olarak kullanılması idare-mükellef ilişkilerinin uyumlu olması, vergilendirme ilkelerine uygun vergilendirmenin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Arıkan, Z., & İnneci, A. (2019). Vergi Direnci – Vergi Uyumu. M. Yüce, M. Mıynat, A. V. Can, & Ş. Sakarya içinde, *Yeni Ekonomik Trendler ve İş Fırsatlar* (s. 383-394). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Bulutoğlu, K. (1958). Vergiye Karşı Tipik Bir Reaksiyon Poujade Hareketi. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 0(4), 173-197.
- Canbay, T. (2009). *Dünyada Vergileme Anlayışındaki Değişim (Antikçağdan Günümüze)*. İzmir: Dora Yayıncılık.
- Durdu, M. (2018). Sivil İtaatsizlik Kavramı ve Vergi İtaatsizliği. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(2), 255-290.
- Gergerlioğlu, U. (2012). Vergi İsyanlarının Psikolojik ve Sosyolojik Açından Değerlendirilmesi: Poujade Hareketi”, “Viski İsyanı” ve “Erzurum Vergi İsyanları” Örnekler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları* (s. 96-107). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Gök, K. (2007). Vergi Direncinin Gelişimi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 22(1), 143-163.
- Gökbunar, A. (2007). Celali Ayaklanmalarının Maliye Tarihi Açısından Değerlendirilmesi. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(1), 1-24.
- Kayaalp, E. (2017, Temmuz 5). *Vergi İsyanları*. BizimKöşe: [https://www.bizimkose.com/07/05/vergi-isyarlari/#:~:text=Pul%20Vergisi%20%C4%B0syar%C4%B1%20\(1765\)&text=1763%20y%C4%B1%C4%B1nda%20%C4%B0ngiltere'de%20kamu,kolonileri%20b%C3%BCy%C3%BCk%20endi%C5%9Feye%20sevk%20etmi%C5%9Ftir](https://www.bizimkose.com/07/05/vergi-isyarlari/#:~:text=Pul%20Vergisi%20%C4%B0syar%C4%B1%20(1765)&text=1763%20y%C4%B1%C4%B1nda%20%C4%B0ngiltere'de%20kamu,kolonileri%20b%C3%BCy%C3%BCk%20endi%C5%9Feye%20sevk%20etmi%C5%9Ftir). adresinden alındı
- Özkanca Andıç, N., & Erasa Akça, İ. (2019). Vergi İsyanları: Türkiye Ve Dünyadan Örnekler. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 5(9), 297-311.
- Pürsünerli Çakar, E. (2013). Vergiye Karşı Direnme Şekilleri ve Vergi İnzivası. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(1-2), 1293-1313.

Tarihi Olaylar. (2021). *Boston Çay Partisi*. Tarihi Olaylar: <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/boston-cay-partisi-111> adresinden alındı

Türk Dil Kurumu. (2021). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. TDK Sözlük: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

Yavaş, H. (2020). Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları. *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 11-21.

Pragmalinguistic analysis of Turkish and Kazakh proverbs

SAIDOLLAYEVA Aidana Kanyshkyzy¹

Abstract

Proverbs are the summary of the mind of each nation, the artistic expression of what they have seen and learned in life, the philosophical thoughts gained from various experiences, the developed, stabilized, formed version of the phraseological units. Proverbs are not only an oral encyclopedia of the people, but also a teacher, a mentor, a folk wisdom that glorifies all the good in a person and is aimed at eliminating the evil, especially in the upbringing of children.

The Kazakh people have a lot of proverbs about family values and child rearing. In this regard, we decided to consider proverbs in the Kazakh and Turkish languages from a pragmatic-linguistic point of view. We will focus on the common values of the modern Turkic and Kazakh peoples regarding family values and child rearing.

The symbol of mind and behavior comes from parents. Knowing this, the Kazakhs said, «Anasyna karap kyzyn al» («Look at the mother, take her daughter»). Similar to the above-mentioned paremia, there is an equivalent of this proverb in the paremiological fund of the Turkish people, which can show wisdom, morality and eloquence: «Anasına bak, kızımı al». From these paremi we see similarities in the way of life and worldview of the two peoples.

The closer the two languages are to each other, the more similar the proverbs are: «On bala bir akege juk bolmaidy, bir ake on balaga juk bolady» («Ten children are not a burden to one father, one father is a burden to ten children»), «Bir baba dokuz evladı besler, dokuz evlat bir babayı beslemez». These proverbs have the same meaning and content.

In conclusion, we compared the proverbs in the Kazakh and Turkish languages, grouping them according to several topics. The study used proverbial dictionaries published in two languages. The

¹ Master degree, Faculty of Oriental Studies, Kazakh National University named after Al-Farabi, KAZAKHSTAN.
E-mail: saidollayeva@mail.ru

above examples testify to the abundance of proverbs on the theme of the family, common among the Kazakh and Turkish peoples.

The presence of Gjergj Fishta during the communist censorship

Besa Hoxha BEQIRI¹

Abstract

Gjergj Fishta, has been one of the most extensively analyzed writers of Albanian literature. Although he was disowned during the communism period in Albania, his undeniable literary values brought about his strong restoration by many scholars, although Fishta was always present. For a long time, i.e. until 2014, there have been exchanges and writings regarding the ban of some writers of the period 1912 to 1939. Such a situation arose due to the fact that various works of the post-war period, such as critical works and histories of literature, as well as anthologies, whether individual or group writings, failed to afford Fishta its due place. This has led to the conclusion that Fishta, but not only, were writers banned by the censors of the time. The purpose of this paper is to prove the presence of Fishta in studies in the post-World War II period, as well as the impact of censorship on critiques of him. Archival documentation has been the source of this research, which will prove that Fishta was not banned until 1968. This will be confirmed, not only with the chapter discussing the writer in the manuscript "History of Albanian Literature 1912 - 1939", which was banned only after it entered publishing process, but also through the three versions of this chapter, as well as the dossier on Fishta. Archival documentation will also be used, which proves the impact of censorship on the final form of the Fishta chapter.

Keywords: Gjergj Fishta; Unpublished history of literature with chapter on Fishta; the period of communist censorship; manuscript, variants, file and documentation; the time of the prohibition of the work of Gjergj Fishta

¹ Prof. Asst. Dr., University of Gjakova "Fehmi Agani", AAB College, KOSOVO

Economic Integration of Kosovo Health before the Pandemic COVID-19

Sherif SEJDIU¹

Nevruz ZOGU²

Bahri REXHA³

Abstract

Health in the Kosovo, the economy shapes the complex interactions among employment, health coverage, and costs, as well as financial access to care and health outcomes. In economic downturns, few employers drop health coverage or restrict employee eligibility. More commonly, they reduce costs by changing benefits and cost-sharing provisions. Employees in low-wage jobs, those working in small firms, and those in certain industries have been far more likely than others to have been uninsured when they lost their jobs, but this recession is affecting a broader swath of the workforce. Research on the effects of economic cycles on health status is ambiguous. Apart from the current economic downturn, the design and cost of employer-sponsored coverage have also changed over time, and more people are finding work that does not offer health benefits. The recession has kept patients from seeking inpatient and elective services. Physicians and institutional providers are also seeing more patients who cannot pay for their care. Physicians and nurses appear to be re-entering or remaining in the workforce longer than previously planned, and many physicians are establishing new financial arrangements with hospitals and other provider groups to help ensure a steady income. Two dominant structural trends-growth and consolidation-are likely to continue to reshape health care delivery, but reform legislation could significantly affect the speed as well as direction of changes.

¹ Asst. Prof. Dr., University College "Business" Pristina, KOSOVO. E-mail: sherifi_sejdiu@hotmail.com

² Doc. dr. University College "Business" Pristina, KOSOVO. E-mail: nevruzzogu@hotmail.com

³ MA, Ph.Dc; University College "Business" Pristina, KOSOVO. E-mail: rexha.bah@gmail.com

Health care reforms are being made with the purpose of Stimulating actors to make economically sound decisions. Recent attempts in the Kosovo encompass the development and introduction of integrated health care arrangements. Since these arrangements are directly tailored to care demand, it is generally expected that integrated health care will enhance efficiency. This paper analyses whether a shift towards integrated health care actually represents a Pareto-optimal change. An analysis of the consequences shows that care demanders, providers and informal care givers, to some extent and under certain conditions, can be expected to benefit from the introduction of integrated health care. Long-term considerations, the introduction of integrated care may be categorized as a potential Pareto-improvement.

Keywords: Economics, health care, Efficiency, Cost effectiveness, Cost benefit analysis

INTRODUCTION

Almost four decades ago, Arrow pointed out that the way the medical-care.

industry operates and the efficacy with which it satisfies the needs of society differ from the norms of welfare economics (Arrow, 1963). Within welfare economics, the norms of the competitive model dictate the requirements for an efficient outcome: a large number of demanders and suppliers of a homogeneous product or service; the presence of perfect information and the absence of external effects. Health care markets and industries, however, generally, do not meet these demands. Differences in health status or care-load, for instance, call for the delivery of a heterogeneous product or service. On the supply side, professionalism unspecialized medical knowledge effectuates information asymmetries between consumers and producers of care. Supplier- induced demand structures prevent a high degree of consumer sovereignty. Barriers to entry, externalities, uncertainties and motivations other than pure profit result in further deviations from the assumptions under perfect competition (Fullend et al., 1997).

In recent years, many health care systems have been reformed with the aim

of narrowing the gap between the welfare economic ideal and actual health care practice. In order to approach the ideal efficient outcome (I e one in which health care is delivered which best meets the preferences of consumers and which is delivered against least costs), organizational and financial health care structures have been changed. The underlying purpose of these changes is to provide information and introduce incentives that stimulate actors to make economically sound decisions (van Doorslaer, 1998). Stimulation of (regulated) competition, introduction of risk adjusted payment systems for insurers and (new) out of pocket payments are only but a few examples (Maarse and Paulus,

1998, Elsinga and van Kemenade, 1997). On the supply side, on which we focus here, recent attempts in The Netherlands encompass the development and introduction of integrated health care. Integrated health care refers to tailormade care which is delivered to multiple problem patients through arrangements of interrelated but autonomous care organizations (van Rake et al., 1999a, b). Examples of

integrated health care are numerous and include multidisciplinary teams consisting of general practitioners, specialists unspecialized liaison nurses who jointly deliver care and well-designed arrangements for substitution between in-patient and out-patient care (see Spreeuwenberg, 1994; Person et al., 1996). It is generally expected that integrated health care will enhance efficiency as supply structures are directly tailored to care demand (see Commissie Modernizing Curative Zorg, 1994). In this paper, it is analysed whether a shift towards integrated health care actually represents a Pareto-optimal change. According to the Pareto criterion, any allocation of products is efficient if re-allocation cannot make somebody better off, without making somebody else worse off. First, we present our analytical framework. Next, we describe the consequences of integrated health care for affected parties. Finally, we evaluate the introduction and development of integrated health care in terms of welfare economics. The paper ends with several conclusions, implications and remarks.

Integrated health care: analytical framework

The main purpose of integrated health care is to link supply structures (in terms of the type, time and number of services and products delivered) to

specific features of care demand. Table I clarifies the main idea. According to

Table I, consumers can demand a single health care product (simple demand)

or multiple products (complex demand). We refer to a complex care demand in case patients have multiple health problems and most likely have to make an

appeal on different care providers. Patients, for instance, may be in need of health care products (e.g. simultaneous or sequential care) which cannot be

delivered by an individual provider. On the supply side, a product can be offered by a single provider (non-integrated care) or through a network of actors (i.e. a set of actors and their relationships). In the latter case, health care delivery requires co-ordination in terms of a fine-tuning of the activities developed by different providers. It also requires co-operation: different actors have to work together in order to jointly offer the required health care products. Or in other words, health care delivery has to be integrated (van der Grinstein and Huisman, 1994).

Following these assumptions, four theoretical combinations of supply and demand seem possible (see Table I). The first combination represents one of the most common combinations: a simple demand linked to a non-integrated supply structure. In this case, a single provider (e.g. a dentist) offers a single health care product (e.g. a yearly control) to a consumer. Many types of care fall within this category. In recent years, the second combination (i.e. a complex demand linked to a non-integrated supply structure) has also become a more common care type in many European countries and the USA. The main reasons are the increasing number of mainly chronically ill patients, the ageing of the population and an ongoing emancipation of the elderly (Doctor et al., 1996; Huisman, 1995b). Most of these consumers have a complex care demand. Elderly people who receive nursing home care at home fit into this category. Besides informal care, they require integrated health care products from medical specialists, general practitioners and home care organizations. In our example, however, each provider

separately delivers his specific health care product. There is no fine-tuning and different providers do not work together. Consequently, requested integrated health care products and services cannot be (fully) delivered.

The third combination mentioned in Table I shows exactly the opposite situation. Here, a simple demand is linked to an integrated supply structure. If we exclude health maintenance organizations (HMOs) from our analysis (HMOs mostly cannot be considered as autonomous organizations), this combination can hardly be found in current practice.

The fourth combination links complex care demand to an integrated supply structure. This combination represents the concept of integrated health care. As we discussed earlier in our introduction, recent health care reforms in The Netherlands encompass the development and launching of integrated health care arrangements. In many of these arrangements, which have a strong client orientation, traditional boundaries between providers are crossed: specialists and generalists are working together and jointly deliver or support each other in the delivery of care. In 1996, 353 integrated health care arrangements could be traced in The Netherlands. Approximately 66 per cent of these arrangements were set up for general health care (patients with diabetes, cancer, Aids, etc.), 22 per cent for mental health care, 9 per cent for care for the elderly and 3 per cent for care for disabled persons (Persoon et al., 1996). Since integrated health care can differ strongly from more regular care types, a transition process will generally precede the formation of integrated depends on four interrelated variables. These are external factors (e.g. legislation, financing schemes, etc.), the local situation (e.g. present relationships between different actors), management actions (e.g. communicative steering by managers) and commitment and support by the actors involved. An unfavorable institutional context, in addition to the absence of proper management actions and commitment and support by participating agents, hampers the formation of integrated health care arrangements (Mur-Vee man et al., 1995; Mur-Vee man et al, 1999; van Raak and Mur-Vee man, 1994, 1995, 1997; van Raak et al., 1999c). It follows that many favorable conditions have to be present before a shift towards an integrated care structure is actually possible. Research indicates that this is also generally true for other countries (see Hardy et al., 1992; Overtreat, 1993; Wilson, 1994).

In terms of our analytical framework, the main reason underlying integrated health care reform is the current shift from simple to complex demand. In terms of Table I, a shift from (1) to (2) creates a gap between the demand and supply of health care. Consequently, required services or products are not delivered. One possible option to solve this problem is a shift from (2) to (4), i.e. introducing integrated health care in order to match demand and supply. Such a shift can be expected to enhance efficiency as supply structures are tailored to care demand. In the following, we will analyses whether the shift also actually represents a Pareto-optimal change. Since the Pareto criterion indicates that any allocation of products is efficient if re-allocation cannot make somebody better off, without making somebody else worse off, we will first take a closer look at the parties affected by the introduction of integrated health care.

Who is affected by integrated health care?

We will distinguish between the following affected parties: care demanders, formal care providers and informal care givers.

Care demanders

For care demanders, the introduction of integrated health care will mean that they will receive the type, time and number of health care services and products

requested. Since most arrangements have a strong client orientation, consumer sovereignty can be expected to increase. In fact, one of the main features of integrated health care is that, on average, demand dictates that which is supplied. Or, in other words, integrated health care is marked by a demand-induced supply structure instead of a supplier-induced demand structure. Since most will prefer a full over a partial receipt of requested products and services, it seems safe to say that demanders will benefit from the introduction of integrated health care. Of course, a necessary condition is that demanders or their case managers are able or willing to express their preferences over the manner and type of care they want to receive.

In addition, since supply is closely linked to demand and still requires the input of professionals, the quality of integrated health care is expected to be (at least) similar to the quality of non-integrated care. Reported effects of integrated health care projects in The Netherlands, so far, support this expectation (see Person et al., 1996). It has to be noticed here that there are only a few studies that report effects and possible benefits of integrated health care. Of course, this type of care is still in its introductory phase. But there is another important reason. Although medical technology assessment (i.e. the branch of economic evaluation of health care) has been widely applied in the cure sector, the same cannot be said for the care sector. Several features, in fact, complicate the actual determination of the benefits of integrated care. First, the concept of care is less open to objectification. While the success rate for cure (e.g. curative and preventive medicine) can be determined on the basis of, for instance, the number of life years gained, there is no generally accepted objective performance standard for care. Standards for nursing or taking care of are less easy to specify and more subjective (WRR, 1997). Second, there are more uncertainties associated with care interventions. When can a specific intervention (e.g. psychiatric care) be considered a matter closed? Third, since care is not primarily aimed at recovery, the process of caring and the quality of this process have a value irrespective of the outcome of the process (Dunker, 1995). All features prohibit a clear indication of the benefits of integrated health care.

Nevertheless, reported effects so far do not contradict the expectation that demanders will benefit from the introduction of integrated health care.

Formal care providers

For formal care providers, integrated health care will offer the opportunity to deliver products and services which they otherwise would have been unable to deliver on their own. Since integrated care has a strong client orientation, health care delivery can be closely linked to the preferences of consumers.

Moreover, since integrated health care is aimed at continuity of care, there are opportunities to maintain or even improve the quality of care.

The development and introduction of integrated health care also means that care providers have to fine-tune their activities and work together with other providers. Co-ordination, co-operation and responsibility sharing are necessary pre-conditions for integrated health care delivery (Nell, 1998). At the same time, these conditions offer the opportunity to achieve cost savings. Since providing organizations (e.g. hospitals, home care organizations, nursing homes, general practices, etc.), for the greater part, bear the additional costs of developing and introducing integrated health care, they will try to limit these costs. If the costs of integrated care are less than the costs of regular (i.e. non-integrated) care, providing organizations will probably be interested in investing in integrated care.

Person et al. (1996) indicate that besides economies of scale, possible cost savings of integrated care include reductions in the number of patients admitted and in the demand for care, reduced waiting lists and a decrease in the totally invested time in health care delivery. Substitution from (more expensive) specialist care to (less expensive) general care can bring forward additional cost savings. In an analysis of 15 evaluation studies of substitution of care for the elderly, de Kemp (1995) also shows that cost savings can be achieved. Necessary conditions are a plain and simple design of the integrated care project and a careful control of direct nursing costs. A study performed by Huisman (1995a), who compares the costs of hospital admission with the costs of home care, on the other hand, shows that continuing (home) care can be more expensive than regular care. This is especially true in the short run. It is noticed, however, that the benefits of integrated care for consumers will outweigh the costs for providers. In the longer run, integrated care may result in cost savings.

Smeenk (1998) concludes that there are no significant differences in total health care costs between terminal cancer patients who receive integrated care and patients who receive regular care. This quasi-experimental study shows that introducing integrated care reduces pharmaceutical and re-hospitalization costs, while increasing community and home help costs. Renierkens (1999), who compares the efficiency of integrated home care as an alternative to admittance in a nursing home, shows that integrated care needs more hours of care to satisfy the patients need. The costs per hour of care delivered, however, are below those of the regular nursing home care type.

The studies show that, under certain conditions, cost savings can be established. The number of studies, however, is limited and studies refer to different types of integrated care and use different methods to determine the costs. Obviously, more research is recommendable. This is also true for research on care for the chronically ill, i.e. the group of patients for which most integrated care arrangements are intended. An international literature review by Huisman (1995b) shows that of all publications concerning diabetes

mellitus, rheumatoid arthritis and COPD/asthma during 1984-1993, for instance, only 0.2 per cent included economic evaluation studies.

It can be concluded that, to a certain extent, integrated care can also be beneficial to care providers. Integrated care offers possibilities to extend the set of products and services which can be delivered, increases the opportunities to meet the preferences of consumers, maintains or improves the quality of

care and, under certain conditions, establishes cost savings. Of course, a necessary condition is that individual workers (GPs, medical specialists, nurses and others) are willing and able to work together and in a client-oriented manner. Among others, this depends on the degree of divergence from daily routines and the extent to which integrated care influences individual professional autonomy (van Raak et al., 1998).

Informal care givers

In many instances, integrated care involves different substitution processes between in-patient and out-patient care (Spreeuwenberg, 1994). Substitution of this kind is stimulated by technological innovations that enlarge the possibilities to treat patients at home. Depending on the type of substitution, the presence of informal care at home can be indispensable for the realization of integrated care (Renierkens, 1999). It could be argued that this puts an additional strain on informal care givers. On the other hand, there are also clear benefits. Besides the obvious benefits (e.g. reductions in travelling costs now that relatives are treated at home), it has to be realized that the preferences of care demanders can also reflect the preferences of informal care givers or vice versa. This may be true in case of utility interdependence or when informal care givers act as case managers on behalf of care demanders. Moreover, since integrated health care still requires the input of professionals, professional home care remains indispensable. Involvement of informal care givers in the process of integrated health care formation is recommendable.

Integrated health care and efficiency

To evaluate the efficiency of integrated health care, we will now analyse whether a shift towards this type of care represents a Pareto-optimal change. According to the Pareto criterion, any change has to create at least a win-no loss situation. A win-win situation of course also represents a Pareto-improvement.

If we look at the development and introduction of integrated health care, our analysis indicates that all affected parties, to some extent, can be expected to benefit from the introduction. However, for providers there are also expected costs in terms of transition costs and the costs of fine-tuning and co-operation. For informal care givers there can be costs in terms of more strain. In addition, our analysis argues that most benefits will arise under the condition that demanders and suppliers are willing and able to adhere to a client oriented care structure.

The presence of costs implies that there may be losses, which does not correspond with the strict Pareto criterion. However, if the gains of integrated care outweigh the costs, the so-called potential Pareto criterion may still apply. According to this criterion, any change is held to be worthwhile if a Pareto superior redistribution could occur. This is most likely if the benefits outweigh the costs of the change. In this case, the winners of a change could in principle compensate the losers (which represents the well-known Kaldor criterion), or the losers could not bribe the potential winners not to undertake the change (which represents the well-known Hicks criterion) (Zerbe and Dively, 1994).

If we take a closer look at the aforementioned costs and conditions, we notice that they can be categorized as either short term costs (e.g. transition costs) or as coping costs (the ability to adapt to changed circumstances). Transition

costs are necessary for effecting the change towards integrated care. After the formation of integrated health care, however, these costs no longer arise. Costs in terms of fine-tuning, co-operation, strain and adherence to a client-oriented care structure are associated with coping. It can be expected that affected parties will become more and more acquainted with integrated health care. In the long run, this means that affected parties will have the opportunity to grow accustomed to changed circumstances. In the long run, it can thus be expected that the benefits of integrated care will outweigh the costs. Under long-term considerations, the introduction of integrated care may therefore be categorized as a potential Pareto-improvement.

Of course, the benefit-cost equation is strongly influenced by the degree of divergence between the integrated care arrangement and the status quo. The lesser the degree of divergence, the easier the transition and coping process can be expected to be. Recent research on health care innovations shows that, given these difficulties, feasible changes towards integrated care encompass those that agree with the routines of powerful participating agents (Van Raak, 1998; van Raak et al., 1998). This implies that changes in first instance should be related to the development and introduction of integrated care arrangements that only incrementally differ from the status quo. To further minimize the costs associated with these changes, it is of importance to those who intend to set up an integrated care arrangement that a thorough analysis is made of the institutional framework into which the arrangement has to be embedded. Policy proposals, laws and legal frameworks as parts of this framework can all indicate features of feasible arrangements as they, for instance, specify the possibilities for co-operation and the presence of funding sources to continue co-operation (Paulus, 1995; Williamson, 1993). Steering by participants who have the means and instruments and the ability to stimulate co-operative behavior can further add to the degree of success of a transition towards integrated care against minimum costs (Van Raak et al., 1998).

Conclusions and remarks

Embedded within a specific analytical framework, this paper started out on the basis of the general expectation that integrated health care will enhance efficiency as supply structures are directly tailored to care demand. The paper shows that, under long term considerations, the formation of integrated health care can be categorized as a potential Pareto-improvement. Consequently, integrated health care can be expected to enhance efficiency, especially in the long run in the short run, investments have to be made. For different actors on the health care market, including policy makers, this is important to realize as high expectations are generally associated with new means of achieving efficiency. Too optimistic expectations regarding the short-term efficiency effects of integrated health care may lead to disappointment. In addition, it bears the risk that integrated health care is presented as yet another unsuccessful policy instrument. This is important as the phenomenon in itself carries many favorable features when viewed from current social, technological, policy and demographic developments. A

further development of integrated health care, carried by research, is therefore recommendable. We realize that we are breaking new ground here, as features of care (as opposed to cure), practically no part of health economic evaluation (Paulus, 1999). Research of this kind, therefore, requires the development of a care oriented organizational type of medical technology assessment. Nevertheless, given its appealing features, we think that the instrument of integrated health care should at least be given the benefit of the doubt. Development and implementation of changes which only incrementally differ from the status quo provide a good starting.

REFERENCES

- Donker, M. (1995), Trechteren in de geestelijke gezondheidszorg. Overhaasthandelen uit den boze , (Filtering mental health care. No rush), Medisch Contact, Vol. 50 No 10, pp. 327-9.
- Doorslaer, E. van (1998), Gezondheidszorg tussen Marx en markt , (Health care between Marx and market), inaugurele rede, Erasmus Universiteit Rotterdam, Rotterdam.
- Elsinga, E., van Kemenade, Y.W. (1997), Van Revolutie naar Evolutie. Tienjaarestelswijziging in de Nederlandse gezondheidszorg (From revolution to evolution. Ten years of health care reform in the Netherlands), De Tijdstroom, Utrecht.
- Folland, S., Goodman, A.C. and Stano, M. (1997), The Economics of Health and Health Care, 2nd ed., Prentice-Hall, Upper Saddle River, NJ.
- Hardy, B., Turrell, A. and Wistow, G. (1992), Innovations in Community Care Management, Avebury, Aldershot.
- Huijsman, R. (1995a), De kosten van transmurale zorg (The costs of integrated care), Medisch Contact, Vol. 50 No. 24, pp. 777-80.
- Huijsman, R. (1995b), Economic evaluation of care for the chronically ill: a literature review , European Journal of Public Health, Vol. 5 No. 1, pp. 8-19.
- Maarse H. and Paulus, A. (1998), Health insurance reforms in The Netherlands, Belgium and Germany: a comparative analysis , in Leidl, R. (Ed.), Health Care and its Financing in the Single European Market (series on biomedical and health research, Volume 18), IOS Press, Amsterdam, pp. transmurale zorg (Determining the costs of integrated care), MA thesis, Faculty of Health Sciences, Maastricht.
- Ovretveit, J. (1993), Coordinating Community Care. Multidisciplinary Teams and Care Management, Open University Press, Buckingham.
- Paulus, A. (1995), The Feasibility of Ecological Taxation, Maklu Uitgevers, Antwerpen- Apeldoorn
- Paulus, A. (1999), Economic evaluation and integrated healthcare , mimeo, Faculty of Health Sciences, Maastricht .
- Arrow, K. (1963), Uncertainty and the welfare economics of medical care , The American Economic Review, Vol. 53 No. 5, December, pp. 941-73.

Commissie Modernisering Curatieve Zorg (1994), *GedeeldeZorg, BetereZorg (Shared Care, Better Care)*, Hageman B.V, Zoetermeer.

de Kemp, A.A.M. (1995), *Kosten en opbrengsten van substitutie in de zorgvoorouderen (Costs and benefits of substitution of care for the elderly)*, InstituutvoorOnderzoek van Overheidsuitgaven, Den Haag.

Dokter, H., van Lieshout, P. and Schade, B. (1996), *Zorgaanhuis: een stand van zaken (Home care: current affairs)*, De Tijdstroom, Utrecht.

Persoon, A., Francke, A., Temmink, D. and Kerkstra, A. (1996), *TransmuraleZorg in Nederland: eeninventarisatie op basis vanbestaandegegevensbestanden (Integrated Care in The Netherlands: An nventory on the Basis of Existing ata)*, Nivel, Utrecht.

Renieken, L. (1999), *Thuis . . . of toch het verpleeghuis? Kostenanalyse van twee vormen van verpleeghuiszorg(Home care or nursing home care? A cost analysis of two types of nursing home care)*, MA thesis, Faculty of Health Sciences, Maastricht.

Rijksuniversiteit Limburg, Maastricht.

vanRaak, A. and Mur-Veeman, I. (1995), *Schakelen en bijsturen (Connecting and steering)*, Second progress report, Rijksuniversiteit Limburg, Maastricht.

vanRaak, A. and Mur-Veeman, I. (1997), *ngevoegd en op weg (On their way)*, End report, Universiteit Maastricht, Maastricht.

vanRaak, A., Mur-Veeman, I. and Paulus, A. (1999c), *Understanding the feasibility of integrated care: a rival viewpoint on the influence of actions and the institutional context*, accepted by The nternational Journal of gealth Planning and Management.

vanRaak, A., Paulus, A. and Mur-Veeman, I. (1999b), *Transmuralezorgorganiseren: eerstweten, dandoen (Organising integrated care: knowing before doing)*, ZM Magazine, Vol.

15 No. 2, pp. 2-7.

vanRaak, A.J.A. (1998), *Zorgvernieuwing: eenkwestie van routine: eenstudienaar de vorming van interorganisationelenetwerken en naarsysteemveranderingen in de thuiszorgvanuitinteractionistischperspectief (Health care innovation: a matter of routine*

The Ethical Role of Interest-Free Economy in the Christian and Islamic Systems

VARGA, József ¹

TÓTH, Gergely ²

CSEH, Balázs ³

FALUS, Orsolya ⁴

Abstract

Mainstream economists, and most non-economists, as well, consider the existence of interest as a matter-of-course. Moreover, some economists say that it is an essential regulator of the economy, which creates a balance between savers and investors, regulates the borrowings, and it is an essential tool for the central bank's monetary control. In our study we examine the role of the interest in the Christian and Islamic moral and economy. Within the framework of the moral side we are curious about the methods by the Islamic economy works without interest, if interest itself is so important that it substantiates the whole economic mechanism.

Keywords: interest; Christianity; Islam; moral; economy

¹ Prof. Dr. Habil., Hungarian University of Agricultural and Life Sciences (SZIE), E-mail: varga.jozsef@szie.hu, HUNGARY

² Prof. Dr. Habil., Hungarian University of Agricultural and Life Sciences (SZIE), E-mail: toth.gergely@szie.hu, HUNGARY

³ Dr., University of Sopron, E-mail: cseh.balazs1990@gmail.com, HUNGARY

⁴ Dr. Habil. University of Dunaújváros (DUE), E-mail: faluso@uniduna.hu, HUNGARY

Temalı Restoranlar: KKTC Örneği

Mete Ünal GİRGEN¹

Kemal FERİT²

Selim YEŞİLPINAR³

Öz

Bulduğumuz dönemde yiyecek ve içecek sektörü eskiye nazaran daha yoğun bir rekabet içinde faaliyet göstermektedirler. Bu sebeplerden dolayı müşteri çekebilmek ve kar oranını artırmak için bir takım farklılıklar yapmaları gerekmektedir. Bunlardan biride araştırma konusu olan temalı restoranlardır. Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere dünya çapında her yerde temalı restoranların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Tema uygulaması sayesinde restoranlar müşterilerin sıradan bir yemek deneyimi değil de daha sıra dışı bir yemek deneyimi sunmaktadır. Literatür taraması yapılan çalışmalarda kaynak incelemesi yapılarak bu tarz restoranlar derinlemesine araştırılmış konsept restoranlarda neler yapıldığı, nasıl yapıldığı, dikkat edilmesi ve izlenmesi gereken yollar hakkında bilgiler ortaya konulmuştur. İncelediğimiz çalışmalar artan ihtiyaç ve talepler göre konsept restoranlara ilginin artmakta olduğunu ve gün geçtikçe artan bu talepleri karşılamak için restoranlarında çeşitliliğinin arttığını göstermektedir. İhtiyaçları karşılamak için açılan etnik restoranların farklı bölgelerde çeşitlilik ve sayısında artışlar gözlemlenmekte ve bu artışlarla dikkatleri üzerine çeken bu tarz restoranlar turizm ve gastronomi sektörlerinde yeni bir ürün olarak gelişmektedir. Bu bilgiler ışığında konsept restoranlar hakkında derleme çalışması yapılarak bu çalışmada bilgiler sunulmuştur. İncelenen diğer çalışmalarda ise temalı restoran fikrine sıcak bakan yatırımcıların artan maliyetleri dikkate almaları gerektiğini etnik restoranlar ve uluslararası örneklerinden çeşitli bilgilere ulaşmak için literatürde tarama yapılarak bilgiler sunulmuştur.

Anahtar Kavramlar: Temalı Restoran, Gastronomi, Turizm.

¹ Dr.; Uluslararası Final Üniversitesi, KKTC

² Öğr. Grv.; Uluslararası Final Üniversitesi, KKTC

³ Öğr. Grv.; Uluslararası Final Üniversitesi, KKTC

Abstract

In the current period, the food and beverage sector operates in a more intense competition than before. For these reasons, they need to make some differences in order to attract customers and increase the profit rate. One of them is themed restaurants that are the subject of research. The number of themed restaurants is increasing everywhere around the world, especially in developed countries. Thanks to the theme application, restaurants offer customers a more extraordinary dining experience rather than an ordinary dining experience. In the literature review studies, sources of this kind of restaurants were investigated in depth, and information about what is done in concept restaurants, how they are made, the ways to pay attention and to follow were revealed. The studies we have examined show that the interest in concept restaurants is increasing according to the increasing needs and demands, and the variety of restaurants is increasing in order to meet these increasing demands. There is an increase in the variety and number of ethnic restaurants opened to meet the needs in different regions, and this type of restaurants, which attract attention with these increases, are developing as a new product in the tourism and gastronomy sectors. In the light of this information, a compilation study was made about concept restaurants and information was presented in this study. In other studies examined, the investors who are welcoming to the idea of themed restaurants should take into account the increasing costs, and information was presented by scanning the literature to find various information from ethnic restaurants and international examples.

Keywords: Theme Restaurants, Gastronomy, Tourism.

1. GİRİŞ

Günümüzde yaşamdaki ve yiyecek sektöründeki standartların artması ile restoranlara gelen müşterilerin sunulanların çevre, atmosfer ve kişileştirme yönlerine dikkat ederek taleplerin ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Bu gelişen pazarda işletmelerin aktif olarak var olabilmeleri, paylarını koruyabilmeleri ve farklılıklara ayak uydurabilmeleri için tematik restoran uygulamalarına yöneldikleri gözlenmiştir. Misafirler kendilerini özel hissetmeleri için özel menüler, atmosferin uygunluğu, personel ve başka özelliklerinde birbiriyle uyumlu uygulamalar yapılmaktadır. Tematik restoran kavramı turizm sektöründe sıkça başvurulan bir stratejidir. Temalı restoran uygulamaları öncelikle parklar, oteller, AVM'ler ve casinolar'da uygulanmışlardır (Özer ve diğerleri, 2015).

Temalı restoran fikri misafirlerin yeni deneyim ve duygu farklılıkları yaşatılması amaçlanmıştır. Tarihte ilk kez 1885 yılında Paris'te açılan Cafe De Bagne hapishane temalı (uyumlu resimler, hücre görünümlü alanlar, hapishane kıyafetli servis elemanları) misafirlere sıra dışı bir deneyim yaşatılmıştır. 2. dünya savaşı sırasında pilot olan 'Tallichet' savaş sonrasında Los Angeles hava alanında bahçesinde uçak ve uçak maketleri olan ayrıca telsiz konuşmalarının kayıtlarının çalındığı 'Proud Bird' isimli bir restoran açmış bunların yanı sıra Polinezya adaları, yeni İngiltere balıkçı köyleri, Fransız çiftlik temalı restoranlarda açılmasını sağlamış. Yoğun ilgi görülmesi üzerine birçok girişimcide çalışmalar yapmıştır.

Londra’da 1971 yılında açılan müzik temalı Hard Rock Cafe bu tarz restoranlarda artışların hızlanmasını sağlamıştır (Kırbaç, 2020).

Ulusal Amerika restoran birliği geleneksel ve özellikli restoran sınıflandırma yapılmıştır. Özelliklerine göre (temalı, etnik, aile, fastfood, lüks, kafe, snack bar, ziyafet merkezleri, sıradan vb.) şeklinde sınıflandırmalar görülmüştür. Misafirler kendilerini farklı zaman ve ortama götürecek hayal kurmayı teşvik eden restoranların sayıları günden güne artmakta. Etnik restoranlarda kültürün özelliklerini gösterebilmek için sanat, müzik ve dekor gibi unsurlardan yararlanılarak, bir yöreye ait malzeme ve yöntemlerle yapılan yiyecekler geleneksel bir şekilde sunulmakta. Çalışmalarda etnik restoran, temalı restoran özellik ve benzer örnekleri araştırılarak Türkiye’de bu tarz işletme planları olanları bilgilendirme amaçlanmıştır (Aslan ve diğerleri, 2017).

2. Literatür Taraması

Restoran; bireylerin yemek ihtiyaçlarını, kaliteli hizmetle birlikte karşılayan ticari işletmeler olarak bilinmektedir. İlk modern restoran Paris’te misafirlere seçenek sunan bir anlayışa sahip Boulanger’dir. Fransız devriminin ardından işsiz kalan aşçılar dünyanın farklı bölgelerine göç ederek restoranlar açmışlardır. Türkiye’deki restorancılık dünyadaki gelişmeler ışığında Avrupada’ki anlayışı benimseyerek uyguladığı görülmüştür. Günümüzde ise restoranlar ticari ve ticari olmayan birçok sınıflandırma yapıldığı gözlemlenmektedir (Symons, 2013).

Etnik restoranlar bir bölgeye özgü yiyeceklerin, o bölgeye ait ürünler, pişirme tarzları ve kendilerine özgü servis şekilleriyle misafirlere sunulduğu yerlerdir. Aynı zamanda bu restoranlar temalı restoranlar sınıfında önemli bir yere sahiptir. Yapılan çalışmalar ışığında etnik restoranlardaki misafirlerin atmosferden istinaden otantik lezzetlere daha çok ilgi gösterdikleri görülmektedir. Etnik restoranların sadece yemekleriyle değil tüm atmosferiyle o kültürü yansıtmaları gerekmektedir. Personelinde o kültür hakkında bilgi sahibi görünüş olarak uyum içerisinde olması gerekmektedir (Özer ve diğerleri, 2015). Günümüzde genişlemekte olan seyahat ve turizm etnik restoran talebini’ de artırmış, yeni tatlar ve farklı fikirlerle daha popüler bir hale gelmiştir. Temalı restoranlar pazarlama bakımından farklılaştırma yöntem ve stratejilerdir. Temalı restoranlarda amaç kültürü yansıtan özelliklerle misafirda kültürel bağ oluşturarak işletmeyi cazip kılmaktır. Pazarda rekabetin artışı, payın azalması, misafirlerin ise çeşitlilik, farklı deneyim arayışı sonucu birçok kültür ve atmosfer açısından farklı işletmeler açılmaya başlanmıştır. Temalı restoranların tarihsel gelişimlerine bakacak olursak çok da yeni olmadıklarını 19.yy Fransa’daki müzikli kabaretlere dayandığını, 1881 yılında Le Chat Noir (The black cat) ile uygulamaya başladığını, 1885 te Pariste ilk açılan Cafe De Bagne (Fransız ihtilal temalı) olduğunu görmekteyiz. Bu restoranlar 1950’lerde açılmaya başlanmış, büyük buhran ve 2. Dünya savaşı sonrasında insanların kazançlarının artması ve boş vakitlerinin azalması ile yiyecek işletmeleri bu kısa vakitleri değerlendirerek misafir memnuniyetini artırmak için kaliteyi artırmışlardır. Savaşta pilot olan David Tallichet birçok temalı restoran açarak bu alanda öncülük etmiştir (Kırbaç, 2020).

Temalı restoranların tercih edilmesi çoğunlukla merak olduğu saptanmıştır. 1990’lı yıllarda temalı restoranlarda artış gözlemlenmiş ama hızlı bir şekilde pazarda paylarını kaybetmeye başlamış ve küçülmüşlerdir. Temalı restoranlar farklı ve kendine has mimarileriyle öne çıkmaktadırlar. Müşterilere

kendilerini özel ve özel bir yerde hissettirmeyi amaçlarlar. Normal restoranlara kıyasla misafirler hizmet, atmosfer, özel servis gibi özelliklerden yararlanmak üzere deha uzun süreler geçirmektedirler (Benli ve Cakici, 2018).

Temalı işletmeler misafirlerin gidip göremeyecekleri, deneyimlemeyecekleri tarihi olay, yaşam tarzları, kültürler hakkında hizmet ve eğitimler sunmaktadır. Temalı restoranlar ve etnik restoranlar birbirleri ile sıklıkla karıştırılmaktadır. Etnik restoranlar'da belirli bir kültür işlenmekte, temalı restoranlarda konu olmadan abartılı ve yapay bir deneyim sunulmakta. Temalı restoranlarda yiyeceklerden çok atmosfer ön planda iken etnik restoranlarda yemekler ön plandadır ve kültürüyle uyumu gerekmektedir (Teyin ve diğerleri, 2017).

Dünyada ve Türkiye'de temalı restoranlar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Hard Rock Cafe (rock müzik temalı), Red Sea Star (su altı dünyası temalı), modern Toilet restoran (Tuvalet temalı), Planet Hollywood (Hollywood temalı) vb. Türkiyede ise genel olarak yabancı kökenli restoranlar bulunmaktadır (Cildir, 2015). Türkiye örneği olarak Leman kültür (karikatür temalı). Uygulanan tema örneklerine bakıldığında etnik temalı restoranlar, spor temalı restoranlar, tarih temalı restoranlar, mizah temalı restoranlar, hastahane temalı restoranlar, sinema temalı restoranlar, müzik temalı restoranlar, doğa temalı restoranlar, hapisane temalı restoranlar, nostalji temalı restoranlar, zincir işletme temaları, uçak temalı restoranlar, yeraltı temalı restoranlar, deniz temalı restoranlar, orman temalı restoranlar, sıra dışı temalı restoranlar (karanlık temalı, tuvalet banyo temalı vb.) restoran temaları uygulanmaktadır (Bekar ve Dönmez, 2014).

3. Araştırma Yöntemi

Çalışmada etnik restoranlar hakkında literatür taraması ve Dünya'da ve Türkiye'de yer alan etnik restoran özelliklerini inceleyen bir derleme çalışması yapılmıştır. Temalı restoranların ortaya çıkışı temalı ve etnik restoranların farkları üzerine de literatür taraması yapılmıştır. Türkiye'den ve dünyadan örnekleri hakkında bilgi verilmiştir. Tematik restoran işletmeciliği kavramsal olarak incelenerek tema örnekleri ve bu işletmelerin dikkat etmeleri gereken hususlar literatür taraması yapılarak ele alınmıştır. Temalı restoranların uluslararası örnekleri ve Türkiye'de uygulanabilirliği üzerine literatür çalışması yapılarak dikkat edilmesi gereken hususlar ortaya konulmuştur. Özellikle İstanbul'da faaliyet göstermekte olan Osmanlı, Çin, Japon, Tayland, İtalyan, Meksika, Fransız, Lübnan, İran ve İspanyol mutfağı gibi farklı ülke mutfaklarından hizmet gösteren etnik restoranlar bulunmaktadır. Temalı restoranların ortaya çıkışı temalı ve etnik restoranların farkları üzerine literatür taraması yapılmıştır. Türkiye'den ve dünyadan örnekleri hakkında bilgi verilmiştir. Tematik restoran işletmeciliği kavramsal olarak incelenerek tema örnekleri ve bu işletmelerin dikkat etmeleri gereken hususlar ele alınmıştır. Temalı restoranların uluslararası örnekleri ve Türkiye'de uygulanabilirliği üzerine literatür çalışması yapılarak dikkat edilmesi gereken hususlar ortaya konulmuştur.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Misafirler sosyal etkinlik, boş vakitlerin değerlendirilmesi gibi birçok nedenle yiyecek içecek tüketme amacı ile dışarıdaki işletmeleri tercih etmektedirler. Yiyecek ve içecek işletmeleri arz ve talepler karşısında gün geçtikçe gelişmek zorundadırlar. Etnik restoranlarda insanların merak ettikleri kültürlerdeki yemekler ve kültürel farklılıkları deneyimlemek için uzun yolculuklar yapmak yerine yakınlarındaki restoranlar aracılığı ile bu deneyimi misafirlere sunmaktadırlar. Uzakdoğu ve Meksika mutfağı başta olmak üzere etnik restoranlara talebin arttığı görülmektedir. Çalışmalarda yer alan önerilerde etkili tanıtım yapılarak talebin artırılması gerektiğini, devlet kurumlarınca etnik restoranlara teşvikler sağlanması gerektiğini, kültürlerdeki özelliklere uygun yapılabilmesi için bakanlıklarca eğitim ve denetim yapılması gerektiği yönündedir. Son zamanlarda rekabetin artışı pazarda farklılaşarak tutunabilmek ve müşteri memnuniyetini artırabilmek için temalı restoranlar önemli bir yere sahiptirler. Türkiye’de temalı restoranlara bakıldığında çeşitlilik ve sayıca çok az oldukları görülmekte fakat ülkemizin zengin kültür, tarih, birçok zenginliğe sahip ve birçok tema uygulanabilecek yapıya sahiptir.

Temalı restoranlar rekabetin arttığı bu pazarda farklılık yaratarak yeni müşterilere ulaşabilecek, müşterileri memnun edebilecek iyi bir pazarlama unsurudur. Yiyecek içecek işletmelerinin müşteri arz ve taleplerine göre geliştirilerek rakipler karşısında farklılıklar yaratabilmektedir. Günümüzde işletmelerin pazarda sürdürülebilir bir iş yürüterek Pazar payını koruyabilmeleri için müşterinin ilgisini çekebilecek yenilikler ve farklılıklar yapmaları gerekmektedir. Bunlardan biri temalı restoran uygulamalarıdır fakat her ne kadar ilgi çekici olabilseler’de zaman içerisinde sıradanlığa doğru gidilebilir bunu engellemek için yenilikler ve güncellemeler yapılmalıdır tema uygulaması maliyetli yüksek olduğu için belirli hususlar doğrultusunda dikkatli bir şekilde yapılmalıdır bu şekilde başarıya ulaşabilmektedirler. Bir diğer makalemizde Temalı restoranların uluslararası örnekleri ve Türkiye’de uygulanabilirliği üzerine çalışma yapılarak dikkat edilmesi gereken hususlar ortaya konulmuştur. Fakat Türkiye’de temalı restoranların yok denecek kadar az olduklarını çoğunun yabancı kökenli olduğunu ülkemizde ise bunlara öncü olarak Leman Kültür restoranıdır. Hedef kitlenin ve pazarın arz ve talepleri doğrultusunda hizmetler geliştirilerek rakiplere karşı üstünlük sağlanabileceğini ayrıca maliyet çalışmaları ve işlenecek temanın üzerinde özenle çalışılması öneriler arasında yer almaktadır.

Temalı restoranların yiyecek içecek sektöründe sürdürülebilir olarak pazardaki payını koruyabilen ve başarılı bir restoran olmak için uygulanabilecek bir farklılaştırma yöntemi olduğunu düşünüyorum bu işletmeler sayesinde misafirlere farklı deneyimler ve hizmet memnuniyeti sunulabilir. İnsanlar standart yaşam döngülerinde monotonluktan kurtularak eğlenceli ve keyifli vakit geçirmek aynı zamanda yiyecek içecek ihtiyaçlarını karşılayabilirler. Bu nedenlerle insanlar böyle işletmeleri seçerek eşsiz deneyimler kazanmayı amaçlarlar. Fakat bu restoranların açılış aşamasından maliyet kontrollerine ve iyi bir Pazar analizi yaparak uyulması gereken kurallar çerçevesinde açılması gerekmektedir ki başarılı ve daimi bir işletme açılabilsin başarısızlıkla sonuçlanmasın. Günümüzde etnik ve temalı restoranlar sıklıkla birbirleri ile karıştırılmakta olduğu görülmekte bu alanda iyi çalışmalar yapılması hem insanları bilgilendirecek hem de alternatif farklılaştırma yöntemleri olarak uygulanmaya teşvik olacaktır.

Daha önce birçok konsept uygulamış olan (helal, galabalık – akvaryumun içinde olduğu balık restoranı, ahır gibi mekanın ve çalışanların giydirildiği otantik işletmeler vb.) Kıbrıs turizm sektörü ve Kıbrıs’ta

bulunan restoran işletmeleri Kıbrıs'ta daha aktif uygulanabilirliği için diğer öneriler ve dikkat edilecek hususlar şunlar olabilir.

Temalı işletmelerin dikkat etmesi gereken önemli hususlar:

- Restoran tasarımı; misafirleri çekebilmesi için gizemli ve merak uyandıran bir yapıya sahip olmalıdır.
- Yer seçimi ve inşaa aşaması; nüfusun kalabalık olduğu ve ulaşım sıkıntısı olmayan bir yer seçimi yapılmalı ve tema ile uyumlu bir inşaa yapılmalıdır.
- Menü tasarımı; sürdürülebilirlik için genç nüfusun ihtiyaç ve taleplerini barındıran menüler yaratılmalı ve fiyatlandırma dikkatle ele alınmalıdır.
- Ürün sunumu; ürün sunumunun başarılı olarak misafiri memnun etmesi için sunumlar bir gösteriye dönüştürülmelidir.
- İnsan kaynağı seçimi; servis elemanlarının tamamını güzel bir şekilde yaşatacak ve müşteri memnuniyetini sağlayacağını unutmamamız gerekmektedir.

Temalı restoranlarda 5 kurala uyulması gerektiği bunların; temayı işlemek, müşterinin aklında kalıcı olmak, müşteride olumsuz ve negatif etki bırakmamak, tema işlenirken fiziksel etmenlere dikkat etmek, 5 duyuya hitap etmek olduğu bilinmektedir.

KAYNAKÇA

Aslan, N. & Sormaz, Ü. & Pekerşen, Y. & Nizamlioğlu, F. & Teyin, Görkem. (2017). Turizm Sektöründe Etnik Restoranlar: İstanbul Örneği (Ethnic Restaurants in Tourism Industry: An Example of İstanbul). *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*. 5. 77-87. 10.21325/jotags.2017.113.

Bekar, A. ve Dönmez, F. G. (2014). Temalı Restoranlar ve Temalı- Etnik Restoran Ayrımı. *Uluslararası sosyal araştırmalar dergisi*, 7(35), 797-803

Benli, S. ve Çakıcı, C. (2018). *Tematik Restoran İşletmeciliğinin Kavramsal Olarak İncelenmesi*, 2. Uluslararası Turizmin Geleceği Kongresi: İnovasyon, Girişimcilik ve Sürdürülebilirlik Kongresi, 27-29 Eylül 2018 - Mersin.

Cildir, S. (2015). Taipei'de Tuvalet Konseptli Restaurant. 11.04.2015. Retrieved from: www.geziseli.com/taipeide-tuvalet-konseptli-restaurant/

Kırbaç, K. (2020). Dünyadaki ve Türkiye'deki tematik restoran örnekleri. *Turizm ve Seyahat Gazetesi, Turizm Günlüğü*. 31.10.2020. Retrieved from: <https://www.turizmgunlugu.com/2020/10/31/en-iyi-tematik-restoranlar/>

Özer, Ç., Akbulut, M.B., Çevik, A. (2015). *Temalı Restoranlar, Uluslararası Örnekler ve Türkiye'de Uygulanabilirliği*. Avrasya Turizm Kongresi, 28-30 Mayıs 2015, Konya.

Symons, M. (2013). The rise of the restaurant and the fate of hospitality. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 25. 10.1108/09596111311301621.

Teyin, G., Aslan, N., Sormaz, Ü., Pekerşen, Y., Nizamlioglu, H. F. (2017). Turizm Sektöründe Etnik Restoranlar: İstanbul Örneği. *Journal of Tourism And Gastronomy Studies*, 5(2) 77-87.

Daha Etkili Sınıf Yönetimi İçin Yüz Çizgilerini/Satır Aralarını Okumak

Reading Between the Facial-Lines for More Effective Classroom Management

Murat KAPLAN¹

Öz

‘Sınıf yönetimi’ kavramı üzerine çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bu makalemizde ise bahsi geçen yaygın kavramı bambaşka bir yöntem ışığı altında inceliyoruz: ‘özellikle COVID 19 salgını sürecinde önemi hepimiz tarafından daha da iyi anlaşılan *çevirim-içi eğitimde sınıf yönetimi* adına duyulan bazı ek becerilerin ihtiyacıyla’ ekran üzerinden öğrencilerin ‘öğrenme süreçlerine ve genel öğrenme eğilimleriyle birlikte anlık tepkilerine dair geribildirimlerini’ daha etkili bir şekilde yönetebilmeye yardım edecek ‘yüz çizgileri ve ifadelerini okuma yöntemleri’.

Yüzdeki bazı göstergelerle birlikte bazı beden dili analizi verilerini de ekleyerek öğrenme sürecindeki sınıf yönetimi stratejilerine katkılarının incelendiği makalemizde eğitim yolculuğunun önemli bir unsuru olan ‘geribildirim’ sürecini daha güçlü ve etkili metotlarla nasıl yapılabileceği sorusuna cevaplar arıyoruz.

Anahtar Sözcük ve Kavramlar

sınıf yönetimi	geribildirim	yüz analizi	yeni normal
çevirim-içi eğitim	uzaktan eğitim	öğrenme eğilimleri	karakter
kişilik	insan okuryazarlığı	öğrenme potansiyeli	GÇT
teşhis/tanı yöntemleri	beden/vücut dili	yüz ifadeleri	yüz okuma
mikro-ifadeler	duygu(lar)	düşünce(ler)	davranış(lar)
iç salgı bezleri	Mian Xiang		

¹ Dr., Antalya Bilim Üniversitesi, TÜRKİYE

Ph.D., Antalya Bilim University, TURKEY. E-mail: murat.kaplan@antalya.edu.tr

Abstract

There have been numerous researches done on the term of ‘classroom management’. This paper, however, studies this very term, using a completely genuine way: ‘the facial analysis methods’ to better understand the ‘feedback process’ of any teaching experience, for a more effective classroom management skills needed - *especially with the COVID 19 pandemic* - after which every teacher has realized they needed some additional skills and knowledge to manage their online classrooms to teach in the so called ‘new normal’ times.

In this paper, following very brief touches to the key aspects of teaching in relation to the ‘classroom management’, we drive attention first to the role and importance of ‘receiving and giving feedback’ for a quality management, and how we can apply the ancient methods of facial analysis and body language analysis techniques to better evaluate our students’ general learning tendencies and realtime reactions as they learn, so that we can more effectively create an online learning environment for them.

Key Words and Concepts

classroom management
teaching online
personality
body language
emotion(s)
Mian Xiang

feedback
distant learning
human literacy
facial expression
thought(s)

facial analysis
learning tendencies
learning potential
reading faces
behaviour(s)

new normal
character
TCM diagnosis methods
micro-expressions
endocrine glands

GİRİŞ

Sınıf yönetimi, öğretmenlerin bir ders boyunca öğrencileri organize, düzenli, odaklı, dikkatli, konuyla ilgili ve akademik olarak da üretken tutmak için kullandıkları çeşitli yöntem ve teknikleri ifade eder.

Sınıf yönetimi stratejileri etkili bir şekilde uygulandığında, öğretmenler hem bireysel öğrenciler hem de öğrenci grupları için öğrenmeyi engelleyen davranışları en aza indirirken, öğrenmeyi kolaylaştıran veya geliştiren davranışları en üst düzeye çıkarabilirler.

Kısaca ifade edecek olursak, etkili öğretmenler güçlü sınıf yönetimi becerilerine sahipken, daha az etkili öğretmenlerin ayırt edici özellikleri, çalışmadıkları, tembel ya da yaramaz olduklarını iddia ettikleri öğrencilerle dolu düzensiz sınıflar olarak öne çıkmaktadır.

Bu makalemizde, sınıf yönetimi üzerine olumlu katkıları olduğunun sınıf içi gözlemler ve öğretmenlik deneyimleri sonrasında geniş kabul gördüğü bir konuya, ‘geri bildirim’ kavramına ve geri bildirim sürecinde izlenebilecek, yüzdeki duygu göstergeleri ve beden dili verileri aracılığıyla veri toplamayı, bu sayede öğrencinin öğrenme sürecindeki dinamik duygu-düşünce-davranış döngülerine hâkim olmayı öngören bazı etkili yöntemlere değineceğiz.

Geri Bildirim

Geri bildirim, öğrenci veya öğretmenden, eğitim hedef veya çıktılarına göre kişinin süreçteki varlığına ve dersin amacına yönelik performansı hakkında elde edilen bilgi ve onun belli bir pedagojik metodoloji çerçevesinde paylaşılmasıdır.

Öğrencilerin öğrenmesinde (*veya öğretmenlerin süreci daha etkili yönetebilmelerinde*) gelişmeyi hedeflemek esastır.

Bu doğrultuda incelendiğinde, geri bildirim, sadece bir öğretmenden öğrencisine doğru bir yapıcı bilgi beslemesi değil, bir öğrenciden veya öğretim rolü üstlenen birinden veya öğrencilerin kendi akranlarda da gerçekleşen, fevkalade çoklu dinamiğe sahip bir süreçtir.

Geri bildirim, bu anlamda, öğrenme sürecinin her anına dahil olan kişilerin *tek tek ve birbirleriyle* gerçekleştirdikleri *sözlü ve/veya sözsüz* şekilde durmaksızın devam eden *tüm veri alış-verişlerinin* genel adıdır. Sürece sözsüz verilerin çok daha hâkim şekilde dahil olduğunu düşünürsek, öğretmenlerin öğrencilerinin yüzlerine ve beden dillerine yansıyan duygu-düşünce göstergelerini sağlıklı yöntem ve ölçeklerle gözlemleyip anlamaları, o doğrultuda öğrenme süreçlerine gerekli dokunuşları yapmaları daha da önem kazanmaktadır. Çünkü *‘gözlem ve geri bildirim ustaları, iletişimin gerçek ustalarıdır’*.

Öğretmenlik sürecinin başından sonuna ve hatta sonrasına baktığımızda, bu sürecin tam bir iletişim yolculuğu olduğunu görürüz. Böyle olunca, geri bildirim dinamiklerinin doğru yönetilebilmesi, bir öğretmenin en temel becerilerinden birisi olarak öne çıkacaktır.

Güçlü ve sağlıklı yöntemlerle verilen bir geribildirim iletişim sürecine olumlu katkılarına dikkat çeken şu tanım oldukça önemlidir:

‘Geri bildirim, iletişim yolculuğunun haritası gibidir.’

Eğitim sürecinin, öğretmen ve öğrencilerin birbirleriyle farklı katmanlardaki iletişimleriyle şekillendiği bir öğrenme yolculuğu olduğunu hepimiz kabul ederiz. Öyleyse, bu öğrenme yolculuğunun daha güvenli ve verimli olmasına katkı sağlayacak unsurların başına ‘etkili geri bildirim yöntemlerini’ koymak gayet yerinde olacaktır.

Kabul edilebilir bir genelleme yaparsak, geri bildirimi, her türlü iletişim sürecinin yol haritası şeklinde ele almak iyi olabilir. Bu anlamda geri bildirim sürecini güçlü yönetebilen kişiler, elde ettikleri verilerine göre yol boyunca (*yani öğretme ve öğrenme yolculuğu boyunca*) gerekli dokunuşlar yapabilir ve yolculuğu daha etkili, güvenli ve sağlıklı yönetebilirler.

Yeni Normalde Öğrenme ve Geri Bildirimin Artan Önemi

COVID 19 sürecinin başından itibaren, hemen her sektörde karşılaşılan zorlukların bir gerekçesi olarak sıkça öne sürülen ‘yeni normal’ kavramı ve onun gereklerine göre ‘yeniden tasarlanması gereken yaşamsal gerekler’, güvenlik temel ihtiyaçlarını karşılamak adına etkileşime herkesten çok ihtiyaç duyan eğitim camiasını ciddi derecede etkiledi.

Yaş gruplarına göre farklı düzey ve şekillerde hissedilen eğitim öğretim süreçlerine dair hızlı şekilde bir araya gelip çözümler üreten sektör paydaşları, beklenmedik şekilde ortaya çıkan salgın durumuna bağlı olarak gelişen her bir ihtiyacın farkındalığı ve çözüm yöntemleri üzerine ivedilikle tedbirler alıp hepsini dikkatle hayata geçirdiler. Amaç ortaklığı: ‘*mevcut duruma en hızlı şekilde uyum sağlamak ve eğitime ara vermeden devam edebilmek*’.

Teknik anlamda sürece bir şekilde ayak uydurulmuş olsa da öğretmen ve öğrencilerin yeni normaldeki öğrenme ortamlarına psikolojik ve fiziksel durumları açısından uyum sağlamaları beklenenden daha uzun sürdü. Görünüşte uyum sağlanmış gibi olursa da uzaktan öğrenme araçlarının sağladığı dijital öğrenme ortamı, bazı yeni becerilerle birlikte sürekli evde ve ekran karşısında olmanın doğurduğu birçok ruhsal ve fiziksel meydan okumayı da ortaya çıkardı. Bu önemli meydan okumalardan birisi de çevrim içi öğrenme ortamında ‘*sınıf yönetimi*’ konusuydu, çünkü taraflar sürece dahil olan *yeni aktörleri anlama, analiz etme ve o doğrultuda uygulanacak sınıf yönetimi becerilerine* sahip değillerdi. Yani öğretmen ve öğrenciler, kendi yaşamsal paydaşlarının tümüyle (*aileler ve eğitime etki eden tüm bileşenlerle*) beraber, yeni normale hazır değildi.

Öğretmenlerin ve öğrencilerin yeni eğitim ortamlarında ihtiyaç duydukları bazı beceriler – *bu ortamlar ve onlara ait teknoloji uzun süredir var olduğu halde* – eğitim sürecinin tümüne ve dolayısıyla sınıf yönetimine de etki etti.

Örgün öğretimler sırasında, fiziksel bir sınıf ortamında öğrencilerini ve iletişim halinde olduğu her bir öğrencinin diğer sınıf arkadaşlarının öğrenme deneyimlerini, yüzlerine ve beden dillerine yansıyan duygu-düşünce göstergelerinden daha rahat gözlemleyebilen öğretmenler için ekran aracılığıyla sınıflarını yönetmek ciddi bir zorluk anlamına gelecekti ve öyle de oldu.

Konu *çevrim içi eğitim* olduğunda, ekran karşısında gerçekleşen eğitim-öğretim amaçlı iletişimde, sözsüz geri bildirim yüz yüze eğitimden çok daha ciddi bir meydan okuma olarak karşımıza çıktı. Çünkü artık sınıf ortamını dijital bir dünyaya taşıdık ve orada birkaç yeni ve etkin aktör daha ders süreçlerine dahil oldu:

- *kamera*
- *mikrofon*
- *internet*
- *ev ortamı*
- *ve yeni birçok çeldirici daha*

Tabi bu aktörlerin kullanım becerileri, kullanımlarını akıcı ve mümkün kılacak olan elektronik cihaz donanımı ve internet bağlantı kalitesi gibi hususlardan da etkilendiler.

Duruma etki eden bir başka unsur da öğrencilerin ev ortamlarında kamera açma konusundaki isteksizlikleriydi. Bu isteksizliğin neticesinde geleneksel sınıf yönetimi stratejileri sınıfta etkisiz ya da zayıf kaldı, çünkü öğretmenler de öğrenciler de kameradan ekrana yansıyan görüntüleri analiz etme ve doğru değerlendirme konusunda eğitimsiz ve deneyimsizlerdi.

Sınıf yönetimi stratejileri açısından en temel ihtiyaçları gideren geri bildirim yöntemlerini güncellemek durumunda kalan her iki taraf da sürece dair bir rehberlik ve yönlendirmeye ihtiyaç duydular. Bu ihtiyacı her kurum aynı akıcılık ve hızda sağlayamamış olabilir. Belki de bazı durumlarda bahsi geçen ihtiyaç çeşitli sebeplerle giderilemedi. Öyle olunca da ekrana yansıyan yüz ifadeleri ve beden dili göstergelerini kesinlikle riskli olan ‘sezgi yöntemiyle’ anlamaya ve değerlendirmeye çalışan öğretmen ve öğrenciler birçok yanlış anlamaya ya da öğrenmede gönülsüzlüğe sebep olabildi. Konu eğitim olduğunda, bahsettiğimiz hususlar çok daha hayati öneme sahip oldu ve bu halin neden olduğu psikolojik sorunlar ardı ardına belirdi.

İşte bu makalemizde, geri bildirim doğrudan ve ciddi şekilde etki eden sözsüz unsurları, yani öğrencilerin yüzlerine ve/veya beden dillerine yansıyan duygu-düşünce göstergelerinin etkili araçlarla tespit ve analiz edilmesinin sınıf yönetimine katacağı olumlu etkiye dikkat çekiyoruz.

Yüze ve Beden Diline Yansıyan Duygu-Düşünce Göstergeleri ve Sınıf Yönetimi

Davranış eğilimlerinin arkasında yatan nedenleri araştıran bilim insanların önde gelen isimlerinden olan Dr. David Perret, duygu düşünce tercihlerimizin arkasındaki en güçlü etken unsurun çoğu zaman biyolojimiz olduğunu söylüyor. İç salgı bezlerimizin hayat algımızı ve dolayısıyla da davranışlarımıza etki ettiğini söyleyen Perret, bu biyolojik sürecin yüzümüze mimikler, bedenimize de beden dili olarak yansıdığını, doğru gözlem, tespit ve analiz araçları kullanıldığında bu mimiklerin ve beden dilinin kişinin içinde bulunduğu duygu-düşünce durumuna dair fikir edinmenin mümkün olduğunu da ekliyor.

Benzer şekilde, insan davranışlarını anlamak üzerine yaptığı çalışmalarla bilinen Dr. Hugo Lövhem de ‘duygu-nöro kimya teorisinde’, her duygunun beynimizde bir bölge ve kimyayla ilişkili olduğunu ve bu bölgelerdeki hormon konsantrasyon oranlarının duygu-düşünce-davranış döngülerine doğrudan etki ettiğini ifade ediyor.

İnsan davranışlarını inceleyen bilim insanlarının ortak kanaati, iç salgı bezlerimizin ve fiziksel sağlığımızın duygu dünyamıza, onun da düşünce ve davranış tercihi sürecimize etki ettiği yönünde. Bu sürecin yüzümüze bazı mikro ifadeler ve mimikler olarak, bedenimize de duruşlar, bedenin farklı bölgelerine dokunuşlar gibi şekillerde yansıdığını biliyoruz. Bu yüzden heyecanlanan bir kişinin vücut ısısındaki ani değişiklikler sebebiyle yaşadığı bazı kontrol edilemez terleme işaretlerinin yanı sıra, göz çevresinde oluşan seğirme veya kas-sinir hareketlerinin sonucu olan ‘istemsiz atma veya titreme’ türü belirtileri dikkatle gözlemleriz ve bu sayede içinde bulunan sürece en uygun davranış kalıbıyla uyum sağlayabiliriz. Örneğin bir öğrencimizin sınıf içerisindeki çeşitli pedagojik süreçlerini etkili yöntemlerle gözlemleyerek ona doğru zamanda ve doğru sözcük veya davranış kalıplarıyla yardım edebiliriz.

Oturuş şekli, kolların nasıl ve vücudun neresinde kavuşturulduğu, yüzün hangi yönünün karşıdaki (ya da uzaktan eğitim sürecinde ‘ekrandaki’) kişiye döndürüldüğü kadar birçok ayrıntı, kişinin deneyimlediği duygu-düşünce sürecine dair yüksek isabetli verileri bizimle paylaşacaktır. Bu verileri desteklemek adına kullanılacak etkili sınıf içi yönetimi sözcük ve cümle yapılarıyla elde edilecek birkaç teyit iletişimiyle yapılan gözlemin doğruluğundan emin olan öğretmen, bu sayede öğrencisinin içinde bulunduğu öğrenme yolculuğunda onun en yakın rehberi olabilecektir.

(Beden dili göstergelerine ek olarak gözlemlenebilecek bir diğer alan da yüze ait değişkenlerdir: *mikroifadeler*. Mikroifadeler konusuna dair ciddi çalışmalar vardır ve bu çalışmaların sonuçları güvenlikten insan kaynaklarına, eğitimden psikolojiye kadar birçok alanda yüksek katkıyla kullanılmaktadır. Öğretmenlerin, beden dili ve iletişim eğitimlerine ek olarak bu tür detay çalışmaların yapılacağı alanlarda da kendilerini geliştirmeleri önerilebilir. Özellikle de sınıf öğretmenlerinin ve PDR uzmanlarının.)

Birkaç Örnek

Kişilerin Öğrenme Modellerine Dair Yüz Göstergelerinden Bazıları:

Kulaklar: Geleneksel tıp prensipleri çerçevesinde incelendiklerinde böbrekleri temsil eden kulakların öğrenme sürecine dair bağlantısı binlerce yıldır bilinmektedir. Daha büyük ve sağlıklı kulakların daha güçlü böbrekler, kan dolaşımı, sinir sistemi ve sindirim sistemi göstergesi olduğu temel düşüncesiyle hareket eden Mian Xiang (kadim Çin yüz okuma sanatı), kulakların büyüklüğü ve baştaki yüksek pozisyonlarını öğrenme hızı ve kalıcılığıyla ilişkilendirmişlerdir. Bu anlamda:

- büyük ve kaş hizasında veya üzerindeki kulaklar, kişide hızlı veri toplama ve işleme becerisine işaret eder;
- küçük ve kaş hizasının altında kalan kulaklar ise kişide öğrenme sürecinin biraz daha yavaş ve fazla tekrara ihtiyaç duyacağını gösterir;
- kulak memelerinin burun ucu (septum) ile olan eşleşmesinin de öğrenme sürecinde dikkatin düzeyine dair verileri içerdiği bilinir: 1. kulak memeleri burun ucu hizasında ya da üzerinde ise kişide hızlı ve aceleci eğilimlere işaret eder; 2. Kulak memeleri burun ucunun altında kalan kişilerde ise yavaş fakat itinalı bir öğrenme süreci olacaktır;
- büyük kulakların dikkatlerinin daha çok dış dünyada (dışadönük), küçük kulakların ise dikkatlerin daha yoğun şekilde iç dünyalarında olacağı (içedönük) değerlendirmesi de öğrencilerin öğrenme sürecinde kendilerini daha iyi nasıl ifade edebileceklerine dair verileri bizimle paylaşmaktadır;

Alın: Geleneksel tıp verileri doğrultusunda incelendiklerinde alın yükseklikleri ve/veya genişliklerinin kişinin analitik eğilimlerine dair verileri bizimle paylaştığını görürüz. Anormal düzeylerde olmamak kaydıyla (yumru, çöküntü vb. fiziksel sorunlar olmayan) yüksek, geniş ve pürüzsüz alınlar analitik

değerleri yüksek olan ve detaycı kişilere işaret edecektir. Bu anlamda öğrencilerin eğitim süreçlerinde karşılaşılan bazı dikkat sorunları ya da öğrenme zorluklarının biyolojik arka planlarıyla birlikte incelemek yararlı olacaktır.

Alçak ve dar alınların ise daha aceleci ve bundan dolayı detayları kaçırın, çabuk sıkılacak kişiler olma riski yüksektir. Bu bilgiler doğrultusunda ders planlaması yapılması, eğitim sürecinde öğrencinin kendisini daha güvende hissetmesine büyük katkı sağlayacaktır. Kısa ve dar alınlı kişilerin yaygın düşünceye (*amprik çalışmalar*) göre daha hırslı ve kararlı olacağını göz önünde bulundurursak, bu fiziksel veri bizi öğrencimizle kuracağımız pedagojik bağlantının hangi temel özelliklerde olması gerekeceği yönünde yönlendirecektir.

Kaşlar: Kaşlar, bağlantılı organları nedeniyle kişinin düşünce yoğunluğuna, dışadönüklük ya da içedönüklüğüne, iletişim enerjisine, gözle olan mesafesi çerçevesinde ise sabırlı ya da sabırsız olmasına ait verileri bizimle paylaşacaktır:

- kalın ve yoğun kaşlar aşırı ve orijinal düşünceye ve bol enerjiye işaret eder;
- üçgen kaşlar, tüm yüz analizi yöntemleri ekollerince keskin zekaya işaret eder;
- kaşlar inceldikçe kişide hassasiyet de artacaktır;
- düz kaşlar adalet duygusuna, açılı kaşlar ise kişide çatışma eğilimine işaret eder;
- kaşları seyrek kişi fikirlerini paylaşmakta, iletişime geçmekte desteğe ihtiyaç duyacaktır;
- kısa kaşlar az iletişim enerjisine, uzun kaşlar ise bol iletişim enerjisine işaret eder;

Dudaklar: Ağız, kişinin kendisini ifade etmesine yönelik temel verileri temsil eder ve büyük ağız ve dolgun dudaklar daha sosyal ve güçlü iletişimi işaret ederken, ince dudaklar ve küçük bir ağız ise kişinin kendisini ifade etmede daha ketum ve çekingen olacağı şeklinde değerlendirilir.

Dinleme ve İlgı Göstergelerinden Bazıları:

Şah Damarını Gösteren Baş Eğikliği: Dinleme sırasında başın sağa ya da sola eğilerek, boynumuzdan geçerek beyne doğru devam eden şah damarlarından herhangi birisinin açılması, kişideki ilgi göstergelerinden birisidir. Eğer öğrencimiz bize ve sunumumuza bakarak ve ara ara duruşunda ilgi göstergelerinden birisi olan başını hafif aşağı yukarı oynatıyorsa ve gözleriyle ‘anamlı bir takip’ görülüyorsa, anlatılanlara ilgisi devam ediyor şeklinde değerlendirmek doğru olacaktır.

Üst Bedene Ait Bazı Veriler: Sınıf ya da toplantı ortamında sıraya veya masaya olan yakın bir mesafeden konuşan kişiyi dinleyen birinin ilgisinin varlığı, derecesi ve sürece olan katılım arzusu doğal bir omurga dikliği, üst bedenin hafif öne eğilmesi, şah damarlarından birisini açacak şekilde boynu açığa alan bir baş eğikliği ve ellerinden en az birisinin sıra ya da masa üzerinde temasının devamı gibi beden dili verilerinden anlaşılabilir.

Bu durumda dikkat ve/veya ilginin kaybına, anlatılanlara ya da konuşan kişiye duyulan ‘direnc, kabul etmeme veya benzeri bir olumsuz duyguya’ işaret edebilecek beden dili göstergelerinden birkaçını da şöyle ifade edebiliriz:

- oturlan sandalyede veya sırada tamamen geriye çekilmiş bir üst beden ve özellikle de geride tutulan baş;
- doğal olmayan derecede dik ve hareketsiz bir üst beden ve boyun;
- odaklanmış ve odağı hiç değişmeyen bakışlar;
- ön bedenin konuşmacıdan alınarak yan bedenin ona çevrilerek durulması;
- sıra veya masadan ellerin tamamen çekilmesi; çekilen ellerin kollarla birlikte üst beden önünde bağlanması (önde bağlanan kollarda eller kollarla beden arasında sıkıştırılmış ve yumruk haline getirilmişse, direncin oldukça üst düzeyde olduğu ve kişinin kendisini iletişime kapattığı şeklinde değerlendirilebilir);

Bacaklar, Ayak Parmak Uçları ve Dizlere Ait Bazı Veriler: İlginin varlığını ve devamlılığını bedendeki birkaç uç noktanın yönlerinden tespit ve teyit etmek mümkündür. Alt bedene ait ilgi verilerinden birkaçı içine bacakların (aşırı açık olmayan, en fazla omuz genişliğinden biraz daha geniş) doğal duruşundayken veya bacak bacak üstüne atıldığında diz-kapaklarının ve ayak parmak uçlarının konuşan kişiye dönük olmasıdır. Eğer bu verilerin çoğu öğretmene ya da konuşmacıya bakıyorsa, kişide ilgi vardır ve hala devam ediyordur. Süreç içerisinde aniden ve uzun süreli şekilde bahsi geçen uç noktaların yönü konuşmacıdan kopar ve başka bir tarafa/kişiye yönelirse, büyük olasılıkla ilgi kaybedilmiştir. Bu yön değişikliğine özellikle çene ve burun ucu da dahil olmuşsa, ilginin kaybedildiğine güçlü teyitler olarak değerlendirilir.

Bu makalemizde kısaca değindiğimiz bazı örneklerden de anlaşılacağı üzere, insanların duygu-düşünce-davranış süreçleri onların biyolojik durumları ve daha da önemlisi sağlıklarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu sürece dair bazı göstergeleri doğru yöntemlerle tespit ve analiz edebilen öğretmenlerin – *öğrenmeden diğer pedagojik etkileşimlere kadar* – öğrencileriyle dahil oldukları tüm süreçlerde çok daha başarılı olacakları gözlemlenmektedir. Örneğin bir sınıf içi faaliyette ikili egzersiz için seçilen öğrencilerin yüz verileri ve beden dillerini sağlıklı verilerle analiz eden bir öğretmen etkinlikte hangi öğrencilerin daha verimli çalışabileceklerini bilecek ve çatışmaları önlediği gibi, öğrenme verimliliğini de artıracaktır.

SONUÇ

Öğretmenlerin bir ders boyunca öğrencileri organize, düzenli, odaklı, dikkatli, konuyla ilgili ve akademik olarak da üretken tutmak için kullandıkları çeşitli yöntem ve teknikleri ifade eden ‘sınıf yönetimi’ sürecinde ‘geri bildirim’ fevkalade önemli bir yere sahiptir. Öğrenme sürecinin nasıl ve hangi dinamiklerin etkisinde devam ettiğine dair öğrenci duygu-düşünce-davranış verilerinin elde edilmesine yönelik yöntemler öğretmenlerin mesleki donanımlarını sınıf ortamında daha etkili şekilde sergileyebilmesine imkân vermektedir.

Beden dili analizi yöntemlerini etkili şekilde kullanabilen öğretmenler, sınıf yönetimi stratejilerini güçlendirdikleri gibi hem bireysel öğrencileri hem de öğrenci grupları için öğrenmeyi engelleyen davranışları en aza indirirken, öğrenmeyi kolaylaştıran veya geliştiren davranışları da en üst düzeye çıkarabilirler.

Sınıf yönetimi üzerine olumlu katkıları olduğunun sınıf içi gözlemler ve öğretmenlik deneyimleri sonrasında geniş kabul gördüğü '*geri bildirim*' kavramına ve geri bildirim sürecinde izlenebilecek, yüzdeki duygu göstergeleri ve beden dili verileri aracılığıyla ihtiyaç duyulacak bilgiyi toplamayı, bu sayede öğrencinin öğrenme sürecindeki dinamik duygu-düşünce-davranış döngülerine hâkim olmayı öngören yöntemlerin öğretmenlerce çalışılması önemlidir. Bilim dünyasının ilgili sahalarından – özellikle de nöroloji, psikoloji, pedagoji, fizyoloji ve iletişim alanlarından – farklı bilim insanlarının bir araya gelerek eğitim süreçlerine olumlu katkılarının olduğu gözlemlenen beden dili ve yüz analizi yöntemlerini bilimsel yöntemlerle çalışmalarının gelecekte yapılacak çalışmalara büyük fayda sağlayacağını düşünüyorum.

Çoklu Zekâ Kuramı Bağlamında Üçgenler Konusuna Yönelik Öğrenme Etkinlikleri

Seval ZİLAN¹

Sonay BARAN²

Tamer KUTLUCA³

Öz

Matematik eğitim-öğretim sürecinde, derslerde konuların öğretimi için öğrencilerin sahip oldukları baskın zekâ türlerine uygun etkinlik hazırlamak ve dersleri bu etkinlikler aracılığıyla işlemek önem arz etmektedir. Derslerin zekâ türlerine uygun olarak işlenmesinde, öğrencilerin baskın zekâ türlerinin tespit edilmesi ve bu zekâ türlerine uygun materyal ve ders içeriği hazırlanmasıyla mümkün kılınabilir. Bu çalışmanın amacı, çoklu zekâ bağlamında öğrenme ortamının öğrencilerin bireysel farklılıklarına ve farklı zekâ alanlarına hitap edecek şekilde düzenlenerek öğrenmenin daha etkili şekilde gerçekleşmesini sağlamaktır. Bu bağlamda bu çalışmada ortaokul matematik dersi öğretim programında yer alan 5. sınıf geometri öğrenme alanının üçgenler alt öğrenme alanına ait kazanımlarına yönelik etkinlikler hazırlanmıştır. Öğrencilerin baskın zekâ türlerine göre üçgenler konusunda çoklu zekâ kuramına dayalı olarak beş adet etkinlik geliştirilmiştir. Geliştirilen bu etkinliklerin geçerliliğini sağlamak amacıyla alan eğitimcilerinden ve matematik öğretmenlerinden görüşler alınmıştır. Bu çalışma kapsamında, ortaokul matematik dersi üçgenler konusunda çoklu zekâ kuramına göre etkinliklerin matematik öğretim programına entegre edilerek matematik öğretmenleri için rehber olması hedeflenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Matematik Eğitimi, Üçgenler, Çoklu Zekâ Kuramı

¹ Dicle Üniversitesi, TÜRKİYE. E-mail: sevalzilan13@gmail.com

² Dicle Üniversitesi, TÜRKİYE. E-mail: sonaybaran03@gmail.com

³ Dicle Üniversitesi, TÜRKİYE. E-mail: tkutluca@dicle.edu.tr

GİRİŞ

Öğrenmenin nasıl gerçekleştiği ve öğrenme esnasında insan beyninin nasıl çalıştığı yüzyıllardır bilim insanlarının araştırdığı bir konu olmuştur. Bu araştırmalarının odağını ise zekâ kavramı oluşturmuştur. İlk araştırmalarda zekânın sabit olduğu, doğumdan itibaren sınırlarının belli olduğu ve kapasitesinin değiştirilemeyeceği kabul görmüştür. Bu düşüncenin sonucu olarak da zekâ seviyesini ölçen IQ (*intelligence quotient*) testleri geliştirilmiş ve bu testler, insanları zeki olanlar ve zeki olmayanlar şeklinde gruplara ayırmıştır. Zamanla zekâ kavramına bakış açısı değişmiş ve zekâ kavramı farklı boyutlarıyla ele alınmıştır. Bu değişimin gerçekleşmesindeki en önemli kişi Amerika’ da Harvard Üniversitesinde psikolog olan Howard Gardner olmuştur.

Gardner 1983 yılında yayınlamış olduğu “Aklın Çatıları” kitabında Çoklu Zekâ Kuramını ortaya atmıştır. Gardner’ a göre bilişsel yetenekler birbirinden bağımsızdır ve bu nedenle zekânın da bilişsel alanlara göre çeşitlilik göstermesi gerekir. Başlangıçta yedi farklı zekâ türünden bahseden Gardner, daha sonra “Zekâ Yeniden Çerçvelendi” kitabıyla kuramını revize ederek sekiz zekâ türünün olduğunu savunmuştur (Gardner, 1999). Bunlar; Sözel/dil bilimsel, mantıksal/matematiksel, görsel/uzamsal, müziksel/ritmik, bedensel/duyu devinimsel (kinestetik), sosyal/bireylerarası, öze dönük/bireysel ve doğa zekâsı şeklindedir. Gardner ‘in zeka kavramı üzerine yapmış olduğu bu çalışmalar eğitim alanına da yansımıştır. Çoklu Zekâ Kuramına göre öğrenciler farklı zekâ türlerine sahiptir ve bir konunun öğrenilmesinde öğrencilerin sahip olduğu baskın zekâ türüne göre ders işlenmesi gerekir (Campell ve Campell, 1999).

Çoklu zekâ kuramı öğretmenlerin alışkın oldukları yöntem ve materyalleri kullanma eğilimi, derslerdeki zaman azlığı, içerik yoğunluğu ve etkinlik hazırlamanın zor olmasına yönelik görüşleri nedeniyle derslerde az kullanılmaktadır. Bu nedenlerle öğretmenlere; Çoklu Zekâ Kuramına uygun olarak hazırlanmış çalışmaların nasıl uygulanacağı ve kullanılacağına örnek olacak etkinlikler ve materyallerin hazırlanması ve geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmada da ortaokul matematik dersi üçgenler konusunda çoklu zekâ kuramına göre hazırlanmış etkinliklerin matematik öğretim programına entegre edilerek matematik öğretmenleri için rehber olması hedeflenmektedir.

Çoklu Zekâ Kuramına Dayalı Geliştirilen Etkinliklerle İlgili Açıklamalar

Çoklu zekâ kuramına dayalı etkinliklerin geliştirilmesinden önce ders konusu hakkında gerekli araştırmalar yapılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı ilkökul ve ortaokul matematik dersi öğretim programı kitapçığı incelenmiş ve üçgenler konusunun; sınıf düzeylerine ve kazanımlara göre dağılımı Tablo 1’de verildiği gibidir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018).

Tablo 1. Milli eğitim bakanlığı ilkokul ve ortaokul matematik öğretim programına göre üçgenler konusuna ait kazanımların sınıf düzeylerine göre dağılımı tablosu (MEB, 2018).

SINIF DÜZEYİ	KAZANIMLAR
1.Sınıf	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Geometrik şekilleri köşe ve kenar sayılarına göre sınıflandırarak adlandırır. ☐ Üçgen, kare ve dikdörtgenin kenarları ve köşeleri tanıtılır. ☐ Önce şekilleri sınıflandırma sonra üçgen, kare, dikdörtgen ve çemberi tanıma ve adlandırma çalışmaları yapılır. ☐ Kare, dikdörtgen, üçgen ve çember modelleri oluşturulur.
2.Sınıf	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Geometrik şekilleri kenar ve köşe sayılarına göre sınıflandırır. ☐ Üçgen, kare, dikdörtgen, daire ve çemberin benzer veya farklı yanları açıklanır.
3. Sınıf	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Cetvel kullanarak kare, dikdörtgen ve üçgeni çizer; kare ve dikdörtgenin köşegenlerini belirler.
4. Sınıf	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Üçgen, kare ve dikdörtgenin kenarlarını ve köşelerini isimlendirir. ☐ Üçgenleri kenar uzunluklarına göre sınıflandırır.
5. Sınıf	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Açılarına ve kenarlarına göre üçgenler oluşturur, oluşturulmuş farklı üçgenleri kenar ve açı özelliklerine göre sınıflandırır.

Tablo 1'deki kazanımlar ve süreler yardımıyla konunun sınırları ve konuya ayrılan süreler tespit edilmiştir. Süre ve kazanım durumları dikkate alınarak 5 adet etkinlik geliştirilmiştir. Çalışmadaki veriler, çoklu zekâ kuramlarına dayalı etkinliklerin taşınması gereken özellikler ve etkinlik geliştirme süreçleri ile ilgili yapılan çalışmalar da dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bu etkinliklerin baskın olduğu zekâ türleri Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Geliştirilen etkinliklerin baskın zekâ alanları

Etkinlikler	Zekâ Alanları		Görsel Zekâ	Bedensel Zekâ	Matematiksel Zekâ	Müzikal Zekâ	Sözel Zekâ	Kişilerarası Zekâ	İçsel Zekâ	Doğal Zekâ
	Zekâ	Alanları								
Düşünseli			X				X		X	
Bul Bakalım			X		X		X	X	X	
Üçgenler ve Sanat			X	X		X	X	X		X
Resimler İle Üçgenler			X	X	X		X			
Üçgenpoli					X			X		

Bu çalışmaları temel olarak oluşturulan Tablo 3'te zekâ alanlarının gösterdiği bazı özellikler verilmiştir. Çoklu zekâ kuramına dayalı hazırlanan etkinliklerde hangi zekâ türünün daha baskın olduğunun belirlenmesinde Tablo 3'te verilen özellikler de kullanılmıştır.

Tablo 3. Zekâ türleri ve özellikleri

Sözel-Dil Zekâ	☐ Diğer öğrencilerden daha iyi konuşur yazar. ☐ Kelimeleri daha iyi telaffuz eder. ☐ Sözel iletişimi sever ve başkalarıyla iletişim halindedir. ☐ Anlamsız ritimleri kelime oyunlarını sever. ☐ Sözel alanlarda iyi bir hafızaya sahiptir.
Mantıksal-Matematiksel Zekâ	☐ Nesnelere kategorilere ayırma ve olayları mantıksal olarak düzenlemeyi severler. ☐ Hesaplama yapma, sayısal işlemlerle uğraşmayı severler. ☐ Bilgisayar oyunları, satranç, bulmaca gibi etkinliklerden zevk alırlar. ☐ Makinelerin nasıl çalıştığını çözmeye çalışırlar.
Görsel-Uzamsal Zekâ	☐ Renklere karşı duyarlıdırlar. ☐ Harita, tablo, çizelgeler vb. materyalleri daha iyi anlarlar. ☐ Daha çok hayalcidirler. ☐ Okumaktan çok resimlerle daha iyi öğrenirler.

	☐ Resim çizmeyi severler
Müziksel-Ritmik Zekâ	☐ Müzik dinlemeyi şarkı söylemeyi severler. ☐ Bir müzik aleti çalmayı severler. ☐ Çevrelerindeki seslere karşı duyarlıdırlar. ☐ Farkında olmadan bir şarkıya eşlik eder mırıldanırlar. ☐ Bazı zamanlarda masaya vurarak ritim tutarlar
Bedensel-Kinestetik Zekâ	☐ En az bir spor dalında başarılıdırlar. ☐ Nesnelere dokunarak tanıma eğilimdedirler. ☐ Bir şeyleri parçalarına ayırıp birleştirmeyi severler. ☐ Bir yerde uzun süre hareketsiz kalamazlar uyumlu dans etme becerisine sahiptirler. ☐ Koşmayı zıplamayı, el becerisi gerektiren etkinliklerden hoşlanırlar.
Sosyal Zekâ	☐ İki veya daha fazla arkadaşı vardır ve onlarla zaman geçirmeyi severler. ☐ Grup içinde sevilir ve arkadaşları onunla olmayı isterler. ☐ Arkadaşlarına karşı yardımseverlerdir. ☐ Bir şeyi öğrenirken başkalarıyla birlikte yaparak daha iyi öğrenirler. ☐ Dışarıda kendi başlarının çaresine bakabilirler.
İçsel Zekâ	☐ Güçlü ve zayıf yönleri hakkında bilgi sahibidirler. ☐ Duygularını çekinmeden dile getirirler. ☐ Kendilerine güvenleri ve saygıları yüksektir. ☐ En az bir ilgi alanı ve bir hobisi vardır. ☐ Yalnız kaldığında daha başarılıdırlar
Doğacı Zekâ	☐ Doğayla tabiatla zaman geçirmeyi, hayvanları severler. ☐ Doğa ve canlılar konusunda hassas ve duyarlıdırlar. ☐ Çevreye saygılıdırlar. ☐ Toprakla canlılarla zaman geçirmekten hoşlanırlar. ☐ Bir hayvan beslerler

Yukarıda verilen bilgiler ışığında bu çalışmada amaçlanan 5.sınıf üçgenler konusunun, ortaöğretim matematik öğretim programının içerisindeki yerini ve hedef kazanımlarını görmekteyiz. Hazırlanan çoklu zekâya dayalı etkinlikler, müfredattaki kazanımlar ve süreler göz önünde bulundurularak geliştirilmiştir. Bu kriterler, dikkate alınarak geliştirilen çoklu zekâ etkinliklerine ait ayrı ayrı incelemeler aşağıda verilmiştir.

DÜŞÜNSELİ!

Sevgili öğrencilerim sizden aşağıda verilen üçgenler ile ilgili soruları düşünmenizi ve varsa sizinde aklınıza takılan soruları boş bırakılan düşünme bulutlarına yazmanızı istiyorum.

Üçgen Nedir?

Çevremdeki üçgen modelleri nelerdir?

Üçgenleri nasıl adlandırabilirim?

Bir üçgeni nasıl ve neyle çizerim?

Şekil 1. Düşünseli Etkinliği

Çoklu zekâ kuramına göre hazırlanmış olan 5.sınıf üçgenler konusuna yönelik ilk etkinlik çalışmamız, “Düşünseli” isimli etkinlik olup bu etkinlik Şekil 1’de verilmiştir. Etkinlik çoklu zekâ kuramının *görsel/işsel/sözel zekâ* alanlarına yönelik hazırlanmıştır. Bu etkinlikte öğrencilerin 1., 2., 3. , ve 4. sınıf düzeylerinde öğrenmiş oldukları açılar ile ilgili kavramlar ve bilgiler ipucu olacak biçimde bazı sorularda yer almıştır. Daha sonra bu sorulardan yararlanarak öğrencilerden, akıllarına gelen soruları etkinlikte boş bırakılan yerlere yazması istenmiştir. Bu sayede öğrencilerin dersin başlangıcında dikkatini çekmek, motivasyonunu sağlamak ve akıllarına takılan soruları açığa çıkarmalarına yardımcı olunmak istenmiştir. Bu etkinlik, uygulandıktan sonra öğrencilerden etkinlik kâğıtları toplanır, sınıf ortamında öğrencilerin yazmış oldukları sorular hakkında konuşulur ve tartışılır.

BUL BAKALIM!

-Doğrusal olmayan üç noktayı birleştiren üç doğru parçasının birleşiminden oluşurum.
-Üç kenarım, üç köşem vardır.

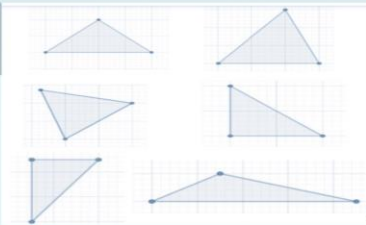
-Köşelerime konulan büyük harflerle beni isimlendirebilirsin.
-Kenarlarıma göre eşkenar, ikizkenar ve çeşitkenar olabilirim.
-Açılarıma göre dar açılı, dik açılı, geniş açılı çeşitlerim vardır.
-Cetvel ve Pergel ile beni çizebilirsin.

Kendimle ilgili bu kadar ipucu verdikten sonra tahmin et bakalım ben kimim?

Aşağıdakilerden hangileri üçgendir. Üçgen olmayanlar neden değildir?

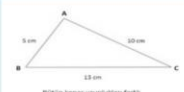
Aşağıdaki üçgenleri inceleyelim. Üçgenlerin neden birbirinden farklı olabileceklerini düşünelim. Sizden üçgenleri verilen özelliklere göre sınıflandırmanızı isteseydim nasıl isimlendirirdiniz?

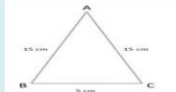
Açılarına Göre

Kenarlarına Göre

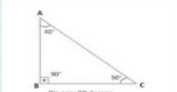
Şimdi de aşağıdaki üçgenleri kenarlarına veya açılarına göre adlandıralım.

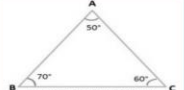
Bütün kenar uzunlukları farklı

İki kenar uzunlukları eşit

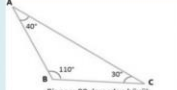
Bir açısı 90 derece.

Bütün açıları 90 dereceden küçük

Bütün kenar uzunlukları eşit.

Bir açısı 90 dereceden büyük

Şekil 2. Bul Bakalım Etkinliği

Çalışmamızın ikinci etkinliği olarak Şekil 2'deki "Bul Bakalım" isimli etkinliği geliştirilmiştir. Bu etkinlik Tablo 2'de belirtildiği gibi *görsel/matematiksel/sözel/kişilerarası/içsel zekâ* alanlarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Etkinliğin ilk kısmında 1., 2., 3., 4. ve 5..sınıf düzeyinde işlenen üçgenler konusunun kazanımlarına yönelik altı ifadeden oluşan açıklama ile öğrencilerin üçgen kavramı tahmin etmesi amaçlanmaktadır. Öğrencilerin tahmin yapması ve sonra sınıfta üçgen kavramına ulaşılması neticesinde, üçgen konusunun 5.sınıf kazanımına yönelik cetvel ve açıölçer yardımıyla 5.sınıf kazanımı olan "Açılarına ve kenarlarına göre üçgenler oluşturur, oluşturulmuş farklı üçgenleri kenar ve açı özelliklerine göre sınıflandırır" kazanımına uygun olarak ders işlenerek bu kazanımın öğrenciler tarafından anlaşılması sağlanır.

ÜÇGENLER VE SANAT

Üçgenleri konu alan müzik eserlerinden varsa birini bulup yazın ya da üçgenlerle ilgili bir şarkı besteleyiniz.

Kendi aranızda gruplar oluşturunuz ve vücudunuzu kullanarak çeşitli üçgenler oluşturunuz.

Bir manzara resmi çizerek bu resimde oluşan üçgenleri belirleyip, yuvarlak içine alalım.
Bakalım en fazla üçgen kullanarak manzara resmini kim yapacak?

Abeslang çubukları ve yapıştırıcı yardımıyla kenarlarına göre üçgen çeşitlerini oluşturunuz. Daha sonra oluşturduğunuz bu üçgenleri

Aşağıdaki boşluğa üçgenler ile ilgili kavramları kullanarak özlü söz, hikâye, fıkra, akrostiş, şiir türlerinden birini yazınız.

Şekil 3. Üçgenler ve Sanat Etkinliği

Şekil 3'deki "Üçgenler ve Sanat" etkinliği beş farklı çalışmanın bir arada verildiği bir etkinlik olarak geliştirilmiştir. Etkinlikte Tablo 2'de belirtilen *görsel/bedensel/müziksel/kişilerarası/ doğal zekâ* alanlarına uygun bir şekilde oluşturulmuştur. Ayrıca etkinlik hem konu kazanımlarını öğrenmek hem de konuya dikkat çekme ve motivasyon sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Etkinliklerde öğrencilerden vücutlarını kullanarak üçgen oluşturma etkinliğini sınıf ortamında, diğer etkinliklerin ise ev ortamında yapılması istenir. Bunun nedeni, etkinlikler için bir ders saatinin yeterli olmamasıdır. Etkinlikler evde yapıldıktan sonra öğretmen tarafından incelenerek, sınıf ortamında etkinliklerin üzerinde görüş alışverişi yapılır.

RESİMLER İLE ÜÇGENLER

Yukarıdaki resimde üçgen modelinde olan levhaları bulunuz ve cetvel ve açölçer yardımıyla isimlendiriniz.

Verilen resimdeki üçgen modellerini belirleyiniz.

Doruk şeklindeki gibi tangramdan bir gemi modeli yapıyor. Gemi modelindeki üçgenleri ve üçgen çeşitlerini isimlendiriniz.

Şekil 4. Resimler ile Üçgenler Etkinliği

Şekil 4’te verilen ve dördüncü etkinlik olarak tasarlanan “Resimler ile Üçgenler” adlı etkinlik günlük hayattan seçilen iki resim ve tangramdan oluşturulmuş gemi modeli resmi ile üçgenlere yönelik etkinliklerin tek bir sayfada bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş bir etkinliktir. Daha sonra gemi modelindeki resmin öğrenciler tarafından tangram ile yapılması istenmiştir. Etkinlik Tablo 2’de belirtilen *görsel/matematiksel/sözel /bedensel zekâ* alanlarına uygun bir şekilde oluşturulmuştur. Etkinlik günlük hayattan alınmış görsel resimler üzerinde üçgenler oluşturularak 5.sınıf üçgenler konusunun “Açılarına ve kenarlarına göre üçgenler oluşturur, oluşturulmuş farklı üçgenleri kenar ve açı özelliklerine göre sınıflandırır” kazanımına uygun olarak oluşturulmuş problem durumlarına çözüm bulmaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Etkinlik, üçgenler konusu işlendikten sonra konuya dayalı alıştırmalar olarak öğrenciler tarafından yapılır. Bu etkinlik bireysel olarak da uygulanabilir, grup çalışması şeklinde de uygulanabilir.

ÜÇGENPOLİ

Bu etkinlik için lütfen aşağıdaki yönergeyi takip ediniz.

- Oyun için kâğıt, kalem, açılıçer, cetvel, 1’den 6’ya kadar numaralandırılmış sayı küpü ve farklı renkte iki piyon gereklidir.
- Kendinize ait farklı renkteki piyonları başlangıç noktasına yerleştiriniz.
- Etkinliğe kimin başlayacağını belirlemek için yazı tura atınız.
- Sırayla sayı küpünü atarak üst yüze gelen sayı kadar ilerleyiniz ve kutuda yazanı uygulayınız.
- “Üçgen çiz” yazan bir kutuya geldiyseniz kendi kâğıdınıza istenilen özellikteki üçgeni çiziniz. Eğer doğru çizim yapamazsanız sıra diğer oyuncuya geçer.
- “1 tur bekle” kutusuna geldiyseniz sıra diğer oyuncuya geçer.
- Kâğıdınızda eşkenar, ikizkenar, çeşitkenar, dar, dik, geniş açılı üçgenlerin hepsinden en az birer tane çizdikten sonra bitiş noktasına ulaşmaya çalışınız.
- Bitiş noktasına ilk ulaşan kişi oyunu kazanır.

BAŞLANGIÇ ⇒	1 eşkenar üçgen çiz ⇒	1 tur bekle ⇒	1 dik açılı üçgen çiz ⇒	3 adım ileri git ↓
Öğretmenin çizmeni istediği üçgeni çiz ↑		1 adım geri dön ↓		1 ikizkenar üçgen çiz ↓
4 adım geri dön ↑	1 tur bekle ⇒	BİTİŞ	1 tur bekle ←	2 adım geri dön ↓
1 geniş açılı üçgen çiz ↑		1 adım geri dön ↑		1 dar açılı üçgen çiz ↓
Diğer oyuncuda olan üçgenlerden birini çiz ↑	1 çeşitkenar üçgen çiz ←	1 tur bekle ←	2 adım ileri git ←	Diğer oyuncunun çizmeni istediği üçgeni çiz ←

Şekil 5. Üçgenpoli Etkinliği

Çalışmamızın 5. etkinliği olarak “Üçgenpoli” isimli oyun olarak tasarladığımız etkinliktir. Etkinlikte Tablo 2’de belirtilen matematiksel/kişilerarası zekâ alanlarına uygun olarak geliştirilmiştir. Etkinlik oyun olarak tasarlandığı için oyun kuralları ve yönergesi Şekil 5’te görüldüğü gibi üst kısımda verilmiştir. Etkinlik, sınıf ortamında öğrencilerin ikişerli gruplara ayrılmasıyla uygulanır. Etkinlikte amaç, sınıfta tatlı bir rekabet ortamı oluşturularak öğrencilerin eğlenerek üçgenler konusunda öğrendiklerini bireysel olarak test edebilecekleri bir ortam oluşturmaktır. Etkinlik öğrencilerinin performans durumlarına göre erken veya geç bitebilir ama ortalama olarak bir ders saati verilmesi uygundur. Oyunu kazanmak için yönergeyi uygulayarak bitiş noktasına varmak yeterlidir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Matematik eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar göstermektedir ki öğrencilerin, öğrenme sürecine aktif katılımı ve derslerde çağdaş öğretim yöntem ve tekniklerinin etkin bir şekilde kullanımı öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır. Buna rağmen Türkiye’deki mevcut matematik öğretiminde istenen sonuçların alınmadığı görülmektedir. Bu durumun nedenlerinden biri derslerde öğrencilerin bireysel farklılıklarına ve beceri alanlarına uygun öğretim etkinliklerinin yapılmamasıdır. Çoklu zekâ kuramına göre her bir öğrencinin farklı doğası ve bireysel farklılığı vardır. Öğrencilerin bu bireysel farklılıklarının, becerilerinin ve yetkin oldukları alanlarının belirlenmesi ve bilinmesi, öğretim başarısının artırılması açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmada öğretmenlerin derslerini çoklu zekâ kuramına uygun olarak işlemelerine rehberlik etmesi amacıyla üçgenler konusuna yönelik çoklu zekâ kuramına dayalı 5 adet etkinlik hazırlanmış ve ders planı yapılmıştır. Ortaokul kademesinde bu tür etkinliklerin sınıf ortamında uygulanması önerilmektedir. Bu durumun öğretmenlere, diğer sınıf düzeylerinde ve matematik konularında örnek oluşturması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Altun, M. (2014). *Matematik öğretimi (10.baskı)*. Bursa: Alfa Akademi.
- Baki, A. (2008). *Kuramdan uygulamaya matematik eğitimi*. Ankara: Harf Eğitim Yayıncılığı.
- Baki, A. (2020). *Matematiği öğretme bilgisi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Baykul, Y. (2020). *İlköğretimde matematik öğretimi 6-8. sınıflar(4. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gardner, H. (1999). *Intelligence reframed: multiple intelligences for the 21st century*. New York: Basic Books
- Kabael, T. (2019). *Matematik okuryazarlığı ve PISA*. Kabael, T. (Ed.), *Matematik Okuryazarlığı ve PISA*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kutluca, T, Bulut, İ., ve Kılıç, Z. (2016). Çoklu zekâ kuramının kullanılabilirliğine ilişkin öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi: doğrusal denklemler ve koordinat sistemi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6 (2/1) , 245-257.

Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2018). *Matematik dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3,4,5,6,7 ve 8.sınıflar)*, Ankara. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

8. Sınıf Olasılık Konusuyla İlgili Çoklu Zekâ Kuramı Destekli Geliştirilen Etkinlikler

Soner ASLAN¹

Tamer KUTLUCA²

Öz

Çoklu Zekâ Kuramına göre insan potansiyeli, sadece sayısal ve sözel zekânın ötesinde birçok farklı zekâ alanına da sahiptir. Matematik eğitim-öğretiminde tüm bu zekâ alanlarına yönelik etkinlikler tasarlamak ve bu etkinliklere göre öğretimi gerçekleştirmek, matematiğin farklı zekâ alanlarına sahip tüm öğrencilere hitap etmesi açısından önemlidir.

Bu bilgiler ışığında, bu çalışmamızda 8. Sınıf düzeyinde matematik dersinin Olasılık öğrenme alanına ait ilgili kazanımlara göre etkinlikler tasarlanmıştır. Ayrıca bu etkinlikler hazırlanırken, alan eğitimcilerinden ve ortaokul matematik öğretmenlerinden görüşler alınmıştır. Bu etkinliklerin her birinin farklı zekâ alanlarına yönelik olmasına dikkat edilmiş ve sonuçta 5 adet etkinlik hazırlanmıştır. Bu şekilde farklı baskın zekâ alanlarına sahip olan hiçbir öğrenciyi dışlamamak ve tüm öğrencileri aktif bir şekilde öğretim ortamının içine katmak amaçlanmıştır.

Her öğrencinin birbirinden farklı yöntemlerle öğrendiği ve birbirinden farklı baskın zekâ alanlarına sahip olduğu düşünüldüğünde, Çoklu Zekâ Kuramı destekli hazırlanan bu tarz etkinlikler, eğitim öğretim faaliyetlerinde daha sık kullanılmalıdır.

Anahtar Sözcükler: Matematik eğitimi, Olasılık, Çoklu zekâ, Zekâ alanları

¹ Dicle Üniversitesi, TÜRKİYE. E-mail: soneraslan95@hotmail.com

² Dicle Üniversitesi, TÜRKİYE. E-mail: tkutluca@dicle.edu.tr

GİRİŞ

Uzun yıllar boyunca zekâ dendiğinde akıllara gelen çoğunlukla sayısal ve sözel zekâ olmuştur. Matematiksel-mantıksal yetenekleri olan insanların sayısal zekâyâ sahip olduğu; aksine matematiksel-mantıksal yetenekleri yetersiz olan insanların da sözel zekâyâ sahip olduğu düşünülmüştür. Bu geleneksel kurama karşı çıkan Gardner, 1983 yılında her bireyin çok daha çeşitli zekâ alanlarına sahip olduğu tezini ortaya atmış ve bu şekilde Çoklu Zekâ Kuramı ortaya çıkmıştır. Çoklu Zekâ Kuramının geliştiricisi olan Howard Gardner, insan potansiyelinin sayısal ve sözel yeteneklerden daha fazlası olduğunu ve insanların çok daha çeşitli zekâ alanlarına sahip olabileceğini savunmuştur (Gürel & Tat, 2010).

Alan yazında yapılan çalışmalara göre Çoklu Zekâ Kuramı destekli öğretim, hem akademik başarıyı artırmada hem de akademik bilgilerin kalıcılığını sağlamada, mevcut programda yer alan öğrenme yaklaşımlarına göre daha etkili olmaktadır (Kaplan & Yılmaz, 2015; Koç & Şahin, 2014; Şengül & Altuntaş, 2011). Bunun yanında Gürbüz ve Baki'ye (2013) göre Çoklu Zekâ Kuramı destekli etkinlikler, öğrenmede etkili ve kalıcı olması, öğrencileri aktifleştirmesi, meraklandırması, grupla çalışmaya yönlendirmesi gibi birçok fayda sağlamaktadır.

Bu araştırmada 8. Sınıf Olasılık konusuyla ilgili Çoklu Zekâ Kuramı destekli etkinliklerin, öğrencilerin akademik başarısına etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla farklı zekâ alanlarına yönelik 5 tane etkinlik tasarlanmıştır.

Çoklu Zekâ Kuramına Dayalı Geliştirilen Etkinlikler

Olasılık konusuyla ilgili çoklu zekâ kuramına göre etkinlikler tasarlanmadan önce MEB'in 2018 yılında yayınladığı 'Matematik Dersi Öğretim Programı' içerisinde yer alan olasılık konusuna ait kazanımlar incelenmiştir. Bu kazanımlar çerçevesinde etkinlikler tasarlanmıştır. Ortaokul matematik dersi öğretim programı 5 öğrenme alanı üzerine kurulmuştur. Bu öğrenme alanlarından biri de olasılıktır. Olasılık öğrenme alanı sadece 8. sınıfta yer almaktadır. Bu düzeyde öğrencilerin bir olaya ait olası durumları ve farklı olasılıklara sahip olayları belirlemeleri, eş olasılıklı olayları incelemeleri ve basit olayların olma olasılıklarını incelemeleri istenmektedir.

Tablo 1. MEB Matematik Dersi öğretim Programına göre 8. sınıf olasılık konusunun kazanımlarının yer aldığı tablo (MEB, 2018).

Kazanım Numarası	Kazanımlar
M.8.5.1.1	Bir olaya ait olası durumları belirler.
M.8.5.1.2	Daha fazla, eşit, daha az olasılıklı olayları ayırt eder, örnek verir.
M.8.5.1.3	Eşit şansa sahip olan olaylarda her bir çıktının olasılık değerinin eşit olduğunu ve bu değer $1/n$ olduğunu açıklar.
M.8.5.1.4	Olasılık değerinin 0 ve 1 arasında (0 ve 1 dâhil) olduğunu anlar.
M.8.5.1.5	Basit bir olayın olma olasılığını hesaplar.

Tablo 1'deki kazanımlar doğrultusunda 8. sınıf olasılık konusuyla ilgili 5 adet etkinlik geliştirilmiştir. Geliştirilen etkinlik isimleri ve baskın zeka alanları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Tasarılan etkinliklere ait baskın zekâ alanları

Etkinlikler	Zekâ Alanları							
	Görsel Zekâ	Bedensel Zekâ	Matematiksel Zekâ	Müziksel Zekâ	Sözel Zekâ	Sosyal Zekâ	İçsel Zekâ	Doğacı Zekâ
Hayatımızdaki Olasılık					X	X		
Tartışalım	X		X		X	X	X	
Sınıfımızdaki Olasılık	X	X	X			X		
Tahmin Et			X		X		X	X
Olasılık Oyunu	X		X			X		

Tablo 2'deki etkinliklerin baskın zekâ alanlarını belirlerken aşağıda verilen çoklu zekâ kuramındaki zekâ türlerinin özelliklerini gösteren Tablo 3'ten faydalanılmıştır.

Tablo 3. Zekâ türleri ve özellikleri

Görsel Zekâ	Görerek ve gözleyerek öğrenir. Kolaylıkla yön bulma becerisine sahiptir. Üç boyutlu ürünler hazırlamaktan hoşlanır. Çizmek, resim yapmak, boyamaktan hoşlanır. Grafik, diyagram, harita, şekil ve modelleri yorumlayabilir.
Bedensel Zekâ	Zihin ve beden koordinasyonunu etkili bir şekilde kullanır. Sağlıklı yaşam konusunda vücuduna özen gösterir. Aktif katılım yaparak daha iyi öğrenir. Bulunduğu çevreye ve onu kapsayan sistemlere karşı duyarlıdır. Organizasyon yapma özelliği gelişmiştir.
Matematiksel Zekâ	Neden sonuç ilişkilerini çok iyi kurar. Mantıksal Problemlerin çözümünde başarılıdır. Bulmaca ve zekâ oyunlarını sever. Somut cisimleri soyut sembolik ifadelerle dönüştürebilir. Bilgisayar programları hazırlar.
Müziksel Zekâ	İnsan sesi ve çevreden gelen seslere duyarlıdır. Müziği hareketlerle birleştirerek farklı figürler ortaya çıkarır. Seslere, notalara ve ritimlere karşı özel bir ilgiye sahiptir. Müzik aletlerine karşı ilgilidir. Müziği yaşamında kullanmak için fırsatlar oluşturur.
Sözel Zekâ	Dinleyerek, okuyarak ve yazarak öğrenir. Okuduklarını anlar, özetler ve kolaylıkla hatırlar. Farklı dilleri öğrenme becerisine sahiptir. Hikâye ve şiir yazma gibi etkinlerden zevk alır. Dilbilgisi kurallarını etkili bir biçimde kullanır.
Sosyal Zekâ	Yaşlıları veya farklı yaş gruplarıyla birlikte olmaktan hoşlanır. Diğer insanların duygularına karşı duyarlıdır. Farklı kültürler ve yaşamlar konusunda meraklıdır. Güçlü bir espri yeteneğine sahiptir. Davranışların sonuçlarını değerlendirebilir.
İçsel Zekâ	Yalnız kalmaktan hoşlanır. Yaşadığı her olay üzerine çok fazla düşünür. Bireysel çalışmalardan zevk alır. Yaşamındaki motivasyon kaynağı hedefleridir. Sürekli kişisel değerlendirme yapar.
Doğacı Zekâ	Doğadaki canlıların yaşamına karşı ilgi duyar. Seyahat etmeyi ve belgesel izlemeyi sever. Zooji, botanik, fotoğrafçılık ve dağcılık gibi alanlara ilgi duyar. Çiçek ve hayvan türlerini çekici bulur. Doğanın insanların birbirine etkileri ile ilgilenir.

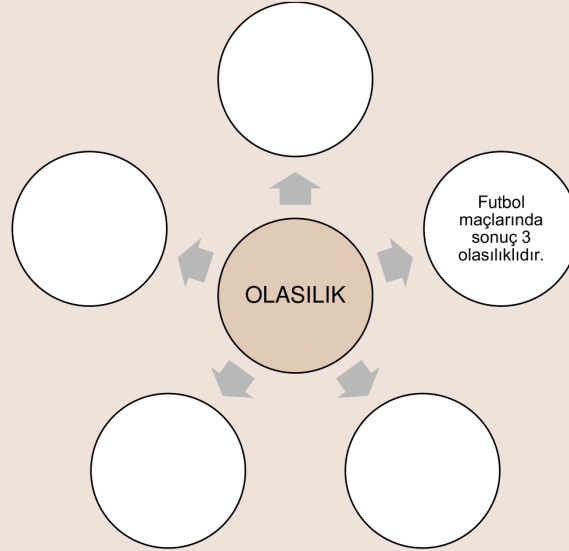
<http://www.helpdeskinld.com/index.php/tr/okullara-oeneler3/yazilim-yoentemleri/coklu-zeka> adresinden yararlanılmıştır.

Çalışmadaki etkinlikler kazanımlar ve Tablo 3'te yer alan zekâ alanlarının özelliklerine uygun olarak tasarlanmıştır. Bu ölçütlere göre tasarlanan etkinlikler aşağıda tek tek incelenmiştir.

HAYATIMIZDA OLASILIK

Olasılık kavramıyla günlük hayatta sık sık karşılaşırız.
Olasılık kavramını günlük hayatta en çok nerelerde kullanırız?
Örnekler verin ve açıklayın.

Şekil 1. Hayatımızda Olasılık Etkinliği

Çoklu zekâ kuramına göre hazırlanmış 8. Sınıf olasılık konusuyla ilgili olan ilk etkinliğimiz olasılık konusunun günlük hayatımızda hangi alanlarda kullanıldığını düşünmeye ve sorgulamaya yönelik bir etkinliktir. Bu etkinlik sözel ve sosyal zekâ alanlarına hitap etmektedir.

Bu etkinlikte matematikte günlük hayatımızda en çok kullanılan kavramlardan biri olan olasılık kavramının günlük hayatımızda nerelerde kullanıldığınıyla ilgili öğrencilerin düşünmesini, bunlara göre şekildeki boşlukları doldurmasını ve düşüncelerini birbiriyle paylaşarak yeni fikirler edinmesini amaçlanmaktadır.

TARTIŞALIM

Sınıfınızda gruplar oluşturun.

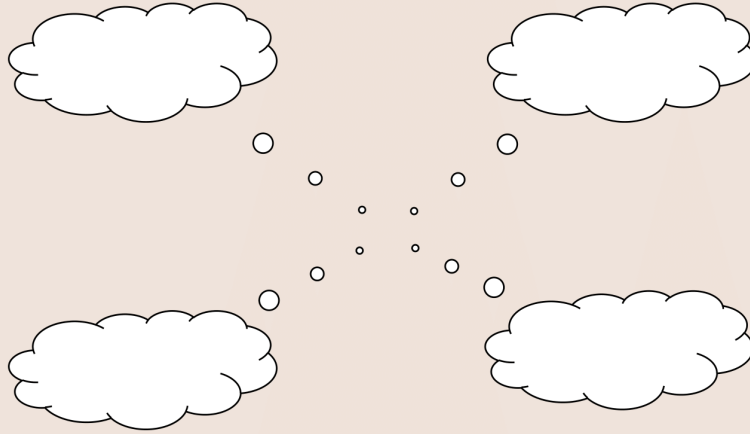
Her grup bir madeni parayı 100 kere atsın ve sonuçları not alsın.

Sınıfça bütün gruplar yazı ve tura gelme sayılarını söylesin.

Teoride yazı veya tura gelme olasılığı %50 olan bu durumda pratikte ne gibi sonuçlar alınmıştır.

Sonuçları sınıfça tartışın.

Düşüncelerinizi aşağıdaki boşluklara yazın.

Benzer bir örnek olarak ülkemizdeki ve dünyadaki kadın-erkek nüfusunu karşılaştırın. Sonuçları tartışın.

Şekil 2. Tartışalım etkinliği

Çoklu zekâ kuramına göre hazırlanmış 8. Sınıf olasılık konusuyla ilgili olan ikinci etkinliğimiz yarı yarıya eş olasılığa sahip bazı durumları (paranın yazı-tura gelmesi ve doğan çocuğun cinsiyetinin kız-erkek olması gibi) gerçek hayatta incelememizi sağlayan bir etkinliktir. Bu etkinlik görsel, içsel, matematiksel, sözel ve sosyal zekâ alanlarına hitap etmektedir.

Bu etkinlikte sınıfta gruplar oluşturulur ve her grup madeni parayı 100 kez havaya atarak sonuçları not alır. Daha sonra tüm gruplar buldukları sonuçları birbirleriyle paylaşır.

SINIFIMIZDAKİ OLASILIK

Sınıfımıza göre aşağıdaki tabloyu dolduralım ve doldurduğumuz tabloya göre soruları cevaplayalım.

	Kız	Erkek
Gözlüklü		
Gözlüksüz		

Soru 1

Sınıfımızdan seçilecek bir öğrencinin kız olma olasılığı nedir?		Sınıfımızdan seçilecek bir öğrencinin erkek olma olasılığı nedir?
Yukarıdaki olasılık değerleri arasında nasıl bir ilişki vardır? Yorumlayın.		

Soru 2

Sınıfımızdan seçilecek bir öğrencinin gözlüklü kız olma olasılığı nedir?		Sınıfımızdan seçilecek bir öğrencinin gözlüklü erkek olma olasılığı nedir?
Sınıfımızdan seçilecek bir öğrencinin gözlüksüz kız olma olasılığı nedir?		Sınıfımızdan seçilecek bir öğrencinin gözlüksüz erkek olma olasılığı nedir?

Şekil 3. Sınıfımızda Olasılık etkinliği

Çoklu zekâ kuramına göre hazırlanmış 8. Sınıf olasılık konusuyla ilgili olan üçüncü etkinliğimiz olasılık değeri bulmamızı ve bu değerleri birbirleriyle karşılaştırarak bazı çıkarımlar yapmamızı sağlayan bir etkinliktir. Bu etkinlik matematiksel, görsel, bedensel ve sosyal zekâ alanlarına hitap etmektedir.

Bu etkinlikte sınıfımızdaki erkek-kız ve gözlüklü-gözlüksüz öğrenciler sayılarak tablo doldurulur. Bu tabloyla ilgili verilen sorular yapılır ve sonuçlar sınıfça tartışılır.

TAHMİN ET

Aşağıdaki tabloda bazı olasılıklara ait değerler verilmiştir.
Değerleri verilen bu olasılıklar hangi olaylara ait olabilir?
Tahmin edelim.

0	
$\frac{1}{2}$	• Madeni bir paranın havaya atılması sonucu yazı gelme olasılığı
$\frac{1}{3}$	
$\frac{1}{5}$	
$\frac{1}{6}$	
1	

Şekil 4. Tahmin Et etkinliği

Çoklu zekâ kuramına göre hazırlanmış 8. Sınıf olasılık konusuyla ilgili olan dördüncü etkinliğimiz olasılık değerleri verilen bazı olayları tahmin etmemizi isteyen bir etkinliktir. Bu etkinlik matematiksel,

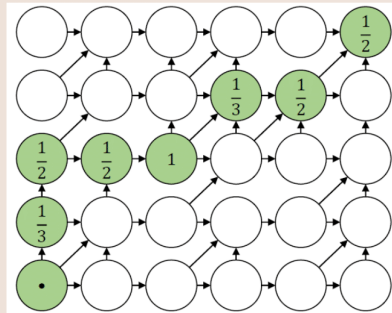
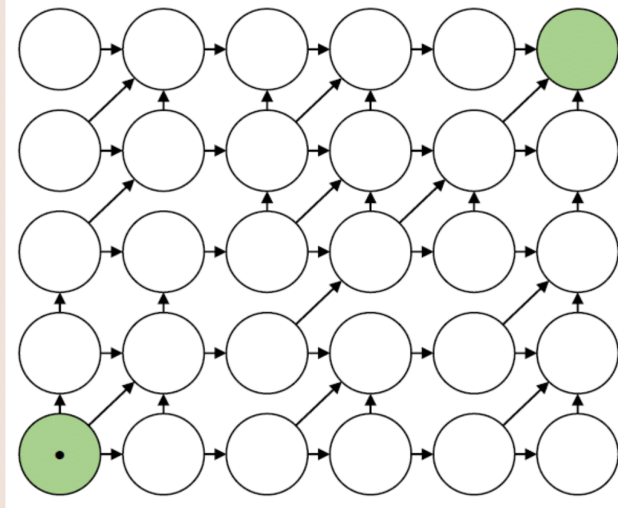

doğacı, sözel ve içsel zekâ alanlarına hitap etmektedir. Bu etkinlikte olasılık değeri verilmiş bazı olaylar şekilde verilen örnekteki gibi tahmin edilir ve tahminlerimiz şekildeki boşluklara yazılır.

OLASILIK OYUNU

Aşağıda olasılık oyunu için olasılık oyun tahtası verilmiştir. Oyuncu en sol alttaki daireden başlayarak, en sağ üstteki daireye ulaşmaya çalışacaktır. Bunu yaparken sadece daireler arasındaki okların yönünde ilerleyebilir.

Oyuncu için önce uygun bir yol haritası çizilir. Oyuncu bu yolu izleyerek bitişe ulaşma olasılığını hesaplar.

Örnek olarak görseldeki gibi bir yol haritası çizildiğinde her adım için olasılık değeri hesaplanmıştır.

Bu olasılık değerleri çarpıldığında oyuncunun bu yolu izleyerek bitişe ulaşma olasılığı bulunmuş olur.

$$\frac{1}{3} \cdot \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} \cdot 1 \cdot \frac{1}{3} \cdot \frac{1}{2} = \frac{1}{144}$$

Şekil 5. Olasılık Oyunu etkinliği

Çoklu zekâ kuramına göre hazırlanmış 8. Sınıf olasılık konusuyla ilgili olan beşinci etkinliğimiz olasılık hesaplamayı oyuna dönüştüren bir etkinliktir. Bu etkinlik matematiksel, görsel ve sosyal zekâ alanlarına hitap etmektedir.

Bu etkinlikte oyuncu başlangıçtan bitişe kadar okları izleyerek uygun bir yol çizer ve rakip oyuncunun bu yolun kullanılma olasılığını hesaplamasını ister. Daha sonra aynı işlemi diğer oyuncu yapar.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Ülkemizdeki matematik eğitimi, PISA ve TIMSS gibi uluslararası sınavların sonuçlarına göre dünyada çok gerilerde kalmaktadır (Sarier, 2020). Bütüner ve Güler' e (2017) göre bunun birçok sebebi vardır. Önemli sebeplerinden birisi de öğrenci merkezli bir eğitimden uzak olarak, öğretmen merkezli ve müfredatı merkez alan bir eğitim uygulanmasıdır. Matematik eğitimi öğrenci merkezli bir sisteme dönüştürebilmek için kullanabileceğimiz en etkili kuramlardan birisi Çoklu Zekâ Kuramıdır (Gürbüz & Baki, 2013). Bu kurama göre her öğrencinin kendine özel yetenekleri ve baskın zekâ alanları vardır. Bu şekilde her baskın zekâ alanına hitap eden etkinliklerle ders zenginleştirildiğinde, her öğrenci düşünülmüş ve merkeze alınmış olacaktır (Kaplan & Yılmaz, 2015).

Bu çalışmada tüm zekâ alanlarına hitap eden etkinlikler yapılmış ve bu şekilde akademik başarıda anlamlı bir fark elde edilmeye çalışılmıştır. Matematik eğitimi müfredatında bu Çoklu Zekâ Kuramı tabanlı etkinliklere yer verilmesiyle çeşitli baskın zekâ alanlarına ve yeteneklerine sahip her öğrenciye yönelik çalışmalar yapılmış olacaktır. Bu da şüphesiz ki, ülkemizdeki matematik eğitiminin daha ileri noktalara taşınmasına vesile olacaktır.

KAYNAKÇA

- Bütüner, S , & Güler, M. (2017). Gerçeklerle Yüzleşme: Türkiye'nin TIMSS matematik başarısı üzerine bir çalışma. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (23) , 161-184.
- Gürbüz, R., & Baki, A. (2013). Çoklu zekâ kuramına göre tasarlanan öğrenme ortamında yapılan matematik öğretiminin etkililiğinin incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 67-100.
- Gürel, E., & Tat, M. (2010). Çoklu Zekâ Kuramı: Tekli zekâ anlayışından çoklu zekâ yaklaşımına. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(11), 336-356.
- Kaplan, A, & Yılmaz, H . (2015). Çoklu zekâ kuramına uygun olarak hazırlanan etkinliklerin öğrencilerin akademik başarılarına ve kalıcılığa etkisi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 59-70

- Koç, E. S., & Şahin, A. E. (2014). Çoklu zekâ kuramı ile desteklenmiş olan basamaklı öğretim programının öğrenci erişişine ve kalıcılığına etkisi. *Türk Eğitim Derneği Eğitim ve Bilim Dergisi*, 39(174), 286-296.
- Sarıer, Y. (2020). TIMSS uygulamalarında Türkiye'nin performansı ve akademik başarıyı yordayan değişkenler . *Temel Eğitim Dergisi*, 2 (2) , 6-27.
- Şengül, S , & Altuntaş, N . (2011). Çoklu zekâ kuramı ile öğretimin 7.sınıf öğrencilerinin matematik başarılarına ve kalıcılık düzeylerine etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 41(192) , 193-207.

Catering Units in The Tourist Accommodation Establishments in The Voivodeships of The Eastern Macroregion of Poland in 2016-2019 - The Selected Aspects

Michał MROZEK¹

Structure of the scientific presentation:

1. Introduction
2. Research aim, research problems, time and territorial scope of research
3. Methodology
4. Analysis and results
5. Conclusions
6. References

The aim of the research:

The assessment of the catering units in the tourist accommodation establishments in the voivodeships of the eastern macroregion of Poland in 2016-2019 within the selected aspects.

Research problems:

How does the diversification of the voivodeships of the eastern macroregion of Poland in terms of the catering units in the tourist accommodation establishments look?;

Which of the researched voivodeships of the eastern macroregion of Poland has the lowest, middle, the highest level within the catering units in the tourist accommodation establishments?

¹ MSc, Faculty of Economics, Finance and Management University of Szczecin, Institute of Economics and Finance Department of Economics, POLAND. E-mail: michaladrianmrozek@gmail.com

Territorial scope of the research: Eastern macroregion of Poland (Podlaskie voivodeship, Podkarpackie voivodeship, Lubelskie voivodeship)

Time scope of the research: 2016-2019.

Methodics of the research: comparative analysis, statistical analysis, dynamic analysis, documentation analysis.

INTRODUCTION

In today's world market services related to leisure and recreation play an important role, as they cater to the changing needs of consumers (Boguszewicz-Kreft, 2003; Dąbrowska, 2008; Gheribi, 2013). In Poland during the last decade, the conditions of food preparation and consumption have changed significantly (Babicz- Zielińska and Zabrocki, 2006; Kowrygo and Halicka, 2011; Gheribi, 2013). At present, more and more frequently we eat at a time and place that we find convenient i.e.: in a restaurant, canteen etc., or at a place "on our way".

The development of the restaurant and hotel industry is closely linked with the evolution of transportation and economic development, which led to the emergence of a new industry – tourism (Knowles, 2003). Thanks to the development of tourism and the increased number of visitors to Poland, as well as domestic tourists, the creation of new options were forced. This in turn encouraged tourists to visit places with developed catering infrastructure. This applies mainly to large cities, but can apply to smaller cities.

Catering establishments are ones of the most vigorous sectors of the Polish economy. The number of catering establishments changed in every year since starting analysis in 2000. Also in more recent years the revenue from catering grew. The aim of this paper is to analyse the current situation of the catering market in Poland and its development perspectives. The paper uses secondary sources of information such as statistical data of the Central Statistical Office (CSO), business reports, and industry newsletters and publications. The research period was the years 2000 – 2013. A comparative method was applied for the analysis of collected data and materials.

Characteristics of catering enterprises in Poland

The primary objectives of catering enterprises is the preparation and sale of food and beverages to be consumed either within the facility or for take away consumption for tourists and domestic consumers. Catering establishments include permanent and seasonal catering establishments and outlets. Seasonal catering establishments are open for a certain period of time and operate not longer than six months in a calendar year. Portable retail sales points and vending machines are not treated as catering establishments. Sites of this type are divided into two groups: establishments that are available in all ways to the general public and establishments that target service to specific groups of consumers.

One of the indicators characterizing the development of catering establishments is a number of these enterprises (tab. 1). According to CSO data, in 2013 there were 67 693, catering establishments, compared to 84 342 in 2000, 88 995 in 2007 and 70 483 in 2010. According to the data of Tab. 1, the number of catering enterprises gradually increased in Poland in the period of 2000-2007 (the economic boom period) and after 2007 gradually decreased (the economic crisis period).

Table 1. Number of catering establishments in Poland in the years 2000-2013.

Specification	2000	2007	2010	2013	2000 – 2013 change (in %)
Total	84342	88995	70483	67693	- 19,74
including					
public sector	3320	2237	1527	1221	- 63,23
the private sector	81022	86758	68956	66472	- 17,96
Restaurants	8519	10927	14937	16 936	+ 98,80
Bars	36436	38391	27145	25195	- 30,86
Eating facilities	32377	33717	23892	21447	- 33,76
Canteens	7010	6576	4509	4115	- 41,30

Source: Own calculations based on CSO (GUS) data

ANALYSIS AND RESULTS

In the research were carried out the following analyses:

- dynamic analysis,
- comparative analysis,
- statistical analysis,
- documentation analysis.

The studies were carried out within the following scientific areas:

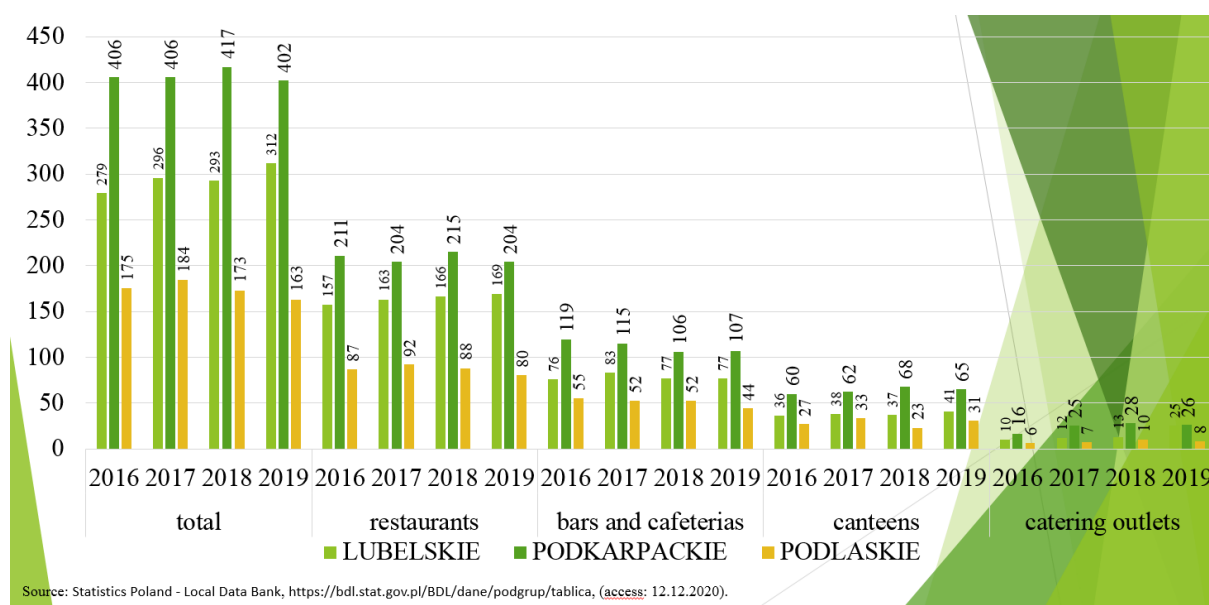
1. Catering units in tourist accommodation establishments in the voivodeships of the eastern macroregion of Poland in 2016-2019 (in facilities).
2. Dynamic change of the catering units in tourist accommodation establishments in the voivodeships of the eastern macroregion of Poland in 2016-2019 (in %).
3. Catering units in the tourist accommodation establishments by type of accommodation establishments in the voivodeships of the eastern macroregion of Poland in 2016-2019 (in facilities).

4. Dynamic change of the catering units in tourist accommodation establishments by type of accommodation establishments in the voivodeships of the eastern macroregion of Poland in 2016-2019 (in %).

Catering units in tourist accommodation establishments by type of accommodation establishments in the voivodeships of the eastern macroregion of Poland in 2016-2019 (in facilities).

Figure 1. Catering units in tourist accommodation establishments in the voivodeships of the eastern macroregion of Poland in 2016-2019 (in facilities).

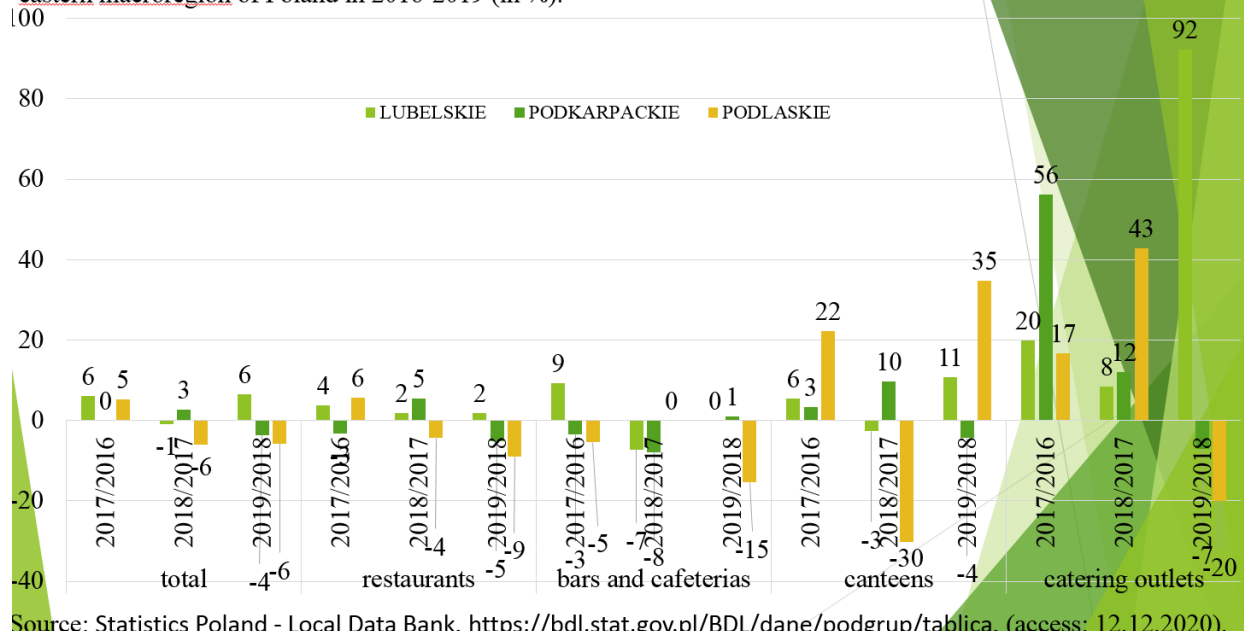

Source: Statistics Poland - Local Data Bank, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/tablica>, (access: 12.12.2020).

Source: Statistics Poland - Local Data Bank, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/tablica>, (access: 12.12.2020).

Figure 2. Dynamic change of the catering units in tourist accommodation establishments in the voivodeships of the eastern macroregion of Poland in 2016-2019 (in %).

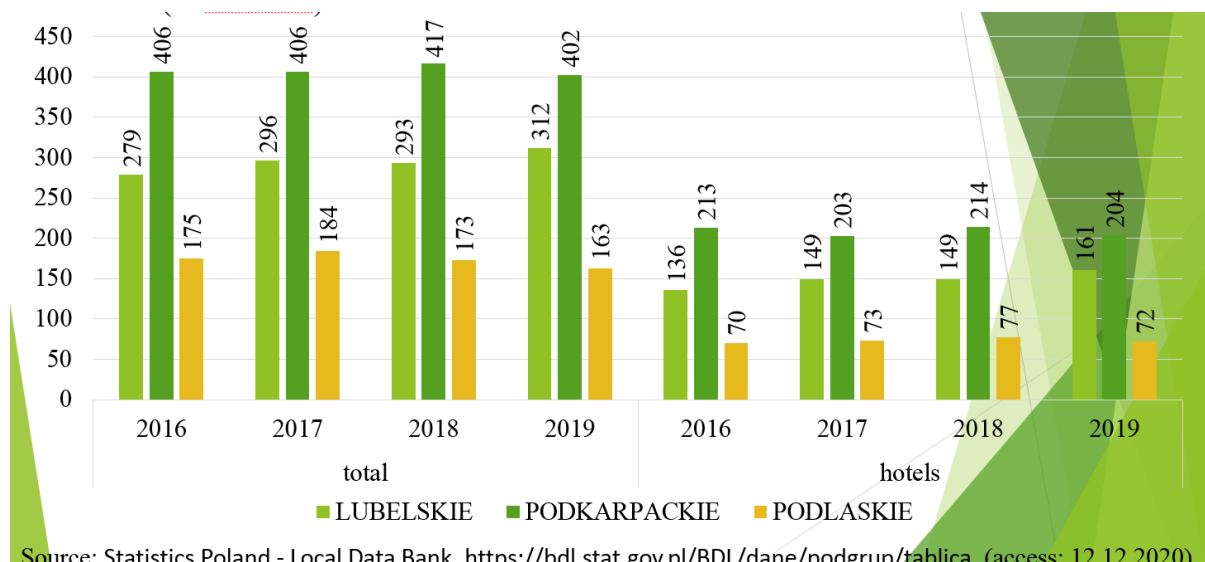
Source: Statistics Poland - Local Data Bank, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/tablica>. (access: 12.12.2020).

Catering units in tourist accommodation establishments by type of accommodation establishments:

Hotels (H)	Training-recreational centres (TRC)
Motels (M)	Creative arts centres (CAC)
Boarding houses (BH)	Complexes of tourist cottages (CTC)
Other hotel establishments (OHE)	Camping sites (CS)
Excursion hotels (EH)	Tent camp sites (TCS)
Shelters (S)	Hostels (H)
Youth hostels (YHOST)	Private rooms for rent (PRR)
School youth hostels (SYHOST)	Agrotourism lodgings (AL)
Holiday centres (HC)	HEALTH establishments (HE)
Holiday youth centres (HYC)	Other facilities (OF)

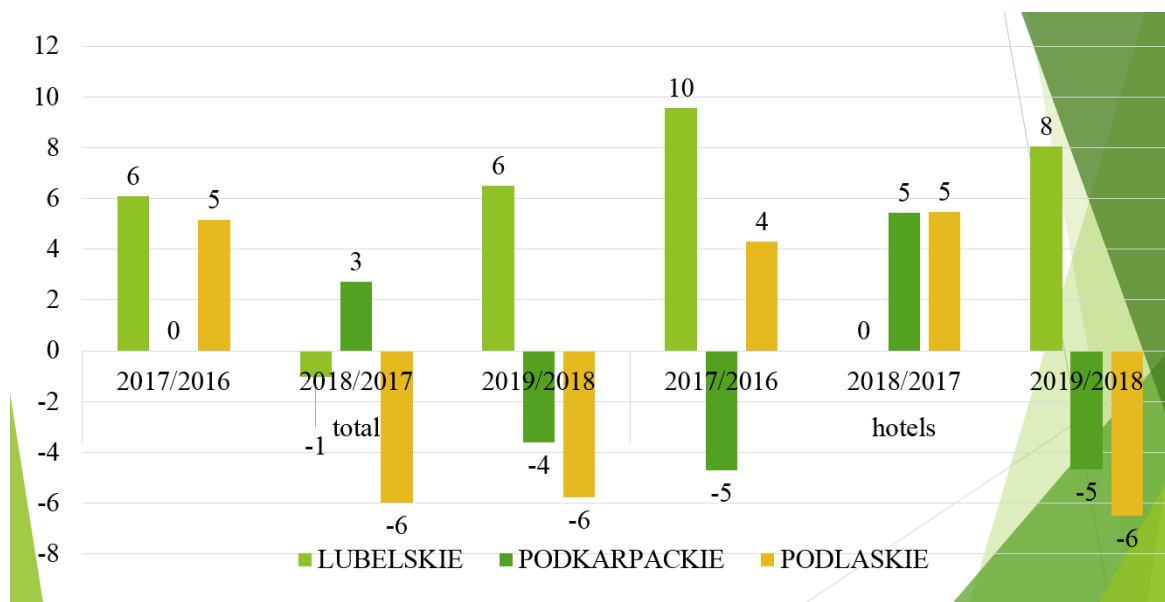

Figure 3. Catering units in the tourist accommodation establishments by type of accommodation establishments in the voivodships of the eastern macroregion of Poland in 2016-2019 (in facilities).

Source: Statistics Poland - Local Data Bank, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/tablica>, (access: 12.12.2020).

Figure 4. Dynamic change of the catering units in tourist accommodation establishments by type of accommodation establishments in the voivodships of the eastern macroregion of Poland in 2016-2019 (in %).

Source: Statistics Poland - Local Data Bank, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/tablica>, (access: 12.12.2020).

CONCLUDING REMARKS

In conclusion, we can say that recent decades have seen a dynamic development of catering enterprises in Poland. At present, more and more frequently we eat in a restaurant, canteen etc., or at a place “on our way”. It is worth mentioning that catering services are available 24 hours per day. In the coming years, an increase in demand for catering services is predicted, taking into consideration foreseen economic growth and improved financial standing of Polish households. The catering sector is heavily dependent upon disposable incomes. The increase of population wealth and changes in eating habits and lifestyle create a great opportunity and challenge for the development of a wide range of food services. Consequently, the income of the catering businesses will grow.

REFERENCES

1. Babicz-Zielińska E. and R. Zabrocki 2006. „Zachowania konsumentów na rynku wybranych form usług żywieniowych,” *Handel wewnętrzny*, 6.
2. Boguszewski-Kreft M. 2003. „Usługi jako wiodący sektor współczesnej gospodarki,” *Handel Wewnętrzny*, 4-5.
3. Dąbrowska A. 2008. *Rozwój rynku usług w Polsce: uwarunkowania i perspektywy*. Warszawa, SGH.
4. Eurostat Database 2020.
5. Gheribi E. 2013. *Konsument i przedsiębiorstwo na rynku usług gastronomicznych*. Black Unicorn. Jastrzębie Zdrój.
6. IMF, *World Economic Outlook Database*, April 2020.
7. Knowles, T. 2001. *Zarządzanie hotelarstwem i gastronomią*. Warszawa, PWE.
8. Kowrygo, B. and E. Halicka 2011. „Development of food services In Poland,” *Culinary Arts and Sciences*. International Centre for Tourism and Hospitality Research Bournemouth University. United Kingdom.
9. *Statistical Yearbook of Poland 2017, 2018, 2019, 2020*.
10. *Statistical Yearbook of the Regions- Poland 2017, 2018, 2019, 2020*.
11. *Statistics Poland - Local Data Bank*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/tablica>, (access: 12.12.2020).
12. Eurostat: <https://ec.europa.eu/Eurostat>, (access: 13.12.2020).
13. World Bank Data: <https://data.worldbank.org/>, (access: 14.12.2020).

УДК:398

Топонимы в Эпосе «Манас»

Place Names in the Epic “Manas”

АЙТАЛИЕВА Толкун Кундузбековна¹

Аннотация

В этой статье рассматриваются топонимы в эпосе «Манас». Была проведена обширная топонимика в эпосе «Манас». В данном направлении опознаватели эпоса «Манас» до сих пор проводят исследования и высказывают свои мнения. Есть информации о том, что кыргызы еще в прошлых эпохах распространились в широких местностях и проживали жизнь. В статье даются исследования, объяснения, встречающимся в нем топонимам, как кыргызы распространились во многих местностях, о прожитых судьбах, передаются интересные материалы. Также в статье рассказывается о предках богатыря Манаса и об их деяниях, жизни кыргызов, живших в широких местностях, их деянии, которых совпадают с исторической истиной. И порождается точность, если обратиться к мнениям ученых-историков об этом.

Ключевые слова: топонимы, географический ареал, Орол, кыргыз, звезда, Кундуз, Талкан, Коросон, Алтай, Энесай.

Abstract

This article considers place names in the epic “Manas”. Extensive toponymy was carried out in the epic "Manas." In this direction, Manas epic identifiers are still conducting research and expressing their views. There is information that Kyrgyz people in past epochs spread in wide areas and lived life. The

¹ Таласский Государственный университет, к.ф.н., доцент, Кыргызстан г.Талас. E-mail: aitalieva.75@mail.ru

article gives research, explanations, found in it toponyms, how Kyrgyz spread in many areas, about lived fates, transmits interesting materials. The article also tells about the ancestors of the rich Manas and their acts, the life of the Kyrgyz people who lived in wide areas, their acts, which coincide with the historical truth. And accuracy is generated if we turn to the opinions of historical scientists about it.

Keywords: toponyms, geographical range, Orol, kyrgyz, star, Kunduz, Talkan, Koroson, Altai, Enesai.

Проведение исследования топонимов в эпосе “Манас” дает полезные информации читателям. На самом деле, проводя исследования о топонимах в эпосе, тем самым сможем получить шанс уточнить свою историю. В варианте манасчи С. Орозбакова обильны интересные материалы в этом направлении. В варианте прежде описания детства богатыря Манаса, дается информация о кыргызах. От Нома распространился Жапет. Предком этих был Кара хан. После Кара хана распространились Байгур, Бабыр. Сын Бабыра Тубой, сын Тубоя Когой, от Когоя распространились Ногой, Шыгай. Младший брат Чыйыр. У Ногоя четверо сыновей. Говорится, куда направятся сыновья Ногоя, там и пламя разгорается. Смысл строк Там и пламя разгорается означает, что перед ними не мог выйти на бой никто и были они богатырями, сражающими свои объекты. Рассказывается о том, что они покорили многие земли. Они властвовали по всему Анжияну и Кашкару. Сводят счета с Самарканом и Букарком. Орола и Уркута довели до хилости. Морю Ноор вокруг они угрожали – так описывается в варианте. Двигаясь в горы Алтая, сорок племен кыргызов расположили китайцев [1]. В вышенаписанных информациях можно увидеть, что населенные кыргызами земли занимали широкие просторы. Об этом ученый Э. Абдылдаев написал: “Трилогия “Манас” в процессе своего исторического развития отражала в очень широко географическом пространстве реальные названия топонимов (города, горы, ложе рек, долины), тем самым среди мировых эпических памятников по большому количеству названий топонимов ни один не сможет сравниться с ней. Разностороннее глубокое изучение в историческом аспекте географических названий, сохраненных в эпосе, является ценным материалом не только для решения проблематических вопросов самого эпоса, но и для понимания в правильном направлении истории Кыргызстана и ограничивающихся с ним территорий” [2]. Мнение ученого по отношению географических названий в эпосе “Манас” является правильно высказанным мнением. Поэтому появляется необходимость в проведении глубокого изучения в этом направлении. Кыргызы занимали многие земли и властвовали там. Нельзя говорить, что манасчи об этом придумывал и рассказывал, потому что нашествие кыргызов в сторону гор Алтая и расположение китайцев дает информацию из исторической правды. Известный ученый О. Караев в этом направлении высказал свое существенное мнение. Об истории кыргызов в 9-10 веках ученый, известный историк написал следующее: “Кыргызы Эне-Сая в 9-10 веках являлись крупным государством, занимавшим на востоке от Манжурии, на западе до реки Иртыш, на юге от Краснояря до Юго-Восточного Туркестана. Они не достигали политических успехов ни до, ни после этого периода, поэтому в серединах 9 века возможно могут быть высказаны краткие варианты в начальных зарождениях эпоса “Манас” или эпопеи об его главном герое” – и высказал свое мнение. И вышенаписанные строки манасчи как будто доказывают, что мнение

ученого высокоценно. О Сагынбае Орозбакове ученый К. Кырбашев написал: “Сагынбай был образованным человеком своего времени с широким понятием, знающий письменность, умеющий читать материалы на арбском языке” [4]. Поэтому можно сказать, что человек, прочитавший вариант Сагынбая, может взять очень много ценных материалов. Мастерство манасчи и сюжет строить, и строки строить отличается особенностью от других известных манасчи.

В эпосе предки Манаса описываются как “От Когоя отреклось достояние”. Это дает информацию о том, что они не могут достичь всего, как в начале. Китайцы властвуют кыргызами, находящимися на окраинах, и оказывают над ними насилие. Кыргызы расширяются на земле Кебил. Берут земли Кундуз, Талкан. Было много разбежавшихся кыргызов, когда на них напала трудность. Это были мужественные катаган, тейит, хан Кошой катагана, из кыпчака Кылычбек, Акпай, Мамбет. Сбежавших называли Ооганами. Из Тейитов выходец Акпай. Вспоминается и о усопшем человеке с именем Жугору. В эпосе о героях с именем Жугору в разных вариантах описываются по разному. В варианте С. Орозбакова, где мы проводим исследование, Жугору – описывается как эпизодический персонаж. Рассказывается о том, что Жугору, увидев временную юрту Манаса, собравшегося свататься к Каныкей, подумал, что это строевое нападение на город Кейип и сообщает Атемиру.

Жугору – эпизодический персонаж. Силач города Котон. Рассказывается о том, что Бокмурун позвал на поминки и Жугору пришел одним из первых [6]. Его имя называется в строю Манаса, собравшегося к Орго хану в Кер-Коле после пиршества Тейиш хана, после рассказывается, что он пришел на поиминки по Кокотою [7]. Как было выше сказано, Жугору – эпизодический персонаж. Когда Карахан умер и народ всполошился, Кошой рассказывает Манасу о том, что будучи с Кошоем, сын Алпа Жугору умирает в войне с китайцами [8]. В вариантах эпоса описание одного и того же героя по разному не проста. Это объясняется большим количеством участвующих героев в нашем объемном эпосе и разнообразием их выполняющих действий. Читая сказания С. Орозбакова о кыргызов, проводя исследования об участвующих героях в них и топонимах, мы владеем очень большими информациями. О том, что среди кыргызов были племена как найман, шангай, что в Ооганстане были пять племен кыргызов, что среди них были сыновья беков, манасчи сам говорит, что если будете знать все эти информации, внимательно будете слушать, многим из вас будет полезно. Мнение манасчи очень верно. Он сообщает, что одна часть кыргызов на окраине Корасана, все семена Шыгая на реке Жерген. В нашем эпосе название земли Хоросан называется Коросан.

В конце, можно встретить кыргызов и на острове Ыспан, и в Балыке с Бадакшаном. Он рассказывает о том, что и богачи на горных хребтах были кыргызами, что и в Багдате есть кыргызы, что кыргызы в Букаре лишились своего языка и стали таджиками, что турки в Уруме изнурились от своего народа, стали арабами. Величество Стамбула тоже считается семенами кыргызов. Кыргызы в Кангае засыхают, ставши калмаками, - рассказывает манасчи о том, что кыргызы распространились во многих местах, а также о об их проживших судьбах. Он описывает, что все сыновья отца турка, что казахи на Алтае - турки, и в Уркуте казахи - турки, и живущие в Коконе, Ташкене, Маргалане тоже - турки, что Туркестан является нашей землей. На

самом деле, о том, что кыргызы жили в широких диапазонах рассказывается не спроста. Это дает информацию об истории, прошедшей у народа.

Кундуз (ир.хухане-кооно, эски:диз - чеп, сепил, когон) топоним. Это город на севере Ооганстана и прилегающий к нему край. Когда в 17 веке многие племена заселились со стороны севера, территория в городе Кундуз наименоывается как “Катаган вилаети”. В некоторых вариантах эпоса говорится, что “Кундуз, Талкан громил, выращивал черных лошадей как Кундуз, сын Аталыка богатырь Кошой”, тем самым рассказывается, что это родина одного из основных героев - Кошой. В географической реалии это город и долина на севере Ооганстана. Талкан – топоним. Земля, где обиталось племя кыргызов катаган [9]. Город на севере Ооганстана.

В варианте С. Орозбакова Анжиян, Кашкар, Самаркан, Букара, Орол, Уркут, озеро Ноор, Алтай, Кебил, Кундуз, Талкан, Ооган, Коросан, остров Ыспан, Балык, Бадакшан, Багдат, Букара, Урум, Ыстамбул, Кангай перечисляются, как земли, где распространились кыргызы. Эти географические наименования земель в эпосе встречаются не спроста. Там, где упоминаются эти местности, не спроста говорится о распространении кыргызов, говорят “Кыргызов много или звезд много?” Кыргызы как еще и в прошлых эпохах распространились во многих местах, также и сегодня обитают по всему миру. Гора Орол в географической реалии это нынешняя гора Орол (Урал). Топоним Балык это один из крупных городов государства Ооган, соседствующее с кыргызами. В свое время это был известный в истории торговый центр. Город Балх, что на севере Ооганстана, в эпосе “Манас” дается под названием земли Балык. Главную причину распространения кыргызов в разные стороны, что после всполошения нападавших врагов, доказывает также рассказ в нашем эпосе, что одни уехали в Алтай, одни уехали в Кангай, одни уехали в Иран, одни упали в яму. Чтобы избавиться от опасности быть уничтоженным, чтобы жить спокойно, они были вынуждены оставить родину и сменить место жительства.

В варианте С. Орозбакова, когда родился богатырь Манас, после того, как юродивый дал ему имя и исчез, манасчи делает лирическое отступление и говорит следующее:

Говорящий Сагынбай,

Взял эти строки,

Со слов духов, - судя по этим высказываниям, каждый манасчи свои сказания об эпосе “Манас” связывает со своим священным сном, и что во сне герои эпоса дают знамя, некоторые говорят, что при исполнении эпоса слова сами приходят к ним в уста. Но мы говорим, что нет сына кыргыза, который не знает об эпосе. Есть сомнения, что из человека, не владеющего информацией о полном сюжете произведения, не имеющего ни таланта, ни способности, плохо запоминающего выйдет манасчи. Манасчи Сагынбай говорит, что к его сказаниям о “Манасе” есть влияние духов. Почти все манасчи свои исполнения эпоса объясняли, что это происходит с поддержки главных героев произведения. Манасчи Сагынбай оказывается рассказывал, что богатырь Семетей, снявшийся ему, его оберегатель.

Не пронесит мимо Бог,
Рано или поздно в уме он,
Пишет оберегатель,

Как подходит ему приятель, - так, не спроста и известного фольклориста Ы.Абдырахманова добавляет к строкам. Ы.Абдырахманов письменные дела вел с возбуждением, взяв рядом друзей.

Если буду говорить,
Как же без литературы,
Ради духов пусть познает

В белом калпаке кыргыз священный, - так он думал, чтоб после него образованные люди читали и понимали суть. На сегодняшний день ни один из познавателей Манаса не проводят свои исследования, не прочитав вариант С. Орозбакова. Потому что, вариант С. Орозбакова является среди имеющихся на руках вариантов объемнейшим, с богатейшим смыслом эпосом “Манас”.

В строках:

“Говорящий язык мой родной,
Мудрецы знайте вы,
Может ваш предки турок был,
Язык свой кыргызский,

Среди своих не понимал он истинный”, - говорит, что произведение он исполняет на своем родном языке – кыргызском, и, что древнейший наш отец турок. Он широко пользовался и ассонансным способом.

Ленина дало нам государство,
Знаю все дела его,
Пока на месте голова,
Весь кыргызский мой народ,
Молись о долголетию его.
Если Бог не отнимет жизнь,
Расскажу о твоих предках,
Отделённых делах [10].

И в этих строках манасчи Сагынбай использовав ассонансный

способ, добавляет и В.И. Ленина к стихотворению. В 1917-году партия большевиков во главе путешественника пролетариатов В.И. Ленина одержав победу, в местностях устанавливается советская власть. С тех пор было постановлено выписание произведений известных талантов среди народа. В то время бедняки ожидали очень хороших дел от советской власти.

Вышенаписанные строки показывают мастерство строения стихотворения, относящееся к С. Орозбакову. Он строчил строки, используя ассонансный способ. Можно сказать, что этот способ улучшает восприятие стихотворения.

Один из самых древнейших народов Средней Азии кыргызы прожили много огненные войны, тяжесть. Были старания сохранить свою душу, оставление своих земель, где жили, и дальние поездки. Если остановимся на писаниях об этом в книге академика Общественной академии Манас

К. Сыдыковой “Кыргызы и индейцы”: “В Америке предками некоторых индейцев являются кара (черные) кыргызы. Они после страшного народного бедствия искали защиту, открыли Америку первыми и стали вечными заселенцами той земли”, Бектур Исаков в своей книге “Великое переселение отважного Манаса” написав, выразил свое мнение. Американский учёный Отто Геринг после проживания двух лет среди индейцев сиу, определил, что их язык это турецкий. Потому что, большинство из них пользуются словами, схожими по смыслу с турецкими. Наличие большого количества схожих слов и по выражению, и по смыслу привели к вынесению вышесказанного вывода. Нет сомнения, что это зародит интерес исследователей.

Abstract

This article considers place names in the epic “Manas”. Extensive toponymy was carried out in the epic "Manas." In this direction, Manas epic identifiers are still conducting research and expressing their views. There is information that Kyrgyz people in past epochs spread in wide areas and lived life. The article gives research, explanations, found in it toponyms, how Kyrgyz spread in many areas, about lived fates, transmits interesting materials. The article also tells about the ancestors of the rich Manas and their acts, the life of the Kyrgyz people who lived in wide areas, their acts, which coincide with the historical truth. And accuracy is generated if we turn to the opinions of historical scientists about it.

Keywords: toponyms, geographical range, Orol, kyrgyz, star, Kunduz, Talkan, Koroson, Altai, Enesai.

Liability of Financial Supervisory Authorities in European Union countries

Jacek JASTRZĘBSKI¹

Liability of Financial Supervisory Authorities in European Union countries

Jacek Jastrzębski

Adam Mickiewicz University

Poznań, Poland

¹ Adam Mickiewicz University in Poznan, POLAND

Classical division between public and private law

- Practical problems:
- Duties of FSA – public law
- Liability in Tort – private law (Liability in Tort, because there is no contractual relationship between public FSA and individuals, neither financial institutions, nor individual clients)

Core elements of public authorities liability in EU countries

- Event giving rise to liability
- Damage
- Causation

Event giving rise to liability

- Practical problems:
- Both regulation of financial market and the supervision over it can cause loss
- Public interest vs. Interest of individualities on the financial market
- A degree of discretion of the Public Authorities

Causation

- Practical problems:
- Failed business on the financial market, which cause damage – what the FSA should have done to prevent it?

Liability of FSA in EU countries

- Italy – CONSOB Case (2001)
- France – Banque de France v. El Shiqh Case (2000)
- Netherland - Vie d'Or Case (2006) and Autoriteit Financiële Markten Case (2014)
- Germany - Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht Case (2002)
- Spain - CNMV Case (2002)

Classroom Management and Student Progress Evaluation

Tamara SHKRELA¹

Gentiola SHEHU¹

Abstract

The realization of this scientific work refers to "CLASSROOM MANAGEMENT AND ASSESSMENT OF STUDENT PROGRESS" as very interesting topics where they leave a very wide working space, but also study interest. The purpose of the realization of this scientific work is for the realization of a good work, but of course also of a better promotion in terms of the professional side that must be carried in itself by a qualified teacher.

Such studies are concerned with a good record of accomplishment of managing students and assessing their progress towards a quality school and educational well-being.

For the realization of this study, several methods have been used as:

CLASSROOM MANAGEMENT,

ASSESSMENT OF STUDENT PROGRESS

PURPOSE OF ASSESSMENT, TYPES OF ASSESSMENT

CLASSROOM IN CONTROL

STUDENT RESPONSIBILITIES FOR THE DEVELOPMENT OF CRITICAL, ARTISTIC AND AESTHETIC THINKING

Through this scientific work, these methods are best shown not only through the sheets of a daily plan, but mostly with the desire to achieve the professional realization required by the work as a teacher.

¹ MSc, University of Vlora "Ismael Qemali", ALBANIA

Sürdürülebilirlik Kavramı Bağlamında Türk Eğitim Sistemine Eleştirel Bir Bakış

A Critical View to the Turkish Education System in term of Sustainability

Yüksel MARIM¹

Öz

Sürdürülebilir eğitimi ele alan bu makalemizde; sürdürülebilirlik kavramı ve düşüncesi, sürdürülebilirliğin çok boyutlu yapısı; “Sürdürülebilir eğitim nedir, Türkiye’de sürdürülebilir eğitim mümkün mü?” sorularının cevapları, Türk eğitim sistemindeki temel problemler referans alınarak sürdürülebilirlik kavramı çerçevesinde –temelini köklerimizden alan ve farklı kültürlerin bakış açılarıyla zenginleştirilen-çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Eğitim, Türk Eğitim Sisteminde Sürdürülebilirlik.

Abstract

In this article, the nation and the idea of sustainability, its versatile structure have been focused on in detail and also the answers to the “what the meaning of sustainability of education, and its possibility in Turkey” are presented by depending on the basic problems of Turkish Education System and the possible solutions which based on our national values and flourished with different cultural points of view.

Keywords: Sustainability, Sustainable Education, Sustainability of Turkish Education System

¹ Dr., Ministry of Education, Manager at Nalân Kaynak Anatolian High School, TURKEY.

E-mail: yukselmarim@hotmail.com

GİRİŞ

Sürekli gelişen ve değişen bir dünyada yaşıyoruz. Günümüz dünyasında değişime açık, uyum sağlayabilen ve koşullara göre kendisini geliştirebilen bireyler başarıyı yakalamaktadır. Bu başarının anlık yakalanmasından çok sürdürülebilir olması daha önemlidir. Günümüzde durum tespiti yapmaktan öteye geçemeyen geleneksel paradigmlar, mevcut eğitim sorunlarına sürdürülebilir çözümler bulamayınca toplumun karmaşıklığı daha da artmaktadır. Bir sistemin etkililiği, kendisinden beklenen işlevleri karşılama gücüyle orantılıdır. Sistemin gereksinimlere yanıt verme gücü azaldığında, ayakta durabilmesi ve toplumsal dinamizmini sürdürebilmesi de o ölçüde zorlaşmaktadır.

Eğitim, bireylerin sosyo-ekonomik konumlarını doğrudan etkilediği için her zaman önemli bir sosyal müessese olmuştur. Toplumun organizasyonundaki bu yerine ek olarak Türkiye’de eğitim, daima toplumsal ve siyasal gündemin esas parçası olmuş; eğitime biçilen sosyo-ekonomik roller her zaman önemli olagelmıştır. Eğitim bir taraftan ekonomik kalkınmanın önemli zemini olarak nitelenirken diğer taraftan sosyal yaşamda meydana gelen bütün sorunların çözümü için sihirli değnek muamelesi de görmüştür. Günümüzde eğitimle ilgili karşımıza çıkan en önemli sorun, toplumdaki beklenti ve değerler ile uyumlu bir yaklaşım ve felsefenin henüz oluşmamış olmasıdır. Oysa eğitim politikalarına ve eğitim uygulamalarına yön veren eğitim felsefesi, aynı zamanda eğitim sistemlerinin temeline konan insan anlayışlarını değerlendirip eğitimde kullanılacak yeni hipotezleri ortaya koymaya çalışır. Bu nedenle eğitim felsefesi, eğitim teorilerinin geliştiği güçlü bir tezgâhtır. Bu tezgâhta dokunan sistem ekseninde o ülkenin geleceğinin nasıl biçimleneceğinin de cevabı verilir. Çünkü “Nasıl bir gelecek?” sorusu aynı zamanda o ülkenin eğitim felsefesinin verdiği cevapta gizlidir.

“Sürdürülebilir eğitim “ kavramı bazı yazarlar tarafından *“sürdürülebilir gelişme için nasıl eğitiriz”, “sürdürülebilir gelişme için eğitim”, “sürdürülebilirlik eğitimi”, “sürdürülebilirlik için eğitim” ve “sürdürülebilir kalkınma için eğitim”* ve *“ESD”* ifadeleri ile eş anlamlıymiş gibi kullanılır. Bu ifadeler önemli gelişmeleri temsil eder fakat eğitim değerlerinde, varsayımlarda ve uygulamalarda derin bir değişim ihtiyacını ifade etmede yetersiz kalır.

Sürdürülebilir eğitimi seçmemizin nedeni biraz olsun bilişsel uyumsuzluğu harekete geçirerek insanlara “bu da ne demek oluyor” sorusunu sordurmaktır. Makalemizde insanların, “Nasıl bir eğitim?” gibi sığ bir tanımın içinde kaybolmaları yerine, eğitimin kendisine, paradigmlarına, prensiplerine, amaçlarına, uygulamalarına, içinde yaşadığımız yüzyıl için ne kadar yeterli olup olmadığına yönelerek çağın ihtiyaçlarına uygun, gereksinim duyulan asıl cevaplara derinlemesine odaklanmasının önünü açmak istiyoruz.

1. Sürdürülebilirlik: Kavramsal Çerçeve

Yakın geçmişe kadar tanınmayan bir kavram olan “sürdürülebilirlik” günümüzde çevresel, sosyal, ekonomik ve kültürel pek çok boyutu ile tartışılan bir kavram haline gelmiştir. İlk kez 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun hazırladığı “Our Common Future” isimli raporda geçen sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilir gelişme, en genel tanımı ile “bugünün ihtiyaçlarını, gelecek

kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılayabilmek” şeklinde açıklanmaktadır (Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu, 1991: 51,71).

Sürdürülebilirlik, daimi olma yeteneği olarak adlandırılan ve farklı alanlardaki ilişkileri birbiri ile uyumlu kılmak zorunluluğuna işaret eden bir kavramdır. Bir şeyin sürdürülebilir olması demek o şeyin belirli bir yaşam döngüsü içerisinde devam etmiş olmasını gerektirmektedir.

Lozano’ya göre sürdürülebilirlik, günümüzde de tam olarak anlaşılması oldukça güç olan bir kavramdır (Lozano, 2008:1838).

Sürdürülebilirlik “zaman içinde muhafaza edilebilir olan” (Heinberg, 2016: 27) ya da "sürekliliği” ifade eden bir kavram olarak belirsiz bir süre boyunca bir durum veya sürecin sürdürülebilme kapasitesini ifade eder (Chapin, Torn ve Tateno, 1996: 1017).

Sürdürülebilirlik; “var olmak”, “devam ettirmek”, “sürdürmek”, “...e katlanmak”, “temin etmek”, “desteklemek” gibi anlamlarda kullanılan ve bu kavramlarla ifade edilmek istenen, bir sistem ya da yöntemin kendi kendini idame ettirebilmesi, sürdürebilmesi, bir şeyin yüküne katlanabilme becerisi ve kabiliyetidir. Daha genel ve geniş bir perspektiften bakıldığında sürdürülebilirlik; bir şeyin kendisini koruyabilme, varoluşunu devam ettirebilme becerisi ve yeteneğine tekabül etmektedir. Türkçe literatürde genel kabul gören birebir karşılığı olmamakla birlikte, “sürekli [daimi, mütemediyen, devamlı, kesintisiz] olma kabiliyeti veya becerisi” şeklinde tercüme edilmektedir (Şen, Kaya&Alpaslan, 2018:5).

Sürdürülebilirlik kelimesinin İngilizcesi olan “sustainability”, “sustain” kökünün kullanımı çok eskiye dayanmasına rağmen, oldukça yeni bir kelimedir. Günümüzde tek başına bir kavram olarak “sürdürülebilirlik”, sıfat olarak kavramları niteleyen “sürdürülebilir” ifadesi ile birebir aynı entelektüel kullanıma sahip değildir. Her iki kavram da sürekli değişim halindedir. Sürdürülebilirliğin, pek çok değişken kullanımında da değişmeyen ve önemle vurgulanan nokta; “gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama gücünü tehlikeye atmadan günümüz kuşaklarının ihtiyacının karşılanması” vizyonudur (Appleton, 2006:4).

Barlett bu tanımı, gelecek nesilleri önemseme izlenimi vermesine rağmen eylem noktasında derinlik içermemesi hususunda eleştirirken (Barlett, 2012: 2). Meadowcroft ise sürdürülebilirlik “bir süreç ve bir standardı ifade eder” (Meadowcroft, 1997:37) demektedir.

Öte yandan sürdürülebilirlik devinim halinde olup sürekli kendini güncellemektedir. O nedenle ki statik değil, dinamik bir kavramdır (Şen, Kaya&Alpaslan, 2018:8).

Sürdürülebilirlik tanımları bunlarla da sınırlı değildir; kavrama, yaşamsal faaliyetlerin tümü içinde kendine yer bulduğundan birçok konuyla bir arada kullanılıp farklı anlamlar yüklenebilir. Dolayısıyla dikkate alınan konuya göre sürdürülebilirlik kavramının farklı stratejiler gerektirmesi de herkes tarafından kabul edilen bir tanımın yapılmasını güçleştirmektedir. O nedenle ki günümüzde sürdürülebilirlik kavramına, nerede ve ne amaçla kullanıldığına bağlı olarak farklı anlamlar yüklenmekte, yüklenen anlama göre de sürdürülebilirlik kavramı sürekli evrimleşmektedir.

Sürdürülebilir eğitim kavramı, mevcut müfredat üzerinde yapılan basit kavram değişikliklerini ya da müfredatın bazı bölümlerine sadece sürdürülebilirlik kavramlarının basit bir şekilde eklenmesi değil, eğitim ve öğretimi görme biçimimizdeki toptan bir kültürel değişimi ifade eder (Sterling, 2008: 65). Sterling'e göre bu değişim; sosyal, ekonomik ve ekolojik refahı kazanma, bunu sürdürme ihtiyacıyla ilgili olarak insan potansiyelinin değerini bilen, bunu sürdüren, bunu doğru kullanan ve aynı dinamiğin bir parçası olması gereğinin farkında olan dönüştürücü bir paradigmadır (Sterling, 2001: 22). Bu, yeni paradigma belirsizlik ve karmaşıklık koşullarına uygun ve her türlü ihtiyaca cevap veren; Öğrencilere uyum, yaratıcılık, kendine güven, umut ve esnekliğin gibi nitelikler sağlayan bir eğitim sunar.

Sürdürülebilir eğitim olmazsa olmaz dört anahtar sözcüğe dayanan bir politika ve uygulamadır. Bunlar *sürdürülebilir olma, makul olma, sağlıklı olma ve dayanıklı olma*dır. Sürdürülebilirlik: insanların toplumların ve ekosistemlerin devam ettirmelerine yardım eder. Makul olma: doğruluk, adalet, saygı ve kapsayıcılık içinde çalışarak etik olarak savunulabilir hale gelir. Sağlıklı olma: sağlıklı ilişkiler oluşturan ve farklı sistem seviyelerinde var olabilen, uygulanabilen bir sistemdir. Dayanıklı olma: Teoride ve pratikte iyi şekilde uygulanabilen bir sistemdir (Sterling, 2008: 65).

Sürdürülebilir eğitim, toplumsal eğilimler, müfredat, pedagoji, yönetim, tedarik ve kaynak kullanımı, mimarlık ve topluluk bağlantıları gibi eğitimin tüm yönleri arasında sinerji ve tutarlılık ister. Böylece sürdürülebilir eğitim, verimlilik, koruma, eleştirel yansıtma, ortaya çıkma ve anlam duygusu, saygı, güven, katılım, topluluk, mülkiyet, adalet, katılımcı demokrasi, açıklık ve tasavvuf gibi değerler üzerinden uygulanmış bir eğitim anlamına gelir (Sterling, 2008: 65-66).

Sonuç olarak; eğitim bilimlerinin de üzerinde durmaya başladığı sürdürülebilirlik kavramı, Türkiye'de ve dünyada özellikle eğitim alanında, yaygın düşünce biçimlerini değiştirmek -anlayışın değişmesi- için süregelen bir ihtiyaç olarak eğitim programları içerisinde sıklıkla karşımıza çıkmakta ve bize "Çocuk ve gençleri, kısaca bireyi merkeze koyan sürdürülebilir eğitim gerçekten mümkün mü?" sorusunu sordurmaktadır.

2. Neden Sürdürülebilir Eğitim?

Uzun yıllar üzerinde radikal değişikliklerin yapıldığı, sürdürülebilir formda bir sistemin geliştirilemediği Türk eğitim sistemi genellikle felsefesiz olmakla nitelendirilmiş ve günümüze değin bir eğitim felsefesi arayışı içinde olunmuştur. Eğitim sistemi ile ilgili sorunlar ve meseleler "eğitim sistemimizin dayandığı temel bir felsefenin yokluğu" ile değerlendirilmiştir. Şüphesiz bunda en büyük pay nasıl bir gençlik ve nasıl bir insan tipi yetiştireceğimiz konusunda bir felsefemizin olmayışıdır. Oysa insan yetiştirme bir felsefe, bir anlayış ve zihniyet meselesidir. "Bugün dünyaya gelen bir çocuk, ilkokulu, ortaokulu, liseyi ve üniversiteyi bitirdiğinde ne biliyor, ne hissediyor, ne yapıyor olsun?" sorusunun cevabı açık ve net verilmediği sürece sürdürülebilir eğitim konusunda yol almamız mümkün değildir. "Bir yıl sonrasını düşünüyorsan buğday ek, 10 yıl sonrasını düşünüyorsan ağaç dik, 100 yıl sonrasını düşünüyorsan insan yetiştir." Çin atasözü insan yetiştirme meselesinin güçlü bir idrak ve vizyon gerektirdiğini hatırlatmaktadır.

Eğitimin kademelendirilmesi, geçiş sınavları, okullaşma, ortaöğretim (özellikle de mesleki ve teknik eğitim), yükseköğretim, öğretmen yetiştirme politikaları, istihdam, eğitimde fırsat eşitliği, eğitimin içeriğinin ve amaçlarının toplumun ortak değer yargıları ile uyuşmaması gibi eğitimin pek çok noktasında sorunlar çözüm beklemektedir.

Bugüne kadar bizden olanı dışlama, bizden olmayanı şartlandırma gayretine giren eğitim sistemimiz özgün ve sahici olmaktan uzaklaşmıştır. Biraz Batılı, biraz Doğulu, biraz seküler, biraz dindar görünümlü insan yetiştiren eğitim sistemimizin bu hedefsizliği ortadan kaldırılmalıdır. Bu hedefsizlik nedeniyledir ki uzun yıllar bize ait olmayan bir zeminde bize ait olmayan ve gerçekliğimize uymayan sistemler üretmeye çalıştık. Uzun zamandan beri öğrenciler, öğretmenler ve yöneticiler son halini kendilerinin bile kestiremedikleri, ne çıkacağı belli olmayan bir resmin yapbozu başında zamanlarını ve enerjilerini harcadılar. “Zemin olmadan şekil olmaz”. Doğru bir zemin üzerine oturtulmadan yapılan her iş, oluş veya tasarım eksiktir, yanıltıcıdır, bu yüzden akamete uğramaya mahkûmdur.

Bugün bilgi toplumunun gelişen yönelimlerine cevap vermenin çok uzağında olan eğitim sistemimizin, yeni bir yüze ve kimliğe ihtiyacı vardır. Bilgi toplumunun en büyük sermayesi olan eğitilmiş insana şekil verecek kurum olan okulun işlevi, içeriği ve amaçları yeniden düşünülmelidir.

Sürdürülebilir eğitim herkes için daha erişilebilir ve daha kaliteli yaşam için araç olmalıdır. En önemli nokta şudur: Eğitim, doğru bir şekilde yönetilmesi ve kullanılması gereken bir kaynaktır. Yaşamın kalitesi ile eğitim arasında tüm paydaşların anlam dünyasına belirgin bir şekilde yerleşmiş bir ilişkisi bulunmaktadır. Türkiye’de eğitimin içinde bulunduğu sorunların boyutu, sağlıklı bir eğitim hizmetinin gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktan çok uzaktır. Eğitimin sorunlarının çözümü, eğitim hakkının toplumsal bir hak olduğu, bu hakkın eşitlikçi bir kamusal alan ve buna bağlı kamusal kaynak kullanımıyla sağlanabileceği ön kabulünün olduğu bir noktadan başlayabilir.

Türkiye’de heyecanla ortaya çıkan her değişim girişimi, uygulamaya geçilmeden ya da uygulamada güçlüklerle karşılaşıldığında terk edilmekte veya bir girişimi başlatan yönetim kademelerinde değişikliklerle birlikte yerini daha büyük vaatlerle başka bir girişime bırakabilmektedir. Bu durumun kurumsal kültürün bir ritüeli haline gelmesi, eğitimde değişim girişimlerinin uygulanmasını ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasını da imkânsız hale getirmektedir. Geçmişteki değişim çabalarının başarısızlığı ile hedeflerin sürekli ve tutarlı bir şekilde gerçekleştirilememiş olması yeni hedeflerin ve girişimlerin de inandırıcılığını düşürmekte ve uygulayıcılarda aktif bir direnme olmasa bile başarısızlıkla sonuçlanan her reform girişimi, politika ve plan ülke için insani ve ekonomik kayıplara sebep olmanın ötesinde geleceğe dair motivasyon düşüklüğüne neden olmaktadır.

Eğitimde reformların uygulanması esnasında gerek Bakanlık içindeki birimlerin koordinasyonunda gerek Bakanlık dışındaki aktörlerin aynı amaca odaklanmasındaki güçlükler, amaç ve eylem birlikteliğinin sağlanması konusunda pürüzlerin çıkmasına neden olmaktadır. Örneğin, Milli Eğitimi Geliştirme Projesinin Uygulama Tamamlama Raporu uygulamaya ilişkin değerlendirmelerinde defalarca birimler arası koordinasyon “yetersizliği” veya “yokluğunun” hedeflerin gerçekleşmesini olumsuz etkilediğini, hatta bazı durumlarda “Bakanlık içinde atalet ve farklı birimler arasında çekişmelerin” uygulamaların hayal kırıklığı ile sonuçlanmasına sebep olduğu ifade edilmiştir.

Bakanlığın teşkilat yapısını ve görevlerini belirleyen yasal düzenlemelerde söz konusu raporun hazırlandığı 2000 yılından bugüne çeşitli değişiklikler yapılmış olsa da raporda yer alan tespitler bakımından ciddi bir iyileşme olduğunu söylemek doğru olmaz. Eğitimde değişim veya reformun kapsamı içinde yer alacak, değişimin veya reformun tasarımı ve planlanması dâhil olmak üzere öğretim programları, haftalık ders çizelgeleri, ders kitapları, öğretim materyalleri, elektronik içerikler, öğretmen yetiştirme, fiziki ve teknolojik altyapının tasarımı ve temini gibi pek çok faaliyet alanı Bakanlık içinde birden fazla birimin karar almasını, karara katılmasını ve uygulama sürecinde rol üstlenmesini gerektirir.

Birçok ülkede öğretmenlerin performanslarına dayalı bir eğitim sistemi vardır. Öğretmen, bilgi ve yeteneklerine göre konuları seçer ve dersi anlatmak için uygun her türlü materyali kullanır. Örneğin Finlandiya’da kamu/devlet okullarında müfredat vardır ancak öğretmenler buna sıkı sıkıya uymak zorunda değildir. Ulusal Eğitim Konseyi tarafından okullara gönderilen temel eğitim programı, ayrıntı içermemekte ve onun yerine çerçeve bir program niteliği taşımaktadır. Öğretmenler, programın tamamen uygulayıcıları değil, aynı zamanda programın yaratıcıları durumundadırlar. Bunu da diğer öğretmenlerle birlikte yapmaktadırlar. Diğer bir deyişle, öğretmenlerin uygulayacakları öğretim etkinliklerini ve okutacakları ders kitaplarını belirleme konusunda özgür oldukları söylenebilir. Müfredat da sıkı değildir ve ülke genelinde çok sayıda müfredat vardır. Her okul kendi müfredatını uygular ve sürekli olarak bunları geliştirir. Müfredat öğretmenlere asgarî sınırı verir. Oysa Türkiye’de 1924’ten itibaren tek parçalı müfredat uygulanmaktadır. Buna göre yöntem ve müfredat çeşitliliğine dayanmayan bir sistemin iyi olduğunu iddia etmek, akla uygun değildir. Çünkü müfredatınızı karşılaştırmalı olarak deneme imkânınız yoktur. İyi müfredatlar, rekabet ortamında ortaya çıkabilir ve sürekli aksaklıkların düzeltildiği iyi bir müfredat, rekabet koşullarında oluşabilir (Başdemir, 2012:39-40).

Sürdürülebilir eğitim bakışının içinde geleneksel olanın yanında farklı olarak bireylerin (öğrenci, öğretmen, veli, idareci ve çalışan personeller) daha eşitlikçi, özgür ve yaratıcı iletişim kurma biçimleri ve anlayışları öne çıkar. Bu yeni iletişim kurma biçimi ve anlayışında birey olarak öğrenciler etkindir ve özgürlükçü bir ortamda kendini ifade etme, eleştirme, sorgulama hakkına sahiptir. Özellikle yeni iletişim ve bilgi teknolojileri de eşit ve bilinçli kullanıldığında bu süreçte önemli rol oynarlar.

Sürdürülebilir eğitim, yaygın/merkezi eğitimin kıskacı, sorunları ve çelişkileri içinde sıkışan bireylerle yeni bakış açıları sunmaktadır. Bu yeni bakış açısı aydınlanmanın değerleri olan; demokrasi, eşitlik, özgürlük, yaratıcılık, paylaşım, katılım, insan haklarını ve değişimi savunur. Sürdürülebilir eğitimin temel aktörlerinden olan öğrenci/öğrenen ve öğretmenin/eğitimcinin diyalogu, etkileşimi çok önemlidir. Bu temel aktörler, özneler arasındaki uzlaşma, anlaşma, tartışabilme, birlikte öğrenme ve öğretme, yer yer rollerin (bir anlamda da güç ilişkisinin) yer değiştirebilmesi, iletişimin biçimini de belirler.

Eğitim uygulamalarımızdaki sorunsallar döngüsü, günümüz eğitim anlayışının ve bilgi toplumunun gerektirdikleri noktada var olan yetersizliklerden ve yeni paradigmalara ayak uydurulamamasından kaynaklanmaktadır. Eğitimin çıktısı olan insan, öteki sektörel sistemlerin girdisini oluştururken, çıktının niteliği de bu sistemler üzerinde tam anlamıyla kalıcı etkiler yaratmaktadır. Bu nedenle “Her eğitim uygulaması eğitimci tarafında teorik bir duruşu ifade eder. Bu duruş yerine göre -bazen daha çok bazen daha az açık bir biçimde- insana ve dünyaya ilişkin bir açıklamayı gerektirir” (Youngman, 1986:155).

Türkiye’de eğitim konusunu, eğitimin temel bileşenleri olan öğretmen, finansman, okul yönetimi, eğitim ortamı, öğrenciler, sınav sistemi gibi çeşitli yönlerden ele almak mümkündür. Ama öncelikle üzerinde durulması gereken temel yapısal sorunlardır. Bunların başında kuşkusuz eşitsizlik ve düşük nitelik sorunları gelmektedir. Eğitim sistemi eşitsizlikleri azaltarak fırsat eşitliğini yaygınlaştırmak bir yana toplumsal eşitsizlikleri daha da artırmakta ve sorunu içinden çıkılması zor hale getirmektedir. İkincisi; eğitimde düşük nitelik sorunu, Türkiye’nin zenginlik ve refahın kaynağı haline gelen vasıflı işgücü yetiştirme konusunda çok yetersiz kalmasına yol açmaktadır.

Türkiye eğitim sisteminin felsefi temelleri düşünüldüğünde mevcut felsefi akımlar içerisinde idealizm, natüralizm, ilerlemecilik, pragmatizm, muhafazakarlık ve materyalizm gibi felsefi akımların etkisi olduğu söylenebilir. Fakat bu karmaşık etki nedeniyle Türkiye’de eğitim sisteminin felsefi bir temelini olmadığı ve böyle bir temelden mahrum olmasının siyasi ve ideolojik etkilere daha fazla maruz kalmasına neden olduğu söylenebilir.

Eğitim uygulamalarına yön veren politikaların belirlenmesinde siyasi tercihlerin ön plana çıkması eleştiri alan bir diğer konudur. Hükümetten hükümete değişen politikalar yüzünden sistem bir türlü oturmamış, her gelen iktidar, sistemi bir yap-boz tahtası haline getirerek büyük kaynak israfına sebep olmuştur (Kösterelioğlu, 2014:186). Yönetime gelen hükümetlerin uzun vadeli düşünmemeleri ve siyasi kaygılarla sorunlara getirdikleri kısa vadeli çözümler neticesinde statüleri birbirinden farklı okul tiplerini ortaya çıkarmıştır (Gökçe, 2007: 192).

Bu nedenle eğitim, her geçen gün gittikçe büyüyen, karmaşıklaşan ve gündelik problemlere alternatifler sunma becerisinden uzak bir alan olarak yaşamımızın önemli bir bölümünü kuşatmaya devam ediyor.

Özellikle öğretmen yetiştirme amacıyla kurulan eğitim fakültelerinin öğretme sanatı becerilerini aktarma zafiyetleri, dünya uygulamalarının aksine programlarının teorik yoğunluklu oluşu ve eğitim fakülteleri arasındaki kalite farkları dikkat edilmesi gereken başka bir konudur. Aynı zamanda bu fakültelere atanan yöneticiler konusunda kaliteli yönetici seçme ve geliştirme modelinin oluşturulmaması, bunun sonucu olarak deneme yanılma yöntemi ile yetişen yöneticilerin eğitim kayıplarının da çok fazla olması sonucunu doğurmaktadır.

Öte yandan sınav sistemi ile okullar arası eğitim kalite farkları birbirleriyle yakından ilişkili iki konudur ve çözüm beklemektedir. Eğitimde kalite farkları aileleri iyi okul arayışına itmekte ve bu da becerilerle ilişkisi çok zayıf eleme mantığına dayalı test sınavlarını öne çıkarmaktadır. Bu tür sınavlar becerileri önemsizleştirip sadece sınav başarısını öne çıkararak tüm eğitim sistemini olumsuz yönde etkilemektedir.

Ülkemizde eğitimde değişim girişimleri neden uygulama boyutunda kalıyor, hayata geçirilemiyor, yarım kalıyor veya istenilen sonuçlara ulaşılmıyor? Geriye dönük olarak son 20- 30 yılda eğitimin kalitesini artırmaya yönelik plan, girişim ve hedeflere bakıldığında, bugün bunların çoğunun ya hiç uygulamaya geçilmeden unutulduğunu ya da birkaç yıllık bocalamadan sonra eğitimde pek çok iyi fikrin, girişimin, planın ve programın tozlu raflarda kaldığını görüyoruz. “Lise Mezunlarına Meslek Edindirme”, “Okul Sanayi Ortaklaşa Eğitimi”, “Her Çocuk Başarır”, “Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH Projesi)” girişimlerinin her biri kendi döneminin reformu olarak telaffuz

edildi. Sonuncusu dâhil olmak üzere bunlardan hangisinden geriye bir başarı hikâyesi kaldığını söyleyebiliriz? Bunun da ötesinde, burada adı anılanlar dâhil olmak üzere, geçmişte reform olarak sunulan girişimlere ne olduğu ile ilgili bilimsel çalışmalardan, kurumsal analiz ve değerlendirmelerden neden uzak durulur? Daha mikro düzeye inildiğinde bir okulda dahi “toplam kalite”, “çoklu zekâ”, “robotik kodlama”, “STEM”, “proje tabanlı öğretim” gibi yenilik (!) girişimlerini bu kapsamda değerlendirebiliriz. Bu noktada şunu da not etmek gerekir ki, değişimin gücü veya sürdürülebilirliği yalnızca Milli Eğitim Bakanlığı veya makro düzeyde plan, girişim ve hedeflerle sınırlı ele alınacak bir konu da değildir. O halde reform olarak adlandırılan bu girişimlerden neden sonuç alınamıyor? Eğitimde değişim girişimlerinin eğitimin kalitesini artırmaya katkı sağlayabilmesi ve birikimli olarak iyileşmenin sağlanabilmesi için bu soruya cevap aranması kritik bir öneme sahiptir.

Sonuç olarak; “sürdürülebilir eğitim” ifadesi tamamlanmamış her öznenin katkısının beklendiği bir "ide" olarak düşünülürse bu anlayışın hangi temel ilkeler üzerinde kurulması tartışmasına gerçek felsefi bakışı katmak eğitimde yaşanan sorunlara kalıcı çözümler getirmede önemli rol oynayabilir. Bu nedenle eğitim ve sorunlarının farklı disiplinler tarafından bir arada ele alınmasının faydalı olacağı kanaatindeyiz.

3. Türkiye'de Sürdürülebilir Eğitim Nasıl Sağlanabilir?

Türkiye'de sürdürülebilir eğitim nasıl sağlanırsa geçmeden önce, ülkemizdeki eğitim sisteminin sorunlarına göz atmakta yarar vardır. Türk eğitim sisteminde pratik ve yapısal olmak üzere iki sorun türünden bahsedilebiliriz: Pratik sorunlar, mevcut yapı içinde karşılaşılan sorunlardır. Yapısal sorun denilen şey ise eğitimin temel amacından uzaklaşılması ve eğitimde pedagojik kaygıların yerini statik bir kişilik inşa etmeye dönük bireylerin mantıklı karar verme yeteneklerini yok edecek tarzda, onlara nasıl davranmaları gerektiğinin işaretini veren bir ideolojik bakışın yani belirli bir dünya görüşüne ve değer sistemine dayalı endoktrinasyonun almasıdır.

Eğitim sistemimizde öngörülebilir sorunlarla birlikte eğitim sisteminin bütünü ilgilendiren temel sorunlarla da karşı karşıya kalındığı görülmektedir. Türk eğitim sisteminin temel sorunlarını eğitime ideolojik yaklaşım sorunu, uzmanlardan yararlanmama sorunu, eğitim yönetimi sorunu, eğitimde program geliştirme sorunu, çağdaş anlamda teftiş sorunu, eğitimde kamu ve özel okulların yeri sorunu, eğitimin finansmanı sorunu, orta ve yükseköğretime geçiş sorunu, eğitimin millileştirilmesi sorunu, merkezi sınavlar sorunu, kalabalık sınıflar sorunu, ezberci eğitim sorunu, okulların donanım ve fiziki yapı eksiklikleri sorunu, mevcut öğretmenlerin niteliği sorunu, öğretmen atama sistemi sorunu, öğretmen sayısının azlığı ve alan dışı öğretmenin derse girme sorunu, öğretmen yetiştirme sistemi sorunu, eğitime erişimdeki eşitsizlikler sorunu, mesleki ve teknik eğitim sorunu, rehberlik sorunu, birleştirilmiş sınıflar sorunu, taşınabilir eğitim sorunu ve sistemin merkeziyetçi yapısı sorunu olarak sıralayabiliriz (Kösterelioğlu, 2014:179).

Buna bağlı olarak Türkiye eğitim sisteminde görülen hızlı ve ani niceliksel değişim ve dönüşümler eğitimin niteliğini olumsuz etkileyebilmektedir. Eğitimin kademelendirilmesi meselesinde ya da liseler üzerinde tabelalarla sınırlı nitelik arayışlarında da görülebileceği gibi eğitimin kademelerinin

kazandırılması gereken akademik başarının ne'liğine dair bir belirsizliğin olduğu söylenebilir. Türkiye genelindeki bütün liselerin Anadolu liselerine dönüş (türül) mesi ya da uzun yıllar katsayı sınırlaması gibi nedenlerle atıl hale gelen meslek liselerinin mevcut durumu bunu destekler niteliktedir. Kademeler arası geçiş sınavlarında lise türleri arasındaki başarı farkı, merkezi sınavlardan azımsanmayacak sayıda sıfır puan alan öğrencilerin varlığı, lise diplomasının piyasadaki karşılığı ele alındığında ilköğretimden yükseköğretime kadar olan süreçte geçen zamanın niteliği sorgulanır hale gelmiştir.

Dünya genelinde politika belirleyiciler, kendi ülkelerindeki öğrencilerin bilgi ve beceri düzeylerini, araştırmaya katılan diğer ülkelerdeki öğrencilerin bilgi ve beceri düzeyleriyle karşılaştırmak, eğitim düzeyinin yükseltilmesi amacıyla standartlar oluşturmak ve eğitim sistemlerinin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek için PISA, TIMSS ve PIRLS gibi uluslararası değerlendirme sonuçlarını kullanmaktadırlar.

PISA (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) 2000 yılından bu yana üçer yıllık dönemlerde 15 yaş grubu öğrencilerin kazanmış oldukları okuma, matematik ve fen alanındaki bilgi ve becerilerini değerlendiren bir araştırmadır. PISA'nın temel amacı, temel eğitimin sonunda öğrencilerin yetişkinliklerinde gereksinim duyacakları temel becerileri ne kadar edinebildiğini ölçerken; farklı bilgileri bir araya getirebilme, seçenekleri karşılaştırabilme, gerçek yaşam koşullarında bilgiyi kullanarak sonuca ulaşma gibi becerileri de ölçer.

Fen bilimleri okuryazarlığı açısından Türkiye'nin 2006-2015 yıllarında aldığı puanlar sırası ile 424, 454, 463 ve 425'dir. Matematik okuryazarlığı açısından Türkiye'nin (2003-2015) yıllarda aldığı puanlar sırası ile 423, 424, 445, 448 ve 420'dir. Okuma becerileri açısından Türkiye'nin (2003-2015) yıllarda aldığı puanlar sırası ile 441, 447, 464, 475 ve 428'dir (Aytekin & Tertemiz, 2018:110-111-112).

Matematik okuryazarlığı temel alanına ilişkin sonuçlar incelendiğinde; Matematik okuryazarlığı alanında, tüm ülkelerin ortalaması 461, OECD ülke ortalaması 490 ve Türkiye ortalaması 420'tir. PISA-2015'de alt düzeyde yer alan öğrenci oranı OECD'de % 23.4, tüm ülkelerde %35.8 iken Türkiye'de %51.3'tür. PISA-2015'de üst düzeyde yer alan öğrenci oranı OECD'de %10.7, tüm ülkelerde % 8.2 iken Türkiye'de % 2.01'dir (Atik, 2017:489).

Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması (TIMSS), Uluslararası Eğitim Başarılarını Değerlendirme Kuruluşu (IEA) tarafından dört yıllık periyotlarla yapılan uluslararası bir araştırmadır. TIMSS, 4.ve 8. sınıf düzeyindeki öğrencilerin matematik ve fen alanlarındaki başarılarını değerlendirmektedir (TIMSS 2019 Türkiye Ön Raporu, 2020:12).

Türkiye, 4.sınıf düzeyinde matematik uygulamasında 2015 yılında 49 ülke arasında 36. sırada yer alırken 2019 yılında 58 ülke arasında 23. sıraya yükseldi. 4. sınıf düzeyinde fen uygulamasında ise 2015 yılında 47 ülke arasında 35. sırada iken 2019 yılında 58 ülkeye arasında 19. sıraya; 8.sınıf düzeyinde matematik uygulamasında 2015 yılında 24. sırada yer alırken 2019 yılında 20. sıraya; 8. sınıf düzeyinde fen uygulamasında ise 2015 yılında 21. sırada iken 2019 yılında 15. sıraya yükseldi. Buna göre TIMSS 2019'da TIMSS 2015'e göre puanların yükseldiği görülmektedir (TIMSS 2019 Türkiye Ön Raporu,2020).

PIRLS testi, IEA'nın 2001'den beri beş yıllık aralıklarla yaptığı 4. sınıf (9 yaş grubu) öğrencilerinin okuma becerileri, okuma alışkanlıkları, öğretmenlerin uyguladıkları yöntemler, öğretim materyalleri, ailelerin katkıları gibi konular uluslararası standart test ve anketlerle belirlenmekte ve projeye katılan ülkelerin verileri ile karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıkların ortaya çıkarıldığı bir sınavdır. İlk defa 2001 yılında yapılan bu sınava toplam 35 ülke katılmış ve Türkiye 28. sırada yer almıştır (Demirel&Yağmur, 2017: 104). Alınan çok düşük sonuçlardan sonra bir daha bu uygulamaya dâhil olunmamış ve Türkiye 20 yıl aradan sonra 2021 yılında tekrar bu sınava katılmaya karar vermiştir.

Uluslararası düzeyde yapılan sınavlarda (PISA, TIMSS ve PIRLS) öğrenci akademik başarıları açısından Türkiye'nin yeterince iyi sonuçlar almadığı gözlenmektedir. Araştırma sonuçları öğrencilerin, diğer ülkelerdeki akranlarına oranla bazı hedeflere ulaşmada yetersiz olduğu yönünde işaretler vermektedir. Türk öğrenciler, sadece temel ilkeleri ve basit bilgileri hatırlayabilmekte ve kullanabilmekte, sonuçlar üzerinde görünenin ötesine geçemeyen yorumlar yapabilmektedir. Öğrencilerin, özellikle okul öğrenmelerini, günlük yaşamda karşılaştıkları problemlerin çözümünde kullanma bakımından önemli eksiklikleri olduğu görülmektedir. Türkiye, 2003-2015 yılları arasında gerçekleştirilen PISA sonuçlarında her üç alanda da OECD ülke ortalamalarının oldukça altında yer almaktadır. Bu bağlamda, elde edilen bulgular, mevcut eğitim sisteminin, en temel amaçları arasında bulunan etkin düşünme, algılama, iletişim kurma ve problem çözme yeteneği gelişmiş bireyler yetiştirmek açısından yetersiz olduğu gözlenmektedir (Ayдын, Sarier&Uysal, 2014:1068-1072).

Türkiye'de izlenen eğitim politikalarında, millî eğitimin bütüncül bir sistem olarak ele alınmadığı ve dolayısıyla sistemin unsurları üzerinde yapılan değişikliklerin, sistemin diğer unsurları üzerindeki etkisinin yeterince analiz edilmeden yürürlüğe konulduğu görülmektedir.

Örneğin bir dersin saat sayısını bir saat artırdığınızda, iki bine yakın öğretmen ihtiyacı doğacaktır. Diyelim ki okul öncesi eğitimi zorunlu kıldınız, eğitim fakültesinden mezun olanların sayısı ile ilgili problem yaşarsınız ve 17 bin derslik açığınız doğar. O yüzden de biz eğitimde müfredatı değiştirdiğimizde reform yaptık diyemeyiz. Aslında reform kelimesinin kendisi sağlıklı bir kelime değil. Çünkü içerisinde form geçiyor. Eğitim canı olan bir kurumdur. Canını yitirdiğinde o anı yaşayan bir kurum olmaktan çıkarak donuk ölü bir dokuya dönüşür. Müfredat da öyledir. Müfredat da fertten gelen bir kelime olarak her an canlı olan şeydir. O halde canı olmayan reformun müfredata can katması da mümkün değildir.

Türk millî eğitiminin temel sorunlarından bir başkası da eşitlik diye savunulan zorunlu eğitim; özellikle nitelikli okullar ve bu okulların diğer okullarla arasındaki farklılıklar eğitimde fırsat eşitsizliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrenme düzeyi ne olursa olsun, her öğrencinin ihtiyacına göre bireyselleştirilmiş eğitim uygulamalarıyla yanıt verilmiyor olması, eğitim imkânlarının bölgesel farklılıklar gösteriyor olması, teftiş ve sınama amacı taşımayan değerlendirme çalışmalarısıyla öğrencilerin takibinin yapılamaması ve bu değerlendirme sonuçlarına göre öğrencilere erken müdahalelerle yetiştirici öğretimin sağlanamıyor olması, tüm bireylere kendi potansiyelini gerçekleştirme fırsatını tanımamaktadır.

Oysa Finlandiya eğitim sistemi, 1960'larda öğrencilerin yeteneklerine göre ayrıştırıldığı seçici eğitimden (selective education) tüm öğrencilerin heterojen gruplar hâlinde öğretiminin hedeflendiği kapsamlı eğitime (comprehensive education) geçişi sağlayan yapısal ve politik reformları başlatmıştır. Finlandiya eğitim sisteminde okullar, öğrencilerini seçmezken her öğrenci, genellikle oturduğu ya da yaşadığı yere en yakın okula gitmektedir. Kapsamlı okul, bir sistem meselesi olarak değil, bir eğitim felsefesi ve uygulamaları meselesi olarak görülmektedir çünkü okul, her öğrenci için vardır ve her öğrencinin ihtiyacına cevap vermelidir. Bazı öğrencilerin öğrenmede daha fazla zamana ve yardıma ihtiyaç duymaları nedeniyle Finlandiya'da eğitim ve öğretim, farklı öğrenci gruplarının ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerine uygun olarak düzenlenmektedir ki bu, bireyselleştirilmiş eğitimi ön plana çıkarmaktadır. Öğrenme güçlükleri yaşayan öğrenciler için, bu problemlerin geçici olduğu, erken ve etkili pedagojik müdahalelerle bu güçlüklerin giderilebileceği varsayımlarından hareketle Finlandiya'da özel eğitime ağırlık verilmiş; özel eğitime ihtiyacı olan çocukların eğitimi, kapsamlı eğitimin bir gereği olarak eğitim sisteminin öncelikleri arasına alınmıştır. Kısmi zamanlı özel eğitim, hiçbir çocuğun geride kalmaması gerektiği "No Child Left Behind" fikrinden doğmuş, temel eğitimle olabildiğince bütünleştirilmeye çalışılmıştır. Finlandiya'da 2003 yılında temel eğitimdeki tüm çocukların yaklaşık %18'i, "özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler" olarak adlandırılmaktadır ki bu oranın Almanya'da % 5,3 iken Yunanistan'da % 0,9 olması dikkat çekicidir (Çobanoğlu & Kasapoğlu, 2010:125).

Finlandiyalı eğitimcilerin fikrine göre, yetenekli çocukları daha da yüksek performans göstermeleri için teşvik etmektense, zayıf ve geride kalan öğrencilere daha çok eğilmek, toplamda çok daha iyi sonuçlar veriyor. Buradaki ana fikir, daha zeki konumdaki çocukların, kendi gelişimlerini engellemeden, kendilerinden daha geri konumdaki arkadaşlarına yardımcı olacağı ilkesi üzerine kurulmuş olduğunu görüyoruz.

Ivan Illich eğitimi, öğrenmeyi kolaylaştıran koşulların seçimi olarak tanımlıyor. Adayın bir mertebeye gelmek için yerine getirmek zorunda olduğu şartların bir müfredatını oluşturmak suretiyle rollerin belirlendiğini ve okulun bu roller için gereken eğitimi sağladığını, öğretimi sağlamadığını söylüyor. Bir çocuğun eşit nitelikte okul eğitimi hakkına sahip olmakla zengin bir çocuğun konumunu nadiren elde edebileceğini ifade eden İvan Illich; zorunlu eşit okullaşmanın ekonomik olarak da uygulanamaz olduğunu belirtmektedir. Fakir çocukların daha çok okula bağımlı kaldıklarını; bu çocukların gelişim ve eğitim amacıyla okula bağımlı kaldıkları sürece diğerlerinden daha da geride olacaklarını ifade etmiştir. Ona göre "Eşit eğitim fırsatı, gerçekten de, hem arzu edilebilir hem de uygulanabilir bir amaçtır. Fakat bunu ancak zorunlu okullaştırma ile mümkün saymak; kurtuluşu, kiliseyle karıştırmak anlamına gelmektedir" (Illich, 2006:23).

Türk eğitim sistemindeki temel yapısal sorunlardan birisi de okulun "bir aydınlanma mekânı" olarak düşünülmesidir (Başdemir, 2012: 40). Çocuklar zamanlarının büyük çoğunluğunu formal ya da informal eğitim yapılarının içinde geçirmektedirler. Türkiye'de eğitimde okulun rolüne gereğinden fazla misyon yüklenmesi sürdürülebilir eğitimin önündeki en büyük engellerden birini teşkil etmektedir.

Günümüzde eğitimde meydana gelen paradigma değişimi mevcut okulların geleceğinin sorgulanmasına neden olmuştur. Çünkü mevcut okulların örgütsel yapısı hala sanayi devriminin izlerini taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle okullar hala sanayi toplumunun oluşması sonucu ortaya çıkan gereksinimleri

karşılama yönelik olup ekonomi, sanayi ve ulus- devlet sistemlerinin gereksinimlerini karşılamak üzere yönlendirilen bir aygıt olarak görülmektedir (Fırat, 2010: 508).

Oysa çağımızda okulların, farklı şekilde bireysel öğrenmeyi kolaylaştırma, problem çözme ve yaratıcı becerileri ile öğrencilerini dünya vatandaşı olmaya hazırlama gibi sorumlulukları vardır. Sürdürülebilir bir okul, binası ve günlük uygulamaları ile öğretim sırasında, gençleri yaşam boyu sürdürülebilir bir yaşama hazırlar. Kendimiz için (sağlığımız ve refahımız), diğerleri için (diğer kültürler, uzaktakiler ve diğer kuşaklar) ve dünyamız için (hem yerel hem küresel) düşünmemize ve bu konulara çözüm üretmemize yardımcı olur.

Bu nedenle eğitimde okulun rolünün acilen azalması gerekmektedir. Çünkü eğitim mekânlarının neredeyse tamamının aynı şekilde dizayn edilmesi, eğitimdeki sürekliliği ve sürdürülebilirliği ortadan kaldırmakta, toplumun öğrenmeyi çok özel bir teknik mesele gibi algılamasına neden olmakta ve toplumun öğrenme merakını azaltmaktadır.

Bu bağlamda eğitim yapılarının sürdürülebilir özelliklere sahip olması gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Sürdürülebilir eğitim binası tasarımında yeterli gün ışığı, renk seçimleri, enerji etkin tasarım, daha iyi iç hava kalitesi, sınıflarda akustik konfor, binanın aynı zamanda öğretme aracı olması, bina olanaklarının yakın çevre halkı ile paylaşılması, sağlamlık, kolay temizlenebilen malzemelerin seçimi dikkat edilmesi gereken hususlardır. Ülkemizde konunun önemini yeni yeni farkına varıldığı, söz konusu okul örneklerinin yok denecek kadar az olduğu, kanun ve yönetmeliklerde ise yeterli şekilde yer almadığı görülmektedir. Bu nedenle, sürdürülebilir eğitim için sürdürülebilir okulla ilgili çalışmaların artması, bu çalışmaların yetkili kurumlarca referans alınarak ülkemiz için de bir sürdürülebilir tasarım politikası oluşturulması, konu ile ilişkili temel kriterlerin ilgili kanun ve yönetmeliklerde en kısa zamanda yer almasının sağlanması gerekmektedir.

Türk eğitim sistemi, sadece akademik eğitim üzerine kurulmuştur. Teknik eğitimi ve değer/din eğitimini akademik eğitimin bir parçası olarak vermeyi dener. Mühendislere sayısal hesaplar öğretilir ama asıl yapacakları işin provaları verilmez. Okullarda tüm not sistemleri, akademik eğitime dayanır. Üniversite giriş sınavları ve KPSS gibi mesleklere atanma sınavları tamamen akademik bilgilere dayanır. Türk eğitim sisteminde tek bir zekâ ve başarı ölçüsü vardır o da akademik başarıdır (Başdemir, 2012: 43-44).

İvan Illich'e göre, okullarda, değerli bir eğitimin okula devam neticesinde ulaşacağı; eğitimin değerinin verilerle artacağı ve sonunda bu değer not ve sertifikalarla ölçülebileceği ve dokümanlaştırılabileceği öğretilmektedir. İnsan bir kez okulun ihtiyaç olduğunu kabul ettiğinde, diğer kurumlar için de artık kolay bir araç haline gelmektedir. Genç insanlar, kendi hayal güçlerinin müfredatın sunduğu eğitimle şekillendirilmesine izin vermektedir ve her çeşit kurumsal planlamaya karşı şartlandırılmaktadır. Mevcut eğitim sistemi bu insanların hayal güçlerini ortaya çıkarmaktan çok onları sınırlar ve daraltır (Illich, 2006:56-57).

Öte yandan teknolojinin ortaya çıkardığı yeni eğitim süreçleri, uzaktan eğitim gibi olanaklar, eğitimi yaşam boyu devam eden bir süreç hâline getirmiştir. "İnsanların istedikleri zaman ve mekânda ilgi ve istek duydukları konularda eğitilebilmelerinin mümkün olabilmesi gerçeği, bilginin yalnızca okullarda

öğretmenler tarafından verilebileceği konusundaki görüşleri temelinden sarsmış ve daha şimdiden okulların gelecekteki fonksiyonlarını tartışılır hâle getirmiştir” (Oktay, 2001:23).

Oysa geleneksel sistem içerisindeki öğrenciler belirli bir okul için gerekli olan öğrenim süresini tamamladıklarında eğitim biterdi. Ancak günümüz toplumunda “bitmiş” eğitim diye bir şey yoktur (Drucker, 1992: 248). Geçmiş tecrübelerin geleceğin değişen ihtiyaçlarını karşılar düşüncesi akıntıya karşı kürek çekmeye benzer (Whitaker, 1997:154). Bu nedenle gelecekte bilgiyi hem içerik hem de süreç olarak aktaran okullara ihtiyaç duyulacaktır. Sürdürülebilir eğitim “Benim oğlum, bina okur; döner döner gene okur” anlayışının terk edilmesi için bir başlangıç noktası oluşturabilir.

Sürdürülebilir eğitim programları için belirleyici olan “öğrenmenin sürekliliği” ilkesidir. Günümüz toplumlarında insanlar sürekli öğrenmek zorunda kalacaklardır. Bundan dolayı okulun asıl işlevi çok şey öğretmek değil, “öğrenme kapasitesini geliştirmek” olacaktır.

Türk Eğitim sisteminde sorunlu olan diğer bir husus ise, öğrenci ve öğretmen arasındaki öğretmen-bağımlı bir öğrenme ilişkisidir. Ülkemizdeki mevcut eğitim; toplumun ekonomi-politiğini, sosyo-kültürel gelişimini olumlu ya da olumsuz anlamda etkileyen, öğrenciyi öğretmen-bağımlı ya da okul-bağımlı bir öğrenime zorlayan, onu okula hapsederek günlük yaşamdan soyutlayan, toplumsal yaşamı dizayn eden ve bilimsel rolü olsun olmasın çeşitli tasnifleri yaşamımızın temel dinamiği hâline getiren bir sistemdir. Eğitim sistemimizin fenomenolojisi üzerine yaptığımız bu tespitlerin ve derin eleştirilerin ardından sorulması gereken sorular ise şunlar olacaktır: Nasıl bir müfredata ihtiyacımız var? Eğitim programlarının temel felsefesi nasıl olmalıdır? Programlar nasıl belirlenmelidir? Ders kitapları ve materyaller nasıl hazırlanmalıdır? Nelere dikkat edilmelidir? Öğrencinin mutlu, ahlaklı ve beceri sahibi bireyler olarak yetiştirilmesi için neler yapılmalıdır? Nasıl bir ilk ve ortaöğretim hayal ediyorsunuz? Nasıl bir öğretmen istiyoruz? Geleneksel kodları ihmal etmeden, çağdaş dünyada nasıl bir öğretmene ihtiyacımız var? Eğitim hayatımızda öğretmenlerimiz için ne tür mesleki gelişim programları ve insan kaynakları modeli geliştirebiliriz? Kaliteli eğitim için nasıl bir okul ortamı oluşturmalıyız? Okul mimarisinden minimal ortamlara kadar okul tasarımında nelere dikkat edilmelidir? Çocuklarımız nasıl bir okul ve sınıf ortamında eğitim görmelidir? Bölgeler arası eğitim farklarını gidermek için ne tür önlemler alınmalıdır? Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavları nasıl olmalı? Hem lise hem de üniversiteye öğrenci yerleştirme usul ve yöntemleri konusunda öneriler nelerdir? Sınavların eğitim hayatımızdaki rolü ve ağırlığı nasıl düzenlenmelidir? Eğitim sistemimiz nasıl denetlenmeli, özdenetim mekanizmaları nasıl kurgulanmalıdır? Eğitim sistemimizde kültür, sanat ve spor etkinliklerine nasıl yer verilmelidir? Öğrenci ve öğretmenlerimiz için ders dışı aktiviteler, uğraş ve sosyal faaliyetler nasıl düzenlenmelidir? Öğrencilerin yerel, ulusal veya uluslararası sanat, kültür ve sportif faaliyetlere ilgisini arttırmak için hangi çalışmalar yapılmalıdır? Sürdürülebilir eğitim sorunlu olan mevcut eğitim dinamiklerini ne ölçüde değiştirecektir?

Finlandiya’da öğretmen eğitimi Avrupa Yüksek Öğretim Programı çerçevesinde uygulanır (Sahlberg, 2007: 154). Bu programın en önemli özelliği başlangıçta motivasyonları yüksek ve yetenekli olan öğrencileri programa kabul ederek öğretmen eğitiminin kalitesini daima yüksek tutmayı başarmaktır (Malaty, 2006: 61). Finlandiya üniversitelerindeki en popüler bölümlerden birisi olarak sınıf öğretmenliğinin ifade edilmesi ve yüksek başvuru sayısına rağmen başvuranların sadece % 10’u ile %

15'inin bu programlara kabul alabilmesi, öğretmenlik mesleğinin ülkedeki statüsünü göstermesi açısından dikkate değer bulunmaktadır. Yüksek güdülenmişlik düzeyine sahip öğretmen adaylarının seçimi ile sonrasında alacakları araştırma ve uygulama odaklı kaliteli eğitimin doğal bir sonucu olarak öğretmenlerin, öğrencilerin öğrenmesiyle yakından ilgili ve kendilerini meslekî anlamda geliştirmeye istekli oldukları belirtilmiştir (Sahlberg, 2007: 154). Bu nedenle toplumun alt ve üst sınıflarınca öğretmenlik mesleğine gösterilen saygı, Finlandiya kültüründe ön plana çıkmaktadır (Simola, 2005:458). Öğretmenlere toplum olarak duyulan bu güven ve saygı, beraberinde onlara eğitim ve öğretimde daha fazla sorumluluğun ve özerkliğin verilmesini getirmiştir (Ahtee, Lavonen & Pehkonen, 2008: 22). Toplumun öğretmenlik mesleğine olan olumlu bakış açısı ile birlikte okullardaki sosyal imkânlar nedeniyle öğretmenlik mesleğine yoğun bir taleptir. Öğretmen adaylarının seçim sürecinde eleme sınavlarına ek olarak görüşme ve örnek ders anlatımı gibi farklı değerlendirme metotları kullanılmaktadır (Kansanen, 2003: 87). Finlandiya'da öğretmenlik eğitimi, akademik bir boyutta ele alınmakta ve öğretmenlerinin yüksek lisans düzeyinde eğitim alması zorunlu kılınmaktadır. Finlandiya'da her eğitim fakültesinin temel eğitim ve ortaöğretim düzeyinde bir uygulama okulu vardır. Finlandiya öğretmen yetiştirme sisteminde bu uygulama okullarının ve buna bağlı olarak staj çalışmalarının (öğretmenlik uygulaması) önemli bir yeri vardır (Malinen, Vaisanen & Savolainen, 2012:576).

Eğitim sistemimizde ölçme değerlendirme ve sınav anlayışımızın içeriği de problemlidir. Sınav mutlaka olmalıdır. Ancak öğretebildiğimiz konuyu ölçmemiz lazım. Sürdürülebilir eğitim için tüm sınavların sıralama sınavı olmaktan çıkarılması gerekmektedir. Öğrencinin neyi bilmediğini sınavla ölçmek değil, öğrencilerin neyi yapabildiğinin tabii tutulduğu bir sınav sistemini bulmamız gereklidir. Çünkü dünya sınavlara hazırlık odaklı bir eğitim programından çoktan vazgeçti. Biz de bundan vazgeçmeliyiz. Yarış, rekabet tabii ki olsun. Bu sınav şekline göre olmasın. Öğrenciler iyi bir Anadolu lisesine girmek için LGS sınavlarında birbirleriyle yarışıyor. İstedikleri güzel bir Anadolu lisesini kazanıyor. 12. sınıf olunca üniversite sınavı kaygısı nedeniyle okuduğu liseyi terk edip, özel liseye geçiyor. Devlet okulunu bırakıp kapısında "yaşam için eğitim" yazan bu okullara koşuyor. Oysa burada yaşam için değil, sınav için eğitim var. Pek çok öğrenci ve veli için özel lise, özel okul ve sınava hazırlık tek çatı altında toplandığı için işlerini kolaylaştıran bir kurum. Özel liseler, sınav odaklı sistemin gençler üzerinde yarattığı baskının en net görüldüğü okul türlerinden biri. Sınavın eğitim sistemini nasıl yönlendirdiğinin de kanıtı.

Eğitimin doğasında var olan değişim ve gelişime paralel olarak, ortaöğretime geçişe dair yeni uygulamanın işlevsel, sürdürülebilir ve esnek bir nitelik göstermesi büyük önem taşımaktadır. Seçme ve yerleştirme sınavları, gerek sınava giren öğrenciler açısından gerekse ortaöğretimin ve yüksek öğretimin kalitesi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Bu sınavların sonuçlarına dayanarak verilecek kararların doğru ve yerinde olması öğrencilerin başarı ve yeteneklerine göre eğitim almalarını, ülkemizin kaynaklarının verimli kullanılmasını sağlayacak ve uzun vadede ülkemizin gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Eğitimde istenilen sonuçlara ulaşıp ulaşılamadığının öğrenilmesi ve geliştirme faaliyetlerinin yürütülmesi, bu alanda süregelen değerlendirme çalışmalarının yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Ulusal

değerlendirmelerin yanı sıra uluslararası değerlendirme çalışmaları, ülkelerin kendi düzeylerini diğer ülkelerle karşılaştırma fırsatı yaratmaları açısından önemli bulunmaktadır.

Bütün bu sorunların üstesinden gelebilmek için yapılması gereken ilk şey, eğitim sistemini sınav odaklı olmaktan kurtarmaktır. Ölçme değerlendirme mantalitesi değişmeli, ölçülenin öğretildiği bir sistemden öğretilenin ölçüldüğü bir sisteme geçilmelidir. Eğitimin tüm paydaşları bir araya gelerek “nasıl bir insan” yetiştirmek istediklerinin cevabını aramalıdır. Yetiştirilmek istenen insanın sahip olması gereken donanımlar belirlenmeli, bu donanımı kazandırması için eğitim kademeleri, lise türleri organize edilmelidir. Sistemin en önemli parçalarından olan öğretmenin yeterliği hedefe ulaşmada belirleyici olacağı için öğreten/öğretmen yetiştirme politikaları gözden geçirilmelidir.

Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) 2017 Öğretmenlik Alan Bilgisi Testi Değerlendirme Raporuna göre, en başarılı branş psikolojik danışma ve rehberlik olduğu tespit edildi. Rehber öğretmenler 50 sorunun 34’üne doğru cevap verdi. 11 bin 872 rehber öğretmen adayının yarıştığı sınavda, 34.88 ortalama elde edildi. Psikolojik danışma ve rehberlik branşını Türkçe takip etti. Türkçe öğretmenliği alan bilgisi testinde, 15 bin 864 aday ortalama 29 soruya doğru yanıt verdi. En başarılı olanlardan üçüncü branş ise din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği oldu. 29 bin 259 öğretmenin ter döktüğü bu sınavda test ortalaması 29.49’a ulaştı. Rehberlik, Türkçe, din kültürü ve ahlak bilgisi branşlarını ise okul öncesi öğretmenliği takip etti. Okul öncesi öğretmenleri 50 sorunun yarısından fazlasına cevap vererek ortalamanın üstüne çıktı. Fen bilimleri ve teknoloji öğretmenleri ortalama 11 soruyu doğru cevaplayabilirken, kimya öğretmenleri kendi branşlarına ilişkin 50 sorudan 14’üne doğru cevap verebildi. Fizik öğretmenleri de 16 soruya doğru cevap verebildiler.

İlköğretim matematik, lise matematik, Türk dili ve edebiyatı ders öğretmenleri branşlarına ilişkin soruların ancak üçte birine doğru cevap verebildi. Fen bilimleri/fen ve teknoloji öğretmenliğinde test ortalaması 11.82; fizik öğretmenliğinde ortalama 16.25; kimya öğretmenliğinde 14.14; matematik öğretmenliği (lise) testinde ortalama 11.97 olarak rapora yansdı. Öğretmen adayları, bazı testlerde yüzde 50, bazı testlerde de ancak yüzde 30’luk başarı gösterebildi. Fen Bilimleri ve matematik testlerinde yapılan 11 netlik ortalama, durumun ciddiyetini ortaya çıkarıyor (ÖSYM, 2017:14).

Söz konusu branşlar üniversiteye girişte yüksek puanlarla öğrenci alırken mezun olan öğrencilerinin başarısının düşmesi fakülteedeki eğitim sisteminden mi kaynaklanmaktadır? Eğer böyleyse, eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması gündeme gelmelidir. Üniversitelerin öğretmen yetiştirme programlarına motivasyonu yüksek ve yetenekli öğrenci seçilmesi için, öğrencilerin akademik yeterliliklerinin üniversite giriş sınavı ile belirlenmesinin yanında öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yatkınlıklarının (karakteri, sosyal yönü, konuşma, sunum, yönetim yetenekleri, öğrenme ve geliştirme kapasitesi bakımından) da ölçülmesi, eğitim fakültelerinin sayı ve öğrenci kontenjanlarının azaltılması buna bağlı olarak öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısının azaltılarak öğretim kalitesini artırma yoluna gidilmelidir. Üniversitelerin eğitim fakültelerinde öğrencilerin mezuniyet için %70 başarı yüzdesinin tutturması mezuniyet için her öğrencinin bir mezuniyet tezi yazması zorunlu hale getirilmeli ve tezli yüksek lisans derecesi öğretmen olabilmek için bir ön koşul veya göreve başlayan öğretmenler için mesleklerinin ilk beş yılı içinde yerine getirilmesi gereken bir koşul olarak sunulmalıdır. Hizmet öncesi öğretmen yetiştirme programlarında uygulama derslerinin oranının %50’ye

yükseltilmelidir. Bunun için her eğitim fakültesinin yanında bir de uygulama okulu açılmalıdır. Eğitim fakültelerinde öğretmen yetiştirme sürecinde okullarda yapılacak çalışmaların daha etkili yürütülmesi için fakülte-okul işbirliği sürecine işlerlik kazandırılmalıdır. Öğretmenlerin hizmet içi eğitim ve öğretim faaliyetleri için üniversiteler bünyesinde eğitim birimleri kurulmalıdır. Öğretmenlerin sürekli kendilerini iyileştirmesine yönelik hizmetiçi eğitim programları uygulanmalı, hizmetiçi eğitimlerde her öğretmenin yıllık bazda (MEB belirlenecek saat kadar) standart olarak hizmet içi eğitimi zorunlu hale getirilmelidir. Öğretmenlerin hizmet içi eğitimler sonunda aldığı belgeler, eğitim ve öğretim çalışmalarında ödüllendirilmelidir. Meslekte tecrübeli öğretmenler, öğretmen adaylarını mesleğe hazırlamada destek olmalı ve adaya mentorluk yapmalıdır. Öğretmenler, yukarıdan indirilen reformların uygulayıcıları olarak algılanmamalı, bilgi ve deneyimleriyle öğretmenlerin karar mekanizmalarında etkili olmaları sağlanmalıdır. Öğretmenliğin saygın ve cazip bir meslek haline getirilmesi için, öğretmenlik bir kariyer mesleği haline dönüştürülmelidir (İş, 2017: 67, Eraslan, 2009: 245-246, Çobanoğlu & Kasapoğlu, 2010:128).

Edgar Morin, bugünün eğitim anlayışındaki önemli eksikliklerden birini; eğitilenlerin, bilmenin ne olduğu üzerine düşündürülmemesi ve öğrencilere bilgilerin aktarılmasıyla yetinilmesi olarak belirler. Morin'e göre bir diğer önemli eksiklik ise "uzmanlaşma" sorunudur: Öğrencilerin bütünü/bütünlüleri görebilecek biçimde eğitilmemesi, onlara sunulan parça parça bilgileri, ait oldukları bütüne ya da çerçeveye yerleştirememelerinden kaynaklanmaktadır. Morin ilk sorunun çözümü için gözlem yapma etkinliklerimizin öne çıkması gerektiğini savunur. Kendimizi gözlemek (içeride bakış), kendimizi eleştirmek ve kendimiz üzerine düşünmek bu süreçte önemlidir. Kısaca eğitimde kendini bilme gerekliliğinin öğretilmesi gereklidir. İkinci sorunun çözümü için Morin'in önerisi, eğitimde, bir "parça"nın öğretimi üzerine yoğunlaşırken, bu "parça"nın bütün ile olan ilgisini göstermek gerektiğidir. Böylece, eğitilenin var olanın ve gerçekliğin çok boyutluluğunu ve karmaşıklığını görebilecek bir göz kazanmasına yardımcı olunabilir (Morin, 2003:17-19).

Farenga, eğitimi başkası/başkaları için yapılan bir şey olarak görenlerle, onu insanların kendileri için yaptıkları bir şey olarak görenler arasında süregelen bir mücadele tarihi olarak bakılabileceğini ifade eder (Farenga, 2008:251-255). İlkinde eğitimcilerin işi öğrencileri farklı konularda yetkinleştirmek ve ileriye taşımak iken diğerinde ise öğrencilere, bedenlerini ve beyinlerini, kendilerini keşfetmeleri, disipline etmeleri için yol gösterilir, fırsat sağlanır.

Matt Hern, geleneksel öğrenme yöntemlerine karşı derin bir düşmanlığın olduğunu belirtirken, diğer yandan çocukların geleneksel eğitim olmaksızın doğru biçimde gelişemeyeceği ve zorunlu devlet eğitiminin en temel toplumsal sorunları çözüme kavuşturacağına olan yaygın inancın varlığına işaret eder. Hern, hâlâ eğitimde (sorunlu bir alan olarak) temel soruları sormadığımızı vurgularken, çocuklarımızın gündelik yaşamına daha hakiki ve derin bakmamız, okulların çocuklarımıza ve kültürel gelişmemize ne kadar katkı yapıp yapmadığını sorgulamamız gerektiğini söyler. Hern'e göre, bugünün eğitimi çocukları önceden tanımlı kurumsal bir modele uymaya zorladığı, öğrencilerin benzer müfredatı, aynı biçimde ve aynı hızda öğrenebilmesi yönünde planlanmıştır (Hern, 2008:17-19).

Vinoba Bhave, öğretmenlere bağımlı olmayan, öğrencilerin bilgiyi kendi kendine edinebildikleri ve kendilerine rehberlik edebilecekleri bir öğretim anlayışının gerekliliğine vurgu yapar. Öğrenmenin

amacının özgürlük olduğuna işaret eden Bhave, özgürlüğün sadece başkalarından bağımsız olma anlamı taşımadığını, aynı zamanda kişinin kendi duygu ve içtepelerinden de bağımsız olması gerektiğini belirtir. Bu çerçevede Bhave, eğitimin amacının korkmamak, korkudan özgürleşmek olduğunu ifade eder. Eğitimde korkuyu yenmenin en önemli yolu da kendini tanımaktır. Mevcut eğitim sistemi ne yazık ki cezalandırarak ve itaat etmeyi sağlayarak, korku üzerinden var olmaktadır. Bhave, eğitimin gelişebileceği yer olarak; dostluk içinde yaşayan karşılıklı yardımlaşan iki kişinin varlığına dikkat çekerken, eğitimde eşit, etkileşimli iletişimin önemini vurgular. Öğrenme sürecindeki en büyük gerekliliklerden biri de öğretmen ve öğrencinin eşit koşullardaki çalışma arkadaşlığıdır (Bhave, 2008: 35-36- 37-39).

Eğitimin ne olduğu sadece ne öğretildiği ve ne öğrenildiği konusuyla değil, öğretimin nasıl olduğuyla da ilgilidir (Lenz, 2013:104).

Arendt için eğitim, insanların, özellikle nesil zincirinde yer alan “yeni katılımcıların”, dünyanın kalıcılığına ve devamlılığına aktif olarak katılmalarını ve böylece kişilerin kendi potansiyellerini fark etmelerini sağlayan bir işleve sahiptir (Arendt, 1961:184).

Buradan hareketle, en uygun soru, ortak yaratılan koşullar altında eşitçe birlikte yaşama adına, tüm bireylerin kendi insani ve katılımcı potansiyellerini gerçekleştirebilecekleri bir toplumda hangi tür eğitimin topluma katkı sağlayabileceği sorusudur. Diğer bir deyişle; “Sürdürülebilir bir eğitim topluma nasıl hizmet edebilir? Öğrencilere sürdürülebilir bir eğitim ile ilgili deneyim sağlayan kurumsal yapılar ve öğrenme süreçleri nasıl olmalıdır?” gibi sorular önemli hale gelmektedir.

Sürdürülebilir eğitim, bilgi ve güç arasındaki ilişkinin farkında olan ve Hannah Arendt'in görüşleri doğrultusunda “dünya”yı tartışma ve tanımlama sürecinde yer alan- vatandaşlara ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla, sürdürülebilir eğitim, öğrencileri sadece bilgiyi alan değil bilgiyi üreten insanlar olarak da ele almalıdır. Eğitim, bilginin tartışıldığı ve araştırmaya yönelik araçların sağlandığı bir yer olmalıdır. Bu nedenle eğitim kurumları, sürdürülebilir eğitimi okul idaresiyle ve sınıf yönetimiyle güçlendirebilir. Okul, gençlerin sadece kendi öğrenimleri için ve bir toplumun nasıl en iyi şekilde “birlikte yaşayabileceğini” belirleyen kurallar için sorumluluk almalarından çok “yaşayan” hayatı tecrübe edebilecekleri bir yer olmalıdır (Lenz, 2013: 108). Bunun yanında ders içerikleri sürdürülebilir eğitimin ruhuna uygun olarak öğrencileri, problem çözme ve eleştirel düşünmeye cesaretlendirici, özgüvenlerini arttırıcı, iletişim becerilerini geliştirici, derse aktif katılımlarını sağlayıcı şekilde işbirlikçi öğrenme süreçleriyle yapılandırılmış ve her bir ders süreci de tartışma, uygulama ve değerlendirme aşamalarını kapsayıcı şekilde olmalıdır.

SONUÇ

Türkiye’de eğitim politikalarının, bir devlet politikası olmaktan öte, hükümet politikası olarak belirlendiği görülmektedir. Eğitim politikaları partiler üstü bir anlayış içerisinde yürütülmelidir. Türkiye’de kendine özgü herkesçe kabul edilebilir paradigma değişikliğine gidilerek sürdürülebilir bir yol haritası belirlenmelidir.

Eğitim politikası belirlenirken, Sosyo-kültürel yapı ve ülkenin ekonomik ihtiyaçları göz önüne alınarak uzun yıllar devam edebilecek sürdürülebilir sistemler üzerinde çalışılmalı. Değişen veya değişmesi gereken sistemler öncelikle pilot uygulamalara tabi tutulmalı ve daha önce denenmiş uygulamalardan detaylı sonuçlar çıkarılarak, tekrar ve hataya düşmekten korunmalıdır.

Ulusal eğitim politikasının belirlenmesinde, demokrasinin vazgeçilmez öğelerinden biri olan katılım temel alınmalı, bu; eğitimle ilgili yetkililerin, öğretmenlerin, velilerin, öğrencilerin, eğitim sendikalarının, meslek odalarının, yerel düzeydeki yöneticilerin kararlara katılması ile sağlanmalıdır.

Sürdürülebilirlik çerçevesinde oluşturulacak eğitim politikalarının ve sürdürülebilir eğitim hedeflerinin tasarım sürecinde şu hususların gözönünde bulundurulması önerilmektedir: Milli Eğitim Bakanlığı lise öğretimini baştan şekillendirecek yeni model çalışmalarına hız vermelidir. Liselerde ders saatleri azalırken, öğrenciler üniversite hedefleri doğrultusunda kendi alanlarında “derinleşebilme” ve değişen hedefler durumunda da “esnek” koşullara sahip bir program oluşturma yoluna gidilmelidir. Yani çocukların ilgilerine göre “derinleşeceği”, ilgilerinin değişmesine göre alanlarını da değiştirebilecekleri “esnek” bir model olmalıdır.

Aşırı merkezîyetçi yapıdan bölgesel ihtiyaçlara cevap verecek, bölgenin sosyo-kültürel yapısına uygun hizmetler sunabilecek yerel eğitim politikaları düzenlenmelidir. Bürokratik yapının eğitimcilere yönelik çalışmalarında sorun çıkarıcı değil, pratik çözüm sunabilen bir yapıya kavuşması gereklidir.

Örneğin, Finlandiya’da belediyeler eğitim ihtiyaçlarını belirleme ve giderme konusunda sorumludurlar. Okulları kendi işletmeleri gibi görmekte ve yönetmektedirler. Yapılan bir araştırmaya göre de, eğitim yöneticilerinin % 94’ü Finlandiya’daki eğitimin hızla değiştiğini, % 59’u ise bu değişim sonucunda kendi rollerinin de değişeceğine inanmaktadırlar (Risku, Kanervio & Björk, 2014:395-400).

Ders müfredatlarının içerik yönünden siyasal politikalara alet edilmemesi, bilimsel ve güncel olarak düzenlenmesi, bireysel ihtiyaçlara cevap verebilecek eğitim-öğretim sistem ve yöntemlerin belirlenip, uygulanabilir yapıya kavuşturulması, ders saatlerinin konu içerikleri ile örtüşmesi sağlanmalıdır.

Öğrencilerin birinci sınıftan itibaren eğitim yaşantılarının not edilmesi, yapılan bu notların yıl sonunda bir eğitim raporuna dönüştürülerek her öğrencinin “öğrenim öyküsü” oluşturulmalıdır. Bu öğrenim öyküsü, birinci sınıftan itibaren öğrencinin derse katılımını, sınavlardaki almış oldukları notlarını, arkadaşları ile olan ilişkilerini, bireyler arası ve grup içi davranışlarını, değişik etkinlikleri ve öğretmenin gözlemlerini kapsamalıdır.

Öğretmen yetiştirmede ise nitelik bunalımını aşmanın en sağlam yolu, öğretmen adaylarının seçkin olmaları, öğrencinin üniversiteye girerken öğretmen olacağını bilmesi, uzun bir hazırlık dönemi geçirmesi ve öğretmenlik ruhu kazanmasıdır. Nitelikli eğitim, her şeyden önce nitelikli öğretmen demektir. Bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı ve YÖK bir araya gelerek eğitim fakültelerinin müfredatını bizim gelenek kodlarımız üzerinden inşa noktasında öğretmen yetiştirmeyi yeniden tarif etmelidir. Bu anlamda pilot eğitim fakülteleriyle öğretmen yetiştirmede öğrenci alım kriterlerine kadar, atama yükselme yönetmeliğine kadar bütün alt bileşenlerinin dönüşmesiyle ilgili çalışmalar hemen devreye sokulmalıdır. Öğretmenlerin hizmet içi eğitime katılmaları teşvik edilmeli ve okulda harcadıkları

zamandan daha fazlasını kendi mesleki gelişimleri için okul dışında harcamaları sağlanmalı ve bu eğitim programları üniversiteler ve sendikalar tarafından ortak konsensüs sağlanarak düzenlenmelidir.

“Sürdürülebilir eğitim” bağlamında tüm bileşenlerin aynı anda topyekûn bir algıyla yenilenerek dönüşebilmesi için milli değerlerin evrensel olanla buluşturulması veya evrensel olanın milli olan içinde vücut bulabilecek bir reforma dönüştürülmesi, Türkiye’nin eğitim sisteminin geleceği ve doğrudan Türk milletinin geleceği açısından hayati öneme sahip olacaktır. Çünkü bir topluma yapılacak en büyük kötülük, o toplumu kendi kültüründen mahrum etmektir. Ama bir topluma yapılabilecek daha büyük kötülük ise o toplumu kendi kültürüne mahkûm etmektir. Mahkûmluk ve mahrumluk arasındaki dengeyle bir toplum kendi olgunlaşmasını sürdürebilir.

Sürdürülebilir eğitim, geçmişteki deneyimlerden alınan derslerle, kültür ve değerlerle yoğrulduğu takdirde etkili olabilir. Bu nedenle, ulusal ve yerel yaşam alışkanlıkları ve koşullar sürdürülebilir eğitim stratejilerin temelinde yer almalıdır. “Küresel düşün, yerel hareket et” betimlemesinden hareketle, Türkiye’nin koşullarına, deneyimler, kültür, değer ve yaşam alışkanlıklarına uygun bir sürdürülebilir eğitim modeli, sürdürülebilir bir gelecek için önemli adımlardan biri olacaktır.

Zira her ülke, kendi bağlamı içerisinde farklı ihtiyaçları karşılamaya çalışırken kendine özgü eğitim politikalarını oluşturmak zorundadır; oluşturulacak olan eğitim politikalarının felsefi alt yapısının yalnızca bir görüşü temel almaması, toplumumuzun hafızasını oluşturan geleneğimizden ve onu şekillendiren düşünce yapısından da beslenmesine dikkat edilmelidir. Bu yüzden bize ait olan bir düşünme, yerli ve milli bir karakterde olmalıdır. Yerli ve milli düşünceden kastedilen eğitimin paradigmasının kendisine gelmesini sağlamaktır. Nasıl bir insan yetiştirmek istediğimizin fotoğrafını net biçimde ortaya koymak zorundayız. Kendi iç dinamiklerinden beslenerek büyüyen bir eğitim sistemi soylu bir sistemdir.

Sonuç olarak Türkiye’de sürdürülebilir eğitimin mevcut durumunu resmi bilinmeyen bir “yapboz” a benzetebiliriz. “Yapboz” için malzemeler hali hazırda mevcuttur: zemini oluşturan bir çerçeve, bütünü oluşturacak küçük parçalar ve parçaları birleştirecek yetkin ve uzman kişiler. Burada büyük resim Türkiye’nin sürdürülebilir eğitim hedefi, stratejisi ve eylem planıdır. Küçük parçalar ise, çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından sürdürülebilir eğitim için gerçekleştirilen araştırma, proje ve uygulamalardır. Sorun, küçük parçaların büyük resmi oluşturacak şekilde planlanıp, yerleştirilememesidir.

KAYNAKÇA

- Ahtee, M, Lavonen, J & Pehkonen, E. (2008), “Reasons behind the Finnish success in science and mathematics in PISA tests”, Problems of Education in the 21st Century, vol. 6, pp. 18-26.
- Appleton, A. F. (2006), Sustainability: A practitioner’s reelection. Technology in Society, 28, pp. 3-18.
- Arendt, H. (1961), “The crisis in education” in Between past and future, Viking, New York, pp. 173-96.

- Atik, İ. (2017), Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı-2015 Sonuçlarına Göre Türkiye’de Mesleki Eğitim, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt 7, Sayı 3, Aralık 2017; s. 484-493.
- Aydın, A., Sarier, Y., & Uysal, Ş. (2014). Evaluation of Students’ Academic Achievement in Terms of PISA Results. Elementary Education Online, 13(3), 1065-1074.
- Aytekin, G. K. & Tertemiz, T. (2018), PISA Sonuçlarının (2003-2015) Eğitim Sistemi ve Ekonomik Göstergeler Kapsamında İncelenmesi: Türkiye ve Güney Kore Örneği, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, KEFAD Cilt 19, Sayı 1, s. 103-128.
- Barlett, A. A., (2012), “The Meaning of Sustainability”, Teachers Clearing House for Science and Society Education Newsteller, Vol.31, No.1, Winter, 1-17.
- Başdemir, H. Y. (2012), Türk Eğitim Sisteminin Yapısal Sorunları ve Bir Öneri, liberal Düşünce Topluluğu, Yıl 17, Sayı 67, ss. 35-53.
- Bhave, V. (2008), Özsel Olan ve İma Edilen, İçinde Alternatif Eğitim. Hayatımızın Okulsuzlaştırılması, ed. Matt Hern, (Çev: Eylem Çağdaş Babaoğlu), İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu. (1991) Ortak geleceğimiz, Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını.
- Chapin III, F.S., Torn, M.S. ve Tateno, M. (1996), “Principles of Ecosystem Sustainability”. American Naturalist, 148(6), 1016-1037.
- Çobanoğlu, R. & Kasapoğlu, K. (2010), PISA’da Fin Başarısının Nedenleri ve Nasılları. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 39, 121-131.
- Demirel, G. & Yağmur, K. (2017), Uluslararası PIRLS Uygulamaları Ölçütlerine göre Education and Türk Öğrencilerin Üst Düzey Düşünme Becerilerinin Değerlendirilmesi, Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi - Journal of Language Research, 3(2), 95-106.
- Drucker, Peter F. (1992), Yeni Gerçekler. (2.Baskı) Çev. Birtane KARANAKÇI. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Eraslan, A. (2009), Finlandiya’nın PISA’daki Başarısının Nedenleri: Türkiye için alınacak dersler. Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi, 3(2), 238-248.
- Farenga, P. (2008), Eğitimin Temelleri, içinde Alternatif Eğitim. Hayatımızın Okulsuzlaştırılması, ed. Matt Hern, (Çev: Eylem Çağdaş Babaoğlu), İstanbul: Kalkedon Yayınevi.
- Firat, M. (2010), Bilgi Toplumunda Eğitimin Sürekliliği ve Okulların Geleceği. International Conference on New Trends in Education and Their Implications, 11-13 November, 2010 Antalya-Turkey.
- Freire, P. (1991), Ezilenlerin Pedagojisi. (Çev: Dilek Hattatoğlu ve Erol Özbek), İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Gökçe, B. (2007), Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar. Ankara: Savaş Yayınevi.

- Heinberg, R. (2016), Neden Sürdürülebilirlik?, Yok Olmadan Doğa Ve Sürdürülebilirlik Üzerine Bir Sergi, (Ed. Can Kantarcı) (ss. 27-36), İstanbul: İstanbul Modern.
- Hern, M. (2008), "Giriş Yazısı", içinde Alternatif Eğitim. Hayatımızın Okulsuzlaştırılması, (Çev: Eylem Çağdaş Babaoğlu), İstanbul: Kalkedon Yayınevi.
- İş, E. (2017), Türkiye Eğitim Sistemi ile Finlandiya Eğitim Sisteminin Okulöncesi Eğitim ve Öğretmen Yetiştirme ve Atama Politikalarının Karşılaştırılması. Mardin: Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi, 2(1), 60-70.
- Illch, I. (2006), Okulsuz Toplum, İstanbul: Oda Yayınları.
- Kansanen, P. (2003), Teacher Education in Finland: Current Models And New Developments. in B. Moon, L. Vlăsceanu, & C. Barrows (Eds.), Institutional Approaches To Teacher Education Within Higher Education in Europe: Current Models And New Developments, pp. 85-108.
- Kösterelioğlu, İ. (2014), Türk Eğitim Sisteminin Sorunlarına İlişkin Güncel Bir Değerlendirme, International Journal of Social Science Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2279> Number: 25-I, p. 177-187.
- Lenz, C. (2013), Sürdürülebilir Demokratik Toplumlar İçin Eğitimin Kilit Rolü. (Çev: Mine Gözübüyük Tamer), Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 6, Sayı 2, 103-110.
- Lozano, R. (2008), Envisioning Sustainability Three Dimensionally. Journal of Cleaner Production 16 (2008)1838-1846.
- Malaty, G. (2006), What are the reasons behind the success of Finland in PISA. Gazette des mathématiciens, 108, 59-66.
- Malinen, O-P., Vaisanen, P., & Savolainen, H. (2012), Teacher education in Finland: a review of a national effort for preparing teachers for the future. Curriculum Journal, 23(4), 567-584.
- Meadowcroft, J., (1997), Planning for sustainable development: What can be learned from the critics? In: M. Kenny and J. Meadowcroft, eds. Planning sustainability. London and NewYork: Routledge, pp. 12-38.
- Morin, E. (2003), "Geleceğin Eğitimi İçin Gerekli Yedi Bilgi", (Çev: Hüsnü Dilli), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Oktay, A. (2001), "21. Yüzyılda Yeni Eğilimler ve Eğitim". O. Oğuz, A. Oktay, H. Ayhan (Ed.), 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi (s.15-37). İstanbul: Sedar.
- ÖSYM, 2017 ÖABT Değerlendirme Raporu, Temmuz 2018.
- Özdemir, M. S. (2011), "Toplumsal Değişme ve Küreselleşme Bağlamında Eğitim ve Eğitim Programları: Kavramsal Bir Çözümleme", Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı 1, ss. 85-110.

- Risku, M., Kanervio, P. & Björk, L. G. (2014), Finnish Superintendents: Leading in A Changing Education Policy Context, *Leadership and Policy in Schools*, 13(4), 383-406.
- Sahlberg, P. (2007), Education Policies For Raising Student Learning: The Finnish Approach. *Journal of Education Policy* Vol. 22, No. 2, pp. 147–171.
- Simola, H. (2005), The Finnish Miracle Of Pisa: Historical And Sociological Remarks On Teaching And Teacher Education. *Comparative Education*. Vol. 41, No. 4, pp. 455–470.
- Sterling, S. (2001), Sustainable Education – Re-Visioning Learning and Change, Schumacher Society Briefing no. 6, Green Books, Dartington.
- Sterling, S. (2008), Perspectives Sustainable Education - Towards a Deep Learning Response to Unsustainability, *Policy & Practice: A Development Education Review*, Vol. 6, Spring, pp. 63-68.
- Şen, H., Kaya, A., Alpaslan B., (2018), Sürdürülebilirlik Üzerine Tarihsel ve Güncel Bir Perspektif, *Ekonomik Yaklaşım*, 29 (107) : 1-47.
- TIMSS 2019 Türkiye Ön Raporu, Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi, No: 15, Aralık 2020.
- Youngman, F. (1986), *Adult Education and Socialist Pedagogy*, London: Cromm Helm.
- Whitaker, P. (1997), *Primary School and Future*. Buckingham: Open University Press.

The form and conclusion of the contract according to CISG

Wojciech WYDMAŃSKI¹

Parties; Contract of sale

- Seller
- Buyer
- The parties have to have places of business in different States:
 - a) when the States are Contracting States; or
 - b) when the rules of private international law lead to the application of law a Contracting States;

¹ University of Silesia in Katowice, POLAND

Ways of concluding the contract

1) Conclusion of the contract by negotiation

<https://www.russellbedford.pl/aktualnosci/instrukcje-czynnosci-poradniki/item/1530-zawarcie-umowy-w-drodze-negocjacji-a-naruszenie-dobrych-obyczajow.html>

2) Conclusion of the contract in the form of an offer

<https://www.on-the-top.net/pl/zycie-i-styl/wysylanie-listow-czy-calkowicie-wyszlo-juz-z-mody.html>

Negotiations

- There are no clear regulations in the convention
- The principle of freedom of contract and the autonomy of the will of the parties
- General rules: article 7 (2) and other
- Questions concerning matters governed by this Convention which are not expressly settled in it are to be settled in conformity with the general principles on which it is based or, in the absence of such principles, in conformity with the law applicable by virtue of the rules of private international law

An offer

- Offer as a declaration of will by the offeror
- features and definition of the offer
- The intention to enter into a contract
- The content of the offer
- Individual character
- Offer and invitation to tender

Standard terms in CISG

- No detailed regulation of standard terms
- Article 8
- Article 9 (1): The parties are bound by any usage to which they have agreed and by any practices which they have established between themselves.
- Application of the applicable national law

Effectiveness of the offer

- An offer becomes effective when it reaches the offeree - art. 15 ust. 1 CISG (service theory)
- A period of time for acceptance fixed by the offeror in a telegram or a letter begins to run from the moment the telegram is handed in for dispatch or from the date shown on the letter or, if no such date is shown, from the date shown on the envelope. Article 20 (1) CISG (dispatch theory)
- For the purposes of this Part of the Convention, an offer, declaration of acceptance or any other indication of intention “reaches” the addressee when it is made orally to him or delivered by any other means to him personally, to his place of business or mailing address or, if he does not have a place of business or mailing address, to his habitual residence. (art. 24 CISG)

Withdraw and revocation of the offer

- The offeror is the master of the offer
- Withdrawal and revocation
- Article 15 (2) withdrawal of offer
- Article 16 (1) revocation of offer
- Irrevocable offers:
 - a) by specifying the date of admission or otherwise
 - b) if the addressee could reasonably consider the offer to be irrevocable and acted in line with that belief

Acceptance an offer

- Acceptance of the offer as a declaration containing word marks
- Acceptance of the offer resulting from extra-linguistic formulas
- Commencement of the performance of the contract

- Silence and inaction of oferee
- Effectiveness of accepting the offer Late acceptance of the offer
- Withdrawal of acceptance of the offer
- To conclude a contract

Form of concluding the contract

- A contract of sale need not be concluded in or evidenced by writing and is not subject to any other requirement as to form. It may be proved by any means, including witnesses. (article 11 CISG) – Ius dispositivum
- The principle of freedom contract of the form of sale
- The principle of admissibility of all means of evidence when proving the conclusion and content of the contract
- Opportunity for new technologies

Summation

- Important importance of the Vienna Convention for international trade
- Great freedom in the form of concluding the contract
- Offer and negotiation procedures

BIBLIOGRAPHY

- 1) Drózd M., Zawarcie umowy w drodze oferty na podstawie Konwencji narodów Zjednoczonych o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów, Warszawa 2016.
- 2) Kröll S., Mistelis L., Pilar Perales Viscasillas M., UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods A Commentary s. ed., Oxford 2018.
- 3) Lookofsky J., Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG), 2016.
- 4) Pazdan M., Prawo prywatne miğdzynarodowe, Warszawa 2016.
- 5) Pazdan M., Komentarz do Konwencji Wiedeńskiej, Zakamycze 2001.
- 6) Popiołek W. (red.) Międzynarodowe prawo handlowe, Warszawa 2013.

- 7) Schwenzer I., (ed.) Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), Oxford 2007. 8) <https://uncitral.un.org/en/texts/salegoods>
- 9) <https://www.law.georgetown.edu/your-life-career/career-exploration-professional-development/for-jd-students/explore-legal-careers/practice-areas/international-trade-law/>
- 10) <https://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lookofsky.html>
- 11) <https://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/honnold.html>
- 12) <https://www.russellbedford.pl/aktualnosci/instrukcje-czynnosci-poradniki/item/1530-zawarcie-umowy-w-drodze-negocjacji-a-naruszenie-dobrych-obyczajow.html>
- 13) <https://www.on-the-top.net/pl/zycie-i-styl/wysylanie-listow-czy-calkowicie-wyszlo-juz-z-mody.html>

Montessori Education System

Dardan UKAJ¹

Abstract

The pedagogical educational system of the prominent author and pedagogue Maria Montessori was based on the theory of free education, i.e. self-education (self-action and self-development). She tried to implement this education, respectively, in the preschool cycle, which she otherwise called Children's Home without neglecting the primary cycle.

The school that pedagogue Maria Montessori founded, was at first opened in ancient Rome and served as a kindergarten for preschool children. The Montessori pedagogue relied on education in this institution because through exercises, i.e. exercises of the muscles, senses and nervous system of the child, where the culture of sensitive learning ability is formed. This form should be realized through self-education based on the principles of freedom and expression of the child.

Montessori's idea about the children's school, which in fact the pedagogy called the "Children's Home", within it formed a special self-teaching material, which according to the age of the children, they were able to do various work on their own initiative, such as. to drawing, modelling, assembling, and so on, because the children's initiative was the individual work of the student without the intervention of the educator. Within this reform of pedagogue Montessori, it is quoted that "any unnecessary help is an obstacle to development" because the child must be independent in activities and find interest in his work and in his comprehensive engagement. Moreover, the child should be allowed to express independent interest for certain activities, which give him or her satisfaction for the work and actions. By means of such activities, the child acquires the rules of discipline and experiences the formation of his or her personality. The Montessori fans called this phenomenon the "Montessori phenomenon", by which it has the power of free activity and free ethical progress.

Keywords: Pedagogical education system, self-action and self-development, children's school, Montessori idea, children's home, Montessori phenomenon.

Author: Dardan Ukaj,

¹ Master of Legal Sciences, University of Prishtina "Hasan Prishtina"; Student the University of Gjakova "Fehmi Agani" – Faculty of Education – Gjakovë, KOSOVO

INTRODUCTION

Maria Montessori was originally a doctor and an Italian pedagogue who dealt with the rehabilitation of intellectually retarded children. Later, she dealt with the education of other preschool and school children who has no disabilities. So, Montessori education began in the early 1900s, and the first orphanage Casa dei Bambini meaning Children's Home opened in 1907 and served preschool children in a housing project in Rome.

The Montessori method quickly spread to serve different populations of children. In just five years, with the Montessori method, classes were open all over the world. So the impression was that Montessori from the transformation of the children in her schools, that despite going through great efforts to become one of the first women in Italy with a medical degree she abandoned her career as a doctor and she spent the rest of her life of nearly fifty years developing and extending the Montessori method for children from birth to the age of twelve until the time she died in 1952, she was developing the Montessori method for teenagers.

Classes in the Montessori method ideally contained age groups that include the three-year period such as: infants to three years old, three to six years old, then six to nine years old, and nine to twelve years old. Working materials for age groups, kept on shelves and free to use for children, are organized on topics such as language, math, and other subjects. The materials are designed so that if children make mistakes, they can see it and correct it themselves, without teachers' close supervision or interference.² Curriculum areas are closely interlinked, giving easy access to learning to different age groups that support a genuine theory that was otherwise called Montessori theory.

Some assume that Montessori education is expensive and exclusive but Montessori education was originally developed for poor children in Rome's neighborhoods and public schools have successfully implemented Montessori education at a lower cost than the average in low-income districts in different states and cities, always based on revenue within that state or city that has supported such a theory.

Main Elements of Montessori Method of Teaching

Miracles of Montessori Method

The Montessori method of education was developed by the eminent pedagogue Maria Montessori, based on her insightful observations of how children learn in a carefully prepared environment when given the opportunity to educate themselves.

Even a century after its creation, the Montessori method of education remains popular among teachers and children. Despite changes in national education systems worldwide, elements of the Montessori Method have remained relevant and have withstood the time.

² American Journal of Play, volume 5, number 2 © The Strong Contact Angeline S. Lillard at aslzh@virginia.edu

Respect the Child

Respect for the child is the first principle, which has been the foundation of the Montessori Method since its foundation. This is the element where a child is given the freedom to choose the material he wants to work with. When we respect the child's choice without interrupting it, a positive learning environment is created. "However, generally, we do not respect children. We try to force them to follow us regardless of their special needs. We are superior to them, and above all, rude; and then we expect them to be submissive and well-behaved, knowing all the time how strong their instinct of imitation is and how touching is their trust and admiration for us," said pedagogue Maria Montessori.³ She believed that children have a strong instinct to imitate us. Therefore, they should be kindly taught if this is what we want them to respond to.

The Absorbing Mind of the Child

Prominent pedagogue Maria Montessori observed that young children are like sponges who have an extraordinary power to learn and absorb from the world around them. She believed in the ability of children to educate themselves. "It can be said that we gain knowledge using our minds; but the child absorbs knowledge directly into his psychic life." "Just by continuing to live, the child learns to speak his mother tongue."⁴ Children are born with an innate ability to learn that depends on their environment, experiences and interactions.

Sensitive Period

This phase refers to that phase of time when a child is extremely focused and his brain stimulates him to learn a particular skill or to immerse himself in an experience. It can be recognized in situations as a child's interest in repeatedly doing the same task until he or she masters it. The Montessori program provides a child with an extended period of activity without interruption. As a result, children naturally pursue their own interest and progress. The role of Montessori method teacher is to carefully observe these phases and based on this, the child can be directed towards material that best suits his or her interest and stage of development.

Prepared environment

From her extensive research on the learning process of children and their development, pedagogue Maria Montessori concluded that children learn best through independent learning in a prepared environment. The Montessori method provides children with engaging activities and opportunities to learn and explore

³ The children's house, we embrace cultural diversity and cultivate within our children a love for humanity and nature.

⁴ <https://dspace.aab-edu.net/bitstream/handle>

materials of their choice.⁵ The prepared Montessori preschool environment focuses on child-centered learning, where educational experience and materials are available in a systematic manner.

Self-education

Pedagogue Maria Montessori believed that children have the ability to educate themselves when provided with a carefully prepared environment. When children are actively involved in a continuously prepared environment and with the freedom of choice, they absorb and learn from their experiences. The role of the teacher is to facilitate learning and guide the children without making her presence felt too much.

The Montessori Orphanage is an excellent center that has adhered to the Montessori method of teaching for over 30 years and still believes in it. Founded in 1986 by Nan Civel, the organization has held educator Maria Montessori educational materials in five curriculum areas: Practical Life, Sensory Activities, Numbering, Language and Culture. The curriculum engages students in a wide range of activities and values required for the holistic development of the child.

The orphanage ensures that all furniture and materials are reduced to the size of a child and the environment is completely child friendly. By engaging children in deliberate activities such as Tots Arts, Tots Music, Tots Gym and Sensory Play, the school aims at the physical, social, emotional and intellectual development of the child. Well-planned classes and the lowest child-teacher ratio encourage optimal learning and provide complete care and attention for your little ones.

She also works with parents to help them understand and share the joy of their child's progress. In addition to conducting parent-teacher meetings on a regular basis, the orphanage encourages parents to participate in their children's learning journey. Parents are invited to events such as cultural day celebrations, annual events (such as festivals) and parent involvement projects (vegetable planting). The children's house⁶ believes that parental commitment is an essential factor for the overall development of the child. Promotes love, care and an enriching environment of mutual respect for the growth and development of the child.

Recommended Intervention

Maria Montessori- a pedagogue in teaching

Montessori philosophy and practice was such that it supported the growth and self-motivation of the child and adolescent in all spheres of development in order to naturally stimulate curiosity for knowledge, understanding and respect.

⁵ <https://www.thechildrenshouse.com.my>

⁶ The children's house Montessori School

The importance of the Montessori system is because this system helps build leadership, coordination and concentration skills. Pupils and students have the freedom to choose activities for themselves within certain parameters.⁷

The Montessori method is a child-centered method that involves activities led by children who come from different ages and are independent in learning.⁸ Characteristics of this method are: work in different stations and the ability to choose the teacher station that move from group to group instead of standing in front of the class (classical teaching). Non-traditional student assessment system, full focus on the student in both emotional, intellectual and physical development.

The advantages of this method with special emphasis are independent learning, increased social interaction between students, student independence, cultivation of love for learning, inclusion of special needs.

The biggest drawbacks to the Montessori system are because it can be expensive, it is not accessible to all students, the curriculum can be described as too disorienting for some teachers, independence is not everything, the open structure of lectures can be intimidating to shy students.

BIBLIOGRAPHY

American Journal of Play, volume 5, number 2 © The Strong Contact Angeline S. Lillard at aslzh@virginia.edu

<https://anotherjoy.com/a-mund-ta-praktikojme-metoden-montessori-ne-shtepi-nese-femija-jone-nuk-shkon-ne-nje-shkolle-montessori>

The children's house, we embrace cultural diversity and cultivate within our children a love for humanity and nature.

<https://dspace.aab-edu.net/bitstream/handle>

<https://www.thechildrenshouse.com.my>

<https://helpsophia.ru/elementy-montessori-pedagogiki-metodika.html>

The children's house Montessori School

<https://decormilaikina.ru/sq/dosug/metod-m-montessori>

Physical-development/who-is-maria-montessori-montessori-method-in-education

⁷ <https://decormilaikina.ru/sq/dosug/metod-m-montessori>

⁸ Physical-development/who-is-maria-montessori-montessori-method-in-education

Psychological aspects of work of medical personnel during the COVID-19 pandemic

Katarzyna WOJTYSIAK¹

Halina ZIELIŃSKA-WIĘCZKOWSKA¹

Purpose of the presentation

The aim of the presentation is to present the psychological aspects of work of medical personnel during the COVID-19 pandemic.

In March 2020, WHO announced the COVID-19 pandemic [1]. In connection with the emergence of SARS-CoV-2 infections in Poland a state of epidemic was declared in the territory of the Republic of Poland on March 20, 2020 [2]. The announcement of the state of epidemic made it possible to introduce a number of legal changes concerning organization of work of medical personnel.

Due to the viral nature of the threat, the pandemic particularly affected medical personnel. Increased risk of SARS-CoV-2 infection among health care personnel, shortages of personal protective equipment at the workplace, shortages of medical personnel due to quarantine and isolation, organizational changes including rotational work system, isolation of individual workplaces, organisation of COVID departments on the premises of hospitals, referrals to work to other positions or even in other hospitals, changes in the scope of duties and patient profile and the severity of his condition, lack of theoretical and practical preparation for work in conditions of a pandemic, frequently changing guidelines and regulations, the need to use personal protective equipment, caring for patients who are in a bad and rapidly deteriorating condition, and caring for colleagues who also fell ill had an impact on the working conditions of healthcare professionals during the pandemic.

¹ Department of Social and Medical Sciences, Collegium Medicum in Bydgoszcz NCU in Toruń, POLAND

The risk of exposure to COVID-19 in the workplace depends on frequent close physical contact with people who may be infected with COVID-19 and contact with contaminated surfaces and objects [1]. Hospitals are places where symptomatic people come for help, and therefore the risk of potential contact with an infected person is higher than in other areas. Limiting visits, work rotation system, extending duty hours, isolating individual workplaces, limiting the number of jobs among healthcare professionals are methods that reduce the risk of human-to-human transmission [3]. All these factors increase the burden of work in health care facilities.

Occupational exposure of medical workers is statistically higher than the rest of society due to the nature of the workplace [4]. Limited resources of protective equipment in the health care system, prioritization of the most vulnerable workers, as well as insufficient supply in relation to demand in the most critical moments of the pandemic, meant that not all of the hospital employees had access to highly effective methods of respiratory protection. A study from Nebraska found that 63% of air samples in patient rooms and corridors of wards where infected people were located were positive for SARS- CoV-2 [5]. The possibility of infecting yourself or your loved ones is one of the factors that influence the level of anxiety among health care workers.

Medical staff concerns:

- shortages of personal protective equipment
- concern for the health of oneself and of one's relatives
- physical and mental fatigue due to staff shortages
- organizational changes in the health care system and at the workplace

Health care workers are very concerned about their families regarding the possibility of front-line transmission of infection. Additionally, medical staff is concerned about the lack of protective equipment and the feeling of being unable to deal with critically ill patients. Healthcare professionals have concerns primarily about their own and their relatives' health, but they also bear the burden of emotional contact with COVID-19 patients, they are also under occupational overload due to staff shortages, intensified safety procedures, and lack of personal protective equipment. Medical personnel is also afraid of organizational changes concerning themselves (e.g. referral to work in another hospital or ward, transforming their ward into a covid ward, fear of losing their current workplace). These fears are caused not only by the fear of getting sick, but also the fear of working in completely different working conditions and the fear of the possibility of adaptation to new conditions with limited information and training support in a new job.

The psychosocial effects of hazards at work:

- Physical - negative health consequences
- Mental - deterioration of mental health
- Social - deterioration of interpersonal relations and an increase in conflict situations in the work environment [6]

Psychological problems among medical personnel:

- fear	- insomnia
- anxiety	- chronic fatigue
- depression	- stress
- somatization	- vicarious traumatization

The COVID-19 pandemic has increased stress level for people around the world, especially for healthcare professionals who are most exposed to the coronavirus. Research conducted at the start of the pandemic confirmed that medical personnel experienced higher levels of fear, anxiety and depression than administrative personnel. Moreover, first-line medical personnel working in pulmonary, emergency, intensive care and infectious diseases units were twice as likely to experience anxiety and depression than non-clinical personnel with little chance of contact with COVID-19 patients [7]. Studies have confirmed that during the COVID-19 pandemic, the prevalence of anxiety and stress-related disorders among healthcare professionals is high.

The results of Heitzman's research indicated that the psychological problems of medical workers, mainly nurses, and, according to studies, more often women than men, include increased levels of anxiety, depression, insomnia, chronic fatigue and stress [8].

A meta-analysis concerning doctors and nurses working in the first line with infected patients (55 studies, including 38 studies on COVID-19) indicated that the fear of a new unknown situation and infection is the main mental challenge. Female gender and the stigma from family and society increased negative consequences such as stress and a sense of social isolation.

Research results suggest the need for greater psychological and social support and awareness-raising about the disease,

e.g. by disseminating reliable information about the disease, organizing training and providing resources [9].

Healthcare professionals may also develop the vicarious traumatization experienced by those involved in caring for traumatized people during a pandemic. Study results indicate that the severity of non-frontline nurses' vicarious traumatization is more severe than frontline nurses [10]. This finding suggests that non-frontline nurses are more likely to suffer from psychological problems, while the mental resilience of frontline nurses is stronger.

Research by Li (N = 526) indicated the problem of vicarious traumatization of medical personnel. Vicarious traumatization scores for frontline nurses, including scores for physiological and psychological responses, were significantly lower than for non-frontline nurses [10].

The possibility of transferring medical staff to another workplace and organizational changes in hospitals by changing hospitals or departments into COVID ones has a negative impact on the staff, especially among people inexperienced in working in similar positions. Lack of experience along with the lack of appropriate training causes uncertainty and fear among the transferred medical staff, not only due to the increased risk of COVID-19 but also in the interest of patient safety.

International studies (N = 1001) on the health status of medical staff working in Intensive Care Units during the COVID-19 outbreak, indicated an increased incidence of symptoms of anxiety (46.5%), depression (30.2%) and severe burnout

(51%) during the pandemic [11].

What is more, Barello points out that Italian health workers, being almost the earliest and most severely affected by the pandemic in the world, reported work-related psychological pressure, burnout and somatic symptoms during the COVID-19 pandemic. Emotional stress is especially associated with the long-term health effects of professionals, including the risk of serious disorders such as post-traumatic stress disorder (PTSD) [12].

An assessment of the mental health and psychological care needs of healthcare professionals in Italy (N = 933) indicated that 71% of respondents suffered from somatization and 55% from distress. Among the respondents, women experienced a higher level of anxiety and somatization than men. A higher level of

somatization, depression, anxiety and post-traumatic symptoms also occurred in people aged <40. However, working in the "red zone" area with COVID-19 patients had less impact on the mental health of employees than working in other areas.

However, it turned out to be particularly important that health care workers who experienced the death of their patients from COVID -19 showed a higher level of depression and anxiety than those who did not suffer from it, which indicates a high demand for psychological support in departments with high mortality.[13].

CONCLUSIONS

The epidemiological situation, a number of changes introduced in short time create uncertainty among medical personnel, who are particularly affected by the pandemic. More attention should be paid to the psychological problems of healthcare professionals, especially non-frontline nurses, women, young workers and those experiencing patient death. These groups should be given special psychological support.

REFERENCES

- [1] World Health Organization website: www.who.int [date of access: 26.01.2021]
- [2] Ustawa z dnia 28 października 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z przeciwdziałaniem sytuacjom kryzysowym związanym z wystąpieniem COVID-19.
- [3] Hoe, Gan W, Wah Lim J, Koh D. Preventing intra-hospital infection and transmission of COVID-19 in healthcare workers. *Safety and health at work*. 2020; 11(2): 241–243. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.shaw.2020.03.001>
- [4] Montemurro N. The emotional impact of COVID-19: From medical staff to common people. *Brain, behavior, and immunity*. 2020; 87: 23–24. doi: 10.1016/j.bbi.2020.03.032.
- [5] Santarpia, Joshua L., et al. Transmission potential of SARS-CoV-2 in viral shedding observed at the University of Nebraska Medical Center. *MedRxiv*.2020. Doi: <https://doi.org/10.1101/2020.03.23.20039446>
- [6] Merecz D. *Profilaktyka psychospołecznych zagrożeń w miejscu pracy–od teorii do praktyki: podręcznik dla psychologów*. 2011.
- [7] Wen L, Wang H, Lin Y, Li L. Psychological status of medical workforce during the COVID-19 pandemic: A cross-sectional study. *Psychiatry research*. 2020; 288: 112936. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112936>

- [8] Heitzman J. Wpływ pandemii COVID-19 na zdrowie psychiczne. *Psychiatria Polska*. 2020; 50 (2): 187-198. DOI: <https://doi.org/10.12740/PP/120373>
- [9] Cabarkapa, Sonja, et al. The psychological impact of COVID-19 and other viral epidemics on frontline healthcare workers and ways to address it: A rapid systematic review. *Brain, behavior, & immunity-health*. 2020; 8: 100144. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.bbih.2020.100144>
- [10] Li, Zhenyu, et al. Vicarious traumatization in the general public, members, and non-members of medical teams aiding in COVID-19 control. *Brain, behavior, and immunity*. 2020; 88: 916-919. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.bbi.2020.03.007>
- [11] Azoulay, Elie, et al. Symptoms of burnout in intensive care unit specialists facing the COVID-19 outbreak. *Annals of intensive care*. 2020; 10 (1): 1-8.
- [12] Barello S, Palamenghi L, Graffigna G. Burnout and somatic symptoms among frontline healthcare professionals at the peak of the Italian COVID-19 pandemic. *Psychiatry research*. 2020; 290: 113129. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113129>
- [13] Conti C, Fontanesi L, Lanzara R, Rosa I, Porcelli P., Fragile heroes. The psychological impact of the COVID-19 pandemic on health-care workers in Italy. *PloS one*. 2020; 15 (11): e0242538. Doi: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0242538>

Thank you for your attention!

Contact: katarzyna.sas@hotmail.com

Психологический шок при похищении невест (на примере повести Ч. Айтматова «Джамиля»)

Айсаткын ДУЙШОБАЕВА¹

Гүлжан АЛЫМКУЛОВА²

Аннотация

В статье делается психологический анализ судьбы главной героини повести Чынгыза Айтматова «Джамилия». Произведение освещает события во время войны 1941-1945 годов прошлого века, где молодой человек по имени Сыдык похищает и женится на девушке 12-14 лет по имени Джамиля. После женитбы Сыдык уедет на войну и его молодая жена избегает из деревни с одним молодым человеком. Судьба Джамили уже широко критиковалась многими писателями и учеными игнорируя тот факт, что она была очень молода, и ее заставили выйти замуж. Эта статья существенно отличается от предыдущих исследований и мнений, высказанных учеными и рассматривается тот факт, что в то время Джамиля была очень молодой, вышла замуж по похищению, и в результате у нее было много психологических проблем. При написании статьи, использовалась метод контент-анализа и был создан психологический портрет молодой Джамилю, использованы повесть «Джамиля», и научные труды в области психологии.

¹ Кыргызский Государственный Университет имени И. Арабаева, Бишкек-Кыргызстан E-mail: salkynaspirant@gmail.com

² Жалалабатский Государственный Университет, Жалалабат-Кыргызстан. E-mail: alymkulovagch@mail.ru

Administrative Conflict and the Importance of Administrative Silence in the Republic of Kosovo

Heshtja Administrative në Republikën e Kosovës dhe Roli i Konfliktit Administrativ

Prof. Asst. Dr. Sc. Dardan VUNIQI

Flakrina NIKQI ¹

Abstract

The functioning of administrative institutions includes the issuance, amendment of administrative acts and various actions, through which the will of the public administration is formed. The will (Materialization) of the work of public administration bodies, expressed in the issuance of administrative acts or even in administrative contracts and real acts, in almost all countries of the world is reflected in the Constitution, laws and bylaws. During the realization of this activity, there may be mistakes and omissions with or without intent, regardless of the fact that it is subject to a series of political and legal controls. It is necessary to supervise the executive activity is subject to both political control of administrative acts through bodies designated for this purpose, as well as internal and external professional-judicial control. The institution of judicial control of administrative actions and acts is very important and is widely treated in the legal doctrine which is exercised through regular and special courts and which is also called as administrative conflict. This protection of the constitutional and legal rights of private persons is realized by subjecting the administrative activity to both internal administrative control and judicial control in accordance with legal provisions. Judicial review of administrative acts constitutes a constitutional guarantee for citizens to protect their rights through a fair public trial and by an independent and impartial court. In this way, the Constitution of the Republic of Kosovo authorizes the ordinary administrative courts or they can remain silent in authorizing the courts, leaving this issue to be regulated by legislation, and it is those courts that can then invalidate an administrative act or act, the law. The new administrative procedure in the Republic of Kosovo goes even further, considering administrative silence as acceptance for the parties and obliging state institutions to be more efficient in performing administrative work, thus avoiding on the one hand administrative silence.

¹ Autori i parë është Pjesë e Stafit Akademik në Universitetin “Ukshin Hoti” në Prizren

Keywords: Republic of Kosovo, administrative bodies, administrative actions, administrative acts, administrative supervision, judicial control, administrative conflict, administrative silence.

Abstrakt

Funksionimi i institucioneve administrative përfshinë dhe nxjerrjen, ndryshimin e akteve administrative dhe të veprimeve të ndryshme, nëpërmjet të cilave formësohet vullneti i administratës publike. Vullneti (Materializimi) i punës së organeve të administratës publike, i shprehur në nxjerrjen e akteve administrative apo edhe në kontratat administrative dhe në aktet reale, po thuhet në të gjitha vendet e botës gjatë pasqyrimin e tij në Kushtetutë, akte ligjore dhe nënligjore. Gjatë realizimit të kësaj veprimtarie edhe mund të ketë gabime dhe lëshime me apo të pa qëllimshme pavarësisht që i nënshtrohet një varg kontrolleve politike dhe Juridike. Është e domosdoshme që të bëhet mbikëqyrja e veprimtarisë ekzekutive i nënshtrohet si kontrollit politik të akteve administrative nëpërmjet organeve të caktuara për këtë qëllim, ashtu edhe kontrollit të brendshëm dhe të jashtëm profesional-gjyqësorë. Institucioni i kontrollit gjyqësorë i veprimeve dhe akteve administrative paraqitet tepër i rëndësishëm dhe trajtohet gjerësisht në doktrinën juridike i cili ushtrohet nëpërmjet Gjykatave të rregullta dhe atyre të veçanta e që ndryshe emërtohet edhe si konflikt administrativ. Kjo mbrojtja e të drejtave kushtetuese dhe ligjore të personave privat realizohet duke ia nënshtruar veprimtarinë administrative si kontrollit të brendshëm administrativ, ashtu edhe atij gjyqësorë në përputhje me dispozitat ligjore. Kontrolli gjyqësorë i akteve administrative përbën një garancion kushtetues për qytetarët për mbrojtjen e të drejtave të tyre nëpërmjet gjyqësorit të drejtë publik dhe nga një gjykatë e pavarura dhe e paanshme. Në këtë mënyrë Kushtetuta e republikës së Kosovës autorizojnë gjykatat e zakonshme administrative apo edhe mund të heshtin në autorizimin e gjykatave duke u lënë këtë çështje për tu rregulluar me legjislacion dhe pikërisht janë ato gjykata pastaj që mundë të bëjnë pavalidshme një veprim ose akt administrativ, ligji i ri i procedurës administrative në Republikën e Kosovës shkon edhe më tej duke e konsideruar heshtjen administrative si praninë për palët dhe duke obliguar institucionet shtetërore që të jenë më efikase në kryerjen punëve administrative duke mënjeluar kështu në njërin anë heshtjen administrative.

Fjalë kyçe: Republika e Kosovës, organe administrative, veprime administrative, akte administrative, mbikëqyrje administrative, kontroll gjyqësorë, konflikt administrativ, heshtje administrative.

Increase in credit rates and their impact on the reduction of deposit rates

Msc. Dafina ABDULLAHU¹

Abstract

Banks in Kosovo play a very important role in the financing process, when it is known that their activity is dominated by credit. They serve the citizens and businesses of Kosovo by providing a wide range of financial services. Why is the presence of deposits necessary for a bank? How can raising credit rates lead to lower deposit rates? How are high credit rates affecting consumers' pockets? Why is a classification of customers getting loans whether this is based on the payment they own or the turnover to businesses? Are they wanting banks to create financial stability for themselves and go to the detriment of their customers by offering them high rates and short term returns? Are they wanting banks to create financial stability for themselves and go to the detriment of their customers by offering them high rates and short term returns? We will elaborate on these and many other issues in this paper. The data analysis will be carried out through the SPSS statistical program, formulating a questionnaire that will be focused mainly on credit and deposit holders.

Keywords: Banks, loans, deposits, rates, customers

¹ University "Ukshin Hoti" of Prizren, KOSOVO

Investigating the genetic foundations for patterns of political participation. Selected problems

Mateusz WAJZER¹

Monika CUKIER-SYGUŁA²

Objective and plan of the presentation

- Objective

Discussion of the basic theoretical and methodological assumptions as well as non-scientific considerations of research suggesting a genetic basis for patterns of political participation

- Plan
- Classic models of political participation
- What is genopolitics (the genetics of politics)?
- Examples of studies
- Scientific and non-scientific criticism of the genopolitical studies of political participation
- Conclusions

¹ PhD University of Silesia in Katowice, POLAND

² MA University of Silesia in Katowice, POLAND

Classic models of political participation

- Rational choice model – maximisation of the utility function
- Civic voluntarism model – resources, psychological commitment, activity of recruitment networks
- Mobilisation model – direct and indirect mobilisation
- Social-psychological model – social norms and beliefs

What is genopolitics?

- Political science research approach
- Object of study: genetic determinants of political attitudes and behaviours
- Types of studies: heritability studies and molecular studies
- Research methods: twin studies, family studies, adoption studies, genetic linkage studies, genetic association studies, genome-wide association studies
- Leading researchers: Peter K. Hatemi, Rose McDermott, Jamine E. Settle, James H. Fowler, Christopher T. Dawes, John

R. Hibbing, Aleksander Ksiazkiewicz, Amanda Friesen, Aaron C. Weinschenk, Robert F. Krueger, Robert Klemmensen

Examples of studies

- 1) Fowler, Baker, and Dawes (2008)
 - Los Angeles County voter registration records and data from the Southern California Twin Registry
 - 878 same-sex twin pairs (535 MZ and 343 DZ)
 - 53% variance – genetic factors, 35% – shared environment, 12% – unshared environment
 - replication - analysis of national data from the National Longitudinal Study of Adolescent Health (Add Health)

- 2) Fowler and Dawes (2008)
 - Add Health data
 - twin pairs, half siblings and unrelated siblings reared together
 - serotonin transporter gene (5-HTT) and monoamine oxidase A gene (MAOA)
 - individuals with the “high” version of MAOA and the “long” version of 5-HTT (individuals who regularly attend religious services), are more likely to vote

- 3) Weinschenk et al. (2021)
 - Minnesota Twins Political Survey (328 MZ twin pairs), Swedish Twin Registry (1000 MZ twin pairs), German TwinLife Study (491 MZ twin pairs), Danish Twin Registry (253 MZ twin pairs)
 - Relationships between political attitudes and political participation
 - The causal relationship between attitudes and participation is called into question
 - Personality traits may influence the correlation between attitudes and participation

Scientific criticism

- replication of the Fowler and Dawes (2008) study – positive result (5-HTT gene), negative result (MAOA gene)
- problem with repeatability of results
- criticism of the equal environments assumption (EEA)
- insufficient consideration of the ethnic diversity of the study population
- excessive reductionism, mechanistic reductionism, epistemic gap

Non-scientific criticism

Causes

- the image of humans as a making fundamentally free decisions, being conscious of their own choices and subjectivity being undermined by life sciences

In the opinion of critics, consciousness, which is one of the pillars of human cultural autonomy, and the intentionality of human activity are the traits that fundamentally distinguish human beings in the animate world. As a result, the sphere of intellectual life in humans clearly escapes analysis, Darwinian descriptions and socio-biological interpretations. This conviction has created a mental barrier against using the achievements of the natural sciences in explaining social phenomena since the Darwinian theory was announced (Nocoń 2018, 350).

- anti-naturalism
- misunderstandings between social sciences and life sciences result from insufficient understanding by political scientists or sociologists of the research methods and techniques used by geneticists or neuroscientists
- concern for the condition and future of liberal democracies

CONCLUSIONS

- the impact of genetic factors on complex human behaviours is not a subject of dispute in mainstream science (the advantages and disadvantages of particular research methods and techniques are discussed)
- denial of the influence of genetic factors on the patterns of political participation is backed by non-scientific sources
- genetic explanations of political participation are complementary to classic explanations
- need for greater theoretical and methodological pluralism in political science research
- specific institutional support for multidisciplinary projects

SELECTED LITERATURE

- Charney, Evan, and William English. 2012. "Candidate Genes and Political Behaviour." *American Political Science Review* 106 (1): 1–34.
- Deppe, Kristen D. et al. 2013. "Candidate Genes and Voter Turnout: Further Evidence on the Role of 5-HTTLPR." *American Political Science Review* 107 (2): 375–381.
- Fowler, James H., Laura A. Baker, and Christopher T. Dawes. 2008. "Genetic Variation in Political Participation." *American Political Science Review* 102 (2): 233–248.

Fowler, James H., and Christopher T. Dawes. 2008. "Two Genes Predict Voter Turnout." *The Journal of Politics* 70 (3): 579–594.

Nocoń, Jarosław. 2018. "Węzłowe problemy badań państwa w świetle założeń socjologii" [Crucial Problems of the State Research in the Light of Sociobiological Assumptions]." In *Państwo w Czasach Zmiany* [The State in the Times of Change], edited by Marek Pietraś, Iwona Hofman, and Stanisław Michałowski, 345–366. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Weinschenk, Aaron C. et al. 2021. "The Relationship between Political Attitudes and Political Participation: Evidence from Monozygotic Twins in the United States, Sweden, Germany, and Denmark." *Electoral Studies* 69.

International security and financial system – main theses of the problem

Mariusz TOMCZYK¹

Abstract

Security is a key value for every business entity and not only them. The awareness of the lack of threats stabilizes development and stimulates investment. In today's economy, the financial system is its core. In depicting the world economy as an organism, the financial system acts as the bloodstream in this organism. International security and the role of the financial system in this security is crucial. All kinds of economic entities are participants in the financial system.

The material presents the results of research on the role of the financial system in the international security system. The problem areas where the research effort was focused include:

- National tax systems;
- Politics and economic alliances;
- Fiscal and monetary policy;
- Government expenditures;
- National debts;
- Biological threats;
- Overgrown financial markets - without proper control

National tax systems and the resulting diversified tax rates in international terms, on the one hand, make it possible to choose a tax system in which to settle one's income, on the other hand, cause the phenomenon of tax competition between countries.

¹ Ph.D., Cathedral of Economics of Defense and Economic Security, War Studies University, POLAND

Politics and economic alliances increase international security and change the financial systems of the economies that participate in them.

Due to the appropriate configuration of fiscal and monetary instruments, the financial system may constitute a defense barrier for entities participating in it.

Government spending and public debt control are other instruments used to increase international security. These phenomena are interrelated. The financial system is, on the one hand, a source of capital, and on the other hand, it mediates its flow.

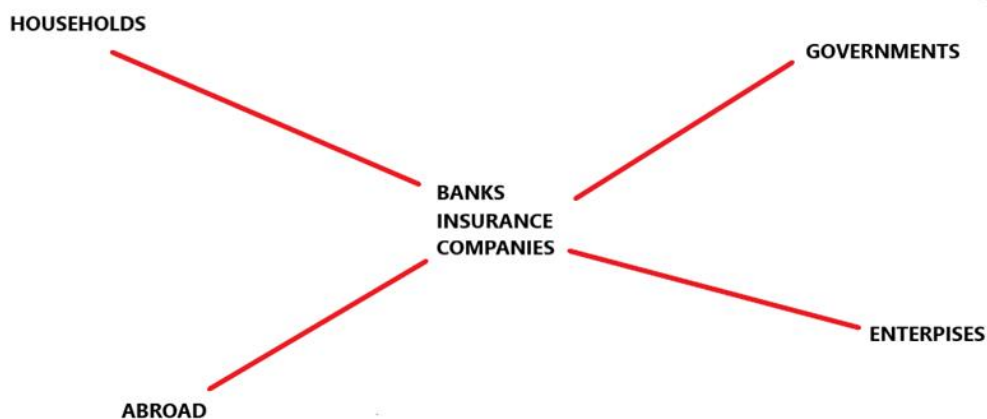
The current problem is biological threats to international security. The financial system, which is the main element of the international security system, is particularly susceptible to rapid changes in consumption or the related declines in aggregate demand.

The last discussed aspect of international security in financial terms is overgrown financial markets. Financial markets may be the cause of economic crises without proper control. Both the 2008 economic crisis and the current economic situation related to the COVID-19 pandemic make financial markets a key area for economic stability.

The issue of international security in financial terms is extremely complicated. The presented problem areas constitute only a part of the discussed issues, which - from the point of view of the author of this work and the current economic situation - contains the most important of them.

Financial system...

...and financial security

- The state of being free from danger or threat.

Financial security

Peace of mind felt when we aren't worried about money. Often, this means having enough income to comfortably cover expenses, being debt-free, and having savings to cover emergencies.

Key features

- National tax systems;
- Politics and economic alliances;
- Fiscal and monetary policy;
- Government expenditures;
- National debts;
- Biological threats;
- Overgrown financial markets – without proper control

National tax systems

Country	Last		Previous
Hungary	9,00%	Dec/19	9,00%
Bulgaria	10,00%	Dec/19	10,00%
Ireland	12,50%	Dec/19	12,50%
Cyprus	12,50%	Dec/18	12,50%
Lithuania	15,00%	Dec/18	15,00%
Romania	16,00%	Dec/19	16,00%
Croatia	18,00%	Dec/19	18,00%
United Kingdom	19,00%	Dec/19	19,00%
Slovenia	19,00%	Dec/19	19,00%
Poland	19,00%	Dec/19	19,00%
Czech Republic	19,00%	Dec/19	19,00%
Latvia	20,00%	Dec/18	15,00%
Finland	20,00%	Dec/18	20,00%

Country	Last		Previous
Estonia	20,00%	Dec/18	20,00%
Slovakia	21,00%	Dec/18	21,00%
Portugal	21,00%	Dec/19	21,00%
European Union	21,30%	Dec/18	21,90%
Sweden	21,40%	Dec/19	22,00%
Denmark	22,00%	Dec/19	22,00%
Euro area	23,30%	Dec/18	24,10%
Italy	24,00%	Dec/19	24,00%
Spain	25,00%	Dec/19	25,00%
Netherlands	25,00%	Dec/19	25,00%
Austria	25,00%	Dec/18	25,00%
Luxembourg	27,08%	Dec/18	27,08%
Greece	28,00%	Dec/19	29,00%
Belgium	29,00%	Dec/19	29,00%
Germany	30,00%	Dec/19	30,00%
France	31,00%	Dec/19	33,00%
Malta	35,00%	Dec/18	35,00%

Politics and economic alliances

Thanks to economic allies and political agreements financial systems can accelerate development of regions. Alliances exist to advance their members' collective interests by combining their capabilities—which can be industrial and financial as well as military. Financial system is one of the key features of international security.

Fiscal and monetary policy

Fiscal and monetary policy refers to the actions of governments and central banks to achieve macroeconomic goals such as stable economic growth, full employment, stable prices etc.

Fiscal and monetary policy through financial system have an influence for international security. |

Government expenditures and national debts

Government expenditures affects financial system and international security thanks to capital added to economy. The main threat of government expenditures is public debt. Public debt is a fraction of government expenditures related to Gross Domestic Product.

Biological threats

Financial system helps to distribute supportive capital to small businesses and households. On the other hand financial system is highly volatile for investors' reactions which has an influence for economic health of all subject.

Overgrown financial markets – without proper control

- division into investment and universal banks;
- Glass-Steagall Act;
- Dodd-Frank Act.

as market constraints improve, there is a significant danger that speculation will nevertheless prevail over entrepreneurship ... speculators can be harmless when they froth in the quiet waters of entrepreneurship. But the situation becomes serious when entrepreneurship begins to foam in the vortex of speculation.

J. M. Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, PWN 2011, p. 139-140.

Translation Studies in Turkey: An Analysis of Latest Professional and Academic Developments on Translation and Interpreting

Türkiye'de Çeviribilim: Mütercim-Tercümanlık üzerine Mesleki ve Akademik Anlamda Son Gelişmeler üzerine Bir Analiz

Evren BARUT¹

Abstract

This study was prepared to compile the latest developments in the context of the translation profession and academic translation education in Turkey. As it is known, the adventure of academic translation education at some universities began in the 1980s with the primary opening of translation and interpretation departments in Turkey. Academic translation education has shown that translating is a profession that requires expertise, especially with qualified education at the undergraduate level. With the acceleration of the EU harmonization process in the 2000s, professional translators were needed in many public institutions. Again, it would be appropriate to say that qualified translators, who were trained with the contributions of academic translation education, played an important role in this period. In recent years, with the effect of globalization, the need for translation has been increasing in every field. This situation has led many universities to take action with regard to training qualified translators in Turkey. With increasing Departments of Translation and Interpreting in Turkey, new definitions in the translation profession in the country have become obligatory. Founded in 2006, the Vocational Qualifications Authority (VQA) has taken important steps in the redefinition of the profession in Turkey. In addition, the Higher Education Council (HEC) has launched a standardization program in the names of academic programs in Turkey study to end the turmoil emerging from academic department names. Thus, academic translation education programs in the country were mostly renamed within the scope of HEC's standardization program. Through standardization efforts, most of the academic departments on translation studies in Turkey began to be renamed as the Department of Translation and Interpretation in many universities. Given all this, new translation and interpreting departments are opened every year at various universities in Turkey. This study will bring together the redefinition of the profession of

¹ Asst. Prof. Dr. Bartın University, School of Foreign Languages, Department of Foreign Languages, Bartın/TURKEY

translator by the Vocational Qualifications Authority and the number of new translation-translation departments opened in various universities in Turkey by 2020. In this way, the study aims to give a perspective on the latest developments in the field of translation in Turkey in terms of the definition of the translation profession and the prevalence of academic translation education.

Keywords: Translation Studies, Academic Translation Education, Translation Profession, Translation-Interpreting Department,

Öz

Bu çalışma Türkiye’de çevirmenlik mesleği ve akademik çeviri eğitimi bağlamında son gelişmeleri derlemek üzere hazırlanmıştır. Bilindiği üzere, Türkiye’de akademik çeviri eğitiminin serüveni 1980’li yıllarda bazı üniversitelerde ilk defa mütercim-tercümanlık bölümleri açılmasıyla başlamıştır. Akademik çeviri eğitimi, çevirmenliğin uzmanlık alanı gerektiren bir meslek olduğunu özellikle lisans düzeyinde verilen nitelikli eğitimle de göstermiştir. 2000’li yıllarda AB uyum sürecinin hızlanmasıyla pek çok kamu kurumunda profesyonel çeviriye ihtiyaç duyulmuştur. Yine bu dönemde akademik çeviri eğitiminin katkılarıyla yetişen nitelikli çevirmenlerin önemli bir rol üstlendiğini söylemek yerinde olacaktır. Son yıllarda küreselleşmenin de etkisiyle, çeviri ihtiyacı her alanda giderek artmaktadır. Bu durum Türkiye’deki birçok üniversiteyi nitelikli çevirmen yetiştirme bakımından harekete geçmeye sevk etmiştir. Türkiye’de giderek artan çeviri bölümleri, ülkede çevirmenlik mesleğinde yeni tanımlamalar yapılmasını zorunlu kılmıştır. 2006 yılında kurulan Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK) Türkiye’de mesleğin yeniden tanımlanmasında önemli adımlar atmıştır. Ayrıca, Yükseköğretim Kurumu (YÖK) Türkiye’de akademik programların isimlerinde ortaya çıkan kargaşaya son vermek için bir çalışma başlatmıştır. Böylece, ülkede akademik çeviri eğitimi programları da YÖK’ün bu çalışması kapsamında çoğunlukla yeniden adlandırılmıştır. Standartlaştırma çalışmaları sayesinde, Türkiye’de çeviribilim bölümleri artık pek çok üniversitede Mütercim-Tercümanlık bölümü adı ile anılmaya başlamıştır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’deki çeşitli üniversitelerde her yıl yeni Mütercim-Tercümanlık bölümleri açılmaktadır. Bu çalışma, 2020 yılı itibarıyla Mesleki Yeterlilik Kurumu tarafından Çevirmenlik mesleğine ilişkin yapılan yeniden tanımlamayı ve Türkiye’deki çeşitli üniversitelerde açılan yeni Mütercim-Tercümanlık bölümlerini bir araya getirecektir. Böylece Türkiye’de çeviri alanındaki son gelişmelere çevirmenlik mesleğinin tanımı ve akademik çeviri eğitiminin yaygınlığı bakımından bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çeviribilim, Akademik Çeviri Eğitimi, Çevirmenlik Mesleği, Mütercim-Tercümanlık Bölümleri

1. GİRİŞ

Türkiye’de akademik çeviri eğitimi farklı üniversitelerde fakülte ve yüksekokullar bünyesinde verilmektedir. Ülkede çeviri eğitimi, ön lisans düzeyinde uygulamalı çevirmenlik ve lisans düzeyinde çeviribilim ve mütercim-tercümanlık bölümleri adı altında yapılandırılan bölümler ile faaliyetlerini yürütmektedir (Küçükyağcı & Avcı, 2015). Türkiye’de akademik çeviri eğitiminin geçmişi ise 1980’li yıllara dayanmaktadır. Türkiye’de çeviribilim alanında akademik eğitime geçiş aşamalı olmuştur. Almanca, İngilizce, Fransızca gibi yabancı dilde eğitim veren dil ve edebiyat, dilbilim ve öğretmenlik bölümleri ve bu bölümlerde görev yapan öğretim elemanları çeviri odaklı akademik eğitim olanaklarının yaratılmasında önemli bir rol oynamıştır. Üniversitelerde çeviribilim bölümlerinin açılmasından önce 10 saatlik çeviri eğitimi ile verilen sertifikalar ile çevirmenlerin yetiştirildiği bilinmektedir. Ancak başta Boğaziçi Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi (1983/1984) (İngilizce ardından Fransızca) olmak üzere ardından İstanbul Üniversitesinin (1992/1993) (Fransızca) katkılarıyla lisans düzeyinde akademik çeviribilim bölümleri Türkiye’ye kazandırılmıştır (Eruz, 2015). Çeviribilim alanında devlet üniversitelerinde başlayan kurumsal lisans düzeyindeki kurumsal eğitim birkaç yıl içerisinde özel üniversitelerde de bu bölümün rağbet görmesine yol açmıştır. Hatta bazı bölümler akademik çeviri eğitimini iki dil çiftinden, çok dilli eğitime doğru ilerletmiştir. Öğrencilere sunulan çeviribilim eğitiminde en önemli amaçlardan birisi onların mesleki anlamda uzmanlık kazanmalarını sağlamak olmuştur (Akbulut, 2006, s. 28). Akalın ve Gündoğdu’dan (2010) aktaran Ören Türkiye’de akademik çeviri eğitiminde temel amacın öncelikle çevirmen adaylarına mesleki anlamda çeviri eğitimi vermek olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda çevirmen adaylarının çeviride uzmanlık kazanmaları öncelikli hedef olarak ortaya çıkmaktadır. Çeviride uzmanlık kazanmak için gereken temel becerinin başında ise çeviri edincinin geldiği vurgulanmaktadır (Ören, 2020, s. 80).

1990’lı yıllarda Türkiye’de akademik çeviribilim çalışmalarının artması çevirmen adaylarının, çeviri edinci kazanması, çeviride uzmanlıklarını belirlemesi ve çevirmenlik mesleğinde farkındalık kazanmalarına yol açtığı söylenebilir. Daha önce çevirmenlerin birçoğu “alaylı” olarak tabir edilen mesleği hayatın içinde öğrenen kişilerden ibaret iken, akademik çeviri eğitiminin Türkiye’de yaygınlaşmasıyla “okullu” çevirmenler de giderek artmıştır. Çeviri eğitimi alanındaki akademik boşluk lisans düzeyinde verilen eğitimle giderilmeye başlanmıştır. Akademik çeviri eğitimi, 2000’li yıllarda Türkiye’nin AB üyelik müzakerelerinde karşılaştığı kapsamlı çeviri ihtiyacına da bir bağlamda katkıda bulunmuştur. Bu eğitimi alan çevirmenler okullu olmanın verdiği avantajla, alaylı meslektaşlarının uzun yıllar içerisinde deneyimledikleri çeviri tecrübelerine kısa bir sürede hakim olma şansı yakalamışlardır. Türkiye-AB ilişkilerinde müktesebat çevirilerinde karşılaşılan “uluslararası ilişkiler, hukuk, politika, ticaret, tarım” gibi konularda uzmanlık gerektiren çeviri işleri artık yalnızca deneyimli alaylı çevirmenler değil, okullu çevirmenlerin de mesleki becerilerini ispat edebileceği bir alan olarak karşılına çıkmıştır (Akalın & Gündoğdu, 2010, s. 81).

2010 yılında, Türkiye’de çeşitli üniversitelerde akademik çeviri eğitimi verilen 20 bölüm olduğu bilinmektedir. Ancak, lisans bölümlerinin mütercim-tercümanlık, çeviribilim, çeviri bölümü olarak farklı isimlerle faaliyet gösterdiğine rastlanılmıştır. Bu çeviribilim bölümlerinin farklı dillerde eğitim veren anabilim dalları da hesaba katılırsa aynı yıl akademik çeviri eğitimi veren 35 ayrı lisans bölümü olduğu gözlemlenmiştir (Akalın & Gündoğdu, 2010, s. 84). Türkiye’de çeviri eğitimi ağırlıklı olarak

İngilizce-Türkçe çiftinde yapılmaktadır. 2013 yılı itibarıyla yine ilgili üniversitelerde 17 tane lisans düzeyinde İngilizce-Türkçe çeviri bölümü olduğu bilinmektedir (Şahin, 2013, s. 177). Günümüzde, yeni açılan bölümlerle birlikte bu rakamlar giderek artmıştır. YÖK verilerine² göre, Türk öğrencilerin ÖSYM'nin yaptığı merkezi sınav ile Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti olmak üzere devlet ve vakıf üniversitelerine yerleşebileceği toplam 54 bölüm olduğu tespit edilmiştir (YÖK, 2020).

Çevirmenlik mesleğinin akademik altyapısının oluşturulmasıyla birlikte bu alanda bazı mesleki tanımlamaların da yapılması ihtiyacını doğurmuştur. Uzun yıllar boyunca Türkiye'de sözlü veya yazılı çeviri hizmeti sunan tercümanların faaliyetlerine ilişkin resmi bir tanımlama yapılmadığı bilinmektedir. Ancak bilindiği üzere Türkiye'de ulusal mesleki yeterlilik ve standartları belirlemek üzere 2006 yılında Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK) kurulmuştur. 2011 yılına gelindiğinde, Çevirmenlik mesleği nihayet MYK radarına girmiştir. Çevirmenlik için ulusal mesleki standartların ve yeterliliklerin belirlenmesi için çalışmalar başlatılmıştır (Uysal, Türkiye'de Ulusal Yeterliliklere Dayalı Bir Çevirmen Sertifikasyon Sistemine Doğru: Süreç Nasıl İşliyor?, 2020, s. 147). Çevirmenlik mesleğinin özel sektör ve kamu sektöründe belirli bir uzmanlık, yetkinlik gerektiren bir alan olduğu ve bunun için yine bazı standartlara ve niteliklere sahip olunması gerektiğinin gösterilmesi adına MYK'nın çalışmaları önem arz etmektedir. Zira MYK çevirmenlik için Seviye 6 Ulusal meslek standardını belirlemiştir. Bununla birlikte Türk Standartları Enstitüsü tarafından 2009 yılında Türk Standardına dönüştürülen Avrupa Standardizasyon Komitesinin "EN 15038 – Çeviride Kalite Yönetimi ve Çeviri Hizmetleri Sertifikasyonu" çevirmenlik mesleğindeki kalitenin artmasına da katkı sunmaktadır (Küçükyağcı & Avcı, 2015, s. 7). 2015 yılında TSE tarafından bu standart "TS EN ISO 1700 – Çeviri Hizmetleri – Çeviri hizmetleri için gereklilikler" adı altında güncellenmiştir. Bu güncelleme çeviri sektöründeki gelişmelerin çeviri hizmeti sunan çevirmenler ve çeviri büroları için gerekli standart ve nitelikler bağlamında sürekli güncel tutulduğuna da işaret etmektedir (TSE, 2021).

2. Türkiye'de Akademik Çeviri Eğitimi veren Üniversite ve Bölümler Güncel Durum

Türkiye'de akademik çeviri eğitiminin 30 yılı aşkın bir geçmişi bulunmaktadır. Ülkede, çeviri bölümlerinin kuruluş amacı bilimsel yöntemlerle iktisat, maliye, hukuk, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, tıp ve buna benzer sosyal, beşeri ve fen bilimlerine özgü disiplinler arası uzmanlık alanlarında sözlü ve yazılı çeviri beceri ve niteliklerine sahip kültürlü, bilgili, donanımlı çevirmenler yetiştirmektir. 1990'lı yılların başlarında buradan hareketle yola çıkan lisans bölümleri 2000'li yıllara girilirken bu alanda doktora düzeyinde lisansüstü eğitimlerin verilebileceği bir alt yapının oluşturulmasına öncülük etmişlerdir (Demirboğan, 2011, s. 100). Uzun yıllar boyunca çeviri bölümlerinde bir isim karmaşası süregelmiştir. Müfredatları benzer, eğitim öğretim hedefleri neredeyse birbirinin aynı olan çeviri bölümlerinin bazen mütercim-tercümanlık bazen ise çeviribilim gibi farklı isimlerle anılmıştır.

² YÖK'ün üniversite sınavına giren öğrenciler için altyapısını hazırladığı YÖK Atlas Lisans Tercih Sihirbazı kullanılarak, Dil puanı ile girilebilecek Mütercim-Tercümanlık ve Çeviribilim bölümlerinin taranması sonucunda elde edilen verilerdir.

Ancak, isimleri farklı olup eşdeğerlikleri aynı olan bölümlerin yarattığı isim kargaşasını ortadan kaldırmak için YÖK tarafından yürütülen bir çalışma 2020 yılında sonuçlarını vermiştir. Yükseköğretim kurumları ve paydaşlarının görüşleri alınmış, alanında yetkin öğretim elemanlarının katılımıyla oluşturulan komisyon aracılığıyla lisans programlarının içerikleri gözden geçirilmiş ve sadeleştirilmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de çeviribilim bölümlerinin olduğu üniversitelere giden yazı ile çeviri bölümlerinin isimlerinin “mütercim-tercümanlık” olarak düzenlenmesi kararı iletilmiştir. 26.03.2020 tarih ve 23969 sayılı resmi yazıyla ilgili üniversitelere tebliğ edilen bu karar sayesinde, Türkiye’de ilgili bölümlerin olduğu üniversitelerin neredeyse tamamı mütercim-tercümanlık adı ile yeniden yapılandırılmıştır (YÖK, 2020a). Bu karar ile günümüzde Türkiye’de bulunan mütercim-tercümanlık bölümlerinin YÖK tercih kılavuzunda tespit edilmesi daha kolay hale gelmiştir.

Bilindiği üzere mütercim-tercümanlık bölümlerine girmek isteyen öğrenciler OSYM tarafından yapılan merkezi TYT (temel yeterlilik testi) sınavına ek olarak dil becerilerinin ölçüldüğü YDT’ne (yabancı dil testi) girmektedir. Bu sınavlardan yeterli puan alanlar, YÖK tarafından altyapısı hazırlanan YÖK Lisans Atlası web sitesi sayesinde tercih listelerini hazırlayabilmektedirler. Bu çalışmanın amacı doğrultusunda yukarıdaki veri kaynaklarında yapılan araştırmalar sonucunda, Türkiye’de ve KKTC’de bulunan mütercim-tercümanlık bölümlerine ilişkin doğru, anlaşılır ve ayrıntılı bilgi temin etmek daha kolay hale gelmiştir. YÖK Lisans Atlası Tercih Sihirbazı kullanılarak yapılan araştırma doğrultusunda 2020 yılı itibarıyla Türkiye’de bulunan çeviri bölümlerinin sayısı ve eğitim verilen dillere ilişkin bilgiler bu bölümlerin bulunduğu devlet ve vakıf üniversitelerinin³ alfabetik sıralamasına göre aşağıda verilmiştir (YÖK, 2020).

SIRA	ÜNİVERSİTE	PROGRAM	Anabilim Dalları	ŞEHİR	ÜNİVERSİTE TÜRÜ
1	ADANA ALPARSLAN TÜRKES BİLİM VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte)		ADANA	Devlet
2	AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Yüksekokul)		AĞRI	Devlet
3	AMASYA ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Yüksekokul)		AMASYA	Devlet
4	ANKARA BİLİM ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte) (Burslu)		ANKARA	Vakıf
5	ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ	Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte)	İngilizce, Arapça	ANKARA	Devlet
6	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Yüksekokul)		ERZURUM	Devlet

³ 2020 yılında TYT ve YDT sınavına giren öğrencilerin tercih edebileceği 2020-2021 akademik eğitim öğretim yılında öğrenci alınma hazır çeviri bölümlerinin listesidir.

7	ATILIM ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte) (Burslu)		ANKARA	Vakıf
8	BARTIN ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte)		BARTIN	Devlet
9	BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte) (Burslu)		ANKARA	Vakıf
10	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ	Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte) (Burslu)	İngilizce, Rusça	İSTANBUL	Vakıf
11	BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ	Çeviribilimi (İngilizce)		İSTANBUL	Devlet
12	BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Yüksekokul)		BOLU	Devlet
13	ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte) (Burslu)		MERSİN	Vakıf
14	ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte) (Burslu)		ANKARA	Vakıf
15	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte)		İZMİR	Devlet
16	EGE ÜNİVERSİTESİ	Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte)	İngilizce, Almanca	İZMİR	Devlet
17	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ	Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte)	İngilizce, Almanca, Fransızca	ANKARA	Devlet
18	HALIÇ ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte) (Burslu)		İSTANBUL	Vakıf
19	İHSAN DOĞRAMACI BİLKENT ÜNİVERSİTESİ	İngilizce, Fransızca Mütercim ve Tercümanlık (Burslu)		ANKARA	Vakıf
20	İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ	Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte) (Burslu)	İngilizce, Arapça	İSTANBUL	Vakıf
21	İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte) (Burslu)		İSTANBUL	Vakıf
22	İSTANBUL ATLAS ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte) (Burslu)		İSTANBUL	Vakıf
23	İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ	Mütercim ve Tercümanlık (Yüksekokul) (Burslu)	İngilizce, Rusça, Arapça	İSTANBUL	Vakıf
24	İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Yüksekokul) (Burslu)		İSTANBUL	Vakıf
25	İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ	Mütercim ve Tercümanlık (Burslu)	İngilizce, Çince, Rusça	İSTANBUL	Vakıf
26	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ	Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte)	İngilizce, Almanca, Fransızca	İSTANBUL	Devlet

27	İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte) (Burslu)		İSTANBUL	Vakıf
28	İSTİNYE ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte) (Burslu)		İSTANBUL	Vakıf
29	İZMİR EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte) (Burslu)		İZMİR	Vakıf
30	KAFKAS ÜNİVERSİTESİ	İngilizce, Fransızca Mütercim ve Tercümanlık		KARS	Devlet
31	KAHRAMANMARAŞ İSTİKLAL ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte)		KAHRAMANMARAŞ	Devlet
32	KAPADOKYA ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte) (Burslu)		NEVŞEHİR	Vakıf
33	KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ	Mütercim ve Tercümanlık (Yüksekokul)	Almanca, Arapça	KARAMAN	Devlet
34	KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ	Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte)	İngilizce, Fransızca, Arapça, Farsça	KIRIKKALE	Devlet
35	KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte)		KIRKLARELİ	Devlet
36	KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ	Mütercim ve Tercümanlık (Yüksekokul) (Burslu)	İngilizce, Arapça	KONYA	Vakıf
37	KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Yüksekokul)		KÜTAHYA	Devlet
38	MANİSA CELÂL BAYAR ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte)		MANİSA	Devlet
39	MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Yüksekokul)		MARDİN	Devlet
40	MARMARA ÜNİVERSİTESİ	Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte)	İngilizce, Almanca, Fransızca	İSTANBUL	Devlet
41	MERSİN ÜNİVERSİTESİ	Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte)	Almanca, Fransızca	MERSİN	Devlet
42	MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte)		MUĞLA	Devlet
43	NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte) (Burslu)		İSTANBUL	Vakıf
44	OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte)		OSMANİYE	Devlet
45	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	Almanca Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte)		SAKARYA	Devlet
46	SAMSUN ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte)		SAMSUN	Devlet

47	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ	Mütercim ve Tercümanlık (Yüksekokul)	İngilizce, Arapça	KONYA	Devlet
48	SİİRT ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Yüksekokul)		SİİRT	Devlet
49	SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ	İngilizce, Fransızca Mütercim ve Tercümanlık		SİVAS	Devlet
50	TOROS ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Yüksekokul) (Burslu)		MERSİN	Vakıf
51	TRAKYA ÜNİVERSİTESİ	Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte)	İngilizce, Almanca, Bulgarca	EDİRNE	Devlet
52	YAŞAR ÜNİVERSİTESİ	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık (Fakülte) (Burslu)		İZMİR	Vakıf
53	YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ	Çeviribilimi (İngilizce) (Burslu)		İSTANBUL	Vakıf
54	YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	Fransızca Mütercim ve Tercümanlık		İSTANBUL	Devlet

Yukarıdaki listeye göre Türkiye’de lisans düzeyinde bulunan Mütercim-Tercümanlık bölümlerine ilişkin bazı bulgular aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- Devlet (31) ve Vakıf (23) üniversitelerinde toplam 54 çeviri bölümü bulunmaktadır,
- Almanca, Arapça, Bulgarca, Farsça, Fransızca, İngilizce, Rusça olmak üzere 7 farklı dildeki anabilim dallarında olmak üzere toplam 77 anabilim dalında çeviri eğitimi verilmektedir,
- İngilizce mütercim tercümanlık bölümlerinin ağırlıklı olduğu gözlemlenmektedir,
- Boğaziçi Üniversitesi ve Yeditepe Üniversitesinde çeviri bölümü isminin (YÖK’ün 26.03.2020 tarih ve 23969 sayılı yazısına rağmen) halen “Çeviribilim” olarak kaldığı görülmektedir,
- Rusça (2), Farsça (1), Çince (1) ve Bulgarca (1) mütercim-tercümanlık bölümlerinin en az bulunan anabilim dalı olduğu gözlemlenmektedir.

3. Türkiye’de Mütercim-Tercümanlık Mesleğindeki Güncel Gelişmeler

Türk Dil Kurumu’na (TDK) göre meslek, “belli bir eğitim ile kazanılan, sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2020). Bu tanımlamadan yola çıkılırsa, sahip olduğu akademik eğitim temeli, çalışma alanı ve kapsamı gereği teoride Mütercim ve Tercüman unvanının mesleki anlamda içeriğinin dolu olduğu söylenebilir. Ancak Türkiye koşullarında uygulamaya bakılacak olursa, durum pek öyle gözükmemektedir. Çevirmenlik mesleği ile ilgili mevzuat incelendiğinde çeşitli kanunların içinde çeviri ve çevirmene ilişkin düzenlenen ifadeler mesleki

standartların henüz oturmadığını göstermektedir. Türkiye’de çevirmenlik mesleğinin düzenlendiği bazı kanunlar aşağıdaki gibidir (MYK, 2012, s. 7-8);

- 1512 sayılı Noterlik Kanunu
- 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
- 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu
- 4857 sayılı İş Kanunu
- 492 sayılı Harçlar kanunu
- 5187 sayılı Basın Kanunu
- 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
- 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
- 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanunu
- 5378 sayılı Özürlüler Kanunu
- 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
- 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu
- İşyeri Kurma İzni ve İşletme Belgesi Alınması Hakkında Yönetmelik
- Noterlik Kanunu Yönetmeliği

Yukarıdaki kanunlara bakıldığında çevirmenlik mesleği ile ilgili herhangi bir kanun olmadığı anlaşılabilir. İlgili mevzuatlar çevirmenlik mesleğini tali olarak düzenlese de, mesleği bütüncül bir yaklaşımla müstakil olarak değerlendiren bir yasa bulunmamaktadır. Diğer mesleklerle kıyaslandığında mütercim (yazılı çeviri) ve tercüman (sözlü çeviri) unvanlı kişinin çevirmen olarak nitelendirilmesine rağmen mevzuatlarda yer alan bir takım boşluklardan dolayı bu meslek sınıfını temsil eden bir kuruluş ta bulunmamaktadır (Küçükyağcı & Avcı, 2015, s. 55). Çeviri işinin ana unsuru esasında çevirmenlerdir. Fakat özel ve kamu sektöründe çalışan çevirmenlerin meslek erbabı olma bakımından diğer mesleklerle göre özlük haklarında bazı kayıpları bulunmaktadır. Türkiye’de adli makamlar, noterler ve diğer kamu kurumlarında çalışan çevirmenler (çoğunlukla mütercim veya tercüman unvanı ile çalışmaktadır) anayasal gereklilik olan meslek statüsüne haiz olmak bakımından uzmanlık gerektiren doktor, öğretmen, sosyolog gibi farklı mesleklerle aynı statüye sahip değildir. Bu durum çevirmenlerin hem kamu hem de özel sektörde anayasaya dayanan mesai, ücret ve buna benzer diğer özlük haklarından mahrum kalmalarına yol açmaktadır. Çevirmenler için kamu ve özel sektörde kurumsallaşmış bir mesleki statü tanımı yoktur (Gılıç, 2019, s. 203). Serbest çevirmenlerin mevzuat eksikliğinden ötürü maruz kaldığı bu mesleki tanımlama sorunu ülkede çeviri sektörünün görünürlüğünün tercüme büroları üzerinden olmasına neden olmaktadır. Türkiye’de tercüme bürosu işletmelerinin açılması bakımından önceden belirlenmiş nitelikler olmadığı için çeviri işletmeleri yalnızca çevirmenler tarafından değil ticaret erbabı kişiler tarafından da açılabilen ve işletilebilmektedir. Birçok çeviri işletmesi buldukları il veya ilçedeki ticaret odalarına bağlı çalışmaktadır.

Buna rağmen, Türkiye’de çevirmenlik mesleğinin içerisinde bulunduğu durum değerlendirilirse son yıllarda bazı olumlu gelişmeler yaşanmaktadır. Meslek uygulama standartları, etik kurallar ve mesleğe ilişkin belirli kriterler çerçevesinde yeterlilik belgeleri oluşturulmaktadır. Çevirmenliğin uzmanlık

gerektiren bir meslek olduğunu belgelendiren kriterlerin belirlenmesi için atılan adımlar müstakil anlamda meslekleşme sorununun üstesinden gelinmesine katkı sağlayacaktır (Uysal, Odacıoğlu, & Köktürk, 2015, s. 258). Özellikle MYK'nın çevirmen yeterliliklerini belirlemek üzere başlattığı çalışmaların bu alandaki katkıları yadsınamaz. 2011 yılında MYK çalışmaları kapsamında "çevirmenlik", ulusal mesleki yeterlilik sistemi çerçevesinde oluşturulmaya çalışılan mesleki standart ve yeterlilik belirlenme süreçlerine dahil edilmiştir. MYK 2012 yılına gelindiğinde çevirmenlik için "Çevirmen Meslek Standardı (Seviye 6)" olarak belirlenen bir rapor hazırlamıştır (Uysal, 2020, s. 147). Türkiye Yeterlilik Çerçevesi (TYÇ) platformu tarafından ulusal meslek standardı çalışmalarında MYK'nın faydalanması için mesleklerin yeterlilik niteliklerini ölçmek üzere 1'den 8'e kadar seviyeler belirlenmiştir. Her seviyede "bilgi, beceri ve yetkinlik" gereksinimleri bulunmakta ve her seviye için bu gereksinimler yeniden tanımlanmaktadır. Çevirmenlik için belirlenen "Seviye 6" için gerekli bilgi, beceri yetkinlik tablosu aşağıdaki gibidir (TYÇ, 2019);

6. SEVİYE	BİLGİ	Bir iş veya öğrenme alanında sorgulayıcı bakış açısını kapsayacak şekilde ileri düzeyde kuramsal, metodolojik ve olgusal bilgiye sahip olma
	BE CERİ	Uzmanlık gerektiren bir iş veya öğrenme alanında, karmaşık ve öngörülemeyen sorunları çözmek için gerekli, uzmanlık ve yenilik niteliği gösteren ileri düzeyde becerilere sahip olma
	YETKİNLİK	Öngörülemeyen iş veya öğrenme ortamlarında sorumluluk alarak karar verme ve bu ortamlarda karmaşık teknik veya meslekî faaliyet veya projeleri yönetme Kişilerin ve grupların meslekî gelişiminin yönetiminde sorumluluk alma Bir iş veya öğrenme alanına yönelik hayat boyu öğrenme yaklaşımının kavramları, politikaları, araçlarının uygulaması ve bunların örgün ve yaygın eğitim ile serbest öğrenme yollarıyla ilişkisi konusunda deneyim sahibi olma Bir iş veya öğrenme değerlendirmesinde bulunurken toplumsal ve etik değerlerin farkında olma

Tablo 1. Ulusal Meslek Standardı "Seviye 6"

TYÇ tarafından belirlenen "Seviye 6"ya göre bu meslek grubundakiler betimlenirken vurgulanan bilgi, beceri ve yetkinlikler çevirmenlik mesleği mensuplarının özellikle akademik çeviri eğitimi sonucu kazandığı edinçlerle eşdeğerlik göstermektedir. Zira çeviri bölümlerinden mezun olması beklenen mütercim ve tercüman adaylarının aldıkları kuramsal, metodolojik ve olgusal bilgiyle edindikleri mesleki sorun çözme becerilerini mesleklerinde uzmanlık gerektiren alanlarda uygulamaları beklenmektedir. Çevirmenlik Ulusal Meslek Standardının 2012 yılında çıkan ilk versiyonunda meslek tanımında çevirmenlik alanı yazılı ve sözlü çeviri olarak belirlenmiştir (MYK, 2012, s. 7). Ancak, 2014 yılından itibaren yapılan çalışmalarla birlikte başta İşaret Dili Çevirmenliği alanında Taslak Yeterlilik

hazırlanmasından sonra, 2019'a gelindiğinde çevirmenlik alanında 6 adet farklı çevirmenlik için taslak yeterlilik görüşe çıkmıştır. İstanbul Üniversitesi ve MYK arasında imzalanan "Ulusal Yeterlilik Hazırlama İşbirliği Protokolü" kapsamında Şubat 2019'a kadar ilgili kurum ve kuruluşlardan görüş alınmak üzere taslak yeterlilikleri tamamlanan çeviri alanları aşağıda bulunmaktadır (MYK, 2018a);

- [Yerelleştirme Çevirmeni \(Seviye 6\)](#),
- [Toplum Çevirmeni \(Seviye 6\)](#),
- [Özel Alan Çevirmeni \(Seviye 6\)](#),
- [İşaret Dili Çevirmeni \(Seviye 6\)](#),
- [Konferans Çevirmeni \(Seviye 6\)](#),
- [İrtibat Çevirmeni \(Seviye 6\)](#).

MYK çalışmalarının katkılarıyla, çevirmenlik alanında uzmanlaşmaya doğru emin adımlarla giden bir sürecin ürünleri yukarı verilen özel alan çevirmenliklerinden anlaşılmaktadır. Türkiye'de çevirmenlik alanındaki meslekleşme sorununun üstesinden gelmek üzere MYK'nın çevirmenlik mesleğinin yeterliliklerini belirlemek üzere yaptığı çalışmaların bir kısmı İstanbul Üniversitesi web sayfasında bulunan ilgili çevirmen yeterlilik taslaklarından erişilebilir (İstanbul Üniversitesi Almanca Mütercim-Tercümanlık Bölümü, 2018).

4. SONUÇ

Bu çalışma, Türkiye'de çeviri alanına değinirken akademik çeviri eğitimi ve çevirmenlik mesleğindeki son gelişmeleri ele almıştır. 1980'li yılların sonuna doğru ülkede çeviribilim bölümleri lisans düzeyinde öğrenci kabul etmeye başlamıştır. 1990'lı yıllarda sayılı üniversitede açılan çeviri bölümleri, 2000'li yıllardan itibaren Türkiye'de birçok üniversitede açılmaya başlanmıştır. Nihayet 2020 yılına gelindiğinde Türkiye'de lisans düzeyinde eğitim veren çeviri bölümlerinin sayısı oldukça yüksek rakamlara çıkmıştır. Bu durum bir yandan Türkiye'de akademik eğitim almış çevirmen sayısını arttırırken diğer yandan çevirmenlik mesleğinde bazı yeni düzenlemeler yapılması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada akademik çeviri eğitimi incelenirken daha çok üniversitelerde açılan bölüm sayıları ele alınmıştır. Bunun nedeni bu bölümlerden mezun olan veya olmayı ümit eden çevirmen adaylarının giderek artıyor olduğunu göstermektir. Günümüzde, devlet ve vakıf üniversiteleri dahil olmak üzere açılan çeviri bölümlerinin sayısı 54'e ulaşmıştır. Bu rakamlara göre, her yıl binlerce çevirmen adayı kamu ve özel sektörde çalışmak üzere lisans bölümlerinden mezun olmaktadır. Birçok benzer çalışmada Türkiye'deki çeviri bölümlerinin tamamının derlenmediği veya her yıl açılan yeni bölümler sonucunda rakamların değişmesi nedeniyle bu çalışmada çeviri bölümlerinin listelenmesi gereği duyulmuştur.

Ayrıca uzun yıllardır çeviribilim bölümleri arasında mevcut olan isim karmaşasının YÖK tarafından giderilmesini teminen yapılan çalışmaya da değinilmiştir. Yalnızca çeviri bölümleri değil, ön lisans veya lisans düzeyinde eğitim veren birçok bölümde karşılaşılan “*farklı isimlerle eşdeğer eğitim*” sorunsalı nihayet 2020 yılında YÖK tarafından yapılan çalışma sonucunda giderilmiştir. Bu çalışmaya göre çeviri alanında çeşitli üniversitelerde bulunan “çeviribilim”, “mütercim-tercümanlık” gibi farklı programların isimlerinin “mütercim-tercümanlık” olarak değiştirilmesi tavsiye kararı ilgili üniversitelere gönderilmiştir. Bu çalışma esasında lisans düzeyinde bir uzmanlık alanı olan ve çevirmen yetiştiren çeviri bölümlerinin mezunları için olumlu bir gelişme olarak yorumlanmalıdır. Zira mevzuatlarda bulunan çevirmen tanımı eksikliğine de son verme imkanı sunmanın altyapısı burada oluşturulmaktadır. Çeviri bölümlerinin isimlerinin “Mütercim-Tercümanlık” olarak değiştirilmesi sayesinde bu bölümlerden mezun olan öğrencilerin mesleki statüleri daha belirgin bir hal alacaktır.

Türkiye’de mesleki anlamda çevirmenlik alanında yaşanan gelişmeler Mesleki Yeterlilik Kurumu çalışmaları ile sınırlı tutulmuştur. Bunun nedeni MYK’nın meslekleri tanımlamak üzere oluşturulan bir kamu kuruluşu olmasıdır. MYK kuruluş amacı doğrultusunda, bu kurumda mesleklerin betimlenmesi için yapılan çalışmalar devlet tarafından geçerli, güvenilir, nitelikli ve yeterli bir çalışmanın ortaya konulmasını hedeflemektedir. Bir takım mevzuat boşlukları nedeniyle çevirmenlik mesleğinin tanınması ve tanımlanmasında karşılaşılan sorunların üstesinden gelmek için MYK’nın belirlediği “çevirmen seviye 6 - ulusal meslek standardı” önem arz etmektedir. Özellikle 2011 yılında bu yana çevirmenliği uzmanlık gerektiren bir alan olarak belirlemesi, mesleki yeterlilik seviyesi bakımından “seviye 6” ‘ya konumlandırması bugüne kadar çevirmenlik için olumlu gelişmelerden bazılarıdır ve mesleğin geleceği için referans niteliği taşımaktadır.

Buna ek olarak, MYK 2018 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi ile birlikte yürüttüğü çevirmenlik mesleğiyle süreç çalışmalarında Yerelleştirme Çevirmeni (Seviye 6), Toplum Çevirmeni (Seviye 6), Özel Alan Çevirmeni (Seviye 6), İşaret Dili Çevirmeni (Seviye 6), Konferans Çevirmeni (Seviye 6), İrtibat Çevirmeni (Seviye 6) olmak üzere 6 farklı çevirmenlik türünün ulusal yeterliliğinin oluşturulması için paydaş görüşleri almıştır. Bu gelişmelerle birlikte alaylı veya okullu çevirmenlerin çalışma alanları ilk defa referans belgelerde yer edinmeyi başarmıştır. MYK’nın mevcut çalışmaları, çevirmenlik mesleğinin güncel mevzuat eksikliklerinin yakın gelecekte giderilmesi için paydaşlarda farkındalığı arttırmaktadır. Bu farkındalık sayesinde çeviribilim camiası akademik ve mesleki bütünleşmeyi yakalayarak aydınlık bir mesleki gelecek inşa etme fırsatı bulacaktır.

KAYNAKÇA

Akalın, R., & Gündoğdu, M. (2010). Akademik Çeviri Eğitiminin Temel İlkeleri Üzerine Düşünceler: Uygulanan Ders İzlemleri Bağlamında Hedefler ve Beklentiler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 79-93.

Akbulut, A. N. (2006). Çeviri Eğitimi. *Varlık*, 27-29.

- Demirboğan, B. (2011). *Çeviribilimde Disiplinlerarasılık ve Türkiye Yansımaları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Eruz, S. E. (2015, 02 15). *Türkiye'de Çeviribilim Bölümlerinin Kurulması*. 12 18, 2020 tarihinde <http://www.sakine-eruz.com/>: <http://www.sakine-eruz.com/ceviribilimsel-kaynaklar-sakine-eruz-esen/tuerkiyede-ceviribilim-bolumlerinin-kurulmasi/index.php> adresinden alındı
- Gılıç, R. Z. (2019). Türkiye'deki Çevirmenlerin Kanunlardaki Yerine Yapılan Vurgular Ve Çalışma, Mali Koşulları Açısından Amerika Ve İngiltere'deki Çevirmenlerle Karşılaştırmalı Durumu. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 199-220.
- İstanbul Üniversitesi Almanca Mütercim-Tercümanlık Bölümü. (2018, 04 12). *MYK Çevirmen Yeterlilikleri ile ilgili Değerlendirme*. 01 03, 2021 tarihinde <http://almancaceviri-edebiyat.istanbul.edu.tr>: <https://almancaceviri-edebiyat.istanbul.edu.tr/tr/duyuru/myk-cevirmen-yeterlilikleri-ile-ilgili-degerlendirme-44004F004E0052006E003200580033004E00440063003100> adresinden alındı
- Küçükyağcı, N., & Avcı, B. (2015). *Türkiye'de Çevirmenlik Mesleği*. Ankara: Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı.
- MYK. (2012). *Ulusal Meslek Standardı "Çevirmen" Seviye 6*. Ankara: Mesleki Yeterlilik Kurumu.
- MYK. (2018). *Ulusal Yeterlilik*. Ankara: Mesleki Yeterlilik Kurumu. 01 03, 2021 tarihinde <http://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=cevirmen-yeterlilikleri---konferans-cevirmeni--yayinlanan-taslak-15.12.2018.pdf> adresinden alındı
- MYK. (2018a, 12 04). *Çevirmenlik Alanına Ait 6 Adet Taslak Yeterlilik Görüşe Çıktı*. 12 28, 2020 tarihinde <https://www.myk.gov.tr/>: <https://www.myk.gov.tr/index.php/tr/haberler/34-meslek-standartlar-dairesi-bakanl/3466-cevirmenlik-alanna-ait-6-adet-taslak-yeterlilik-goeruee-ckt> adresinden alındı
- MYK. (2018b). *Ulusal Yeterlilik - Yerelleştirme Çevirmeni*. Ankara: Mesleki Yeterlilik Kurumu. 01 03, 2020 tarihinde <http://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=cevirmen-yeterlilikleri---yerellestirme-cevirmeni---yayinlanan-taslak-15.12.2018.pdf> adresinden alındı
- MYK. (2018c). *Ulusal Yeterlilik - Toplum Çevirmeni*. Ankara: Mesleki Yeterlilik Kurumu. 01 03, 2021 tarihinde <http://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=cevirmen-yeterlilikleri---toplum-cevirmeni---yayinlanan-taslak-15.12.2018.pdf> adresinden alındı
- MYK. (2018d). *Ulusal Yeterlilik - Özel Alan Çevirmeni*. Ankara: Mesleki Yeterlilik Kurumu. 01 03, 2021 tarihinde <http://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=cevirmen-yeterlilikleri---ozel-alan-cevirmeni---yayinlanan-taslak-15.12.2018.pdf> adresinden alındı
- MYK. (2018e). *Ulusal Yeterlilik - İşaret Dili Çevirmeni*. Ankara: Mesleki Yeterlilik Kurumu. 01 03, 2021 tarihinde <http://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=cevirmen-yeterlilikleri---isaret-dili-cevirmeni---yayinlanan-taslak-15.12.2018.pdf> adresinden alındı

- MYK. (2018f). *Ulusal Yeterlilik - Konferans Çevirmeni*. Ankara: Mesleki Yeterlilik Kurumu. 01 03, 2021 tarihinde <http://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=cevirmen-yeterlilikleri---konferans-cevirmeni---yayinlanan-taslak-15.12.2018.pdf> adresinden alındı
- MYK. (2018g). *Ulusal Yeterlilik - İrtibat Çevirmeni*. Ankara: Mesleki Yeterlilik Kurumu. 01 03, 2021 tarihinde <http://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=cevirmen-yeterlilikleri---irtibat-cevirmeni---yayinlanan-taslak-15.12.2018.pdf> adresinden alındı
- Ören, T. (2020). Türkiye’de Çeviribilim Bölümlerinde Teknoloji Edincini Kazandırmaya Yönelik Derslerin İncelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi*(12), 77-108. doi:10.26650/iujts.2020.12.0005
- Şahin, M. (2013). Technology in Translator Training: The Case of Turkey. *Journal of Faculty of Letters*, 30(12), 173-190.
- TDK. (2020, 12 30). *Güncel Türkçe Sözlük*. 12 30, 2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/>: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- TSE. (2021, 01 10). *Türk Standardı: TS EN ISO 17100*. 01 05, 2021 tarihinde <https://intweb.tse.org.tr/>: <https://intweb.tse.org.tr/Standard/Standard/Standard.aspx?053107106111065067115113049116090107100056052055108081090071086075069085047110067109075073081116103090081086073108065117084119100071050116106075049083087077081079105119090121067057078073071122> adresinden alındı
- TYÇ. (2019, 01 15). *TYÇ Seviye Tanımlayıcıları*. 12 18, 2020 tarihinde Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi - <https://tyc.gov.tr/>: <https://tyc.gov.tr/indir/tyc-seviye-tanimlayicilari-brosuru-i4.html> adresinden alındı
- Uysal, N. M. (2020). Türkiye’de Ulusal Yeterliliklere Dayalı Bir Çevirmen Sertifikasyon Sistemine Doğru: Süreç Nasıl İşliyor? *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(71), 146-161.
- Uysal, N. M., Odacıoğlu, M. C., & Köktürk, Ş. (2015). Meslekleşme Açısından Türkiye’de Çevirmenliğin Mevcut Durumu, Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 257-266.
- YÖK. (2020, 12 10). *YÖK Atlas Lisans Tercih Sihirbazı*. 12 09, 2020 tarihinde <https://yokatlas.yok.gov.tr/>: <https://yokatlas.yok.gov.tr/tercih-sihirbazi-t4-tablo.php?p=dil> adresinden alındı
- YÖK. (2020a). *Lisans Bölüm/Program Adları*. Ankara: YÖK- Eğitim Öğretim Dairesi Başkanlığı. 01 05, 2021 tarihinde <https://cdn.bartın.edu.tr/oidb/c6736ae736a38d1ea0ef21155b4b5f7f/lisansbolumprogramadlari1ve2birlestirildi.pdf> adresinden alındı

Technology as “Virus” of Modern Times in Children’s Development

Mimoza KURSHUMLIA¹

Yllka KURSHUMLIA²

Abstract

The purpose of this study is to show the impact of technology in children’s development including two very important areas : health and socialization which we all know the role they play during their development and growth. The mains purpose of research is not just to show the impact technology have but what we can do about it for better quality of their life. Research is based in ours everyday’s working experience and also other professional research which are going to be presented here. It is important to say that researches has shown a lot of negative impact technology have but also some lifestyle change t kids can make a difference in their health, socialization so in overall well development. Technology has its own positive effects for learning new things, new skills, languages etc, but it can also lead to some negative habits which can effect children’s development and which one we are going to discuss in this paper. Using too much technology, staring too much at screens can affect children’s health: like eye, posture, staying indoors is linked with low D vitamin, less appetite and also less socialization. In the other hand spending time outdoors like playing games with their friends, taking some sun will not give them just vitamin D , boost immune system but it will also make them happier and healthier. This research is about to show ways we can do to help them. Music is one very important art which not only makes them happier but it will keep them occupied with instrument and more socialized with other kids from music school. Who doesn’t love music? So taking advantages of music can be a great tool to help them. Music can help in better performance also in other fields like mathematics etc. Also we can find another ways to help them like talking to them in reasonable way, giving them examples which can make them reflect on their own and work together towards what is best for them. They maybe won’t be ready to accept what we suggest but parents and other professional help must be patient while talking to them and explaining.

Keywords: development, socialize, health, music.

¹ Mr.sci., Gjakova University:" F.Agani" and Music School" P. Jakova" Gjakova, KOSOVO, E-mail: mimozakurshumlia@hotmail.com

² Mr.ph., Medical High School " H.Zajmi" Gjakova, KOSOVO, E-mail: yllkakurshumlia@gmail.com

Technology and its impact in children's development it's a complex theme and its get more complexed as technology is evolving.

We all know that last decades technology is having major impact in people's life which includes the way we work, the way we communicate, the way we socialize and almost all areas of our life. This is best seen in now day's kids and there is a huge difference with previous generations.

Even that technology does provide many positive benefits for learning it also can have several negative effects on child's development including child's health, the way he socializes which indicates the quality of life. Technology gives a lot of possibilities for kids like learning languages, new things when used correctly it can also have a bad impact and ruin child's development.

One huge difference in the way that children live today is that they don't get as much exercise as they used to. The reason of this is because technology such as computers, smart phones and television encourages them to be sedentary when they get home from school, as opposed to going outside and playing with other kids. Obesity at children has risen drastically over the past several decades.

Even that many schools and parents are working a lot to change this by promoting organized exercise both during and after school, there is still a long way to go in helping kids playing in more conventional ways.

Technology and its impact on health:

First of all there is impact on health because while children are spending a lot of time staying indoors, they are going to miss a possibility for exercises which is linked in obesity, bad posture etc., but also they are going to miss sun exposure which leads to low levels of vitamin D. As it is known vitamin D has an important role in right growth of body .Low levels of vitamin D can effects immune system which leads to several infections, bone structure which is important especially during growth process but it also can leads to low levels of melatonin which is important for a good sleep. If they don't get enough sleep they won't be able to be in a good mood for school, for learning and processing lessons which leads to bad results in school.

Children who play many video games or spend most of their time online tend to have than less ability on focusing from kids who use technology minimally. It can also affect the way kids' process information (which is very important mental health and thinking process). When kids are exposed to high levels of technology, they tend to think through things only superficially and don't develop the ability to think critically or be creative when learning new things.

Staying inside and in front of screens has shown that they are less in appetite, so they do not eat well which is very important for overall health, but with a lack of ventilation they tend to be more fatigue and pale. In the other side children who spend more time outside are more likely to have better appetite, better health, better bones and better skin colour.

Eye Health:

Researches has shown screens from devices such as tablets and smart phones emit harmful blue light that can cause headaches, eye strain and irritated eyes for children. Staring for too long in screen is not good for eyesight either. Several technological factors may lead to eyestrain, such as:

- screen time
- screen glare
- screen brightness
- viewing too close or too far away
- underlying vision issues etc.

(Taking regular breaks away from the screen may reduce the likelihood of eyestrain).

The 20-20-20 rule for digital viewing

When using any form of digital screen for longer periods of time, the American Optometric Association recommend using the 20-20-20 rule. To use the rule, after every 20 minutes of screen time, take a 20-second break to look at something at least 20 feet away. Doing this may help reduce the strain on the eyes from staring at a screen for a continuous period.

Poor posture:

As we all may know the way many people use mobile devices and computers may also contribute to incorrect posture. Over time, this may lead to musculoskeletal issues.

Many technologies promote a “down and forward” user position, meaning the person is hunched forward and looking down at the screen. This can put an unnecessary amount of pressure on the neck and spine. A 5-year study in the journal *Applied Ergonomics* found an association between texting on a mobile phone and neck or upper back pain in young adults. The results indicated the effects were mostly short term, though some people continued correcting posture problems while using technology may lead to an overall improvement in posture and strength in the core, neck, and back.

For example, if a person finds themselves sitting in the same position for hours at a time, such as sitting at a desk while working, regularly standing or stretching may help reduce strain on the body.

Additionally, taking short breaks, such as walking around the office every hour, may also help keep the muscles loose and avoid tension and incorrect posture.

A review of American news today in 2018 of various studies noted the possible adverse effects of children using different technologies.

Children who overuse technology may be more likely to experience issues, including:

- low academic performance
- lack of attention
- low creativity
- delays in language development
- delays in social and emotional development
- physical inactivity and obesity
- poor sleep quality
- social issues, such as social incompatibility and anxiety

- aggressive behaviours
- addiction to these technologies

If someone is uncertain about the effects that technology has on them may want to take steps to cut back on their use of devices and screen time and re-evaluate how they feel with and without these devices, because this boom technology has effected each ones life.

Imagination and attention are also affected :

With the various forms of technology available, children are often more distracted and less likely to focus on something else when it is present.

Also, when there is a a lot and great way of visual explanation and a lack of story reading, this can impact a child's development of imagination. Children who are more exposed at this kind of visual "storyteller" are not deep thinkers , so their imagination is less which can have impact in future like in creativity, organizational skills etc.,

Children's privacy and safety:

This is a very important subject because advantaged technology leads to lots of connections so we must consider the effects that social media and the internet can have on our child's life as well as their privacy and safety. It is important to know what activities your children are exploring online as well as cultivate an open relationship where your child feels comfortable discussing any concerning behavior they come across online mostly because not everything on the internet is safe and true. Children through technology can often be exposed to various degrees of bullying, which can have lasting impacts on a child's social and emotional development as well as their self-esteem.

Some important parenting ideas to help limit the negative impacts of technology on children:

- Get informed and involved in current digital trends your kids may come across.
- Stay aware of what your child is using technology for.
- Encourage using screen time for games or shows that are educational.
- Be ready to develop and open relationship with them to discuss any concerns
- Encourage use of imagination and relationship building with others in real life.
- Most important be a strong role model yourself when it comes to technology use.

We have to take care and not let that social media dictate the expectations and rules for our children.

A good thing to do is to encourage them imaginary play which is good for child's healthy development. Imaginary play also poses many opportunities where children must use thinking skills to problem solve and this is very important for developing critical thinking at children.

Technology and children's socialization:

Technology changes the way kids socialize and interact with others, which can have huge impacts on their mental and emotional well-being.

Studies have shown that that high levels of social media use, in both kids and adults, can lower self-esteem and create negative moods, they also have a difficult time developing emotions the same way other kids would if they spend too much of their time with technology and not enough time with others.

This doesn't mean that they shouldn't use technology but it means that there should a reasonable use of technology. Sometimes is not easy for children to understand so there is a need to communicate with them slowly and to explain negative sides of technology.

Depression is another important issue :

The authors of a 2016 discussed the link between social networks and mental health issues, such as depression and anxiety. Their research found mixed results. People who had more positive interactions and social support on these platforms appeared to have lower levels of depression and anxiety.

However, the reverse was also true. People who perceived that they had more negative social interactions online and who were more prone to social comparison experienced higher levels of depression and anxiety. So, while there does appear to be a link between social media and mental health, a significant determining factor is the types of interactions people feel they are having on these platforms.

But this is not a picture of kids we want to see, so we must all work together for better childhood, for better children's development including their health and social life. We can talk with them with kindness and trying to give them right examples, professional help can be great work because we want to see happy, healthy kids we want to see them being the positive spirit of the world so the picture we want to see is happy healthy and smiley children.

“Music gives a soul to the universe , wings to the mind, flight to the imagination and life and to everything”- PLATO

Technology today has both positive and negative effects

Excessive use of technology by children can isolate them from social life, impairing normal communication skills as well as socializing with peers, accelerating social distancing to avoid anxieties of not developing social communication skills which in these cases are underdeveloped by the excess time devoted to technology.

In recent decades as well as especially today, technology has moved at such a rapid pace accompanying us in many aspects at work, obtaining various information, further use and at home, but above all in children it is being used in a perhaps uncontrolled way or rather exaggerated. When we say this, it matters a lot because despite the fact that technology gives children space for information resources, learning, entertainment, socializing with friends, does not always positively affect them. This is due to the fact that a large part of them use technology as a game and not as an information tool. Although if we focus on the early ages where information should be obtained from parents, family members, further educators, teachers since even so they are not prepared to ask for any information you need for learning and there is the worst of opening pages that can offer violence or and something more.

Today we can say that life in a form has become dependent on technology. Although we can't doubt the opportunities offered by the Internet to children because in the right use it enables you new knowledge, many activities, but always be controlled and not excessive. In one side, the use of technology by children only for games and for a long time has side effects because games with friends have been outdoors with direct exposure to the sun, air, physical activity, where all these have brought fun.

As day by day these activities are heading towards extinction, children are finding themselves more and more close to technology, games on their parents' phones, tablets, laptops, etc. However, its misuse and long-term use is leading to poor results. With a word we can say that uncontrolled use of technological equipment can send children in dependence and isolation from family and society, this can also lead to communication deficiencies. This can also be a reflection of adults or family members, where children at the same time in most cases reflect the parents or copy them. Otherwise, the excessive use of technology by children can cause many problems such as:

Linguistic impairment, because children watching videos in different languages happen to have trouble speaking, rarely does the opposite happen to some children learning two languages at the same time on the other hand, there are cases when the child gets stuck and with great difficulty manages to speak a native language.

Another linguistic element is the shortening of words throughout writing in chat/social networks with friends as it happens with abbreviations which they use even in everyday life like:

instead of the word **THANK YOU** today is written briefly **THNX,**
YOU ARE WELCOME **YAW,.....**

Social aggression is also a major problem caused by excessive and improper use of technology, and quite widespread in recent years precisely because of the violence in the content of various videos shown, it follows that we also have consequences, such as:

- Lack of concentration for learning,
- Reduction of socialization in communication
- Problems with lack of attention

- Affects mental development / children today do not know the world without smartphones, laptops, tablets ...
- Social media - there children can encounter inappropriate, harmful websites that negatively affect their thinking process not neglecting the anxiety they can cause.

All this today comes because technology has penetrated almost all families, where parents spend a lot of time on the phone, laptop, other technological devices maybe the job requires you but at the same time children do not always find enough space for communication and it is more than normal and a behavior distracted from the children to get attention from the parent.

From everyday life in various public places such as cafes, shopping malls, etc. there is a lot of use of technological tools by children perhaps simply to achieve the peace and comfort of adults in their conversations, give children their phones managed to talk quietly.... so we can simply say that in these cases children are a reflection of their parents....

With the use of technology that negatively affects children's imagination, because today only opens the internet on the phone where games and everything else about "entertainment" they have ready. Low concentration, short attention span, distraction from any activity as teaching and non-teaching, further lack of development of imagination and expressive skills and creative children where it is well known that their world is very colorful and creative imagination crosses all boundaries, stuck behind by excessive use of technology

Lack of communication in society at the same time and increasing the degree of aggressiveness, dependence on the means of technology, all these prevent the normal development of the child both socially, intellectually, confusing REAL with VIRTUAL life.

As a music professional I mean that Music at the same time musical activities, interpretation on instruments is a very good opportunity to take children away from technology which does not always have positive effects. We know that not all children have a talent for music, but their

engagement in various musical activities is an opportunity to save their addiction created today to technology.

If we continue to talk about joining a music school it makes it possible for children to move away from technology technology where, in addition to following the instrument lessons,

they also have the practical part - the exercises that they have to do regularly. On the other side, here we must emphasize the socialization of the child with their peers, because it is the groups that follow the common subject where they learn, sing and at the same time they create new societies in addition to what they have in general schools and here as the effect of socialization increases.

Music also affects enhances performance also in other disciplines like language-reading, mathematics, and not only. I will further relate exactly what emotions and positive elements the interpretation in instruments gives us the ability to move away from the use of technology tools that today has become the syndrome of time.

First of all, the positive emotions they experience while performing on the instrument, besides the fulfilled spiritual, mental state, the effective fulfillment of time, it is worth emphasizing the happy faces of children when performing on instruments.

Involving children in musical activities, specifically in learning an instrument, provides them with a way out of the dependence made by technology, create positive effects by improving self-confidence and self-esteem.

Learning an instrument requires a lot of time, patience and practice this activity is the opposite of what children apply with technology tools. By achieving interpretation on the instruments regardless of which of them, the child achieves their goals:

- Feeling of pride during the performance
- Manages to create, this is expressed in their interpretive achievements
- Reading grades requires special commitment despite the letters and numbers they already know

- Positively affects physical and mental well-being
- Develops memory by keeping in mind the different parts, achieves the development of the capacity to receive different information, it simply affects their intelligence
- The brain is activated in many dimensions based on the fact that the child reads the notes and at the same time interprets them on the instrument - where there is a range of requirements such as: their place in the instrument, the way it is interpreted, the rhythm to be respected, the dynamics with which they are associated, so these are some of the components required during interpretation and at the same time the concentration of the child during the interpretation is maximal and leaves no room to think about anything else.
- Improves coordination, where the brain during interpretation on the instrument needs to work faster and more efficiently to read the musical writing-notes and to focus on their interpretation ...
- In the upper grades, the expressive abilities of children are highlighted, not only with notes but also in words which technology reduces
- Expressing more complex feelings that may not have been possible before, simply finds the simplest way to decompose something that has been more difficult in the past
- Through interpretation, patience, motor and expressive skills are achieved
- From all these develop skills not only for music, but also for life in general

Benefits that children achieve during the interpretation with instruments besides avoiding the use of technology tools, are:

- Increases responsibility - Playing an instrument comes with its responsibilities, where at the same time each instrument has different procedures to maintain proper functioning,
- Increases memory capacity - Children listening to music and playing a musical instrument stimulates the child's brain and can increase their memory,
- Learns perseverance - Learning to play an instrument takes time and striving, indeed, for children to have patience and perseverance,
- Increases the concentration of children - Playing a musical instrument increases concentration on rhythm, music notes, value,
- Promotes social skills - Playing an instrument can be a great way of improving children's lives in a social way where we have the socialization of children with other children in groups during various activities as well as concerts.

With a summary of these mentioned above it should be noted that children in addition to their concentration and development they actively commit in music because through active generation and the

connection that sounds have with the brain they develop emotionally, socialize and manage to appreciate the real things that surround them.

Finally we can say that playing musical instruments enables children happiness in their lives, where during the performance on a musical instrument emotional and entertaining activity is achieved which can be directly observed in the happy faces of children without neglecting all the other positive influences mentioned above and we must also keep in mind that not all children need to become professional - instrumentalists, so simply have a general musical

For a right development like emotional, intellectual, social, cultural of the child commitment them in activities where at the same time these activities keep them away from technology.

REFERENCES

<https://medium.com/thrive-global/will-technology-ruin-your-childrens-development-663351c76974>

<https://www.medicalnewstoday.com/articles/negative-effects-of-technology#psychological-effects>

<https://www.thetot.com/baby/the-impact-of-technology-on-behavior/>

https://www.google.com/search?q=children+and+technology+images&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwjL_M3N2K3uAhUCKewKHVRNBboQ_AUoAXoECBAQAw&biw=1366&bih=657#imgrc=FaceFu0Rh7JjUM

https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fthe.ismaili%2Fmzambique%2Fmzambique-youth-corner%2Fchildrens-day&psig=AOvVaw2ykoW2YRgF_7RII3gyYSfo&ust=1611776619516000&source=images&cd=vfe&ved=0CAIQjRsqFwoTCICBkeytuu4CFQAAAAAdAAAAABAq

<https://www.digitaldetox.com/blog/the-19-negative-effects-of-technology>

<https://www.infocentarjug.rs/ndikimi-i-teknologjise-ne-zhvillimin-e-femijeve/>

<http://www.scan-tv.com/cilat-jane-efektet-negative-qe-teknologjia-ka-tek-femijet/>

<https://www.classlifestyle.com/news/32195/parents-beware-the-use-of-the-phone-in-vivid-children-has-these-serious-consequences/> + photo

<https://www.google.com/imgres?imgurl=https://www.pianotuningfortworth.com/uploads/1/2/4/5/124518540/published/young-girl-learning-to-play+ photo>

Academic staff challenges in the shifting from physical to online learning

Laura NAKA¹

Abstract

Although we were aware of the spread of COVID 19 virus throughout the globe, the decision of the World Health Organization to declare a pandemic raised concerns for teachers in terms of continuity of the teaching and learning process. The World Health Organization on 11th of March declared COVID-19 as a pandemic, pointing to the over 118,000 cases of the coronavirus illness in over 110 countries and territories around the world and the sustained risk of further global spread. Respecting the measures to prevent the spread of the virus, online education at the University “Fehmi Agani” in Gjakova began to be applied within a week, regardless of the difficulties that appeared at the beginning. The responsible authorities of our university, immediately have been mobilized to continue teaching and learning online. Since most teachers have no experience in online or distance teaching, this was a new experience for everyone. However, this experience, like any other, faced teachers and students with its advantages and disadvantages. This study presents the factors that influenced the online teaching and learning process and their role during the process. Moreover, the impact of online learning strategies is one of the advantages that increased the professional capacity of teachers and made students overcome challenges while being part of groups through the electronic system provided by the university. During the present study, there are pointed some economic, social, technological and technical issues which are considered as inevitable problems in the teaching and learning courses during the pandemic time.

Keywords: online teaching, teaching methodology, learning challenges, pros and cons of e-learning.

¹ Prof. Asst. Dr.; University “Fehmi Agani” in Gjakova, KOSOVO

Is Distance Learning Really Efficient in Developing Language Skills of EFL learners? A Case of Three English Elementary Level Students

Mehmet Veysi BABAYİĞİT¹

Abstract

Technology has been developing rather fast in this global world, and many sectors such as business, health, farming, trade and education attempt to catch up with these rapid changes. However, these changes are just not result of technological developments since the pandemic illnesses such as Covid-19 outbreak change the regular flow of all facilities in almost all domains radically. It is without doubt that education also has to undergo some deep changes and employed distance learning programs in many parts of the world. The current study's purpose is to find out the role of distance learning in boosting language skills of elementary EFL learners. There are three participants comprised of two male and one female ones whose ages vary from 21 to 24. The data collection tool is interviews; each participant is asked some basic questions about the utilization of distance learning, and their speeches are recorded and analysed qualitatively. Since there is limited number of the participants, the data collection and analyses of the current study took two weeks. The results indicate that the participants are content with distance learning because they can have their classes at home in a comfortable manner, are able to develop their language skills rather well; however, some technical problems such as electric and internet cuts sometimes disrupt their motivation towards distance learning.

Keywords: Distance Learning, EFL skills, developing, education

¹ Dr. Batman University, TURKEY. E-mail: m.veysi.babayigit@gmail.com

INTRODUCTION

Technology has a great influence on practical issues of language teaching and learning in these current years, and these practical issues have undergone some on-going changes. The global pandemic may be one of significant reasons for this because distance learning has been adopted widely for two years in many countries.

Since technology has significant roles in EFL programs, students' needs become various, and methodologies employing technological gadgets become rather widespread in order to replace the traditional technics (Cizreliogullari & Babayiğit, 2019). It is also claimed that multimedia technological devices are efficient in developing learners' language skills (Babayiğit, 2020a) because learners are able to come up with interactive and simulative classrooms in EFL settings (Pashler et al., 2008). Also, it is stated that technological devices are efficient in presenting new challenges to the teachers to use in a class (Koehler & Mishra, 2009). Besides, cameras or recorders which are some of the gadgets of multimedia technology (Bardovi-Harlig & Dornyei, 1998) are thought to be influential in EFL contexts. Hence, integrating technological devices or methodologies are hoped to yield successful results for EFL learners.

Distance learning has been employed in almost all parts of the world as a main education process due to the global outbreak of Covid-19 in those days. It is claimed that distance learning with social applications may lead students to come up with either successful or unsuccessful outcomes in EFL contexts (Babayiğit et al., 2020a). Besides, it is asserted that distance learning should be integrated with teaching curriculum since learners can hold the chance of using online tools successfully (Babayiğit et al., 2020b). Harmon and Jones (1999) are on the idea that distance learning provides an affluent learning environment because the online tools are generally informative, supplemental and essential. In addition, it is believed that online learning tools or materials are able to transfer knowledge and provide a successful context (Oliver and Herrington, 2001). Thus, integration of distance learning tools provide an interactive and knowledgeable setting for learners.

In conclusion, technology based learning is crucial in developing EFL learners skills, and since distance learning utilizes technology, it is difficult to consider distance learning without technology.

METHODOLOGY

Distance learning has been efficient and very common in those days due to the changes in the world. It may be asserted that technology cannot be used for all level of language learners; therefore, the current study seeks elementary level of EFL learners' perceptions about the role of distance learning in developing their language skills.

The number of the participants for the study is three including two males and one female. The names of the participants have been kept anonymous for confidential and ethical issues; therefore, the participants have been named as A, B and C. The ages of participants vary from twenty-one to twenty-four. All of these Turkish participants have different native languages such as Kurdish, Turkish and Zazaki. In addition, they are graduates of Bachelor and high school, and their English level is elementary. The

main data collection tool is interviews. Each participant had one interview with the researcher and since the number of the participants is not high, the data collection duration took one week, and the data analyses took one more week; in total, it is two weeks. First, the data was recorded so as not to let the researcher misinterpret the perceptions and then, all of the obtained data was analysed qualitatively. The data collection was conducted in Turkish as their levels are elementary. The following questions were directed to the participants about their perceptions on distance learning.

- *How do you regard distance learning (online learning)?*
- *In your opinion, what are the benefits of distance learning?*
- *In your opinion, what are the drawbacks of distance learning?*
- *Are you eager to continue distance learning for the other levels? Why/ why not?*
- *What may be the main difference between face to face learning and distance learning? Why do you think so?*

FINDINGS

The current study attempts to investigate three participants' views on the role of distance learning in boosting their language learning skills during the Covid-19 pandemic. The following table illustrates some demographic information about the participants in the study.

Table 1. Demographic Information about the participants

Participant	A	B	C
Gender	Male	Male	Female
Age	21	24	23
Level	Elementary	Elementary	Elementary
Nationality	Turkish	Turkish	Turkish
Native Language	Kurdish	Turkish	Zazaki
Education Status	High School	Bachelor	Bachelor

Considering the table 1, it is clear that there are two male participants and female participant. Also, their ages are not the same since the participant A is 21, the participant B is 24 and the participant C is 23. It is also clearly indicated that all of the participants have the same level of English which is elementary. Besides, their nationality is the same "Turkish": however, each of them has different native languages. Lastly, it can be stated that one participant is the graduate of high school and the others are the graduate of Bachelor; therefore, the number of BA graduates is higher.

Each of the participants took active roles in the taking roles and answering the questions in the interviews. The following excerpts indicate the overall answers of each participant for the current study.

Excerpt 1: (Participant A)

Although I was expecting a very unsuccessful process for online learning, my views changed each day because it was really different and nice. There are many benefits. First, I was at home and did not have to get on bus and take a long way. Also, I was in a relaxed manner and lying on my bed; however, there are some problems such as internet connection problems. For sure, I will be eager to continue the other levels via distance learning because I do not spend much time on my way, walking etc. I think there is no difference because I was able to get whatever I want.

Excerpt 2: (Participant B)

I think distance learning is very common in those days. Maybe it is known before but I have learnt it currently. I think it has some advantages. For instance, I don't spend time with transportation, having lunch outside or walking in the street. Also, I have my classes in a comfortable manner at home. The common problems with distance learning are internet and electricity cuts. Sometimes, my guests make noises and I cannot concentrate. Still, I want to continue distance learning because its advantages are more. Lastly, I cannot see any difference in terms of understanding main points via distance learning. I think I have no problem.

Excerpt 3: (Participant C)

I work in a company and have problems to get regular permission from my work. Thankfully, I am able to participate in the classes actively and interactively via distance learning. Hence, I love it. I think it is really prestigious and time-saving. As a drawback, I think the internet connection may be the only problem. Of course, I like distance learning and I really want to continue because I am able to have my classes in a comfortable context. In terms of teaching and learning, I regard both face to face and distance ones the same but we cannot develop relations of friendship a lot via distance learning.

The excerpts of the participants claim that the participants have the same thoughts and feelings about distance learning since they regard it as prosperous and comfortable. Besides, advantages are regarded more than the disadvantages. The main disadvantages are thought to be internet and electricity connection problems. Also, it is claimed that having guests may impede learning somehow but still learners prefer distance learning to face to face learning.

CONCLUSION

The current study investigated the role of distance learning on developing language skills of elementary level EFL learners. Three participants' views were sought by interviews conducted in Turkish as their English level is elementary and they cannot express these issues in the target language. The results revealed that the participants found distance learning as fruitful because they were able to grasp the main issues in learning the target language in a comfortable environment. Besides, it is indicated that learners do not have to bear some practical issues such as using transportation, having meals and developing

friendship for their courses. The results cannot be disseminated the whole studies or regarded as general as these are just peculiar to that study.

REFERENCES

- Atadil-Kuzucu, E. & Kartal, G. (2020). Technology and content integration for English language learners in a vocational high school. *Journal of Computer and Education Research*, 8 (15), 114-135.
- Babayiğit, M. V. (2020a). Does Multimedia Technology Facilitate Pragmatics Awareness among Teenage Learners? A Case of Secondary-School Students. *International Journal of Kurdish Studies* 6 (2), 164 – 174, DOI: <https://doi.org/10.21600/ijoks.724142>.
- Babayiğit, M. V., Altun, Ö., & Cizrelioğulları, M. N. (2020a). *Do Whatsapp Applications Really Work During Distance Learning Process A Case of Prep Class Students in South East of Turkey*. 3rd ECLSS International Online Conference on Economics and Social Sciences, 28-29 July 2020, Kielce, Poland.
- Babayiğit, M. V., Cizrelioğulları, M. N., & Altun, Ö. (2020b). *How Does Online Learning Facilitate Teaching Is it a New Phenomenon or Due to Coronavirus A Collection of Students' Views*. 1st ECLSS International Online Conference on Economics and Social Sciences, 20-21 May 2020, Semerkand, Uzbekistan.
- Bardovi-Harlig, K., & Dörnyei, Z. (1998). Do language learners recognize pragmatic violations? Pragmatic versus grammatical awareness in instructed L2 learning. *Tesol Quarterly*, 32(2), 233-259.
- Cizrelioğulları, M.N., & Babayiğit, M.V. (2019). The Impact of Multimedia Technology on Boosting Student Teachers' Pedagogical Content Knowledge Compared to Traditional Teaching. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi* 3 (1) , 1-16 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ihssr/issue/41992/460943>.
- Harmon, S. W., & Jones, M. G. (1999). The five levels of web use in education: Factors to consider in planning online courses. *Educational Technology*, 39(6), 28-32.
- Koehler, M., & Mishra, P. (2009). What is technological pedagogical content knowledge (TPACK)? *Contemporary issues in technology and teacher education*, 9(1), 60-70.
- Oliver, R., & Herrington, J. (2001). Teaching and learning online: A beginner's guide to e-learning and e-teaching in higher education.
- Pashler, H., McDaniel, M., Rohrer, D., & Bjork, R. (2008). Learning styles: Concepts and evidence. *Psychological science in the public interest*, 9(3), 105-119.

Hukuk Çevirisinde Manipülasyon

Dr. Seda DURAL¹

Abstract

Manipulation may be seen as the expression of deceptive tactics resorting to hiding one's real motives, both good and bad, in both daily contexts and translation (Kramina, 2004: 37). As a matter of fact, van Dijk also states that manipulation is characterised socially as illegitimate dominance that confirms social injustice. Manipulation as mind management cognitively includes interference with understanding mechanisms, the creation of prejudiced conceptual constructs, and information and ideologies as social representations. Discursively, he states that manipulation often involves ideological forms and forms of discourse such as emphasizing our good things and their bad things (2006: 359). Using manipulation, which creates negative connotations in its current form, in translation does not always create negativity. Stating that every translated text is an act of “rewriting”, Lefevere (1992) mentioned that the steps taken to make the text understandable are inevitable. On the other hand, Farahzad (1998) examined that the unconscious manipulation in translation and stated that the translator shapes the target text. According to Farahzad, any additions, incomplete translations and manipulative shifts are not only due to language discrepancies, but also to the translator’s unconscious attempt to complete gaps in the text. He explains this with the tendency of the individual to complete the missing parts, shapes and sounds according to Gestalt psychology. Hence the question of “Is manipulation good or bad?” can only be answered over the aim of translation/translator, the context of translation and the type of the translated text. Since translation is “an act of rewriting” and changes in the text are inevitable, manipulation can occur in the translation of every kind of text. At this point manipulation can be regarded as inevitable not as bad. In this context, manipulation strategies in legal translation will be examined in this study. For this purpose, *the Istanbul Declaration on Transparency in the Judicial Process*, a document which is an exceptional human rights text developed by chief justices and judges from 5 continents and 30 countries upon the invitation of the Court of Cassation of the Republic of Turkey in cooperation with the United Nations

¹ Chief/Translator, TURKEY. E-mail: sedadural1@hotmail.com

Development Program (UNDP) and adopted by the Economic and Social Council Resolution on 23 July 2019 without being discussed in intergovernmental meetings before, will be examined.

Keywords: Manipulation School, manipulation in translation, legal translation, manipulation strategies, the Istanbul Declaration

GİRİŞ

1970’li yıllara kadar kaynak metin odaklı yürütülen çeviri çalışmaları, bu tarihlerde hedef metine yönelmeye başlamış, bu kapsamda Even-Zohar “çoğul dizge kuramı”yla, Gideon Toury “hedef odaklı kuramı”yla, Ernest Aulgust Gutt “açıklayıcı bildirişim kuramı”yla, Hans Vermeer “skopos kuramı”, Holz-Mänttari “eylem odaklı çeviri kuramı”yla, Lederer “yorumlayıcı anlam kuramı”yla bu konuda çeşitli çalışmalar yürütmüşlerdir (Yalçın, 2015: 54). İşlevselci yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilen bu çalışmaların yürütüldüğü 70’ler ve 80’lerde çeviri sadece dilsel bir aktarım olmaktan çıkmış, çevirinin aynı zamanda sosyal ve kültürel unsurları da aktaran bir eylem olduğu görüşü savunulmaya başlamıştır. Hatim ve Mason’a göre artık çevirmenler “ayrıcılık okuyucular” haline gelerek üretmek için okuyan ve yeniden kodlamak için kodu çözen durumuna gelmiştir (1990: 224).

İşlevselci yaklaşımlar arasında Alman çeviribilimci Hans Vermeer çeviri metinlerin hep bir amaç yani skopos için üretildiğini savunduğu “skopos kuramı”yla adından sıkça söz ettirmiştir. Bu kurama göre esas amaç, her şeyden önce işlevsellik bakımından başarılı bir çeviri elde etmek için çeviride kullanılacak yöntem ve stratejileri belirleyen çevirinin amacına odaklanmaktır. Vermeer’e göre kaynak metnin neden çevrileceğini bilmek ve hedef metnin işlevine dair fikir sahibi olmak önemlidir (Munday, 2001: 79). Çevirmeni bir uzman olarak ele alan skopos kuramında altı temel kural bulunur:

1. Hedef metin çevirinin amacı tarafından belirlenir.
2. Hedef metin, kaynak kültür ve kaynak dilde aktarılan bilgiyi, hedef kültürde ve hedef dilde aktarır.
3. Hedef metnin gerçekleştirdiği bilgi aktarımı geri dönüşümlü değildir, yani kaynak metne yansımaz.
4. Hedef metin, kendi içinde tutarlı olmalıdır.
5. Hedef metin, kaynak metinle tutarlı olmalıdır.
6. Yukarıda anılan 5 kural hiyerarşik bir düzende verilmiştir ve skopos kuralı hepsinden önde gelir (Munday, 2001: 80).

Skopos kuramında kaynak ve hedef metin ilişkisi, bağdaşıklık (tutarlılık) ve sadakat ile açıklanabilir. Çeviri işlemi sonucunda elde edilen hedef metnin kaynak metinle kıyaslandığında ne ölçüde tutarlı olduğu ve kaynak metne ne ölçüde sadık kaldığı gibi ölçütler iki metin arasındaki ilişkinin boyutunu belirler. Benzer tarihlerde Gideon Toury betimleyici çeviri çalışmaları kapsamında yaptığı çalışmalarda kaynak ve hedef kültür arasındaki ilişkiyi başka bir açıdan ele almıştır. Ona göre, çeviriler kaynak kültürün değil hedef kültürün bir meselesidir ve çevirinin üretildiği ve okunduğu bağlamların hedef kültürde nasıl doğduğu, geliştiği, değiştiği gibi konular Even-Zohar'ın öncülük ettiği “çoğuldizge kuramı” üzerinden açıklanır. Bu kurama göre çeviri metinler farklı konumlarda yer alabilirler, bazıları birincil konumdayken bazıları ikincil konumda olabilirler, bu durum çevirmenler tarafından kullanılacak çeviri stratejileri üzerinde etkilidir. Even-Zohar çeviri metinlerin konumu ve çeviri stratejileri arasındaki ilişkilerle çeviri metinlerin tek başlarına var olmadıklarını, diğer metinlerin oluşturduğu ilişkiler ağının içinde yer alacaklarını vurgulayarak bu ilişkiler ağında meydana gelen değişikliklerin çeviri ile ilgili beklentileri ve çeviri stratejilerini de etkileyeceğini belirtir. Böylece betimleyici çeviri çalışmalarının çıkış noktası olan “eşdeğerlik” ve “yeterlik” tanımları tarihsel ve bağlamsal hale gelmiştir (Tahir Gürçağlar, 2014:129-132). Toury, “kabul edilebilirlik” ve “yeterlik” kavramları üzerinde durmuş, kaynak metne sadakati “yeterlik”; hedef dilin ilkelerine ve kurallarına uygunluğu ise “kabul edilebilirlik” ile açıklamıştır (Yalçın, 2015: 61).

Takip eden yıllarda Andre Lefevere sosyal ve ideolojik konuları vurguladığı bir çeviri sistemi geliştirmiştir (Hermans, 2009: 102). Susan Bassnett ile birlikte yaptıkları bir çalışmada çeviriye ideoloji ve güç kavramlarını dahil etmiş ve bunu “kültürel dönüş” olarak adlandırmıştır (Tahir Büyükçağlar, 2014: 141). “Kültürel dönüş” paradigmasında ideoloji çeviri çalışmalarının temel kaygılarından biri haline gelmiştir (Lopez ve Caro, 2014: 251).

İdeolojiyi çeviri çalışmalarına aktaran ilk akademisyen olan Lefevere'ye göre “çeviri en belirgin şekilde kabul edilebilecek bir yeniden yazma türüdür... potansiyel olarak etkilidir; çünkü bir yazarın ve/veya bir dizi eserin görüntüsünü başka kültürde yansıtabilir” (1992: 9). Munday bu noktada, çevirinin kaynak metni başka bir dilin okuyucularına açarak kültürlerarası aktarım biçimi olduğunu belirtir. Kaynak metin ve hedef metin karşılaştırılmak istendiğinde dolayimsız şekilde okunursa metindeki değişiklikler fark edilmez. Bu nedenle, hedef metnin kaynak metnin vermeye çalıştığı mesajı değiştirip değiştirmediğini ortaya koymak için titiz bir analiz yapılması gerekir (2007: 196-197). Bu analizde çevirinin toplumsal, tarihsel ve kültürel boyutu ile karşılaşıyoruz. Her çeviri bu bağlamlar çerçevesinde oluşturulur. Bassnett'in ifade ettiği gibi çevirinin yapıldığı bağlamların detaylı incelenmesiyle çeviri sürecini aydınlatmak amacıyla çeviri metinlerin analizini içeren yeni yöntemler geliştirilmiştir. Bu süreçte çeviri işleminden çok hedef metinlere öncelik verilmiştir (Fang, 2011: 159). Hedef metinlerin incelenmesi çeviri eylemini gerçekleştirirken kullanılan stratejilerin incelenmesini doğurmuş, neticede “metin manipülasyonu” kavramı sıkça duyulur hale gelmiştir.

Çeviri Çalışmalarında Yeni Bir Bakış: Metin Manipülasyonu

Andre Lefevere, *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame* (1992) adlı çalışmasında çeviri çalışmalarına farklı bir bakış açısı getirmiş, yukarıda bahsedildiği gibi çeviriye bir

“yeniden yazma” eylemi olarak tanımlamış ve tüm yeniden yazma eylemlerinin ideolojik bir yönü olduğunu dile getirmiştir. Lefevere’ye göre çeviri metne atfedilen değer onu yeniden yazarlar tarafından kazandırılır (Lefevere, 1992: 1). Buradan hareketle çeviriye bir tür manipülasyon olarak yaklaşan Lefevere’ye göre hiçbir çeviri bir boşlukta gerçekleşmez, çeviri özel bir amaç veya amaçlara hizmet eder ve çeviriyi şekillendiren bir güç hep vardır. Çevirisi yapılacak eserlerin seçimi, çevirinin amaçları hep bu güç tarafından belirlenir (Shuping, 2013: 56).

Çeviride manipülasyon için kesin bir tanım bulunmamakla beraber çeşitli akademisyenler tarafından manipülasyona dair görüşler betimleyici çeviri çalışmaları veya Manipülasyon Okulu ile ilişkilendirilmiştir. Manipülasyon Okulu, çeviriye manipülasyon olarak veya daha doğru bir ifadeyle hedef kitle için metinlerin hedef dil normlarına uygun ve çeşitli kısıtlamalar altında yeniden yazılması olarak yaklaşmışlardır. Bu okulla ilişkilendirilen akademisyenler esas olarak edebi metinler, onların çevirileri ve çevirinin kültürel yönleriyle ilgilenirler. Çeviriyi karşılaştırmalı edebiyatın bir dalı olarak gören bu akademisyenler arasında Lefevere’den başka James Holmes, Jose Lambert, Theo Hermans, Susan Bassnett ve Itamar Even-Zohar ve Gideon Toury yer alır (Dukate, 2007: 39).

Manipülasyon Okulu grubu çevirinin; üretim öncesi aşama, üretim aşaması ve üretim sonrası aşama olarak adlandırılabilir üç çeviri aşamasında mevcut faktörler ve işleyen süreçler nedeniyle manipülasyona uğrayabileceğini düşünür. Üretim öncesi aşama, çevirisi yapılacak metnin seçildiği aşamadır. Çevrilecek metinler rastgele seçilmez. Kaynak ve hedef dilde hangi eserlerin hangi amaçlarla çevrilmesi gerektiğine karar veren belirli temsilciler ve güçler vardır. Üretim aşamasında, çevirmen çeşitli kısıtlamalar altında çalışır ve bir metnin nasıl çevrilmesi gerektiği ile ilgili belirli yönergeler, göstergeler ve ipuçları doğrultusunda hareket eder. Bu aşamada dile ilişkin (nesnel) faktörlerin yanında ideolojik ve bireysel (öznel) faktörler de devreye girer. Üretim sonrası aşaması, metnin sunulma ve söylemlerde yansıtılma biçimini ifade eder. Hedef dilde kabul görmesi ve hedef dilin edebi sistemindeki konumu büyük ölçüde sunulma şekline bağlıdır. Manipülasyon olarak adlandırılabilir tüm bu faaliyetler kültürel, politik ve ideolojik değerlendirmelere dayanır (Dukate, 2007: 41-42).

Sadece Manipülasyon Okulu temsilcileri değil aynı zamanda profesyonel çevirmenler ve hatta okuyucular bile manipüle edildiklerine dair bir kaniya sahiptirler. Bu nedenle, hedef dilin bakış açısından, tüm çevirilerde kaynak metnin belli bir amaç için bir ölçüde manipülasyona uğradığını ima ederler ve edebi çevirilerde manipülasyondan kaçınılmasının mümkün olmadığını dile getirirler (Klimovich, 2015: 244; Hermans,1985: 11). Bu kapsamda iki tür manipülasyondan bahsetmek mümkündür: bilinçli ve bilinçdışı. Sosyal, siyasi ve diğer nedenlerle yapılan manipülasyon bilinçli manipülasyon iken, çevirmenin bilgi eksikliği nedeniyle yapılan manipülasyon bilinçdışı manipülasyondur. Bilinçdışı manipülasyon çoğunlukla psikolojik faktörlerin etkisi altında gerçekleşir (Farahzad, 1998: 1-2).

Çevirisi yapılan çok sayıda edebi eserin ideolojik, siyasi ve kültürel nedenlerle manipülasyona uğradığı iddiası, edebi eserlerin farklı dillere yapılan çevirilerinde kanıtlanmıştır (Klimovich, 2016: 543); ancak çeviride manipülasyon çoğunlukla edebi eserlerin çevirileri için düşünülse de diğer metin türlerinde de manipülasyona rastlanabilir. Bu kapsamda bu çalışmada hukuk çevirilerinde manipülasyon konusu ele alınacaktır.

Hukuk Dili ve Hukuk Çevirisinin Özellikleri

Hukuk hayatımızın her alanını kuşattığı için hiç kimsenin açık, tutarlı ve anlaşılır hukuki metinler konusunda bir itirazının olmamasına şaşırılmamalı; ancak maalesef hukuki metinler adeta yalnızca hukukçuların anlayabileceği bir dille yazılmaktadır. Bu nedenle, hukukçu olmayanlar için hukuk metinleri Heylen ve Steurs (2014)'un belirttiği gibi belirsizlik ve kafa karışıklığı ifade etmektedir. Bu durum yalnızca kullanılan terminolojiden kaynaklı olmamakla beraber hukuk söylemindeki karmaşık ifadeler de buna yol açmaktadır. Bu kapsamda Talaván (2016) hukuk dilinin genel özelliklerini kısaca şu şekilde özetlemiştir:

1. Latincenin kullanılması
2. Fransızca ve Normandiya kökenli terimlerin kullanılması
3. Resmi ve arkaik bir dilin kullanılması
4. İfade fazlalığı
5. Bir dizi hukuki sıfat kullanımı
6. Belirli bir biçim-sözdizimsel yapının kullanımı (sıkça isim-fiil kullanılması; uzun, karışık ve belirsiz cümlelerin kullanılması; kelime tekrarı; sentaktik yapı; noktalama işaretlerinin az kullanılması (çeviri esnasında bu eksiklik giderilmelidir); İngilizcede sıklıkla kullanılan -er, -ee gibi son eklerin, zarfların, edatların ve bağlaçların kullanılması)

Talaván'ın belirttiği tüm bu özellikler bir hukuk çevirmeni için oldukça zorlayıcıdır. Hedef kültürün hukuk sisteminde yer almayan Latince ve Fransızca kökenli terimlerin çevrilmesi bazen anlam karmaşasına yol açabilmekte; çevrilmemesi ise hukukçu olmayan okuyucular için metni anlaşılabilir hale getirmektedir. Öte yandan cümlelerin uzunluğu, resmi ve eski dil kullanımı, biçimsel ve sözdizimsel olarak farklı cümle yapılarının kullanılması hukuki metinlerin hedef dile aktarılmasında çevirmen açısından da oldukça yorucu olmaktadır.

Buna ek olarak, Stolze bir çevirmenin çevrilecek metne baktığında standart makro yapılar göreceğinden bahseder. Çevirmenin her metinde öncelikle ele alınan dillerdeki metinler için ilgili makro yapıları bilmesi gerektiğini belirtir. Ancak, çeviri gerçeklerin karşılaştırılması değil, bir hizmettir, çevirmenin metni anlamaya yarayan bir araç olduğunu hatırlamak gerekir. Stolze'ye göre hukuki değere sahip bir belge yalnızca kaynak dilde bu değere sahiptir, çeviri yoluyla ancak okunabilir ve anlaşılabilir hale getirilir. Hukuk metinlerinin özel bir terminolojisi olduğuna da değinen Stolze, bu özel terminoloji ile karşılaştığında çevirmenin; birebir çeviri yaparak, ödünçleme yaparak, hedef terim ile değiştirerek, daha genel bir terim kullanarak, açıklayıcı not ekleyerek, parantez içinde kaynak terimi de yazarak, kaynak terimi dipnota ekleyerek ve yeni bir sözcük kullanarak, yani hedef dil hukuk sisteminde yer almayan bir sözcüğü kullanarak cevap verdiğini belirtir. Hukuk metinlerinin teknik stiline de değinen Stolze, anonim bir üslup kullanıldığından bahseder. Yani edilgen yapıda cümleler kurularak 3. şahıs zamirlerinin kullanılması, dikkati kişilerden çok olaya çeker (2013: 9-10).

Dikkat edildiğinde hukuk terminolojisi karşısında, çevirmenin başvurduğu tüm yollar metni anlaşılır kılmak adına yapılan manipülatif hareketlerdir. Çevirmen hukuki bir metin karşısında çeşitli çeviri yöntem ve stratejilerine başvurmak zorundadır; ancak bağlayıcı hukuk metinlerinin (ör. sözleşmeler, anlaşmalar, kanunlar vb.) yanlış veya eksik çevrilmesinin doğurabileceği sonuçlar düşünüldüğünde, kaynak metnin özüne sadık kalmak amacıyla birebir çeviri stratejisi yaygın olarak kullanılsa bile diğer her metin türünde olduğu gibi bilgilendirme amacıyla hazırlanan hukuki metinlerinin çevirilerinde de manipülasyonla karşılaşılabilir.

Bir Çeviri Stratejisi Olarak Manipülasyon: Hukuk Çevirisinde Örnek Metin İnceleme

Diğer çevirmenler gibi hukuk çevirmenleri de kaynak dilin hukuk sisteminin gerçek anlamını korumak, metnin doğru anlaşılmasını sağlamak için (kaynak dil odaklı) veya kaynak dildeki mesajı yeniden biçimlendirerek hedef dilin kültürel ve hukuki özelliklerini göz önünde bulundurarak (hedef dil odaklı) çeşitli çeviri stratejilerinden yararlanabilir (Paolucci, 2017). Neticede diğer çeviri türlerinde olduğu gibi hukuk çevirisi sırasında da kaynak dilin ve hedef dilin tarihsel, kültürel ve sosyal bağlamlarına hakim olmak önemli bir rol oynar ve çevirinin kalitesi üzerinde etkili olur (Piszcz ve Sierocka, 2020: 538).

Yerelleştirme (hedef dil odaklı) ve yabancılaştırma (kaynak dil odaklı) çeviri stratejileri bu anlamda en sık karşılaşılan çeviri stratejileridir. Dukate ise manipülasyonu da bir çeviri stratejisi olarak değerlendirerek, bunun iki türlü algılanabileceğini belirtir. Birincisi olumsuz çağrışımlar uyandırır; çünkü çevirmenin ideolojik duruşu metinde fark edilebilir. İkincisi ise olumlu çağrışımlar uyandırır; çünkü çevirmen kaynak metni hedef kitleye yaklaştırmaya çalışır ve böylece kabul edilmesini sağlar, kültürel boşluğu doldurur ve anlamayı kolaylaştırır (2007: 78-79).

Buna göre çeviride rastlanabilecek en yaygın manipülasyon stratejileri şunlardır:

Atlama (omission) stratejisi, kaynak metindeki bazı kelime veya kelimelerin çeviri esnasında atlanması, yani çevrilmemesi anlamına gelir. Bu strateji metinde genellikle fazlalık söz konusu olduğunda sadeleştirmek ve aktarılmak istenen düşünceyi daha kısa bir şekilde ifade etmek için tercih edilebilir veya hedef kültürde eşdeğer kelime(ler) olmadığında, yani hedef kültür için anlaşılır olmayacağı anlaşıldığında kullanılabilir (Sharma, 2015: 6-7). Baker (1992) kaynak metinde hedef metinde olmayan bir ifade ile iletilen anlamın, uzun bir açıklama yaparak okuyucunun dikkatini dağıtmaya değmeyeceği düşünüldüğünde, çevirmenlerin söz konusu kelime veya ifadeyi çevirmeyebileceklerini belirtir (1992: 40). Tekrara düşmekten, yanlış bilgi vermekten kaçınmak için ve doğallıktan taviz vermemek için bu strateji tercih edilebilir (Guerra, 2012).

Ekleme (addition) stratejisi, kaynak metinde örtük bir şekilde ifade edilen bir bilginin hedef metinde daha açık hale getirilmesi için hedef metne eklemeler yapılması olarak tanımlanabilir; ancak kaynak metinde çok önemli olmayan bir bilgi, eklemeler yoluyla vurgulanarak hedef metinde ön plana çıkarılabilmesi bir dezavantaj olabilir (Şahin ve Tarakçıoğlu, 2017: 493).

Değiştirme (substitution) stratejisi konusunda Baker, “kültürel değiştirme” ifadesini kullanır. Buna göre, kültüre özgü bir ifade, hedef okuyucu üzerinde benzer bir etki yaratabilecek bir hedef dil ögesiyle değiştirilir. Bu stratejinin avantajı okuyucuya tanıdık ve çekici bir ifade sunulabilmesidir. Bireysel

düzeyde, çevirmenin bu stratejiyi kullanma kararı büyük ölçüde (a) çeviriyi talep eden kişi/kurum tarafından kendisine ne kadar izin verildiğine (b) çevirinin amacına bağlıdır (Baker, 1992: 31).

Yumuşatma (attenuation/softening) stratejisi, hedef metin okuyucularının işlenen mesajı nasıl anlayacaklarına odaklanır. Bu stratejiye göre hedef metin okuyucular için doğal ve anlaşılır olmalıdır. Ancak kaynak metindeki ifadelerin çok fazla yumuşatılması, çevrilen metni ve stilini bozabilir (Sadauskaite, 2014: 27).

Bu stratejiler kapsamında çalışmada Yargıtay Başkanlığı'nın "Yargıtay Etik, Şeffaflık ve Güven Projesi" kapsamında yayına hazırlanan *Yargıda Şeffaflığa İlişkin İstanbul Bildirgesi* adlı belge incelenecektir. Bu belgenin hazırlanması için Yargıtay Başkanlığı ve UNDP'nin davetiyle Asya bölgesinin yüksek mahkeme başkanları ve yüksek yargıçları 20-22 Kasım 2013 tarihleri arasında İstanbul'da bir araya gelmiş, yargıda şeffaflığı güvence altına almaya yönelik adı geçen belgedeki onbeş ilkeyi geliştirmiş ve kabul etmiştir; aynı katılımcılar 1-4 Haziran 2016 tarihleri arasında Bursa'da yeniden bir araya gelerek bu onbeş ilkeyi teyit etmişlerdir. Yargıtay Başkanlığı'nın ev sahipliğinde UNDP ile yapılan işbirliği kapsamında 11-12 Ekim 2018 tarihlerinde İstanbul'da 4. Uluslararası Yüksek Mahkemeler Zirvesi düzenlenerek, 5 kıtadan 30 ülkenin yüksek mahkeme başkanları, yüksek yargıçları ve uluslararası uzmanların katılımıyla bu onbeş ilke yeniden teyit edilmiş, bu ilkelerin etkili biçimde uygulanması için tedbirleri geliştirmiş ve kabul etmişlerdir².

Söz konusu belgenin Yargıtay Başkanlığının öncülüğünde hakimler tarafından hakimlerin uygulaması için hazırlanmış olması ve 13-24 Mayıs 2019 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler'in Viyana'daki merkezinde düzenlenen Suçun Önlenmesi ve Ceza Adaleti Komisyonu (SÖCAK)'nun 28. Oturumunda Birleşmiş Milletler(BM)'e üye 192 ülkenin oyuyla kabul edilmesi belgeyi ayrıcalıklı bir konuma getirmiştir. İstanbul Bildirgesi ve Uygulama Tedbirleri ayrıca Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (A/73/831) ve Ekonomik ve Sosyal Konseyi (EKOSOK) (E/2019/56) belgesi olarak yayımlanmıştır. İstanbul Bildirgesi, hükümetler arası toplantılarda görüşülmeden kabul edilen insan haklarına ilişkin ilk BM metni olması bakımından önemli bir belgedir (Yargıtay Başkanlığı, t.y.)³. Bu nedenle çalışmada bu belgenin incelenmesinin hukuk çevirisi ve hukuk çevirisinde uygulanan stratejiler açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Metin İncelemesi

Çalışmada yalnızca *Yargıda Şeffaflığa İlişkin İstanbul Bildirgesi* incelenecek olup, *İstanbul Bildirgesinin Etkili Uygulanması İçin Tedbirler* kısmı çalışmayı daha fazla detaylandırmamak adına dahil edilmeyecektir.

² Söz konusu belgeye ve bu belgeyle ilgili tüm yayınlara ulaşmak için bkz. <https://www.yargitay.gov.tr/kategori/94/publications>

³ Detaylı bilgi için bkz : <https://www.yargitay.gov.tr/>

Atlama stratejisine örnek

Metinde atlama stratejisine belgenin başlığının çevirisinde rastlanmıştır. İngilizce başlıktaki “process” ifadesi Türkçe başlıkta çevrilmemiştir; çünkü bu metin sadece yargı sürecini değil tüm mahkeme kullanıcılarıyla beraber kamuoyunu da ilgilendirmektedir. Yargı süreci ifadesi sadece dava sürecini yansıttığı için daha kapsayıcı olması amacıyla “yargıda” ifadesi kullanılarak yargı süreci dışında da yargı faaliyetlerinden etkilenen herkes kapsama dahil edilmiştir. Burada atlama stratejisi önemsiz bir sözcüğü metinden çıkarmak amacıyla değil anlamı genişletmek amacıyla tercih edilmiştir.

Örnek:

Kaynak metin: The Istanbul Declaration on Transparency in the Judicial Process.

Hedef metin: Yargıda Şeffaflığa İlişkin İstanbul Bildirgesi

Ekleme stratejisine örnek

Metinde ekleme stratejisi daha çok Latince kökenli kelimelerin varsa hedef dildeki karşılığının eklenmesiyle veya kaynak metindeki sözcüğün açıklamasının yapılmasıyla metin daha anlaşılır hale getirilmiştir.

Örnek:

Kaynak metin: [...] where there is no sufficient legal aid publicly available, to consider initiatives such as encouraging **pro bono** representation of poor litigants by the legal profession... (Principle 3)

Hedef metin: [...] hukuki yardıma ihtiyacı olan dava taraflarının, kamu yararı için hukuk profesyonelleri tarafından **ücretsiz olarak** (pro bono) temsil edilmesini teşvik etme... (İlke 3)

Kaynak metin: [...] without violating the **sub judice rule**, the presumption of innocence, and the rights of parties to a dispute (Principle 11)

Hedef metin: İlke 11 **duruşmada kapalılık kuralını**, masumiyet karinesini ve uyuşmazlığa taraf olanların haklarını ihlal etmeksizin [...] (İlke 11)

Değiştirme stratejisine örnek

Metinde okuyucuya tanıdık bir ifade sunabilmek ve metni daha anlaşılır kılmak adına kültürel bir öğeden yararlanılmıştır.

Örnek:

Kaynak metin: [...] identifying systemic weaknesses in the judicial process, especially any that may have created “**gatekeepers**” seeking **gratifications**. (Principle 12)

Hedef metin: [...] **özellikle çıkar peşinde koşan “kapı tutucular”**ın türemesine sebep olabilecek yargı sürecindeki sistemsiz zayıflıkları tespit etme... (İlke 12)

Metinde kullanılan “gatekeeper” sözcüğünün sözlük anlamı “eşik bekçisi”dir ve bu sözcük daha çok gazetecilik biliminde kullanılan bir terimdir ve herkes tarafından anlaşılabilir bir terim değildir. Ayrıca “gratification” sözcüğünün sözlük anlamı “müfakat” yani ödül, sevindirici bir davranıştır. Oysa hedef metinde “çıkart peşinde koşan” şeklinde çevrilmiştir; çünkü bu ilkeye göre yargı adaletinin gerçekleştirilmesine ilişkin halkın memnuniyetini göz önünde bulundurmalı ve bu vesileyle adaletin kalitesini yükseltmeye çalışmalıdır. Eğer mahkemeler tüm şikayetler için “açık kapı” stratejisini uygularsa, mahkemedeki işleri üzerinden çıkart elde etmeye çalışan “kapı tutucular” ile muhatap olmaya gerek kalmadan herkes mahkemedeki işlemleri ve şikayetleriyle ilgilenebilirler.

Yumuşatma stratejisine örnek

Hukuk metinlerinin kesin ve net bir dille oluşturulduğu ve dolayısıyla herhangi bir yumuşatmaya ihtiyaç duyulmadığı gerçeğinden hareketle söz konusu metinde yumuşatma stratejisine rastlanmamıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada çeviride manipülasyon stratejisi ele alınmış ve manipülasyonun genel olarak çağrışım yaptığı olumsuz anlamın dışında çeviriyi daha anlaşılır kılmak, sadeleştirmek, kaynak metni hedef kültüre yaklaştırmak amacıyla da yapıldığı düşüncesinden hareket edilmiştir.

Çeviri Lefevre (1992)’nin ifadesiyle bir “yeniden yazma” eylemiyse, çeviri faaliyetinde manipülatif stratejiler kaçınılmazdır ve bu stratejilere her metin türünde rastlanabilir. Hukuk çevirisi de bu çerçevede manipülasyon stratejisinden yararlanan bir metin türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Hukuk sistemleri arasındaki farklılıklar ve bundan kaynaklanan terminolojik belirsizlikler çeviriye de yansımakta açık ve anlaşılır metinler elde etmek için çeşitli çeviri stratejilerinden yararlanılmaktadır.

Bu kapsamda çalışmada Yargıtay Başkanlığı ve UNDP işbirliğinde davet edilen 5 kıtadan 30 ülkeden yüksek mahkeme başkanları ve yüksek yargıçların bir araya gelerek hazırladığı *Yargıda Şeffaflığa İlişkin İstanbul Bildirgesi* ve çevirisi incelenmiştir. Buna göre; atlama, ekleme ve yer değiştirme stratejilerinden yararlanılarak kaynak metnin hedef kültür için açık ve anlaşılır hale getirildiği tespit edilmiştir.

Çevirisi yapılacak her metinde olduğu gibi hukuk çevirisi de artalan bilgisi gerektiren bir uzmanlık işidir. Hukuki metinler yalnızca sözlükteki anlamlarına bakılarak çevirisi yapılabilecek metinler değildir. Hukuk çevirisinde hedef hukuk kültürü önem taşıdığı gibi yine o kültürde çeviriyi talep eden kurum da önem arz etmektedir. Bu nedenle çeviriyi talep eden kurumların istihdam edecekleri çevirmenleri bir eğitim sürecinden geçirmeleri elzemdir, ancak eğitim sonrasında bu alanda kendini geliştirmek çevirmenin sorumluluğundadır ve Chroma’nın belirttiği gibi çevirinin kalitesini belirleyen en önemli unsurlardan biri çevirmenlerin hukuki metni tamamen anlama becerisine bağlıdır (2014: 295).

KAYNAKLAR

- Baker, M. (1992). *In Other Words: A course book on translation*. London: Routledge.
- Chroma, M. (2014). The New Czech Civil Code-Lessons from Legal Translation-A Case Study Analysis L. Cheng, K. Kui Sin, A. Wagner (Ed.). *The Ashgate Handbook of Legal Translation* (s. 263-297) içinde. Routledge Talor&Francis Group.
- Dukate, A. (2007). *Manipulation as a Specific Phenomenon in Translation and Interpreting*. (Doktora tezi, Litvanya Üniversitesi, Modern Diller Fakültesi). Erişim adresi: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/4984/6969-Aiga_Dukate_2007.pdf?sequence=1
- Farahzad, F. (1998). *Gestalt Approach to Text Manipulation in Translation*. 1-14.
Erişim adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED429437.pdf>
- Guerra, A.F. (2012). Translating Culture: Problems, Strategies and Practical Realities. *SIC-Journal*. Erişim adresi: <https://www.sic-journal.org/Article/Index/173> doi: 10.15291/sic/1.3.lt.1
- Hatim, B., and Mason, I. (1990). *Discourse and the Translator*. London: Longman.
- Hermans, T. (2009). *Translation in systems: Descriptive and system-oriented approaches explained*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Hermans, T. (2014) (Ed.). *The Manipulation of Literature Studies in Literary Translation*. New York: Routledge.
- Heylen, K., Steurs, F. (2014). Translating legal and administrative language: How to deal with legal terms and their flexible meaning potential. *Turjuman*, 23 (2). Erişim adresi: http://www.ling.arts.kuleuven.be/qlvl/prints/Heylen_Steurs_2014draft_Translating_Legal_Administrative_Language.pdf
- Klimovich, N.V. (2015). Manipulation in Translation (Exemplified by the Intertextual Elements' Translation). *Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Science*, 2(8): 244-251.
- Klimovich, N.V. (2016). Manipulative Strategies in the Translations of Literary Texts Carried Out in the Soviet Union. *Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Science*, 3: 543-550.
- Kramina, A. (2004). Translation as Manipulatio: Causes and Consequences, Opinions and Attitudes. *Studies About Languages*. 6: 37-41.
- Lefevere, A. (1992). *Translation, Rewriting, and The Manipulation of Literary Fame*. London and New York: Routledge.
- Lopez, A.M.R. and Caro, M.R. (2014). The impact of translators' ideology on the translation process: A reaction time experiment. *MonTI Special Issue-Minding Translation*, 247-271. Erişim adresi: <http://dx.doi.org/10.6035/MonTI.2014.ne1.8>.

- Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies*. London: Routledge.
- Munday, J. (2007). Translation and ideology: A textual approach. *The Translator*. 13(2): 195-217.
- Paolucci, S. (2017). Foreignising and domesticating strategies in translating legal texts. *International Journal of Legal Discourse*. 2(2).
- Piszcz, A. ve Sierocka, H. (2020). The Role of Culture in Legal Languages, Legal Interpretation and Legal Translation. *International Journal for the Semiotics of Law*. 33: 533-542.
- Sadauskaite, M. (2014). The Role of Norms in the Translation of Swearing in Irvine Welsh Novel "Trainspotting" and Kevin Brooks' Novel "Black Rabbit Summer" for young Readers. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: <http://talpykla.elaba.lt/elabafedora/objects/elaba:2156593/datastreams/MAIN/content>
- Sharma, V.K. (2015). The Relevance of Addition, Omission and Deletion (AOD) in Translation. *International Journal of Translation*. 27 (1-2): 1-12.
- Shuping, E. (2013). Translation as rewriting. *International Journal of Humanities and Social Science*. 3 (18): 55-59.
- Shuttleworth, M. ve Cowie, M. (2014). *Dictionary of Translation Studies*. Routledge
- Stolze, R. (2013). Translation and Law. *Synaps* 28, 3-13. Erişim adresi: <https://core.ac.uk/download/pdf/52135099.pdf>
- Şahin, A ve Tarakçıoğlu, A. (2017). Film Çevirilerinde İdeolojik Manipülasyon. *Turkish Studies*. 12(21): 479-502.
- Talaván, N. (2016). *A University Handbook on Terminology and Specialized Translation*. Madrid: Universidad Nacional de Educación a Distancia (UNED).
- Van Dijk, T. A. (2006). Discourse and Manipulation. *Discourse and Society*. 17: 359-383.
- Yalçın, P. (2015). *Çeviri Stratejileri Kuram ve Uygulama*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yargıda Şeffaflığa İlişkin İstanbul Bildirgesi ve İstanbul Bildirgesinin Etkili Biçimde Uygulanması İçin Tedbirler, Erişim adresi: <https://www.yargitay.gov.tr/documents/IstanbulBildirgesiVeUygulamaTedbirleri.pdf>
- Yargıtay Başkanlığı (t.y.). Yayınlar. Erişim adresi: <https://www.yargitay.gov.tr/kategori/94/yayinlar>

RES development determinants on the Polish electricity market

Rafał ŚPIEWAK¹

WYŻSZA SZKOŁA BANKOWA
TORUŃ BYDGOSZCZ

“Conference on Language and Social Sciences (ECLSS 2021a)”

RES development determinants on the Polish electricity market

Rafał Śpiewak, PhD, MBA

rafal.spiewak@wsb.bydgoszcz.pl

ECLSS 2021a, Gjakova “Fehmi Agani” University
February 02 – 03, 2021

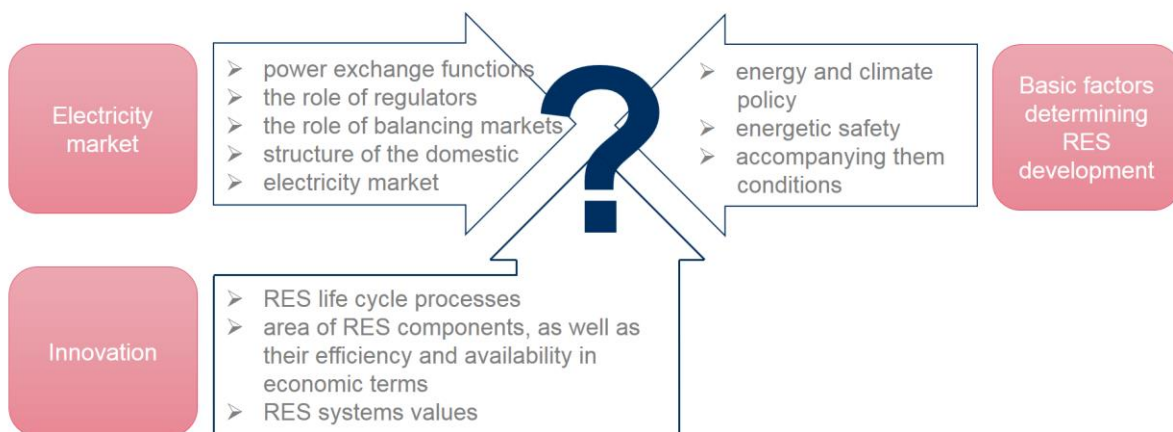
¹ PhD, MBA, WSB University in Toruń, POLAND. E-mail: rafal.spiewak@wsb.bydgoszcz.pl

Presentation plan

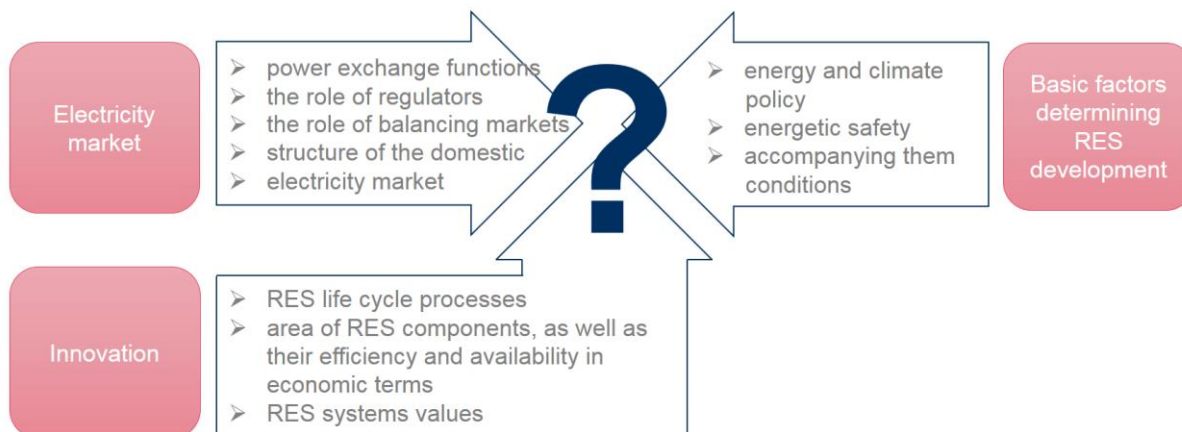
- 1) Development determinants areas
- 2) Factors linkage
- 3) Factors classification
- 4) Factors influence
- 5) Conclusions
- 6) Finish

Development determinants areas

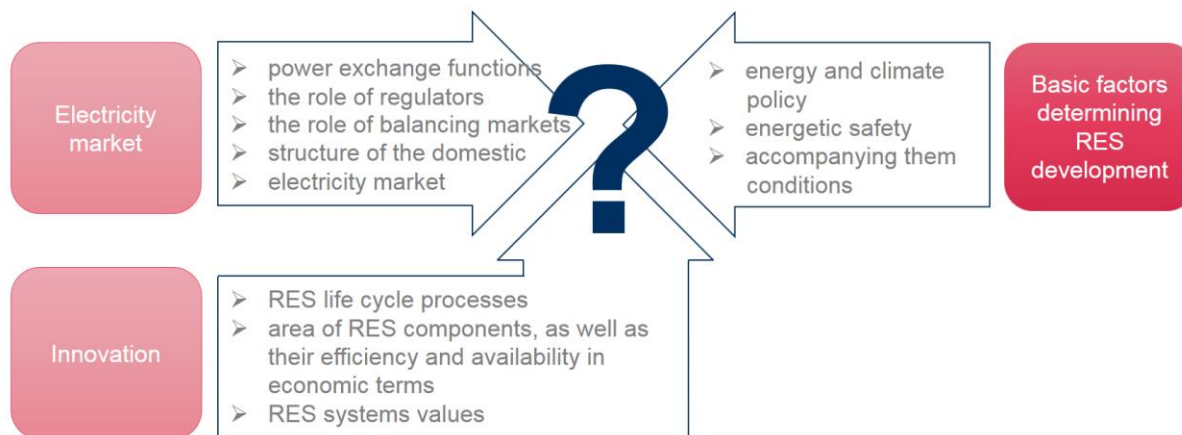

Development determinants areas

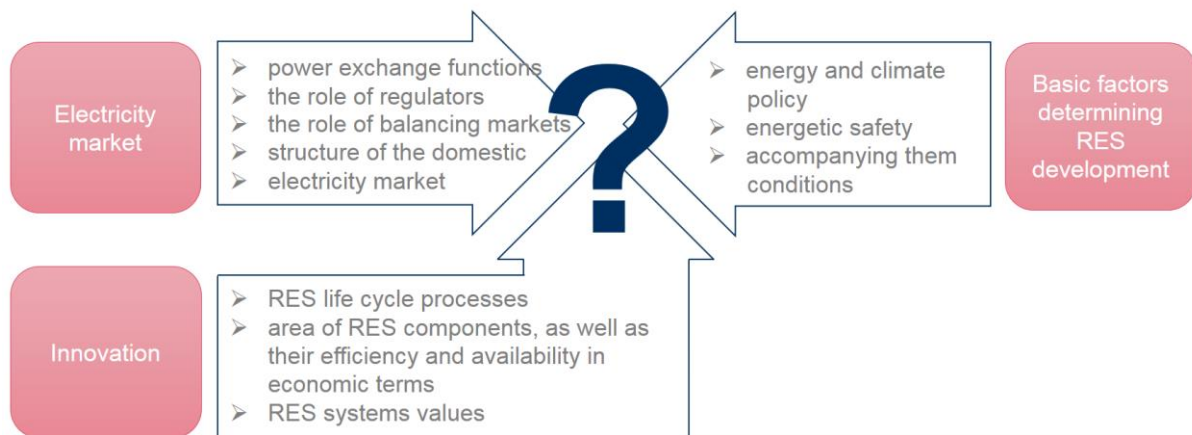

Development determinants areas

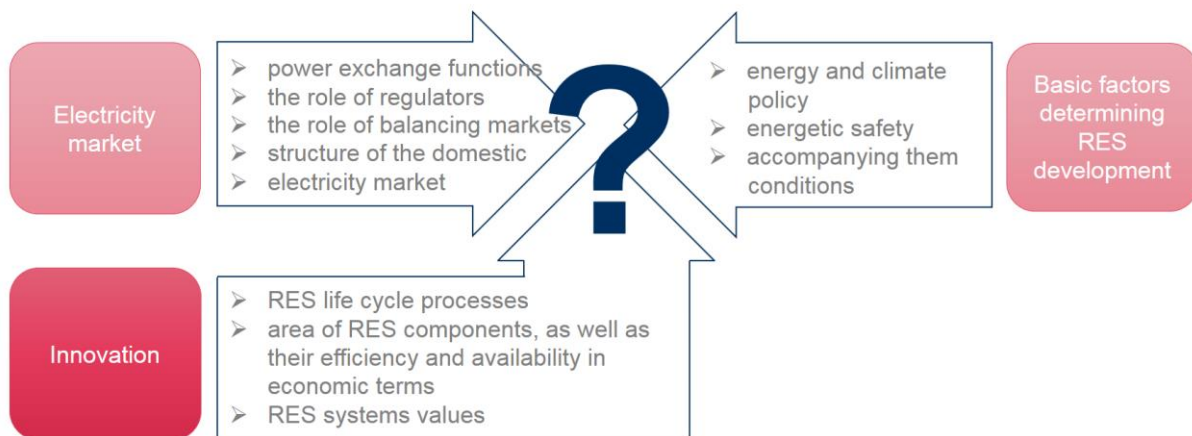

Development determinants areas

Development determinants areas

Factors linkage

The factors determining the investment efficiency of RES systems on the electricity market are strongly related to global economic phenomena, especially in highly developed countries and China.

Factors linkage

The factors determining the investment efficiency of RES systems on the electricity market are strongly related to global economic phenomena, especially in highly developed countries and China.

The World at War in 2020

Countries with reported armed clashes between state forces and/or rebels in 2020*

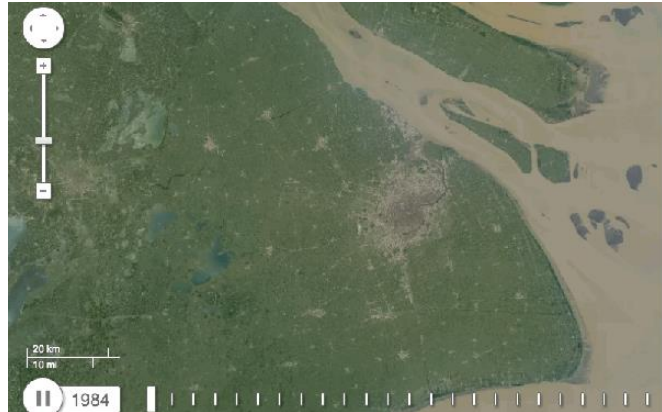
* As of May 2.

Source: The Armed Conflict Location & Event Data Project

Factors linkage

The factors determining the investment efficiency of RES systems on the electricity market are strongly related to global economic phenomena, especially in highly developed countries and China.

Shanghai 1984-2008 - the trend of increasing urbanization

Factors linkage

The factors determining the investment efficiency of RES systems on the electricity market are strongly related to global economic phenomena, especially in highly developed countries and China.

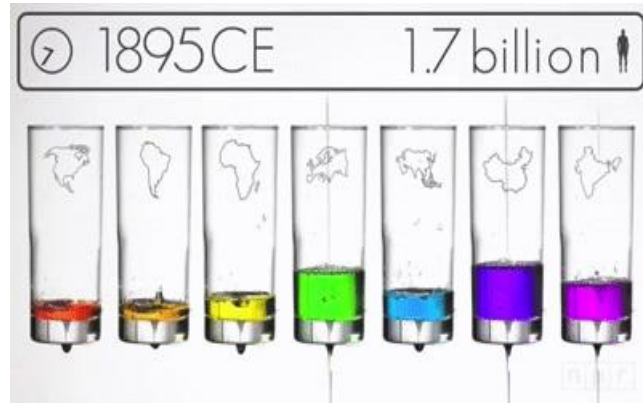

High-speed rail - the trend of increasing mobility

Factors linkage

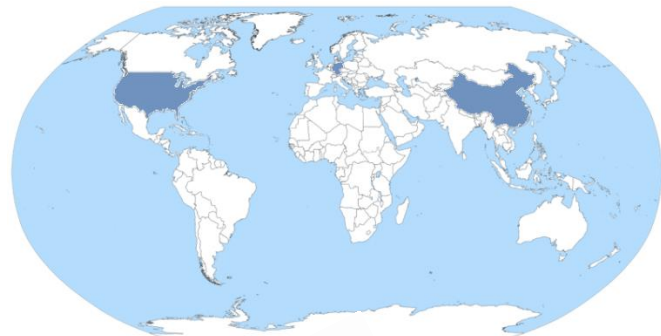
The factors determining the investment efficiency of RES systems on the electricity market are strongly related to global economic phenomena, especially in highly developed countries and China.

Growing world population trend

Factors linkage

The factors determining the investment efficiency of RES systems on the electricity market are strongly related to global economic phenomena, especially in highly developed countries and China.

Factors linkage

The factors determining the investment efficiency of RES systems on the electricity market are strongly related to global economic phenomena, especially in highly developed countries and China.

Factors linkage

The factors determining the investment efficiency of RES systems on the electricity market are strongly related to global economic phenomena, especially in highly developed countries and China.

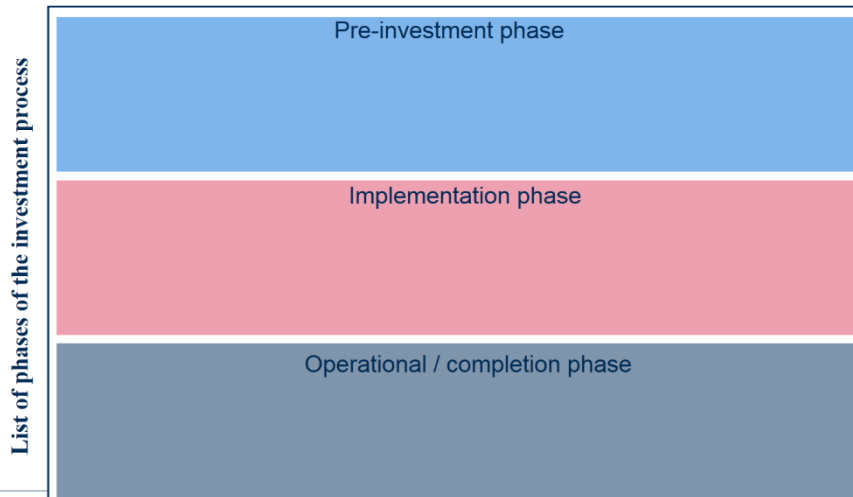

Factors linkage

The factors determining the investment efficiency of RES systems on the electricity market are strongly related to global economic phenomena, especially in highly developed countries and China.

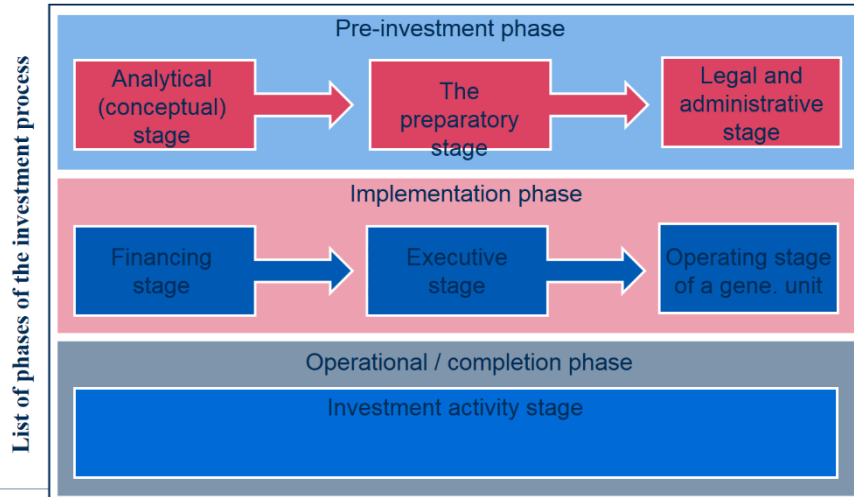

Factors classification

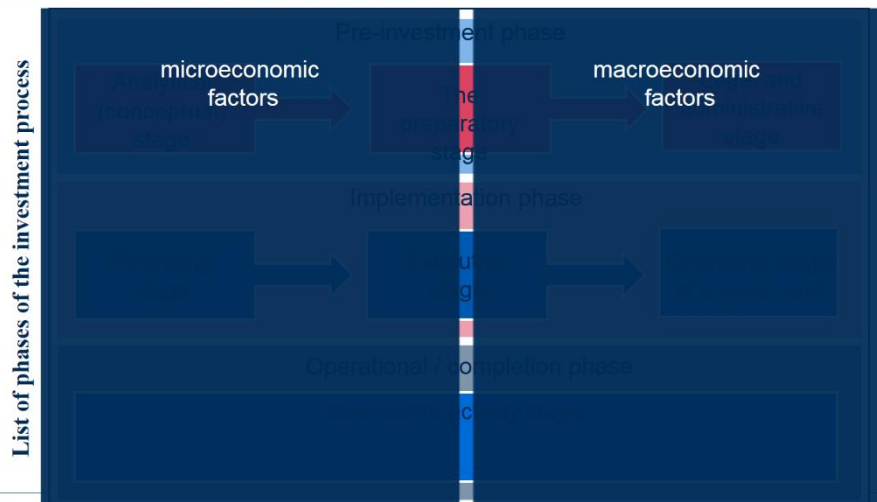

Factors classification

Factors classification

Factors classification

microeconomic factors

macroeconomic factors

ZESZYTY STUDENCKIE
WYDZIAŁ EKONOMICZNEGO
UNIWERSYTETU GJAKOWSKIEGO
numer 8/2017

Acta Energetica

ZESZYTY STUDENCKIE
WYDZIAŁ EKONOMICZNEGO
UNIWERSYTETU GJAKOWSKIEGO
numer 9/2019

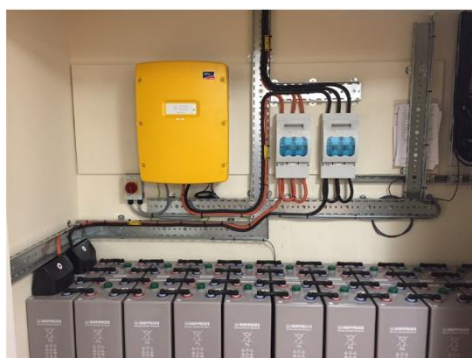
WYŻSZA SZKOŁA BANKOWA TORUŃ BYDGOSZCZ

ECLSS 2021a, Gjakova "Fehmi Agani" University
February 02 – 03, 2021

Factors influence

Two factors have a decisive influence on the development of the photovoltaic systems market:

a) product and technological innovations RES systems creating new value chains,

Factors influence

Two factors have a decisive influence on the development of the photovoltaic systems market:

a) product and technological innovations RES systems creating new value chains,

Factors influence

Two factors have a decisive influence on the development of the photovoltaic systems market:

b) energy policy instruments, in particular the evolving support systems and other detailed regulations.

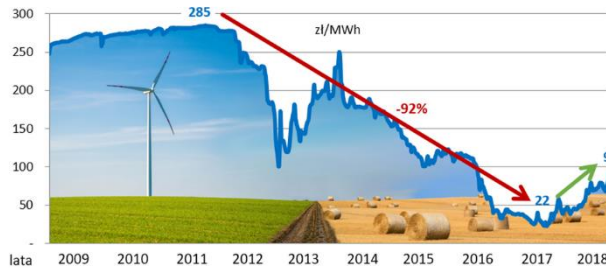

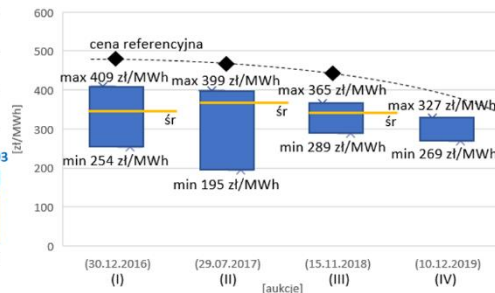
Factors influence

The growing complexity of economic systems contributes to the creation of new solutions.

Fluctuations in the exchange rate of the so-called "Green certificates"

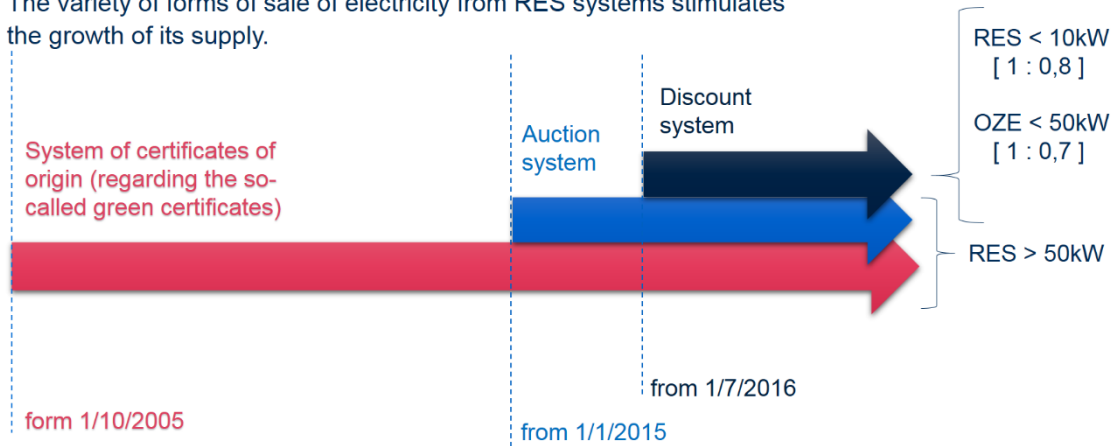

List of RES auction results

Factors influence

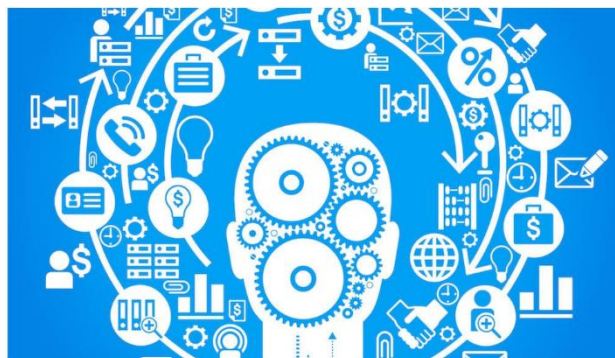
The variety of forms of sale of electricity from RES systems stimulates the growth of its supply.

Conclusions

Determinants influencing the investment efficiency of RES systems constitute a very demanding area of research. It consists of many elements between which there are relationships of varying intensity.

Conclusions

Taking into account the possibly full spectrum of factors determining the investment efficiency of RES systems reduces the risk of making wrong decisions by the Investor.

Conclusions

Innovations have a decisive impact on the development of the RES systems market.

They favor the creation of new value chains. They are accompanied by constantly evolving forms of support:

- a) on the supply side, they most often cover R&D and production areas,
- b) while on the demand side, various types of incentive systems.

Conclusions

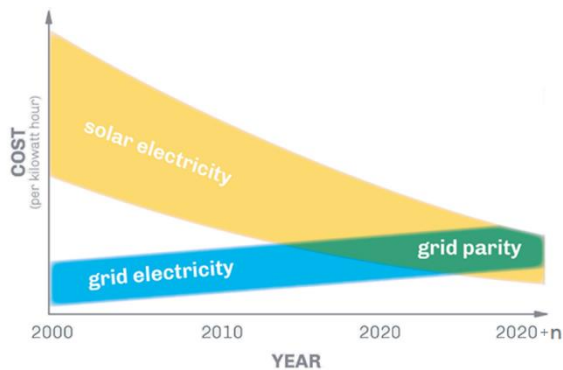
One of the key determinants of the success of RES project is the price that can be obtained in the auction system. As a result of the sensitivity analysis performed, it was confirmed that any reduction in the reference price of the auction increases the risk of project failure.

Conclusions

The dynamic development and growing popularity of RES systems has a positive impact on achieving grid parity for this form of electricity generation.

Thank You for attention!

Rafał Śpiewak, PhD, MBA

rafal.spiewak@wsb.bydgoszcz.pl

Investigation of Some Conjunctions such as “Because”, “So”, and “And” in Kurdish, Turkish and English Poems

Mehmet Veysi BABAYİĞİT¹

Abstract

Human beings always do their best in order to come up with courteous manners in the social life, and they employ many artistic and poetic speeches while conducting cooperative and communicative issues. Therefore, it is rather significant for such cases to use various poems since they are efficient to indicate salient and stunning attitudes. There is no change in terms of functional usages of poems in the whole languages in the world but the grammatical functions may vary in various languages. The main purpose of the current study is to investigate some conjunctions such as “Because”, “So”, and “And” in Kurdish, Turkish and English Poems. Thus, many poems in those languages have been sought descriptively and some samples have been pointed in this study. The samples are taken from different poems written by multiple poets in those languages, and the aimed conjunctions are highlighted in those samples. It is concluded that the percentage of using these conjunctions cannot be defined clearly since there is not a substantial investigation including the whole poems of those languages; however, it is asserted that the usage of these conjunctions is more common in English and Turkish than Kurdish.

Keywords: Because, So, And, Kurdish, Turkish, English

¹ Dr. Batman University, TURKEY. E-mail: m.veysi.babayigit@gmail.com

INTRODUCTION

Since Human beings share many cultural values in a society, they always attempt come up with the kindest manners in the social life; they also have many artistic and poetic speeches while conducting cooperative and communicative issues.

While conducting these artistic speeches, the basic tool that people use is language required for oral communication (Babayiğit, 2020a). It is also clear that language has the capacity of shaping various kinds of information and identity (Babayiğit & Karacan, 2020). Language has been regarded as the basic structure of communication and human beings has been using it actively from past to current (Babayiğit, 2020b & Babayiğit, 2021). In addition, poems are samples of the artistic attributions since they are efficient to indicate salient and stunning attitudes. Poems are also available in almost all languages in many communities. It is also more sensible to engage all issues within language teaching in order to boost learners' capacity for language learning (Babayiğit, 2020c). Language teaching or learning cannot be limited to just a current methodology or technic.

It can be claimed that investigating poems in various languages may provide beneficial hints for language development both functionally and structurally ; therefore, the current study aims to investigate some conjunctions such as “Because”, “So”, and “And” in Kurdish, Turkish and English Poems, and to indicate the functions and forms of them in those languages.

What's a poem?

There are various definitions for the term ‘poem’. Firstly, Pierce (1974) claims that poem is a sequence of words holding and carrying meanings for each people differently. Also, it is indicated that poem is a masterpiece which may be written, published, read, memorized, recited, or analysed (Stevenson, 1957). What else, it may be claimed that poem is an alive event drawing images and feelings on both readers and listeners via words of the text (Rosenblatt, 1980). Since a poem cannot always arouse the same feelings, the definition of itself can also vary.

Why do we use poems?

Poems hold various reasons why they are utilized in a languages. Firstly , it may be asserted that they boost linguistic competence because visual signs and meanings occur within the poems. Also, readers can come up with deep meanings, and infer various issues or feeling with a few words from the stanzas of the poems.

In addition, it is also stated that poems are efficient in language teaching since they provide a great deal of resources by exposing students to “*authentic models – real language in context*” (Brumfit and Carter, 1987: 15). Also, poems provide meaningful contexts in which learners are able understand and remember linguistic terms more clearly and better (Lazar, 1996; Norström, 2000). It is believed that poems raise involvement in learners because there are universal themes and concerns affecting learners' feelings and emotions; hence, they are affluent in language teaching and learning (Hess, 2003 & Heath, 1996).

Basically, engaging poems in the process of language learning and teaching is hoped to yield successful outcomes because students can develop language and critical thinking skills at a great rate.

Conjunctions

There are various definitions on what a conjunction is but it is generally claimed that a conjunction is a connective or connecting particle with the special function of joining together sentences, clauses, phrases or words (Gleitman, 1965). Conjunctions have the function of indicating logical flows or issues among ideas (Van Dijk & Kintsch, 1983). Conjunctions have significant roles in discourse comprehension (Geva, 1992). The following table illustrates the three main conjunctions and their equivalences in English, Kurdish and Turkish.

English	Kurdish	Turkish
<i>Because</i>	<i>ji ber ku, çimkî, ji ber ko, lewre</i>	<i>Çünkü</i>
<i>So</i>	<i>pêwanê, ji ber vê yekê, ji lewre, lewma, loma</i>	<i>Dolaysıyla, bu yüzden, yani</i>
<i>And</i>	<i>Û</i>	<i>Ve</i>

Findings

Based on some analyses in some books, following poems are indicated as samples in order to highlight the mention conjunctions and their functions in this study. The following samples indicate the examples of “because” in Kurdish.

Sample 1	Sample 2
<i>Hemî Keyxan hatin xwar</i>	<i>Tu hey derdê bê derman</i>
<i>Hemî Peyman rûxiyan</i>	<i>Weha bimîne</i>
<i><u>Ji ber ku</u></i>	<i>Sergom û bêzar</i>
<i>Bî jehrê</i>	<i><u>Ji ber ku</u></i>
<i>Hatibûn nivîsandin</i>	<i>Dizanim</i>
(Zilanî, 1994:22-23)	<i>Xewa te nayê</i>
	<i>Li bajarên bê kavi</i>
	(Zilanî, 1994:48)

The following samples indicate the examples of “so” in Kurdish.

Sample 1	Sample 2
<i>Bi dirêjahiya rojan</i>	<i>Gul-perîke kurmanciyê</i>
<i>Digerim qimek roni</i>	<i>Ji pirêza pêşa çiyê</i>
<i>Dibe ku hêvi bide, jîyan bide</i>	<i>Peza xwe berjêr dike,</i>
<i><u>Ji ber vê lê digerin</u></i>	<i><u>Loma</u> li cînêr dike,</i>
(Yalçın, 1998:9)	<i>Divê:- Zilekî kayê</i>
	<i>Ji destê te dernayê</i>
	(Ûsiv, 2010:66)

The following samples indicate the examples of “and” in Kurdish.

Sample 1	Sample 2
<i>Ez Minzur'im lo</i>	<i>Bi eman û loman</i>
<i>Bi hestiren çavan</i>	<i>Heta gihîştin</i>
<i>Min deng daye</i>	<i>Egîtek û şerwan</i>
<i>Bi îsyana û dozan</i>	<i>Ez Minzur'im lo</i>
<i>Tim di şer û ceng da</i>	<i>Bi hestiren çavan</i>
(Zana, 1993:7)	(Zana, 1993:7)

The following samples indicate the examples of “because” in Turkish.

Sample 1	Sample 2
<i>Kendimize daha az zaman ayırsak da olur geceden <u>Çünkü</u> boğulabilir insan yalnız kendini düşünmekten</i>	<i>Sen türküler söyle ve gülümse küçüğüm <u>çünkü</u> sesininırmağıyla yeşerecek hasretin bozkırları</i>
(Telli, 2007)	(Telli, 2007)

The following sample indicates the examples of “so” in Turkish.

Sample 1

*Bir rüzgar esse ellerin fesleğen kokuyor Kırlangıçlar konuyor
alnına akşamüstleri Bu yüzden bir kanat sesiyim yamaçlarda
Üzgün bir erguvan ağacıyla konuşuyorum Ayrılığın zorlaştığı
yerdeyim ve dalgınlığım Bir mülteci hüznüne dönüyor artık
bu kentte*

(Telli, 2007)

The following samples indicate the examples of “and” in Turkish.

Sample 1

*Ne doğan güne hükmüm geçer,
Ne halden anlayan bulunur;
Ah aklımdan ölümüm geçer;
Sonra bu kuş, bu bahçe, bu nur.
Ve gönül Tanrısına der ki:
- Pervam yok verdiğin elemden;
Her mihnet kabulüm, yeter ki
Gün eksilmesin pencereden!*

(Tarancı, 2014)

Sample 2

*Madem ki vakit akşam,
Madem ne evim barkım,
Ne de bir tek aşınam,
Açılsın gizli sofram,
Gelsin kadehte rakım,
Dostum, neşem ve şarkım!
Madem ki vakit akşam!*

(Tarancı, 2014)

The following sample indicates the examples of “because” in English.

Sample 1

*Therefore they rather put away desire,
And crossed their hands and came to sanctuary ;
And veiled their heads and put on coarse attire
Because their comeliness was vanity.*

(Caldwell, 1923: 199)

The following sample indicates the examples of “so” in English.

Sample 1

*Was it a kiss that sought you from the bowers
Of happier flowers
And did not heed
Accessible loveliness
And with a quaint distress
Hinted the need,
And paused and trembled for its deed,
And so you trembled, too*

(Caldwell,
1923: 15)

The following samples indicate the examples of “and” in English.

Sample 1

*Men turn, and see the stars, and feel the free
Shrill wind beyond the close of heavy flowers*

(Caldwell, 1923)

Sample 2

*A little city, worn and gray, The gray North Ocean
girds it round, And o’er the rocks, and up the bay,*

(Caldwell, 1923)

CONCLUSION

It was found that those conjunctions are available in these three languages; however, a corpus study may be conducted to find out the percentage at all. In addition, ‘and’ is very common in the poems of Kurdish, Turkish and English languages. Besides, the other conjunctions: ‘so’ and ‘because’ are less than ‘and’ in those languages. It is also found that the functions of these conjunctions are the same in those languages.

REFERENCES

- Babayiğit, M. V. (2020a). *Native Kurdish Teenage Learners' Language Shift from English to Kurdish in Learning the Target Language. A Case of High School Students with Samples*, ECLSS Online 2020b, 10th ECLSS Conferences on Language and Social Sciences, Almaty, Kazakhstan.
- Babayiğit, M. V. (2020b). Kürtçe, Türkçe ve İngilizce Atasözlerinde Azim, Başarı, Çalışkanlık, Kararlılık ve Tembellik İfadeleri. *International Journal of Kurdish Studies* 6 (2), 244 – 257, DOI: <https://doi.org/10.21600/ijoks.760441>
- Babayiğit, M. V. (2020c). *What Do English Teachers Keep in Their Notes for the Students? The profits of Field Notes for the Development of Language Skills*, ECLSS Online 2020b, 2nd ECLSS Conferences on Language and Social Sciences, Istanbul, Turkey.
- Babayiğit, M. V. & Karacan, H. (2020). *An analysis of Similar Questions Types in Kurdish and English*, ECLSS Online 2020b, 10th ECLSS Conferences on Language and Social Sciences.
- Babayiğit, M. V. (2021). Kürtçe, Türkçe ve İngilizce'deki Bazı Fiillerin Anlamsal ve Kip Açısından Analizi. *International Journal of Kurdish Studies* 7 (1), 123-139, <https://doi.org/10.21600/ijoks.850817>
- Brumfit, C., and Carter, R. (1987). *English Literature and English Language*. In C. Brumfit and R. Carter (eds.). *Literature and Language Teaching*. pp. 12-18. Oxford: Oxford University Press.
- Caldwell, T. (1923). *The Golden Book of Modern English Poetry 1870-1920*. JM Dent & Sons, Limited.
- Geva, E. (1992). The role of conjunctions in L2 text comprehension. *TESOL quarterly*, 26(4), 731-747.
- Gleitman, L. R. (1965). Coordinating conjunctions in English. *Language*, 41(2), 260-293.
- Hess, N. (2003). 'Real language through poetry: a formula for meaning making' *ELT Journal*, 57 (1), 19-25.
- Heath, S. B. (1996). 'Re-creating literature in the ESL classroom' *TESOL Quarterly*, 30 (4), 776-779.
- Lazar, G. (1996). 'Exploring literary texts with the language learner' *TESOL Quarterly*, 30 (4), 773-775.
- Norström, B. (2000). 'Integrating vocabulary and poetry' *TESOL Quarterly*, 9 (4), 33.
- Peirce, C. S. (1974). *Collected papers of Charles Sanders Peirce* (Vol. 2). Harvard University Press.
- Rosenblatt, L. M. (1980). What facts does this poem teach you?. *Language Arts*, 57(4), 386-394.
- Stevenson, C. L. (1957). On "what is a poem?". *The philosophical review*, 66(3), 329-362.
- Tarancı, C. S. (2014). *Otuz beş yaş: bütün şiirleri*. Can Yayınları.
- Telli, A. (1998). *Kalbim Unut Bu Şiiri*. Piya Kitaplığı.
- Usiv, F. (2010). *Bijare*. Erivan: Legal Plus Yayınları. ISBN: 978-9939-815-28-2.
- Van Dijk, T. A., & Kintsch, W. (1983). *Strategies of discourse comprehension*.

Yalçın, A.S. (1994). *Evina Qedeqe*. İstanbul: Aso Yayınları. ISBN: 975 - 6925 03 5

Zana, M. (1993). *Evîna Dilê Min*. İstanbul: Belge Uluslararası Yayıncılık.

Zilanî, M. (1994). *Destpêkên Şevîni*. İsveç: APEC yayınları. ISBN: 91-87730-54-5

Öğretmene Duyulan Saygıyı Arttıracak İyi Davranışlara İlişkin Öğretmen Algıları

Teacher Perceptions Regarding the Good Behaviors that will Increase the Respectability Shown to Teachers

Necdet KONAN¹

Esmâ KÖMÜRÇÜ²

Öz

Bu araştırmanın temel amacı; öğretmen algısına göre, öğretmene duyulan saygıyı arttıracak, bir öğretmeni “iyi öğretmen” olarak nitelendirebilecek davranışları belirlemek ve öğretmene duyulan saygının artması için çözüm önerileri üretmektir. Bu amaca ulaşmak için olgubilim deseninde nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu, 2020-21 öğretim yılında Ankara, Balıkesir ve Malatya illerinde bulunan anaokullarında görev yapan dört, ilkokullarda görev yapan dokuz, ortaokullarda görev yapan yirmi dokuz ve liselerde görev yapan yirmi üç kişi olmak üzere toplam 65 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırmanın verileri öğretmen algısında, olumlu ve olumsuz öğretmen davranışlarını ortaya koyarak ‘iyi öğretmen’ olarak nitelendirilebilmeyi sağlayacak davranışları ve öğretmene duyulan saygıyı artırma yönünde çözüm önerilerini belirlemeyi amaçlayan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile elde edilmiştir. Görüşme formu beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcı öğretmenlerin cinsiyetlerini, kıdemlerini, okullarını ve branşlarını belirlemek amacıyla dört soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise öğretmen algısında öğretmenlik mesleğinin saygınlığını, saygınlığın günümüzdeki yönünü ve saygınlığı etkileme olasılığı bulunan unsurların etkililiğini belirlemek amacı ile dokuz soru yer almaktadır. Üçüncü bölümde öğretmenlerin takdir edilen ve eleştirilen davranışlarını belirlemeyi amaçlayan dört soru yer almaktadır. Dördüncü bölümde iyi

¹ Doç. Dr., İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Malatya/TÜRKİYE. ORCID ID: 0000-0001-6444-9745. E-mail: necdet.konan@inonu.edu.tr

² Öğretmen, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Tezsiz Yüksek Lisans Öğrencisi, Malatya/ TÜRKİYE. E-mail: esmaa81@gmail.com.tr

öğretmen davranışlarına ulaşmayı amaçlayan bir soru yer almaktadır. Beşinci bölümde ise öğretmene duyulan saygının artması için çözüm önerilerine ulaşmak için bir soru yer almaktadır. Araştırmanın verileri içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın genel sonucuna göre; öğrencilerini seven, değer veren ve bunu davranışları ile gösteren; öğrencilerine rehberlik edebilen ve onlar için olumlu bir rol model olmayı başarabilen; işini severek yapan, ders işleme yöntemini doğru belirleyen, alanına hâkim öğretmenler iyi öğretmen olarak nitelendirilebilir. Öğretmen algısında öğretmenin kendini yetiştirebilmesi, yeniliklere açık olup olaylara farklı açılardan bakabilmesi, vatanını milletini sevmesi, kültürlü bir birey olması da onu iyi öğretmen olarak nitelendirebilecek davranışlardandır. Öğretmenlik mesleğinin saygınlığını arttırmaya ilişkin çözüm önerileri olarak; eğitim sisteminin kalitesinin artırılması, toplumdaki öğretmen algısının, öğretmenin daha değerli kabul edildiği bir algıyla değiştirilmesi, maaş ve özlük haklarının iyileştirilmesi, öğrencinin düşünceleri üzerindeki en belirleyici etkenlerden biri olan velinin öğretmene ve yaptığı işe saygı duymasının sağlanması, Eğitim Fakülteleri'ndeki öğretmen yetiştirme ve atama yöntemlerinin iyileştirilmesi, kamuoyunu yönlendiren her türlü yayınlarda öğretmeni küçük düşüren söylemlerden vazgeçilmesi, öğretmenin arkasında durabilen dirayetli yöneticilerin yetiştirilmesi ve atanması, meslekî gelişimi sağlayabilecek nitelikli hizmetiçi eğitimlerin verilmesi belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmenlik mesleği, öğretmen statüsü, saygınlık, iyi davranışlar.

Abstract

The main goal of this research is to specify behaviours to increase the level of the respect shown to teachers and to qualify them as “good teachers” and develop solution proposals in order to increase the respect to the teachers. In order to realize the above-mentioned goals, a phenomenologically patterned qualitative research was carried out. The working group of the research consists of a total of 65 teachers working in the schools located in Ankara, Balıkesir and Malatya, four teachers at pre-schools, nine teachers at primary schools, twenty-nine teachers at middle schools and twenty-three teachers at high schools. Survey data has been received through a semi-structured form that aims to specify the solution proposals to increase the respect to the teachers and the behaviours those will provide to be qualified as “a good teacher” by revealing the positive and negative teacher behaviours in terms of teachers’ perceptions. Interviewing form consists of five sections. In the first section are four items regarding the gender, seniority, schools and branches of the teachers. In the second section, there are nine questions that will determine the effectiveness of the factors likely to influence the prestige, its aspects on present day and respectability of teaching profession regarding teacher perceptions. In the third section, there are four questions aiming to determine teacher behaviours both appreciated and criticized. In the fourth section, there is only one question to find out good teacher behaviours. In the fifth section, there is also one question to find out the solution proposals to increase the level of the respect shown to teachers. The survey data was analysed through content analysis. According to the overall findings of the research, a teacher who loves his/her students, appreciates them and shows his/her love through behaviours, guides learners, can be a positive role model for them, loves her/his job, skillfully uses teaching methods and

knows his/her branch well can be qualified as a good teacher. Pertaining to teacher perceptions, teacher's self-development, being innovative, being able to look at events from different perspectives, love for his/her nation and homeland and being an enlightened person are also the qualifications those can make a person a good teacher. The suggestions related to increasing the prestige of teaching profession include to raise the quality of the education system in the country, to replace the teacher perception with the one in which a teacher is more valuable, to improve the financial and personal rights of the teachers and to provide with the conditions in which parents respect to teachers and their job more, to make the conditions about recruitment and selection period of teachers better at the education faculties in universities, to prevent publications that mold public opinion from including statements to insult teachers, and to educate, train and appoint skillful administrators who can back teachers up and organize in-service trainings that develop teachers' professional education.

Keywords: Teaching profession, teacher status, respectability, good behaviours

GİRİŞ

Eğitim, bireyin varlığını sürdürmesinde ve yetişmesinde büyük önem taşıyan olgulardan biridir. Eğitimin planlı programlı olarak gerçekleştiği yerler temelde okullardır. Okullar bu sorumluluklarını yerine getirirken kritik rol öğretmenlere düşmektedir. "Öğretmenlik mesleği insanlık tarihinin en eski mesleklerinden birisidir. En ilkel toplumlarda bile bazı insanlar sosyal, kültürel yaşamın sürüp gitmesini sağlayan bilgi, beceri, tutum ve değerleri genç kuşaklara aktarmayı kendine iş edinmişlerdir" (Şanal ve Güçlü, 2005: 137-154). Günümüzde ise bu meslek grubu üyeleri yükseköğretim düzeyinde öğrenim görerek bu sorumluluğu daha planlı ve programlı olarak okullarda yerine getirmeye çalışmaktadırlar.

Her öğrenim basamağında farklı oranlarda olsa da her öğretmen, alan bilgisi, genel kültür ve öğretmenlik meslek bilgisine sahip olarak öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarından mezun olmaktadır. Herbir öğrenim basamağı, verdiği öğretimin niteliğine dönük olarak, çok farklı branşlarda öğretmenlere gereksinim duymaktadır. Hangi öğrenim basamağı ya da hangi branştan olursa olsun herbir öğretmen çok önemli bir rol üstlenmektedir. Gelecek nesilleri yetiştirmek rolü ve sorumluluğu.

Öğretmenler bu rol ve sorumluluklarının gereğini yerine getirmeye çaba gösterirken, birçok bireysel ve toplumsal sorunla da başa çıkmak zorunda kalmaktadırlar. Özellikle okulların temel çıktısı olan öğrencilerin niteliğinin düşük olduğu durumlarda tek sorumlu olarak kendileri gösterilmektedir. Oysa ki bu sorumluluk eğitimin tüm bileşenlerine ve genel olarak toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel gelişmişliği ile toplumun kendisine aittir. Diğer yandan her meslekte olabilecek, sınırlı sayıda da olsa olumsuz öğretmen örneklerinin tüm öğretmenlere genellenilmesi eğilimi de öğretmenleri rahatsız etmektedir. Bu olumsuz örnekler, mesleğin kendisinden değil, bu mesleği yapma konusunda yetkinliği, yeterliği sorgulanan, kişilik sorunları olabilecek sınırlı sayıda öğretmenlerin sergilediği, öğretmenlerin büyük bir bölümü tarafından da onaylanmayan davranışlardır. Bu olumsuz davranışları sergileyen

kişiler öğretmenlik mesleğini temsil edemezler. Dolayısı ile de tüm öğretmenlere, bu sınırlı sayıdaki olumsuz öğretmen davranışları maledilemez.

Öğretmenin, toplumun kendinden beklediklerini istenilen düzeyde yapabilmesi, kendine duyulan önem, değer ve saygınlıkla doğrudan ilişkilidir. Bu sadece mesleki yetkinliği ve yeterliğine bağlı değildir. Toplum tarafından nasıl algılandığı ile de doğrudan ilişkilidir. Toplum tarafından algılanma biçimi, toplumun öğretmene verdiği değerle ilişkili olduğu kadar, öğretmenin görevinin gereklerini ne düzeyde yaptığı ile de ilgilidir. Herbir öğretmenin mesleğinin gereğini özenle yerine getirme yükümlülüğünde olması gerekir. Bu özen, hem öğretmenlerin toplum içindeki saygınlığını yükseltecek, hem de kendisinden beklenenleri yapmak için daha uygun koşulların oluşturulması çabasına katkı sağlayacaktır. Böylece bir bütün olarak toplumsal gelişme ve kalkınmanın sağlanmasının yolu açılacaktır.

Yetkin bireyler, toplumların gelişmişlik düzeylerinin en belirleyici etmenlerinden biridir. Bu etkinin bilincine ulaşmış toplumlarda eğitim, üzerinde ısrarla durulan bir konu olarak, geliştirilme ve yenilenme döngüsü içerisinde yer almaktadır. Bireysel ve toplumsal olarak var olma ve varlığımızı sürdürebilmekte eğitim çok önemlidir. Ülkemizde eğitim dediğimizde ilk alan gelen yerlerden biri okullardır. Kaliteli bir eğitim sürecinden söz edebilmek için okulları teknik olarak iyileştirebiliriz fakat bu bizi amacımıza ulaştırmak için yeterli olmayacaktır. Eğitim sisteminde kaliteyi belirleyen en önemli öğenin ve en dinamik unsurun öğretmenler olduğu (Akcan ve Polat, 2016: 297; Hatipoğlu ve Kavas, 2016: 1013; Karaman, Acar, Kılıç, Buluş ve Erdoğan, 2013: 104; Türk ve Çelik, 2013: 77; Yalçın, 2016: 1; Akt. Epçaçan, 2018: 332) ileri sürülmektedir. “Eğitimin kalitesi hiçbir zaman öğretmenin kalitesini aşamaz. Okul öğretmeni kadar iyi olabilir; ne fazla ne eksik. Eğitimin en güçlü aktörü öğretmendir” (Cüceloğlu, 2019: 7). Bu anlayıştan hareketle; öğretmen algısına göre iyi bir öğretmen olarak nitelendirilmeyi sağlayabilecek davranışları bulmak ve öğretmenlerin, eğitimin en güçlü aktörlerinin algısına göre, toplumdaki saygınlığını arttırabilecek çözüm önerilerine ulaşmak bu araştırma da temel hedeflerdir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; öğretmen algısına göre, öğretmene duyulan saygıyı arttıracak, bir öğretmeni “iyi öğretmen” olarak nitelendirebilecek davranışları bulmak ve öğretmene duyulan saygının artması için çözüm önerileri belirlemektir.

Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- 1- Öğretmen algısına göre, öğretmene duyulan saygıyı arttırarak bir öğretmeni “iyi öğretmen” olarak nitelendirebilecek öğretmen davranışları nelerdir?
- 2- Öğretmene duyulan saygının artması için öğretmenlerin çözüm önerileri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma olgubilim deseni nitel bir araştırmadır. Olgubilim deseni amaç bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları belirlemektir. Olgubilim araştırmaları nitel araştırmanın doğasına uygun olarak kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya çıkarmayabilir. Ancak bir olguyu daha iyi tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olacak sonuçlar sağlayacak örnekler, açıklamalar

ve yaşantılar ortaya koyabilir. Bu yönüyle hem bilimsel alanyazına hem de uygulamaya önemli katkılar getirebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011; Akt. Konan, Yılmaz ve Bozanoğlu, 2017: 109).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, 2020-21 öğretim yılında Ankara, Balıkesir ve Malatya illerinde görev yapan öğretmenlerden, bir öğretmeni “iyi öğretmen” olarak nitelendirebilecek öğretmen davranışlarını bulmak ve öğretmenlere duyulan saygıyı arttıracak çözüm önerileri üretmek amacıyla görüşlerini belirten 65 kişiden oluşmaktadır. Katılımcılar kodlama esasına göre K1, K2, K3,... şeklinde kodlanmıştır. Katılımcılara ait demografik bilgiler Çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge 1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlere İlişkin Demografik Bilgiler

Kodu	Cinsiyet	Kıdem	Branş	Görev Yaptığı Okul
K 1	Erkek	29	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Lise
K 2	Kadın	11	Sınıf Öğretmeni	İlkokul
K 3	Kadın	13	Sınıf Öğretmeni (Md. Yard.)	İlkokul
K 4	Kadın	32	Sağlık	Lise
K 5	Kadın	9	Okul Öncesi Öğretmenliği	Anaokulu
K 6	Kadın	20	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Ortaokul
K 7	Kadın	6	Sınıf Öğretmeni	İlkokul
K 8	Kadın	20	Türk Dili ve Edebiyatı	Lise
K 9	Kadın	17	Türk Dili ve Edebiyatı	Lise
K 10	Kadın	21	Türk Dili ve Edebiyatı	Lise
K 11	Erkek	28	Biyoloji	Lise
K 12	Kadın	26	Muhasebe Finansman	Lise
K 13	Kadın	15	Bilişim Teknolojileri	Lise
K 14	Kadın	18	Muhasebe Finansman	Lise
K 15	Erkek	19	İngilizce	Lise
K 16	Kadın	19	Matematik	Lise
K 17	Kadın	5	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Lise
K 18	Erkek	22	Matematik	Lise
K 19	Kadın	21	Sınıf Öğretmeni	İlkokul

Çizelge 1'in devamı

Kodu	Cinsiyet	Kıdem	Branş	Görev Yaptığı Okul
K 20	Kadın	15	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Ortaokul
K 21	Kadın	25	Sınıf Öğretmeni	İlkokul
K 22	Kadın	33	Sınıf Öğretmeni	İlkokul
K 23	Kadın	23	Sınıf Öğretmeni	İlkokul
K 24	Kadın	27	Fen Bilimleri	Ortaokul
K 25	Kadın	20	Türkçe	Ortaokul
K 26	Kadın	20	İngilizce	Lise
K 27	Erkek	15	Fen Bilimleri	Ortaokul
K 28	Kadın	14	İngilizce	Lise
K 29	Kadın	10	İngilizce	Lise
K 30	Kadın	36	Sınıf Öğretmeni	İlkokul
K 31	Kadın	17	Matematik	Ortaokul
K 32	Kadın	22	Beden Eğitimi	Ortaokul
K 33	Kadın	14	Sınıf Öğretmeni	İlkokul
K 34	Kadın		Çocuk Gelişimi	Anaokulu
K 35	Erkek	12	Beden Eğitimi	Lise
K 36	Kadın	11	Fen Bilimleri	Ortaokul
K 37	Erkek	17	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Lise
K 38	Kadın	21	Yabancı Dil	Ortaokul
K 39	Kadın	18	Matematik	Ortaokul
K 40	Erkek	23	Beden Eğitimi ve Spor	Ortaokul
K 41	Kadın	7	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Ortaokul
K 42	Kadın	21	Fen Bilimleri	Ortaokul
K 43	Erkek	29	Fen Bilimleri	Ortaokul
K 44	Kadın	32	Kimya	Lise
K 45	Kadın	8	Çocuk Gelişimi	Anaokulu
K 46	Kadın	10	Rehberlik	Ortaokul
K 47	Kadın	24	Matematik	Ortaokul

Çizelge 1'in devamı

Kodu	Cinsiyet	Kıdem	Branş	Görev Yaptığı Okul
K 48	Kadın	22	Teknoloji ve Tasarım	Ortaokul
K 49	Kadın	18	Sosyal Bilgiler	Ortaokul
K 50	Kadın	19	Matematik	Ortaokul
K 51	Kadın	14	Rehberlik	Ortaokul
K 52	Erkek	10	Sosyal Bilgiler	Ortaokul
K 53	Kadın	13	Çocuk Gelişimi	Anaokulu
K 54	Kadın	20	Teknoloji ve Tasarım	Ortaokul
K 55	Kadın	29	Fen Bilimleri	Ortaokul
K 56	Kadın	23	Görsel Sanatlar	Lise
K 57	Kadın	21	İngilizce	Ortaokul
K 58	Kadın	22	Türk Dili ve Edebiyatı	Lise
K 59	Kadın	21	Felsefe	Lise
K 60	Kadın	8.5	Görsel Sanatlar	Ortaokul
K 61	Erkek	10	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Lise
K 62	Kadın	19	Türkçe	Ortaokul
K 63	Kadın	13	Sosyal Bilgiler	Ortaokul
K 64	Kadın	13	Türkçe	Ortaokul
K 65	Kadın	11	Sosyal Bilgiler	Ortaokul

Çizelge 1 incelendiğinde araştırma kapsamında görüşleri alınan öğretmenlerin maksimum çeşitlilik örneklemesi uyarınca farklı okul türlerinde ve branşlarda, farklı kıdeme sahip olarak görev yaptıkları anlaşılmaktadır. Katılımcılar arasında okul müdür ve müdür yardımcısı olarak görev yapan öğretmenler de mevcuttur. Görüşme formlarında bir katılımcı hariç diğer tüm katılımcıların okul yöneticisi olduklarını ifade etmedikleri görülmüştür. Katılımcıların sayısı belirlenirken katılmaya istekli olma durumları göz önünde bulundurulmuştur.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracı araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Görüşme formu beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcı öğretmenlerin cinsiyetlerini, kıdemlerini, branşlarını ve okul türlerini belirlemek amacıyla dört soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise öğretmen algısında öğretmenlik mesleğinin saygınlığını, saygınlığın günümüzdeki yönünü ve saygınlığı etkileme olasılığı bulunan unsurların etkililiğini belirlemek amacı ile dokuz soru yer almaktadır. Üçüncü bölümde öğretmenlerin takdir edilen ve eleştirilen davranışlarını belirlemeyi

amaçlayan dört soru yer almaktadır. Dördüncü bölümde iyi öğretmen davranışlarını belirlemeyi amaçlayan bir soru yer almaktadır. Beşinci bölümde ise öğretmene duyulan saygının artması için öğretmenlerin çözüm önerilerini belirlemek için bir soru yer almaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri 2020-21 öğretim yılında Ankara, Balıkesir ve Malatya illerindeki anaokulu, ilkokul, ortaokul ve liselerde öğretmen olarak görev yapanlardan, veri toplama aracının uygulanması ile elde edilmiştir. Araştırmacılar tarafından, çalışma grubu ile öğretmen algısında, olumlu ve olumsuz öğretmen davranışlarını ortaya koyarak “iyi öğretmen” olarak nitelendirilebilmeyi sağlayacak davranışları ve öğretmene duyulan saygıyı artırma yönünde çözüm önerileri belirlemeyi amaçlayan görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile elde edilmiştir. Veri toplama aracı, araştırma ile ilgili gerekli ön açıklamalar yapıldıktan sonra, çalışmaya katılmaya gönüllü olan öğretmenlere google form aracılığı ile ulaştırılmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir.

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde araştırmanın amacını gerçekleştirme doğrultusunda elde edilen verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgulara ve bu bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt problemi “Öğretmen algısına göre, öğretmene duyulan saygıyı arttırarak bir öğretmeni “iyi öğretmen” olarak nitelendirebilecek öğretmen davranışları nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile oluşturulan on dört soruya katılımcıların görüşme formları aracılığı ile vermiş oldukları cevaplar içerik analizi ile çözümlenmiştir.

Araştırmanın birinci alt problemine yanıt bulmak amacı ile oluşturulan sorulardan birincisi katılımcıların öğretmenlik mesleğinin saygınlığına ilişkin görüşlerinin ne olduğudur. Bu amaçla katılımcılara “Sizce öğretmenlik saygın bir meslek midir?” sorusu yöneltilmiştir. Görüşlerine başvuru katılımcıların büyük çoğunluğu (54/65) öğretmenliğin saygın bir meslek olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların öğretmenliği saygın bir meslek olarak kabul etme nedenlerinde öne çıkan görüşleri Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2. Katılımcıların Öğretmenliği Saygın Bir Meslek Olarak Kabul Etme Nedenleri

Öğretmenliği Saygın Bir Meslek Olarak Kabul Etme Nedenleri	Frekans
İnsan yetiştirmesi, insana yön ve şekil vermesi	17
Toplumu sağlam temeller üzerinde kurması ve toplumu geliştirmesi	10
Çocukları ve geleceği şekillendirmesi	7
Eğiten ve öğreten olması	4

Çizelge 2'ye göre öğretmenliğin saygın bir meslek olarak kabul edilmesinde farklı nedenlerin olduğu söylenebilir. Özellikle öğretmenlerin insanları yetiştirerek insanlara yön vermesinin, insana dokunarak hayatlarına iz bırakmasının belirleyici neden olduğu söylenebilir. Öğretmenlik mesleğinin saygın olarak kabul edilmesinde, bireylerden oluşan toplumun sağlam temeller üzerinde kurulmasına ve çağdaş toplum düzeyine ulaşılmasına katkısının da belirleyici nedenlerden biri olduğu söylenebilir.

Öğretmenliğin saygın bir meslek olduğuna ilişkin iki öğretmen görüşü şöyledir:

“Evet; çünkü insana dokunuyorsunuz. Bilinçli bireylerde çağdaş toplum demektir.” (K11)

“Evet ülkenin geleceğine yön verecek toplumu oluşturan bireylere yol gösterendir, ufuk açandır, hayalleri hedefle buluşturandır, vs.” (K16)

Öte yandan katılımcılardan sekizi günümüzde öğretmenliğin saygın bir meslek olmaktan çıktığını ifade etmişlerdir. Bu konuya ilişkin iki öğretmen görüşü şöyledir:

“Hayır; çünkü statüsü ne olursa olsun hiçbir kimsenin öğretmenlere artık saygı duymadığını düşünüyorum. Kendilerinin de her şeyi en az öğretmenler kadar bildiklerini savunmaktadırlar.” (K46)

“Bence evet ama toplum tarafından sadece 24 Kasım'da hatırlanan, oturduğu yerden para kazandığı düşünülen ve hiçbir şey olamazsan da öğretmen olursun şekilde küçümsenen bir meslek.” (K49)

Katılımcılardan biri tarafından mesleğin saygınlığındaki azalma nedeni, öğretmenin ulaşılabilirliği ile ilişkilendirilmiştir.

“Saygın ancak gittikçe saygınlığını yitiriyor ve nedeni öğretmenlik mesleğine konulamayan sınırlar ve öğretmene erişimin zamansız olması.” (K33)

Araştırmanın birinci alt problemine yanıt bulmak amacı ile oluşturulan ikinci soru ise günümüzde öğretmenlere duyulan saygının hangi yönde değişmekte olduğuna ilişkin görüşlerinin ne olduğudur. Katılımcılara “Günümüzde öğretmenlere duyulan saygı hangi yönde değişmektedir? (Artmaktadır, çünkü.....-Azalmaktadır, çünkü.....)” sorusu sorulmuştur. Katılımcılar verdikleri yanıtlarda değişimin yönünü gerekçeleri ile ifade etmişlerdir.

Görüşlerine başvuru katılımcıların büyük çoğunluğu (61/65) günümüzde öğretmenlere duyulan saygının azalmakta olduğu görüşünü bildirmiştir. Yetişmekte olan yeni neslin özellikleri katılımcılar tarafından sınırsız özgürlüğe sahip, bencil, öğrenmeye isteksiz bir nesil olarak ifade edilmiştir. Bu neslin karşısında yetki ve imkânları kısıtlı öğretmenin değer kaybı yaşadığı ifade edilmiştir. Velilerin okula karışma hakkına sahip olmasından, sınıf geçme yönetmeliğine kadar birçok etkenin öğretmeni zor duruma düşürdüğü söylenerek öğretmen yetiştirme politikalarındaki hataların da öğretmene duyulan saygının azalmasına neden olarak görüldüğü belirtilmiştir.

Katılımcıların günümüzde öğretmenlere duyulan saygının azalma nedenlerinde öne çıkan görüşleri Çizelge 3'de verilmiştir.

Çizelge 3. Katılımcılara Göre Günümüzde Öğretmenlere Duyulan Saygının Azalma Nedenleri

Günümüzde Öğretmenlere Duyulan Saygının Azalma Nedenleri	Frekans
Toplumda değişen değerler ve kaybolan değerler sonrası öğretmene verilen değer ve saygının azalması	10
Yanlış eğitim politikaları	9
Velilerin yanlış tutum ve davranışları	9
Sürekli tatil yapan bir meslek olarak lanse edilerek kamuoyu oluşturulması	5

Çizelge 3'e göre günümüzde öğretmenlere duyulan saygının azalmasının farklı nedenleri olduğu söylenebilir. Toplumun değerlerini yitirmesi sonucu öğretmene duyulan saygının azaldığı söylenebilir. Bu konu hakkında bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

"Azalmaktadır, çünkü günümüz toplumunda öğretmen öğreten konumundadır. Öğrenme ortamı ve araçları zenginleştikçe öğretmenin öğreten rolü azalmaktadır. Eğitim ise duygusal boyutu olan bir süreçtir. Öğretmen bu noktada vazgeçilmezdir. Ancak toplum değişen değerler sebebiyle öğretmenin bu rolüne giderek daha az değer vermektedir."(K13)

"Azalıyor çünkü öğretmen algısı değiştirildi, öğretmeni herkes eleştirebiliyor."(K42)

"Azalmaktadır, çünkü öğretmen işçi, öğrenci ve veliler müşteri zihniyeti; müşteri her zaman haklıdır yaklaşımına dönüştü ve öğretmenler veliler tarafından haklı haksız gözetilmeden sorgulanan hesap sorulan şikâyet edilebilen değeri olmayan bir hizmetli şeklinde bir algı oluştu."(K65)

Katılımcılardan üçü pandemi sebebiyle yaşanan uzaktan öğretim sürecinin velilerin evlerinde çocukları ile daha çok vakit geçirmelerine sebep olduğunu, bu durumda öğretmenlerin işinin ne kadar zor ve saygıdeğer olduğunun anlaşılmasına vesile olduğunu ifade etmişlerdir. Yaşanan bu sürecin öğretmene verilen değeri arttıracığına olan inançlarını belirtmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmen görüşleri şöyledir:

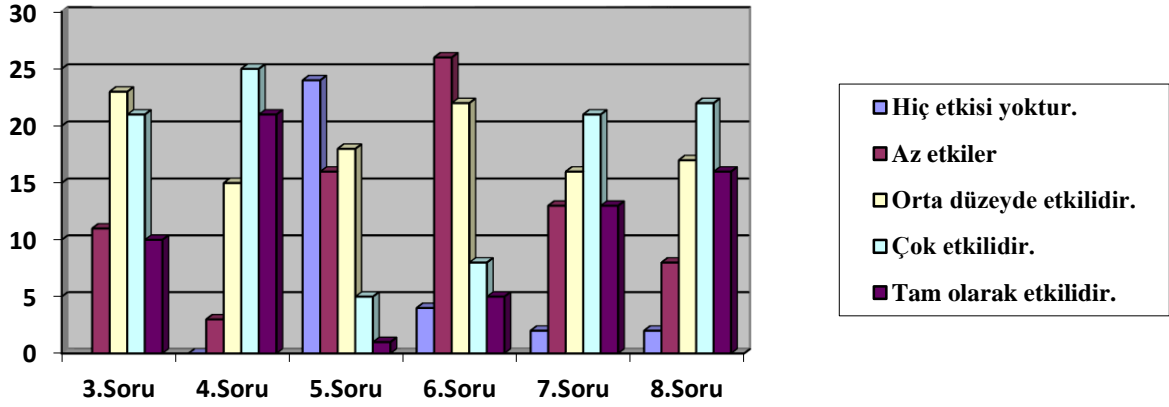
"Arttığına inanmak istiyorum, özellikle bu pandemi döneminde okulun ve öğretmenin değerinin arttığına inanıyorum. Uzaktan eğitimin zorluklarını hem veli hem de öğretmenin ortak görüşü olmuştur."(K49)

"Artmaktadır, covid pandemi sürecinde öğretmenlerin ne kadar kutsal bir iş yaptığı, insan yetiştirmenin ne kadar zor olduğunu tüm veliler görmüş oldu."(K54)

Öğretmenlere duyulan saygınlığın, öğretmenin dış görünüşünden, üslubundan, mezun olduğu üniversitedeki başarısından, kıdeminden, teknolojiyi kullanabilme yeterliğinden ve mesleğine dair yayımları takip etme duyarlılığından hangi düzeyde etkilendiğine dair katılımcı görüşlerine ulaşmak amacı ile sorular hazırlanmıştır. Soruya verilebilecek yanıtlar "hiç etkisi yoktur, az etkiler, orta derecede

etkiler, çok etkilidir, tam olarak etkilidir.” olarak sınırlandırılmıştır. Bu sorulara verilen cevaplar Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1: Öğretmenlere Duyulan Saygınlığa İlişkin Katılımcı Görüşleri

Şekil 1 incelendiğinde; öğretmenin mesleğine dönük yazılı güncel kaynakları (kitap, dergi, vb.) takip etmesinin, dış görünüşünün, kılık kıyafetinin, üslubunun ve teknolojiyi etkin kullanmasının ona duyulan saygıyı çok etkileyen unsurlar olduğu söylenebilir. Öğretmenin mezun olduğu üniversitedeki başarısının ona duyulan saygıda hiç etkisi bulunmadığı, öğretmenin meslekte geçirdiği yılların (kıdemi) ona duyulan saygıya az etkisi olduğu sonuçlarına ulaşılabılır. Bu genel değerlendirme sonrasında katılımcıların görüşleri sorular çerçevesinde tek tek incelenmiştir.

Araştırmanın üçüncü sorusu gereğince katılımcılara “öğretmenin kılık-kıyafeti, dış görünüşü ona duyulan saygıyı etkiler mi?” sorusu sorulmuştur. Soruya verilen cevaplar ve o cevabı seçen katılımcı sayıları Çizelge 4’de verilmiştir.

Çizelge 4. Öğretmenin Kılık-kıyafeti, Dış Görünüşü Ona Duyulan Saygıyı Etkiler mi?

Etkililik Düzeyi	Katılımcı Sayısı
Hiç etkisi yoktur.	0
Az etkiler.	11
Orta derecede etkiler.	23
Çok etkilidir.	21
Tam olarak etkilidir.	10

Çizelge 4 incelendiğinde öğretmenin dış görünüşünün ona duyulan saygıyı etkileyeceği görüşüne ulaşılabilir. Katılımcılar (23/65) orta derecede etkiler cevabını vermişlerdir. Öğretmen göz önünde bulunan kişidir. Öğrencileri için örnektir. Mesleğin bu nitelikleri öğretmenlerin kılık kıyafet gibi dış görünüşleri ile ilgili kriterlere önem kazandırarak öğretmenlerin bu konularda özenli olma sorumluluğunu ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmanın dördüncü sorusu katılımcıların, öğretmenin üslubunun (konuşma biçimi) ona duyulan saygıyı hangi düzeyde etkileyeceğine ilişkin görüşlerinin ne olduğudur. “Az etkiler” görüşü 3 kişi tarafından, “orta derecede etkiler” görüşü 15 kişi tarafından, “çok etkilidir” görüşü 26 kişi tarafından, “tam olarak etkilidir” görüşü 21 kişi tarafından seçilmiştir. Katılımcılara göre (26/65) öğretmenin üslubu ona duyulan saygıda “çok” etkilidir. Bu konu hakkında bir öğretmenin belirttiği görüşü şöyledir:

“Öğretmen, öğrencilere benzemez, öğrenci öğretmene benzemeye çalışır. Bu sebeple Öğretmen öğrencinin konuştuğu gibi kaba-küfür-lü-argo konuşmaya başladığında öğrencinin gözünde seviye kaybetmeye başlar.”(K1)

Araştırmanın beşinci sorusu ile katılımcılara, öğretmenin mezun olduğu üniversitedeki başarısının ona duyulan saygıyı hangi düzeyde etkileyeceğine ilişkin görüşlerinin ne olduğu sorulmuştur. “Hiç etkisi yoktur” görüşü 24 kişi tarafından “Az etkiler” görüşü 17 kişi tarafından, “orta derecede etkiler” görüşü 18 kişi tarafından, “çok etkilidir” görüşü 5 kişi tarafından, “tam olarak etkilidir” görüşü 1 kişi tarafından seçilmiştir. Katılımcılara göre (24/65) öğretmenin mezun olduğu üniversitedeki başarısının ona duyulan saygıda çok da etkisi bulunmadığı söylenebilir. Araştırmada katılımcılardan bazılarının ise (18/65) “orta derecede etkilidir” görüşünü seçmeleri bu konuda öğretmenlerin farklı bakış açılarına sahip olduğunu düşündürebilir. Bu bakış açılarının hangi şartlarda ortaya çıktığı incelenmeye değer yeni bir soru olarak karşımızdadır.

Araştırmanın altıncı sorusu ile katılımcılara, “öğretmenin meslekte geçirdiği yıllar (kıdemi) ona duyulan saygıyı etkiler mi?” diye sorulmuştur. “Hiç etkisi yoktur” görüşü 4 kişi tarafından “Az etkiler” görüşü 26 kişi tarafından, “orta derecede etkiler” görüşü 22 kişi tarafından, “çok etkilidir” görüşü 8 kişi tarafından, “tam olarak etkilidir” görüşü 5 kişi tarafından seçilmiştir. Katılımcılara göre (25/65) öğretmenin meslekte geçirdiği yılların (kıdemi) ona duyulan saygıya “az” etkisi olduğu söylenebilir.

Araştırmanın yedinci sorusu ile katılımcılara, öğretmenin teknolojiyi etkin kullanmasının ona duyulan saygıyı hangi düzeyde etkileyeceğine ilişkin görüşlerinin ne olduğu sorulmuştur. “Hiç etkisi yoktur” görüşü 2 kişi tarafından, “Az etkiler” görüşü 13 kişi tarafından, “orta derecede etkiler” görüşü 16 kişi tarafından, “çok etkilidir” görüşü 21 kişi tarafından, “tam olarak etkilidir” görüşü 13 kişi tarafından seçilmiştir. Katılımcılara göre (21/65) öğretmenin teknolojiyi etkin kullanmasının ona duyulan saygıyı “çok” etkilediği söylenebilir. Bu sonuçlar teknoloji okur-yazarlığı konusunda öğretmenlerimize katkı sağlamanın önemli olduğu düşüncesini de ortaya çıkarabilir.

Araştırmanın sekizinci sorusu ile katılımcılara, “öğretmenin mesleğine dönük yazılı güncel kaynakları (kitap, dergi, vb.) takip etmesi ona duyulan saygıyı etkiler mi?” diye sorulmuştur. “Hiç etkisi yoktur” görüşü 2 kişi tarafından, “Az etkiler” görüşü 8 kişi tarafından, “orta derecede etkiler” görüşü 17 kişi tarafından, “çok etkilidir” görüşü 22 kişi tarafından, “tam olarak etkilidir” görüşü 16 kişi tarafından seçilmiştir. Katılımcılara göre (22/65) öğretmenin mesleğine dönük yazılı güncel kaynakları (kitap,

dergi, vb.) takip etmesinin ona duyulan saygıyı “çok” etkilediği söylenebilir. Katılımcıların seçimlerinden bu süreci önemli bir etken olarak gördükleri anlaşılabilir. Millî Eğitim Bakanlığı’nın bu tür kaynakları öğretmenler için ulaşılabilir kılmasının faydalı olacağı sonucuna ulaşılabilir.

Katılımcılara, “mesleğinizde hissettiğiniz saygıyı arttırdığını düşündüğünüz bir eğitim aldınız mı? (Hizmet içi eğitim, kişisel gelişim kursu, vb.)” sorusu sorulmuştur. 19 katılımcı bu tarz bir eğitim almadığını ifade etmiştir. 26 katılımcı hizmet içi eğitimlere katıldığını belirtirken, 14 katılımcı kişisel gelişim kurslarına katıldıklarını söylemiştir. Katılımcılardan bazılarının bu soruya verdikleri cevaplar şöyledir:

“Saygınlık arttırmak için değil de kendimi geliştirme anlamında birçok eğitim aldım.” (K55)

“Belli aralıklarla ehliyet yenilemek için göz -kulak muayenesi yaptırmak gibi. Öğretmenleri de gelişen yeni alanlarda eğitim seminerlerine almalıydık.”(K1)

Öğretmenlerin saygınlığını arttıran öğeler olarak belirleyebileceğimiz konularda öğretmenlerimiz ile yapılabilecek etkili ve verimli eğitimler, öğretmenliğin saygınlığı tartışmalarında öğretmeni hedefe dönüştürüp “böyle öğretmen mi olur” söylemlerinin de önüne geçerek daha donanımlı öğretmenlerin varlığına katkı sağlayabilir.

Araştırmanın birinci alt problemine yanıt bulmak amacı ile oluşturulan onuncu soru ile katılımcılardan bir öğretmen olarak, kendilerinde ya da öğretmen arkadaşlarında takdir ettikleri davranışlara örnekler vermeleri istenmiştir. Buna ek olarak katılımcılara on birinci soru olarak bir öğretmende eleştirdikleri davranışların neler olduğu sorulmuştur. Katılımcıların öğretmenlerin takdir edilen ve eleştirilen davranışları hakkında öne çıkan görüşleri Çizelge 5’de verilmiştir.

Çizelge 5. Öğretmenlerin Takdir Edilen ve Eleştirilen Davranışları

Takdir Edilen Davranışlar	Eleştirilen Davranışlar
Öğrenci ile ilgilenmek	Öğrenciyi önemsememe
Öğrenciye değer vermek	Öğrenciye tavrı alma
Öğrenciye saygı duymak	Öğrenciyi aşağılama
Öğrencisini kendi çocuğu gibi görmek	İşine karşı ilgisizlik, boş vermişlik tavrı
Öğrenci ile samimiyet kurmak	İşine saygısızlık
İşini önemsemek	Rol-model olamama
Kendini geliştirmek	Kendini geliştirmeme, yeniliklere kapalılık
Azimli ve sabırlı olmak	Her şeyi ben bilirim tavrı
Sağlıklı bir iletişim ve doğru üslup	Yanlış üslup, sağlıksız iletişim
Adaletli olmak	Ayrımcılık, haksızlık, adaletsizlik

Çizelge 5’de öğretmenlerin takdir edilen davranışları incelendiğinde bazı davranışların ön plana çıktığı, öne çıkan bu davranışlarda da öğrencinin merkeze alındığı görülmüştür (40/65). Şöyle ki; öğrencisi ile ilgilenen, öğrencisine saygı gösteren, onu tanıyarak bireysel farklılıklarını dikkate alan öğrencisi ile sıcak ilişkiler kurarak sevgisini belli eden, samimiyet kurabilen öğretmenlerin bu tutum ve davranışları, takdir edilen davranışlara örnek olarak verilmiştir. Bunun yanı sıra ön plana çıkan davranışlarda öğretmeni merkeze alan katılımcılar da mevcuttur (25/65). Kendini geliştirebilen, yeniliklere açık, işine bağlı, planlı ve düzenli çalışan, öğrencilerini kendi çocuklarından ayırmayarak onlara aile gibi olabilen öğretmenlerin bu tutum ve davranışları da takdir edilen davranışlara örnektir. Ayrıca katılımcılar iletişim becerileri ve üslup, sabır ve azim, adil olma, hoşgörü ve merhamet kavramlarını da verdikleri cevaplarda sıklıkla vurgulayarak ön plana çıkarmışlardır (27/65). Konuya ilişkin bazı öğretmen görüşleri şöyledir:

“Çok basit gelebilir ama ben öğrencisine kendi çocuğu gibi davranan öğretmene daha çok saygı duyuyorum (sırtına ter bezi koyma gibi)” (K3)

“Dili etkin kullanmak, öğrenciye saygıyla yaklaşmak, öğrenciye hakaret etmeden konuşmak üslup” (K8)

“Sınıf hâkimiyeti, öğrencinin ilgisini odaklayabilme becerisi, zorlayıcı durumlarda otokontrolü kaybetmeme, kendi gelişimleri için çaba sarf etmeleri, sorumluluklarını zamanında yerine getirmeleri, öğrencilerle kurulan sıcak ilişkiler, meslektaşları arası iletişim becerileri, zaman ve kriz yönetimi, planlı ve tertipli çalışma” (K13)

“Öğretmene yakışır hal hareketlerde bulunmak, öğrencilere eşit davranmak, kendini geliştiren gelişimlere açık olan, sınıf veya okul dışında da öğrencilerinin sorunlarını dinleyerek çözmeye çalışmak gibi davranışları sergilemek.” (K35)

“Sabır, emek, hoşgörü, alanında aktif olabilmek.” (K60)

Çizelge 5’de öğretmenlerin eleştirilen davranışları incelendiğinde ise bir önceki soruya verilen cevaplarda olduğu gibi öğrenci ile ilgili davranışların (25/65), öğretmenlik mesleği ile ilgili davranışların (56/65) ve bazı kavramların (25/65) öne çıktığı görülmüştür. Öğrencisini tanımayan, önemsemeyen, aşağılayan, yargılayan, öğrencisiyle ilgilenmeyen, öğrencisine tavır alan öğretmenlerin bu davranışları eleştirilmiştir. Ayrıca işini önemsemeyen, derslere isteksizce giren, sorumluluktan kaçan, “ben her şeyi bilirim” tavrında olan, reklam peşinde koşan, rol-model olamayan, yeniliklere kapalı ve kendini geliştirmeyen öğretmenlerin bu davranışları da eleştirilmiştir. İletişim kuramama, yanlış üslup, haksızlık-ayrımcılık ifadeleri ile de karşımıza çıkan adaletsizlik ve bencillik kavramları etrafında şekillenen davranışlar da eleştirilmiştir. Bu konudaki bazı öğretmenlerin görüşleri şöyledir:

“Ben biliyorum diyen öğretmenin problemlili olduğunu düşünüyorum. Tabii ki bir sürü şey biliyoruz. Ama öğrenmemiz gereken de çok şey var. Ben biliyorum demek, yeni bilgilere kapalıyım demektir. Bir öğretmen için bu durum çok tehlikelidir. Öldürdüğü insanı ne yapacağını bir kargadan öğrenen insanın, öğretmen olduktan sonra bile bazen öğrencisinden, bazen okulun hizmetlisinden öğreneceği şeyler vardır. Gereksiz bir kibir öğretmene yakışmıyor.” (K1)

“İşini savsaklama reklam iş peşinde olma. Öğrenciyi tanımama ve önemsememe” (K4)

“Adaletsizlik” (K10)

“Öğrencinin özel durumlarını dikkate almadan onu yargılaması ve dersine gerekli özen ve önemi göstermemesi.” (K12)

“Kendi çocuklarına gösterdikleri önemi akademik açıdan öğrencilerine göstermemeleri” (K23)

“Oflayarak, isteksiz derse giren, çocuklara asık suratla ders işleyen, notu silah olarak kullanan, idareye yalakalık yapanlar, parayı öncelik haline getirenler.” (K47)

Katılımcılara on ikinci soru da “Sizde olumlu iz bırakan bir öğretmeninizi sizi en çok etkileyen davranışını yazınız.” denilmiştir. Araştırmanın birinci alt problemine yanıt bulmak amacıyla on üçüncü soru olarak katılımcılardan ayrıca kendilerinde olumsuz iz bırakan bir öğretmenin bu düşünceye sebep olan davranışını yazmaları istenmiştir. Bugün kendileri ile meslektaş olmayı başarmış öğrencilerinin hayatında, olumlu ve olumsuz iz bırakan öğretmen davranışları Çizelge 6’da gösterilmiştir.

Çizelge 6. Öğretmen Algısında, Olumlu ve Olumsuz İz Bırakan Öğretmen Davranışları

Olumlu İz Bırakan Davranışlar	f	Olumsuz İz Bırakan Davranışlar	f
Öğrenci ile ilgilenmesi, değer vermesi	32	Öğrencilere fiziksel şiddet uygulaması	16
Öğrencilerini sevmesi	30	Öğrencilere sözlü şiddet uygulaması	14
Öğrenciyi takdir ve motive etmesi	21	Haksızlık ve ayrımcılık yapması	14
Üslubu, akıcı konuşması	6	Anlamadan dinlemeden ceza vermesi	13
Adaletli olması, eşit mesafede durması	5	Niteliksiz ders işlemesi	9

Çizelge 6’da olumlu iz bırakan öğretmen davranışları incelendiğinde; öğrenci ile özel olarak ilgilenen, öğrenciye verdiği değeri bazen öğrencisinin saçına taktığı bir kurdele ile bazen diktiği bir düğme ile hissettiren, öğrencisini takdir ve motive edebilen öğretmenlerin öğrencilerinin hayatlarında unutulmaz kişilere dönüştükleri bulgusuna ulaşılmıştır. Bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Ortaokulda bir kıza âşık olmuştum. Ne yapmam gerektiğini bilemediğim için küçük küçük taşlar atıyordum kıza. Kız da baştan tepki vermiyordu. Ama sonra bir gün biraz büyük bir taş atmıştım da kızın kafasına gelmişti. Okulun müdürü F. B. çok sert biriydi. Boynumu büktüm odasına girdim. Ne kadar dayak yiyeceğimi hesaplıyorum. Yanıma geldiğinde kalbim duracak gibiydi. Elini enseme koydu, Biraz nasihat ettikten sonra, bak dedi şimdilik kızın kafasını kırдын, bunu tamir edebiliriz. Ama dikkat et...Kalbi kırılmasın...Ne kadar sinirli olsanız da o esnada ceza vermek yerine anlaşılabilir bir yaklaşım karşınızdakini kazandırabiliyor. Bakın bunca yıl değişik okullarda okumuşum, ama aklıma ilk gelen örnek budur.” (K1)

“Mezun olduktan sonra bile velimiz gibi gittiğimiz okullara uğraması bizi yönlendirmesi unutulmaz” (K25)

“Okulumuzun bir terzisi vardı, o da çocuklara yetişemiyordu. Çünkü kara ünüklerimiz sökülür, en çokta düğmeleri kopardı. Okul müdürümüz S. Y. beni ve birkaç arkadaşımızı evine götürüp kopan düğmelerimizi eşine diktirdi. O bizim gözümüzde sadece öğretmen değil, koruyan, öğreten, değer veren, eğiten bir önderdi aynı zamanda.” (K43)

“Lisede kimya öğretmenimi unutmam nedense, bize çok yakındı, arkadaş gibi davranırdı. Diğer öğretmenlerden farklıydı çünkü, o zamanlar çok sert mizaçlı öğretmenler yaygındı ya da bana denk geldi. Bizimle pikniğe gelmesi, sosyal aktivitelerimize katılması, onu ayrı kılmıştır nezdimde” (K49)

“Genelde öğretmenlerimi severdim. Ama şu an bu meslekte olmamda ve tarihi sevmemde lise tarih öğretmenim etkili oldu. Tarihi resmen yaşayarak anlattıyordu.” (K63)

“Her şey sevgiyle başlar. Sevgi olmayan yerde bilgi de eksik kalır, insanlık da. Benim hayatımda bende öğretmenimin bıraktığı en önemli iz bana sevgiyle bakan gözleriydi. O gözleri görmeyene kadar ne okulu ne dersleri ne de arkadaşlarımı benimsemiştim; ama sevgiyi hissettiğim an, okul benim evim, öğretmen benim annem – babam, arkadaşlarım kardeşlerim oldu. Kendinizi ait hissetmediğimiz hiçbir yerde bir şey öğrenemez öğretemezsiniz.” (K65)

Çizelge 6 incelendiğinde, öğrencilerine bağırarak, hakaret eden, üslubunu olumsuz ve kaba sözlerle şekillendiren öğretmenlerin bu davranışları ile öğrencilerinde olumsuz bir iz bıraktıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca şiddet uygulama sıklıkla olumsuz davranışlardan biri olarak ifade edilmiştir. Öğrencisini anlamadan yargılayan, dinlemeden ceza veren, öğrencileri arasında haksızlık ve ayrımcılık yaptığı duygusunu uyandıran öğretmenler de şu an meslektaşları olan kişilerin algısında olumsuz bir hatıra olarak yer edinmiştir. Katılımcıların bu konudaki görüşlerinden bazıları şöyledir:

“Elinde kocaman sopasıyla gelip çözümü sıra dayağında bulan öğretmenim vardı. Ona hiç saygı duymazdım.” (K3)

“Ayakkabı alacak durumum olup olmadığını sormadan, bana neden spor ayakkabın yok diye beni derse almayan beden eğitimi öğretmenimin davranışı” (K27)

“Sınav esnasında kopya çekmediğim halde sınavdan sonra öğretmenin beni kopya çekmekle suçlaması” (K38)

“Beni dinlemeye tenezzül etmeyip haksız yere cezalandırıldığım öğretmenimi unutamam, onun dışında kendini eğitmeyen insanlar eğitimde yara açarlar, bu tarz eğitimciler zihnimizde hep olumsuz hatırlanmaktadır.” (K41)

“Lise de matematik öğretmenim. Arkadaşıma fısıltıyla konuştum diye, ayağa kaldırıp olmadık hakaretler, küfür dolu cümleler sarf etmesi beni derinden yaralamıştı. Bu davranışları tüm arkadaşlarıma da yapardı. Zaten başka bir okuldan sürülmüş gelmiş biriydi.” (K47)

“Ortaokulda fen bilimleri dersinde konu anlatma ödevi verirdi. Konuyu anlatırken eksik veya yarım anlattığımızda, “Siz yemek yerken yarım mı yiyorsunuz” deyip tokat atması beni, öğretmene karşı çok olumsuz yönde etkilemiştir.” (K55)

Katılımcıların görüşlerine ulaşmak amacıyla onlara on dördüncü soru olarak “İyi Öğretmen nasıl bir öğretmendir?” sorusu sorulmuştur. Bu soru ile öğretmen algısındaki iyi öğretmen davranışlarına ulaşmak amaçlanmıştır. Analiz sonucunda ulaşılan öğretmen algısında, iyi öğretmen davranışları Çizelge 7’de verilmiştir.

Çizelge 7. Katılımcıların İyi Öğretmen Davranışlarına İlişkin Görüşleri

İyi Öğretmen Davranışları	Frekans
Öğrencisinin yüreğine dokunan, onu seven	25
Öğrencisine rehberlik eden, rol model olan	25
Öğrencisi ile sağlıklı iletişim kurabilen	18
Mesleğini seven, alanına hâkim olan	18
Adaletli olan	10

Çizelge 7 incelenerek ulaşılan bulgular şunlardır: Öğrencilerini seven, değer veren ve bunu davranışları ile gösteren öğretmen iyi bir öğretmen davranışı sergilemektedir. Öğrencilerine rehberlik edebilen ve onlar için olumlu bir rol model olmayı başarabilen öğretmen de iyi öğretmen davranışları sergilemektedir. Ayrıca işini severek yapan, ders işleme yöntemini doğru belirleyen, alanına hâkim öğretmenler de iyi öğretmen olarak nitelendirilebilir. Öğretmen algısında öğretmenin kendini yetiştirebilmesi, yeniliklere açık olup olaylara farklı açılardan bakabilmesi, vatanını milletini sevmesi, kültürlü bir birey olması da onu iyi öğretmen olarak nitelendirebilecek davranışlardandır. Bu konu hakkında katılımcılardan bazılarının görüşleri şöyledir:

“Yüreğe dokunan öğretmendir.”(K5)

“Duygusal anlamda duyarlı olan, bağ kuran, şartlara göre esneklik gösteren, denemeye ve telafi etmeye fırsat veren, zorbalığa müsaade etmeyen, yetenekleri fark edip yönlendiren, konuşma - tavır-okuma- kendini geliştirme- güzel ahlak gibi alanlarda rol model olan ”(K20)

“Kendini eğitmiş, topluma örnek olabilecek kişilikte, aydın ileri görüşlü, hoşgörülü, adaletli insanlık sevgisi her şeyin üstünde olan ve bu sevgi ile bildiklerini aktarma istediği duyan herkes bana göre iyi öğretmendir.”(K41)

“Dönem dönem geriye dönüp kendi kendine ben nerelerde doğru yaptım ya da nerelerde hatalarım, eksikliklerim oldu diyebilen öğretmendir.”(K43)

“Kendini sürekli yenilemeye çalışan, öğrencilerini tanıyan ve motive eden, iletişim becerisi ve özgüveni yüksek, nezaketli, samimi, içten, esprili ve tam bir arkadaş...”(K55)

“Öğrencilerini seven öğretmen en iyi öğretmendir. Çocuk için sevgi ağaca verilen can suyudur. Onu verirseniz daha sonraki zamanlarda öğrenci kendi ayakları üzerinde durur gereken her şeyi yapar öğretmen olsa da olmasa da bir şekilde kendini geliştirir serpilir büyür.”(K65)

Çizelge 7 incelendiğinde öğretmenlik mesleğinde başarılı olmak için sevginin çok önemli bir etken olduğu görülmektedir. Gerek mesleğe olan gerekse öğrenciye olan sevgi, iyi bir öğretmen olmak için aranan çok önemli bir davranıştır. Dolayısıyla öğretmenlik diğer mesleklerden bu yönü ile ayrılmaktadır. Öğretmenliğin sevmeden yapılabilecek bir iş olmadığı düşüncesine ulaşılabilir. Ayrıca öğretmenlik durağan bir meslek değildir. Değişen toplum yapısı ve öğrenci profili öğretmenin kendini geliştirme ve yeniliklere açık olma özelliklerine de önem kazandırmaktadır.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt problemi “Öğretmene duyulan saygının artması için çözüm önerileriniz nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile görüşme formuna eklenen soruya verilen cevapların içerik analizi yapılmıştır.

Araştırma kapsamında son olarak öğretmenlere, öğretmene duyulan saygının artması için çözüm önerilerinin neler olduğu sorulmuştur. Katılımcıların öğretmene duyulan saygıyı arttıracak çözüm önerilerine ilişkin görüşleri Çizelge 8’de verilmiştir.

Çizelge 8. Öğretmenlerin Öğretmene Duyulan Saygıyı Arttıracak Çözüm Önerileri

Öğretmene Duyulan Saygıyı Arttıracak Çözüm Önerileri	Frekans
Eğitim sisteminin kalitesinin artırılması	17
Toplumdaki öğretmen algısının, öğretmenin daha değerli kabul edildiği bir algıyla değiştirilmesi	15
Maaş ve özlük haklarının iyileştirilmesi	15
Öğrencinin düşünceleri üzerindeki en belirleyici etkenlerden biri olan velinin öğretmene ve yaptığı işe saygı duymasının sağlanması	13
Eğitim fakültelerindeki öğretmen yetiştirme ve atama yöntemlerinin iyileştirilmesi	12
Kamuoyunu yönlendiren her türlü yayınlarda öğretmeni küçük düşüren söylemlerden vazgeçilmesi	6
Öğretmenin arkasında durabilen dirayetli yöneticilerin yetiştirilmesi ve atanması	6
Meslekî gelişimi sağlayabilecek nitelikli hizmetiçi eğitim verilmesi	5

Katılımcılar; devlet politikalarının öğretmenler lehine kararlar almasına, eğitim sisteminde yapılacak düzenlemelere, uzun vadeli eğitim politikalarının oluşturmasına dikkat çekmişlerdir. Bu nitelikteki cevapları eğitim sistemi başlığı altında değerlendirdiğimizde eğitim sisteminin kalitesini artırmanın öğretmene duyulan saygıyı arttıracak bir bulgu olduğu düşünülebilir. Çizelge 8 incelendiğinde öğretmenlere duyulan saygının artırılması için, devlet politikaları içerisinde yer alan eğitim sisteminin,

öğretmene saygıyı temele alan bir yaklaşım belirlemesinin büyük öneme sahip olduğu görülmüştür. Öğretmen eğitim sisteminde yer alan etkenlerden biridir. Sistemin tamamındaki kaliteyi arttırmanın öğretmene duyulan saygıyı doğal olarak arttırması beklenebilir. Örneğin oluşturulacak kaliteli eğitim ortamları eğitimin kalitesini arttırır. Sınıf mevcutlarının ihtiyaç duyulan okullarda azaltılması eğitim ortamının kalitesini arttırabilecek niteliktedir. Daha kaliteli ortam ve şartlarda eğitim öğretim faaliyetlerini yürüten öğretmene dair algı daha olumlu nitelikte olacaktır. Ayrıca sisteminde yer alan Sınıf Geçme Yönetmeliği gerekli donanımları kazanmasa bile öğrenciyi bir üst sınıfa geçirmektedir. Bu durum öğretmenin etkililiğini düşürmektedir. Eğitim sisteminde bu nitelikte konularda yapılacak düzenlemeler öğretmene duyulan saygısı arttırabilecek niteliktedir. Bu konudaki bazı öğretmen görüşleri şöyledir:

“Yakın bir gelecekte öğretmenliğin saygınlık kazanacağına inanmıyorum. Üniversiteyi bitirdiğinde yaklaşık 22 yaşında olan bir genç, bir şeyler üretebileceği, en az on yıl boyunca, hiçbir şey üretemiyor. Okullarımızın teorik-pratik uygulamasına geçmesi gerekiyor. Hayatta kendisine kolaylık sağlamayan, getirisi olmayan, bir sürü bilgi verdi diye, -ki, öğrenciye göre bu bilgiler gereksizdir- günümüz gençlerinin, öğretmene saygı duyması çok zor. Vasıfsız-sıradan ama diplomalı, milyonlarca gencin, bu sisteme de, bu sistem içinde, öğrenciye en yakın olan öğretmene de, saygı duymasını bekleyemeyiz.”(K1)

“Eğitim sisteminde bazı şeylerin değişmesi gerekir. Mesela, matematik 4 işlem bilmeyerek liseye gelebilmiş bir öğrenci 25-30 kişilik bir sınıfta haftada 6 saat anlamadığı matematiği dinlemek zorundadır. Bu durumda öğrencinin, öğretmene duyacağı saygıyı koruyamayacağını düşünüyorum.”(K12)

“Eğitim sistemindeki öğretmen saygınlığının artması ve korunması için değişikliklerin yapılması, kurumsal olarak öğretmene gereken değerlerin verilmesi ve bu değerlerin toplumsal olarak benimsenmesi için gerekli çalışmaların Milli Eğitim başta olmak üzere bütün devlet kurumları tarafından yapılması gerektiğini düşünüyorum.”(K35)

Öğretmene duyulan saygının artmasında toplumdaki öğretmen algısının değişmesinin önemi de vurgulanmaktadır. Bu konudaki öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir:

“Öğretmenlik mesleğinin kutsal bir meslek olduğunu, diğer meslekler gibi değil; insan yetiştirmek üzerine kurulu olduğunu ve bu insanın da gelecek nesli oluşturduğunu, bu nedenle bu görevi icra eden kişiye sonsuz saygı ve sevginin gösterilmesi gerektiği vurgulanarak herkese anlatılmalıdır.”(K46)

“Toplumda yerini önemini arttırmak, öğretmenlik mesleğinin önemi anlaşılırsa tüm diğer meslek elemanları kaliteli yetişecektir. Maddi yönden yükseltilmesi toplumda etki gösterir ve sistemde sözü geçen öğretmen olmalı, öğrenci veya veli değil. Öğrenci merkezlikten uzaklaşmak değil, ama eğitime işi öğretmene bırakılmalı.”(K51)

Öğrencinin düşünceleri üzerindeki en belirleyici etkenlerden biri olan velinin, öğretmene ve yaptığı işe saygı duymasının sağlanması da öğretmene duyulan saygının artması için getirilen önerilerdendir. Bu konudaki öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir:

“Öğretmen veliye ezdirilmezse değerlenir.”(K23)

“Öğrencilerin çevresindeki insanların öğretmene saygı duyması”(K24)

“Eğitim konusunda velinin değil de öğretmenin söziünün geçmesi”(K48)

Öğretmen olmanın toplumda yaygın olarak kulağımıza gelen “Hiçbir şey olamıyorsa bari öğretmen olsun” algısından kurtulması ve saygınlık kazanmasında öğretmen yetiştirme süreci de önemlidir. Bu konudaki bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Sadece eğitim fakültesi mezunları öğretmen olmalı. Her fakülteden mezun olana öğretmenlik kapısı açık olmamalı. Hiçbir şey olamazsan öğretmen olursun gibi. Önemli yerlerde bulunan kişilerin, basın mensuplarının da öğretmenlik mesleğiyle ilgili üslubuna dikkat etmesi gerekir. Öğretmenlerin yaşam koşulları iyileştirilmeli”. (K9)

“Toplumdaki olumsuz algıya sebep olan somut söylem ve eylemleri hafızalardan silmek için daha gayretli daha çağa uygun ama aynı zamanda kültürel kimliğimizi de yansıtan eğitim öğretim metotları geliştiren ve uygulayan”(K29)

“Öğretmen yetiştiren kurumların daha seçici kriterler koyması, daha nitelikli eğitim verilmesi, sosyal ve ekonomik yönden güçlendirilmesi, saygınlığı arttırıcı MEB politikaları uygulanmalı, yani velimi üzeni üzerim politikasından vazgeçilmeli.”(K55)

“Etkililiğini arttırmak, üniversite eğitimlerinin içeriğini yeniden düzenlemek, öğretmeni toplum ortalamasının üzerine çıkarmak (bilgi birikimi, kültürel vs.)”(K64)

Maaş ve özlük haklarının iyileştirilmesi, kamuoyunu etkilemesi söz konusu olan tüm yayınlarda öğretmeni küçük düşüren söylemlerden vazgeçilerek daha saygılı bir üslubun benimsenmesi, okul yöneticilerinin öğretmeninin yanında, ona destek veren bir tavır sergilemesi, öğretmenin gelişimine katkı sağlayacak nitelikli hizmet içi eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi, öğretmenlerin birbirlerine saygı duymaları katılımcılar tarafından ifade edilen, öğretmenlere duyulan saygıyı arttırabilecek çözüm önerilerindedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Görüşlerine başvurulmuş katılımcıların büyük çoğunluğu (54/65) öğretmenliğin saygın bir meslek olduğunu belirtmiştir. Öğretmenliğin saygın bir meslek olarak kabul edilmesinde farklı nedenler etkilidir. Öğretmenliğin saygın bir meslek olarak kabul edilmesinde öğretmenlerin insanları yetiştirerek insanlara yön vermesi, insana dokunarak hayatlarında iz bırakması belirleyici bir nedendir. Ayrıca öğretmenlerin bireylerden oluşan toplumun sağlam temeller üzerinde kurulmasının sağlanmasına ve ülkenin çağdaş toplum düzeyine ulaşılmasına katkısı belirleyici nedenlerdendir.

Görüşlerine başvurulmuş katılımcıların büyük çoğunluğu (61/65) günümüzde öğretmenlere duyulan saygının azalmakta olduğunu görüşünü bildirmiştir.

Yetişmekte olan yeni neslin özellikleri katılımcılar tarafından sınırsız özgürlüğe sahip, bencil, öğrenmeye isteksiz bir nesil olarak ifade edilmiştir. Yeni neslin karşısında yetki ve imkânları kısıtlı öğretmenin değer kaybı yaşadığı ifade edilmiştir.

Velilerin okula karışma hakkına sahip olmasından sınıf geçme yönetmeliğine kadar birçok etkenin öğretmeni zor duruma düşürdüğü söylenerek, öğretmen yetiştirme politikalarındaki hataların öğretmene duyulan saygının azalmasına neden olarak görüldüğü belirtilmiştir.

Toplumun değerlerini yitirmesi sonucu öğretmene duyulan saygının azaldığı ifade edilmiştir. Fakat COVID-19 salgını sebebiyle yaşanan uzaktan öğretim sürecinin velilerin evlerinde çocukları ile daha çok vakit geçirmelerine sebep olduğunu, bu durumun da öğretmenlerin işinin ne kadar zor ve saygıdeğer olduğunu anlaşıldığını belirtmişlerdir.

Öğretmenin dış görünüşünün ona duyulan saygıyı etkileyeceği görüşüne ulaşılmıştır. Öğretmen göz önünde bulunan kişidir. Öğrencileri için örnektir. Mesleğin bu nitelikleri öğretmenlerin kılık kıyafet gibi dış görünüşleri ile ilgili kriterlere önem kazandırarak öğretmenlerin bu konularda özenli olma sorumluluğunu ortaya çıkarmaktadır.

Öğretmenin üslubu (konuşma biçimi) ona duyulan saygıda çok etkilidir. Öğretmenin meslekte geçirdiği yılların (kıdemi) ona duyulan saygıyı az etkilediği görüşüne ulaşılmıştır. Öğretmenin teknolojiyi etkin kullanmasının ona duyulan saygıyı çok etkilediği görüşüne ulaşılmıştır. Öğretmenin mesleğine dönük yazılı güncel kaynakları (kitap, dergi, vb.) takip etmesinin ona duyulan saygıyı çok etkilediği görüşüne ulaşılmıştır.

Öğretmenlerde takdir edilen davranışlara verilen örnekler incelendiğinde bazı davranışların ön plana çıktığı, öne çıkan bu davranışlarda da öğrencinin merkeze alındığı görülmüştür (40/65). Öğrencisi ile ilgilenen, öğrencisine saygı gösteren, onu tanıyarak bireysel farklılıklarını dikkate alan öğrencisi ile sıcak ilişkiler kurarak sevgisini belli eden öğretmenlerin bu tutum ve davranışları takdir edilen davranışlara örnek olarak verilmiştir. Kendini geliştirebilen, yeniliklere açık, işine bağlı, planlı ve düzenli çalışan, öğrencilerini kendi çocuklarından ayırmayarak onlara aile gibi olabilen öğretmenlerin bu tutumları takdir edilen davranışlara örnektir. Katılımcılar iletişim becerileri ve üslup, sabır ve azim, adil olma, hoşgörü ve merhamet kavramlarını da verdikleri cevaplarda sıklıkla vurgulayarak ön plana çıkarmışlardır (27/65).

Öğretmede eleştirdikleri davranışlara verilen örnekler incelendiğinde öğrenci ile ilgili davranışların (25/65), öğretmenlik mesleği ile ilgili davranışların (56/65) ve bazı kavramların (25/65) öne çıktığı görülmüştür. Öğrencisini tanımayan, önemsemeyen, aşağılayan, yargılayan, öğrencisiyle ilgilenmeyen, öğrencisine tavır alan öğretmenlerin bu davranışları eleştirilmiştir. İşini önemsemeyen, derslere isteksizce giren, sorumluluktan kaçan, “ben her şeyi bilirim” tavrında olan, reklam peşinde koşan, rol-model olamayan, yeniliklere kapalı ve kendini geliştirmeyen öğretmenlerin bu davranışları eleştirilmiştir. İletişim kuramama, yanlış üslup, haksızlık-ayrımcılık ifadeleri ile de karşımıza çıkan adaletsizlik ve bencillik kavramları etrafında şekillenen davranışlar eleştirilmiştir.

Olumlu iz bırakan öğretmen davranışları olarak; öğrenci ile özel olarak ilgilenen, öğrenciye verdiği değeri bazen öğrencisinin saçına taktığı bir kurdele ile bazen diktiği bir düğme ile hissettiren, öğrencisini

takdir ve motive edebilen öğretmenlerin öğrencilerinin hayatlarında unutulmaz kişilere dönüştükleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerine bağırarak, hakaret eden, üslubunu olumsuz ve kaba sözlerle şekillendiren öğretmenlerin bu davranışları ile öğrencilerinde olumsuz bir iz bıraktıkları anlaşılmaktadır. Şiddet uygulama (vurma) davranışı sıklıkla ifade edilmiştir. Öğrencisini anlamadan yargılayan, dinlemeden ceza veren, öğrencileri arasında haksızlık ve ayrımcılık yaptığı duygusunu uyandıran öğretmenler şu an meslektaşları olan kişilerin algısında olumsuz bir hatıra olarak yer edinmiştir.

Öğrencilerini seven, değer veren ve bunu davranışları ile gösteren öğretmen iyi bir öğretmen davranışı sergilemektedir. Öğrencilerine rehberlik edebilen ve onlar için olumlu bir rol model olmayı başarabilen öğretmen iyi öğretmen davranışları sergilemektedir. İşini severek yapan, ders işleme yöntemini doğru belirleyen, alanına hâkim öğretmenler, iyi öğretmen olarak nitelendirilmektedir. Öğretmen algısında öğretmenin kendini yetiştirebilmesi, yeniliklere açık olup olaylara farklı açılardan bakabilmesi, vatanını milletini sevmesi, kültürlü bir birey olması, onu iyi öğretmen olarak nitelendirebilecek davranışlardandır. Öğretmenlik mesleğinde başarılı olmak için sevginin çok önemli bir etken olduğu görülmektedir. Gerek mesleğe gerekse öğrenciye olan sevgi iyi bir öğretmende aranan bir davranıştır. Öğretmenlik durağan bir meslek değildir. Değişen toplum yapısı ve öğrenci profili öğretmenin kendini geliştirme ve yeniliklere açık olma özelliklerine önem kazandırmaktadır.

Katılımcılar öğretmene duyulan saygıyı arttırabilecek çözüm önerilerinde; Devlet politikalarının öğretmenleri gözeterek kararlar almasına, eğitim sisteminde yapılacak düzenlemelere, uzun vadeli eğitim politikalarının oluşturmasına dikkat çekmişlerdir. Bu nitelikteki cevapları eğitim sistemi başlığı altında değerlendirdiğimizde eğitim sisteminin kalitesini arttırmak öğretmene duyulan saygıyı arttıracaktır. Öğretmenlere duyulan saygının artırılması için, devlet politikaları içerisinde yer alan eğitim sisteminin, öğretmene saygıyı temele alan bir yaklaşım belirlemesinin büyük öneme sahip olduğu görülmüştür. Öğretmene duyulan saygının artmasında toplumdaki öğretmen algısının değişmesinin önemi de vurgulanmaktadır. Öğrencinin düşünceleri üzerindeki en belirleyici etkenlerden biri olan velinin, öğretmene ve öğretmenin yaptığı işe saygı duymasının sağlanması, öğretmene duyulan saygının artması için getirilen önerilerdendir. Öğretmen olmanın toplumda yaygın olarak kulağımıza gelen “Hiçbir şey olamıyorsa bari öğretmen olsun” algısından kurtulması ve saygınlık kazanmasında öğretmen yetiştirme süreci çok önemlidir. Maaş ve özlük haklarının iyileştirilmesi, kamuoyunu etkilemesi söz konusu olan tüm yayınlarda öğretmeni küçük düşüren söylemlerden vazgeçilerek daha saygılı bir üslubun benimsenmesi, okul yöneticilerinin öğretmenin yanında ona destek veren bir tavır sergilemesi, öğretmenin gelişimine katkı sağlayacak nitelikli hizmet içi eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi, öğretmenlerin birbirlerine saygı duymaları katılımcılar tarafından ifade edilen, öğretmenlere duyulan saygıyı arttırabilecek çözüm önerilerindedir.

Öneriler

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgulara dayalı olarak geliştirilen öneriler uygulamacılar ve araştırmacılar için öneriler olarak iki başlık altında düzenlenmiştir.

Uygulamacılar İçin Öneriler

- 1- Öğretmenin üslubunun (konuşma biçimi) ona duyulan saygıyı çok etkileyeceği bulgusuna dayanarak üniversitelerde Eğitim Fakültesi'nde okuyan öğretmen adaylarına diksiyon ve güzel konuşma eğitimleri verilmelidir.
- 2- Öğretmenin teknolojiyi etkin kullanmasının ona duyulan saygıyı etkilediği görüşüne dayanarak Eğitim Fakülteleri'nde teknoloji okur-yazarlığı konusunda verilen eğitimlerle öğrencilere yeterli kazandırılmalıdır. Görevde bulunan öğretmenlere ise hizmet içi eğitim kursları ile yeterli kazandırılmalıdır.
- 3- Öğretmenin mesleğine dönük yazılı güncel kaynakları (kitap, dergi, vb.) takip etmesinin ona duyulan saygıyı etkilediği görüşüne dayanarak Millî Eğitim Bakanlığı bu tür kaynakları öğretmenler için ulaşılabilir kılmalıdır. Okul yöneticileri eğitim konusunda seçtikleri yayınlara abonelik gerçekleştirerek okullarında bulundurmalıdır. Okul yöneticileri, öğretmenler arasında kitap görüşlerinin paylaşılabilen kültürel etkinlikler düzenlemelidir.
- 4- Öğretmenlerin saygınlığını arttıran öğeler olarak belirleyebileceğimiz konularda öğretmenlerimiz ile yapılabilecek etkili ve verimli eğitimler düzenlenmelidir. Bu eğitimlerin uzman kişilerce verilmesi sağlanmalıdır.
- 5- Üniversitelerde Eğitim Fakültesi öğrencilerine etkili ve sağlıklı iletişim becerileri kazandırılmalıdır. Görevde bulunan öğretmenlere de bu konuda hizmet içi eğitim kursları ile yeterli kazandırılmalıdır.
- 6- Öğretmen adayları öfke kontrolü eğitimleri almalıdır. Görevde bulunan öğretmenlere de bu konuda hizmet içi eğitim kursları ile yeterli kazandırılmalıdır.
- 7- Öğrenmeyi seven, yeniliklere açık kişiler öğretmenlik mesleğine yönlendirilmelidir.
- 8- Öğretmenlik eğitimi almayan kişiler öğretmen olarak görevlendirilmemelidir.

Araştırmacılar İçin Öneriler

- 1- COVID-19 salgın sürecinin öğretmene verilen değeri hangi yönde etkilediğine, verilen değer artmasına ya da azalmasına ilişkin bilimsel araştırmalar yapılabilir.
- 2- Öğretmenin mezun olduğu üniversitedeki başarısının ona duyulan saygıyı nasıl etkilediği konusunda öğretmenlerin farklı bakış açılarına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu bakış açılarının hangi şartlarda ortaya çıktığı incelenmeye değer yeni bir soru olarak karşımıza çıkmıştır.
- 3- Öğretmene duyulan saygıyı arttıracak iyi davranışlara ilişkin öğrenci algıları araştırılabilir.
- 4- Öğretmene duyulan saygıyı arttıracak iyi davranışlara ilişkin veli algıları araştırılabilir.
- 5- Öğretmene duyulan saygıyı arttıracak iyi davranışlara ilişkin öğretmen algıları nitel bir araştırmaydı. Bu konu nicel yöntemlerle araştırılarak çok daha fazla katılımcıya ulaştırılarak genellenebilir sonuçlar elde edilebilir.

KAYNAKÇA

- Cüceloğlu, D. (2019). *Öğretmenim bir bakar mısın?* (5. baskı). İstanbul: Final Kültür Sanat Yayınları.
- Epçaçan, C. (2018). Öğretmen görüşlerine göre öğretmenlerin toplumdaki saygınlığının incelenmesi. *Journal Of Institute Of Economic Development And Social Researches*, 4(9), 331-345.
- Konan, N., Yılmaz, S. ve Bozanoğlu, B. (2017). Okul müdür yardımcısı görevlendirilmesine ilişkin yönetici ve öğretmen görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 23(1), 105-134.
- Şanal, M. ve Güçlü, M. (2005). Yenileşme dönemi eğitimcilerinin öğretmenlik mesleğine bakışları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 18 (1), 137-154.

Knowledge Sharing in Social Interaction: Towards the Problem of Primary Data Entry

Igor Val. DANILOV¹

Sandra MIHAILOVA²

Abstract

The article studies a gap in current knowledge of the so-called problem of primary data entry (PDE) by reviewing relevant theories on emotional contagion and empirical data obtained from experiments on crying in newborns (Geangu et al., 2010; Dondi et al., 1999; Martin & Clark 1982; Sagi & Hoffman 1976; Simner 1971). This paper highlights the critical properties of emotional contagion and empathy for further discussion on the differences of their appearance and evolutionary advantage. This discussion article concludes that emotional contagion can happen without awareness of the existence of emotional stimuli, as people are able to recognize the emotional state of others without even knowing about the existence of other people's emotional expressions (Tamietto et al., 2009). Emotional contagion is likely an essential trigger in solving PDE. The article discusses: (a) Even if newborns possess an innate repetition mechanism, the problem of PDE makes imitation meaningless that may not promote the cognitive development in infants. (b) Whether emotional contagion transfers meaningful content even being occur without self-awareness. (c) Whether emotional contagion contributes to beginning of knowing in newborns. (d) Whether emotional contagion in newborns challenges knowledge about social interaction. Given these observations, emotional contagion in mother-newborn dyads could be considered a manifestation of the mental coherence that unconsciously provides intentionality in acquiring social meanings. We propose further research considering this effect of non-perceptual social interaction as a manifestation of another modality of social interaction that promotes the shaping of social reality in newborns and social learning at the beginning of life..

Keywords: Social cognition; imitation; empathy; emotional contagion; social interaction; problem of primary data entry.

¹ CEO of Academic center for Coherent Intelligence. LATVIA. E-mail : igor_val.danilov@acci.center

² Assoc. Prof. Dr. Psychology Riga Stradins University, . LATVIA.
E-mail : sandra.mihailova@rsu.lv

INTRODUCTION

Understanding social reality is essential for individuals to perform immediate reactions and strategic planning in environments with many rapidly changing elements. Brains provide an evolutionary advantage for survival by allowing organisms to extract information patterns that aid predictions (Prochazkova & Kret, 2017; Adolphs, 2001). The latter is grounded on the ability to capture mental states from other individuals, which promotes social cooperation and competition.

This ability is present from birth or even earlier; however, the main problem is that newborns possess a very limited set of tools for acquiring social knowledge. Therefore, this review's fundamental question is focused on how infants can capture initial knowledge about the social reality, which is the question of social interaction modalities. This study observes the current definitions of emotional contagion and empathy, analyzing empirical data from other studies. Then the article discusses different hypotheses of emotional contagion, highlighting the critical properties of emotional contagion and empathy for further discussion on the differences of their appearance and evolutionary advantage.

EMOTIONAL CONTAGION VS EMPATHY

The meaning of a word is defined by its use (Wittgenstein, 1973). Barrett's (2006) paradox of emotion determination noted the inconsistency between the experience of emotions (like "anger", "sadness", and "happiness") and psychophysiological and neuroscientific data that failed to provide consistent evidence for the existence of such discrete categories of experience. In addition to challenging many theories of emotions, this paradox also highlights the difficulty of defining and distinguishing different emotional experiences, as the definition of any concept of emotion is grounded on its components: the modality of the phenomenon described by this concept, its etymology and modern usage of this word use (consensus). Moreover this problem requires both semantic competence to differentiate the meaning of a word in modern usage, and the analysis of relevant empirical data on the modality of the phenomenon. The two concepts - emotional contagion and empathy - can produce similar and/or indistinguishable manifestations in adults, while their appearance in childhood allows to mark visible borders between them. The literature defines primitive emotional contagion as the tendency to take on the sensory, motor, physiological and affective states of others, or in other words, as to automatically mimic and synchronize expressions, vocalizations, postures, and movements with those of another person's and, consequently, to converge emotionally (Hatfield et al., 1993). It is already widely argued that primitive emotional contagion is a building block of social interaction, assisting in capturing mental states of others and contributing to cognition. Scholars from a variety of disciplines — neuroscience, biology, social psychology, sociology, and life-span psychology — have proposed that primitive emotional contagion is of critical importance in understanding human cognition, emotion, and behavior (Hatfield et al., 1993). This analysis sustains the general definition of this concept noting the fact that emotional contagion is sharing emotion without self-awareness (Decety & Jackson, 2004) and it operates automatically (Heyes, 2018) from the birth.

According to the APA Dictionary of psychology (n.d.) empathy is understanding a person from his or her frame of reference rather than one's own, or vicariously experiencing that person's feelings, perceptions, and thoughts. Empathy does not, of itself, entail motivation to be of assistance, although it may turn into sympathy or personal distress (APA Dictionary of psychology, n.d.). Empathy is the emotional responsiveness which an individual shows to the feelings experienced by another person; the ability to identify with another's emotions and understand what they are feeling (Hoffman, 2000). Empathy requires three distinct skills: the ability to share the other person's feelings, the cognitive ability to intuit what another person is feeling, and a "socially beneficial" intention to respond compassionately to that person's distress (Decety & Ickes, 2011; Decety & Jackson, 2004). According to Hoffman (2000) everyone is born with the capability of feeling empathy. Therefore empathy itself is an ability which is developed within the framework of social norms and rules. For this reason empathy is to be considered a social construct. Instead of emotional contagion, empathy requires the understanding of the social reality and the mental state of others before expressing it.

Newborns are able to get the emotional state of others without self-awareness through emotional contagion, while they are not able to demonstrate the actual skill of empathy. That would imply intuitively understanding what the other individual is feeling and responding compassionately to that person's distress. Empathy requires first a much more developed mind than the one infants possess at the early stages of cognitive development. Secondly it requires the understanding of a minimum set of social phenomena necessary to comprehend social rules and norms that correspond to this skill. Similarity in the manifestations of these two phenomena should not lead to suppose a similarity in their modes, or that 'emotional contagion is a form of empathy, albeit a non-insightful, primitive form (Yong & Ruffman, 2014)'. Moreover, the different outcome of these two phenomena allows us to discuss them as completely different mechanisms. In empathy, the emotional state of the observer may not correspond to the experience of the observee. For instance, an unjustified and inappropriate anger of the observee can cause the observer to sympathize in the form of compassion, but not a similar emotion like anger. The table 1 provides the comparison of emotional contagion and empathy. It seems that etymology and modern usage of these two concepts allows us to leave in this study the current definitions of emotional contagion and empathy. There is a lot of data in the literature on how to develop empathy in children, while there is a little consensus about the mechanism of emotional contagion. Therefore the next two sections review different studies on crying in newborns and 3-month-old infants to discuss the modality of emotional contagion.

EMPIRICAL DATA ON EMOTIONAL CONTAGION IN NEWBORNS AND INFANTS

Newborns manifested a reaction to the crying of another newborn, which is a phenomenon that refers to emotional contagion (Dondi et al., 1999; Martin & Clark 1982; Sagi & Hoffman 1976; Simner 1971). Newborns responded more strongly to another infant's cry than to a variety of controlled stimuli, including silence, white noises, synthetic cry sounds, non-human cry sounds, and their own cry (Dondi et al., 1999; Martin & Clark 1982; Sagi & Hoffman 1976; Simner 1971). Geangu et al. (2010) show that during the presentation of a pain cry sound, 1- and 3-month-old infants manifest increased vocal and facial expressions of distress. This affect of shared reactions does not decrease with age. Both boys and

girls manifest similar levels of contagious crying reactions (Geangu et al., 2010). This suggests that infant distress reactions to the cry of another infant are not simply a response to the aversive noise of the cry; rather it may be a very early precursor to empathic responding (McDonald & Messinger, 2011). This finding challenges the nativist models of emotional contagion and the constructivists ones due to the argument that sound can also possess a meaning. Sounds of objective reality are assigned with meanings, which individuals harvest and categorize throughout life (Danilov, 2020b). There are thousands of different social meanings that human ear can nominally hear in the limits from 0.02 kHz to 20 kHz. Categorization of social reality and cognitive development also depend on perception of world of sounds (Danilov, 2020b), e.g. the common situation for deaf children around the world is a serious delay in cognitive development (Peterson, 1995). These arguments above challenge our modern knowledge of how newborns are able to categorize social reality, taking into account their communication disability. The findings of studies on other various phenomena, such as facial recognition, Other Race Effect (ORE), and Other Species Effect (OSE) show similar efficiency of newborns in categorizing social reality. Their analysis evidently shows a discrepancy between the complexity of tasks and ability of infants to solve them (Danilov, 2020c). According to Danilov (2020c), these achievements of infants are possible only through their mental collaboration with adults. In the following sections, the study continues to discuss what can help newborns distinguish the sounds of other newborns crying from other social sounds and 'aversive sounds that do not express emotion (Ruffman et al., 2019)'.

SOME EXISTING MODELS OF EMOTIONAL CONTAGION

The article reviews different models of emotional contagion:

- (i) The Perception-Action Model of empathy (PAM) supports genetically inherited mechanisms of emotional contagion. Preston and de Waal, (2017; 2002) suggest that during the early evolution of mammals, when parental care was becoming important, and during primate evolution, when cooperation among group members was increasingly at a premium, natural selection favored genes promoting emotional contagion. This nativist view is supported by the growing evidence of emotional contagion in a range of species and they suggest that rapid, unintentional, adaptive responses are due to genetically inherited mechanisms (de Waal & Preston, 2017; Preston & de Waal, 2002).
- (ii) The Active Intermodal Matching (AIM) suggests that an innate cognitive mechanism or 'body scheme' computes and detects similarities between observed and executed acts (Meltzoff & Moore, 1997). Infants' imitation implicates an innate 'common code of human acts' or 'supramodal' representation that provides transformations of acts between the self and the other (Meltzoff, 2002), linking the neural basis for common coding to areas involved in the mirror neuron system (Meltzoff & Decety, 2003). The central idea of the AIM is that observing the same movement in others enables self-generated movements which induce inherent meaning of the observed action (Prochazkova & Kret, 2017). That could mean newborns comprehend certain social case based on sensorimotor resonance from its own

motor neurons and muscle movements. One of the problems of this method is that an identical movement may have several causes and goals in executors and multiple possible interpretations in observers (Prochazkova & Kret, 2017).

- (iii) Associative sequence learning (ASL) proposes that infants can learn flexibly from their own environment (Ray & Heyes, 2011). The principle of ASL is based on an extensive learning (or conditioning) experience. This implies that infants need to see the action and perform the contingent action contingently (close together in time), in order to then imitate a mimic perceived action of a caregiver.
- (iv) The Neurocognitive Model of Emotional Contagion (NMEC) supposes that autonomic responses of the sender directly modulate neural activity in the emotion system of the receiver. In line with the AIM, the NMEC argues that this form of emotional contagion is fast, automatic, shared by most vertebrates and does not require extensive training. Human infants possess an innate mechanism which automatically converts the sensory signals related to senders' autonomic states to their own corresponding autonomic states. The core idea of this method is when infants unconsciously mimic their caregiver's expressions of emotion, they come to feel reflections of those emotions as well (Prochazkova & Kret, 2017).
- (v) The Learned Matching (LM) hypothesizes that the automatic activation characteristic of emotional contagion depends on a set of learned associations (Heyes, 2018). Each of these matching emotional associations connects, in a bidirectional excitatory way, a distal sensory cue (e.g. an emotional facial gesture or vocalisation) with a motoric or somatic response belonging to the same emotional category (Heyes, 2018; Bird & Viding, 2014). According to Heyes (2018), these connections are forged in situations where the experience of a particular emotion 'from the inside' is correlated with observation of the same emotion 'from the outside'. Matching emotional associations for perceptually opaque cues are produced by synchronous emotion and affect mirroring (Heyes, 2018; Papousek & Papousek, 1987). Synchronous emotion occurs when two or more agents react emotionally to an event in the same way at the same time (Heyes, 2018). nowadays the world changes more and more rapidly. The 21st century society has entered.

DISCUSSION

Even though other models of emotional contagion also may attempt to understand this issue, although the ones considered above are already enough to show the gap in knowledge on the beginning of knowing, which is discussed below:

- (a) The reason why newborns imitate is unclear. Apart from the PAM nativist model - that is grounded on the question of innate initial knowledge of certain social reality - other models (AIM; ASL; NMEC; LM) seemingly rely on social learning through imitation. This approach leave a gap in knowledge about how newborns can respond appropriately to an

event in the same way as others. Imitation is a difficult task that requires understanding the meaning of the action and the intention to do so. How newborns perform this task is still unclear, given the lack of time and communication ability of newborns to learn from the social environment that they also need to repeat others. At the same time, empirical data on crying evidently show that newborns are able to solve this task. The subject learns behaviors through imitation and emotional contagion and cannot be therefore dissociated from others during the first months of life (Wallon, 1959; Keromnes et al., 2019). The intention of newborns to imitate is questionable: it is unclear whether infants repeat crying of other newborns (and/ or caregivers' actions in the case of social learning of other skills) intentionally or not. If intentionally what is their reasoning behind this and if not what makes them do this. That means that why newborns imitate others (peers and/or their caregivers) is still unclear. If the given reason for imitation is unclear, then there may be another, more reasonable cause for imitation than assimilation of emotion expressions. Moreover, existing data suggest that infants do not imitate purposely others until their second year, and that imitation of different kinds of behavior emerges at different ages (Jones, 2009). Or, in other words, there is no evidence that newborns imitate others on their own and/or are able to do so intentionally. Perhaps, the growing data of infants' imitation may indicate something else. This may be a manifestation of interaction between dyads of another modality, and imitation may not be a learning tool itself, but an integral part of the neurophysiological and mental process that promotes learning. Even if newborns possess an innate repetition mechanism, the problem of PDE makes imitation meaningless that does not promote the cognitive development in infants.

- (b) Whether emotional contagion transfers meaningful content even being occur without self-awareness. In emotional contagion we have to consider meaning as the core. Emotional contagion does not arise only in dyadic or group face-to-face interactions but can occur when individuals only hear about emotions of others (Nummenmaa et al., 2014), and also in online interactions (Isabella & Carvalho, 2016). Growing evidence of emotional contagion in online interaction supports this standpoint. Even if one interacts with another person online and the receiver receives the message at a different time through verbal communication (for example via texts: letter, book etc.), it changes anyway the individual's mental state regardless the time the receiver receives the message. Emotions expressed by others on Facebook influence our own emotions, constituting experimental evidence for massive-scale contagion via social networks (Kramera et al., 2013). Despite their study may contain methodological difficulties and the chosen tools are too technical (since they are configured for a mass online survey), the outcome is consistent with the meaning of emotional contagion in social interaction, common sense and the generally accepted viewpoint of everyone on the life experience of emotional arousal from texts (letters, books, journals etc.) without direct social contact. Anyway, the effect size of the findings is large, the significance of which is also proved by the meaning of this coefficient for observing an obvious phenomenon. Moreover, there is no data on a stable compound that would accurately links the particular components: a specific motoric or somatic response,

activation of certain neural circuits and a determinate emotion. Hickok (2009) argues that perhaps just like unconscious reflexes, mirror neurons do not code for any particular meaning or goal-directed action. Evidence shows that mirror system activation can be recoded with training such that it becomes associated with a completely different action (Catmur et al., 2007). This means simple similarity of movements and/or imitations does not prove the same meanings of these movements in individuals.

Therefore, given the above arguments, it seems that emotions are first a mental process and only second a complex of physiological mechanisms that transmit environmental stimuli impulses into the brain. It seems that, emotional contagion possesses meanings even being occur without self-awareness. This raises again the problem of PDE, how newborns deal with this interaction without understanding the social meanings.

- (c) Whether emotional contagion contributes to beginning of knowing in newborns. The problem of primary data entry. The emergence of communication requires a shared understanding of the signal's meaning (i.e., uses) within a particular context among a community of users (Wittgenstein, 1973). Acquisition of knowledge implies some initial data, because new knowledge can be assimilated based on the discovery of new key relationships between cause and effect within previous knowledge, and/or opening links between elements of initial knowledge and new information domain (Danilov & Mihailova, 2019). This means that primary knowledge is crucial for the initial stages of cognitive development and even for assimilation of simple social tasks. While at the initial stages of the Model of Hierarchical Complexity (MHC) (Commons, 2016), newborns are not able to communicate with caregivers effectively enough to acquire first social phenomena (there is no evidence of any communication at three initial stages of the MHC). At the same time they are able anyway to successfully perform their social tasks (Danilov, 2020c). Therefore, the problem of PDE challenges modern knowledge. This is given the lack of data in genetics that supports some innate knowledge on a particular social reality that can be passed between generations to help newborns behave appropriately (Danilov, 2020b). Therefore assimilation of social reality by infants needs PDE, considering thousands different linguistic communities with their particular social reality which questioned any innate mechanism of social learning. Given above arguments it is likely that emotional contagion contributes to PDE, and imitation in infants promotes this.
- (d) Whether emotional contagion in newborns challenges knowledge about social interaction. Emotional contagion occurs without self-awareness (Decety & Jackson, 2004) and can happen even without awareness of the existence of stimuli. Recent research tested subjects with unilateral destruction of the visual cortex and ensuing phenomenal blindness on invisible stimuli (Tamietto et al., 2009). According to Tamietto et al. (2009) emotional contagion occurs even when the triggering stimulus cannot be consciously perceived due to cortical blindness. This highlights the difference in the modality of emotional contagion and empathy, because the latter requires understanding the social reality and the mental state of others before expressing. These findings promote a new approach to understanding of

possible mechanisms of emotional contagion which challenges knowledge on social interaction.

CONCLUSIONS

The models of emotional contagion (discussed in the review) are plausible. At the same time, the above arguments show that these models may not solve the problem of how the meaning of an observer's response relates to the meanings of a current social reality and the meaning of an executor's expression. In conclusion, emotional contagion is sharing emotion without self-awareness (Decety & Jackson, 2004) and it is a phenomenon that occurs from the birth. It operates automatically (Heyes, 2018) both in direct interactions and online modes. Emotional contagion can also happen without awareness of the existence of emotional stimuli, as people are able to recognize the emotional state of others without even knowing about the existence of other people's emotional expressions (Tamietto et al., 2009). It is likely that emotional contagion facilitates primary data entry. The phenomenon of newborns' reaction to the crying of their peers (Dondi et al., 1999; Martin & Clark 1982; Sagi & Hoffman 1976; Simner 1971) can be explained from this perspective.

The above arguments show that one of the possible explanation of the newborns' reactions to the crying peers is the mental collaboration with their caregivers. Infants do not understand the meaning of others crying on their own, but follow the caregivers' stimulation through emotional contagion. This conclusion also emphasizes the different modalities of emotional contagion and empathy. Emotional contagion in mother-newborn dyads is a manifestation of the mental coherence which unconsciously provides social meanings. On the other side empathy is an ability developed within the framework of social norms and rules, including comprehension of the social reality. These conclusions provide new directions for further research on the modality of emotional contagion and its connection with non-perceptual social interaction in knowledge sharing which processes from the birth throughout life.

CONCLUSIONS

The models of emotional contagion (discussed in the review) are plausible. At the same time, the above arguments

AUTHOR CONTRIBUTIONS

Igor Val Danilov formulated the hypothesis and wrote the first draft of the manuscript. Igor Val Danilov and Sandra Mihailova improved the text over several iterations.

REFERENCES

- Adolphs, R. (2001). The neurobiology of social cognition. *Curr. Opin. Neurobiol*, 11(2), 231-239.
- APA Dictionary of psychology (n.d.). Retrieved from <https://dictionary.apa.org/emotional-contagion>
- Barrett, L. F. (2006). Solving the emotion paradox: Categorization and the experience of emotion. *Personality and Social Psychology Review*, 10 (1): 20-46. doi: 10.1207/s15327957pspr1001_2
- Bird, G., & Viding, E. (2014). The self-to-other model of empathy: providing a new framework for understanding empathy impairments in psychopathy, autism, and alexithymia. *Neurosci. Biobehav. Rev.* 47, 520-532.
- Cambridge dictionary (n.d.). Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/empathy>
- Catmur, C., Walsh, V., & Heyes, C. (2007). Sensorimotor learning configures the human mirror system. *Curr. Biol.* 17, 1527-1531.
- Commons, M. L. (2016). The fundamental issues with behavioral development. *Behavioral Development Bulletin*, 21(1), 1-12. <http://dx.doi.org/10.1037/dbd0000022>
- Danilov, I. Val., & Mihailova, S. (2019). Social interaction shapes infants' earliest links between language and cognition. *Social Sciences Bulletin*, 2(29), 145-157. ISSN 1691-1881, eISSN 2592-8562
- Danilov, I. Val. (2019). *Unconscious Social Interaction: Coherent Intelligence*. Second edition complemented. Retrieved from https://www.amazon.com/UNCONSCIOUS-SOCIAL-INTERACTION-Intelligence-COMPLEMENTED-ebook/dp/B07RYV88CB/ref=sr_1_4?dchild=1&qid=1589033030&refinements=p_27%3AIgor+Val.+Danilov&s=digital-text&sr=1-4&text=Igor+Val.+Danilov
- Danilov, I. Val. (2020a). Emotions in learning towards coherent intelligence: The review of studies on social behavior in infants with visual impairment. *J Med - Clin Res & Rev.*, 4(4), 1-6
- Danilov, I. Val. (2020b). Ontogenesis of social interaction: Review of studies relevant to the fetal social behavior. *J Med - Clin Res & Rev.*, 4(2), 1-7. Retrieved from <http://scivisionpub.com/pdfs/ontogenesis-of-social-interaction-review-of-studies-relevant-to-the-fetal-social-behavior-1081.pdf>.
- Danilov, I. Val. (2020c). Social interaction in knowledge acquisition: Advanced curriculum. Critical review of studies relevant to social behavior of infants. *Proceedings of the Twelfth International Conference on Advanced Cognitive Technologies and Applications COGNITIVE 2020*.
- Decety, J., & Jackson, P.L. (2004). The functional architecture of human empathy. *Behavioral and Cognitive Neuroscience Reviews*, 3, 71-100.
- Decety, J., & Ickes, W. (2011). *The Social Neuroscience of Empathy*. Psychology, MIT Press, 272 pages. ISBN 0262293366

- De Waal, F.B., & Preston, S.D., 2017. Mammalian empathy: behavioural manifestations and neural basis. *Nat. Rev. Neurosci*, 18, 498-509.
- Dondi, M., Simion, F., & Caltran, G. (1999). Can newborns discriminate between their own cry and the cry of another newborn infant? *Developmental Psychology*, 35(2), 418-426.
- Geangu, E., Benga, O., Stahl, D., & Striano, T. (2010). Contagious crying beyond the first days of life. *Infant Behavior and Development*, 33(3), 279-288. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2010.03.004>
- Hatfield, E., Cacioppo, J.T., & Rapson, R.L. (1993). Emotional Contagion. *Current Directions in Psychological Science*, 2(3), 96-100. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.ep10770953>
- Heyes, C.M. (2018). Empathy is not in our genes. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews* 95, 499-507. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2018.11.001>
- Hickok, G. (2009). Eight problems for the mirror neuron theory of action understanding in monkeys and humans. *J. Cogn. Neurosci*, 21(7), 1229-1243.
- Hoffman, M.L. (2000). *Empathy and moral development: implications for caring and justice*. Cambridge University Press. ISBN 0-521-58034-X.
- Jones, S.S. (2009). The development of imitation in infancy. *Phil. Trans. R. Soc. B.*, 364, 2325-2335. doi:10.1098/rstb.2009.0045
- Isabella, G., & Carvalho, H.C. (2016). Emotional contagion and socialization: Reflection on virtual interaction. *Emotions, Technology, and Behaviors*. Academic Press, 63-82. <https://doi.org/10.1016/C2014-0-00782-4>
- Keromnes, G., Chokron, S., Celume, M.-P., Berthoz, A., Botbol, M., Canitano, R., Du Boisgueheneuc, F., Jaafari, N., Lavenne-Collot, N., Martin, B., Motillon, T., Thirioux, B., Scandurra, V., Wehrmann, M., Ghanizadeh, A., & Tordjman, S. (2019). Exploring Self-Consciousness From Self- and Other-Image Recognition in the Mirror: Concepts and Evaluation. *Front. Psychol.*, 10, 719. doi: 10.3389/fpsyg.2019.00719
- Kramera, A.D.I, Guilloryb, J.E., & Hancock, J.T. (2013). Experimental evidence of massive-scale emotional contagion through social networks. *PNAS*, 111(24), 8788-8790. www.pnas.org/cgi/doi/10.1073/pnas.1320040111.
- Martin, G.B., & Clark, R.D. (1982) Distress crying in neonates: Species and peer specificity. *Dev Psychol.* 18, 3-9.
- McDonald, N.M., & Messinger, D.S. (2011). The development of empathy: How, when, and why. Retrieved from <http://www.psy.miami.edu/faculty/dmessinger/fp/vita.htm>.
- Meltzoff, A.N., & Moore, M.K. (1997). Explaining facial imitation: A theoretical model. *Early Dev. Parent.*, 6, 179-192.

- Meltzoff, A.N., (2002). Imitation as a mechanism of social cognition: origins of empathy, theory of mind and the representation of action. In Goswami, U. (Ed.), *Blackwell Handbook of Childhood Cognitive Development*. Blackwell Publishers Ltd, 6-25.
- Meltzoff, A.N., & Decety, J., (2003). What imitation tells us about social cognition: A rapprochement between developmental psychology and cognitive neuroscience. *Philos. Trans. R. Soc. B: Biol. Sci.*, 358 (1431), 491-500.
- Nummenmaa, L., Saarimäki, H., Glerean, E., Gotsopoulos, A., Jaakelainen, I.P., Hari, R., Sams, M. (2014). Emotional speech synchronizes brains across listeners and engages large-scale dynamic brain networks. *NeuroImage*, 102, 498-509.
- Papoušek, H., & Papoušek, M. (1987). Intuitive parenting: a dialectic counterpart to the infant's integrative competence. *Handb. Infant Dev.*, 66, 9-720.
- Perez-Pereira, M., & Conti-Ramsden, G. (1999). *Language Development and Social Interaction in Blind Children*. Routledge.
- Peterson, C.C., & Siegal, M. (1995). Deafness, conversation, and theory of mind. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 36, 459-474.
- Preston, S.D., & De Waal, F.B. (2002). Empathy: Its ultimate and proximate bases. *Behav. Brain Sci.*, 25, 1-20.
- Prochazkova, E., & Kret, M.E. (2017). Connecting minds and sharing emotions through mimicry: A neurocognitive model of emotional contagion. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 80, 99-114. <http://dx.doi.org/10.1016/j.neubiorev.2017.05.013>
- Ray, E., & Heyes, C. (2011). Imitation in infancy: the wealth of the stimulus. *Developmental Science*, 14(1), 92-105. doi: 10.1111/j.1467-7687.2010.00961.X
- Ruffman, T., Then, R., Cheng, C., Imuta, K. (2019) Lifespan differences in emotional contagion while watching emotion-eliciting videos. *PLoS ONE*, 14(1): e0209253. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0209253>
- Sagi, A., & Hoffman, M.L. (1976). Empathic distress in the newborn. *Dev. Psychol.*, 12, 175-176.
- Simner, M.L. (1971). Newborn's response to the cry of another infant. *Dev. Psychol.*, 5, 136-150.
- Tamietto, M., Castelli, L., Vighetti, S., Perozzo, P., Geminiani, G., Weiskrantz, L., & de Gelder, B., (2009). Unseen facial and bodily expressions trigger fast emotional reactions. *Proc. Natl. Acad. Sci.*, 106 (42), 17661-17666. doi: 10.1073/pnas.0908994106
- Wallon, H. (1959). Le rôle de l'autre dans la conscience du moi. *Enfance* 12, 277-286. doi: 10.3406/enfan.1959.1443
- Wittgenstein, L. (1973). *Philosophical investigations*. Prentice Hall.

Yong, H.Y., & Ruffman, T. (2014). Emotional contagion: Dogs and humans show a similar physiological response to human infant crying. *Behavioural Processes*, 108 (2014) 155-165. <http://dx.doi.org/10.1016Zj.beproc.2014.10.006>.

TABLES

Table 1. The comparison of the concepts of emotional contagion and empathy

Emotional contagion (Empathyl)	Empathy (Empathy2)
<p>Modern usage: Tendency to take mental states of others, or to automatically synchronize expressions (Hatfield et al., 1993); sharing emotion without self-awareness (Decety & Jackson, 2004);</p>	<p>Modern usage: The emotional responsiveness which an individual shows to the feelings experienced by another person; the ability to identify with another's emotions and understand what they are feeling (Hoffman, 2000). Empathy requires three distinct skills: the ability to share the other person's feelings, the cognitive ability to intuit what another person is feeling, and a "socially beneficial" intention to respond compassionately to that person's distress (Decety & Ickes, 2011; Decety & Jackson, 2004).</p>
<p>Definition in dictionary: The rapid spread of an emotion from one or a few individuals to others (APA Dictionary of psychology, n.d.)</p>	<p>Definition in dictionary: Understanding a person from his or her frame of reference rather than one's own, or vicariously experiencing that person's feelings, perceptions, and thoughts. Empathy does not, of itself, entail motivation to be of assistance, although it may turn into sympathy or personal distress (APA Dictionary of psychology, n.d.).</p>
<p>Modality: It operates automatically (Heyes, 2018); it occurs without self-awareness (Decety & Jackson, 2004) and without understanding social reality from the birth.</p>	<p>Modality: It involves controlled processing, develops later, and, insofar as the controlled processing involves mindreading (Heyes, 2018); it requires understanding the social reality and the mental state of others before expressing.</p>
<p>Outcome: The same emotional arousal in participants.</p>	<p>Outcome: Understanding of other people mental state, compassion, benevolence, as well as satisfaction in accordance with social norms. The emotional state of the observer may not correspond to the experience of the observee. For instance, an unjustified and inappropriate anger of the observee can cause the observer to sympathize in the form of compassion, but not a similar emotion like anger.</p>

The language portraits and multilingualism research

Süleyman KASAP¹

Abstract

Language portraits have emerged as one of the methods used by language educators and language researchers in recent years (Krumm 2005; Busch 2006; Mossakowski & Busch, 2008; Jakobsen, 2011). A language portrait is a body silhouette filled, colored, and interpreted by the individual language user. Participants in the research paint a body silhouette using different colors for different languages, accents or language resources they have or are learning. Through the scope, location, choice of colors, use of symbols, and accompanying written or verbal comments, researchers can obtain information about the language user's perception of language repertoires. Thus, language portraits created by individuals give important insights into the language experiences of these people. Language portraits combined with interviews seem to be an appropriate approach method, especially for researchers who want to analyze the foreign language students' own language repertoire. The aim of this study is to focus on the linguistic portrait, as a research tool by discussing the theoretical bases of this approach and the question of what the linguistic portrait is capable of accomplishing and what methodological implications are involved in its procedure.

Keywords: Language portraits, multilingualism, research

INTRODUCTION

Language portraits have emerged as one of the methods used by language educators and language researchers in recent years (Krumm 2005; Busch 2006; Mossakowski & Busch, 2008; Jakobsen, 2011). A language portrait is a body silhouette filled, colored, and interpreted by the individual language user. Participants in the research paint a body silhouette using different colors for different languages, accents or language resources they have or are learning. Through the scope, location, choice of colors, use of

¹ Asst. Prof. Dr., Van Yuzuncu Yil University- Education Faculty- ELT Department – Van, TURKEY
ORCID: 0000-00018367-8789. E-mail: kasap_hakan@hotmail.com

symbols, and accompanying written or verbal comments, researchers can obtain information about the language user's perception of language repertoires. Thus, language portraits created by individuals give important insights into the language experiences of these people. Language portraits combined with interviews seem to be an appropriate approach method, especially for researchers who want to analyze the foreign language students' own language repertoire. The aim of this study is to focus on the linguistic portrait, as a research tool by discussing the theoretical bases of this approach and the question of what the linguistic portrait is capable of accomplishing and what methodological implications are involved in its procedure.

Multilingualism and Bilingualism

There are several definitions for multilingualism and bilingualism. The concept of bilingual encompassing people with knowledge and regular and daily use of two languages, in different contexts, dominated or not with the same level of mastery (Grosjean, 1992; Finger, 2008). More than half of the population is thought to be bilingual and even Pinto (2013) states that even though 50% of the world population speaks more than one language. While bilingualism is the ability to use two languages, multilingualism is the ability to use more than two languages. Both bilinguals and multilingual can use one language more fluently than another. (Finger and Scherer, 2008). However, some researchers think that the terms bilingual and multilingual are used as synonyms. However, Multilingualism is generally defined as the ability of a person to use different languages and the coexistence of different language communities in a given geographical area. We live, more and more, in a society with different cultures and speakers of different languages, which brings us greater population diversity. Thus, the term of multiculturalism is used while during the mentions about multilingualism. Rajagopalan (2009) states that multiculturalism is a term that embraces different definitions and contradictory aspects, since one can take into account the languages spoken, customs, politics. Bilingualism and multilingualism are studied primarily by linguists, psycholinguists, cognitive psychologists and sociologists while biculturalism and multiculturalism are studied by social and intercultural psychologists, as well as personalities researchers. Unfortunately, there is a shortage of competent scholars in several, or all, of these domains at once or, at least, who collaborate with the other domains in order to study this interdisciplinary topic.

The linguistic repertoire and Multilingualism

Some researchers like Busch (2012) have more recently emphasized the fact that research in the area of multilingualism should focus on examining the linguistic practices of multilingual individuals. The close relationships between human beings and their language (s) and identities are getting more important in this new era. For instance, Derrida (2001) does not distinguish between mother tongue and foreign language from each other. Instead, he focuses on the fact that by learning new languages, people gain new identities, which might belong to you, or might be forced to be given to you. Thus, he states that language is for the other, coming from the other, the coming of the other.

In this sense, Busch (2012) defends the notion of linguistic repertoire to the detriment of the classic divisions of first and second language. The concept of linguistic repertoire is associated with the idea that the totality of linguistic forms is used in the course of socially significant interactions and which contains all acceptable ways of formulating messages. The individual makes choices related to the use of his/her linguistic resource subject to grammatical and social restrictions and, therefore, these choices are limited by acceptable conventions that serve to classify types of expression, such as formal, technical, literary and humorous. Busch (2012) proposes the redefinition of the concept of verbal repertoire from the condition of superdiversity, which refers to multiculturalism and is essential to overcome the limitations associated with the use of ethnicity as the main explanatory factor for diversity. Busch (2015) points out that in order to position yourself beyond the concept of speech community, a biographical perspective must be taken into consideration, which links the individual's linguistic repertoire to his/her life trajectory. Blommaert and Backus (2013) defend the idea that the linguistic repertoire reflects the individual's life, which takes place in a real socio-cultural, historical and political space, and which does not refer only to his birthplace. The choice of language by bilingual subjects, for example, is related to the perception of ideological and institutional constructs and to the ways in which language is used. It can be said that the repertoire is a set of skills, a type of toolbox, from which we select the right language, or the code correct for each context or situation. Busch (2015) emphasizes that the repertoire is not determined only by the linguistic resources that we have, but also by those that we do not have, and these can become visible in certain situations as a gap, a threat or a wish. In short, the repertoire is not only directed to the past of our linguistic biography, which left behind its traces and scars, but also converges to the future, anticipating and projecting future situations and events that we are experiencing.

Language Portraits

Language portraits have emerged as one of the methods used by language educators and language researchers in recent years (Krumm 2005; Busch 2006; Mossakowski & Busch, 2008; Jakobsen, 2011). A language portrait is a body silhouette filled, colored, and interpreted by the individual language user. Participants in the research paint a body silhouette using different colors for different languages, accents or language resources they have or are learning. Through the scope, location, choice of colors, use of symbols, and accompanying written or verbal comments, researchers can obtain information about the language user's perception of language repertoires. Thus, language portraits created by individuals give important insights into the language experiences of these people. Language portraits combined with interviews seem to be an appropriate approach method, especially for researchers who want to analyze the foreign language students' own language repertoire. From language portraits and follow-up interviews, important clues can be gained about how students use their entire language repertoire actively and creatively when they meet with their families, friends or in virtual spaces. According to Li Wei (2011), one of the ways multilingual language users access their personal backgrounds, experiences, environment, attitudes, thoughts and feelings is through the analysis of students' language portraits. In addition, this analysis can reveal some points about the languages that the individual has

acquired or learned in the subconscious in which his ongoing mental activities without his awareness occur (Blommaert 2010).

Figure 1: A template used for drawing language portraits

In the language portrait technique, the body template given in Figure 1 is painted by the participants in the colors they choose for each language. The selected colors and the body parts in which these colors are used are analyzed with written or oral questions asked to the participants. In the first stage of the analysis, we look at which part of the body a tongue is represented in the drawings. If a language is important to the participant, he/she usually tends to color prominently in the head or the area of the head. The body, that is, the region where the heart is, can be preferred for coloring the languages that are important. In similar studies, it has been shown that languages, which are considered important, mostly occur in the head and main parts of our body such as heart and chest (Grumperz 2007; Busch 2006; Voijola 2005). In this sense, it can be said that there is a strong relationship between the body parts that the participants choose for the languages they see as 'important languages' for them. Participants' views will give the researcher a better insight, as languages depicted in the legs, feet, arms, and hands may also have functional significance. For example, it can also be thought of as an important language that supports and drives a person depicted on the foot area.

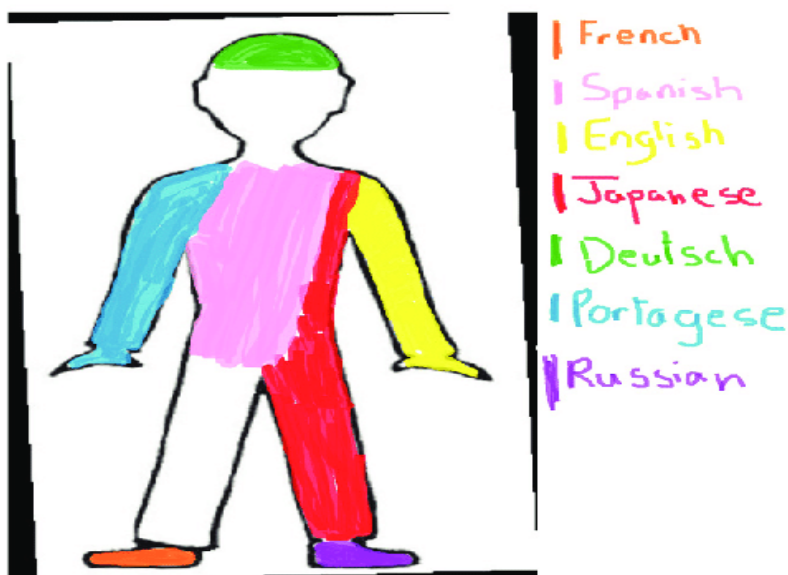

Figure 2: A sample language portrait painted by a student (Dressler,2014)

Participants choose colors for the languages they have acquired or learned without any guidance, and these colors mean something for the participant. The solution of this meaning is revealed by verbal or written interviews with the participant. Studies show that the most distinctive symbol for languages is the national flags representing a language. The colors of the flags and the colors used by the participants generally overlap (Kress and van Leeuwen 2002), on the other hand, it can be said that their geographical features are effective on color choices. For example, the language of a country with forest nature may be shown as green by the participants. In this sense, it can be easily considered that there is a connection between culture, environment and the use of color (Kress & van Leeuwen, 2006). The expectation from these kind of studies is that this drawing and its later narration would provide important elements that will give an insight to researchers about the relation between the participants and their linguistic repertoire.

Busch (2006), who develops research with linguistic biographies in multilingual contexts, says that biographical approaches can mediate between a level of sociolinguistics interested in the roles and functions of the languages involved in a broader social context and a smaller context, seen by an individual angle. In addition, the author points out that this approach reveals the subjects experience the broader social context and the linguistic policies in which the linguistic practices, ambitions and desires related to the images of themselves as a speaking subject of certain languages are developed. Based on her studies, Busch (2006) points to the fact that autobiographies are based on individual cases. However, her interest first is not the uniqueness of a particular life story, but rather the social dimensions of linguistic practices that singular cases help to reveal. Therefore, the value attributed to a particular linguistic practice cannot be understood separately from the person who uses the language or from the social relationships in which that person is engaged.

CONCLUSION

Studying with multimodal biographical narratives can make the speakers aware of the potential of their linguistic resources. Language portrait techniques can easily be used with drawings as children and adults with aim of getting a better idea about individuals' attitude towards the languages particularly in multilingual classes. Linguistic portraits, moreover, emphasize the present instead of emphasizing the path that the subjects have taken up to the moment when they performed the task of coloring their drawings. Thus, adopting this type of data generation procedure in a research will contribute to a greater understanding of how the students in a multilingual society are positioned in relation to their linguistic repertoire. These kind of biographical studies can occupy an intermediate level between a sociological analysis of the broader context and the lower level of a particular case study. The adoption of this methodological procedure of data collecting, in which the various languages are represented, graphically, in a human silhouette, shows particular meanings that are revealed only when their researchers explain and interpret Busch (2006) in the light of the comments of the participants. These narratives generated from the drawings, generally, refer to the context in which the subjects are inserted and bring information about their worldview, their affiliation with particular social groups, their ties with certain cultural environments and political positions. Language portraits combined with interviews seem to be an appropriate approach method, especially for researchers who want to analyze the foreign language students' own language repertoire

REFERENCES

- Angelis, G. (2007). Third or additional language acquisition. Clevedon, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters, 2007
- Blommaert, J. & Backus, Ad. (2013). Superdiverse repertoires and the individual. Multilingualism and multimodality : current challenges for educational studies. p.11-32
- Blommaert, J.(2008): Language, asylum, and the national order. 1-21 in: Working Papers in Urban Language & Literacies, Paper 50
- Busch, B. (2006): Language biographies for multilingual learning: linguistic and educational considerations. Cape Town: PRAESA Occasional Papers No. 24, pp. 5 – 17.
- Busch, B. (2010): School language profiles: valorizing linguistic resources in heteroglossic situations in South Africa. Language and Education 24(4), pp. 283 – 294.
- Busch, B. (2012): The Linguistic Repertoire Revisited. Applied Linguistics 33(5), pp. 503 – 523.
- Derrida, J. (1997): Die Sprache der Anderen. Übersetzungspolitik zwischen den Kulturen. Herausgegeben von Anselm Haverkamp. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag

- Finger, L. (2008). Contexto multilíngue: Conduta avaliativa e atitudes linguísticas. A influência de crenças e políticas. *Revista Contingentia*, 3(1), pp.69–77
- Grosjean, F. (1985): The bilingual as a competent but specific speaker-hearer. 467- 477 in: *Journal of Multilingual and Multicultural development*, 6
- Gumperz, J. (2007): *Language in social groups. Essays by John J. Gumperz. Selected and Introduced by Anwar S. Dil.* Stanford: Stanford University Press
- Jakobson, R. (2011): *Child language, aphasia and general sound laws.* Frankfurt am Main: Suhrkamp
- Kress, G., & Van Leeuwen, T. (2006). *Reading Images: The Grammar of Visual Design.* London/ New York: Routledge.
- Krumm, Hans-Jürgen & Jenkins, Eva-Maria (2001): *Kinder und ihre Sprachen – lebendige Mehrsprachigkeit: Sprachenportraits gesammelt und kommentiert von Hans-Jürgen Krumm.* Wien: Eviva
- Mossakowski, Jan; BUSCH, B. (2008): On language biographical methods in research and education. Austria – Example of current practice #3. Teil einer digitalen Artikelsammlung für das Projekt des Europarates »Policies and practices for teaching sociocultural diversity«. http://www.cis.or.at/spracherleben/download/ECP-AT-3-Language_biographical_methods_.pdf
- Pinto, M. (2013). O plurilinguismo: um trunfo? *Letras de Hoje*, 48(3), pp. 369-379.
- Rajagopalan, K. (2009). Exposing Young Children to English as a Foreign Language: The Emerging Role of World English. *Trab. Ling. Aplic.*, 48(2), pp. 185-196
- Vojjola, G-M. 2005. Tyhjä paikka. Taidekysely. Lahden visuaalisten taiteiden keskus. Synergiaprojekti. [online] (15.5.2010) <http://www.phnet.fi/public/goy/julkaisut/kysely/files/Taidekysely.pdf>
- Wei, L. (2011). ‘Moment analysis and translanguaging space: Discursive construction of identities by multilingual Chinese youth in Britain’, in *Journal of Pragmatics* 43, 1222-35

Platform Çalışma ve Sorunlar: Betimsel Bir Analiz

Platform Work and Problems: A Descriptive Analysis

Mehmet KAPLAN¹

Berna TURAK KAPLAN²

Adnan ÇELİK³

Öz

Platform çalışma, yaşadığımız zaman diliminde etkisini daha derinliklerde hissettiğimiz ve iş örgütlerinin veya bireylerin çevrimiçi bir sistem kullanarak, bu konuda aktif çalışan yapılar tarafından sorunlarının çözülmesi ve/veya belirli hizmetlerin sağlanması için başvuru bir çalışma biçimidir. Daha farklı ve teknik/matematikselsel tanıma göre ise işlemleri algoritmik olarak eşgüdümleyen dijital ağlardır. Çevrimiçi platformlar tarafından organize edilen iş görme süreci, platform, çalışan ve müşteri/işletme arasında üçlü ilişki ağına sahip olan ve işlerin belirli parçalara bölünerek farklı bireylerce gerçekleştirildiği bir yapıdır. Bu çalışma öncelikle iş örgütleri için stratejik bir konu olarak platform çalışmanın yapısallığına odaklanmakta ve çalışma sistemini anlatan bir kavramsal nitelik üretmektedir. Daha sonra ise platform çalışma içinde yer alan bireylerin yaşadıkları sorunlara odaklanmaktadır. Bu bağlamda platform çalışma gerçekleştiren bireyler ile derinlemesine görüşme gerçekleştirmiştir. Tüm görüşmeler çevrimiçi formatta gerçekleştirilmiş ve etik kurallara uygun bir şekilde hareket edilmiştir. Araştırmanın sonucunda platform çalışanların sorunlarına yönelik betimsel analizler yapılmış ve ortaya çıkan sonuçlara bağlı olarak değerlendirme ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Platform, Platform Çalışma, Sorunlar, Betimsel Analiz.

¹ Dr., Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Şarkikaraağaç MYO., E-Mail: mehmetkaplan@isparta.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1359-1028.

² Dr. Öğr. Üyesi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Şarkikaraağaç MYO., E-Mail: bernaturak@isparta.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6321-2981.

³ Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, İİBF., E-Mail: adnancelik@selcuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8538-9937.

Abstract

Platform working is a form of work that we feel deeply in the time we live in, and that is used by business organizations or individuals to solve their problems and / or provide certain services by using an online system. According to a different and technical / mathematical definition, they are digital networks that coordinate operations algorithmically. The business process organized by online platforms is a structure that has a triple relationship network between the platform, the employee and the customer / business, and the work is divided into certain parts and performed by different individuals. This study primarily focuses on the structurality of the platform work as a strategic issue for business organizations and produces a conceptual quality that describes the working system. Later, the platform focuses on the problems experienced by the individuals involved in the study. In this context, the platform conducted in-depth interviews with the individuals who carried out the study. All interviews were conducted online and acted in accordance with ethical rules. As a result of the research, descriptive analyzes were made for the problems of the platform employees, and evaluations and recommendations were made depending on the results.

Keywords: Platform, Platform Working, Problems, Descriptive Analysis.

GİRİŞ

Çalışma, bir kullanım değeri olan her türlü ürün üretme faaliyeti ve/veya insanın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik eylemlerin tümü olarak ifade edilmiştir (Bozkurt, 2005: 50). Çalışma kavramı tarihsel bir süreç içerisinde her zaman önemli ve öncelikli bir kavram olarak işin yapıldığı ya da pratikleştiği mekâna ve zamana bağlı olarak ele alınan bir konu olarak değerlendirilmiştir (Graham vd., 2017: 136). Günümüzde yaşanan internet odaklı gelişim ve pratiklere bağlı olarak çalışma kavramının mekânsal ve zamansal bağlılığı köklü değişimlere maruz kalmış ve kalmaya da devam etmektedir (Pesole vd., 2018: 7). İş/işletmecilik alanının her alanında yaşanan internet pratiğinin üstel büyümesi platform ekonomisine dayalı uygulamaları da beraberinde getirmiştir (Cantarella vd., 2019: 2). Özellikle son yıllarda ortaya çıkan en önemli çalışma odaklı dönüşümlerden biri de platform çalışmadır. Çalışmanın geleceğinin önemli simgelerinde biri olarak nitelenen (Berg vd., 2018: 1) platform çalışma; “belirli işlerin yapılmasına yönelik faaliyetleri algoritmik bir biçimde düzenleyen ağlar olarak” tanımlanmaktadır (Piasna ve Drahoukoupil, 2019: 14). Başka bir ifadeyle, platform çalışma, bir uygulama ya da web sitesi aracılığıyla belirli iş, görev, faaliyet ve/veya hizmetlerin yerine getirilmesine yönelik çalışanlar ile müşterilerin eşleştirilmesine dayanmaktadır (OECD, 2019: 52).

Bu çalışma öncelikle iş örgütleri için stratejik bir konu olarak platform çalışmanın yapısallığına odaklanmakta ve çalışma sistemini anlatan bir kavramsal nitelik üretmektedir. Daha sonra ise platform çalışma içinde yer alan bireylerin yaşadıkları sorunlara odaklanmaktadır. Bu bağlamda platform çalışma gerçekleştiren bireyler ile derinlemesine görüşme gerçekleştirmiştir. Tüm görüşmeler çevrimiçi formatta gerçekleştirilmiş ve etik kurallara uygun bir şekilde hareket edilmiştir. Araştırmanın sonucunda

platform çalışanların sorunlarına yönelik betimsel analizler yapılmış ve ortaya çıkan sonuçlara bağlı olarak değerlendirme ve önerilerde bulunulmuştur.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Platform çalışma, teknolojik dönüşümün şekillendiriciliği içinde dijital teknolojilerin artan kullanımıyla platform ekonomisine dayalı olarak iş pratiklerinin parçalanması ve enformelleşmesi yoluyla ortaya çıkan bir çalışma türüdür (Cantarella vd., 2019: 2; ILO, 2019: 3). Platform çalışma belirli faaliyetlerin karşılanmasına yönelik olarak çalışmanın platformlar aracılığıyla organize edildiği bir yapıdır (OECD, 2019: 54). Ancak yazında platformların aracılık ettiği faaliyetler konusunda farklılıklar bulunmaktadır (Florisson ve Mandl, 2018: 1). Nitekim platform çalışma kapsamında platformlar üzerinde gerçekleştirilen ekonomik işlemlerin konusunu hizmet sunma oluşturmakta ve platformların aracılık yaptığı mülk kiralama, internet üzerinde satış işlemleri platform çalışmanın kapsamının dışında yer almaktadır (Piasna ve Drohokoupil, 2019: 14).

Platform çalışma biçiminin üç temel iş aktörü bulunmaktadır. Bu iş aktörleri çalışma biçiminin işlevsel yapısını oluşturmakta ve çalışmanın gerçekleşmesini sağlamaktadır. Bu iş aktörleri; çalışan/hizmet sağlayıcı, müşteri/hizmet kullanıcısı ve platform/istem ve sunumun eşleştirilmesine olanak sağlayan dijital altyapıdır (Florisson ve Mandl, 2018: 2-3; La Salle ve Cartoceti, 2019: 2). Platform aracılığı ile hizmet isteminde bulunan taraf olan müşteri; bir işletme/işletme grubu, bir kurum, bir grup ya da bir kişi olabilmektedir. İstemde bulunulan hizmetleri gerçekleştirecek olan kitle olarak çalışanlar ise, genellikle kişilerden ve/veya mikro işletmelerden oluşmaktadır. Bu iki taraf arasındaki ilişkiyi düzenleyen aracı platform da işlemler için gerekli alt yapıyı sağlamaktadır. Üç taraflı iş aktörleri çalışma biçimi ve iş ilişkisi bakımında farklı düzeylerde kontrole sahiptir (Florisson ve Mandl, 2018: 2-3).

Platform çalışmanın temel özellikleri şu şekilde ele alınabilir. (i) Platform çalışma çerçevesinde platform, çalışma ve müşteri arasında üçlü bir iş aktörleri ilişkisi bulunmaktadır. (ii) Platform çalışanları ve müşteriler arasındaki ilişkiler dijital bir platform aracılığıyla düzenlenmektedir. (iii) Platform çalışma kapsamında belirli işlerin yerine getirilmesi ve sorunların çözülmesine odaklanılmaktadır. (iv) Platformda yer alan işler görevlere ayrılmakta ve küresel ölçekte pek çok kişi arasında paylaşılmaktadır. (v) Platformlarda yer alan işler istemde bulunulduğunda yerine getirilmektedir (Eurofound, 2018: 9).

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın verileri, Türkiye’de çevrimiçi platformlarda çalışan 12 kişi ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilmiş verilere dayanmaktadır. Yazında bu yönde çalışmaların az olması ya da yeterince çalışılmamış olması çalışmanın yapılmasına gerekçe oluşturmuştur. Bu noktada çalışmanın amacı platform çalışanlarının sorunlarını betimlemektir. Her bir görüşmeci ile yapılan çevrimiçi görüşmenin süresi ortalama 30 dakikadır. Araştırma niteliksel bir özelliğe sahip olması dolayısıyla, betimleyici bir özellik barındırmaktadır. Yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler, Kasım 2020 – Aralık 2020 arasında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada örnekleme ulaşmada “kartopu tekniği” kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda kartopu tekniği, uygun ve hazır bir liste olmadığı durumlarda kullanılan, örneklemin oluşumu katılımcıların önerileri ile şekillenen örneklem türüdür (Sıgır, 2018: 127). Öncelikle araştırma için çekirdek bir örneklem/çekirdek platform çalışması bulunmuş ve diğer örneklem çekirdek örneklem üzerinden giderek 12 kişiye ulaşılmıştır. İlgili kişilere öncelikle çalışmanın konusu anlatılmış ve izin istenmiştir. Görüşmeler ilgililerin istedikleri ve müsait oldukları zaman diliminde gerçekleşmiştir. Görüşmeler sırasında ilgililere demografik bilgileri elde etmeye yönelik kapalı uçlu sorular sorulmuştur. Sorunlarını tespit etmeye yönelik ise açık uçlu sorular tercih edilmiştir. Kaydedilen görüşmelerin çözümü yapıldıktan, diğer görüşmeler görüşme sırasında alınan notlara dayalı olarak metinleştirildikten sonra, tematik olarak kodlanmış, kodlanan ifadeler bir araya getirilerek analiz edilmiştir.

3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

3.1. Demografik Bulgular

Araştırmanın bulgularının ilk kısmı demografik bulgulardan oluşmaktadır. Bu bulguları belirlemeye yönelik kapalı uçlu sorular sorulmuştur. Kapalı uçlu sorularda katılımcıların yaşı, aylık ortalama gelir, eğitim düzeyi, medeni durumu ve cinsiyetini belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda demografik bulgulara yönelik ayrıntılar yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Profilleri

Katılımcılar (İsimler kodlanmıştır)	Yaş	Ortalama Gelir (Aylık)	Eğitim Düzeyi	Medeni Durum	Cinsiyet
K1	28	4100	Lisans	Evli	E
K2	28	4500	Lisans	Evli	E
K3	37	5750	Lisans	Evli	E
K4	41	4500	Lisans	Evli	E
K5	35	6500	Lise	Evli	K
K6	22	4800	Lise	Bekar	K
K7	24	5750	Lise	Bekar	E
K8	45	4600	Lisans	Evli	E
K9	34	4850	Lisans	Evli	E
K10	37	5100	Yüksek Lisans	Evli	E
K11	31	5500	Lisans	Evli	K
K12	25	6800	Yüksek Lisans	Evli	E

3.2. Sorunlara Yönelik Bulgular

Platform çalışanlarının sorunlarını belirlemeye yönelik mevcut olan yazına bağlı olarak sorular oluşturulmuş ve bu soruların yanıtlarına bağlı olarak sorun durum tespit çalışması yapılmıştır. Görüşmelerde sorular önceden hazırlanmış olsa da araştırmacı, görüşme yapılan kişinin açıklamalarına dayalı yeni sorular da sorarak görüşme sürecini aktif hale getirerek derinlemesine bilgilere/çıktılara ulaşmaya çalışmıştır. Yanıtlayan kişinin soruları detaylı biçimde açıklaması, araştırmacının katılımcıların verdikleri yoğun açıklamalardan yeni fikirler sahip olmasını sağlamıştır. Kaldı ki, bu tür bir yöntem/teknik derinlemesine bilgiye ulaşmayı amaçlamaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, soruların açık uçlu olduğundan görüşme yapılan kişilerin yanıtlarını çoğu zaman doğru oran veya rakamlarla hesaplamak zordur. Bu nedenle, sorulara verilen yanıtların bazıları alıntı olarak gösterilmiştir.

Yarı-yapılandırılmış görüşmede sorulan sorular üç temel bağlamda oluşturulmuştur. Bunlar yazın destekli olarak öncelikle sosyal güvenliğe yönelik sorulardan, ikinci olarak ücret yapısından ve son olarak sosyalleşme(me) sorularından oluşmaktadır. İlk bağlamda yer alan soruda sosyal güvenliğe yönelik sorunlar belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcılar sosyal güvenliğe yönelik yanıtlarda özellikle kanuni altyapının yetersizliğinden ve gereken destekleri alamadıklarından şikayetçi olmuşlardır. Nitekim aşağıda yer alan çeşitli katılımcılardan elde edilen alıntılar sorunlarını betimlemeleri açısından destekleyici niteliktedir.

Katılımcılardan K 1 “...Nitelikli bir sosyal güvenlik olduğu söylenemez ama sosyal güvenlikten ne anladığın ya da neyi anlamlandırıldığında burada önemli. Şirketlerin desteği alt düzeyde...”; K 7 “...Sosyal güvenlik uygulamaları güvencesizlik uygulamaları gibi...Ancak yine de bu işte çalışma için değer, aldığım ücret tatmin edici düzeyde...”; K 11 “...Sosyal güvenden daha çok bugünü önemsiyorum ama yine de alt yapı eksikleri ve gereken desteklerden mahrum kaldığımızı söyleyebilirim...”

İkinci bağlamda yer alan soru da ücret yapısına yönelik sorulardan oluşmaktadır. Katılımcılar yazında ücret sorulduğunda genellikle ücret düşüklüğüne yönelik sorunları belirtmelerine rağmen (Çiğdem ve Koç, 2019: 776; Kovancı, 2020: 325-352) bu çalışmanın katılımcıları ücret düşüklüğünü ifade etmemiştir. Tüm katılımcılar, ücret azlığından ziyade standart bir ücret uygulamasının olmayışı ve ücret zamanlarındaki sorunları belirtmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri ücret düşüklüğü dışında diğer uygulamalar açısından yazını destekler niteliktedir.

Katılımcılardan K 8 “...Çok kazandığım söylenemez. Zaman zaman bütçesel sıkıntılar da olmuyor değil...Ama tüm bunlara rağmen kimsenin kölesi olarak çalışmıyorum, aksine bağımsızım ve ücretim buna değer...”; K 6 “...Benim eğitimim de birinin kazandığım parayı kazanması zor belki de imkânsız...Bu çalışma şartlarında gayet uygun bir ücretim var tek sıkıntı zamanlama da; ödemelerin zamanında olmaması üzücü...”; K 12 “...Ücretlerde düşüklük seviyesi yok belki ama standart uygulama yok en büyük çalışma sıkıntım budur...”

Üçüncü bağlamda yer alan soruda sosyalleşme(me) sorusundan oluşmaktadır. Bu sorunun amacı platform çalışanlarının sosyalleşme ve/veya sosyalleşememe sorunlarını tespit etmeye yöneliktir. Katılımcıların sorunlarının en çok bu soru içinde yoğunlaştığı görülmüştür. Nitekim çalışanlar “ofissizler” nitelendirmesinde olduğu gibi sosyalleşme olanaklarının az olduğu vurgulamışlardır.

Dolayısıyla “çalışırken yalnızlık duygusuyla yüzleşmenin” olduğu ifade edilebilir. Katılımcıların ifadeleri sorunlarını destekler niteliktedir.

Katılımcılardan K 4 “...Çalışırken sosyal olamamak ve sıkılmak çok fazla olmaktadır. Ofisler sosyalleşme aracı iken bu araçtan mahrumum ve mahrum olmaya devam edeceğim...”; K 7; “...Bizi destekleyen gruplarımız var ama o gruplar ne kadar sosyal sorgulanabilir...En büyük sıkıntı ofistekilerin birbirine çözüm üretmelerine uzak olmam...”

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Arka planında dijitalleşmenin tetiklediği ve işlevselleştirdiği platform ekonomisinin yer aldığı platform çalışma; iş yapma biçimlerinin ve/veya iş yapma becerilerinin mekânsal ve zamansal olarak serbestleştiği bir uygulama biçimi üretmektedir. Bu uygulama biçiminde çalışma yeni/yenilenen bir iş teorisi bağlamında ele alınmalıdır ve dinamikleri ortaya konulmalıdır. Peter F. Drucker’ın 1994 yılında ifade ettiği yeni çalışma biçimleri için kurgulanan iş teorisi (Drucker, 1994: 95-96) işletmelerin “İşi nasıl ve ne şekilde etkili yapmalıyız?” sorusuna yanıt ararken aslında bu kapsamı vurgulamaktadır (Papatya, 2020: 122).

Bu bağlamda araştırma platform çalışmayı önce kavramsal olarak özetlemiş ve temel vurgularını ortaya koymuştur. Daha sonra ise platform çalışma gerçekleştiren kişilerin sorunlarına odaklanmaya yönelik kar topu örneklem kullanarak 12 kişi ile yarı-yapılandırılmış görüşme gerçekleştirmiştir. İlgili katılımcılara demografik bilgileri belirlemeye yönelik kapalı uçlu sorular ve sorunları belirlemeye yönelik açık uçlu sorular sorulmuştur. Sorunları belirlemeye yönelik sorularda açık uçluluk araştırmacıların derinlemesine odaklanmalarını ve keşfedici veri seti üretmelerine yol açmıştır. Araştırmacılar çalışmanın amacına uygun olarak ortaya çıkan veri setini; ayıklamış, özetlemiş ve süzerek; hem yazınla hem de ilgili katılımcı ifadeleriyle ortaya koymuşturlar. Ulusal yazında çok fazla ortaya konmayan platform çalışmaya yönelik olan bu çalışma gelecek çalışmalar için bir ön çalışma olarak düşünülebilir. Bu noktada çalışmanın en önemli kısıtı genelleme yapamamasıdır. Nitekim çalışmanın örnekleme 12 kişi ile sınırlıdır ve bu kişiler belirli platformlarda çalışan belirli coğrafi bölgeden olan kişilerdir. Gelecekteki çalışmalar daha fazla kişi ile farklı coğrafyalarda olan kişilerin sorunlarını belirlemeye ve karşılaştırmaya yönelik gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

Berg, J., Furrer, M., Harmon, E., Rani, U. ve Silberman, M. S. (2018). *Digital Labour Platforms and the Future of Work: Towards Decent Work in the Online World*. Geneva: International Labour Office.

Bozkurt, V. (2005). *Endüstriyel&Post-Endüstriyel Dönüşüm*. İstanbul: Aktüel Yayınları.

Cantarella, M. ve Strozzi, C. (2019). *Workers in the Crowd: The Labour Market Impact of the Online Platform Economy*. (IZA DP No. 12327). Germany: Institute of Labor Economics.

- Drucker, P. F. (1994). Theory of The Business. *Harvard Business Review*. 72(5): 95-106.
- Eurofound (2018). *Employment and Working Conditions of Selected Types of Platform Work*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Florisson, R. ve Mandl, I. (2018). *Platform Work: Types and Implications for Work and Employment-Literature Review*. Dublin: Eurofound.
- Graham, M., Hjorth, I. ve Lehdonvirta, V. (2017). Digital Labour and Development: Impacts of Global Digital Labour Platforms and the Gig Economy on Worker Livelihoods. *Transfer*. 23(2): 135-162.
- ILO (2019). *Digitalization and Decent Work: Implications for Pacific Island Countries*, Geneva: International Labour Office.
- La Salle, D. ve Cartoceti, G. (2019). *Social Security for the Digital Age: Addressing the New Challenges and Opportunities for Social Security Systems*. Geneva: International Social Security Association.
- OECD (2019). *OECD Employment Outlook 2019: The Future of Work*. Paris: OECD Publishing.
- Papatya, G. (2020). Stratejik Yönetim Yazınında İş Teorisi Çerçevesi ve Etkinlik Koşullarını Araştırma. *İJBEMPUluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*. 4(2): 121-134.
- Pesole, A., Urzi, B., Maria, C., Fernandez, M., Enrique, B. Federico ve Gonzales Vazquez, I. (2018). *Platform Workers in Europe: Evidence from the COLLEEM Survey*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Piasna, A. ve Drahoukoupil, J. (2019). *Digital Labour in Central and Eastern Europe: Evidence from the ETUI Internet and Platform Work Survey*. Brussels: European Trade Union Institute (ETUI).
- Sığrı, Ü. (2018). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kovancı, Y. A. (2020). Platform Çalışma Bağlamında Ortaya Çıkan Sorunlara Yönelik Sendikalar ve Platform Çalışanlarının Girişimleri. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (20): 325-352.
- Çiğdem, S. ve Koç, İ. (2019). Dijital Platform Çalışanları ve Yeni Örgütlenme Modelleri. *10. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı*. 1-3 Kasım. Bandırma: 767-785.

Aspects of dialectological studies in Kosovo (XIX)

Muharrem GASHI¹

Abstract

Due to the fact that the implementation of dialectological studies in Kosovo has marked results, we think that it is unmediated to make a reflection of these achievements. In this respect, the purpose of our topic is to try to improve the degree of these realizations. Along the first phase of these dialectal realizations we have only some signals, and it is to be mentioned that they are mainly from foreigners, while in the second phase we get acquainted with the extension of the dialectal subject, the definition of dialects, the description of the features in synchronous plane and here and there in diachronic plain. The realization of the contemporary method in the study has applied the monograph, which takes into account the aspects of the phoneme that are used today in the West. The rise of Albanian dialectology to a new stage, the steps of today's contemporary dialectology, in the context of Albanian dialectology in Kosovo too, is represented by the valuable contribution of a class of dialectologists: I. Ajeti, R. Ismajli, I. Badalaj, etc. In order to have a real and wide study of dialect thesaurus, there will be organized research-scientific expeditions, such as: "Scientific expedition in the Dukagjini Plain", will be explored Malësia e Gollakut, as: Tugjeci, Gmica, Meshina, in the district of Istog: Vrella, Lluga, Istog i Poshtëm, Drenica region, villages Rrezallë, Qirez, Obri etc. In the expedition that took place in Llap-Rugova - Opoja, it was concluded that the dialect of Llap has closer features to the dialect of Shala of Bajgora and Gollak, and features such as preservation of diphthongs will be ascertain by I. Gjinari. In these expeditions, people who gave their precious contribution are: 1. From Albania: I. Gjinari, J. Thomaj, Gj. Shkurtaj, A. Hidi et al. The publications of the latest scientific journals "Philology" 1996, "Dardania Sacra" 1999, mark a new phase at this time of our scientific staff of IA. The contributors from Kosovo include the dialectological sector of the University of Prishtina, we must highlight the efforts to publish the volume of language studies III, as well as the efforts to complete the project of the Dialectological Atlas of the Albanian Language headed by I. Ajeti.

Keywords: Therandë, Nish, Shkup, Ulqin, dialect, manifestation etc.

¹ Prof. Assoc. Dr., University of Gjakova "Fehmi Agani", KOSOVO

The Impact of the Homework in Mathematics on Learning Style of Arab Primary School Students in Israel

Yusef Methkal ABD ALGANI ¹

Abstract

The aim of the current research is to examine the tendencies and attitudes of primary school students from homework in mathematics and its impact on their learning style as the issue of homework is an old problem despite successive suggestions and recommendations.

The importance of research stems from the importance of the homework in mathematics that accompanies the educational process, through which students are assisted in enhancing their' self-learning abilities to develop their intellectual abilities and develop their creative and critical thinking. The writer depends on the qualitative method for examining. The research sample included (24) primary school students from Arab schools in Israel to examine their tendencies towards homework in mathematics and its impact on students' learning style. The results included two main groups: the first: social impact and the second: teacher's policy in dealing with homework. The researcher ends his research with a set of recommendations.

Keyword: Conceptual Teaching, Homework in mathematics, Learning Style, Primary School.

¹ Department of Mathematics, The Arab Academic College for Education in ISRAEL – Haifa. E-mail: yosefabdalgani@gmail.com

Hibrit Girişimcilik: Nitelik Belirleme Araştırması

Hybrid Entrepreneurship: Quality Identification Research

Mehmet KAPLAN¹

Berna TURAK KAPLAN²

Adnan ÇELİK³

Öz

Hibrit girişimcilik, bir bireyin ücretli bir işten belirli bir süreç dahilinde aktif girişimciliğe geçişini ifade eden bir girişimcilik türüdür. Hibrit girişimcilik faaliyetini gerçekleştiren kişi mevcut işindeki ücretini koruyarak girişimcilik faaliyetlerine odaklanmakta ve ortaklaşa hareket içinde hem ücretli işinde yol almakta hem de girişimcilik faaliyetlerinde risk alarak hareket etmektedir. Özellikle Türkiye’de tüm girişimcilik faaliyetleri içinde önemli bir paya sahip olan hibrit girişimcilik kavramının yazında ihmal edildiği ve/veya yeterince önemsenmediği görülmüştür. Bu noktada hibrit girişimcilik kavramı öncelikle kavramsal olarak ele alınmakta ve teorik argüman ortaya konmaktadır. Daha sonra ise Isparta Bölgesi’nden seçilmiş hibrit girişimcilerin niteliklerini belirlemeye yönelik görüşme yoluyla gerçekleştirilen araştırma sonucunda bulgular belirlenmekte ve öneriler geliştirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, Hibrit Girişimcilik, Nitel Araştırma.

¹ Dr., Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Şarkikaraağaç MYO., E-Mail: mehmetkaplan@isparta.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1359-1028.

² Dr. Öğr. Üyesi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Şarkikaraağaç MYO., E-Mail: bernaturak@isparta.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6321-2981.

³ Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, İİBF., E-Mail: adnancelik@selcuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8538-9937.

Abstract

Hybrid entrepreneurship is a type of entrepreneurship that refers to the transition of an individual from a paid job to active entrepreneurship within a certain process. The person who carries out the hybrid entrepreneurial activity focuses on entrepreneurship activities by maintaining his wages in his current job and moves both in his paid work and in entrepreneurial activities by taking risks. Especially as all entrepreneurial activities in Turkey in the summer of entrepreneurship concept hybrid which has a significant share in the neglected and / or ignored seen enough. At this point, the concept of hybrid entrepreneurship is first discussed conceptually and theoretical argument is put forward. Afterwards, the findings are determined and recommendations are developed as a result of the research carried out through interviews to determine the qualifications of hybrid entrepreneurs selected from the Isparta Region.

Keywords: Entrepreneurship, Hybrid Entrepreneurship, Qualitative Research.

GİRİŞ

Girişimcilik kavramına ilk kez önem atfeden İrlandalı-Fransız iktisatçı Richard Cantillon olmuştur. “Essai Sur la Nature du Commerce en General” adlı eserinde Cantillon girişimciliği “belli bir fiyattan satın alınarak, belirsiz bir fiyattan satış yapma faaliyeti olarak” tanımlayarak, girişimciliğe ilk kez risk faktörünü yüklemiştir (Stevenson ve Jarillo, 1990: 18). Cantillon’a göre girişimcilik faaliyeti kar peşindeki girişimcinin piyasanın kapsamlı belirsizliği ile karşılayarak yaşadığı risktir (Thornton, 2015: 162). Kavramın bir başka açıklamasında Fransız iktisatçı Jean Baptiste Say girişimciliği, ekonomik kaynakların düşük verimli bir alandan çıkarılarak yüksek verimli bir alana kaydırılmasını (Drucker, 1985: 27) ve böylelikle mevcut ekonomik düzenin değiştirilmesi olarak nitelendirmiştir (Topkaya, 2013: 30). Böylelikle Say ilk kez girişimciliği üretim faktörlerinden dördüncüsü olarak ifade etmiştir. Bir başka ifade ile Say’ e göre girişimcilik insan kaynağını, sermayeyi ve doğal kaynakları bir araya getiren bir faktördür (Durukan, 2006: 28).

Girişimcilik teorisine önemli katkı sunan bir başka kişi Avusturyalı Amerikan iktisatçı Joseph Alios Schumpeter’dir. “The Theory of Economic Development” adlı eserinde Schumpeter girişimciliği yeniden yorumlayarak girişimcilikte yenilik kavramını ön plana çıkarmıştır. Schumpeter’e göre girişimcilik; “yeni faktör kombinasyonları şeklinde yeni ürünler ya da bilinen bir üründe yeni nitelikler, yeni üretim metotları uygulanması, yeni örgütsel formlar veya tedarikte yeni formlar/yeni satış pazarları açılmasıdır.” Tanımdan da anlaşılacağı üzere Schumpeter girişimciliği dengeleyici bir güç yerine dengesiz bir fenomen olarak görerek diğer araştırmalardan ayrılmaktadır. Schumpeter’e göre girişimcilik ekonomik büyümeye öncülük edecek olan “girişimci ruhlu işletmelerin daha az yenilikçi işletmeleri yerinden edeceği” anlamına gelen “yaratıcı yıkım” ile teorileştirmektedir (Böyükaslan, 2017: 15-16; Schumpeter, 1998, 1-11; Çelik, 2018: 11-12).

Girişimcilik kavramının içeriğinde birçok çeşitlendirme bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de “hibrit girişimciliktir.” Hibrit girişimcilik girişimsel faaliyetlerin bir işte çalışırken yapılmasını içeren ve böylelikle çalışma ve girişimcilik faaliyetini bütünleştiren bir kavramdır (Bayram ve Harmancı, 2018: 1828-1829; Sakallı, 2019: 179). Bu çalışma Isparta ilinde “Hibrit Girişimcilerin” niteliklerini belirlemeye yönelik gerçekleştirilmiştir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Hibrit girişimcilik kavramı istihdamın ve girişimcilik faaliyetlerinin bir karışımı ve/veya bütünleşmesi olarak ele alınmıştır (Solesvik, 2017: 33-41). Bir başka ifade ile hibrit girişimcilik aynı anda ücretli çalışan olan çalışan girişimcilik faaliyetleridir (Schulz vd., 2016: 272-286). Hibrit girişimcilere yönelik özellikler yazında sürekli vurgulandığı gibi mevcut girişimcilerle benzer ve farklı yönleri içermektedir. Her şeyden önce hibrit girişimcilik faaliyetleri genelde ileri teknoloji gereken işlerde çok fazla gerçekleşebilmektedir. Nitekim bir işte çalışırken yeni bir işletme kurarak girişimciliklerini gösteren başarılı örnekler bulunmaktadır. Sözgelimi, Steve Wozniak, Hewlett-Packard’da bir mühendis iken Apple’ı kurmuştur. Pierre Omidyar ise bir yazılım geliştirme işletmesinde için çalışırken, daha sonra eBay olacak işletmeyi kurmuştur (Solesvik, 2017: 33-41). Yazında hibrit girişimciler geleneksel girişimcilere göre daha iyi eğitilmiş oldukları için iş fikirlerinin başarılı olma oranının daha yüksek olduğu, daha uzun süre faaliyette bulunduğu, ekonomik katkı üretiminin daha fazla işe dönüşme potansiyeli yarattığı belirtilmektedir (Bayram ve Harmancı, 2018: 1829).

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın verileri, Isparta ilinde hibrit girişimci olan 20 kişi ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilmiş verilere dayanmaktadır. Yazında bu yönde çalışmaların az olması ya da yeterince çalışılmamış olması çalışmanın yapılmasına gerekçe oluşturmuştur. Bu noktada çalışmanın amacı hibrit girişimcilerin niteliklerini belirlemeye yöneliktir. Her bir görüşmeci ile yapılan görüşmenin süresi ortalama 25-30 dakikadır. Araştırma niteliksel bir özelliğe sahip olması dolayısıyla, betimleyici bir özellik barındırmaktadır. Yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler, Temmuz 2020 – Ekim 2020 arasında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada örnekleme ulaşmada “kartopu tekniği” kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda kartopu tekniği, uygun ve hazır bir liste olmadığı durumlarda kullanılan, örneklemin oluşumu katılımcıların önerileri ile şekillenen örnekleme türüdür (Sıgır, 2018: 127). Öncelikle araştırma için çekirdek bir örnekleme/çekirdek hibrit girişimci bulunmuş ve diğer örnekleme çekirdek örnekleme üzerinden giderek 20 kişiye ulaşılmıştır. İlgili kişilere öncelikle çalışmanın konusu anlatılmış ve izin istenmiştir. Görüşmeler ilgililerin istedikleri ve müsait oldukları zaman diliminde gerçekleşmiştir. Görüşmeler sırasında ilgililere demografik bilgileri elde etmeye yönelik kapalı uçlu sorular sorulmuştur. Sorunlarını tespit etmeye yönelik ise açık uçlu sorular tercih edilmiştir. Kaydedilen görüşmelerin çözümü yapıldıktan, diğer görüşmeler görüşme sırasında alınan notlara dayalı olarak metinleştirildikten sonra, tematik olarak kodlanmış, kodlanan ifadeler bir araya getirilerek analiz edilmiştir.

3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırmanın bulguları iki ana unsur etrafında toplanmaktadır. Bunlardan birincisi katılımcıların demografik bilgilerini içeren kapalı uçlu soruların yanıtlarıdır. İkincisi ise hibrit girişimcilerin niteliklerini belirlemeye yönelik yazına bağlı oluşturulan açık uçlu soruların yanıtlarıdır.

3.1. Demografik Bulgular

Araştırmanın bulgularının ilk kısmı demografik bulgulardan oluşmaktadır. Demografik bulguları belirlemeye yönelik kapalı uçlu sorular sorulmuştur. Kapalı uçlu sorularda katılımcıların yaşı, eğitim düzeyi, medeni durumu ve cinsiyetini belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda demografik bulgulara yönelik ayrıntılar yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Profilleri

Katılımcılar (İsimler kodlanmıştır)	Yaş	Eğitim Düzeyi	Medeni Durum	Cinsiyet
K1	28	Lise	Evli	E
K2	28	Lise	Evli	E
K3	37	Lisans	Evli	E
K4	41	Lise	Evli	E
K5	35	Lise	Evli	K
K6	22	Lise	Bekar	K
K7	24	Ortaokul	Bekar	E
K8	45	Lisans	Evli	E
K9	34	Ortaokul	Evli	E
K10	37	Lise	Evli	E
K11	31	Lisans	Evli	K
K12	25	Lisans	Evli	E
K13	42	Lisans	Bekar	E
K14	38	Lise	Bekar	E
K15	57	Lisans	Evli	E
K16	47	Lise	Evli	K
K17	35	Ortaokul	Evli	E
K18	38	Ortaokul	Evli	E
K19	41	Ortaokul	Evli	E
K20	40	Lise	Evli	E

3.2. Niteliklere Yönelik Bulgular

Hibrit girişimcilerin niteliklerini belirlemeye yönelik mevcut olan yazına bağlı olarak sorular oluşturulmuş ve bu soruların yanıtlarına bağlı olarak nitelik belirleme çalışması yapılmıştır. Görüşmelerde sorular önceden hazırlanmış olsa da araştırmacı, görüşme yapılan kişinin açıklamalarına dayalı yeni sorular da sorarak görüşme sürecini aktif hale getirerek derinlemesine bilgilere/çıktılara ulaşmaya çalışmıştır. Yanıtlayan kişinin soruları detaylı biçimde açıklaması, araştırmacının katılımcıların verdikleri yoğun açıklamalardan yeni fikirler sahip olmasını sağlamıştır. Kaldı ki, bu tür bir yöntem/teknik derinlemesine bilgiye ulaşmayı amaçlamaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği soruların açık uçlu olduğundan görüşme yapılan kişilerin yanıtlarını çoğu zaman doğru oran veya rakamlarla hesaplamak zordur. Bu nedenle, sorulara verilen yanıtların bazıları çalışmada alıntı olarak gösterilmiştir.

Yazında yer alan çalışmalar incelendiğinde hibrit girişimciliğe yönelik teorik gerekçeler oluşturulduğu görülmüştür. Bu gerekçeler ve yazın taramasının genişletilmesiyle birlikte temel üç gerekçenin hibrit girişimciliğe bağlı olarak inşa edildiği belirtilmektedir. Bu üç gerekçeler ek gelir, parasal olmayan faydalar ve kendi işini kurma isteği olarak yazında değer bulmuştur (Folta vd., 2010: 253; Schulz vd. 2016: 273; Dzomonda ve Fatoki, 2018: 2). Yazındaki bu teorik gerekçelere bağlı olarak hibrit girişimcilerin nitelik belirleme soruları üç bağlamda ele alınmıştır. Birinci bağlamda ekonomik nitelikleri belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. İkinci bağlamda psikolojik nitelikleri belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. Üçüncü bağlamda ise sosyal nitelikleri belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur.

Birinci bağlamda hibrit girişimcilerin ekonomik nitelikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcılar hibrit girişimci olma nedenlerini ekonomik gerekçelerle nitelemişlerdir. Bu gerekçeleri para kazanmak, iki işte aynı anda çalışarak gelir artırımında bulunmak, daha refah yaşama sahip olmak gibi nedenlerle yoğunluklu olarak ifade etmişlerdir. Katılımcılardan alınan alıntılar bu gerekçeleri destekler niteliktedir.

Katılımcılardan K 1; "...Aslında ana neden garanti sayılabilecek işimin yanında fazladan gelir elde ederek daha fazla aile bütçesine sahip olmak..."; K 7; "...Para, para...Nitelikli yaşam için şart, o yüzden bu kadar çalışıyorum..."; K 12; "...Parasal anlamda bir gelir olmadan çalışır mıyım, bilmiyorum ama herhalde çalışmam. Çünkü bu işe başlamamın ana nedeni daha fazla bütçeye sahip olmak..."

İkinci bağlamda hibrit girişimcilerin psikolojik nitelikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcılar hibrit girişimci olma nedenlerini psikolojik gerekçelerle ifade etmişlerdir. Katılımcı olan hibrit girişimciler psikolojik nitelikleri işsizliğe karşı bir korunma/kalkan, mevcut işlerindeki tükenmişliğe bir çözüm ve girişimciliğe yönelik bir özlem olarak nitelemişlerdir. Katılımcılardan alınan alıntılar bu ifadeleri destekler niteliktedir.

Katılımcılardan K 8; "...İçimde girişimciliğe karşı bir özlem vardı. Bu özlem hayatımın her noktasında bana eşlik ediyor, belki de bu yüzden bu işe başladım...Bu iş benim psikolojimi güçlendirdi, beni güdüledi..."; K 16; "...Daha fazla çalışmak iki işte yer almak beni iyileştiriyor ya da ne bileyim güçlendiriyor, bir rahatlama hissi duymamı sağlıyor..."; K 20; "... Belki biraz saçma gelir size ama

beni motive eden bir iş bu...Bu iş ücretli işimden ilerde kopmamı sağlar diye düşünüyorum, şu sıralar o derece motiveyim...”

Üçüncü bağlamda ise hibrit girişimcilerin sosyal nitelikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcılar hibrit girişimci olma nedenlerini sosyal gerekçelere bağlı olarak ifade etmişlerdir. Sosyal nitelikler sosyal fayda oluşturarak topluma yararlı olma ve kendileri için sosyal ilişki ağı geliştirme nitelikleleriyle anlam bulmuştur. Aşağıdaki alıntısız ifadeler çalışmayı destekler niteliktedir.

Katılımcılardan K 3; “...Aslında benim için en önemli unsur topluma fayda yaratmam, işimin katkısı bu yönde anlam bulmakta ve beni hep güçlü kılmaktadır, kurtaracağımız bir hayat bana ücretli işimden çok daha fazla haz vermektedir...”; K 4; “...Bu iş sayesinde mevcut işimde elde edemediğim sosyal ilişki ağını burada geliştirdim, herkesle çok bağlantılıyım...”

SONUÇ VE ÖNERİLER

Girişimciliğin toplum tarafından çok önemli olduğu ve her girişimcinin toplumda yarattığı etkinin refah düzeyine sürekli olumlu katkıda bulunduğu girişimcilik yazınında sürekli olarak vurgulanmaktadır (Stevenson ve Jarillo, 1990: 17-27; Drucker, 1985: 1-3; Durukan, 2006: 25-37). Bu önemli oluşun girişimcilik pratiğine yansımalarından biri de hibrit girişimcilik ve hibrit girişimciler olduğu bilinmektedir (Bayram ve Harmanlı, 2018: 1827-1829; Sakallı, 2019: 178). Bu çalışmada öncelikle hibrit girişimciği kavramını genel anlamıyla ifade etmiş ve sonrasında yazına bağlı olarak hibrit girişimciliğin niteliklerini belirlemeye yönelik bir araştırma gerçekleştirmiştir.

Araştırma Isparta ilinde gerçekleşmiş ve araştırmanın sonucunda demografik bulgular ve hibrit girişimcilerin niteliklerini ortaya koyan sonuçlar üretilmiştir. Hibrit girişimcilerin niteliklerini ortaya koymaya yönelik ekonomik, psikolojik ve sosyal nitelikler bağlamında gerçekleşmiştir. Hibrit girişimcilerin ekonomik niteliklere bağlı olarak girişimcilik faaliyetlerini gerçekleştirdikleri katılımcılardan 11 kişi (%55) tarafından ifade edilmiştir. Psikolojik nitelikler 7 kişi (%35) ve sosyal nitelikler 2 (%10) kişi tarafından ifade edilmiştir. Bu sonuçlar yazındaki çalışmalarla uyumludur (Folta vd., 2010: 253-269; Schulz vd. 2016: 272-286; Dzomonda ve Fatoki, 2018: 1-9). Ancak her araştırmada olduğu gibi bu sonuçları genelleme yapmak; araştırmanın kısıtlarının aşılmasıyla mümkündür.

Bu araştırmanın en önemli kısıtı coğrafi kısıttır. Araştırma sadece Isparta ilinde gerçekleştirilmiştir. Gelecek çalışmalar farklı coğrafyalarda ve karşılaştırmalı olarak gerçekleştirilebilir. Bir başka kısıt ise çalışma nitel araştırma olarak planlanmış ve yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Dolayısıyla bu araştırma yöntemi ve tekniği ile sınırlıdır. Başka çalışmalarda bu yöntem ve tekniğe ilave unsurlarla karma araştırmalar yapılabilir. Araştırmanın son kısıtı ise örneklem kısıtıdır. Kar toğu tekniğine bağlı olarak oluşturulan örnekleme araştırma kısıtlıdır. Katılımcıların görüşleri ile sınırlanan araştırma bu bağlamda yorumlanmaktadır. Araştırmanın kısıtlara bağlı önerilerinin dışında başka öneriler de söz konusudur. Gelecekte hibrit girişimcilere yönelik araştırmalarda meslek grubu incelenebilir. Böylelikle hem mevcut işleri hem de girişimcilik faaliyet konuları bağlamalı araştırmalar farklı sonuçlar ve karşılaştırmalar içerebilir. Yanı sıra, hibrit girişimcilerin özellikle sosyal sermayelerine odaklanan çalışmalar da gelecekte yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Bayram, A. ve Harmancı, Y. K. (2018). Girişimcilğe Farklı Bir Bakış: Hibrit Girişimcilik. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3): 1827-1836.
- Böyükaslan, H. D. (2017). *Girişimcilik*. Girişimcilik Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular. (Edi. Erdoğan Kaygın). İstanbul: Cinius Yayınları. (s. 13-30).
- Çelik, A. (2018). Uygulamalı Girişimcilik - Hayaller Gerçek Olsun. Konya, Eğitim Yayınevi.
- Drucker, P. F. (1985). *Innovation and Entrepreneurship*. Newyork: Perfect Bound Harper Collins Publishers.
- Durukan, T. (2006). Dünden Bugüne Girişimcilik ve 21. Yüzyılda Girişimciliğin Önemi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(2): 25-37.
- Dzomonda, O. ve Fatoki, O. (2018). Demystifying The Motivations Towards Hybrid Entrepreneurship Among the Working Populace in South Africa. *Academy of Entrepreneurship Journal*, 24(4): 1-9.
- Folta, T. B., Delmar, F. ve Wennberg, K. (2010). Hybrid Entrepreneurship. *Management Science*, 56(2): 253- 269.
- Sakallı, S. Ö. (2019). Girişimcilikte Yeni Bir Yönelim: Melez (Hibrit) Girişimcilik. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 14(2): 177-189.
- Schulz, M, Urbig, D., ve Procher, V. (2016). Hybrid Entrepreneurship and Public Policy: The Case of Firm Entry Deregulation. *Journal of Business Venturing*, (31): 272-286.
- Sıgır, Ü. (2018). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Solesvik, M. Z. (2017). Hybrid Entrepreneurship: How and Why Entrepreneurs Combine Employment With Self-Employment. *Technology Innovation Management Review*, 7(3): 33- 41.
- Stevenson, H. H. ve Jarillo, J. C. (1990). A Paradigm of Entrepreneurship. *Strategic Management Journal*, (11): 17-27.
- Schumpeter, J. A. (1998). *Microfoundations of Economic Growth: A Schumpeterian Perspective*, University of Michigan Press.
- Thornton, M. (Çev. Çetin, Ü.) (2015). Richard Cantillon: İktisadi Teorinin Doğuşu. *Liberal Düşünce Dergisi*, (80): 157-171.
- Topkaya, Ö. (2013). Tarihsel Süreçte Girişimcilik Teorisi: Girişimciliğin Ekonomik Büyüme ve İstihdam Boyutu. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8(1): 29-54.

Intrabiliary rupture of liver hydatid cyst, case report and review of literature

HOXHA F. T.^{1, 2} UKËHAXHAJ, A.^{1*}

KOÇINAJ, D.¹ HOXHA A. F.³

Abstract

Introduction: Hydatid disease is worldwide zoonosis which infected a number of animals and human. Echinococcosis is a complex biological, medical, economic and social problem.

Hydatid disease has been known since ancient time. Incidence and prevalence of Hydatid disease depends on a geographical zone. Also we are located in a geographic zone which is noted for high incidence of this disease.

The highest affected organ from the hydatid disease is liver. One of the most relevant and serious complication is communication between cysts and the biliary tract.

Case presentation: We are presenting here a Caucasian male, 21 years old, with abdominal discomfort, jaundice, fatigue, tiredness, changing urine color. Ultrasound discovered Liver hydatid cyst, situated in central position, with suspicious cisto- biliary tract communication. Operative treatment realized in general endo tracheal anesthesia, with cholecystectomy, full endocystectomy and partial pericystectomy, with intra operative diagnosing, identifying and suturing five biliary fistulas. After Five year post operative follow-up period, patient is disease free, underwent regular clinical, laboratory, sonography assessment during regular visits managed by an interdisciplinary team.

¹ University of Gjakova Fehmi Agani, Medical Faculty, Gjakova, KOSOVO

² University Clinical Hospital Service of Kosova, Surgery Clinic, Prishtina, KOSOVO

³ Trakya University, Medical Faculty, Edirne, TURKEY

Corresponding Author*antigona.dervishaj@uni-gjk.org

Conclusion: Preoperative precise evaluation and identification of patients with biliary hydatid disease remains a diagnostic and surgical challenge. Early diagnosis and treatment of Liver Hydatid Cysts lowered morbidity and complications of this disease. Meticulous surgery is the most effective treatment and the gold standards of management of complicated Liver Hydatid cysts with cysto-biliary tract fistulas.

Keywords: hydatid cyst, zoonosis, liver, communication cysto-biliary tract, surgical treatment

INTRODUCTION

Hydatid disease (HD) has been known since ancient time. It is worldwide zoonosis which infected a number of animals and human. Incidence and prevalence of Hydatid disease depends on a geographical zone.(1,2,3)

Hydatid disease is endemic in the Mediterranean zone, South America, Far East, Central Asia and Eastern Europe.(3,4,5) Also we are located in a geographic zone which is noted for high incidence of this disease.

They are four species of *Taenia Echinococcus* (Phylum Platyhelminthes, class Cestoda) which may cause this disease: *Echinococcus granulosus*, *Echinococcus multilocularis*, *Echinococcus oligarthrus* and *Echinococcus vogeli* which is isolated at dog of Ecuador. Definitive host of *E. granulosus* is dog and wild dog. Wolves and foxes are primary hosts in different parts of the world. Men is intermediate host, accidentally affected, the animals are definitive and intermediate hosts. (1)

The liver hydatid cysts (LHC) and lung hydatid cysts continue to be very common on surgical wards. The most frequent anatomic sites for echinococcal cysts are the liver (70% to 80%) and the lungs (15% to 25%).(5,6,7)

Approximately 4000 patients per year are diagnosed with hydatid disease in Turkey.(5). They are reports that year incidences differs from the states, like in Greece is 13/ 100,000 inhabitants; in rural regions in Uruguay is 75/100,000; in Argentina 143/100,000, in Rio Negro province; in province Xingjian, China is 197/100,000 and Turkana, Kenya is 220/100,000.

Also, we have compared our results in Kosovo, in two different periods, 1981-1990 and 1999-2002, and we have founded from the first 1.35 and from last one 2.71 /100000 inhabitants operated for Hydatid abdominal disease.(1)

Presenting symptoms and signs of LHD may be various as mimicking tumor, with jaundice, secondary biliary cirrhosis, biliary colic-like symptoms, or pancreatitis, or liver abscess, calcified lesions in liver, inferior vena cava compression or thrombosis, cyst rupture, peritoneal spread, biliary peritonitis, haemobilia; biliary fistula to skin, to bronchial system or gastrointestinal tract. (5)

The clinical appearance of intrabiliary rupture (IBR) of Hydatid cyst has range from biliary colic, asymptomatic to jaundice, cholecystitis, cholangitis, liver abscess, anaphylaxis and fever pancreatitis and septicemia.(5,7)

Diagnostic procedures of LHC are realized based in clinic of the disease, anamnesis, laboratory, different serologic-immunological tests, different radiological examination.

They are other serologic tests such as Immuno electrophoresis (IEP), Enzyme-linked immunosorbent assay (ELISA), Radio-allergo sorbent Test (RAST) etc.

Different radiological examination are in use such as Ultrasound, CT, MRI &MRCP, Angiography, Liver Scintigraphy, PTC (percutane cholangiography) and ERCP (Endoscopic cholangio-pancreatography).

They are several classification for hydatid cyst based on Ultrasound, where the findings on imaging vary depending on the stage of the cyst, developed by Gharbi at all. in 1981, revised by the WHO- Informal Working Group Classification on Echinococcus (IWGE) and is currently the screening method of choice. Such a classification system enables a standardized approach to treatment based on diagnosed stage.(8,9,10)

They are different treatment options for Liver Hydatid Cyst, such as medical and surgical. Medical treatment is based on different drugs such as mebendazole, albendazole or Praziquantel.(5,11); Surgical procedures can be divided into three groups: classic open surgical procedures, laparoscopic procedures, and interventional (minimally invasive) procedures.(11)

The classic open surgical procedures can be subdivided into two groups: (i) conservative, tissue-sparing techniques, limited to removing the parasite, with part or most of the pericyst left in situ, such as simple drainage, marsupialization (external drainage-an historical procedure), partial cystopericystectomy (partial resection of the pericyst), and near-total pericystectomy, and (ii) radical procedures in selected cases, as safe methods, that remove the entire pericyst, with or without entering the cyst itself. The choice of surgical technique depends on the size, site, and type of the cyst(s), the existence of complications, and the surgeon's expertise.(11) This standardized endocystectomy technique is a safe procedure with acceptable morbidity, without mortality, and without recurrences.(12,29)

Laparoscopic treatment of LHD is gaining surgical field with good outcomes.(4)

They are other options like PAIR treatment (Percutaneous Aspiration, Injection, and Reaspiration).(10)

New era with ERCP as diagnostic and treatment tool as a procedure at liver hydatid disease with bilio-cystic communications is giving good results.(6,7,13,14)

CASE PRESENTATION

We are presenting a Caucasian male, 21 years old, with jaundice, fatigue, tiredness, changing urine color. This symptoms lasts one month. He was previously treated in Clinic for Infectious Disease.

Laboratory findings preoperatively revealed in serum elevated bilirubin (total bilirubin/direct bilirubin 235.8/146 mol/L); aspartate transaminase (203.1 U/L) and alanine aminotransferase levels (397.6 U/L), Alkaline phosphatase (349 U/L), and gamma glutamyl transferase (857 U/L). All other laboratory examinations were normal.

The abdominal Ultrasound detected in right lobe of the liver, centrally positioned, anechogenic cyst, 6x4 cm, with well defined border, without intra and extrahepatic bile ducts dilatation. Also MRI and MRCP shows cystic formation, between segment 5 and 4b, with suspicious of small perforation in bile channels. Abdomen was palpatory without signs of acute peritonitis.

Surgical technique: Intraoperatively, we found hydatid cyst located in medial side of gall bladder (Fig.1a). We have decided to do cholecystectomy. Drapes soaked in hypertonic sodium chloride solution were placed around the liver and cyst before their emptying. Firstly was done cystic decompression, evacuation of cyst content, debris, cyst daughters, lavage of cavity with hypertonic sodium chloride solution. The dome of the cyst was opened widely, and the inner surface of the cyst wall examined meticulously for biliary orifices, or fistulas. Standardized complete endocystectomy, partial removal of cyst capsule (Fig.1b;2a). Content of hydatid cyst was bile stained, which is sign of communication of cyst with bile tract. We have done choledochotomy, putting inside Folley catheter and performed a White test with flashing of liposaccharide, for cisto-biliary communications (Fig.2b). After flashing, in the residual cavity we discovered during carefully exploration five cisto-biliary communications; one of them was in lateral wall of the right hepatic bile duct. We have treated separately each of them by suturing with 5.0 polydioxanone (PDS) sutures, and drainage of the cystic cavity. The edge of the cyst is over sewn to prevent bile leakage. After flashing with physiological solution per via biliaria, we have placed T drainage in hepatic duct, omentoplication flap according to Papadimitriou, and drainage placement in cavity (Fig.2c).

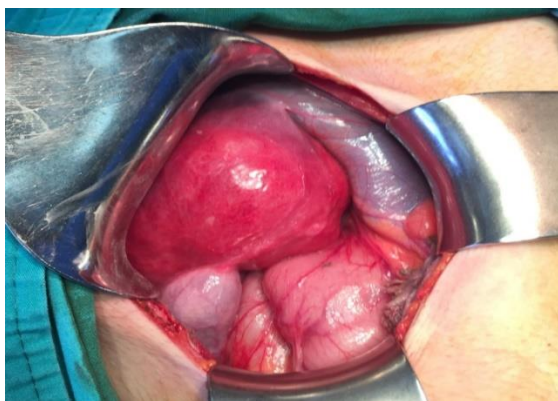

Fig.1a. Hydatid Cyst near the gall bladder
Liver seg V-IVb

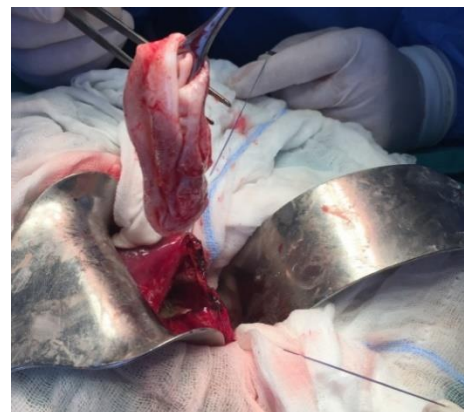

Fig.1b. Endocystectomy, removal of endocyst.

Fig.2a. Endocyst with daughter cysts

Fig.2b. „White test“,

Fig.2c. Omentoplication

In the fifth postoperative day, after sudden intra abdominal bleeding, we have re operated him. Omentoplication flap was bleeding, in redo operation we have done correct hemostasis by re suturing omentum maius.

Secondary Cholangiography revealed after injecting contrast through T-drain, with normal bile channels, without dilatations and without communication between bile channels and space where was cyst situated, without presents of remaining cyst and debris inside bile channels (Fig.3).

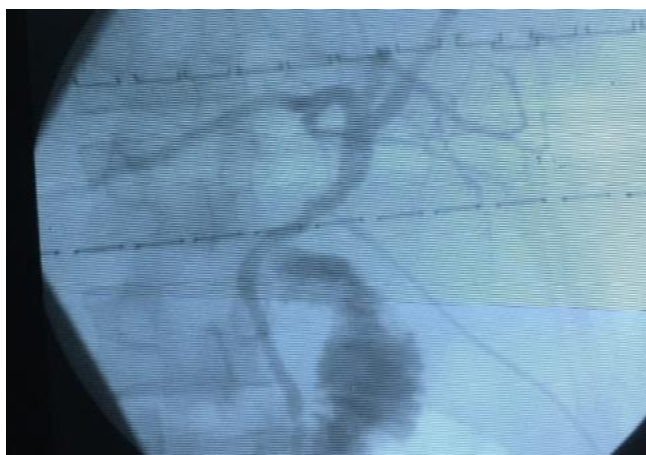

Fig.3. Right hepatic duct with normal diameter and feature, after lateral suture of biliary fistula created from Hydatid cyst, with PDS 5-0.

Histopathology results were *Hydatid cyst* and *Cholecystitis chronic erosiva*. Wound healed per sec, laboratory stain from wound found *Staphylococcus spp.* and treated according to antibiogram.

He was discharged after four weeks from Hospital, in general and local good health condition, with normal laboratory values. After Five year post operative follow-up period, patient is disease free, underwent regular clinical, laboratory, sonography assessment during regular visits managed by an interdisciplinary team.

DISCUSSION

Hydatid disease primarily affects the liver as a first filter. LHC might be asymptomatic and symptomatic. Asymptomatic liver hydatid cyst (LHC) is quite common and may remain symptom-free for more than ten years.(5) They may be discovered accidentally during abdominal ultrasound check-up, or at abdominal CT. The clinical presentation of hydatid disease varies depending on the location, growth rate and size of the cysts, organ affected, numbers of cysts and duration of hydatid disease.(7)

However, there are many potential local complications of LHC such as intrahepatic complications (rupture into intrahepatic bile ducts), cystic abscess, exophytic growth, transdiaphragmatic thoracic involvement, pressure and perforation into hollow viscera, peritoneal seeding, portal vein involvement, abdominal wall invasion, and frank biliary communication.(7,9)

A cysto-biliary communication was defined as a loss of continuity of the cyst wall adjacent to the bile duct.(15)

There are two theories describing the pathogenesis of intrabiliary rupture (IBR). The first theory is based on progressive compression of the LHC wall to biliary tree, necrotized them and make communication.

Latest theory states that the trapping of small biliary radicals in the pericystic wall causes high intracystic pressure and results in atrophy, followed by the rupture of biliary radicals.(7)

Therefore, occurs two types of cysto-biliary communication, a frank or an occult communication. A frank intrabiliary rupture or cysto-biliary communication was defined as large tears involving large bile ducts with an overt passage of the hydatid material into the biliary system.(15) An occult perforation or cysto-biliary communication was defined as small tears between the cyst wall and small biliary radicles without an overt passage of intracystic content into the bile duct. Occult intrabiliary rupture presents with biliary leakage after the operation, if the cysto-biliary opening cannot be detected and repaired at operation.(15) The occult perforation in biliary tract has been seen in 10-37% of patients or frank perforation in 3-17% of patients). (26)

Intrabiliary rupture (IBR) of LHC is one of the most common and serious complication, occurring in 2%-42% of cases. Dew in 1948 states that intrabiliary rupture is one of the commoner of the major complications of hydatid disease of the liver.(16,27) Intrabiliary rupture usually occurs in the biliary ducts of the right liver lobe (55%-60%), less commonly in the left lobe biliary ducts (30%-35%), and rarely in the common bile duct.(7)

They are laboratory findings that may predict occult cisto biliary communication (CBC) by levels of ALP, GGT, total and direct bilirubin, eosinophils.(17,18,19)

Large cyst diameter, location in the central segments of liver, multilocular or degenerate

cysts are an independent factor that is associated with a high risk of biliary-cyst communication in clinically asymptomatic patients, in imaging modalities such as Ultrasound (US),

Computer Tomography (CT), magnetic resonance cholangiopancreatography (MRCP).(9,17,18, 19,20, 21,22,23,24,25,)

Importance for management of cyst-bile communication is preoperative detection and assessment.(11)

When are existing suspicious predictors for communications, such as large cysts occupying several liver segments and episodes of cholangiitis, it is recommended during surgery of LHC, searching for cisto-biliary communication, performing meticulous surgery as the most effective treatment and the gold standards of management of complicated Liver Hydatid cysts with cysto-biliary tract fistulas.(11,28)

They are different approaches when you are dealing with cisto-bile communications during the operation and after the operation.

Treatment of terminal biliary branches can be done by sutured and with or without T -tube drainage. In the patients with bile-stained hydatid debris, without detection of communication, exploration of bile ducts with intraoperative cholangiography or choledochoscopy, and T -tube drainage is advisable to decompress and secure a large bile duct in a rigid pericyst. A Roux-en- Y intracystic hepaticojejunostomy could also be necessary for giant cysts during which major ducts are disrupted, the jejunum being sutured to the duct within the cyst cavity. Choledochoduodenostomy or Roux-en- Y hepaticojejunostomy are performed for massive penetration of hydatid debris and

daughter cysts into the common bile duct. Indications for sphincteroplasty are very infrequent and induce obstruction of the papilla by calcified hydatid debris.(11,19,25,26,28,32,33)

As the most challenging complications of Hydatid Disease are cysto-biliary connections, preoperative precise evaluation decision-making and meticulous surgery are the gold standards of management.(26)

The role of intraoperative performance of leakage test is very useful, with air or different solutions like normal saline (31), methylene blue (28), fat emulsion,(12) will reveal the opening; or using a telescope as an easy and reliable technique for finding the communication opening via direct visualization during conservative surgery for hydatid disease.(30)

Biliary ruptures and cisto-biliary fistula require hepato choledoch exploration, clearance, bile communication suture, hydatid cyst management, and bile duct drainage.(35) Bile duct exploration has been performed in range from 9.78 % to 21% of cases.(1,19,35,36)

However, there are four recommendations concerning preoperative ERCP for diagnosing and treating cystobiliary communications: first of all performing elective surgery to overcome acute conditions such as cholangitis and biliary obstruction; next is reducing the risk of postoperative persistent biliary fistulae and the duration of hospitalization; than removing hydatid elements within the bile ducts and schedule hydatid cyst surgery; and the last one in cases of major bile rupture, by emptying hydatid contents within the cyst and bile ducts.(7)

Despite open surgery, laparoscopic method can be safely performed even in large cysts and/or cysto-biliary communication.(4,7)

Laparoscopic surgery and clipping can successfully occlude CBC (Cysto-biliary communication) in difficult cases. It is a cheap, reproducible and effective technique of CBC management.(34)

Endoscopic treatment modalities in hydatid cyst patients are safe and helpful methods for the treatment of biliary complications of hepatic hydatid cyst in the postoperative period.(38)

Preoperative endoscopic retrograde cholangiopancreatography (ERCP) should be performed in these asymptomatic patients to reduce the incidence of postoperative complications;(20) or the need for additional procedures during operations to prevent the complications of biliary leakage. Endoscopic retrograde cholangiopancreatography (ERCP) has also proved to be a valuable diagnostic tool for the diagnosis of frank rupture into the biliary tree;(14) Its sensitivity ranges from 86% to 100%.(27)

Gokhan at all. suggest to perform earlier ERCP procedure, if localization of hydatid cyst is in the central liver position.(39)

Demircan at all. suggested that when postoperative biliary fistula develops despite all preventive measures, it should first be treated by conservative methods, and with endoscopic procedures if it persists.(17)

CONCLUSION

Preoperative precise evaluation and identification of patients with biliary hydatid disease remains a diagnostic and surgical challenge. Early diagnosis and treatment of Liver Hydatid Cysts lowered morbidity and complications of this disease. Meticulous surgery is the most effective treatment and the gold standards of management of complicated Liver Hydatid cysts with cysto-biliary tract fistulas. ERCP is a standard goal for pre and postoperative treatment of cysto-biliary fistulas.

REFERENCES

- 1.Hoxha FT. Treatment of Hydatid Cyst (Monography). 2017 ISBN-978-9951-697-35-4
- 2.Pakala T, Molina M, Wu GY Hepatic Echinococcal Cysts., Journal of Clinical and Translational Hepatology 2016 vol. 4 | 39–46
- 3.Wen H, Vuitton L, Tuxun T, Li J, Vuitton DA, Zhang W, McManus DP. 2019. Echinococcosis: advances in the 21st century. Clin Microbiol Rev 32:e00075-18. <https://doi.org/10.1128/CMR.00075-18>.
- 4.Bayrak M, Altıntas Y. Current approaches in the surgical treatment of liver hydatid disease: single center experience BMC Surgery (2019) 19:95 <https://doi.org/10.1186/s12893-019-0553-1>
- 5.WHO/OIE, Manual on Echinococcosis in Humans and Animals: a Public Health Problem of Global Concern, Paris, France, 2001
- 6.Krasniqi A,Bicaj B, Limani D, Maxhuni M, Rrusta A, Hoxha F, Hamza A, Zejnullahu V, Sada F, Hashani S, Musa Rr, Latifi R. The Role of Perioperative Endoscopic Retrograde Cholangiopancreatography and Biliary Drainage in Large Liver Hydatid Cysts Hindawi Publishing Corporation The Scientific World Journal Volume 2014, Article ID 301891, 6 pages <http://dx.doi.org/10.1155/2014/301891>
- 7.Dolay K, Akbulut S. Role of endoscopic retrograde cholangiopancreatography in the management of hepatic hydatid disease World J Gastroenterol 2014 November 7; 20(41): 15253-15261 ISSN 1007-9327 (print) ISSN 2219-2840 (online)
- 8.Gharbi AH, Hassine W, Brauner WM, Dupuch K, “Ultrasound examination of the hydatid liver,” Radiology, vol.139, no. 2, pp. 459–463, 1981. <https://doi.org/10.1148/radiology.139.2.7220891>
- 9.Adaletli I, Yilmaz S, Cakir Y, Kervancioglu R, Bayram M. Fistulous Communication Between a Hepatic Hydatid Cyst and the Gallbladder: Diagnosis with MR Cholangiopancreatography AJR:185, November 2005
- 10.Yasawy MI, Mohammed AE, Bassam S, Karawi MA, Shariq S. Percutaneous aspiration and drainage with adjuvant medical therapy for treatment of hepatic hydatid cysts. World J Gastroenterol 2011; 17(5): 646-650 Available from: URL: <http://www.wjgnet.com/1007-9327/full/v17/i5/646.htm> DOI: <http://dx.doi.org/10.3748/wjg.v17.i5.646>

11. Dervenis C, Delis S, Avgerinos C, Madariaga J, Milicevic M, Changing Concepts in the Management of Liver Hydatid Disease (J GASTROINTESTINAL SURG 2005;9:869-877)
12. Al-Saedi M, Khajeh E, Hoffmann K, Ghamarnejad O, Stojkovic M, Weber TF, et al. Standardized endocystectomy technique for surgical treatment of uncomplicated hepatic cystic echinococcosis. (2019) PLoS Negl Trop Dis 13(6): e0007516. <https://doi.org/10.1371/journal.pntd.0007516>
13. Hamza A, Krasniqi A, Sada F, Zejnullahu V, Bicaaj B. ERCP treatment of obstructive jaundice caused by hydatid cyst in extrahepatic ducts 13 years after liver hydatid endocystectomy. A case report International Journal of Surgery Case Reports
14. Gupta P, Debi U, Sinha SK, Prasad KK. Role of endoscopic retrograde cholangiography in ruptured hepatic hydatid cyst Tropical Gastroenterology 2015;36(1):21–24
15. Unalp HR, Baydar B, Kamer E, Yilmaz Y, Issever H, Tarcan E. Asymptomatic occult cysto-biliary communication without bile into cavity of the liver hydatid cyst: a pitfall in conservative surgery. Int J Surg. 2009 Aug;7(4):387-91. doi: 10.1016/j.ijvs.2009.06.012. Epub 2009 Jun 30. PMID: 19573629.
16. Mansour K, Case Reports Acute cholecystitis associated Echinococcal cyst obstruction common bile duct, Postgrad. Med. J. (1963), 39, 542
17. Demircan O, Baymus M, Seydaoglu G, Akinoglu A, Sakman G. Occult cystobiliary communication presenting as postoperative biliary leakage after hydatid liver surgery: are there significant preoperative clinical predictors? Can J Surg. 2006 Jun;49(3):177-84. PMID: 16749978; PMCID: PMC3207592.
18. Alan B, Kapan M, Teke M, Hattapoglu S, Arkanoglu Z. Value of cyst localization to predict cystobiliary communication in patients undergoing conservative surgery with hydatid cyst. Therapeutics and Clinical Risk Management 2016:12
19. Atli M, Kama NA, Yuksek YN, Doganay M, Gozalan U, Kologlu M, Daglar G. Intrabiliary rupture of a hepatic hydatid cyst: associated clinical factors and proper management. Arch Surg. 2001 Nov;136(11):1249-55. doi: 10.1001/archsurg.136.11.1249. PMID: 11695968.
20. Kilic M, Yoldas O, Koc M, Keskek M, Karakose N, Ertan T, Gocmen E, Tez M. Can biliary-cyst communication be predicted before surgery for hepatic hydatid disease: does size matter? Am J Surg. 2008 Nov;196(5):732-5. doi: 10.1016/j.amjsurg.2007.07.034. Epub 2008 May 29. PMID: 18513700.
21. Sharma DK et al. A clinical study for preoperative prediction of cyst-biliary communications in hepatic hydatid cyst disease Int Surg J. 2020 Feb;7(2):423-428 <http://www.ijurgery.com> DOI: <http://dx.doi.org/10.18203/2349-2902.isj20200291>
22. Ufuk F, Duran M. Intrabiliary rupture of Hepatic hydatid cyst leading to biliary obstruction, cholangitis, and septicemia. The Journal of Emergency Medicine, Vol. 54, No. 1, pp. e15–e17, 2018 <https://doi.org/10.1016/j.jemermed.2017.09.009>

23. Kayaalp C, Bostanci B, Yol S, Akoglu M. Distribution of hydatid cysts into the liver with reference to cystobiliary communications and cavity-related complications. *American Journal of Surgery*. 2003 Feb;185(2):175-179. DOI: 10.1016/s0002-9610(02)01202-3.
24. Javaherzadeh M, Shekarchizadeh A, Karimi AH, Sabet B. Predicting Factors for the Communication between hydatid Cyst and Biliary Tract. *Acad J Surg*, 2017; 4(2): 28-30.
25. Toumi O, Ammar H, Gupta R, Jabra SB, Hamida B, Noomen F, Zouari K, Golli M. Management of liver hydatid cyst with cystobiliary communication and acute cholangitis: a 27-year experience, *European Journal of Trauma and Emergency Surgery* (2019) 45:1115–1119 <https://doi.org/10.1007/s00068-018-0995-7>
26. Avcu S, Ünal Ö, Arslan H. Intrabiliary rupture of liver hydatid cyst: a case report and review of the literature *Cases Journal* 2009, 2:6455 doi: 10.1186/1757-1626-2-6455
27. Yiallourou AI, Nastos C, Theodoraki K, Papaconstantinou I, Theodosopoulos T, et al. (2017) *Surgical Management of Major Complications of Hydatid Cysts of the Liver- A Review of the Literature. Ann Clin Cytol Pathol* 3(1): 1049.
28. Milicevic M: Hydatid disease; in Blumgart LH (ed): *Surgery of the Liver and Biliary Tract*, ed 2. Edinburgh, Churchill Livingstone, 1994, pp 1121–1150.
29. Sözen S, Emir S, Tükenmez M, Topuz Ö. The results of surgical treatment for hepatic hydatid disease *HIPPOKRATIA* 2011, 15, 4: 327-329
30. Özmen, MM, Coskun F. New Technique for Finding the Ruptured Bile Duct Into the Liver Cysts: Scope in the Cave Technique *Surgical Laparoscopy, Endoscopy & Percutaneous Techniques*: [June 2002 - Volume 12 - Issue 3 - p 187-189](#)
31. Kayaalp C, Aydin C, Olmez A, Isik S, Yilmaz S. Leakage tests reduce the frequency of biliary fistulas following hydatid liver cyst surgery. *Clinics*. 2011;66(3):421-424.
32. Elbir O, Gundogdu H, Caglikulekci M, Kayaalp C, Atalay F, Savkilioglu M, Seven C. Surgical Treatment of Intrabiliary Rupture of Hydatid Cysts of Liver: Comparison of Choledochoduodenostomy with T-Tube Drainage *Dig Surg* 2001;18:289–293. <https://doi.org/10.1159/000050154>
33. Hoxha FT, Maxhuni M, Krasniqi A, Bicaj B, Aliu Y, Limani D, Haxhijaha S, Kafexholli I, Krasniqi S, Binishi R. Surgical treatment of jaundice and acute cholangitis caused by hydatid cysts of liver. Comparison of choledochoduodenostomy with t-tube drainage. 5th Congress of Croatian Association of Digestive Surgery -with international participation. May, 15-17, 2003, Opatia/Rijeka, Croatia, Abstract book, p.18.
34. Kumar S, Kulkarni R, Chopra N, Chandra A. Laparoscopic management of hydatid cysts with biliary communication: clips may rescue when suture fails-report of 3 cases. *Turk J Surg* 2019; 35 (3): 227-230.

35. Daskalakis K, Tsepelis E, Papoutsas D, et al . Obstructive Jaundice caused by rupture of Hydatid cysts of the liver into biliary ducts, surgical Mamangement. European Congress of the International Hepato-Pancreato-Biliary Association (IHPBA '99)May 1999,Hungary (Abstract)
36. Ammann RW, Eckert J. Cestodes. Echinococcus. Gastroenterol Clin North Am. 1996 Sep;25(3):655-89. doi: 10.1016/s0889-8553(05)70268-5.
- 37.Acarli K., Demirel S., Tekan Y. et al, Surgical Treatment of Hepatic Hydatid Disease . European Congress of the International Hepato-Pancreato-Biliary Association (IHPBA '99)May 1999,Hungary (Abstract)
38. Saritas U, Parlak E, Akoglu M, Sahin B. Effectiveness of endoscopic treatment modalities in complicated hepatic hydatid disease after surgical intervention. Endoscopy. 2001 Oct;33(10):858-63. doi: 10.1055/s-2001-17342. PMID: 11571682.
39. Gokhan A, Ali K, Bora K, Soykan A, Mustafa K, et al. (2016) Management of Postoperative Biliary Fistula After Hydatid Liver Surgery: Are There Any Differences between Localizations?. J Res Development 4: 140. doi:[10.4172/2311-3278.1000140](https://doi.org/10.4172/2311-3278.1000140)

Outline of the issues surrounding the use of pretrial detention in polish criminal proceedings

Justyna ŻYLIŃSKA¹

I. Lead in

Considering aforementioned, Code of Criminal Procedure allows implying preliminary detention as a last resort - according to art 257 §1 c.c.p., preliminary detention is not used when other preventive measure is enough.

Moreover - according to art 257 § 2 c.c.p. - in applying temporary detention the court may reserve that the measure will be amended when an agreed bail is posted with the court within the prescribed time- limit. On justified application form the accused or his defender, placed on the last day of time-limit, court can prolong time for placing the bail.

For this reasons, implying this preventive measure in criminal proceedings practice should be particularly prudent. That's why, the lawmaker regulated not only presumptions and way of making decision, but also constraints and even interdict of implying this mean of prevention in certain situations and towards certain persons. Constraints and inadmissibility of temporary detention is subject of this paper.

II. Interdict of applying preliminary detention based on certain circumstances

Cases, when temporary detention shouldn't be applied, are described in art 259 § 1 c.c.p., where it is stated that if there are no special reasons to the contrary, preliminary detention should be waived, particularly if depriving the accused of his liberty:

might seriously jeopardise the life or health of the accused,

would entail an excessive burden on the accused or his next of kin.

¹ Ph. D., University of Technology and Economics them. Helena Chodkowska in Warsaw, POLAND

First from aforementioned presumptions of waiving preliminary detention pertains only to person, whose preliminary detention is being discussed or whose preliminary detention order was issued but whose state of health is so grave, that applying analysed preventive measure would cause serious danger for this person's life or health.

II. Interdict of applying preliminary detention based on certain circumstances

Next constraint on applying temporary detention is introduced in art 259 § 1 item 2 c.c.p. according to which temporary detention should be waived when depriving the accused of liberty can entail extremely severe results for the accused or his next of kin. Not every nuisance resulting from temporary detention for the next of kin may justify waiver of this measure, but only the one which causes excessive burden. Having this in mind, judicature takes:

- excessive burden for next of kin is situation which puts in danger very existence of those people, not other, less important emotional or homing struggles; inability to continue learning by the accused due to applying preventive measure, is not sufficient argument - according to art 259 § 1 item 2 c.c.p. - which would justify waiving or changing for softer preventive measure, as it is a rule, that drugs are spread by youngsters who continue learning; age of the accused alone is not sufficient presumption to waive temporary detention; 259 § 1 item 2 c.c.p.; protecting animals of the accused form excessive burden is not court's duty; art 259 § 1 protects the accused and his next of kin but not their animals;
- if the accused, at the time of arresting, didn't show any concern about welfare of his children, didn't work and didn't care about their lot - he cannot effectively refer to their hard financial situation as a circumstance justifying waiver of preliminary detention;
- excessive burden is not deterioration of family situation of the accused;
- bad mental condition of wife of he accused as the result of his arrest doesn't justify waiving preliminary detention.

Presumptions to waive preliminary detention described in art 259 § 1 c.c.p. are relative. Mentioned law says that court can waive preliminary detention only if there are no special reasons to the contrary. When special reasons are against - despite existence of basis to resign form arrest as pointed in item 1 and 2 § 1 art 259 c.c.p. - this resignation, court must make decision in each particular case. As a consequence it has to answer the question if applying preliminary detention is in certain case the only way to secure proper way of procedure - according to art 257 § 1 c.c.p. Raising fears pointed in 258 c.c.p may indicate need for this.

III. Interdict of preliminary detention because of foreseen punishment

Preliminary detention is not applied when, based on circumstances of the case, it can be foreseen that court will sentence the accused to the penalty of deprivation of liberty with conditional suspension of its execution, or to a milder penalty, or that the length of preliminary detention would exceed the expected sentence of deprivation of liberty without a conditional suspension (art 259 § 2 c.c.p.). Applying this preventive measure should remain in sensible proportion to expected punishment.

In context of discussed interdict it is worth pointing out that constraints described in art 259 § 2 c.c.p. are not used when the accused remains in hiding, persistently fails to appear when summoned, impedes proceeding or when his identity cannot be established. It also doesn't apply when it is highly likely that as a preventive measure he will be placed in closed ward (art 259 § 4 c.c.p.).

IV. Interdict of preliminary detention because of risk of punishment

Preliminary detention cannot be imposed, if the offence carries the penalty of deprivation of liberty not exceeding one year (art 259 § 3 c.c.p.). In this case it shall be remarked that this act refers to punishment as stated in legislative act not punishment expected in this particular case.

Ban of preliminary detention because of risk of punishment is relative because restriction from 259 § 3 c.c.p. doesn't work when the accused in hiding, persistently fails to appear when summoned, impedes proceeding or when his identity cannot be established (art 259 § 4 c.c.p.).

V. Constraints of preliminary detention towards diseased people

For the subject of this paper it is important to mention, that if the state of health of the accused so requires, preliminary detention may only assume the form of committing the accused to a suitable medical establishment, including psychiatric hospital (art. 260 c.c.p.).

This act is consistent with European Union standards. Not providing proper health care may be taken as breach of norms from art 3 Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. European Court of Human Rights in sentence from 26th October 2000, in case 30210/96 Kudła against Poland stated, that state has to ensure, that person is deprived of liberty in conditions consistent with respect for human dignity and that way and method of implying it doesn't expose this person to stress or burden exceeding suffering by definition included in imprisonment and also that health and wellness of this person are secured by providing needed health care.

VI. Interdict of applying preliminary detention towards certain people

Exclusion in applying preliminary detention may also pertain to certain categories of people - including diplomatic representatives and workers of consular offices of foreign countries and others who because of position or function are under special protection.

First, exclusion applies to people with foreign immunity.

- the heads of diplomatic missions of foreign states accredited in the Republic of Poland,
- persons of the diplomatic staff of such missions,
- persons on the administrative and technical staff of such missions,
- members of the families of the persons listed above if they are members of their households,
- other persons granted diplomatic immunity pursuant to statutes, agreements, or universally acknowledged international custom (art 578 c.c.p.).

Narrower protection applies to persons with consular immunity - the heads of consular offices and other consular officials of foreign states, as well as other persons accorded similar status pursuant to agreements or universally acknowledged international custom. According to art 579 2 c.c.p., the heads of consular offices and other consular officials can be subject to arrest or preliminary detention only if they are charged with the commission of a crime. In the event of such arrest or preliminary detention the Minister of Foreign Affairs shall be promptly notified.

Constraints of preliminary detention also apply to persons who because of their position or function remain under special protection, for example judges - judge cannot be detained or arrested unless he is caught red handed if his detention is needed to secure proper conduct. About such arrest the chairman of local court shall be promptly notified. He can order imminent release of arrested judge (art 181 and 196, 200 Constitution).

Artificial Intelligence and the Problematics of the Recognising of Legal Personality under European Law

Juanita GOICOVICI¹

Abstract

The study debates whether, under the perspectives of European Union's projected regulations, legal personhood should be granted for instrumental or inherent reasons, to artificial intelligence representatives, while dismantling several arguments which are typically framed in instrumental terms, by comparing this legal status to the most common artificial legal person, the corporation. In the „White Paper on Artificial Intelligence: a European approach to excellence and trust” from February 19, 2020, the European Commission underlined the importance of the adapting of the legal norms to the new challenges brought by the extensive use of AI, in terms of data protection, privacy, non-discrimination, consumer protection, and product safety and liability, since consumers expect the same level of safety and respect of their rights whether or not the providing of a service, a product or a system relies on AI. Moreover, in terms of data collecting and processing, citizens and legal entities will increasingly be subject to actions and decisions taken by or with the assistance of AI systems, which might bring several legal intricacies to the surface. Since the main legal interrogations are related to the liability of industrial robots and the autonomous liability of other types of robotics which are presently regarded as products for liability purposes, it would be necessary to consider the granting of legal personality to robots and other types of AI, within the aim of exonerating the designers and users (who may be natural or legal persona) of these AI items from liability for the damage caused to third parties, particularly in terms of physical and patrimonial damages. This study is concerned mainly with the potential future granting, under the EU's regulations, of legal personhood for industrial robots and other AI items, especially for those that exercise a certain degree of self-control as programmed, though obviously the creation of fully autonomous robots might be still a long way off.

The issues of liability connected to the use of AI, especially in B2B and B2C contracts, are raising the question of the autonomous legal personality of these artefacts, under European Union's law, both for AI-based systems which can be purely software-based, namely the voice assistants, image analysis software, search engines, speech and face recognition systems etc. or for the AI embedded in hardware

¹ Dr. University Babeş-Bolyai of Cluj-Napoca, ROMANIA

devices, including the use of advanced robots, autonomous cars or autonomous drones. As preminent authors have underlined, such as S. M. Solaiman, in his paper „Legal personality of robots, corporations, idols and chimpanzees: a quest for legitimacy" (2017), Faculty of Law, Humanities and the Arts - Papers 3076, the core pillar for the recognising of legal personality, both for the category of natural persons and legal or artificial persons, is the syllogism that a legally recognised person is subject to legal rights and duties. Thus, the salient question of knowing if the capability of enjoying rights and performing duties should be seen as an exclusive criterion of legal personality remains to be answered, in terms of adapting the legal regulations to the provoking liability issues raised by the increasing use of artificial intelligence, both in business-to-business contractual relationships and in business-to-consumer contracts.

Keywords: legal personality, artificial intelligence, European Law, artificial personhood, legal instrumentality.

Ndryshimi i leksikut përgjatë një viti të pandemisë në shembullin e gjermanishtes dhe shqipes

Izer MAKSUTI¹

Abstrakti

Qëllimi i kësaj kumtese është që të japim një pasqyrim të ndryshimit të leksikut përgjatë një viti të pandemisë me shembuj nga gjuha gjermane dhe shqipe. Do fillojmë me sqarimin e nocionit e fenomenit gjuhësor të ndryshimit të leksikut, duke përmendur edhe faktorët e shumtë që e shkaktojnë atë. Përpyekja është që të mblidhen dhe të shihet mënyra e përdorimit e këtyre fjalëve të reja. Një pjesë e mirë e tyre janë anglicizma dhe hasen gati në shumicën e gjuhëve të botës, për atë mund t'i trajtojmë si ndërkombëtarizma. Fjalë “Corona-Pandemie” është shpallur si “fjala e vitit” (Wort des Jahres) në Gjermani dhe “fjala e keqe e vitit” (Unwort des Jahres) është shpallur “Corona-Diktatur”.

Do mblidhen edhe lokucione e shprehje më të shpeshta në kombinim me fjalën “Covid-19” dhe “Corona” si në gjermanisht ashtu edhe në shqip. Përmbledhje e fjalëve, shprehjeve dhe titujve kryesorë që nga mesi i janarit 2020 deri kah fundi i janarit 2021, për të pasqyruar më qartë zhvillimet gjatë vitit që shkoi, që dëshmojnë më së miri edhe ndryshimin gjuhësor e shoqëror jo vetëm në vendet gjermanishtfolëse e shqipfolëse, por edhe në mbarë botën.

Për të përgatitur këtë kumtesë e më vonë një punim, do bazohemi në disa studimet që tanimë ekzistojnë për gjermanishten dhe në materialin e mbledhur nga mediat online në të dy gjuhët, sidomos për tri ditë, 15, 16 e 17 janar 2021 nga tri gazeta ditore në gjermanisht: FAZ, Der Standard, NZZ dhe në shqip: Shekulli, Koha.net dhe Koha.mk, si dhe Deutsche Welle (DW) në gjermanisht dhe shqip. Nga e gjithë kjo, për një periudhë nga mesi i janarit 2020 deri kah fundi i janarit 2021, po mblidhet një korpus gjuhësor më se i mjaftueshëm për studime të tilla.

Fjalët çelës: Ndryshimi i leksikut, leksikologji, leksikografi, fjalori, anglicizmat, pandemia, koronavirusi, COVID-19, gjermanisht, shqip, mediat online.

¹ Prof. dr. Izer Maksuti është profesor i rregullt në Universitetin “Ukshin Hoti” Prizren dhe mësimdhënës në Universitetin e Tetovës në Degën e Gjuhës dhe Letërsisë Gjermane. Studimet e larta dhe ata të doktoratës i ka mbaruar në Universitetin e Vjenës në fushë të gjuhësisë, gjermanistikës dhe translatologjisë. izer.maksuti@uni-prizren.com

Lexical semantic richness of neologisms in the roman “Ku je” of Flutura Ačka

Pasuria leksiko – semantike e neologjizmave në romanin “Ku je” të Flutura Ačkës

Dr. Evis HUDHËRA¹

Ermira MEHMETI²

Abstract

The stimulus of this work was the fact that while reading the roman you could catch carved words and their weight in it.

In this work we will present the lexical semantic richness of neologisms in the roman

" Ku je " of Flutura Ačkës. The relations and connections of words with each other as well as the new meaning that they take in roman context bring magnificent and specific dimensions for linguistics observations. Ačka gives the ordinary words another value throughout word formative discoveries by using the models that Albanian language offers.

Our work has been treated in 2 phases. The phase of harvesting the roman by filing the lexicon and the theoretical treatment phase. The harvesting of the roman dictionary has been achieved through the Simple Concordance Programme which is used lexicography purposes by treating the density of words used in the roman. This program lists all the vocabulary of the roman.

At the prose " Ku je" of Ačkës you can notice her original words creation , neologisms. So our main focus is presenting in the form of a wordbook like lexical bearing submitted in the dictionary of Albanian language 2006 and the way they are formed (with affixes or without affixes) as well as their lexical and semantic value.

Another objective in this is the observation if archaisms, historic words, dialectalisms and foreign words who get other lexical values throughout the narrative.

¹ Lecturer, University Ismail Qemali of Vlora, The Faculty of Human Sciences, Department of Grammar and Literature, ALBANIA. E-mail: evishudhera@gmail.com

² MSc. Student. E-mail: ermira.mehmeti12@hotmail.com

Our work will touch binomial neologism- linguistics bearings throughout the direct research of AÇkas wordbook at the roman “Ku je” in juxtaposition with the dictionary of Albanian language 2006, will analyse lexical bearings who are not brought up in this vocabulary, by deepening the analyses over the variety of the vocabulary of artistic literature. We will achieve a deep research of neologisms with sociolinguistic, dialectic and national character.

Keywords: neologisms, lexical semantic values, linguistic richness, concordances, foreign words, dictionary, dialectical words etc.

Shkurtorja

Shtysa e këtij punimi ishte se duke lexuar romanin binin në sy fjalët e latuara dhe pesha e tyre në të.

Në këtë punim do ta paraqesim pasurinë leksiko – semantike të neologjizmave në romanin “Ku je” të Flutura AÇkës. Marrëdhëniet dhe lidhjet e fjalëve me njëra -tjerën si dhe kuptimet e reja që marrin ato në kontekstin e romanit sjellin dimensione magjepëse dhe specifike për vëzhgime gjuhësore. Fjalëve të zakonshme AÇka u jep një vlerë tjetër nëpërmjet gjetjeve fjalëformuese duke përdorur modelet që ofron gjuha shqipe.

Punimin tonë e kemi trajtuar në dy faza. Faza e vjeljes të romanit duke skeduar leksikon si dhe faza e trajtimit teorik. Vjeljen e fjalësit të romanit e kemi realizuar nëpërmjet programit të konkordancave gjuhësore (Simple Concordance Program) program i cili përdoret për qëllime leksikografike duke trajtuar dendurinë e fjalëve të përdorura në roman. Ky program liston gjithë fjalësin e romanit.

Te proza “Ku je” e AÇkës bien në sy fjalëkrijimet e saj origjinale, neologjizmat. Pra, synimi ynë kryesor është paraqitja e neologjizmave në formën e një fjalorthi si prurje leksikore e paparaqitur në Fjalorin e gjuhës shqipe, 2006 dhe mënyra e tyre e formimit (me ndajshesa, apo pa ndajshesa) si dhe vlera e tyre leksikore dhe semantike.

Synim tjetër në këtë punim është vëzhgimi i arkaizmave, historizmave, dialektizmave dhe fjalëve të huaja të cilat fitojnë vlera të tjera leksikore gjatë rrëfimit .

Punimi ynë do të trajtojë binomin neologjizëm - prurje gjuhësore, nëpërmjet hulumtimit të drejtpërdrejtë të gjuhës së AÇkës, te romani “Ku je” në ballafaqim me Fjalorin e gjuhës shqipe, 2006, do të analizojmë prurjet leksikore të cilat nuk janë të paraqitura në këtë fjalor, duke thelluar analizat mbi varietetin e gjuhës së letërsisë artistike. Do të arrijmë një hulumtim të thellë të neologjizmave me karakter sociolinguistik, dialektor e kombëtar.

Fjalët çelës: neologjizma, vlera leksiko – semantike, pasuri gjuhësore, konkordanca, fjalë e huaj, fjalor, fjalë dialektore, etj..

Gastronomide Yeni bir trend olarak Yenilebilir Böcekler: KKTC Örneği

Mete Ünal GİRGEN¹

Kemal FERİT²

Selim YEŞİLPINAR³

Öz

Gastronomi çalışmalarında yeni bir trend olarak ortaya çıkan yenilebilir böceklerin gıda olarak tüketilmesi konusu son dönemlerde çeşitli araştırmacılar tarafından ele alınmaktadır. İnsan sağlığı ve çevrenin korunmasında yararlı olması ve alternatif besin kaynağı olarak görülmesi gastronomi alanı için önem arz etmektedir. Bu konuda yapılan literatür taraması araştırmadaki yenilebilir böcekler konusunu kavram ve içeriğiyle ele almaktadır. Bu çalışmanın amacı alternatif bir besin kaynağı olarak yenilebilir böceklerin gastronomi alanındaki kullanılabilirliğinin ve kullanıcı algılarının ölçülmesidir. Araştırma yöntemleri için kalitatif ve kantitatif metotların ikisinden’de yararlanılacaktır. Gastronomi alanındaki uzman kişilerle yapılacak görüşmeler sonucu ortaya çıkacak veriler ve gastronomi alanında yer alan çalışanların doldurduğu anketlerden de elde edilen veriler çalışmayı yönlendirecektir.

Anahtar kelimeler: Gastronomi, Yeni Trend, Yenilebilir Böcekler.

Abstract

The issue of consuming edible insects as food, which has emerged as a new trend in gastronomy studies, has been recently addressed by various researchers. It is important for the field of gastronomy to be beneficial in protecting human health and the environment and to be seen as an alternative food source.

¹ Dr.; Uluslararası Fehmi Agani Üniversitesi, KKTC

² Öğr. Grv.; Uluslararası Fehmi Agani Üniversitesi, KKTC

³ Öğr. Grv.; Uluslararası Fehmi Agani Üniversitesi, KKTC

The literature review on this subject deals with the subject of edible insects in the research with its concept and content. The aim of this study is to measure the usability and user perceptions of edible insects in gastronomy as an alternative food source. Both qualitative and quantitative methods will be used for research methods. The data obtained as a result of interviews with experts in the field of gastronomy and the data obtained from the surveys filled out by the employees in the field of gastronomy will guide the study.

Keywords: Gastronomy, New Trend, Edible Insects.

1. GİRİŞ

Günümüzdeki Gastronomi çalışmalarda (entomofaji) yani böceklerin gıda olarak tüketilmesi konuları ele alınmakta insan sağlığı ve çevrenin korunmasında faydalı ve alternatif besin kaynağı olarak görülerek düşünülmesi gastronomide yeni trend haline gelmesinde etkilidir. Çalışmaların genelinde bundan 25-30 yıl sonra dünyada nüfus artışının önemli derecede çoğalacağı ve bu nüfusa yeteri kadar protein besin kaynağı olmayacağı, gıda talebinin %70 artacağı ayrıca sürdürülebilirliğinin ortadan kalkacağı düşünülmekte bu nedenle alternatif protein kaynağı olarak gastronomide yeni trend olarak görmüş olduğumuz yenilebilir böceklere yönelim olacağı öngörülmektedir (Mankan, 2017).

Bu çalışmanın amacı alternatif bir besin kaynağı olarak yenilebilir böceklerin gastronomi alanındaki kullanılabilirliğinin ve kullanıcı algılarının ölçülmesidir. Araştırma yöntemi(methodu) için hem nitel (kalitatif) hem nicel (kantitatif) araştırma yönteminden faydalanılacaktır. Araştırma katılımcıları gastronomi alanında eğitim alan öğrencilerden ve gastronomi alanındaki uzman eğitimcilerden seçilecektir. Öğrencilerin yenilebilir böceklerin kullanımı üzerindeki algıları kapalı uçlu sorularla ölçülüp, eğitimcilerin ise açık uçlu sorularla genel görüşleri alınacaktır.

2. Literatür Taraması

İnsan nüfusunun hızlı bir şekilde artması gıda ihtiyacını artırmaktadır; fakat gıdayı üretebilmek için sınırlı bir enerji kaynağı ve sınırlı arazi kaynağı bulunuyor. Gelişmiş batılı ülke insanları diğer ülkelere oranla daha çok hayvansal protein tüketmektedirler ve bu yetiştiricilik dünyada tarım alanlarının %70'ni ayrıca yeryüzünün %30'nu kapsamaktadır (Steinfeld ve diğerleri, 2006). Çalışmalar 3071 farklı grup tarafından 2086 çeşit böcek tüketildiğini göstermiştir. Nthropoentomophagy (insanların besin olarak böcek tüketmesi) önemli, alternatif bir besin kaynağını oluşturuyorlar ve yenilebilir böcekler Meksika, Afrika ve Amerika başta olmak üzere 130 ülkede tüketilmektedir (Ramos- Elorduy, J. 2009,271). Yine bu çalışmalarda uzak doğudan gelen misafirler için menülerde yenilebilir böceklere ne denli yer verilebileceği ve yenilebilir böceklerin Türkiye ve dünyadaki tüketilebilirliği, araştırılmıştır. Kentleşmelerin'de artışı ile ekilebilir alanlar kaybolmakta, iklim değişikliğinin kötü etkilerini de unutmamalıyız. Birleşmiş milletlerin yenilebilir böceklerle ilgili raporunda Orthoptera, Hymenoptera ve Lepidoptera gibi yenilebilir böcekler grubunda tanımlanmış, zengin ve yenilikçi protein kaynağı olarak belirtilmiştir (Ryu, 2016; Day, 2015).

Amerika’da kurtlar ve cırcır böcekleri yenilikçi gıda kaynağı olarak sağlığa yararlarını zenginleştirmek adına protein barları, çerez ve atıştırmalık gibi ürünlere eklenmekte. Küresel gıda endüstrisi yenilebilir böcek pazarına büyük katkı sağlamıştır. Amerika’da 2012-2015 yıllarında yenilebilir böcek ürünleri üreten 20 gıda şirketi kurulmuş. 2014 yılında ise 150 milyon cırcır böceğinden 60 ton protein enerji çubuğu satılmıştır (Hoffman 2014, Ryu ve diğerleri, 2016). Sürdürülebilir avantajlarına rağmen batılı insanlar tarafından iğrenç bir besin kaynağı olarak görülmektedirler. Son 20 yılda yenilebilir böceklerin insan tüketimi konusunda Asya, Avustralya, Afrika, Orta ve Güney Amerika da farklı gruplarla böceklerin tanınması, toplama ve pişirme yolları üzerinde gözlemler içeren çalışmalar ve konferanslar yapılmıştır.

Böcekler %75 oranında yüksek kalite hayvansal protein içermektedir (Premalatha, Abbasi vd. 2011). Gelişmekte olan ülkeler gün geçtikçe artan protein eksikliğini gidermek için yardımcı olabilir ancak bu şekilde gelecekte protein kullanılabilirliği bu şekilde güvence altına alınabilir. Böcekler enerji ihtiyacı bakımından uygun maliyetli aynı zamanda hızlı çoğalması bakımından avantajlıdır (Schnabel, 2010). Ekvator bölgesinde böcek yenilmesi atadan kalma gelenek olduğunu ve 83 tür yenilebilir böcek listelendiğini biliyoruz. Kenya da farklı tür böceklerde Yağ, protein ve karbonhidrat yanı sıra kalsiyum, demir, çinko içermekte böylece gelişmekte olan ülkelerde mineral yetersizliğine karşı yardımcı olabilir. Nijerya’da gerekli Amino asitlerin 8’ini içeren ana faz larvaları oldukça önemlidir. Böcek tüketen insanların sayısını çoğaltmak için teşvik gerektiği, aynı zamanda daha sürdürülebilir bir tedarik ihtiyacı olduğu sonuçları elde edilmiştir. Böceklerin seri üretim ile hayvancılıkta yem olarak kullanıldığı zaman dolaylıda olsa hayvansal protein temin etme potansiyeline sahip olduğu ve yetersiz beslenmeyi azaltabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Şimdi kullanılan protein kaynaklarının yerini alacak potansiyel bir çözümdür ilerleyen zamanlarda daha çok ilgi görecektir. Yapılan çalışmaların birinde şekerleme ürün pazarı kurabiye pazarında ikinci yüksek paya sahip ve böylece yenilebilir böcek kurabiyelerinde gelişime yönelik bir yol belirlenmiş. Parma üniversitesindeki çalışmada gastronomi öğrencileri ile (kızarmış, turşu, kavrulmuş, böcek unu. Vb.) değişik tekniklerle böceklerin tadına baktıklarını ve daha sonra diğer yenilebilir böceklerinde tadına bakmak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu böcekler etlere alternatif olarak görülmekte ve düşük miktarda sera gazı emisyonu oluşturmakta, daha az alana ihtiyaç duyulmakta, daha az su tüketimi, daha az besine ihtiyaç duymaktadırlar. Ayrıca 2 milyar kişiyi 24 ülkede geleneksel beslenmesinde 1900 türün besin olarak tüketildiği öğrenilmiştir. Bunlardan bazıları kelebekler, güveler, tırtıl, dev su böceğidir ve hem larva hem yetişkin haldeyken tüketilebilirler.

Bu böcekler Afrika ve Asya’da kurutulmuş, konserve, buharda, kırmızıbiberli pilavı ve kızartma gibi yöntemlerle pişirilerek tüketilmekte. Sadece gıda olarak değil tıbbi olarak ta kullanılırlar. Dünyanın pek çok yerinde yetersiz beslenme, açlık sorununu azaltmak için ve sürdürülebilirlik açısından alternatif olarak düşünülmektedirler. Türkiye’de tüketilen böcekler deniz kabukluları ve yumuşakçalardan (Midye, Akivades, Ahtapot, Karides, Yengeç, Kerevit, Böcek, Kum Midyesi, Mürekkep balığı gibi) sıralanabilir ve bu tüketiminde düştüğü görülmüştür (Başçınar, N.S. 2007). Bazı kültürlerde (Afrika, Uganda vb.) hayvan besini bazı kültürlerde (Kore, Çin, Vietnam vb.) ise insan besini olarak tüketilen beyaz karınca ve solucanlar vardır. Amerika’da yenilebilir böcekler enerji barları, Hindistan cevizli ve çikolata içeren çerezler gibi böceklerle kullanan gıda şirketlerinde başarının arttığı ve artmaya devam

edeceği görülmekte. Boston'daki Six Foods, Kickstarter'in cirosunun 70.000 doları aştuğu ve deniz tuzu, barbekülü, peynir aromaları ile öğütülmüş ve kavrulmuş böcekler ile hazırlanan tortilla cipsleri siparişlerinde artış görülmüştür.

Böcek girişimcileri böcek tüketmenin bir eğilimden çok kaçınılmaz olduğuna değinmiştir. Ve bu böceklerin borsada yer alacaklarını dile getirerek pazarın hızına dikkat çekmek istenmiş. Asya'da (29 ülke - 349 tür), Afrika'da (36ülke - 524 tür) ve Amerika'da (23ülke - 679 tür), Avrupa'da (41 tür), Avustralya'da (152 tür) kolay ulaşılan ve yaygın bir gıda kaynağıdır. Meksika ise en fazla yenilebilir böceklerle ev sahipliği yapmaktadır (Jongema, 2015). En çok tüketilen böcek türleri; Cloptera (kınkanatlılar), Lepidoptera (tırtıllar), Hymanoptera (arılar ve karıncalar), ve Orthoptera (çekirge ve kriket) olduğu bilinmektedir. Böcekler Londra ve Paris'te birçok restoranda özel bir ürün olarak sunulmakta. Böceklerin tükettiğimiz et kaynaklarına göre besin değerleri bakımından zengin ve yağ oranı bakımından düşük olmaları açısından daha değerli olduğu düşünülmekte. Dünyada insanlar farklı lezzetler tatmak, tecrübe sahibi olmak istemektedir. Kültür, din, ekonomik faktörler yemek seçiminde ve beğeni üzerinde etkilidir. Dünya genelinde yenilebilir böceklerle ilginin çoğalmasıyla dünya genelinde bu konuda uzmanlaşmış restoranların popülerleşmesi sağlamıştır. Örnekleri; New York'ta (Toloache, El Rey, Del Sabor Black Ant Vb.) Çekirgeler dünyada büyük bir biokütleyi oluşturmakta, birçok türü yenilebilmekte, kısa sürede yetişmekte ve dünyada pek çok yerde tüketilmekte. Ortadoğu'da M.Ö sekizinci yüzyıla kadar hizmetçilerin kraliyet ziyafetlerine çöp sopalara dizilmiş çekirge sundukları, 1730'lu yıllarda Afrikalı, Asyalı ve Araplar (1550'de Arabistan ve Libyalılar) tarafından kavrulmuş, ızgara, haşlanmış, un halinde ve tuzlanmış tüketildiği gemilerde tatlı ve kahvenin yanında servis edildiği bilinmekte.

Başları ve bacakları koparılarak servis edildiğini, en temiz beslenen böceklerden olduğunu, en az sera gazını yaydığını, besinleri hızlı bir şekilde proteine dönüştürebildiğini (78 kat daha az besin tüketerek), buda sürdürülebilirlik için önem teşkil etmektedir (Kurgun, 2017). Az yağ içeriğine sahip,(süt ürünü, yumurta göre) yüksek protein içerdiğini, biftekten 20 kat fazla B12 içerdiğini biliyoruz. Avrupa'da bulunan çiftlikler sayesinde üretim ve tüketimde artışlar görülmekte. Türkiye de Mira canlı hayvan böcek isimli şirket hayvansal yem olarak üretilmekte. Çekirgenin tadı nötr olduğu için nasıl servis edildiği ve soslara göre değişmektedir. Örnek yemeklere bakarsak;

- Alüminyum folyoda çekirge (Mantar, Sarımsak, Tereyağı, Pastırma, Maydanoz, vb. malzemelerle),
- Körili çekirge (Soğan, Sarımsak, Anason, Köri, Hardal, Karanfil vb. malzemelerle) yapılmaktadır.

Çalışmada işletmelerin menülerinde yenilebilir böceklerle yer verilmesinin uzak doğudan gelen turistlerin memnuniyet ve sayılarını artırmak etkisinin olmayacağını yalnızca işletme için maliyetli ve zahmetli olacağı düşünülmekte. Afrika'daki kıtlıklar, Güney Amerika'da tek tip beslenme kaynaklı insanların yenilebilir böcekler yöneldiği bilinmekte. Çin'de böcek tüketimine bakıldığında 2000 yıl öncesine dayandığı görülmektedir. Japonya'da böcek ihracatının iki kat arttığı görülmektedir (Mankan, 2017).

3. Araştırma Yöntemleri

Bu çalışmada araştırmacı, araştırma yöntemi olarak kalitatif ve kantitatif çalışma yöntemlerinin ikisini de kullanacaktır. Sözlü mülakat (röportaj) yöntemi kalitatif araştırmada uygulanmak üzere seçilmiştir. Araştırma soruları alanında gastronomi alanında eğitim veren uzman eğitimcilere yöneltilen olacaktır. Bu çalışmanın amacı alternatif bir besin kaynağı olarak yenilebilir böceklerin gastronomi alanındaki kullanılabilirliğini ve kullanıcı algılarının ölçülmesidir. Çekirge tüketiminin yarattığı algı ve tüketim sonrası insanların tepkileri konusunda görüşmeler sonucu elde edilen verilerle gelecekte alternatif olarak çekirge tüketicilerin tüketilemeyeceği hakkında görüşler elde edilecektir.

Bu çalışmanın amacı alternatif bir besin kaynağı olarak yenilebilir böceklerin gastronomi alanındaki kullanılabilirliğinin ve kullanıcı algılarının ölçülmesidir. Araştırma yöntemleri için kalitatif ve kantitatif metodların ikisinden de yararlanılacaktır. Gastronomi alanındaki uzman kişilerle yapılacak görüşmeler sonucu ortaya çıkacak veriler ve gastronomi alanında yer alan çalışanların doldurduğu anketlerden de elde edilen veriler çalışmayı yönlendirecektir.

Yapılan görüşmeler sonucu ortaya çıkacak veriler ve gastronomi öğrencilerinin doldurduğu anketlerden elde edilen veriler bu kısma eklenecektir. Literatür taraması ile güçlendirilen çalışmaya hipotezler bu kısımda eklenecektir.

4. SONUÇ

Günümüzdeki gastronomi çalışmalarda yenilebilir böceklerin gıda olarak tüketilmesi konuları ele alınmakta insan sağlığı ve çevrenin korunmasında yararlı olması ve alternatif besin kaynağı olarak görülmesi gastronomide yeni trend haline gelmesinde etkilidir. Bu konuda yapılan literatür taraması araştırmadaki yenilebilir böcekler konusunu kavram ve içeriğiyle ele almaktadır. Bu çalışmanın amacı alternatif bir besin kaynağı olarak yenilebilir böceklerin gastronomi alanındaki kullanılabilirliğinin ve kullanıcı algılarının ölçülmesidir. Gastronomi alanındaki uzman kişilerle yapılan görüşmeler sonucu ortaya çıkacak veriler ve gastronomi öğrencilerinin doldurduğu anketlerden de elde edilen veriler çalışmaya eklenecektir.

KAYNAKÇA

Başçınar, N. S. (2007). Ülkemizde'ki Kabuklu ve Yumuşakça Su Ürünleri Üretimi ve İhracatı. *Yunus Araştırma Bülteni*, 2.13-17.

Hoffman, A. (2014). *Inside the Edible Insect Industrial Complex*. Available from URL: <http://www.fastcompany.com/3037716/inside-the-edible-insect-industrialcomplex#3> 11.03.2014.

Jongema, E. (2015). World list of edible insects. *Wageningen University*.

- Karaman, R. ve Bozok, D. (2019). Alternatif Besin Kaynağı Olarak Çekirge: Nitel Bir Uygulama. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*. 7/3, 1573-1587.
- Kaymaz, E. ve Ulema, Ş. (2020). Yenilebilir Böceklerin Menülerde Kullanılması Üzerine Bir Araştırma Kapadokya Örneği. *Journal of Travel and Tourism Research*. 16, 46-64.
- Kurgun, O.A., (2017). “Yenilebilir Böcekler” Gastronomi Trendler ve Milenyum ve Ötesi (Ed.: Kurgun, H.), Ankara: *Detay Yayıncılık*, 255,266 Liholt, A. (2015). Entomological Gastronomy, Lulu.
- Mankan, E. (2017). Gastronomide Yeni Trendler - Yenilebilir Böcekler. *Journal of Turkish Studies*. 12. 425-440.10.7827/Turkish Studies.11431.
- Özkan, M. ve Güneş, E. (2020). Alternatif Gıda Kaynağı Olarak Yenilebilir Böceklerin Kullanımına Dair Bakış Açılarının Değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8 (2), 839-851.
- Premalatha, M., T. Abbasi, T. Abbasi and S. A. Abbasi (2011). "Energy-efficient food production to reduce global warming and ecodegradation: *The use of edible insects.*" *Renewable & Sustainable Energy Reviews* 15(9): 4357-4360.
- Ramos- Elorduy, J. (2009). Anthro- entomophagy: Cultures, evolution and sustainability. *Entomological Research*, 39(5), 271-288.
- Ryu, J. P., Shin, J. T., Kim, J., & Kim, Y. W. (2016). Consumer preference for edible insect- containing cookies determined by conjoint analysis: An exploratory study of Korean consumers. *Entomological Research*.
- Schnabel, HG. (2010) Forest insects as food: a global review. In: Durst PB, Johnson DV, Leslie RN, Shono K (eds), Edible forest insects. *FAO Public*. 2, Bangkok (Thailand), 37–64
- Steinfeld, H. Gerber P, Wassenaar T, Castel V, Rosales M, De Haan C. (2006). *Livestock's Long Shadow: Environmental Issues and Options*. FAO, Rome.

Simplification of the foreign language teaching through the usage of new technologies

Natalina HOTI¹

Abstract

It is steadily noticed the importance, validity, and efficiency of the usage of new technologies for foreign language teaching. Nowadays, these are aids for the teacher and it is very difficult to think or conceive about an efficient and satisfactory didactic activity without using them, thus making their use necessary.

The usage of technology implies and acquires basic computer knowledge and a constant updating of the foreign language teacher. Acquiring multimedia instruments and using them with dexterity and creativity gets a great significance when teaching a foreign language. This does not mean that the image of the foreign language teacher is replaced by a computer technician.

The foreign language teacher, in addition to interweaving acquired competencies from training and continuous updating with the use of new technology, should be able to reflect upon the language during the process of the foreign language acquisition by the students. Teacher's skills and teaching achievements result in the simplification of the whole process of learning a foreign language through the use of new technologies.

Keywords: teaching, technology, foreign language, teacher, competence

¹ Ph.D., Catholic University "Our Lady of Good Counsel", Tirana, ALBANIA. E-mail: n.hoti@unizkm.al

Thelbi shoqëror i strukturës së identiteve në mësimdhënien e gjuhës së huaj gjatë Covid-19

Erjona XHINDI¹

Ermir XHINDI²

Abstrakt

Covid-19 vijon të jetë një sfidë e ndërlikuar për t'u përballur, në çdo fushë të jetës, veçanërisht në mësimdhënie. Mënyra e beftë se si u mbërrit në një gjendje të re të komunikimit mësues-nxënës, përgatitja relative e mësimdhënësve për ndërveprimin digjital, struktura e infrastruktura e institucioneve arsimore, përfshi edhe mësimdhënien në universitet, krijuan një gjendje të panjohur procesesh e funksionesh. Vështirësive të mëparshme, pasojë e një periudhë të cilësuar nga reforma të domosdoshme kurrikulare e metodologjike, identitare në rrafshin kulturor, iu shtuan prej marsit të shkuar, paqartësi e shpesh pamundësi praktike. Funkzioni didaktik i arsimit duhej përmbushur në rrethana të reja, ku natyra e kontekstit, llojet e proceseve individuale e të bashkësive, mundësitë, ndryshuan rrënjësisht.

Kumtesa jonë synon të analizojë fenomenologjinë e dukurive gjatë mësimdhënies online të gjuhës angleze në një fashë moshore rreth 14-15 vjeç, posaçërisht, dinamikën e dialektikën e “roleve” të mësuesit e nxënësit, rindërtimin e marrëdhënies mes tyre, vendosjen e barazpeshimit mes natyrës së re të mjeteve mësimdhënëse e funksionit të tyre të ripërmasuar, veçoritë psikologjike e morale të procesit. Me rëndësi në pikëpamjen tonë janë marrëdhëniet e llojit kulturor e identitar, të cilat kryhen përmes mekanizmash me karakteristika të tjera nga ato të komunikimit në shqip.

Me rëndësi në punën tonë u shfaq vetëdijësimi i mësuesit mbi përbërësit e procesit komunikativ, ku kemi parasysh kontrollin e nevojshëm mbi njësinë e sjelljes së tij mësimdhënëse, përpjekjen për të shkuar drejt bashkësisë së nxënësve përmes kontaktit konkret me secilin prej tyre, më tej synimin për të

¹ Specialiste e kurrikulës dhe e zhvillimit profesional, Zyra Vendore Arsimore, Vlorë; ALBANIA. Email: erjonaxhindi@gmail.com;

² Pedagog, Universiteti “Ismail Qemali”, Departamenti i Gjuhë-Letërsisë, Vlorë; ALBANIA. Email: exhindi@gmail.com; ermir.xhindi@univlora.edu.al;

ndërtuar bashkësinë e nxënësve si një trup i njësuar, klasën virtuale, ku çdonjëri prej tyre, përveç marrëdhënies me mësuesin zhvillonte marrëdhënie me nxënësit e tjerë. Ndryshimi i kontekstit solli me vete edhe nevojën për një strukturë të re të lëndës didaktike, e cila e ndikuar nga mungesa e pranisë fizike, duhet të përmbushte një intensitet më të lartë komunikativ dhe ta mbante e ta siguronte atë, të përshtatej pra, stilistikisht e ritmikisht, me kërkesën për t'i dhënë njëlloj pavarësie relative nxënësit.

Në fund të këtij procesi, gjithçka e trashëguar nga mësimdhënia tradicionale është rindërtuar, pasojat në identitetin konjitiv, etik e social, qoftë të mësuesit, qoftë të nxënësit, janë të dukshme: gjatë dinamikës së roleve komunikative e rindërtimit të marrëdhënies në klasën virtuale është fituar një tërësi vlerash, që ndërsa në njërin anë, shprehin pragmatizmin si cilësi të re identitare, në anën tjetër, prodhojnë instrumentet e abstragimit mbi përmasat e shumëllojshmërinë e marrëdhënieve që nxit shkolla si institucion.

Assessing the Critical Success Factors (CSFs) of private English Schools Operating in Kosovo

Donjete LATIFAJ¹

Abstract

There is a big number of private English schools operating in the postwar Kosovo. Which as they claimed are having a great success. The purpose of this research was to explore Critical Success Factors (CSFs) of private English schools operating in Kosovo in order to find about the key to their success. The study, therefore, seeks to achieve the following objectives: to explore the Critical Success Factors of English language schools in the literature; to identify the CSFs as well as their main challenges of English language schools in Kosovo and finally to understand the evolution of English language schools in Kosovo over the past years as well as their future prospects. The findings would be useful for current and future schools improving their services in the English teaching business in Kosovo. To identify the scope of this study, a qualitative research method has been utilized. The measuring instrument has been designed with eight questions which helped to interview ten well-known and successful schools operating in the Republic of Kosovo. The findings suggest that the key to their success are various factors such as: a school must have a quality management staff. Therefore, its staff should be divided into structures so that everybody accomplishes various tasks. Also, there should be an easily approached location for the students enrolling such schools, and most importantly, though it is very hard to be achieved, is being accredited in order to award valid certificates to the customer.

What is more, a school must provide the customer with an attractive environment of learning/teaching. Additionally, a school must have qualified teachers/staff, must focus on providing great conditions and/or human resources and must organize different activities in/out of the school related to learning the language. Such schools should explore the market regarding the tuition fee which is considered a competitive factor that the schools face in the environment and consider the best methods of assessing students' progress. Another prominent factor that a school must focus on is receiving customers and staffs' feedback and further recommendations in order to bring effective teaching of the language. The

¹ PhD cand., English language assistant lecturer at Kadri Zeka University- Gjilan, KOSOVO. E-mail: donjete.latifaj@uni-gjilan.net

results of this survey shall contribute to identify the challenges and opportunities for future growth for the existing and new schools.

Keywords: Critical Success Factors, English as a Foreign Language (EFL), private, business.

1.1 INTRODUCTION

The overall aim of this study is to determine whether and how is it like doing business in a developing country like Kosovo. More specifically, the research attempts to identify the Critical Success Factors of Private English Schools that are currently operating in Kosovo.

However, a critical review of the literature reveals that the CSFs of private English Schools have to do with the location business, the environment, teachers' experience, tuition fee, teaching resources, way of assessment, ways of informing the customer for the schools' existence etcetera. Consequently, the need for research on the application of CSFs of the existing and approaching ones in Kosovo emerges as a potential area of this research.

1.2 Needs & Justification of the Study

There is a great number of well-known private English schools (courses) that are having a great success. Private English Schools operating in Kosovo is an insufficiently explored area and no empirical study has been undertaken so far. Hence, the identification of CSFs throughout this research aims to ascertain the CSFs as well as their main challenges of English language schools in Kosovo. In addition to it, through this study the existing businesses and new entrants can recognize the most pressing challenges and the good opportunities to own a business so to achieve Customer Satisfaction. In light of this, considering that Customer Satisfaction is a consequence of Customer-perceived Value (Fornell et al., 1996), and that Customer Satisfaction should be made the goal and the ultimate measure of Service Quality (Milakovich, 1995), the research further will look into the understanding of the Private English Schools' performance and the assessment of the CSFs in particular.

1.3 Research Aim

The aim of this research study is to explore CSFs of private English schools in Kosovo in order to find about the key to their success. The findings would be useful for current and future schools improving their services in the English teaching business in Kosovo.

1.4 Research Objectives

The study, therefore, seeks to achieve the following objectives:

1. to explore the CSFs of English language schools in the literature

2. to identify the CSFs and their main challenges of English language schools in Kosovo.
3. to understand the evolution of English language schools in Kosovo over the past years as well as their future prospects.

1.5 Research Questions

Based on the extent literature review and the established objectives, the research will seek to critically explore the following questions and look at a possible approach to their answers:

- a) What are the CFSs that led to your school's growth so rapidly?
- b) How have the services of private English schools (courses) evolved since their establishment? And, how do the Kosovo private English schools see their business in ten years?

LITERATURE REVIEW

2.1 Introduction

This chapter provides a comprehensive overview of the CSFs revealed in the literature. The purpose of this review will be to facilitate the findings and discussion chapters later in the dissertation. As will be noticed hereinafter, the review looks at the notion of CSFs by synthesizing various authors' theories. It then moves the discussion into the case study about the English language schools in Kosovo. The review finally summarizes the area of investigation and provides gaps in knowledge about the research area.

2.2. Critical Success Factors

“Critical success factors (CSFs) are those product features that are particularly valued by a group of customers and, therefore, where the organization must excel to outperform competition” (Johnson et al, 2008 p. 79). They represent those managerial areas that must be given special and continual attention to achieve high performance (Boynton and Zmud 1984). Brotherton and Shaw (1996) further add that CSFs are actions and processes that can be controlled or affected by management to achieve the organization's goals.

However, CSFs change with the change in industry's environment, company's position in industry and new opportunities (Bullen and Rockart 1981). Other authors such as (Nuland et al. 1999), argue that CSFs do not change frequently but may need to be revised and updated from time to time. In order to have a great business there are some critical success factors sample that must be rated like: the school has to encourage innovations, should be highly successful at recruiting and retaining quality, to have experienced staff, to have a high-quality image, to make effective use of information technology, has strong financial resources, is well-known, has many international strategic alliances and coalitions, has a very large overseas student population, relies heavily on private recruitment agents, has a large overseas advertising and promotion budget, has many offshore recruitment offices, has many offshore teaching programs (Mazzarel,1998).The review of literature reveals that CSFs are those key areas that

need to be carefully identified to succeed in improving the organizational performance and the quality of education in this proposed study.

2.3 Findings of the Critical Success Factors for effective language schools:

The key to students' success is providing an effective teacher in every classroom and an effective principal in every school. Teacher effectiveness matters; the research demonstrates that teacher effectiveness contributes more to improving student academic outcomes than any other school characteristic and that an effective principal is central to recruiting and supporting teachers and leading school improvement (Murphy et al., 2006; Rivkin et al., 2005; Waters et al., 2003). Studies suggest that a student who has great teachers for several years in a row will be on a path of continued growth and success, while a student who is taught by a succession of less effective teachers may experience lasting academic challenges (Hanushek, 2009; Sanders and Rivers, 1996) Another factor related to students' success and teachers' good performance is the fit between students and texts and the fit between teachers and texts. Students' textbooks are made to fit their needs that is why the textbooks must have not just the English language or communication skill content but it must also fit students as learners of English. As with students, teachers also seek three things from textbooks: content/explanation, examples and exercises or tasks. In all settings, the evaluators of the textbooks must consider if the textbook fits the course's goal and if that is a teacher-friendly textbook, also if that is likely to be of interest or use for the student and easily approached (Celce,2001). What is more, a successful school must provide a qualitative assessment to their students as well, if the school is to interpret the score on a given test as indicator of an individual's ability, that score must be both reliable and valid. These qualities are essential to the interpretation and use of measures of language abilities, and they are the primary qualities to be considered in developing and using tests so to finally certify students' achievements (Bachman,1990).

At the same time, a successful business should provide an attractive environment of teaching and learning as well as allow students to earn opportunities to use technology by demonstrating appropriate use of it in relation to gaining knowledge. There is strong, consistent evidence for the effect of basic physical variables (air quality, temperature, noise) on learning. Once minimal standards are attained, evidence of the effect of changing basic physical variables is less significant. - There is conflicting evidence, but forceful opinions, on the effects of lighting and color. Since different room arrangements serve different purposes, it is necessary for classrooms to have some degree of flexibility so students might be attracted to learn. 'Ownership' of space and equipment by both teachers and students is important. - Ownership and engagement are ongoing elements, so there has to be a balance (in display of student work, for example), between permanent and fresh elements. - Some physical elements in the classroom improve comfort, well-being and probably attitude - and so, perhaps, improve achievement and influence more students to be part of the school. (Higgins et al.,2004,pp.7)

2.4 Private English Schools (courses) operating in Kosovo

In the postwar Kosovo, tremendous changes have undergone in the private sectors. There was a rapid growth of English language learners in Kosovo, who were influenced by the international community since they enhanced employment and travel opportunities (Mustafa,2009). That is why in a very short time private sector experienced a great development.

In British Council's report (2009), Mustafa indicated that after the 1999 conflict, the presence of international community increased dramatically when United Nations Mission in Kosovo (UNMIK) took over Kosovo's administration. Consequently, the presence of international agencies, troops of the North Atlantic Treaty Organization (NATO) and other foreigners, changed the status of English in Kosovo; until 1999 English which was taught as a foreign language (EFL) from the 5th grade, and was taught in only few private language centers did not provide many opportunities for the public to use it outside of schools. However, after 1999 the need for daily communication between the Kosovars and the international community, the far better paid jobs with international organizations, higher opportunities to study abroad, the recent introduction of English in the 1st grade of primary school, the English language requirement from the local companies and so forth increased the motivation of the community to learn and/or improve their language skills. For this reason, the number of private language schools has sprung up rapidly.

Until today, there is not a clear picture of how many private language schools are operating in Kosovo and what kind of courses do they offer. Unfortunately, most of these schools are registered under the figure of private companies, not as education centers and have a business license; others on the other hand work without a business license using houses as premises for their teaching activities. In both cases they do not have an education license as the Ministry of Education, Science and Technology (MEST) has not begun the process of accreditation with this category. In other words, there is no official data on the private English language teaching industry in Kosovo and no mechanism that would help clients choose the highest quality language school from many options offered in the market.

However, after the introduction of reforms in the system of education, and in particular after the process of accreditation in the higher education, the awareness of public on the importance of quality assurance by a national body has raised. It has become evident from the informal discussions with the representatives of some of the private language schools that accreditation in this sector would be welcomed considering that the schools which regard themselves as quality providers want to eliminate all sham language schools in order to gain more profit from the business and raise competition in the market.(Mustafa ,2009,p.1-2) Furthermore, since there are a lot of private schools (centers, courses) that successfully are operating in our country, this research will be focused to identify the key to their success.

RESEARCH APPROACH AND METHODOLOGY

3.1 Introduction

In this section Research methodology is how a researcher adopts and utilizes research methods to finally solve a research problem whereas research methods are tools and techniques the researcher uses to conduct the research (Kothari 2004).

3.2 Research Approach

A qualitative method was used for this research which was to assess the Critical Success Factors of private English schools operating in Kosovo. The interview was utilized for ten schools which were targeted for the research including eight questions (see Annex1). The interview questions were compiled in English. However, considering the possibility that the owners and/or directors of schools might not have a background in EFL, the interview questions were into Albanian by the researcher. The data has been gathered in Prishtina and Gjilan schools.

3.3 Population and Sample Section

The target of this study includes ten school directors/owners of Private English Schools that are currently operating in Kosovo, who also have experience in managing these particular schools and would best answer the interview questions. In addition to it, a pilot study was performed in order to ensure that the questions in the interview guideline are clear and can be easily and promptly understood.

DATA ANALYSIS

4.1 Analysis of the findings:

This chapter deals with analysis and findings of this particular research. This was based on the data collected from the participants. Charts, table, diagraphs are used for further visual explanations. Some of the findings drawn out from the data analysis are given below.

4.2 Answer to the research question 1.

Based on the data collected, the majority (70%) of the English schools (centers, courses) claimed that they had started to operate in some small locals, with only two teachers and in some irrelevant conditions. However due to the needs and wants of the customers to learn English, they have expanded their businesses, their locals, but also the number of staff as well as added different resources in order to function as a well-organized business. Such as: they have created attractive environments of learning, had implemented suitable technology and enough space for learners and administration staff to operate. One respondent for instance said that “We held lectures in “Dodona theater” the time when Enver Petrovci was its director, we did not have good conditionals, however we dealt somehow. We had only two teachers one of English and the other of German. There was a well-known newspaper “Bujku”, which in fact was of agriculture but we published some of our articles and also informed

people about our existence. But later on, we saw that the interest of people to learn the language was increasing so we changed place and expanded our services and staff”, another participant claimed: “Currently, only in Gjilan, there are two centers with 5 classes, one office, 11 teachers and 3 administrators.” Moreover, the majority of them stated that the crucial thing that every school must have is the license that they must obtain so to also offer legal certificates to their students.

Table 1 summarizes the CSFs and their related percentage of frequency revealed from the primary data sources (interviews). As seen in the chart the data reveal interesting findings in that the majority (8 out of 12, or around 70 %) of the respondents seem to have similar view and opinions about what they consider to be the CSFs for English schools. For instance, all of the respondents think that “Business location” which is easily approached by the clients plays a crucial factor in influencing more customers to be part of the school.

Moreover, having a qualitative management with experienced staff is considered as the key to having a high-quality image. One of the respondents for instance said that” Experience is something you cannot buy”. Furthermore, what seemed interesting is that 4 schools stated that a CSF is recruiting new teachers with 0-5 experience brought them quite a success, since they bring innovations and new methodologies of teaching. Like one participant stated that “Through years, I came across some issues, that every five years, teachers should be substituted with others. There are no teachers with more than five years of experience in my school. And this is due to the positive atmosphere that new teachers bring”. At the same time, all of the schools asserted that it is important to have relevant teaching resources, new edition books every year and to make effective use of information technology. On the other hand, only 1 school or 10% claimed that organizing activities out of the schools like travelling or anything else needs a lot of energy and responsibility both with young learners and adults. Moreover, qualitative assessment is considered one of the main CSFs since that represents the work of their teachers as well.

Table 1: The Critical Success Factors for the growth and development of private English schools 4.3 Answer to the research question 2.

CRITICAL SUCCESS FACTORS	Percentage of schools that claimed these:
Business (School) Location	100%
Qualitative Management	100%
Tuition Fee	100%
Suitable Literature- New Edition Books	100%
Qualified Teachers	100%
Qualitative Assessment	100%
Suitable Teaching Resources	100%

Advanced Technology	100%
Organization of activities in/out of the school	90%
Experienced Teachers	60%
Attractive Environment of learning/teaching	60%
Recruiting New Staff every year	40%

4.3 Answer to the research question 2.

This section provides the findings related to research question 2, mainly “How have the services of private English schools (courses) evolved since their establishment? And, how do the Kosovo private English schools see their business in ten years?”

The school owners/directors were asked how they work with quality management (assurance) issues, how do they do it? If they arrange customer surveys and if they are open to staff’s recommendations so to improve their activities. Hence, the majority of the school directors/ owners, or 90% of the schools stated that they have divided their school into structures so everyone accomplishes their duties, such as they have a manager, a manager of finances, teacher coordinators, and referent(s) as well as one school added that they have also students’ government who deal with needs and wants of their peers. Besides this, all of the schools, or 100% asserted that they are open to staffs’ and customers’ feedback, such as one respondent said “So far, we have had two surveys from where adults were subjected and one which young learners were subjected, too, both were very positive. However, we are always careful to give self-assessment, no doubt never being satisfied with the results achieved.” In addition to it, the school directors/owners were asked about their Strategic Plan in how they seek to grow and develop their business activities, so the following data represents common information about the schools’ Strategic objectives like: 20% of them asserted that they will use different reinforcements for the students like organizing activities, competitions in which they can win scholarships and various awards, 90% of the schools claimed to invest in teacher development, 40% of schools or 4 schools stated that they are in the state of putting efforts to reach a full license of accreditation, 100% reported to promote their services so to influence a higher number of students to be part of their schools via marketing, and 80% of them claimed that their objectives are also to have a more qualitative management of the school in general and to well-organize human resources. For more information see the chart 1 below:

Strategic Plans for a school development

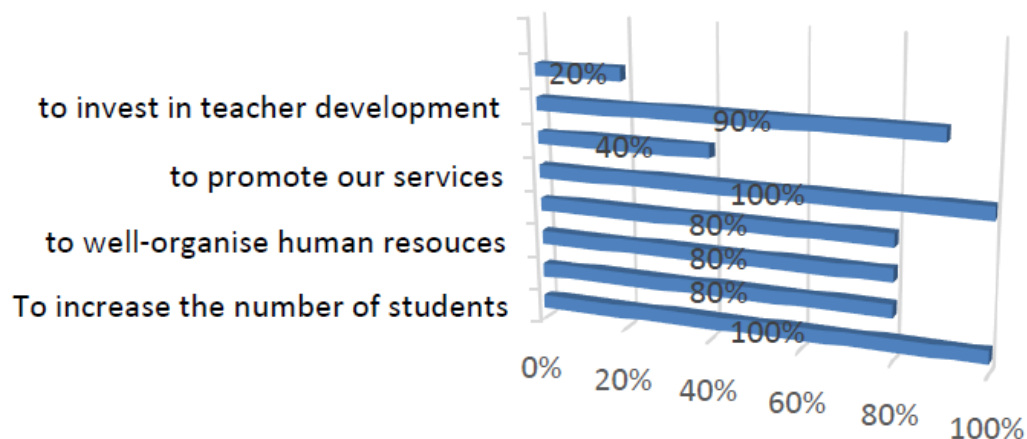

Chart 1: Strategic plans in how the schools seek to grow their business activity

The schools' directors/owners were also asked about competition they face in the environment, whether the competition is growing, if the competition they face is fair and how do they describe the working environment in Kosovo for delivering English teaching services. The majority of the schools claimed that competing between schools is increasing since there is a considerable number of these kind of businesses that offer the same services and that operate very close with one another. All of them stated that the competition is not fair since it is quitem difficult working in a developing country like Kosovo in which government does not help them, however the schools claimed that competing plays a positive impact since it makes them strengthen their activities and put efforts in providing even a higher quality of teaching. What is more, one school claimed that the crucial point that they fear is the tuition fee, since the people tend to enter schools with lower prices, but again that is just a temporal action since the customer again seeks for quality. Furthermore, the students were asked of the way students (customers) are informed of the English Language Schools existence, the school directors/owners claimed that they use almost all possible ways to inform people, but the most appropriate way is internet and word of mouth/via previous students who share their experiences with their schools. The following chart provides information regarding the way the customers are informed about all ten interviewed English Language schools.

Student information about the business activity

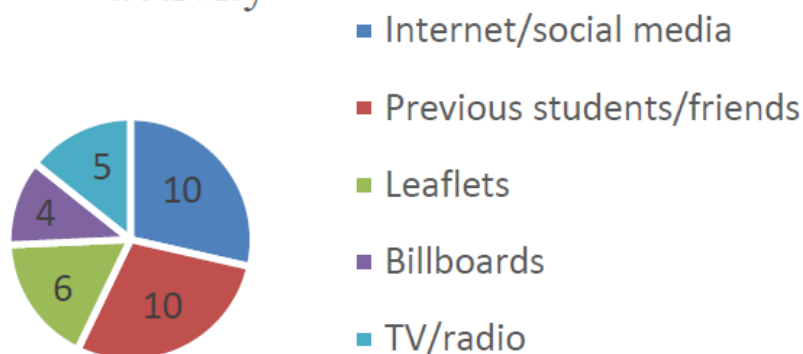

Chart 2. The ways students are informed about the existence of the English Language Schools

The respondents were asked also the question about what do they consider to be the most pressing challenges, but also the good opportunities for the existing and new entrants in this specific business in activity in Kosovo. So, 40% claimed that the highest progress was in the postwar Kosovo since there were different NGOs who looked for people, translators to employ with only an intermediate level of English, the years 1999-2005 were the best years of progression of their business activity, the postwar situation played a great role in influencing clients to be part of a school. So, those schools that existed at that time claimed that their experience for years would be the most pressing challenge for new entrants since clients already

seem to trust their job and services. On the other hand, 60% of the schools that have been established recently asserted that English has become a worldwide language and that everybody has to know it for the purposes of getting employed or travelling abroad. That is why there will always be a need for those schools in accordance with clients' interest to learning the language. So, the majority of the schools stated that the new entrants should search the market deeply, should focus in the CSFs that they mentioned, in order to influence new customers.

Last but not least, and most importantly linked to the second part of the research question 2, the researcher tried to find out the vision and mission of the respondents about their long term direction of the business. More specifically, the schools' directors/ owners were also asked where do they see their company in ten years from now and why. The majority or 80% of them, asserted that their ambitions are to expand their business activities, to have chain schools in almost every region of Kosovo, to become leaders of Kosovo for providing courses and professional trainings until 2025 and one school even stated that their customers already trust in their quality services, that they have great experience of work and that their ambition is to become an English University. On the other hand, only one school,

or 10% claimed that the competition they face in the environment is growing so they do not have any hope for expanding, that particular school claimed that the time between 2000-2005 were the best years but afterwards they are just existing like a school, so ten years from now they can clearly see their school closed.

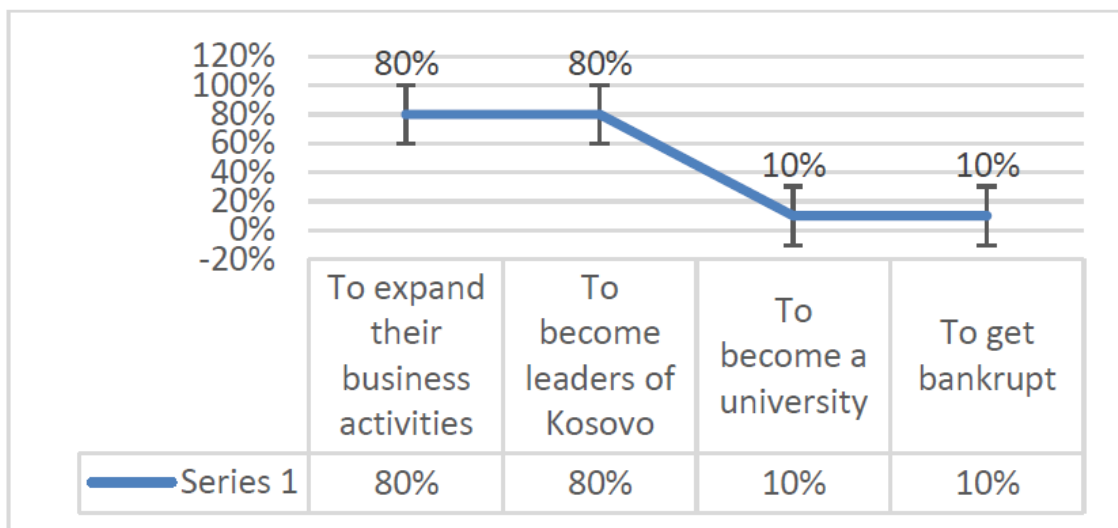

Chart 3: Where do the ten schools see their business activity ten years from now

CONCLUSION

Literature review was done by the researcher, so to find out the gaps of the purpose of this particular research paper. The schools were targeted and approached for an interview with eight questions in total. The overall process of interviewing went well, despite some obstacles that were faced. The overall study was focused in exploring the CSFs of English language schools in Kosovo, as well as the identification of these factors and to have a vision of the main challenges of owning such a business in Kosovo. At the same time, another concern of the study was in knowing how those schools have evolved through years and where do they see their business activity in ten years from now. This study also shed light in understanding the strategic plans the schools use so to expand their businesses as well as the best ways of attracting people to become part of a school.

RECOMMENDATIONS

This section provides concrete recommendations as drawn from the analysis of findings and data review. Below the researcher presents the recommendations according to their order of importance. As data above shows in order to have a great business, current and future schools should consider in improving their services. The services for having a great English teaching business in Kosovo must follow some CSFs such as: the school has to analyze the market, therefore it should pay attention to

the most acceptable tuition fee, the school has to encourage innovations, should be highly successful at recruiting and retaining quality, to have experienced staff, to have a high-quality image, to make effective use of information technology, has strong financial resources, is well-known, has many international strategic alliances and coalitions, has a very large overseas student population, organizes different activities, relies heavily on private recruitment agents, has a large overseas advertising and promotion budget, has many offshore recruitment offices, has many offshore teaching programs.

BIBLIOGRAPHY

Bachman (1990), *Fundamental Considerations in Language Testing* (1st edition). Oxford University Press.

British Council Kosovo. (2009). *English Language Teaching in the private sector in Kosovo* (no/n). Kosovo: Blerta Mustafa

Brotherton, B. Shaw, J. (1996), "Towards and identification and classification of critical success factors in UK hotels plc", *International Journal of Hospitality Management*, Vol. 15 No. 2, pp. 113-35.

Bullen, Ch. V. & Rockart, J.F., (1981), "A Primer on Critical Success Factors". Centre for Information Systems Research, Sloan School of Management, Massachusetts Institute of Technology.

Celce (2001), *Teaching English as a Second or Foreign Language* (3rd edition). Boston, MA: Heinle & Heinle Design Council. (2004), *The impact of School Environment*, University of Newcastle. Retrieved from: <http://128.240.233.197/cflat/news/DEReport.pdf>

Fornell, C. (1996) "The American customer satisfaction index: nature, purpose and findings", *Journal of Marketing*, 60(4), pp. 7-18.

Johnson, G., Scholes, K. and Whittington, R. (2008), *Exploring Corporate Strategy*, 8th edition, Prentice Hall Europe.

Kothari, C. R. (2004). *Research methodology: methods and techniques*. 2nd ed. Delhi: New Age International Publishers.

Mazzarol (1998). Critical success factors for international education marketing, *International Journal of Educational Management*, 168. Retrieved from <http://www.researchgate.net>

Milakovich, M. E. (1995) *Improving Service Quality* Delray Beach: St. Lucie Press.

Nuland, Y. Van, G. Broux, L. Crets, W. De Cleyn, J. Legrand, GG. Majoor, G. Vlemink X. (1999): "Excellent. A guide for the implementation of the EFQM-Excellence model", EFQM, Blanden (Belgium).

Oliver, P. (2003). *Student's Guide to Research Ethics*. Berkshire: McGraw-Hill.

APPENDIX

Research Interview

Assessing the Critical Success Factors (CSFs) of private English Schools operating in Kosovo

The purpose of the interview is of two folds: Firstly, identify the CSFs of your business activity, that is: providing English teaching services to Kosovo young and adults English learners. Secondly, identify the challenges and opportunities for future growth for the existing and new English schools. Your personal details will NOT be recorded and the researcher will ensure that the responses you provide remain anonymous. Your responses will form part of a research paper article. Thank you for your time and contribution to this important research project.

1. Can you please describe when did you open your schools? What resources did you have then? Can you please describe your current resources? (Follow on: Do you see a positive trend in your development across the years?)
2. If yes, what in your view, are some of the most important CSFs (meaning: the most important factors) for your growth and development so far?
3. Can you please describe how do you work with quality management (assurance) issues? More specifically, do you focus on continuous learning of your service delivery? If yes, how do you do it? Do you arrange for customer surveys or feedback? Also: are you open to your staff's suggestions and recommendations (their feedback) so to improve your activities?
4. Do you have s Strategic Plan in how you seek to grow your business activity? If yes, what are the strategic objectives of your Plan?
5. What can you tell us about competition you face in this environment? (Follow up: Is the competition growing? Is it fair? And also, how would you describe the working environment in Kosovo for delivering English teaching services?)
6. How are your students informed of your school?
7. In your view, what do you consider to be the most pressing challenges but also the good opportunities for the existing and new entrants in this specific business activity in Kosovo?
8. Last but not least, where do you see your company in ten years from now? And why?

Many thanks for agreeing to take part in this interview.

Gjakmarrja dhe Pajtimi i Gjaqeve në vitin 1990

Elona ÇOÇAJ¹

Abstrakt

Versioni më i zakonshëm i së drejtës zakonore në radhët e shqiptarëve është Kanuni i Lekë Dukagjinit. Gegët Shqiptarë që banonin në territoret në veri të lumit Shkumbin për shekuj me radhë në klane të mëdha që vëzhgonin kodin e Kanunit - një kushtetutë primitive që rregullonte jo vetëm jetën e tyre në komunitet, por edhe jetën e tyre private. Normat u kaluan brez pas brezi nga një traditë gojore dhe u dekretuan nga këshilli i pleqve. Konsiderohet se Kodi ishte racionalizuar nga despoti Lekë III Dukagjini (1410 - 1481). Ky kod u përpilua përgjatë shekujve kryesisht duke shtuar norma të reja. Poashtu, ishte studiuar nga folkloristi Shtjefën Gjeçovi dhe u botua qysh në vitin 1933. Teksti ishte sistematizuar në 12 seksione – “Kisha”, “Familja”, “Martesa”, “Shtëpia, Bagëtia dhe Prona”, “Puna”, “Huat/ Të dhanunat”, “Fjala e Gojës”, “Nderi”, “Dëmet”, “Kanuni kundër Dëmeve”, “Kanuni i Pleqnisë”, “Lirime e Përrjashtime”.

Në disa nga seksionet e tij, Kanuni e ka të përfshirë një kod juridik të hollësishëm që përpiquej të rregullonte gjakmarrjen - një sistem i "vrasjeve të nderit" reciprok. Sipas Kodit, nëse një burrë është i “prekur në sedër”, familja e tij ka të drejtë ta vrasë personin që e ka fyer. Megjithatë, duke e bërë këtë, familja do të bëhet një objektiv për hakmarrje nga familja e viktimës. I afërmi më i ngushtë mashkull i viktimës është i detyruar të vrasë vrasësin e anëtarit të familjes së tij. Modeli i vrasjeve për hakmarrje të formuara në këtë mënyrë është përcjellë për brezat e familjeve dhe vazhdon të manifestohet edhe në ditët e sotme në Shqipëri, Kosovë dhe pjesërisht në Mal të Zi. "Gjaku nuk humbet kurrë", thotë Kanuni.

Fjalët kyçe: Shqiptarët, Kanuni, Gjakmarrja, Familja

¹ Student of. Law Faculty, University "Ukshin Hoti" of Prizren, KOSOVO. E-mail: elonacocaj@gmail.com

The impact of advanced preparation through photography in raising classroom participation and self confidence

Emirwjeta KUMNOVA HOXHA¹

Rajmonda KURSHUMLIA²

Abstract

Student classroom participation is increasingly being considered as one of the key components of the learning process especially in higher education. Among many pedagogical and environmental factors psychological traits such as self-confidence also play an important role in encouraging or discouraging students from actively participating in the classroom. (Fassinger, 1995; HoWard & Henney Fritschner, 2000; Hyde and Ruth, 2002; Weaver and Qi, 2005). Rocca (2010) in her review of the literature on student participation in the college classroom suggests that preparing students in advance before speaking in class makes them feel more confident and consequently more active in the classroom.

Therefore, the purpose of this action research is to assess the impact of prior preparation through photography on students' self-confidence and their participation in the classroom. The research was developed during the course "Introduction to Psychology with 40 students of the second year of preschool education at the University "Fehmi Agani" in Gjakova. Questionnaires (before and after the intervention) were used to collect data about what students think about their participation in the psychology class as well as their self-confidence to speak in class. Both questionnaires were used before and after applying the advanced preparation through photography.

Observation as another method of data collection used to assess student's participation level in classroom. Results of this study revealed that the advanced preparation through photography increased student's level of participation in classroom and their level of self confidence. The results of this study are further discussed. Practical implication of these results are further discussed within the frame of practical implications.

¹ Asst., PhD Cand, University of Gjakova, KOSOVO

² Asst., Ph.D Cand, University of Prishtina, KOSOVO

The effects of child repatriation on the success of primary and secondary schools

Efektet e riatdhesimit të fëmijëve në suksesin e shkollave fillore dhe të mesme

Avni RUDAKU¹

Abstract

Kosovars, like many other societies, had long experiences with emigration. In the last two decades in Kosovo, the most intense and massive period of illegal emigration to European countries was the period of the last quarter of 2014 and the first quarter of 2015. Not only individuals left, but also parents with their children, thus forcing many students to drop out of school, regardless of the level of classes attended. The Ministry of Education, Science and Technology of Kosovo had drafted a special administrative instruction for the systematization of returned students in schools after migration, taking measures to facilitate repatriation and successful reintegration into education. Many of the returnees and repatriates, especially school-age children, had more challenges than high school students, contributing to declining school success. From the sample of 200 respondents, conducting questionnaires and interviews, including repatriated students and parents, teachers and principals of primary and secondary schools in the Municipality of Gjilan, who dealt with repatriated students from mass migration 2014-2015, suggests that primary school children had more decreased school success after repatriation, including the difficulties to start of learning the Albanian language after emigrating to foreign languages, the difficulties of learning the Albanian alphabet upon return, lagging behind other students in mastering some learning units in different subjects than high school students. Research shows that the emigration of students who were in the first grade when they moved with their families and their repatriation after two years, created greater effects when they returned, in their school success, as opposed to the repatriation of those students who returned after a shorter period of time, and the students of the Roma community suffered even more consequences in school success than the students of the majority Albanian community.

Keywords: illegal emigration, repatriation, reintegration, school success, community

¹ PhD Cand., Public University “Hasan Pristina”, KOSOVO. E-mail: avni.rudaku@uni-gjilan.net

Abstrakt

Kosovarët sikur shumë shoqëri të tjera, kishin pasur përvoja të gjata me emigrimin. Në dy dekadat e fundit në Kosovë, periudha më intensive dhe më masive e emigrimit ilegal drejt vendeve evropiane, ishte periudha e tremujorit të fundit të vitit 2014 dhe tremujorit të parë të vitit 2015. Jo vetëm që u larguan individët, por edhe prindërit me fëmijët e tyre, duke u detyruar këta nxënës të braktisnin shkollën, pavarësisht në cilin nivel ishin duke ndjekur mësimet. Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë të Kosovës kishte përpiluar udhëzime të veçantë administrativ për sistemin e nxënësve në shkolla, të cilët janë kthyer pas migrimit, duke marrë masa për lehtësimet e riatdhesimit dhe reintegrimit të suksesshëm në arsim. Shumë nga të kthyerit dhe të riatdhesuarit, e veçmas fëmijët e moshës shkollore- filllore, kishim më shumë sfida sesa nxënësit e shkollës së mesme, duke ndikuar në rënie të suksesit shkollor. Nga mostra prej 200 respondentësh, duke zbatuar pyetësorë dhe intervista, përfshirë nxënës e prindër të riatdhesuar, mësimdhënës dhe drejtorë shkollash filllore e të mesme në Komunën e Gjilanit, të cilët janë ballafaquar me nxënës të riatdhesuar nga migrimi masiv 2014-2015, rezulton se fëmijët e shkollës filllore kishim më shumë rënie të suksesit shkollor pas riatdhesimit, duke përfshirë, fillimin e vështirë të mësimet të gjuhës shqipe pasi në vendet emigruese kishim ndjekur mësimet në gjuhë të huaj, vështirësitë e mësimet të alfabetit shqip pas kthimit, mbetjen mbrapa nxënësve të tjerë me zotërimin e disa njësive mësimore në lëndë të ndryshme, sesa nxënësit më të rritur të shkollave të mesme. Hulumtimi tregon se, emigrimi i nxënësve që ishin në klasën e parë kur lëvizën me familjet e tyre dhe riatdhesimi i tyre pas dy vjetësh, krijoi efekte më të mëdha kur u kthyen, në suksesin e tyre shkollor, për dallim nga riatdhesimi i atyre i nxënësve që u kthyen pas një periudhe më të shkurtër kohore, si dhe nxënësit e komunitetit rom pësuan edhe më shumë pasoja në suksesin shkollor, sesa nxënësit e komunitetit shumicë shqiptare.

Fjalët kyçe: emigrim ilegal, riatdhesim, reintegrim, sukses shkollor, komunitet

Activities of Daily Living assessment after Covid-19 hospital discharge

Dardan KOCINAJ¹ **Arben KRASNIQI²**
Antigona UKEHAXHAJ^{§1} **Faton HOXHA¹**
Merita BERISHA¹

Abstract

The Covid-19 is a disease which occurs from infection by coronavirus. According to World Health Organization the Covid- 19 is declared a pandemic and this is still actual. In Kosova at the date are officially reported 12683 confirmed cases. The performance of activities of daily living is one of the problems that elderly are facing. We aim to present an elderly who survived Covid- 19, and the role of post discharge care on the improvement of activities of daily living. There is a need for broader viewing, beyond the standard focusing on immediate needs and main cause, toward physical and mental health, which indeed will involve several factors and levels. This certainly will lead in increasing not only physical but also psychological rehabilitation and will have impact on the elderlies post Covid- 19 life.

Keywords: Covid- 19, Kosova, elderly, activities.

¹ University “Fehmi Agani” of Gjakova, Medical Faculty, Gjakova, KOSOVO

² University Clinical Center of Kosova, Clinic of Physical Medicine, Prishtina, KOSOVO

³ National Institute of Public Health of Kosova, Prishtina, KOSOVO

⁴ University of Prishtina “Hasan Prishtina”, Medical Faculty, Prishtina, KOSOVO

[§]Corresponding author:

University “Fehmi Agani” of Gjakova

Address: "Ismail Qemali", n.n., 50 000 Gjakovë, KOSOVO.

Email: antigona.dervishaj@uni-gjk.org

Tel: +38344741471

INTRODUCTION

The Covid-19 is a disease which occurs from infection by coronavirus. There are known asymptomatic cases of coronavirus infection but subjects can also develop symptoms. They may vary from mild usually with upper respiratory reaction, to moderate and severe, including lower respiratory airways and lungs, leading to severe Pneumonia and ARDS cases, other organ failure, and lethal outcome. According to World Health Organization (WHO) the Covid- 19 is declared a pandemic and this is still actual. (1) In Kosova at the date are officially reported 12683 confirmed cases, out of them 8788 are recovered and 488 deceased from Covid-19. (2) Severe cases of disease are hospitalized undergoing different clinical features, reducing also the movement while focusing on immediate intensive medical care. (3) The performance of activities of daily living (ADL) is one of the problems that elderly are facing, in particular performance of Basic ADL (BADL), and Instrumental ADL (IADL) respectively. (1) Even that there is lack of data about Activities of Daily Living assessment and performance it is rationale and essential that Covid-19 patients at discharge need to continue rehabilitation (3) by the help of family members, caregivers and professionals. We aim to present an elderly who survived Covid- 19, and the role of post discharge care on the improvement of activities of daily living.

CASE REPORT

We present an 82 years old female patient, discharged from Tertiary Health Institution after three weeks hospitalized for Covid-19. During hospitalization, among the treatment, she had regularly passive workouts by physiotherapist. At the discharge although her health condition has been improved, she revealed PCR Negative for Corona virus, she also had difficulties accomplishing BADL. She and her family decided to continue the rehabilitation at home where she would be more comfortable, in her environment, surrounded by her lovely family. The Physiotherapist have visited her at home and found very weak patient, who couldn't stay sitting, noted loss of whole body muscular strength, in particular inferior extremities (assessed 2+). ALA active: noted limit of all active movements. Palpation: Pain and noted edema on inferior extremities, in particular T/C articulation.

The Katz Index Score (4) was used to assess BADL, revealed low, indicating that patient was at discharge very dependent, not intending to even assess the Lawton- Brody Score (5) to assess IADL, which respectively revealed low function indicating dependency.

Physiotherapeutic treatment plan: Positioning of the client; breathing exercises; active assisted exercises for upper and lower extremities; exercises for movement amplitude; exercises for increasing the muscular strength, strengthening of abdominal and paravertebral muscles; balance exercises; client vertical positioning; Walking (increasing gradually from one to two feet up to climbing and descending two stairs; Functional and working therapy.

After twelve sessions of physical therapy there was an improvement of the client's condition, increased ALA and muscular strength (all over the body). The Katz Index Score was five, has improved, indicating that patient at the end of the sessions was independent, and the Lawton- Brody score was also five which respectively revealed moderate function indicating independency.

The patient felt happy, communicating with her family members, able to independently complete daily activities and continuing to follow the expert's recommendations for her individual condition and health concerning pandemics.

DISCUSSION

Scientists have published their work on findings, also reviewing the literature, about factors contributing to lethal outcome of the Covid-19 survivors. It is evident that the risk of death is strongly predicted by client's functional status. (6) Bousquet et al. found abnormal ADL, D-Dimer, LDH level, lack of anticoagulation related to mortality among hospitalized elderly (7), not minimizing also the negative role of other associated factors as male gender, asthenia and abnormal CT Chest Scan. (8) There is an interesting article of Hwang et al. stressing out premorbid ADL impairment having sturdier impact on poor prognosis of these patients, but also the CRP level and the presence of fever. (9) Post Covid- 19 rehabilitation programs for elderly besides that are similar to the programs offered to this group age facing other diseases, is oriented also and depends on consequences and previous diseases. (10) Patients who during hospitalization were involved in early mobilization strategy, physiotherapy, even at bedside at discharged show impaired functioning and as a result impaired ADL and anxiety blaming Covid- 19 severity as an independent risk factor. (3, 11) Thus rehabilitation specialists play a crucial role in returning the functions, minimizing disabilities. The health care is oriented toward nourishment, posture, oxygen therapy, breathing techniques, physical therapy, stretching, etc. (12, 13) Liu et al. (14) besides they have found that respiratory rehabilitation techniques improve respiratory function, quality of life and anxiety in elderly, among others they didn't find significant improvement on ADL. This is arising an issue of the need of involvement of physiotherapists, but not only, also psychiatrist that along improving the patient's organ functioning, help improving also physically and psychologically which has impact on quality of life functioning. (15)

CONCLUSION

The detailed and overall evaluation at the admission for Covid- 19 could help to stratify elderly through risk assessment. This would enable multidisciplinary team to apply appropriate treatment, individualized plan and rehabilitation program, also at discharge, at their homes. Following well designed strategy toward improvement of functions too, might be crucial tool for improvement of quality of life of the elderly. There is a need for broader viewing, beyond the standard focusing on immediate needs and main cause, toward physical and mental health, which indeed will involve several factors and levels. This certainly will lead in increasing not only physical but also psychological rehabilitation and will have impact on the elderlies post Covid- 19 life.

Ethical consideration

The written informed consent was obtained by the client.

Limitations

Due to Covid-19 movement restrictions and government rules, the elderly have restricted timetable for going out. In our case there are restrictions and modify of the transportation, shopping and handling the finances, so these new circumstances could affect the Lawton- Brody score resulting in a lower score instead.

REFERENCES

1. Oliveira DC et al. Difficulty in performing activities of daily living and the need for help in older adults: evidence on social distancing models from the ELSI-COVID-19 initiative. *Cad. Saúde Pública* 2020; 36 Sup 3:e00213520.
2. Ministry of Health. Reporting page. [COVID19 - Kosova](#)
3. Belli S, Balbi B, Prince I, et al. Low physical functioning and impaired performance of activities of daily life in COVID-19 patients who survived hospitalisation. *Eur Respir J* 2020; 56: 2002096 [<https://doi.org/10.1183/13993003.02096-2020>].
4. Best Practices in Nursing Care to Older Adults, The Hartford Institute for Geriatric Nursing, New York University, College of Nursing, www.hartfordign.org, <https://www.alz.org/careplanning/downloads/katz-adl.pdf>
5. Best Practices in Nursing Care to Older Adults, The Hartford Institute for Geriatric Nursing, New York University, College of Nursing, www.hartfordign.org, <https://www.alz.org/careplanning/downloads/lawton-iadl.pdf>
6. Laosa O, Pedraza L, Bustos AA, et al. Rapid Assessment at Hospital Admission of Mortality Risk From COVID-19: The Role of Functional Status. / *JAMDA* 21 (2020) 1798-1802.
7. Bousquet et al. ADL-dependency, D-Dimers, LDH and absence of anticoagulation are independently associated with one-month mortality in older inpatients with Covid-19. *AGING* 2020, Vol. 12, No. 12: 11306- 11313.
8. Zerah L, Baudouin E, Pepin M, et al. Clinical Characteristics and Outcomes of 821 Older Patients With SARS-Cov-2 Infection Admitted to Acute Care Geriatric Wards. *J Gerontol A Biol Sci Med Sci*, 2020, Vol. XX, No. XX, 1–9.
9. Hwang J, Ryo HS, Kim HA, et al. Prognostic Factors of COVID-19 Infection in Elderly Patients: A Multicenter Study. *J. Clin. Med.* 2020, 9, 3932.
10. Sheehy LM. Considerations for Postacute Rehabilitation for Survivors of COVID19. *JMIR Public Health Surveill.* 2020 Apr-Jun; 6(2): e19462.
11. Zhu S, Gao Q, Yang L, et al. Prevalence and risk factors of disability and anxiety in a retrospective cohort of 432 survivors of Coronavirus Disease-2019 (Covid19) from China. *PLOS ONE* | <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0243883> December 17, 2020.
12. Wang T, Chau B, Lui M, et al. PM&R and Pulmonary Rehabilitation for COVID-19. *American Journal of Physical Medicine & Rehabilitation* Articles Ahead of Print
13. De Biase S, Cook L, Skelton D, Witham M, Hove R. The COVID-19 rehabilitation pandemic. *Age and Ageing* 2020; 1–5.

14. Liu K, Zhang W, Yang Y, et al. Respiratory rehabilitation in elderly patients with COVID-19: A randomized controlled study. *Complementary Therapies in Clinical Practice* 39 (2020) 101166.
15. Demeco A, Marotta N, Barletta M, Pino I, Marinaro C, Petraroli A, Moggio L, Ammendolia A. Rehabilitation of patients post-COVID-19 infection: a literature review. *Journal of International Medical Research* 48(8) 1–10.

Fear of COVID-19 to medical students at the University of Gjakova

UKËHAXHAJ, A.^{1, 2} KOÇINAJ, D.¹

TANUSHI, V.¹

HOXHA F. T^{3*}

Abstract

Introduction: Since its appearance, severe acute coronavirus 2 (SARS-CoV-2) respiratory syndrome, which causes COVID-19, has become a global health threat. Knowing that the routes of transmission from one person to another is direct, transmission mainly occurs from symptomatic and asymptomatic persons through physical contact as well as through respiratory sprays, by direct contact with infected persons, or by contact with contaminated objects and surfaces. In addition, students who are taking clinical practicum courses might be at a higher risk of infections. Moreover, medical students' mental health has already been demonstrated to a problem worldwide, including in Vietnam, even prior to the pandemic.

Methodology: We recruited 113 bachelor nursing and midwiferies students from University of Gjakova "Fehmi Agani", to participate in this cross-sectional survey, from 01 May 2020 to 30 October 2020. The study protocol was approved by the ethical commission of our University.

Data were collected through a structured, anonymous and participation in the study was on a voluntary basis.

¹ University of Gjakova, KOSOVO

² National Institute of Public Health, KOSOVO

³ University Clinical Hospital Service of Kosova, Surgery Clinic, Prishtina, KOSOVO

Trakya University, Medical Faculty, Edirne, TURKEY

* Corresponding Author

Findings: we have interviewed online 117 students from University of Gjakova, who have followed the clinical practice in Peja, Prizren and Gjakova hospitals during the pandemic situation COVID-19. In our study we had 79.5 % female and 20.5 % male, based on trainings for this issue, 80.3 % said that in the unit where they practice, education was provided for COVID-19, when 67.3% said they know how to protect themselves from virus, 33.3 % said that they fear infection with the virus. According to Government measures, 59.0% they respect the measures set by the Government regularly, 39.3 % always and 1.7 % of them said never.

Conclusion: Hospitals to providing protective equipment for students during their practical part in hospitals, increase the physical space between assistants, staff and students during the internship, to increase the readiness of the health staff for forms of education and training of students on the way of protection and prevention from COVID-19.

Keywords: COVID-19, Kosovo, medical students, fear, knowledge

INTRODUCTION

Nowadays, the whole World is under threat of Coronavirus disease (COVID-19) SARS-CoV-2. The ongoing COVID-19 pandemic has resulted in many fatalities and forced scientific communities to foster their Research and Development Activities.(1)

Since its appearance, severe acute coronavirus 2 (SARS-CoV-2) respiratory syndrome, which causes COVID-19, has become a global health threat.(2)

From the first time when appeared in Wuhan, China, by the end of 2019 has caused unprecedented panic across the world. The coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic causes fear, as its immediate consequences for the public have produced unprecedented challenges for the education and healthcare systems.(3)

Although this virus is a challenge for the whole world, regarding epidemiology, virology, ways of transmission, risk groups, preventive measures and patient health care, we have read it in many documents drafted from many organizations and states.(4-8)

Despite the constant and intensive efforts of health professionals and scientists of various profiles to combat, limit, prevent and eliminate the global pandemic COVID 19 caused by the SARS-CoV2 virus, it is still not stopping today and is continuing to spread everywhere.

With its continuous transmission by asymptomatic individuals, the number of patients is expected to increase. As a result, there will be an ongoing need for first-line healthcare workers to deal with patients. Because this work requires close personal exposure to patients with SARS-CoV-2, health care workers and students are at high risk of infection.(9)

However, the global shortage of masks, respirators, face shields, disposable coats, caused by increased demand, and supply chain disruptions, have led to attempts to save infection protection devices through widespread use or reuse.(10-12)

Knowing that the routes of transmission from one person to another is direct, transmission mainly occurs from symptomatic and asymptomatic persons through physical contact as well as through respiratory sprays, by direct contact with infected persons, or by contact with contaminated objects and surfaces.(13)

Although there are differences between the studies regarding the incubation times of COVID-19, it takes an average of 5.1 days, according to data from the Centers for Disease Control and Prevention (CDC).

Van Doremalen et al. found that the virus could survive as an aerosol for up to three hours in the air, up to four hours on copper, 24 hours on cardboard, and two to three days on plastic-stainless steel surface. There is no clear evidence of vertical transmission from aerosols, vaginal secretions or breast milk during pregnancy and childbirth.(14)

Medical students are future healthcare providers who need comprehensive capacities to improve their self-care and to strengthen patients' autonomy, participation, and self-management abilities.(15,16) In addition, students who are taking clinical practicum courses might be at a higher risk of infections. Moreover, medical students' mental health has already been demonstrated to a problem worldwide, including in Vietnam, even prior to the pandemic.(17)

The first SARS-CoV-2 infection in Kosovo was confirmed on March 13, 2020, in a person who had just returned from EU country, before that region had been designated as a high-risk area by the WHO authorities. So far we are writing this paper, in Kosovo on January 27, 2020, 58.988 COVID -19 cases have been reported and causes 1.479 deaths.(18)

The measures taken to manage the public health crisis and prevent health systems being overwhelmed have put equal treatment in – and equal access to – healthcare, including preventive healthcare at risk. But, on the other hand during practicing the profession they have been endangered health staff, support staff and students from infection with SARS-CoV-2.

For 11 months now, the world has been facing the consequences of this virus, which has affected a number of not very light measures. The measures drastically affected the economy across the world, especially in country with low income such Kosovo, physical and social distancing measures, disruption to education, work place, and mental health, restriction of freedom and movement within and into the EU, etc.

The purpose of this study is to describe the risk of infection of students who have been in hospitals during the COVID-19 pandemic, and have also cared for their sick relatives.

METHODOLOGY

We recruited 113 bachelor nursing and midwiferies students from University of Gjakova “Fehmi Agani”, to participate in this cross-sectional survey, from 01 May 2020 to 30 October 2020. The study protocol was approved by the ethical commission of our University.

Data were collected through a structured, anonymous, self-directed questionnaire, including socio-demographic characteristics, questions about knowledge, skills and competences regarding nursing and midwiferies, willingness to work in health facilities in Gjakova before graduation during Covid-19 pandemic if it would be necessary and the fear from infection, questionnaire via the online platform. All participants electronically provided informed consent before enrolment. Participation in the study was on a voluntary basis.

Statistics: Will performed with the Statistical Package for the Social Sciences software (SPSS version 21.0).

RESULTS

The age of the respondents was from 18-22 years, students from University of Gjakova. They have followed the clinical practice in three hospitals of Gjakova, Peja and Prizren. Were asked about smoking, physical activity during the pandemic, family income, when they were in hospitals, and fears that they might infect their families while serving patients in hospitals. The survey was conducted online from May-October 2020 and we had 210 respondents, from hem 80.5 were female and 19.5 male. While pandemic situation affected our incomes where 85.2 % answer that they had middle income and 12.4 % of them had low income. Good news is that 84.8 % they have never smoke ,but about physical activities they give different answers which has changed due to movement restriction.(Tab.1)

Table 1. Participants' characteristics

Variable	Total (210)	
	Frequency (%)	Mean \pm SD
Age, year		
min:18 - max:45	210 (100%)	24.5 \pm 6.9
Gender		
Women	169 (80.5)	1.8 \pm .39
Men	41 (19.5)	
Residence; where do u live?		
City	99 (47.1)	1.47 \pm .50
Village	111 (52.9)	
Consider your outcome		
low income	26 (12.4)	1.9 \pm .37
middle income	179 (85.2)	
high income	5 (2.4)	
Smoking; Do you smoke:		
Regularly	10 (4.8)	2.14 \pm .63
No, never	178 (84.8)	
No, I interrupted	4 (1.9)	
Yes, but rarely	18 (8.6)	
Physical activity per day;		
5minutes	18 (8.6)	3.4 \pm 1.32
20minutes	37 (17.6)	
30minutes	60 (28.6)	
60minutes	28 (13.3)	
more than 60 minutes	67 (31.9)	

In the questions addressed in the second part also they answer in different aspects which are; their concerns about infection, as well as where they received information, stress, studies, protection from Covid-19 etc.

About how they were worried about their families and relatives get infected with coronavirus where 33,8 % said a lot, and controversy that 22.9 % said a little. All information about pandemic they get from internet(50 %) and social media(37.1%) and no one from radio.

It was well known that stress and isolation measures have been stressful for students, we can see from their responses, where 33.8 % said on average and 22.9 % said a lot.(Tab.2)

Table 2. How worried were you about your family or relatives getting infected with the coronavirus?

Not at all	9 (4.3)	3.4 ± 1.15
A little	48 (22.9)	
On average	43 (20.5)	
A lot	71 (33.8)	
Extremely	39 (18.6)	

Where do you get information about the pandemic?

TV	15 (7.1)	4.4 ± 1.1
Radio	0 (0)	
Newspaper	2 (1.0)	
Social media	78 (37.1)	
Internet	105 (50)	
Family members	10 (4.8)	

How many hours a day have you spent following information and news about the coronavirus?

less than 2h	147 (70)	1.5 ± .87
2-4h	34 (16.2)	
5-6h	17 (8.1)	
over 8h	12 (5.7)	

How stressful have the isolation measures been for you?

Not at all	25 (11.9)	2.9 ± 1.12
A little	59 (23.3)	
On average	71 (33.8)	
A lot	48 (22.9)	
Extremely	17 (8.1)	

Based on the recommendations of the Government of Kosovo for protection from COVID 10, a number of proposals emerged that had to be respected.

From 210 respondent in this research 92.9 % of them wash their hands with soap and water, 84.4 % use hygiene products, 54.3 % often keep the masks outdoor, 24.3 % never shake hands when they meet and 43.8 % avoid crowded schedules and places. (Tab.3)

Table 3. In this period during work how often do you perform the following actions: [Wash your hands with soap and water]

Never	1 (0.5)	3.9 ± .32
Rarely	0 (0%)	
Sometimes	14 (6.7)	
Often	195 (92.9)	

In this period during work how often do you perform the following actions: [Use hand hygiene products]

Never	1 (0.5)	3.8 ± .51
Rarely	7 (3.3)	
Sometimes	29 (13.8)	
Often	173 (82.4)	

In this period during work how often do you perform the following actions: [Keep the mask outdoors]

Never	8 (3.8)	3.35 ± .83
Rarely	25(11.9)	
Sometimes	63 (30)	
Often	114 (54.3)	

In this period during work how often do you perform the following actions: [Shake hands when you meet]

Never	51 (24.3)	2.3 ± .99
Rarely	66 (31.4)	
Sometimes	65 (31)	
Often	28 (13.3)	

In this period during work how often do you perform the following actions: [Keep distance over 2 m from others]

Never	11 (5.2)	3.04 ± .88
Rarely	44 (21)	
Sometimes	80 (38.1)	
Often	75 (35.7)	

In this period during work how often do you perform the following actions: [Avoid crowded schedules and places]

Never	10 (4.8)	3.2 ± .88
Rarely	38 (18.1)	
Sometimes	70 (33.3)	
Often	92 (43.8)	

An important element in following the practical part in the hospital has been the training that has been done to protect students from infection, where 79.0% said that they provided education for it, 48.1 % they know how to protect themselves from virus. (Tab.4)

Table 4. In the unit / department where you work, was education on COVID-19 provided?

Yes	166 (79)	1.2 ± .41
No	44 (21)	
Do you know how to protect yourself from the virus in the unit where you work?		
I do not agree at all;	5 (2.4)	3.3 ± .70
Undecided;	13 (6.2)	
I agree	101 (48.1)	
I totally agree	91 (43.3)	
In the unit where you work, is the procedure defined in case of suspicion that the patient may be infected with coronavirus?		
I do not agree at all;	18 (8.6)	3.1 ± .89
Undecided;	22 (10.5)	
I agree	98 (46.7)	
I totally agree	72 (34.3)	

DISCUSSION

In our study we had 79.5 % female and 20.5 % male, 80.9 % have middle income and 4.9 % high income, How stressful they have been from the isolation measures, 12.8 % from all respondents said not at all, 25.6 % a little, 36.8 % on average, 17.9% a lot and 6.8 % said that they were extremely stressed,

- according recommendations from Ministry of Health, 76.9 % of them use hand hygiene product, 92.3 % wash their hands regularly, 41 % of them keep a distance over 2 m, and 47.2% keep the masks outdoor regularly,
- based on trainings for this issue, 80.3 % said that in the unit where they practice, education was provided for COVID-19, 67.3% said they know how to protect themselves from virus, 33.3 % said that they fear infection with the virus,
- 59.0% they respect the measures set by the Government regularly, 39.3 % always and 1.7 % of them said never.

CONCLUSION

Strategic public health approaches are required to reduce fear and promote healthy lifestyles which may further protect students' health and wellbeing during the pandemic.

The current study shows that the fear of COVID-19 scale is a valid and reliable tool to screen for fear among medical students in University of Gjakova.

We as a public health workers, still are continuing with trainings for students and health staff, measures to restrict movement, wearing masks, hygiene and keeping distance.

We recommends also:

- Hospitals to providing protective equipment for students during their practical part in hospitals,
- Increase the physical space between assistants, staff and students during the internship,
- To increase the readiness of the health staff for forms of education and training of students on the way of protection and prevention from COVID-19,
- Keeping masks, distance and hand hygiene mandatory for students,
- To apply protocols for protective equipment to students as well.

REFERENCES

1. Vasantha Raju N.1 & S.B. Patil; Indian Publications on SARS-CoV-2: A Bibliometric Study of WHO COVID-19 Database ;(<http://doi.org?1011012020>), June 2020
2. Anderson RM, Heesterbeek H, Klinkenberg D, Hollingsworth TD. How will country-based mitigation measures influence the course of the COVID-19 epidemic? *The Lancet*. 2020 Mar 21; 395(10228):931-4.
3. Song, P., & Karako, T. (2020). COVID-19: Real-time dissemination of scientific information to fight a public health emergency of international concern. *Bio Science Trends*, 14(1), 1–2.
4. WHO; Technical Focus: COVID-19 Early Epidemiologic and Clinical investigations for public health response, 2019
5. Saim Pamuk , Ahmet Özkan, Beldan Polat; *Epidemiology, pathogenesis, diagnosis and management of COVID-19*, May 2020.
6. *The New England journal of medicine Clinical Characteristics of Covid-19 in New York City*; 2020 Massachusetts Medical Society, June 2020
7. European Union Agency for Fundamental Rights; *Bulletin Coronavirus pandemic in the EU — Fundamental Rights implications*, ISBN 978-92-9474-948-2 doi:10.2811/009602, April 2020.
8. Unicef, ICFR, WHO; *COVID-19 preparedness & response*, 2020
9. Black JR, Bailey C, Przewrocka J, Dijkstra KK, Swanton C. COVID-19: the case for health-care worker screening to prevent hospital transmission. *The Lancet*. 2020 May 2; 395(10234):1418-20.

10. Fischer RJ, Morris DH, van Doremalen N, Sarchette S, Matson MJ, Bushmaker T, Yinda CK, Seifert SN, Gamble A, Williamson BN, Judson SD. Assessment of N95 respirator decontamination and re-use for SARS-CoV-2. *MedRxiv*. 2020 Jan 1.
11. Schwartz A, Stiegel M, Greeson N, Vogel A, Thomann W, Brown M, Sempowski GD, Alderman TS, Condreay JP, Burch J, Wolfe C. Decontamination and reuse of N95 respirators with hydrogen peroxide vapor to address worldwide personal protective equipment shortages during the SARS-CoV-2 (COVID-19) pandemic. *Applied Biosafety*. 2020 Jun;25(2):67-70.
12. Livingston E, Desai A, Berkwits M. Sourcing personal protective equipment during the COVID-19 pandemic. *Jama*. 2020 May 19;323(19):1912-4.
13. X. Peng, X. Xu, Y. Li, L. Cheng, X. Zhou, B. Ren Transmission routes of 2019-nCoV and controls in dental practice *Int J Oral Sci*, 12 (1) (2020)9-9
14. Kaper, M.S.; Reijneveld, S.A.; van Es, F.D.; de Zeeuw, J.; Almansa, J.; Koot, J.A.R.; de Winter, A.F. Effectiveness of a Comprehensive Health Literacy Consultation Skills Training for Undergraduate Medical Students: A Randomized Controlled Trial. *Int. J. Environ. Res. Public Health* **2019**, *17*, 81. [CrossRef] [PubMed] *Int. J. Environ. Res. Public Health* **2020**, *17*, 4164 12 of 14
15. Ali, N.K.; Ferguson, R.P.; Mitha, S.; Hanlon, A. Do medical trainees feel confident communicating with low health literacy patients? *J. Community Hosp. Intern. Med. Perspect*. 2014, *4*, 1–5.
16. Hiep T. Nguyen, Binh N. Do, Khue M. Pham, Giang B. Kim, Hoa T.B. Dam, Trung T. Nguyen, Thao T.P. Nguyen, Yen H. Nguyen, Kristine Sørensen, Andrew Pleasant and Tuyen Van Duong; Fear of COVID-19 Scale—Associations of Its Scores with Health Literacy and Health-Related Behaviors among Medical Students, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 11 June 2020.
17. Ministry of Health; Reporting Page COVID 19, Kosovo.

Kushtetuta e Republikës së Kosovës dhe e Drejta Evropiane

The Constitution of the Republic of Kosovo and European Law

LL. M Berat DËRMAKU¹

Abstrakt

Punimi paraqet një doktrinë të gjërë me parime dhe një rradhitje sistematike të normave juridike thelbësore të së drejtës vendore dhe asaj Evropiane. Kushtetuta e Republikës së Kosovës dhe zhvillimi i së drejtës kushtetuese në Kosovë, është i lidhur direkt me të, ku pothujse shumica e normave janë të ndikuara nga faktori ndërkombëtar, duke përfshirë Pakon e Ahtisarit pastaj bisedimet me Serbin nën mbikqyrjen e faktorit ndërkombëtarë e deri tek marrëveshjet ndërkombëtare pas Pavarsisë.

Pothuajse shumica e normave të Kushtetutës së Republikës së Kosovës e paraqesin Kosoven si një vend i hapur lidhur me aplikimin e së drejtës ndërkombëtare.

Në këtë aspekt kjo kushtetutë i ka dhënë hapsirë të madhe të drejtës ndërkombëtare karshi legjislacionit të brendshëm, ku ndër tjerash marrëveshjeve ndërkombëtare kanë epërsi ndaj ligjeve. Poashtu, lidhur me mbrojtjen e lirive dhe të drejtave të njeriut ato duhet të interpretohen në harmoni me praktikën e vendimeve të GjEDNJ-së. Si dhe verdiktet e Gjykatës Kushtetuese Karshi marrëveshjeve ndërkombëtare.

Fjalët Kyçe: Kushtetutë, Pako, Norma, GjEDNJ, Legjislacion.

¹ *Berat Dërmaku, ka përfunduar studimet themelore dhe ato postdiplomike në Universitetin e Prishtinës “Hasan Prishtina” Fakulteti Juridik në Prishtinë. Për momentin është i angazhuar për dy semestetra si asistent për disa lëndë në Universitetin “Kadri Zeka” në Gjilan. Qëndrimet e shprehura në këtë punim janë personale dhe nuk pasqyrojnë edhe qëndrimet e Universitetit në fjalë.

E-mail adresa: berat.dermaku@uni-gjilan.net dhe beraty_10@hotmail.de.

Abstract

The paper presents a broad doctrine with principles and a systematic sequence of essential legal norms of domestic and European law. The Constitution of the Republic of Kosovo and the development of constitutional law in Kosovo are directly related to it, where almost most of the norms are influenced by the international factor, including the Ahtisaari Package, then the talks with Serbia under the supervision of the international factor and up to international agreements after Independence.

Almost all the norms of the Constitution of the Republic of Kosovo present Kosovo as an open place regarding the application of international law.

In this respect, this constitution has given great scope to international law over domestic legislation, where, among other things, international agreements take precedence over laws. Also, regarding the protection of freedoms and human rights, they should be interpreted in accordance with the practice of ECHR decisions. As well as the verdicts of the Constitutional Court Against international agreements.

Keywords: Constitution, Package, Norm, ECHR, Legislation.

Okul Yöneticilerinin Görev ve Sorumlulukları İle İlgili Hesap Verebilirliği

The Accountability of Principals about Their Duties and Responsibilities

Süleyman GÖKSOY¹

Suzan ÇAKIR²

Özet

Okul yönetiminde, yöneticilerin görev ve sorumlulukları ile ilgili hesap verebilirliğin temelini ne oluşturmalıdır? Araştırmanın amacı, okul yöneticilerinin görev ve sorumlulukları ile ilgili hesap verebilirliğin belirlenmesidir. Araştırma, 2019-2020 eğitim öğretim yılında Düzce ilinde değişik eğitim kademelerinde görev yapan otuz yedi eğitimci ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde olgubilim deseni kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından eğitim kurumları eğitimcileri için geliştirilmiş yarı yapılandırılmış görüşme formu ile katılımcılara açık uçlu dokuz soru yöneltilmiş ve katılımcılardan cevaplandırması istenmiştir. Verilerin analizinde nitel veri çözümleme tekniği olarak içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bazı sonuçlar şunlardır: Okul yöneticileri, en fazla milli eğitim yetkilileri, vali, kaymakam, bakanlık, genel müdürlük yetkililerinden oluşan üst yönetime hesap vermektedirler. Okul yöneticilerinin, sadece hesap veren konumda olmaktan ziyade ayrıca hesap sorabilmeleri gerektiği de belirtilmiştir. Okul yöneticileri, hesabını verdikleri alanlarla ilgili soruya ilk sırada mali işler (gelir, gider, bütçe, aidat), ikinci sırada okulla ilgili her konu, üçüncü sırada ise sorumluluk alanlarına giren konular ile akademik başarıyla ilgili hesap verdiklerini belirtmişlerdir.

Anahtar Kavramlar: Okul, okul yöneticiliği, hesap verebilirlik.

¹ Doç.Dr., Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Düzce/TÜRKİYE. Email: suleymangoksoy@duzce.edu.tr
ORCID: 0000-0002-7151-0863

² Uzman Öğretmen, *Düzce Directorate of National Education*, TURKEY. Email: suzan.tr61@hotmail.com
ORCID:

Abstract

What should form the necessities of the accountability of principals about their duties and responsibilities in school management? The aim of the research is to determine the accountability of principals about their duties and responsibilities. The present research was carried out with 37 educator who have been working in various educational stages in the province of Duzce in 2019-2020 academic year. The phenomenological design within the framework of qualitative research approach was used. A semi-structured interview form developed by the researchers especially for educators in the educational institutions was used and the participants were posed nine open-ended questions. Content analysis was used as the data analysis technique. Several results obtained in the research are as follows: Principals account for senior management consisting of national education officials, governor, district governor, ministry and general directorate officials by far the most. Principals are not only in the position of giving accountability, but also they have the authority to request accountability. School administrators stated that they account for financial affairs (income, expenditure, budget, dues) in the first place, every subject related to school in the second place and in the third place they account for the subjects that fall under their responsibility and academic success.

Keywords: School, school management, accountability

PROBLEM DURUMU

Eğitim yönetiminin alt dalı olan okul yönetiminde, yöneticilerin görev ve sorumlulukları ile ilgili hesap verebilirliğin temelini ne oluşturmalıdır sorusuna birçok boyuttan cevap verilebilir. Bu cevaplardan ne çıkanların bazıları; mevzuat, madde kaynaklarının kullanımı, insan ilişkileri, planlama, mezun ğrenci sayısı, okul paydaşlarının memnuniyeti sayılabilir. Fakat okul yönetiminde, yöneticilerin görev ve sorumlulukları ile ilgili hesap verebilirliğin temelini ölçülen ğrenci öğrenme sonuçları-kazanımlarının oluşturması gerektiği söylenebilir.

Eğitim sürecinde okul, okul yöneticisi, ğretmen, ğrenci, eğitim üst sistemi, ğretim programları, hatta eğitim sistemindeki tüm insan ve madde kaynaklarının değerlendirilmesi genellikle üç amaç için yapılır. Bunlar; tanıma-tanılama, yerleştirme amaçlı değerlendirme, izleme, yetiştirme amaçlı değerlendirme, başarı veya sonuç amaçlı değerlendirmedir (Nitko, Brookhart, 2016; Baştürk, 2019). Hesap verebilirlik bu değerlendirme amaçlarından başarı veya sonuç amaçlı değerlendirme kategorisinde yer almaktadır. Dolayısıyla okul yönetiminin hesap verebilirliği onun okuldaki başarı veya sonuç değerlendirilmesidir. Haliyle okuldaki öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecinin sonundaki başarıları, kazanımları bir yönüyle okul yöneticilerinin hesap verebilirlik alanını oluşurmaktadır.

Kurumsal yönetimin temeli, adillik, sorumluluk, hesap verebilirlik ve Şeffaflık olmak üzere dört ilkedен oluşmaktadır. Bunlardan hesap verebilirlik kavramı, kurumlarda karar alıcılar ile kararları

uygulayanların, alınan kararları ve yaptıkları faaliyetleri gerekçelendirebilmelerini ve bu faaliyetlerin sonucunda sorumlu olmaları (Elitaş ve Kiracı 2016) ile bir şahsın eylemlerinin hesabını verme zorunluluğu veya sorumluluğu olarak tanımlanmaktadır. Hesap verebilirlik ayrıca kamuyu ilgilendiren ve etkileyen karar, işlem ve eylemlere dair kamuya ve kamuoyuna bilgi ve gerekçe sunma yükümlülüğü ve millet adına kaynak, yetki ve güç kullananların süreçlere, sonuçlara ve sorunlara ilişkin olarak millete ve görevlendirdiği temsilcilere bilgi ve izahat verme görevi olarak (Acar 2013, 384) da tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ise hesap verebilirliğe; “kamu görevlilerinin, görevlerinin yerine getirilmesi ve yetkilerinin kullanılmasına ilişkin olarak paydaşlara karşı cevap verebilir olması; paydaşlar tarafından yapılan eleştiri ve taleplere göre hareket etmesi; başarısızlık, yetersizlik ya da yozlaşma durumunda (bazı) sorumlulukları kabullenmesi gerekliliği” anlamını yüklemektedir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) de hesap verebilirliği, paralel biçimde; “politikacıların ve kamu görevlilerinin, faaliyetlerine ilişkin sorulara periyodik olarak cevap verme zorunda olmaları ve onlara sağlanan otoritenin uygulamalarından sorumlu tutulmaları gerekliliği” olarak tanımlamaktadır (UNDP ve OECD; akt. Akman 2015). Kanada Hazine Sekreteryası ve Genel Denetim Ofisi tarafından hazırlanan ‘Kamu Sektöründe Hesap Verebilirlik Uygulamalarının Modernizasyonu’ adlı çalışmada, hesap verebilirliği uygulamaya geçirebilmek için; sonuçlara yönelik hesap verebilirlik olmalı, sorumluluk, doğruluk ve dürüstlük gibi değerler paylaşılmalı, birden çok tarafın olduğu durumlarda, tüm taraflar hesap verebilir olmalı, etkin kontrollerle etkin bir hesap verebilirlik sağlanmalı, hesap verebilirlikle ilgili düzenlemeler ve performansla ilişkin bilgiler şeffaf olmalı ve hesap verebilirlik ile ilgili denetim artırılmalı (Samsun, 2016, 26) şeklinde kamu sektörü yönetiminde yapılması gerekenler belirlenmiştir.

Hesap verebilirlik ile ilgili tanımlar incelendiğinde, hesap verebilirlik ile kurumlarda yetkili kişilerin görev ve sorumluluklarını yerine getirirken izledikleri yol ve ulaştıkları sonuçlardan sorumlu olmalarının ve sorumluluk duymalarının, kamuyu ilgilendiren konularda paydaşların bilgilendirilmesinin, eleştiriler doğrultusunda başarısız, yetersiz ya da yozlaşan konuların belirlenip düzeltilmesinin, talepler doğrultusunda istenen performansla ulaşılarak elde edilen faydanın artışının sağlanmış olacağı görülmektedir.

Hesap verebilirlik sistemlerinin amacı düşük performansı cezalandırmak, yüksek performansı da ödüllendirmek ve bir kurumdaki görevlilerin, yetki ve sorumluluklarının kullanılmasına ilişkin olarak ilgili kişilere karşı cevap verebilir olma, bunlara yönelik eleştiri ve talepleri dikkate alarak bu yönde hareket etme ve bir başarısızlık, yetersizlik ya da hilekarlık durumunda sorumluluğu üzerine alma gerekliliği olarak görülmektedir. (Acar 2013, 384).

Yapılan açıklamalar ışığında denebilir ki; kamu kurum ve kuruluşları halkın adına kararlar alan, uygulayan ve halka (kamuya) fayda sağlamak adına var olan kuruluşlardır. Dolayısıyla yapılan tüm iş ve işlemlerin yukarıda sayılan başarılı hesap verme sorumluluk ilkelerinin temel öğeleri doğrultusunda ihtiyaç ve beklentilere ne kadar cevap verdiğinin kontrol edilmesi ve değerlendirilmesi gerekir. Bu aşamada üzerinde durulması gereken ne tür ve nasıl hesap vereceğidir.

Mevcut araştırma ile ise önemli bir konumda olan okul yöneticiliğinde hesap verebilirliğin mevcut durumu ve olması gereken durumu açılarından okul yöneticilerinin bakış açılarını öğrenebilmektir. Belirlenen amaç doğrultusunda araştırmada cevap aranan sorular şunlardır:

1. Okul yöneticileri kimlere hesap veriyor?
2. Okul yöneticileri kimlere hesap vermeli?
3. Okul yöneticileri neyin hesabını veriyor?
4. a) Okul yöneticileri neyin hesabını vermeli?
b) Okul yöneticilerinde hesap verebilirlik hangi alanları kapsamalı-içermeli?
5. Okul yöneticileri nasıl/ne tür hesap veriyor?
6. Okul yöneticileri nasıl/ne tür hesap vermeli?
7. Okul yöneticilerinin hesap vermeleri sonucunda ne oluyor?
8. Okul yöneticilerinin hesap vermeleri sonucunda ne olmalı?
9. Okul yöneticilerinde hesap verebilirlik sisteminin etkililiği nasıl sağlanabilir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde olgubilim deseni kullanılmıştır. Olgubilim, farkında olunan ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu doğrultuda araştırmada okul yöneticiliğinde hesap verebilirliği olgusu araştırılmaya çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemi ve buna bağlı olarak maksimum çeşitlilik tekniği kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu amaçla 2019-2020 eğitim öğretim yılında Düzce ilinde değişik eğitim kademelerinde görev yapan otuz yedi eğitimci katılımcı olarak belirlenmiştir. Çalışmada katılımcılara açık uçlu dokuz soru yöneltilmiş ve cevaplamaları istenmiştir. Katılımcılara ilişkin bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Eğitimcilerle İlişkin Kişisel Bilgiler

Değişkenler	Alt Kategoriler	f	%
Eğitim Kademesi	Okul Öncesi	4	11
	İlkokul	6	16
	Ortaokul	6	16
	Ortaöğretim	21	57
Görevi	Okul Müdürü	15	40
	Müdür Yardımcısı	22	60
Öğretmenlik Kıdemi	1-5 yıl	1	3
	6-10 yıl	5	13
	11-15 yıl	7	19
	16 yıl üstü	24	65
Yöneticilik Kıdemi	1-5 yıl	18	49
	6-10 yıl	6	16
	11-15 yıl	6	16
Cinsiyet	16 yıl üstü	7	19
	Kadın	9	24
	Erkek	28	76

Tablo 1'deki veriler incelendiğinde araştırmaya katılan okul yöneticilerinin yüzde altmış beşi öğretmenlik kıdeminde 16 yıl üstü, yöneticilik kıdeminde ise yüzde kırk dokuzunun 1-5 yıl arasında görev yapmakta olduğu görülmektedir. Ayrıca çeşitli öğretmenlik kıdemi ve yöneticilik kıdeminde görev yapan okul yöneticileri mevcuttur.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada, araştırmacılar tarafından geliştirilmiş ve 2015-2016 eğitim öğretim yılında eğitim kurumları eğitimcileri için uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formu okul yöneticilerine uyarlanarak kullanılmıştır. Nitel araştırma geleneği içerisinde geçerlik ve güvenilirlik gibi kavramlar yerine inandırıcılık ve aktarılabirlik gibi kavramların daha fazla tercih edildiği görülmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu doğrultuda araştırmanın inandırıcılığını arttırabilmek ve benzer ortamlar için aktarılabir özelliklerini ortaya koyabilmek için görüşme formları iki ayrı araştırmacı tarafından analiz edilmiş, sonuçlara nasıl ulaşıldığı ayrıntılı olarak açıklanmış, veriler yorumlanırken eleştirel ve karşılaştırmalı analizlere yer verilmiş ve doğrudan alıntılarla birlikte sunulmuştur.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde nitel veri çözümleme tekniği olarak içerik analizi kullanılmıştır. Gizliliği sağlamak açısından katılımcı okul yöneticilerine OY1, OY2,... kısaltması yapılarak numara verilmiştir. Elde edilen veriler temalara göre gruplandırılarak, içerik analizi yapılarak temalara ulaşılmıştır. Temalar ilgili

literatüre dayalı olarak belirlenmiş, kodlar çıkartılmış ve nitel araştırmaya uygun bir içerik çözümlemesi yapılmaya çalışılmış ve bulgular sunulmuştur. Tablolar oluşturulurken, bir kişi birden fazla görüş ifade edebildiği için toplam sayılar oluşturulmamıştır.

BULGULAR

Araştırmada yer alan alt problemlere yönelik elde edilen bulgular ve yorumlar aşağıda verilmektedir.

1. Okul yöneticilerinin hesap verdikleri kişiler

Okul yöneticilerinin kimlere hesap verdikleri ile ilgili görüşleri Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Okul yöneticilerinin hesap verdikleri kişiler

Tema	Tanım	Alt Kategoriler	f
Hesap verdikleri kişiler	Görev ve sorumluluklarınd an dolayı açıklama yaptıkları, yapmak zorunda oldukları kişiler	-Üst yönetime (İl/İlçe MEM, Vali, Kaymakam, Bakanlık, Genel Müdürlük)	33
		-Veli ve Okul Aile Birliği	16
		-Müfettişlere (Maarif/Bakanlık Müfettişleri)	16
		-Okul Müdürüne	8
		-Sayıştay/Mal Müdürlüğü/Yargı Organları/SGK	6
		-Öğrenciye	5
		-Öğretmene	4
		-Çalışanlara (personele)	2
		-Paydaşlara	1
		-Vicdanına	1
-Diğer (sendika, il başkanları/siyasetçi, STK, işletmeler, kamuoyu, online)	4		

Çalışma grubunda bulunan katılımcılara okul yöneticilerinin kimlere hesap verdikleri sorusu yöneltilmiş, verilen cevaplara ilişkin özel ve önemli görülen kısımlar çalışma grubunda yer alan kişilerin kendi ifadeleriyle incelendiğinde; katılımcılar en fazla üst yönetime (İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Kaymakam, Vali, Bakanlık, Genel Müdürlük) (n=33), sonrasında ise veli ve Okul Aile Birliği (OAB)/Bakanlık ve Maarif Müfettişlerine (n=16), okul müdürüne (n=8), Sayıştay/Mal Müdürlüğü/Yargı Organları/Sosyal Güvenlik Kurumuna (SGK) (n=6), öğrenciye (n=5), öğretmene (n=4), çalışanlara/personele (n=2), paydaşlara/vicdanına (n=1) ve sendika/il başkanları/siyasetçi/sivil toplum kuruluşları (STK)/işletmeler/kamuoyuna (n=4) karşı hesap verdiklerini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların bu konudaki görüşlerini içeren doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

“Üst yöneticilere hesap veriyoruz (TBMM, Sayıştay), Bakanlık üst yöneticisi-Bakan, İl valisi, İl Milli Eğitim Müdürü (OY 1)”,

“Müfettiş, Milli Eğitim Müdürü, Okul Müdürü, veli. (OY 2)”,

“İl Müfettişleri, Bakanlık Müfettişleri, Şube Müdürü, İl Milli Eğitim Müdürü, Vali. (OY 3)”,

2. Okul yöneticilerinin hesap vermeleri gereken kişiler

Okul yöneticilerinin kimlere hesap vermeleri gerektiği ile ilgili görüşleri Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. Okul yöneticilerinin hesap vermeleri gereken kişiler

Tema	Tanım	Alt Kategoriler	f
Hesap vermeleri gereken kişiler	Görev ve sorumlulukların dan dolayı açıklama yapmadıkları ancak yapmaları gereken kişiler	-İl/İlçe Milli Eğitim Müdürü-Şube Müdürüne	20
		-Üst yöneticilere (Vali, Kaymakam, Bakanlık, Genel Müdürlük)	16
		-Müfettişlere (Maarif/Bakanlık Müfettişleri)	10
		-Velilere-Okul Aile Birliğine	8
		-Okul Müdürüne	5
		-Paydaşlara	4
		-Öğretmenlerine	4
		-Yasa ve yönetmeliklere	3
		-Vicdanına	2
		-Devlete/Kamuya	2
-Öğrenciye	2		
-Müdür Yardımcılarına	1		
-Hesap sorabilmelidir de	1		

Çalışma grubunda bulunan katılımcılara okul yöneticilerinin kimlere hesap vermeleri gerektiği sorusu yöneltilmiş, verilen cevaplara ilişkin özel ve önemli görülen kısımlar çalışma grubunda yer alan kişilerin kendi ifadeleriyle incelendiğinde; katılımcılar en fazla İl/İlçe Milli Eğitim Müdürü/Şube Müdürüne (n=20), sonrasında ise sırasıyla üst yöneticilere (Vali, Kaymakam, Bakanlık, Genel Müdürlük) (n=16), Maarif/Bakanlık Müfettişlerine (n=10), velilere-OAB’ye (n=8), okul müdürüne (n=4), paydaşlara/öğretmenlere (n=4), yasa ve yönetmeliklere (n=3), vicdanına/devlete-kamuya/öğrenciye (n=2), müdür yardımcılarında (n=1) karşı hesap vermeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların bu konudaki görüşlerini içeren doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

“Üst yöneticilere hesap vermeli, Bakanlığın hedefleri doğrultusunda sorumlu olan yöneticilere hesap verilmeli (OY 1)”,

“Müdür yardımcısı müdüre hesap vermeli. (OY 2)”,

“Şube Müdürü, İl Müfettişleri. (OY 3)”,

“Okul yöneticileri sadece Milli Eğitim Müdürüne hesap vermeli. (OY 4)”,

3. Okul yöneticilerinin hesabını verdikleri alanlar

Okul yöneticilerinin neyin hesabını verdikleri ile ilgili görüşleri Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4. Okul yöneticilerinin hesabını verdikleri alanlar

Tema	Tanım	Alt Kategoriler	f
Hesap verdikleri alanlar	Hesabı sorulan görev ve sorumluluk alanları	-Mali İşler (Gelir-Gider-Bütçe-Aidat)	15
		-Okulla ilgili her konunun	9
		-Sorumluluk alanına giren her konuda	7
		-Akademik başarı	6
		-Yönetimsel işler (öğrenci işleri vb)	5
		-Eğitim öğretim faaliyetleri	5
		-Resmi evrakların	5
		-Personel işleri	5
		-Mevzuat çerçevesindeki etkinlikler	5
		-Güvenlik	4
		-Tüm faaliyetleri/etkinlikler	3
		-Okulun fiziki imkanları	2
		-İç disiplin	2
		-Öğrenci/veli istek ve şikayetleri	2
		-Okul sağlığı	1
-Sivil Savunma	1		
-Kaynakların etkili-verimli kullanımı	1		

Çalışma grubunda bulunan katılımcılara okul yöneticilerinin neyin hesabını veriyor sorusu yöneltilmiş, verilen cevaplara ilişkin çalışma grubunda yer alan kişilerin görüşleri incelendiğinde; okul yöneticilerinin çoğunluğu mali işler (gelir-gider-bütçe-aidat) (n=15), okulla ilgili her konu (n=9), sorumluluk alanlarına giren tüm konular (n=7), akademik başarı (n=6), yönetimsel işler (öğrenci işleri vb.)/eğitim öğretim faaliyetleri/resmi evraklar/personel işleri/mevzuat çerçevesindeki etkinlikler (n=5), güvenlik (n=4), tüm faaliyet ve etkinlikler (n=3), okulun fiziki imkanları/iç disiplin/öğrenci-veli istek ve şikayetleri (n=2), okul sağlığı/sivil savunma/kaynakların etkili-verimli kullanımı (n=1) ile ilgili konularda hesap verdikleri görüşüne değinildiği görülmüştür.

Bazı katılımcıların bu konudaki görüşlerini içeren doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

“Uygulamaların düzenlemelere, yasalara, yönetmeliklere uygunluğunun hesabını veriyor. (OY 35)”,

“Okul yöneticileri en çok evrak işleri olarak nitelendirebileceğimiz, gelen yazı – giden yazı, mutemetlik işleri olarak değerlendirebileceğimiz ek ders, derece ve terfii işlemleri, taşınır sistemler (okula gelen ve okuldan giden- hurdaya ayrılan demirbaşlar), elektronik modül işlemleri, okulda yaşanan olumsuz durumlar ile ilgili hesap vermektedir. Bazı başarısızlık durumlarında da hesap verebilmektedir. (OY 36)”,

“Üzerinde tanımlı olan işlerin zamanında ve eksiksiz yapılıp yapılmadığı, yapılan işlerde mevzuata uygunluğunun hesabı verilmekte. (OY 37)”.

4. a) Okul yöneticilerinin Hesap vermeleri gereken alanlar

Okul yöneticilerinin neyin hesabını vermeleri gerektiği ile ilgili görüşleri Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Okul yöneticilerinin hesap vermeleri gereken alanlar

Tema	Tanım	Alt Kategoriler	f
Hesap vermeleri gereken alanlar	Hesap sorulması gereken görev ve sorumluluk alanları	-Mali işler (gelir-gider, bağışlar)	11
		-Yetkisi/sorumluluğu dâhilindeki her şeyin	10
		-Eğitim-öğretim faaliyetleri	8
		-Yönetim faaliyetleri (öğrenci işleri vb.)	5
		-Kamu kaynaklarının etkili/verimli kullanımı	3
		-Personel işleri (mebbis, maaş, özlük)	3
		-Her şeyin/Her konuda	3
		-Stratejik plandaki hedefe ulaşma durumu	3
		-Ortaya çıkan olumsuzlukların/aksaklıkların	3
		-Okul sağlığı/iş güvenliği	3
		-Mevzuata uygunluk (aidatlar)	2
		-Sivil Savunma/Afete hazırlık	2
		-Başarı durumu	2
		-Kuruma ve kurum kültürüne katkı	2
		-Okul Aile Birliği	1
		-Okul uygulamaları	1
		-Evraklar	1
		-Kulüpler	1
		-Öğrenciye	1
		-Eksikliklerin	1
-Yönetici kaynaklı sorunlar	1		
-Performansa dayalı tüm faaliyetlerin	1		
-Eğitim öğretim faaliyetleri ile ilgili planlamaların	1		
-Hukuka uygunluk	1		
-Velilere	1		
-Okulun fiziki ve planlama olarak hazırlanması	1		

Çalışma grubunda bulunan katılımcılara okul yöneticilerinin neyin hesabını vermesi gerektiği sorusu yöneltilmiş, verilen cevaplara ilişkin çalışma grubunda yer alan kişilerin görüşleri incelendiğinde; okul yöneticilerinin çoğunluğu mali işler (gelir-gider, bağışlar) (n=11) ile yetkisi/sorumluluğu dahilindeki her şey (n=10), eğitim-öğretim faaliyetleri (n=8) konularında hesap vermeleri gerektiği görüşüne değinildiği görülmüştür. Bazı katılımcıların bu konudaki görüşlerini içeren doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

“Madde ve insan kaynaklarının etkili ve verimli kullanılıp kullanılmadığından; görev ve sorumluluklarını ifa ederken hukuka uygunluk çerçevesinde hareket edip etmediğinden; eğitimde istenen hedeflere nitel ve nicel olarak ulaşıp ulaşılmadığından; genel amaçlara ve temel ilkelere uyulup uyulmadığından yaptığı eylemlerin hesabını vermelidir. (OY 30)”

“Sistemin işleyişi ile ilgili aksaklık olursa hesap vermeli, onun dışında rahatsızlık verecek boyutlara varmamalı. (OY 31)”

“Mali konularda, eğitim öğretim konularında. (OY 32)”

“Parasal konu, eğitim öğretim, iş güvenliği. (OY 33)”

“Her şeyin (okulda olup biten). (OY 34)”

b) Okul yöneticiliğinde hesap verebilirliğin kapsamı gereken alanlar

Okul yöneticiliğinde hesap verebilirlik hangi alanları kapsamı gerektiği ilgili katılımcı görüşleri Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Okul yöneticiliğinde hesap verebilirliğin kapsayacağı alanlar

Kategoriler	f
-Eğitim öğretim faaliyetleri	17
-Mali işler	10
-Yönetim/idari faaliyetler	6
-Başarı	6
-Güvenlik	5
-Sorumluluk alanı/Görev tanımı	4
-Yönetim becerileri	3
-Okulun işleyişi	3
-Mevzuat	3
-Kamu kaynaklarının kullanımı	3
-Çevre ilişkileri	3
-Kurumsal gelişim/kurum kültürü ve iklimi	3
-Stratejik Plan (Vizyon, Misyon, Amaç ve Hedefler, Planlamalar)	3
-Mesleki gelişim	2
-Rehberlik-Sosyal faaliyetler	2

-Eğitim öğretim ortamları	1
-Personel işleri (özlük)	1
-Soruşturmalar	1
-İnsan ilişkileri	1
-Değerler eğitimi	1
-Bilgi-teknoloji kullanımı	1

Okul yöneticiliğinde hesap verebilirliğin kapsayacağı alanlara ilişkin çalışma grubunda yer alan kişilerin görüşlerini içeren Tablo 6 incelendiğinde; katılımcıların çoğunlukla eğitim öğretim faaliyetleri (n=17) ile mali işler (n=10) ile ilgili hesap vermesi gerektiğini belirttikleri görülmüştür.

Yukardaki verilere bakıldığında okul yöneticilerinin hesap verebilirliğinin kapsamını öncelikle ve ilk sırada eğitim öğretim faaliyetlerinin geldiği görülmektedir. Katılımcıların bazılarının bu konudaki görüşlerini içeren doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

“Maddi konularda tasarruf, öğrenci başarısı, halkla ilişkiler konularında olabilir. Eğitimcilikle alakalı konular olmalıdır. Maliye, muhasebe, işletme konularında hakim olmayan birine, bilmediği şeyin hesabı sorulmamalıdır. (OY 22)”,

“Hesap verebilirlik kamu kaynaklarının kullanımı yanında diğer eğitim hizmetleriyle ilgili performans konusunda da değerlendirme yapılmalı. Hesap verebilirlik sistemi personelin daha iyi hizmet yapmasını geliştirici bir sistem uygulanmalı. (OY 23)”,

5. Okul yöneticilerinin hesap verme şekilleri

Okul yöneticilerinin hesap verme şekilleri ile ilgili katılımcı öğretmenlerin görüşleri Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Okul yöneticilerinin hesap verme şekilleri

Kategoriler	f
-Gelir-giderle (mali işlerle) ilgili olarak	10
-Sözlü	10
-Yazılı	10
-Eğitim öğretim alanında gerçekleşen iş ve işlemler	6
-İnceleme/Soruşturma yoluyla	5
-Denetçiler tarafından denetlenme yoluyla	4
-Okul düzeni/fiziki durumu (elektrik, su, ısınma, tertip-düzen)	4
-Resmi evrak/dosyalarla	4
-Muhasebe sistemiyle (TEFBİS, Sosyal Tesis)	3
-Disiplin (öğrenci davranışları)	3
-SGK	2

-Üst yöneticilerin (İl/İlçe MEM, Mal Müdürlüğü) denetimi ile	2
-Akademik başarı-ölçme değerlendirme	2
-İdari işler	2
-Devam-devamsızlık	2
-Sorumluluk alanı dışında, gündem oluşturan durumlarda	2
-Sayıştay denetimiyle	1
-Yüz yüze	1
-Rehberlik faaliyetleri	1
-Personelin olumsuzluklarından	1

Okul yöneticilerinin hesap verme şekillerine ilişkin yöneltilen sorulara verilen cevapları içeren Tablo 7 incelendiğinde; okul yöneticileri çoğunlukla gelir-giderle ilgili olarak/sözlü/yazılı (n=10) olarak hesap verildiğini belirtmişlerdir. Bazı katılımcıların bu konudaki görüşlerini içeren doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

“Yapılan işlemlerin düzenlemelere, yasalara ve yönetmeliklere uygunluğu İlçe MEM aracılığıyla hesap vermektedir. Mali işlemler ile ilgili İlçe Mal Müdürlüklerine hesap vermektedir. (OY 35)”

“Genellikle resmi ortamlarda resmi yazı ile cevap verirken, nadiren de olsa sözlü hesap verme durumunda olduklarını söyleyebilirim. Resmi hesap verme durumu bazen soruşturma bazen de bilgi alma biçiminde olmaktadır. (OY 36)”

“Sürekli hesap verme şeklinde değil de bir sorun olursa ya da şikayet olursa temel düşüncesiyle hareket ediyor. İşler zamanında bitirilirse otomatik olarak hesap verilmiş sayılmaktadır. (OY 37)”

6. Okul yöneticilerinin hesap verme şekillerinin nasıl olması gerektiği

Okul yöneticilerinin hesap verme şekillerinin nasıl olması gerektiği ile ilgili katılımcı öğretmenlerin görüşleri Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Okul yöneticilerinin hesap verme şekilleri nasıl olmalı

Kategoriler	f
-Gelir-giderlerle (mali işler) ilgili	7
-Eğitim öğretim ile ilgili	5
-Akademik	4
-Yazılı ve sözlü	3
-Yasalar çerçevesinde yapması gerekenlerin	2
-Yazılı (Rapor, tutanak, savunma vb.)	2
-Her türlü işleyişin	2
-Devamsızlık	2
-İş güvenliği	2
-Tek denetim sistemi ile	1
-Okul işleyişiyle ilgili gerektiğinde	1
-Sorumluluklarındaki iş ve işlemlerle ilgili	1
-Sorumluluklarıyla ilgili işlere ait raporlar ile	1
-Bilgilendirme toplantıları ile paydaşlara yönelik	1
-Yapılan çalışmaların sunumu ile	1
-Hesap verilirken durumsal özellikler dikkate alınmalı	1
-Mali konular üst yönetim/denetçilere	1
-Eğitim-öğretimle ilgili işler okul web sayfasında	1
-Ne tür hesap verileceğine dair net bir çerçeve olmalı (tek bir yasa vb.)	1
-Habersiz yapılan denetimlerle	1
-Şikayete dayalı denetimlerde objektif (tek taraflı olmayan) bakış açısıyla	1
-Resmi evraklarla ilgili	1
-Mağduriyet yaratılan durumların	1
-Eğitim öğretim ortamlarının	1
-Faaliyetlere yönelik olmalı	1
-Şu an mevcut olan yöntemlerle	1
-Yöneticilerin yönetim fonksiyonları	1

Okul yöneticilerinin hesap verme şekillerinin nasıl olması gerektiğine ilişkin yöneltilen sorulara verilen cevapları içeren Tablo 8 incelendiğinde; okul yöneticilerin çoğunlukla gelir-giderlerle (mali işlerle) ilgili (n=7), eğitim öğretim ile ilgili (n=5), akademik (n=4) konularında hesap verildiğini belirtmişlerdir. Bazı katılımcıların bu konudaki görüşlerini içeren doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

“Her türlü işlemin hesabı verilmeli. (OY 34)”

“Hesap verilebilirliğin temelini eğitim ve öğretim oluşturmaktadır. Öğrencide istendik davranış değişikliği sağlayabilmelidir. (OY 35)”

“Şu an hesap verme yöntemlerinin uygun olduğunu düşünüyorum. (OY 36)”

“Yazışmalarda bilişim sistemlerinin kullanılmasıyla yöneticiler artık otokontrol mekanizması ile kontrol edilmekte. Kendisine verilen iş yapıldı mı, gereği yerine getirildi mi bunlar kontrol edilmekte. Yöneticilerin okul uyumu, okulu nerede aldığı, nereye götürdüğü gibi konularda da hesap vermeli. (OY 37)”

7. Okul yöneticilerinin hesap vermelerinin doğurduğu mevcut sonuçlar

Okul yöneticilerinin hesap vermelerinin sonucunda olanlar ile ilgili görüşlerinden elde edilen veriler Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Okul yöneticilerinin hesap vermeleri sonucunda olanlar

Kategoriler	f
-Ceza (uyarı, soruşturma vb.)	13
-Hiçbir şey	12
-Eksiklerin ortaya çıkması sağlanarak, tedbirlerin alınması/iyileştirmeler yapılması	6
-Ödüllendirme yok	5
-Teşekkür edilmesi	2
-Paydaşlar bilgilendirilmesi	1
-Yapılan iş ve işlemler şeffaf lığının sağlanması	1
-Görev tanımı değişikliği	1
-Ödüllendirme	1

Okul yöneticilerinin hesap vermeleri sonucunda nelerin olduğuna ilişkin soruya çalışma grubunda bulunan katılımcıların verdiği yanıtları içeren Tablo 9 incelendiğinde; okul yöneticilerinin hesap vermeleri sonucunda sırasıyla ceza (uyarı, soruşturma vb.) (n=13), hiçbir şey (n=12), eksikliklerin ortaya çıkması sağlanarak, tedbirlerin alınması/iyileştirmeler yapılması (n=6), ödüllendirme yok (n=5), teşekkür ediliyor (n=2), paydaşların bilgilendirilmesi/yapılan iş ve işlemlerin şeffaflığının sağlanması/görev tanımı değişikliği/ödüllendirme (n=1) konularına değindiği görülmüştür.

Katılımcıların bazılarının bu konudaki görüşlerini içeren doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

“Hiçbir şey olmuyor. Sözel olarak teşekkür ediliyor. Atama-kariyer yok. Ceza almadığımız, işimizi doğru yaptığımız için kendimiz mutlu oluyoruz. (OY 1)”

“Kariyer, atama, terfi ve ödüllendirmelerine yansımıyor, teşekkür ediliyor. (OY 2)”

“Olumsuz durumlarda uyarı ya da soruşturma. (OY 3)”

“Hesap verme yöneticiyi yargılama sürecine sokuyor ya ceza alıyor ya da almıyor. (OY 4)”

8. Okul yöneticilerinin hesap vermeleri sonucunda olması gerekenler

Okul yöneticilerinin hesap vermelerinin sonucunda olması gerekenler ile ilgili görüşlerinden elde edilen veriler Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Öğretmenlerin hesap vermeleri sonucunda olması gerekenler

Kategoriler	f
-Kademe/Terfi/Ödül/Taltif	11
-Ceza (uyarı, kınama vb.)	9
-Rehberlik	5
-Hizmetiçi eğitimler	4
-Eksikliklere/sorunlara çözüm olmalı	3
-Yasaların emirleri ne emrediyorsa	3
-Görevden alma/Yer değişikliği	3
-Performansa dayalı sistemin gereği ne ise	1
-Adil bir hesap verme	1
-İdarecilik kadro/unvan olduktan sonra gerekliliği düşünülmeli	1
-Kariyer basamağı uygulaması işlerlik kazanmalı	1
-Çalışma ortamının güvenli ve profesyonel olması sağlanmalı	1
-Kurumun durum analizi yapılmalı	1
-Yöneticilerin görev ve sorumluluklarını aşan durumlarla ilgili tedbirler alınmalı	1

Okul yöneticilerinin hesap vermeleri sonucunda nelerin olması gerektiğine ilişkin soruya çalışma grubunda bulunan katılımcıların verdiği yanıtları içeren Tablo 10 incelendiğinde; okul yöneticilerinin hesap vermeleri sonucunda sırasıyla kademe/terfi/ödül/taltif (n=11), ceza (n=9), rehberlik (n=5), hizmetiçi eğitimler (n=4), eksikliklere-sorunlara çözüm olmalı/yasaların emirleri ne emrediyorsa/görevden alma-yer değişikliği (n=3), performansa dayalı sistemin gereği ne ise/adil bir hesap verme/idarecilik kadro-unvan olduktan sonra gerekliliği düşünülmeli/kariyer basamağı uygulaması işlerlik kazanmalı/çalışma ortamının güvenli ve profesyonel olması sağlanmalı/kurumun durum analizi yapılmalı/yöneticilerin görev ve sorumluluklarını aşan durumlarla ilgili tedbirler alınmalı (n=1) konularına değindiği görülmüştür.

Hesap verme sonucunda olması gerekenler: Araştırmaya katılan okul yöneticileri hesap verme iş ve işlemlerinin sonucunda daha çok kademe/terfi/ödül/taltif olması gerektiğini, sonrasında ise ceza olması

gerektiğini belirtmişlerdir. Bazı katılımcıların bu konudaki görüşlerini içeren doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

“Öncelikle hesap verilebilirlik konusunda okul müdürü ve müdür yardımcılarında eğitim verilmeli. Sistem üzerinden uygulamalar yapılmalı. El yordamıyla öğrenilmemeli bu işler. Motivasyonu artırıcı uygulamalar olmalı. Üst yöneticiler tarafından kuru kuruya teşekkür olmamalı. (OY 1)”

“Kademe, terfi, ödül gibi çalışmalar yapılmalı. (OY 2)”

“Olumsuz durumlarda eğitimler verilmeli, olumlu durumlarda ödüllendirilmeli. (OY 3)”

“Yöneticinin işini en iyi şekilde yapabilmesi için yol gösterici olmalı. (OY 4)”

“Kurallar ve hukuk neyi gerektiriyorsa o olmalı. (OY 5)”

“Okul yöneticileri (okul müdürü ve müdür yardımcılarını) hesap vermeleri sonucunda yapılan her türlü eğitim iş ve işleminde iyileştirme ve geliştirme ana amaç olmalıdır. (OY 6)”

“Mevzuatta karşılığı olan ödülü de cezayı da almalı. (OY 7)”

“Kanunlar çerçevesinde herkes yaptığının cezasını çeker. (OY 8)”

“Kasten işlenen suçlar dışında uzman desteğinde rehberlik edilmesi. (OY 9)”

9. Okul yöneticiliğinde hesap verebilirlik sisteminin etkililiğini sağlama yolları

Okul yöneticiliğinde hesap verebilirlik sisteminin etkililiğinin nasıl sağlanması gerektiği ile ilgili katılımcı görüşleri Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Okul yöneticiliğinde hesap verebilirlik sisteminin etkililiği sağlama yolları

Kategoriler	f
Liyakata-performansa dayalı bir sistem olmalı	12
Planlı-programlı-periyodik-şeffaf denetimler yapılmalı	7
Sınırlı sorumluluk/Sorumlu olunan alanlarda tam yetkili olunmalı	5
Mesleki gelişim - Hizmetiçi eğitim olmalı	5
Ödüllendirme/taltif olmalı	4
Ölçülebilir hedefler konmalı (kime hesap verilecek, nelerin hesabı verilecek)	2
Bağımsız/profesyonel/merkezi denetçiler ile	2
Okullar arası fırsat eşitliği sağlanmalı	2
Şikayet hatları kaldırılmalı	2
Ceza (görevden alma-alt görevlerde görevlendirme)	1
Yöneticilere de hesap sorma yetkisi verilmeli	1
Yazılı-sözlü savunmalar ile	1
Mali-uzmanlık gerektiren sistemlerle ilgili eğitimler olmalı	1
İl MEM’in denetimi ile	1

Denetim kurulları oluşturulmalı	1
Rehberlik olmalı	1
Mevzuat yazılırken durumsallık dikkate alınmalı	1
Sadece üstlere değil hizmet verilen kesime de hesap verilmeli	1
Yöneticilik meslek haline getirilmeli	1
Sık ve habersiz gözleme dayalı denetimler olmalı	1
Raporlaştırma önemsenmeli	1
Yeterli ve anlaşılır mevzuat oluşturulmalı	1

Tablo 11 incelendiğinde okul yöneticiliğinde hesap verebilirlik sisteminin etkililiğinin sağlanması için katılımcıların; büyük bir kısmı liyakat-performansa dayalı bir sistem olması (n=12) gerektiğini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan okul yöneticileri okul yöneticiliğinde hesap verebilirlik sisteminin daha etkili ve yeterli olabileceğini düşünmektedirler. Katılımcıların bazılarının bu konudaki görüşlerini içeren doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

“Etkili ve geliştirici eğitimler yapılmalı. Bakanlık tarafından yönetici seçiminde hesap verebilirlikle ilgili uygulamaların neler olduğu, nasıl yapıldığını sorgulayan bilgilerin sorulduğu sınavlar yapılmalı. Özellikle mali işlemler, uzmanlık gerektiren sistem kullanımı konusunda sık sık eğitimler verilmeli. (OY 1)”,

“Okulda yapılan tüm çalışmalar açık-net bir şekilde raporlaştırılı ise daha etkili ve rahat hesap verilebilir. (OY 2)”,

“Yeterli eğitimler verilerek sağlanmalı. (OY 3)”,

SONUÇ VE ÖNERİLER

Okul yöneticiliğinin hesap verebilirliğinin belirlenmesi amaçlanan mevcut araştırma ile aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Okul yöneticileri, en fazla milli eğitim yetkilileri, vali, kaymakam, bakanlık, genel müdürlük yetkililerinden oluşan üst yönetime hesap vermektedirler. İkinci sırada veli ve okul aile birliği, üçüncü sırada maarif ve bakanlık müfettişleri en fazla hesap verdikleri kamu görevlileridir. Sonrasında ise okul müdürü, Sayıştay, mal müdürlüğü, yargı organları, SGK, öğrenci, öğretmen, çalışanlar (personel), paydaşlar ve kendi vicdanlarına hesap vermektedirler. Mevcut sonuçlar dikkate alındığında hesap verdikleri kişiler ile hesap vermeleri gereken kişilerin öncelikle milli eğitim müdürlüğü, üst yöneticiler ve müfettişler olduğunu belirtmeler de veliler, okul müdürü, paydaşlar, kendileri/kamu vicdanı, öğrencilere de hesap vermeleri gerektiğini belirtmeleri onların hesap verme sürecini şeffaf, demokratik ve daha katılımcı olarak gördükleri, öyle olması gerektiğini düşündükleri şeklinde yorumlanabilir. Bir diğer çalışmada okul müdürlerinin büyük bir çoğunluğu üst yönetim kademelerine, öğrenci velisi ve öğretmenlere çeşitli yöntem ve ortamlarda hesap verdiklerini belirtirken, öğrencilere, kendi vicdanlarına, müfettişlere ve bazı okul müdürleri ve tüm paydaşlara da hesap verdiklerini belirtmişlerdir

- (Çetin ve Demirbilek, 2018). Ayrıca mevcut durum okul yöneticilerinin görev ve sorumlulukları ile ilgili olarak genel olarak hesap verme adına olması gereken bir durumdur.
- Okul yöneticilerinin, sadece hesap veren konumda olmaktan ziyade ayrıca hesap sorabilmeleri gerektiği de belirtilmiştir.
 - Okul yöneticileri, hesabını verdikleri alanlarla ilgili soruya ilk sırada mali işler (gelir, gider, bütçe, aidat), ikinci sırada okulla ilgili her konu, üçüncü sırada ise sorumluluk alanlarına giren konular ile akademik başarı şeklinde belirtmişlerdir. Mevcut sonuçlar dikkate alındığında okul yöneticilerinin en çok mali konularda sorumlu hissettikleri ve mali işlerin hesabını verdikleri veya bir başka anlatımla okul yöneticilerinden üst yönetimin daha çok mali işlerin hesabını sorduğu söylenebilir.
 - Yapılan çalışma sonucunda hesap verme şekilleriyle ilgili olarak okul yöneticileri gelir-giderle (mali işlerle) ilgili olarak, sözlü, yazılı, eğitim öğretim alanında gerçekleşen iş ve işlemler, denetçilerin denetimleri, inceleme-soruşturma, okul düzeni ve fiziki durumu, resmi evrak/dosya gibi çok ve çeşitli şekillerde hesap vermektedirler.
 - Çalışma grubunda bulunan katılımcıların; okul yöneticilerinin çoğunluğunun verdiği cevaplardan mali işler (gelir-gider, bağışlar) ile yetkisi/sorumluluğu dahilindeki işler, eğitim-öğretim faaliyetleri konularında hesap vermeleri gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Okul yöneticileri çoğunlukla gelir-giderle ilgili olarak/sözlü/yazılı olarak hesap vermektedirler. Yapılan diğer bir çalışmada okul müdürlerinin büyük çoğunluğu mali, akademik başarı ve eğitim öğretim alanında hesap verdiklerini belirtmişlerdir (Çetin ve Demirbilek, 2018).
 - Okul yöneticilerinin; gelir-giderlerle (mali işlerle), eğitim öğretimle akademik konularla ilgili hesap vermesi gerektiği sonucu elde edilmiştir.
 - Okul yöneticilerinin hesap vermeleri; ceza (uyarı, soruşturma vb.), eksikliklerin ortaya çıkması sağlanarak, tedbirlerin alınması/iyileştirmeler yapılması, herhangi bir ödüllendirmenin olmaması, teşekkür edilmesi, paydaşların bilgilendirilmesi/yapılan iş ve işlemlerin şeffaflığının sağlanması/görev tanımı değişikliği/ödüllendirme sonuçlarını doğurmaktadır. Ancak araştırmaya katılan okul yöneticileri hesap verme iş ve işlemlerinin sonucunda daha çok kademe/terfi/ödül/taltif olması gerektiğini belirtmişlerdir. Başka bir çalışmada etkili bir hesap verebilirlik sistemi için başarılı sonuçlar elde eden bireylere içsel ve dışsal teşviklerin verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Himmetoğlu, Ayduğ ve Bayrak, 2017).
 - Okul yöneticiliğinde hesap verebilirlik sisteminin etkililiğinin sağlanması için; liyakat-performansa dayalı bir sistem olması gerektiğini böylece okul yöneticiliğinde hesap verebilirlik sisteminin daha etkili ve yeterli olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan başka bir çalışmada hesap verebilirliğin sağlanması için performans değerlendirilmesi yapılması gerektiğinden bahsedilmiş, ayrıca okul yöneticilerinin hesap verebilirliğin sağlanmasına yönelik getirdikleri öneride okullarda hesap verebilirliğin sağlanabilmesi için bu süreçte okullar için geçerli olacak kuralların, sorumlulukların ve standartların net bir biçimde belirlenmesi gerekliliğine değinilmiştir (Himmetoğlu, Ayduğ ve Bayrak, 2017).

Okul yöneticilerinin görev ve sorumlulukları ile ilgili hesap verebilirliği araştırma sonuçlarına dayalı olarak aşağıdaki hususlar önerilebilir:

- Okul yöneticilerinin yetki, görev, iş tanımı, sorumluluk gibi alanların belirgin olması,
- Okul yöneticilerinin ve tüm paydaşların hesap verebilirlik sistemi ile ilgili hak ve sorumluluklarına ilişkin farkındalığı artıracak eğitimler verilmesi,
- Okul yöneticilerin okul yönetimi iş ve işlemlerinden mali işler, fiziki işler, alt yapı ve donatım türü iş ve işlemlerden ziyade esas görev ve sorumluluklarını oluşturan eğitim-öğretim işlerine odaklanmalı ve okul yöneticilerinden eğitim-öğretimin, akademik başarı ve ilerlemenin hesabı sorulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, M. (2013). Eğitimde Hesapverebilirlik. Eğitim Yönetiminde Kuram ve Uygulama. (Editör: Servet Özdemir) Ankara: Pegem Akademi
- Akman, N. (2015). Kamu Yönetiminde Hesap Verilebilirlik. Erişim: 4 Mayıs 2016, <http://necmiakman.blogspot.com.tr/2015/01/necmi-akman-giris-20.html?view=magazine>
- Baştürk, S. (2019). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ed. Savaş Baştürk. Nobel Yayınları, Ankara.
- Çetin, M. ve Demirbilek, M. (2018). Okul Müdürlerinin Eşitlik ve Hesap verebilirlik Görüşlerinin İncelenmesi. Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, 1(2), 107-134.
- Elitaş, C. ve Kiracı, M. (2016). Finansal Raporlama Açısından Şeffaflık ve Hesap Verebilirliğin Kronolojisi. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi. 18(Özel Sayı-1), 841-854.
- Himmetoğlu, B., Ayduğ, D. ve Bayrak, C. (2017). Eğitim Örgütlerinde Hesap Verebilirliğe İlişkin Okul Yöneticilerinin Görüşleri. Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI), 8(1), 39-68.
- Nitko A. J. ve Brookhart S. M. (2016). Öğrencilerin eğitsel değerlendirme - Educational Assessment of Studentst (Çeviri Editörlüğü Bayram Bıçak, Mustafa Bahar ve Serkan Özel) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- OECD (2013), Review of Evaluation and Assessment in Education, Synergies for Better Learning, An International Perspective on Evaluation and Assessment. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264190658-en>
- Samsun, N. Hesap Verebilirlik ve İyi Yönetişim. Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2016, <http://www.deu.edu.tr/userweb/hilmi.coban/hesap%20verebilirlik.pdf>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, (5. bs.), Ankara: Seçkin.

Contract on delivery and distribution of property

Endrit AJETI¹

Abstract

This paper focuses on the issue of dividing property while predecessor and descendants are still alive in the territory of the Republic of Kosovo. In this way the predecessor that is still alive has the opportunity to express his will, to whom and to what extent should the property be passed on to the descendants. While in the past until 1999, due to various wars and rulership in the territory of the Republic of Kosovo, this right was not regulated by legal provisions, on the other hand, in the last two decades this issue has been regulated in detail with the legal provisions of the country.

Our intention in this paper is to explain the legal provisions that regulate this issue, to define in specific ways, on how and in what way the predecessor can pass on his property to the descendants while he is still alive.

This study uses the method of analyzing legislation, by which the explanation of the legal provisions has been made, then the participants who must be in those agreements, as well as the conditions which must be completed in order to reach its validity.

The results revealed in this paper suggest that in order to reach such an agreement must give the consent of all descendants of the submitter, including here his/her spouse, otherwise if they didn't give such an condense, will not be effective.

Finally, for the validity of this agreement we have to have the consent of all descendants of the predecessor, must be bound in the form prescribed by law as well as the persons who accept the property to be responsible for the obligations of the predecessor, in case these obligations are also in the delivery agreement.

Keywords: predecessors, descendants, delivery agreement

¹ MA. Sc., Legal assistant at the notary office Hevzi S. Murseli, Gjilan, KOSOVO. E-mail e-ajeti.95@hotmail.com

INTRODUCTION

For a long time, it has been a desire of people to have the opportunity to express their will while they are still alive on how and whom their property will belong. With the help of the contract for delivery and division of property, the predecessors have the opportunity to pass on his wealth to the descendants while they are still alive, in that way they will know to whom and to what extent should the property be passed on to their descendants. So, this contract in the territory of the Republic of Kosovo is regulated by the legal provisions of the law on obligational relationships (hereinafter referred to as „LOR”).

In this paper in a specific way it is elaborated about the ways on how the property of predecessors, while they are still alive it's transmitted to its descendants, including here the conditions which must be completed in order that the contract to reach its validity. This scientific paper is focused on the notion or terminology, with this type of contract is defined by legal provisions, then the object and the subjects of the contract that must participate in this legal work, including here predecessors, descendants of the submitter and spouse of the submitter, to continue further with the basic features that distinguish this type of contract from other contracts of the law of obligations, as well as the criteria which must be completed in order that the contract to reach its validity for delivery and division of property between predecessors and his descendants. Meanwhile, the rest of this paper will include also the termination of delivery contracts, starting from the manner of fulfilling the contract as defined in the contract until its revocation and the consequences of a revocation.

The notion of contract on delivery and distribution of property

In legal doctrine this type of contract can be presented with different names. Thus, we encounter this contract with names like, contracts on division and ceding of property between predecessors and his descendants, contracts for separation of economic and family community, and finally as contracts for submission and division of property, however, it basically contains the same contract, by which predecessors while they are still alive cedes all their property or a part of it to their descendants, based on the legal provisions of the Law on Inheritance of Kosovo (hereinafter referred to as „LIK”) look after in inheritance to inherit.

In Kosovo this type of contract is regulated by the legal provisions of Law on Inheritance of Kosovo, law no. 2004/26, empowered in February 2005 and by the Law on Obligational Relationships, law no. 04 / L-077 empowered in May 2012. Based on LIK, it is named like cedes and division of property, while based on the LOR it is named as the contract on delivery and distribution of property - delivery contract. However, the question is that if it comes to the application of this contract which legal provisions should be applied, the one of LIK or LOR? There are two ways to extinguish the legal norm, the expressive way and the silent way.

The expressive way exists when the law determines that with the entry into force of this law, the law that has been in force until now ceases to exist, whereas the silent one exists when the new law regulates a legal issue the same as the previous one and in such cases the new law terminates the previous law or *lex posterior derogate priori* (Ismaili, 2011, p. 2017). In the concrete case, our lawmaker has applied the expressive way of terminating the legal norm, where in article 1058 of LOR has provided that „Upon

entry into force of the present law, the provisions of previous laws that regulated this matter shall cease to exist’. Thus, such a contract according to the positive law of our country is regulated by the legal provisions of the LOR, and that from article 549 to 559, and very soon is expected to be regulated in details by the Civil Code of the Republic of Kosovo.

In this flow with the delivery contract, we understand that the predecessors while still alive cedes all their property or a part of it to their descendants. Thus, under this contract, the submitter is obliged to deliver all their property or a part of it to their descendants, whereas for the validity of this legal work all the descendants of the submitter must agree, regardless of whether all the descendants have gained the right of ownership over the deliverer's property or not.

Subject of delivery contract

Subject of contract on delivery and distribution of property are the submitter of the property and descendants of submitter, also eventually the spouse of the submitter (Dauti et al., 2013, p. 146). The deliverer is the person who makes the cede of all or a part of their property to their descendants, usually without any obligation to them, whereas the descendant of the deliverer are his children, as well as their descendants (children, grandchildren, great-grandchildren and so on), who at the time of his death, would have the right of inheritance, likewise, same are considered adopted children and their descendants too. That does not mean that the deliverer is obligated to divide the property among the descendants in equal parts, and nor the obligation to transfer the parts of the property to everyone, it can happen that only one of descendants of the submitter to be the holder of those legal rights, but despite of this all the descendants must agree for this.

Unlike from descendants, for the validity of the delivery contract, it does not mean that the spouse has to be a contracting subject of property for delivery of the property. However, as long as the spouse, as the descendants of the submitter is the inheritor of the first order, in occasion of concluding delivery contracts, we should be careful to preserve the rights of the spouse. This means that the spouse is also a contracting pair, giving consent for the realization of this contract, whether or not a part of the property has been handed over and distributed to him / her. It is important that the spouse has also given consent for delivery and separation according to this contract and in such cases the position of the spouse is equal to the position of the descendants of the property deliverers. If the spouse is not taken to consideration, so if he/she was not a pair to the contract and did not give his consent whether at the time of reaching the contract or even later, then in case of death of the submitter and the spouse has been deprived of the necessary part of the inherited property, the delivery contract becomes a donation contract and the spouse has the right to ask about the imperative part of the inherited property from this contract too. This is due to the fact that in the first legal order of inheritance compete the children of the testator and his / her spouse (Podvorica, 2010, p. 50).

Object of delivery contract

Object of delivery contract and distribution of property can be only the existing property of the deliverer whether movable or immovable which he / she has, and which exists at the time of the conclusion of the contract (Law on Obligational Relationships, 2012, Article 551). The object of this contract may be all property, or a portion of the existing property at the time of contracting. However, what about the property later acquired by the submitter or for the rest of the property that is not included in the delivery contract? Regarding to this, the deliverer of the property may at any time can get another contract for delivery and distribution of property, with which the previous contract would be extended including other property which was not included on the previous contract or what was later acquired. This subsequent contract must be concluded in the same form as the previous contract, for the conclusion of this contract is required the consent of all descendants of the submitter, same as for the preliminary property that was included in the previous contract. In case if one of the descendants or adopted children has not given consent for the subsequent contract, the previously concluded contract becomes a donation contract and the rules for calculating donations in inheritance parts will be applied based on the legal provisions for the right of inheritance.

With the conclusion of a delivery contract, the property is transferred to his descendants at the moment of conclusion of the contract and the same is not counted as inherited property left after the death of the testator, whereas his / her inherited property consists of other property that was not the subject of the delivery contract, or even from property that was acquired later after the conclusion of the delivery contract (Dauti et al., 2013, p. 152). So, in case of the submitter's death and not all his / her property is included in such a contract or even in case of acquisition of property after the conclusion of the delivery contract, then for the remaining part of the property rules of inheritance are applied based on the legal provisions of LIK.

Characteristics of delivery contract

Contact of delivery has its own characteristics which more or less distinguishes it from other contracts of the law obligations, and thus they express specific features of this contract. The basic characteristics of the delivery contract are:

- The delivery contract is a *formal contract*: because for its validity it is not enough for the contracting pair alone to achieve the consent of their will, but there must be completed other forms that are prescribed by law. Consequently, it must be concluded in the form of a notarial act, which means that the signatures of the contracting pairs must be notarized, and in the absence that is prescribed by law, the delivery contract is considered invalid (Law on Obligational Relationships, 2012, Article 550.2; Milosevic, 1977, p. 65)
- The delivery contract is a *contract with name*: because it is provided by legal provisions, from article 549 to 559 of the LOR (Dauti, 2012, p. 55).
- The contract for delivery is a *contract without remuneration*, respectively a *contract with remuneration*: delivery and division of property by predecessors, usually it is done without any obligations to his descendants, which otherwise represents the charitable intention of the deliverer

and represents legal work without remuneration (Aliu, 2013, p. 370). However, despite this delivery contract can also be with reward, and it appears when the deliverer saves it for himself, for his / her spouse or any other person the right of usufruct over all or a part of the property handed over, or requires a life annuity in cash or in deed or even perpetual maintenance, which means the provision of permanent alimony to the predecessors by the descendants, in money or in kindness, or the right to any other compensation. In cases where the right of usufruct or life annuity is provided for the deliverer and his / her spouse, on the occasion of the death of one of the spouses, usufruct or alimony for life entirety belongs to the other spouse until his / her death. On the contrary, if the delivery contract expressly provides that the right of usufruct or annuity for perpetual alimony belongs only to the deliverer and that with his death it ceases, in such cases, this right does not pass to the other spouse (Dauti et al., 2013, p. 156).

- The delivery contract is a *one-sided binding contract*, respectively a *two-sided binding contract*: it is considered to be a one-sided binding contract when at the moment of its conclusion there is an obligation only from the predecessors to hand over to the descendants the property which is object of the contract, whereas when there is also the obligation of the descendants to fulfill any obligation to the predecessors, it is presented to us as a two-sided binding contract (Dauti, 2016, p. 82). The obligation of the descendants exists when the deliverer keeps it for himself, for his / her spouse or any other person the right of usufruct, when it requires a life annuity or and perpetual maintenance. Within this, the types of obligations for the descendants can be various, so that it can be predicted also liability for property debtor debts. In principle, in the contract of delivery and division of property, the descendants of the deliverer are not liable for the debts of the deliverer, however, such a clause can be implemented in this contract and the descendants of the submitter can be responsible for these obligations as well (Handbook for preparing the bar exam, 2015, p. 469).

-The delivery contract *is a commutative contract*: because the rights and obligations of the parties are known from the moment of its conclusion.

- The delivery contract is a contract *with a specific purpose*: we say so because the purpose of this legal work focuses only on a single success, and when success comes the purpose of this contract is achieved (Bydlinski, Vienna, 2013, p. 124). This is the case when the obligation of the deliverer consists for the delivery of property to the descendants without any definite reward, or even when the obligation of the descendants consists of retention of the deliverer or any other type of obligation.

- The delivery contract is a *simple contract*: because in its entirety it contains only the elements of a contract and represents a certain type of contract.

- The delivery contract is a *causal contract*: because the reason for which the contract is concluded is known to both, the contracting pairs and other people (Bydlinski, Vienna, 2013, p. 125). Thus, in the delivery contract, its purpose is the duty of the deliverer to transfer the right of ownership over, movable or immovable property to their descendants, and the descendants to accept this and depending on the conditions set out in the contract to fulfill a certain obligation.

Conditions for the validity of the delivery contract

There are certain conditions for the validity of the contract for delivery and division of property, which the contracting parties must complete in order for this contract to create certain legal effects. Thus, the conditions that must be completed in order for the predecessor or deliverer in a valid way to be able to cede the property to his descendants are:

a) Reconciliation of all descendants of the submitter, who according to the law at the time of his death, have the right to inherit it (Dauti et al., 2013, p. 147).

The validity of the delivery contract depends on the consent of potential legal inheritors consenting this contract, who may appear in inheritance at the time of the decedent's death. If any descendants of the submitter have not given consent on contract for delivery and division of property it loses the effect on all inheritors and it is considered a donation contract for all descendants. In such cases when any of the descendants of the submitter, who has the right to invoke the inheritance, has the right to claim the necessary part from the property that is included in the delivery contract. Thus, when the procedure for reviewing the inherited property is opened people who have not given their consent to the conclusion of the delivery contract, and that the necessary part of the inheritance has been violated, then the rules for calculating donations in inheritance parts are applied based on the legal provisions on the right of inheritance (Law on Inheritance of Kosovo, 2005, Article 47).

When we talk about giving consent for concluding a contract for the delivery and division of property, we are presented with different situations:

- First, when as a possible legal inheritor are the descendants who existed at the time of entering into the contract and did not give consent for its conclusion. The last ones may give such consent until the moment of the death of the submitter;

- Second are the descendants who at the time of entering into the contract did not have the quality of inheritors, but they acquired it later until the moment of the deliverer's death, whether because they acquire it under the right of representation, because the child was born after the conclusion of the contract; whether the descendants has been found, who at the time of entering into the contract has been declared dead; whether the paternity has been accepted or it has been certified through the court after the conclusion of the delivery contract (Law on Obligational Relationships, 2012, Article 553.2; Dauti et al., 2013, p. 149).

Legal position of a person who at the time of entering into the contract had the status of heir with one who has acquired this quality later, until the moment of the deliverer's death, are the same. (Dauti et al., 2013, p. 149). Giving consent later implies acceptance of the effects and terms of the contract what they were at the time of its conclusion. Meanwhile, if the descendants do not like the terms of the contract, they may improve certain parts of the contract with another annex, which must be done according to the same procedure as the contract, and other descendants must consent to such changes, who have agreed with the previous variant, otherwise if not done so, the delivery contract becomes a donation contract, and the rules for calculating donations in inheritance parts will be applied based on the legal provisions of the right of inheritance.

- Third are the descendants of the submitter who at the time of entering into the contract have had the quality of inheritor and did not consent, but later until the moment of the submitter's death they have lost the quality of inheritor, so the existence of their consent is irrelevant.

b) Delivery and division remain valid even if a descendant who has not give consent dies before the submitter, in that way that did not leave any descendants, if he gives up the inheritance, if is excluded from inheritance, or if he is not worthy to inherit it (Law on Obligational Relationship, 2012, Article 550.4).

In case the submitter's inheritor dies before the submitter and did not leave any descendant, whereas the inheritor of the submitter has not given consent for such a contract, again the delivery contract will remain in use, for the reason that even in the event that the property measure would belong to him on the occasion of his death, would be inherited by the descendants specified in this contract. On the other hand, the delivery contract will remain valid even if the descendant gives up the inheritance. However, at what point can the descendant resign the inheritance? The heirs can declare the renunciation of the inheritance only after the death of their predecessor (testator), because the descendants acquire the right to inheritance at the moment of death of the testator (Law on Inheritance of Kosovo, 2005, Article 134). Thus, such a contract will remain valid even if the submitter dies, descendants who have not previously given their consent in this regard waive their right to inheritance.

The delivery contract will remain valid even if the submitter's inheritor is excluded from the inheritance, or if he is not worthy to inherit it. Hence as causes which lead to the exclusion of the heir from the inheritance are: has intentionally killed, or has attempted to kill the decedent, his spouse, his children, or parents; has falsely denounced the decedent of a crime which carries imprisonment, or made a false testimony to that effect; with the use of fraud, threat, or actual violence, has forced the decedent to draft, or change, or abrogate, a will, or has drafted himself a false will, or has used such will for his own interests, or the interests of third parties; behaved towards the decedent in a humiliating manner and has mistreated him; did not fulfill an obligation to maintain or assist the decedent (Law on Inheritance of Kosovo, 2005, Article 111).

Termination of the contract for delivery and division of property

The contract for delivery as well as other contracts of the law of obligations is created, and after that creates a certain effect will be terminated. In other words, this contract in normal cases is terminated if it is fulfilled as provided in the contract. This way of terminating the contract is the normal way, and it is the best way to create and realize the effects of this contract. However, in general practice it often happens that for some reasons provided by the legal provisions of the LOR, the submitter also revokes the delivery contract, who has transferred the right of ownership over his belongings to his descendants. The possibility of revoking the delivery contract is provided for two reasons:

a) The submitter may revoke the delivery contract due to deep ingratitude if after its achievement a descendant behaves to the deliverer or to a person close to him, in such a way that according to the basic principles of morality it would be unfair to hold what has been taken (Podvorica, 2010, p. 95). With

legal provisions of the LOR it is not specified what it is considered deep ingratitude. Thus, in legal doctrine, deep ingratitude is considered when the inheritor causes bodily injuries to the submitter, violates his dignity, honor, causes the death of the submitter or even when he damages the property of the submitter (Alishani, 1990, p. 128). As can be seen, this type of revocation can only occur when the contract is one-sided binding on the submitter and not on the inheritors.

b) The deliverer may revoke the contract even if the successor fails to offer his / her or the other person the maintenance, for which they have agreed to the delivery contract and division of property, or fails to pay the debts of the deliverer when the contract has charged the inheritor with payments of such debts. This right of the submitter to revoke the contract due to non - payment of perpetual alimony, non - payment of debts or any other compensation, will exist only in cases when the contract does not have only charitable properties, but is with two - sided obligations (Dauti et al., 2013, p. 160).

Consequences of revoking the contract for delivery are the reciprocal return of what was obtained by the contract, which means that the inheritor returns to the predecessor the property he has acquired by contract, whereas the predecessor pays the descendants compensation for the food received or for the debts paid until then. Revocation of the contract for delivery and division of property and return of what was received under this contract, does not imply the unworthiness of the inheritor to inherit the predecessor who revoked the contract. This means that if, at the time of the decedent's death and the decedent has property, then the decedent's inheritor has the right to inherit it. If the predecessor handed over and has made the division of all property during his / her life, the descendants whose contract has been revoked and who has returned the property, after the death of the testator has the right to claim the necessary part of the inherited property. Consequently, the inheritor whose contract was revoked and who returned the property, after the death of the deliverer has the right to claim the necessary part of the property, unless he / she is excluded from inheritance, has become unworthy to inherit or has given up the property (Law on Obligational Relationships, 2012, Article 559).

In cases when the delivery contract is revoked with one of the inheritors, to other descendants, if a contracting pair are the spouse also to her/his, the delivery contract will remain in use, whereas in case of violation of the necessary part of that inheritor, the parts of the property which the predecessor has handed over to the other descendants and the spouse, will be considered like a donation made for them (Dauti et al., 2013, p. 161).

Conclusions and Recommendations

This paper studied the role and importance of the contract for the delivery and division of property between their predecessor and descendants. From the study that has been done in this paper it shows that: the contract for delivery and division of property is regulated by the legal provisions of LOR; the delivery contract is created while the predecessor is still alive; the object of the delivery contract may be only the existing property of the submitter, that may be included all or a part of his property; all the descendants of the submitter must give their consent for the validity of this contract, who at the time of his death have the right of inheritance. In case that any of them has not given consent until the moment that the submitter dies, the delivery contract loses its effect and will become a donation contract whereas

the descendants of the submitter have the right to request the necessary part in this contract as well; on the occasion of delivery of the property from the predecessor to the descendants, and the contract for delivery was valid until the moment when the submitter dies, this property is not part of the inherited property also to the property included in this contract; on the occasion of the transfer of property from the predecessor to the descendants and the delivery contract was valid until the moment of submitter's death, this property did not enter the hereditary estate; in principle this type of contract is a contract without remuneration and no obligation arises for the descendants, but nevertheless any liability may arise for the descendants if it is specified in the contract, such as the perpetual retention of the deliverer or any other person, to be liable for the debts of the deliverer or even the imposition of any usufruct; the delivery contract may be terminated upon its fulfillment as specified in the contract, or upon its revocation by the predecessor.

Based on the research that has been done, it is recommended that this type of contract should be applied more in general practice. Applying the contract for delivery and division of property, avoids the procedure for review of inherited property after the submitter dies.

REFERENCES

- Alishani, A. A. (1990). *The right of obligations*. Textbooks and Teaching Aids Institute of the Socialist Autonomous Province of Kosovo.
- Aliu, A. A. (2013). *Civil law*. National and University Library of Kosovo.
- Bydlinski, P. B. (2013). *Civil law* (6th ed.). National Library of Kosovo „Pjetër Bogdani”.
- Dauti, N. D., Berisha, R. B., Vokshi, A. V., Aliu, A. A., & Blakaj, S. B., (2013). *Commentary on the law of obligations* (Vol. 2). Ministry of Justice of Kosovo.
- Dauti, N. D. (2012). *Contracts*. National and University Library of Kosovo.
- Dauti, N. D. (2016). *The right of obligations*. National and University Library of Kosovo.
- Manual for the preparation of the bar exam*. (2015). Ministry of Justice of Kosovo.
- Ismaili, O. I. (2011). *The beginnings of law* (4th ed.). National and University Library of Kosovo.
- Milosevic, L. M. (1977). *Law of obligations* (2nd ed.). Textbooks and Teaching Aids Institute of the Socialist Autonomous Province of Kosovo.
- Podvorica, H. P. (2010). *Inheritance law* (2nd ed.). National and University Library of Kosovo.
- Legal Resources
- Law no. 2004/26 on the Inheritance of Kosovo.
- Law no. 04 / L-077 on Obligational Relationships.

Dhomat e Specializuara dhe Zyra e Prokurorit të Specializuar (Gjykata Speciale)

Albana SHALA¹

Ardi BRANDO²

Abstrakt

Pas përfundimit të luftës në Kosovë filluan pretendimet nga ana e ndërkombëtarëve për krimet e supozuara të kryera në territorin e Kosovës gjatë dhe pas luftës 1998-2000. Këto krime të supozuara ishin: Krimet kundër lirive dhe të drejtave të njeriut, Krimet kundër njerezimit sipas të drejtës ndërkombëtare dhe Krimet e luftes sipas se drejtës ndërkombëtare.

Pretendimet për keto krime ishin arsye pse ish-prokurorja e tribunalit të Hagës “Carla Del Ponte” në libërin e saj ku potencoi për disa krime të kryera në territorin e Kosovës. Pas këtyre pretendimeve Këshilli i Evropës e mori një iniciativë në fund të qershorit 2008 të ngarkojë senatorin zviceran Dik Marty ta perpilojë një raport lidhur me këto krime të pretenduara. Në vitin 2011 u aprovua në tërësi nga Këshilli i Evropës ky raport i paraqitur nga senatori Dik Marty dhe po në të njëjtin vit, Këshilli i Evropës mori një iniciativë tjetër për themelimin e një mekanizmi hetimor saktësisht Task Forcen Hetimore Speciale (TFHS), e cila do të shërbente për hetimin dhe zbulimin e këtyre krimeve të supozuara nga ana e Raportit të senatorit. Cili ishte presioni nga ana e ndërkombëtarëve që Parlamenti i Kosovës të merr iniciativën për votimin dhe aprovimin e një ligji që kishte të bënte me krijimin e kësaj gjykate me 3 gusht 2015 nga deputetët e Kuvendit të Kosovës.

Cili është juridiksioni i kësaj gjykate speciale ? Si funksionon kjo gjykatë ? A është nacionale apo ndërkombëtare apo një gjykatë hibride ? Cilat krime do ti gjykojë ? Çfarë strukture e ka kjo gjykatë ? Çfarë procedura zhvillon dhe çfarë vendime do të shqiptojë kjo gjykatë për krimet e lartcekura ? Cilat janë bashkëpunimet e kësaj gjykate me institucionet Kosovare dhe ato ndërkombëtare ?

Fjalët kyçe: Lufta e Kosovës Gjykata Speciale, Krimet e supozuara , Hetimet e THFS , Ligji per Dhomat e Specializuara dhe Zyren e Prokurorit te Specializuar.

¹ Student at Law Faculty, University ”Ukshin Hoti” of Prizren, E-mail: albanaashala04@gmail.com

² Student at Law Faculty, University ”Ukshin Hoti” of Prizren, E-mail: ardi_brando@hotmail.com

Impact of US Army and NATO military bases in Poland on local communities - research concept

Grzegorz SMULEK¹

INTRODUCTION

In 2001, there was a resolution on the rebuilding and modernization of the Polish Armed Forces (Piotrowska-Trybull, 2013). According to this resolution, Polish army should meet the condition of full interoperability within NATO forces (Sirko, 2014; Łazarek, 2019).

As a result, soldiers from several European countries within NATO and the United States are in Poland nowadays (Janusz-Pawletta, 2006). Since 2002, Poland has been developing the HNS (Host Nation Support) system, which includes civil and military assistance provided by the host country during warfare, crisis and peace to allied armed forces and organisations that are deployed, perform tasks or move through the territory of the host country (Ćwik, Ziółkowski, 2015; Koncepcja..., 2018; Decyzja..., 2019).

A military unit is an element of the local and national economy, but their impact on local communities or local governments is not always the same (Piotrowska-Trybull, Ignasiak-Szulc, 2012). The military may evoke negative attitudes among the society, pollute the environment or have a positive impact - contribute to the improvement of the economic situation or building patriotic attitudes among youth (Sirko, 2013; Fois, Paragano, 2011) However, social attitudes towards the soldiers of foreign armed forces are unknown. Failure to perceive new phenomena, threats and opportunities can have a negative impact at different levels (Gałązka, 2017). In a study on the influence of a military unit on the development of a municipality by Prof. Marzena Piotrowka-Trybull from the War Studies Academy (2012), she distinguishes between social, economic, technical and environmental levels. At each of these levels, the local community may experience benefits or losses due to the presence of allied forces in its neighborhood (Storper, 1997).

Most academic studies on the impact of the military on the local societies and environment deal with the effects of closing a military base (Sirko, 2014; Tadlock, Webel, 2005). Much depends on the type of commune - in some cases the presence of the armed forces constitutes

¹ PhD Student, Institute of Geography and Spatial Management, Jagiellonian University in Kraków, POLAND.
E-mail: grzegorz.smulek@uj.edu.pl

a stabilizer of development, while in other cases the areas left by the unit may be developed by companies or service establishments, thus raising the standard of living in the commune (Stenberg, 1998).

Objective

The main objective of the research is to determine the scale of influence of the presence of foreign soldiers on the residents of municipalities adjacent to foreign military base. It is important to identify the needs and problems of local governments resulting from the presence of Allied Forces, which relate to social, economic and environmental issues, and find solutions to enable cooperation between Allied Forces and local communities. Another aspect of the research is the establishment of new cooperation networks.

METHODOLOGY

In order to carry out the project, it is necessary to conduct a thorough literature analysis and obtain data on municipalities where NATO and US Army military bases are located (e.g. Ministry of National Defence, Municipalities' Offices, Military Social Research Office, Central Statistical Office). Then, the analysis of the obtained quantitative data will be carried out (commune budgets, employment structure, investments - before and after the location of the Allied Forces).

Taking into account the specificity of the topic related to the access to source data as well as the characteristics of military institutions, pilot studies should be conducted that will serve to select the best methods, techniques and research tools to be used during the main phase of the project (Baranowska, 2016). Within the framework of the project it is planned to conduct individual interviews and focus group interviews (FGI) with leaders of local communities, representatives of the armed forces and public administration. It will also help to make research questions, formulate hypotheses and establish variables and their indicators. Numerous studies in the social sciences show that conducting a pilot study increases the probability of success of the main research (Pike A, Rodriguez-Pose A, Tomaney, 2006). Preliminary interviews and focus group interviews will help to assess the feasibility of the full-scale research and to convince other stakeholders that it is worth supporting. Pilot studies can also reveal local politics or issues that may affect the research process and even inform the likely outcomes. Bearing in mind the possible problems in research on classified spheres, carrying out pilot studies will help to identify organizational issues for the actual research process - determining how to reach the interviewed people or determining the exact time needed for the main phase of the project.

After the individual and focus group interviews, to collect the necessary data for analysis and to decide on further stages of the project questionnaire surveys will be carried out.

RESULTS

The results of the project may respond to the needs of local government authorities, who have now themselves come up with an initiative to create a platform for the exchange of knowledge and experience, which is the Forum of Municipalities Associated with the Presence of Allied Forces (four meetings since 2019). This testifies to the importance of the occurrence of problems or needs to which so far there has been no answer, despite the long-standing presence of foreign troops in our country.

The presence of allied troops can also be a development opportunity for the local population, who through direct contact can improve their professional skills and more, however, without conducting scientific research, this is in this case only a conjecture (Stohr, 1986). Thanks to the presence of soldiers from other countries, the commune has a chance to establish foreign contacts, however, examples of such relations are not generally known, and it is a great opportunity for both social and economic development for the local community (Sirko, Piotrowska-Trybull, Kozuba, 2019).

CONCLUSIONS

I believe that the program dedicated to cooperation between local authorities and an international military bases is needed. It should include the social, geographical and economic conditions of each individual municipality. It is essential to coordinate the regional economy, social and strategic objectives in the long term.

Furthermore it is also worth understanding the limitations and problems that exist, including the relationship between NATO and US military units and the local community is compatible with both the goals of local government and the polish army.

It should be noted here that the research has both - local and global dimension. Research results can be a universal tool used in Poland as well as abroad. This applies not only to host countries, but also to countries sending their troops on missions abroad.

REFERENCES

- Baranowska, A. (2016). Wojsko jako przedmiot badań społecznych. Uwagi na marginesie badań własnych, *Edukacja – Rodzina – Społeczeństwo*, no 1, 175-192.
- Ćwik, D., Ziółkowski, J. (2015). Wsparcie wojsk sojusznicych przez państwo gospodarza (HNS), *Państwo i Społeczeństwo*, no 4.
- Fois, F., Paragano, D. (2011). „Autonomous Geographies” in the Anti-U.S. Military Base Movements, *Peace Review: A Journal of Social Justice*, 313-319.

- Gałązka, A. (2017). Teoretyczne podstawy rozwoju regionalnego – wybrane teorie, czynniki i bariery rozwoju regionalnego, *Studia BAS* no 1(49), 9–61.
- Janusz-Pawletta, B. (2006). Prawno-międzynarodowy status obcych baz wojskowych, *Bezpieczeństwo narodowe*, no 11.
- Łazarek, S. (2019). Polska jako państwo-gospodarz w ramach systemu HNS, *Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, Biuro Analiz i Reagowania*, no 26.
- Pike, A., Rodriguez-Pose, A., Tomaney, J. (2006). *Local and Regional Development*, Routledge, Nowy Jork, 102-110.
- Piotrowska-Trybull, M., Ignasiak-Szulc A., (2012). Rola jednostki wojskowej w rozwoju społeczno-gospodarczym gmin w świetle badań ankietowych, *Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, no 269.
- Piotrowska-Trybull, M. (2013). Konsekwencje Restrukturyzacji sił zbrojnych dla rozwoju społeczno-gospodarczego terytorium gminy, *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Oeconomica* 289.
- Sirko, S. (2013) Jednostka wojskowa na terytorium gminy – dobry sąsiad, *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Oeconomica* 289.
- Sirko, S. (2014). Społeczne i ekonomiczne konsekwencje likwidacji jednostki wojskowej na przykładzie wybranych gmin, *Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej*.
- Sirko, S., Piotrowska-Trybull, M., Kozuba, J. (2019). The military links with local communities in the context of sustainable development, *Sustainability*.
- Stenberg, P. (1998). Rural communities and military base closures, *Rural Development Perspectives*, vol 13, no 2.
- Stohr, W.B. (1986), *Regional Innovation Complexes*, Paper of the Regional Science Association, no 59, s. 29–44.
- Storper, M. (1997). *The Regional World. Territorial Development in a Global Economy*, The Guilford Press, New York.
- Tadlock, C., Webel, B. (2005). Report for Congressional Research Service. Military base closure: socioeconomic impact, Retrieved from Federation of American Scientists website.
- Ministry of Defence. (2019). Decyzja Nr 46/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 26 marca 2019 r. w sprawie funkcjonowania w resorcie obrony narodowej systemu wsparcia przez państwo-gospodarza (HNS).
- General Staff of the Polish Army. (2018). *Koncepcja funkcjonowania narodowego systemu wsparcia przez państwo-gospodarza HNS obejmująca podsystem militarny i niemilitarny*, Zarząd Logistyki P4.

The logistics customer service on the organic market challenges and trends

Marta RAŻNIEWSKA¹

Kosovo, 02-03.02.2021

The logistics customer service on the organic market - challenges and trends

Marta Raźniewska
PhD
marta.razniewska@uni.lodz.pl

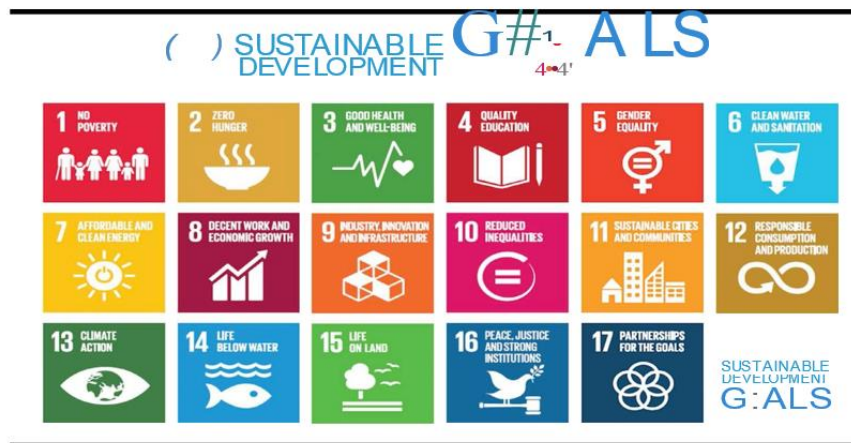

FACULTY OF
MANAGEMENT
University of Lodz

¹ Ph. D., Faculty of Management, University of Lodz, POLAND. E-mail: marta.razniewska@uni.lodz.pl

MACRO CHALLENGES OF ORGANIC FOOD SECTOR?

The aim of the paper:

to determine the selected challenges and trends of logistics customer service on the organic market

Article structure:

- Logistics customer service – concept and phases
- The challenges of organic market in terms of logistics customer service
- The main trends of logistics customer service
- Research methodology, results

The scientific methods used:

- literature analysis
- survey among organic distributors (on-line channel)
- case studies analysis

The research questions:

1. What are the main logistics customer service challenges on the organic market?
2. Do organic food distribution companies meet the challenges of logistics customer service?
3. What are the main logistics customer service trends important for the organic market development?

The logistics customer service on the organic market - challenges

Food security and reducing the waste problem,
according to different reports,
make up for one of the most important problems of the modern world

Sources:

RASFF, The Rapid Alert System for Food and Feed 2017 Annual Report, European Union, 2018.

FAO, The State of Food Insecurity and nutrition in the World. FAO, Rome, 2017.

EFSA, Strategy 2020 Trusted science for safe food protecting consumers' health with independent scientific advice on the food chain, 2016.

Its purpose is also to create a sustainable food system which safeguards
food and nutrition security in a way (**economic, social, and environmental**)
which does not jeopardise the food and nutrition security of future generations.

The logistics customer service

Customer logistics service is defined as:

- activities involved in delivering products/services;
- performance levels that meet requirements of customers;
- a management philosophy that distinguishes a company from its competitors.

Source: Kempny D., *Logistyczna obsługa klienta*, PWE, Warszawa 2001.

Generally, companies manage three groups of elements collectively, which requires continuous improvement through new and innovative solutions

The logistics customer service

1. Pre-transaction elements

- a written customer service policy
- market communication
- organization structure
- system flexibility
- presentations and seminars for customers

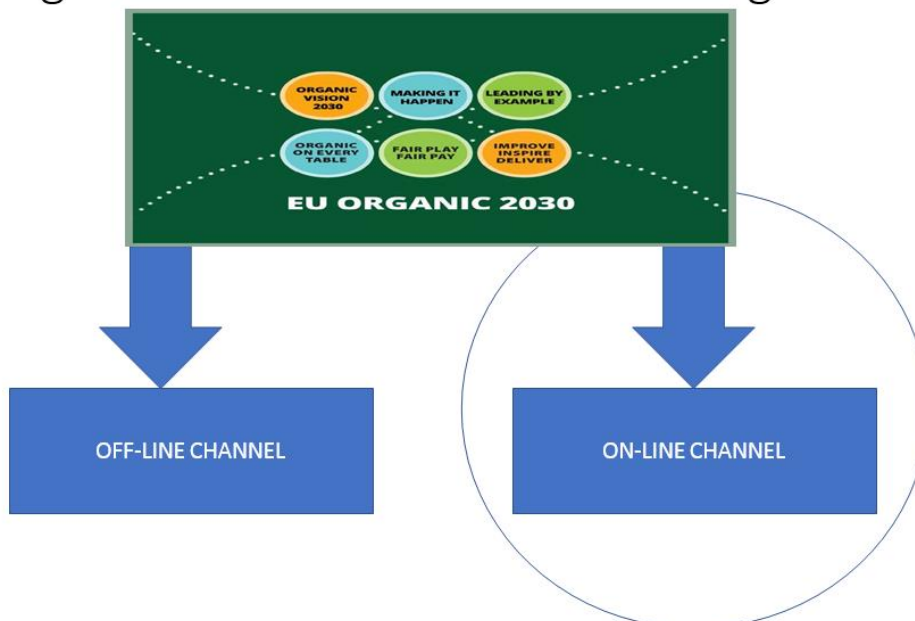
2. Transaction elements including (among others):

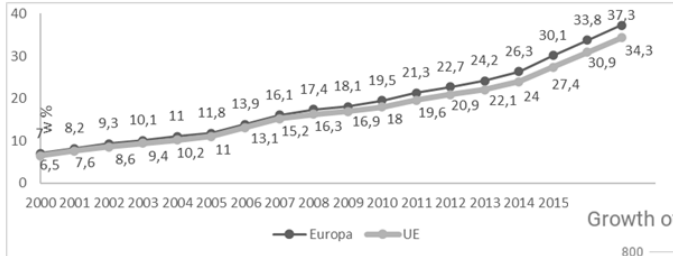
- the availability of products
- time
- flexibility
- frequency
- delivery reliability
- order placement possibilities
- information flow
- communication

3. Post-transaction elements:

- guarantee procedures
- repairs
- returns
- complaints
- recycling

The logistics customer service on the organic market

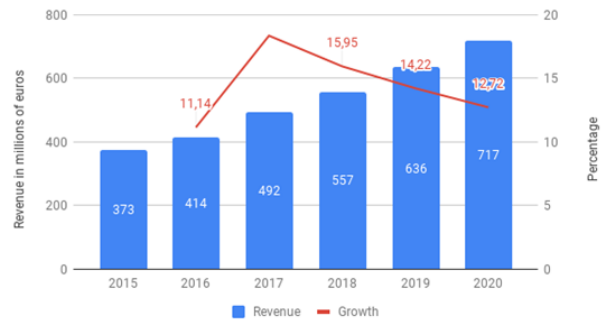

Organic retail sales (million €)

Source: H. Willer, D. Shaack, J. Lernoūd, Organic Farming and Market Development in Europe and the European Union, [in:] H. Willer, J. Lernoūd (ed.), *The World of Organic Agriculture Statistics and Emerging Trends 2019*, Research Institut of Organic Agriculture (FiBL), Frick and IFOAM – Organics International, Bonn 2019, s. 254.

Growth of ecommerce revenue in Europe

E-commerce in Europe

Source: <https://ecommerceneews.eu/ecommerce-in-europe/>

The logistics customer service on the organic market - trends

TREND 1

SDD + COOPERATION ON B2B Market

Case 1. SAMSUNG+FRISCO

Orders can be placed on the Samsung screen built into the refrigerator.

The cooperation between Samsung and Frisco allows for innovative and, above all, efficient delivery of food to consumers directly to their homes.

If the order is placed by 11, the articles will reach us the same day.

TREND 2

ORIGIN DROP-OFF AND PICK-UP POINTS

STEP 1.

Various types of personal collection points, including parcel lockers and local shops, are becoming more and more popular.

STEP 2.

Mobile parcel lockers

Mobility - the possibility of placing the device in the most favorable place for recipients
Profitability - the possibility of deployment in a place unsuitable for a stationary parcel locker

Convenience - Employees' non-interference in the case of overloading stationary parcel machines

Adaptation to demand - placing additional devices in zones of greater demand

TREND 3

CLICK AND DRIVE MODEL

Customers order online and collect products at pick-up points (the drive-in).

Goods are delivered only half way to customer destinations and the customer has to pick them up within the pick-up time window defined by the service provider.

TREND 4

LOCAL DISTRIBUTION CENTERS

Many local store owners have converted their stores into distribution centers. You can use these stores as distribution centers to expand your product offerings for same-day delivery.

For a similar purpose, you can establish cooperation with Inpost in order to use more and more common parcel machines.

TREND 5 ARTIFICIAL INTELLIGENCE, AUTOMATION & ROBOTIZATION

Shipment tracking appeared as an addition to courier services a few years ago and has gained immense popularity right away. Currently, most companies operating in the field of mile delivery years are trying to improve the system and introduce the possibility of tracking shipments in real time, providing the recipient with up-to-date information about his order.

The intelligent last mile delivery tracking system, which allows consumers to see the current location of their package and provides notifications about estimated time of arrival, can help relieve the stress and uncertainty of waiting in uncertainty. In addition, data analysis allows you to analyze the best delivery routes and optimize your delivery strategy.

Case Routific It is an application designed to optimize routes, including optimization on the last stretch of the route. It is nothing unusual that these types of systems have been around for several years. Where Routific differs from the competition is the price at just \$40. Routific meets the needs that in the past were satisfied by huge departments. Which lowers costs and allows more businesses to use these services

Case Outfleet sample activities in terms of logistics customer service

- 1) Pick-up and Delivery: Pick-up means that the consumer comes to the hotel for collecting the recipe and take it into their workplace or home. Delivery service is a dispatch process where the eating house or third-party company delivers the recipe to the consumer at his place.
- 2) On-demand delivery: Consumers can place online food orders whenever required and get the meal package within a hour. If any consumers need this service, then they will post their order in the restaurant ordering system. Their delivery team provide the recipe as soon as possible.

Transformation of the restaurant food delivery system and its upgraded features

TREND 5 ARTIFICIAL INTELLIGENCE, AUTOMATION & ROBOTIZATION

The benefits of utilizing an autonomous driving vehicle

1. The delivery is less interrupted by weather conditions or time. Ideally, an unmanned vehicle can respond in a timely manner to the consumers' 24/7 e-commerce orders, which is of particularly importance for late night emergent supplies (e.g. medical) and for people with night work shifts.
2. Similarly, since an unmanned vehicle is designed to operate 24/7, it has more temporal flexibility than the conventional 8-hour working time for deliveries, which provides the customers much more flexibility on the time frame to receive their packages.
3. The costs in terms of labor recruitment, training, and management are greatly reduced.
4. An autonomous vehicle system improves the safety and efficiency of both delivery clerks and other people sharing the public transportation infrastructure. It also effectively prevents the spread of airborne disease, such as SARS and the 2019 Novel Coronavirus, through the interaction between the delivery clerks and customers.

Case: NURO

These vehicles enable convenient delivery at times agreed by recipients at the time of ordering. The vehicle is able to take up to 50 parcels at a time and has a range of up to 100 km on a single charge. The vehicles are able to navigate even with weak or no GPS signal, identify obstacles and participate in traffic together with other participants.

Case: DHL

The DHL Parcelcopter is intended primarily for situations that mesh poorly with established infrastructures or where standard delivery methods are overly lengthy. Locations not linked to the standard road network are one example. "Natural barriers" such as water or mountains are not an issue for the drone. The DHL Parcelcopter is thus seen as a tool for improving infrastructure in hard-to-reach areas, improving the lives of the inhabitants there.

TREND 6

FREESHIPPING AND FREE RETURNS

Like free delivery, it is a way of encouraging the customer to buy in larger quantities, which increases the likelihood that the consumer will keep more of the goods purchased. The extended return period works similar to free returns by offering the customer a longer period of time to think about their purchase and increasing the likelihood that the consumer will either choose not to return the product or simply forget about it.

TREND 7

SHARING ECONOMY & CROWDSOURCING

Society and its resources are involved in the delivery of parcel services. They mostly concern fast and direct city deliveries. Therefore they are more complementary than competitive for logistics operators, specializing mainly in domestic deliveries using an extensive operational network consisting of many reloading points

Cases: Amazon Flex, Deliv, Postmates, Instacart.

Uberification is a term used to describe the use of web applications and portals to connect customers and independent service providers such as transport. The use of this strategy reduces costs by removing intermediaries.

TREND 8

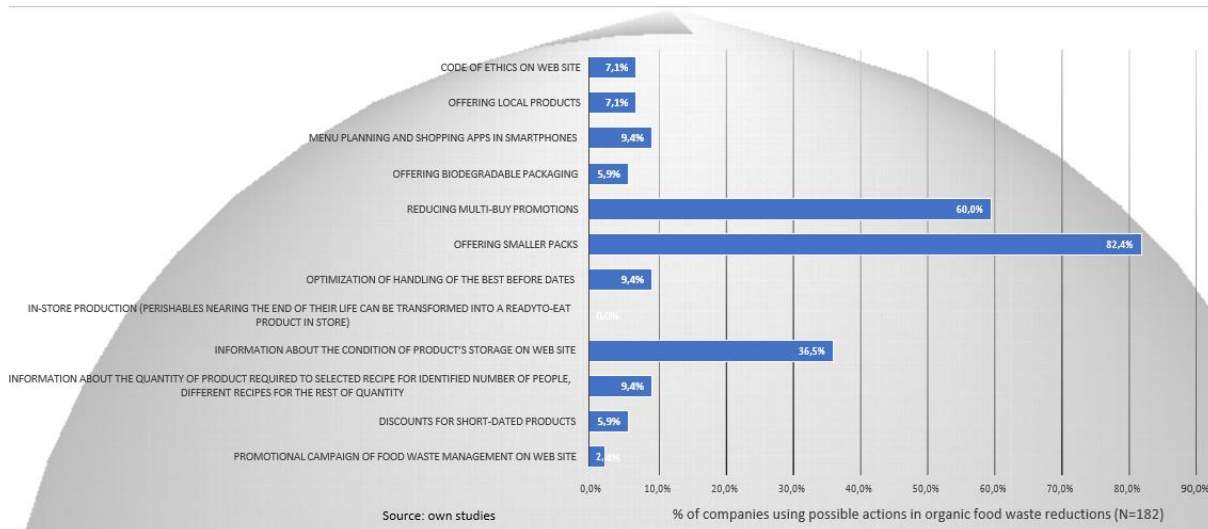
ECOLOGY - TRANSPORT ALTERNATIVES

PRO-E-BIKE project promotes electric bicycles and electric scooters (E -bikes), for delivery of goods and passenger transport among private and public bodies such as delivery companies, public administration and citizens in European urban areas as an alternative to "conventionally fossil fuelled" vehicles.

TREND 9

FOOD WASTE REDUCTION ACTIONS POSSIBILITIES

Future research fields:

- Relationship management in supply chains
- Food supply chains, especially organic sector
- E-customer logistics service in supply chains
- Effectiveness of methods and tools used in supply chains management

Thank you!

Marta Raźniewska
marta.razniewska.@uni.lodz.pl

Zarządzanie procesem obsługi osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej sprawności ruchowej dla zapewnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym

Małgorzata LASOTA¹

Agnieszka WILCZYŃSKA-STRAWA²

Zarządzanie procesem obsługi osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej sprawności ruchowej dla zapewnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym

Zagadnienia:

1. Informacje wprowadzające;
2. Założenia realizacji badań własnych;
3. Omówienie wyników badań w podziale na etap podróży: organizacja podróży i realizacja podróży;
4. Wnioski końcowe.

Opracowanie:

dr Małgorzata Lasota, Instytut Zarządzania Lotnictwem Cywilnym Akademii Sztuki Wojennej

dr Agnieszka Wilczyńska-Strawa, Instytut Zarządzania Lotnictwem Cywilnym Akademii Sztuki Wojennej

Konferencja naukowa on-line, "Conference on Language and Social Sciences (ECLSS 2021a)",
Gjakova "Fehmi Agani" University

February 02 – 03, 2021

Fotografie wykorzystane w prezentacji pochodzą z zasobów: <https://pixabay.com/pl/>

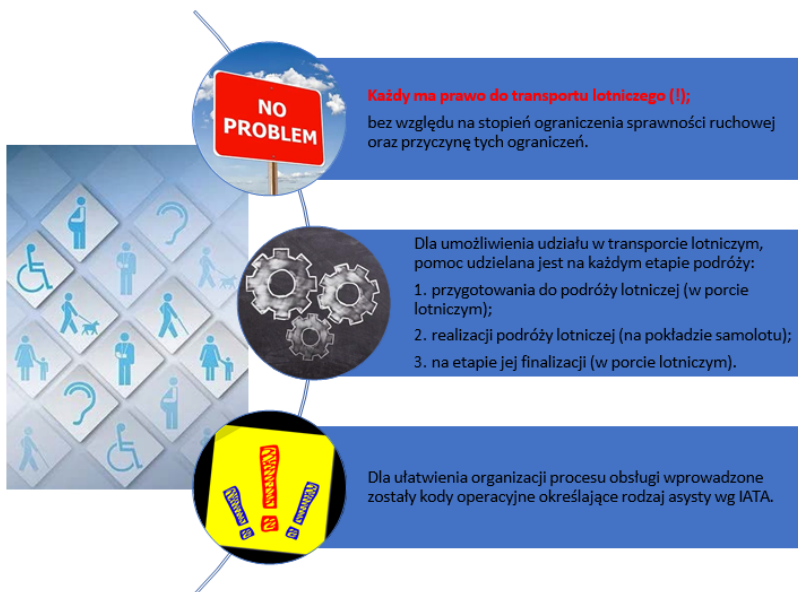
¹ Dr., Instytut Zarządzania Lotnictwem Cywilnym Akademii Sztuki Wojennej, POLAND

² Dr., Instytut Zarządzania Lotnictwem Cywilnym Akademii Sztuki Wojennej, POLAND

Zarządzanie procesem obsługi osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej dla zapewnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym

Informacje wprowadzające

Podstawa rozważań dla określenia założeń realizacji badań własnych:

- ✓ etap podróży lotniczej;
- ✓ zróżnicowanie oczekiwań wobec zakresu pomocy w zależności od rodzaju i stopnia ograniczenia sprawności ruchowej.

Zarządzanie procesem obsługi osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej dla zapewnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym

Założenia realizacji badań własnych

Przyjęto, że badanie dotyczy:

- ❑ zarządzania procesem obsługi konkretnej grupy osób, tj. osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej sprawności ruchowej (zgodnie z definicją wskazaną w: Rozporządzenie WE nr 1107/2006 z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej podróżujących drogą lotniczą);
- ❑ osoby te korzystają lub zamierzają skorzystać z handlowych przewozów pasażerskich, rozpoczynających się, kończących się lub z przesiadką w porcie lotniczym znajdującym się na terytorium Państwa Członkowskiego UE.

Z uwzględnieniem następujących kryteriów:

etap podróży lotniczej

przed lotem, pomiğdzy lotami, po locie (lotnisko, wylotu, lotnisko przesiadkowe, lotnisko przylotu)

w trakcie realizacji podróży lotniczej (na pokładzie samolotu)

wskazano:

- ❑ zakres i charakter udzielanej pomocy;
- ❑ zidentyfikowano i scharakteryzowano sprzęt wykorzystywany w tym zakresie.

zastosowano metody badawcze:

- studium przypadku;
- wywiad.

zróżnicowanie oczekiwań wobec asysty

WCHR
WCHS
WCHC
BLND
DEAF
BLND/DEAF

Źródło: opracowanie własne.

Zarządzanie procesem obsługi osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej dla zapewnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym

PORT LOTNICZY

Proces obsługi osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej na terenie portu lotniczego został opisany na przykładzie Lotniska Chopina w Warszawie.

**KODEKS DOBREGO POSTĘPOWANIA
PRZY OBSŁUDZE NAZIEMNEJ
OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH ORAZ OSÓB
Z OGRANICZONĄ SPRAWNOŚCIĄ RUCHOWĄ
NA LOTNISKU CHOPINA W WARSZAWIE**

KDP-PRM-01

Edycja w 04 z dnia 14.03.2017 r.

Strona 1 z 16

W jaki sposób zorganizowana jest pomoc na terenie portu lotniczego dla osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej, aby umożliwić im podróż lotniczą?

- Jaki jest zakres świadczonej pomocy na kolejnych etapach organizacji i finalizacji podróży?
- Jaki sprzęt jest w tym celu wykorzystywany?

Zarządzanie procesem obsługi osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej dla zapewnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym

Omówienie wyników badań w podziale na etap podróży (1/2)

Miejsce	Etap podróży	Zakres świadczonej pomocy	Sprzęt wykorzystywany do asysty
lotnisku wylotu	<ul style="list-style-type: none"> o odprawa biletowo-bagażowa; o kontrola dokumentów; o odprawa celna; o kontrola bezpieczeństwa; 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ przyjęcia zgłoszenia o oczekiwaniu na pomoc osoby niepełnosprawnej lub osoby o ograniczonej sprawności ruchowej na terenie portu lotniczego; ✓ odbiór pasażera z jednego z dedykowanych punktów zgłoszeń (tj. pylon zgłoszeniowy, punkt informacji portu); ✓ pomoc w trakcie realizacji czynności związanych z odprawą biletowo-bagażową, kontrolą dokumentów, odprawą celną oraz kontrolą bezpieczeństwa przed wylotem; ✓ asystowanie w trakcie przemieszczania się pomiędzy kolejnymi etapami przygotowania do podróży lotniczej, od stanowiska odprawy biletowo-bagażowej do poczekalni (gate); • na życzenie pasażera, umożliwienie skorzystania z infrastruktury portu lotniczego, po dokonaniu oceny dostępności czasowej przez personel asystujący; 	<p>dobrany w zależności od zgłoszonego kodu asysty; w przypadku posiadania własnego sprzętu, pasażer ma prawo decyzji, z którego skorzysta;</p> <p>istnieje również możliwość udostępnienia pasażerowi wózka inwalidzkiego do przemieszczania się po terenie portu lotniczego, bez osoby asystującej;</p>
	<ul style="list-style-type: none"> o wejście na pokład statku powietrznego <p><i>zazwyczaj, pasażerowie niepełnosprawni oraz pasażerowie o ograniczonej sprawności ruchowej zajmują miejsce na pokładzie, jako pierwsi;</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ pomoc w realizacji formalności związanych z przyjęciem na pokład samolotu; ✓ transport z poczekalni (gate) na pokład samolotu; 	<p>dobrany w zależności od zgłoszonego kodu asysty, miejsca postoju statku powietrznego (pozycja kontaktowa, niekontaktowa samolotu – szczególnie w przypadku pasażerów niemogących wchodzić po schodach, gdy samolot znajduje się w pozycji niekontaktowej w stosunku do portu lotniczego);</p>

Zakres czynności w ramach asysty udzielanej osobom niepełnosprawnym oraz osobom o ograniczonej sprawności ruchowej na terenie portu lotniczego wylotu, przylotu i przesiadkowego
 Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Kodeks dobrego postępowania przy obsłudze naziemnej osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej na Lotnisku Chopina w Warszawie”, KDP-PRM-01, 14.03.2017 r.

Zarządzanie procesem obsługi osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej dla zapewnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym

Omówienie wyników badań w podziale na etap podróży (1/2)

Pylony zgłoszeniowe

Dedykowane stanowiska odprawy biletowo-bagażowej

Źródło: „Kodeks dobrego postępowania przy obsłudze naziemnej osób niepełnosprawnych oraz osób z ograniczoną sprawnością ruchową na Lotnisku Chopina w Warszawie”, KPD-PRM-01, 14.03.2017 r.

Zarządzanie procesem obsługi osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej dla zapewnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym

Omówienie wyników badań w podziale na etap podróży (1/2)

Miejsce	Etap podróży	Zakres świadczonej pomocy	Sprzet wykorzystywany do asysty
lotnisko przylotu	<ul style="list-style-type: none"> zejście z pokładu statku powietrznego; 	<ul style="list-style-type: none"> transport z pokładu statku powietrznego na teren terminala lotniczego; 	<ul style="list-style-type: none"> dobrane w zależności od zgłoszonego kodu asysty oraz pozycji statku powietrznego;
	<p><i>dla ułatwienia organizacji pomocy, zazwyczaj, pasażerowie niepełnosprawni oraz pasażerowie o ograniczonej sprawności ruchowej opuszczają kabinę pasażerską jako ostatni;</i></p> <ul style="list-style-type: none"> kontrola dokumentów; odbiór bagażu; odprawa celna; 	<ul style="list-style-type: none"> pomoc w realizacji formalności wymaganych dla osób przylatujących; pomoc w odbiorze bagażu głównego; pomoc w transporcie i dotarciu do wybranego przez pasażera punktu na terenie portu lotniczego (tj. punkt informacji, postój taxi, parking, hotel, stacja kolejowa, terminal autokarowy); 	<ul style="list-style-type: none"> dobrane w zależności od zgłoszonego kodu asysty;

Dedykowane miejsca oczekiwania na odbiór bagażu

Zakres czynności w ramach asysty udzielanej osobom niepełnosprawnym oraz osobom o ograniczonej sprawności ruchowej na terenie portu lotniczego wylotu, przylotu i przesiadkowego
 Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Kodeks dobrego postępowania przy obsłudze naziemnej osób niepełnosprawnych oraz osób z ograniczoną sprawnością ruchową na Lotnisku Chopina w Warszawie”, KPD-PRM-01, 14.03.2017 r.

Zarządzanie procesem obsługi osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej dla zapewnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym

Omówienie wyników badań w podziale na etap podróży (1/2)

„Ambulift” – pojazd z wysięgnikiem, umożliwia dostanie się na pokład samolotu osobom niepełnosprawnym oraz osobom o ograniczonej sprawności ruchowej.

Źródło: <https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/51,34862,15972020.html?i=1>, [data pobrania: 27.01.2021 r.]

Zarządzanie procesem obsługi osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej dla zapewnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym

Omówienie wyników badań w podziale na etap podróży (1/2)

Miejsce	Etap podróży	Zakres świadczonej pomocy	Sprzęt wykorzystywany do asysty
lotnisko przesiadkowe (loty transferowe i tranzytowe)	<ul style="list-style-type: none"> z zejście z pokładu statku powietrznego; kontrola dokumentów; kontrola bezpieczeństwa; odprawa celna; wejście na pokład statku powietrznego; 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ pomoc przy zmianie samolotu w zakresie realizacji formalności oraz transportu, obejmuje czynności wymienione do realizacji w obszarze lotniska wylotu i przylotu łącznie; na życzenie pasażera, umożliwienie skorzystania z infrastruktury portu lotniczego, po dokonaniu oceny dostępności czasowej przez personel asystujący; 	<ul style="list-style-type: none"> dobrane w zależności od zgłoszonego kodu asysty oraz pozycji statku powietrznego;

Tabliczki z oznaczeniami w alfabecie Braille'a

Zakres czynności w ramach asysty udzielanej osobom niepełnosprawnym oraz osobom o ograniczonej sprawności ruchowej na terenie portu lotniczego wylotu, przylotu i przesiadkowego
Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Kodeks dobrego postępowania przy obsłudze naziemnej osób niepełnosprawnych oraz osób z ograniczoną sprawnością ruchową na Lotnisku Chopina w Warszawie”, KPD-PRM-01, 14.03.2017 r.

Zarządzanie procesem obsługi osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej dla zapewnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym

NA POKŁADZIE SAMOLOTU

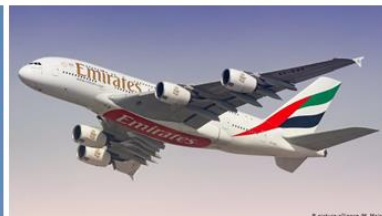
Pasażerowie z ograniczoną zdolnością ruchową na pokładzie samolotu:

- pasażerowie wymagający wózka inwalidzkiego,
- pasażerowie poruszający się o kulach,
- pasażerowie ze złamanymi kończynami dolnymi.

Pasażerowie podróżujący z wózkiem inwalidzkim muszą zdawać sobie sprawę z ograniczenia miejsca na pokładzie samolotu. Możliwy jest przewóz wózka inwalidzkiego o wymiarach: 33x91x107.

Niektóre samoloty przystosowane są do potrzeb osób niepełnosprawnych:

- zapewnienie wózków inwalidzkich, służących do poruszania się po kabinie,
- część foteli posiada podnoszone podłokietniki ułatwiające poruszanie się,
- część toalet wyposażona jest w poręczę ułatwiające korzystanie z nich.

Zarządzanie procesem obsługi osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej dla zapewnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym

Omówienie wyników badań w podziale na etap podróży (2/2)

Personel pokładowy nie jest uprawniony do podnoszenia i przenoszenia pasażera Niepełnosprawnego z fotela na wózek ani pomocy w toaletach.

Jeżeli pasażer takiej pomocy wymaga możliwe jest zapewnienie asysty, ale jest to usługa dodatkowo płatna.

Pasażer zajmuje miejsce przy oknie.

Jeżeli pasażer niepełnosprawny podróżuje z osobą asystującą, osoba ta ma zapewnione miejsce obok pasażera niepełnosprawnego.

Zarządzanie procesem obsługi osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej dla zapewnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym

Omówienie wyników badań w podziale na etap podróży (2/2)

Pasażerowie z ograniczoną zdolnością wzrokową

Personel pokładowy jest zawsze do dyspozycji i służy niezbędną pomocą.

Osoba towarzysząca zajmuje fotel obok, ale prośba o zgłoszenie tego faktu na etapie rezerwacji podróży.

Pasażerowie z ograniczoną mobilnością wzrokową: indywidualny instruktaż bezpieczeństwa.

Niektóre linie lotnicze zapewniają karty bezpieczeństwa oraz numery miejsc w języku Braille'a.

Informacje:

- Gdzie znajduje siç toaleta?
- Skład posiłku i jego ułożenie na tacy.
- Przyciski przywołujące personel.
- System rozrywki na pokładzie.

Zarządzanie procesem obsługi osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej dla zapewnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym

Omówienie wyników badań w podziale na etap podróży (2/2)

Pasażerowie z ograniczoną zdolnością słuchu i mowy

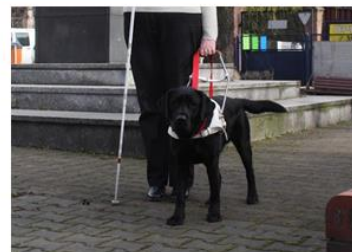
Personel pokładowy jest do dyspozycji i służy pomocą.

Osoba towarzysząca zajmuje fotel obok, ale prośba o zgłoszenie tego faktu na etapie podróży.

Indywidualny instruktaż bezpieczeństwa.

Pies przewodnik i pies towarzyszący (asystujący) podróżują w kabinie bez dodatkowych opłat.

Rzadko ujawniają niezdolność.
Podróżujący samodzielnie nie mają problemów.
W sytuacji awaryjnej obserwują innych pasażerów.

Zarządzanie procesem obsługi osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej dla zapewnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym

Omówienie wyników badań w podziale na etap podróży (2/2)

Pasażerowie podróżujący ze zwierzęciem stanowiącym wsparcie emocjonalne

Na pokładach PLL LOT – pies.

Pasażer musi mieć zaświadczenie od lekarza psychiatry o potrzebie podróży w towarzystwie zwierzęcia udzielającego emocjonalnego wsparcia.

Zwierzę podróżuje bezpłatnie.

U.S. Registered Support Animal

Handler of this Support Animal ID Card meets one of the following requirements under the ADA: American with Disabilities Act, Air Carrier Act, Fair Housing Act or the Rehabilitation Act of 1973. The handler and support animal.

Name: Amy Hyer

Animal Name: Pete

Breed: Brussels Griffon

State: FL

ID Number: 5555555555

To Verify Registration Visit Online or Scan QR Code
www.USAServiceDogRegistration.com

Emotional Support Animal

Zarządzanie procesem obsługi osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej dla zapewnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym

Zasadnicze wnioski z analizy wyników badań własnych

Na terenie portu lotniczego:

- ✓ Pomoc jest zorganizowana w sposób fachowy i jej zakres dostosowany jest do indywidualnych potrzeb i oczekiwań osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej sprawności ruchowej;
- ✓ Do obsługi dedykowany został specjalistyczny sprzęt, którego zastosowanie jest uzależnione od etapu przygotowań bądź finalizacji podróży oraz rodzaju wymaganej asysty. Infrastruktura portu również powinna uwzględniać szczególne potrzeby pasażerów z tej grupy.
- ✓ Personel jest przeszkolony do obsługi oraz zna sytuację i potrzeby tej grupy pasażerów.

Na pokładzie samolotu:

- ✓ Pokłady samolotów nie są dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych.
- ✓ Linie lotnicze zapewniają pomoc w różnym zakresie osobom niepełnosprawnym.
- ✓ Brakuje szkoleń personelu pokładowego w zakresie obsługi osób niepełnosprawnych.

CONCLUSION

Zarządzanie procesem obsługi osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej sprawności ruchowej dla zapewnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym

DZIĞKUJEMY ZA UWAGĘ!

Konferencja naukowa on-line, "Conference on Language and Social Sciences (ECLSS 2021a)",
Gjakova "Fehmi Agani" University

February 02 – 03, 2021

Fotografie wykorzystane w prezentacji pochodzą z zasobów: <https://pixabay.com/pl/>

Assessing Leadership Training Transfer by Academic Managers in Higher Education

Dr. Abdulfattah YAGHI¹

Abstract

Publically funded universities allocate tremendous resources to develop the leadership knowledge, skills and abilities of their academic managers, such as deans, associate deans, and department chairs. In order to the returns from leadership programs, it is essential to continuously validate updated versions of the Learning Transfer System Inventory (LTSI). This study is designed to test the validity of the Arabic version of the new fourth version of the LTSI and to identify the factors that have the strongest impacts on transferring leadership training. To this end, the LTSI is administered to 242 academic managers, who had completed a series of leadership training one year prior to the study. Exploratory Factor Analysis revealed that (a) 11 and 4 factors were validated in specific and general training domains respectively, (b) one factor (performance outcomes expectations) could not be validated, (c) leadership transfer was primarily influenced by supervisor support, motivation to transfer, peer support, readiness to transfer, and self-efficacy, (d) several factors have loaded distinctively different compared to the original factor loading, and (e) patterns of factor loadings suggest that the instrument, in its current estate, may not be adequately suitable to assess leadership training transfer within academic context.

Keywords: Training Transfer; HRD; Academia; Managers; Validation; Higher Education

INTRODUCTION

Universities today face many challenges in diverse areas, such as competition to recruit talented students, staff and teachers; fulfilling complex requirements of local, regional, and international accrediting agencies; and improving university rankings (Ganotice, Tang, Tsui, Villarosa, & Yeung,

¹ United Arab Emirates University, The UNITED ARAB EMIRATES. E-mail: abdulfattah@uaeu.ac.ae

2017). In addition, public funding for state-sponsored universities continues to fluctuate from one year to another and therefore increases uncertainty around access to higher education and its institutions (Shamia, Al Shobaki, Abu-Naser, & Amuna, 2018; Ashour & Fatima, 2016). These challenges and many others have led policymakers to rediscover Human Resource Development (HRD) and to focus on the training of academic managers (e.g. deans, associate deans, and assistant deans) in new leadership skills that seek to improve the effectiveness of university management and performance (Naser, Al Shobaki, & Amuna, 2016; Al Shobaki & Naser, 2016; Ryan & Berbegal-Mirabent, 2016). It has been noted that academic managers play an instrumental role in achieving the goals of their universities, especially in that they connect several stakeholders together, such as university higher administration, faculty members, students, partners, and administrative staff (Wang & Frederick, 2018; Harman, 2002; Waterbury, 2018).

HRD literature reveals that training and transferring it can improve individual performance and help organizations to achieve their targets (Chatterjee, Pereira, & Sarkar, 2018; Lacerenza, Reyes, Marlow, Joseph, & Salas, 2017). Therefore, Human Resource (HR) policies in many universities mandate short and long termed leadership training courses aiming to equip managers with the proper knowledge, skills, and abilities (KSA) they need to operate their units. The importance of transfer increases when the training targets middle and top-level managers because these are the primary stakeholders in public policy management, who are responsible for overseeing and managing the daily operations, solving problems, and making decisions regularly within their organizations (Yaghi, 2017; Al-Husseini & Elbeltagi, 2016). In other words, they must possess sharp skills and up-to-date knowledge about the work performed within their units (Barbosa & Cabral-Cardoso, 2007). These responsibilities become even more complicated in UAE due to the unique demographic imbalance of the workforce, which increases the heterogeneity of staff and faculty members. Studies show that national employees comprise less than 60% of the workforce in the public sector and less than 5% in the private sector (Al-Esia, & Skok, 2014; Bealer & Bhanugopan, 2014). Yaghi and Yaghi (2013) and Ryan (2016) described workforce demographic imbalance in UAE as a continuation of the general numeric imbalance between local and expatriate residents, where the ratio is approximately one local to nine expatriates. In addition to other responsibilities, academic managers in UAE's higher education system must succeed in managing a workforce that is culturally diverse but also unstable due to continuous turnover of the majority expatriate instructors and staff (Schoepp, 2011).

Among Arab countries, UAE implements some of the most progressive human resource management (HRM) policies that provide national managers with a major role in implementing the state's policies and strategies, such as UAE 2021, Abu Dhabi 2030 and UAE 2071 (UAE Cabinet, 2015). In order to improve leadership capabilities in UAE, the government has implemented a federal strategy focusing on training the next generations of innovative, capable, and experienced managers in all public agencies. Two examples of this strategy include the Diploma Program in Innovative Leadership, in which high achieving managers complete one year of training, and the UAE Government Leadership Program, which is highly competitive and offers publicly funded programs aimed at training mid-level managers in order to equip them with leadership skills. Despite the significance of these programs, however, little has been reported about the return, effectiveness, or value of such training (Yaghi, 2019). Moreover,

rarely do HR departments systematically assess the usefulness of training. This puts policymakers in the awkward position of requiring universities, due to governance regulations, to perform assessment so that spending on leadership training can be documented and justified, but with no record of assessment, policymakers may not be able to seek or approve more funding for training. Unfortunately, as in many other management areas in UAE, HRD and leadership training are under-researched (Yaghi, 2017).

Although universities spend hugely on training, they rarely release information about designing or assessing training programs. Therefore, it seems that a valid tool to assess the value or benefit that universities receive from leadership training is lacking (Yaghi, 2019). Most of the evaluation tends to be impression-based, in which decision makers judge the value of training based on their observations of employee performance. Some universities approach training with unrealistic expectations, in isolation of important factors that influence it. For example, trainees are often expected to gain new knowledge and to apply it successfully on the job, regardless of the availability of organizational support, administrative enabling factors, or motivational policies, for example (Madi, El Talla, Abu-Naser, & Al Shobaki, 2018; Khalifa & Ayoubi, 2015).

Assessing the transfer of training, in particular, is important because it links training policies and activities with tangible and practical outcomes. Transfer of training summarizes therefore the extent to which KSA learned in work-related training are generalized and maintained on the job (Bates, Holton, & Hatala, 2012). Since substantial investments are made in leadership training programs, decision makers would benefit from a continuous validation of instruments like the Learning Transfer System Inventory (LTSI), thereby building confidence in assessing training through a universally accepted tool. Although Khasawneh (2004), Yaghi (2006) and Yaghi, Goodman, Holton, & Bates, (2008) have validated the old Arabic version of the LTSI, this old LTSI has been developed since then benefiting from the empirical findings from varying organizational contexts and countries. Therefore, the validation of the updated version of the LTSI in Arabic (version 4), which has never been validated before in any Arab country, is expected to benefit UAE as well as other Arab countries (22 countries). The newest version of the LTSI (version 4) has only 48 items while the older version, which has been validated within an Arabic context had 89 items. This reduction of items is significant because it reflects the conceptual and empirical developments within the realm of learning transfer. As previous studies have reported important findings, the developers of the instrument refined it to produce the fourth version, which is shorter and better responsive to the results of the validation research worldwide (Prof. Bates, email exchange, 2018).

Although the research on the LTSI has reported different and sometimes inconsistent findings about applying some constructs of the instrument in different organizational or cultural contexts (see, for example, Miiro, Mazur, & Matsiko, 2012; Cifci, 2014; Liu & Chan, 2016; Sørensen, 2017), none of the previous research has reported complete invalidity of the entire instrument. Validating the Arabic version of the instrument among managers in Jordan's public sector (i.e. CALTSI) produced a loading pattern that has not been found elsewhere as some original factors from the English version. Specifically, one factor could not be validated while two entirely new factors have emerged (Yaghi, 2006). Those findings were importantly significant to testing the theory of transfer. However, the theory has not been constructed yet and the developers of the LTSI need more empirical findings to improve the instrument.

The Arabic version of the LTSI, fourth version, reflects the previous findings hence shortening the instrument from 89 to 48 is a major advantage.

The current study proposed that the new Arabic LTSI is likely to be valid in assessing leadership transfer but, due to structural differences in the workplace, significant variations were anticipated in comparison with studies that used the older versions of the instrument in other countries. Two research questions were drawn from this proposition. Research Question 1 (RQ1): is the new version of the LTSI in Arabic a valid instrument to assess leadership training transfer within the higher education system in UAE? This question assumes that the factor structure of both the Arabic and English (within the USA) versions of the LTSI are similar, but the peculiarity of UAE allows for the potential to find different perceptions about the factors that influence transfer. Moreover, the validation of the older version of the LTSI in Arabic (Classic Arabic LTSI, CALTSI) has reported patterns of factor loading that was different from those found in other research. The RQ1 will allow comparison between the validation of the Arabic versions of the old and new LTSI. Research Question 2 (RQ2): what are the factors that affect leadership learning transfer among academic managers within the UAE context? The assumption behind this question is that not all 16 factors reported in the literature have similar impacts on transfer; rather, certain factors would have stronger impact than others.

METHODS

2.1 Instrumentation

The LTSI is a self-reporting tool that asks respondents to express their views about the nature and impact of various factors related to their training and workplace environments. Thus, employing the LTSI in the study can also lay the groundwork to improve the effectiveness of designing and administering leadership training based on the input of the respondents. There are 33 items in the fourth version of the LTSI that assess the transferability of a particular training program (long- or short-term), and 15 items that assess training transfer in general.

The construction and validation of the LTSI has undergone a series of rigorous revision processes during the past two decades. As the validation process has produced important information about the transfer of training from many countries, the value of LTSI research is multifold. The process developed a largely valid instrument to assess the transferability of training across many cultural and professional settings. The LTSI accumulated useful knowledge about learning especially in the workplace, it contributed to the enhancement of our theoretical and practical understanding of training and its transfer, and it aided the continuous empirical and theoretical efforts to develop a theory on training transfer (Akhorshaideh, 2013; Jun Choi & Park, 2014; Hutchins, Nimon, Bates, & Holton, 2013).

Holton, Bates, and Ruona (2000) developed the first version of the LTSI (66 constructs) by expanding the transfer concept and linking it with several organizational and personal factors. The LTSI was developed based on a conceptual framework that consisted of eight factors, aiming to assess the organizational transfer climate (Rouiller & Goldstein, 1993). The framework suggested that transfer of training could better occur when organizational climates enhance the application of new knowledge and

skills. Later, the first version was refined, primarily excluding items that were poorly validated, in order to produce a second version. A third version was developed so that the number of questions (items) in the instrument was reduced to 89, and this version in particular has been validated twice within an Arabic cultural context (Khasawneh, 2004; Yaghi, 2006). Due to the findings of empirical research on the LTSI, the instrument was reconstructed again, and the fourth version was employed in 2012 (Muduli & Raval, 2018). The new version has only 48 items that measure the same 16 factors that were identified in the first version and were divided into two groups: 33 items measuring specific training (specific domain), and 15 items measuring training in general. The five-point Likert scale is used to measure all items.

While the majority of items assess the employees' experiences with a specific training program that they have completed, the smaller group of items assesses employees' overall perceptions about any other training that took place within their organization. Because the theory of training transfer suggests that personal, structural, organizational, and environmental factors affect training transfer, this division of the two domains allows researchers to better distinguish between them (Subedi, 2006; Yaghi et al., 2008; Holton, Bates, Bookter, & Yamkovenko, 2007). The older version of the LTSI has been rigorously translated into Arabic by Khasawneh (2004), producing the Arabic LTSI, "ALTSI" and by Yaghi (2006), producing the Classic Arabic LTSI "CALTSI" Therefore, the fourth version of the instrument did not need a new round of translation because it relied on the ALTSI and CALTSI, which were adequately and rigorously translated (Yaghi et al., 2008; Khasawneh, 2004; email exchange with Dr. Bates, 2018). Instead, the developers of the instruments have already updated the items within the LTSI in such a way that reflects the findings from the previous studies across the world. Tables 1 and 2 below show the main features of the LTSI and the reliability values calculated in this study.

2.2 Sampling Methods

Universities across the Arab World compete to improve their rankings and international reputations. State decision makers seem to have a belief that academic managers bear the burden of the practical aspects of higher education reform (Akhorshaideh, 2013; Schoepp, 2011). In fact, positioned between two important stakeholders—academics on the one side and administrators on the other academic managers must meet the needs of students, researchers, and faculty members as well as university administration leaders. Thus, academic managers are perfectly situated in a leadership position that allows them to exercise power and manage the daily business of their units, meaning that they have the responsibility to make effective decisions (Ganotice, Tang, Tsui, Villarosa, & Yeung, 2017). Moreover, this reality means that they have to justify their units' spending and achieve legitimate outcomes, including the improvement of university rankings and research productivity (Al-Widyan & Qdais, 2018; Almansour & Kempner, 2017). With this background, many prestigious universities within UAE rely on leadership training to sharpen the decision making, managerial style, leadership abilities, and other supervisory skills of their deans, associate deans, assistant deans, department heads, and program managers (i.e. academic managers). Although there is no publicly declared specific number stating the budget allocated for such training, it is likely that universities spend a great deal of money on leadership training (Hillman & Baydoun, 2018; Guessoum, 2018). Being public institutions, many universities are required by the state to show evidence of the effectiveness and accountability of their spending, which is part of the public spending scheme (Hillman & Baydoun, 2018; Ganotice et al., 2017). Therefore,

university administrations are interested in assessing leadership training mainly for two reasons: one is financial accountability relevant to good governance, and second is the practical need to improve performance. This ostensibly occurs when academic managers succeed in transferring, to their teams, the leadership KSA that they learned during the training.

This study targets academic managers and utilizes the LTSI with the aim of validating it within the academic setting of higher education in UAE. The instrument was administered to all 276 academic managers who completed leadership training programs. The training varied from three-week to six-week programs held during 2016/2017 for several cohorts of participants who come from ten public and semi-public four-year universities within the United Arab Emirates. Although the study population was relatively small, the return rate was high (88%), resulting in the analysis of 242 completed responses. The training programs aimed at providing participants with both theoretical knowledge and an array of practical skills, including forecasting, problem solving, adaptation with accelerated change, and managing accreditation work and political pressure. After one year of completing the training, the participants were asked to complete the study survey (LTSI, V.4). The method used to administer the survey was based on drop-in and pick-up, which was popular and has led to increasing the response rate (see, Yaghi, 2017). Sampling did not differentiate between respondents on the basis of job title. The structure of the various trainings received was similar in many ways as trainers mainly used lectures, simulations, case studies, small group work, and discussions. Trainees were all professionals who were familiar with academic workplace environments; therefore, training was theory-driven and coupled with practical components. Sixty-three per cent of the respondents were male and 37% were female. Eighty-one of the respondents had at least six years of experience. At least 78% of the respondents worked for four years in the same position.

Data Analysis

Data entry and data analysis were performed using SPSS (V24). In order to maintain conformity in validating the LTSI, we used similar analytical methods to those previously used in the literature (see, for example, Soerensen et al., 2017 and Zamani et al., 2016). Factor analysis was the main statistical method that has been consistently used by LTSI researchers. Exploratory Factor Analysis is suitable when validation of an instrument is needed, even when there is no solid theory available. It assumes that variables in the survey are somehow interrelated; hence, it produces a pattern of grouping the items that can help us understand transfer (Yaghi et al., 2008; Yaghi, Holton, and Bates, 2012; Holton et al., 2000; Yamnill, 2001). Some researchers also used Confirmatory factor analysis to confirm research hypotheses about potential correlations between large numbers of variables based on the relatively solid theory that it builds patterns of relationships that explain transfer (Soerensen et al., 2017). This study only uses Exploratory Factor Analysis with the principal component analysis (PCA) as the factor extraction method, based on the assumption that we want to reduce the number of items in the LTSI to the lowest possible number of factors that contain the highest percentage of variance in the study's dataset (Abdi & Williams, 2010). In order to ensure the suitability of the gathered data, a scree plot was produced (Walsh, 1990; Brown, 2015; Williams, Brown, and Onsmann, 2010). The number of extracted factors depended on a combination of variance level, scree plot, and eigenvalue greater than one (>1).

Consistent with previous research, the cutoff point was set at 0.40 for factor loading; therefore, any loading below this level was ignored.

RESULTS

The design of the LTSI assesses two domains of training, and the instrument makes a clear distinction between trainees' perceptions about a specific training program (in this case, the last leadership program completed one year earlier) and their general perceptions about any or all organizational training that they may have received in the past. Therefore, in this study, we ran factor analysis for each domain separately. This procedure is suitable because academic managers often join various kinds of training, and it cannot, therefore, be assumed that all these training programs are similar or that they produce identical perceptions.

4.1 Assessment for Factor Analysis

There are varying opinions about the adequate sample size for factor analysis. Williams, et al. (2010, p. 4-5) explain that while some statisticians suggest that 300 cases are needed, others suggest any number that is bigger than 100 cases. A thorough examination of this topic reveals that there is no minimum level of N:p ratio ("N" is sample and "p" is variable) to achieve good factor analysis but researchers can use any ratio that ranges between 3:1 and 20:1 (Hogarty, Hines, Kromrey, Ferron, and Mumford, 2005, p. 202-226). This range is utilized in the present study as the sample consisted of 242 participants or a sample to variable ratio of 5:1. In order to measure how well suited the dataset was for factor analysis, several tests were easily obtained by using SPSS. The Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Test measures sampling adequacy for each variable, thus it is a measure of the proportion of variance among LTSI variables that might be common variance. When the proportion is lower, the data will be more suited to Factor Analysis. The KMO ranges between 0 and 1, and getting a value between 0.8 and 1.0 indicates an acceptable adequacy of the sample (Cerny & Kaiser, 1977; Kaiser, 1974). Although results of the KMO test indicated an acceptable proportion, at 0.871, Bartlett's test of sphericity was also performed. Snedecor and Cochran (1989) explain that this test measures whether the pattern of correlations among the study variables is suitable for factor analysis. The test resulted in getting a significant Approximate Chi-Square value of 68441.394 with a significance level < 0.05 , which meant that the two tests provided the minimum required criteria to proceed for factor analysis. In order to ensure that the reliability levels of this Arabic version were acceptable, we ran three reliability tests, and the values of Cronbach Alpha were as follows: 0.820 for the entire survey, 0.841 for the specific domain of leadership training, and 0.788 for the general domain of training. All these measures exceed the minimum level required by specialists, which is 0.70 (Lord & Novick, 1968). Therefore, there is an acceptable level of internal consistency for the items in Arabic version of the survey. Consequently, there is probably no need to change the current translation of the instrument.

4.2 Validation of LTSI

To maintain consistency with the previous literature and therefore facilitate comparison needed for theory building, Factor analysis was performed with principal component analysis for the entire LTSI

in order to answer the first research question: “Is the LTSI a valid instrument to assess leadership training transfer within the public higher education system in UAE?” This resulted in extracting 15 factors, explaining 70.240 of the total variance in leadership training transfer. Running factor analysis for the specific training domain (items 1 to 33) resulted in extracting 11 factors that explained 65.86% of the total variance in leadership training transfer (KMO 0.817 and Bartlett’s test of sphericity 6210.409). Factor analyzing the general domain items in the LTSI (items 34 to 48), resulted in extracting 4 factors explaining 60.92% of the total variance in leadership training transfer (KMO 0.881 and Bartlett’s test of sphericity 2621.615). Compared to the old LTSI (CALTSI) within an Arabic context, Yaghi et al. (2008, p. 252-255) validated fifteen factors (4 in the general domain and 11 in the specific domain) that explained 65% of the total variance. Similar to the findings of Yaghi et al. (2008), this study could not validate one construct in the general domain, which was “performance outcomes expectations”. Therefore, it can be concluded that within the examined Arab managers’ context (public sector managers in Jordan and academic managers in UAE), the changes in job performance might not lead to valued outcomes. Yet, as Yaghi (2006) noted, issues related to the cultural understanding of what constituted “valued outcome” or “change in job performance” might have caused the consistent inability to validate this factor despite the fact that items making this factor have shown internal reliability in both studies ($\alpha=0.83$ and $\alpha=0.64$ in Jordan and UAE respectively). Based on these results, the first research question can be answered with “yes”; the LTSI (V.4) is a valid instrument within the UAE higher education institutions.

The findings in this study add evidence that the pattern of validating the LTSI outside the U.S. fluctuates, which can be attributed to contextual or methodological factors. Yamnill (2001) and Yamnill and McLean (2005) reported the validation of 16 factors in Thailand, with 11 specific training factors and 5 general training factors. In Taiwan, Chen, Holton, and Bates (2005) validated 15 factors of LTSI, 6 factors for specific training and 4 factors for general training. By using the fourth version of the LTSI, Zamani et al. (2016) reported that 11 factors were extracted for specific training domain and 5 factors for general training domain. Soerensen et al. (2017, p. 184) reported that the Danish version of the LTSI differed from that of the U.S. because the study found 9 factors in the specific training domain and 5 factors in the general training domain but with different loading patterns. In India, Mudli and Raval (2018) validated the LTSI V.4 within the insurance industry, but, unfortunately, the study did not reveal sufficient details about the outcomes of the validation process. In examining the impact of motivation to transfer on the transfer itself, Hutchins et al. (2013, p. 257) reported that 15 items of the LTSI (version 2) were usable, with the motivational construct being the strongest indicator of transfer of training among law enforcement staff.

In order to answer the second research question—“what are the factors that affect leadership learning transfer among academic managers?”—Table 3 highlights the four factors have the greatest impact on leadership training transfer compared to the other factors extracted in the specific training domain. The first factor is “Supervisor support” with average loading of .820, followed by “Motivation to transfer” with average loading of .740, then “Peer support” with average loading of .735, and, finally, “Readiness to transfer” with average loading of .725. In the general training domain, “Self-efficacy” was the strongest factor with average loading of .759, followed by “Resistance/openness to change” with

average loading of .749. Therefore, it can be asserted here that not all extracted factors in the specific as well as in the general transfer domains have the same impact on leadership transfer. Rather, the aforementioned factors seem to have the strongest impact compared to others.

DISCUSSION

The findings from exploratory factor analyses indicate that the instrument in this study is generally valid, which further strengthens the usability of the LTSI in HRD research and practice and extends its application to higher education institutions. The validation of 11 factors in the specific domain indicates that all these factors contribute, by varying degrees, to transferring new leadership KSA. Similarly, the validation of 4 factors in the general domain indicates that academic managers connect their last training experience with other leadership and non-leadership training (Sørensen, 2017; Liu & Chan, 2016). However, some important findings need to be highlighted.

It is noticed that the validation of the old LTSI in Jordan (Yaghi, 2006 and Yaghi et al., 2008) and the new fourth version of the LTSI in UAE have produced similar findings. The “performance outcomes expectation” could not be validated in either country, indicating therefore that a future development of the LTSI beyond the fourth version should closely examine the theoretical foundation of this factor. In particular, there will be a need to explain why this factor, in the old and new versions, has consistently failed to emerge as it did in the American context. While translation could play a role, the conceptuality of the factor might be more important.

Even the “Feedback/performance coaching” has loaded unexpectedly, and two of its items failed to load at all. Items from other factors loaded on different factors. In particular, when we look at “Transfer expectations,” we can see that items from other factors (in the original LTSI) have loaded on it. In order to explain this loading pattern, we can infer that because academic managers often focus on the results more than on the procedures (e.g. focusing on winning the institutional accreditation as supposed to focusing on holding meetings), they are therefore results-oriented in many aspects of their daily work. Consequently, some of the items from “Outcomes expectations” factors might have loaded on “Transfer expectation” factors, eliminating therefore this later factor, entirely. In addition, when we scrutinize the individual items of the “Outcomes expectations” factor, we can speculate that academic managers may perceive the items of this factor as part of other factors, such as motivation, supervisor support, and, most importantly, the transfer expectations. The same interpretation may apply to the “Feedback” factor, which emerged poorly. In the specific training transfer domain, the items of two factors, namely “Negative personal outcomes” and “Positive personal outcomes” can be perceived obscurely as a general “outcomes” without specifying them as positive or negative. In terms of “opportunity to use learning,” one item has loaded on this factor, which can be explained in many ways. Academic managers may perceive some of the components of this factor as a “resource” that superiors (supervisors) or peers provide rather than merely as equipment, for example. At their administrative level, “instruments” that are implied in the LTSI (e.g. item 13 and 17) may not be important for the academic managers, who can easily have access to many intangible and material tools to implement the learned KSA. Instead, academic managers, when reading about “Opportunities” in the LTSI, may think in terms of support and

encouragement, time release, opportunities for sabbaticals, teaching load reductions, research grant money, and similar opportunities that are relevant to academic managers but not indicated in the LTSI. Questions measuring this construct seem better suitable for ordinary employees rather than academic managers.

5.1 Implications for theory and practice

The results suggest that academic leadership training is transferable but that it does not occur in isolation of other factors. Many previous studies have emphasized the importance of the organizational environment (Cifci, 2014; Yaghi et al., 2007; Hutchins et al., 2013), but its particular importance in higher education has been stressed in this study. Mashat & Fardoun (2017) and Luescher (2017) asserted that academic managers mostly need two types of social and institutional support that help them apply new KSA and improve performance. Both peer and supervisor support can be of significant importance because, as Hillman & Baydoun (2018) and Al-Widyan & Qdais (2018) have indicated, academic managers in universities that strive to improve their research and teaching records regionally and globally often find themselves working in a fast changing environment. In such environments, the uncertainty produced by change can be overwhelming, especially in publicly funded institutions. Hence, as the current study confirms through the validation of the LTSI, colleagues and supervisors, especially immediate ones, may provide the social, professional, formal, and informal support needed to reduce the negative impact of organizational change as well as to reduce uncertainty and ambiguity of the workplace environment. As Yaghi (2017) and Garavan and Alhejji (2016) have explained, transferring new KSA usually faces suspicions and resistance. The support academic managers receive can reduce this negativity and improve the transferability of new KSA. Thus, it is essential that decision makers begin perceiving leadership training as an integral part of the social support system within the university workplace. As public spending is tight and universities always try to rationalize and prioritize spending, the issue of optimizing leadership training becomes crucial. Therefore, providing useful feedback and empowering academic managers (i.e. opportunity to transfer) become instrumental to sustaining learning and improving leadership in general and leadership effectiveness in particular (Almansour & Kempner, 2017; Cifci, 2014).

As this study reports, validating the LTSI shows some variations compared to other versions of the instrument used in different cultures. Therefore, the instrument continues to need further development in order to overcome not only the language factor but also the structure of the items and the labeling of each factor so that they better reflect a universal understanding of the learning phenomenon. In particular, the wording of questions in the general and specific domains may need some revision and development because, as this study showed, some questions are worded in ways that suits employees in non-academic work settings (Soerensen et al., 2017; Zamani et al., 2016). As Holton et al. (2000), Liu & Chan (2016), and Bron (2012) asserted, lacking a universally accepted (i.e. validated) instrument to assess training transfer, especially in leadership, hinders theory-building efforts. HRD requires a solid, methodologically validated instrument to reflect the solidness of the conceptual construction of learning and learning transfer. For the LTSI across organizational types and workplace settings, further research needs to be done and the refining of questions needs to continue. The fourth version of the instrument

is shorter and simpler than the previous versions, but the journey of developing the instrument seems to remain far from complete. In particular, the patterns of loading in this study suggest that the line separating “positive” and “negative,” “support” and “sanctioned,” and “capacity” and “readiness,” may seem confusing, especially for respondents in academic settings (see Table 3). Therefore, the findings from the field may be used to improve the theory of transfer and the way its factors are operationalized and measured, in addition to the wording itself (See also Sorensen et al., 2017). Undoubtedly, the consistent failure to validate the general domain construct on “performance outcomes expectations” within the Arabic context (see, Yaghi, 2006 and Yaghi et al., 2008), strongly suggests that there is a need to closely examine the conceptuality of this construct as well as the wording of its items especially that its loaded poorly (.52, .57, and .69) even within the American context (see, Bates et al., 2012, p. 563). Put differently, maybe the practical meaning of “expectations that changes in job performance will lead to valued outcomes” is not clear to respondents or it overlaps with other constructs, such as “transfer effort-performance expectations”. The fine line between expecting that transfer will make changes and that these changes are valued may need to be better outlined because experiencing change and valuing it in the workplace may overlap.

5.2 Limitations and suggestions for future research

There are some limitations to this study, which researchers are encouraged to address in future research. Avoiding the small sample size in addition to examining transfer in several countries may produce different findings. As there are twenty-two countries in the Arab World, one country may not reflect the realities that exist in other countries, especially considering that UAE can be classified within the set of more progressive states in terms of public administration development and reform (Yaghi, 2019). Relevant to this limitation, advancing HRD in the Arab World needs more research to be conducted using the CALTSI (Yaghi, 2006). The only two countries in which the old and new versions of the LTSI were validated, namely Jordan (Khasawneh, 2004; Yaghi et al. 2008) and UAE (Yaghi et al., 2012), may not reflect the political, institutional, and other contextual factors that may exist in other Arab countries, such as Egypt, Morocco, and Saudi Arabia, for example. Moreover, using the LTSI may not be sufficient to assess the impact of organizational change and reform in higher education institutions, and, therefore, researchers are recommended to expand their examination of training transfer by using qualitative and mixed methods for data collection and analysis (e.g. triangulation). Because validating the LTSI in higher education explains a relatively large proportion of the variance in leadership training transfer (ranged between 60.92% for the training general domain and 70.24% for the entire instrument), it is essential for researchers to examine whether this result has emerged due to cultural/ institutional peculiarities of the country or the institutions in which the participants worked or due to other factors that the instrument might have failed to detect.

REFERENCES

- Abdi, H., & Williams, L. J. (2010). Principal component analysis. *Wiley interdisciplinary reviews: computational statistics*, 2(4), 433-459.
- Akhorshaideh, A. (2013). *Investigating factors which influence the quality of training programmes in public universities in Jordan* (Unpublished doctoral dissertation), University of Salford, Manchester, UK.
- Al Shobaki, M. J., & Naser, S. S. A. (2016). The dimensions of organizational excellence in the Palestinian higher education institutions from the perspective of the students. *Global Journal of Multidisciplinary Studies*, 5(11), 66-100.
- Al-Esia, Z., & Skok, W. (2014). Arab knowledge sharing in a multicultural workforce: A dual case study in the UAE. *Arabian Journal of Business and Management Review*, 4(4), 1-10.
- Al-Husseini, S., & Elbeltagi, I. (2016). Transformational leadership and innovation: a comparison study between Iraq's public and private higher education. *Studies in Higher Education*, 41(1), 159-181.
- Almansour, S., & Kempner, K. (2017). The challenges of delivering public good in Arab universities: faculty perspectives. *Educational Research for Policy and Practice*, 16(3), 219-234.
- Al-Widyan, M. I., & Qdais, H. A. (2018). Quality Assurance at Jordan University of Science and Technology (JUST): Integrating Administrative Quality and Academic Accreditation. In *The Future of Higher Education in the Middle East and Africa* (pp. 21-31). Springer, Cham.
- Ashour, S., & Fatima, S. K. (2016). Factors favouring or impeding building a stronger higher education system in the United Arab Emirates. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 38(5), 576-591.
- Barbosa, I., & Cabral-Cardoso, C. (2007). Managing diversity in academic organizations: A challenge to organizational culture. *Women in Management Review*, 22(4), 274-288.
- Bates, R., Holton III, E. F., & Hatala, J. P. (2012). A revised learning transfer system inventory: factorial replication and validation. *Human Resource Development International*, 15(5), 549-569.
- Bealer, D., & Bhanugopan, R. (2014). Transactional and transformational leadership behaviour of expatriate and national managers in the UAE: a cross-cultural comparative analysis. *The International Journal of Human Resource Management*, 25(2), 293-316.
- Bron, R. (2012). *Transfer of and for learning-A study on a new transfer component and its influencing factors* (Unpublished Master's thesis), University of Twente, Enschede, Netherlands.
- Brown, T. A. (2015). The common factor model and exploratory factor analysis. *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research*, 12-37.
- Cerny, B. A., & Kaiser, H. F. (1977). A study of a measure of sampling adequacy for factor-analytic correlation matrices. *Multivariate Behavioral Research*, 12, 43-47.

- Chatterjee, A., Pereira, A., & Sarkar, B. (2018). Learning transfer system inventory (LTSI) and knowledge creation in organizations. *The Learning Organization*, 25(5), 305-319.
- Chen, H. C., Holton III, E. F., & Bates, R. (2005). Development and validation of the learning transfer system inventory in Taiwan. *Human Resource Development Quarterly*, 16(1), 55-84.
- Cifci, O. S. (2014). *Transfer system factors on training transfer with regard to trainee characteristics and contextual variables: a case of the Central Bank of the Republic of Turkey*. (Unpublished doctoral dissertation), He Graduate School of Social Sciences, Middle East Technical University, Ankara, Turkey.
- Ganotice Jr., F. A., Tang, H. H. H., Tsui, G., Villarosa, J. B., & Yeung, S. S. (2017). Globalization of World University Rankings and Its Impact on Asian Universities. In *World University Rankings and the Future of Higher Education* (pp. 329-344). IGI Global.
- Garavan, T. N., & Alhejji, H. A. (2016). Human Resource Development in the Middle East. In *Global Human Resource Development* (pp. 160-179). Routledge.
- Guessoum, N. (2018). Is Liberal Arts Education a Good Model for Arab Universities?. In *Universities in Arab Countries: An Urgent Need for Change* (pp. 175-185). Springer, Cham.
- Harman, K. (2002). Merging divergent campus cultures into coherent educational communities: Challenges for higher education leaders. *Higher Education*, 44(1), 91-114.
- Hillman, J. R., & Baydoun, E. (2018). The Future of Universities in the Arab Region: A Review. In *Universities in Arab Countries: An Urgent Need for Change* (pp. 1-53). Springer, Cham.
- Hogarty, K. Y., Hines, C. V., Kromrey, J. D., Ferron, J. M., & Mumford, K. R. (2005). The quality of factor solutions in exploratory factor analysis: The influence of sample size, communalities, and overdetermination. *Educational and Psychological Measurement*, 65(2), 202-226.
- Holton III, E. F., Bates, R. A., & Ruona, W. E. (2000). Development of a generalized learning transfer system inventory. *Human resource development quarterly*, 11(4), 333-360.
- Holton III, E. F., Bates, R. A., Bookter, A. I., & Yamkovenko, V. B. (2007). Convergent and divergent validity of the learning transfer system inventory. *Human Resource Development Quarterly*, 18(3), 385-419.
- Hutchins, H. M., Nimon, K., Bates, R., & Holton, E. (2013). Can the LTSI predict transfer performance? Testing intent to transfer as a proximal transfer of training outcome. *International Journal of Selection and Assessment*, 21(3), 251-263.
- Jun Choi, H., & Park, J. H. (2014). The relationship between learning transfer climates and innovation in public and private organizations in Korea. *International Journal of Manpower*, 35(7), 956-972.
- Kaiser, H. F. (1974). An index of factorial simplicity. *Psychometrika*, 39(1), 31-36.

- Khalifa, B., & Ayoubi, R. M. (2015). Leadership styles at Syrian higher education: What matters for organizational learning at public and private universities? *International Journal of Educational Management*, 29(4), 477-491.
- Khasawneh, S. (2004). *Construct Validation of an Arabic Version of the Learning Transfer System Inventory (LTSI) for Use in Jordan* (Unpublished doctoral dissertation), The School of Human Resource Education and Workforce Development, Louisiana State University, Baton Rouge, USA.
- Lacerenza, C. N., Reyes, D. L., Marlow, S. L., Joseph, D. L., & Salas, E. (2017). Leadership training design, delivery, and implementation: A meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 102(12), 1686.
- Liu, A. M., & Chan, I. Y. (2016). Critical Role of the Learning Transfer Climate in Fostering Innovation in Construction. *Journal of Management in Engineering*, 33(3), 04016050.
- Lord, F., and Novick, M. (1968). *Statistical theories of mental test scores*. Reading: Addison-Wesley Publishing Company.
- Luescher, T. M. (2017). Higher education expansion in Africa and Middle East. *Encyclopedia of International Higher Education Systems and Institutions*, 1-3.
- Madi, S. A., El Talla, S. A., Abu-Naser, S. S., & Al Shobaki, M. J. (2018). The Organizational Structure and its Impact on the Pattern of Leadership in Palestinian Universities. *International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS)*, 2(6), 1-25.
- Mashat, A. S., & Fardoun, H. M. (2017). King Abdulaziz University Path to the Excellence: Mapping between Accreditation and Ranking Systems. In *World University Rankings and the Future of Higher Education* (pp. 436-471). IGI Global.
- Miuro, R. F., Mazur, R. E., & Matsiko, F. B. (2012). Factors in the Transfer of Governance-Facilitation Skills within Farmers' Marketing Organizations in Uganda. *The Journal of Agricultural Education and Extension*, 18(3), 231-245.
- Muduli, A., & Raval, D. (2018). Examining the role of work context, transfer design and transfer motivation on training transfer: Perspective from an Indian insurance industry. *European Journal of Training and Development*, 42(3/4), 266-282.
- Naser, S. S. A., Al Shobaki, M. J., & Amuna, Y. M. A. (2016). Promoting Knowledge Management Components in the Palestinian Higher Education Institutions-A Comparative Study. *International Letters of Social and Humanistic Sciences*, 73, 42-53.
- Rouiller, J. Z., & Goldstein, I. L. (1993). The relationship between organizational transfer climate and positive transfer of training. *Human Resource Development Quarterly*, 4(4), 377-390.
- Ryan, J. C. (2016). Old knowledge for new impacts: Equity theory and workforce nationalization. *Journal of Business Research*, 69(5), 1587-1592.

- Ryan, J. C., & Berbegal-Mirabent, J. (2016). Motivational recipes and research performance: A fuzzy set analysis of the motivational profile of high performing research scientists. *Journal of Business Research*, 69(11), 5299-5304.
- Schoepp, K. W. (2011). The path to development: Expatriate faculty retention in the UAE. *International Education*, 40(2), 58-75.
- Shamia, M. J., Al Shobaki, M. J., Abu-Naser, S. S., & Amuna, Y. M. A. (2018). *Using the Asian Knowledge Model "APO" as a determinant for performance excellence in universities- Empirical Study at Al-Azhar University-Gaza*.
- Snedecor, G. W., & Cochran, W. G. (1989). *Statistical methods* (8th ed.). Iowa State University Press, ISBN 978-0-8138-1561-9.
- Soerensen, P., Stegeager, N., & Bates, R. (2017). Applying a Danish version of the Learning Transfer System Inventory and testing it for different types of education. *International Journal of Training and Development*, 21(3), 177-194.
- Sørensen, P. (2017). What research on learning transfer can teach about improving the impact of leadership-development initiatives. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 69(1), 47.
- Subedi, B. S. (2006). Cultural factors and beliefs influencing transfer of training. *International Journal of Training and Development*, 10(2), 88-97.
- Peres-Neto, P. R., Jackson, D. A., & Somers, K. M. (2005). How many principal components? Stopping rules for determining the number of non-trivial axes revisited. *Computational Statistics & Data Analysis*, 49(4), 974-997.
- UAE Cabinet (September 20, 2019). Mohammed Bin Rashid Launches Five-Decade Government Plan 'UAE Centennial 2071'. Available <https://uaecabinet.ae/en/details/news/mohammed-bin-rashid-launches-five-decade-government-plan-uae-centennial-2071>
- Walsh, A. (1990). *Statistics for the social sciences, with computer application*. New York: Harper & Row.
- Wang, A. Y., & Frederick, C. M. (2018). Leadership in higher education: Opportunities and challenges for psychologist-managers. *The Psychologist-Manager Journal*, 21(3), 197.
- Waterbury, J. (2018). Governance of Arab Universities: Why Does It Matter? In *Universities in Arab Countries: An Urgent Need for Change* (pp. 55-70). Springer, Cham.
- Williams, B., Onsmann, A., & Brown, T. (2010). Exploratory factor analysis: A five-step guide for novices. *Australasian Journal of Paramedicine*, 8(3), 1-13.
- Yaghi, A. (2006). *Training transfer in human resources management: A field study on supervisors* (Unpublished doctoral dissertation), Mississippi State University.
- Yaghi, A. (2017). Adaptive organizational leadership style: Contextualizing transformational leadership in a non-western country. *International Journal of Public Leadership*, 13(4), 243-259.

- Yaghi, A. (2019). *The Science of Public Policy and its Applications* (in Arabic). Cairo, Egypt: Arab Organization for Administrative Sciences.
- Yaghi, A., & Yaghi, I. (2013). Human resource diversity in the United Arab Emirates: empirical study. *Education, Business and Society: Contemporary Middle Eastern Issues*, 6(1), 15-30.
- Yaghi, A., Morris, J. C., & Gibson, P. A. (2007). Identifying Organizational Culture. *Dirasat: Human & Social Sciences*, 34, 871-884.
- Yaghi, A., Goodman, D., Holton, E. F., & Bates, R. A. (2008). Validation of the learning transfer system inventory: A study of supervisors in the public sector in Jordan. *Human Resource Development Quarterly*, 19(3), 241-262.
- Yaghi, A., Holton, E., & Bates, R. (2012). Utilizing path analysis to examine the expectancy model in training transfer in human resource management. *Arab Journal of Administrative Sciences*, 19(1), 107-125.
- Yamhill, S. (2001). *Factors affecting transfer of training in Thailand*. (Unpublished doctoral dissertation), University of Minnesota.
- Yamhill, S., & McLean, G. N. (2005). Factors affecting transfer of training in Thailand. *Human Resource Development Quarterly*, 16(3), 323-344.
- Zamani, N., Ataei, P., & Bates, R. (2016). The use of the Persian translation of the Learning Transfer System Inventory in the context of agricultural sustainability learning in Iran. *International Journal of Training and Development*, 20(1), 92-104.

Table 1: Mapping Old and New Versions of the LTSI

Name of Factor	Items measure each factor in old LTSI*	Items measure each factor in the fourth version of LTSI "V.4"***	LTSI items removed from old version
<i>Specific Leadership Training Domain:</i>			
1. Learner readiness	1 9 10 13	1 8 9	13
2. Motivation to transfer	2 3 4 5	2 3 4	4
3. Personal outcomes- positive	6 16 17 7 8 15 22	5 6 7	16 17 15 18 22
4. Personal outcomes- negative	14 21 23 24	12 15 16	24
5. Personal capacity to transfer	19 25 26 27 11 12 20	10 11 14	19 25 26 27
6. Peer support	28 29 30 31	18 19 20	31
7. Supervisor support	32 33 37 39 40 43	21 22 26	37 39 40
8. Supervisor sanctions	35 38 44 45 34 36 41 42 46	23 24 25	38 44 45 34 41 42
9. Perceived content validity	47 48 49 58 59	27 28 49	58 59
10. Transfer design	52 53 54 55	30 31 32	52
11. Opportunity to use learning	56 60 61 63 50 51 57 62	17 13 33	60 61 63 50 62
<i>General Training Domain:</i>			
12. Transfer effort-performance expectations	65 66 69 71	34 35 38	69
13. Performance outcomes expectations	64 67 68 70 72	36 37 39	64 70
14. Resistance/openness to change	73 74 75 76 77 68	40 41 42	73 75 78
15. Performance self-efficacy	82 83 84 85	45 46 47	82
16. Feedback/performance coaching	79 86 87 89 80 81 88	48 43 44	79 87 89 88
Total items	89	48	41

Sources: *Yaghi (2006) and Yaghi, Holton, and Bates (2012). **Personal communication with Prof. R. Bates on November 25, 2018.

Table 2: The Fourth Version of LTSI and its Items

Name and definition of each factor*	Number of items	Cronbach α
Specific Leadership Training Domain:	33	0.841
1. Learner readiness	The extent to which academic managers are prepared to enter and participate in the leadership training	0.78
2. Motivation to transfer	The direction, intensity, and persistence of efforts toward utilizing the learned leadership skills and knowledge in the workplace	0.86
3. Personal outcomes- positive	The degree to which applying leadership training on the job leads to outcomes that are positive for the academic manager	0.72
4. Personal outcomes- negative	The extent to which academic managers believe that applying leadership skills and knowledge learned in the training will lead to negative outcomes at work	0.62
5. Personal capacity to transfer	The extent to which academic managers have the time, energy, and mental space in their work lives to make the changes required to transfer the leadership learning to the job	0.69
6. Peer support	The extent to which peers (other academic managers) reinforce and support the utilization of learned leadership KSA on the job	0.87
7. Supervisor support	The extent to which superiors (e.g. provost, chancellor) reinforce and support the utilization of the learned leadership KSA on the job	0.92
8. Supervisor sanctions	The extent to which academic managers perceive negative responses from their superiors when applying leadership skills learned in training	0.88
9. Perceived content validity	The extent to which trainees judge the content of training to accurately reflect their job requirements	0.59
10. Transfer design	The degree to which (a) leadership training has been designed and delivered to give academic	0.77

	managers the ability to transfer training to the job, and (b) training instruction matches job requirements	
11. Opportunity to use learning	The extent to which academic managers are provided with or obtain resources and tasks on the job enabling them to use leadership KSA learned in the leadership training	0.66
General Training Domain:		.788
12. Transfer effort-performance expectations	The expectations that effort devoted to transferring learning will lead to changes in job performance	0.60
13. Performance outcomes expectations	The expectation that changes in job performance will lead to valued outcomes	0.64
14. Resistance/openness to change	The extent to which prevailing group norms are perceived by individuals to resist or discourage the utilization of KSA acquired in training	0.88
15. Performance self-efficacy	An individuals' general beliefs that they are able to change their performance when they want to do so	0.83
16. Feedback/performance coaching	Formal and informal indicators from the university/college about the job performance of an academic manager	0.79

*Definitions are adapted with minor alteration from Holton et al. (2000) and Yaghi et al. (2012).

Table 3: Rotated Components Matrix for the Specific Training Transfer Domain (Items 1 to 33)

Item/ Factor*	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2	.816										
3	.710										
4	.694										
6	(.493)	.741									
1		.682									
8		.708									
9		.770									
7			.741								
12			.739								
15	(.413)		.693								
6			.741								
16				.617							
10					.569						
13					.658						
17					.831						
18		(.529)				.725					
19						.747					
20	(.511)					.779					
43						.691					
48						.734					
21							.798				
22							.845				
26							.819				
24								.718			
25								.684			
27									.826		
28										.731	

29												.522
30												.507
31												.729
32												.580
33												.605
Average Loading	.740	.725	.728	.617	.683	.735	.820	.701	.693	.605	.605	

*N= 242. Principal Component Analysis is used to extract factors. Loading ≥ 0.40 . Eigen value > 10 .
Factors and average loadings include the following: 1. Motivation to transfer (.740); 2. Learner readiness (.725); 3. Personal outcomes-positive (.728); 4. Personal outcomes-negative (.617); 5. Personal capacity (.683); 6. Peer support (.735) 7. Supervisor support (.820); 8. Supervisor sanction (.701); 9. Content validity (.693); 10. Transfer design (.605); 11. Opportunity to use learning (.605).

Table 4: Rotated Components Matrix for the General Training Transfer Domain (Items 34 to 48)

Item/ Factor*	1	2	3	4
34	.773			
35	.741			
38	.668			
36	.602			
40		.835		
41		.818		
42		.596		
45			.712	
46			.806	
44				.667

N= 242. Principal Component Analysis is used to extract factors. Loading ≥ 0.40 . Eigen value > 10 .

**Factors include the following: 1. Transfer effort-performance expectations 2. Resistance/ openness to change 3. Performance self-efficacy 4. Feedback/performance coaching.*

Zrównoważony rozwój jako odpowiedź na wyzwania XXI wieku

Magdalena WINIARSKA¹

¹ Gdynia Maritime University, POLAND

Wyzwania XXI wieku

- problemy demograficzne,
- zagrożenia ekologiczne,
- nierówności społeczne,
- zagrożenia terrorystyczne,
- przestępczość zorganizowana.

[Ziemia – Wikipedia, wolna encyklopedia](#)

Zrównoważony i trwały rozwój

Proces mający na celu zaspokojenie aspiracji rozwoju **obecnego pokolenia**, w sposób umożliwiający realizację samych dążeń **następnym pokoleniom**.

(pierwsza sformułowana definicja zawarta w Raporcie Światowej Komisji Środowiska i Rozwoju z 1987 roku)

Rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń.

(definicja zawarta w Ustawie Prawo Ochrony Środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. w art. 3 pkt 50)

Zrównoważony i trwały rozwój. Jak go osiągnąć ?

Osiągnięcie tego celu wymaga zróżnicowanych w perspektywie długookresowej, zintegrowanych działań na całym świecie w trzech kluczowych obszarach:

- 1) odpowiedzialny, długookresowy wzrost gospodarczy wszystkich narodów i społeczności oraz równomierny podział korzyści,
- 2) ochrona zasobów naturalnych i środowiska,
- 3) rozwój społeczny.

Zrównoważony i trwały rozwój

ANALIZA EKONOMICZNA

ANALIZA SPOŁECZNA

ANALIZA EKOLOGICZNA

EFEKT SYNERGII

Zrównoważony i trwały rozwój

- ✓ WYZWANIE dla konwencjonalnego myślenia i działania,
- ✓ PERSPEKTYWA CZASOWA długo- i krótko-terminowa,
- ✓ ELEMENTY istotne do podejmowania decyzji,
- ✓ POWIĄZANIA między ludźmi oraz życie społeczne,
- ✓ TWÓRCZA INNOWACJA
- ✓ PROCES a nie stan docelowy
- ✓ IDEA WSPÓLRZĄDZENIA
- ✓ IDEA WSPÓŁODPOWIEDZIALNOŚCI
- ✓ IDEA TROSKI
- ✓ ELEMENT UNIWERSALNY, jak i uzależniony od kontekstu...

Droga do koncepcji rozwoju zrównoważonego na świecie

- 1713 rok praca pt. Sylvicultura oeconomica Hans Carl von Carlowitz,
- książka Man and Nature - George Perkins Marsh (1801–1882),
- 1962 rok Cicha wiosna Rachel Carson,
- 1972 rok raport Granice wzrostu,
- 2009 rok artykuł Revisiting the Limits to Growth After Peak Oil, Ch.A. Hall i J.W. Day,
- 1987 rok raport Nasza wspólna przyszłość,
- 2006 rok książka Zrównoważony rozwój Jan Berdo.

Idea zrównoważonego i trwałego rozwoju na świecie

- 1968 rok interdyscyplinarny program „Człowiek i biosfera”,
- 1972 rok Deklaracja Sztokholmska składająca się ze wstępu i 26 zasad,
- 1992 rok Konferencja Narodów Zjednoczonych w Rio de Janeiro,
- 1998 rok Konwencja z Aarhus,
- 2000 rok Szczyt Milenijny Organizacji Narodów Zjednoczonych,
- 2002 rok w Johannesburgu II Światowego Szczytu Ziemi,
- 2012 rok Szczyt Ziemi w Rio de Janeiro „Rio+20”, przyjęto dokument *Future We Want*,
- 2015 rok program Agenda 2030,

Idea zrównoważonego i trwałego rozwoju w Europie

- 1992 rok Traktat o Unii Europejskiej,
- 1997 rok Traktat Amsterdamski,
- 2000 rok Traktat w Lizbonie,
- 2001 rok szczyt w Goeteborgu,
- 2010 rok strategia Europa 2020,
- 2016 rok komunikat pt. Kolejne kroki w kierunku zrównoważonej przyszłości Europy,
- 2016 rok ramy działania na rzecz klimatu i energii na 2030 r.,
- 2020 rok przedstawienie Europejskiego Prawa Klimatycznego, którego mierzalnym celem byłoby osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 r.

Cele Zrównoważonego Rozwoju. Czego dotyczą Cele?

Zródło grafiki: <https://globalna.ceo.org.pl/aktualnosci/wdzieniedukacji-elobalnej-2017> [dostęp 02.01.2021]

Europa we wskaźnikach

WSKAŹNIK	JEDNOSTKA MIARY WSKAŹNIKA	ROK OPRACOWANIA STRATEGIA EUROPA 2020	ROK 2019	CEL STRATEGII EUROPA 2020
Wskaźnik zatrudnienia ludzi w wieku 20-64 lata	% populacji	68,6	73,9	75
inwestowanie 3% PKB Unii Europejskiej w badania i rozwój	% PKB	1,93		3
wcześniejsze zakończenie edukacji szkolnej poniżej 10%	% populacji osób z grupy wiekowej 18-24 lata	13,9	10,3	10
wskaźnik 40% osób z grupy wiekowej 30-34 lata z ukończoną edukacją trzeciego stopnia	% populacji osób z grupy wiekowej 30-34 lata	33,8	41,6	40
Zmniejszenie ryzyka ubóstwa i wykluczenia społecznego	Miliony	117,907	107,535	20
emisja gazów cieplarnianych	Indeks 1990=100	87,31	76,76 *	80
Udział energii ze źródeł odnawialnych w finalnej konsumpcji energii	%	13,6	18,876	20
Konsumpcja energii pierwotnej	% oszczędność	17,8	15,35*	20
Konsumpcja energii finalnej	% oszczędność	12,57	16,49*	20

*Dostępne dane dla 2018,

opracowanie własne na podstawie danych ze strony EUROSTATU <https://ec.europa.eu/Eurostat/europe-2020-indicators> [dostęp 07.01.2021]

Dla kogo Cele Zrównoważonego Rozwoju?

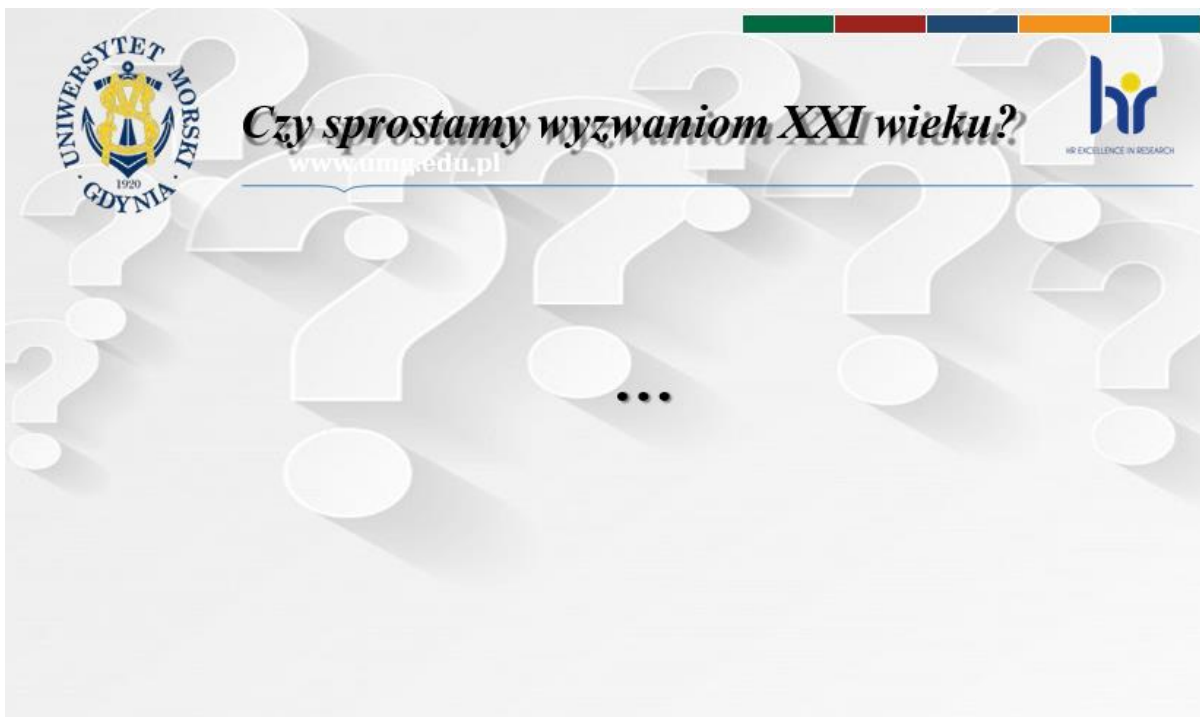

- państwa
- sektor prywatny
- media
- organizacje pozarządowe
- każdy z nas

Czy sprostamy wyzwaniom XXI wieku?

www.umg.edu.pl

Literatura

- Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii, Strategia Europa 2020, <https://www.gov.pl/web/rozwoj-praca-technologie/strategia-europa-2020> [dostęp 10.01.2021].
- Komisja Europejska, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Strasburg 22.11.2016, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016DC0739&from=PL> [dostęp: 10.01.2021].
- European Commission, Lisbon Strategy evaluation document, Brussels, 2.02.2010, https://ec.europa.eu/archives/growthandjobs_2009/pdf/lisbon_strategy_evaluation_en.pdf [dostęp: 10.01.2021].
- Rada Unii Europejskiej, Konkluzje w prezydencji, 17.07.2006, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/PL/ec/90116.pdf [dostęp: 10.01.2021].
- European Commission, Lisbon Strategy evaluation document, Brussels, 2.02.2010, https://ec.europa.eu/archives/growthandjobs_2009/pdf/lisbon_strategy_evaluation_en.pdf [dostęp: 10.01.2021].
 - Traktat o Unii Europejskiej, Maastricht, 7.02.1992,
 - http://oide.sejm.gov.pl/oide/images/files/dokumenty/traktaty/Traktat_z_Maastricht_PL_1.pdf [dostęp: 09.01.2021].
 - Zob. Traktat o Unii Europejskiej, Postanowienia wspólne, art. A, s. 5, http://oide.sejm.gov.pl/oide/images/files/dokumenty/traktaty/Traktat_z_Maastricht_PL_1.pdf [dostęp 10.01.2021], zob. też Parlament Europejski, O Parlamencie, <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/pl/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/maastricht-treaty> [dostęp: 10.01.2021].
 - Eur Lex, Traktat z Amsterdamu. Streszczenie dokumentu, <https://eur-lex.europa.eu/summary/PL/4301858> [dostęp 10.01.2021].
 - Zob. Parlament Europejski, O Parlamencie, <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/pl/democracy-and-human-rights/fundamental-rights-in-the-eu> [dostęp: 10.01.2021].
 - Zob. Parlament Europejski, O Parlamencie, <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20070205STO02703+0+DOC+XML+V0//PL> [dostęp 10.01.2021].
 - Eurostat. Statistic Explained, Glossary: Lisbon Strategy, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Lisbon_Strategy [dostęp 10.01.2021].
 - European Parliament, Lisbon European Council 23 and 24 march 2000 presidency conclusions, https://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm [dostęp 10.01.2021].
 - Europejski Komitet Regionów, Wiodącą zasadą dla Europy musi być zrównoważony rozwój, <https://cor.europa.eu/pl/news/Pages/sustainability-needs-to-be-guiding-principle-for-europe.aspx> [dostęp: 09.01.2021].
 - Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, sporządzona w Aarhus dnia 25 czerwca 1998 r.,

<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20030780706/O/D20030706.pdf> [dostęp: 09.01.2021].

- S. Czaja, Czynniki niedostatecznej realizacji Milenijnych Celów Rozwoju – analiza Globalna, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” nr 452, s. 18.

Ortaöğretim Öğretmenlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Algıları

Dr. Mahire ASLAN¹

Öz

Ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algılarını analiz etmeyi amaçlayan bu araştırmada genel tarama modeline dayalı betimsel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini 2020-2021 öğretim yılında Malatya ilinin Battalgazi ve Yeşilyurt ilçe merkezinde bulunan ortaöğretim okullarında (lise) görev yapan 972 öğretmen; örneklemini ise bu evrenden random olarak belirlenen 195 öğretmen oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak “Okul Rehberlik Hizmetlerine Dönük Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır.

Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Ortaöğretim öğretmenlerinin okullardaki (lise) rehberlik hizmetlerine ilişkin algılarının genel olarak olumlu olduğu belirlenmiştir.
2. Cinsiyet değişkenine göre, ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları, erkek öğretmenler lehine anlamlı farklılık göstermektedir.
3. Meslekteki kıdem değişkeni açısından öğretmenlerin rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
4. Branş değişkeninin, öğretmenlerin rehberlik hizmetlerine ilişkin algılarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir.
5. Öğrenim düzeyi değişkeni açısından öğretmenlerin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları arasında, yüksek lisans ve doktora yapan öğretmenler lehine anlamlı bir farklılık vardır.
6. Ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları arasında “mezun olunan öğretim kurumu” değişkenine göre, Eğitim Fakültesi mezunu olanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunduğu saptanmıştır.

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Eğitim Fakültesi, İnönü Üniversitesi, TÜRKİYE.

7. Çalışılan okul türü değişkeni açısından, öğretmenlerin rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Anahtar sözcükler: Okul rehberlik hizmetleri, ortaöğretim, ortaöğretim öğretmeni.

GİRİŞ

Küreselleşen ve hızla değişen dünyada toplumlar, bu değişime ayak uydurabilmek ve varlığını sürdürebilmek için birtakım tedbirler almak durumundadır. Bu tedbirlerin alınacağı en temel kurum da, kültürel aktarımın ve somut uygulamaların yapıldığı, eğitim öğretim faaliyetleri ile öğrencilerin akademik anlamda geliştirildiği toplumun en önemli öğelerinden biri olan okuldur. Eğitim kurumunun en tipik örgütü olan okullar, yetiştirdiği insangücü ve beyin gücü nedeniyle bir toplumun bugünü kadar yarınını da belirlemede oldukça önemli bir rol oynamaktadır.

Okulun üstlendiği roller sosyal, politik ve ekonomik bir içerik taşımakta ve tüm bu rollerin öznesini genelde “insan”, özelde ise “öğrenci” oluşturmaktadır. Okulun sosyal görevi, bireyi geleceğe hazırlarken toplumsal norm ve değerleri bireye aktarmaktır. Bu sayede kültürel süreklilik ve gelişim sağlanmış olacak, birey toplumsallaşacaktır. Okulun politik görevi, bireye devlet sistemine ve hiyerarşisine sadakati aşlamak, potansiyel liderlik özelliğine sahip bireyleri hem ortaya çıkarmak ve hem de yetiştirmektir. Okulun ekonomik görevi ise toplumun gelecek yıllarda gereksinin duyacağı üretici işgücünü yetiştirmektir (Bursalıoğlu, 2002).

Okul toplumla karşılıklı etkileşim içinde olup toplumu geleceğe taşıyan, ona yeni değerler katan, kültürel aktarımı, değişmeyi ve gelişmeyi sağlayan, hammaddesi ve çıktısı insan olan, özel bir çevreye sahip eğitim örgütüdür. Yetiştirdiği kuşaklar aracılığıyla toplumun geleceğinin inşasında temeli oluşturan okullar, günümüz dünyasında yeniliklere ve değişimlere sürekli yanıt verebilmek durumundadır. Okulların bu koşulu sağlaması, işleme sürecindeki öğrencileri ve onların beklentilerini daha çok dikkate almasıyla olanaklıdır.

Öğrenciler okulların merkezinde yer alır; çünkü okulun temel işlevleri onlar aracılığıyla hayata geçirilmekte ve toplumsal fayda da bu yolla sağlanmaktadır. Okullarda farklı akademik becerilere sahip öğrencilerin belirlenen standartlara ulaşması hedeflenmektedir. Öğrencinin okul dışındaki sosyal çevresi ile sosyo-ekonomik durumu başarısının tek belirleyicisi değildir. Öğretmenler öğrencilerin başarabileceğini inanmaktadır, bu nedenle yüksek beklentiler içindedirler. Öğrenciler okul faaliyetlerinde görev almaya heveslidir ve bu konuda öğretmenler ve okul yöneticileri tarafından desteklenir, teşvik edilirler. Okul programlarının hazırlanmasında öğrencilerin üst düzeyde akademik standartlara ulaşması hedeflenir. Akademik program içeriği hazırlanırken de öğrencilerin yaşamları boyunca ihtiyaç duyabilecekleri beceriler kazandırılması hedeflenir. Bunlar arasında temel iletişim becerileri, vatandaşlık becerileri, bilgiye ulaşma ve analiz etme gibi beceriler yer almaktadır. Tüm bu açılardan “öğrenci merkezli eğitim” yaklaşımını uygulamaya yansıtılabilmek için öğrencilere temel rehberlik hizmetlerinin verilmesi esastır.

Okullardaki “Rehberlik Hizmetleri” yoluyla öğrencinin kendi benliğini tanıması, anlaması, kabul etmesi ve yeteneklerini optimal düzeyde kullanması, olgunlaşması ayrıca çevresinde geçirdiği öğrenme tecrübelerine dayanarak daha rasyonel ve bilinçli, daha uygun kararlar vermesi olanağı yaratılabilmektedir. Rehberlik Hizmetleri öğrenen bireyin neleri ne kadar öğrenmesinden çok, nasıl öğrenmesi gerektiğini öğrenmesine ve buna ilişkin beceri, bilgi ve tavırları kazanmasına olanak sağlayan etkinliklerden oluşmaktadır (Özoğlu, 1977). Okullar bireylere yalnızca bilgiler öğretene, onları sınavlara hazırlayan kurumlar değildir. Bireyin sosyal, psikolojik ve hatta fizyolojik açıdan gelişmesine yardımcı olan etkileşimin yoğun olduğu kurumlardır. Bu nedenle rehberlik hizmetlerinin en yoğun ihtiyaç hissedildiği kurumlar da yine okullar olmaktadır (Öztürk, 2018).

Çağdaş eğitimde öğrenci kendi gelişimine katkı sağlayabilecek sorumlu kişi olarak görülür. Bu sorumluluğu desteklemede uygun eğitim ortamlarını ve psikolojik yardım ve rehberlik hizmetleri birimlerini oluşturmak okulların görevidir. Bu nedenle eğitim ve rehberlik hizmetleri iç içedir. Eğitimin verildiği en temel kurum olan okulların ve rehberlik hizmetlerinin en esas hedefi, bireylerin bütünüyle gelişmelerine yardımcı olmaktır. Eğitimin rehberlikten ayrı bir süreç olarak yürütülmesi imkânsızdır. Öğrencilerin, eğitim ihtiyaçlarının karşılanması, öğrenmedeki güçlüklerinin ortadan kaldırılması, problem çözme becerilerini öğrenmesi ve yaşamının her döneminde bu becerileri kullanması, kısaca onun kişisel gelişim ve gerçekleşim gereksinimlerinin karşılanması için eğitimde rehberlik hizmetlerinin verilmesi gerekmektedir (Yeşilyaprak, 2015).

Rehberlik çalışmalarının yürütülmesi ve uygulanması bir takım çalışması gerektirir. Rehberlik hizmetlerinin amacına ulaşması için okul yöneticileri, rehber öğretmenler ve sınıf rehber öğretmenleri işbirliği ve eşgüdüm içinde çalışmalıdır. Bu takım çalışmasında yöneticilerin, rehber öğretmenlerin ve sınıf rehber öğretmenlerinin yönetmeliklerle belirlenmiş görevleri vardır. Sınıf rehberlik programında yer alan etkinlikler okul müdürünün kontrolünde, rehber öğretmenin rehberliğinde sınıf rehber öğretmenleri tarafından uygulanmaktadır. Okullardaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sağlıklı yürütülmesi için yöneticilerin, sınıf rehber öğretmenlerinin ve rehber öğretmenlerin rehberlik hizmetleri ile ilgili görevlerinin bilincinde olmaları, bu görevlerini yerine getirmeleri için istekli, bilgili ve rehberlik çalışmaları hakkında olumlu bir tutuma sahip olmaları gereklidir (Kılıç, 2010). Rehberlik hizmetleri planlı, programlı ve sistemli faaliyetlerdir. Bu nedenle bu hizmetlerin hiyerarşik bir şekilde örgütlenmesi, görev ve sorumlulukların belirlenmesi gereklidir. Örgütlenme Milli Eğitim Bakanlığı’ndan başlayarak, il ve okul düzeyine kadar devam eder. Okuldaki yönetici, sınıf ve branş öğretmeni ve rehber öğretmenlerin görev ve sorumlulukları yönetmeliklerle belirlenmiştir.

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. Öğrenci Kişilik Hizmetleri

Öğrencinin eğitimden daha etkili ve düzenli faydalanabilmesi için kurulan, bu amaçla imkânların artırılmasına ve sorunların çözülmesine yönelik hizmetlerden biridir. Rehberlikte bireyi “öğrenen” olarak ele alan önemli bir kavramdır. Bireyin “öğrenen” olarak ele alınması, onun büyümesine ve gelişmesine, kendi çevresini ve yaşamını bilinçli olarak kontrol etmesine ve dolayısıyla özgür ve etkin bir birey olmasına katkı sağlamaktadır (Akkaya, 2015).

Öğrenci kişilik hizmetlerinin en önemli hizmet alanlarından biri olan psikolojik danışma ve rehberlik faaliyetleri, temel amaç olarak bireyin kendini gerçekleştirmesini hedeflemekte ve eğitim ortamlarında çoğu kez birbirinin yerine kullanılsa da günümüzde ele aldıkları problem alanları ve odak noktaları açısından farklı tanımlanmaktadır. Gladding'e göre; rehberlik, bireylere en çok değer verdikleri şeyi seçmeye yardım etmeyi hedefleyen bir hizmet alanıdır. Psikolojik danışma ise, rehberlik hareketinden gelişmiş olup; bilişsel, duyuşsal, davranışsal ve sistemik müdahaleler ile bireylere ruh sağlığı hizmeti vermenin yanı sıra iyilik hali, kişisel ve mesleki gelişim becerileri kazandıran gelişim ilkelerinin uygulandığı bir alandır (Akt. Gündüz, İnandı ve Tunç, 2014).

Çağdaş eğitim anlayışı; öğretim, yönetim ve öğrenci kişilik hizmetleri olmak üzere üç ögeden oluşmaktadır. Öğrenci kişilik hizmetlerinin bir parçası olan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin etkili ve sağlıklı sunulabilmesi için psikolojik danışmanlar ile okul yöneticileri arasında bazı temel noktalarda anlayış birliği gerekmektedir. Bu birlik sağlanmadıkça, yapılacak çalışmaların anlamlı ve devamlı olabilmesi zordur (Erdemir ve Kış, 2017); çünkü okul, insan başat bir sistem olduğu için tek bir kişinin çabasıyla değil, tüm paydaşların katılımıyla sonuç alınabilir.

Öğrenci kişilik hizmetleri; psikolojik danışmanların, okul yöneticisi, uzmanlar, öğretmenler ve diğer personellerle işbirliği halinde çalışabilmelerini sağlamak amacıyla, ortak ve yeterli bir anlayış geliştirilmesi konusunda yapılan hizmetlerdir. Bu hizmetler psikolojik danışmanların görev ve rollerinin, okulun diğer personeline iyi anlaşılmasını sağlama yolunda yapılabilecek uygun girişimleri kapsamaktadır (Camadan ve Sezgin, 2012).

2. Rehberlik

Rehberlik, günlük hayatta hemen herkesin kullandığı bir kavram olmakla birlikte, üstlenilen toplumsal rollere (öğretmen, öğrenci, yönetici, veli, akademisyen vb) göre de farklı biçimlerde tanımlanan bir kavramdır. Kuzgun'a göre rehberlik, kendi istek ve imkânları ile toplumda kendisine açık gelişme imkânlarına sahip olması, bunları en iyi biçimde uzlaştırabilmesi için bireye yapılan profesyonel ve sistematik yardımdır (Akt. Mutlu, 2015). Rehberlik İngilizcede "guidance" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmaktadır. Ancak rehberlik hizmeti kılavuzluktan farklıdır. Kılavuzlukta belli bir konuda becerikli ve yetkili bir kişinin, başkaları için belli bir işi yerine getirmesi söz konusudur. Rehberlik ise başkaları için belli bir işi yapmaktan çok, bireyi tanımak ve onu kendisine tanıtmak, büyümesine, gelişmesine, olgunlaşmasına sistematik olarak yardım etmek anlamlarını içermektedir (Karataş ve Şahin Baltacı, 2013; Öztürk, 1999).

Bireyin toplumsal yaşama uyum sağlayabilmesi, yeterlilik ve yeteneklerini en üst düzeyde geliştirmesi, çeşitli okul programları ve meslekler arasında kendine en uygun olanı seçebilmesi ve kendini gerçekleştirebilmesi açısından rehberlik hizmetleri oldukça önemlidir. Okul çağında öğrencilerin gelişim alanlarını genişletebilmeleri ve gelişim dönemi ödevlerini başarabilmeleri için sunulan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin planlı, programlı ve profesyonel olması öğrencilerin eğitim- öğretim algılarını olumlu yönde etkileyerek yaşam doyumlarını arttırmaktadır (Güven, 2014; Özkaya, 2012).

Rehberlik süreci için şu genellemeler yapılabilir (Avşar, 2010; Yüksel- Şahin, 2008):

1- Rehberlik bireye yardım etme işidir: Rehberliğin psikolojik bir yardım olma özelliği onu başka yardım hizmetlerinden belirgin bir şekilde ayırır. Rehberlik yardımı ile erişilmek istenen amaçlar olduğundan rehberlik yardım amaçlı ve planlıdır.

2- Rehberlik bir süreçtir: Rehberlik bir anda olup biten bir iş değildir. Rehberlik çalışmalarının etkili sonuç vermesi bir süre gerektirir. Bunun için rehberlik hizmetleri sürekli dir. Rehberlik hizmetleri sadece okulda değil bireyin bulunduğu her yerde vardır. Rehberlik tek bir olay ya da işlem değildir; rehberlik belirli basamakları bulunan ve birbirine dayalı olan bir dizi etkinlikleri içerir.

3- Rehberlik hizmetlerinin merkezinde birey vardır: Okul ortamında rehberliğin ilgilendiği esas grup öğrencilerdir. Öğrenci türlü kişilik özellikleri bulunan ve gelişmekte olan bireydir. Her öğrenci geliştirilebilecek bir kapasiteye sahiptir.

2.1. Okul PDR Hizmetleri

Okullarda yürütülmekte olan başlıca PDR hizmetleri şunlardır (Yeşilyaprak, 2015; Özdemir, 2008):

a. Öğrenciyi Tanıma: Bir kimseye yardımcı olabilmek için her şeyden önce onun neler istediğini neler beklediğini ve neler yapabileceğini bilmek gerekir. Bir okul ortamında ortaya çıkabilecek sorunlar genellikle öğrenme süreci ile ilgili olduğundan öğrencinin öğrenme gücünü eğitime verdiği önemi ve çeşitli konulara karşı ilgisini bilmek gerekir. Bireyi tanıma çalışmaları, gözlem, test gibi bireyi dıştan değerlendiren ve görüşme, psikolojik danışma, envanter, otobiyografi gibi, onu kendi algıladığı şekli ile tanıtıcı tekniklerle elde edilen verilerin çözümlenmesi, sentezi ve sonuçların bireye iletilmesi ile ilgili işlemleri içerir. Birey hakkında toplanan verilerin dosyasına işlenmesi ve gizliliğin korunması da bu servisin işlevleri arasındadır.

b. Bilgi Verme: Rehberliğin bu işlevi öğrencileri, kendilerini geliştirebilecekleri olanaklardan haberi kılma ktır. Eğitim kurumları, iş olanakları ve meslekler hakkında öğrencilere güncel ve doğru bilgi vermek yanında, disiplin ve görgü kuralları, cinsel eğitim, verimli çalışma yöntemleri, insan ilişkileri ve iletişim gibi konularda onları aydınlatmak, bilgi verme servisinin işlevleri arasındadır.

c. Psikolojik Danışma: Psikolojik danışma kişinin savunucu tutumunu bırakıp yeni yaşantılara açık hale gelmesi için yapılan yardımdır. Psikolojik danışma çeşitli nedenlerle uyum sıkıntısı çeken, kendini yalnız hisseden, başarısız ve değersiz gören kimselere, sorunlarının kaynağını ve çözüm yollarını görmede yardımcı olur. Ancak bu hizmetten kendini tanımak ve anlamak isteyen kimseler yararlanabilir.

d. Yerleştirme: Yerleştirme hizmetlerinin amacı, öğrencilerin okulda niteliklerine uygun programlara, ders dışı etkinliklere, eğitici kollara yerleştirilmelerine, onların sürekli ya da yarım zamanlı iş bulmalarına yardımcı olmaktır.

e. İzleme: Rehberliğin izleme fonksiyonu, yapılan yardımların değerlendirmesine ilişkin tüm çalışmaları kapsar. Programlara ya da mesleklere yerleşen bireylerin ne ölçüde uyum ve başarı gösterdiğini

araştırmak, psikolojik danışma sırasında alınan kararın, seçilen davranış tarzının ne ölçüde etkili olduğunu saptamak, elde edilen sonuçlara göre öğrenciye yön vermek bu servisin görevleri arasındadır.

2.2. Rehberliğin Amacı

Külahoğlu'na göre (Akt. Mutlu, 2015) rehberliğin amacı “Psikolojik danışma ve rehberliğin de içinde yer aldığı çağdaş eğitimin amacı, öğrencinin tüm potansiyelini, var olan tüm gizil güçlerini ortaya koyabilmesi, potansiyeli oranında kendini geliştirmesi, daha verimli, daha anlamlı bir yasama doğru kendini gerçekleştirebilmesidir.”

Öğrencilere yönelik rehberlik hizmetlerinin ortak amacı, eğitim sürecindeki bütün alanların yanı sıra, arkadaş ilişkilerinde, aile ve toplum ilişkilerinde, hayatında mutlu ve başarılı bir birey olabilmesi için öğrenciye gerekli desteğin sağlanmasıdır (Kılıç, 2010; Güler ve Çapri, 2019). Öz olarak belirtmek gerekirse rehberliğin amacı; bireyin bütünsel gelişmesine ve kendini gerçekleştirmesine yardım etmektir.

2.3. Rehberliğin İlkeleri

Rehberlik hizmetlerinin yürütülmesinde göz önünde bulundurulması gereken bazı ilkeler vardır. Bunlar, uygulamalarda benimsenecek yaklaşımı belirlemesi açısından önemlidir. Bu ilkelere uygun olarak gerçekleştirilmeyen rehberlik hizmetlerinden beklenen yarar sağlanamaz. Rehberliğin temel ilkeleri şunlardır (Uzun, 2018; Bıçak, 2006):

- Kişilerin seçme özlüğü vardır.
- Saygı duyulması gereken bir varlıktır insan.
- Rehberlik hizmetlerinde gönüllük vardır, zorlama yoktur.
- Eğitim sisteminde öğrenci merkezli bir rehberlik anlayışı vardır.
- İlgili kişilerin işbirliği rehberlik hizmetlerinin yürütülmesinde çok önemlidir.
- Rehberlik hizmeti sunulurken öğrencileri her yönüyle bütüncül tanımak gerekir.
- Gizlilik rehberlik hizmetlerinde esastır.
- Tüm bireylere yönelik bir hizmettir.
- Okul ihtiyaç ve amaçlarına göre rehberlik uygulamaları değişir.
- Rehberlik hizmetleri, profesyonel olarak planlı, programlı ve örgütlü bir şekilde sunulmalıdır.

2.4. Rehberlik Türleri

Literatür incelendiğinde, rehberlikle ilgili çeşitli ölçütlere göre farklı sınıflandırmalar yapılmakla birlikte genelde şu rehberlik türlerinin esas alındığı görülmektedir (Tan, 2000; Can, 2002;

2.4.1. Hizmet alanlarına göre rehberlik: Eğitimin yaygınlaşması ve süreklilik kazanması ile birlikte rehberlik çalışmaları çok çeşitli alanlarda ve daha zengin içeriklerle verilmeye başlamıştır. Artık hayatımızın her alanında bir zorunluluk haline halini almış olan rehberlik hizmetleri, daha çok şu alanları içermektedir;

- Eğitim alanında rehberlik,
- Sağlık alanında rehberlik,
- Sosyal yardım alanında rehberlik,
- Endüstri alanında rehberlik

2.4.2. Problem alanlarına göre rehberlik: Rehberlik hizmetlerinin problem alanlarına göre ayrılması, hizmetlerinin daha iyi anlaşılmasına yönelik olup, danışanın sadece bir problem alanıyla ilgili olacağı anlamına gelmez.

Bu rehberlik türü üçe ayrılmaktadır:

- Kişisel rehberlik: Eğitim sürecinde öğrencilerin kişisel gelişim ve uyumlarına yardımcı olmak amacıyla yürütülen rehberlik hizmetidir.
- Mesleki rehberlik: Bireylerin meslekleri tanımaları, seçmeleri, seçtikleri mesleğe hazırlanmaları ve gelişmeleri konusunda yapılan yardımlardır.
- Eğitsel rehberlik: Eğitsel sorunlarla ilgili olarak eğitim sistemindeki tüm bireylere sunulan yardım etkinlikleridir.

2.4.3. Temel işlevlerine göre rehberlik: Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde ulaşılmak istenen hedef bireylerin bütün olarak gelişmesi ve kendini gerçekleştirmesidir. Bu amaca ulaşabilmek için rehberlik hizmetlerinin şu işlevlere yönelik olması gerekir:

- Uyum sağlayıcı rehberlik
- Yöneltilici rehberlik
- Ayarlayıcı rehberlik
- Geliştirici rehberlik
- Tamamlayıcı rehberlik.

2.4.4. Birey sayısına göre rehberlik: Hizmet verilen kişi sayısına göre rehberliği, “bireysel rehberlik” ve “grup rehberliği” olarak ele alabiliriz. Rehberlik bireyin gelişimini amaçlayan uygulamalar olarak temelde her zaman bireysel olması gerekir. Bu nedenle grup rehberliği, bireysel rehberliğe götüren bir nitelik taşımaktadır.

2.4.5. Öğretim basamaklarına göre rehberlik: Okulların türleri, işlevleri, amaçları, bireylerin gelişim özellikleri ve gereksinimleri farklılık arz ettiği için öğretim kademelerindeki rehberlik hizmetleri de farklılaşmaktadır:

- Okulöncesinde rehberlik,

- İlköğretimde rehberlik,
- Ortaöğretimde rehberlik,
- Yükseköğretimde rehberlik.

2.5. Ortaöğretim Kurumlarında Rehberlik Hizmetleri

Eğitim sistemi öğrencilerin yaş, gelişim, bedensel ve zihinsel gelişimlerine ve ihtiyaçlarına göre farklı kademelerden oluşmaktadır. Öğrencilerin okul hayatı okul öncesi eğitimle başlamakta ve ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim şeklinde devam etmektedir. Ortaöğretim bu öğretim kademeleri içerisinde önemli bir yere sahip olan ve 15- 18 yaş grubunu kapsayan, öğrencilere bir meslek kazandırmayı ve onları yükseköğretim kurumlarına hazırlamayı amaçlayan öğretim kademesidir. Ortaöğretimde öğrencilerin gelişim özellikleri, ihtiyaç ve sorunları farklılık gösterdiği için öğrencilere sunulacak PDR hizmetleri de farklılaşmaktadır. Ortaöğretimde öğrenciler genel liseler aracılığı ile yükseköğretime hazırlanırken, meslek liseleri aracılığı ile de mesleğe hazırlanmaktadır (İçtüzör, 2017; Nazlı, 2008).

Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 28. maddesine, Ortaöğretimin amaç ve görevleri, Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak:

1. Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,
2. Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yükseköğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır (MEB, 2020a).

Yeşilyaprak'a (2015) göre, ortaöğretim döneminde PDR hizmetlerinin gerekçesi ve önemi bu yaşlardaki öğrencilerin gelişim ihtiyaçlarına ve bu ihtiyaçları karşılamada okuldan beklenen işleve dayanır. Bilindiği üzere ergenlik dönemi oldukça değişken, kontrolü zor, ön kestirimi güç bir dönemdir. Lise yılları gelişim dönemlerinden ergenlik dönemi kapsamındadır. Ergenler üzerinde yapılan araştırmalar ergenlerin bu dönemde çeşitli sorunlar yaşadıklarını ve yardıma ihtiyaçları olduğunu ortaya koymaktadır. Çocukluktan yetişkinliğe geçişin fiziksel, duygusal ve psikolojik değişimleri, değer ve tutumlardaki farklılaşmalar, bir meslek seçme, bir yaşam felsefesi oluşturma gibi amaçlar bu dönemde ergene belirsizliklerle ve kararsızlıklarla dolu bir süreç yaşatır.

Rehberlik, her okul düzeyinde benzer biçimde örgütlenir; aynı ilkelere uyularak uygulanır. Hangi eğitim düzeyinde olursa olsun rehberlik görevlileri, rehberliğe ilişkin tüm konularda bilinçli olmak zorundadırlar. Her eğitim kademelerindeki sorumlular, öğrencinin nereye gideceğini ya da nereden geldiğini bilmek durumundadırlar. Bu ortak bilinç oluşmadan, rehberliğin bütünlüğü ve sürekliliği sağlanamaz. Rehberlik uygulamaları, ayrı düzeylerdeki okullarda bu okul öğrencilerinin kendilerine özgü gelişim gereksinimleri ölçüsünde bir farklılık göstermektedir (Bakırcıoğlu, 1982, Akt. Poyraz, 2007).

Bireylerin yaşadıkları davranışsal, düşünsel ya da duygusal problemlerin çözüme ulaşmasına katkı sağlayabilecek en etkili ve kolay ulaşılabilir yer, okullarda bulunan rehberlik servisleridir. Rehberlik servisleri yalnızca ruh sağlığını bozan durumları engellemek amacıyla çalışmalar yürütmez; ruh sağlığı yerinde olan bireylere kendini daha iyi tanıması, içinde bulunduğu koşulları gerçekçi bir bakış açısıyla değerlendirebilmesi ve kişisel yeteneklerini geliştirip daha gerçekçi planlar yapabilmesine yardımcı olmayı da amaçlar. Bir rehberlik servisinin etkin çalışmalar yürütebilmesi öncelikle okul yöneticisine, sonrasında ise rehber öğretmene bağlıdır. Dolayısı ile rehber öğretmenler ve okul yöneticileri arasındaki iş birliği, dayanışma ve ortak amaç anlayışı, okul örgütünün her bir ögesinin mesleki, eğitsel ve bireysel yönleri ile gelişmesine katkı sağlayacaktır (Öztürk, 2018).

Okul rehberlik hizmetleri her eğitim kademesi için önemli olmakla birlikte, hızlı değişim aşamasında olan gençlerin eğitim gördüğü ortaöğretim kademesi açısından daha da önemlidir. Bu noktadan hareketle ortaöğretim okullarındaki rehberlik hizmetleri ve bunların öğretmenler tarafından nasıl algılandığı önemli görülerek bu araştırmaya konu edilmiştir.

Araştırmanın amacı, ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algılarını belirlemektir. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 1). Ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları hangi düzeydedir?
- 2). Ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- 3). Ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları kıdem değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- 4). Ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları branş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- 5). Ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları öğrenim düzeyi (lisans/ lisansüstü) değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- 6). Ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları mezun olunan öğretim kurumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- 7). Ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları çalıştıkları okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algılarını analiz etmeyi amaçlayan bu araştırmada genel tarama modeline dayalı betimsel yöntem kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2020- 2021 öğretim yılının güz döneminde Malatya ilinin Battalgazi ve Yeşilyurt ilçe merkezinde bulunan ortaöğretim okullarında (lise) görev yapan 972 öğretmen oluşturmaktadır. Bu evren içerisinde random olarak belirlenen 195 öğretmen ise araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada öğretmenlerin rehberlik hizmetlerine ilişkin algılarını saptayacak ölçme aracı olarak Özabacı, Sakarya ve Doğan (2008) tarafından geliştirilen “Okul Rehberlik Hizmetlerine Dönük Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. 5’li derecelendirmeye dayalı likert tipi ölçek 14 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki maddeler (1) Hiç katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Kısmen katılıyorum ve (5) Katılıyorum biçiminde olup, tersten puanlanan madde bulunmamaktadır.

BULGULAR

1. Araştırmanın Katılımcılarına İlişkin Demografik Bulgular

Tablo 1’de araştırma kapsamındaki öğretmenlerin demografik bilgilerine ilişkin betimsel istatistik sonuçları yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırmanın Katılımcılarına İlişkin Demografik Bulgular

Değişken		N	%
Cinsiyet	Erkek	112	57.4
	Kadın	83	42.6
Branş	Sosyal Bilimler	114	58.5
	Fen Bilimleri	46	23.6
	Güzel Snt-Spor	35	17.9
Kıdem	1-5 yıl	46	23.6
	6-10 yıl	49	25.1
	11-15 yıl	65	33.3
	16 + yıl	35	17.9
Mezun Olunan Fakülte	Eğitim Fakültesi	164	84.1
	Diğer Fakülteler	31	15.9
Öğrenim Düzeyi	Lisans	144	74.1
	Lisansüstü	51	25.9
Çalışılan Okul Türü	Anadolu Lisesi	114	58.5
	İmam Hatip Lis.	51	25.9
	Diğer Liseler	30	15.6
	Toplam	195	100.0

Tablo 1'e göre, araştırma kapsamındaki kadın öğretmenler % 42,6, erkek öğretmenler % 57,4 oranındadır. Öğretmenlerin % 58,5'i sosyal bilimler, % 23,6'sı fen bilimleri, % 17,9'u güzel sanatlar ve spor branşındadırlar. 1-5 yıl kıdemliler % 23,6; 6-10 yıl kıdemliler % 25,1; 11-15 yıl kıdemliler % 33,3; 16 yıl ve üstü kıdemliler ise % 17,9'dur. Katılımcı öğretmenlerin çoğunluğu (% 84,1) eğitim fakültesi mezunu olup Anadolu liselerinde (% 58,5) görev yapmaktadır. Lisans mezunları % 74,1, lisansüstü mezunları ise % 25,9 oranındadır.

2. Ortaöğretim Öğretmenlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Algı Düzeylerine Ait Bulgular

Ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algı düzeylerini saptamak amacıyla araştırma katılımcılarının ölçek maddelerine verdikleri yanıtların \bar{X} ve Ss değerleri hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Ortaöğretim Öğretmenlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Algı Düzeyleri

1. ÖLÇEK MADDELERİ	\bar{X}	Ss
2. Her okulda bir psikolojik danışman bulunması gerektiğini düşünüyorum.	4,725	,750
3. Rehberlik servisinin sürekli bir birim olarak okulda yer almasının öğrenci gelişimi açısından yararlı olacağını düşünüyorum.	4,800	,686
4. Rehber uzmanların yönlendirmesi olmadan da okuldaki rehberlik hizmetlerinin sınıf ve branş öğretmenleri tarafından etkili bir şekilde yürütülebileceğini düşünüyorum.	2,675	1,421
5. Bir rehber uzmanın okuldaki rehberlik hizmetlerini okuldaki bir birimden değil de merkezden yürütmesinin yeterli olacağı görüşündeyim.	2,225	1,290
6. Bir rehber uzmanın belirli zaman aralıkları ile okula gelip sorunlu öğrencilerle görüşmelerinin rehberlik hizmetleri açısından yeterli olduğu görüşündeyim.	2,625	1,462
7. Rehber uzmanların okullardaki rehberlik hizmetlerini öğrenci, veli ve öğretmenlere yönelik eğitim seminerleri ile sınırlı tutmasının yeterli olduğunu düşünüyorum.	2,250	1,126
8. Rehber uzmanın öğrenciyi bire bir tanıması açısından rehberlik servisinin okulda sürekli bir birim olarak varlığının önemli olduğunu düşünüyorum.	4,875	,515
9. Rehber uzmanın okuldaki rehberlik hizmetlerinin yürütülmesi dışında idari bölüme de yardımcı olduğu için okulda bulunması gerektiğini düşünüyorum.	3,550	1,518
10. Rehberlik servisinin okul yönetimi, öğretmen ve veli arasında iletişimi sağlayan sürekli bir birim olduğu görüşündeyim.	4,625	,627
11. Okuldaki rehberlik servisinin okuldaki sorunlara büyümeden müdahale ettiği düşüncesindeyim.	4,700	,516

12. Disipline verilen öğrenciyle ilgili olarak psikolojik danışmanın görüşünü almanın önemli olduğunu düşünüyorum.	4,725	,505
13. Öğrenci, veli ve öğretmenlere yönelik seminer konularında psikolojik danışmanın fikrini almanın önemli olduğunu düşünüyorum.	4,750	,493
14. İlgi ve yeteneklerini, ihtiyaçlarının farkına vararak kendini tanıması için öğrencinin rehberlik hizmetlerinden yararlanması gerektiğini düşünüyorum.	4,925	,349
15. Öğrencilerin gelişiminin takip edilmesinde rehber uzmanların etkin rol oynadığı düşüncesindeyim.	4,875	,404
TOPLAM	4,023	,833

Tablo 2 incelendiğinde ortaöğretim öğretmenlerinin çalıştıkları okullarda (lise) yürütülmekte olan rehberlik hizmetlerine ilişkin algılarının genel olarak olumlu olduğu ($\bar{x}= 4,023$) görülmekle birlikte, soru bazında farklılaştığı dikkati çekmektedir. Öğretmenler;

- 1, 2, 7, 9, 10, 11, 12, 13 ve 14. maddelere “Katılıyorum” seçeneği ile olumlu görüş belirtmişlerdir.
- 8. Maddeyi ($\bar{x}= 3,550$ “Rehber uzmanın okuldaki rehberlik hizmetlerinin yürütülmesi dışında idari bölüme de yardımcı olduğu için okulda bulunması gerektiğini düşünüyorum”) “Kısmen Katılıyorum” seçeneği ile değerlendirmişlerdir.
- 3. madde ($\bar{x}= 2,675$ “Rehber uzmanların yönlendirmesi olmadan da okuldaki rehberlik hizmetlerinin sınıf ve branş öğretmenleri tarafından etkili bir şekilde yürütülebileceğini düşünüyorum”) ile 5. maddeyi ($\bar{x}= 2,625$ “Bir rehber uzmanın belirli zaman aralıkları ile okula gelip sorunlu öğrencilerle görüşmelerinin rehberlik hizmetleri açısından yeterli olduğu görüşündeyim”) “Kararsızım” seçeneği ile orta düzeyde olumlu algılamaktadırlar.
- 4. madde ($\bar{x}= 2,225$ “Bir rehber uzmanın okuldaki rehberlik hizmetlerini okuldaki bir birimden değil de merkezden yürütmesinin yeterli olacağı görüşündeyim”) ve 6. madde için ($\bar{x}= 2,250$ “Rehber uzmanların okullardaki rehberlik hizmetlerini öğrenci, veli ve öğretmenlere yönelik eğitim seminerleri ile sınırlı tutmasının yeterli olduğunu düşünüyorum”) “Katılmıyorum” seçeneği ile olumsuz görüş belirtmişlerdir.

3. Ortaöğretim Öğretmenlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Algılarının Cinsiyete Göre Analizine Ait Bulgular

Ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algılarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla, katılımcıların ölçek maddelerine verdiği yanıtlar üzerinden hesaplanan t testi sonuçları Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Ortaöğretim Öğretmenlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Algılarının Cinsiyete Göre Analizi

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss.	t	p
Kadın	83	3,73	0,82	-2.748	,007*
Erkek	112	4,02	0,67		

Tablo 3’de yapılan *t*-testi sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında, cinsiyet değişkenine göre, ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları anlamlı farklılık göstermektedir [$t_{(193)} = -2,748$, $p < .05$]. Bu farklılık, erkek öğretmenler lehinedir. Buna göre erkek öğretmenler ($\bar{x} = 4,02$), kadın meslektaşlarına ($\bar{x} = 3,73$) kıyasla daha olumlu okul rehberlik hizmetleri algısına sahiptir.

4. Ortaöğretim Öğretmenlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Algılarının Kıdeme Göre Analizine Ait Bulgular

Kıdem değişkeni açısından ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını saptamak amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4. Ortaöğretim Öğretmenlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Algılarının Kıdeme Göre Analizi

Öğretmenlik Kıdemi	N	\bar{X}	SS	F	p	Fark
A 1-5 yıl	46	3,99	0,83	1,019	,385	
B 6-10 yıl	49	3,74	0,81			
C 11-15 yıl	65	3,91	0,77			-
D 16 + yıl	35	3,97	0,48			
Toplam	195	3,90	0,75			

Tablo 4’de yer alan ANOVA sonuçlarına göre, meslekteki kıdem değişkeni açısından öğretmenlerin rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları arasında anlamlı bir farklılık yoktur [$F = 1,019$; $p > 0.05$]. Öğretmenlerin rehberlik hizmetlerini algılama puanları arasındaki minimal farklar istatistiksel açıdan anlamlılık oluşturmamaktadır. Bununla birlikte, bulgulara bakıldığında, 6-10 yıl kıdem grubundaki öğretmenlerin ($\bar{x} = 3,74$) diğer gruplardan daha düşük ortalama puana sahip oldukları gözlenmektedir.

5. Ortaöğretim Öğretmenlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Algılarının Branşa Göre Analizine Ait Bulgular

Ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algılarının branş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için katılımcıların ölçek maddelerine verdikleri yanıtlar üzerinden hesaplanan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Ortaöğretim Öğretmenlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Algılarının Branşa Göre Analizi

Branşlar	N	\bar{X}	SS	F	p	Fark
Sosyal Bilimler	114	3,91	0,77			
Fen Bilimleri	46	3,86	0,71	,083	,920	-
Güzel Sanatlar ve Spor	35	3,90	0,76			
Toplam	195	3,90	0,75			

Tablo 5’de yer alan Tek-Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) bulguları, branş değişkeninin, öğretmenlerin rehberlik hizmetlerine ilişkin algılarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir [F = ,083; p>0.05]. Ölçek bütünü dikkate alındığında Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri ve Güzel Sanatlar ve Spor branşındaki öğretmenlerin aritmetik ortalama puanlarının birbirine oldukça yakın oldukları dikkati çekmektedir.

6. Ortaöğretim Öğretmenlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Algılarının Öğrenim Düzeyine Göre Analizine Ait Bulgular

Öğrenim düzeyi değişkeni açısından ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını saptamak amacıyla yapılan t testi sonuçları Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6. Ortaöğretim Öğretmenlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Algılarının Öğrenim Düzeyine Göre Analizi

Öğrenim Düzeyi	N	\bar{X}	Ss.	t	p
Lisans	144	3,75	0,71	2.707	,016*
Lisansüstü	51	4,01	0,87		

Tablo 6'daki t testi sonuçlarına göre, öğrenim düzeyi değişkeni açısından öğretmenlerin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır [$t_{(193)} = 2,707, p < .05$]. Tezli veya tezsiz yüksek lisans ya da doktora yapmış olan ortaöğretim öğretmenleri ($\bar{x} = 4,01$), lisans mezunu meslektaşlarına ($\bar{x} = 3,75$) kıyasla, okul rehberlik hizmetlerini daha olumlu algılamaktadırlar. Bu sonucu, öğretmenlerin öğrenim düzeyi ile okul rehberlik hizmetlerinin önemi hakkındaki bilinç düzeyinin doğru orantılı olmasıyla açıklayabiliriz.

7. Ortaöğretim Öğretmenlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Algılarının Mezun Olunan Kuruma Göre Analizine Ait Bulgular

Ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algılarının mezun olunan öğretim kurumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak amacıyla katılımcılardan alınan veri seti üzerinde t testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Ortaöğretim Öğretmenlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Algılarının Mezun Olunan Öğretim Kurumuna Göre Analizi

Mezun Olunan Kurum	N	\bar{X}	Ss.	t	p
Eğitim Fak.	164	3,79	0,32	2.140	,034*
Diğer Fak.	31	3,14	0,49		

Tablo 7'de görülen t testi sonuçları, ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları arasında "mezun olunan öğretim kurumu" değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunduğunu ortaya koymaktadır [$t_{(193)} = 2,140, p < .05$]. Eğitim fakültesi mezunu öğretmenlerin ($\bar{x} = 3,79$) okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları, diğer fakültelerden mezun olan meslektaşlarına ($\bar{x} = 3,14$) oranla daha olumludur.

Araştırmanın bu bulgusu, aslında beklentilere uygun bir sonuçtur. Çünkü Eğitim Fakülteleri, ülkemiz eğitim sisteminin ihtiyaç duyduğu öğretmenleri yetiştiren bir yükseköğretim kurumudur. Bu fakültelerde hem PDR bölümleri bulunmakta ve hem de diğer bölümlere uygulanan öğretmen yetiştirme programları içerisinde "Rehberlik" dersi yer almaktadır. Dolayısıyla, böyle bir formasyonla yetişen öğretmenler, okul rehberlik hizmetleri konusunda daha duyarlı olmaktadır.

8. Ortaöğretim Öğretmenlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Algılarının Çalıştıkları Okul Türüne Göre Analizine Ait Bulgular

Okul rehberlik hizmetlerine ilişkin öğretmen algıları arasında çalıştıkları okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Ortaöğretim Öğretmenlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Algılarının Çalıştıkları Okul Türüne Göre Analizi

Çalışılan Okul Türü	N	\bar{X}	SS	F	p	Fark
A Anadolu Lisesi	114	3,78	0,76	1,906	,152	
B İmam Hatip Lisesi	51	3,75	0,89			
C Diğer Liseler	30	4,06	0,72			-
Toplam	195	3,82	0,79			

Tablo 8’de yer alan ANOVA sonuçlarına göre, çalışılan okul türü değişkeni açısından öğretmenlerin rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları arasında anlamlı bir farklılık yoktur [$F = 1,906$; $p > 0.05$]. İstatistiksel açıdan anlamlı olmamakla birlikte, bulgulara bakıldığında, Anadolu ve İmam Hatip dışındaki diğer liselerde görev yapan öğretmenlerin ($\bar{x} = 4,06$) rehberlik hizmetlerine ilişkin algılarının daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

Bu bulguyu, öğretmenlerin çalıştığı mesleki ve teknik liseler ile özel program uygulayan liselerin (güzel sanatlar lisesi, sosyal bilimler lisesi, spor lisesi, fen lisesi vb) kendine özgü koşulları ve sahip oldukları okul kültürü ile öğrenciye yaklaşım tarzı açılarından değerlendirmek uygun olabilir.

SONUÇ, YARGI VE ÖNERİLER

Ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algılarını analiz etmeyi amaçlayan bu araştırmada ulaşılan sonuçlar öz olarak şunlardır:

1. Ortaöğretim öğretmenlerinin okullardaki (lise) rehberlik hizmetlerine ilişkin algılarının genel olarak olumlu olduğu ($\bar{x} = 4,023$) belirlenmiştir.
2. Cinsiyet değişkenine göre, ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları, erkek öğretmenler lehine anlamlı farklılık göstermektedir [$t_{(193)} = -2,748$, $p < .05$].
3. Meslekteki kıdem değişkeni açısından öğretmenlerin rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları arasında anlamlı bir farklılık yoktur [$F = 1,019$; $p > 0.05$].
4. Branş değişkeninin, öğretmenlerin rehberlik hizmetlerine ilişkin algılarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir [$F = ,083$; $p > 0.05$].
5. Öğrenim düzeyi değişkeni açısından öğretmenlerin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları arasında, yüksek lisans ve doktora yapan öğretmenler lehine anlamlı bir farklılık bulunmaktadır [$t_{(193)} = 2,707$, $p < .05$].

6. Ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları arasında “mezun olunan öğretim kurumu” değişkenine göre, Eğitim Fakültesi mezunu olanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunduğu saptanmıştır [$t_{(193)} = 2,140, p < .05$].

7. Çalışılan okul türü değişkeni açısından, öğretmenlerin rehberlik hizmetlerine ilişkin algıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F = 1,906; p > 0.05$].

Okullar öğrencileri bir üst eğitim kademesine hazırlarken öte yandan da hayata hazırlayan kurumlardır. Kuşku yoktur ki, bu iki hazırlık sürecinde de öğrenci her açıdan yardım ve desteğe ihtiyaç duymaktadır. İşte bu yardım ve destek süreci, okullarda yürütülen rehberlik hizmetlerinin temelini oluşturmaktadır.

Ülkemiz ortaöğretim okullarındaki (lise) rehberlik hizmetleri açısından 70’li yıllar adeta dönüm noktası olmuştur. Çünkü hem 1970’de gerçekleştirilen VIII. Millî Eğitim Şûrası çalışmaları ve hem de 1973 yılında yürürlüğe giren 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Yasası, özellikle liseler için öngörülen rehberlik hizmetlerine içerik ve uygulama esasları açısından büyük bir yenilik kazandırmıştır.

Günümüzde ayrı bir uzmanlık haline gelen PDR alanı dışında, sınıflarındaki öğrencilere rehber olmaya çalışan farklı alanlardaki öğretmenler de okul rehberlik hizmetlerinin önemi ve önceliği konusunda oldukça duyarlık göstermektedirler. Hem bu araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlar ve hem de konuyla ilgili yapılan diğer araştırmalar (İçtüzür, 2017; Karataş ve Şahin Baltacı, 2013; Özkaya, 2012; Özabacı, Sakarya ve Doğan, 2008), ortaöğretim öğretmenlerinin okul rehberlik hizmetleri noktasında gereken bilinç düzeyine sahip olarak sorumluluk almaya ve özverili çalışmaya hazır olduklarını göstermektedir. Bununla birlikte; okul rehberlik hizmetlerindeki işlevsel uygulamaların niteliğini arttırmak, alan uzmanlarını ve diğer öğretmenleri gerekli niteliklerle donatmak noktasında daha yapılacak çok işimiz olduğunu da gözden uzak tutmamak gerekmektedir.

Araştırmanın bulgu ve sonuçlarına yönelik olarak şu öneriler geliştirilebilir:

a. Okullarda yürütülmekte olan rehberlik hizmetleri hem içerik ve hem de uygulama boyutuyla daha işlevsel hale getirilmelidir.

b. Okul rehberlik hizmetlerinin yürütülmesiyle ilgili olarak okul yöneticilerine ve öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim çalışmaları yapılmalıdır.

c. Eğitim Fakültelerinin PDR bölümü mezunları dışındakilere, aldıkları formasyon ne olursa olsun, rehber öğretmenlik ve psikolojik danışmanlık yetkisi verilmemelidir.

d. Eğitim Fakültelerinin PDR bölümlerine, eğitim kademelerine özgü (okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim) rehberlik kuram ve uygulamalarını içeren dersler eklenmelidir.

e. Okullardaki mevcut rehber uzmanların ve psikolojik danışmanların daha etkin ve verimli olabilecekleri çalışma koşulları oluşturulmalıdır.

f. İşinde verimsiz ve performansı yetersiz olan rehber öğretmenlerin belirlenmesi ve etkin çalışmalarının sağlanması için denetim mekanizması daha işlevsel kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akkaya, S. (2015). *Özel eğitim kurumlarındaki rehberlik hizmetlerinin işlevi hakkında eğitim görüşlerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Avşar, A. (2010). *İlköğretim birinci kademedeki sınıf öğretmenlerinin rehberlik hizmetlerindeki yeterlilikleri gerçekleştirme düzeylerinin değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bıçak, A. (2006). *Resmi ilköğretim okulu rehber öğretmenlerinin görevlerini gerçekleştirme düzeyine ilişkin bir çalışma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bursalıoğlu, Z. (2002). *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış*. Ankara: Pegem Yayınları
- Camadan, F. ve Sezgin, F. (2012). İlköğretim okulu müdürlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşleri üzerine nitel bir araştırma, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (38), 199-211
- Can, G. (Editör). (2002). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Ankara: Pegem A. Yayıncılık
- Erdemir, N. ve Kış, A. (2017). Okul yöneticilerinin okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile ilgili görüşleri, *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 8.
- Güler, M. ve Çapri, B. (2019). Öğretmenlerin okul öncesi rehberlik programına ilişkin görüşleri, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 9(2), 523-546.
- Gündüz, B., İnandı, Y. ve Tunç, B. (2014). Okul yöneticilerinin psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşleri: betimsel bir çalışma, *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Uluslararası E- Dergi, Cilt 4, Sayı 2.
- Güven, M. (2014). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Ankara. Anı Yayıncılık
- İçtüzzer, E. (2017). *Ortaöğretim kurumlarında yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karataş, Z. ve Şahin Baltacı, H. (2013). Ortaöğretim kurumlarında yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine yönelik okul müdürü, sınıf rehber öğretmeni, öğrenci ve okul rehber öğretmenin (psikolojik danışman) görüşlerinin incelenmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Cilt 14, Sayı 2, Sayfa 427-460*.
- Kaya, A. (Editör). (2016). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. (11. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık
- Kepçeoğlu, M. (1994). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. (8.baskı). Ankara: Özerler Matbaası
- Kılıç, F. (2010). *İlköğretim birinci kademe yönetici, sınıf rehber öğretmeni ve rehber öğretmenin rehberlik görevleri ile ilgili bilgi düzeyi ve okul rehberlik hizmetleri hakkındaki görüşlerinin incelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- MEB. (2020a). Milli Eğitim Temel Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>. adresine 13 Aralık 2020 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (2020b). Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=34760&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> adresine 13 Aralık 2020 tarihinde erişilmiştir.

- Mutlu, O. (2015). *Özel eğitim kurumlarındaki rehberlik hizmetlerinin işlevi hakkında veli görüşlerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Nazlı, S. (2008). Öğretmenlerin değişen rehberlik hizmetlerini ve kendi rollerini algılamaları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(20), 11-25.
- Özabacı, N. , Sakarya, N. ve Doğan, M. (2008). Okul yöneticilerinin okuldaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 11, Sayı 19, ss.8-22
- Özdemir, E. (2008). *Anadolu liselerinde görev yapan idareci ve öğretmenlerin rehberlik hizmetlerini benimseme düzeyi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özkaya, G.M. (2012). *Ortaöğretim kurumlarında görev yapan yöneticilerin rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özoğlu, S. Ç. (1977). Eğitimde güncel bir konu: okullarda rehberlik hizmetleri. *Eğitim ve Bilim*. Cilt 1, Sayı 6.
- Öztürk, A. (1999). *Lise öğretmenlerinin rehberlik hizmetlerini algılama düzeyleri*,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, D. N. (2018). *Okul yöneticilerinin okul rehberlik hizmetlerine ve rehber öğretmenlere yönelik tutum ve davranışlarının rehber öğretmen görüşleri açısından incelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Poyraz, C. (2007). *Orta dereceli okullarda yürütülen rehberlik hizmetleri üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Şişman, M. (2002). *Eğitimde Mükemmellik Arayışı -Etkili Okullar*. Ankara: PegemA
- Tan, H. (2000). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik: Teori ve Uygulama*. Ankara: MEB Yayınları.
- Uzun, İ. (2018). *Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin okul rehberlik hizmetleri ve psikolojik danışman ile ilgili metaforik algılarının incelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Biruni Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yeşilyaprak, B. (2015). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri* (24. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık
- Yüksel- Şahin, F. (2008). Ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre psikolojik danışma ve rehberlik (pdr) hizmetlerinin değerlendirilmesi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2.

Kaliteli Ebelik Eğitimi İhtiyacı: Akreditasyon

Esra SABANCI BARANSEL¹

Öz

Ebelik eğitimi, kadınlar ve yeni doğanları için yüksek standartta güvenli, kanıta dayalı bakım sağlamak için yetkin ebeler hazırlamanın temelidir. Ebelik eğitimi için küresel yeterlilikler ve standartlar, dünya çapında kaliteli ebelik eğitimi ve uygulaması oluşturmak için kriterler olarak tanımlanmıştır. Küresel bir ebelik eğitim sürecinin tanımlanması kaliteli ebelik eğitimi hedefine doğru ilerlemede ve ortaya çıkacak olan veya var olan zorluklarla başa çıkmada etkili olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kalite, akreditasyon, ebelik, eğitim

GİRİŞ

Dünyada bir yılda yaklaşık 140 milyon doğum gerçekleşmektedir. Bu süreçte yer alan 303.000 kadın hamilelik, doğum veya doğum sonrası dönemde, 2,7 milyon yenidoğan ise yaşamın ilk 1 ayında hayatını kaybetmektedir. Binyıl Kalkınma Hedefleriyle birlikte anne ölüm oranı yaklaşık %44 düştü, ancak azalmanın büyüklüğü bölgeler arasında önemli ölçüde farklılık göstermektedir.

Ebelik Lancet Serisi, anne ölüm oranı ve yenidoğan ölüm oranındaki bu gelişmelerde ebeliğin katkısının altını özellikle çizmektedir. Bununla birlikte araştırmacılar yetkin bir ebelik işgücünün geliştirilmesi için bir çerçeve sunmuştur. Yazarlar, çerçeveye dayalı olarak, ebelik hizmetlerinin anne ve yenidoğan sağlığı hizmetlerinin temel bir parçası olması gerektiğini savunmuş ve artan küresel talepleri karşılamak için ebelerin hem sayısında hem de kalitesinde artışa ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. Bu amaca ulaşmak için kaliteli ebelik eğitimi gerekli olduğu ise özellikle vurgulanmıştır. Akreditasyon, “sağlık kuruluşunun hizmet kalitesini iyileştirmek için tasarlanan ve kuruluşun organizasyon ve hasta odaklılığını karşılayıp karşılamadığının müstakil ve bağımsız bir kuruluş tarafından değerlendirildiği süreç” olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda dünya çapında, gelişme için güçlü ve etkili

¹ İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, TÜRKİYE. E-mail: esraa.sabancii@gmail.com

değerlendirme aracı olarak önem kazanmıştır. Bu nedenle de birçok ülkede ve farklı sektörlerde akreditasyon kuruluşları oluşturulmuştur. Ülkemizde SABAK derneği Sağlık Bilimleri alanında mezun veren eğitim programları için akreditasyon, değerlendirme ve bilgilendirme çalışmaları yapan, Sağlık Bilimleri eğitim kalitesinin yükseltilmesine katkıda bulunmak amacıyla faaliyet gösteren bağımsız bir dernektir. Kaliteli bir ebeklik eğitim programının organizasyonu ve yönetimi için de küresel anlamda akredite olmak gerekmektedir. Ebeklik eğitimi adına bu süreç; ebeklik fakültesi, öğrencilerin kabulü ve sorumlulukları, müfredat içeriği, yeterli gerekli kaynaklar, tesisler ve diğer hizmetler olarak kalite kriterlerini ana hatlarıyla belirten altı standart bölümü gerektirmektedir. Dünya Sağlık Kongresi'nde, küresel sağlık işgücünde hızla artışa gereksinim olduğu konusu tartışılmıştır. Üye ülkelere, sağlıkta yetkin iş gücünün yetiştirilmesinde özellikle akredite olmuş eğitim kurumlarındaki eğitimlerin teşvik edilmesi konusundaki kararlılıklarının vurgulanması, ebeklik eğitim kalitesinin ebeklik kurulları veya ulusal denetleme kurulları tarafından denetlenmesi için çağrıda bulunulmuştur.

SONUÇ

Ebeklik eğitiminde kaliteyi arttırıp, standarttı sağlayabilmek adına akreditasyonun gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, ebeklik programlarının kalitesi ve değeri akreditasyon ile garantili bir şekilde onaylanmaya başlandığından beri, akredite olmayan programlarda okuyan öğrenciler, mali yardımlardan ve okul burslarından yararlanamamaktadır. Akredite olmayan bir programdan mezun olan bir ebe derecesini yükseltmek için bir programa başvurduğunda engellerle karşılaşmaktadır. Bu nedenden dolayı akreditasyon sürecine sahip olmayan ebeklik bölümleri bir an önce bu süreci başlatmalı ve böylelikle mezunlarının diğer ülkelerdeki mezuniyet sonrası programlara katılabilmelerini veya iş olanakları bulabilmelerini kolaylaştırmalıdır.

Sağlıkta ve Ebelikte İnovasyonun Yeri

Esra SABANCI BARANSEL¹

Öz

Ebeler sağlık işgücünün büyük bir bölümünü oluşturmakta olup aynı zamanda 21. Yüzyılın getirdiği bir dizi zorlukla mücadele etmektedir. Ebe ve diğer sağlık çalışanlarının giderek artan karmaşık hasta bakımı ile ilgilenmek ve iş yüklerini azaltabilmek ve sağlık hizmetlerinde lider olmaları adına sağlık alanındaki inovatif girişimler için desteklenmelerinin ve farkındalıkların artırılması büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnovasyon, sağlık, ebelik, eğitim

GİRİŞ

Sağlık bakımı hizmetlerinin maliyetlerindeki artış, sağlık kurumlarının etkili, ekonomik ve hasta merkezli bakımın geliştirilmesine yönelik inovasyon uygulamalarına ihtiyacı arttırmıştır. 21. yy hızla gelişen ve değişen bilgi ile birlikte teknoloji çağına uyum sağlayabilmek, sağlık turizminde ulusal ve uluslararası düzeyde olan rekabete ayak uydurabilmek adına ebe ve diğer sağlık çalışanları ile kendilerini sürekli olarak yenilemesi ve inovasyonu zorunlu hayat standarttı haline getirmiştir.

Florence Nightingale'in çalışma sırasındaki verileri kayıt olarak tutmasıyla, bakım ve enfeksiyon arasındaki ilişkinin kanıtlanması ebe/hemşirelik alanında inovasyonun ilk adımları olarak kabul görmektedir. İnovatif uygulamalar, sadece iş yükünü azaltmak ve bilgileri yenilemekle kalmayıp, hastanede kalış süresini kısaltmakta, hastane maliyetlerini azaltıp, hastanın daha az ağrı çekmesini sağlayarak konforunu arttırmayı sağlamaktadır. Uluslararası hemşireler konseyi (ICN) ile Avrupa Birliğinin desteği ile 2009 yılını inovasyon yılı ilan etmiş ve sağlık alanında inovasyon uygulamalarının geliştirilmesi ve desteklenmesi sağlanmıştır. Bu girişi ülkeler ve kurumlar arası inovasyon rekabetini arttırmış olup, sağlık alanındaki girişim ve gelişmelere liderlik etmiştir. Aynı amaca hizmet etmesi adına

¹ İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, TÜRKİYE. E-mail: esraa.sabancii@gmail.com

2010 yılında oluşturulan “Ulusal Hemşirelik Değerlendirme Servisi İnovasyon Ödülü (NNAs Innovation Award)” sağlık ve ebelik alanında inovasyonda yönlendirici ve teşvik edici olmuştur.

Türkiye’de Ebelikte inovasyonu geliştirmek adına Türkiye’de de uygulana girişimler bulunmaktadır. “Ebelikte Eğitim Araştırma Geliştirme Derneği” bu girişimlerin en başında rol almaktadır. Dernek, ebelik alanında inovasyon çalışmalarına ilgi duyan ebe ve tüm sağlık çalışanlarına rehberlik etmek ve yönlendirmek amacıyla kurulmuştur. Dernek ebelere inovatif fikirlerin geliştirilmesi ve sonrasındaki süreciyle ilgili patent-yararlı model belgesi alınması da dâhil olmak üzere inovatif ürünü üretime geçirmeye istekli olan üçüncü şahıslarla bağlantı kurulması gibi konularda yardımcı olmaktadır.

SONUÇ

Sağlık alanında inovatif düşünce ve girişimler hızla artmaktadır. Bununla birlikte, özellikle şuan eğitim gören geleceğin ebe adayları olan bugünün ebelik öğrencilerini değişen düzene uyum sağlayabilmesi, bu alandaki ihtiyaçları karşılayabilmesi hatta bunlara katkıda bulunabilmesi için inovasyon konusunda daha fazla bilgilendirilmesi, cesaretlendirilmesi ve farkındalıklarının artırılması ebelik ve sağlık alanı adına önemli bir role sahiptir.

Simülasyon Eğitimnin Ebelik Öğrencilerindeki Önemi

Esra SABANCI BARANSEL¹

Öz

Eğitimde simülasyon kullanımı gün geçtikçe artış göstermektedir. Ebelikte simülasyon eğitimi; el becerilerinin geliştirilmesi, klinik uygulamalarda kaygılarının azalması, güvenli bir ortamda ve malpraktis riskinden uzak öğrenme gibi fırsatları sunmaktadır. Öğrencilerin el becerilerinin geliştirilmesi, mesleki aidiyet duygularının güçlendiği özgüvenlerinin artması adına simülasyon eğitimi ebelik eğitiminde oldukça büyük öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Simülasyon, eğitim, ebelik, öğrenci

GİRİŞ

Geçtiğimiz yıllarda birçok çalışma, teknoloji destekli öğrenmenin yeni bir öğrenme yaklaşımı haline geldiğini göstermiştir. Özellikle sanal gerçeklik tekniklerini içeren simülasyon eğitimi öğrenme ortamları, eğitimciler ve öğrenenler için güçlü bir araç haline gelmektedir. Simülasyona dayalı tıp eğitimi tüm sağlık profesyonellerine verimli, güvenli ve eğitimsel odaklı bilgi, beceri ve davranış olanağı sağlar. Standart klinik eğitimin aksine, simülasyon tabanlı öğrenme öğrencilerin acil durumlarda liderlik rolünü üstlenmesine ve klinik ortamdaki nadir olayları deneyimleyip acil durumlarda hızlı karar verme yetisinin gelişmesinde yardımcı olmaktadır. Simülasyon temelli eğitim çalışmaları ebelik alanında yeni olmakla birlikte etkinliğini ortaya koyan çalışmalar literatürde yer almaktadır. Simülasyon temelli eğitimin etkinliğini değerlendirmek adına ebelik öğrencilerinde beş ana tema belirlemiştirler. Bu temalarda simülasyon eğitiminin güven artırıcı olması, öğrenme deneyimi sağlaması, iletişim becerilerini geliştirmesi, öğrenme ihtiyaçlarını belirlemesi ve uygulama becerilerini geliştirmesi olarak ifade edilmiştir.

Simülasyon temelli eğitimin özellikle ebelik gibi pratik gerektiren bölümlerde kullanımıyla öğrencilerin becerilerini ve öz yeterliliklerini arttırdığı, doğum eyleminin yönetim ve bakım becerilerinin

¹ İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, TÜRKİYE. E-mail: esraa.sabancii@gmail.com

kazanılmasına destek sağladığı görülmektedir. Aynı zamanda öğrencileri değerlendirmek, öğrencinin stres kontrolünü sağlayabilmek ve iletişim gibi konuları öğretmek için güvenilir bir araç olarak literatürde geniş bir yere sahiptir.

SONUÇ

Bilgisayarlı simülasyonların, öğrencilerin gerçeğe en yakın durumları değerlendirebilmelerini ve kriz anını yönetmelerini sağlaması nedeniyle önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca öğrencilerin kendine olan güvenini ve motivasyonunu da artırmaktadır. Bu bağlamda simülasyonların ebelik eğitiminde ve uygulamalarında daha yaygın hale getirilmesi gerekmektedir.

Ebelik Eğitiminde Sosyal Medyanın Kullanımı

Esra SABANCI BARANSEL¹

Öz

Sosyal medyanın kullanımı sağlık profesyonelleri arasında hızla artmaktadır. Diğer sağlık alanlarında olduğu gibi, ebelik eğitiminde de sosyal medya kullanımı son yıllarda hızlı bir gelişim göstermiş ve öğrenciler tarafından kullanılmaya başlamıştır. Bununla birlikte medya kullanımının hem lisans hem de yüksek lisans düzeyinde kullanımı ve eğitim üzerindeki etkilerini belirlemek önemlidir. Gelecekteki araştırmalar sosyal medyanın ebelik eğitimine etkileri ile birlikte daha da geliştirip genişletebilir ve daha sağlam bir eğitim çerçevesi oluşturmak için ebelik öğrencileriyle farklı ortamlarda test edebilir.

Anahtar Kelimeler: Ebelik, eğitim, sosyal medya

GİRİŞ

Eğitimde bilgi ve iletişim teknolojisinin benimsenmesi, eğitimciler için öğrencilerin nasıl öğretildiği ve değerlendirildiği konusunda yeni fırsatlar yaratmıştır. e-Öğrenme, eğitim materyallerini ve etkinliklerini iletme, öğrencilerin ek kaynaklara erişmelerine yardımcı olmak ve dijital araçlar aracılığıyla değerlendirme unsurlarından geçmelerini sağlamak için bir araç olarak yaygın hale gelmiştir. Sosyal ağ uygulamaları, son birkaç yılda ebeler arasında popülerlik kazanmaya başlayan popüler çevrimiçi platformlardan biridir. Genel olarak sosyal medya, kullanıcılara sosyal ağ için işbirliği yapma ve iletişim kurma ve böylece başkalarıyla bağlantı kurma ve fikirleri, bilgileri, deneyimleri, görüntüleri ve video veya ses kayıtlarını paylaşma yeteneği sağlayan web siteleri, internet tabanlı hizmetler ve mobil araçlar olarak tanınır. Bununla birlikte, bazı sosyal medya türleri diğerlerinden daha karmaşıktır ve daha yüksek düzeyde ortak üretim ve etkileşime izin verir. Popüler sosyal ağların güncel örnekleri arasında Facebook, Twitter ve YouTube gibi uygulamalar bulunmaktadır.

Sosyal ağ siteleri, kullanıcıların sorunsuz ve hızlı bir şekilde başkalarıyla paylaşmasına ve etkileşime girmesine izin verdiği için önemli bir sosyal medya türüdür. Örneğin, çoğu sosyal ağ, insanların farklı

¹ İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, TÜRKİYE. E-mail: esraa.sabancii@gmail.com

kullanıcı profilleri oluşturmasına izin verir, bu sayede kullanıcılar bir dizi tanımlama işareti (örneğin ad, konum), avatar görüntüleri ve diğer kişiselleştirme bileşenleri oluşturabilir. Sosyal ağ siteleri ayrıca kullanıcılara diğer kullanıcılar tarafından paylaşılabilen, değiştirilebilen ve yorum yapılabilen etkileşimli içerik oluşturma yeteneği sağlar. Görüntüler, videolar ve yorumlar sosyal ağlarda oluşturulabilir ve paylaşılabılır ve bu da iletişimin gerçekleşebileceği neredeyse gerçeğ zamanlı, dijital bir ortam oluşturur. Sosyal medyaya yüksek katılım potansiyeli de göz önüne alındığında, bu etkileşimin dinamikliği ortaya çıkmaktadır.

Ebelik eğitimde de sosyal medya son yıllarda hızlı bir gelişim göstermiş ve öğrenciler tarafından kullanılmaya başlamıştır. Tuckett ve Turner Avustralya ve Yeni Zelanda'da ebelik ve hemşirelik öğrencileriyle yaptıkları çalışmada öğrencilerin %93'ünün sosyal medya kullandığı, en çok kullanılan sosyal medyanın %97 ile Facebook olduğu belirlenmiştir. Aynı çalışmada öğrencilerin yaklaşık üçte biri sosyal medyayı eğitim amacıyla kullandığını bildirmiştir. Ancak literatürde ebelik eğitiminde sosyal medyanın kullanımı inceleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır.

SONUÇ

Sosyal medya kullanımı hastaneler ve sağlık profesyonelleri arasında hızla artmaktadır. Bununla birlikte, kullanıcıları sosyal medya platformlarına ne zaman ve nasıl gireceğini, ne yapacağını bilmesini sağlamak için, ilgili meslekler tarafından hem lisans hem de yüksek lisans düzeyindeki çalışmaların, sosyal medya kullanımının politika ve uygulama üzerindeki etkilerine odaklanmasını önemlidir.

COVID-19 Sırasında Çevrimiçi Öğrenme ve Öğretme

Osman Tayyar ÇELİK¹

Öz

Çevrimiçi öğrenme, bir uzaktan eğitim biçimi olarak internet üzerinden gerçekleşen bir eğitim sürecidir. 2020 yılında COVID-19 pandemisinin bir sonucu olarak uzaktan eğitimin her alanında yaygın hale geldi. Bilgi ve İletişim Teknolojilerine kapsamlı bir şekilde maruz kalmanın çocuklar için yararlı olup olmadığı konusunda tartışmalar devam ediyor olsa da COVID-19 koşulları nedeniyle, çevrimiçi öğretim ve öğrenme, erken çocukluk eğitim programlarında vazgeçilmez bir role sahip hale gelmiştir. Bununla birlikte gelecekteki araştırmalar, çevrimiçi öğretim ve öğrenme sürecinin çocukların eğitimlerine etkileri farklı dönemlerde test edebilir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, çevrimiçi öğrenme, eğitim

GİRİŞ

Çin'in Hubei Eyaletinin Wuhan şehrinde ilk olarak 31 Aralık 2019'da, ortaya çıkan ve insandan insana hızlı bir şekilde bulaş gösteren Koronavirüs, ülkemizde 11 Mart 2020'de ilk kez görülmeye başlanmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2020).

COVID-19 virüsü bireylerden diğer bireylere (dokunma, tükürük vb. yoluyla) yayılıyor, bu nedenle dünyadaki pek çok ülke aynı anda insanlarından COVID 19'un büyümesini engellemek için sosyal mesafe, hatta fiziksel mesafe kurallarına uymayı istemektedir. Aynı şekilde Covid-19'un yayılmasını önlemek amacıyla DSÖ, kitlesel kalabalığa neden olma potansiyeline sahip faaliyetlerin durdurulmasını

¹ İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, TÜRKİYE

önermektedir (WHO, 2020). Bu durum iş dünyası, turizm dünyası ve sağlık alanını ciddi boyutta etkilerken eğitim alanını da etkilemiştir. Dünyanın dört bir yanından hükümetler, COVID-19 salgınının yayılmasını engellemek amacıyla eğitim kurumlarını geçici olarak kapattı. Bu ulusal kapanma, dünyadaki öğrenci nüfusunun %91'inden fazlasını etkiledi (Billy, 2020). Öğrencilerin bir odada toplanan geleneksel öğrenme uygulanması yerini Moore, Dickson-Deane ve Galyen'nin “erişilebilirlik, bağlantı, esneklik ve çeşitli öğrenme etkileşimlerini ortaya çıkarma yeteneği ile internet ağlarını kullanma” olarak tanımladığı çevrimiçi öğrenmeye bırakmıştır (Firman, & Rahayu 2020).

Çevrimiçi öğrenme, internet üzerinden gerçekleşen bir eğitim süreci olup, COVID-19 virüsünden dolayı tüm dünya genelinde ani ve acil olarak çözüm aranan süreçte uygulanabilecek tek çare haline gelmektedir (Telli-Yamamoto & Altun, 2020). Hem çocuklara hem de yetişkinlere uzak yerlerden eğitime erişim sağlayan veya çeşitli nedenlerle bir okula, meslek yüksekokuluna veya üniversiteye gidemeyen öğrencilere öğrenme deneyimleri sağlayan bir uzaktan eğitim şeklidir. Uzaktan eğitim, coğrafi uzaklıkla ilgili konuların yanı sıra derslere yüz yüze katılımı engelleyen birçok başka nedenle de kullanılabilir (Moore ve ark., 2011; Yılmaz 2019). Hayatlarını farklı bölgelerde devam ettiren öğretmenler ve öğrenciler arasında güçlü ve ulaşılabilir aktif iletişim kurma olanağı sağlamakla birlikte her iki tarafa da değişkenlerden bağımsız bir şekilde bireysel ve işbirlikçi çalışma ortamı sağlamaktadır. Aynı zamanda ders sonrasında da izlenebilen kayıp videolarının varlığı ve öğrenciler istedikleri zaman dersin materyallerine (doküman, video gibi) bireysel olarak ulaşabilmektedirler (Solak, Ütebay ve Yalçın, 2019). Ancak uzaktan eğitimin beraberinde getirdiği bu avantajlarının yanı sıra yüz yüze olan örgün eğitimin yerinin alamayacağı ve büyük miktarda öğretimin aniden çevirim içi olarak değiştirilmesinin sınırlılıkları olduğu da bir gerçektir. Araştırmacılar çevrim içi öğrenmenin çok yönlü bir süreç olması nedeniyle öğrenciler açısından çeşitli alanlarda öz yeterlilik gerektirdiğini ifade etmektedir (Yıldız, & Seferoğlu, 2020).

Çevrimiçi öğrenmenin canlı veya kayıt formunun çeşitli avantajları bulunmaktadır: Örneğin, aynı fiziksel konumda olmaya bağlı değildir ve bu nedenle katılım oranlarını artırabilir. Buna ek olarak, çevrimiçi öğrenme, yüz yüze derslere katılmak için gereken seyahat ve diğer masrafları azalttığı ve aynı zamanda tam zamanlı veya yarı zamanlı işlerde çalışırken yetişkin öğrenciler için öğrenme fırsatları sağladığı için uygun maliyetli olabilir (Fedynich 2014; Yılmaz 2019). Ayrıca, çevrimiçi öğrenme, katılımcıların şahsen buluşması gerekmediğinden, katılımcılar ve öğretmenler arasında iletişim için uygun bir araç olabilir. Bununla birlikte çevrimiçi öğrenmenin, öğretmenlerin veya öğrencilerin çevrimiçi sitelere erişme ve bilgisayar kullanma konusundaki teknolojik yeteneklerine bağlı olarak değişebilen sınırlamaları da bulunmaktadır. Bu sınırlamalar, çevrimiçi erişimi olmayan veya bilgisayarlar gibi çevrimiçi öğrenme araçlarıyla sınırlı deneyimi olan küçük çocuklar veya okul çağındaki öğrenciler için daha belirgindir (Fedynich 2014; Wedenoja 2020). Göz önünde bulundurulması gereken ek bir sınırlama, küçük çocukların çevrimiçi öğreniminin yanı sıra çevrimiçi erişimin yetişkin gözetimi ve dolayısıyla yetişkinlerin erişilebilirliği ve katılımını gerektirmesidir (Schroeder ve Kelley 2010). Ayrıca, çevrimiçi öğrenme, yetişkin öğrencilere kıyasla odaklanmak ve öğrenmek için daha fazla etkileşime ve uygulamalı etkinliklere ihtiyaç duyan küçük çocukları dâhil etmek için yeterli veya uygun fırsatlar sunmayabilir.

Çocukların gelişim düzeylerini dikkate almanın yanı sıra, uygun olan ve çocukların katılımını ve öğrenmesini teşvik edebilecek çevrimiçi öğrenme araçlarını bulma ihtiyacı da gereklidir. Birçok video iletişim platformu, çocukların çevrimiçi öğrenmesi için uygun araçlardır. Bu tür platformlar, yüz yüze etkileşimlerle tam olarak aynı sosyal deneyimleri sağlamasa da, yüz yüze sınıflarda gerçekleşenlere benzer gerçek zamanlı sınıf toplantılarına ve sohbetlere izin verir. Küçük çocuklar, yanıtları bir sohbet ekranına yazmak veya yazılı bilgilerle dosya paylaşmak gibi çevrimiçi öğrenme görevleri için gerekli teknoloji becerilerine sahip olmayabilir. Bununla birlikte, birçok video iletişim platformunun farklı işlevleri ve araçları, öğretmenler bunları uygun şekilde kullandığında çocukların öğrenmesine fayda sağlayabilir. Örneğin, 'ekranı paylaş' işlevi, katılımcıların bir bilgisayardan resim, video klip sunmasına veya diğer görsel/sesli sunumları kullanmasına olanak tanır. Beyaz tahtalar, bir öğretmen tarafından çizim yapmak veya yazmak için çekilirken, aynı zamanda fikirleri açıklarken ve çocuklarla çevrimiçi etkileşimde bulunabilir (Fedynich 2014; Wedenoja 2020; Kim, 2020).

SONUÇ

Çevrimiçi eğitim kullanımı COVID-19 tedbirleri kapsamında eğitim, öğretim hayatında hem öğrenciler hem de öğreticiler adına önemli yere sahip olmuştur. Bununla birlikte, uzun vadede olumlu ve olumsuz getirileri net bilinmemekte olup ve değerlendirmek için eğitimin her adımında retrospektif çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Billy, M. The influence of dynamic organizations and the application of digital innovations to educational institutions in the world during the Covid-19 pandemic (April 8, 2020). Available at SSRN 3588233.
- Fedynich, L. V. (2013). Teaching beyond the classroom walls: The pros and cons of cyber learning. *Journal of Instructional Pedagogies*, 13.
- Firman, F., & Rahayu, S. (2020). Pembelajaran online di tengah pandemi covid-19. *Indonesian Journal of Educational Science (IJES)*, 2(2), 81-89.
- Kim, J. (2020). Learning and teaching online during Covid-19: Experiences of student teachers in an early childhood education practicum. *International Journal of Early Childhood*, 52(2), 145-158.
- Moore, J. L., Dickson-Deane, C., & Galyen, K. (2011). E-Learning, online learning, and distance learning environments: Are they the same? *The Internet and Higher Education*, 14(2), 129-135.
- Sağlık Bakanlığı (2020). Covid-19 (Sars-CoV-2 Enfeksiyonu) Rehberi. Erişim adresi: https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/rehberler/COVID-19_Rehberi.pdf

- Schroeder, V. M., & Kelley, M. L. (2010). Family environment and parent-child relationships as related to executive functioning in children. *Early Child Development and Care*, 180(1), 1285–1298.
- Solak, H. İ. , Ütebay, G. ve Yalçın, B. (2020). Uzaktan eğitim öğrencilerinin basılı ve dijital ortamdaki sınav başarılarının karşılaştırılması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 41-52.
- Telli, Y. S. ve Altun, D. (2020). Coronavirüs ve çevrimiçi (Online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 25-34 .
- Yıldız, E. ve Seferoğlu, S. (2020). Uzaktan eğitim öğrencilerinin çevrim içi teknolojilere yönelik öz-yeterlilik algılarının incelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 33-46.
- Yılmaz, A. B. (2019). Distance and face-to-face students' perceptions towards distance education: A comparative metaphorical study. *Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE*, 20(1), 1302–6488.
- World Health Organization (2020). Q&A on coronaviruses (COVID-19). Erişim adresi: <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/q-a-coronaviruses>.

Sağlık Eğitiminde Simülasyonun Önemi

Osman Tayyar ÇELİK¹

Öz

Sağlık eğitiminde hızlı değişen ve gelişen teknoloji ile birlikte yeni öğrenme fırsatları ortaya çıkmaktadır. Simülasyon, mesleki becerilerin öğrenilmesi açısından gerçek benzeri bir ortam yaratır. Sağlık eğitiminde de simülasyon kullanımı ile daha gerçekçi bir öğrenme ortamı oluşturulabilir. Bu açıdan simülasyon gibi interaktif bir yöntemin sağlık eğitimine entegre edilmesi, sağlıkta daha nitelikli, yetenekli üyelerin gelişmesine yol açtığı için önemlidir. Sağlık eğitiminde simülasyon teknolojisi kullanılarak bilişsel, duyuşsal ve psikomotor beceriler geliştirilebilir. Bu nedenle simülasyon sağlık eğitiminde güvenli bir öğrenme ortamı sunmaktadır

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz çağda bilim ve teknolojide sürekli olarak hızlı değişim ve ilerlemeler yaşanmaktadır. Buna paralel olarak sağlık eğitiminde de değişimleri zorunlu kılmaktadır. Sağlık eğitimi, hem teorik bilgi hem de psikomotor becerileri gerektiren uygulamaya yönelik bir müfredat içermektedir. Uygulama yoluyla öğrenmenin merkezi rol oynadığı beceri temelli eğitimde, teorik bilginin uygulamaya entegrasyonunun sağlanması önemlidir (Eyikara ve Baykara, 2017). Bu bağlamda simülasyonlar, öğrenenler arasında aynı anda birçok duyuyu harekete geçiren yenilikçi bir öğretim yöntemini temsil etmektedir (Kim ve ark., 2016).

Simülasyonlar, klinik uygulamaları güvenli bir ortamda tekrarlayabilen bir eğitim sürecidir. Simülasyon içeren eğitim programlarına katılan sağlık öğrencileri klinik ortamlarda daha az tıbbi hata yapmakta, eleştirel düşünme ve klinik karar verme becerilerini daha iyi geliştirebilmektedir (Eyikara ve Baykara, 2017). Sağlık eğitiminde simülasyona dayalı klinik eğitim, yalnızca mankenleri ele almakla kalmayıp, cihazlar, gerçeğe yakın sanal ortamlar ve rol-play dahil olmak üzere hasta simülatörlerini kullanan çeşitli

¹ İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, TÜRKİYE

etkinlikleri ifade eder. Gerçekçi klinik senaryolarla, sağlık eğitiminde simülasyona dayalı eğitim müdahaleleri, deneyimli sağlık profesyonellerinin yanı sıra sağlık eğitimi alan öğrencileri de eğitebilir, etkili teknik olmayan beceriler geliştirmelerine ve nadir görülen acil olayları uygulamalarına yardımcı olabilir (Barry Issenberg ve ark., 2005).

Simülasyona dayalı eğitim müdahalelerinin avantajları, anında geri bildirim sağlama yeteneği, tekrarlı uygulamalı öğrenme, simülasyonun müfredata entegrasyonu, zorluk seviyesini ayarlama yeteneği, öğrenmeyi bireyselleştirme fırsatları ve çeşitli öğrenme stratejilerine uyarlanabilirliği içerir (Kim ve ark., 2016). Ayrıca simülasyonlar, öğrencilerin mesleğine hazırlanmasına yardımcı olmakta ve bilişsel bilgi edinme, eleştirel düşünme, özgüven, özyeterlilik, klinik karar verme, liderlik becerileri, iletişim becerileri ve takım çalışması becerileri de dahil bir çok klinik beceri kazanmasına yardımcı olabilir. Simülasyonun en büyük avantajı ise, öğrencilere interaktif bir eğitim ortamında uygulama yapabilmeye olanağı sağlamasıdır (Kaddoura, 2010; Radhakrishnan ve ark., 2007).

Belirli öğrenme çıktılarına ve eğitim seviyelerine göre çeşitli simülasyon yöntemleri uyarlanabilir. Simülasyonlar içinde, enjeksiyonlar ve diğer becerileri uygulamak için kullanılan düşük kaliteli anatomik modellerden, fizyolojik işlevleri yeniden üreten ve müdahalelere gerçek zamanlı olarak tepki vermek üzere programlanmış yüksek kaliteli mankenlere kadar birçok seçenek mevcuttur. Ses-video kayıt cihazları, öğrencilerin performanslarını gözden geçirmelerini sağlar ve tıbbi ekipman ve bakım ekipmanları, simülasyonun gerçekçiliğini ve gerçekliğini artırır. Sanal gerçeklik uygulamaları, mevcut çeşitli platformlarda çalışan birçok yazılım paketi ile kapsamlı klinik deneyimler geliştirmek için yeni olanaklar sunar (Dieckmann, 2009).

Simülasyon kullanımının tüm avantajlarına rağmen, simülatörler geleneksel klinik eğitimden daha pahalı olabilmektedir. Ayrıca bir simülasyon geliştirmek için önemli bir öğretim kadrosu ve zamana ihtiyaç vardır. Yine bir simülasyon ortamı kurmanın maliyeti çok yüksek olabilir. Bununla birlikte öğrenme hedeflerine göre seçilecek ekipmanlar bu maliyeti en uygun seviyede tutabilir (Lavoie ve Clarke, 2017).

SONUÇ

Simülasyona dayalı sağlık eğitimi giderek daha popüler hale gelen bir pedagojik yaklaşımdır. Öğrencilere, çeşitli gerçek hayattaki durumsal deneyimler yoluyla klinik karar verme becerilerini uygulama fırsatları sunar. Bu nedenle, tüm eğitim amaçlarını ve çıktılarını karşılamak için uygun düzeyde bir simülasyon kullanmak önemlidir.

KAYNAKÇA

Barry Issenberg, S., Mcgaghie, W. C., Petrusa, E. R., Lee Gordon, D., & Scalese, R. J. (2005). Features and uses of high-fidelity medical simulations that lead to effective learning: a BEME systematic review. *Medical teacher*, 27(1), 10-28.

- Dieckmann P. (2009). Simulation settings for learning in acute medical care. In: Dieckmann P, editor. Using simulations for education, training and research. Lengerich: Pabst. p. 40–138.
- Eyikara, E. & Baykara, G., Z. (2017). The importance of simulation in nursing education. *World Journal on Educational Technology: Current Issues*. 9(1), 02-07.
- Kaddoura, M.A. (2010). New graduate nurses' perceptions of the effects of clinical simulation on their critical thinking, learning, and confidence. *The Journal of Continuing Education in Nursing*, 41(11), 506-516.
- Kim, J., Park, J. H., & Shin, S. (2016). Effectiveness of simulation-based nursing education depending on fidelity: a meta-analysis. *BMC medical education*, 16(1), 1-8.
- Lavoie, P., & Clarke, S. P. (2017). Simulation in nursing education. *Nursing management*, 48(2), 16-17.
- Radhakrishnan, K., Roche, J.P., & Cunningham, H. (2007). Measuring clinical practice parameters with human patient simulation: A pilot study. *International Journal of Nursing Education Scholarship*, 4(1), 1-11.

ONLINE

International Online Conference on Economics & Social Sciences

Lahore, Pakistan **April 9 - 10, 2021**

5

<https://www.eclss.org>

April 2, 2021
Submission
Deadline

We offer...

- an event you can participate at your home comfort
- an authentic platform to share your findings/opinions
- a colorful international scientific organization
- an opportunity to build collaboration
- an open forum to share expertise

For further information
<https://www.eclss.org/lahore>

by an internationally joint consortium

